Mixtec, Santa María Zacatepec

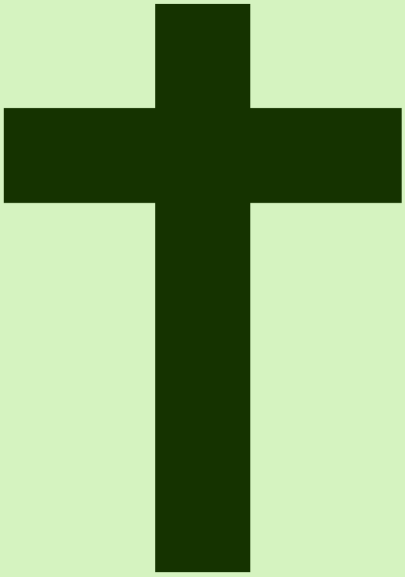

The New Testament in the Santa María Zacatepec Mixteco of Mexico: Zacatepec Mixtec NT

Mixtec, Santa María Zacatepec

The New Testament in the Santa María Zacatepec Mixteco of Mexico: Zacatepec Mixtec NT

copyright © 2015 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mixtec, Santa María Zacatepec

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2025-05-15

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 15 May 2025 from source files dated 15 May 2025
55b3808f-9cd0-5da9-90f0-a96c172e0e02

Contents

Tutu Mate 1
Tutu Marku 66
Tutu Luka 105
Tutu Xuva 173
Tutu Hechos 222
Tutu Romanu 287
Tutu Corintu Nunuu . .316
Tutu Corintu Uvi 346
Tutu Gálata 363
Tutu Efesu 373
Tutu Filipu 382
Tutu Colosa 389
Tutu Tesalónica Nunuu 395
Tutu Tesalónica Uvi . . .401
Tutu Timoteu Nunuu . .404
Tutu Timoteu Uvi 412
Tutu Titu 418
Tutu Filemón 422
Tutu Hebreu 424
Tutu Jandiau 444
Tutu Petu' Nunuu 452
Tutu Petu' Uvi 460
Tutu Xuva Nunuu 465
Tutu Xuva Uvi 472
Tutu Xuva Uni 473
Tutu Juda 474
Tutu Apocalipsis 477

Tu'un Ndioo tāa racha'nu Mate

Sivi ndian kūu ñivi Jesuu taji'na (Lc. 3:23-38)

1 Ña'a kùu sivi ma ndian kūu ñivi Jesucristu, ra kūu ñivi ma racha'nu David, chi'in racha'nu Abraham.
2 Abraham kūu tatá ma Isaac, ta Isaac kūu tatá ma Jacob, ta Jacob kūu tatá ma Judá chi'in ma ndra yani ra.
3 Judá kūu tatá ma Fares, chi'in Zara, ta ma ma'á vi kūu Tamar. Fares kūu tatá ma Esrom, ta ma Esrom kūu tatá ma Aram.
4 Aram kūu tatá ma Aminadab, ta ma Aminadab kūu tatá ma Naasón, ta Naasón kūu tatá ma Salmón.
5 Salmón kūu tatá ma Booz, ta ma ma'á ra kūu Rahab. Booz kūu tatá ma Obed, ta ma ma'á ra kūu Rut. Ta Obed kūu tatá ma Isaí.
6 Isaí kūu tatá ma rey David. Ta ma rey David chi'in ma ña kūu ñasi'i ma Urías, vikan kūu tatá ma Salomón.
7 Salomón kūu tatá ma Roboam, ta Roboam kūu tatá ma Abías, ta Abías kūu tatá ma Asa.
8 Asa kūu tatá ma Josafat, ta Josafat kūu tatá ma Joram, ta ma Joram kūu tatá ma Uzías.
9 Uzías kūu tatá ma Jotam, ta Jotam kūu tatá ma Acaz, ta ra'ya kūu tatá ma Ezequías.
10 Ezequías kūu tatá ma Manasés, ta Manasés kūu tatá ma Amón, ta Amón kūu tatá ma Josías.
11 Josías kūu tatá ma Jeconías chi'in ma ndra yani ra, ma tiempu ña tīin ma ndra ñu'u' ñuu Babilonia ma ndian israelita, ta kuà'an na chi'in ndra iti' tikan.
12 Ta ora yā'a, ña tā'an na takan, tajan Jeconías kūu tatá ma Salatiel, ta Salatiel kūu tatá ma Zorobabel.
13 Zorobabel kūu tatá ma Abiud, ta Abiud kūu tatá ma Eliaquim, ta ra'ya kūu tatá ma Azor.
14 Azor kūu tatá ma Sadoc, ta Sadoc kūu tatá ma Aquim, ta Aquim kūu tatá ma Eliud.
15 Eliud kūu tatá ma Eleazar, ta Eleazar kūu tatá ma Matán, ta Matán kūu tatá ma Jacob.
16 Jacob kūu tatá ma Kusé, ra kùu ii ma Ndiya, ta Ndiya kūu ma'á Jesuu, ra kà'an yo ña kùu Cristu.
17 Ta takan kūu yi ña, chīyo uchi kumi ta'an ñivi ña kùu tata ma Abraham, nda kati kēta ma tiempu ña chīyo ma racha'nu David. Ta inga uchi kumi ma ndian kùu tata ma David chīyo, nda ora kēta ma kivi ña tīin ma ndra ñu'u' ñuu Babilonia ma ndian israelita, ta kuà'an na chi'in ndra ma iti' tikan. Ta inga uchi kumi ma ndian kùu tata ra chīyo, nda ma tiempu ikan, ta nda ma ora kāku ndio ma Cristu.

Nuu kàku ma Jesucristu (Lc. 2:1-7)

18 Ma ora kāku Jesucristu, te'en kūu yi: ma Ndiya ña kūu ma'á ra, cha chā'a ña tu'un nuu ma Kusé, ña ni tanda'a ña chi'in ra. Va antea ña ndò'iin vi, yakan cha chāku'un se'an jā'a ndatu ma Ra kùu Tati Ií Ndioo.
19 Ta ma Kusé, ra ni tanda'a chi'in Ndiya, ti iin ra va'a, ta ndaa kùu ra. Cha'a' yakan kùu yi ña, töve kùuni ra ku'va ra ña koto ma ñivi ma ña chànini ra ja'a ra. Vati ma ña kùuni ra ja'a ra, kùu yi ña, kùuni ra ndakoo xe'e ra ña.
20 Ta ma ora juuni yanga chànini ra te'en, tajan iin ma tati ña jàkuu tiñu nuu ma Racha'nu, kēta yi nuu Kusé tañu ñuma'na ra, ta te'en nāka'an yi chi'in ra:
—Yo'o Kusé, ra kùu ñivi ma racha'nu David, na yü'viun ña ndàki'un ma Ndiya kùu ñasi'un ña, vati ma Tati Ií Ndioo jā'a ña ni koo ma se'an.
21 Yakan, ni koo se'an, ta ni jakunaniun ra, Jesuu. Takan ni kunani ra, vati ni jakakú ra ma ñivi ñuu ra cha'a' ma kuati jà'a na. —Takan kàti ma tati tatun Ndioo chi'in Kusé ma tañu ñuma'na ra.
22 Ndisaa ña'a takan kūu yi, ikan na jachinu ma tu'un kā'an ma

Racha'nu nuu iin ra kā'an chi'in
tu'un yu'u ra, ti rakan te'en kā'an ra:
23 Ma ñayoko ña takä'an kì'vi chi'in
nï'iin ra'ii, ni kuku'un se'an,
ta ni jakakuan yi,
ta ma ra kùu pa'a ikan ni jakunani
na yi Emanuel,
ña kùuni yi ka'an yi: ìyo Ndioo chi'in
yo.
24 Takan kūu ta ora ndākoo ndio
ma Kusé ña kìxi ra, tajan jā'a ndio ra
ma takua kā'an ma tati tatun Ndioo
nuu ra, ta ndāki'in ndio ra ma Ndiya
chūndaka ra.
25 Va vaji ndō'iin ra chi'an, va
töve nī kixi ra chi'an, nda kati ya'a
ji'na kāku ma ra kùu pa'a se'an, ra
jākunani ma Kusé, Jesuu.

2

Ma ndra chìto ña ka'an ña kīchi iti' kàna nikandii, chànde'e ndra nuu kàndii ma ravali Jesuu

1 Ora kāku Jesuu ma ñuu nàni
Belén, ña ìyo kuenda ma ñu'u'
Judea, ma tiempu ikan ti, ma rey
Herode kùu ma ra chā'nda tiñu
ma ñu'u' ikan. Tajan iin ma ndra
kīchi iti' kàna nikandii, ndra ya'a ga
chìto ña kā'an, chāa ndra ma ñuu
Jerusalén,
2 ta te'en chīkatu'un ndra:
—¿Ndanu kàndii ma ra já kāku,
ña kùu rey kuenda ma ñivi judíu?
Vati ndē'e ndi ña kēta ma chele ra
iti' kàna nikandii, ta cha'a' yakan
kùu yi, ña vàchi ndi vàchi jàka'nu
ndi ra ma i'ya —kàti ndra.
3 Tajan ora chīto ndio ma rey
Herode ña takan chàkunuu ndra
chìkatu'un ndra, ta ndava yū'vi ra,
chi'in tandi'i ma ñivi ìyo ma ñuu
Jerusalén ndia.
4 Tajan kāna ndio ra tandi'i ma
ndra sutu cha'nu ña kuxini nuu
sutu, ta chi'in tandi'i ma ndra matru
ña jàna'a tu'un ley Ndioo nuu ma
ñivi, ta chīkatu'un ndio ma rey
Herode nuu ndra, ña ndanu kùu ma
nuu ni kàku ma Cristu.
5 Ta ndrakan te'en nāka'an ndra
chi'in ra:
—Ni kàku ra ma ñuu Belén ña ìyo
kuenda ma ñu'u' Judea, vati te'en
kà'an ma tu'un tāa ma ra kā'an
chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na:
6 Yo'o ñuu Belén, vaji ñuu vali kùu̱n,
vati ya'a ka'nu kùu̱n tañu tandi'i
ñuu ìyo kuenda ñu'u' Judea,
va tañu ma ñiviun ìyo ikan, ni keta
iin ma ra ni kuxini,
ta rakan ni jakuenda ra ma ndian
kùu ñivi̱ ñuu Israel.
Takan kàti yi nuu ma tutu Ndioo
—kàti ndra nuu rey Herode.
7 Tajan kāna xe'e ndio ma rey
Herode ma ndra chìto ña kā'an, ta
chīkatu'un kachin ndio ra nuu ndra,
nda kivi kùu yi ña kēta ma chele ña
ndē'e ndra.
8 Ta ora yā'a ndio yi, tajan tāchi
ndio ra ndra ma ñuu Belén, ta te'en
nāka'an ra chi'in ndra:
—Kuà'an ndo ndakan, ta na nan-
duku tu'un ndo nuu ndisaa ma ñivi
cha'a' ma ravali ikan. Ta ora cha
nāta'an ndo ra, na kichi katitu'un
ndo nui, vati juuni kùuni̱ kujaka'nui
ra ndia —kàti rey Herode chi'in
ndra.
9 Tajan ma ndra chìto ña kā'an,
kēe ndio ndra kàcha'an ndra chi'in
ma tu'un ña kātitu'un ma rey nuu
ndra. Takan kūu ta ma chele ña
ndē'e ndra ma iti' kàna nikandii,
kēta ndiko ri nuu ndra, ta endee
yosonuu ri kuà'an ri nuu ndra. Ta
ora chāa ndio ri ma nuu kàndii ma
pa'a, tajan chūndaa ndio ri.
10 Ta ma ndra chìto ña kā'an,
nduva'a kuii chīsii ndra ña ndē'e
ndiko ndra ma chele ikan.
11 Takan kūu ta ora kāki'vi ndio
ndra ma tichi ve'e, ta ndē'e ndra
ma pa'a chi'in ma Ndiya ña kùu
ma'á ra. Tajan chūnandi chiti ndio
ndra, ta jāka'nu ndra ra. Ta ikan
jan, ta'ii'iin ndra nūna ndio ndra ma
chatun vali ña nda'a ndra, ta sōkó
ndra oro, kutu, chi'in takuii xiko ña
nàni mirra nuu ma pa'a.
12 Va tava kēta iin tati va'a ña
jà'a tiñu nuu Ndioo nuu ndra ma
tañu ñuma'na ndra, ña kātitu'un
yi nuu ndra, ña na tüva nuva jà'a
ndra ña chìkoni'i ndra ku'un ndra
ma iti' nuu kīchi ndra nuu ìyo ma
rey Herode kàti yi. Tajan kēe ndio

ndra kuà'an ndra ñuu ndra, va inga iti'.

Nuu chìnu xe'e Kusé, chi'in Ndiya, kàcha'an vi ma iti' ñu'u' Egiptu, chi'in ma pa'a se'e vi

13 Takan kūu ta ora yā'a ña kēe ndio ma ndra chìto ña kā'an kàcha'an ndra, tajan iin tati va'a ña jà'a tiñu nuu ma Racha'nu Ndioo, kēta yi nuu Kusé tañu ñuma'na ra, ta te'en nāka'an yi chi'in ra:

—Kusé, na ndetaun, ta ki'un ma ravali chi'in ma ma'á ra, ta kee ndo ku'un ndo ta kunu xe'e ndo ku'un ndo chi'in ra iti' ñu'u' Egiptu. Ta ndakan na kindoun koun, ta chikoni'i ndikoun nda kati katitu'un mai nuun. Vati ma rey Herode, ni nanduku ra ma ravali, ta ni ka'ni ra ra. —Takan kàti ma tati jà'a tiñu nuu Ndioo nuu ma Kusé.

14 Tajan ndākoo ndio ma Kusé, ta kī'in ra ma ravali chi'in ma ma'á ra, ta kēe ndio vi kàcha'an vi ma iti' ñu'u' Egiptu ma ora chanikuaa.

15 Ikan chīyo vi, nda kati chī'í rey Herode. Takan kūu yi, ikan na chinu ma tu'un kā'an ma Racha'nu Ndioo, jà'a iin ra kā'an chi'in tu'un yu'u ra, ma nuu kà'an yi te'en: "Ñu'u' Egiptu kānai ma ra se'i." Takan kàti Ndioo, kàti ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u ra.

Herode tàchi ra ña na ka'ni na ma ndra'ii kuati

16 Takan kūu ta ora chā'a ndio ma Herode kuenda, ña jānda'viña'a ma ndra chìto ña kā'an ra, nduva'a kāyuni ra. Tajan tāchi ra ña na ka'ni ndra tandi'i ma ndra'ii kuati, ña ìyo uvi kuiya iti' ninuu, ña ìyo ma ñuu Belén, ta chi'in tandi'i kuariya ña ìyo kuenda yi, ma naja kua kùu ma tiempu ña chā'a ma ndra chìto ña kā'an ma nuu ra.

17 Ta te'en jāchinu ma ra kā'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ña nàni Jeremía ma tu'un tāa ra nuu ma tutu ra:

18 Iti' ñuu nàni Ramá chīni ma ñivi tati iin ña'a,
ña nduva'a kuii chàku ña jà'a ña ya'a u'vi anima ña, ta nda'vi kùunian.
Ta ma tati ikan kùu yi ma tati Raquel, ña chàkuan cha'a' ma ndrakuati se'an.
Ta endee töve kuunian ña jàndomani na ña, vati chī'í ma se'an.
Takan kàti ma Jeremía.

19 Takan kūu ta ora yā'a ña chī'í ndio ma rey Herode, tajan iin tati ña jà'a tiñu nuu ma Racha'nu, kēta yi nuu Kusé tañu ñuma'na ra ma ñuu Egiptu, ta te'en nāka'an yi chi'in ra:

20 —Na ndetaun, ta ki'un ma ravali chi'in ma ma'á ra, ta chìkoni'i ndikoun chi'in vi ma iti' ñu'u' Israel, ti cha kāchi'í ma ndra kùuni ka'ni ra. —Takan kàti yi chi'in Kusé.

21 Tajan ndākoo ndio ma Kusé, ta kī'in ra ma ravali nda'a' ma ma'á ra, ta kēe ndio vi kuà'an vi ma ñuu Israel.

22 Va ora chīto ndio ma Kusé ña Arquelao se'e ma ndi Herode, kùu ra ña chà'nda ra tiñu, ma ñu'u' Judea, tiñu chākoo tatá ra niku, ta yū'vi ra ña ku'un ra ma tikan, va tava kātitu'un ndiko ma Racha'nu Ndioo nuu ra ma tañu ñuma'na ra, yakan va tüva nī cha'an ndio ra ma iti' tikan, tajan kēe ndio ra kuà'an ra iti' ñu'u' Galilea.

23 Takan kūu ta ora chāa ndio ra ma ñu'u' ikan, tajan chā'an ndio ra chākoo ra ma iin ñuu nàni Nazaret. Ña'á takan kūu yi, ikan na chinu ma tu'un ña kātitu'un ma ndra kā'an chi'in tu'un yu'u Ndioo niku, vati kà'an ndra ña ni kunani ma Cristu, iin Nazarenu, kāti ndra.

3

Xuva, ra jàkunduta kàtitu'un ra tu'un Ndioo tichi ku'u

(Mr. 1:1-8; Lc. 3:1-9, 15-17; Jn. 1:19-28)

1 Ma tiempu ikan kēta ma Xuva, ra jàkunduta, kàtitu'un ra tu'un Ndioo nuu ma ñivi tichi ku'u ma ñu'u' Judea,

2 ta rakan te'en nāka'an ra:

—¡Na jaña ndo ña jà'a ndo ma kuati, vati cha kēta ma kivi ña ni nde'o nuu chà'nda Ndioo tiñu! —kàti ra chi'in na.

3 Cha'a' ma Xuva i'ya kùu yi, ña
te'en kā'an ma Isaía, ra kā'an chi'in
tu'un yu'u Ndioo niku:
Iti' tichi ku'u kīchi tati iin ra'ii, ña
te'en kānachaa ni'i yi:
"Na jandova'a ndo iin iti' kuenda ma
Racha'nu,
ta na nuna ndo iin iti' ndoo kuenda
ra ndia."
Takan kàti ma tati ikan, kāti ma
Isaía.
4 Ta ma ja'ma ña ñu'u ma Xuva,
kūva'a yi chi'in ixi kameyu, ta chi'in
pañu ñii, chù'ni ra yi toko ra. Ta
chàchi ra tikaa kua'á, ta ña chì'i ra,
kùu ma nduxi ñuñu ku'u.
5 Ta ma ndian chàa ña chìni ma
ña kà'an ra, kùu ma ndian ñuu
Jerusalén, chi'in tandi'i ma ndian
ñu'u' Judea, ta chi'in inga ma ndian
ìyo ñu'u' ña kandii yatini ma yuta
Jordán.
6 Ta ora nà'ma na kuati na nuu ma
Xuva, ta rakan chājakunduta ra na
ma yuta Jordán.
7 Va ora ndē'e ma Xuva ña ya'a
kua'a' ma ndra fariseu, chi'in ndra
saduceu, kācha'an ndra, ña na
jakunduta ra ndra, yakan va te'en
nāka'an ra chi'in ndra:
—¡Ndyo'o tatá ndian xaan, tava
kùu ma koo kaa! ¿Yo kà'an chi'in
ndo ña ni kakú ndo nuu ma tundo'o
ya'a xaan ña cha vàchi kuyatin?
8 Tuva ndicha ña cha chīkoni'i ndo
iti' ma Racha'nu, na koo va'a ndo
ma takua kùuni ra ña koo ndo tuva
takan,
9 ta koto jätayi ndo ndo chi'in
juuni maa ndo, ta ka'an ndo te'en:
"Ndyu'u kùu ndi tata ma Abraham",
kati ndo. Vati yu'u kà'in chi'in ndo,
ña nda ma yuu ña kàndoyo i'ya, kùu
jàndaku ma Racha'nu Ndioo yi, tata
ma Abraham ndia.
10 Vati cha ìyo tu'va ma hacha
kuenda ña ta'nda tandi'i ndava nda
yo'ó ma yutun ña töve chà'a chiti
va'a, ta ku'un ndrun nuu ñu'ú.
11 Ndicha va'a, ña yu'u jàkundutai
ndo chi'in takuini, kuenda ña na
jana'a yi, ña cha jāña ndo ma kuati
jà'a ndo. Va inga ma ra ni kichi tia
iti' nuu, ni jakunduta ra ndo chi'in
sivi ma Tati Ií Ndioo, ta chi'in ñu'ú.
Rakan kùu ma ra nduva'a ga ìyo
ndatu kua yu'u, ña ni töve ìyo yi ña
kuisoi, ni ma ndichan ra.
12 Ta cha nda'a ra iin kaa ña ìyo
uni kumi punta kuenda ña jandati
ra ma trigu iti' nuu sukun, ta takan
tàvani'i siin ra ma soo vu. Tajan ni
taan va'a ndio ra ma trigu ra tichi
yaka. Va ma soo vu, va ni ka'mi ra
nuu ñu'ú ña endee töve ndà'va.

Nuu kùnduta Jesuu
(Mr. 1:9-11; Lc. 3:21-22)

13 Takan kūu tajan Jesuu kīchi ra
iti' ñu'u' Galilea, ta chāa ra ma yuta
Jordán nuu ndaa ma Xuva, kuenda
ña na jakunduta ra ra.
14 Va ma Xuva, na küuni ra ja'a
ra yi, ti java te'en nāka'an ra chi'in
Jesuu:
—Yu'u, kùu ma ra ìyo yi ña jakun-
dutaun, ta yo'o, ¿chïto naja vàchiun
nui, ña na jakundutai ñu̱n? —Takan
kàti Xuva chi'in Jesuu.
15 Va Jesuu te'en nāka'an ra chi'in
ra:
—Vä'a' ña kà'un takan, va'a ga ña
jakundutaun yu'u vitin, vati takan
jàchinu yo tandi'i ma ña kùuni ma
Ndioo. —Takan kàti Jesuu chi'in ra.
Tajan ma Xuva kāti ra ña va'a.
16 Ta ora cha kūnduta ndio Jesuu,
ta kēe ndio ra ma tichi takuii, tajan
juuni ma ora ikani, nūna ma andivi,
ta ikan ndē'e ndio ra, ña ma Tati Ií
Ndioo, vàchi nuu yi chata Jesuu tava
kàa iin livi, ta chūnandi yi chata ra.
17 Tajan ma iti' andivi chīni na iin
tati ña te'en kà'an:
—Ra'ya kùu ma ra Se'i, ña ya'a
kùuni̱ nde'i, ta ya'a chìsii̱ ña kùu ra
takan. —Takan kàti ma tati chīni na.

4

Nuu kì'in kui'na ku'va Jesuu
(Mr. 1:12-13; Lc. 4:1-13)

1 Ta ora yā'a, tajan chāka ndio ma
Tati Ií Ndioo ma Jesuu iti' tichi ku'u,
kuenda ña na ki'in ma kui'na ku'va
ra.
2 Ta ma nuu chīyo ra ikan, tüvi nī
chachi ra uvi xiko kivi, ta uvi xiko

chanikuaa. Ta ora yā'a, tajan chāñu
ndio ma soko ra.
3 Tajan ma kui'na chajāyatin
ndioán' ñá' nuu Jesuu kuenda ña
ni ki'in ndioán' ku'va ra, ta te'en
nāka'an ndioán' chi'in ra:
—Tu ndicha va'a ña ra Se'e Ndioo
kùu̱n, na ka'un chi'in ma yuu ña
ndoyo chiña, ña na ndakuu yi paan.
—Takan kàti ma kui'na chi'in ra.
4 Va Jesuu te'en nāka'an ra:
—Nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an
yi: "Na yöve uvanuu ma ña
chàchinio kùu ja'a ña na taku ma
ñivi, vati juuni kùu taku na ja'a
tandi'i ma tu'un ña kà'an Ndioo
ndia" —kàti Jesuu.
5 Tajan chāka ndio ma kui'na
ma Jesuu kuà'an ra chi'án' ñuu
Jerusalén ií, ta ikan jāndaa ndio ma
kui'na ma Jesuu nuu sukun ga xini
ma veñu'u ka'nu ikan,
6 ta te'en nāka'án' ndioán' chi'in
ra:
—Tu ndicha ña ra Se'e Ndioo
kùu̱n, na koyoun ma nda ninuu, vati
nuu ma tutu Ndioo, te'en kà'an yi:
Ndioo, ni tachi ra ma tati ña jà'a
tiñu nuu ra, ña na jakuenda
yi ñu̱n.
Ma tati ikan kùu yi ña ni kani'i na
ñu̱n, chi'in nda'a' na,
ikan na töve takue'e cha'un jà'a
nï'iin yuu —kàti ma kui'na
chi'in ra.
7 Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'án':
—Nda nuu ma tutu Ndioo, juuni
te'en kà'an yi ndia: "Töve ìyo yi
ña ki'un ku'va ma Racha'nu Ndioo."
Takan kàti yi —kàti Jesuu.
8 Takan kūu ta chāndaka tukuán'
ra iin xini yuku sukun nduva'a kuii,
ta ora kīcha'a ndioán' jàna'án' nuu
Jesuu ndisaa ma ñuu ñuñivi nuu
chà'ndán' tiñu nuu Jesuu, ta naja
kua ya'a ka'nu kùu yi.
9 Tajan te'en nāka'an ndioán'
chi'in ra:
—Tu kunandi chitiun nui, ta
jaka'nu̱n yu'u, ni ku'vai tandi'i ma
nuu chà'ndai tiñu nuu̱n —kàti ma
kui'na chi'in Jesuu.
10 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra
chi'án':
—Kuà'an, tikan yo'o kui'na, vati
nuu ma tutu Ndioo, te'en kà'an yi:
"Na jaka'nu̱n ma Racha'nu Ndiooun,
ta uvanuu rakani na ja'un tiñu nuu"
—kàti Jesuu.
11 Tajan ma kui'na ndākoo ndioán'
Jesuu, ta ikan jan chākoyo ndio ma
ndian kùu tati ña jà'a tiñu nuu
Ndioo, ta kīcha'a na tìndee na ra.

Nuu kìcha'a Jesuu kàtitu'un ra tu'un Ndioo ñu'u' Galilea
(Mr. 1:14-15; Lc. 4:14-15)

12 Takan kūu ta ora chīto Jesuu
ña ma Xuva indii ra tichi vekaa,
tajan kēe ndio ra kuà'an ra ma ñu'u'
Galilea.
13 Va töve nī kindoo ra koo ra ma
ñuu Nazaret, ti yā'a ra kuàkoo ra
ma ñuu Capernaum, ña kàndii yu'u
tañu'u, yatini nuu kàndii ma ñu'u'
Zabulón, chi'in ñu'u' Neftalí.
14 Tandi'i ña'á kūu yi takan, ikan
na chinu ma tu'un ña tāa ma Isaía,
ra kā'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, nuu
kā'an ra te'en:
15 Na taso'o ndo ndyo'o ìyo ñu'u'
Zabulón, ta ñu'u' Neftalí
ña kàndii inga chiyo yu'u yuta
Jordán,
tichi iti' kuà'an tañu'u ña nàni
Galilea,
nuu ìyo ndian yüvi judíu.
16 Vati ndyo'o ndian chàkunuu nuu
naa niku,
cha kīcha'a ndè'e ndo iin ñu'ú ya'a
ka'nu,
iti' chākunuu ndo niku töve iti' va'a
kùu yi ti ni naa ndo jà'a yi,
va vitin ma Racha'nu cha
jāndondichin va'a ra yi
kuenda ndo.
Takan tāa Isaía.
17 Nda ma ora ikan kùu yi, ña
kīcha'a Jesuu kàtitu'un ra tu'un
Ndioo te'en nuu ma ñivi:
—Na jaña ndo ña jà'a ndo ma
kuati, vati cha vàchi kuyatin nuu
chà'nda ma ra ìyo andivi tiñu —kàti
Jesuu chi'in na.

Jesuu kàna ra kumi ta'an ndra kìin tiaka'
(Mr. 1:16-20; Lc. 5:1-11)

18 Ta ora chàkunuu Jesuu ma yu'u
tañu'u ña kàndii ma ñu'u' Galilea,
ikan ndē'e ra uvi ta'an ndra ña kùu
ndra yani ndra. Iin ra nàni Simón,
ra juuni kà'an na ña nàni Petu', ta
inga ra nàni André. Ta ndrakan,
ti kàni ndra yu'va tiaka' ka'nu tichi
takuii chàkunuu ndra, ti ndra kìin
kùu ndra.
19 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra
chi'in ndra:
—¡Na tandikun ndo chatai!, ta
yu'u ni ja'i ña na nani'i ndo ñivi
kuenda Ndioo —kàti Jesuu chi'in
ndra.
20 Ma ora ikani ndākoo ndra ma
yu'va tiaka' ka'nu, ta tāndiku ndra
chata ra.
21 Ta ita'vi tiá iti' nuu, ikan ndē'e
Jesuu inga uvi ta'an ndra ña juuni
yani ndra ndia. Iin ra nàni Jan-
diau, chi'in Xuva, ndra se'e Zebedeu.
Ndrakan ka'ìin ndra jàndova'a ndra
yu'va tiaka' ka'nu, chi'in tatá ndra,
tichi iin varku, ora kāna Jesuu ndra.
22 Ma ora ikani ndākoo ndra ma
tatá ndra tichi run, ta tāndikun ndra
kuà'an ndra chata Jesuu.

Jesuu jàna'a ra nuu kua'a' ñivi (Lc. 6:17-19)

23 Jesuu chàkunuu ra jàna'a ra
tu'un Ndioo ninii ka'nu ma ñu'u'
Galilea, nuu kàndii ta'ii'iin ma
kuariya nuu ìyo ma veñu'u kuati
ñivi judíu. Kàtitu'un ra nuu na, naja
kua kùu ma nuu chà'nda Ndioo tiñu
iti' andivi, ta juuni jànda'a ra ndian
ku'vi, chi'in tandi'i nuu ma kue'e
ndo'o na.
24 Ta takan kūu ña chītakuati
ma tu'un cha'a' Jesuu nuu ma ñivi
ìyo ninii ka'nu ma ñu'u' Siria. Ta
chāndaka na ndian ku'vi jà'a siin
siin nuu ma kue'e, takua kùu ma
ndian ku'vi jà'a kue'e u'vi na, chi'in
ndian ku'vi jà'a tati xaan, ndian chì'i
i'i, chi'in ndian endee pe'lu kuñu, ta
jānda'a ra na.
25 Ta kua'a' ñivi ìyo ñu'u' Galilea,
chi'in ñuu Decápolis, ña kùuni yi
ka'an yi, uchi ñuu, ta ndian ñuu
Jerusalén ña ìyo kuenda ma ñu'u'
Judea, ta nda ma ñuu ña kàndii inga
chiyo yuta Jordán. Tandi'i ndiakan
tāndikun na kuà'an na chata Jesuu.

5

Nuu jàna'a Jesuu nuu ñivi xini yuku

1 Ta ora ndē'e Jesuu ña ka'ìin
kua'a' ñivi, tajan ndāa ndio ra xini
yuku, ta chūnandi ra. Ta ikan jan
chājayatin ndio ma ndra jàkua'a
chi'in ra nuu nàndi ra, ta chīkonuu
ndra ra,
2 ta te'en kīcha'a ndio ra jàna'a ra
nuu ndra:

Nuu jàna'a Jesuu naja kua ìyo yi ña ja'a yo, ikan na sii kuuni yo (Lc. 6:20-23)

3 —Na sii kuuni ma ndian nda'vi
ña chà'a na kuenda ña chìniñu'u na
Ndioo, vati kuenda maa na kùu ma
nuu chà'nda ra tiñu iti' andivi.
4 ’Na sii kuuni ma ndian chàku
ta nda'vi kùuni, vati ma Racha'nu
Ndioo ni ndakimani ra na.
5 ’Na sii kuuni ma ndian vita
anima, vati tiaga iti' nuu, ni ni'i na
ma ñu'u' ña cha chā'a ma Racha'nu
Ndioo tu'un ña ni ku'va ra nuu na.
6 ’Na sii kuuni ma ndian ya'a ìyoni
jàkuu tiñu va'a takua kùuni Ndioo,
ta chi'in ma ndian ya'a nàtii na ña
kùuni na nde'e na ra, takua kùuni na
ora nàtii na takuii, vati ma Racha'nu
Ndioo, ni tindee ra na ña na ja'a na
yi.
7 ’Na sii kuuni ma ndian
kùnda'vini nde'e inga ñivi, vati
Ndioo, ni kunda'vini ra na ndia.
8 ’Ta na sii kuuni ma ndian ndicha
ña kùuni na nde'e na ma Racha'nu
Ndioo, vati ndiakan ni nde'e na ra.
9 ’Na sii kuuni ma ndian nànduku
naja kua koo va'a na chi'in ta'an na,
vati ma Racha'nu Ndioo ni jandakuu
ra na se'e ra.
10 ’Ta juuni na sii kuuni ma ndian
ndè'e tundo'o, cha'a' ña jà'a na ma
ña kùuni Ndioo, vati kuenda maa na
kùu ma nuu chà'nda ra tiñu andivi.
11 ’Na sii kuuni ndyo'o ora inga
ñivi kanduva'a na ndo, ta chi'in
ndyo'o ndian jànde'e na tundo'o, ta
tisokuati na ndo chi'in tu'un vata
cha'i.

12 Na sii kuuni ndo, vati ni ni'i
ndo iin ya'vi nduva'a ka'nu ma iti'
andivi, ti takua jà'a na chi'in ndo,
juuni kua ikan jā'a na chi'in ma
ndian kā'an chi'in tu'un yu'u Ndioo
ña chīyo taji'na ndia.

Nuu jàna'a Jesuu ña kùu yo takua kùu ma ñií, ta takua kùu ma ñu'ú
(Mr. 9:50; Lc. 14:34-35)

13 ’Ndyo'o kùu ndo takua kùu ma
ñií ña ìyo ma ñuñivi i'ya, cha'a' ña
kùu ndo ndian chìnuni. Va tu ma
ñií ikan jàña yi ña u'vá yi, ¿niyi
ìyo yi ña ja'a yo chi'in yi, ta kùu
ndo'uva ndiko yi, ta kuàtiñu yo yi
inga cha'a'?, kùuni ndo. Va'aga ña
na jakuita ndo yi kuenda ña na
kuañunia ma ñivi chata yi, ti na tüva
nakutiñu yi.
14 ’Ndyo'o kùu ndo tava kùu ma
ñu'ú ña jàndondichin ma ñuñivi. Ta
tu iin ñuu kàndii yi xini yuku, na
küu kundii xe'e yi ndia.
15 Ta na tüvi jàtiin yo iin ñu'ú
kandil, ta kasi yo nuu yi chi'in iin
cajon, vati ma ña jà'a yo kùu yi ña,
va'a jùndii yo yi nuu sukun, ikan na
jandondichin yi nuu tandi'i ma ñivi
ka'ìin tichi ve'e.
16 Yakan va ndyo'o juuni kua ikan
ìyo yi ña nanduku ndo naja kua koo
va'a ndo chi'in tandi'i ñivi, ikan na
nde'e na ma tiñu va'a jà'a ndo, ta
ndita'an na jàka'nu na ma Racha'nu
Tatá ndo ña ìyo andivi ndia.

Jesuu jàna'a ra naja kua kà'an ma Ley cha'nu

17 ’Ta koto näkanini ndo, ña yu'u
kùu ra vàchi janaa ma ley Ndioo
ña tāa Moisés, ta ña vàchi janai ma
tu'un Ndioo ña jàna'a ma ndra kà'an
chi'in tu'un yu'u ra ndia, ti na yöve
takan kùu yi. Ma tiñu vàchi̱ kùu yi
ña, kàtitu'un kachi̱n ma ña kùuni
ma ley Ndioo ka'an yi.
18 Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo
ña, ora juuni yanga ìyo ma andivi,
chi'in ma ñu'u' ñuñivi, nï'iin tu'un
vali ña ìyo nuu ma ley cha'nu, ta
nï'iin letra na töve ni kindaa, nda
kati kuu ji'na ma ña ìyo yi ña kuu.
19 Yakan va ma ndian jàchi'in na
ma ña kùuni ma ley Ndioo ña jà'a
na, va kùmani jàchi'in na uvanuu
ña kà'an yi, vaji iin tu'un valini kùu
yi, ta ndian töve chà'a na ña na
koto inga ñivi yi, ta jà'a na indukuni,
ndiakan ni ndakuu na, ndian valiga
ma nuu chà'nda Ndioo tiñu andivi.
Va ma ndian jàchi'in ña kà'an yi, ta
chà'a na ña na koto inga ñivi ma
ña kà'an yi, ndiakan kùu ma ndian
ni ndakuu ka'nuga, ma nuu chà'nda
Ndioo tiñu andivi.
20 Vati yu'u kà'in chi'in ndo ña,
tu töve kùuni tiaga ndo ja'a ndo
ma kua kùuni Ndioo, takua kùu ma
ndra matru jàna'a tu'un Ndioo chi'in
ma ndra fariseu, ña na küuni ndra
jàchinu ndra ma ña kùuni Ndioo, na
küu ki'vi ndo koo ndo chi'in ra nuu
chà'nda ra tiñu andivi.

Jesuu jàna'a ra naja kua ìyo yi ña ja'a yo ora kayunio
(Lc. 12:57-59)

21 ’Ndyo'o cha chìto va'a ndo ña
tatiempu cha chīni ndo tu'un Ndioo
ña te'en kà'an yi naja kua ìyo yi ña
ja'a ndo: “Na kä'ni ndo, ti ma ndian
chà'ni ìyo yi ña ka'nda na kuati na.”
22 Va yu'u kà'in chi'in ndo ña nda
ndyo'o ni kùuni, tu xàani ndo nde'e
ndo ta'an ndo, ìyo yi ña ka'nda ndo
kuati ndo ndia. Ta tu kanduva'a
ndo ta'an ndo ìyo yi ña ya'a ndo
nuu ma ndra kumitiñu, ta jàkutuni
ndra ma kuati ndo. Ta tu kàti ndo
ña ndian ndava xini kùu na, na ja'a
ndo kuenda nuu ndo koto ku'un ndo
andaya' nuu tìin ñu'ú.
23 ’Ta indukuni kùu yi tuva ma
ora sokó ndo iin nakuyi nuu ma
chito naá kuenda Ndioo, ta ikan
chàku'uni ndo ña ìyo kuati ndo
chi'in inga ta'an ndo,
24 na ndakoo nuu ndo ma ña ni
sokó ndo nuu Ndioo ma ikan, ta
ku'un ji'na ndo kundakan ndo nuu
ta'an ndo ña na jaka'nuni na ma
kuati ndo, tajan na chikoni'i ndio
ndo nuu ìyo ma nuu naa, ta na sokó
ndio ndo yi kuenda Ndioo.
25 ’Tu ìyo iin nda yo kùuni ti'i kuati
cha'a' ndo ma vetiñu. Va'a ga ña na

ka'an ji'na ndo tichi iti' kuà'an ndo chi'in na, ta ikan na jandakumani ndiko ndo na, ikan na tüvi tì'i na ndo nda'a' ma ra juez ña jàndondaa kuati, ta rakan ku'va ndio ra ndo nda'a' ma ndra jandaru, ta tì'i ndra ndo tichi vekaa.
26 Ta ndicha va'i ña kà'in chi'in ndo ña na töve ni kee ndo ikan, nda kati tia'vi ndi'i ji'na ndo ma xu'un' ña na nandoo kuati ndo.

Jesuu kàtitu'un ra ña na vä'a kì'vi yo chi'in ñivi ña'a yöve ñasi'i yo, ta ñivi ña'a chi'in yöve ii vi ndia

27 'Vati ndyo'o cha chīni ndo iin tu'un ña te'en kà'an tatiempu: "Na kï'vi ndo chi'in ñivi ña'a yöve ñasi'i ndo."
28 Va yu'u kà'in chi'in ndo, ña nda ndra'ii nikuuni, jitu chi'in iin ña ndè'eni ndra iin ña'a, ta chàta'ani ndra, ña kùuni yi ka'an yi ña indukuni kùu ma kuati jà'a ndra chi'an chi'in chinituni ndra kua ma ndra cha kī'vi ndra chi'in iin ña'a ma chi'in ma kuñu ndra.
29 'Ta tu ma tinuu chiyo kua'a' ndo kùu yi ña jàkoyo yi ndo ma tichi kuati, na tava ndo yi, ta jakuita chika ndo yi. Vati va'aga ña na kenaa iin chiyo tinuu ndo, kua ña ku'un ndisaa ma kuñu ndo andaya'.
30 Ta tu ma nda'a' chiyo kua'a ndo kùu yi ña jàkoyo yi ndo ma tichi kuati, na ka'nda ndo yi, ta jakuita chika ndo yi. Vati va'aga ña na kenaa iin chiyo nda'a' ndo kua ña ku'un ndisaa ma kuñu ndo andaya'.

Jesuu jàna'a ra ña na töve va'a ndakoo yo ñasi'i yo
(Mt. 19:9; Mr. 10:11-12; Lc. 16:18)

31 'Ta juuni cha chà'a ndo kuenda ña te'en kà'an ma tu'un Ndioo ndia: "Nda ndra'ii nikuuni tuva ndàkoo ndo ñasi'i ndo, ìyo yi ña ku'va ndo iin tutu nuu kà'an yi ña cha ndākoo ndo ña."
32 Va yu'u kà'in chi'in ndo ña tu iin ra'ii ndàkoo ra ñasi'i ra, iin kuati kùu yi kuenda ra tu töve ndicha ña jànda'viña'a ña ra cha'a' ña kì'vi ña chi'in inga ra'ii. Vati tu takan ndākoo ra ña, rakan jà'a ra ña na ja'a ña kuati tu yakan ki'vian chi'in inga ra'ii. Ta nda ra ni kùuni ña tànda'a chi'in iin ña'a ña ndākoo ii, juuni iin kuati kùu ma ña jà'a ra, ti kì'vi ra chi'in iin ña'a ìyo inga ii ndia.

Jesuu kàti ra ña na vä'a janda'viña'a yo

33 'Ta juuni cha chīni ndo ña te'en kà'an ma ndian kūu ñivi yo chīyo taji'na ndia: "Ìyo yi ña jachinu ndo ma tu'un chà'a ndo nuu ma Racha'nu Ndioo".
34 Va yu'u kà'in chi'in ndo ña va'aga ña na kü'va ndo tu'un cha'a' nda ña nikuuni tu töve ña ndicha kùu yi. Na töve ìyo yi ña ku'va ndo tu'un cha'a' ma andivi, ti nuu chà'nda Ndioo tiñu kùu yi.
35 Ta ni cha'a' ma ñu'u' ñuñivi ndia, vati nuu nìndee cha'a Ndioo kùu yi ti iin ña kuenda ra kùu yi. Ta ni cha'a' ma ñuu Jerusalén, tüvi ìyo yi ña ku'va ndo tu'un, vati ma ñuu ka'nu ña ìyo kuenda Ndioo, ra kùu Rey ka'nu kùu yi ndia.
36 Ta juuni na tüvi ìyo yi ña ku'va ndo tu'un nuu ñivi cha'a' ma xini ndo, vati na küu jandokuichin ndo nï'iin ma ixi xini ndo, a jàndotuun ndo yi ndia.
37 Va'aga ña na ka'an ndo ña: "juu" a "töve", vati ndisaa inga tu'un ma ña kà'an siki ndo, kùu yi kuenda ma kui'na.

Jesuu jàna'a ra naja kua ìyo yi ña ja'a yo, ta jàña yo ña xaani yo nde'o ta'an yo
(Lc. 6:29-30)

38 'Ta juuni ndyo'o cha chīni ndo ña te'en kà'an ma tu'un ña kēta taji'na ndia: "Tu jàtakue'e na jitu iin ma tinuu ndo a nu'u ndo, indukuni ìyo yi ña ja'a ndo chi'in na ndia."
39 Va yu'u kà'in chi'in ndo ña: tuva ìyo nda yo kùuni kuati chi'in ndo, na jandeeni ndo yi, ta töve jà'a ndo takua jà'a na. Ta tu ìyo iin ndian kàni iin xa'nda iin chiyo cha'a so'o ndo, na ku'va ndo ma inga chiyo yi kàni na ndia.

40 Ta tu ìyo iin yo ti'i kuati cha'a'
ndo ma vetiñu, ta kùuni na namaa
na kamixa ñu'u ndo, na ku'va ndo
ña na kunda'a na, nda ma ja'ma
isukun ndo ndia.
41 Tu ìyo nda ndian chìkan
ñamani nuu ndo ña na tindee ndo
na, ña kuìso ndo iin ndatiñu na iin
kilometru, na ku'un ndo chi'in ra
nda uvi kilometru, na tindee ndo
na.
42 Ta nda ndian nikuuni ña chìkan
iin nakuyi nuu ndo, na ku'va ndo yi
nuu na. Ta tu ìyo ndian chìkanuu
iin nakuyi nuu ndo, na ku'va ndo yi
nuu na, ta yüva kati ndo ña töve.

Naja kua ìyo yi ña kuuni yo nde'o ma ndian xaani yo nde'o
(Lc. 6:27-28, 32-36)

43 'Ta juuni cha chīni ndo ma
tu'un ña kà'an te'en tatiempu ndia:
"Na kuuni ndo nde'e ndo ma ndian
amigu ndo, ta na kuxaani ndo nde'e
ndo ma ndian xaani ndo ndia."
44 Va yu'u kà'in chi'in ndo ña: Na
kuuni ndo nde'e ndo ma ndian xaani
ndo nde'e ndo, ta na ka'an ndo chi'in
Ndioo cha'a' ma ndian kànduva'a
ndo.
45 Takan ìyo yi ña ja'a ndo, ta kùu
ndo se'e ma Tatá ndo ra ìyo andivi.
Vati maa ra kùu ra ña jàtuun ra
nikandii kuenda ma ndian va'a, ta
tüvi va'a. Ta juuni ra kùu ra ña
jàkuun ra savi kuenda ma ndian
ndaa, ta ndian töve ndia.
46 Vati tu ma ndian kùuni nde'e
ndo, ndiakani kùu ma ndian kùuni
ndo nde'e ndo, ¿a chànini ndo ña ni
ni'i ndo ya'vi ndo cha'a' ña jà'a ndo
takan?, kùuni ndo. Na töve, vati nda
ma ndra nàka'an xu'un' kuenda ñuu
Roma, takan jà'a na ndia.
47 Ta tu kàña'a ndo chi'in ndian
ta'ani ndian chìnuni, ¿nda ña va'a
kùu ma ña jà'a ndo?, kùuni ndo.
Vati nda ma ndian töve nàkoto
Ndioo, takan kà'an na ndia.
48 Yakan va na kuu ndo ndian
ndaa, tava kùu ma Tatá yo ra ìyo
andivi.

6

Jesuu jàna'a ra naja kua ìyo yi ña ja'a yo ma tiñu va'a

1 'Ta koto jä'a ndo tiñu va'a
kuenda ña na nde'e ma ñivini ndo
ña ndian va'a kùu ndo. Ta tu jà'a
ndo takan tajan ma Tatá ndo, ra ìyo
andivi, töve ni ku'va ra nï'iin ya'vi
ndo.
2 Yakan va ora tìndee ndo ma
ndian nda'vi ña kumani yi nuu, na
töve ìyo yi ña ku'va ndo koto ndisaa
ñivi yi, takua jà'a ma ndian uvi nuu
kua chànini ña chàkunuu nàtu'un
na chi'in ñivi, nani nuu ìyo ma
veñu'u kuati ma ndian judíu, ta tichi
kai, kuenda ña na ka'an va'a ma ñivi
chatani na. Va yu'u kà'in chi'in ndo
ña ndicha va'a ña cha ìyo ma ya'vi
na cha'a' ma ña jà'a na.
3 Va ndyo'o ora chà'a iin nakuyi
nuu ma ndian nda'vi ña chìniñu'u
yi, na töve ìyo yi ña natu'un ndo yi
nuu nï'iin ma ndian nàkoto ndo, ta
ni nuu ma amigu ka'nu ndo ndia.
4 Va'aga ña na koto xe'eni ndo yi.
Tajan ma Tatá ndo ra ìyo andivi ni
ku'va ra ya'vi ndo, ti ndè'e ra ma ña
jà'a xe'e ndo.

Jesuu jàna'a ra naja kua ka'an yo chi'in Ndioo
(Lc. 11:2-4)

5 'Ta ora kà'an ndo chi'in Ndioo,
koto jä'a ndo takua jà'a ma ndian
kini uvi nuu kua chànini ña ndava
chàta'ani na kundaa na ora kà'an na
chi'in Ndioo ma tichi veñu'u kuati
ma ndian judíu, a ora kundaa na
ma tutun kai kuenda ña na nde'e ma
ñivini na. Ndicha va'a ña kà'in chi'in
ndo ña, ndiakan juuni cha ìyo ya'vi
na cha'a' ma ña jà'a na ndia.
6 Va tu ndyo'o kùuni ndo ka'an ndo
chi'in Ndioo, na ki'vi ndo tichi ve'e
ndo, ta kasi ndo yuve'e, ta kicha'a
ndio ndo ka'an ma'iin ndo chi'in
Ndioo Tatá ndo, ti ìyo ra chi'in ndo
ma ikan. Tajan ma Tatá ndo, ra
ndè'e ma ña jà'a ndo, ni ku'va ra
ya'vi ndo.
7 'Ta ora kà'an ndo chi'in Ndioo,
na töve ìyo yi ña indita inditani
kā'un ma tu'un töve ndakutiñu, tava
jà'a ma ndian töve nàkoto Ndioo.
Vati ndiakan chànini na, ña tu kua'a'
cha'a' kà'an na, juuni juuni ma

tu'un, tiaga ni jachi'in Ndioo ma ña
kà'an na, kùuni na.
8 Koto jä'a ndo tava jà'a ndiakan,
vati ma Ndioo Tatá ndo, cha chìto ra
nayi kùu ma ña chiniñu'u ndo antea
ña ndàkan ndo yi nuu ra.
9 Yakan va te'en ìyo yi ña ka'an
ndo chi'in Ndioo:
Yo'o ra kùu Tatá ndi, ra ìyo andivi,
na ya'aga ií kùu ma siviun.
10 Na kichi ma nuu chà'ndaun tiñu.
Ta na kuu ma naja kua kùuniun ma
nuñu'u', ma takua kùu yi iti'
andivi.
11 Na ku'vaun ma ña chìniñu'u ndi
kachi ndi vitin.
12 Na jàka'nuniun ma kuati jà'a ndi,
takua jàka'nuni ndi kuati ma ndian
jà'a ña kini chi'in ndi.
13 Ta koto kü'vaun ña titunini ndi
jà'a ndi ma ña töve va'a.
Va na ja'un ña na kakụn ndi nuu ma
ña kini.
Vati maun kùu ma ra chà'nda tiñu,
ta maun kùu ma ra ìyo ndatu,
ta juuni maun nduva'a ka'nu kùụn
ndia.
Ta takan endeeni na kùu yi. Amén.
14 ’Vati tu ndyo'o jàka'nuni ndo
kuati jà'a ma inga na chi'in ndo, nda
ma Racha'nu Tatá ndo ra ìyo andivi,
ni jaka'nuni ra ma kuati ndo ndia.
15 Va tu töve jàka'nuni ndo kuati
ma inga na, ni ma Racha'nu Tatá
ndo, töve ni jaka'nuni ra kuati ndo
ndia.

Jesuu jàna'a ra naja kua jà'a yo ora ndita yu'u yo

16 ’Ora jàndita ndo yu'u ndo, na
töve ìyo yi ña ja'ani ña nda'vi kuuni
ndo, tava jà'a ma ndian ìyo uvi nuu
kua chànini, kuenda ña na nde'e
ma ñivini na ña jàndita na yu'u na.
Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo ña,
ndiakan cha ìyo ya'vi na ndia.
17 Va taku ndyo'o ora jàndita ndo
yu'u ndo, na nakata ndo nuu ndo, ta
tì'i va'a ndo kuika xini ndo,
18 ikan na töve nakuni na ña
jandita yu'u ndo. Vati uvanuu ma
Tatá ndo ra ìyo ma'iin chi'in ndo ma
nuu ka'ìin ndo, rakani kùu ra ña
chà'a ra kuenda cha'a' ma ña jà'a
ndo, ta rakan ni ku'va ra ya'vi ndo
cha'a' yi.

Kàtitu'un Jesuu naja kùu koo va'a yo iti' andivi
(Lc. 12:33-34)

19 ’Ta koto jändolocho ndo ma ña
kuika ndo ma nuñu'u' ñuñivi i'ya,
vati ma i'ya, ndi'i yi jàtivi ma tikixin,
ta kì'vi ma ndra su'u, kasu'u ndra
ndia.
20 Va'aga ña na jandolocho ndo ma
ña kuika ndo ma iti' andivi ña kùuni
yi ka'an yi ma ña va'a jà'a yo kuenda
Ndioo, vati ikan kùu nuu töve jàtivi
ma tikixin yi, ta ni töve tìvi inga ma
ndatiñu, ta ni töve kì'vi ma ndra
su'u ña, kàsu'u ndra ndia.
21 Vati ma nuu ìyo ña kuika ndo,
juuni ma ikan ìyo ma anima ndo
chi'in yi.

Jesuu kà'an ra iin ku'va, nuu kà'an yi ña ma tinuu yo kùu yi takua kùu iin ñu'ú ña ìyo tichi kuñu yo
(Lc. 11:34-36)

22 ’Ma tinuu yo, kùu yi takua kùu
ma ñu'ú kandil kuenda ma kuñu yo.
Yakan va tu ma tinuu yo va'a yi,
kùuni yi ka'an yi ña ndisaa ma kuñu
yo ìyo ñu'ú yi ndia.
23 Va tu ma tinuu yo, töve chà'a
yo ña kutu'va yo takua kùuni Ndioo,
kùuni yi ka'an yi ña chàkuu yo nuu
naa jà'a yi. Ta tu chànini yo ña kùu
ma chinituni yo takua kùu iin ñu'ú,
va töve ndicha, kùuni yi ka'an yi ña
cha kua naa ka'vi yo jà'a yi.

Jesuu kàtitu'un ra iin ku'va cha'a' ña, naja kua kùu yi chi'in Ndioo, ta ma xu'un'
(Lc. 16:13)

24 ’Ta nï'iin ma ndian kùu musu,
na küu ja'a na tiñu nuu ninduvi ma
ndra kùu chito'o na iin tiempuni,
vati iin ra, va ni kuuni na nde'e na
ra, ta inga ra ni kuxaani na nde'e
na ra, ta ra nunuu ni tiñu'u na ra,
ta ma inga ra töve. Yakan va na
küu jà'a yo tiñu nuu Ndioo, tu endee
nàkanini yo cha'a' ma xu'un' ndia.

Ndioo jàkuenda ra ma ñivi kùu se'e ra
(Lc. 12:22-31)

Takan kūu tajan te'en nāka'an ndio ma Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:
25 —Ta cha'a' yakan kùu yi ña yu'u kà'in chi'in ndo ña na töve na ja'a ndo ña nàkanini ndo cha'a' ma ña chàchi ndo, a cha'a' ma ña ko'o ndo kuenda ña koo ndo, a ña nakanini ndo cha'a' ma ja'ma ña chàku'un ndo. ¿A töve va'aga ma kivi ìyo ndo kua ma ña chàchi ndo?, kùuni ndo. Ta, ¿a töve va'aga ma kuñu ndo, kua ma ja'ma chàku'un ndo?, kùuni ndo.
26 Na nde'e ndo tava ìyo ma saa ña ndàti ndri kàchika ndri nuu sukun. Ndrikan töve tàchi ndri, ta töve nàkuiso ndri nï'iin nakuyi, ta ni töve tàan va'a ndri yi tichi yaka, ta va'ani chà'a ma Ndioo Tatá ndo ña chàchi ndri. ¿A töve chà'a ndo kuenda ña ma Racha'nu Ndioo kùuniga ra nde'e ra ndo kua ma saa ikan?
27 ¿A ìyo nda ndyo'o ña cha'a' ña ya'a nakanini ndo kùu ndosukun ndo sava metru tiá, jà'a yi?, kùuni ndo.
28 ’¿Ta naja ya'a nàkanini ndo cha'a' ma ja'ma chàku'un ndo? Na nde'e ndo tava chà'nu ma ita kàa tichi ku'u. Ma ita ikan töve jàtiñu yi, ta ni töve kunu yi isa ndia,
29 ta va'ani nduva'a vii kàa yi, ni ma rey Salomón, chi'in ndisaa ma ja'ma va'a, ta vii ña chàku'un ra, töve nī chaa ra ku'un ra ja'ma vii takua vii kàa iin ma ita ikan.
30 Ta ndicha ña Ndioo ya'a vii jà'a ra ma ita ku'u ña itaan a isaa ni kayu yi. Ña'á kùuni yi ka'an yi ña nduva'a kuii ja'a ra kuenda tiaga ndo kua ma ita. Ta ndyo'o, ¿ta naja töve chìnuni va'a ndo?, tuva takan.
31 Yakan va töve na ja'a ndo ña nàkanini ndo ta kà'an ndo te'en: “¿Nayi ni kacho?” a “¿Nayi ìyo yi ña ko'o yo?” ta “¿Naja kua jà'a yo ni'i yo ja'ma ku'un yo?”
32 Kà'in takan, vati tandi'i ma ndian töve chìnuni tu'un Ndioo, takan chànini na, va takua ndyo'o ìyo iin ra kùu Tatá ndo iti' andivi, ta rakan kùu ra ña cha chà'a ra kuenda ña chìniñu'u ndo ndisaa ma ña chànini ndo.
33 Yakan va na nanduku ji'na ndo naja kua kùuni Ndioo ña koo ndo chi'in ra ma nuu chà'nda ra tiñu, tajan ndicha ña ni ku'va ra tandi'i ma ña chìniñu'u ndo i'ya.
34 Na töve na ja'a ndo ña nàkanini ndo cha'a' ma kivi ña vàchi itaan, ti kuenda ma itaan, siin kùu ma ña ni nakanini ndo kuenda yi. Vati ma ta'ii'iin kivi siin siin naja kua ndàka yi, ña nàkanini ndo cha'a' yi.

7

Na töve ìyo yi ña tisokuatio inga ñivi
(Lc. 6:37-38, 41-42)

1 ’Na tïsokuati ndo inga ñivi, ikan töve tìsokuati ma Ndioo ndo ndia.
2 Vati ma Racha'nu Ndioo, ni tisokuati ra ndo ma naja kua tīsokuati ndo ma inga ñivi. Takua jà'a ndo chi'in inga ñivi indukuni takan, ni jande'e ra tundo'o ndo ndia.
3 ¿Ta naja jà'a ndo kuenda ma kuati vali, ña jà'a ma yani ndo, ta tüvi jà'a ndo kuenda ma kuati ka'nu, ña jà'a juuni maa ndo?
4 Yakan va naja kua kùu ka'an ndo chi'in ta'an ndo ña kùu jandondaa ndo ma kuati na ta kà'an ndo te'en: “Ku'va na tavani'i iin cha'an vali ña indii tichi tinuun”, tuva ni ma cha'an ka'nu ña indii tichi tinuu juuni maa ndo na küu tavani'i ndo.
5 ¡Ndyo'o ndian kini ta uvi nuu ña chànini ndo!, na tavani'i ji'na ndo ma cha'an ka'nu ña indii tichi tinuu ndo, ikan na kuu nande'e va'a ndo, tajan kuu tindee ndio ndo ma ndian ta'an ndo chi'in ma kuati na.
6 ’Ta koto jänini ndo ña kàtitu'un ndo ma tu'un Ndioo nuu ma ñivi ña töve kùuni koto yi, koto ja'a na ña kini chi'in ndo, takua jà'a ma ina xaan ora tìin ndri ndo. Ta koto juuni kani ka'ni ndri ndo ndia. Ta koto jächaa ndo iin ndatiñu ya'vi ndaa nuu ma ndian kini, koto kuañuni na chata yi.

Kàtitu'un Jesuu naja kua ndàkan yo, nànduku yo, ta jàkate'o ma yuve'e
(Lc. 11:9-13; 6:31)

7 Yakan va te'en nāka'an ma Jesuu:
—Na ndakan ndo ña chìniñu'u ndo nuu Ndioo, ta ku'va ra yi nuu ndo, na nanduku ndo yi nuu ra, ta nì'i ndo yi. Na jakate'e ndo yuve'e, ta nuna ra yi nuu ndo.
8 Vati ma ndian chìkan iin nakuyi, nì'i na yi, ta ma ndian nànduku iin nakuyi, ta nàta'an na yi, ta ndian jàkate'e yuve'e, ta nùna ra yi nuu na ndia.
9 ’¿A ìyo iin nda ndyo'o ña ora chìkan ma se'e ndo ña kachi na nuu ndo, ta chà'a ndo iin yuu nuu na?
10 ¿A ña chà'a ndo iin koo nuu na, ora chìkan na tiaka' nuu ndo?, kùuni ndo.
11 Tu ndyo'o ña kùu ndo ndian kini, ta chìto ndo ku'va ndo ña va'a nuu ma ndiakuati se'e ndo, ta ma Racha'nu Tatá yo ra ìyo andivi ìyo tu'va ra ña tindee ra ndo chi'in ndisaa ma ña chìniñu'u ndo ma ora ña chìkan ndo yi nuu ra.
12 ’Yakan va takua va'a kùuni ndo ña ja'a ma ñivi chi'in ndo, indukuni takan na ja'a ndo ma ña va'a chi'in na ndia. Vati takan kà'an ma tutu ley Ndioo ña tāa Moisés, chi'in ma tutu ña tāa ma ndian kà'an chi'in tu'un yu'u ra —kàti Jesuu.

Nuu kà'an yi ña yuve'e tuu, kùu ma iti' Ndioo
(Lc. 13:24)

13 ’Na ki'vi ndo ma yuve'e tuu. Vati ma yuve'e ki'in chi'in ma iti' ya'a ìyo nuna, kùu ma iti' kuà'an ma nuu ni naa na, ta tikan kùu ma nuu ki'vi kua'a' ñivi.
14 Va ma yuve'e tuu, chi'in ma iti' ndetiñu, ña kuà'an chi'in na ma nuu ni koo na endeeni, ya'a tiani na kùu ma ndian nàta'an yi.

Ora ndè'o chiti iin yutun, numini chà'a yo kuenda nda yutun kùu run
(Lc. 6:43-44)

15 ’Na ja'a ndo kuenda nuu ndo, chi'in ma ndian vata ña jàya'a na na ña kùu na ndian kà'an kuenda Ndioo. Vati ndiakan ora chàa na nuu ìyo ndo, nduva'a vii kà'an na chi'in ndo, va ma tichi anima na nduva'a xaan ndian kùu na.
16 Cha'a' ma tiñu jà'a na, kùu nakoto ndo nda ndian kùu na. Vati taku ma iñu ndu'va, tüvi chà'a yi uva, ta ni ma yutun iñu xini, tüvi chà'a run ma chiti higu ndia.
17 Ta takan kùu yi ña tandi'i ma yutun va'a, chà'a ndrun chiti va'a, ta ma yutun töve va'a, chà'a ndrun chiti töve va'a ndia.
18 Vati taku ma yutun va'a, töve chà'a ndrun ma chiti töve va'a, ta ni ma yutun töve va'a, töve chà'a ndrun ma chiti va'a ndia.
19 Yakan va tandi'i ma yutun ña töve chà'a chiti va'a, ìyo yi ña ka'nda yo ndrun, ta ka'mio ndrun.
20 Ta takan kùu yi ña ni ku'va maa ndo kuenda, tu kùu na ndian va'a a ndian vä'a' cha'a' ma tiñu jà'a na.

Na yöve tandi'i ñivi kùu ki'vi na nuu chà'nda Ndioo tiñu andivi
(Lc. 13:25-27)

21 ’Ta na yöve tandi'i ma ndian kà'an: “Racha'nu, Racha'nu”, ni ki'vi na nuu chà'nda Ndioo tiñu iti' andivi, vati ma ndian ni ki'vi ikan, kùu ma ndian jà'a takua kùuni ma Tatái, ra ìyo andivi.
22 Ora ni chaa ma kivi ikan, kua'a' ñivi te'en ni ka'an na chi'in: “Racha'nu, Racha'nu, ndyu'u kàtitu'un ndi tu'un cha'un chi'in ma siviun, ta chi'in ma siviun tāvani'i ndi ma tati xaan, ta juuni chi'in ma siviun cha jā'a ndi kua'a' ma ndatu ndia.” Takan ni kati na.
23 Va yu'u te'en ni ka'in chi'in na: “Na tükuii nàkotoi ndo. Na kundachiyo ndo xiin, ndyo'o ndian jà'a mamaa ña kini.” —Takan kàti Jesuu.

Jesuu kàtitu'un ra, naja kua ìyo yi ña nakanini va'a ma ñivi
(Lc. 6:47-49; Mr. 1:22)

24 ’Yakan va ma ndian tàso'o ma ña kà'in, ta jà'a na yi, ndiakan kùu na tava kùu ma ra chānini va'a, ña jāva'a ra ma ve'e ra chata iin ma yuu ka'nu.

25 Ta ikan jan kōyo ndio ma savi
tati nduva'a ka'nu chata ma ve'e,
ta chā'nu ndio ma yuta, ta töve nī
nduva yi, ti mamaa yuu kùu ma
cha'a yi, ta ma nuu ndaa yi.
26 Va ma ndian tàso'o ma ña kà'in,
ta töve jà'a na yi, ndiakan kùu na,
tava kùu ma ra tükuii nī nata'vi
chinituni ña jāva'a ra ma ve'e ra
chata yuti ndi'i.
27 Ta ikan jan kōyo ndio ma savi
tati nduva'a ka'nu chata ma ve'e, ta
chā'nu ndio ma yuta, ta jānduva yi
ma ve'e. Ta takan kūu yi ña endee
ndī'i yi tāni —kàti Jesuu.
28 Ta ora chīnu kā'an Jesuu takan,
ta ma ñivi, ndava kuà'an tati na.
29 Vati jàna'a ra takua iin ra ìyo
ndatu Ndioo chi'in, ta ma ndra
matru ña jàkua'a tutu Ndioo töve
jàna'a ndra takan.

8

Jesuu jànda'a ra iin ra ku'vi jà'a kue'e ta'yu
(Mr. 1:40-45; Lc. 5:12-16)

1 Ta ora nūu ndio Jesuu ma yuku
ikan, ta nduva'a kuii kua'a' ñivi
tāndikun chata ra.
2 Ta ikan jan iin ra ndo'o kue'e
ta'yu, chājayatin ra ra nuu Jesuu, ta
chūnandi chiti ra nuu ra, ta te'en
nāka'an ra chi'in ra:
—Yo'o Racha'nu, na janda'un yu'u
chi'in ma kue'e ña ndo'i, tuva
kùuniun —kàti ra.
3 Tajan jānakaa Jesuu nda'a' ra, ta
jānani ndio ra nda'a' ra ra, ta te'en
nāka'an ra:
—Kùuni̱ janda'i ñu̱n. Na nda'un
—kàti Jesuu chi'in ra.
Tajan juuni ma ora ikani, nāa ma
kue'e ta'yu ñii ra.
4 Ta ikan jan te'en nāka'an Jesuu
chi'in ra:
—Koto kätitu'u̱n ma ña tā'un nuu
nï'iin ñivi, uvanuu nuu sutu, na
kujana'un ñu̱n. Ta na kunda'un
iin kiti, ta sòkóun ri kuenda Ndioo,
ti takan kà'an ma tutu Ndioo tāa
Moisés taji'na, ikan na koto tandi'i
ñivi ña cha ndā'un —kàti Jesuu.

Jesuu jànda'a ra iin ra kùu musu ma capitán ma ñuu Roma
(Lc. 7:1-10)

5 Ta ora kī'vi Jesuu ma ñuu Ca-
pernaum, tajan chājayatin iin ra
capitán ma ñuu Roma ma nuu ndaa
Jesuu. Ta te'en jānini ra ra chi'in ma
tu'un i'ya:
6 —Yo'o Racha'nu, ma ra jà'a tiñu
nui, kù'vi ra kàndii ra ve'i jà'a ña
pe'lu cha'a' ra chi'in nda'a' ra, ta
ya'aga nda'vi kùuni ra ña ya'a ndè'e
ra tundo'o —kàti ra.
7 Tajan Jesuu te'en nāka'an ndio ra
chi'in ma ra capitán:
—Na ko'o ta jànda'i ra —kàti ra.
8 Tajan ma ra capitán te'en
nāka'an ra chi'in Jesuu:
—Yo'o Racha'nu, na töve ìyo yi
ña ki'viun ma tichi ve'i cha'a' ña ra
nda'vini kùi, va'aga ña na ja'un yi
chi'in ma tu'un yu'uniun, ta chi'in
yakan nda'a ma musui.
9 Vati nda mai, juuni ìyo ma ra
chà'nda tiñu nui, ta juuni ìyo jan-
daru ña chà'ndai tiñu nuu ndia. Vati
ora kà'in chi'in iin ma ra jandarui ña
na ku'un ra, ta kuà'an ra, ta ora kà'in
chi'in inga ra ña na kichi ra, ta vàchi
ra. Ta ora tàvai tiñu nuu ma musui
ña na kuja'a ra iin tiñu nui, ta jà'a
ra yi ndia. —Takan kàti ma ra kùu
capitán chi'in Jesuu.
10 Ta ora chīni Jesuu ma ña kā'an
ra ta ndava kuà'an anima ra ndaa
ra. Tajan te'en nāka'an ndio ra
chi'in ma ñivi kuà'an chata ra:
—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo
ña ninii ñuu Israel takä'an nàta'in
nï'iin ma ndian chìnuni va'a ma
takua chìnuni ra'ya.
11 Yu'u kà'in chi'in ndo ña nduva'a
kua'a' ñivi, ni kichi ninii ka'nu ma
nuñu'u' ñuñivi, ña ni koo na chi'in
Abraham, Isaac, ta Jacob, ma nuu
chà'nda Ndioo tiñu andivi.
12 Va ma ndian ìyo yi ña ku'un
ma nuu chà'nda Ndioo tiñu niku, ni
jaku'un ra na ma nuu naa, ña ndava
ni kuaku na ta kari'u nu'u na jà'a ña
ni nde'e na tundo'o ma ikan.
13 Ta ikan jan te'en nāka'an tuku
Jesuu chi'in ma ra kùu capitán:

—Na ku'un ve'un ta na kuu yi, ma tava chinuniun ña kùu yi —kàti Jesuu chi'in ra.

Ta takan kūu yi ña ndā'a ma ra ku'vi juuni ma ora ikan.

Jesuu jànda'a ra, ñaka'nu Petu'
(Mr. 1:29-31; Lc. 4:38-39)

14 Takan kūu tajan kēe ndio Jesuu kuà'an ra ve'e Petu', ta ikan ndē'e ra ña ku'vi ma ñaka'nu Petu' kàndian jà'a ka'ni.

15 Ta ikan jan jānani ra nda'a' ra, ma nda'a' ña, ta kēe ma ka'ni ña. Tajan ndēta ña, ta kīcha'a ndioan jà'a ña, ña kachi ndra.

Jesuu jànda'a ra kua'a' ndian ku'vi
(Mr. 1:32-34; Lc. 4:40-41)

16 Takan kūu ta ora cha kuaa, tajan chāndaka ndio na kua'a' ma ndian ndiso tati xaan nuu Jesuu, ña na janda'a ra na. Ta chi'in iin tu'uni ña kā'an ra nuu ma tati xaan ikan, ta kēe yi ma tichi kuñu na, ta juuni jānda'a ra kua'a' ma ndian kù'vi jà'a inga tuku nuu kue'e ndia.

17 Takan kūu yi, ikan na chinu ma tu'un kā'an ma Isaía, ra kā'an chi'in tu'un yu'u Ndioo niku. Vati rakan te'en kā'an ra: "Ra'ya kùu ra ña jānda'a ra yo, ta ndāki'in ndi'i ra ma kue'e ndo'o yo." Takan kàti ma tu'un Ndioo.

Ndian kùuni tandikun chata Jesuu
(Lc. 9:57-62)

18 Ta ora ndē'e Jesuu ña nduva'a kua'a' ñivi chīkonuu na ra, tajan nāka'an ndio ra chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra, ña na ketachiyo ndra inga chiyo ma lakuna.

19 Ta ikan jan chājayatin iin matru ña jàkua'a tutu Ndioo ma nuu Jesuu, ta te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Matru, kùuni̱ ku'in chataun ndanikuni ma nuu kuà'un —kàti ra.

20 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Taku ma yukuii ìyo yavi nuu kìxi ndri, ta ma saa ìyo taka ndri ndia, va yu'u ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, na töve ìyo ni nuu kundii ma xini̱ —kàti Jesuu.

21 Tajan iin ma ndra jàkua'a chi'in ra, te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Yo'o Racha'nu, na ku'vaun ña na ku'un ji'nai kukuchi̱ ma tatái —kàti ra.

22 Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Na'a chatai, ta na ku'vaun ña na kuchi ma ndian töve chìnuni ma ta'an na —kàti Jesuu.

Jàkutaxin Jesuu ma savi tati chi'in takuii
(Mr. 4:35-41; Lc. 8:22-25)

23 Tajan ndāa ndio Jesuu ma tichi varku, chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra ndia.

24 Ta ikan kācha'an ndra, ora kōyo ndio ma savi tati nduva'a ka'nu chata ndra ña endee chīkonuu ma ola ma varku ndra. Va ma Jesuu kìxi ndicha ra kàndii ra tichi run.

25 Tajan chājandakoo ndio ma ndra jàkua'a chi'in ra ra, ta te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—¡Yo'o Racha'nu, na jakakun ndi, vati chani sa'vi ndi! —kàti ndra.

26 Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—¿Ta naja ya'a ndasii ndo? ¿A ya'aga tia chìnuni ndo ña jà'a ndo takan?

Tajan ndēta ndio ra, ta kīcha'a ra kà'an xaan ra nuu ma savi tati chi'in ma tañu'u, ta ndisaa yi kūtaxin.

27 Ta ikan jan ndava kuà'an anima ndra kīndoo ndra, ta te'en kīcha'a ndra chìkatu'un ta'an ndra:

—¿Ta nda ra kùu ra'ya ña, nda ma tati chi'in tañu'u, jàchi'in ña kà'an ra? —kàti ndra.

Nuu ndā'a uvi ma ndra ndiso tati xaan ñu'u' Gadara
(Mr. 5:1-20; Lc. 8:26-39)

28 Ta ora cha kētachiyo ndio Jesuu inga chiyo ma tañu'u nuu kandii ma ñu'u' Gadara, ta ikan kēe uvi ta'an ma ndra ndiso tati xaan tañu ma nuu ñaña, ta chājayatin ndra ndra nuu Jesuu. Ta ndrakan ti endee küu ya'a nï'iin ñivi ma nuu ka'ìin ndra ti, ya'a tivi xini ndra jà'a yi.

29 Tajan ndrakan te'en kīcha'a ndio ndra nda'yu ndra jà'a yi:

—¡Koto kï'viun chi'in ndi, yo'o Jesuu, ra Se'e Ndioo! ¿A vàchi jànde'un tundo'o ndi antea ña keta ma kivi ña ni jakutuni ma Racha'nu Ndioo kuati ndi? —kàti ndra chi'in ra, jà'a ma tati xaan ikan.

30 Ta chika ma nuu ka'ìin ndra, ikan ndē'e yi ña ka'ìin kua'a' va'a kini, ña chàchi ndri kachika ndri.

31 Tajan te'en jānini ndio ma tati xaan ña ka'ìin tichi kuñu ndra ma Jesuu chi'in tu'un i'ya:

—Tu kùuniun tavaun ndi tichi kuñu ndra, na ku'vaun ña ki'vi ndi tichi kuñu ma kini ña ka'ìin kachachi ndakan —kàti yi.

32 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in yi:

—Va'ani, na ki'vi ndo —kàti Jesuu.

Tajan kēe ndio ma tati xaan tichi kuñu ndra, ta kī'vi yi tichi kuñu ma kini, ta ndisaa ndio ndri kāndakunu ndri kuà'an ndri iti' nuu ìyo iin xa'va nuu kandii ma lakuna, ta ikan kā'a ndri, ta chī'í ndri.

33 Ta ma ndra jàkuenda ndri, kāchinu ndra ti yū'vi ndra. Ta ora chāa ndra ma ñuu, ta kīcha'a ndra nàtu'un ndra nuu ma ñivi ña tā'an ma kini chi'in tandi'i ña tā'an ma ndra ndiso tati xaan ndia.

34 Tajan tandi'i ma ñivi ìyo ma ñuu ikan, chānde'e na nuu ndaa Jesuu. Ta ora ndē'e na ra, ta kīcha'a jànini na ra ña na kèe ra ma ñuu ikan.

9

Jesuu jànda'a ra iin ra kūyutun (Mr. 2:1-12; Lc. 5:17-26)

1 Takan kūu tajan ndāa ndio Jesuu tichi iin varku, ta kētachiyo ra inga chiyo lakuna, ta chāa ndio ra ma nuu kùu ñuu ra.

2 Ta ikan chāndaka ndra iin ra kūyutun nuu ra iin nuu ti'va. Ta ora ndē'e Jesuu ña iin ndra ya'a chìnuni ma ña jà'a ndra kùu ndra, tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ma ra ku'vi:

—Na sii kuuniun yo'o se'yu, ti cha jāka'nuni̱ ma kuatiun, —kàti Jesuu chi'in ra.

3 Tajan iin ma ndra matru jàkua'a tutu Ndioo, te'en chānini ndra ña kā'an Jesuu takan: "Iin kuati kùu ma ña jà'a ra chata Ndioo, cha'a' ña kā'an ra takan." Takan chānini ndra.

4 Va tava Jesuu cha chìto ra naja kua chànini ndra, yakan va te'en chīkatu'un ndio ra nuu ndra:

—¿Ta naja mamaa ña kini indii ma chinituni ndo?

5 Ta, ¿nda tu'un kùu ma ña töve ndetiñu ña ìyo yi ña kà'in?, kùuni ndo. ¿A va'aga ña ka'an yo: "Cha jaka'nuni̱ ma kuatiun", a ña kā'an yo: "Ndeta, ta kakaun"?, kùuni ndo.

6 Va'ani, ni jana'i nuu ndo ña ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, ìyo ndatu ra ña jaka'nuni ra kuati ma ñivi ìyo nuñu'u' ñuñivi.

Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ra kūyutun:

—Na ndetaun, ta tika'nu̱n chitoun, ta ku'u̱n ve'un —kàti Jesuu.

7 Tajan ndēta ndio ma ra kūyutun, ta kuà'an ra ve'e ra.

8 Ta ora ndē'e ma ñivi ña chūndaa ma ra kūyutun, ta ndava kuà'an anima ndio na, ta kīcha'a na jàka'nu na Ndioo cha'a' ña ìyo ndatu Jesuu kuenda ña jaka'nuni ra kuati ñivi.

Jesuu kàna ra ma Mate (Mr. 2:13-17; Lc. 5:27-32)

9 Takan kūu tajan kēe ndio Jesuu ma ikan, ta ndē'e ra iin ra nàni Mate ña nàndi ra nàka'an ra xu'un' kuenda ma ñuu Roma. Ta te'en nāka'an ndio ra chi'in ra:

—Na'a chatai —kàti Jesuu chi'in ra.

Tajan ndēta ndio ma Mate, ta tāndikun ra chata ra.

10 Takan kūu tajan chāa ndio iin kivi ña nàndi Jesuu chàchi ra nuu ìyo ve'e Mate chi'in kua'a' ndra nàka'an xu'un' kuenda ñuu Roma, chi'in inga tuku ma ndra jà'a kuati. Ndisaa ndrakan chāa ndra chūnandi ndra mesa xiin Jesuu, ta chi'in ndra jàkua'a chi'in ra ndia.

11 Ta ora ndē'e ma ndra fariseu ña iin kàchachini ndra chi'in Jesuu, tajan te'en chīkatu'un ndio ndra nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—¿Ta naja nàndi ma ra kùu matru ndo chàchi ra chi'in ma ndra

nàka'an xu'un' kuenda ma ñuu Roma, ta chi'in ma ndra jà'a kuati? —kàti ndra chi'in ndra.

12 Tajan ora chīni Jesuu ña takan kà'an ndra, ta te'en nāka'an ra nuu ndra:

—Taku ma ndian ìyo va'a, na töve chìniñu'u na ndian jà'a tatan, ti ma ndian chìniñu'u yi kùu ma ndian ku'vini.

13 Na ku'un ndo, ta na kutu'va ndo ma tu'un Ndioo nuu kà'an yi te'en: "Yu'u kùuni̱ ña na kunda'vini ndo ta'an ndo, ta töve kuuni̱ ña ka'ni ndo kiti, ta sòkó ndo nui." Vati yu'u töve vàchi̱ kuenda ma ndian ìyo va'a, ti yu'u vàchi̱ kuenda ma ndian jà'a kuati, ikan na sama na ma kua ìyo na —kàti Jesuu.

Nuu chìkatu'un na nuu Jesuu, naja töve ndita yu'u ndra
(Mr. 2:18-22; Lc. 5:33-39)

14 Takan kūu tajan ma ndra chàkunuu chi'in Xuva, ra jàkunduta, chajāyatin ndra ndra nuu ndaa Jesuu, ta te'en chīkatu'un ndra nuu ra:

—¿Ta naja ndyu'u chi'in ma ndra fariseu, nduva'a jàndita ndi yu'u ndi? Ta ma ndra jàkua'a chi'un, ¿naja töve? —kàti ndra.

15 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra:

—Ma ñivi jàndakutu'un ma ra tanda'a, ¿a nda'vi kùuni na ora juuni ndaa ra chi'in na ma viko tànda'a?, kùuni ndo. Töve nda'vi kùuni na ma ora ikan. Va ni chaa iin kivi ña ma ra tànda'a ni kundachiyo ra xiin na, tajan kùu jandita ndio na yu'u na.

16 'Ta nï'iin ñivi na küu nataa ta'an na ja'ma cha'nu chi'in ita'vi ma ja'ma chaa, vati ma ja'ma chaa, jandoluxu yi ma ja'ma cha'nu, ta vi'a ka'vi nàkaa ma nuu ta'nda yi ja'a yi.

17 Ta juuni na küu tàan yo ma vinu chaa tichi ma tia'a ñii cha'nu, vati tu jà'a yo takan, ta ni ka'ndi yi, ta ma ñii cha'nu, chi'in ma vinu chaa tīvi yi. Yakan va ìyo yi ña taan yo ma vinu chaa tichi ma tia'a ñii chaa, ikan ninduvi yi kùu jakuenda yi yi.

Ña se'e Jairo, ta ña kē'e ja'ma Jesuu
(Mr. 5:21-43; Lc. 8:40-56)

18 Ta ora juuni ndaa Jesuu kà'an ra ma tu'un i'ya nuu ma ñivi, tajan iin ma ra kùxini nuu ma ndian judíu, chāa ra nuu Jesuu, ta chūnandi chiti ra, ta te'en nāka'an ra:

—Já chī'í kuii ma ña se'i, va tu ku'u̱n, ta jundiun nda'un ma xinian, ta ni nataku ndikoan —kàti ra chi'in Jesuu.

19 Tajan ndēta ndio Jesuu, ta kuà'an ra chi'in ra ma ve'e ra chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra ndia.

20 Ta juuni ma ikan kuà'an iin ña'a, ña cha ìyo uchi uvi kuiya ña kù'vian jà'a ma niian. Yakan chājayatian ña iti' chata Jesuu, ta jānanian nda'a' ña ma cha'a ja'ma ñu'u ra.

21 Vati yakan, te'en chānini ña: "Jitu chi'in ña jananinio ma nda'a' yo ja'ma ra, ta ndova'a yo", kùunian.

22 Va ora chīkoni'i Jesuu iti' chata ra, ta ndē'e ra ña, ta te'en nāka'an ra chi'an:

—Na sii kuuniun yo'o se'yu ti cha ndova'un jà'a ña chìnuniun —kàti Jesuu chi'in ña.

Tajan juuni ma ora ikani ndā'a ña.

23 Ta ora chāa Jesuu ve'e ma ra kùxini nuu ma ñivi judíu, ta ndē'e ra ña cha ìyo tu'va ma ndra musika ña ni tivi ndra ma nuu ni kukuchi ña. Ta ma ñivi nduva'a ni'i kachaku na.

24 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in na:

—Na kee ndo ma tichi ve'e, vati ma ña tivaa i'ya, töve chī'í ña, ti kìxinian —kàti ra.

Ta ma ñivi java kāchakú ndaa na ra, ña kā'an ra takan.

25 Va ndisaa na kātava ra, tajan kī'vi ndio ra ma tichi ve'e nuu kandii ma ña chī'í, ta tīin ndio ra nda'a' ña, ta ndēta ña.

26 Takan kūu tajan ninii kuii ma ñu'u' ikan chìtakuati ma ña jā'a Jesuu.

Jesuu jànda'a ra uvi ta'an ndra kuaá

27 Ta ora kēe ndio Jesuu ma ikan,
tajan uvi ta'an ma ndra kuaá, te'en
kīcha'a ndra kanachaa ndra ora
tāndikun ndra chata ra:
—¡Na kunda'viniun ndyu'u, yo'o
ra kùu se'e racha'nu David! —kàti
ndra chi'in ra.
28 Ta ora kī'vi ndio Jesuu ma tichi
ve'e, ta ikan jan chājayatin ninduvi
ma ndra kuaá nuu Jesuu, ta te'en
kīcha'a ra chìkatu'un ra nuu ndra:
—¿A chànini ndo ña kùu ja'i ma
ña kùuni ndo? —kàti ra.
Ta ndrakan te'en nāka'an ndra:
—Kùu ja'un yi —kàti ndra.
29 Tajan jānani ndio Jesuu nda'a'
ra ma tinuu ndra, ta te'en nāka'an
ra chi'in ndra:
—¡Na kuu yi ma tava chìnuni ndo!
—kàti Jesuu.
30 Tajan nānde'e ndio ndra. Ta
te'en kātitu'un kachin Jesuu nuu
ndra ma ña ìyo yi ña ja'a ndra:
—Koto kätitu'un ndo ma ña jā'i
chi'in ndo nuu nï'iin ñivi —kàti
Jesuu chi'in ndra.
31 Va juuni takä'an kee kua'a'
ndra ku'un ndra, ta kīcha'a ndra
kàtitu'un ndra nuu ndisaa ñivi ìyo
ninii ma ñu'u' ikan, ma ña jā'a Jesuu
chi'in ndra.

Jesuu jànda'a ra iin ra ñi'i

32 Ta ora juuni yanga kèe na ma
tichi ve'e ikan, tajan kēta iin ndian
chāndaka na iin ra ñi'i ña ndiso tati
xaan nuu Jesuu.
33 Ta ora cha tāva ndio Jesuu ma
tati xaan tichi kuñu ra, ta kīcha'a
ndio ra kà'an ra. Ta ma ñivi ndava
kuà'an anima na, ta te'en nāka'an
ndio na:
—¡Nï'iin cha'a' takä'an nde'o iin
ma ra jà'a takan ma ñuu Israel!
—kàti na.
34 Va ma ndian fariseu te'en kà'an
na:
—Ra'ya tàva ra ma tati xaan ña
indii tichi kuñu ra juuni chi'in ndatu
ma kui'na, ña kùu chito'o ma tati
xaan —kàti na.

Jesuu kùnda'vini ra ma ñivi

35 Takan kūu ta Jesuu chàkunuu
ra tandi'i ñuu, chi'in kuariya, ña
jàna'a ra nuu na, ta'ii'iin ma tichi
veñu'u kuati ña ìyo ma nuu ìyo
na. Ikan chàkunuu ra kàtitu'un ra
nuu na ma tu'un va'a Ndioo naja
kua kuu ma nuu chà'nda ra tiñu.
Ta juuni jànda'a ra tandi'i nuu ma
ndian ku'vi jà'a ma tundo'o xaan, ta
inga tuku kue'e u'vi na ndia.
36 Ta ora ndē'e ndio ra ña ya'a ga
kua'a' ma ñivi ka'ìin, ta kūnda'vini
ra na, ti ya'a ga nda'vi kùuni na,
ta chitatu na ndia, tava kùuni ma
mvechala ña tüvi ìyo pato.
37 Tajan te'en nāka'an ndio ra
chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—Ndicha ña ma ndatiñu cha kēta
nuu tachio ya'a ga kua'a' yi, va ma
ndra jàtiñu chi'in yi ya'a lichin ndra.
38 Yakan va na ndakan ndo nuu
ma Racha'nu chito'o ma ndatiñu, ña
na tachi ra tiá ma ndra kichi jàti'vi
yi —kàti Jesuu.

10

Jesuu kàchin ra ndi uchi uvi ndra ni kuu tatun ra
(Mr. 3:13-19; Lc. 6:12-16)

1 Tajan kāna ndio Jesuu ma ndi
uchi uvi ta'an ma ndra jàkua'a chi'in
ra, ta jāna'a ra nuu ndra, naja kua
ìyo yi ña ja'a ndra, ta tàva ndra ma
tati xaan ña ndiso ñivi, ta naja kua
ìyo yi ña ja'a ndra, ta jànda'a ndra
tandi'i nuu ma kue'e ndo'o na, ta ña
u'vi na ndia.
2 Ña'a kùu sivi ma ndi uchi uvi
ma ndra kùu tatun Jesuu: Ma ra
nunuu, nàni ra Simón, ra juuni
jākunani Jesuu Petu' ndia, chi'in ra
yani ra André, ta Jandiau chi'in ra
yani ra Xuva, ndra kùu se'e, ra nàni
Zebedeu.
3 Ta Lipe chi'in Tolo, Toma, chi'in
Mate, ña kùu ra iin ra nàka'an
xu'un' kuenda ñuu ka'nu ña nàni
Roma. Ta Jandiau, ra kùu se'e Alfeu,
chi'in Lebeu, ra juuni nàni Tadeu
ndia.
4 Ta Simón, ra kùuni kuati chi'in
ñuu Roma, ta Juda Iscariote, ra ni
xikoña'a ma Jesuu tiá iti' nuu.

Jesuu tàchi ra, ndra jàkua'a chi'in ra, ña na kukatitu'un ndra tu'un Ndioo
(Mr. 6:7-13; Lc. 9:1-6)

5 Takan kūu tajan tāchi ndio Jesuu
ma ndi uchi uvi ndra jàkua'a chi'in
ra chi'in ma tu'un i'ya:
—Koto kü'un ndo ma ñu'u' nuu
ìyo ma ndian töve chìnuni, ta koto
kï'vi ndo ma ñu'u' Samaria ndia.
6 Va'aga ña na ku'un ndo ma ñu'u'
Israel, nuu kandoyo ma ndian kùu
takua kùu ma mvechala ña kuànaa.
7 Ikan na ku'un ndo, kukatitu'un
ndo nuu na, ña cha vàchi kuyatin
ma nuu chà'nda Ndioo tiñu nuu ìyo
ma iti' andivi.
8 Na janda'a ndo ma ndian ku'vi,
ta janda'a ndo ma ndian ndo'o kue'e
ta'yu, ta jànataku ndo ma ndian
chī'í. Ta juuni na tava ndo ma tati
xaan ña ìyo tichi kuñu ñivi ndia. Ta
töve ìyo yi ña naka'an ndo xu'un'
cha'a' ña jà'a ndo tatan na, ti nì'i
saani ndo ma ndatu i'ya.
9 'Ta töve ìyo yi ña kunda'a ndo
oro, ni plata, ni cobre,
10 ta ni yunu ndo ma tichi iti'
kuà'an ndo. Na kunda'a ndo iin
chaku'úni ma ja'ma ndo, ta koto
künda'a ndo inga ndichan ndo, ni
yutun vatun ndo ndia, ti ma ndra
jàtiñu, ni ni'i sani ndra jitu ma ña
kachini ndra.
11 'Ta ora ni chaa ndo iin nuu
kandii iin ñuu a iin kuariya vali, na
nanduku ndo iin ndian va'a ña ìyo
tundeeni ndo chi'in, ta kìndoo ndo
chi'in na ma ve'e na, nda kati keta
ma ora ni ku'un ndo.
12 Ta ora ni ki'vi ndo ma ve'e na,
ìyo yi ña kaña'a ndo te'en chi'in na:
"Ndioo na koo chi'in ndo", kati ndo.
13 Ta tu ma ñivi ìyo ma ve'e ikan,
tìñu'u na ma ña kà'an ndo, na koo
vii na takua ma tu'un kà'an ndo
chi'in na. Va tu töve tìñu'u na ndo,
na töve ni koo vii na takua kà'an ndo
chi'in na.
14 Ta tu töve ndakimani na ndo, ta
ni töve jàchi'in na ma ña kà'an ndo,
va'aga ña na kee ndo ma ve'e na, a
ma ñuu nuu ìyo na, ta jàkisi ndo ma
yuyaka ka'ìin cha'a ndo.
15 Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo
ña ma kivi ni chaa ma ora ni jaku-
tuni Ndioo kuati ñivi ìyo ñuñivi,
nduva'aga ni nde'e ma ñivi ìyo ñuu
ikan tiá tundo'o, kua ma ñivi chīyo
ma ñuu Sodoma chi'in Gomorra.

Nuu ndè'e ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu tundo'o

16 '¡Na nde'e ndo! Ndyo'o ndian
kùu ndo takua ma mvechala ta yu'u
ni tachi ndo tañu ma kiti xaan ña
nàni lobo. Na ndakuu ndo ndian
yati, takua yati ma koo, ta juuni na
kuu ndo ndian ika, takua kùu ma
livi.
17 Na kumi kuenda ndo ndo, vati
ni jaya'a na ndo nda'a ma ndra tiñu,
ta ni kani ndra ndo ma tichi veñu'u
kuati na.
18 Ta juuni ndava ni jaya'a ndra
ndo, nda'a ma ndra kuvienu, chi'in
nda'a ma ndra kùu rey, cha'i. Takan
ni kuu yi, ikan na kàtitu'un ndo ma
tu'in nuu ndra, chi'in nuu ma ndian
töve chìnuni ndia.
19 Va ma ora ni jaya'a ndra ndo
nda'a ma ndra tiñu, na näkanini
ndo cha'a' ma ña ni ka'an ndo, a
cha'a' ña naja kua ìyo yi ña ka'an
ndo, ti ora ni chaa ma ora ikan,
maa ma Ndioo kùu ra, ña ni ki'vi
ra chinituni ndo, ta katitu'un ra naja
kua ìyo yi ña ka'an ndo.
20 Vati na yöve maa ndo kùu ma
ndian ni ka'an, ti ma ra ni ka'an naja
kua ka'an ndo. Ma tichi chinituni
ndo kùu ma Tati Ií ma Ndioo Tatá
ndo.
21 'Ma tiempu ikan ni ku'va ndra
juuni ma ndra kùu yani ndra, ña na
ka'ni na ndra, ta ma ndra kùu tatá,
ni ku'va ndra juuni ma ndra kùu se'e
ndra ndia. Ta ma ndra se'e ndra ni
chikoni'i ndra nuu ma tatá ndra, ta
ka'ni ndra ndra.
22 Ta tandi'i ñivi ìyo ñuñivi, ni
kuxaani na nde'e na ndo cha'i. Va
ma ndian jandeeni na ña koo va'a
na chi'in ma tu'in, nda kati ya'a ma
tundo'o ikan, ni kakú na.
23 Ta ora ndikun na ndo ma iin
ñuu, na kunu ndo ku'un ndo inga
ñuu, vati ndicha va'a ña kà'in chi'in
ndo, ña ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo,
ni kichi ra antea ña jachinu ndo

katitu'un ndo ma tu'un Ndioo ninii
ka'nu ma ñuu Israel.
24 ’Ta nï'iin ma ndra jàkua'a chi'in
matru, na töve ka'nuga ndra kua ma
ra kùu matru ndra, ta nï'iin ma ndra
jàtiñu, na töve ka'nuga ndra kua ma
chito'o ndra ndia.
25 Vati ma ndra jàkua'a, ìyo yi
ña kindoo va'ani ndra, chi'in ña na
chaa ndra koto ndra tava chìto ma
matru ndra. Ta ma ndra jàtiñu,
na kindoo va'ani ndra chi'in ña na
chaa ndra koto ndra tava chìto ma
ra chito'o ndra ndia. Ta tu yu'u kùi
ma ra kuxini nuu ìyo ve'e, ta ma ñivi
kà'an na ña ma kui'na Beelzebú kùi.
Tu takan kà'an na yu'u, ¿naja kua
chànini ndo ña ni ka'an na chata ma
ndian ìyo kuendai ndia?, tuva takan.

Nuu kà'an yi nda yo ìyo yi ña yu'vio nde'o
(Lc. 12:2-9)

26 ’Yakan va na yü'vi ndo nde'e
ndo ma ñivi. Vati na töve ìyo nï'iin
tu'un xe'e, ña kùu kundii xe'e kua'a'
tiempu, ti ninii chìto ma ñivi yi. Ta
ni inga tuku ma ña indii xe'e na küu
kindoo yi takan kua'a' tiempu ndia.
27 Ma tu'un ña kàtitu'in nuu ndo
ma nuu naa i'ya, na jaketa ndo yi
ma nuu ndichin nuu ma ñivi, ta ma
tu'un ña nàtu'in, ña chìtoni maa
yo, na ndaa ndo ma chata ve'e, ta
kanachaa ni'i ndo yi nuu ma ñivi.
28 Na yü'vi ndo nde'e ndo ma
ndian chà'ni ma kuñu yo, vati na
küu ka'ni ma tati ma anima yo.
Va'aga ña na yu'vi ndo nde'e ndo
ma Racha'nu Ndioo, ti rakan kùu
ra, ña kùu jandi'i ra nuu ma kuñu
ndo, chi'in ma tati ma anima ndo, ta
jaku'un ra yi andaya'.
29 ’Ta, ¿a kùu jata ma ñivi uvi
ta'an saa kuati chi'in iin pesuni?,
kùuni ndo. Ta na küu koyo ndri ma
nuñu'u' i'ya, tuva na chä'a ma Ndioo
ña jà'a ndri yi ndia.
30 Vati nda ma ixi xini ndo,
cha kā'vi va'a ma Racha'nu Ndioo
ta'ii'iin yi.
31 Na yüvi ndo, ti vaji kua'a' ma saa
kuati ikan, va na tüvi ka'nuga ndaa
ndri kua maa ndo.

Na katitu'un yo ña chìnuni yo tu'un Jesucristu nuu ka'ìin kua'a' ñivi
(Lc. 12:8-9)

32 ’Ta tu ìyo nda yo kà'an tu'in nuu
ka'ìin kua'a' ñivi, nda mai ni ka'in
cha'a' na nuu ma Tatái, ra ìyo andivi
ndia.
33 Va ma ndian kà'an ña töve
nàkoto na yu'u nuu ka'ìin kua'a'
ñivi, nda mai ni ka'in ña töve
nàkotoi na nuu ma Tatái, ra ìyo
andivi ndia.

Cha'a' Jesuu kùu yi ña kèe siin ma ñivi
(Lc. 12:51-53; 14:26-27)

34 ’Koto näkanini ndo ña yu'u
vàchi ja'i ña na koo va'a ma ñivi ìyo
ñuñivi, ti na yüvi takan kùu yi. Vati
yu'u vàchi ja'i ña na kanita'an ndo
chi'in ta'an ndo.
35 Ti vàchi ja'i ña na kanita'an ma
ndra'ii, chi'in juuni ma tatá ndra, ta
ma ñivi ña'a, chi'in juuni ma'á vi, ta
ma ñivi chanu, ni kanita'an vi, chi'in
ña ka'nu vi ndia.
36 Ta takan kùu yi ña ta'ii'iin ma
ñivi, ni kanita'an na, juuni chi'in ma
ñivi na.
37 ’Ta tu ìyo ndian kùuniga na
nde'e na ma tatá na, chi'in ma'á na,
tiá kua mai, na töve ìyo yi ña kuu
na ma ndian ìyo kuendai. Ta tu ìyo
nda ndian kùuniga na nde'e na ma
ndra'ii se'e na, a ñivi ña'a se'e na tiá
kua mai, na töve ìyo yi ña kuu na
ma ndian ìyo kuendai.
38 Ta ma ndian töve kùuni na
tandikun na chatai chi'in kruu na,
ikan na nde'e na tundo'o takua ni
nde'i tundo'o nuu kruu, ndiakan na
töve ìyo yi ña kuu na ma ndian ìyo
kuendai ndia.
39 Ta ma ndian kùuni na jakakú
na na nuu ndè'e na tundo'o cha'i, ni
kuvi na. Va ma ndian ni kuvi cha'i
jà'a ma tundo'o, ni kakú na.

Nuu nì'i yo ma ya'vi yo
(Mr. 9:41)

40 ’Ta ma ndian kì'in kuenda ndo,
juuni kì'in kuenda na yu'u ndia. Ta
ma ndian kì'in kuenda yu'u, juuni
kì'in kuenda na ma Racha'nu tāchi
yu'u ndia.

41 Ta ma ndian kì'in kuenda iin
ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo,
cha'a' ña ra vàchi kuenda Ndioo kùu
ra, ni ni'i na ya'vi na, indukuni takua
nì'i ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u
Ndioo. Ta ma ndian kì'in kuenda iin
ndian ndicha va'a, cha'a' ña ndian
ya'a va'a kùu na, ni ni'i na ya'vi na,
indukuni takua nì'i ma ra va'a ikan
yi ndia.
42 Ta nda ndian nikuuni, ña chà'a
na jitu iin yachin takuii vichin ko'o
ma ndiakuati i'ya, cha'a' ña ndian
chàkunuu chi'in kùu na, ndicha va'a
ña kà'in chi'in ndo ña Ndioo ni ku'va
ra ya'vi na ndia —kàti Jesuu.

11

Xuva ra jàkunduta, tàchi ra ma ndra jàkua'a chi'in ra nuu Jesuu (Lc. 7:18-35)

1 Takan kūu ta ora chīnu kā'an
Jesuu takan chi'in ma ndi uchi uvi
ma ndra jàkua'a chi'in ra, tajan kēe
ndio ra ma ikan, kuàkatitu'un ra
tu'un Ndioo, ta kua jàna'a ra yi nuu
ma ñivi ìyo ma ñuu, ña kùu nda'a'
ma ñu'u' ikan.
2 Ta ma Xuva, ra jàkunduta ña in-
dii tichi vekaa, chīto ndio ra ndisaa
ma ña jà'a Cristu. Tajan tāchi ndio
ra uvi uni ma ndra jàkua'a chi'in ra
ña na kunde'e ndra Jesuu,
3 ta ndakatu'un ndra te'en nuu ra:
—¿A ndicha ña yo'o kùu ma
Cristu, ra ìyo yi ña kichi, a ìyo yi ña
kuatu ndi inga ra? —kàti ndra chi'in
ra.
4 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra
chi'in ndra:
—Na ku'un ndo, ta katitu'un ndo
nuu Xuva, ma ña ndè'e ndo, chi'in
ma tu'un chìni ndo.
5 Na katitu'un ndo nuu ra ña
ma ndian kuaá, cha ndè'e na, ta
ma ndian koxo cha chìka na, ta
ma ndian kù'vi jà'a kue'e ta'yu cha
ndā'a na ndia. Ta ma ndian so'o
cha chìni na, ta ma ndian cha chī'í
nàtaku na, ta ma ndian nda'vi chìni
na ma tu'un Ndioo ña jàkakú na.
6 Na sii kuuni ma ndian endee
töve jàña ña chìnuni ma ña
kà'in —kàti Jesuu chi'in ma ndra
chàkunuu chi'in Xuva.
7 Takan kūu ta ora cha kàcha'an
ndio ndra, tajan te'en nāka'an Jesuu
cha'a' ma Xuva nuu ma ñivi:
—¿Niyi kùu ma ña chānde'e ndo
ma tichi ku'u ora chā'an ndo? ¿A
iin ndoó vixi ña jākisi tati kùu yi?,
kùuni ndo.
8 Ta tu yüvi takan kùu yi, ¿nda
ña kùu ma ña chānde'e ndo?, tuva
takan. ¿A chānde'e ndo iin ra ya'a
va'a ja'ma ñù'u, ta vii yi?, kùuni ndo.
¿A tüvi chà'a ndo kuenda ña ma
ndian chàku'un ja'ma takan, ìyo na
ve'e ma ndra kùu rey?
9 Va na katitu'un ndo, ¿nayi kùu
ma ña chānde'e ndo? ¿A iin ra
kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo kùu
ra?, kùuni ndo. Ndicha va'a ña
takan kùu yi. Ta iin ra ka'nuga kùu
ra kua inga ma ndra kà'an chi'in
tu'un yu'u Ndioo.
10 Vati nuu ma tutu Ndioo te'en
kà'an yi cha'a' ma Xuva:
Yu'u, ni tachi ma ra kùu tatuin iti'
nuun,
ikan na jandova'a ra ma iti' nuu ni
chaun, kàti yi.
11 Ndicha va'a ña ka'in chi'in ndo, ña
nï'iin ma ndra'ii ìyo tañu ma ndra
ìyo vitin, töve ka'nuga ndra kua ma
Xuva, ra jàkunduta. Ta vaji ndicha
ña takan kùu yi, va ma nuu chà'nda
Ndioo tiñu andivi, ma ra valiga kùu
ma ra ka'nuga kua ma Xuva.
12 'Nda ma kuiya kēta Xuva, ra
jàkunduta, ta nda vitin, ma nuu
chà'nda Ndioo tiñu andivi cha ìyo
kua'a' ñivi ña cha jākanaa vi ña ki'vi
na kuenda yi. Ta ma ndian nànduku
na naja kua kì'vi na kuenda yi,
ndiakan kùu ma ndian cha kundee
na nī'i na yi.
13 Ta ndisaa ma ndra kà'an chi'in
tu'un yu'u Ndioo, ta chi'in ña
kà'an ma ley Ndioo ña tāa Moisés,
kātitu'un ndra naja kua kàa ma nuu
chà'nda Ndioo tiñu andivi, nda ora
kēta tiempu ña kēta ma Xuva, ra
jàkunduta.
14 Ta tu kùuni ndo chinuni ndo ma
tu'un i'ya, Xuva ra jàkunduta, kùu
ma ra nàni Elía, ra kà'an chi'in tu'un
yu'u Ndioo, ti rakan kùu ma ra ìyo yi
kichi niku.

15 Yakan va ma ndian chàta'ani
taso'o ma ña kà'in, na taso'o na yi.
16 '¿Nda yo chi'in kùu jando in-
dukuni ma ñivi ìyo tiempu i'ya?,
kùuni ndo. Ndiakan kùu na tava
kùu ma ndiakuati che'e, ña ma ora
chūnandi na chàsiki na nuu ya'vi, ta
ndiakan te'en kanachaa ni'i na nuu
meru na:
17 "Tīvi ndi tuvilu, va tüvi nī
tacha'a ndo. Ta chīta ndi yaa nda'vi,
ta töve nī chaku ndo."
18 Vati kīchi ma Xuva, ra jakun-
duta, ña töve nī chachi ta töve nī
chi'i, ta kāti ndo ña ra ìyo tati xaan
chi'in kùu ra.
19 Ta ikan jan kīchi ndio yu'u ma
ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, ra chàchi,
ta chì'i ndisaa nakuyi. Ta ma ñivi
kà'an na chata ra te'en: "Rakan kùu
ra chàchi kua'a' ta kùu ra iin ra
chìní, ta juuni ndìkita'an ra chi'in
ndian jà'a kuati, ta chi'in ma ndian
nàka'an xu'un' kuenda ñuu Roma."
Takan kàti na. Va tava ma Ndioo
nduva'a ìyo chinituni ra, ta ma ña
va'a ña jà'a Ndioo jàna'a yi ña ìyo
chinituni ra.

Ñivi töve jàchi'in ña kà'an Jesuu ni nde'e na tundo'o
(Lc. 10:13-15)

20 Takan kūu tajan ndisaa ma ñuu
nuu yā'a Jesuu, ma nuu jā'a ra
kua'aga ma ndatu ra, kūxaan ra
chi'in na ti töve nī sama na ma kua
ìyo na, ta te'en kīcha'a ndio ra kà'an
ra nuu na:
21 —¡Nda'vi ta'an ndyo'o ñivi ñuu
Corazín! Ta, ¡nda'vi ta'an ndyo'o
ñivi ñuu Betsaida! Vati ndicha ña
ndē'e ndo ma ndatu ka'nu ña jà'i
ñuu ndo. Ta töve nī sama ndo kua
ìyo ndo. Vati tu ja'i ma ndatu ka'nu
takan niku nuu ma ñivi ñuu Tiro,
ta ñuu Sidón, tatiempu cha sāma na
ma kua ìyo na niku, ta cha jāna'a na
yi chi'in ña chàku'un na ma ja'ma
ya'a cha'nu, ta cha chōso na ma
yuyaa chata na ndia niku.
22 Va yu'u kà'in chi'in ndo ña ora
ni chaa ma kivi ña ni jakutuni ma
Ndioo kuati ma ñivi, nduva'aga ni
nde'e ndo tundo'o kua ma ñivi ìyo
ñuu Tiro, ta Sidón.
23 Ta ndyo'o ñivi ñuu Capernaum,
¿a chànini ndo ña ni ndaa ndito ndo
ku'un ndo andivi?, kùuni ndo. Va
töve ti nda andaya' nuu ndè'e ma
ndian chī'í tundo'o, ikan ni jakanai
ndo. Vati tu nuu ma ndian ñuu
Sodoma, jā'i ma ndatu ka'nu niku,
ma tava jā'i yi nuu ndo, ma ndian
ñuu ikan, cha sāma na vitin ma
takua ìyo na niku.
24 Va ndicha va'a ña kà'in chi'in
ndo, ña ma ora ni chaa ma kivi
ña ni jakutuni Ndioo kuati ma
ñivi, nduva'aga ka'vi, ni nde'e ndo
tundo'o, kua ma ñivi ñuu Sodoma.
—Takan kàti Jesuu.

Na kichi ndo nui, ta ku'vai nuu nindee ndo
(Lc. 10:21-22)

25 Takan kūu ta ma tiempu ikan,
te'en nāka'an Jesuu chi'in Ndioo:
—Ya'a jàka'nui ñṵn yo'o Tatá,
ra chà'nda tiñu andivi chi'in ma
nuñu'u' ñuñivi, vati ma tu'un xe'e
ña ìyo chi'un, na töve nī jana'un yi
nuu ma ndian ìyo chinituni, ta ya'a
chìto ña kà'an, vati nuu ma ndian
nda'vini jāna'un yi.
26 Ndicha ña takan kūu yi Tatá, ti
kua kūuni maun kùu yi.
27 'Ta ndisaa ma ña ìyoi, cha
nāku'va ma Tatái yi nui. Ta nï'iin
ñivi, töve nàkoto va'a na yu'u ra kùu
Se'e ra, ti uvanuu ma ra nàkoto va'a
yu'u, kùu ma Tatái. Ta nï'iin ñivi
töve nàkoto va'a na ma ra kùu Tatái,
ti uvanuu ma ra nàkoto va'a ra kùu
yu'u, ra kùu Se'e ra chi'in nda ndian
ni kùuni ña jana'i ma Tatái nuu na
ndia.
28 Ta ndisaa ndyo'o ndian nduva'a
chitatu, cha'a' ña ya'a jàtiñu ndo, ta
cha'a' ña ya'a vee ndiso ndo, na kichi
ndo nui, ta ku'vai nuu nindee ndo.
29 Ta tandi'i ndyo'o ndian
chàta'ani jàchi'in ma tu'un kà'in,
ndyo'o ndian chàta'ani kutu'va ma
ña chìtoi, cha'a' ña ya'aga jàndeeni̱
nde'i ndo, ta cha'a' ña kùi iin ra
masu anima ndia. Tu ndicha ña
takan jà'a ndo yi, tajan ni ni'i ndo
nuu nindee anima ndo i'ya.
30 Vati ma tiñu chà'i nuu ndo ña
jà'a ndo, yöve iin ña vee kùu yi

kuenda ndo, ti iin tiñu ya'a ñama kùu yi —kàti Jesuu.

12

Ndra jàkua'a chi'in Jesuu, chà'nu ndra yoko trigu ma kivi nindeo
(Mr. 2:23-28; Lc. 6:1-5)

1 Takan kūu iin kivi ora nindee ñivi judíu, Jesuu chàkunuu ra chi'in ndra jàkua'a chi'in ra iin nuu kàa trigu. Ta tava ma ndra jàkua'a chi'in ra nduva'a chāñu soko ndra, yakan va kīcha'a ndio ndra chà'nu ndra yoko ma trigu, ta kīcha'a ndra kàchachi ndra ma chiti yi.

2 Ta ora ndē'e ndio ma ndra fariseu ña kàja'a ndra, ta te'en nāka'an ndra chi'in Jesuu:

—Na nde'un ña ja'a ma ndra jàkua'a chi'un, ti ndrakan kàja'a ndra iin ña töve ìyo yi ña ja'a ndra ma kivi nindeo —kàti ndra chi'in Jesuu.

3 Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—¿A takä'an jàkua'a ndo ma nuu kà'an yi naja kua jā'a ma David chi'in ma ndra meru ra ora chāñu soko ndra niku?

4 Ra'ya kī'vi ra ma tichi veñu'u Ndioo, ta chāchi ra ma paan ií ña ka'ìin ma ikan. Ta yakan ti töve ìyo yi ña kachi ra yi, ta ni ma ndra kùu meru ra, ti uvanuu ma ndra kùu kachi yi, kùu ma ndra kùu sutu ni.

5 ¿A takä'an jakua'a ndo nuu ma Ley Ndioo ña tāa Moisés, ma nuu kà'an yi ña ma ndra kùu sutu veñu'u, vaji töve nindee ndra ma kivi nindee yo, na yöve iin kuati kùu yi kuenda ndra?

6 Va yu'u kà'in iin nakuyi ña ndicha chi'in ndo, i'ya ndaa iin ra ka'nu tiaga kua ma veñu'u ka'nu ndian judíu.

7 Ta ndyo'o, ¿a juuni takä'an kutunini va'a ndo ma ña kà'an yi nuu ma tutu Ndioo i'ya ña kà'an ndo takan? Vati te'en kà'an yi nuu yi: "Yu'u kùunı̱ ña na kunda'vini ndo nde'e ndo ma ñivi, ta töve kùunı̱ ña ndakimani ndo ma Racha'nu chi'in ma kiti sòkó ndo nuu ra." Tu ndicha ña cha chìto ndo ña kà'an ma tutu tāa Moisés, na töve ìyo yi ña ka'ni ndo ma ndian töve ìyo nï'iin kuati.

8 Ndicha va'a ña ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, ìyo ndatu ra cha'a' ma kivi nindee yo.

Jesuu jànda'a ra iin ra'ii nda'a' ití
(Mr. 3:1-6; Lc. 6:6-11)

9 Tajan kēe ndio Jesuu kuà'an ra ma nuu ndaa ra ikan, ta chāa ra nuu ndaa iin veñu'u vali ma ndian judíu, ta kī'vi ra tichi yi.

10 Ta ndē'e ra ña ma tichi yi, nandi iin ra nda'a' ití. Va tava nànduku ndra naja kua jà'a ndra, ta kā'an Jesuu iin ña tüvi va'a, ta chi'in yakan kùu nani'i ndra naja kua tisokuati ndra ra. Tajan te'en chīkatu'un ndra nuu ra:

—¿A kùu janda'a yo iin ndian ku'vi ma kivi nindee yo? —kàti ndra chi'in Jesuu.

11 Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—¿Nda ndyo'o nikuuni, tu ìyo iin mvechala jàna ndo, ta nde'e ndo ña koyo ri iin tichi soko kono, ma kivi nìndee ndo, a töve ìyo yi ña ku'un ndo, ta tava ndo ri?, kùuni ndo.

12 Tu tavani'i yo ndrikan ña kùu ndri iin kitini, kùuni yi ka'an yi ña, ¡ìyo ga kuenda yi ña tavani'i yo iin ra'ii kua ma mvechala! Cha'a' yakan kùu yi ña, kùu ja'a yo ma ña va'a ma kivi nindeo.

13 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ra nda'a' ití:

—Jànakee nda'un —kàti Jesuu chi'in ra.

Tajan jānakee ndio ra ma nda'a' ra, ta kīndoo va'a va'a yi, kua kàa ma inga chiyo nda'a' ra.

14 Ta ora kēe ndio ma ndra fariseu ma tichi veñu'u ikan, tajan kīcha'a ndra jando'iin tu'un ndra, naja kua ìyo yi ña jà'a ndra, ta ka'ni ndra Jesuu.

Nuu kàtitu'un iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, naja kua tā'an Jesuu

15 Takan kūu ta ora chīto Jesuu ña takan chànini ma ndra fariseu, tajan kēe ndio ra ma ikan, ta nduva'a

kua'a' ñivi tāndikun na chata ra. Ta
jànda'a Jesuu tandi'i ma ndian ku'vi,
16 ta kàtitu'un ra nuu na ña koto
kàtitu'un na nuu ka'ìin kua'a' ñivi
nda ra kùu ra.
17 Te'en kūu yi, ikan na chinu ma
tu'un kā'an ma Isaía, ra kā'an chi'in
tu'un yu'u Ndioo, ma ora kā'an ra
te'en:
18 Ra'ya kùu ma ra jà'a tiñu nui, ra
kāchi̱n,
ta ra ya'a kùuni̱ nde'i, ña ya'a chisii̱
nde'i.
Ni jakoyoi ma Tati Ií chata ra.
Ta rakan ni katitu'un ra nuu ñivi
ìyo ninii ka'nu ñuñivi naja
kua kuu ndakuu na ñivi ndaa
kuenda Ndioo.
19 Na töve ni natu'un ra chi'in ma
ñivi, ta na töve nda'yu ni'i ra
nuu na ndia,
ta ni ni'iin ñivi töve ni kuni na ma
tati ra ma kai ndia.
20 Ta juuni na töve ni ka'nu ra ma
ndoo ña cha tā'nu,
ta ni töve ni nda'va ra ma mecha ña
ja kicha'a ndañu'ma yi,
nda kati jakanaa ji'na ra ma ñivi
kuenda ra, tajan ni jandi'i ra
nuu ma kuati.
21 Ta ninii ka'nu ma nuñu'u' ñuñivi
ni jandeeni na kuatu na,
nda kati ni ja'a ra ña na koo va'a na.

Nuu tìsokuati na Jesuu, ti ka'an na ña chi'in ndatu kui'na jànda'a ra ma ñivi ku'vi
(Mr. 3:19-30; Lc. 11:14-23; 12:10)

22 Takan kūu tajan chāndaka ma
ñivi iin ra ndiso tati xaan ña kuaá
ta ñi'i nuu ma Jesuu. Ta ma Jesuu
jānda'a ra ma tinuu ra chi'in ma
yu'u ra, ikan na kuu ndè'e ndiko ra
ta juuni kùu ka'an ra ndia.
23 Tajan ndisaa kuii ma ñivi,
ndava kuà'an tati na, ta te'en
kīcha'a na chìkatu'un ta'an na:
—¿A yüvi ra se'e David kùu ra'ya?,
kùuni ndo —kàti na.
24 Ta ora chīni ndio ma ndra
fariseu ña takan kà'an na, tajan
te'en kīcha'a ndra kà'an ndra:
—Ma kui'na nàni Beelzebú ña
kuxini nuu ma tati xaan, yakán' kùu
ma ña chā'a ma ndatu ikan nuu
ra'ya, ikan na kuu tava ra yi kuñu
ma ñivi —kà'an ndra.
25 Va tava Jesuu cha chìto ra naja
kua chànini ndra, yakan va te'en
kīcha'a ndio ra kà'an ra nuu ndra:
—Tu kànita'an ñivi ìyo iin ñuu
juuni chi'in maa na, ni ndi'i nuu
na. Ta tu ìyo ñivi ìyo iin ve'eni ta
kanita'an na juuni chi'in maa na, ni
ndi'i nuu na chi'in nda ma ve'e na
ndia.
26 Ta juuni kà'in ña tu kànita'an
ñivi Satanaa chi'in juuni maa na,
juuni ni ndi'i nuu na, vati na küu
kanita'an ma kui'na juuni chi'in ma
ñivián'. Ti tu ja'án' takan, numini ni
ndi'án' chi'in ñivián'.
27 Tu chànini ndo, ña chi'in ndatu
Beelzebú tàvai ma tati xaan, tajan
juuni ma ndian tàva tati xaan ndiso
ma ñivi ña ìyo tañu ndo, juuni maa
na ni tisokuati na ndo, ti tüvi va'a
chànini ndo.
28 Vati tu yu'u tàvani'i̱ tati xaan
ndiso ñivi chi'in ndatu Ndioo, yakan
kùuni yi jana'a yi ña cha ìyo ma nuu
chà'nda Ndioo tiñu chi'in ndo.
29 ¿Nayi ìyo yi ña ja'a iin ñivi, ta
kùu ki'vi na su'u na ve'e iin ra ya'a
ni'i?, kùuni ndo. ¿A töve ìyo yi ña
ku'ni ji'na na ra?, kùuni ndo. Ndicha
ña kùu ja'a na yi, uvaa ña tu jà'a na
takan.
30 ’Ma ndian töve ìyo kuendai,
ndian xaani nde'e yu'u kùu na. Ta
ma ndian töve ndàki'in ma tu'un
kà'in, va kàtitu'un na inga tuku
tu'un ña jàkanuu yi xini ma ñivi,
ndiakan töve ñivi kuendai kùu na
ndia.
31 ’Yakan va yu'u kà'in ña ma
Ndioo, jàka'nuni ra kuati ma ndra'ii,
chi'in tandi'i ma tu'un ti'ini ña kà'an
ndra ndia. Va tu kà'an ti'ini ndra
chata ma Tati Ií Ndioo, na töve ni
jaka'nuni ra ma kuati ndra tuva
takan.
32 Ta tu kà'an ti'ini ma ñivi chata
ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, ma
Racha'nu Ndioo ni jaka'nuni ra ma
kuati. Va tu kà'an ti'ini na chata ma
Ra Tati Ií Ndioo, töve ni jaka'nuni
ma Ndioo kuati na, ni ma ñuñivi ña
ìyo vitin, ta ni ma ña ni koo iti' nuu
töve ni ja'a ra yi ndia.

Nuu kà'an yi ña chi'in ma chiti yutun, cha chìto yo nda yutun kùu run
(Lc. 6:43-45)

33 ’Tu tachi ndo iin yutun va'a, ni ku'va run ma chiti va'a kachi ndo. Ta tu töve va'a ma yutun tàchi ndo, ni ku'va run ma chiti vä'a'. Ta takan kùu yi ña chi'in ma chiti run, cha nakoto yo nda yutun kùu run.
34 ¡Ndyo'o tatá ndian xaan tava xaan ma koo! ¿Naja kua kùu yi ña kà'an ndo ma tu'un vii ta va'a, ta juuni maa ndo kùu ma ndian kini? Ndisaa ma tu'un ña kàya ma anima yo, yakan kùu ma ña kà'an yo.
35 Vati taku ma ra'ii va'a, mamaa ña va'a kùu ma ña kà'an ra, ti ña va'a kùu ma ña ìyo tichi anima ra. Ta ma ra'ii ña töve va'a, mamaa tu'un kini kùu ma ña kà'an ra, ti ña kini kùu ma ña ìyo tichi anima ra.
36 Ta yu'u kà'in ña ma kivi ña ni jakutuni ma Ndioo kuati ma ñivi, tandi'i ndo ìyo yi ña ku'va ndo kuenda cha'a' ma nda tu'un kini nikuuni ña kā'an ndo ndia.
37 Vati juuni cha'a ma tu'un ña kà'an ndo, yakan kùu yi ña ni jandondaa yi ma kuati ndo, tuva ndian ìyo kuati kùu ndo a töve.

Ìyo ndian jà'a kuati, ña chìkan na ña na jana'a Jesuu iin seña ka'nu nuu na
(Mr. 8:12; Lc. 11:29-32)

38 Tajan uvi uni ndra fariseu, chi'in ndra kùu matru ña jàkua'a tutu Ndioo, te'en nāka'an ndra chi'in Jesuu:
—Matru, kùuni ndi nde'e ndi ña na ja'un iin ndatu —kàti ndra.
39 Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:
—Ma ndian kini, chi'in ndian töve ìyo tundeeni Ndioo chi'in kùu ma ndian chìkan na ña na ja'i iin ndatu ndē'e na. Va yu'u kàtı̱ ti tüva ga ni jana'a Ndioo ndatu nuu na, vati uvaa ma ndatu ña jā'a Jonás taji'na. Yakani kùu ma ña ni nde'e na.
40 Vati takua tā'an ma Jonás ña chūndii ra uni kivi, ta uni chanikuaa tichi ma tiaka' ka'nu, juuni takan ni ta'an yu'u ra kùu Se'e ñivi tāchi Ndioo, ti ni kundii ra uni kivi, ta uni chanikuaa tichi ñu'u' ndia.
41 Yakan va ma ñivi chīyo ñuu Nínive ni jaketa ndiko Ndioo na, tajan ni tachi ra na ña na tisokuati na ñivi ìyo tiempu i'ya ora ni tiku'va ra kuati ñivi. Vati ma ñivi ñuu Nínive ndākoo na kuati jā'a na ta chīkoni'i ndiko na iti' Ndioo ora kātitu'un Jonás tu'un Ndioo nuu na. Yakan va yu'u ra kàtitu'un nuu ndo ka'nugai kua Jonás.
42 Vati ora ni chaa tiempu ña ni tiku'va Ndioo ma kuati jà'a ndisaa ñivi, juuni ni jaketa ra iin ña'a kūu reina ña chà'nda tiñu nuu ñivi chīyo iti' xuu. Ta yakan kùu ma ña ni tachi Ndioo ña na tisokuatian ndo ora ni tiku'va ra kuati. Vati yakan kīchian iin ñuu ya'a chika, tajan jāchi'an tu'un Ndioo ña kā'an Rey Salomón taji'na. Va vitin yu'u kùu iin ra ka'nu ga kua Rey Salomón.

Nuu kà'an yi cha'a' ma tati xaan ña chìkoni'i ndiko yi tichi kuñu iin ra'ii
(Lc. 11:24-26)

43 ’Ora kèe iin ma tati xaan tichi kuñu iin ra'ii, chàkunuu yi ma nuñu'u' ití nànduku yi nuu kùu nindee yi. Ta tu töve nàta'an yi ma nuu nindee yi, ta kīcha'a ndio yi nàkanini yi te'en:
44 “Va'a ga ña chikoni'i ndikoi ma ve'e nuu chīyoi niku”, kàti yi. Tajan ma ora chīkoni'i ndio yi, ta nàta'an yi ma ra'ii ikan ña kàa ra tava kàa iin ve'e ña tüva ña koo tichi, ña vii va'a nāti'vi yi, ta ndōva'a va'a yi.
45 Tajan kuà'an ndio yi, ta jàti'vi ta'an yi inga ucha ta'an ma tati xaan ga kua maa yi, ta ndisaa ndio yi kì'vi yi tichi kuñu ma ra'ii ikan, ta ma nuu ndi'i nia ka'vi ga ndè'e ra tundo'o jà'a yi, kua ma ora kīcha'a yi. Ta takan ni ta'an ma ndian kini ña ìyo ma ñuñivi i'ya vitin.

Chàa ma'á Jesuu, chi'in ndra yani ra, ta ñivi ta'an ra ma nuu ndaa ra jàna'a ra
(Mr. 3:31-35; Lc. 8:19-21)

46 Juuni ndaa Jesuu jàna'a ra nuu
ma ñivi, ora chāa ma ma'á ra, chi'in
ndra yani ra, ta ñivi ta'an ra, ña
kùuni vi natu'un vi chi'in ra. Va tava
kīndoo vi ma nuke'e, ti nī kuu ki'vi
vi.
47 Yakan va ìyo iin yo kēe
chākatitu'un nuu Jesuu, ta te'en
nāka'an ra chi'in ra:
—Nuke'e ndaa ma'un, chi'in ndra
yaniun, ta ñivi ta'un, ña kùuni vi
ka'an vi chi'un —kàti ra chi'in Jesuu.
48 Va Jesuu te'en nāka'an ra chi'in
ma ra chākatitu'un nuu ra:
—¿Yo kùu ma'i, ta yo kùu ma ndra
yan̲i, ta ñivi ta'in?, kùuniun.
49 Tajan kīcha'a ra jànanda'a ra
nuu ka'ìin ma ndra jàkua'a chi'in ra,
ta te'en nāka'an ra:
—Ndia'ya kùu ma'i, ndra yan̲i, ta
ñivi ta'in.
50 Vati nda ndian nikuuni ña jà'a
ña kùuni ma Tatái ra ìyo andivi,
ndiakan kùu ma ndra yan̲i, ñivi
ta'in, ta ma'i —kàti Jesuu.

13

Iin ku'va ña kuuni Jesuu kà'an ra nuu ñivi chata iin ra tàchi
(Mr. 4:1-9; Lc. 8:4-8)

1 Takan kūu tajan juuni ma kivi
ikan, kēe Jesuu ma ve'e nuu ìyo ra,
ta chākunandi ra yu'u lakuna.
2 Ta tava ya'a kua'a' ñivi kūti'vi ma
nuu nàndi ra, yakan va Jesuu ndāa
ndio ra tichi iin varku ña ndaa ma
ikan, ta chūnandi ra, juuni yanga
ndatu ma ñivi ña kùuni na taso'o na
ma ña ni ka'an ra ma yu'u lakuna.
3 Tajan kīcha'a ndio ra kà'an ra
kua'a' nakuyi nuu na chi'in mamaa
ku'va. Ta te'en nāka'an ndio ra
chi'in na:
—Ìyo iin ra tàchi, ña kēe ra
kuà'an ra kuàtachi ra.
4 Ta ora tāchi ra ma chiti, ta ita'vi
yi kāchita ma tichi iti', ta ndē'e ma
saa yi, ta nūu ndri ma nuu kàndoyo
yi, ta kāchachi ndi'i ndri yi.
5 Ta ita'vi yi va kōyo tañu yuu.
Ta ikan ti nuuni yoso ma ñu'u', ti
mamaa yuu kùu yi. Ma chiti ikan
numini nāka'ndi yi, ti na töve kokon
kandoyo ma yuti.
6 Va ora ñuka'ñu ndií, nduva'a
kuii xīi ndio yi, ta nātii yi, ti töve
kunu indii ma yo'o yi.
7 Ta inga ita'vi ma chiti, va kāchita
yi tañu ma ku'u iñu, ta ma iñu ikan
numini chā'nu yi, ta chāsi yi nuu yi,
ta chī'i yi.
8 Takan kūu ta inga ita'vi ma chiti,
va kāchita yi ma nuu ìyo ñu'u'
va'a, ta nduva'a kuii kua'a' ma trigu
kākee nuu yi, ìyo yoko ma trigu ña
kēe iin cientu chiti nuu, ta ìyo yoko
ña kēe uni xiko chiti nuu, ta ìyo inga
yi ña kēe oko uchi chiti nuu yi.
9 Nda ndyo'o chìni ndo ña kà'in,
na taso'o ndo yi.

Nuu jàkoto Jesuu ñivi, nda cha'a' kùu yi ña jàna'a ra ma ku'va nuu na
(Mr. 4:10-12; Lc. 8:9-10)

10 Tajan ma ndra jàkua'a chi'in
Jesuu cha jàyatin ndra ndra nuu
ndaa ra, ta chīkatu'un ndra nuu ra
naja kà'an ra chi'in ku'va nuu ma
ñivi.
11 Tajan Jesuu te'en nāka'an ndio
ra chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:
—Nuu ndyo'o va chà'a Ndioo ña
na koto ndo ma tu'un xe'e ña ìyo
chi'in ra nuu chà'nda ra tiñu, va nuu
ma ñivi ikan, töve.
12 Ta tu jàtiñu va'a ndo kuenda
Ndioo, ni tindee ra ndo tiá kua'a'. Va
tu tüvi jàtiñu va'a ndo takua kùuni
ra, vaji tiania ma tiñu jà'a ndo ìyo,
va tandi'i yi ni kindaa ndiko ra yi.
13 Cha'a' yakan kùu yi ña kà'in
ma tu'un i'ya nuu na chi'in ku'va.
Vati ma ñivi ikan ndè'e na, va töve
jàchi'in na ma ña nde'e na, chini na,
va töve taso'o na, ta ni töve kutunini
na ña kà'in ndia.
14 Ta takan kūu yi ña jāchinu ma
ra kā'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ra
nàni Isaía ma ña kā'an ra niku, ti
rakan te'en kā'an ra:
Vaji chìni na, ma ña kà'in, va töve
kutunini na yi.
Ta vaji ndè'e na yi, va na küu ku'va
na kuenda nayi kùu yi.

15 Vati ma ñivi ìyo ñuu i'ya, jàndava
na anima na,
ta ndasi ma so'o na,
ta ndàsi ma tinuu na,
ikan na küu nde'e na, ta tàso'o na
ma ña kà'in.
Ta juuni ndasi ma chinituni na,
ikan na küu ga chikoni'i ndiko na
chi'in,
kuenda ña jànda'i na tuva ku'vi na
ndia.
16 'Va na sii kuuni ndyo'o, ti ìyo
tinuu ndo ña ndichin ndè'e, ta ìyo
so'o ndo ña chìni.
17 Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo,
ña kua'a' ma ndra kā'an chi'in tu'un
yu'u Ndioo, ta inga tuku ma ñivi va'a
ña kūuni na nde'e na ma ña ndè'e
ndo vitin, va töve nī nde'e na yi.
Kūuni na tàso'o na ma ña chìni ndo
vitin, va töve nī kuu yi ndia.

Jesuu jàna'a ra naja kua kùuni ma ku'va ikan ka'an yi cha'a' ma ra tàchi
(Mr. 4:13-20; Lc. 8:11-15)

18 'Kùuni ña na taso'o va'a ndo
naja kua kùuni ma ku'va ña kà'an
cha'a' ma ra tàchi ka'an yi.
19 Ma ndian tàso'o ma tu'un kà'an
cha'a' ma nuu chà'nda Ndioo tiñu,
ta töve kùtunini na ma ña kùuni yi
ka'an yi, ndiakan kùu na tava kùu
ma chiti trigu ña kāchita ma tichi
iti', ti ndiakan ora cha yā'a ña chīni
ndio na ma tu'un va'a Ndioo, tajan
vàchi ndio ma kui'na, ta janaa ndio
yi ma tu'un Ndioo ña cha ìyo chi'in
na ma tichi anima na.
20 Ta ma chiti ña tāchi tañu yuu,
yakan va kùu yi, tava kùu ma ndian
chìni ña kà'an ma tu'un va'a Ndioo,
ta ndàki'in na yi chi'in ndisaa anima
na,
21 va tava töve ìyo kua'a' yo'o na,
tava kùu ma chiti jà'a ma yuu, yakan
kùuni yi ka'an yi ña ndiakan chìnuni
na tu'un Ndioo va tia tiempuni, ta
ndàkoo na yi. Vati cha'a' ma tu'un
i'ya, ora kìcha'a na ndè'e na tundo'o
cha'a' yi a kànita'an ñivi chi'in na
cha'a' yi, numini jàña na ña chìnuni
na yi.
22 Ta ma chiti ña tāchi tañu iñu,
yakan, va kùu yi tava kùu ma ndian
chìnuni ma tu'un Ndioo, va chìtu'un
ga na tiaga cha'a' ma ndatiñu ña
ìyo nuu na ma ñuñivi i'ya, ta juuni
cha'a' ña ya'a ga kùuni na nde'e na
ma xu'un', yakan jànda'viña'a yi na.
Ndisaa ña'a kùu yi tava kùu ma chiti
trigu ña ora kùuni yi kua'nu yi, ta
ma iñu ndu'va jàvati yi nuu yi, ta
tüvi chà'a yi kua'nu yi.
23 Va chiti ña tāchi nuu ñu'u'
va'a, yakan, va kùu yi tava kùu ma
ndian chìni va'a ma tu'un Ndioo, ta
kùtunini va'a na ma ña kà'an yi,
ndiakan va kùu na tava kùu ma chiti
ña chā'a kua'a' va'a chiti. Ìyo ma
chiti ña chà'a yi iin cientu chiti, ta
ìyo inga yi ña chà'a yi uni xiko chiti,
ta inga yi chà'a yi nda oko uchi chiti
—kàti Jesuu.

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' ma ku'ú ña töve va'a, ña kàa tañu ma chiti trigu

24 Takan kūu tajan Jesuu te'en
nāka'an tuku ra inga ku'va nuu ma
ñivi:
—Ma nuu chà'nda Ndioo tiñu,
kùu yi tava kùu iin ra'ii ña tāchi chiti
va'a ma nuu ñu'u' ra,
25 va ora tīin ñuma'na ndra, ta
ndisaa ndra kìxi kàndoyo, tajan
chāa iin ra xaani ndè'e nuu ndra,
ta rakan tāchi ra ku'u ña töve va'a
nuu tāchi ndra ma chiti trigu, ta kēe
ndiko ra kuà'an ra.
26 Takan kūu ta ora kāna ndio ma
chiti trigu, ta chā'nu yi, ta kīcha'a
ndio yi ndata yoko yi, tajan ikan
kēta ndio ma ku'u ña na töve va'a.
27 Tajan chā'a ndio ma ndra
musu kuenda, ta kēe ndio ndra
chākatitu'un ndra te'en nuu ma ra
kùu chito'o ndra: "Yo'o racha'nu,
¿na yüvi chiti va'a kùu ma ña
tāchiun nuu ma ñu'un? Vati tu
takan kùu yi, ¿ndanu kēe ma ku'u
ña töve va'a kàa tañu ma trigu tuva
takan?"
28 Tajan ma ra kùu chito'o ndra,
te'en nāka'an ra chi'in ndra: "Ìyo iin
nda ra xaani ndè'e nui jā'a yi", kàti
ra. Tajan ma ndra musu ra, te'en
nāka'an ndra chi'in ma chito'o ndra:
"¿A kùuniun ña ku'un ndi, ta tu'un

ndi'i ndi ma ku'u ña töve va'a?", kàti
ma ndra kùu musu chi'in ra.
29 Va ma ra kùu chito'o ndra, te'en
nāka'an ra chi'in ndra: "Na küu yi,
koto ora tù'un ndo ma ku'u ña töve
va'a, jà'a ndo tu'un ndo nda ma trigu
chi'in yi ndia.
30 Ma ña ìyo yi ña ja'a yo kùu yi
ña va'a ga ña na ku'va yo kua'nu
ninduvi yi, nda kati keta ma tiempu
ña kàni'i yo ma cosecha, tajan tachi
ndioi ma ndra ku'un kujati'vi vu.
Ji'na ìyo yi ña kà'nda ndra ma ku'u
ña töve va'a, ta ku'ni ndra kuenda
sukun yi, ta ka'mi ndra yi, ta ikan jan
taan va'a ndio ndra ma trigu tichi
yakai." Takan kàti ma ra chito'o
ndra chi'in ndra.

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a chiti yukú mostaza
(Mr. 4:30-32; Lc. 13:18-19)

31 Takan kūu ta juuni te'en
nātu'un Jesuu inga tuku ku'va i'ya
nuu ma ñivi ndia:
—Ma nuu chà'nda Ndioo tiñu,
indukuni kùu yi tava kùu ma chiti
yukú mostaza ña tàchi ma ndra'ii
ma nuu ñu'u' ndra.
32 Ndicha va'a ña ma chiti i'ya kùu
ma chiti vali ga kua tandi'i inga nuu
ma chiti, va ora chà'nu yi, chà'nu
sukun ga yi kua inga nuu ma yutun,
ña ora chà'nu yi kàa yi takua kàa ma
yutun, ña nda ma saa ña kàchika
nuu sukun, jàva'a ndri taka ndri ma
nuu ìyo sokó yi —kàti Jesuu.

Jesuu kàtitu'un ra iin ku'va cha'a ma yuchan iya ña kuva'a paan
(Lc. 13:20-21)

33 Takan kūu tajan te'en nāka'an
tuku Jesuu inga tuku ku'va nuu ma
ñivi:
—Ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, in-
dukuni kùu yi tava kùu ma yuchan
iya ña kuva'a paan, ña tīku'va iin
ña'a chi'in uni ku'va ma yuti paan,
ta yakan jàkanuan yi chi'in ma
yuchan iya, ta kīcha'a ndioan jàvita
ña yi, ta nàndaa ndio yi.

Nuu chàtiñu Jesuu ma ku'va jàna'a ra
(Mr. 4:33-34)

34 Tandi'i tu'un i'ya jāna'a Jesuu
ma tu'un Ndioo nuu ma ñivi chi'in
ku'va. Ta nï'iin tu'un töve kà'an ra
nuu na tu töve kà'an ra yi chi'in
ku'va.
35 Te'en kūu yi, ikan na chinu ma
tu'un kā'an ma ra kā'an chi'in tu'un
yu'u Ndioo niku:
Ni nunai yu'i kuenda ña kā'in chi'in
ku'vani nuu ma ñivi,
ta ni ku'vai ña na koto ndio ma ñivi
ma tu'un xe'e,
naja kua jātuvi Ndioo ma ñuñivi
taji'na.

Nuu kàtitu'un Jesuu nayi kùuni ma ku'va ña kà'an cha'a ma ku'u ña tüvi va'a ña kāna tañu ma chiti trigu

36 Takan kūu ta ora cha yā'a kā'an
ndio Jesuu chi'in ma ñivi, tajan kēe
ndio ra kuà'an ra iin tichi ve'e nuu
ka'ìin ma ndra jàkua'a chi'in ra. Ta
ikan jan chājayatin ma ndra jakua'a
chi'in ra ndra nuu ra, ta kīcha'a
ndra chìkan ndra nuu ra ña na
katitu'un kachin ra, nayi kùuni ma
ku'va ña kà'an cha'a ma ku'u ña tüvi
va'a, ña kāna ma nuñu'u'.
37 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra
chi'in ndra:
—Ma ra tachi ma chiti trigu, rakan
kùu ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo.
38 Ta ma nuñu'u' tāchi ra vu, kùu
ma ñuñivi. Ta ma chiti trigu kùu ma
ndian ìyo nuu chà'nda Ndioo tiñu,
ta ma ku'u ña töve va'a yakan kùu
ma ndian se'e kui'na.
39 Ta ma ra xaani ña tāchi ma ku'u
töve va'a, rakan kùu ma kui'na. Ta
ma cosecha, yakan kùu ma nuu ni
ndi'i ñuñivi. Ta ma ndian musu ña
nàkuiso ma trigu, ndrakan kùu ma
tati jà'a tiñu nuu Ndioo.
40 Ta takan kùu yi, ña tava jā'a
ma ra tū'un ma ku'u ña töve va'a,
ta chā'mi ra yi nuu ñu'ú, takan ni
kùu yi ma nuu ni ndi'i ñuñivi.
41 Tajan ma ra Se'e ñivi tāchi
Ndioo, ni tachi ra ma tati jà'a tiñu
nuu ra ma nuu chà'nda ra tiñu, ña
na jati'vi ndra ma ndian jà'a ña na
ja'a ma ñivi kuati, chi'in inga ma
ndian jà'a kuati ndia.
42 Ta ni ti'i yi na tichi ma yavi
nduva'a kuii kunu nuu ìyo ñu'ú,

ta ikan kùu ma nuu nduva'a kuii
ni nde'e na tundo'o ña ndava ni
jakari'yu na nu'u na.
43 Tajan ndisaa ma yo chìnuni ña
kà'an Ndioo, ni ndotacha yo tava
tacha ma nikandii, ma nuu chà'nda
ma Tatá yo Ndioo tiñu. Ma yo tàso'o
ma ña kà'in, na jachi'in ndo yi.

*Jesuu kàtitu'un ra iin ku'va cha'a'
ma xu'un' indii xe'e*

44 'Ma nuu chà'nda Ndioo tiñu,
juuni indukuni kùu yi, tava kùu
ma xu'un' ña indii xe'e tichi ñu'u'
iin ñivi. Tajan iin ra'ii nàta'an ra
nuu indii ma xu'un' ikan, ta rakan
tīxe'e ndiko ra yi juuni ma nuñu'u'
nāta'an ra yi, ta rakan nduva'a kuii
chìsii ra kuà'an ra, ta xìko ra ndisaa
kuii ma ña ìyo nuu ra, ta jàta ndio
ra ma ñu'u' ikan.

*Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' ma
yuu tacha ña nduva'a ya'vi ndaa*

45 'Ma nuu chà'nda Ndioo tiñu,
juuni indukuni kùu yi, tava kùu iin
ma ra xiko ña nànduku ra ma yuu
tacha ña nduva'a vii kàa.
46 Ta ora nāta'an ndio ra ma yuu
tacha ña nduva'a ya'vi ndaa nuu iin
ñivi, tajan kēe ndio ra kuà'an ra, ta
xīko ra ndisaa kuii ma ña ìyo nuu
ra, ta jāta ndio ra yi.

*Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' ma
yu'va tiaka' ka'nu*

47 'Ma nuu chà'nda Ndioo tiñu,
indukuni kùu yi tava kùu ma ndra
kìin chi'in yu'va tiaka' ka'nu, ña
ora kani ndra yi ma nuu tañu'u, ta
tàvani'i ndra ndisaa nuu ma tiaka'.
48 Tajan ora tuvini ndio ndra ña
cha kuvee yi, ta tàva ndio ndra yi
ma ñu'u' ití yu'u tañu'u, ta chùnandi
ndio ndra kàchin ndra mamaa tiaka'
va'a ni, ta tàan ndra ndri tichi tuka,
ta ma kiti ña na küu kacho, chàta
ndra ndri.
49 Takan ni kuu yi ma nuu ni ndi'i
ñuñivi, ti ni keta ma tati jà'a tiñu
kuenda Ndioo, ta ni tavani'i siin yi
ma ndian kini ña ìyo tañu ma ndian
va'a.
50 Ta ma ndian kini, ni kati'i yi
na tichi ma yavi nduva'a kuii ka'nu,
nuu ìyo ñu'ú, ta ikan kùu ma nuu
nduva'a kuii ni nde'e na tundo'o ña
ndava jakari'yu ma nu'u na —kàti
Jesuu.

*Nuu kà'an yi cha'a' ma tu'un chaa,
chi'in ma tu'un cha'nu*

51 Takan kūu tajan Jesuu te'en
chīkatu'un ra nuu ma ndra jàkua'a
chi'in ra:
—¿A kùtunini ndo ndisaa ma ña
kà'in chi'in ndo? —kàti ra chi'in
ndra.
Ta ndrakan te'en nāka'an ndra:
—Juu, kùtunini ndi yi, yo'o
Racha'nu —kàti ndra.
52 Tajan te'en nāka'an tuku Jesuu
chi'in ndra:
—Cha'a' yakan kùu yi ña tu iin
matru jàkua'a tutu Ndioo, kīcha'a
ra kà'an ra cha'a' ma nuu chà'nda
Ndioo tiñu nuu ma ñivi, rakan kùu
ra tava kùu iin ra xuve'e, ti chìto ra
tàvani'i ra ma ña ka'nu, ta chaa, ta
ma ña cha'nu ña kumi ra ndia.

*Jesuu kuànu'u ndiko ra ma ñuu
Nazaret*
(Mr. 6:1-6; Lc. 4:16-30)

53 Takan kūu ta ora chinu kā'an
Jesuu ma ku'va i'ya nuu ma ñivi,
tajan kēe ndio ra ma ikan, ta kuà'an
ra.
54 Ta ora chāa ndio ra ma ñuu ra,
ta ikan kīcha'a ra jàna'a ra ma tu'un
Ndioo nuu na ma tichi veñu'u vali
ña ìyo ma ñuu ikan. Ta ma ñivi
ndava kuà'an anima na ndè'e na ña
jàna'a ra takan, ta te'en kīcha'a ndio
na nàtu'un ta'an na:
—¿Ndanu kūtu'va ma ra'ya
ndisaa ma ña chìto ra? ¿Ta nda iti'
kīchi ma ndatu ra ña kùu janda'a ra
ñivi?
55 ¿A yöve ra'ya kùu ma ra se'e,
ra jàtiñu chi'in vitu, ta ma'á ra kùu
ma ña nàni Ndiya?, kùuni ndo. Ta,
¿a yöve ra'ya kùu yani ma Jandiau,
Kusé, Simón, ta Juda ndia?
56 ¿Ta a yöve ñivi ta'an ra'ya kùu
ma ñivi ìyo tañu yo?, kùuni ndo.
¿Ndanu kūtu'va ra tandi'i ma ña
chìto ra i'ya?, kùuni ndo —kàti ma
ñivi.
57 Ta ma ñivi kīcha'a na kùxaan
na nde'e na ra cha'a ma ña kà'an
Jesuu. Va ma Jesuu te'en nāka'an ra
chi'in na:

—Nda nikuuni jàka'nu na iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, va juuni ma ñu'u' nuu kāku ra, ta nuu ìyo ra töve kùu jakakú na ra.
58 Takan kūu ña töve nī kuu ja'a ma Jesuu kua'a' ndatu nuu ma ñivi ña ìyo ma ñuu ikan cha'a' ña töve nī chinuni va'a na ma tu'un kà'an ra.

14

Nuu chì'í Xuva, ra jàkunduta (Mr. 6:14-29; Lc. 9:7-9)

1 Takan kūu ta ma tiempu ña kùu Herode kuvienu ma ñu'u' Galilea, chīnitu'un ra ma ña va'a jà'a Jesuu,
2 tajan Herode te'en nāka'an ra nuu ma ndian jà'a tiñu nuu ra:
—Rakan kùu ma Xuva ra jàkunduta, ña ja nātaku ndiko. Cha'a' yakan kùu yi ña ìyo ndatu ra kuenda ña jànda'a ra ma ñivi.
3 Takan kà'an Herode, ti juuni maa ra tāchi ra ma ndra jà'a tiñu nuu ra ña tīin ndra ma Xuva, ta chū'ni ndra ra chi'in kadena, ta tī'i ndra ra vekaa, cha'a' ma ña nàni Herodías ña kūu ñasi'i ma ra yani ra Lipe.
4 Tī'i Herode Xuva vekaa cha'a' ña kā'an ra te'en chi'in ra:
—Na töve va'a jà'un, ña ndàkaun ña. —Takan kāti Xuva chi'in ra.
5 Takan kūu tajan Herode, kūuni ka'ni ra ma Xuva niku, va ndasii ra ndè'e ra ma ñivi, ti ndisaa na cha chìto na ña ma Xuva kùu ra iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo.
6 Va ora jā'a ma Herode viko nuu chīnu ra kuiya ra, ma ña se'e Herodías, kēan chātacha'a ña nuu ma ndian ka'ìin ma viko ra. Va tava ya'a chāta'ani ra ña,
7 yakan va chā'a ra tu'un nuan ña kùu ku'va ra tandi'i nda ña kùuni maa ña ndakan ña nuu ra.
8 Tajan ji'na chākatitu'an nuu ma'á ña nayi ìyo yi ña ndakan ña nuu ra. Ta ma ña yoko ikan, te'en nāka'an ña chi'in ma Herode:
—Kùuni ña na ku'vaun xini ma Xuva, ra jàkunduta nui tichi iin ko'o —kàtian chi'in ra.
9 Ta ora kā'an ña takan chi'in Herode, nduva'a nda'vi kūuni ra, va tava cha chā'a ra tu'un nuan, nuu chīni tandi'i ma ndian ka'ìin nuu ìyo ma viko ra, ta tāchi ndio ra ña na kichi ndaka ndra xini ma Xuva ra jàkunduta nuan.
10 Yakan va tāchi ndio ra ndra ña kuka'nda ndra xini ma Xuva nuu indii ra tichi vekaa.
11 Ta nunuuni, ndà'a ndio ndra xini ra kīchaa ndra nuu ma ña yoko, ta chā'a ndra yi nuan tichi iin ko'o, ta yakan chā'a ndioan yi nuu ma ma'á ña.
12 Tajan chākoyo ndio ma ndra chàkunuu chi'in Xuva, ta kāni'i ndra ma ñunda'yu ra, ta kuà'an yi chi'in ndra, ta kūchi ndio ndra yi. Ta ora cha yā'a ndio, tajan kēe ndio ndra chākatitu'un ndra nuu Jesuu ña cha chī'í ma Xuva.

Jesuu chà'a ra ña kachi u'un mii ñivi (Mr. 6:30-44; Lc. 9:10-17; Jn. 6:1-14)

13 Ta ora chīto Jesuu ña chī'í ma Xuva, tajan kēe ndio ra kuà'an ma'iin ra chi'in iin lancha ma iin nuu taxiin. Va tava chīto ma ñivi nda ñuu kuà'an ra, yakan va kēe na ñuu na kuà'an na chata ra chi'in cha'a' na.
14 Ta ora nūu ndio Jesuu ma tichi lancha, ta ndē'e ra ña ya'a kua'a' ma ñivi chāa ma nuu ra. Yakan va kūnda'vini ra na, ta jānda'a ra ma ndian ku'vi ña ndàka na chāa na nuu ra.
15 Va tava chani kuna'a kùu yi, yakan va ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu, te'en nāka'an ndra chi'in ra:
—Cha kuà'ini kùu yi, ta ma i'ya iin nuu taxiin kùu yi. Va'a ga ña na ka'un chi'in na, na ku'un na kujata na ma ña kachi na nuu ìyo ma kuariya kuati. —Takan kàti ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu chi'in ra.
16 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:
—Töve ìyo yi ña ku'un na, ti maa ndo ìyo yi ña ku'va ndo ma ña kachi na —kàti Jesuu chi'in ndra.
17 Ta ndrakan te'en nāka'an ndra chi'in Jesuu:

—¿Naja kùuniun ña ku'va ndi ña kachi na, tuva ndà'a ndi u'un paan, ta uvi tiakani? —kàti ndra.
18 Ta te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ndra:
—Na kichi ndaka ndo yi nui i'ya —kàti Jesuu.
19 Tajan tāchi ndio Jesuu ma ndra jàkua'a chi'in ra ña na ka'an ndra nuu ma ñivi ña na kunandi na nuu ma ita yuta' ña kàa ma ikan. Ta ikan jan kī'in ndio Jesuu ma ndi u'un paan, ta ninduvi ma tiaka', tajan ndē'e ndio ra iti' andivi, ta kā'an ndio ra chi'in Ndioo cha'a' yi, ta chā'nda kuati ra ma paan, chi'in ma tiaka', ta chā'a ndio ra yi nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra ña na nata'vi ndra yi nuu ma ñivi.
20 Ta ndisaa na chāchi nda'a va'ani na nda kati chitu tichi na. Ta ora chīnu chāchi na, ta jākutua ndra uchi uvi ga tuka chi'in ma pedazu ña chākoso.
21 Ta ma ñivi chā'a Jesuu ña chāchi, u'un mii ta'an ndra'ii kùu ndra, ta siin kùu ma ñivi ña'a chi'in ndiakuati ndia.

Chìka Jesuu nuu takuii (Mr. 6:45-52; Jn. 6:15-21)

22 Ta ora yā'a ña kūu te'en, tajan Jesuu tāchi ra ma ndra jàkua'a chi'in ra ña na ndaa ndra tichi ma lancha, ikan na ji'na ndra ketachiyo ma inga chiyo yu'u lakuna, juuni yanga ndoo ra jànduta ra ma ñivi.
23 Ta ora cha ndī'i ndio ma ñivi ndūta, tajan ndāa ma'iin Jesuu kuàka'an ra chi'in Ndioo iin yuku. Ta ikan ìyo ma'iin ra ma ora kuaa.
24 Ta ma lancha nuu kàcha'an ndra, cha kēta run java ma lakuna, va endee jàkisi ma lakuna run, ti iti' nuu run vàchi ma tati.
25 Takan kūu ta ora juuni naa ga antea ña kundichin, kēe ndio Jesuu chìka ra nuu takuii kuà'an ra chata ndra.
26 Ta ora ndē'e ma ndra jàkua'a chi'in ra ña chìka ra vàchi ra nuu takuii, iin kuvaani ndra, ta yū'vi ndra, ta te'en nāka'an ndra:
—¡Ni'na kùu ma ñá' vàchi! —kàti ndra.
27 Va Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:
—¡Na yü'vi ndo ta taxiin kuii ndo!, ti mai kùi —kàti Jesuu chi'in ndra.
28 Tajan ma Petu' te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:
—Yo'o Racha'nu, tu ndicha ña maun kùu̱n, na ja'un ña na kakai ku'in nuu takuii, nda kati chai nuu ndaun —kàti Petu' chi'in Jesuu.
29 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra:
—Na'a vii —kàti Jesuu chi'in ra.
Tajan nūu ndio ma Petu' tichi lancha, ta kīcha'a ndio ra chìka ra nuu takuii kuà'an ra nuu ndaa Jesuu.
30 Va ora chā'a ma Petu' kuenda ña nduva'a ni'i chàkin ma tati, yū'vi ndio ra, ta kīcha'a ra sà'vi ra tichi ra'. Tajan te'en nānda'yu ndio ra:
—¡Yo'o Racha'nu, na jakakun yu'u! —kàti ra.
31 Tajan ma ora ikani, Jesuu tīin ra nda'a ma Petu', ta te'en nāka'an ra chi'in ra:
—¡Yo'o, ra ya'a ga tia chìnuni! Ta, ¿naja töve chìnuni va'un? —kàti Jesuu chi'in Petu'.
32 Ta ora ndāa ndio ndra ma tichi lancha, ta kūtaxin ndio ma tati ña chàkin yi.
33 Tajan ma ndra ka'ìin tichi lancha, chūnandi chiti ndra nuu Jesuu, ta te'en nāka'an ndra chi'in ra:
—¡Ndicha kuii ña yo'o kùu ma ra Se'e Ndioo! —kàti ndra chi'in Jesuu.

Jànda'a Jesuu ñivi kù'vi ìyo ñuu Genesaret (Mr. 6:53-56)

34 Takan kūu tajan kētachiyo ndio ndra ma lakuna ikan, ta chāa ndra ma ñu'u' Genesaret.
35 Ta ora chā'a ndio ma ñivi ìyo ikan kuenda ña Jesuu kùu ra, numi kuiini chātakuati na ma tu'un ninii ka'nu ma ñu'u' ikan. Tajan ndà'a ndio na ndisaa ma ndian ku'vi, chàa na nuu ndaa ra.
36 Ta kīcha'a ndio na jànini na ra, ña na ku'va ra kè'e ma ndian ku'vi jitu ma ja'ma ra. Ta takan kūu yi ña ndisaa ma ndian kē'e ja'ma Jesuu ndā'a na.

15

Kàtitu'un Jesuu nda ña kùu ma ña jàndokini ma ñivi
(Mr. 7:1-23)

1 Takan kūu tajan iin ma ndra fariseu, chi'in ndra matru ña jàkua'a tutu Ndioo ña kākichi iti' ñuu Jerusalén, chàjayatin ndra ndra nuu ndaa Jesuu, ta te'en chīkatu'un ndra nuu ra:

2 —¿Ta naja töve jàchi'in ma ndra jàkua'a chi'un, ma costumbre jā'a ma ñivio, ndian chīyo taji'na, ña töve nàkata ndra nda'a' ndra antea ña kàchi ndra tava kùu yi? —kàti ndra chi'in Jesuu.

3 Va Jesuu te'en chīkatu'un ra nuu ndra:

—¿Ta naja maa ndo töve kùuni ndo jachi'in ndo ña kà'an ma Racha'nu Ndioo, ña java ma costumbre maa ndo jà'a ndo?

4 Vati ma Racha'nu Ndioo te'en kā'an ra: "Na tiñu'u̱n ma tatáun, chi'in ma'un." "Ta ma ra kànduva'a ma tatá ra, chi'in ma'á ra, ìyo yi ña tiso yo kuati ra, ikan na kuvi ra cha'a' ña kà'an ra takan," kàti yi.

5 Va ndyo'o chànini ndo ña iin ra'ii kùu ka'an ra chi'in tatá ra, a chi'in ma'á ra te'en: "Na küu ga tìndei ñu̱n, ti cha tāva si̱in ndisaa ndatiñu ìyo nui ña ni sokói yi nuu Ndioo", ni kati ndo chi'in tatá ndo a ma'á ndo.

6 Nda ndyo'o nikuuni ña ni ka'an ndo takan, ta na töve tìndee ndo tatá ndo a ma'á ndo chi'in ndatiñu ndo, kùuni yi ka'an yi ña na tüva kuuni ndo tiñu'u ndo ma tatá ndo a ma'á ndo. Ta takan kùu yi ña jàchiyo ndo ña kà'an Ndioo, ta jà'a ndo ma costumbre maa ndo, tuva takan jà'a ndo.

7 ¡Ndyo'o ndian kini! Ma ra kā'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ña nàni Isaía, ña ndicha kùu ma tu'un kā'an ra kuenda ndo ora kā'an ra te'en:

8 Ma ñivi ñuu i'ya, tìñu'u na yu'u chi'in tu'un ña kà'an ni na,
ti ma ña ndicha, kùu yi ña na töve tìñu'u na yu'u chi'in anima na.

9 Na töve ndakuenda kùu yi ña kùti'vi na kuenda jàka'nu na yu'u,
tuva ma tu'un jàna'a na kùu ma-maa tu'un ña kèta yi chinituni ñivini ña ka'nda yi tiñu nuu na
kàti yi.

10 Takan kūu tajan kāna ndio Jesuu ma ñivi ikan, ta te'en nāka'an ra chi'in na:

—Kùuni̱ ña na taso'o va'a ndo, ta kùtunini ndo ma ña ni ka'in chi'in ndo:

11 Na yöve ña chàchi ma ñivi kùu ma ña jàndokini anima na, vati ma ña jàndokini na kùu ma tu'un ña kèe yu'u na ora kà'an na, yakan kùu ma ña jàndokini na. —Takan kàti Jesuu chi'in na.

12 Takan kūu tajan chājayatin ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu ndra nuu ndaa ra, ta te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—¿A chā'un kuenda ña ora chīni ma ndra fariseu ña kā'un takan, tükuii nī chata'ani ndra? —kàti ndra chi'in Jesuu.

13 Va Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Nda yutun nikuuni ña töve nī tachi ma Tatái ra ìyo andivi, ni tu'un ra ndrun nda yo'ó ndrun kèe ndrun.

14 Na jächi'in ndo ña kà'an ndra, ti kùu ndra, ndra kuaá ña jàna'a iti' ku'un inga ndian kuaá. Tatu iin ra kuaá jàna'a ra iti' ku'un inga ra kuaá, ninduvi ndra ni koyo ndra tichi iin yavi kunu. —Takan kàti Jesuu chi'in ndra.

15 Tajan Petu' te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:

—Kùuni̱ ña na katitu'un kachiun nuu ndi nayi kùuni ma ku'va i'ya ka'an yi —kàti Petu'.

16 Ta Jesuu te'en nāka'an ra:

—¿A nda maa ndo töve kùtunini ndo ma ña kà'in ndia?

17 ¿A tüvi chìto ndo ña tandi'i ña kì'vi tichi yu'u ñivi, ta chàchi na, chàa yi tichi chití na, ta ikan jan tàva ndio na yi ora kuàkati na?

18 Va ma tu'un ña kèe yu'u na, ti
vàchi yi nda ma tichi anima na, ña'a
kùu ma ña jandakuu kini ma ñivi.
19 Vati ma tichi anima na kèe ma
ña töve va'a chànini na, tajan chà'ni
ndio na ñivi, ta ma ndra'ii kì'vi ndra
chi'in ñivi ña'a ña takä'an tànda'a.
Ta juuni chi'in ma ña kini ña kèe
tichi anima ndra, kì'vi ndra chi'in
ñivi ña'a cha ìyo ii, ta ñivi ña'a chi'in
ra'ii cha ìyo ñasi'i ndia. Ta sù'u ndio
na, ta kà'an na tu'un vata ta kàti'ini
na chata ta'an na ndia.
20 Tandi'i ña'a kùu ma ña
jàndokini ma ñivi. Va taku cha'a' ña
töve nàkata na nda'a' na ora chàchi
na, yakan töve jàndokini yi na.

Iin ña kīchi inga ñuu chìnunian tu'un Jesuu
(Mr. 7:24-30)

21 Takan kūu tajan kēe ndio Jesuu
ma ikan, ta kuà'an ra iti' ñuu Tiro,
ta ñuu Sidón.
22 Tajan iin ña kīchi ñuu Caná
ña ìyo ma ñuu nuu chāa Jesuu,
chājayatian ña nuu ndaa ra, ta te'en
nāka'an ni'an nuu ra:
—¡Yo'o Racha'nu, ra se'e David,
na kunda'viniun yu'u! Ti ma ña
se'i ya'a ndè'an tundo'o jà'a iin tati
xaan ña indii tichi kuñuan, —kàtian
chi'in ra.
23 Va Jesuu töve nī ka'an ra ña
kà'an ña. Tajan ma ndra jàkua'a
chi'in ra chātu'va ndra nuu ra, ta
te'en nāka'an ndra chi'in ra ña
jànini ndra ra:
—Na ka'un chi'in ma ña'a ikan,
ña na ku'an, ti ya'a ni'i nda'yuan
vàchian chata ndi, —kàti ndra chi'in
ra.
24 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra
chi'in ndra ña jàkuuni ra kà'an ra
ña:
—¿A yöve ndicha ña Ndioo tāchi
ra yu'u kuenda ña na tindei uvanuu
ma ñivi ìyo ñuu Israel ña kùu na
tava kùu ma mvechala kuànaa?,
kùuni ndo, —kàti ra chi'in ma ndra
jàkua'a chi'in ra.
25 Va ma ña'a ikan chājatu'va ña
ña nuu Jesuu, ta chūnandi chitian
nuu ra, ta te'en nāka'an ña chi'in ra:
—¡Yo'o Racha'nu, tindee yu'u!
—kàtian.
26 Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'an:
—Na töve va'a namaa yo ma ña
chàchi se'o nuu na, ta ku'va yo yi
nuu ina —kàti Jesuu chi'an.
27 Ta yakan, te'en nāka'an ña
chi'in ra:
—Ndicha ma ña kà'un yo'o
Racha'nu, va nda ma ina chàchi ndri
ma che'e yu'u chito'o ndri ña chìtá
xuu mesa —kàtian chi'in ra.
28 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra
chi'an:
—¡Yo'o se'yu! ¡Ya'a ga ka'nu kùu
ma ña chìnuniun! Na kuu yi ma
takua kùuniun —kàti Jesuu chi'an.
Tajan juuni ma ora ikani ndā'a ma
ña se'an ña ndiso tati xaan.

Jesuu jànda'a ra kua'a' ndian ku'vi

29 Takan kūu tajan kēe ndio Jesuu
ma ikan, ta kuà'an ra yatini yu'u
lakuna ña kàndii ñu'u' Galilea. Ta
ora chāa ra ma ikan, tajan ndāa ndio
ra iin xini yuku, ta ikan chūnandi ra.
30 Ta nduva'a kua'a' ñivi kūti'vi
nuu ra. Chākoyo ma ndian ndàka
ndian koxo, chi'in ndian ndàka
ndian kuaá, ta ndian ndàka ndian
ñi'i, chi'in ndian kukue'e iin chiyo
nda'a' a cha'a, ta inga kua'a' ndian
ku'vi ndia. Ta kānindoyo na na
cha'a Jesuu, ta jānda'a ra na.
31 Takan kūu yi ña ndava kuà'an
mania anima ma ñivi ña ndè'e na
ña, kà'an ndio ma ndian ñi'i. Ta
ndian kukue'e iin chiyo nda'a' a
cha'a', ndā'a yi. Ta ndian chìka
koxo, cha kùu chika va'a na. Ta
ndian kuaá, cha kùu ndè'e na ndia.
Takan kūu, tajan kīcha'a ndio na
jàka'nu na ma Ndioo, ra chito'o
ndian ñuu Israel.

Jesuu chà'a ra ña chàchi kumi mii ñivi
(Mr. 8:1-10)

32 Tajan Jesuu kāna ndio ra ma
ndra jàkua'a chi'in ra, ta te'en
nāka'an ra chi'in ndra:
—Ya'a nda'vi kùuni̱ nde'i ma ñivi
i'ya, ti cha kēta uni kivi kùu yi ña
ìyo na chi'i̱n, ta vitin tüva ña kachi
na. Ta töve kùuni̱ tachi̱ na ña na

ku'un na ve'e na, koto juuni kàani
kunaa na ma tichi iti' kuà'an na jà'a
ma soko, ti takä'an kachi na —kàti
Jesuu.
33 Tajan ma ndra jàkua'a chi'in ra,
te'en nāka'an ndra chi'in ra:
—Va, ¿naja kua jà'a yo, ta kùu ni'i
yo ña kachi na i'ya, ña kua nduva'a
kua'a' na, ta iin nuu töve ìyo nï'iin
ñivi kùu yi? —kàti ndra chi'in ra.
34 Ta Jesuu te'en chīkatu'un ra nuu
ndra:
—¿Naja ta'an paan ìyo nuu ndo?
—kàti Jesuu chi'in ndra.
Ta ndrakan te'en nāka'an ndra:
—Ucha ta'an yi, ta ita'vi tiaka'
—kàti ndra chi'in ra.
35 Tajan tāchi ndio Jesuu ña na
kunandi na nuñu'u'.
36 Ta tīin ndio ra ndi ucha ta'an
ma paan, chi'in ma tiaka', ta chā'a ra
ta'vindioo nuu ma Racha'nu Ndioo
cha'a' yi, ta chā'nda kuati ndio ra
yi, tajan chā'a ra yi nuu ma ndra
jàkua'a chi'in ra, ta ndrakan nāta'vi
ndra yi nuu tandi'i ma ñivi.
37 Takan kūu yi ña ndisaa ma ñivi
chāchi na, nda kati nda'a va'ani na.
Ta ndava jākutuga na ucha ta'an
tuka, chi'in ma pedazu ña chākoso.
38 Ta kumi mii ndra'ii kùu ma ndra
chāchi, ta siin kùu ñivi ña'a chi'in
ndiakuati ndia.
39 Ta ora yā'a ña jā'a Jesuu takan,
tajan kà'an ndio ra chi'in na ña na
ku'un na ve'e na, tajan ndāa ndio
ra ma tichi lancha, ta kuà'an ra iti'
ñu'u' ñuu nàni Magdala.

16

Ndra fariseu, chi'in ndra saduceu, chìkan ndra nuu Jesuu, ña na ja'a ra iin ndatu ka'nu nuu ndra
(Mr. 8:11-13; Lc. 12:54-56)

1 Takan kūu tajan ma ndra fariseu,
chi'in ndra saduceu chā'an ndra
chānde'e ndra nuu ndaa Jesuu. Ta
tava kùuni ndra ki'in ndra ku'va
Jesuu, nde'o naja kua ka'an ra, kùuni
ndra. Yakan va chīkan ndra nuu ra
ña na ja'a ra iin ndatu ka'nu nuu
ndra ma iti' andivi, ikan na kuu koto
kachin ndra tuva ndicha ña tāchi
Ndioo ra.
2 Va Jesuu te'en nāka'an ra chi'in
ndra:
—Ma ora chani'ini, kàti ndo ña:
“Va'a tiempu ni ja'a yi vitin, ti ma
andivi kua'á yi”, kàti ndo.
3 Ta ma ora na'ani, kàti ndo ña:
“Vitin tüvi va'a tiempu ni ja'a yi, ti
ma andivi kua'á yi, ta ka'ìin vikó
ndia”, kàti ndo. ¡Ndyo'o ndian kini!
Ndyo'o chìto ndo naja kua kùu ma
tiempu ma iti' andivi, va töve chìto
ndo naja kua kùuni ma ku'va ma
tiempu i'ya ka'an yi.
4 Ma ñivi kini, ña töve chìnuni
tu'un va'a ña ìyo tiempu vitin, kùuni
na ña na ja'i iin ndatu ka'nu nde'e
na, va töve ni ja'i yi takua kùuni na.
Uvanuu ndatu ni ja'i kùu ña takua
tā'an Jonás niku —kàti Jesuu chi'in
ndra.
Tajan ndākoo ndio ra ndra, ta kēe
ra kuà'an ra.

Kàti Jesuu, ti ma tu'un jàna'a ma ndra fariseu, kùu yi takua kùu ma yuchan iya
(Mr. 8:14-21)

5 Takan kūu ta ora cha kētachiyo
ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu inga
chiyo yu'u lakuna, ta nāani ndra
kùnda'a ndra paan.
6 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra
chi'in ndra:
—Kuunı̱, ña na ja'a ndo kuenda
nuu ndo, chi'in ma yuchan iya ma
ndra fariseu, chi'in ma yuchan iya
ña jà'a ma ndian saduceu ndia
—kàti Jesuu chi'in ndra.
7 Tajan ma ndra jàkua'a chi'in
Jesuu te'en kīcha'a ndra chìkatu'un
ta'an ndra:
—¿A yöve cha'a' ña töve nda'a
yo paan kùu yi, yakan va kà'an ra
takan? —kàti ndra.
8 Ta Jesuu chā'a ra kuenda cha'a'
ma ña nàtu'un ndra, ta te'en
nāka'an ra chi'in ndra:
—¿Ta naja kà'an ndo ña töve
nda'a ndo paan? ¿A takä'an chinuni
va'ani ndo ña kà'an ndo takan?
9 ¿A juuni takä'an kutunini ndo, ta
ni töve chàku'uni ndo, ora nāta'vı̱
u'un ta'an paan kuenda u'un mii

ñivi? ¿Naja ta'an tuka yi chākoso chi'in ma ña jāti'vi ndo?
10 ¿A ni töve chàku'uni ndo ora nāta'vi̱ ucha ta'an paan kuenda kumi mii ñivi? ¿Naja ta'an tuka yi chākoso chi'in ma ña jāti'vi ndo?
11 '¿Chïto naja töve nī cha'a ndo kuenda ña ora kā'in na ja'a ndo kuenda nuu ndo, chi'in ma yuchan iya ma ndra fariseu, chi'in ña jà'a ma ndra saduceu, töve nī ka'in yi cha'a' ma paan ndicha ma ora kā'in takan? —kàti Jesuu chi'in ndra.
12 Takan kūu tajan chā'a ndio ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu kuenda ña, töve nī ka'an ra ña na jà'a ndra kuenda nuu ndra chi'in ma yuchan iya ña kùva'a ma paan ndicha, vati ma ña kūuni ra katitu'un ra nuu ndra, kùu yi ña, na ja'a ndra kuenda nuu ndra chi'in ma tu'un jàna'a ma ndra fariseu, ta chi'in tu'un jàna'a ma ndra saduceu ndia.

Kàtitu'un kachin Petu', ña Jesuu kùu ra Cristu
(Mr. 8:27-30; Lc. 9:18-21)

13 Ta ora chāa Jesuu ma ñuu Cesarea ña ìyo kuenda ma ñu'u' Filipu. Ta te'en chīkatu'un ra nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra:
—¿Nda ra kùu yu'u, ra kùu Se'e ñivi, kàti ma ñivi, kùuni ndo? —kàti ra.
14 Ta ndrakan te'en nāka'an ndra:
—Ìyo ñivi kà'an ña kùu̱n Xuva ra jàkunduta, ta ìyo ndian kà'an ña kùu̱n Elía, ra kā'an chi'in tu'un yu'u Ndioo niku. Ta ìyo inga tuku na ña kà'an na ña kùu̱n Jeremía, a inga tuku ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo —kàti ndra.
15 Tajan Jesuu te'en nāka'an tuku ra chi'in ndra:
—Ta ndyo'o, ¿nda ra kà'an ndo ña kùi?, kùuni ndo.
16 Tajan Simón Petu' te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:
—Yo'o kùu̱n Cristu, ra Se'e Ndioo ndito —kàti Petu' chi'in ra.
17 Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:
—Na sii kuuniun yo'o Simón, ra se'e Jonás, vati nï'iin ñivi töve nī jana'a ma tu'un i'ya nuu̱n, ti ma ra jāna'a yi nuu̱n kùu ma Tatái, ra ìyo andivi.
18 Yu'u kà'in chi'un ña yo'o nàniun Petu', ta chata ma yuu ka'nu i'ya, ni java'i ma veñu'i, ña ni ma kui'na, na küu janduva ra yi chi'in ma ndatu ra.
19 Ta nuu yo'o ni ku'vai ma ndatiku nuu chà'ndai tiñu ma andivi. Ta ma ña ni kasiun ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, nda ma andivi ni ndasi yi ndia. Ta ma ña ni nunaun ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, nda ma andivi ni nuna yi ndia. —Takan kāti Jesuu chi'in Petu'.
20 Takan kūu tajan Jesuu kā'an ndio ra chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra ña koto käti ndra nuu nï'iin ñivi, ña Cristu kùu ra.

Jesuu kàtitu'un ra ña ni kuvi ra
(Mr. 8:31–9:1; Lc. 9:22-27)

21 Tajan nda ma ora ikan kùu yi ña kīcha'a ndio Jesuu kàtitu'un ra nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra ña ìyo yi ña ku'un ra ma ñuu Jerusalén, ti ikan kùu ma nuu nduva'a ni jande'e ma ndracha'nu tundo'o ra, chi'in ma ndra kuxini nuu sutu, ta chi'in ma ndra matru ña jàkua'a ma tutu ley Ndioo ndia. Ta juuni kātitu'un ra nuu ndra ña ni ka'ni ndra ra, va tichi uni kivi, ni nataku ra.
22 Tajan ma Petu', tāvani'i siin Jesuu, ta te'en nāka'an ra chi'in ra:
—Ndioo ni tindee ñu̱n, ikan töve nayi ta'un, yo'o Racha'nu. ¡Na töve ìyo yi ña ta'un takan ndia! —kàti Petu' chi'in ra.
23 Va Jesuu chīkoni'i ra ndē'e ra nuu Petu', ta te'en nāka'an ra chi'in ra:
—¡Kundachiyo xi̱in kui'na!, ti tava jàtañuniun nui. Vati yo'o chàniniun tava chànini ñivi ìyo ñuñivi, ta töve chàniniun tava chànini Ndioo —kàti Jesuu chi'in Petu'.
24 Tajan te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:
—Tu ìyo nda yo kùuni jakua'a chi'i̱n, ìyo yi ña jaña na ña nakanini na cha'a ma ña kùuni na ja'a na, ta na ki'in na kruu na, ta tandikun na chatai.

25 Vati ma ndian ni kuuni jakakú
ma'iin na na, ni kuvi na. Va ma
ndian ni kuvi cha'a' ña chìnuni na
tu'in, ndiakan ni kakú na.
26 ¿Nda kuenda kùu yi tuva kùu
ni'i yo tandi'i ma ña chiniñu'u yo ña
ìyo ma ñuñivi, tu töve ni ni'i yo nuu
ni koo yo indeeni chi'in Ndioo? Ta,
¿a kùu jata yo ma kivi koo yo ma
ñuñivi i'ya?, kùuni ndo. ¡Na küu yi!
27 Vati ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo
ni kichi ra chi'in ña tàcha ma Tatá
ra, ta chi'in ma tati ña jà'a tiñu nuu
ra ndia, tajan ni ku'va ndio ra ya'vi
nuu ta'ii'iin ndo cha'a' naja ma kua
jā'a ndo.
28 Ndicha va'a, ña kà'in chi'in ndo,
ña uvi uni ndyo'o ña ka'ìin i'ya, na
töve ni kuvi ndo, nda kati nde'e ji'na
ndo ora ni kichaa yu'u ma ra Se'e
ñivi tāchi Ndioo, ta ka'nda ra tiñu
ma nuñu'u' i'ya —kàti Jesuu.

17

Ndioo sàma ra kua kàa Jesuu
(Mr. 9:2-13; Lc. 9:28-36)

1 Takan kūu ta ora yā'a iñu kivi,
tajan Jesuu tāvani'i siin ra ma Petu',
Xuva, ta Jandiau, ra yani ma Xuva,
ta kuà'an ndio ra chi'in ndra iin xini
yuku nduva'a sukun.
2 Ta ma nuu ndè'e ndra ka'ìin
ndra, ikan sāma ma kua kàa Jesuu.
Ma nuu ra ndākuu tacha yi, tava kàa
ma nikandii, ta ma ja'ma ñù'u ra,
ndākuu kuichin ga yi tava kàa ma
ñu'ú.
3 Ta nunuuni, ta ndē'e ndra
Moisés, ta Elía, ña nàtu'un ta'an
ndra chi'in Jesuu.
4 Tajan Petu' te'en nāka'an ra
chi'in Jesuu:
—Matru, ¡ya'a va'a ña ka'ìin yo
i'ya! Na kuja'a ndi uni ta'an lomara
kuenda ndo: iin yi kùu kuendaun,
ta iin yi kuenda Moisés, ta inga yi
kuenda Elía —kàti Petu' chi'in Jesuu.
5 Ta ora juuni yanga ndaa ma Petu'
kà'an ra, tajan nūu ndio iin vikonu'u
tacha, ta chīkonuu yi ndra, ta tañu
ma vikó ikan, chīni ndra iin tati ña
te'en kà'an:
—Ra'ya kùu ma Se'i, ra ya'a kùuni
nde'i, ta ya'a ga chìsii chi'in ra. ¡Na
kuni ndo ma ña kà'an ra! —kàti
Ndioo chi'in ndra.
6 Ta ora chīni ma ndra jàkua'a
chi'in Jesuu tu'un i'ya, ta chūnandi
chiti ndra ndava nàni te'e nuu ndra
nuu ñu'u', ña nduva'a kuii yū'vi
ndra.
7 Tajan Jesuu chātu'va ra ma nuu
ka'ìin chiti ndra, ta jānani nda'a' ra
ndra, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:
—Na yü'vi ndo, na kandeta ndo, ti
mai kùi —kàti Jesuu chi'in ndra.
8 Ta ora kāndeta ndio ndra, ta
kāni'i ndra nuu ndra, ta tüva yo ni
nde'e ndra, vati maania ma Jesuu
kùu ra ña ndaa ra.
9 Ta ora kuànuu ndio ndra ma
yuku, ta Jesuu te'en nāka'an ndio ra
chi'in ndra:
—Koto nätu'un ndo ma ña ndē'e
ndo i'ya nuu nï'iin ñivi, nda kati
nataku ji'nai yu'u ma ra Se'e ñivi
tāchi Ndioo, tañu ndian ndií.
10 Tajan ma ndra jàkua'a chi'in
Jesuu, te'en chīkatu'un ndra nuu ra:
—¿Ta naja kàti ma ndra matru
jàkua'a tutu ley Ndioo, ña ji'na Elía,
ni kichi? —kàti ndra chi'in Jesuu.
11 Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in
ndra:
—Ndicha, ña ji'na Elía kùu ma ra
ni kichi, ti ni jandova'a ra ndisaa
nakuyi.
12 Va yu'u, kà'in chi'in ndo, ña
Elía cha kīchi ra, va ma ñivi töve
nī nakoto na ra, ta jā'a na chi'in ra
tandi'i ma naja kua kūuni maa na.
Ta juuni takan ni jande'e na tundo'o
ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo ndia.
13 Takan kūu tajan chā'a ndio ma
ndra jàkua'a chi'in ra kuenda, ña
cha'a' Xuva ra jàkunduta kùu ma ña
kà'an Jesuu.

Jànda'a Jesuu iin rayoko ndiso iin tati xaan
(Mr. 9:14-29; Lc. 9:37-43)

14 Ta ora chāa ndio Jesuu chi'in
ndra jàkua'a chi'in ra nuu ka'ìin ma
ñivi, ta chājayatin iin ra ra ma nuu
Jesuu, ta chūnandi chiti ra nuu ra,
ta nāka'an ra chi'in ra:

15 —Yo'o Racha'nu, na kunda'viniun
ma rayoko se'i, vati rakan ndiso ra
kue'e chì'i i'i, ta nduva'a ndè'e ra
tundo'o jà'a yi. Ta cha chinu kua'a'
cha'a' ndùva ra nuu ñu'ú, a tichi
takuii, jà'a yi.
16 I'ya ndàkai ra kīchai nuu ma
ndra jàkua'a chi'un, va ndrakan, nī
kuu janda'a ndra ra —kàti ra chi'in
Jesuu.
17 Ta Jesuu te'en nāka'an ra:
—¡Ndyo'o ñivi töve chìnuni, ta
kini xini! ¿Naja ga tiempu ìyo yi ña
koi chi'in ndo? Ta, ¿naja ga tiempu
ìyo yi ña jandeenı̱ ndo tiá ña töve
chìnuni ndo? Na kichi ndaka ndo
ma ra tivaa nui —kàti ra.
18 Tajan kā'an xaan ndio Jesuu
nuu ma tati xaan, ta kēe ndio yi tichi
kuñu ma rayoko ikan, ta juuni ma
ora ikani ndā'a ra.
19 Ta ora cha yā'a ndio, ta-
jan chājayatin ma ndra jàkua'a
chi'in Jesuu ndra nuu ra, ta te'en
chīkatu'un siin ndra nuu ra:
—¿Ta naja ndyu'u, nī kuu tavani'i
ndi ma tati xaan kuñu ra? —kàti
ndra.
20 Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in
ndra:
—Vati ndyo'o na töve chìnuni
va'a ndo. Ndicha va'a ña ka'ìin
chi'in ndo, ti tu chìnuni ndo, jitu
ita'vini, takua vali iin chiti yukú
ña nàni mostaza, kùu ka'an ndo,
te'en chi'in ma yuku ka'nu i'ya: "Na
kundachiyoun i'ya, ta ku'ṵn inga
chiyo." Ma yuku ni kundachiyo yi.
Nï'iin nakuyi töve ndetiñu tu ndicha
ña chìnuni va'a ndo ma tu'un Ndioo.
21 Va taku ma tati xaan te'en, na
küu kèe yi jà'a ndo tu töve ka'an
ji'na ndo chi'in Ndioo, ta jandita ndo
yu'u ndo.

Cha'a' uvi kàtitu'un tuku Jesuu ña ni kuvi ra
(Mr. 9:30-32; Lc. 9:43-45)

22 Ta ora juuni chàkunuu ga Jesuu
ma ñu'u' Galilea, chi'in ma ndra
jàkua'a chi'in ra, ta nāka'an tuku ra
chi'in ndra, ña ma ra Se'e ñivi tāchi
Ndioo, ni tiin na ra, ta ni ku'va na
ra nda'a inga ñivi ña na jande'e na
tundo'o ra.
23 Ta ni ka'ni na ra ndia, va tichi
uni kivi, ni nataku ndiko ra. Ma
tu'un kā'an ra i'ya, nduva'a nda'vi
kūuni ndra jā'a yi.

Nuu ndian jàtiñu nuu ma veñu'u ka'nu nàka'an na xu'un'

24 Takan kūu ta ora chāa Jesuu
chi'in ndra jàkua'a chi'in ra ma
ñuu Capernaum, tajan ma ndra
nàka'an xu'un' kuenda ma veñu'u
ka'nu chānde'e ndra nuu ndaa Petu',
ta te'en chīkatu'un ndra nuu ra:
—¿A töve tìa'vi ma matru ndo ma
xu'un' ña nàka'an ndian jàtiñu nuu
ma veñu'u ka'nu i'ya? —kàti ndra
chi'in ra.
25 Ta ma Petu' te'en nāka'an ra:
—Tìa'vi ra —kàti ra.
Tajan ora kī'vi ma Petu' tichi ve'e
nuu ndaa Jesuu, ta ji'na ma Jesuu
te'en nāka'an ra chi'in Petu':
—¿Yo'o Simón, naja kua
chàniniun? ¿Yo nuu nàka'an ma
ndra kùu rey ña chà'nda tiñu ma
ñuñivi i'ya ma xu'un'?, kùuniun: ¿A
nuu ma ndian kùu ñivi ndra, a nuu
ma ndian kìchi inga ñuu?, kùuniun
—kàti Jesuu chi'in ra.
26 Ta Petu', te'en nāka'an ra chi'in
ra:
—Nuu ma ndian vàchi inga ñuu
—kàti Petu'.
Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:
—Takan kùu yi ña ma ndian ìyo
ñuu i'ya, töve ìyo yi ña tia'vi na.
27 Va tava töve kùunı̱ ña ka'an
nï'iin ñivi chatai, na ku'ṵn ku-
jakanaun chi'in ma yo'o jàkanaa
nuu kàndii ma lakuna, ta ora kàniun
yi, ma tiaka' nunuu ña tiin yi, ta
tavani'un ri, ta ndikaun ma tichi
yu'u ri, ta ikan nata'un iin xu'un'. Ta
chi'in ma xu'un' ikan kùu ja'a yi ña
tia'viun kuendai, ta tia'viun kuen-
daun. Na kunda'un yi, ta tia'viun
nuu ndra —kàti Jesuu chi'in Petu'.

18

Kàtitu'un Jesuu nda ra kùu ma ra ka'nu ga
(Mr. 9:33-37; Lc. 9:46-48)

1 Ma tiempu ikan ma ndra jàkua'a
chi'in Jesuu chājatu'va ndra ndra

nuu ra, ta te'en chīkatu'un ndra nuu ra:
—¿Nda ra kùu ma ra ka'nu ga ma nuu chà'nda Ndioo tiñu andivi? —kàti ndra chi'in ra.
2 Tajan Jesuu kāna ra iin ravali, ta kūtaa ra ra ma'ñu ndra,
3 ta te'en nāka'an ra:
—Ndicha va'i ña kà'in chi'in ndo, ña tu töve sama ndo ma kua chànini ndo, ta kùu ndo takua kùu ma ndiakuati, na töve kùu ki'vi ndo ma nuu chà'nda Ndioo tiñu andivi.
4 Ta takan kùu yi ña ma ra masu anima takua kùu ma ravali i'ya, ta jà'a na takua jà'a ra, rakan kùu ma ra ka'nu ga ma nuu chà'nda Ndioo tiñu andivi.
5 Ta nda yo ndàkimani ma ravali i'ya chi'in sivi̱, juuni ndakimani na yu'u ndia. —Takan kàti Jesuu chi'in ndra.

Kàti Jesuu ti iin kuati ka'nu kùu yi tuva tìyu'u yo inga ñivi ña na ja'a na kuati
(Mr. 9:42-48; Lc. 17:1-2)

6 —Nda ndian nikuuni ña tìyu'u iin ndiakuati te'en, ña chìnuni tu'in, ña na ja'a na kuati, ta jà'a na yi. Va'a ga ña na ku'ni ndo iin yuu yoso ka'nu sukun, ta kujakoyo ndo na tichi tañu'u nuu kunu.
7 ¡Ya'a ga kini kùu yi kuenda ma ñivi ìyo ñuñivi, ña ìyo ndian tìyu'u inga ñivi, ikan na ja'a na kuati! Yakan ninii ni koo yi, va ¡nda'vi ta'an ma ndian tìyu'u ma inga ñivi ña na ja'a na kuati!
8 'Yakan va tu ma nda'a' ndo a cha'a ndo, jà'a yi ña na ja'a ndo iin kuati, na ka'nda ndo yi, ta jakuita chika ndo yi, vati va'aga ña ki'vi ndo nuu ni koo ndo endeeni chi'in Ndioo, chi'in iin chiyo nda'a' ndo a cha'a ndo, kua ña chi'in ninduvi yi ni ni'i ndo nuu ni ku'un ndo andaya' jà'a yi.
9 Tatu ma tinuu ndo jà'a yi ña na ja'a ndo iin kuati, na tava ndo yi, ta jakuita chika ndo yi, vati va'aga ña kì'vi ndo nuu ni koo ndo endeeni chi'in Ndioo, chi'in iin chiyo tinuu ndo, kua ña chi'in ninduvi yi ni ni'i ndo nuu ni ku'un ndo andaya' jà'a yi.

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' mvechala ña kuànaa
(Lc. 15:3-7)

10 'Na kuuni ndo nde'e ndo ndisaa ma ndiakuati i'ya. Vati yu'u kà'in chi'in ndo ña ma tati va'a Ndioo ña jakuenda na, endee ìyo na kùmi na na ma nuu ìyo ma Tatái andivi.
11 Vati ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, vàchi ra kuenda ña jakakú ra ma ndian kuànaa ña jà'a kuati.
12 'Ta ndyo'o, ¿naja kua ndè'e ndo yi? Tu iin ra'ii ìyo iin cientu mvechala jàna ra, ta jàkunaa ra iin ri ma nuu chàkunuu ra jakuenda ra ndri, ¿a töve ni ndakoo nuu ra ma kumi xiko cha'un kumi ndri ma tichi ku'u nuu jàkuenda ra ndri, ta kunanduku ra ma mvechala ña kuànaa?, kùuni ndo.
13 Tatu nàta'an ra ri, yu'u chànini̱ ña tiaga sii ni kuuni ra cha'a' ma kiti ña kuànaa ta nāta'an ndiko ra ri, ña kua cha'a' ma ndi kumi xiko cha'un kumi ma kiti töve chànaa.
14 Juuni takan kùuni ma Racha'nu Tatá ndo, ra ìyo andivi, ña na künaa nï'iin ma ndiakuati i'ya jà'a ma kuati.

Nuu kàtitu'un Jesuu naja kua ìyo yi ña jaka'nunio ma ndian ta'an yo, tuva kànita'an na chi'in yo
(Lc. 17:3)

15 'Tu ma ra yaniun ja'a ra iin kuati chi'un, na kanaun ra, ta natu'un ma'iiun chi'in ra, ta ikan katitu'u̱n nuu ra nayi kùu ma kuati ña jà'a ra. Tatu jachi'in ra ma ña kà'un, cha kūndeun jakanaun ra.
16 Tatu töve jàchi'in ra ma ña kà'un, na kanaun uvi a uni ñiviun, ikan na koto na nda cha'a' kùu ma ña kà'un nuu ra, ta kùu na testigu, ta kā'an na nuu ra ndia.
17 Tatu indukuni töve jàchi'in ra ña kà'an ma ñivi ikan, na katitu'u̱n yi nuu ka'ìin ti'vi ma ñivi Ndioo. Tatu töve jàchi'in ra, ni ña kà'an ma ñivi Ndioo, tajan ìyo yi ña koto yo ña kùu ra iin ra töve chìnuni, a ña kùu

ra tava kùu ma ndra nàka'an xu'un' kuenda ma ñuu ka'nu Roma.
18 ’Ndicha va'i ña kà'in chi'in ndo, ña ma ña ni kasi ndo ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, ni ndasi yi ma andivi ndia. Ta ma ña ni nuna jà'a ndo ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, juuni ni nuna yi ma andivi ndia.
19 ’Ta juuni kà'in chi'in ndo, ña tu uvi ta'an ndo jàndo'iin tu'un ndo ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, kuenda ña ndākan ndo iin nakuyi nuu ma Racha'nu Tatái, ra ìyo andivi, ni ku'va ra yi nuu ndo.
20 Vati nuu ka'ìin ti'vi uvi a uni ndian jàka'nu yu'u, ikan ìyoi tañu na ndia.
21 Tajan Petu' chājayatin ra ra nuu Jesuu, ta te'en chīkatu'un ra nuu ra:
—Racha'nu, ¿naja cha'a' ìyo yi ña jaka'nuni ma ra yani, tuva jà'a ra kuati chi'in? ¿A nda ucha cha'a'?, kùuniun —kàti ra chi'in Jesuu.
22 Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:
—Na töve kà'in chi'un ña ucha cha'ani, vati nda ucha cha'a' ma uni xiko uchi kàti chi'un —kàti Jesuu chi'in Petu'.

Jesuu kàtitu'un ra iin ku'va cha'a' iin ra musu ña töve nī kuuni jaka'nuni

23 ’Ta ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, indukuni kùu yi tava kùu iin ma ra kùu rey ña chà'nda tiñu, ña kūuni ra jà'a ra kuenda, naja tàvi ma ndra musu ra nuu ra.
24 Rakan, ti já kīcha'a ra tàva ra kuenda, ora chāa iin ra tàvi kua'a' millon nuu ra.
25 Ti tava ma ra kùu musu ikan, töve nda chi'in kùu tia'vi ra nuu ra, yakan va ma ra kùu chito'o ra tāchi ra musu ña na kutiin ndra ra, chi'in ñasi'i ra, ndian se'e ra, ta chi'in ndisaa ña ìyo nuu ra, ta kūya'vi ra chi'in vi, ta takan ka'nda ra ma kuenda cha'a ña tàvi ra nuu ra.
26 Tajan ora chāa ma ra musu, ta chūnandi chiti ra nuu ma chito'o ra, ta te'en nāka'an nda'vi ra nuu ra ña jànini ra ra: “Racha'nu, na kuatun yu'u ita'vi tiá, ta tia'vi ndi'i ma ña tavi nuun”, kàti ra chi'in ma ra kùu chito'o ra.
27 Ta ma ra kùu chito'o ra kūnda'vini ra ra, ta jāka'nuni ra ma kuenda ña tàvi ra nuu ra, ta jāña ra ra.
28 Va juuni ora ña kèe ma ra musu ikan nuke'e, ta nāta'an ra iin ma meru ra, ña juuni kùu musu ña tàvi ita'vi nuu ra, ta kāvanda'a ra sukun ra, ta kīcha'a ra tiin kutu ra yi, ta te'en nāka'an ra chi'in ra: “¡Na tia'viun ma ña tàviun nui!”, kàti ra chi'in ra.
29 Tajan ma ra kùu meru ra chūnandi chiti ra nuu ra, ta te'en nāka'an nda'vi ra nuu ra ña jànini ra ra: “Na kuatun yu'u ita'vi tiá, ta tia'vi ndi'i ma ña tavi nuun”, kàti ma ra musu chi'in ma inga ra.
30 Va ma ra kùu musu ikan, töve nī küuni ra, vati tī'i ra ra vekaa nda kati ka'nda ra ma kuenda nuu ra.
31 Ta ora ndē'e inga ma ndra musu ña takan jā'a ra chi'in ra, ta nduva'a nda'vi kūuni ndra. Tajan chā'an ndio ndra chākatitu'un ndra nuu ma ra kùu chito'o ra, ndisaa ma ña ndē'e ndra ña jā'a ra.
32 Tajan ma chito'o ra, ra kùu rey tāchi ra ña na kuki'in ndra ra, ta ora chāa ra ta te'en nāka'an ra chi'in ra: “¡Yo'o musu kini! Yu'u jāka'nuni ndisaa ma kuenda ña tàviun nui, vati jāniniun yu'u.
33 Yo'o, indukuni kua ikan ìyo yi ña kunda'viniun ma ra merun, takua jā'i ña kūnda'vini ñun niku.”
34 Ta takan kùu yi ña ma ra kùu chito'o ra nduva'a kuii kāyuni ra, ña tāchi ra ña na jande'e na tundo'o ma ra kùu musu ikan, nda kati tia'vi ndi'i ra ma ña tàvi ra nuu ra, indukuni takua jā'a ra chi'in ma inga ra.
35 Ta takan kùu yi, ña juuni kua ikan ni ja'a ma Racha'nu Tatái chi'in ndo, tu töve jaka'nuni ta'ii'iin ndo chi'in ndisaa anima ndo kuati ña jà'a ma ndian ta'an ndo —kàti Jesuu.

19

Jàna'a Jesuu ña na vä'a' ndàkoo

yo ñasi'o
(Mr. 10:1-12; Lc. 16:18)

1 Takan kūu ta ora chīnu kā'an
Jesuu te'en, tajan kēe ra ma ñu'u'
Galilea, ta kuà'an ra iti' ñu'u'
Judea ña kàndii inga chiyo ma yuta
Jordán.
2 Ta nduva'a kua'a' ñivi tāndikun
chata ra, ta ikan jānda'a ra ma
ndian ku'vi.
3 Tajan iin ma ndra fariseu
chājayatin ndra ndra nuu ndaa
Jesuu, ta tava kùuni ndra ki'in ndra
ku'va ra, ndè'o naja kua kā'an ra,
yakan va te'en chīkatu'un ndra nuu
ra:
—¿A kùu ndakoo ma ra'ii ñasi'i ra
vaji cha'a' iin ña ta'ani? —kàti ndra.
4 Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in
ndra:
—¿A takä'an jàkua'a ndo ma tutu
Ndioo nuu kà'an yi ña ma ra jātuvi
ndo ma nuu kīcha'a ñuñivi, "Jā'a ra
iin ra'ii, ta iin ña'a"?
5 Ta juuni kà'an yi te'en ndia:
"Cha'a' yakan kùu yi ña ma ra'ii, ni
ndakoo ra ma tatá ra, chi'in ma'á
ra, ta ndo'iin ra chi'in ñasi'i ra, ta
ninduvi vi ni kuu vi tava kùu vi iin
ñivini."
6 Ta takan kùu yi ña yüva uvi ñivi
kùu vi, vati iin ñivinia kùu vi. Yakan
va ma ra'ii, na küu ndakoo ra chi'in
ma ña cha jāndo'iin Ndioo chi'in ra
—kàti Jesuu.
7 Tajan te'en chīkatu'un tuku ndra
nuu ra:
—Tu takan kùu yi, ¿ta naja Moisés
chā'a ra ña kùu ndakoo ma ra'ii
ñasi'i ra tuva jandova'a ra iin tutu,
nuu kà'an yi ña ndàkoo ra ña, ta
ndākoo ra ña? —kàti ndra.
8 Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in
ndra:
—Moisés chā'a ra ña kùu ndakoo
ndo ñasi'i ndo, ti ya'a ndava xini
ndo, yakan va jā'a ra takan. Va na
yöve takan kùu yi niku.
9 Va yu'u kà'in chi'in ndo, ña tu
nda ndyo'o ndàkoo ndo ñasi'i ndo,
ta yöve cha'a' ña kì'vian chi'in inga
ra'ii kùu yi, ta ndyo'o tànda'a ndo
chi'in inga ña'a, iin kuati kùu yi
kuenda Ndioo. Tatu kì'vi ndo chi'in
inga ña'a, ña ndākoo ii, iin kuati
kùu yi ndia —kàti Jesuu chi'in ndra.
10 Tajan ma ndra jàkua'a chi'in
Jesuu te'en nāka'an ndra chi'in ra:
—Tu takan kùu yi kuenda ma
ndra'ii, chi'in ñasi'i ndra, va'a ga ña
na köo ñasi'i ndra, tuva takan —kàti
ndra.
11 Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in
ndra:
—Na yöve tandi'i ndra'ii kùu ku-
tunini ndra ma tu'un i'ya, vati ma
ndra kùu kutunini yi, kùu uvanuu
ma ndra chā'a Ndioo chinituni ña,
kutunini ndra yi, ndrakani.
12 Ìyo uvi uni nakuyi jà'a ña na
küu tanda'a ma ndra'ii: ìyo ndra'ii
ña kāku kukue'e ndra, cha'a' yakan
kùu yi ña na küu koo ñasi'i ndra.
Ta ìyo ndra ña na küu tànda'a
ndra, cha'a' ña cha kūu ndra tatan
kuenda ña töve tànda'a ndra. Ta ìyo
inga ndra ña na küuni ndra tànda'a
ndra, cha'a' ña jàtiñu ndra kuenda
Ndioo, ta kùuni ndra chaa ndra nuu
chà'nda Ndioo tiñu andivi. Tu ìyo
nda ndian va'ani kutunini ma ña
kà'in, na jachi'in na yi —kàti Jesuu.

Jesuu jà'ií ra ndiakuati
(Mr. 10:13-16; Lc. 18:15-17)

13 Takan kūu tajan kīcha'a ndio
na chàndaka na iin ndiakuati nuu
Jesuu kuenda ña na janani nda'a ra
na, ta kā'an ra chi'in Ndioo cha'a'
na. Va ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu,
kīcha'a ndra chàsi ndra nuu ma
ñivi, ña na tüva cha'a ndra ku'un na
chi'in ma ndiakuati nuu ra.
14 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra
chi'in ndra:
—Na ku'va ndo na kichi ma ndi-
akuati nui, ta ña käsi ndo ma iti'
vàchi na, vati ma ñivi ìyo nuu
chà'nda Ndioo tiñu andivi, indukuni
kùu na takua kùu ma ndiakuati
—kàti Jesuu.
15 Tajan jōndii ndio ra nda'a' ra
xini ma ndiakuati, ta ora chīnu, ta
kēe ra kuà'an ra.

Iin ra tivaa kuika, kà'an ra chi'in Jesuu
(Mr. 10:17-31; Lc. 18:18-30)

16 Takan kūu tajan iin rayoko chānde'e ra Jesuu, ta te'en chīkatu'un ra nuu ra:
—Matru va'a, ¿nda ña kùu ma ña va'a ìyo yi ña ja'i, ta kuu ni'i̱ nuu koi endeeni chi'in Ndioo? —kàti ra.
17 Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:
—¿Ta naja kà'un yu'u ra va'a? Ta ma ra va'a, ti uvanuu ra kùu ra ña ìyo ra, ta rakan kùu ra Ndioo. Va tu kùuniun ni'un nuu koo nditoun endeeni chi'in Ndioo, na jachinu̱n ma tu'un tāchi Ndioo ña ìyo yi ña ja'un, —kàti Jesuu chi'in ra.
18 Ta ma ra tivaa, te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:
—¿Nda tu'un kùu yi? —kàti ra.
Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:
—Na kä'niun, na kï'viun chi'in ñivi ña'a yöve ñasi'un, na sü'un, na kä'un tu'un vata chata nï'iin ñivi.
19 Na tiñu'un ma tatáun chi'in ma'un, ta na kuuniun nde'un inga ñivi, tava kùuniun nde'un juuni maun —kàti Jesuu chi'in ra.
20 Ta ma rayoko te'en nāka'an ra chi'in ra:
—Ndisaa yakan, cha jāchinui yi, nda ora kùi ravali, ta nda vitin. ¿Nayi kumaniga jà'i? —kàti ra chi'in Jesuu.
21 Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:
—Tu kuuniun kùu̱n ma ra ndaa, na ku'un, ta xiko ndi'un ma ña ìyo nuu̱n, ta tìndeun ma ndian nda'vi. Takan ìyo yi ña ja'un, ta kùu jandolochoun ma ña kuikaun ma iti' andivi ña kùuni yi ka'an yi ña tiñu va'a jà'un kuenda Ndioo. Ta ora cha yā'a, tajan na kichiun, ta tāndikun chatai —kàti Jesuu.
22 Tajan ora chīni ma ra tivaa ña kā'an ra, ta nda'vi kūuni ra, ta kēe ra kuà'an ra, vati ra ya'a kuika kùu ra.
23 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:
—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña ndee ga tiñu kùu yi kuenda iin ra kuika ña kùu kì'vi ra nuu chà'nda Ndioo tiñu.
24 Ta kà'an ndikoi chi'in ndo ña, chakuu tiá ndetiñu yā'a iin camellu xe'e iin kutiku, kua kuenda iin ra kuika kì'vi ra nuu chà'nda Ndioo tiñu —kàti Jesuu.
25 Takan kūu ta ora chīni ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu ña kā'an ra takan, ndavani yū'vi ndra, ta te'en kīcha'a ndra nàtu'un ta'an ndra:
—Tu takan kùu yi, ¿nda ndian kùu ma ndian ni kakú?, tuva takan —kàti ndra.
26 Tajan Jesuu ndē'e ra ndra, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:
—Kuenda ma ñivi ndetiñu jà'a na yi, va kuenda Ndioo töve, ti kùu ja'a ra ndisaa yi.
27 Tajan Petu' te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:
—Taku ndyu'u ña ndākoo ndi tāndi'i ma ña ìyo nuu ndi, ta tāndikun ndi chataun. ¿Nayi kùu ma ña ni ni'i ndi? —Takan kàti Petu' nuu Jesuu.
28 Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:
—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo ndian cha tāndikun ndo chatai, ña ora ni chaa ma kivi ña Ndioo ni jandochaa ra ndisaa nakuyi, ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo ora ni chaa ra ka'nda ra tiñu ma nuu kunandi ra tayu ka'nu iin nuu ya'a ga tacha. Tajan ndyo'o ndia, ni kunandi ndo uchi uvi tayu ka'nu nuu ta'nda tiñu chi'in ra, ta ikan ni jakutuni ndo kuati ma ndi uchi uvi grupu ma ndian Israel ndia.
29 Ta tandi'i ndyo'o ndian ndākoo ndo ve'e ndo, a ta'an ndo, a ma'á ndo, a tatá ndo, a ñasi'i ndo, a se'e ndo, a ñu'u' ndo, ta ndisaa yakan cha'i jā'a ndo yi. Yakan va ni ni'i ndo iin cientu cha'a tiá ga ma ndatiñu ndākoo ndo. Ta juuni ni ni'i ndo nuu ni koo ndito ndo endeeni ndia.
30 Va kua'a' ma ndian yosonuu vitin, ni kuu na ma ndian nuu ndi'inia. Ta kua'a' ma ndian nuu ndi'inia, ni kakunuu na iti' nuu —kàti Jesuu chi'in ndra.

20

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' ndra jàtiñu

1 —Ma nuu chà'nda Ndioo tiñu,
kùu yi tava kùu iin ra ìyo ñu'u'
ka'nu, ña kēe ra kuà'an ra na'a
va'a kuànanduku ra ma ndra jàtiñu
chi'in ra ña ka'nda ndra uva.
2 Ta kīndoo ra chi'in ndra ña ni
tia'vi ra ndra kua kiya'vi ma ñivi iin
kivi. Tajan tāchi ndio ra ndra ña na
kujatiñu ndra ma nuu ìyo ñu'u' nuu
kàa vu.
3 Ta ora yā'a, tajan kēe ndiko
ma ra chito'o ndra ka'íín na'ani ma
veto'o, ta ikan ndē'e ra ña ka'ìin inga
ma ndra töve tiñu jà'a.
4 Ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:
"Ndyo'o juuni na ku'un ndo kujatiñu
ndo chi'i̱n ma nuu kàa ndatiñui, ta
tia'vi̱ ma ya'vi ndo kuenda iin kivi."
Ta ndrakan kēe ndra kuà'an ndra.
5 Takan kūu ta ma ra kùu chito'o
ma ñu'u' ikan, kēe ndiko ra kuà'an
ra ma veto'o ma kachuvi ndaa. Ta
jā'a ndiko ra yi ma kaa uni chani'ini
ndia.
6 Ta ora cha kūu yi kaa u'un
chani'ini, kēe tuku ra kuànanduku
ra musu ma veto'o, ta nāta'an ra
inga tuku ma ndra töve tiñu jà'a, ta
te'en nāka'an ra chi'in ndra: "¿Ta
naja nduvi ka'ìin ndo i'ya, ta töve
jàtiñu ndo?", kàti ra chi'in ndra.
7 Ta ndrakan te'en nāka'an ndra
chi'in ra: "Ka'ìin ndi i'ya, vati nï'iin
na takä'an kìchi ka'an chi'in ndi ña
jatiñu ndi", kàti ndra. Tajan ma ra
chito'o ikan, te'en nāka'an ra chi'in
ndra: "Na ku'un du ndyo'o kujatiñu
ndo chi'i̱n ma nuu kàa ndatiñui
ndia, ta tia'vi̱ ma ya'vi ndo kuenda
iin kivi", kàti ra chi'in ndra.
8 Ta ora cha kuna'a, tajan ma
ra kùu chito'o, te'en nāka'an ra
chi'in ma ra kùxini nuu musu: "Na
kanaun ma ndra jàtiñu, ta tia'viun
ndra, va ji'na, na kicha'un tia'viun
ma ndra kī'vi nuu ndi'inia, ta nuu
ndi'inia tia'viun ma ndra kī'vi jatiñu
ma nunuu", kàti ra chi'in ma ra
kuxini nuu musu.
9 Tajan chāa ndio ma ndra kāki'vi
jātiñu kaa u'un chani'ininia, ta
ta'ii'iin ndra kāni'i ndra ma ya'vi
ndra kuenda iin kivi.
10 Ta ora yā'a, tajan chāa ma
ndra na'a kāki'vi jātiñu, ta ndrakan
chānini ndra ña ni ni'i ndra ma ya'vi
ndra tiaga kua iin kivi kūuni ndra
niku, va töve, ti indukuni kāni'i
ta'ii'iin ndra ma ya'vi ndra kuenda
iin kivi, kua ma inga ndra.
11 Tajan ma ora nāka'an ndra yi, ta
kīcha'a ndra kàyuni ndra chi'in ma
ra kùu chito'o,
12 Ta te'en nāka'an ndra chi'in ra:
"Ma ndra kāki'vi nuu ndi'inia, ña
jātiñu iin orania, indukuni tīa'viun
ndra kua maa ndi, vaji maa ndi kùu
ma ndra ndē'e ga tundo'o ña jātiñu
ndi nduvi nii ma nuu ndií", kàti
ndra chi'in ra.
13 Va ma chito'o ma ndatiñu, te'en
nāka'an ra chi'in iin ra: "Yo'o xaa,
yöve nï'iin kuati kùu ma ña jà'i
chi'un. ¿A töve nī kindoo va'a yo
ña ni tia'vi̱ ñu̱n ma ya'vi kuenda iin
kivi?, kùuniun", kàti ra chi'in ra.
14 "Ju'un ma ya'viun, ta kuà'an.
Yu'u kùuni̱ tia'vi̱ ma ra kī'vi jàtiñu
nuu ndi'inia, indukuni kua maun.
15 ¿A küu jà'i nda ña kùuni mai
chi'in ma xu'in?, kùuni ndo. ¿A
tixin ndo nde'e ndo yu'u cha'a' ña ra
va'ani kùi?"
16 Ta takan kùu yi ña ma ndian
kùu nuu ndi'inia, ni kuu na ma
ndian nunuu, ta ma ndian kùu ma
ndian nunuu vitin, ni kuu na ma
ndian nuu ndi'inia. Vati kua'a' na
kānai, va tiani na kāchi̱n —kàti
Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in
ra.

Cha'a' uni kàtitu'un tuku Jesuu ña ni kuvi ra
(Mr. 10:32-34; Lc. 18:31-34)

17 Ta ora kuà'an Jesuu ma iti' ñuu
Jerusalén, ta kāna siin ra ma ndi
uchi uvi ndra jàkua'a chi'in ra, ta
te'en nāka'an ra chi'in ndra:
18 —Vitin va ndè'e ndo ña cha
kuà'an yo iti' ñuu Jerusalén nuu ni
tiin na ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, ta
ni ku'va na ra nda'a' ma ndra kuxini
nuu sutu, chi'in nuu ma ndra kùu
matru jàkua'a tutu ley Ndioo, ikan
na jakutini ndra kuati ra ta ka'ni
ndra ra.
19 Ta ikan jan ni ku'va ndra ra
nda'a' ma ndian yüvi judíu, kuenda
ña na jati'ini na chi'in ra, ta kàni na

ra, ta tàkaa na ra nuu kruu, va tichi uni kivi ni nataku ndiko ra.

Nuu chìkan ma ña kuu ma'á Jandiau, ta Xuva, ñamani nuu Jesuu
(Mr. 10:35-45)

20 Ma ma'á Jandiau chi'in Xuva ndra kùu se'e Zebedeu, chājayatin vi vi nuu Jesuu, ta chūnandi chitian nuu ra, ña chìkan ña iin ñamani nuu ra.
21 Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'an:
—¿Niyi kùuniun? —kàti ra chi'an.
Va ma ña'a ikan, te'en nāka'an ña chi'in ra:
—Na tachiun ma nuu chà'ndaun tiñu ña ora chāun ndakan, iin ma ra se'i kunandi chiyo kua'un, ta inga ra kunandi chiyo satiun —kàti ña.
22 Va Jesuu te'en nāka'an ra chi'an:
—Töve chìto ndo niyi kùu ma ña chìkan ndo. ¿A kùu ja'a ndo ko'o ndo ma ña uva ni ko'i, ta kùnduta ndo indukuni ma takua ni kundutai ña kà'an ndo takan? —kàti Jesuu.
Ta ndrakan te'en nāka'an ndra:
—Kùu yi —kàti ndra.
23 Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:
—Ndicha ña ndyo'o kùu ja'a ndo ko'o ndo ma ña uva ni ko'i, ta juuni kùu ja'a ndo kùnduta ndo ma takua ni kundutai ndia, va taku cha'a' ña chìkan ndo kunandi ndo ma chiyo kua'i, ta chiyo satin, ma Tatái kùu ma ra chìto nda yo ni ku'va ra ma chiyo ikan nuu, ta yöve yu'u —kàti Jesuu.
24 Ta ora chīni ma inga uchi ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu ma ña kā'an ndra, ta kūxaan ndra chi'in ninduvi ndrakan.
25 Va Jesuu kāna ra ndra, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:
—Ndyo'o cha chìto va'a ndo, ña ma ndra kuxini ña chà'nda tiñu nuu ma ñivi ìyo ma nuñu'u' ñuñivi töve jà'a ndra va'a chi'in na, ti ya'a kanduu kini chà'nda ndra tiñu.
26 Va tañu ndyo'o ndian chìnuni, na töve ìyo yi ña ja'a ndo takan, vati tu ìyo nda ndyo'o ña kùuni ndo jaka'nu ndo ndo, ji'na ìyo yi ja'a ndo tiñu nuu ma inga na.
27 Ta nda ndyo'o nikuuni, tu kùuni ndo kuu ndo ma ndian nunuu, ìyo yi ña ja'a ndo tiñu nuu ma inga na,
28 takua jā'a ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, ña tüvi nī kichi ra kuenda ña jà'a na tiñu nuu ra, vati kīchi ra va kuenda ña jà'a ra tiñu nuu ñivi, ta kuvi ra kuenda ña kùu ra takua kùu iin ya'vi kuenda ña na kakú kua'a' ñivi —kàti Jesuu.

Nuu jànda'a Jesuu uvi ta'an ndra kuaá
(Mr. 10:46-52; Lc. 18:35-43)

29 Takan kūu ta ora kēe Jesuu ma ñuu Jericó, nduva'a kua'a' ñivi tāndikun kuà'an chata ra.
30 Ta ma yu'u iti' kuà'an ra, ikan nandi uvi ta'an ndra kuaá. Ta ora chīni ndra ña yà'a Jesuu ikan, ta te'en kānachaa ndra:
—¡Yo'o Racha'nu, ra kùu ñivi David, na kunda'viniun ndyu'u! —kàti ma ndra kuaá chi'in ra.
31 Tajan ma ñivi nāka'an na chi'in ma ndra kuaá ña na taxiin koyu'u ndra, va ndrakan tiá ga kīcha'a ndra kànachaa ndra te'en:
—¡Yo'o Racha'nu, ra kùu ñivi David, na kunda'viniun ndyu'u! —kàti ndra.
32 Tajan chūndaa ndio Jesuu, ta kāna ra ma ndra kuaá, ta te'en chīkatu'un ra nuu ndra:
—¿Niyi kùuni ndo ña ja'i chi'in ndo? —kàti Jesuu.
33 Ta ndra kuaá ikan te'en nāka'an ndra chi'in ra:
—Yo'o Racha'nu, kùuni ndi ña na jandondichiun nuu ndi —kàti ndra chi'in ra.
34 Tajan Jesuu kūnda'vini ra ndra, ta jānani ra nda'a' ra chata tinuu ma ndra kuaá, ta ma ora ikani kūu nande'e ndra, ta tāndikun ndra chata Jesuu.

21

Jesuu kì'vi ra ñuu Jerusalén
(Mr. 11:1-11; Lc. 19:28-40; Jn. 12:12-19)

1 Ora cha kuàkuyatin Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra ma ñuu Jerusalén, ji'na chāa ndra iin ñuu ña nàni Betfagé, ña kandii yatini nuu

ndaa ma yuku Olivu. Tajan Jesuu
tāchi ra uvi ta'an ma ndra jàkua'a
chi'in ra,
2 ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:
—Kuà'an ndo ma kuariya ña
kàndii ikani. Ta ikan nàta'an ndo
iin burra ña ndikun ri ndaa ri ikan
chi'in iin burru vali se'e ri. Na
ndachi ndo ri, ta kundaka ndo nin-
duvi ndri kichi ndo nui.
3 Ta tu ìyo iin ndian chìkatu'un,
ña naja ndàchi ndo ri, ta kati
ndo chi'in na ña nunua vàchi
ndaka ndiko ndi ri, ti chìniñu'u ma
racha'nu chito'o ndi ri, kati ndo
chi'in na —kàti Jesuu chi'in ndra.
4 Takan kūu yi, ikan na chinu ma
tu'un kā'an ma ra kà'an chi'in tu'un
yu'u Ndioo, ora tāa ra te'en nuu tutu
ra:
5 Na kukatitu'un ndo te'en nuu
ndisaa ma ñivi ìyo ma ñuu
Sión:
"Na nde'e ndo ña nduva'a nda'vi
vàchi ma ra kùu Rey ndo yoso
ra iin burru yoko chi'in ma'á
ri,
se'e ma kiti chìto kuiso karia",
kàti yi.
6 Tajan kēe ndio ma ndra jàkua'a
chi'in Jesuu kàcha'an ndra, ta jā'a
ndra yi ma tava kā'an ra chi'in ndra.
7 Takan kūu tajan ndàka ndio ndra
ma burru, chi'in ma kiti vali se'e ri
chāa ndra nuu ra, ta tīsukun ndra
ma ja'ma isukun ndra chata ninduvi
ndri, tajan chākoso ndio Jesuu ri.
8 Ta ikan kūṭi'vi nduva'a kuii
kua'a' ñivi. Ta ndiakan kīcha'a ndio
na chàkin na ja'ma isukun na ma
tichi iti' nuu kuà'an Jesuu. Ta ìyo
inga ndian chā'nu soko yutun, ta
chākin na yi ma tichi iti' ndia.
9 Ta ma ñivi yosonuu, chi'in
ma ñivi kàkichi iti' chata, te'en
kànachaa ni'i na:
—¡Ya'a ga ka'nu kùu ma ra vàchi
tata ma rey David! ¡Ya'a ga ií kùu
ma ra vàchi chi'in sivi ma Racha'nu!
¡Ta nduva'a na jaka'nu yo Racha'nu
Ndioo nuu ìyo ra andivi! —kàti na.
10 Takan kūu tajan ora kī'vi
ndio Jesuu ma ñuu Jerusalén, ta-
jan ndisaa ndio ma ndian ìyo ikan
nduva'a nāndiki na jā'a Jesuu ora
kī'vi ra ikan. Ta te'en kīcha'a ndio
na chìkatu'un ta'an na:
—¿Nda ra kùu ra'ya? —kàti na.
11 Ta ma ñivi kàcha'an chi'in Jesuu
te'en nāka'an na chi'in na:
—Ra'ya kùu Jesuu, ra kà'an chi'in
tu'un yu'u Ndioo, ra kīchi ñuu
Nazaret, ña kàndii iti' ñu'u' Galilea
—kàti na.

Jesuu tàva ra ndian xìko tichi veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén

(Mr. 11:15-19; Lc. 19:45-48; Jn. 2:13-22)

12 Takan kūu tajan kī'vi ndio Jesuu
ma tichi veñu'u ka'nu ma Ndioo, ta
tāvani'i ndi'i ra ma ndian ka'ìin xiko,
ta jata ma tichi veñu'u. Kānindee
ra ma mesa nuu ka'ìin ma ndian
sàma xu'un' nuu ma ñivi, ta tayu
nuu ka'ìin ma ndian xìko livi ndia.
13 Tajan te'en nāka'an ndio ra
chi'in na:
—Nuu ma tutu Ndioo ña tāa ma
Moisés te'en kà'an yi: "Ma ve'i kùu
yi iin ve'e nuu kà'an ma ñivi chi'i̱n."
Va ndyo'o, jāndakuu ndo yi iin ve'e
kuenda ma ndian su'u —kàti Jesuu
chi'in na.
14 Tajan chājayatin ndio ma ndian
kuaá ma nuu ndaa Jesuu ma tichi
veñu'u ka'nu, chi'in ndian koxo, ta
jānda'a ra na.
15 Va ora ndē'e ma ndra kuxini
nuu sutu, chi'in ma ndra matru
jàkua'a tutu Ndioo ma ndatu ña jà'a
Jesuu, ta naja kua chìni ndra ña
endee nanivaa kùu ma ndiakuati ma
tichi veñu'u, ña te'en kànachaa na:
"Ya'a ga ka'nu kùu ma ra kīchi tata
ma rey David", kàti na, ta nduva'a
kūxaan ndra.
16 Tajan te'en nāka'an ndra chi'in
Jesuu:
—¿A chìniun ña kàka'an ma ñivi
ikan? —kàti ndra.
Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in
ndra:
—Juu, chìni̱ ma ña kà'an na, va
¿a takä'an jakua'a ndo nuu ma tutu
Ndioo ña tāa Moisés nuu kà'an yi
te'en?:
Chi'in yaa ña chìta ma ndiakuati,
chi'in ma ndian juuni chàxin,

chi'in yakan jàna'a ma Ndioo nuu ndo,
ña takan ìyo yi ña jaka'nu ndo ra ndia
kàti Jesuu.
17 Tajan ndākoo ra ma ñivi ikan,
ta kēe ra kuà'an ra inga ñuu ña nàni
Betania, nuu kāva ra iin chanikuaa.

Jesuu kà'an xaan ra nuu yutun higu ña töve jàtiñu
(Mr. 11:12-14, 20-26)

18 Ta ora chīkoni'i ndiko Jesuu ma
ñuu ka'nu, ma ora na'ani, ta chāñu
ndio ma soko ra.
19 Ta ikan ndē'e ra ña ndaa iin
yutun higu yatini ma yu'u iti', ta
chājayatin ra ra nuu ndaa run, va
tükuii nuva koo ma nuu run, ti
mamaa nda'ani run ìyo. Tajan kā'an
xaan ndio ra run:
—¡Nda vitin, ta iti' nuu, na tüva ni
ku'vaun ma chiti! —kàti Jesuu chi'in
run.
Ta juuni ma ora ikani nātii run, ta
chī'í run.
20 Ta ora ndē'e ma ndra jàkua'a
chi'in ra ma ña kūu, ta ndava kuà'an
anima ndra, ta te'en chīkatu'un ndio
ndra nuu Jesuu:
—¿Niyi tā'an ma yutun higu ña
yā'a ga numi nātii run? —kàti ndra.
21 Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in
ndra:
—Ndicha va'i ña kà'in chi'in ndo,
ña tu chìnu va'ani ndo ma tu'un
Ndioo, ta töve ndo'uvini ndo, na
yöve uvaa ma ña jā'i chi'in ma
yutun higu i'yani kùu ja'a ndo, vati
juuni kùu ka'an ndo te'en, chi'in ma
yuku i'ya ndia: "¡Na kundachiyoun
chiña, ta nduvaun nuu ma tañu'u!",
kati ndo, ta takan ni kuu yi.
22 Ta ndisaa ma ña chìkan ndo
ora kà'an ndo chi'in ma Racha'nu, tu
ndicha ña chànini ndo ña ni kuu yi,
ni ni'i ndo yi —kàti Jesuu chi'in ma
ndra jàkua'a chi'in ra.

Jesuu kùu ka'nda ra tiñu ndia
(Mr. 11:27-33; Lc. 20:1-8)

23 Takan kūu tajan kī'vi ndio Jesuu
ma tichi veñu'u ka'nu ña kua jana'a
ra, ta ora juuni ndaa ra jàna'a ra nuu
ma ñivi, ta chājayatin ndio ma ndra
kuxini nuu sutu, chi'in ndra cha'nu
kuenda ma ndian judíu nuu ra, ta
te'en chīkatu'un ndra nuu ra:
—¿Yo chā'a tiñu nuu̱n ña jā'un
te'en? ¿Yo kùu ma ndian tīyu'u ñu̱n
ña na ja'un yi? —kàti ndra chi'in
Jesuu.
24 Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in
ndra ndia:
—Juuni kùuni du mai ndakatu'in
iin nakuyi nuu ndo ndia, tu kat-
itu'un ndo ma ña chìkatu'in nuu
ndo, tajan katitu'in nuu ndo yo chā'a
tiñu nui ña jā'i yi.
25 ¿Yo kùu ma yo tāchi ma Xuva
ña na jakunduta ra?, ¿a Ndioo, a ma
ñivi? —kàti Jesuu.
Tajan te'en kīcha'a ndio ndra
kànita'an yu'u ndra juuni chi'in maa
ndra:
—Tu kati yo: "Ña Ndioo tāchi ra",
ta rakan ni ka'an ra chi'in yo ña:
"¿Naja töve nī jachi'in ndo ña kà'an
ra tuva takan?"
26 Ta na küu kà'an yo ña: "ñivi
tāchi ra", ni kuxaan ma ñivi chi'in
yo, vati ndisaa na chànini na ña iin
ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo kùu
Xuva —kūuni ndra.
27 Yakan va te'en nāka'an ndio
ndra chi'in Jesuu:
—Töve chìto ndi, yo tāchi ra
—kàti ndra.
Tajan Jesuu te'en nāka'an ndio ra
chi'in ndra:
—Ni yu'u, küu katitu'in nuu ndo
yo tīyu'u yu'u ña jà'i ma tiñu i'ya
ndia —kàti Jesuu.

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' iin ra'ii, chi'in uvi ndra se'e ra

28 Takan kūu tajan Jesuu, te'en
nāka'an tuku ra nuu ndra:
—¿Naja kua chànini ndo cha'a' ma
ña ni ka'in i'ya? Iin ra'ii chīyo uvi
ndra se'e ra. Ta rakan, te'en nāka'an
ra chi'in iin ra: "Yo'o se'yu, na ku'u̱n
kujatiñu̱n nuu kàa ma ndatiñu yo
vitin", kàti ra chi'in ra.
29 Ta ma ra se'e ra, te'en nāka'an
ra chi'in ra: "¡Na küuni̱!", kāti ra ma
ora ikan. Va ora cha yā'a ndio tajan
sāma ma kua chànini ra, ta chā'an
ra chājatiñu ra.

30 Ta ikan jan chānde'e ra inga ma
ra se'e ra, ta indukuni takua kā'an ra
chi'in ma ra nunuu, kā'an ra chi'in
ra. Ta ra'ya te'en nāka'an ra: “Va'a
tatá, ku'in”, kāti ra. Va töve nī
cha'an ra.
31 ¿Nda ra kùu ma ra kāndicha ma
tiñu kā'an ma tatá ndra?, kùuni ndo
—kàti Jesuu chi'in ndra.
Ta ndrakan te'en nāka'an ndra:
—Ma ra nunuu —kāti ndra.
Takan kūu yakan va te'en nāka'an
ma Jesuu:
—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo,
ña ma ndra nàka'an xu'un' kuenda
kuvienu ma ñuu ndo, chi'in ma ñivi
ña'a tondo, ji'na ga na ni ki'vi nuu
chà'nda Ndioo tiñu kua maa ndo.
32 Vati ma Xuva ra jàkunduta
kīchi jana'a ra nuu ndo naja kuu yi
ña koo ndo takua kùuni Ndioo, va
ndyo'o töve nī jachi'in ndo ña kà'an
ra. Va taku ma ndian nàka'an xu'un'
kuenda kuvienu ma ñuu ndo, chi'in
ma ñivi ña'a tondo, ndiakan jāchi'in
na ña kā'an ra. Va ndyo'o, vaji ndē'e
ndo ña takan kūu yi ma i'ya, va töve
kùuni ndo sama ndo ma kua kini
kua ìyo ndo, ta chinuni ndo ma ña
kà'an ra.

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' ndra töve va'a jàtiñu
(Mr. 12:1-12; Lc. 20:9-19)

33 Takan kūu ta te'en nāka'an tuku
Jesuu inga ku'va nuu ndra:
—Na taso'o va'a ndo ma inga ku'va
ña ni ka'in: Tatiempu chīyo iin ra
ìyo iin ñu'u' ka'nu, ta rakan tāchi
ra yoku'u uva nuu yi, ta chāsi ra
ma nuu kàa yi. Ta juuni jā'a ra iin
nuu naku'ni ra ma uva, ta jā'a ra iin
torri ka'nu kuenda ña na chaa nuu
ra nde'e ra ninii ma nuu kàa vu.
’Ta ikan jan jākilaa ndio ra ma
ñu'u nuu iin ma ndra jàtiñu chi'in
ra, ta kēe ndio ra kuà'an ra iin
tiempu ma nuu chika.
34 Ta ora chāa ndio ma tiempu ña
cha kēta ndio ma ndatiñu ikan, tajan
tāchi ndio ma ra chito'o ma ñu'u'
iin ma ndra jàtiñu kuenda ra ña na
ku'va ma ndra jàtiñu nuu ñu'u' ra
ma ña ìyo yi ña ndaki'in ra.
35 Va ma ndra jàtiñu ikan, tīin
ndra ma ndra jàtiñu kuenda ra, ta
iin ra va kāni ndra, inga ra chā'ni
ndra, ta inga ra va kāni ndra chi'in
yuu.
36 Tajan ma ra kùu chito'o ma
ñu'u' ikan, tāchi ndiko ra tiá kua'a'
ma ndra jà'a tiñu nuu ra nuu ndra
kua ma cha'a' nunuu, va ma ndra
jàtiñu ikan, indukuni takan jā'a
ndra chi'in ndisaa ndra ndia.
37 ’Ta ma nuu ndi'inia, va tāchi
ndio ra ma ra se'e maa ra, ti te'en
chānini ra: “Cha chìto yo ña ni
tiñu'u ndra, ta jàchi'in ndra ña
kà'an ma ra se'o.” Takan kūuni ra.
38 Va ora ndē'e ndio ma ndra
jàtiñu nuu ñu'u' ra ña vàchi ndio
ma ra se'e maa ndio ra, tajan te'en
kīcha'a ndra nàtu'un ndra juuni
chi'in maa ndra: “Ra'ya kùu ma ra
ni kindoo chi'in ma ñu'u' i'ya, na
ka'nio ra, ta kindoo yo chi'in ma
ñu'u'”, kāti ndra.
39 Tajan tīin ndio ndra ra, ta tāva
ndra ra nuu kàa ma yoku'u uva, ta
chā'ni ndra ra.
40 ’Ta vitin ora ni kichaa ndio ma
ra kùu chito'o ma ñu'u', ¿nayi ni
ja'a ra chi'in ma ndra jàtiñu takan?,
kùuni ndo —kàti Jesuu chi'in ndra.
41 Ta ndrakan te'en nāka'an ndra
chi'in Jesuu:
—Na töve nī kunda'vini chito'o ma
yoku'u uva ndra, ti ni ka'ni ra ma
ndra kini ikan, ta ni jakilaa ra ma
ñu'u' ra nuu inga tuku ma ndra ña
kùuni ku'va ndra ma ndatiñu ra nuu
ra ora jàtiñu ndra, ma takua ìyo yi
ña ja'a ndra —kàti ndra.
42 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra
chi'in ndra:
—¿A takä'an kuii jakua'a ndo nuu
ma tutu Ndioo ña tāa Moisés nuu
kà'an yi te'en?:
Ma yuu ña jāchiyo ma ndra jàva'a
ve'e,
yakan kùu ma yuu ka'nu ga kua
ndisaa yi,
takan jā'a ma Racha'nu,
Yakan va ña'a kùu yi iin ña ya'a vii
kuenda yo,
kàti yi.

43 ’Cha'a' yakan kùu yi ña kà'in
chi'in ndo ña ma nuu chà'nda Ndioo
tiñu, ni namaa ra yi nuu ndo, ta ni
ku'va ra yi nuu ma ndian jà'a ma
tiñu va'a kuenda ra.
44 Ta nda ndian nikuuni ña ni
nduva chata ma yuu ka'nu ikan,
endee ni kuche'e che'e na, tatu ma
yuu ikan kòyo yi chata iin ñivi,
endee ma yuyaania ni kuu na ja'a yi
—kàti Jesuu.
45 Takan kūu tajan ora chīni ma
ndra kuxini nuu sutu, chi'in ma
ndian fariseu ma ku'va ña kā'an
Jesuu, ikan chā'a ndio ndra kuenda
ña chata ndra kà'an ra.
46 Tajan kūuni ndra tiin ndra Je-
suu, va yū'vi ndra ma ñivi, ti ndi-
akan cha chànini na ña Jesuu kùu ra
iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo.

22

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' viko tànda'a
(Lc. 14:15-24)

1 Takan kūu tajan kīcha'a ndiko
Jesuu kà'an ra iin ku'va nuu ma ñivi,
ta te'en nāka'an ra:
2 —Ma nuu chà'nda Ndioo tiñu
kùu yi, takua kùu iin viko tànda'a
ña jā'a ma ra kùu rey kuenda ma ra
se'e ra.
3 Tāchi ra ma ndra jàkuu tiñu nuu
ra, ña na kukana ndra ma ndian
jainvitaa ra, va ma ndiakan nī kuuni
na ku'un na.
4 Tajan tāchi ndiko ma ra kùu rey
ma ndra jàkuu tiñu nuu ra inga
cha'a', ta te'en nāka'an ra chi'in
ndra: “Na katitu'un ndo nuu ma
ndian jainvitaa, ña na kichi na, ti
cha ìyo va'a ma ña kachi na, vati cha
tāchi ña na ka'ni na kua'a' kiti ndu'u
janai. Ta na kichi na, ti ndisaa yi cha
ìyo va'a”, kati ndo.
5 Va ma ndian jainvitaa ra töve
nī jachi'in na ña kà'an ma ra kùu
rey, ti ìyo ndian kēe kuànde'e ma
nuu kàndii ñu'u' na, ta ìyo ndian kēe
kuà'an nuu ìyo tiñu jà'a na.
6 Ta inga na, va tīin na ma ndra
jà'a tiñu nuu ma rey, ta nduva'a kāni
na ndra, ña ndava ni kuvi ndra jà'a
na niku.
7 Tajan nduva'a kāyuni ma ra
kùu rey, ta tāchi ndio ra ma ndra
jandaru ra, ña na kuka'ni ndra ma
ndian kini chà'ni ndií ikan, ta ka'mi
ndra ndisaa ma ve'e ña ìyo ma ñuu
ndra ndia.
8 Tajan te'en nāka'an ndio ma
rey chi'in ma ndra jàkuu tiñu nuu
ra: “Ndisaa nakuyi cha ìyo va'a
jā'i kuenda ma viko tanda'a, va ma
ndian jainvitaai, na töva ni ku'vai na
kichi na i'ya.
9 Na ku'un ndo nuu kùtisi'in ma
kai ka'nu, ta na jainvitaa ndo, ma
nda ndian nikuuni ña nàta'an ndo,
ta kichi na chi'in ndo ma viko
tànda'a i'ya”, kàti ra chi'in ndra.
10 Tajan kēe ndio ma ndra jàkuu
tiñu nuu ma rey kàcha'an ndra iti'
kai, ta jāti'vi ta'an ndra tandi'i ma
ndian nāta'an ndra ikan, chïto a
kùu na ndian va'a a ndian tüvi va'a.
Takan jā'a ra ña nī'i ra ñivi kuenda
ma viko tànda'a, ña endee chītu
ndio ma tichi ve'e ra.
11 ’Tajan kī'vi ndio ma ra kùu rey
ma tichi ve'e, ikan na kuu nde'e
ra ma ndian chājati'vi ta'an ndra
ma veto'o, ta ikan ndē'e ra iin ra
töve ñu'u ja'ma ña chàku'un na ora
chà'an na ma viko tànda'a.
12 Ta te'en nāka'an ra nuu ra:
“Yo'o xaa, ¿naja jā'un ña kī'viun
ma i'ya, ta töve ñù'un ma ja'ma ña
chàku'un na ora kuà'an na nuu ìyo
ma viko tànda'a?”, kàti ra chi'in ra.
Va ma ra'ii ikan taxiin kīndoo ra.
13 Tajan ma rey, te'en nāka'an
tuku ra chi'in ma ndra jàkukava
ma nuu mesa: “Na ku'ni ndo cha'a
ra chi'in nda'a' ra, ta jaketa ndo ra
nuke'e nuu naa, ikan ni kuaku ra, ta
ni kari'u ma nu'u ra, jà'a ma tundo'o
ni nde'e ra.”
14 Vati nduva'a kua'a' na kànai, va
tiani na kùu ma ndian kàchin —kàti
Jesuu.

Chìkatu'un ñivi nuu Jesuu cha'a' ma xu'un' nàka'an ma ñuu Roma nuu na
(Mr. 12:13-17; Lc. 20:20-26)

15 Takan kūu tajan ma ndra
fariseu kēe ndio ndra chājando'iin
tu'un ndra, naja kua jà'a ndra ña

na ka'an Jesuu iin ña tüvi va'a, ta
chi'in yakan kùu ni'i ndra naja kua
tìsokuati ndra ra.
16 Tajan tāchi ndio ma ndra
fariseu ita'vi ma ndra ìyo kuenda
ndra, chi'in ita'vi ma ndra ìyo
kuenda Herode. Ta ndrakan te'en
nāka'an ndra chi'in Jesuu:
—Matru, cha chìto ndi ña yo'o kùu
ma ra kà'an tu'un ndaa, ta juuni
jàna'a ndaun naja kua kùuni Ndioo
ña koo yo, ta töve kì'in kuendaun ña
kà'an ma ñivi, vati indukuni ndè'un
ndisaa ñivi.
17 Na katitu'un nuu ndi: ¿A va'a
tìa'vi ndi xu'un' nuu ma ra César,
ña chà'nda tiñu ma ñuu Roma
kùuniun?, ¿a töve? —kàti ndra
chi'in ra.
18 Va Jesuu chā'a ra kuenda, ña na
yüvi ña va'a kùu ma ña chànini ndra
kuenda ra, ta te'en nāka'an ndio ra
nuu ndra:
—Ndyo'o ndra kini, ta, ¿naja
kùuni ndo janda'viña'a ndo yu'u?
19 Na jana'a ndo nui naja kua kàa
ma xu'un' ña tìa'vi ndo —kàti Jesuu.
Tajan chāki'in ndra iin xu'un'
denariu chā'a ndra nuu Jesuu.
20 Ta ora ndē'e ndio Jesuu yi, ta
te'en chīkatu'un ra nuu ndra:
—¿Yo nuu kùu ma ña ìyo nuu ma
xu'un' i'ya, ta ma sivi ña ìyo nuu yi?
—kàti ra chi'in ndra.
21 Ta ndrakan te'en nāka'an ndra
chi'in ra:
—Ma ña César, ra chà'nda tiñu
ñuu Roma kùu yi —kàti ndra chi'in
Jesuu.
Tajan Jesuu te'en nāka'an ra nuu
ndra:
—Na ku'va ndo ña kùu ña'a ma
racha'nu César nuu ra, ta ña kùu
ña'a Racha'nu Ndioo nuu Ndioo
—kàti Jesuu chi'in ndra.
22 Ta ora chīni ndra ña kā'an ra
takan, ta ndava kuà'an anima ndra,
tajan ndākoo ndra ra, ta kuà'an
ndra.

Nuu chìkatu'un ma ndra saduceu, naja kua kùu yi ña nàtaku ma ndian ndií
(Mr. 12:18-27; Lc. 20:27-40)

23 Ta juuni ma kivi ikan, ìyo ndra
saduceu, chānde'e ndra Jesuu. Ta
ndrakan kàti ndra, ña tüva nàtaku
ma ndian ndií, cha'a' yakan kùu yi
ña, te'en chīkatu'un ndra nuu Jesuu:
24 —Matru, Moisés kā'an ra ña, tu
iin ra cha tānda'a kùvi ra, ta töve nī
chakoo nï'iin se'e ra, ma ra yani ra,
ìyo yi ña tanda'a ra chi'in ma ñasi'i
ra ña kīndoo nda'vi, ta takan kùu
koo se'e ma ra chī'í jà'a ma ra yani
ra.
25 Va'ani, tañu ndyu'u chīyo ucha
ta'an ndra, ña kùu ndra yani ndra.
Ma ra nunuu tānda'a ra, ta chī'í ra.
Ta tava töve nī chakoo se'e ra chi'in
ma ñasi'i ra, yakan va kīndoo ma ña
nda'vi ikan kuenda ma yani ra, ra
uvi.
26 Ta juuni indukuni takan töve
nī chiyo se'e ma ra uvi chi'an, ta
chī'í ra ndia. Ta takan ya'a ndi ucha
yani ndra ña tānda'a ndra chi'an ta
ndisaa ndra chī'í ndia.
27 Ta ma nuu ndi'inia, chī'í ndio
ma ña'a ndia.
28 Va'ani, ta ma ora ni nataku
ndiko ma ndian cha chī'í, ¿nda ndra
ni kuu ma iian, tuva ndi ucha ndra
ña kùu ndra yani ndra tānda'a ndra
chi'an? —kàti ndra.
29 Ta ma Jesuu te'en nāka'an ra
chi'in ndra:
—Na yüvi takan kùu yi, takan
chànini ndo, ti töve nàkoto ndo naja
kua kà'an ma tutu Ndioo, ta naja kua
kùu ma ndatu Ndioo ndia.
30 Vati ora ni nataku ma ndian
cha chī'í, na tüva ni tanda'a na, ta
tüva ni ku'va na se'e na kuenda ña
tànda'a na ndia, ti ni kùu na tava
kùu ma ndian kùu tati va'a ña ìyo
andivi ña jà'a tiñu nuu Ndioo.
31 Va ndicha kuii ña nàtaku ndiko
ma ndian chī'í, ¿a takä'an jàkua'a
ndo nuu ma tutu Ndioo, nuu kà'an
ra te'en?:
32 “Yu'u kùu Ndioo ta indukuni
yu'u kùi ra kùmi Abraham chi'in
Isaac chi'in Jacob ndia”, kàti yi. I'ya
chà'a yo kuenda ña Ndioo töve kùu
ra Ndioo ma ndian ndií, ti kùu ra
Ndioo ma ndian ndito.
33 Ta ora chīni ma ñivi ma tu'un ña
kā'an Jesuu, ndava kuà'an anima na
chìni na ña jàna'a ra.

Kàtitu'un Jesuu nda tu'un kùu ma ña ka'nu ga
(Mr. 12:28-34)

34 Ta ora chīto ma ndra fariseu ña
Jesuu jākutaxin ra ma ndra saduceu,
tajan kūti'vita'an ndio ndra ma nuu
ndaa ra.
35 Ta iin ma ra meru ndra ña kùu
matru jàkua'a tutu ley Ndioo, te'en
chīkatu'un ra nuu Jesuu, ña kùuni
ra ki'in ra ku'va ra nde'o naja kua
kati ra:
36 —Matru, ¿nda tu'un ìyo nuu
ma tutu ley Ndioo ka'nu ga yi kua
tandi'i ga ma inga tu'un ìyo nuu yi?,
kùuniun —kàti ra.
37 Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in
ra:
—"Na kuuni ndo nde'e ndo ma
Racha'nu Ndioo chito'o ndo chi'in
ndisaa anima ndo, chi'in ndisaa
ñandee ndo, ta chi'in ndisaa chini-
tuni ndo."
38 Tu'un i'ya kùu tu'un ka'nuga, ta
ma tu'un nunuu ña ìyo nuu ma tutu
Ndioo.
39 Ta ma tu'un uvi, cha yatin
indukuni kùu yi, ta te'en kà'an yi:
"Na kuuni ndo nde'e ndo ma ñivi ìyo
yatini xiin ve'e ndo tava kùuni ndo
nde'e ndo juuni maa ndo."
40 Ta chi'in uvi tu'un i'ya jàchinu yi
tandi'i ma ley Ndioo chi'in ma tu'un
kā'an ndra kà'an chi'in tu'un yu'u ra
taji'na ndia —kàti Jesuu.

Kàtitu'un Jesuu ti ñivi ra kūu Rey David
(Mr. 12:35-37; Lc. 20:41-44)

41 Ta ora juuni ka'ìin ti'vi ga ma
ndra fariseu ma ikan,
42 ta Jesuu te'en chīkatu'un ra nuu
ndra:
—¿Naja kua chànini ndo cha'a' ma
ra kùu Cristu? ¿Yo tata kùu ra?,
kùuni ndo —kàti ra.
Ta ma ndra fariseu te'en nāka'an
ndra:
—Tata ma racha'nu David kùu ra
—kàti ndra.
43 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra
chi'in ndra:
—Tu takan kùu yi, ¿ta naja
chātiñu ma Tati Ií Ndioo ma David
ña na ka'an ra ña Racha'nu ra kùu
Cristu, tuva takan? Vati ndicha ña
ma David, te'en kā'an ra:
44 Ma Racha'nu Ndioo, te'en kā'an ra
chi'in ma Racha'nu chito'i:
"Kunandi chiyo kua'i,
nda kati kanindoyoi ma ndian xaani
ndè'e ñu̱n iti' cha'un."
Takan kāti Ndioo taji'na ña tāa
David.
45 Va Jesuu te'en nāka'an tuku ra
nuu ndra:
—¿Naja kua kùu yi ña, tata David
kùu Cristu, tuva juuni ma David
kā'an ra ña, Racha'nu chito'o ra kùu
ra? —kàti Jesuu chi'in ndra.
46 Nï'iin ma ñivi töve nī kuu ka'an
na nï'iin ma tu'un yu'u Jesuu. Ta nda
ma kivi ikan nï'iin ga ma ñivi tüva
ni kuuni na ndakatu'un na tiaga
nakuyi nuu ra.

23

Jesuu tìsokuati ra ma ndra fariseu, chi'in ndra matru jàkua'a tutu Ndioo
(Mr. 12:38-40; Lc. 11:37-54; 20:45-47)

1 Takan kūu tajan Jesuu, te'en
nāka'an ra nuu ma ñivi, ta nuu ma
ndra jàkua'a chi'in ra:
2 —Ma ndra matru ña jàkua'a tutu
Ndioo, chi'in ma ndra fariseu jàna'a
ndra naja kua kùuni ma ley Ndioo
ña tāa Moisés ka'an yi.
3 Va'ani, na jachi'in ndo ma ña
kà'an ndra, ta na ja'a ndo ndisaa
yi ndia, va koto jä'a ndo takua jà'a
ndra, vati ndrakan kà'an ndra iin
nakuyi, ta jà'a ndra inga nakuyi.
4 Jà'a ndra ña na kuiso ma ñivi iin
ña nduva'a vee, ña na kündee na
kuiso na, ta jà'a ndra ña na kuiso na
yi, va juuni maa ndra, ni ita'vi töve
kùuni ndra ja'a ndra yi.
5 Ndisaa ma ña jà'a ndra, jà'a ndra
yi ikan na nde'e ma ñivi yi. Ta
chàta'ani ndra kundikun iin kaja
vali, nuu te'e nuu ndra chi'in ma
chiyo nda'a' satin ndra, ta tichi yi
indii uvi uni ma tu'un Ndioo ña
ka'nu ga. Ta juuni chàta'ani ndra
kù'un ndra ja'ma ki'in nuu ka'ìin
kua'a' tilachi xiin yi ndia.

6 Ta chàta'ani ndra kuiin ndra ma
tayu ka'nu ga ma nuu chìyo viko,
ta ma tichi veñu'u kuati ma ndian
judíu ndia.
7 Ta juuni kùuni ndra ña na
iñu'u kaña'a ma ñivi chi'in ndra
ndanikuni nuu kèta ndra nuu na ma
kai. Ta na ka'an na ndra, “matru.”
8 ’Va ndyo'o, töve ìyo yi ña ku'va
ndo ma ñivi ña na ka'an na, matru
chi'in ndo, vati ndisaa ndo kùu ndo
ta'an ndo. Ta ma ra kùu Matru ndo,
uvanuuni ra ìyo, ta rakan kùu ra,
Cristu.
9 Ta töve ìyo yi ña ka'an ndo, tatá,
ma nï'iin ñivi ìyo nuñu'u' ñuñivi,
vati uvanuuni ma ra ìyo andivi kùu
Tatá yo.
10 Ta juuni töve ìyo yi ña ku'va
ndo ña ma ñivi ka'an na, ña ndyo'o
kuu ma ndian kuxini, vati uvanuuni
Cristu kùu ma ra kuxini.
11 Ma ra jàkuu tiñu nuu inga ñivi,
rakan kùu ma ra ka'nu ga ña ìyo ma
tañu ndo.
12 Vati ma ndra jàka'nu chi'in
maa', ndrakan, Ndioo ni jakukanuu
ra ndra, va ma ndra jànda'vi ña'a
juuni maa', ndrakan ni jaka'nu ma
Ndioo ndra.
13 ’¡Nda'vi ta'an ndyo'o, matru ña
jàkua'a tutu Ndioo, chi'in ndyo'o
ndra fariseu ndra uvi nuu kua
chànini ndo! Vati chàsi ndo nuu
kì'vi inga ñivi ma nuu chà'nda
Ndioo tiñu andivi, ikan na küu ki'vi
na. Ni maa ndo töve kùuni ndo ki'vi
ndo, ta ni töve chà'a ndo ki'vi ma
ndian kùuni ki'vi ndia.
14 ’¡Nda'vi ta'an ndyo'o, matru ña
jàkua'a tutu Ndioo, chi'in ndyo'o
ndra fariseu ndra uvi nuu kua
chànini ndo! Vati namaa ndo ve'e
ma ñivi ña'a kìndoo nda'vi, ta
nàkuatu ndo nuu ka'ìin kua'a' ñivi,
ikan na kuuni na ña yüvi ndra su'u
kùu ndo. Cha'a' yakan kùu yi ña ni
nde'e ndo kua'a' ga tundo'o.
15 ’¡Nda'vi ta'an ndyo'o, matru ña
jàkua'a tutu Ndioo, chi'in ndyo'o
ndra fariseu ndra uvi nuu kua
chànini ndo! Vati ndyo'o chàkunuu
ndo nànduku ndo ñivi ninii ka'nu
ma nuñu'u' ñuñivi, kuenda ña na
ki'vi na ma iti' chàkunuu ndo. Ta
ora cha kī'vi ndio na jā'a ndo, tajan
jà'a ndo ña na ndakuu kini ga na
kua maa ndo kuenda ña ku'un na
andaya'.
16 ’¡Nda'vi ta'an ndyo'o, ndra kùu
takua kùu ma ndian kuaá ña jàna'a
nuu ma ñivi!, ti ndyo'o te'en kà'an
ndo: “Tu ìyo nda ndyo'o, chà'a ndo
tu'un cha'a' ma veñu'u Ndioo ña
ni ja'a ndo iin tiñu, töve kùuni yi
ka'an yi ña ìyo yi ña ja'a ndicha
ndo ma ña kà'an ndo. Va tu chà'a
ndo tu'un cha'a' ma oro ña ka'ìin ma
tichi veñu'u, va yakan, ìyo yi ña ja'a
ndo”, kàti ndo chi'in na.
17 ¡Ndyo'o ndra tüvi chìto, ña
kùu ndo takua kùu ma ndian kuaá!
¿Nda ña kùu ma ña ka'nu ga kùuni
ndo: a ma oro, a ma veñu'u jà'a ña
na ndakuu ií yi?, kùuni ndo.
18 Ta juuni kà'an ndo te'en ndia:
“Tu ìyo nda ndyo'o, chà'a ndo tu'un
nuu ñivi va cha'a' ma chito naá ña
ìyo kuenda Ndioo, töve kùuni yi
ka'an yi ña ìyo yi ña jàchinu ndicha
ndo ma ña kà'an ndo. Va tu chà'a
ndo tu'un nuu na cha'a' ma ña soko
ñivi chata ma nuu naa, ikan kuuni
yi ka'an yi, va ìyo yi ña jachinu ndo
yi”, kàti ndo chi'in na.
19 ¡Ndyo'o ndra tüvi chìto, ña
kùu ndo takua kùu ma ndian kuaá!
¿Nda ña kùu ma ña ka'nu ga kùuni
ndo: a ña sòkó ma ñivi, a ma chito
naá ña jà'a ña na ndakuu ií yi?,
kùuni ndo.
20 Ma ndian chà'a tu'un cha'a' iin
nakuyi nuu ma chito naá, yöve uvaa
kuenda maani yi chà'a na tu'un, vati
juuni kùu yi kuenda ndisaa ma ña
ka'ìin nuu yi ndia.
21 Ta ma ndian chà'a tu'un cha'a'
iin nakuyi kuenda ma veñu'u ka'nu,
yöve uvaa kuenda maani yi chà'a na
tu'un, vati juuni kùu yi kuenda ma
Ndioo ra ìyo ikan ndia.
22 Ta ma ndian chà'a tu'un cha'a'
iin nakuyi kuenda ma andivi, yöve
juuni uvaa kuenda maani yi chà'a
na tu'un, vati juuni kùu yi kuenda
ma tayu ka'nu nuu chà'nda Ndioo
tiñu, ta kuenda ma Ndioo ra chàtiñu
yi ndia.
23 ’¡Nda'vi ta'an ndyo'o, ndra kùu

matru ña jàkua'a tutu ley Ndioo, chi'in ndyo'o ndra fariseu ndra uvi nuu kua chànini! Vati ndyo'o kùu ndo ña sokó ndo uchi porcientu ma ña vixi chà'an kuenda Ndioo, takua kùu ma xiko ani, chi'in ma cominu, va na töve jàchi'in ndo ña kà'an ma tu'un ka'nu ga ña jàna'a ma ley Ndioo, ña ìyo yi ña ja'a ndo, takua kùu ma ña, ìyo yi ña koo ndaa ndo kuenda Ndioo, ta kunda'vini ndo, ta chinuni va'a ndo ma tu'un ra. Ña'a kùu ma ña ìyo yi ña ja'a ndo, ta töve jàña ndo ña jà'a ndo ma inga tuku ma ña kà'an ma Ley Ndioo ndia.

24 ¡Ndyo'o ndra kùu takua kùu ndian kuaá ña jàna'a nuu ma ñivi, ndyo'o jàchinu ndo ma ña vali ña töve ndakuenda, ta töve jà'a ndo ma ña ndicha ña ìyo kuenda!

25 ’¡Nda'vi ta'an ndyo'o matru ña jàkua'a tutu ley Ndioo, chi'in ndyo'o ndra fariseu ndra uvi nuu kua chànini! Vati ndyo'o kùu ndo takua kùu ma yachin, chi'in ko'o ña chàtiñu ndo, ti chàta'ani ndo nakata ndo iti' chatani yi, va ma tichi yi, nduva'a ìyo ma ña kini jà'a ña kasu'u ndo, ta inga tuku ma ña kini jà'a ndo.

26 ¡Ndyo'o ndra fariseu ña kùu takua kùu ndian kuaá: ji'na ìyo yi ña nakata ndo iti' tichi ma yachin, chi'in ma ko'o, tajan takan, ni kindoo va'a ndio ndo kuenda Ndioo!

27 ’¡Nda'vi ta'an ndyo'o matru ña jàkua'a tutu ley Ndioo, chi'in ndyo'o ndra fariseu ndra ìyo uvi nuu! Vati kùu ndo tava kùu ma nuu ñaña, ña vii kàa yi ña kā'yu iti' chata yi chi'in ña kuichin, va iti' tichi yi endee chitu yi chi'in mamaa iki ma ndian ndií, ta chi'in ndisaa inga nuu ma ña kini.

28 Ndyo'o takan kùu ndo, vati ma iti' chata ndo, kàa yi takua kàa ma ndian va'a kuenda ma ñivi, va ma iti' tichi kuñu ndo endee chìtu yi chi'in ña kini, ta chi'in ña töve va'a.

29 ’¡Nda'vi ta'an ndyo'o matru ña jàkua'a tutu ley Ndioo, chi'in ndyo'o ndra fariseu ndra uvi nuu! Ndyo'o kùu ndo ña jàva'a ndo nuu ñaña kuenda ma ndra kā'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ta vii jàva'a ndo nuu ñaña ma ndian kūu ndian va'a ta ndaa.

30 Ta juuni maa ndo kà'an ndo te'en: “Tu ndyu'u chīyo ndi ma ora chīyo ma ndian kūu ñivi ndi niku, töve ni kuta'an ndi chi'in na, ña ka'ni ndi ma ndra kā'an chi'in tu'un yu'u Ndioo niku”, kàti ndo.

31 Chi'in ña'a jàna'a ndo, ña juuni maa ndo chà'a ndo kuenda, ña ma ñivi ndo kùu ma ndian chà'ni ma ndra kā'an chi'in tu'un yu'u Ndioo.

32 ¡Va'ani, na jachinu ndo jà'a ndo ma ña kīcha'a ma ndian kūu ñivi ndo jà'a na niku, tuva takan!

33 ’¡Ndyo'o tatá ndian xaan, takua xaan ma koo kaa! ¿Chïto naja kua kùu kakú ndo nuu ma tundo'o ña ni nde'e ndo andaya'?

34 Cha'a' ña'a kùu yi ña ni tachi̱ ma ndra ni ka'an chi'in tu'un yu'u Ndioo nuu ndo, chi'in ndra chìto ña kà'an, ta matru ña jàkua'a tutu Ndioo. Va ndyo'o, ìyo ndra ni ka'ni ndo, ta ni takaa ndo nuu kruu, ta ìyo inga ndra ña ni kani ndo ma tichi ma veñu'u kuati ma ñivi judíu, ta ni kakunuu ndo nànduku ndo ndra, ta ñuu, ta ñuu.

35 Ta takan kùu yi ña, chata ndo ni koyo ma tundo'o, cha'a' ña chā'ni ndo ndisaa ma ndra va'a, nda ma Abel, ra chīyo ndaa nuu Ndioo, ta nda Zacaría, se'e ma ra chūnani Berequías, ra chā'ni ndo ma tichi veñu'u ka'nu, yati nuu ndaa ma chito naá.

36 Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña cha'a' ndisaa ma kuati i'ya, ma tundo'o ni koyo yi chata ma ñivi ìyo vitin.

Nuu chàku Jesuu cha'a' ñivi ìyo ñuu Jerusalén
(Lc. 13:34-35)

37 ’¡Jerusalén, Jerusalén, ndyo'o ña chà'ni ndo ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ta juuni chà'ni ndo chi'in yuu, ma ndra tàchi Ndioo ña kuàkatitu'un ma tu'un ra nuu ndo! ¡Nduva'a kua'a' cha'a' kūuni̱ jati'vi ta'in ndo, ta jakuendai ndo, tava jà'a ma tiatan' ora kumi ri ma tiun kuati

se'e ri ma tichi ndichin ri, va töve nī
kuuni ndo!
38 Na nde'e ndo, ña vitin, cha jāña
ndio ma Racha'nu Ndioo ndo ña na
ja'a maa ndo nda ña kùuni ndo vitin.
39 Vati yu'u kà'in chi'in ndo, ña
na tüva ni nde'e ndo yu'u, nda kati
ni keta ma tiempu, ña ni ka'an ndo
te'en: "Ma ra ya'a ga ií kùu ma
ra vàchi, chi'in sivi ma Racha'nu
Ndioo", kàti Jesuu chi'in na.

24

Jesuu kàtitu'un ra, ña ni kekoyo ma veñu'u ka'nu
(Mr. 13:1-2; Lc. 21:5-6)

1 Takan kūu ta ora kēe ndio Je-
suu ma tichi veñu'u ka'nu, ña cha
kuà'an ra, ora ikan chājayatin ma
ndra jàkua'a chi'in ra ndra nuu
ndaa ma veñu'u ka'nu, ta kīcha'a
ndra kà'an ndra ña ya'a ga vii
kūva'a ma veñu'u.
2 Va Jesuu te'en nāka'an ra chi'in
ndra:
—Ta, ¿a ndè'e ndo ña ya'a vii
kūva'a yi? Ndicha va'a ña kà'in
chi'in ndo, ña ni chaa iin kivi, ña
nï'iin ga ma yuu na tüva ni kindoo
yi ma chata ta'an yi, vati kikoyo ndi'i
yi —kàti Jesuu chi'in ndra.

Jesuu kàtitu'un ra naja kua ni naa ñuñivi
(Mr. 13:3-23; Lc. 21:7-24; 17:22-24)

3 Tajan kēe ndio Jesuu chi'in ma
ndra jàkua'a chi'in ra kuà'an ndra
ma iti' iin yuku nàni Olivu. Ta
ora nàndi Jesuu ma ikan, tajan
chājayatin ma ndra jàkua'a chi'in
ra nuu nandi ra, ta te'en chīkatu'un
xe'e ndra nuu ra:
—Kùuni ndi ña na katitu'un nuu
ndi, nda ora ni kuu ma ña kā'un.
¿Nda seña kùu ma ña ni nde'e ndi,
ora ni kichi ndikoun, ta nda ora ni
naa ma ñuñivi ndia? —kàti ndra.
4 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra
chi'in ndra:
—Na ja'a ndo kuenda nuu ndo, ta
koto kü'va ndo ña kēña'a nï'iin ñivi
ndo.
5 Vati ni keta kua'a' ñivi, ña ni
jaya'a na na chi'in sivi, ta te'en ni
ka'an na: "Yu'u kùu Cristu", ta takan
ni janda'viña'a na kua'a' ñivi.
6 Ta ndyo'o ni kunitu'un ndo, ña
ìyo kuati ma ñuu i'ya ta inga ñuu.
Va na yü'vi ndo, vati takan ìyo yi ña
kuu yi, va na yöve nuu ni ndi'i ma
ñuñivi kùu yi.
7 Vati ni kanita'an iin ñuu, chi'in
inga ñuu, ta inga tuku ñuu chi'in
inga tuku yi, ta ni koo tama', chi'in
kue'e, ta juuni ni kichi ña ni taan
kuàni'i va'a ndisaa ñuñivi ndia.
8 Tandi'i ma ña ni kuu i'ya, kùu
ma nuu já kìcha'a ma ñivi nde'e na
tundo'o.

9 'Ta ikan jan, ni ku'va ndio na ndo
nda'a' ma ndian ni jande'e tundo'o
ndo, ta ndiakan ni ka'ni na ndo, ta
ndisaa ma ñivi ìyo ñuñivi i'ya, ni
kuxaani na nde'e na ndo cha'i.
10 Ma tiempu ikan, kua'a' ñivi ni
jaña na ña chìnuni na ma tu'un
Ndioo, ta ni kuxaani na nde'e na
juuni ma ta'an na ña chìnuni, ta ni
xikoña'a na na ndia.
11 Ta ni keta kua'a' ma ndra vata,
ña ni ka'an ndra, ña kùu ndra, ndra
kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ta
takan ni keña'a ndra kua'a' ñivi.
12 Ta ni koo kua'a' kuati, ta chi'in
yakan, kua'a' ñivi ni jaña na ña
kùuni na nde'e na ma tiaga na.
13 Va ma ndian ni kundeeni koo
va'a na chi'in ma ña chìnuni na nda
kati ya'a ma kivi ikan, ni jakakú ma
Ndioo na.
14 Ta ma tu'un va'a, ña kà'an cha'a'
ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, ni kat-
itu'un ndian jàkutiñu nuu Ndioo yi
ta ni koto tandi'i ma ñivi ìyo nuñu'u'
ñuñivi yi, ta ikan jan ni kichi ndio
ma ora ni naa ndio ma ñuñivi.

15 'Ma ra kā'an chi'in tu'un yu'u
Ndioo, ña nàni Daniel, tāa ra ita'vi
cha'a' ma ña jà'a ña na ndokini
ndo, ta jativi yi ndo. Ora ni nde'e
ndo ña yakan ni chaa yi nda tichi
veñu'u nuu ya'a ií —tu ìyo nda
ndyo'o jàkua'a ndo ma tu'un i'ya, na
kutunini ndo yi.
16 Tajan nda ndian ìyo ma ñu'u'
Judea, ma ora ikan, na kunu na
ku'un na iti' yuku.

17 Ta ma ndian ka'ìin siki ve'e na,
na nüu na ña tàva na nï'iin nakuyi
ma tichi ve'e na.
18 Ta ma ndian ka'ìin jàtiñu tichi
ku'u, koto chïkokani na, ña kuki'in
na ja'ma na.
19 ¡Nda'vi ta'an ma ñivi ña'a, ña
ma kivi ikan ñu'u se'e vi, ta ju-
uni ndian ìyo ndiakuati se'e vi ña
chàxin!
20 Na ndakan ndo nuu Ndioo, ña
koto tä'an ndo ña ìyo yi ña kakú ndo
ma tiempu vichin jà'a yi, ta ni ma
kivi nindeo.
21 Vati ma tiempu ikan kùu yi, ña
nduva'a ni nde'e ndo tundo'o, takua
takä'an nde'e ndo yi nï'iin cha'a' nda
ma ora jātuvi Ndioo ma ñuñivi, ta
ni tüvi chànini ra jande'e ra tundo'o
ndo takan iti' nuu ndia.
22 Ta tu Ndioo töve ni jandokuiti ra
ma kivi ikan, nï'iin ñivi töve ni kakú
niku, va ni jandokuiti ra yi cha'a' ña
nduva'a kùuni ra nde'e ra ma ndian
kāchin ra.

23 ’Tajan tu kèta iin ndian kà'an
te'en chi'in ndo: “Nde'e ndo ti, i'ya
ndaa ma ra kùu Cristu”, a kà'an na
ña: “Nde'e ndo ti, ikan ndaa ra”, na
chïnuni ndo.
24 Vati ni keta ma ndra ni
janda'viña'a, ña ni jaya'a ndra
ndra ña kùu ndra Cristu, ta ndra
kà'an ña kùu ndra, ndra kà'an
chi'in tu'un yu'u Ndioo, va töve
ndicha. Ndrakan ni ja'a ndra kua'a'
ndatu, ta seña nuu ndo, kuenda ña
janda'viña'a ndra ndo. Ta nda ma
ndian kāchin Ndioo ni janda'viña'a
ndra na ndia, tuva kùu ja'a ndra
takan.
25 Yu'u cha kātitu'in yi nuu ndo
antea ña kùu yi.
26 Yakan va, tu kà'an na te'en
chi'in ndo: “Nde'e ndo ti, ikan ndaa
ra tichi ku'u”, na kü'un ndo. Ta tu
kà'an na te'en chi'in ndo: “Nde'e ndo
ti, ma tichi ve'e i'ya indii xe'e ra”,
koto chïnuni ndo ña kà'an na.
27 Vati ma tava jà'a ma ña xi'í,
ña ndichin nde'o yi nda iti' kèta
nikandii, ta iti' chìso yi, takan ni
nde'o ma ra Se'e ñivi ora ni kichi
ndiko ra.
28 Ta ma nuu kàndii kuñu ma
ndian chī'í, ikan ni nde'o ña kùti'vi
ma chii.

Kàtitu'un Jesuu naja kua ni kichi ndiko ra
(Mr. 13:24-37; Lc. 17:26-30, 34-36; 21:25-35)

29 ’Ta ora cha yā'a ma tiempu
ña ni nde'e ndo tundo'o. Tajan ni
nda'va ma nikandii chi'in ma yoo.
Ta ma chele ña ka'ìin andivi, ni kuita
ndri, ta ni taan ninii ka'nu ma andivi
jà'a ndri.
30 Tajan ni nde'e ndo iin seña ña
ni ja'a yu'u ra Se'e ñivi iti' andivi, ta
ikan jan, tandi'i ma ndian ìyo ninii
ka'nu nuñu'u' ñuñivi ni kuaku na
jà'a ña yu'vi na ora ni nde'e na ña
vàchi nuu ma ra Se'e ñivi tañu vikó,
chi'in tacha ra chi'in kua'a' ndatu ra.
31 Ta ni tachi̱ ma tati va'a ña jàkuu
tiñu nuu Ndioo, kuenda ña na tivi na
ni'i va'a chi'in ma yutun tivi, ikan na
kuti'vi ndisaa ma ndian kāchi̱n, ña
ìyo ninii ka'nu ma nuñu'u' ñuñivi.
32 ’Na nde'e ndo naja kua ja'a ma
yutun higu: Ora kèta ma soko yuta'
ndrun, ta nàka'ndi ma nda'a' ndrun,
ikan chà'a ndo kuenda ña cha vàchi
kuyatin ma tiempu savi.
33 Ta takan kùu yi chi'in ma ña'a
ndia, ora ni nde'e ndo yi, tajan ni
ku'va ndio ndo kuenda ña cha vàchi
kuyatin ora ni kichaa yu'u, ra Se'e
ñivi tāchi Ndioo.
34 Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo,
ña tandi'i ña kà'in i'ya, ni kuu yi
antea ña kùvi ma ñivi ìyo tiempu
i'ya.
35 Ma andivi chi'in ma nuñu'u', ni
chaa tiempu ña ni naa yi, va ma
tu'un kà'in, töve ni naa yi.
36 ’Va ma kivi ni naa ñuñivi, ta ma
ora ni kuu yi, nï'iin yo töve chìto,
ni ma ndian kùu tati jàkuu tiñu nuu
Ndioo andivi, ta ni yu'u, ra kùu Se'e
ra. Uvanuu ma Ndioo Tatá yo kùu
ma ra chìto yi.
37 ’Tava kūu yi ma tiempu chīyo
Noé, juuni takan ni kuu yi ma ora
ni kichi ndiko yu'u ra Se'e ñivi.
38 Ma tiempu ikan, antea ña kuun
ma savi ka'nu, ma ñivi kàchachi na,
kàchi'i na, tànda'a na, ta juuni chà'a

na ñivi ña'a se'e na ña na tanda'a na,
nda kati kēta kivi ña kī'vi Noé ma
tichi varku.
39 Ta takan kūu yi ña jàna'ini na
ora koyo ma savi ka'nu chata na, ta
nāndaa ma takuii ta tāni na. Takan
ni kuu yi, ma ora ni kichi ndiko ma
ra Se'e ñivi.
40 Ma kivi ikan, uvi ndra'ii, ña
ka'ìin jàtiñu ndra nuu ñu'u' ndra,
iin ra ni ku'un chi'i̱n, ta inga ra ni
kindoo.
41 Ta uvi ñivi ña'a, ña ka'ìin katu,
iin ña ni ku'un ña chi'i̱n, ta inga ña
ni kindoo.
42 ’Yakan va na koo tu'va ndo, vati
töve chìto ndo nda ora ni kichaa ma
Racha'nu.
43 Va kùuni̱ ña na koto ndo iin ña
ni kà'in chi'in ndo, tu iin ra xuve'e,
chìto ra nda ora kùu yi ña ni koyo
ma ndra su'u ve'e ra ma chanikuaa,
ni kundito ra, ta töve ku'va ra ña
kì'vi ma ndra su'u ve'e ra, ta kàsu'u
ndra.
44 Yakan va ndyo'o, juuni takan ìyo
yi ña koo tu'va ndo, vati ma ra Se'e
ñivi, ni kichi ra ma ora töve ndàtu
ndo ña ni kichi ra.

Ìyo musu ña jàtiñu va'a, ta ìyo musu töve
(Lc. 12:41-48)

45 ’¿Nda ra kùu ma musu va'a ta
yati?, kùuni ndo. Ma ra ndākoo
chito'o ra tiñu nuu, ña na jàkachi
ra ndisaa ma ndian jàtiñu kuenda
chito'o ra, ta chà'a ra yi ma ora ìyo
yi ña ku'va ra yi.
46 Na sii kuuni ma ra musu, ña ora
chàa ma ra kùu chito'o ra ve'e ra, ta
nàta'an ra ra, ña jàtiñu va'a ra.
47 Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo,
ña ma ra jàtiñu takan, ni ku'va ma
ra kùu chito'o ra tiñu nuu ra, ña na
kùu ra ma ra kuxini nuu tandi'i ma
ña ìyo nuu ra.
48 Va tu ma musu ikan kùu ra iin ra
kini ta te'en kàti ra chi'in anima ra:
“Ma chito'o yo na töve ni chaa numi
ra, ti kùyanga ra ma nuu kuà'an ra”,
kùuni ra.
49 Ta rakan kìcha'a ndio ra
jànde'e ga ra tundo'o ma ndian kùu
musu chi'in ma tiñu jà'a na, ta
ndò'iin ndio ra, chàchi ra, ta chì'i ra
chi'in ma ndra chì'i ndixi.
50 Tajan ma ora ikan, ni chaa ndio
chito'o ma ra kùu musu, ma kivi
töve ndàtu ra ra, ta iin ora ña töve
chìto ra ndia.
51 Ta ikan jan, ni jande'e ndio ra
tundo'o ka'nu ra, ta ni jaku'un ra ra
iti' kuà'an ma ma ndian kini. Ta
ikan kùu ma nuu ni kuaku ndio
ra, ta ni kari'u ma nu'u ra, jà'a ma
tundo'o —kàti Jesuu.

25

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' uchi ta'an ñivi ña'a yoko

1 ’Tajan ma nuu chà'nda Ndioo
tiñu, indukuni kùu yi tava kùu ma
uchi ta'an ñivi ña'a yoko, ña kī'in
vi ma ñu'ú nda'a, ña chàtiñu cete,
ta kēe vi chāta'an vi nuu ma ra ni
tanda'a.
2 U'un ta'an ñivi ña'a kùu vi ña
töve ìyo tu'va vi, ta u'un ta'an vi ìyo
tu'va vi.
3 Ma ñivi ña'a, ña töve ìyo tu'va,
ndà'a vi ma ñu'ú nda'a' kuà'an vi, va
töve ndà'a vi cete kuenda ña jàkutu
ndiko vi yi.
4 Va ma ñivi ña'a ìyo tu'va, ndà'a
vi lometa chitu ma cete, chi'in ma
ñu'ú nda'a' vi ndia.
5 Va tava ma ra ni tanda'a
kùyanga ra, yakan va chāñu ndio
ñuma'na nuu vi, ta ndisaa vi kākixi.
6 Tajan ora cha kùu yi ora java ñuu
chanikuaa, te'en chīni vi iin tati ña
ni'i va'a kanachaa: “¡Cha vàchi ma
ra ni tanda'a, na kee ndo kichi ta'an
ndo nuu ra!”, kàti ma tati ikan.
7 Ta ndisaa ndio ma ñivi ña'a ikan
ndākoo vi, ta kīcha'a vi jàndova'a vi
ma ñu'ú nda'a' vi.
8 Tajan ndi u'un ma ñivi ña'a, ña
töve ìyo tu'va, te'en nāka'an vi chi'in
u'un ta'an ma ñivi ìyo tu'va: “Na
ku'va ndo ita'vi ma cete ndo nuu ndi,
ti ma ñu'ú nda'a' ndi cha kīcha'a yi
ndà'va yi”, kàti vi chi'in vi.
9 Va ma ñivi ña'a ìyo tu'va, te'en
nāka'an vi chi'in vi: “Na küu, ti
na këta ra', ni kuenda maa ndi, ta
ni kuenda maa ndo. Yakan va va'a
ga, ña na ku'un maa ndo ma nuu

kùya'vi ra', ta jàta ndo ra' kuenda ndo”, kàti vi chi'in vi.
10 Va ora juuni yanga kàcha'an ma ndi u'un vi kuàjata vi ma cete, ta chāa ma ra ni tanda'a. Tajan ma ñivi ña'a, ña ìyo tu'va, kāki'vi vi chi'in ra ma tichi ve'e nuu ìyo ma viko tanda'a, ta chāsi ndio ra yuve'e.
11 Ta nunuuni, tajan chāa ndio ma inga u'un ñivi ña'a yoko, ta te'en nāka'an vi: “¡Racha'nu, Racha'nu, na nunaun yuve'e nuu ndi!”, kàti vi.
12 Va ma ra tànda'a, te'en nāka'an ra chi'in vi: “Ndicha va'a kà'in, ña na töve nàkotoi ndo”, kàti ra chi'in vi.
13 Tajan Jesuu te'en nāka'an tuku ra chi'in na:
—Na koo tu'va ndo, ti töve chìto ndo, ni ma kivi, ta ni ora ni kichaa ndiko yu'u ma ra Se'e ñivi.

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' xu'un'

14 ’Ma nuu chà'nda Ndioo tiñu andivi, kùu yi tava kùu iin ma ra'ii ña ora ni kee ra ku'un ra inga ñuu, ta kāna ra ma ndra kùu musu ra, ta chā'a ra ma xu'un' ra nuu ta'ii'iin ndra ña na kumi ndra yi.
15 ’Nuu iin ma ra kùu musu ra, chā'a ra u'un mii pesu ma xu'un', ta nuu ma inga ra chā'a ra uvi mii, ta iin mii nuu ma inga tuku ra. Ta'ii'iin ndra, chā'a ra ma xu'un' nuu ndra, naja kua kùndee ndra jàtiñu ndra yi. Tajan kēe ndio ra kuà'an chika ra.
16 Ma musu, ra nī'i u'un mii pesu ma xu'un', jātiñu ra chi'in ma xu'un' ikan, ta jākanaa yi inga u'un mii pesu.
17 Ta juuni takan jā'a, ma ra nī'i uvi mii pesu ma xu'un', ta jākanaa yi inga uvi mii.
18 Va ma ra nī'i iin mii, jā'a ra iin yavi ma nuñu'u', ta tīndixe'e ra ma xu'un' chā'a ma ra chà'nda tiñu nuu ra.
19 ’Takan kūu ta ora yā'a kua'a' tiempu, tajan chīkoni'i ndiko ma ra chà'nda tiñu nuu ndra, ta kīcha'a ndio ra jà'a ra kuenda chi'in ndra.
20 Ji'na ma ra nī'i u'un mii pesu ma xu'un' chāa ra nuu ra. Ta ora chā'a ra u'un mii ma xu'un' siki yi nuu ra, ta te'en nāka'an ra chi'in ra: “Yo'o Racha'nu, u'un mii kùu ma ña chā'un nui, ta i'ya ìyo inga u'un mii ña jākanai siki yi”, kàti ra chi'in ra.
21 Tajan ma ra kuxini, te'en nāka'an ra chi'in ra: “Ya'a ga va'a jā'un yo'o musu va'a, ta ndaa. Tava kùụn ma ra jātiñu ndaa chi'in ita'vi ma ña chā'i nuụn, vitin ni ku'va ndioi tiñu nuụn, ña na jakuendaun nduva'a ga kua'a' yi. Na ki'viun ma nuu ìyoi, ta sii kuuniun chi'ịn”, kàti ma racha'nu chi'in ra.
22 Ta ora yā'a, tajan chāa ndio inga musu, ra nī'i uvi mii pesu ma xu'un' ma nuu ra, ta rakan te'en nāka'an ra: “Yo'o Racha'nu, uvi mii kùu ma ña chā'un, ta i'ya ìyo inga uvi mii ña jākanai siki yi”, kàti ra chi'in ra.
23 Ta ma ra kuxini, te'en nāka'an ra chi'in ma musu ikan: “Ya'a ga va'a jā'un yo'o musu va'a, ta ndaa. Tava kùụn ma ra jātiñu ndaa chi'in ita'vi ma ña chā'i nuụn, vitin ni ku'va ndioi tiñu nuụn, ña na jakuendaun nduva'a ga kua'a' yi. Na ki'viun ma nuu ìyoi, ta sii kuuniun chi'ịn”, kàti ra chi'in ra.
24 Va ora chāa ndio ma musu, ra nī'i iin mii pesu ma xu'un'. Ta rakan te'en nāka'an ra chi'in ma ra kùu chito'o ra: “Yo'o Racha'nu, cha chìtoi ña iin ra nduva'a ndava kùụn, vati chàta'aniun ndaki'un ma nuu töve nī tachiun, ta nàkuisoun ma nuu töve kuii nī jatiñu.
25 Yakan va yū'vị, ta chātixe'i ma xu'un' tichi ñu'u'. Va na näkaniniun, vati i'ya ìyo ma xu'un' ña chā'un nui”, kàti ra chi'in ra.
26 Tajan ma ra kùu chito'o, te'en nāka'an ra chi'in ma musu ra: “Yo'o musu kini, ta suchan, tu cha chìtoun ña yu'u ndàki'ịn ma nuu töve nī tachị, ta nàkuisoi ma nuu töve jāndova'i,
27 ¿ta naja töve nī chati'un ma xu'in tichi vanku, ikan ma ora kichai, ta yu'u ndaki'in ndikoi ma xu'in chi'in siki yi niku, tuva takan?”
28 ’“Na namaa ndo ma iin mii ikan nuu ra, ta ku'va ndo yi nuu ma ra nda'a uchi mii.

29 Vati ma ndian ìyo yi nuu, ni
ku'vai tiá ga yi nuu na, ña ndava
ni kukoso yi. Va ma ndian töve yi
nuu, nda ma ña ita'vi ìyo nuu na, ni
namaa yi.
30 Ta ma ra musu kini i'ya, na tava
ndo ra nuke'e, nuu naa, vati ikan
kùu ma nuu ni kuaku ra, ña ndava
ni kari'u ma nu'u ra." —Takan kàti
Jesuu chi'in ma ñivi ikan.

Nuu ndòndaa kuati ndisaa ma ñivi ìyo nuñu'u' ñuñivi

31 'Ora ni kichaa yu'u, ra Se'e
ñivi, ña ni ka'ndai tiñu, endee ni
chikonuu ndisaa ma tati jà'a tiñu
nuu Ndioo yu'u, ta ni kunandi̱ ma
tayu ka'nu nuu tà'nda tiñu, ta nuu
ìyo kua'a' ña tachai.
32 Ndisaa kuii ma ñivi ìyo ñuu
ñuñivi, ni kuti'vi na nuu ra, ta rakan
ni tavani'i siin ra na xiin ma inga na,
tava jà'a ma ra kùu pato, ña tavani'i
siin ra ma mvechala xiin ma tixu'u.
33 Ta ikan jan ma mvechala, ni
taan ra ndri chiyo kua'a ra, ta ma
ma tixu'u chiyo satin ra.
34 Tajan ma ra kùu Rey, te'en ni
ka'an ra chi'in ma ndian ka'ìin chiyo
kua'a ra: "Na kichi ndyo'o ndian cha
jā'ií ma Tatái nui, ikan na ndaki'in
ndo ma nuu ta'nda tiñu, ña cha ìyo
va'a kuenda ndo jā'a ma Ndioo, nda
ora jātuvi ra ma ñuñivi.
35 Vati ora chāñu soko yu'u, ta
ndyo'o chā'a ndo ña chāchi, ta ora
nātii takuii, ta chā'a ndo ra' chī'i̱, ora
chākunui tava chàkunuu ma ndian
inga ñuu, ta chā'a ndo ve'e nuu
kīndoi.
36 Ora kūmani ja'ma ku'in, ta
ndyo'o chā'a ndo yi, ora kū'vi̱, ta
chānde'e ndo yu'u, ta ora chūndii̱
vekaa, ta kīchi nde'e ndo yu'u."
37 Tajan ma ndian kùu ndian
va'a, te'en ni ndakatu'un na nui:
"Yo'o Racha'nu, ¿nda ora ndē'e ndi
ña chīsokoun, ta chā'a ndi ña
chāchun? ¿Nda ora ndē'e ndi
ña nātíiun takuii, ta chā'a ndi ra'
chī'un?
38 ¿A nda ora ndē'e ndi ñu̱n
ña chākunuu̱n tava chàkunuu ma
ndian inga ñuu, ta chā'a ndi ve'e
nuu kīndoun? ¿A nda ora kūmani
ja'maun, ta chā'a ndi yi nuu̱n ndia?
39 ¿A nda ora ndē'e ndi ñu̱n
ña ku'viun, a ña indiun vekaa, ta
chānde'e ndi ñu̱n?", ni kati na.
40 Tajan ma ra kùu Rey, te'en ni
ka'an ra chi'in na: "Ndicha va'a ña
kà'in chi'in ndo, ña ndisaa ma ña
jā'a ndo cha'a' ma ndian yani ya'a
nda'vi ña ka'ìin i'ya, kuenda yu'u
jā'a ndo yi", ni kati ra chi'in na.

41 'Tajan te'en ni ka'an ndio ma
ra kùu Rey, chi'in ma ndian ka'ìin
chiyo satin ra: "Na kundachiyo ndo
xi̱in, ndyo'o ndian kini, ta ku'un ndo
indeeni ma andaya', ña cha ìyo va'a
kuenda ndo, kuenda ma kui'na, ta
kuenda ma tati xaan ña jàkuu tiñu
nuu ra ndia.
42 Vati ora chāñu sokoi, ta ndyo'o,
töve nī cha'a ndo ña kachi, ora nātii
takuii niku, ta töve nī cha'a ndo ra'
ko'i.
43 Ora chākunui tava chàkunuu
ma ndian inga ñuu, ta ndyo'o, töve
nī cha'a ndo ve'e nuu kìndoi. Ora
kūmani ja'mai, ta ndyo'o, töve nī
cha'a ndo yi, ora kū'vi̱, ta chūndii̱
vekaa, ta töve nī chande'e ndo yu'u",
ni kati̱ chi'in na.
44 Tajan ndiakan, te'en ni ka'an
ndio na: "Yo'o Racha'nu, ¿nda ora
ndē'e ndi ñu̱n, ña chìsokoun, a ña
nàtiun takuii, a ña chàkunuu̱n tava
chàkunuu ra inga ñuu, a ña kùmani
ja'maun, a kù'viun, a ña indiun
vekaa, ta töve nī tindee ndi ñu̱n?",
ni kati na.
45 Tajan ma ra kùu Rey, te'en ni
ka'an ra chi'in na: "Ndicha va'a ña
kà'in chi'in ndo, ña ndisaa ma ña
töve nī kuuni ndo ja'a ndo, cha'a'
ma ndian yani nda'vi ña ka'ìin i'ya,
kùuni yi ka'an yi, ña ni kuenda yu'u
nī ja'a ndo yi ndia", ni kati ma ra
kùu Rey chi'in na.
46 Ta ikan jan ndiakan ni ku'un
ndio na ma nuu ni nde'e na tundo'o
ndisaa tiempu, ta ma ndian va'a, ni
ku'un na, nuu ni koo na indeeni
chi'in Ndioo —kàti Jesuu.

26

Nuu jàndo'iin tu'un ndra ña kùuni ndra tiin ndra Jesuu
(Mr. 14:1-2; Lc. 22:1-2; Jn. 11:45-53)

1 Takan kūu ta ora chīnu kā'an Jesuu ndisaa ma tu'un i'ya, tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ma ndra chàkunuu chi'in ra:
2 —Ndyo'o, cha chìto ndo ña tichi uvi kivi, kùu ma viko Pakua, ta yu'u ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, ni ku'va na yu'u nda'a' ñivi, ña na takaa na yu'u nuu kruu —kàti Jesuu.
3 Ma tiempu ikan, ma ndra kùxini nuu sutu, chi'in ma ndra matru ña jàkua'a tutu ley Ndioo, ta chi'in ma ndra cha'nu ña kuxini nuu ma ndian judíu, kūti'vi ndra nuke'e ve'e Caifás, ra kùxini nuu sutu.
4 Ikan kùu ma nuu nātu'un ta'an ndra naja kua ìyo yi ña janda'viña'a ndra Jesuu, ta tiin ndra ra, ta ka'ni ndra ra.
5 Va te'en kīcha'a ndra kà'an ndra:
—Na küu ka'nio ra ma tichi viko, koto ya'a nandiki ma ñivi jà'a yo, —kàti ndra.

Iin ña'a jàkutian takuii xikó xini Jesuu
(Mr. 14:3-9; Jn. 12:1-8)

6 Jesuu ìyo ra ñuu Betania, ve'e ra nàni Simón, ra ku'vi jà'a kue'e ta'yu niku.
7 Tajan chājayatin iin ña'a nda'a iin viru ma takuii xikó, ña ya'a vii chà'an, ta ya'a ya'vi ndaa nuu ma Jesuu, ta jākuti ña ma xini ra nuu nàndi ra mesa.
8 Ora ndē'e ma ndra chàkunuu chi'in ra ña kūu, ta te'en kīcha'a ndra kà'an ta'an ndra ña kùxaan ndra:
—¿Ta naja jātivi ña ma takuii xikó ikan?
9 Kùu xiko ya'vi ña ra', ta ni'i ña kua'a' xu'un', kuenda ña tìndean ma ndian nda'vi niku —kàti ndra.
10 Va Jesuu chīni ra ña kà'an ndra, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:
—¿Ta naja kà'an ndo chata ma ña'a i'ya? Ma ña jā'a ña chi'i̱n i'ya, iin ña va'a kùu yi kuendai.
11 Vati ma ndian nda'vi, endee ni koo na chi'in ndo, va yu'u, töve endee ni koi chi'in ndo.
12 Ma ña jā'a ma ña'a i'ya, ora jākutian ma takuii xikó i'ya yu'u kùu yi, ña jāndova'a ña ma kuñui kuenda ma ora ni kuchi na yu'u.
13 Ndicha va'a, ña kà'in chi'in ndo, ña nda nikuuni nuu ni katitu'un na ma tu'un va'a cha'i, ta ninii ka'nu ñuñivi, juuni ni natu'un na, ña jā'a ma ña'a i'ya, kuenda ña na kuku'uni na ña.

Juda xìkoña'a ra Jesuu
(Mr. 14:10-11; Lc. 22:3-6)

14 Tajan tañu ma ndi uchi uvi, ndra jàkua'a chi'in Jesuu, iin ra nàni Juda Iscariote, kēe ra chāka'an ra chi'in ma ndra kuxini nuu sutu,
15 ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:
—¿Naja tia'vi ndo yu'u, ta ku'vai ma Jesuu nuu ndo? —kàti ra chi'in ndra.
Tajan ndrakan tīa'vi ndra chi'in oko uchi ma xu'un' plata.
16 Tajan nda ma ora ikan kīcha'a ma Juda nànduku ra naja kua jà'a ra, ta ku'va ra Jesuu nuu ndra.

Nuu kùxini Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra
(Mr. 14:12-25; Lc. 22:7-23; Jn. 13:21-30; 1 Co. 11:23-26)

17 Ma kivi nunuu, ora ìyo ma viko ña chàchi na paan ña töve kì'vi yuchan iya tichi, tajan ma ndra chàkunuu chi'in Jesuu chājayatin ndra ndra nuu ra, ta te'en chīkatu'un ndra nuu ra:
—¿Ndanu kùuniun ña kuja'a ndi, ña kùxini yo ma kivi viko Pakua? —kàti ndra.
18 Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:
—Kuà'an ndo ma tichi ñuu ka'nu ikan, nuu ìyo ve'e iin ra'ii, ta te'en ka'an ndo chi'in ra, ña kà'an yu'u ra kùu Matru ndo: "Cha vàchi kuyatin ma orai, ta ma ve'un, ni kuxini ndi ma viko Pakua chi'in ma ndra jàkua'a chi'i̱n." Takan kà'in, kati ndo ma chi'in ra.
19 Tajan ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu, jā'a ndra ma takua kā'an ra

chi'in ndra, ta jā'a ndra ma ña ni
kuxini ndra ma viko Pakua.
20 Ta ora kuaa ndio, tajan
chūnandi ndio Jesuu mesa chi'in ndi
uchi uvi ma ndra chàkunuu chi'in
ra.
21 Ta ora juuni yanga ka'ìin
ndra kàchachi ndra, ta Jesuu, te'en
nāka'an ra chi'in ndra:
—Ndicha va'a, ña kà'in chi'in ndo,
vati iin ndo ni xikoña'a yu'u —kàti
Jesuu chi'in ndra.
22 Tajan nduva'a kuii nda'vi kūuni
ndra, ta te'en kīcha'a ndio ta'ii'iin
ndra chìkatu'un ndra nuu Jesuu:
—Racha'nu, ¿a yu'u kùi? —kàti
ndra ma ta'ii'iin ndra chi'in ra.
23 Ta Jesuu te'en nāka'an ra:
—Iin ra chàchi chi'in ma tichi iin
ko'oni, rakan kùu ma ra ni xikoña'a
yu'u.
24 Ma ra Se'e ñivi, kuà'an ra ma
iti' ìyo yi ña ku'un ra, takua kà'an yi
nuu ma tutu Ndioo. Va ¡nda'vi ta'an
ma ra ni xiko ña'a cha'a ra! Va'a
ga, ña tu töve nī chakoo ni ra niku
—kàti Jesuu.
25 Tajan ma Juda, ra ni xikoña'a ra,
te'en nāka'an ra chi'in ra:
—Matru, ¿a yu'u kùi? —kàti ra.
Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:
—¡Maun cha kā'an yi! —kàti
Jesuu.
26 Ta ora juuni yanga ka'ìin ndra
kàchachi ndra, tajan kī'in ndio Je-
suu ma paan, ta chā'a ra ta'vindioo
nuu Ndioo cha'a' yi, ta chā'nda java
ndio ra yi, ta te'en nāka'an ra ora
chā'a ra yi nuu ma ndra jàkua'a
chi'in ra:
—Na tiin ndo yi ta kàchi ndo yi, ti
ña'á kùu ma kuñui —kàti Jesuu.
27 Ta ikan jan, tīin ndio ra iin
copa vinu, ta chā'a ra ta'vindioo nuu
Ndioo cha'a' yi, ta te'en nāka'an ra
chi'in ndra ora chā'a ra' yi nuu ndra:
—Na ko'o ndisaa ndo ma ña ka'ìin
tichi copa i'ya,
28 vati ña'á kùu ma nii, ña chani
kati, ña kùuni yi ka'an yi, ña cha ìyo
va'a ma tu'un chaa ña chā'a Ndioo
nuu ndo, ta juuni kùu yi kuenda ña
na jàka'nuni Ndioo kuati kua'a' ñivi.
29 Va yu'u kà'in chi'in ndo, ña na
tüva ni ko'i ma vinu uva i'ya, nda
kati chāa ma kivi ña ni ko'i ma vinu
chaa chi'in ndo, nuu chà'nda ma
Tatái tiñu.

Nuu kàti Jesuu, ña Petu' ni ka'an ra ña töve nàkoto ra ra
(Mr. 14:26-31; Lc. 22:31-34; Jn. 13:36-38)

30 Takan kūu ta ora yā'a chīta
ndra ma yaa Ndioo, ta kēe ndio ndra
kuà'an ndra iti' yuku nàni Olivu.
31 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra
chi'in ndra:
—Ndisaa ndo, ni kukanuu ndo
nde'e ndo yu'u ma chanikuaa vitin.
Vati nuu ma tutu Ndioo, te'en kà'an
yi: "Ni ka'ni ma ra kùu chito'o ma
mvechala, ta ndisaa ndri, ni kuita
kuati", kàti yi.
32 Va ma ora cha nātaku ndikoi,
ji'nai ni ku'un iti' ñu'u' Galilea, kua
maa ndo —kàti Jesuu.
33 Tajan ma Petu' te'en nāka'an ra
chi'in Jesuu:
—Vaji ndisaa ndra ni kukanuu
ndra nde'e ñun, va yu'u, töve —kàti
ma Petu'.
34 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra
chi'in ra:
—Ndicha va'a ña kà'in chi'un, ña
juuni ma chanikuaa i'ya, uni cha'a'
ni ka'un ña töve nàkotoun yu'u
antea ña nda'yu ma lo'o —kàti Jesuu.
35 Ta ma Petu' te'en nāka'an ra
chi'in ra:
—Vaji ìyo yi ña kuvi chi'un, töve
ni ka'in ña töve nakotoi ñun —kàti
ma Petu'.
Ta juuni takan kā'an ndisaa ma
ndra chàkunuu chi'in Jesuu ndia.

Jesuu kà'an ra chi'in Ndioo nuu ma Getsemaní
(Mr. 14:32-42; Lc. 22:39-46)

36 Takan kūu tajan chāa ndio Je-
suu, chi'in ma ndra jàkua'a chi'in
ra, ma nuu nàni Getsemaní, ta te'en
nāka'an ra chi'in ndra:
—Na kunandi ndo kuatu ndo yu'u
i'ya, juuni yanga kuàka'in chi'in
Ndioo ikan —kàti ra chi'in ndra.
37 Ta chāka ra ma Petu', chi'in
ninduvi ma ndra se'e Zebedeu, ta

kīchi ndio ña nduva'a kuii nda'vi
kūuni ra, ta yā'a nàkanini ra.
38 Tajan te'en nāka'an ra chi'in
ndra:
—Ya'a ga nda'vi kùuni ma animai
cha'a' ña ni kuvi̱. Kindoo ndo i'ya, ta
na kondito ndo chi'i̱n.
39 Tajan Jesuu kēe ra kuà'an ra
ita'vi tiá iti' nuu, ta chūnandi chiti
ra, ta jānani ra te'e nuu ra nuñu'u',
ta te'en nāka'an ra chi'in Ndioo:
—Yo'o ra kùu Tatái, tuva kùu ja'un
yi, na jakakun yu'u nuu ma tundo'o
ni nde'i. Vati na ja'un chi'i̱n takua
kùuni maun ja'un ta töve takua
chànini yu'u.
40 Tajan kēe ndiko Jesuu nuu ka'ìin
ma ndra chàkunuu chi'in ra, ta
nāta'an ra ndra ña cha kìxi ndra. Ta
te'en nāka'an ra chi'in Petu':
—¿Ni küu kuii kundito ndo chi'i̱n,
jitu iin ora?
41 Na kundito ndo, ta ka'an ndo
chi'in Ndioo, koto ku'va ndo anima
ndo ña ja'a yi kuati. Ndicha va'a ña
ma anima ndo nduva'a ìyoni yi ja'a
yi ma ña va'a takua kùuni Ndioo,
va ma ña kùuni ma kuñu ndo töve
kùndee yi ja'a yi takan —kàti Jesuu
chi'in ndra.
42 Cha'a' uvi kēe ndiko Jesuu
kuà'an ra, ta te'en nāka'an tuku ra
chi'in Ndioo:
—Yo'o ra kùu Tatái, tu küu ja'un
tìndeun yu'u, kuenda ña töve nde'i
tundo'o, va na kuu yi takua kùuniun
—kàti Jesuu.
43 Tajan kēe ndiko ra chānde'e ra
ma nuu ka'ìin ndra, ta nāta'an ndiko
ra ma ndra jàkua'a chi'in ra, ña kìxi
ndra ña endee küu naxi'i ma tinuu
ndra jà'a ñuma'na.
44 Ta ndākoo ra ndra, ta kēe ndiko
ra kuàka'an ra chi'in Ndioo, ma
cha'a' uni, chi'in juuni ma tu'un ña
cha kā'an ra.
45 Tajan kēe ndiko ra chānde'e ra
nuu ka'ìin ma ndra chàkunuu chi'in
ra, ta te'en nāka'an ndio ra chi'in
ndra:
—Vitin va, na kusu ndo, ta nindee
ndo, ti cha chāa ma ora ña ni ku'va
ra ma ra Se'e ñivi, nda'a' ma ndra
jà'a kuati.
46 Na ndeta ndo, ta ko'o, ti cha
vàchi ma ra ni xikoña'a yu'u —kàti
Jesuu chi'in ndra.

Nuu tìin na Jesuu
(Mr. 14:43-50; Lc. 22:47-53; Jn. 18:2-11)

47 Juuni ndaa ga Jesuu kà'an ra,
ora chāa ndio ma Juda, ra juuni kùu
iin ma ndra uchi uvi, ña chàkunuu
chi'in Jesuu, chi'in kua'a' va'a, ndra
nda'a machiti, chi'in yutun. Ìyo ndra
vàchi kuenda ma ndra kuxini nuu
sutu, ta ìyo ndra vàchi kuenda ma
ndracha'nu ma ndian judíu.
48 Juda, ra xìkoña'a Jesuu, te'en
chā'a ra iin seña, naja kua ni ja'a ra,
ta koto ndra nda ra kùu ra:
—Ra ni tutui sitin kùu ra, ikan na
tiin ndo ra —kàti Juda.
49 Tajan chātu'va ndio ra nuu
ndaa Jesuu, ta te'en nāka'an ra chi'in
ra:
—¡Na koo va'un, Matru! —kàti ra
chi'in ra.
Ta tūtu ra sitin ra.
50 Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in
ra:
—Xaa, ¿nda tiñu vàchiun? —kàti
Jesuu chi'in ra.
Tajan chājayatin ndra ndra nuu
ndaa Jesuu, ta tīin ndra ra.
51 Ta ma ora ikani, iin ma ndra
ka'ìin chi'in Jesuu, tāva ra machiti
ra, ta chā'nda ra iin chiyo so'o ma
ra kùu musu ma sutu ra kuxini nuu
sutu.
52 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra
chi'in ra:
—Na ti'i va'un ma machitiun tichi
vena yi, vati tandi'i ma ndian
kànita'an chi'in machiti, juuni chi'in
machiti ni kuvi na ndia.
53 ¿A töve chìtoun, ña tu ndakain
nuu ma Tatái, ña na tachi ra kua'a'
mii ma jandaru, ña kùu tati jà'a tiñu
nuu Ndioo, ña na tindee ndra yu'u,
ta takan ni ja'a ra yi?
54 Va tu jà'i takan, ¿naja kua jà'i,
ta chinu tu'un kà'an nuu ma tutu
Ndioo, naja kua ìyo yi ña kuu yi,
tuva takan? —kàti Jesuu.
55 Tajan juuni ma ora ikan, te'en
nāka'an tuku ra nuu ma ñivi:

—¿Ta naja vàchi tiin ndo yu'u chi'in machiti, ta chi'in yutun, takua kùu iin ra su'u? Tandi'i kivi chūnandi̱ jāna'i nuu ma ñivi tañu ndo ma tichi veñu'u ka'nu, ta töve nī tiin ndo yu'u.

56 Va ndisaa ña'a te'en kùu yi, ikan na chinu tu'un tāa ma ndra kā'an chi'in tu'un yu'u Ndioo nuu ma tutu Ndioo.

Tajan ma ora ndisaa ndio ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu, numini chīnu ndra kuà'an ndra, ta ndākoo ma'iin ndra ra.

Tìsokuati na Jesuu nuu ndra kumitiñu

(Mr. 14:53-65; Lc. 22:54-55, 63-71; Jn. 18:12-14, 19-24)

57 Takan kūu tajan ma ndra jandaru, ndra tīin ma Jesuu, ndàka ndra ra chāa ndra ve'e ma sutu cha'nu ña kuxini nuu sutu ña nàni Caifás. Ta ikan cha ka'ìin ti'vi ma ndra kùu matru ña jàkua'a tutu ley Ndioo, chi'in ma ndra cha'nu.

58 Va ma Petu', tāndikun ra kuà'an ra chata Jesuu, chikani chikani, nda kati chāa ndra nuke'e ve'e ma sutu ña kuxini, ta kī'vi ra chūnandi ra ikan chi'in ma ndra jandaru, nde'o niyi ni ja'a ndra chi'in Jesuu.

59 Tajan ma ndra sutu ña kùxini nuu sutu, chi'in ma ndra cha'nu, ta chi'in tandi'i ma ndra kumitiñu, nànduku ndra naja kua tìsokuati ndra Jesuu, vaji yöve ña ndicha kùu yi. Ta chi'in yakan kùu ka'ni ndra ra.

60 Va nī kuu yi, vaji kua'a' ñivi kūti'vi, ta tīsokuati na Jesuu chi'in ma tu'un vata. Ta nunuuni chākoyo uvi ta'an ma ndian tīsokuati Jesuu chi'in tu'un vata.

61 Ta ndiakan te'en nāka'an na:

—Ra'ya, te'en kā'an ra: "Yu'u kùu ja'i janduvai ma veñu'u ka'nu Ndioo, ta tichi uni kivi kùu kani'i ndikoi yi." Takan kā'an ra —kàti ndra.

62 Tajan ma sutu ña kùxini nuu sutu, ndēta ra, ta te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:

—¿Ta naja töve kà'un nï'iin nakuyi? ¿Niyi kùuni na ka'an na chataun chi'in ma tu'un i'ya? —kàti ra.

63 Va Jesuu tàxiin kīndoo ra. Tajan te'en nāka'an tuku ma sutu ña kuxini nuu sutu chi'in Jesuu:

—Chi'in sivi ma Ndioo ndito, kà'in chi'un, ña na ka'un ma ña ndaa. Na ka'un, tuva ndicha ña kùu̱n ma Cristu, ra Se'e Ndioo —kàti ra.

64 Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Ma takua kā'un, takan kùu yi. Ta juuni kà'in chi'in ndo, ña ni nde'e ndo ma ra Se'e ñivi, ña nàndi ra chiyo kua'a ma Ndioo ka'nu, ra ìyo ndatu, ta ni kichinuu ra tichi vikó ma iti' andivi —kàti Jesuu.

65 Tajan jānakaa ndio ma sutu kuxini juuni ma ja'ma ra, ña chi'in yakan, chā'a ra ma seña, ña ya'a kayuni ra, ta te'en nāka'an ra:

—Ma tu'un ña kā'an ra'ya, iin kuati ya'a ga ka'nu kùu yi kuenda Ndioo. ¿A ìyo ga yi ña nanduku yo tia ga testigu ña kùta'an chi'in yo?, kùuni ndo. Nda maa ndo chīni ndo ma tu'un kini ña kā'an ra.

66 ¿Naja kua ndè'e ndo yi? —kàti ma sutu kuxini.

Ta ndrakan te'en nāka'an ndra:

—Ìyo kuati ra, ta ìyo yi ña kuvi ra —kàti ndra chi'in ra.

67 Tajan tīvisii ndra nuu ra, ta kāni ndra ra. Ta ìyo inga ndra kāni nuu ra ndia,

68 ta te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Yo'o, ra kà'an ña kùu Cristu, ¡na ka'un, nde'o nda yo kāni ñu̱n! —kàti ndra chi'in ra.

Petu' kàti ra ña töve nàkoto ra Jesuu

(Mr. 14:66-72; Lc. 22:56-62; Jn. 18:15-18, 25-27)

69 Takan kūu ta ora juuni nàndi ga Petu' ma nuke'e, tajan chājayatin iin ña kùu musu ma sutu nuu nàndi ma Petu', ta te'en nāka'an ña nuu ra:

—Juuni yo'o kùu ma ra chàkunuu chi'in Jesuu, ra kīchi ñu'u' Galilea —kàtian chi'in ra.

70 Va ma Petu' te'en nāka'an ra:

—Töve chìtoi nda ra kùu ma ra kà'un —kàti ra chi'an.

71 Ta ma Petu', ti cha kuà'an ra ma iti' yuve'e, ña chani kee ra niku, ora

ndē'e tukuan ra, ta te'en nāka'an ña chi'in ma ndra ka'ìin ikan:
—Juuni ra chàkunuu chi'in Jesuu, ra kīchi ñuu Nazaret kùu ra'ya —kàtian chi'in ndra.
72 Ta ma Petu' te'en kà'an tuku ra:
—Töve nàkotoi ma ra kà'un chiña —kàti ra chi'in ña.
73 Ta nunuuni, tajan ma ndra ka'ìin ikan, chājayatin ndra ndra nuu ma Petu', ta te'en nāka'an ndra chi'in ra ndia:
—Ndicha va'a ña yo'o kùu iin ma ra chàkunuu chi'in Jesuu, vati chà'a ndi kuenda ña indukuni kà'un takua kà'an ma inga ndra ndia —kàti ndra chi'in ra.
74 Tajan Petu' te'en chā'a ndiko ra tu'un, ña töve nàkoto ra ra:
—Yu'u chà'i tu'un nuu ndo ndava nda nuu Ndioo, ña ndicha kuii, ña töve nàkotoi ma ra kà'an ndo —kàti ra chi'in ndra.
Ta ma ora ikani nānda'yu iin lo'o.
75 Tajan Petu' te'en chāku'uni ndio ra takua kā'an Jesuu chi'in ra: "Antea ña nda'yu ma lo'o, yo'o uni cha'a' ni ka'un ña töve nàkotoun yu'u." Tajan kēe ndio ra ma ikan, ta kuà'an ndio ra ña chāku nduva'a kuii ra, ña nda'vi kùuni ra.

27

Jesuu ndaa ra nuu chà'nda Pilatu tiñu
(Mr. 15:1; Lc. 23:1-2; Jn. 18:28-32)

1 Ta ora kūndichin ma inga kivi, tandi'i ma ndra kùxini nuu sutu, chi'in ma ndracha'nu kuxini nuu ma ndian judíu, jāndo'iin tu'un ndra, ña naja kua jà'a ndra, ta ka'ni ndra Jesuu.
2 Tajan chū'ni ndra nda'a' ra, ta kuà'an ra chi'in ndra nuu ma Ponciu Pilatu, ra kùu kuvienu ma ñuu Roma.

Nuu chì'í Juda

3 Takan kūu ta ora ndē'e ma Juda, ra xīkoña'a Jesuu, ña ni ka'ni ndio ndra ra, tajan jāchikoni'i ndiko ra, ndi oko uchi ma xu'un' plata nuu ma ndra sutu ña kuxini nuu sutu, chi'in nuu ma ndracha'nu ña kuxini nuu ma ndian judíu, ti tükuii va'a kūuni ra,
4 ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:
—Cha chìtoi, ña yu'u jā'i iin kuati ka'nu, cha'a' ña chā'i ña na kuvi iin ra töve kuati ma nuu ndo —kàti ra chi'in ndra.
Va ndrakan te'en nāka'an ndra chi'in ra:
—¡Yüva kuati ndyu'u kùu yi, ti kuati maun kùu yi! —kàti ndra chi'in ra.
5 Tajan ma Juda chōso ndio ra ma xu'un' nuu ndra ma tichi veñu'u ka'nu, ta chāka'ni maa ra ra chi'in yo'o.
6 Ta ikan jan ma ndra kùxini nuu sutu, jāti'vi ndra ma xu'un' ta te'en nāka'an ndra:
—Na küu taan yo ma xu'un' i'ya tichi ma chatun nuu tì'i na ma xu'un' sòkó na, vati ma ya'vi kuenda ña na kuvi iin ñivi kùu yi —kàti ndra.
7 Ta ikan jan jāndo'iin tu'un ndio ndra, nayi ìyo yi ña ja'a ndra chi'in ma xu'un' ikan. Tajan jāta ndio ndra iin ñu'u', ña nàni, nuu kèe ñukisi, ña jàva'a na kisi, ma chi'in yi. Ma ñu'u' ikan kùu yi, kuenda ña na koo ma nuu kuchi ndian vàchi inga ñuu.
8 Ta cha'a yakan kùu yi, ña nda vitin, ma ñu'u' ikan kīndoo sivi yi ña nàni yi: "Ñu'u' jāta chi'in xu'un' ndií."
9 Ta takan kūu yi ña chīnu ma tu'un tāa Jeremía, ra kā'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, vati rakan te'en tāa ra nuu ma tutu Ndioo: "Ndāki'in ndra, ndi oko uchi ma xu'un' plata, ña chīkan ma ndian ñuu Israel, kuenda ña na kuvi ra.
10 Ta chi'in yi, kājata ndra ma ñu'u', ña nàni nuu kèe ñukisi ña kùva'a kisi takua kā'an ma Racha'nu nui ña ìyo yi ña ja'i", kàti ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo.

Jesuu ndaa ra nuu chà'nda Pilatu tiñu
(Mr. 15:2-5; Lc. 23:3-5; Jn. 18:33-38)

11 Takan kūu tajan ndàka ndio ndra Jesuu chāa ndra nuu ma Pilatu, ra kùu kuvienu, ta rakan te'en chīkatu'un ra nuu Jesuu:
—¿A ndicha ña yo'o kùu Rey nuu ma ndian judíu? —kàti ra.

Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:
—Ma takua kà'un, takan kùu yi —kàti Jesuu.
12 Ta ora tìsokuati ma sutu ña kùxini nuu sutu ma Jesuu, ta chi'in ma ndracha'nu ña kuxini nuu ndian judíu, Jesuu endee töve nī ka'an ra.
13 Takan Pilatu te'en chīkatu'un ra nuu ra:
—¿A töve chìniun, ña ya'a tìsokuati ma ñivi ñu̱n? —kàti ra chi'in Jesuu.
14 Va Jesuu endee töve nī ka'an ra. Ta takan kūu yi, ña Pilatu töve chìto ra nayi jà'a ra chi'in ra, ta ndava kuà'an tati ra.

Nuu kàti Pilatu ña na ka'ni ndra Jesuu
(Mr. 15:6-20; Lc. 23:13-25; Jn. 18:38–19:16)

15 Va'ani vitin, ma nani kuiya ora chìyo ma viko Pakua, ma kuvienu tàva ndra yo indii vekaa ma nda ra ni kuuni ma ñivi chìkan na nuu ndra, ikan na kindoo nuna ra. Takua takani jà'a ndra ma kivi viko ikan.
16 Ma kuiya ikan indii iin ra ya'a nàkoto ñivi, ña nàni Barrabás ma tichi vekaa.
17 Tajan ora cha ka'ìin ti'vi ma ñivi, ta Pilatu te'en chīkatu'un ra nuu na:
—¿Nda yo kùuni ndo ña jañai, a Barrabás, a Jesuu, ra juuni kà'an ndo ña nàni Cristu ndia? —kàti ra.
18 Takan kàti Pilatu, vati chā'a ra kuenda, ña chāndaka ndra ra nuu ra cha'a' ña tìxin ndra nde'e ndra ra.
19 Ta ora juuni yanga nàndi ga Pilatu ma nuu chà'nda ra tiñu, tajan te'en tāchi ma ñasi'i ra ña na kukatitu'un iin ra ma nuu ra: “Koto ki'viun chi'in ma ra va'a ikan, vati nduva'a kuii nducha chāni̱ jā'a ra.” Takan na katitu'un ra ma nuu ra, kàtian.
20 Va ma ndra kùxini nuu sutu, chi'in ma ndracha'nu kuxini nuu ma ndian judíu, kūndee ndra jā'a ndra, ña na ndakan ma ñivi nuu Pilatu, ña na tava ra Barrabás, ta Jesuu, na kuvi ra.
21 Tajan ma Pilatu ra kùu kuvienu, chīkatu'un tuku ra nuu na:
—I'ya ka'ìin uvi ta'an ndra: ¿nda ra kùuni ndo ña jañai? —kàti ra.
Ta ma ñivi te'en nāka'an na:
—Na jañaun ma Barrabás —kàti na.
22 Ta Pilatu te'en chīkatu'un ndiko ra nuu na:
—Ta, ¿niyi ìyo yi ña ja'i chi'in Jesuu, ra kà'an ndo ña kùu Cristu?, tuva takan —kàti ra.
Ta ndisaa na, te'en nāka'an na:
—¡Na takaun ra nuu kruu! —kàti na.
23 Tajan te'en nāka'an tuku Pilatu nuu ma ñivi:
—Ta, ¿nda kuati kùu ma ña jā'a ra? —kàti ra.
Va ma ñivi te'en kīcha'a ndiko na ndà'yu na nuu Pilatu:
—¡Na takaun ra nuu kruu! —kàti na.
24 Ta ora ndē'e Pilatu, ña endee kà'an na takan, ta nanivaa kùu na, tajan tāchi ndio ra iin yo chāki'in takuii, ta nākata ra nda'a' ra nuu ndè'e ndisaa ñivi, ta te'en nāka'an ra:
—Yöve kuati yu'u kùu yi, cha'a' ña ìyo yi ña kuvi ra, vati kuenda maa ndo kùu yi —kàti Pilatu.
25 Ta tandi'i ma ñivi, te'en nāka'an na chi'in ra:
—¡Kuati maa ndi, chi'in se'e ndi, kùu yi ña ni kuvi ra! —kàti na.
26 Tajan Pilatu tāva ndio ra Barrabás, ta tāchi ra ña na kani ndra Jesuu, ta ikan jan chā'a ndio ra ra nuu ndra, ña na takaa ndra ra nuu kruu.
27 Takan kūu ta ora yā'a ndio, tajan ma ndra jandaru ma kuvienu, ndàka ndra Jesuu chāa ndra ma vetiñu. Ta ikan tandi'i ma ndra kùu jandaru, kūti'vi ta'an ndra nuu ndaa Jesuu, ta chīkonuu ndio ndra ra.
28 Tajan tāva ndio ndra ma ja'ma ra, ta jāku'un ndra iin ja'ma kua'á ra.
29 Ta ikan jan jūndii ndio ndra iin korona ña kūva'a chi'in mamaa iñu ma xini ra, ta chā'a ndra iin yutun kuiin, ña na kunda'a ra ma chiyo kua'a ra. Tajan chūnandi chiti ndio ndra nuu ra, ta te'en kà'an ndra chi'in ra, ña chàtu'un ndra ra:
—¡Na koo endeeni yo'o ra chà'nda tiñu nuu ma ñivi judíu! —kàti ma ndra jandaru.

30 Ta juuni tīvisii na ra, ta juuni
chi'in ma yutun nda'a ra kāni ndra
ma xini ra.
31 Takan kūu ta ora yā'a ña
chàtu'un ndra ra, tajan kīndaa
ndiko ndra ma ja'ma kua'á ña
jāku'un ndra ra, ta jāku'un ndiko
ndra ma ja'ma maa ra ra, ta kuà'an
ndio ra chi'in ndra ma nuu ni takaa
ndra ra nuu kruu.

Nuu chùtakaa Jesuu nuu kruu
(Mr. 15:21-32; Lc. 23:26-43; Jn. 19:17-27)

32 Ta ora kuà'an ndra, tajan ma
tichi iti' ikan, chīkuta'an ndra iin ra
ñuu Cirene, ña nàni Simón. Ra'ya
kùu ra, ña jā'a ndra ña na kuiso ra
ma kruu ndiso Jesuu.
33 Ta ora chāa ndra iin ñuu nàni
Gólgota, ña kùuni yi kà'an yi, nuu
kàndoyo kua'a' iki xini ndian chī'í.
34 Ikan chā'a ndra vinu ña
jākanuu ndra chi'in iin ña iya ña
na ko'o ra ra'. Va ora tīyaa ma Jesuu
ra ra', ta ndē'e ra naja kua chì'i ra',
töva ni kuuni ra ko'o ra ra'.
35 Takan kūu ta ora cha tākaa ndio
ndra ra nuu kruu, tajan kīcha'a ndio
ma jandaru chàsiki ndra ja'ma Jesuu
juuni chi'in maa ndra, nde'o nda yo
chi'in kindoo yi. Ta takan kūu yi, ña
chīnu ma tu'un kā'an ma ra kā'an
chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na, ti
rakan te'en kā'an ra: "Ni kusiki ndra
chi'in yuu, ta takan ni nata'vi ndra
ma ja'mai juuni chi'in maa ndra",
kāti ra.
36 Ta ora yā'a, tajan chūnandi
ndra jàkuenda ndra ma nuu tàkaa
ra.
37 Ta ma iti' xini ra, tātuu ndra ma
letra, ña kà'an nda cha'a' kùu yi ña
tākaa ra ma ikan. Ta ma tu'un ikan,
te'en kà'an yi: "Ra'ya kùu Jesuu, ra
kùu Rey nuu ma ndian judíu", kàti
yi.
38 Ta juuni tākaa ndra uvi ta'an ma
ndra su'u xiin ra, iin ra chiyo kua'a
ra, ta inga ra chiyo satin ra.
39 Ta ma ndian yā'a ma nuu tàkaa
Jesuu, chàtu'un na ra, ta kàva na
xini na,
40 ta te'en kà'an na:
—Yo'o, ra kàtiun ña ni janduva ma
veñu'u ka'nu, ta tichi uni kivi, ni
kutaa ndikoun yi niku, na jakakun
ñu̱n, juuni chi'in maun, ta nuu̱n ma
nuu takaun nuu kruu, tuva ndicha
ña ra Se'e Ndioo kùu̱n —kàti na
chi'in ra.
41 Ta juuni takan chàtu'un ma
ndra kuxini nuu sutu ra, chi'in ma
ndra jàkua'a tutu Ndioo, ta ndra
fariseu, chi'in ma ndracha'nu ña
kuxini nuu ma ndian judíu ra ndia.
Ta ndrakan te'en kā'an ndra chata
ra:
42 —Jākakú ra inga na, va juuni
maa ra, na küu jakakú ra ra. Tu
ndicha ña Rey ra chà'nda tiñu nuu
ma ñivi Israel kùu ra, na nuu ra
ma nuu takaa ra nuu kruu, ta takan
chinunio ma tu'un ra.
43 Vati tu ìyo tundeeni Ndioo chi'in
ra, ña jakakú ma Ndioo ra, na jakakú
ra ra vitin, tuva ndicha ña Ndioo
kùuni ra nde'e ra ra. Ti juuni maa
ra kā'an ra nuu yo, ña ra Se'e Ndioo
kùu ra —kàti ndra.
44 Ta nda ma ndra su'u, ña tàkaa
nuu kruu chi'in ra, ndita'an ndra
chàtu'un ndra ra ndia.

Nuu chì'í Jesuu
(Mr. 15:33-41; Lc. 23:44-49; Jn. 19:28-30)

45 Tajan ora kēta ma kachuvi
ndaa, ta nda ma kaa uni chani'ini,
ninii ka'nu ma nuñu'u' ñuñivi,
endee ndōnaa yi.
46 Tajan juuni ma ora ikan, te'en
kānachaa ni'i Jesuu:
—Elí, Elí ¿lama sabactani? —ma
tu'un ikan, te'en kùuni yi ka'an yi:
Tatá Ndioo, Tatá Ndioo, ¿ta naja
ndākoo ma'iiun yu'u? —kàti ra.
47 Tajan ìyo ma ndra ka'ìin ikan,
ña ora chīni ndra ma ña kā'an ra, ta
te'en nāka'an ndra:
—Ma ra'ii i'ya kànachaa ra ma
Elía, ra kā'an chi'in tu'un yu'u Ndioo
—kàti ndra.
48 Tajan juuni ma ora ikani,
chāki'in iin ma ndra ka'ìin ma ikan,
iin ña xa'ma, ta cha jākuti ra ma
vinu iya yi, ta chū'ni ndio ra yi xini
iin yutun kani, ta jānani ra yi yu'u
Jesuu, ña na ti'vi ra yi, ta ko'o ra ra'.

49 Va ma inga ndra te'en nāka'an
ndra:
—Ndakoo yo'o ra, nde'o a vàchi
ma Elía, ta jàkakú ra ra —kàti ndra.
50 Tajan ni'i va'a nānda'yu ndiko
ma Jesuu, ta chī'í ndio ra.
51 Ta ma ora ikani, ma ja'ma ña
tàkaa tichi veñu'u ka'nu, ndāta ja-
vandaa yi, nda siki, ta nda ninuu.
Ta tāan ndio ma nuñu'u', ña ndava
ndāta java ndaa ma yuu na'nu jā'a
yi.
52 Ta nda ma nuu ñaña ma
ndian ndií, ndāta yi, ta kua'a' ma
ndian chī'í, ña chìnuni tu'un Ndioo,
nātaku na ma ora ikan.
53 Va ma ñivi i'ya, kēe na ma nuu
ñaña na, ma ora yā'a ña nātaku
Jesuu, ta ikan jan kī'vi ndio na ma
ñuu ií Jerusalén, ma nuu nduva'a
kua'a' ñivi ndē'e na na.
54 Takan kūu tajan ora ndē'e ma
ra kùu capitán, chi'in ma ndra
ka'ìin jàkuenda nuu tàkaa Jesuu, ña
nduva'a ni'i tāan, ta inga tuku ma ña
kūu, ta nduva'a yū'vi ndra, ta te'en
nāka'an ndra:
—¡Ndicha kuii, ña ra Se'e Ndioo
kūu ra'ya niku! —kāti ndra.
55 Ta ìyo kua'a' ñivi ña'a, ña
tāndikun chata Jesuu, ña kīchi nda
ma ñu'u' Galilea kuenda ña tìndee
vi ra, ka'ìin chikani vi kànde'e vi,
naja kua tā'an ra.
56 Ta tañu ma ñivi ña'a ikan, ndaa
ma Ndiya Magdalena, chi'in Ndiya
ma'á Jandiau, ta Kusé, ta chi'in ma'á
ma ndra se'e Zebedeu ndia.

Nuu kùchi Jesuu
(Mr. 15:42-47; Lc. 23:50-56; Jn. 19:38-42)

57 Takan kūu, ta ora chani kuna'a,
tajan chāa iin ra kuika, ra ñuu
Arimatea, ña nàni Kusé. Ta rakan
ti, juuni iin ra chākunuu chi'in Jesuu
kùu ra niku.
58 Tajan rakan chānde'e ra Pilatu,
ta chīkan ra kuñu Jesuu nuu ra. Ta
Pilatu kà'an ra ña na ku'va ndra yi
nuu ra.
59 Ta ora nī'i ndio Kusé ma kuñu
ra, ta kāva ra iin ja'ma ndōo yi.
60 Tajan kūchi ndio ra yi ma tichi
iin yavi chaa, ña ja tāchi ra ña na
jandova'a ndra ma tichi yuu, ta kùu
yi nuu ñaña Jesuu. Ta ora yā'a chāsi
ndio ra yu'u ma nuu kì'vi yo ma nuu
ñaña, chi'in iin yuu ka'nu, tajan kēe
ndio ra kuà'an ra.
61 Ta ma Ndiya Magdalena, chi'in
ma inga tuku Ndiya, kīndoo vi nàndi
vi jàkuenda vi, yatini ma nuu kūchi
Jesuu.

Ma ndra jandaru, kùmi ndra nuu kūchi Jesuu

62 Takan kūu ta ora tuvi inga kivi,
ña kùu yi ma kivi nindeo, ma ndra
sutu, ña kuxini nuu sutu, chi'in ma
ndra fariseu, chā'an ndra chānde'e
ndra ma Pilatu,
63 ta te'en nāka'an ndra chi'in ra:
—Yo'o racha'nu, chāku'uni ndi, ña
ora juuni ndito ga ma ra nduva'a
vata ikan, rakan kā'an ra, ña ora cha
yā'a uni kivi, ta ni nataku ndiko ra.
64 Yakan va na tachiun ma ndra
jandarun, ña na kujakuenda ndra
ma nuu ñaña nuu kūchi ra, nda ma
kivi uni, koto ja'a ma ndra chàkunuu
chi'in ra, kūtavani'i xe'e ndra ma
kuñu ra ora chanikuaa, ta ndrakan,
te'en ni ka'an ndio ndra nuu ma
ñivi: "Cha nātaku ndiko ra tañu
na ndian ndií", ni ka'an ndra. Ta
tu takan kùu yi, tajan kùuni ndio
yi ka'an yi, ña ma tu'un vata nuu
ndi'inia i'ya, ka'nuga yi kua ma tu'un
vata nunuu, tuva takan —kàti ndra
chi'in ndra.
65 Tajan Pilatu te'en nāka'an ra
chi'in ndra:
—I'ya ìyo ma ndra jandaru ña ni
kujakuenda chi'in ndo ma ndakan.
Na ku'un ndra chi'in ndo, ta na
jakuenda va'a ndra ma nuu kūchi
Jesuu jà'a ndo.
66 Tajan kēe ndio ndra kuàkumi
va'a ndra ma ikan. Ta kāni ndra iin
tuni chata ma yuu ka'nu ña ndàsi
ma ikan. Tajan ndākoo ndio ndra
ma jandaru, ña na kumi va'a ndra
ma ikan.

28

Nuu nàtaku ndiko Jesuu
(Mr. 16:1-8; Lc. 24:1-12; Jn. 20:1-10)

1 Takan kūu ta ora yā'a ndio
ma kivi sabadu, ma kivi nindeo,
ta kūndichin ndio ma kivi nunuu,
nuu kìcha'a ma jamana. Ma Ndiya
Magdalena, chi'in ma inga Ndiya,
kēe vi kūa nde'e vi ma nuu ñaña
nuu kūchi Jesuu.
2 Ta nunuuni, ta kīcha'a nduva'a
ni'i tàan ma nuñu'u'. Takan jā'a yi,
vati nūu iin ma ra tati ña jàkuu tiñu
nuu Ndioo ma iti' andivi. Ta ora
cha ìyo ndio ra ma nuu kūchi Jesuu,
tajan tāchiyo ra ma yuu ña ndasi
yu'u yi, ta chūnandi ra chata yi.
3 Ma ra kùu tati ikan, nduva'a
tacha ra takua iin tacha andivi, ta
ma ja'ma ra nduva'a vii kuichin yi,
takua kùu ma nieve.
4 Ta ora ndē'e ma ndra jandaru
yi, ta yū'vi ndra, ta ndāyu ndra, ña
ndava kūnaa ndra jà'a yi.
5 Tajan ma tati ikan, te'en nāka'an
yi chi'in ma ñivi ña'a:

—Na yü'vi ndo, ti cha chìtoi, ña
Jesuu, ra chī'í nuu kruu kùu ma ra
nànduku ndo.
6 Na töva ra ma i'ya, vati cha
nātaku ra ma takua kā'an ra chi'in
ndo niku. Na kichi nde'e ndo ma
nuu chūndii ra niku.
7 Na numini ku'un ndo, kukat-
itu'un ndo nuu ma ndra chàkunuu
chi'in ra, ña ma Jesuu, ra chī'í, cha
nātaku ndiko ra, ta ji'na ga ra ni
ku'un ma ñu'u' Galilea kua maa
ndra, ta ndakan ni nde'e ra ndra
inga cha'a'. Tu'un i'ya kùu ma ña
ìyo yi ña katitu'in nuu ndo. —Takan
kāti ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo
chi'in vi.

8 Tajan numini kēe ndio vi ma nuu
kūchi Jesuu, ña ni töva chìto vi, a
cha'a' ña ndasii vi kùu yi, a cha'a'
ña chìsii vi kùu yi. Ta endee chìnu
ndio vi kuàkatitu'un vi nuu ma ndra
jàkua'a chi'in Jesuu.
9 Ta ma nuu kàcha'an vi kēta ma
Jesuu nuu vi, ta kāña'a ra chi'in vi.
Tajan vikan, chājayatin vi vi nuu
ra, ta chūnumindaa vi cha'a ra, ta
jāka'nu vi ra.
10 Ta Jesuu te'en nāka'an ndio ra
chi'in vi:

—Na yü'vi ndo. Na kukatitu'un
ndo nuu ma ndra jàkua'a chi'in,
ña ìyo yi ña ku'un ndra ma ñu'u'
Galilea, vati ndakan ni nde'e ndra
yu'u —kàti Jesuu chi'in vi.

Ma ndra jandaru ña jàkuenda,
nàtu'un ndra ma ña tā'an ndra

11 Ta ora juuni yanga kàcha'an vi
ma tichi iti', ta ikan chīkuta'an vi
uvi uni ma ndra jandaru, ña kūmi
ma ikan, ña chā'an ndra ma ñu'u'
Galilea, chākatitu'un ndra ndisaa
ma ña tā'an ndra nuu ma ndra sutu
ña kuxini nuu sutu.
12 Tajan ma ndra sutu kuxini i'ya,
chānatu'un ta'an ndra chi'in ma
ndracha'nu ña kuxini nuu ndian
judíu, ikan na jando'iin ndra tu'un
chi'in ta'an ndra. Ta ikan chā'a ndra
kua'a' xu'un' nuu ma ndra jandaru.
13 Ta ma ndracha'nu te'en nāka'an
ndra chi'in ma jandaru:

—Tu ìyo ndian chìkatu'un nuu
ndo cha'a' ma ña kūu, na katitu'un
ndo nuu na, ña ma ora chanikuaa
ña kàndoyo ndo kìxi ndo, chā'an
ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu, ta sū'u
ndra ma kuñu ra, kati ndo.
14 Ta tu ma kalecha'nu koto ra
yi, na näkanini ndo ti ni jandomani
maa ndi ra, ikan töve nakuyi ta'an
ndo jà'a ra —kati ndra.
15 Tajan tīin ndio ma ndra jandaru
ma xu'un', ta jā'a ndra ma takua
kā'an ndra chi'in ndra. Ta ma tu'un
i'ya juuni kà'an ga ma ndian judíu
yi nda vitin.

Nuu chà'a Jesuu tiñu jà'a ma ndra
chàkunuu chi'in ra
(Mr. 16:14-18; Lc. 24:36-49; Jn.
20:19-23)

16 Ta takan kūu yi, ña ndi uchi
iin ma ndra chàkunuu chi'in Jesuu,
chā'an ndra ma ñu'u' Galilea, ta
chāa ndra ma yuku nuu kāti Jesuu
nuu ndra.
17 Ta ora ndē'e ndra Jesuu, ta
jāka'nu ndra ra, vaji ìyo ma ndra
tüvi nī ja'a yi cha'a' ña tüvi chìnuni
ndra.
18 Tajan chājayatin ndio ma Jesuu
ra nuu ndra, ta te'en nāka'an ra
chi'in ndra:

—Ma Ra chā'a tiñu nui, ña na
ka'ndai tiñu ninii ka'nu ma nuñu'u'
i'ya, ta ma andivi, kùu ma Ndioo
ka'nu.
19 Ta na ku'un ndo kukatitu'un
ndo nuu ma ñivi ìyo ninii ka'nu ma
nuñu'u', ta na jandaku ndo na, ña
na kuu na ndian jàkua'a chi'in. Ta
na jakunduta ndo na, chi'in sivi ma
ra kùu Tatá yo, ta ma ra kùu Se'e, ta
chi'in sivi ma Tati Ií Ndioo.
20 Ta na jana'a ndo nuu na, naja
kua ìyo yi ña jachi'in na ndisaa ma
ña kātitu'in nuu ndo. Ta kùuni ña
na koto ndo, ña ni koi chi'in ndo
nani kivi, nda kati chàa ma ora nàa
ma ñuñivi. Ta takan na kùu yi.
Amén. —Takan kāti Jesuu.

Tu'un Ndioo tāa racha'nu Marku

Chàkunuu Xuva Tita jàkunduta ra ñivi tichi ku'u
(Mt. 3:1-12; Lc. 3:1-9, 15-17; Jn. 1:19-28)

1 I'ya kìcha'a tu'un va'a cha'a' Jesucristu, ra Se'e Ndioo.

2 Ra kā'an chi'in tu'un yu'u Ndioo tatiempu, ta rakan nàni ra Isaía. Ta tāa ra iin tu'un cha'a' Racha'nu Jesuu, ra ni kichi iti' nuu. Ta te'en kà'an yi: "Ni tachi̱ iin ra jàkuu tiñu nui iti' nuu̱n, na jandova'a ra ma itiun." Takan kāti Ndioo chi'in ra Se'e ra.

3 Yakan va Xuva ra jàkunduta kùu ra ña tāchi Ndioo ra, na jakuu ra tiñu nuu Jesuu. Ta te'en kà'an Xuva ora nānda'yu ra tichi ku'u:

"¡Na jandova'a ndo iti' ni kichi Racha'nu!
¡Ta juuni na nuna ndo iin iti' ndaa kuenda ra ndia!"

4 Takan kūu ta kēta ndio ma Xuva ra jàkunduta nda tichi ku'u. Ta kàtitu'un ra nuu ma ñivi na ndikoni'i na chi'in Ndioo, ta na kunduta na, ikan na janaa Ndioo kuati na.

5 Takan kūu ta kēta kua'a' ma ñivi ñuu Jerusalén ta inga tuku ñivi ìyo tichi ñu'u' Judea ña tàso'o na ña kà'an Xuva. Ta ora chīni na ña kà'an ra te'en, ta kīcha'a na nà'ma na kuati na. Tajan ma Xuva jākunduta ndio ra na ma yuta Jordán tichi ku'u ikan.

6 Takan kūu ta ma ja'ma chàku'un Xuva, kūva'a yi chi'in ixi kameyu. Ta chi'in pañu ñii chù'ni ra yi toko ra, ta chàchi ra mamaa tikaa kua'á chi'in nduxi ku'u.

7 Takan kūu ta te'en jàkoto ndio ra ma ñivi, ña kā'an Ndioo chi'in ra:

—Tiá iti' chatai, ni kichi iin ra ka'nu ga ta ndatu ra tiaga kua yu'u. Ta yu'u, ti ra nda'vini kùi, ña ni ñii ndikun ndichan ra ni yakan tüvi ìyo yi ña ndachi̱.

8 Taku yu'u, jàkundutai ndyo'o chi'in takuini, va rakan ni jakunduta ra ndo chi'in Tati Ií Ndioo. —Takan kàti Xuva chi'in na ikan.

Nuu kùnduta Jesuu
(Mt. 3:13-17; Lc. 3:21-22)

9 Takan kūu ta kēta iin kivi ña kēe Jesuu ñuu Nazaret, ña ìyo iti' ñu'u' Galilea. Ta ikan chāa ra nuu ndaa Xuva. Ta jākunduta ra Jesuu ma yuta Jordán.

10 Ora kèe Jesuu tichi takuii, ndē'e ra ña nùna ma andivi. Ta ikan kōyo Tati Ií Ndioo chata ra, ña kàa yi takua kàa iin livi.

11 Takan kūu ta chīni Jesuu ña nāka'an Ndioo nda andivi:

—Ndicha kuii, ña yo'o kùu se'i, ra kāchi̱n ña jàkuu tiñu nui, ti ya'a kùuni nde'i ñu̱n. —Takan kāti Ndioo chi'in Jesuu.

Kì'in ma kui'na ku'va Jesuu
(Mt. 4:1-11; Lc. 4:1-13)

12 Ora chīnu kā'an Ndioo ña'a, ta ma Tati Ií Ndioo chāndaka yi Jesuu iti' tichi ku'u.

13 Ikan chīyo ra uvi xiko kivi chi'in kua'a' kiti ku'u. Ta ikan kùu nuu kùuni ma kui'na kuxini ka'ndán' tiñu nuu Jesuu niku. Va tüvi nī ja'a Jesuu ma ña kā'án' chi'in ra, vati kuati kùuni ma kui'na ña na ja'a ra niku. Ta ora kuà'an ndio ma kui'na, tajan kīcha'a ndio ma kua'a' tati jàkuu tiñu nuu Ndioo tìndee yi Jesuu.

Jesuu kīcha'a kàtitu'un ra tu'un Ndioo ñu'u' Galilea
(Mt. 4:12-17; Lc. 4:14-15)

14 Ta ora yā'a ña tī'i ndra Xuva vekaa, ta Jesuu ti chàkunuu ra jàna'a ra tu'un va'a Ndioo iti' ñu'u' Galilea.

15 Ta te'en kà'an ra nuu ma ñivi ikan:

—Vitin va cha kūyatin ora ña ni nde'o nuu chà'nda Ndioo tiñu. ¡Yakan va na chikoni'i ndiko ndo iti' Ndioo! Ti vitin va cha kēta ora ni tava Ndioo tiñu nuu yo. ¡Yakan va na ndakoo ndo ma kuati jà'a ndo! ¡Ta na chinuni ndo ma tu'un Ndioo chi'in ndisaa anima ndo! —kàti Jesuu.

Jesuu kāna ra kumi ta'an ndra kìin
(Mt. 4:18-22; Lc. 5:1-11)

16 Takan kūu ta Jesuu chàkunuu ra yu'u lakuna ìyo ñu'u' Galilea. Ta ikan ndē'e ra iin ra nàni Simón chi'in ra yani ra, André. Ta ndrakan ti ndra kìin kùu ndra. Ta ikan jākanaa ndra ma yu'va tiaka' ka'nu nuu takuii. Takan jà'a ndra,
17 ta kēta Jesuu ña te'en nāka'an ra chi'in ndra:
—¡Na'a ndo chatai! Vitin cha chìto ndo naja kua kìin ndo tiaka', va vitin yu'u kùu ra ni jana'i nuu ndo naja kua nàni'i ndo ñivi kuenda Ndioo. —Takan kàti Jesuu chi'in ndra.
18 Ora chīni ndra ña kā'an ra takan, numini ndākoo ndra yu'va tiaka' ikan, ta tāndikun ndra kuà'an ndra chata ra.
19 Ta tiá iti' nuu ndē'e Jesuu inga ndra ka'ìin tichi lancha. Ta ikan indii Jandiau chi'in ra yani ra Xuva ña jàndova'a ndra yu'va tiaka' chi'in tatá ndra Zebedeu, ta chi'in ndra musu ndra ndia.
20 Ta ikan kāna Jesuu ndra. Tajan ndākoo ndio ndra tatá ndra chi'in musu ndra tichi lancha. Ta tāndikun ndra kuà'an ndra chata Jesuu ndia.

Iin ra ndiso tati xaan
(Lc. 4:31-37)

21 Takan kūu ta iin kivi nìndee ñivi judíu kùu yi, ora chāa ndra ñuu Capernaum. Tajan Jesuu chi'in ñivi kī'vi ra tichi veñu'u ñivi judíu. Ta ikan kīcha'a ra jàna'a ra tu'un va'a Ndioo.
22 Ta ma ñivi ndava yu'vi maania na ña ndē'e na kua jàna'a va'a ra chi'in chinituni ra. Vati tiaga va'a jàna'a ra kua jàna'a ndra matru jàkua'a tutu Ndioo.
23 Va tichi veñu'u ikan ndaa Jesuu jàna'a ra ora chīni ra ña ndā'yu iin ra ndiso tati xaan indii tichi veñu'u ikan. Ta kīcha'a kà'an ma tati xaan te'en:
24 —¿Ta naja kùuniun kanita'un chi'in ndi, yo'o Jesuu, ra ñuu Nazaret? Ta ndyu'u, cha chìto ndi ña vàchi jandi'un nuu ndi. Vati ndyu'u cha nākoto va'a ndi ti ma ra ií Se'e Ndioo kùu̱n. —Takan kāti tati xaan chi'in Jesuu.
25 Ta te'en kīcha'a kà'an xaan Jesuu chi'in tati xaan ikan:
—¡Taxiin kuu yu'u ndo, ta na kee ndo tichi kuñu ra'ya! —Takan kàti Jesuu.
26 Takan kūu ta kīcha'a chì'i i'i ma ra ndiso tati xaan jā'a yi. Ta jànivaania kùu na ora kēe na tichi kuñu ra.
27 Takan kūu ta ndisaa ma ndian ka'ìin ikan yū'vi na ña kūu takan, ta te'en kīcha'a chìkatu'un ta'an na nuu na:
—¿Nda iti' kīchi ra ña jàna'a ra te'en chi'in chinituni ra ta ya'a ndatu ra, ña nda tati xaan jàchi'in ña kà'an ra? —Takan nàtu'un ta'an ma ñivi ikan.
28 Takan kūu ta numini chīto ndisaa ñivi ñu'u' Galilea ña jà'a Jesuu.

Jesuu jànda'a ra ñaka'nu Simón ra juuni jākunani ra Petu'
(Mt. 8:14-15; Lc. 4:38-39)

29 Ta ora kēe Jesuu veñu'u ñivi judíu, numini kuà'an ra chi'in Jandiau chi'in Xuva, nda ve'e Simón chi'in André.
30 Ta ora chāa Jesuu ve'e ndra ta kāti ma Simón nuu ra ña ku'vi ma ñaka'nu ra kàndian nuu chito jà'a ka'ni.
31 Ta numini chāa Jesuu nuu kàndian ta tīin ra nda'a' ña ta ndākoan chūnandian jā'a ra. Ta ma ora ikani ndā'a ña. Ta kīcha'a ña jà'a ña ña kachi ndra.

Jànda'a Jesuu kua'a' ndian kù'vi
(Mt. 8:16-17; Lc. 4:40-41)

32 Ora ni kuna'a ora chīso nikandii, ma ora ikan chāndaka na kua'a' ndian ku'vi chi'in ndian ndiso tati xaan nuu ndaa Jesuu.
33 Takan kūu ta ndisaa ma ñivi kūti'vi na yuve'e nuu ndaa ra.
34 Tajan jàndova'a Jesuu tanuu kue'e ndo'o na. Ta juuni tāva ra ma tati xaan ña ndiso na ndia. Ta tüvi nī cha'a ra ka'an ma tati ikan ti cha nàkoto na ra.

Chàkunuu Jesuu jàna'a ra tu'un Ndioo nani veñu'u ñivi judíu
(Lc. 4:42-44)

35 Takan kūu ta ora tuvi inga kivi ora juuni takä'an kundichin, tajan ndēta ndio Jesuu, ta kēe ra kuà'an ra iin tichi ku'u nuu taxiin ña kuàka'an ra chi'in Ndioo.
36 Takan kūu ta chānuu kuà'an ra, tajan kuànanduku ndio Simón chi'in ndra mañeru ra ra.
37 Ta ora nāta'an ndra ra ta te'en kīcha'a ndra kà'an ndra chi'in ra:
—¡Ndisaa ñivi kàchika na nànduku na ñu̱n! —kàti ndra.
38 Ta te'en nāka'an Jesuu chi'in ndra:
—Va'a, va ji'na ìyo yi ña kujana'i tu'un Ndioo nuu tandi'i ñivi ìyo nda'a' ñuu i'ya. Vati tiñu ikan tāchi Tatái yu'u —kàti Jesuu.
39 Takan kūu ña chàkuu Jesuu ndi'i ñu'u' Galilea kàtitu'un ra tu'un Ndioo nani veñu'u ñivi judíu. Ta juuni jànda'a ra ma ñivi ndiso tati xaan ndia.

Jesuu jànda'a ra iin ra kù'vi jà'a kue'e tà'yu
(Mt. 8:1-4; Lc. 5:12-16)

40 Iin kivi chāa iin ma ra ndo'o kue'e tà'yu nuu ndaa Jesuu. Ta ikan chūnandi chiti ra nuu ra. Ta rakan te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:
—¡Jandova'a ma kue'e ndo'i tuva kùuniun! —kàti ra.
41 Tajan kūnda'vini Jesuu ra ta te'en nāka'an ra chi'in ra:
—Kùuni janda'i ñu̱n —kàti Jesuu.
Tajan jānani ra nda'a' ra ra. Ta ndā'a ra.
42 Yakan va ma ora ikani ndā'a ra. Ta nāa ma kue'e ikan ñii ra.
43 Tajan nduva'a kuii chūndayu'u Jesuu ra. Takan kūu tajan tāchi ndio ra ra na ku'un ra, va ji'na te'en nāka'an ra chi'in ra:
44 —¡Nuu nï'iin na, na kätitu'u̱n naja kua jā'un ña ndā'un! Ji'na kuii nuu sutu ìyo veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén, jana'un ñu̱n, ikan nakoto ra ti cha ndā'un. Ta ikan jan sokóun iin kiti nuu sutu kuenda Ndioo, ti kua ikan kàti tutu Ndioo ña tāa Moisés taji'na. Ti takan ìyo yi ña ja'a yo, ikan na koto tandi'i ñivi ña cha ndā'un —kàti Jesuu.
45 Tajan kēe ndio ra kuà'an ra, va tüvi nī jachi'in ra ña kā'an Jesuu. Ti kātitu'un ra yi nuu tandi'i ñivi ña kua janda'a ra ra. Yakan va na küa koo Jesuu tichi ñuu, ti kīndoo ra tichi ku'u taxiin nuu tüvi ndoyo ñivi. Va vaji takan jā'a ra ninii nānduku na ra.

2

Jesuu jànda'a ra iin ra kūyutun
(Mt. 9:1-8; Lc. 5:17-26)

1-2 Takan kūu ta ora cha yā'a yatin kivi, tajan chāa ndiko Jesuu ñuu Capernaum. Ta ora chīto ma ñivi ña chāa ndiko ra tichi iin ve'e ndaa ma ñuu ikan, ta ikan kūti'vi kua'a' ñivi ma tichi ve'e nuu ndaa ra, ña ni yuve'e küta'an ga na kuiin na. Ta ikan kīcha'a ra jàna'a ra tu'un Ndioo nuu na.
3 Takan kūu ta chāa kumi ta'an ndra ndiso iin ra kūyutun chi'in ti'va.
4 Ta tava küu ki'vi ndra yuve'e nuu ndaa Jesuu, jà'a ña ya'a kua'a' ñivi ka'ìin tichi yi. Yakan va ndāa ndra chata ve'e, ta nūna ndra ita'vini kua kùu januu ndra ma ra ku'vi nuu ndaa Jesuu tichi ve'e. Yakan va ora cha nūna ndra yi, tajan jānuu ndra ma ra kūyutun tichi ti'va, nda nuu ndaa Jesuu.
5 Ta ora ndē'e Jesuu ña ya'a chìnuni ndra ña jà'a ra. Yakan va te'en kīcha'a kà'an ra chi'in ra kūyutun:
—Yo'o se'yu vitin cha jānai ku-atiun. —Takan kàti Jesuu chi'in ra kūyutun.
6 Takan kūu ta ma ndra matru jàkua'a tutu Ndioo ka'ìin ikan, te'en nàkanini ndra cha'a' ña kā'an Jesuu te'en:
7 "¿Ta naja jà'a ra'ya ña kà'an ra takan? Ma tu'un kā'an ra iin ña kini kùu yi kuenda Ndioo. ¿A tüvi chìto ra, ti uvaa Ndioo kùu ra kùu janaa kuati ñivi? Ta tüvi kùu ja'a inga nda ndian nikuuni yi." Takan chànini ndra.

8 Va Jesuu numini chīto ra ña
chànini ndra takan. Yakan va te'en
chīkatu'un Jesuu nuu ndra:
—¿Ta naja vä'a' chànini ndo?
9 Tu ka'in chi'in ra ku'vi, cha jānai
ma kuati ra, ta töve nde'e ndo tuva
ndicha ña ni kuu ña kà'in. Va tu
ka'in chi'in ra: "¡Ndeta, ta natuviun
ti'vaun, ta ku'un ve'un!" Ta nde'e
ndisaa ndo ti ndicha ìyo ndatui.
10 Va vitin ni jana'i nuu ndo, ti kùu
janai kuati ñivi ñuñivi i'ya. Yakan va
ni koto ndo, ti yu'u kùu ra Se'e ñivi
tāchi Ndioo, ta ìyo ndatui. —Takan
kàti ra chi'in ma ndra jàkua'a tutu
Ndioo.
Ta te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in
ma ra kūyutun:
11 —Chi'in yo'o kà'in ña ndetaun
ta natuviun ti'vaun ta ku'un ve'un
—kàti Jesuu chi'in ra kūyutun.
12 Ora kā'an Jesuu te'en, ta ma
ra ku'vi niku, numini ndēta ra, ta
nātuvi ra ti'va ra, ta kēe ra ma tichi
ve'e, ta kuà'an ra. Yakan va ndē'e
chi'in tinuu na, kēe ra kuà'an ra.
Takan kūu ta ora ndē'e na ña jā'a
Jesuu te'en, ta ndava kuà'an tati na.
Ta kīcha'a na jàka'nu na Ndioo. Ta
te'en kīcha'a na kà'an ndio na:
—¡Nï'iin cha'a' takä'an nde'e ndi
iin ra ya'a ìyo ndatu ña jà'a te'en!

Jesuu kàna ra ra nàni Leví
(Mt. 9:9-13; Lc. 5:27-32)

13 Ta ora yā'a ña kūu takan ta kēe
ndiko Jesuu kuà'an ra yu'u lakuna.
Ta ikan kūti'vi na nuu ndaa ra, ta
ikan kīcha'a ra jàna'a ra tu'un Ndioo
nuu na.
14 Takan kūu ta ora yā'a ra chi'in
na, ta ndē'e ra Leví, ra kùu se'e
Alfeu ña nàndi ra nàka'an ra xu'un'
nuu ñivi kuenda ma ñu'u' ñuu ka'nu
Roma. Tajan kīcha'a kà'an Jesuu
chi'in ra:
—¡Ndakoo tiñu jà'un chiña ta
kichiun chatai! —kàti ra.
Ta ikan Leví numini ndākoo ra ma
tiñu jà'a ra ta tāndikun ra kuà'an ra
chata Jesuu.
15 Takan kūu ta Jesuu chā'an
ra chi'in ndra jàkua'a chi'in ra,
chākujama ndra ve'e Leví. Ta
ikan juuni ka'ìin inga ndra nàka'an
xu'un' kuenda ñuu Roma, ta inga
ndra kini xini chàchi ndra chi'in
Jesuu ndia. Takan kūu ña nduva'a
kuii kua'a' ñivi ndìkun chata Jesuu
chi'in ndra tatun ra.
16 Ta ora ndē'e ndra jàkua'a tutu
Ndioo chi'in ndra fariseu ña chàchi
Jesuu chi'in ndisaa ma ñivi jà'a
kuati ikan, ta te'en kīcha'a ndra
chìkatu'un ndra nuu ndra jàkua'a
chi'in Jesuu:
—¿Ta naja chàchi ma matru ndo
chi'in ma ndian nàka'an xu'un' ta
chi'in ndian jà'a kuati? —Takan kàti
ndra nuu ndra.
17 Ta ikan Jesuu chīni ra ma ña
kà'an ndra. Ta te'en nāka'an ndio
ra nuu ndra:
—¿A tüvi chìto ndo ti ma ndian
ìyo va'a, tüvi chìniñu'u na ma ndra
chìto tatan? Ndian ku'vini kùu
ndian chìniñu'u yi. Ta yu'u ti
tüvi vàchi̱ kuenda ma ndian tüvi
chìniñu'u yu'u takua kùu ndian ìyo
va'a. Yu'u vàchi̱, va kuenda ndian
chìniñu'u yu'u takua kùu ndian ìyo
kuati —kàti Jesuu.

Chìkatu'un ndra nuu Jesuu, naja tüvi ndìta yu'u ma ndra jàkua'a chi'in ra
(Mt. 9:14-17; Lc. 5:33-39)

18 Iin ora ndīta yu'u ma ndra
chàkunuu chata Xuva ra jàkunduta,
chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ndra
fariseu. Ta ikan ndē'e inga ñivi ña
ndìta yu'u ndisaa ndrakan. Tajan
kēe ndra kuàndakatu'un ndra nuu
Jesuu. Ta te'en chīkatu'un ndra nuu
ra:
—¿Ta naja ndìta yu'u ma ndra
chàkuu chata Xuva chi'in ndra
chàkuu chata ndra fariseu? ¿Ta ma
ndra jàkua'a chi'un, naja töve ndìta
yu'u ndra ndia? —Takan kàti ndra
chi'in Jesuu.
19 Ta te'en nāka'an Jesuu nuu na:
—Chi'in ma tu'un i'ya ni jana'i nuu
ndo naja töve ndìta yu'u ndra vitin.
¿A kùu ndita yu'u iin ra ni tanda'a
chi'in ñivi ra ora juuni ndaa ra chi'in
vi? ¡Na küu yi! Ti tu juuni ndaa ma
ra tànda'a, na küu ja'a na kundaa na
ña ndìta yu'u na. Ti tandi'i na chìsii
na ora ikan.

20 Va ora cha kuà'an ra, tajan kùu
kundita yu'u na —kàti Jesuu.

Nuu jàna'a Jesuu ti küu jandiki ta'an yo tu'un cha'nu chi'in tu'un chaa kà'an ra vitin
(Mt. 12:1-8; Lc. 6:1-5)

21 Ta te'en nāka'an tuku Jesuu:
—Nï'iin na küu nataa na iin ja'ma
cha'nu chi'in ita'vi ja'ma chaa, ti ma
ja'ma chaa nàndii yi ta jànakaa yi
ma ja'ma cha'nu. Yakan va kà'vi ga
nàkaa yi jā'a ma ja'ma chaa.
22 Ta juuni küu kuiin ma takuii
vinu, ña jākuiya na tichi tia'a ñii
cha'nu, tuva vinu chaa kùu ra'. Ti
ma vinu ikan, jàka'ndi ra' ma tia'a
ñii cha'nu, ta chàti ra', ta nàkaa ma
ñii ikan ndia. Yakan va va'a ga ti'o
ma takuii vinu chaa tichi iin tia'a ñii
chaa —kàti Jesuu.

Kìndaa ndra jàkua'a chi'in Jesuu trigu iin kivi nindeo
(Mt. 12:18; Lc. 6:1-5)

23 Iin kivi ña nindee ñivi judíu
chàkunuu Jesuu chi'in ndra jàkua'a
chi'in ra nuu kàa kua'a' trigu. Takan
kūu ta ikan kīcha'a ndra jàkuun
nda'a' ndra ma trigu.
24 Ta te'en kīcha'a chìkatu'un ma
ndra fariseu nuu Jesuu, ti kùuni
ndra tisokuati ndra Jesuu:
—¡Yo'o xaa! ¿Ta naja jà'a ma ndra
jàkua'a chi'un iin ña tüvi ìyo yi ña
jà'a yo ma kivi nindeo?
25 Ta te'en nāka'an Jesuu chi'in
ndra:
—¿A tüvi chàku'uni ndo ña jā'a
ma racha'nu David, ora ya'a chāñu
soko ra chi'in ndra meru ra?
26 Ta ma tiempu ikan ti ma ra sutu
nàni Abiatar kūu ma ra chà'nda tiñu
veñu'u ikan. Tajan kī'vi ndio David
tichi veñu'u ikan, ta ikan jan chāchi
ndio ra ma paan ií kuenda Ndioo. Ta
rakan juuni chā'a ra ma paan ikan
nuu tandi'i ma ndra chàkuu chata
ra. Ta ma paan ikan, ti na vä'a kachi
nda ndian nikuuni yi, ti kuenda ma
ndra sutuni kùu yi. —Takan kàti
Jesuu.
27 Takan kūu ta te'en nāka'an tuku
Jesuu:
—Racha'nu Ndioo ji'na jā'a ra ma
ñivi. Tajan jā'a ra ma kivi nindeo.
Yakan va kuenda Ndioo, tiaga ka'nu
ma ñivi kua ma kivi nindeo.
28 Ta nda yu'u ra se'e ñivi tāchi
Ndioo, juuni ìyo ndatui ma kivi
nindeo —kàti Jesuu chi'in ndra.

3

Iin ra kūyutun nda'a'
(Mt. 12:9-14; Lc. 6:6-11)

1 Iin ora kī'vi tuku Jesuu tichi
veñu'u ñivi judíu. Ta ikan ndaa iin
ra kūyutun nda'a'.
2 Ta ma ñivi ikan jà'a na kuenda tu
jànda'a Jesuu ñivi ku'vi vaji ma kivi
nindeo kùu yi. Takan ìyo yi ña kumi
na Jesuu ta kùu ni'i na nda cha'a' tìso
kuati na ra.
3 Ta te'en kà'an ndio ma Jesuu
chi'in ma ra kūyutun nda'a':
—¡Ndeta ta kundaun ma'ñu i'ya!
4 Tajan te'en chīkatu'un ndio ra
nuu ma ndian ka'ìin ikan:
—¿Nayi kùu ja'a yo ma kivi nin-
deo, kùuni ndo? ¿A jà'a yo ña va'a,
a ña vä'a'? ¿A tiá va'a ña jàkakú yo
na, a nde'enio ña kuvi na? —kàti
Jesuu.
Va ma ñivi ka'ìin tichi veñu'u ikan,
tüvi nī ka'an na ña kā'an ra.
5 Takan kūu ta Jesuu iin ndē'e
xaani ra nuu na ña ya'a nda'vi kùuni
ra ti tüvi tàso'o na ña kà'an ra. Ta
tüvi kùnda'vini ma ndian chìniñu'u
ra ndè'e na ra. Tajan te'en nāka'an
ndio Jesuu chi'in ma ra kūyutun
nda'a':
—¡Janakee nda'un! —kàti ra.
Tajan jānakee ndio ma ra ku'vi
nda'a' ra. Ta ora ikani ndā'a yi.
6 Ta kēe ndio ma ndra fariseu tichi
veñu'u ñivi judíu, ta kuà'an ndio
ndra nuu ka'ìin ndra chàkuu chata
racha'nu Herode, ña ni natu'un ta'an
ndra naja kua ja'a ndra ta kùu ni'i
ndra kua ka'ni ndra Jesuu.

Kùti'vi kua'a' ñivi nuu ndaa Jesuu yu'u lakuna

7 Ta Jesuu kuà'an ra chi'in ndra
jàkua'a chi'in ra nda yu'u lakuna
chi'in kua'a' ñivi ñu'u' Galilea.

8 Ta ikan juuni kua'a' ñivi kēe ndio
na kuànde'e na nuu ndaa Jesuu ora
chìto na ña jà'a ra ña va'a. Takan
kūu ta chāa ma ndian ñu'u' Judea
chi'in ndian ñuu Jerusalén, chi'in
ndian ñuu Idumea, ndian ìyo iti'
kàna nikandii yuta Jordán, ndian
ñu'u' ñuu Tiro, chi'in ndian ñu'u'
ñuu Sidón ndia. Ndicha ña chāa
nduva'a kuii kua'a' ñivi nuu ndaa
Jesuu.
9 Yakan va ndākoo Jesuu tiñu nuu
ma ndra jàkua'a chi'in ra na yati koo
ndra chi'in iin lancha ta jàyatin ndra
run yu'u lakuna, ikan na jachika ra
ra nuu na.
10 Takan ìyo yi ña ja'a ndra koto
chakoyo kua'a' na nuu ndaa ra. Ti
tandi'i ndian ku'vi kùuni na ke'e na
ra, ti chìto na ti ya'a kua'a' ñivi ku'vi
jānda'a ra.
11 Ta ma tati xaan ora ndē'e na
ra, ta chūnandi chiti na nuu ra, ta
kīcha'a na kànachaa na te'en:
—¡Yo'o kùu ma ra Se'e Ndioo!
—kàti ma tati xaan ikan chi'in ra.
12 Va xaan va'a kīcha'a kà'an Je-
suu nuu na, ña na kä'an na takan
chi'in ra nuu ka'ìin ñivi.

Jesuu kàchín ra ndi uchi uvi ndra tatun ra
(Mt. 10:1-4; Lc. 6:12-16)

13 Takan kūu ta ora yā'a ña kūu
takan, tajan ndāa Jesuu iin yuku. Ta
ikan kāna ra ma ndian va'a tiá kùuni
ra. Ora kūti'vi ndra nuu ndaa ra
14 ta ikan kāchin ra uchi uvi ta'an
ndra kuenda ña kakuu ndra chi'in ra
ña kà'an ndra ma tu'un va'a Ndioo.
Ti ndra'ya kùu ndra ni kuu tatun ra.
15 Ta chā'a Jesuu ndatu ndra
kuenda ña tàva ndra tati xaan ndiso
ñivi ku'vi.
16 Ta ma ndi uchi uvi ma ndra
kāchin ra nàni ndra te'en: Simón, ra
jākunani Jesuu, Petu'.
17 Ta uvi ndra se'e Zebedeu, iin
ra nàni Jandiau chi'in ra yani ra,
Xuva. Ndrakan jākunani Jesuu ndra
Boanerges ña kùuni yi ka'an yi ndra
xaan takua xaan nda'yu savi ora
kùun ra.
18 Ta inga tuku ra nàni André
chi'in Lipe chi'in Tolo chi'in Mate
chi'in Tomá, ta Jandiau ra se'e Alfeu.
Ta juuni kāchin Jesuu Tadeu chi'in
Simón, ra kùuni kuati chi'in ñivi
ñuu ka'nu Roma.
19 Ta ra nuu ndi'i nia, va kùu Juda
Iscariote, ra ni xikoña'a Jesuu tiá iti'
nuu.

Kàti ñivi ti chi'in ndatu kui'na jànda'a Jesuu ma ñivi ku'vi
(Mt. 12:22-32; Lc. 11:14-23; 12:10)

20 Takan kūu ta kēta iin kivi, ña
kī'vi tuku Jesuu iin ve'e. Ta ikan inga
cha'a' juuni kūti'vi kua'a' ñivi. Ña nī
kuu kachi ra ni chi'in ndra jàkua'a
chi'in ra jà'a na.
21 Ta ora chīto ma ñivi Jesuu ña
jà'a ra ta chàki'in na ra ti xini ra tivi
ña jà'a ra takan, kùuni na.
22 Takan kūu ta juuni ma ndra
jàkua'a tutu Ndioo ndra kēe ñuu
Jerusalén, chāa ndra nuu ndaa Je-
suu. Ta te'en kà'an ndra chi'in ma
ñivi ikan:
—Juu, ma kui'na kùxini chā'a
ndatu nuu ra'ya, ti chi'in ndatu
yakán', tàva ra ma tati xaan ndiso
ñivi. —Takan kà'an ndra chata
Jesuu.
23 Ta ikan numini kāna Jesuu
ndra. Ta kīcha'a kà'an ra iin ku'va
chi'in ndra.
—¡Na küu tava ma kui'na juuni
maa yi!
24 Tatu iin ñuu kànita'an chi'in
juuni maa yi, na kündee yi kua'a'
tiempu.
25 Tatu ìyo iin yo kànita'an chi'in
juuni ñivi na, na kündee na kua'a'
tiempu ndia.
26 Yakan va tu ma kui'na kànita'an
yi chi'in juuni maa yi, juuni kündee
na ndia. Ta ikan kùu nuu ndi'i nuu
na.
27 ’Yakan va nï'iin yo küu ki'vi iin
ve'e ra ya'a ìyo ñandee ta kuika, ta
sù'u yo ña ìyo nuu ra. Na küu ja'a
yo yi tu tüvi ku'ni ji'na yo ra. Yakan
va tu ku'ni ji'na yo ra, tajan kùu su'u
yo ma ña ìyo ra.
28 ’Va yu'u kàti ndicha kuii nuu
ndo ti ma Ndioo ya'a ka'nu ra. Ta
jànaa ra kuati ma ñivi ta ndisaa ña
kini kà'an na.

29 Va ndian kàti'ini chata Tati Í Ndioo ndiakan tüva janaa Ndioo kuati na. Yakan va endee koo kuati ikan chi'in na ndisaa tiempu.

30 Ña'a kātitu'un Jesuu nuu ndra, ti tìsokuati ndra ra ña jànda'a ra ndian ku'vi chi'in ndatu kui'na.

Chàa ma'á Jesuu chi'in ndra yani ra ta ñivi ta'an ra nuu ndaa ra jàna'a ra
(Mt. 12:46-50; Lc. 8:19-21)

31 Takan kūu tajan chāa ma'á Jesuu chi'in ndra yani ra chi'in ña ta'an ra ve'e nuu ndaa ra. Va kìndoo vi nuke'eni. Ta ikan kà'an vi chi'in iin ra ndaa ma nuu ka'ìin kua'a' ñivi yuve'eni, na kuka'an ra chi'in Jesuu.

32 Ta ikan jan chāa ma ra kuàka'an chi'in Jesuu nuu ndaa ra chi'in kua'a' ñivi. Ta te'en kīcha'a kà'an ra chi'in Jesuu:

—Nuke'e ndaa ma'un chi'in ndra yaniun ta ñivi ta'un, ña nànduku vi ñu̱n.

33 Va te'en nāka'an ra ña chìkatu'un ra nuu na:

—¿Yo kùu ma'i chi'in ma yanı̱ ta ndian ta'in?, kùuni ndo.

34 Ta ikan jan kīcha'a ndè'e ndicha ndio ra ma ndian ka'ìin xiin ra. Ta te'en nāka'an tuku ra chi'in na:

—¡Na kuni va'a ndo ña ni ka'in chi'in ndo!

35 Yakan va ma ndian jà'a ña kùuni Ndioo, ndiakan kùu ma yanı̱ chi'in ta'in chi'in ma ma'i —kàti Jesuu.

4

Iin ku'va ña jàkuuni Jesuu kà'an ra nuu ñivi chata iin ra tàchi
(Mt. 13:1-9; Lc. 8:4-8)

1 Takan kūu ta kīcha'a jàna'a tuku Jesuu inga cha'a' ma yu'u lakuna. Ta tava nduva'a kuii kua'a' ñivi kūti'vi nuu ndaa ra, yakan va ndāa Jesuu tichi iin lancha ña ndaa yatini ma yu'u lakuna ikan. Tajan nda tichi run chūnandi ndio ra kà'an ra chi'in na. Ta ma ñivi ikan ti yu'u lakunani kìndoo na chìni na ma ña kà'an ra.

2 Ta ikan jan kīcha'a ra jàna'a ra kua'a' nakuyi nuu na chi'in ku'va, ikan na kutunini na ña kùuni ra ka'an ra.

Yakan va te'en kīcha'a ra kà'an ra ma ku'va nuu na:

3 —¡Taso'o ndo ña ni ka'in! —kàti Jesuu. —Ìyo iin ra tàchi. Ta rakan ti ora chāa ra nuu ñu'u' ra,

4 ta kīcha'a ra tàchi ra. Ta tia ma chiti kōyo yi tichi iti'. Ta ndē'e ma saa yi. Ta nūu ndri nuu kàndoyo yi. Ta chāchi ndi'i ndri yi.

5 Ta inga ita'vi yi kōyo yi tañu yuu. Ta ikan, ti nuuni yoso ma ñu'u', ti mamaa yuu ndòyo nda ninuu. Yakan va ma chiti kōyo tañu yuu numini kāna yi, ti tüvi kunu indii ma chiti.

6 Takan kūu ta ora ñuka'ñu ndií, nduva'a kuii xìi yi, ti tüvi nì'i yi ndanu ki'vi yo'o yi. Yakan va nātii yi.

7 Ta inga ita'vi ma chiti chīta yi tañu ku'u. Ta ma ku'u ikan numini chā'nu yi, ta jāvati yi nuu yi. Ta nī küa kua'nu yi. Yakan va tüva nī kuu jatiñu yi.

8 Ta tia yi, va kōyo nuu va'a ñu'u'. Yakan va kāna yi, ta chā'nu va'a yi. Ta kēta kua'a' va'a chiti nuu yi. Ìyo yoko ña kēta oko uchi chiti nuu ii'iin yi. Ta ìyo ña kēta uni xiko chiti nuu. Ta inga yoko ña chā'a iin cientu chiti.

Yakan kūu ma ku'va kàti Jesuu nuu na.

9 Ta te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in na:

—¡Yakan va na taso'o ndisaa ndo ma ña ni ka'in chi'in ndo!

Nuu jākoto Jesuu ñivi nda cha'a' jàna'a ra ma ku'va nuu na
(Mt. 13:10-17; Lc. 8:9-10)

10 Takan kūu ta ora kīndoo ma'iin Jesuu chi'in ndi uchi uvi ndra jàkua'a chi'in ra, ta inga ndra ka'ìin xiin ra. Ta te'en kīcha'a chìkatu'un ndra nuu Jesuu:

—¡Na katitu'u̱n nuu ndi, nayi kùuni ma ku'va ikan ka'an yi! Vati töve kùtunini ndi ma tu'un kā'un —kàti ndra.

11 Ta te'en nāka'an Jesuu chi'in ndra:

—Nuu ndyo'o, chā'a Ndioo ña koto ndo tu'un xe'e ña ìyo chi'in ra nuu chà'nda ra tiñu. Yakan va chà'a ra ña nàkoto ma ndian jàkuu tiñu nuu ra ma tu'un xe'e ikan. Va ma ndian tüvi chìnuni ña kà'in, nuu ndiakan va chi'in mamaa ku'vani ni ka'in yi chi'in na.
12 Ta ma ñivi ikan ti vaji ndè'e na, va tüvi ndichin nuu na. Ta vaji chìni na, va tüvi kùtunini na ma tu'un kà'in. Yakan va küu ndikoni'i ndiko na chi'in Ndioo. Ta töve ni janaa ra kuati na ndia. —Takan kàtitu'un Jesuu nuu ndra.

Jesuu jāna'a ra naja kua kùuni ma ku'va ikan ka'an yi cha'a' ma ra tàchi chiti
(Mt. 13:18-23; Lc. 8:11-15)

13 Takan kūu ta te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ndra:

—¿Tu tüvi kùtunini ndo ma ku'va i'ya, naja kua kùu kutunini ndo inga ku'va ni ka'in, tuva takan?
14 Ti ma ra tàchi chiti, indukuni kùu ra takua kùu ma ra jàna'a tu'un Ndioo.
15 Vati ìyo ma ndian kàa takua kàa ma chiti kōyo tichi iti'. Chìni va'a na ma tu'un Ndioo, va ora ña cha chīni na yi, tajan vàchi ndio ma kui'na ka'nu. Ta yakán' jànaa ma tu'un va'a Ndioo ña cha ìyo anima ii'iin ma ñivi ikan.
16 Ta inga na kàa na takua kàa ma chiti ña kōyo tañu yuu. Ta ndiakan kùu ma ndian chìnuni tu'un Ndioo. Yakan va ora ndāki'in na yi, ndava chìsii na ti ndāki'in na yi chi'in ndisaa anima na.
17 Yakan va ndiakan kàa na takua kàa ma chiti tàchio ña tüvi kunu indii yo'o jà'a ma yuu. Ta ndiakan kùu na takua kùu ma chiti ikan. Ti töve nì'i yi nuu ku'un yo'o yi. Yakan va ma ñivi ikan, tüvi chùndaa va'a na. Ta chìnuni na ma tu'un Ndioo tia kivini. Ta vàchi ndio ma ndian jàndoto kuati nuu na, cha'a' ma tu'un Ndioo. Tajan ndè'e ndio na tundo'o. Ta na küa koo va'a na chi'in ma tu'un Ndioo. Yakan va ndàkoo ndio na yi.
18 Ta inga na kàa na takua kàa chiti ña kōyo tañu ku'u. Ndiakan kùu ma ndian chìnuni tu'un Ndioo.
19 Va chìtu'un na tiá cha'a' ma ndatiñu ña nì'i na ñuñivi i'ya. Ta juuni ya'a kùuni na nde'e na ma xu'un' ña na jandakuu kuika yi na. Ta yakan kùu yi ña jànda'viña'a yi na. Ta yüvi yakan ni kuu yi, ti kùuni na inga nakuyi koo nuu na. Ta takan kùu yi chi'in ma chiti tàchio, ora kàna yi nuu vati. Töve kùu jatiñu yi. Yakan va takan kùu ma ñivi ikan, ti tüvi chàa ma tu'un Ndioo nda anima na.
20 Ìyo inga ma ñivi ña chìni na ma tu'un va'a Ndioo. Ta chìnuni na ña kà'an yi chi'in ndisaa anima na. Ndiakan kùu na takua kùu ma chiti ña tāchi iin nuu ñu'u' va'a. Ta iin ñivi ikan kùu na takua kùu ma trigu ña chā'a oko uchi ta'an chiti. Ta inga tuku yi chā'a uni xiko chiti. Ta inga na kùu na takua kùu ma ña chā'a iin cientu chiti —kàti Jesuu.

Jesuu kà'an ra iin ku'va ña jàkuuni ra kà'an ra cha'a' ñu'ú kandil
(Lc. 8:16-18)

21 Takan kūu ta te'en nāka'an tuku Jesuu inga ku'va nuu ma ñivi:
—¿A va'a tu kutaa xe'o iin kandil tichi iin kisi ñu'u', a iin xuu chito, kùuni ndo? ¡Na küu yi! Ti tu tüvi tàkaa sukun yo yi, na küu ndo ndichin nuu yo jā'a yi.
22 Vati na küu tixe'o nï'iin ña jà'a yo, ti tiá kivi ni koto ndisaa ñivi ma ña tīxe'o. Ta juuni na küu ka'an yo nï'iin tu'un xe'e kua'a' tiempu, ti ni chaa iin kivi ña ni koto kachin ndisaa ñivi yi ndia.
23 Yakan va te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in na:
—¡Na taso'o va'a ndo ña ni ka'in chi'in ndo, tuva ìyo chinituni ndo!
24 Tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in na:
—¡Na ja'a ndo kuenda nuu ndo ma tu'un ña kà'in nuu ndo! ¡Na kuni va'a ndo yi ta jachi'in ndo yi ora tìndee ndo inga ñivi, ta takan Ndioo ni ja'a ra chi'in ndo, ta ni ku'va ra ña kutuni ndo tiá kua'a' yi!

25 Yakan va tu ja'a va'a ndo ma
tiñu Ndioo, ni tindee ra ndo tiá
kua'a'. Va tu tüvi jatiñu ndo kuenda
Ndioo, ni kindaa ra ma tiñu jà'a ndo,
vaji töva kua'a' yi —kàti Jesuu.

Jesuu kà'an ra iin ku'va chata naja kua cha'nu chiti tàchi ñivi

26 Takan kūu ta te'en nāka'an tuku
Jesuu:
—Indukuni kùu ma nuu chà'nda
Ndioo tiñu kua iin chiti tāchi iin
ratàchi.
27 Ti ma chiti ikan kàna yi ta
chà'nu yi, vaji kìxi ra a ndìto ra.
Yakan va rakan tüvi chìto ra naja
kua jā'a yi ña chà'nu yi.
28 Ti ma chiti ikan, juuni ma ñu'u'
jā'a ña kàna yi. Va ji'na kēta ma
punta yi, tajan kēta ma yoko yi.
29 Ta ora cha nātii ndio ma yoko yi,
tajan kìndaa ndio yo ma chiti ikan.
Ta chàchi ndio yo yi —kàti Jesuu.

Jesuu kà'an ra iin ku'va chata chiti yukú mostaza
(Mt. 13:31-32; Lc. 13:18-19)

30 Takan kūu ta te'en nāka'an tuku
Jesuu ndia:
—¿Nda chi'in induku ma nuu
chà'nda Ndioo tiñu?, kùuni ndo. ¿A
nda chi'in kùu jando induku yo yi?
31-32 Ti ma nuu chà'nda Ndioo
tiñu, indukuni yi chi'in ma chiti
mostaza ña tàchi yo. Ti vali yi va
chà'nu yi tiá kua inga tuku yukú. Ña
chi'in soko na'nu yi, nda saa kùu ja'a
ri taka ri nuu vati soko run —kàti
Jesuu.

Nuu chàtiñu Jesuu ma ku'va jàna'a ra
(Mt. 13:34-35)

33 Yakan va chi'in tu'un i'ya jàna'a
Jesuu ma tu'un Ndioo chi'in kua'a'
ku'va, ña cha kā'an ra i'ya. Yakan
va Jesuu jàna'a ra nuu na, nda kati
kutunini na tu'un kà'an ra.
34 Va nï'iin tu'un tüvi kà'an ra, tu
tüvi kà'an ra yi chi'in ku'va. Va
ma ndra jàkua'a chi'in ra jàna'a ra
naja kua kùuni ma ku'va ikan kà'an
kachin yi nuu ndra inga ora.

Jākutaxin Jesuu tati chi'in takuii lakuna
(Mt. 8:23-27; Lc. 8:22-25)

35 Takan kūu ta ora kuaa ma kivi
ikan, tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in
ndra jàkua'a chi'in ra:
—¡Na ko'o inga chiyo lakuna!
—kàti Jesuu chi'in ndra.
36 Tajan ndàkoo ndio ndra ma ñivi
ikan yu'u lakuna, ta kuà'an ndio
ndra chi'in Jesuu juuni tichi lancha
nuu indii ndra chi'in ra. Ta ikan
juuni tāndikun inga lancha ndàka
ta'an chi'in ndra kuà'an run chata
ma lancha ndra ndia.
37 Ta ora cha kàcha'an ndio ndra
nuu lakuna, ta kōyo ndio savi tati
chata ndra. Ta ikan kīcha'a kì'vi
ndio takuii ikan tichi ma lancha.
38 Takan kūu ta tīin ñuma'na Je-
suu, ta nduva'a kuii kìxi ra kàndii
ra iti' xuu lancha chi'in chala ra.
Tajan jāndakoo ndio ndra ra, ta
te'en kīcha'a kà'an ndra chi'in ra:
—Matru, ¿a tüvi ndè'un, ti chani
ka'a yo? —kàti ndra chi'in Jesuu.
39 Ta ikan jan ndēta ndio Jesuu, ta
te'en kīcha'a kà'an ndio ra chi'in ma
savi tati.
—¡Na kutaxin ndo! —kàti ra. Ta-
jan kūtaxin ndio ma savi tati chi'in
ma takuii lakuna.
40 Tajan te'en nāka'an ndio ma
Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in
ra:
—¿Ta naja ya'a ndasii ndo? ¿A
takä'an chinuni ndo tu'un Ndioo ña
jā'a ndo takan? —kàti Jesuu.
41 Takan kūu ta ndrakan nduva'a
kuii yū'vi ndra, ta kīcha'a ndra
chìkatu'un ta'an ndra:
—¿Nda ra kùu ra'ya, ña nda savi
tati ta lakuna jàchi'in ña kà'an ra?
—kàti ndra ña nàtu'un ta'an maa
ndra.

5

Iin ra ndiso tati xaan ñu'u' Gerasa
(Mt. 8:28-34; Lc. 8:26-39)

1 Takan kūu tajan kēta chiyo ndio
Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra
inga chiyo yu'u lakuna. Ta ikan
kàndii iin ñu'u' nàni Gerasa.
2 Ta ora nūu ndio Jesuu tichi lan-
cha, ta ikan tū'va iin ra ndiso tati

xaan nuu ra. Ta rakan ti já kēe ra
nuu ìyo ra kamajandu,
3 ti ikan ìyo ra. Ta nï'iin na küu
tiin na ra, ni chi'in kadena küu ku'ni
na ra.
4 Yakan va jin kua'a' cha'a' cha
chū'ni na nda'a' ra chi'in cha'a ra
chi'in kadena, va endee ndì'i yi
jàche'e ra. Yakan va nï'iin na
kündee na ra.
5 Ta ndisaa tiempu chàkunuu ra
ora ndichin ta ora naa, iti' yuku
taxiin nuu tüvi ñivi. Ta juuni
chàkunuu ra iti' kamajandu, ña
endee ndà'yu ra chàkuu ra ikan. Ta
endee kàni maa ra ra chata yuu.
6 Takan kūu ta ora ndē'e ndio ra
ña chika ga vàchi Jesuu, ta endee
kàndakunu ra kuàta'an ndio ra nuu
vàchi ra. Ta ora chāa ndio ra nuu
ndaa Jesuu, ta chūnandi chiti ra nuu
ra.
7 Ta te'en kīcha'a ndio ra
kànachaa ra nuu Jesuu:
—¿Nayi kùuniun ja'un chi'i̱n, yo'o
Jesuu, Se'e Ndioo ra ìyo andivi?
¡Chi'in sivi Ndioo, chìkain ñamani
nuu̱n ña na kï'viun chi'i̱n! —Takan
kàti yi chi'in Jesuu.
8 Kà'an yi takan chi'in Jesuu, vati
ji'na ra nāka'an te'en nuu yi:
—¡Yo'o tati xaan, na keun tichi
kuñu ra'ya! —kàti Jesuu chi'in yi.
9 Takan kūu ta te'en chīkatu'un
ndiko Jesuu nuu yi:
—¿Naja nàniun? —kàti Jesuu.
Ta te'en nāka'an yi:
—Nàni ndi Legion, ti kua'a' tati
xaan kùu ndi ña ìyo ndi tichi kuñu
ra'ya —kàti yi.
10 Takan kūu ta ma tati ikan
chīkan yi nuu Jesuu ña na täva ra
yi ma tichi ñuu ikan.
11 Ta tava ndē'e yi ña yatini xiin
ma yuku ndaa ikan, ka'ìin kua'a' kini
ña kàchika ndri chàchi ndri ku'u
kàa ikan.
12 Yakan va ma tati xaan te'en
chìkan yi nuu Jesuu:
—¡Na ja'un tia ñamani nuu ndi,
ña tachiun ndi na ki'vi ndi tichi
kuñu ma kini kàchika ikan! —kàti
yi.
13 —Va'ani tuva takan kùuni ndo
—kàti Jesuu chi'in yi.

Tajan kēe ndio yi kuñu ma ra'ii
ikan, ta kuà'an yi. Tajan kī'vi yi ma
kuñu ndri. Takan kūu ta ma kini
kàchika ikan, ti uvi mii ta'an ndri
kùu ndri. Ta ora kī'vi ndio na tichi
kuñu ndri, tajan kāndakunu ndio
ndri kuà'an ndri. Ta kāchita ndri
iin xa'va ña ìyo yu'u lakuna. Ta ikan
kā'a ndri tichi lakuna ta chī'í ndri.
14 Ta ma ndra kùmi ma kini endee
chīnu ndra kuà'an ndra ora ndē'e
ndra ma ña jā'a chi'in ndri. Yakan
va ora chāa ndra ma ñuu ta kīcha'a
ndra nàtu'un ndra ña tā'an ma kini
chi'in tandi'i ñivi ìyo kuariya ta
chi'in ñivi ìyo ñuu ndia. Takan kūu
ta kēe ndio na kuànde'e na nuu
kāchita ndri. Ta ora ndē'e na ndri,
tajan ndīkoni'i ndiko na nuu ndaa
Jesuu.
15 Ta ora kūyatin ndio na nuu
ndaa Jesuu, ta ikan ndē'e ndio na ma
ra tìvi xini niku. Ña cha ñù'u ndio
ra ja'ma nàndi ra. Va tüva jà'a ra
takua jā'a ra ora ndiso ra tati xaan
niku. Ta ndava kuà'an tati na ora
ndē'e na ña cha ndòva'a ra.
16 Takan kūu ta ma ñivi ña ndē'e
kua tā'an ma ra ndiso tati xaan
chi'in ña tā'an ma kini, kīcha'a na
nàtu'un na yi chi'in inga ñivi ña
kūu.
17 Takan kūu tajan kīcha'a ma ñivi
ñuu kà'an na nuu Jesuu na kee ra
ku'un ra ma ñu'u' ikan.
18 Takan kūu ta ora ndāa ndiko
Jesuu tichi lancha, ta nduva'a kuii
jānini ma ra ndiso tati xaan niku
Jesuu, ña kùuni ra ku'un ra chi'in ra.
19 Va Jesuu tüvi nī cha'a ra ku'un
ra chi'in ra. Ta te'en kīcha'a kà'an
ra chi'in ra:
—¡Kindoo yo'o, xaa! ¡Ta kuà'an
ve'un nuu ìyo ñiviun! ¡Ta katitu'un
nuu vi, ndisaa ña jā'a Racha'nu
Ndioo chito'un chi'un, ta naja kua
kūnda'vini ra ñu̱n ña jānda'a ra
ñu̱n! —kàti Jesuu.
—Va'ani tuva takan —kàti ra chi'in
Jesuu.
20 Tajan kuà'an ndio ra. Ta
kīcha'a kàtitu'un ra nuu ndisaa ñivi
ñuu Decápolis ña jāndova'a Jesuu
ra. Ta ndisaa ñivi ikan ndava yu'vi
na, ña kà'an ra takan chi'in na.

Ña se'e Jairo ta ña kè'e ja'ma Jesuu
(Mt. 9:18-26; Lc. 8:40-56)

21 Takan kūu ta ora ndīkoni'i ndiko Jesuu ma inga chiyo lakuna chi'in lancha. Tajan ma ora ikani kua'a' ñivi kūti'vi nuu ndaa ra yu'u lakuna.
22 Takan kūu tajan chāa ndio iin ra vika ndiso tiñu veñu'u ñivi judíu ña nàni Jairo. Ta ora ndē'e ra Jesuu numini chūnandi chiti ra nuu ra.
23 Ta ikan nduva'a kuii chīkan ra ñamani nuu Jesuu. Ta te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:
—¡Chani kuvi ma ñavali se'i! ¡Yakan va ko'o ta jananiun nda'un chata ña! ¡Ikan na nda'a va'a ña ta koo ndikoan! —Takan kàti ra chi'in Jesuu.
Ta te'en nāka'an Jesuu chi'in ra:
—¡Na ko'o, tuva takan! —kàti ra chi'in ra.
24 Ta ikan jan kēe ndio Jesuu kuà'an ra chi'in ra. Ta ikan juuni tāndikun kua'a' ñivi kuà'an na chata ndra ña ndava tituu ta'an na.
25 Ta tañu ma ñivi kàcha'an ikan, kuà'an iin ña cha ìyo uchi uvi kuiya ña ku'vian jà'a niian.
26 Ta nduva'a kuii cha ndē'an tundo'o nda'a' ndra chìto jà'a tatan. Ta tüvi ndòva'a ña, vaji jānaa ña ndisaa xu'un' kumian. Java vi'aga ka'vi kùunian jā'a yi.
27 Yakan va ora chīnian ña kà'an Jesuu, ta tāndikun ndioan kuà'an ña. Ta ikan jāyatin ndioan ña iti' chata ra. Tajan jānanian nda'a' ña ja'ma ra.
28 Ta te'en kīcha'a ña chàninian: "Jitu ja'mani ra na ke'o, ta chi'in yakani kuu nda'a yo," kùunian, ña chàninian.
29 Ta ikan jan kē'e ndioan ma ja'ma ra, ta ma ora ikani kūtaxin ma niian. Ta ndā'a ña.
30 Takan kūu ta ikan tūvini Jesuu ña kēe ita'vi ndatu ndiso ra. Tajan ndīkoni'i ra nde'e ra nuu ma ñivi. Ta te'en chīkatu'un ra nuu na:
—¿Yo kē'e ja'mai nda che'e? —kàti ra.
31 Ta te'en nāka'an ndio ma ndra jàkua'a chi'in ra:
—Matru, ¿a tüvi nde'un, ti ya'a kua'a' ñivi tìtu ta'an xiun? ¿Ta chìkatu'un gaun ña yo kē'e ñu̱n? —kàti ndra chi'in ra.
32 Tajan chīkonuu ndio Jesuu ndè'e ra ma ndian ka'ìin xiin ra, va ti kùuni ra nde'e ra yo kùu ma ña kē'e ja'ma ra.
33 Yakan va ma yakan ndava yù'vian ña kā'an ra, ti cha chìtoan ña tā'an ña ora kē'an ma ja'ma ra. Ta ikan jan chāa ndioan nuu ra, ta chūnandi chitian. Ta kàtian ndisaa ña tā'an ña nuu ra.
34 Ta te'en nāka'an ndio Jesuu chi'an:
—Yo'o se'yu, ¡cha kuu ku'un vitin! Ti cha ndā'un jā'a ña chìnuniun.
35 Takan kūu ta juuni takä'an chinu kà'an Jesuu nuan, ora chāa inga ma ndra ìyo ve'e ma ra vika ndiso tiñu veñu'u ñivi judíu. Ta te'en kīcha'a kà'an ndra nuu tatá ñavali ikan:
—Cha chī'í ma ña se'un. ¿Yakan va nda kuenda ña jàkenaa ka'un tiempu ra? —Takan kàti ndra chi'in ra.
36 Takan kūu ta ora chīni Jesuu ña kà'an ndra takan chi'in Jairo, tajan te'en kīcha'a nàka'an Jesuu chi'in ra:
—¡Na yü'viun! ¡Na chinuniun ma ña jà'i! —kàti Jesuu chi'in ma ra vika veñu'u ñivi judíu.
37 Ta ikan jan kēe Jesuu kuà'an ra chi'in Petu', Jandiau ta Xuva, ra yani Jandiau. Ta tiá ma ñivi tüvi nī cha'a ra ña ku'un na chi'in ndra.
38 Takan kūu ta ora chāa ndra ve'e ma ra vika veñu'u ñivi judíu. Ta ikan ndē'e Jesuu ña ya'a kuvaa ñivi ka'ìin ikan, ña kàchaku na.
39 Ta ikan jan kī'vi Jesuu tichi ve'e chi'in ndra kuà'an chi'in ra. Ta te'en nāka'an ndio Jesuu:
—¿Ta naja ya'a kàchaku ndo? Ta ma ñavali ikan tüvi nī chi'an, ti kìxinian —kàti Jesuu.
40 Ta ma ñivi ikan java chakú ndaani na ña kà'an ra. Va te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ma ñivi, na kee na nuke'e. Tajan kī'vi ndio ra chi'in ma ndi uni ndra chāa chi'in

ra, chi'in tatá ña ta ma'á ña nuu kàndian.
41 Tajan tīin ndio Jesuu nda'a' ña
ta te'en nāka'an ra chi'an:
—¡Talita kum! —Tu'un i'ya te'en
kùuni yi ka'an yi: Chi'un kà'in yo'o,
xi'i. ¡Na ndetaun! —kàti ra chi'an.
42 Ta ma ora ikani ndēta ña, ta
numini kīcha'a ña chàkunuan. Ta
yakan ti já uchi uvi kuiya ña. Ta ora
ndē'e ma ñivi ña nāndoto ndikoan,
ndava yū'vi na.
43 Ta te'en nāka'an ndio Jesuu
chi'in na:
—¡Na kä'an ndo ña jā'i nuu nï'iin
ñivi! —kàti Jesuu.
Tajan kīcha'a kà'an ndio ra chi'in
ma ñivi ikan na ku'va vi ña kachian.

6

Chàa Jesuu ñuu Nazaret
(Mt. 13:53-58; Lc. 4:16-30)

1 Takan kūu tajan kēe ndio Jesuu
kuà'an ra chi'in ndra jàkua'a chi'in
ra nda ñuu ra.
2 Ta ora chāa ndio ma kivi nindeo,
tajan kīcha'a Jesuu jàna'a ra tichi
veñu'u ñivi judíu. Ta ma ñivi ikan,
ti ya'a ndē'e ndaa na Jesuu ora chīni
na ña kà'an ra. Yakan va te'en
kīcha'a na chìkatu'un ta'an na:
—¿Ndanu kūtu'va ra ña kà'an ra?
¿Ta ndanu tāva ra ma ña chìto ra
chi'in ma ndatu ra?
3 ¿A yüvi rakan kùu ra se'e Ndiya,
ra jàtiñu chi'in vitu, niku? Chìto yo
ti yani ra kùu Jandiau, ta Kusé, ta
Juda chi'in Simón. Ta juuni i'ya ìyo
ma ñivi ta'an ra ndia. —Takan kàti
na ña nàtu'un ta'an na.
Yakan va nī jachi'in na ña kà'an
Jesuu.
4 Ta te'en nāka'an ndiko Jesuu
chi'in na:
—Taku ra kà'an kuenda Ndioo
nda ni kùuni jaka'nu na ra, va juuni
ma ñuu nuu chā'nu ra, tüvi yo kùuni
nde'e ra, ni ma ñivi ra ndia —kàti
Jesuu.
5 Yakan va nī kuu ja'a Jesuu kua'a'
tiñu ndatu ikan, ti ya'a xaani na
ndè'e na ra. Ma ña jā'a ra, kūu ña
jundii ra nda'a' ra chata tia ma ndian
ku'vi, ta ndā'a na jà'a yi.
6 Takan kūu ta ya'a nàkanini ra
ña tüvi chìnuni ma ñivi ñuu ra ña
jà'a ra. Ta ikan jan kēe ndio ra
kuàjana'a ra ñuu ìyo yatini ma ikan.

Tàchi Jesuu ndra jàkua'a chi'in ra, na kukatitu'un ndra tu'un va'a Ndioo
(Mt. 10:5-15; Lc. 9:1-6)

Takan kūu ta Jesuu chākunuu
ndio ra jàna'a ra nuu ìyo ñuu kuati
ìyo yatini.
7 Ta ikan jan kāna ndio Jesuu ndi
uchi uvi ndra jàkua'a chi'in ra. Ti ni
tachi ra ndra kuenda uvi ndra, ti ni
ku'va ra ndatu ra nuu ndra. Ta ni
tachi ra ndra ña kujanda'a ndra ñivi
ndiso tati xaan.
8 Va ji'na te'en nāka'an ra chi'in
ndra:
—Tüvi kunaa ndo nï'iin nakuyi
tichi iti' kuà'an ndo, ni yunu, ni xita',
ni xu'un'. Kùu kunaa ndo, va iin
yutun vatuni,
9 ta kundii cha'a ndo ndichan ni.
Ta juuni na küu ku'un toto ndo ja'ma
ndia.
10 Ta ora kì'vi ndo ve'e iin ñivi, na
koo ndo ma ikan nda kati keta ora
ku'un ndo inga ñuu.
11 Vatu chaa ndo ve'e iin ñivi, ta
tüvi jàchi'in na ma ña kà'an ndo, ta
tüvi taso'o na yi, tiá va'a tu numini
kee ndo ma ñuu ikan, ta ku'un ndo
inga ñuu. Ta na jakisi ndo yuyaka
ka'ìin ndichan ndo, ikan nakoto na,
ti töve ni ni'i na ñamani Ndioo, ti
töve nī jachi'in na ma tu'un Ndioo
ña kàtitu'un ndo nuu na. —Takan
kāti Jesuu chi'in ndra.
12 Takan kūu tajan kēe ndio ndra
jàkua'a chi'in Jesuu kàcha'an ndra
ña kuàkatitu'un ndra nuu ma ñivi
na ndikoni'i ndiko na chi'in ma
Racha'nu Ndioo.
13 Ta juuni tāva ndra kua'a' tati
xaan ndiso ñivi. Ta chi'in cete jā'ií
ndra xini ma ndian ku'vi, ta ndōva'a
na.

Nuu chì'í Xuva ra jàkunduta
(Mt. 14:1-12; Lc. 9:7-9)

14 Takan kūu tajan chīto ndio ma
Rey Herode ña jà'a Jesuu. Ta ndisaa
ña jà'a ra chītakuati ndio yi ma ñuu

ikan. Yakan va te'en nāka'an ndio
Rey Herode:
—¡Ndicha kuii ña rakan kùu Xuva
Tita! Ta nāndoto ndiko ra tañu
ñivi ndií. Yakan jànda'a kua'a' ñivi
chi'in ndatu ra. —Takan kāti ma Rey
Herode.
15 Ta ìyo inga tuku ndian kà'an
te'en:
—¡Rakan kùu Elía, ra kā'an chi'in
tu'un yu'u Ndioo taji'na! —kàti na.
Ta ìyo inga ndian kà'an te'en:
—¡Rakan kùu ra kà'an chi'in tu'un
yu'u Ndioo, takua kā'an ndra chīyo
taji'na!
16 Yakan va ora chīni Rey Herode
ña kà'an na takan, ta te'en kīcha'a
kà'an ra:
—¡Ndicha kuii ña rakan kùu
Xuva, ña tāchi̱ ña chāka'nda ndra
xini ra! ¡Va vitin juu ra kùu ra ña
nāndoto ndiko ra! —Takan kàti Rey
Herode.
17 Ti cha'a' ña nàni Herodías tī'i
ma Rey Herode Xuva Tita tichi
vekaa. Takan kūu ta ora cha tī'i ndra
ra tichi vekaa, tajan chū'ni ndio
ndra ra chi'in kadena. Ta ma ña
nàni Herodías juuan chūndaka ra
nàni Lipe niku, ra yani Rey Herode.
Ta vitin cha sū'u Rey Herode ña nuu
ra yani ra, ta tānda'a ndiko ra chi'an.
18 Ti te'en kā'an Xuva chi'in
Herode ora takä'an ti'i ra ra tichi
vekaa:
—Iin kuati kùu yi tu ndakaun
ñasi'i ma ra yaniun. —Takan kàti
Xuva.
19 Yakan va cha'a' yakan kùu yi, ña
xaani Herodías ndè'an Xuva. Yakan
va kùunian ka'nian ra. Va nī kuu yi.
20 Ti Rey Herode yū'vi ra nde'e ra
Xuva, ti chìto ra ti iin ra ndaa ta va'a
kùu ra nuu Ndioo. Yakan va kùmi
va'a Herode ma Xuva, ti koto ki'vi
Herodías nuu indii ra, ta ka'nian
ra. Yakan va ora kàtitu'un Xuva
ma tu'un Ndioo nuu Rey Herode,
chàta'ani ra ma ña kà'an yi, va tüvi
jàchi'in ra yi.
21 Takan kūu ta chāa iin kivi ña
ndè'e ndio ma Herodías naja kua
ja'a ña, ña ni ka'nian Xuva. Ti
ma kivi ikan kùu yi ña chīnu Rey
Herode kuiya ra. Tajan jā'a ndio
ra iin viko ka'nu. Tajan jāinvitaa
ra tandi'i ndra vetiñu ìyo ñuu ra,
chi'in ndra capitán chà'nda tiñu nuu
jandaru, ta inga ndra cha'nu ìyo
ñu'u' Galilea ndia.
22 Takan kūu ña kī'vi ña se'e
Herodías nuu jà'a ndra viko. Ta
kīcha'a ña tàcha'a ña nde'e ndra.
Ta ma Rey Herode chi'in ndra ka'ìin
chi'in ra nduva'a kuii chàta'ani ndra
kua tàcha'a ña. Ta te'en kīcha'a
kà'an ndio Rey Herode chi'an:
—Ku'vai tu'un nuu̱n, ña na
ndakaun nayi kùuni maun nui, ta
ku'vai yi nuu̱n —kàti ra.
23 Takan kūu ta nda uvi cha'a'
chā'a tuku ra tu'un nuan ña na
ndakan ña nayi kùuni maa ña nuu
ra, vaji java ma ñu'u' ñuu nuu
chà'nda ra tiñu, ku'va ra yi nuan,
kàti ra.
24 Va yakan tüvi nī ka'an ña ma
ña kā'an ra chi'an. Takan kūu tajan
kēan chàndakatu'an nuu ma'á ña.
Ta te'en nāka'an ña nuu ma ma'á
ña:
—¿Nayi ndakai nuu ra vitin?,
kùuniun, yo'o ma'á —kàtian.
Ta te'en nāka'an ndio ma ma'á ña
chi'an:
—¡Na ndakaun xini Xuva ra
jàkunduta nuu ra! —kàtian.
25 Tajan numini kēan kuà'an ña
nuu nàndi Rey Herode. Ta te'en
kīcha'a kà'an ña chi'in ra:
—Kùuni̱ ña ni vitini ku'vaun xini
Xuva ra jàkunduta iin tichi ko'o nui
—kàtian chi'in ra.
26 Ta ora chīni ra ña kà'an ña
takan, nduva'a kuii nda'vi kùuni ra.
Va tava cha chīni ma ndra ka'ìin xiin
ra ña chā'a ra tu'un nuan, yakan va
ìyo yi ña ja'a ra ma ña chìkan ña
nuu ra.
27 Yakan va tāchi ndio ra iin jan-
daru ña kuka'nda ra sukun Xuva
nuu indii ra tichi vekaa.
28 Takan kūu tajan kēe ndio ma
jandaru kuà'an ra nuu indii Xuva
vekaa. Ta ora chāa ndio ra nuu indii
ra, ta chā'nda ra sukun ra chi'in
machiti. Tajan chāndaka ndio ra yi
iin nuu ko'o nuu ña tivaa ikan. Ta
yakan chāndaka ña yi nuu ma'á ña.
29 Takan kūu ta ora chīto ma ndra
jàkua'a chi'in Xuva ña chī'í ra, tajan

chāki'in ndra ma ñunda'yu ra. Ta chākuchi ndra yi. Takan tā'an Xuva ra jàkunduta.

Jesuu chà'a ra ña kachi u'un mii ñivi
(Mt. 14:13-21; Lc. 9:10-17; Jn. 6:1-14)

30 Takan kūu ta ora yā'a ña kūu takan, tajan kūti'vi ma ndra tatun Jesuu chi'in ra. Ta kātitu'un ndra nuu ra ndisaa ña jā'a ndra, ta ña jāna'a ndra nuu ra ndia.
31 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra:
—¡Na'a ndo! ¡Nako'o iin nuu taxiin nuu tüvi ñivi! Ta ikan nindeo ita'vi —kàti Jesuu chi'in ndra.
Takan kàti Jesuu chi'in ndra, ti nduva'a kuii chàkoyo kua'a' ñivi nuu ndaa ra chi'in ndra tatun ra, ña nī kuyati ra kachi ra chi'in ndra jà'a na.
32 Yakan va kēe ndio Jesuu kuà'an ra chi'in ndra tatun ra tichi lancha iin nuu tàxiin.
33 Va tava kua'a' na ndē'e na nuu kuà'an ndra. Ta nàkoto na ti Jesuu kùu ra ña kuà'an ra chi'in ndra tatun ra tichi lancha. Tajan ndisaa ndio ma ñivi kandakunu na kuà'an na nuu ni chaa ndra. Ta ji'na ga na chāa, tajan chāa ndra.
34 Takan kūu ta ora nūu Jesuu ma lancha, ta ndē'e ra ña ka'ìin kua'a' ñivi. Ta kūnda'vini ra na, ti ka'ìin na takua ka'ìin iin mvechala ña tüvi chito'o. Tajan kīcha'a jàna'a ra kua'a' tu'un Ndioo nuu na.
35 Ta ora cha kua ini, tajan chāa ndio ndra jàkua'a chi'in ra nuu ra. Ta te'en nāka'an ndra chi'in ra:
—Cha ini kùu yi vitin. Ta i'ya ti iin nuu tàxiin kùu yi.
36 Yakan va, ¿a va'a tu jandutáun ma ñivi, ta na ku'un na nuu nì'i na jàta na ña kachi na? —Takan kàti ndra jàkua'a chi'in ra nuu ra.
37 Ta te'en nāka'an Jesuu chi'in ndra:
—¡Maa ndo na ku'va ndo ña kachi na! —kàti Jesuu.
Ta te'en nāka'an ndra nuu ra:
—¿Ta naja ja'a ndi, ta ni'i ndi xu'un' ña jata ndi ma paan, tu tüvi yi? —kàti ndra.
38 Ta te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ndra:
—¡Kuànde'e ndo, nde'o naja ta'an paan ìyo nuu ndo! —kàti Jesuu.
Ta ora chānde'e ndio ndra nuu ka'ìin yi, ta te'en nāka'an ndra chi'in Jesuu:
—U'un paan, ta uvini tiaka' indii —kàti ndra.
39 Takan kūu tajan tāchi Jesuu ma ndra jàkua'a chi'in ra na ka'an ndra chi'in na, na kuiin ta tia ta tia na nuu ita yuta' ikan.
40 Tajan chākuiin na kuenda iin cientu ta kuenda uvi xiko uchi na.
41 Ta ikan jan kī'in ndio Jesuu ma ndi u'un paan ta ndi uvi ta'an tiaka'. Tajan ndē'e ra iti' andivi, ta te'en kà'an ra chi'in Ndioo:
—Ta'vindioun Ndioo. Ti chā'un ma paan ta tiaka' nuu ndi —kàti Jesuu.
Tajan jākuati ra ma paan chi'in tiaka'. Ta chā'a ra yi nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra na nata'vi ndra yi nuu na.
42 Takan kūu ta chāchi ndisaa na nda kati chitu va'a tichi na.
43 Ta uchi uvi ga tuka kùu yi ña chàkoso yi ora chīnu chàchi na.
44 Yakan va ma ndra chā'a Jesuu ña chàchi, u'un mii ta'an ndra kùu ndra.

Chìka Jesuu nuu takuii
(Mt. 14:22-27; Jn. 6:15-21)

45 Takan kūu ta ora yā'a ña kūu takan, tajan tāchi ndio Jesuu ma ndra jàkua'a chi'in ra, na ndaa ndra tichi lancha. Ta ji'na ndra na keta chiyo ndra ñuu Betsaida. Ta rakan, juuni yanga ndōo ga ra kà'an ra chi'in ñivi ña ni ku'un ra.
46 Ta ora cha ndī'i na ndùta, tajan ndāa ndio Jesuu iin yuku ña kuàka'an ra chi'in Ndioo.
47 Takan kūu ta ora cha kuna'a, ma lancha ikan cha kēta run nda java lakuna chi'in ndra. Ta Jesuu ti juuni ndaa ra yu'u lakuna nuu ndākoo ndra ra.
48 Ikan ndaa Jesuu ora ndē'e ra ña nduva'a kuii cha chìtatu ndra ña jàkunu ndra run chi'in yutun xa'nda nuu. Ti vaji ni'i jà'a ndra ña nakunu

run, va töve chìka nda'a' ndra ti ya'a
ni'i chàkin ma tati. Yakan va ìyo
yi a kaa uni na'ani ora kēe Jesuu
ña chika ra kuà'an ra nuu takuii iti'
kuà'an ndra.
49 Takan kūu ta ora ndē'e ndra
ña chìka Jesuu vàchi ra nuu takuii
xiin lancha ndra, ta kùuni ndra ña
iin ni'na kùu yi ña chìka yi vàchi
yi niku. Ta iin kuvaani ndra ña
nduva'a kuii yū'vi ndra.
50 Vati tandi'i ndra ndē'e ndra yi,
yakan va yū'vi ndra. Ta ikan te'en
nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—¡Na yü'vi ndo!, ti mai kùi.
—Takan kàti Jesuu chi'in ndra.

51 Ta ikan jan jāyatin ndio ra ra
nuu ka'ìin ndra tichi lancha. Tajan
ndāa ndio ra tichi run. Ta ma
ora ikani kūtaxin ma tati ña chàkin
yi. Ta ndrakan ndava kuà'an anima
ndra ña jā'a yi takan ora chāa Jesuu.
52 Vati takä'an kuu kutunini ndra
ma ndatu jā'a Jesuu chi'in paan.
Ta ni takä'an nakoto va'a ndra nda
chi'in ndatu kùu yi ña jā'a ra yi.

Jànda'a Jesuu ñivi ku'vi ìyo ñuu Genesaret
(Mt. 14:34-36)

53 Takan kūu ta ora cha kēta chiyo
ndio ndra ma ñu'u' Genesaret. Ta
ikan chū'ni ndio ndra ma lancha
ndra yu'u lakuna.
54 Ta ikan jan nùu ndio ndra run.
Ta numini nākoto ma ñivi ra, ti
Jesuu kùu ra.
55 Takan kūu ta ora ndē'e ndio
ma ñivi ña chāa ndio Jesuu ikan, ta
numini kàtitu'un na nuu tandi'i ma
ñivi ìyo ñu'u' ikan. Tajan kīcha'a
ndio na chàndaka na ndian ku'vi
chi'in ti'va nuu chìto na nuu ndaa
Jesuu.
56 Yakan va nda nikuuni nuu
chà'an Jesuu, a ñuu kuati a ñuu
na'nu a tichi ku'u, ikan jātu'va na
ma ndian ku'vi yu'u kai a nuya'vi
nuu chàkunuu ra. Ta chìkan na
ñamani nuu Jesuu na ku'va ra ke'e
ma ndian ku'vi, jin tu ja'mani ra. Ta
ndisaa ma ndian kē'e ja'ma ra, ndà'a
na jà'a ndatu ra.

7

Kàtitu'un Jesuu nda ña kùu ma ña jàndokini ma ñivi
(Mt. 15:1-20)

1 Iti' ñuu Jerusalén kīchi ndra
fariseu chi'in ndra jàkua'a tutu
Ndioo. Ta ikan jan jākuyatin ndio
ndra ndra nuu ndaa Jesuu.
2 Ta ndrakan ora ndē'e ndra ña
jà'a ndra jàkua'a chi'in Jesuu ña
kàchachi ndra, va tüvi nàkata ji'na
ndra nda'a' ndra. Yakan va kā'an
ndra chata ndra jàkua'a chi'in Jesuu,
ti tüvi ndoo nda'a' ndra takua ìyo ma
costumbre ñivi judíu.
3 Ti ndian fariseu chi'in ndian
judíu, jà'a na ma ña jà'a ma ndian
chīyo taji'na. Ta ndiakan ti tüvi kuu
kachi na tu takä'an ndoo nda'a' na.
4 Ta ora kìchaa na ña chā'an na
nuya'vi, na küu kachi na, tu takä'an
nakata na nda'a' na ndia. Ta juuni
ìyo inga costumbre ña jà'a na ndia,
takua jà'a na, ña nàkata na yachin,
kasitu, kisi, chi'in yuvi.
5 Yakan va te'en kīcha'a
chìkatu'un ndra fariseu chi'in inga
ndra jàkua'a tutu Ndioo nuu Jesuu:

—¿Naja tüvi jà'a ndra jàkua'a
chi'un ma costumbre jà'a ndian
chīyo taji'na? Ña tüvi nàkata ji'na
ndra nda'a' ndra ta kachi ndra —kàti
ndra nuu Jesuu.

6 Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in
ndra:

—Ña ndicha kùu ña kā'an ra
kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo nàni
Isaía kuenda ndo. Ti tüvi jà'a ndo
ma ña kà'an ndo. Ta Isaía ti te'en
kā'an ra, niku:

Ma ñivi jàka'nu Ndioo jàka'nu na ra
chi'in tu'un kà'ani na,
va tüvi jàka'nu na ra chi'in anima
na.
7 Ta tüvi nda kuenda kùu yi ña
jàka'nu na Ndioo.
Ti ma tu'un ña jàka'nu na Ndioo,
tu'un kà'an ñivini kùu yi.
Ta ma ñivi ikan kà'an na, ti tu'un
Ndioo kùu yi.
Takan kā'an ra Isaía chīyo taji'na.

8 Ti ndyo'o, ndàkoo ndo ma ña kà'an
Ndioo ña jà'a ndo, ta jà'a ndo ma
tu'un jàna'a ñivini.
9 Takan kūu ta te'en nāka'an tuku
Jesuu nuu ndra ndia:
—Ya'a ga chìnuni ndo ma costum-
bre ña jà'a juuni maa ndo. Va ma
tu'un Ndioo töve jàchi'in ndo yi,
10 ti te'en kāti Moisés taji'na: "¡Na
jaka'nu ma tatáun chi'in ma'un!"
"Tatu kanduva'un tatáun, a ma'un,
ta ka'ndaun kuenda ña kuviun jà'a
inga ñivi", kāti Moisés.
11 Va ndyo'o ti te'en kà'an ndo:
"Na vä'a tu iin ra'ii küuni ra tindee
ra tatá ra chi'in ma'á ra." Ta rakan
ti te'en kà'an ra nuu vi: "¡Na küu ga
tindei ndo! Ti cha tāva siin ndisaa
ña ìyo nui ña ni sokói yi nuu Ndioo."
Takan kàti ra nuu tatá ra chi'in ma'á
ra.
12 Ta juuni kà'an ndo, ti yo kà'an
te'en vitin, tüva ìyoni na tindee na
tatá na chi'in ma'á na. Takan kùuni
ndo.
13 Va yu'u kà'in chi'in ndo, ti kua
ikan jà'a ndo ña jàchiyo ndo tu'un
Ndioo. Ti kùuni ndo ja'a ndo ma
costumbre maa ndo. Ta juuni ma
yakan jàya'a ndo yi nda nuu ñivi
ndo ndia. Ta juuni ìyo inga tuku ña
jà'a ndo ndia. —Takan kàti Jesuu
chi'in ndra fariseu ta ndra jàkua'a
tutu Ndioo.
14 Takan kūu tajan kāna tuku Je-
suu ñivi nuu ndaa ra. Ta te'en
nāka'an ra chi'in na:
—¡Taso'o va'a ndisaa ndo ña ni
ka'in chi'in ndo! ¡Ta na kutunini ndo
yi ndia!
15 Nï'iin ña chàchi ñivi tüvi jàkini
yi anima na chi'in chinituni na. Va
ña kèe chinituni na kùu ma ña
jàkini na.
16 ¡Yakan va tuva ìyo chinituni
ndo na kuni ndo! —kàti Jesuu.
17 Takan kūu ta ora chīnu kà'an
Jesuu takan, ta kēe ndio ra kuà'an
ra nuu ìyo ve'e ña kìndoo ra. Tajan
kī'vi ra ma tichi ve'e chi'in ndra
jàkua'a chi'in ra. Tajan te'en kīcha'a
ndio ndra chìkatu'un ndra nuu ra:
—¿Nayi kùuni ma ña jàna'un nuu
ma ñivi kà'an yi? —kàti ndra.
18 Ta te'en nāka'an Jesuu chi'in
ndra:
—¿A juuni ya'a ndava xini ndo ña
tüvi kùtunini ndo ña kā'in? ¿A tüvi
chìto ndo, ti ndisaa ña chàchi ñivi
tüvi jàkini yi chinituni na?
19 Ti tüvi chàa yi nda chinituni na.
Chàa yi va nda nuu chitini na. Tajan
tàva na yi ora chàti na —kàti ra.
Yakan va chi'in tu'un i'ya kùuni ra
ka'an ra, ña ndisaa ma ña chàchio,
va'a yi.
20 Ta te'en nāka'an tuku Jesuu
chi'in na:
—Ndicha ti ña jàkini chinituni na,
va kùu yi ma ña kèe chinituni na.
21 Ti tichi chinituni na kèe ma ña
kini chànini na. Ti kùuni na ki'vi na
chi'in ñivi ña'a' takä'an tanda'a. Ta
juuni chi'in chinituni na, kùuni na
su'u na, ta kùuni na ka'ni na ñivi.
22 Ta juuni kùuni na ki'vi na chi'in
iin ña'a cha ìyo ii, ta ña'a chi'in ra'ii
cha ìyo ñasi'i ndia. Ta ya'a kùuni
na kukuika na. Ta kùuni na jati'ini
na, ta kùuni na janda'viña'a na, ta
chàta'ani na ja'a na kuati nuu nde'e
tandi'i ñivi. Ta ndiakan, na tüva
jaña na ña jà'a na yi. Ta xaani na
ndè'e na inga ñivi cha'a' ña ìyo nuu
na. Tajan kà'an ndio na chata ñivi.
Ta jàka'nu na juuni maa na. Ta jà'a
na ma ña kùuni maa na jà'a na.
23 Ndisaa yakan ña kini kēe chini-
tuni na kùu yi. Ta yakan kùu yi ña
jàkinini yi anima na.

Iin ña kìchi inga ñuu chìnunian tu'un Jesuu
(Mt. 15:21-28)

24 Takan kūu ta ora chīnu kà'an Je-
suu takan, tajan kēe ndio ra kuà'an
ra iti' ñuu Tiro ta Sidón. Ta ora chāa
ra ñuu ikan, tajan kī'vi ra iin tichi
ve'e. Ti küuni ra ña koto nï'iin na
ña chāa ra. Va nī kuu kundii xe'e ra,
25-26 ti numini chìto iin ña'a kīchi
iti' ñu'u' Sirofenicia ña cha chāa
Jesuu. Ta yakan ti yüvi ña judíu
kùan. Ta ìyo iin ña se'an ña ndiso
tati xaan kīndoo ve'an. Yakan va,
ma'á yakan chà'an ña nuu indii
Jesuu. Ta chūnandi chitian nuu ra.
Ta kīcha'a chìkan ña ñamani nuu

Jesuu na tava ra tati xaan ndiso
ñase'an kìndoo ve'an.
27 Ta te'en nāka'an ndio Jesuu ña
jàkuuni ra kà'an ra nuan:
—¡Ji'na kuatun, na tindee ji'nai
ñivi se'e Ndioo ìyo ñuu Israel! Ti na
küu namaa yo ña chàchi na nuu na,
ta ku'va yo yi kachi ina. —Takan
kàti Jesuu ti yüvi ñivi ñuu Israel
kùan.
28 Ta te'en nāka'an ña chi'in ra:
—Ndicha ña kà'un yo'o Racha'nu,
va nda ma ina chàchi ri che'e
chìtá xuu mesa jā'a ma ndiakuati
—kàtian.
29 Ta ora chīnu kà'an ña takan, ta
te'en nāka'an ndio Jesuu chi'an:
—Ya'a va'a nāka'un. Cha kùu
ku'un ve'un, ti cha kēe tati xaan
ndiso ma ña se'un. —Takan kāti
Jesuu chi'an.
Tajan kēe ndioan kuà'an ña ve'an.
30 Takan kūu ta ora chāa ña ve'an,
ta ikan nāta'an ña ñase'an, ña
kàndian nuu chito, ña cha kēe ma
tati xaan kuñuan.

Jesuu jànda'a ra iin ra ñi'i ta so'o

31 Takan kūu tajan kēe ndiko Jesuu
ma ñuu Tiro. Ta ikan yā'a ra ñuu
Sidón. Ta juuni yā'a ra kua'a' ñuu
kuati ìyo ñu'u' Decápolis. Ta ikan
jan chāa ndio ra ma lakuna nàni
Galilea.
32 Takan kūu ta ora chāa ra yu'u
lakuna ikan, ta chāndaka na iin ra
so'o ta ñi'i nuu ndaa Jesuu. Tajan
chīkan na iin ñamani nuu Jesuu na
janani ra nda'a' ra chata ma ra so'o,
ikan na nda'a ra.
33 Tajan tīin Jesuu nda'a' ra, ta
kuà'an ra chi'in ra iin nuu tüvi nde'e
ñivi. Ta ikan tī'i ra xini nda'a' ra
tichi so'o ma ra so'o. Tajan tīvisii
Jesuu xini nda'a' ra ta jānani ra yi
nuu yaa ma ra so'o.
34 Tajan ndē'e Jesuu iti' andivi. Ta
tāxini ra. Ta te'en nāka'an ra chi'in
ma ra so'o:
—¡Efata! —ña kùuni yi kà'an
yi: ¡Na nuna yi!, chi'in tu'un kà'an
Jesuu.
35 Takan kūu ta juuni ora ikani,
nūna so'o ma raso'o. Ta ndā'a yaa
ra ndia. Ta kùu naka'an ra.
36 Ta te'en nāka'an ndio Jesuu
chi'in ma ñivi ikan:
—¡Na kätitu'un ndo ña jā'i nuu
inga ñivi! —kàti ra.
Va ma ñivi ikan, ti tüvi nī jachi'in
na ña kà'an ra. Ti vi'a kàtitu'un na
ña jā'a ra nuu inga ñivi.
37 Takan kūu ta ndava yū'vi maa-
nia na ña jà'a ra takan. Ta te'en
kīcha'a na kà'an na:
—Ndisaa ña jà'a ra'ya, va'a yi. Ti
nda ndian so'o chìni jà'a ra, ta nda
ndian ñi'i, kùu naka'an na jà'a ra
—kàti na.

8

Jesuu chà'a ra ña chàchi kumi mii ñivi
(Mt. 15:32-39)

1 Takan kūu ta inga kivi kūti'vi
kua'a' tuku ñivi. Ta tükuia nda'a na
ña kachi na. Ta yakan va kāna Jesuu
ma ndra jàkua'a chi'in ra. Ta te'en
kīcha'a ra kà'an ra chi'in ndra:
2 —Ndava u'vi animai kùuni ña
nde'i ñivi i'ya, ti cha kēta uni kivi
ìyo na chi'in. Ta vitin tüva ña kachi
na.
3 Tatu tachi na ña na ku'un na ve'e
na, ña kua takä'an kachi na, kunaa
na tichi iti', najaka. Ti ìyo ñivi kīchi
chika. —Takan kàti Jesuu.
4 Ta ma ndra jàkua'a chi'in ra te'en
nāka'an ndra:
—¿Naja kua ja'a yo ta kùu ni'o ña
kachi na iin nuu taxiin tüvi ñivi?
—kàti ndra.
5 Ta te'en kīcha'a chìkatu'un tuku
Jesuu nuu ndra:
—¿Naja paan nda'a ndo?
—¡Uchani yi! —kàti ndra.
6 Tajan kīcha'a nàka'an Jesuu:
—¡Na ka'an ndo chi'in na na ku-
nandi na nuu ñu'u'!
Tajan kī'in ndio ra ndi ucha ta'an
ma paan. Ta kā'an ra chi'in Ndioo
chi'in yi na ja'ií ra yi. Tajan chā'nda
java ra ndisaa yi. Tajan chā'a ra yi
nuu ndra jàkua'a chi'in ra na ku'va
ndra yi kachi ñivi.
7 Ta juuni ndā'a ndra uvi uni tia
tiaka' ndia. Ta juuni kī'in Jesuu ndri,
ta kà'an ra chi'in Ndioo na ja'ií ra
ndri. Tajan chā'a ra ndri nuu ndra

jàkua'a chi'in ra na nata'vi ndra ndri
nuu ma ñivi.
8 Takan kūu ta ma ñivi ikan chāchi
na nda kati chitu va'a tichi na. Ta
jākutua na ucha ga tuka chi'in ña
chàkoso.
9 Yakan va ma ndian chāchi cha
yatin kumi mii ta'an ñivi kùu na.
Tajan tāchi ndio Jesuu na, na ku'un
na ve'e na.
10 Takan kūu tajan ndāa ndio Je-
suu tichi lancha chi'in ndra jàkua'a
chi'in ra ña kàcha'an ndra iti' ñu'u'
Dalmanuta.

Ndra fariseu chìkan ndra nuu Jesuu na ja'a ra iin ndatu nuu ndra
(Mt. 16:1-4; Lc. 12:54-56)

11 Takan kūu tajan chāa ndra
fariseu nuu ndaa Jesuu. Ta kīcha'a
ndra nàtu'un ta'an ndra chi'in ra,
nde'o tu takan kùu ni'i ndra kua
tisokuati ndra ra. Yakan va chīkan
ndra na ja'a Jesuu iin ndatu nuu
ndra, nde'o tu ndicha ña vàchi ra
kuenda Ndioo.
12 Takan kūu ta ora kā'an ndra
takan tajan tàxiin kīndoo Jesuu, ta
te'en kīcha'a kà'an ra chi'in ndra:
—¿Naja chìkan ma ñivi ìyo vitin
ña jà'i iin ndatu, na nde'e na? Va
yu'u kà'in ña nï'iin cha'a' tüvi ni
nde'e na nï'iin ndatu —kàti Jesuu.
13 Takan kūu tajan ndākoo Jesuu
ma ñivi ikan yu'u lakuna, ta ndāa
ra tichi lancha chi'in ndra jàkua'a
chi'in ra ña kuà'an ndra inga chiyo
lakuna.

Kàti Jesuu ti ma tu'un jàna'a fariseu kùu yi takua kùu ma yuchan iya
(Mt. 16:5-12)

14 Takan kūu ta ora cha kācha'an
ndra inga chiyo lakuna, ta nāani ma
ndra jàkua'a chi'in Jesuu kùnda'a
ndra ña kachi ndra. Ta uvanuu ni
ma paan indii tichi lancha.
15 Ta te'en nāka'an Jesuu chi'in
ndra:
—¡Ja'a va'a ndo kuenda ma
yuchan iya ndra fariseu, ta yuchan
iya Herode ndia! —Takan kāti Jesuu
chi'in ndra.
16 Ta ma ndra jàkua'a chi'in ra
nàtu'un ta'an ndra, ti tüvi naa ndra
tiá paan.
17 Takan kūu ta numini nakùuni
Jesuu ña nàtu'un ndra. Ta te'en
kīcha'a kà'an ra chi'in ndra:
—¿Ta naja kà'an ndo ña tüvi nàa
ndo paan? ¿A takä'an kuii kutunini
ndo ña tüvi chà'a ndo kuenda? ¿A
ya'a ndasii chinituni ndo ña kà'an
ndo takan?
18 Ndicha kuii ti ìyo tinuu ndo. Va
tüvi ndè'e ndo ña kūu. Ta juuni ìyo
so'o ndo, va tüvi chìni va'a ndo. ¿A
tüvi chàku'uni ndo?
19 Ora nāta'vi̱ u'un ta'ani paan
kuenda u'un mii ñivi, ¿ta naja ta'an
tuka chitu chàkoso ndāki'in ndo?
—kàti Jesuu.
Ta te'en nāka'an ndra:
—Uchi uvi ta'an yi.
20 —Ta ora nāta'vi̱ ucha ta'an paan
kuenda kumi mii ñivi, ¿ta naja ta'an
tuka chitu chàkoso ndāki'in ndo?
Ta te'en nāka'an ndra:
—Ucha ta'an yi.
21 Ta te'en nāka'an tuku Jesuu
chi'in ndra:
—¿Ta naja takä'an kutunini ndo
ña Ndioo tāchi yu'u? Ti ma tu'un
kātitu'in nuu ndo töve kùuni yi
ka'an yi cha'a' paan ña chàcho.
—Takan kāti Jesuu chi'in ndra.

Jànda'a Jesuu iin ra kuaá ñuu Betsaida

22 Takan kūu tajan chāa ndio ndra
ma ñuu Betsaida. Ta ikan ndàka na
iin ra kuaá. Chāa na nuu ndaa Jesuu
na janda'a ra ra.
23 Takan kūu tajan tīin ndio Jesuu
nda'a' ma ra kuaá, ta ndàka ra ra
kuà'an ra nda yu'u ñuu. Ta ikan
jātii Jesuu tinuu ma ra kuaá chi'in
takuii yu'u ra. Ta jùndii Jesuu nda'a'
ra chata tinuu ra. Ta chīkatu'un ra
nuu ra tu kùu nde'e ra iin nakuyi.
24 Ta kīcha'a kà'an ma ra kuaá
te'en:
—Ndè'i, ña ma ñivi kàa na takua
kàa iin yutun kàndani —kàti ra.
25 Yakan va ma Jesuu jūndii ndiko
ra nda'a' ra chata tinuu ma ra kuaá.
Tajan nānde'e kachin va'a ndio ra.
Takan kūu ña ndā'a ma tinuu ra,

ña kùu nde'e kachin va'a ra ndisaa nakuyi.
26 Yakan va ora chīnu jànda'a Jesuu ra, tajan tāchi ndio ra ra, na ku'un ra ve'e ra. Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:
—¡Na kïchi gaun ma ñuu i'ya! —kàti Jesuu chi'in ra.

Kàtitu'un kachin Petu', ti Jesuu kùu ra Cristu
(Mt. 16:13-20; Lc. 9:18-21)

27 Takan kūu ta ora chīnu jà'a Jesuu ña'a, ta kuà'an ra chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra iti' ndu'va ña ìyo yu'u ñuu nàni Cesarea Filipu. Ta tichi iti' kuà'an ndra te'en kīcha'a chìkatu'un Jesuu nuu ndra jàkua'a chi'in ra:
—¡Ndyo'o xaa! ¿Nda ra kùu yu'u, kàti ma ñivi?
28 Ta te'en nāka'an ndra:
—Ìyo ñivi kà'an, ti yo'o kùu Xuva ra jàkunduta. Ta ìyo inga ndian kà'an, ti kùu̱n ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndīoo, nàni Elía. Ta inga na kà'an, ti kùu̱n iin ra kā'an chi'in tu'un yu'u Ndioo niku —kàti ndra.
29 Tajan te'en kīcha'a chìkatu'un tuku Jesuu nuu ndra:
—¡Ta ndyo'o! ¿Nda ra kùi?, kùuni ndo —kàti ra.
Tajan te'en nāka'an Petu' nuu Jesuu:
—¡Yo'o kùu̱n ra Cristu, ti nuu yo'o tàva Ndioo tiñu̱n! —Takan kàti Petu' chi'in ra.
30 Tajan te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:
—¡Na kä'an ndo ña'a chi'in nï'iin ñivi! —kàti ra.

Jesuu kàtitu'un ra ña ni kuvi ra
(Mt. 16:21-28; Lc. 9:22-27)

31 Takan kūu ta te'en kīcha'a jàna'a Jesuu nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra:
—Yu'u ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, kua'a' tundo'o ni nde'i. Ti ma ndian cha'nu chi'in ma ndra sutu, ta ma ndra jàkua'a tutu Ndioo, tüvi chìnuni ndra ma ña kà'in. Yakan va yu'u ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, ni nde'i kua'a' tundo'o. Ta ni ka'ni ndra yu'u. Ta tichi uni kivi ni nataku ndikoi.
32 —Te'en kàti kachin va'a Jesuu nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra.
Takan kūu tajan tāva ni'i siin Petu' Jesuu, ta te'en kīcha'a kà'an ra chi'in Jesuu:
—¡Na vä'a' jà'un takan! —kàti Petu' chi'in Jesuu.
33 Tajan ndīkoni'i Jesuu ndē'e ra tiá ma ndra jàkua'a chi'in ra, ta te'en nāka'an xaan ra nuu Petu':
—¡Na jañaun ña kà'un, yo'o Petu'! ¡Ta na kundachiyo ma kui'na jàtiñu chi'un! Ti ma ña chàniniun töve induku yi chi'in ma ña chànini Ndioo. Ti chàniniun takua chànini ma ñivi ìyo ñuñivini. —Takan kāti Jesuu chi'in Petu'.
34 Takan kūu ta numini kāna Jesuu tiá ma ndra jàkua'a chi'in ra, chi'in ma ñivi ka'ìin chi'in ndra ndia. Ta te'en nāka'an Jesuu chi'in ndra:
—Tu ìyo iin yo kùuni jakua'a chi'i̱n na jaña na ma ña chànini na jà'a na, ta na ku'un na chatai, ta kuiso na kruu. Yakan va ña'a kùuni yi ka'an yi ña na nde'e na tundo'o takua ni nde'i tundo'o.
35 Ti ma ndian kùuni koo ñuñivi kuenda juuni maa na töve ni kakú na. Va ma ndian kuvi cha'a' ña chìnuni na ma tu'un kà'in, ndiakan kùu ma ndian ni kakú. Ta ni koo na chi'i̱n endeeni.
36 Ta juuni tükuii nda kuenda yi tu iin ra'ii nì'i ra tandi'i ña ìyo ñuñivi, tuva töve nì'i ra nuu koo ra endeeni chi'in Ndioo.
37 Yakan va nï'iin ma ñivi ìyo ñuñivi i'ya küu jata na ma kivi ni koo na endeeni.
38 Yakan va tu ìyo ndian kukanuu chatai, ta chata ma tu'un kà'in nuu ma ñivi töve chìnuni, ta ìyo kuati ka'ìin i'ya, nda yu'u ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, ni kukanui ora ni kichaa ndikoi chi'in tati jà'a tiñu nuu Ndioo. Ti ma ora ikan ni tachi tatái yu'u chi'in ndatu ra.

9

1 Ta juuni te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in na:
—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ti ìyo ndian ka'ìin i'ya tüvi ni kuvi

na nda kati nde'e ji'na na ña kichaa
nuu chà'nda Ndioo tiñu chi'in ndatu
ra —kàti Jesuu.

Ndioo sàma ra kua kàa Jesuu (Mt. 17:1-13; Lc. 9:28-36)

2 Takan kūu ta ora yā'a iñu kivi,
tajan kēe ndio Jesuu kuà'an ra iin
yuku sukun. Ta ndàka ra Petu',
Jandiau chi'in Xuvani ndia. Ta juuni
nuu ma ndra kuà'an chi'in ra jāma
kua kàa ra,
3 ti ma ja'ma ñù'u ra, nduva'a kuii
kīndoo tacha yi ta kuichin ga yi ña
nï'iin ñivi ìyo ñuñivi küu nakata na
yi takua kàa ja'ma Jesuu ikan.
4 Ta juuni ndē'e ndra Elía chi'in
Moisés ña nàtu'un ndra chi'in Jesuu.
5 Tajan te'en nāka'an ndio Petu'
chi'in Jesuu:
—¡Matru! ¡Ya'a va'a ña ka'ìin yo
i'ya! ¡Na ku'un ndi kuja'a ndi uni
lomara, iin yi kuendaun ta inga yi
kuenda Moisés, ta inga yi kuenda
Elía!
6 Takan nāka'an Petu', ti ni tüvi
chìto ra nayi kà'an ra ti ya'a yù'vi
ra chi'in nduvi ndra ka'ìin chi'in ra
ora ndē'e ndra ña kàa Jesuu takan.
7 Takan kūu tajan nūu iin viko
nu'u. Ta chāsi yi Jesuu. Ta te'en
nāka'an iin tati kēe tañu viko ikan:
—Ra'ya kùu se'e mai. ¡Na jachi'in
ndo ña kà'an ra! —kàti Ndioo chi'in
ndra.
8 Ta nunuuni ora ndē'e ndra xiin
ndra nï'iin ga ndra tüva ndè'e ndra
ndra. Ma'iin nia ma Jesuu ndè'e
ndra ña ndaa.
9 Takan kūu ta ora nūu ndra ma
yuku ikan, tajan kàtitu'un Jesuu nuu
ndra ña na kätitu'un ndra nuu nï'iin
ñivi ma ña ndē'e ndra nda kati
nataku ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo.
10 Yakan va ndīkiva'a xe'eni
ndra yi tichi chinitunini ndra, vaji
chīkatu'un ta'an ndra juuni nuu ma
ndra nayi kùuni ma tu'un nàtaku
kà'an yi.
11 Takan kūu ta te'en kīcha'a ndra
chìkatu'un ndra nuu Jesuu:
—¿Ta naja kà'an ma ndra matru
jàkua'a tutu Ndioo ña ji'na Elía ni
kichi? —kàti ndra.
12 Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in
ndra:
—Ndicha ti Elía ji'na ra ni kichi, ti
ni jandova'a ra ndisaa nakuyi. Vati
ma tutu Ndioo kàti yi, ti yu'u ra Se'e
ñivi ña tāchi Ndioo, ni nde'i kua'a'
tundo'o. Ta tüvi ni jachi'in na ña ni
kà'in.
13 Va yu'u kàtitu'in nuu ndo, ti Elía
cha kīchi ra. Va java jāti'ini na chi'in
ra. Ta takan jāchinu ma tutu Ndioo
ma ña kà'an yi ña ni kūu niku —kàti
Jesuu.

Jànda'a Jesuu iin rayoko ndiso tati xaan (Mt. 17:14-21; Lc. 9:37-43)

14 Takan kūu ta ora chāa ndiko
Jesuu chi'in ndra chà'an chi'in ra
nuu ndàkoo ra inga ndra jàkua'a
chi'in ra, ta ikan nāta'an ndra
ndra ña ka'ìin locho kua'a' ñivi
nuu ka'ìin ndra. Ta juuni ka'ìin
ndra matru jàkua'a tutu Ndioo ndia,
ña kànita'an yu'u ndra chi'in ndra
jàkua'a chi'in Jesuu.
15 Takan kūu ta ora ndē'e na Jesuu,
ta ndisaa na chā'an na chākaña'a na
chi'in ra, ti ya'a chìsii na ña ndē'e na
ra.
16 Ta te'en kīcha'a chìkatu'un Je-
suu nuu na:
—¿Nda cha'a' kànita'an yu'u ndo
chi'in ndra? —kàti ra.
17 Ta te'en nāka'an iin ma ra ndaa
ikan:
—Matru, nda che'e kīchai i'ya, ta
ndākai iin rase'i, ti ndiso ra tati
xaan. Ta endee kìndoo ñi'i ra jà'a
yi.
18 Ta nda nikuuni kèta ra ta tìin
ma tati xaan ikan ra. Ta jànduva yi
ra nuu ñu'u'. Ta endee kèe xikiñu
iti' yu'u ra jà'a yi. Ta endee kari'u
nu'u ra ta kìndoo yutun ra jà'a yi.
Yakan va cha chīkain ñamani nuu
ndra jàkua'a chi'un na tava ndra ma
tati xaan ndiso ra. Va juuni küu ja'a
ndra yi —kàti ra.
19 Takan kūu ta te'en nāka'an tuku
Jesuu:
—Ndyo'o ñivi tüvi chìnuni. ¿A
ndisaa tiempu koi chi'in ndo?, kùuni
ndo. ¿Ta naja ga tiempu kùndei ndo
tiá, ña tükuii chìni ndo ña kà'in?

¡Na kichi ndaka ndo ma ra ku'vi nui i'ya! —kàti ra.
20 Tajan chāndaka ndio ma tatá ra ra nuu ndaa Jesuu. Ta ora ndē'e tati xaan Jesuu, ta jā'a yi ña nàtiin ndiko ña chì'i i'i ra. Ta ikan jan ndūva ra nuu ñu'u' jà'a yi, ta endee chìkotuvi ra. Ta kēe xikiñu yu'u ra jà'a yi.
21 Ta chīkatu'un ndio Jesuu nuu tatá ma rayoko ikan:
—¿Naja tiempu ìyo ña cha kīcha'a yi tìin yi ra?
Ta te'en nāka'an ma tatá ma ra ku'vi:
—Nda ora kùu ra ravali.
22 Ta cha kua'a' cha'a' jānduva ma tati xaan ikan ra nuu ñu'ú, a tichi takuii ña kùuni yi ka'ni yi ra. Yakan va tu kùu ja'un iin ñamani ña na kunda'viniun ndi, ta janda'un ra. —Takan kāti tatá ra chi'in Jesuu.
23 Ta te'en nāka'an Jesuu chi'in ra:
—¿Ta naja kà'un ña tu kùu ja'i yi? Nda ña nikuuni kùu ja'a yo, tuva chìnunio —kàti ra.
24 Takan kūu ta ma tatá ma rayoko ikan kīcha'a ra kà'an ni'i ra:
—Yu'u va cha chìnuni̱. ¡Na tindeun yu'u, na chinuni̱ tiaga!
25 Ta ora ndē'e Jesuu ña nduva'a kuii chākoyo kua'a' ñivi nuu ka'ìin ndra, ta te'en kīcha'a kà'an xaan ra nuu tati so'o ta ñi'i ndiso ma rayoko ikan:
—Yo'o tati xaan ta so'o, na keun kuñu ra'ya. Ti yu'u kà'an chi'un. ¡Ta na kï'vigaun kuñu ra inga cha'a'! —kàti Jesuu.
26 Takan kūu ta iin nànda'yuni ma tati xaan ikan, ta jā'a yi ña na tiin ndiko ma ña chì'i i'i ra. Tajan kēe ndio yi ra. Ta ndōo ra kàndii ra takua kàndii iin ña chī'í jā'a yi. Yakan va kua'a' ma ñivi kà'an ña chī'í ra.
27 Tajan tīin ndio Jesuu nda'a' ma rayoko ikan. Ta kāni'i ra ra. Tajan ndēta ndio ra chūndaa ra.
28 Takan kūu ta nunuuni kī'vi Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra iin tichi ve'e nuu tüvi ñivi. Ta te'en kīcha'a chìkatu'un ndio ma ndra jàkua'a chi'in ra nuu ra:
—¿Ta ndyu'u, naja nī kuu tava ndi ma tati xaan ikan? —kàti ndra.
29 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:
—Na küu ja'a ndo tava ndo tati te'en tu tüvi kà'an ji'na ndo chi'in Ndioo —kàti Jesuu chi'in ndra.

Kàtitu'un tuku Jesuu naja kua ni kuvi ra
(Mt. 17:22-23; Lc. 9:43-45)

30 Takan kūu tajan kēe Jesuu kuà'an ra chi'in ndra jàkua'a chi'in ra iti' ñu'u' Galilea. Ta tüvi kùuni ra ña koto inga ñivi ma iti' kuà'an ndra,
31 ti kùuni ra jana'a ra nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra. Ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:
—Yu'u ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, ni tiin ñivi yu'u. Ta yu'u ni ku'va na ña ka'ni na. Ta ora keta uni kivi ña chì'i̱. Ta ni nataku ndikoi —kàti ra.
32 Va töve nī chini va'a ndra ma ña kà'an ra. Ta ya'a ndasii ndra ndakatu'un ndra nuu ma Jesuu.

Kàtitu'un Jesuu nda ra kùu ma ra ka'nuga
(Mt. 18:1-5; Lc. 9:46-48)

33 Chāa ndra ma ñuu Capernaum. Ta ora kī'vi ndra tichi ve'e, ta kīcha'a chìkatu'un Jesuu nuu ndra:
—¿Nayi nàtu'un ta'an ndo iti' vàchi ndo? —kàti ra.
34 Va tàxiin kìndoo ndra, ti ndicha ña nàtu'un ndra takan ma tichi iti' ña nda ndra kùxini tiá kua ndisaa ndra. Vaji töve nī ka'an ndra ña chìkatu'un ra, va chìto ra nayi nàtu'un ta'an ndra tichi iti'.
35 Tajan chūnandi Jesuu. Ta kāna ra ndi uchi uvi ma ndra jàkua'a chi'in ra na kichi ndra nuu ra. Ta kīcha'a kà'an ra chi'in ndra:
—Tu ìyo iin yo kùuni kuxini, ndiakan kùu ndian nuu ndi'i nia. Ta juuni ndiakan kùu tindee ta'an na, tandi'i ñivi —kàti ra.
36 Tajan jūndii ra iin ravali ma'ñu ndra. Ta jākunandi ra ra nuu si'in ra. Ta nàka'an tuku Jesuu nuu ndra:
37 —Nda yo kì'in kuenda ravali kàa takua kàa ra'ya kuendai, juuni kì'in na yi kuenda yu'u. Ta nda yo kì'in kuenda yu'u, ta yüvi ma'i̱in ni

kì'in na kuenda, ti juuni kì'in na kuenda tatái ra tāchi yu'u.

Ndian tüvi kùuni kuati chi'o juuni tìndee na yo
(Mt. 10:42; Lc. 9:49-50)

38 Ta te'en nāka'an Xuva:
—Matru, nda che'e ndē'e ndi iin ra jànda'a ñivi, va kà'an ra chi'in siviun. Ta takan tāva ra tati xaan ndiso ma ñivi. Va tava töve chàkunuu ra chi'in yo, yakan va nī cha'a ndi ña jà'a ra yi —kàti ra.
39 Ta nāka'an Jesuu nuu ndra:
—Na vä'a' jà'a ndo, ña nī cha'a ndo ja'a ra yi, ti nï'iin ndian kùu ja'a iin ndatu kuendai, na küu ka'an na chatai.
40 Ndian tüvi kùuni kuati chi'in yo, juuni na ìyo na ja'a na ñamani nuu yo.
41 Nda ndian nikuuni ku'va na nuu ndo, vaji iin yachini takuii ko'o ndo, tava chàkuu ndo chi'in, ta ndicha ña kà'in ña ma Ndioo ni ku'va ya'vi na.

Kàti Jesuu ti iin kuati ka'nu kùu yi tuva jachiyo yo ñivio iti' kuà'an Jesuu
(Mt. 18:6-9; Lc. 17:1-2)

42 'Tu ìyo iin ndiakuati ña chìnuni ña kà'in, va kēta iin racha'nu nuu na ta jàna'a ra kuati nuu na, ta juuni jā'a ma ndiakuati kuati ndia. Va'a ga tuva jaku'un na ma racha'nu tichi takuii tañu'u chi'in iin yoso ndikun sukun ra, ta takan kuvi ra.
43 Tu ja'un kuati chi'in iin chiyo nda'un, na ka'ndaun yi, ikan na kindaa kuati jà'un. Va'a ga chi'in iin chiyo nda'aniun, ña ku'un andivi nuu koo nditoun ndisaa kivi, kua chi'in ni nduvi yi ku'un andaya' nuu küu nda'va ñu'ú.
44 Ta ndakan kùu nuu töve chì'í tindaku, ta küu nda'va ñu'ú.
45 Tu ja'un kuati chi'in iin chiyo cha'un, na ka'ndaun yi, ikan na kindaa kuati jà'un. Va'a ga chi'in iin chiyo cha'un ña ku'un andivi nuu koo nditoun ndisaa kivi kua chi'in ni nduvi yi ku'un andaya' nuu küu nda'va ñu'ú.
46 Ta ndakan kùu nuu töve chì'í tindaku, ta küu nda'va ñu'ú.
47 Tu ja'un kuati chi'in iin chiyo tinuun, na tavaun yi, ikan na kindaa kuati jà'un. Va'a ga chi'in iin chiyo tinuun ki'viun nuu chà'nda Ndioo tiñu, kua chi'in ni nduvi yi ku'un andaya'
48 nuu töve chì'í tindaku ta küu nda'va ñu'ú.
49 'Vati ndisaa yo ni nde'e tundo'o, ti takan kùuni ma Ndioo ña kùva'a yo takua kùva'a ndayu jà'a ñií.
50 Va'a ma ñií. Vatu naa ña u'vá yi, ta küu jàva'a yo yi inga cha'a'. Yakan va na koo va'a ndo chi'in ta'an ndo ta chi'in inga ñivi takua asin ndayu jà'a ñií.

10

Jàna'a Jesuu ña na vä'a' ndàkoo yo ñasi'o
(Mt. 19:1-12; Lc. 16:18)

1 Takan kūu ta kēe Jesuu ñuu Capernaum. Ta kuà'an ra iti' ñu'u' Judea, ña kàndii nda inga chiyo yuta Jordán. Ta ora chāa ra ndakan, ta ikan kīcha'a kùti'vi ndiko kua'a' ñivi. Ta ikan kīcha'a ndiko ra jàna'a ra nuu na kua takani jàna'a ra.
2 Ta yakan va ora kīcha'a Jesuu jàna'a ra, ta nunuuni chākoyo ndra fariseu nuu ndaa ra. Ta te'en kīcha'a ndra chìkatu'un ndra nuu ra, ti kùuni ndra ki'in ndra ku'va ra:
—¿A va'a ña ndàkoo yo ñasi'o? —kàti ndra.
Te'en chīkatu'un ndra nuu ra, ti kūuni ndra tisokuati ndra ra.
3 Ta te'en nāka'an Jesuu nuu ndra:
—¿Naja kua kà'an ma tutu Ndioo tāa Moisés taji'na? —kàti Jesuu nuu ndra.
4 Ta te'en nāka'an ndra:
—Aan, va chā'a Moisés ña kuu ndakoo yo ñasi'o tuva jàndova'a ji'na yo iin tutu ña kà'an ña ndàkoo yo ñasi'o —kàti ndra.
5 Ta te'en nāka'an tuku Jesuu nuu ndra:
—Takan tāa Moisés, ti ya'a ndava xini ndo.
6 Ti ora jātuvi Ndioo ma ñuñivi, juuni jā'a ra ra'ii ta ña'a.

7 Yakan va va'ani tuva ndàkoo ra
tatá ra chi'in ma'á ra, ta tànda'a ra
chi'in ñasi'i ra.
8 Ta ni nduvi vi kùu vi iin ñivini.
Yakan va yüvi uvi vi kùu vi, ti ni
ndo'iin vi ta kùu vi iin ñivini.
9 Yakan va na vä'a', ña ndàkoo yo
vi tuva cha jāndo'iin Ndioo yo chi'in
vi.
10 Takan kūu ta ora kī'vi ndra tichi
iin ve'e, tajan kīcha'a chìkatu'un
ndra jàkua'a chi'in Jesuu nuu ra
cha'a' ma tu'un nàtu'un ra chi'in
ndra.
11 Ta te'en nàka'an Jesuu chi'in
ndra:
—Nda ra nikuuni tu ndàkoo ra
ñasi'i nunuu ra ta kì'vi ra chi'in
inga ña, iin kuati jà'a ra chata ñasi'i
nunuu ra.
12 Ta nda ña'a' nikuuni tu
ndàkoan iian ta kì'vian chi'in inga
ra, juuni jà'a ña kuati chata ra
nunuu chūndaka ña ndia.

Jesuu jà'ií ra ndiakuati (Mt. 19:13-15; Lc. 18:15-17)

13 Takan kūu ta chāndaka na ndi-
akuati nuu Jesuu, na ke'e ra na. Ora
ndē'e ndra jàkua'a chi'in ra ña jà'a
na, ta kīcha'a ndra kà'an ndra:
—¡Na jä'a ndo te'en! —kàti ndra
chi'in ma ñivi ndà'a ma ndiakuati.
14 Yakan va ora ndē'e Jesuu ña jà'a
ndra, ta kùxaan ra chi'in ndra. Ta
kīcha'a kà'an ra nuu ndra jàkua'a
chi'in ra te'en:
—¡Ku'va ndyo'o, na kichi ma ndi-
akuati nui! ¡Ta na käsi ga ndo
iti' vàchi na! Ti ma ñivi ìyo nuu
chà'nda Ndioo tiñu indukuni kàa na
kua kàa ma ndiakuati.
15 Ta yu'u kà'in chi'in ndo, ti ma
ndiakuati jà'a tiñu chà'nda tatá na
nuu na, ta juuni takan ìyo yi ña
ku'va yo ka'nda Ndioo tiñu nuu yo
—kàti Jesuu chi'in ndra.
16 Tajan chīso ndio ra ma ndi-
akuati, ta jā'ií ra xini na chi'in nda'a'
ra.

Iin ra kuika kà'an chi'in Jesuu (Mt. 19:16-30; Lc. 18:18-30)

17 Takan kūu ta ora ni ku'un tuku
Jesuu, ta endee chìnu iin ra'ii chāa
ra nuu ra. Ta chūnandi chiti ra
nuu kuà'an Jesuu. Ta te'en kīcha'a
chìkatu'un ra nuu Jesuu:
—¡Yo'o matru va'a! ¿Nayi kuu jà'i
ta chài nuu koo nditoi ndisaa kivi?
—kàti ra.
18 Ta te'en nāka'an Jesuu nuu ra:
—¿Ta naja kà'un ña kùi ra va'a, ta
uvani ra va'a ìyo? Ta ma ra va'a kùu
Ndioo.
19 ¿A cha chìtoun ma tu'un
kà'an Ndioo nuu tutu tāa Moisés
tatiempu? Te'en kà'an yi nuu ma
tutu ikan: "¡Na kä'niun ñivi! ¡Na
kï'viun chi'in ña'a' yüvi ñasi'un!
¡Na sü'un ndatiñu ñivi! ¡Na
kä'un tu'un vata chata ñivi! ¡Na
jända'viña'un ñivi! ¡Ta na tiñu'ṵn
tatáun chi'in ma'un!" —Takan kāti
Jesuu nuu ra.
20 Ta te'en nāka'an tuku ra chi'in
Jesuu:
—Matru, cha jā'i tandi'i yi nda ora
kūi rayoko —kàti ra.
21 Ta ora kā'an ra takan ta kīcha'a
ndè'e Jesuu nuu ra, ta nduva'a kuii
kùnda'vini ra ra. Ta kīcha'a Jesuu
kà'an ra te'en chi'in ra:
—Ìyo iin nakuyi takäaga ja'un.
¡Na ku'ṵn kuxiko ndi'un ndatiñṵn!
¡Ta ku'vaun ma xu'un' nuu ñivi
nda'vi! Takan ìyo yi ña jà'un, ikan
koo ña kuikaun andivi. ¡Ta kichiun
ta ku'ṵn chatai iti' kuà'in! —Takan
kāti ra.
22 Ta ora chīni ra ña kà'an Jesuu,
ta nduva'a kuii nda'vi kùuni ra ti
küu ja'a ra yi, ti ya'a kuika ra. Yakan
va kuà'an ra.
23 Tajan kīcha'a Jesuu nànduku
nuu ra iti' xiin ra. Ta te'en kīcha'a
ra kà'an ra chi'in ndra jàkua'a chi'in
ra:
—Ya'a ndetiñu ta kùu ki'vi ndra
kuika nuu chà'nda Ndioo tiñu —kàti
ra.
24 Ta ndava yù'vi ndra jā'a ma
tu'un kà'an ra. Yakan va te'en
nāka'an ndiko Jesuu chi'in ndra:
—Ndyo'o xaa, ya'a ndetiñu ta kùu
chaa yo nuu chà'nda Ndioo tiñu.
25 Chakùu tiá ndetiñu yà'a iin
kameyu xe'e iin kutiku, kua iin ra
kuika ña chàa ra nuu chà'nda Ndioo
tiñu —kàti Jesuu.

26 Takan kūu ta ora chīni
tuku ndra ña kà'an Jesuu takan
tiaga yù'vi ndra, ta te'en kīcha'a
chìkatu'un ta'an ndra:
—¿Tu takan kùu yi, yo kùu kakú
tuva takan? —kàti ndra.
27 Ta kīcha'a ndè'e ma Jesuu ndra,
ta te'en kīcha'a nāka'an ra:
—Küu kakú ñivi, jà'a juuni ma na,
va Ndioo kùu jakakú ra na. Ti ndisaa
nakuyi kùu ja'a ra —kàti ra.
28 Ta te'en kīcha'a nāka'an Petu':
—Va ndyu'u cha ndākoo ndi
ndisaa ña ìyo nuu ndi. Ta tāndikun
ndi chataun —kàti ma Petu'.
29 Ta te'en nāka'an Jesuu:
—Ndichai ña kà'in chi'in ndo.
Nda ndian nikuuni tuva ndakoo na
tandi'i ndatiñu na jà'i, ña kùuni
na ku'un na chatai, ti kùuni na
katitu'un na ma tu'un va'a kà'in ña
naja jàkakú Ndioo ma ñivi ñuñivi.
Titu cha'a' yu'u ndākoo na ve'e na,
ñivi ta'an na, ma'á na, tatá na, se'e
na, ta ñu'u' na,
30 ndiakan ni ni'i na kua'a' ga ve'e
na, ñivi ta'an na, ma'á na, tatá na,
se'e na, ta ñu'u' na ñuñivi i'ya inga
cha'a', vaji ya'a ndè'e na tundo'o.
Ta ma ñuñivi vàchi ni koo ndito na
ndisaa tiempu jà'a Ndioo.
31 Ma ñivi yoso nuu vitin ni kakuu
iti' chata. Ta ñivi chàkuu iti' chata
vitin, ni kakuu iti' nuu.

Cha'a' uni kàtitu'un tuku Jesuu ña ni kuvi ra
(Mt. 20:17-19; Lc. 18:31-34)

32 Takan kūu tajan kēe ndio ndra
kàcha'an ndra iti' ñuu Jerusalén. Ta
yoso nuu Jesuu kuà'an ra iti' nuu
ma ndra jàkua'a chi'in ra. Va ma
ndrakan ndava yù'vi ndra ña kuà'an
ndra iti' chata ra. Ta juuni ndasii
ma inga ñivi kuà'an iti' chata ndra
ndia. Takan kūu tajan ndē'e Jesuu
iti' chata ra, ta kāna ra ma ndi
uchi uvi ndra jàkua'a chi'in ra na
kee siin ndra chi'in ra, ti kùuni ra
katitu'un ra nuu ndra niyi ni ta'an
ra. Takan kūu tajan te'en kīcha'a
kà'an ra chi'in ndra:
33 —Cha chìto ndo ti iti' i'ya kùu
iti' kuà'an ñuu Jerusalén. Ta yu'u ra
kùu Se'e ñivi tāchi Ndioo, ni ku'va
ñivi yu'u nuu ndra chà'nda tiñu
nuu sutu chi'in ma ndra kùu matru
jàkua'a tutu Ndioo. Ta ndrakan
kà'an ndra ña na ka'ni ndra yu'u,
ta ni ku'va ndra yu'u nuu ñivi kīchi
inga ñuu.
34 Ta ni kuàtu'un na yu'u. Ta ni
tivi sii na yu'u. Ta ni kani na yu'u
chi'in yo'o. Ta ni ka'ni na yu'u ndia.
Ta tichi uni kivi nataku ndikoi —kàti
Jesuu.

Jandiau chi'in Xuva chìkan ndra iin ñamani nuu Jesuu
(Mt. 20:20-28)

35 Ta jāyatin Jandiau ta Xuva, ndra
se'e Zebedeu nuu Jesuu. Ta kīcha'a
kà'an ndra nuu ra:
—Matru, kùuni ndi ña ja'un iin
ñamani nuu ndi ña ni ndakan ndi
nuun —kàti ndra.
36 Ta kīcha'a kàti Jesuu:
—¿Nayi kùuni ndo ña jà'i cha'a'
ndo?
37 Ta kà'an ndra:
—Ora chaun nuu ni'un ndatun, na
ku'vaun ndatun nuu ndi. Ta iin ndi,
kunandi chiyo kua'un, ta inga ndi
kunandi chiyo satiun —kàti ndra.
38 Ta kīcha'a kà'an Jesuu:
—Tüvi chìto ndo nayi chìkan ndo.
¿A kundee ndo ko'o ndo ña uva ni
ko'i? ¿A kuu kunduta ndo indukuni
kua ni kundutai?
Takan chīkatu'un ra nuu ndra ti
kà'an ra ti tundo'o ni nde'e ra.
39 Ta nāka'an ndra:
—¡Kùu yi! —kàti ndra.
Ta kà'an tuku Jesuu:
—Ndicha kuii, ti ndyo'o ko'o ndo
ña uva ni ko'i. Ta juuni kunduta ndo
indukuni kua kundutai.
40 Va na küu ku'vai kunandi ndo
chiyo kua'i a chiyo satin, ti cha
kāchin ra Ndioo tatái ndian kunandi
yi.
41 Ta ora chīni ndi uchi ta'an ma
ndra jàkua'a chi'in ra ña kà'an ndra,
ta kūxaan ndra chi'in Jandiau ta
chi'in Xuva ndia.
42 Va kāna ma Jesuu ndra ta
kīcha'a ra kà'an ra nuu ndra:
—Cha chìto ndo ña ìyo ndra
chà'nda tiñu nuu ñivi yüvi judíu.
Ta ndrakan ya'a kini jà'a ndra nuu

ñivi chà'nda ndra tiñu, ti kùuni ndra jaka'nu ndra ndra tiá.
43 Va chi'in maa ndo na jä'a ndo takan. Ma ra kùuni jaka'nu ra ra tiá, ta kùu ra, ra nuu ndi'inia kua ndisaa ndo. Ta jà'a ra tiñu nuu ndo.
44 Ta ma ra kùuni kuxini ndo na kumusu ndo ra.
45 Ti ni yu'u ra Se'e ñivi tāchi Ndioo töve vàchi̱ ña na ja'a ñivi tiñu nui, ti vàchi̱ tìndei ñivi. Ta ni kuvi̱ ti yakan kùu ya'vi̱ ña na kakú kua'a' ñivi —kàti Jesuu.

Jesuu jànda'a ra Bartimeo ra kuaá
(Mt. 20:29-34; Lc. 18:35-43)

46 Tajan chāa Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra ñuu Jericó. Ta ora kēe ndra ma ñuu ikan chi'in kua'a' ñivi, ta ikan chìkan iin ra kuaá xu'un' nuu nàndi ra yu'u iti'. Ta rakan nàni ra Bartimeo, se'e Timeo.
47 Ta ora chīni ra ña juu Jesuu ra ñuu Nazaret vàchi, ta kīcha'a ma ra kuaá kànachaa ra. Ta kàti ra:
—¡Yo'o tata racha'nu David na kunda'viniun yu'u! —kàti ra.
48 Ta kua'a' na kà'an nuu ra:
—¡Taxiin koo yu'u̱n!
Va töve jāchi'in ra ña kà'an na. Ta kānachaa ra tiá ni'i:
—¡Yo'o tata racha'nu David na kunda'viniun yu'u! —kàti ra.
49 Tajan chūndaa Jesuu. Ta kīcha'a ra kà'an ra:
—¡Na kana ndo ra!
Tajan cha kāna ndio ndra ra ta kà'an ndra:
—¡Xaa, ndeta! Ti kàna ra ñu̱n —kàti ndra.
50 Tajan ra kuaá, jāxiin ra ja'ma ìyo chata ra, ta uvaa ndāva ra, ta chāa ra nuu ndaa Jesuu.
51 Ta chīkatu'un Jesuu nuu ra:
—¿Nayi kùuniun ña ja'i chi'un? —kàti ra.
Ta nāka'an ma ra kuaá:
—Matru, kùuni̱ ña jandova'un tinui, ikan na kuu nde'i —kàti ra.
52 Ta kà'an ndiko Jesuu:
—¡Na ku'un, ti chìnuniun ña kà'in! Yakan va cha ndā'un —kàti ra.
Ta ora ikani kùu nande'e ma ra kuaá. Ta kuà'an ra chata Jesuu iti' kuà'an ra.

11

Jesuu kì'vi ra tichi ñuu Jerusalén
(Mt. 21:1-11; Lc. 19:28-40; Jn. 12:12-19)

1 Ora chani kuyatin ndra ñuu Jerusalén, ji'na yā'a ndra ñuu Betania chi'in ñuu Betfagé nuu ìyo yuku Olivu. Ta ni tachi Jesuu uvi ta'an ndra jàkua'a chi'in ra iti' nuu.
2 Ta kà'an ra chi'in ndra:
—¡Kua'an ndo ma kuariya ikani! Ta ora ki'vi ndo tichi kuariya ikan, ta nde'e ndo iin burru ndikun ña nï'iin na takä'an koso ri. ¡Ndachi ndo ri! ¡Ta keñu'u ndo ri kichi ndo!
3 Tatu ìyo ndian chikatu'un naja ndàchi ndo ri ta kati ndo: "Ti chìniñu'u racha'nu chito'o ndi ri. Ta nunua vàchi ndaka ndiko ndi ri", kati ndo —kàti Jesuu.
4 Ta takan kūu ta kēe ndio ndra kuà'an ndra. Ta nāta'an ndra ma burru ndikun ri iin cha'a' yutun veto'o yatini iin yuve'e. Tajan ndāchi ndra yi.
5 Ta chīkatu'un iin ma ndra ka'ìin ikan:
—¿Nayi jà'a ndo? ¿Ta naja ndàchi ndo ma burru? —kàti ndra.
6 Ta nduvi ta'an ndra jàkua'a chi'in Jesuu, kāti ndra naja kua kā'an Jesuu chi'in ndra.
Ta nāka'an ndra ìyo ikan:
—¡Va'ani! ¡Kuà'an ndo, tuva takan!
7 Tajan jūndii ndra ja'ma ndra chata ma burru. Ta kēñu'u ndra ri kuà'an ndra nuu Jesuu. Ta chākoso ma Jesuu ri kuà'an ra iti' ñuu Jerusalén.
8 Ta kua'a' ñivi chākin ja'ma isukun na tichi iti' kuà'an Jesuu. Ta inga na kāni ndoyo soko yutun ña chā'nda na tichi ku'u iti' kuà'an ra.
9 Ta takua kà'an ma ndian kuà'an iti' nuu ra, ta takan kà'an ma ndian kuà'an iti' chata ra:
—¡Ya'a jàka'nu yo Ndioo! ¡Ya'a jàka'nu yo ndè'o, ra vàchi kuenda Racha'nu chito'o yo!

10 ¡Ya'a jàka'nu yo ra vàchi! Ti
ni ka'nda ra tiñu takua chā'nda
racha'nu David tiñu, tatiempu.
David kùu ñivi yo. ¡Na jaka'nu yo
ra Ndioo nàndi andivi! —nàtu'un
na cha'a' Jesuu.
11 Ta chāa Jesuu ñuu Jerusalén. Ta
kī'vi ra tichi kora veñu'u ka'nu ikan.
Ta ndè'e ra te'en, tikan. Tajan kēe ra
kuà'an ndiko ra chi'in ndi uchi uvi
ndra jàkua'a chi'in ra ñuu Betania,
ti cha kuaa kùu yi.

Jesuu kànduva'a ra yutun higu (Mt. 21:18-19)

12 Ta ora kūndichin inga kivi ta
kēe ndra ñuu Betania. Ta kuà'an
ndra iti' ñuu Jerusalén. Ta Jesuu
kōyo soko ra.
13 Ta chika ndē'e ra iin nuu ndaa
yutun higu ña cha nūma. Ta
chānde'e yatin ra nuu ndaa run a
ka'ìin chiti higu nuu run. Va tüvi
vu. Ka'ìin va mamaa nda'ani run,
ti takäaga kuta'an tiempu koo chiti
run.
14 Yakan va kà'an ra chi'in ma
yutun ikan:
—Tiá iti' nuu, nï'iin ga ñivi na
kächi ga chitiun —kàti ra.
Ta ma ndra jàkua'a chi'in ra, chīni
ndra ña kā'an ra.

Jesuu tàva ra ndian xìko tichi kora veñu'u ka'nu (Mt. 21:12-17; Lc. 19:45-48; Jn. 2:13-22)

15 Ta ora cha chāa ndra ñuu
Jerusalén ta kī'vi ndra tichi kora
veñu'u ka'nu. Ta kīcha'a Jesuu
jàkunu ra ma ñivi xìko chi'in ñivi
jàta. Ta jānduva ra ma mesa ma
ndian sàma xu'un' nuu ñivi. Ta
jānduva ra mesa ma ndian xìko livi
ndia.
16 Ta tüvi chà'a ra ña ya'a ñivi
ndiso ndatiñu tichi kora veñu'u
ikan.
17 Ta te'en kīcha'a ra jàna'a ra nuu
ñivi ikan:
—Te'en kà'an ma tutu Ndioo
—kàti ra— "Ve'e i'ya kùu ve'e Ndioo.
Ñivi ìyo ndisaa ñuu ñuñivi, i'ya kùu
kà'an na chi'in Ndioo", kàti tutu
Ndioo. Ta ndyo'o jà'a ndo yi iin ve'e
ndra su'u —kàti Jesuu.
18 Takan kūu ta chīni ndra sutu
cha'nu chi'in ndra jàkua'a tutu
Ndioo ña jàna'a ra. Ta nànduku
ndra naja kua jà'a ndra ña ka'ni
ndra ra, va ya'a yu'vi ndra ndè'e
ndra ra. Ti nduva'a kuii kua'a' ñivi
chìsii na ña jàna'a ra nuu na.
19 Ta ora kī'vi ña kuaa ta kēe ndiko
Jesuu ñuu chi'in ndra jàkua'a chi'in
ra. Ta kuà'an ndra inga ñuu.

Nuu nàtii yutun higu (Mt. 21:20-22)

20 Ta ora na'ani inga kivi kuà'an
ndiko ndra iti' ñuu Jerusalén. Ta ora
yā'a ndra yatini xiin ma yutun higu.
Ta ndē'e ndra ña nàtii run.
21 Tajan chāku'uni ma ra nàni
Petu' ña kā'an Jesuu chi'in run. Ta
kà'an ra nuu Jesuu:
—¡Matru! ¡Nde'e yutun higu ña
kānduva'un, ti cha nàtii run!
22 Tajan nāka'an Jesuu nuu ndra:
—¡Na chinuni ndo ña kà'an
Ndioo!
23 Ndicha ña kà'in ti tu ìyo ndian
kà'an chi'in yuku chiña: "¡Na kun-
dachiyoun chiña, ta kuà'an tichi
tañu'u!" Ta na jäxiin ndo anima
ndo, ti na chinuni ndo ti ña ta'an yi
va kà'an ndo, ta takan ni ta'an yi.
24 Ta yakan va kà'in chi'in ndo, ti
ndisaa ña ndàkan ndo nuu Ndioo,
ta na chinuni ndo ti cha nī'i ndo yi,
tajan nì'i ndio ndo yi.
25 Ta ora kà'an ndo chi'in Ndioo tu
jànaa ndo kuati jà'a inga ñivi cha'a'
ndo, ta juuni jànaa Ndioo ma kuati
jà'a ndo ndia.
26 Va tu töve jànaa ndo kuati
jà'a inga ñivi chi'in ndo, juuni töve
ni janaa Ndioo ma kuati ndo ndia
—kàti ra.

Ìyo ndatu Jesuu (Mt. 21:23-27; Lc. 20:1-8)

27 Ta ora chīnu kà'an ra ta
kàcha'an ndiko ndra iti' ñuu
Jerusalén. Ta juuni chàkunuu
Jesuu tichi kora veñu'u ka'nu. Ta
chājayatin ndra sutu chà'nda tiñu
chi'in ndra jàkua'a tutu Ndioo ta
chi'in inga ndra cha'nu nuu ndaa
Jesuu.

28 Ta te'en chīkatu'un ndra nuu ra:
—¿Ta yo tāchi ñu̱n ña jà'un te'en? ¿Ta yo chā'a ndatu nuu̱n? —kàti ndra chi'in ra.
29-30 Ta kīcha'a Jesuu kà'an ra:
—Ta ji'na kùuni ndakatu'in iin nakuyi nuu ndo ndia. ¿Yo tāchi Xuva ña jàkunduta ra? ¿A Ndioo, a ñivi? ¡Na kati ndo nui! Tu ji'na kati ndo ña chìkatu'in nuu ndo, tajan kati̱ yo chā'a ndatu ña jā'i te'en —kàti Jesuu.
31 Ta kīcha'a ndra natu'un xe'e ta'an ndra:
—Tu katio ña Ndioo tāchi ra, ta kati ra: "¿Ta naja nī chinuni ndo ña kà'an ra, tuva takan?"
32 Tatu katio ña ñivi tāchi ra, ta kuxaan ñivi yo, ti ndisaa na kà'an na ti ndicha Xuva kùu iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo.
33 Yakan va kà'an ndra nuu Jesuu:
—Töve chìto ndi yo tāchi ra.
Ta nāka'an Jesuu:
—Ta ni yu'u na käti̱ yo chā'a ndatu ña jā'i te'en —kàti ra.

12

Kà'an Jesuu iin ku'va cha'a' ndra tüvi va'a jàtiñu
(Mt. 21:33-46; Lc. 20:9-19)

1 Takan kūu ta te'en kīcha'a Jesuu kà'an ra iin ku'va nuu ndra:
—Chīyo iin ra tāchi kua'a' yoku'u uva. Ta jā'a ra iin kora nuu tāchi ra ma yoku'u uva, ikan na kï'vi kiti, ni ñivi nuu kàa yi. Ta jā'a ra iin yavi nuu ni taan ra takuii ma uva, ti ikan ni ja'a ra vinu. Ta juuni jā'a ra iin lomara sukun, ikan na kuu nde'e ra ndisaa yu'u ma uva tāchi ra. Takan kūu ta jākilaa ra yi nuu ndra jàtiñu chi'in ra. Ta kēe ra kuà'an ra iin nuu chika.
2 Ta ora kēta ma tiempu ña chītí ma uva, ta tāchi ra iin ra musu ra ña kuàki'in sava ma ña'a ra.
3 Va nī ni'i ra yi, ti java kāni ndra ra. Ta tāchi ndiko ndra ra kuà'an ra nuu ma ra chà'nda tiñu nuu ra.
4 Ta ikan tāchi tuku ra inga ra. Ta juuni kāni ndra ra. Ta tākue'e xini ra jā'a ndra.
5 Ta ikan jan tāchi ra inga ra, ta rakan va chā'ni ndra. Tajan tāchi ra tiá kua'a' ndra. Ta juuni kua'a' ndra tākue'e ta kua'a' ndra chā'ni ndra ndia.
6 'Ta ikan kīndoo uvania ra ya'a kùuni ra nde'e ra. Ta rakan ti se'e ra kùu ra. Tajan tāchi ndio ra ra nuu ndi'i nia ti kùuni ra: "Ti töve nayi ja'a ndra chi'in se'o, ti se'e maa yo kùu ra. Yakan va ni tiñu'u ndra ra." Takan kùuni ma tatá ra niku.
7 'Ta ora chāa ra ma nuu ka'ìin ma ndra jàtiñu. Ta te'en kīcha'a ndra nàtu'un ta'an ndra: "Ra vàchi ikan kùu ma ra ni kindoo chi'in ndisaa ma ñu'u'. Yakan va na ka'nio ra ta kindoo yo chi'in ndisaa ña'a ra", kàti ndra.
8 Tajan tīin ndra ra. Ta chā'ni ndra ra. Ta jākuita ndra ñunda'yu ra chata kora nuu kàa ma uva —kàti Jesuu.
9 Takan kūu ta te'en nāka'an tuku Jesuu:
—¿Ta nayi ni ja'a ma ra chito'o ma yoku'u uva chi'in ma ndra jà'a kuenda vu?, kùuni ndo. ¿A ni ku'un ra ta ka'ni ra ndra jàtiñu chi'in ra, ta ni jakilaa ra yi nuu inga ndra?, kùuni ndo.
10 '¿A takä'an jakua'a ndo tutu Ndioo ña kà'an te'en:
Yuu jāchiyo ma ndra jàndova'a ve'e
kùu ma yuu tiá ka'nu kua ndisaa yi?
11 Ta yakan jā'a ma ra chito'o yo.
Yakan va ya'a chisio vitin,
kà'an tutu Ndioo —kàti Jesuu.
12 Ta ndrakan ikan kūuni ndra tiin ndra ra, ti chìto ndra ti kà'an ra ku'va ikan chata ndra. Va tava yū'vi ndra ma ñivi ka'ìin ikan. Ta yakan va töve nani jā'a ndra chi'in ra. Ta kuà'an ndra.

Chìkatu'un ñivi nuu Jesuu cha'a' ma xu'un' tàva ma ñuu Roma nuu na
(Mt. 22:15-22; Lc. 20:20-26)

13 Tajan tāchi na ndra fariseu chi'in ndra chàkunuu chi'in Herode nuu Jesuu, tajan na ja'a ndra ña na kà'an ra iin tu'un vä'a', ta ni'i ndra kua kuu tiso ndra kuati chata ra.
14 Tajan chàa ndra ta chīkatu'un ndra nuu ra:

—Matru, chìto ndi ti yo'o va kà'an tu'un ndaa, ta töve yu'viun nde'un ña kà'an inga ñivi. Ti tüvi sàma nde'un ndian kuika, a ndian nda'vi, ti indukuni ndè'un na. Ti jàna'un iti' va'a ña ku'un ma ñivi nuu Ndioo. ¿Ta yakan va naja kua kàtiun? ¿A va'a ña ka'nda ndi kuenda nuu ra kùu kalecha'nu ñuu Roma? ¿A va'a, a vä'a'? —kàti ndra nuu Jesuu.

15 Va tava cha nākoto ma Jesuu ti vata ndra, yakan va te'en nāka'an ra:

—¿Ta naja jànda'viña'a ndo yu'u? ¡Kuàki'in ndo iin xu'un' ta jana'a ndo yi nui! —kà'an Jesuu.

16 Ta nda'a ndio ndra yi chāa ndra nuu Jesuu. Ta te'en nāka'an ndio Jesuu nuu ndra:

—¿Ta yo na'na ndaa chata ma xu'un' i'ya? ¿Ta yo sivi ndiso yi?

Ta nāka'an ndra:

—Na'na kalecha'nu ñuu Roma kùu yi.

17 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu nuu ndra:

—¡Na ku'va ndo ña kùu ña'a ma ra kalecha'nu nuu ra, ta ku'va ndo ña kùu ña'a Ndioo nuu Ndioo! —kàti ra.

Ta ndava yu'vi ma ñivi jā'a ma ña kà'an Jesuu.

Chìkatu'un ndra Saduceu naja kua nàtaku ndiko ñivi ndií
(Mt. 22:23-33; Lc. 20:27-40)

18 Takan kūu tajan kuànde'e ma ñivi Saduceu ma Jesuu, ti ma ñivi ikan tüvi chìnuni na ña nàndoto ndiko ñivi ndií. Yakan va te'en chìkatu'un ndra nuu ra:

19 —¡Yo'o Matru! Racha'nu Moisés tāa ra iin tutu tatiempu. Ta ma tutu ikan te'en kà'an yi: “Tu iin ra'ii chī'í ra, ta tüvi nī chïyo nï'iin se'e ra chi'in ñasi'i ra. Tajan ndàki'in ra yani ma ra chī'í juuni ma ña nda'vi ikan. Ta tànda'a ra chi'an. Ta takan ni koo se'e ma ra chī'í, jā'a ma ra yani ra.” Takan kāti Moisés.

20 Ta takan chīyo ucha ta'an ndra ña juuni yani ndra. Ta ma ra nunuu ji'na ra tānda'a, ta nï'iin se'e ra nī chiyo. Ta chī'í ra.

21 Ta ikan ndāki'in inga yani ra ña. Ta indukuni nī chiyo nï'iin se'e ra chi'an. Ta chī'í ra ndia. Ta juuni tānda'a ña chi'in ra uni.

22 Ta indukuni tā'an ra takua tā'an ndi ucha ta'an ndra. Yakan va nï'iin ndra nī chiyo se'e chi'an, ta chī'í ndra. Ta kēta iin kivi ña chī'í ma ña'a ndia.

23 ¿Ta ora kèta ma kivi nàtaku ndiko ma ñivi chì'í, nda ndra kùu iian ndakan?, kùuniun, ti cha tānda'a ndi ucha ndra chi'an —kàti ndra.

24 Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ndra:

—¿Ta ndyo'o naja tüvi chìnuni ndo ña va'a kà'an tutu Ndioo? Ta töve chìto ndo ña ìyo ndatu Ndioo ndia.

25 Yakan va ora nàtaku ndiko ma ndian ndií, ni ndra'ii ta ni ña'a' na tānda'a vi. Ta vii koo na takua ìyo ma tati va'a jà'a tiñu nuu Ndioo andivi.

26 Ta vitin kùunḭ jana'i nuu ndo ña nàtaku ndicha ma ndian ndií. ¿A tüvi chàku'uni ndo naja kua kà'an ma tutu tāa Moisés taji'na? Rakan te'en tāa ra yi, ora chānde'e ra nuu kàyu iñu ndu'va. Ta ikan kīcha'a kàtitu'un Ndioo nuu ma Moisés te'en: “Yu'u kùu Ndioo ña kùmi Abraham, ta juuni kùmḭ Isaac, ta Jacob”, kàti Ndioo. Takan kāti ra ti vaji cha ìyo kua'a' kuiya chī'í ndra, va jānataku ndiko ra ndra.

27 Yakan va Ndioo kùu ma Ndioo ma ndian ndìtoni, ti cha nātaku ndiko ndra. Yakan va Ndioo kùu ra kuenda ndian ndìto, ta yüvi kuenda ndian ndií. Ta yakan va tüvi chànini ndo tu'un ndaa —kàti Jesuu.

Kàtitu'un Jesuu nda tu'un kùu ma ña ka'nuga
(Mt. 22:34-40)

28 Takan kūu ta ikan kēta iin ra jàkua'a tutu Ndioo. Ta jà'a ra kuenda ña va'a nàtu'un Jesuu chi'in ma ñivi ikan. Yakan va ora chīni ra ña nàtu'un ma ñivi ikan, ta jāyatin ra ra. Ta kīcha'a chìkatu'un ra nuu ma Jesuu:

—¿Nda ley kùu ña ka'nu tiá kua ndisaa ma ley tutu Ndioo? —kàti ra.

29 Ta kīcha'a nàka'an Jesuu:
—Ma tu'un ka'nu tiá ña chā'a
Ndioo nuu yo kà'an yi te'en:
"¡Ndyo'o ñivi Israel! ¡Na kuuni ndo
ma Ndioo chito'o yo, ti uvani ra kùu
ra!
30 ¡Kùuni ndo nde'e ndo Ndioo
chi'in ndisaa anima ndo! ¡Ta kùuni
ndo nde'e ndo ra chi'in ndisaa chini-
tuni ndo, ta chi'in ndisaa ña ndee
ndo ndia!" Takan kà'an ma ña
nunuu.
31 Ta ma ley uvi ña chā'a Ndioo
nuu yo va kà'an te'en: "¡Kùuni ndo
nde'e ndo ndian ìyo xiin ve'e ndo
takua kùuni ndo juuni maa ndo!"
Yakan va nda tu'un nikuuni tüvi
ka'nu yi tiá kua ndi uvi tu'un já kā'in
i'ya —kàti Jesuu.
32 Takan kūu ta nāka'an tuku ma
ra jàkua'a tutu Ndioo:
—¡Yo'o matru! Ya'a va'a kā'un ña
ndicha kùu ma ña kā'un, ti uvani
ma ra kùu Ndioo. Ta tüvi ìyo inga
ra indukuni kua maa ra.
33 Ta kùunio nde'o Ndioo chi'in
ndisaa anima yo, ta chi'in ndisaa
chinitunio, ta chi'in ndisaa ma ña
ndeo ndia. Ta juuni kùunio nde'o
ñivi ìyo xiin ve'o takua kùunio juuni
maa yo. Ta yakan va tiá va'a ña
te'en kùunio nde'o Ndioo kua ku'va
yo kiti jàna yo, ta ka'mio ndri nuu
ndaa chito naá —kàti ma ra matru
jàkua'a tutu Ndioo.
34 Ta ora chīni ma Jesuu ña chi'in
chinituni ra kā'an ra. Yakan va te'en
nāka'an Jesuu nuu ra:
—Chani kuyatin ki'viun nuu
chà'nda Ndioo tiñu —kàti ra.
Ta ora chīnu nātu'un ra chi'in
Jesuu ta nï'iin ga na, tüva nī
chikatu'un inga nakuyi nuu Jesuu.

Kàtitu'un Jesuu ti ñivi ra kūu Rey David
(Mt. 22:41-46; Lc. 20:41-44)

35 Ta ora ndaa Jesuu jàna'a ra nuu
ñivi tichi kora veñu'u ka'nu, ta te'en
chìkatu'un ra nuu na:
—¿Ta naja kà'an ma ndra ma-
tru jàkua'a tutu Ndioo, ña tata ma
racha'nu David kùu Cristu?
36 Yakan va ma ra kùu Tati Ií
Ndioo, chā'a ra ndatu ra nuu ma
racha'nu David ora kà'an ra. Takan
kūu ta te'en kīcha'a David kà'an ra
chi'in ma ndatu ikan:
Ma Racha'nu Ndioo te'en nāka'an ra
chi'in ma ra chito'i Cristu:
"¡Na'a! ¡Kunandi chiyo kua'i!
Ti i'ya ni ku'vai ma ndatui nuu̱n,
nda kati kani ndoyoi ma ndian
kànita'an chi'un iti' cha'un",
kàti Racha'nu Ndioo.
37 Yakan va kùuni yi ka'an yi ti,
vaji tata David kùu Cristu, va juuni
chito'o David kùu ra ndia —kàti
Jesuu nuu ma ñivi ikan.
Yakan va ndisaa ma ñivi ka'ìin
tichi kora veñu'u, ya'a chìsii na ña
kà'an Jesuu takan.

Jesuu tìsokuati ra ndra matru jàkua'a tutu Ndioo
(Mt. 23:1-36; Lc. 11:37-54; 20:45-47)

38 Takan kūu ta te'en nāka'an Je-
suu nuu ma ñivi ikan:
—¡Ja'a ndo kuenda nuu ndo chi'in
ma ndra matru jàkua'a tutu Ndioo!
Ti chàta'ani ndra kakunuu ndra
chi'in ja'ma tacha, na tiñu'u ma ñivi
ndra nuya'vi.
39 Ta juuni nànduku ndra tayu
ka'nu tiá kunandi ndra nuu chìyo
viko ta tichi veñu'u ñivi judíu ndia.
40 Ta ndrakan, sù'u ndra ndatiñu
ma ñivi kìndoo nda'vi. Ta nàkuatu
ndra nuu ka'ìin kua'a' ñivi, ikan na
kuuni na ña yüvi ndra su'u kùu
ndra. Yakan va ndrakan ni nde'e
ndra kua'a' tundo'o —kàti Jesuu.

Nuu sòkó ña nda'vi xu'un' kuenda Ndioo
(Lc. 21:1-4)

41 Takan kūu ta inga kivi chūnandi
Jesuu yatini nuu ndaa chatun nuu
tì'i na xu'un' ña jà'a ra kuenda naja
kua tī'i na yi. Ta ora nàndi ra nde'e
ra ikan, ta chākoyo kua'a' ma ndian
kuika. Ta tī'i na kua'a' xu'un' tichi yi.
42 Ta nunuuni chāa iin ña kìndoo
nda'vi. Ta tī'an uvi ta'an xu'un' kuati
tichi yi.
43 Yakan va ora ndē'e Jesuu ña
tī'an yi, ta kāna ra ma ndra jàkua'a
chi'in ra, na kichi ndra nuu ra. Ta
te'en kīcha'a kà'an ra chi'in ndra:
—Ndicha va'a ti ña nda'vi ikan,
vaji tī'an tiani ma xu'un', va kuenda

Ndioo kua'a' xu'un' kùu yi. Ti chā'a
ña ndisaa ma xu'un' kùmian chi'in
anima ña.
44 Ta ma ndian kuika ti vaji kua'a'
xu'un' tī'i na, va ña chàkoso nia kùu
yi. Ta tiani xu'un' kùu yi kuenda
Ndioo. Ta yakan va ma ña nda'vi
ikan, tī'an tiaga xu'un' tichi chatun
kua ndisaa ma ndian kuika —kàti
Jesuu.

13

Jesuu kàtitu'un ra ña ni kekoyo veñu'u ka'nu
(Mt. 24:1-2; Lc. 21:5-6)

1 Takan kūu ta ora kēe Jesuu
tichi veñu'u ka'nu, ta nāka'an iin ra
jàkua'a chi'in ra nuu ra:
—¡Yo'o, matru! ¡Nde'e veñu'u
ka'nu ndaa ikan! Ti ya'a vii kàa yi.
Ta ya'a ka'nu yuu kandii cha'a yi
—kàti ra.
2 Ta nāka'an Jesuu nuu ra:
—Ndicha ti takan kàa yi vitin, va
ni keta iin kivi ña nï'iin yuu kïndoo
chata ta'an yi, ti ni kekoyo ndisaa yi.

Jesuu kàtitu'un ra naja kua ni naa ñuñivi
(Mt. 24:3-28; Lc. 21:7-24; 17:22-24)

3 Ta ikan kēe ndra ta kàcha'an
ndra nda xini yuku nàni Olivu, ña
ìyo yatini yu'u ñuu Jerusalén. Ta ora
kēta ra ma xini yuku ta chūnandi
ra ta te'en kīcha'a kà'an xe'e Petu',
Jandiau, Xuva chi'in André nuu ra:
4 —¿Ta nda ora ni kicha'a yi?
¿Ta nda ña kuu yi nde'o ora chani
kicha'a yi? —kàti ndra.
5 Ta kīcha'a nàka'an Jesuu nuu
ndra:
—¡Ja'a ndo kuenda nuu ndo koto
janda'viña'a ñivi ndo!
6 Ti ni kichaa koyo ndian ni ka'an
te'en: "Yu'u kùu ra Cristu", ni kati
na. Ta ni janda'viña'a na kua'a' ñivi.
7 '¡Na yü'vi ndo ora koto ndo ña
kà'an ñivi ña ìyo kuati iti' tikan a
nda nikuuni! Ti takan ni kuu yi, vaji
vitin tüvi ni ndi'i ma kuati nde'o, va
tiá iti' nuu, ni nde'o tiá yi.
8 Ti ni kanita'an iin ñuu chi'in inga
ñuu. Ta inga ñuu, ni ja'a yi kuati
chi'in inga tuku ñuu. Ta ni kichi ña
taan kua'a' ñuu. Ta ni nde'o soko
ndia. Ta nuu, já ni kicha'a tundo'o
kùu yakan.

9 '¡Ta yakan va ja'a ndo kuenda
nuu juuni maa ndo! Ti ni tiin na
ndo ta ni ku'va na ndo nuu ndra
kumi tiñu. Ta ndra kumi tiñu, ni
ku'va ndio ndra ndo na kani na ndo
tichi veñu'u. Ta ni kundaka ndra
ndo nuu ndra kalecha'nu. Ta juuni
ku'un ndo nuu inga ndra chà'nda
tiñu, ikan na kuu katitu'un ndo tu'in
nuu ndra, cha'a' ña chìnuni ndo ña
jà'i.
10 Va ji'na ìyo yi ña katitu'un ndo
ma tu'un va'a Ndioo nuu ndisaa ñuu
ñuñivi.
11 ¡Ta na näkanini ndo nda tu'un
ni ka'an ndo ora ku'va na ndo nda'a'
ndra kumi tiñu! Ti ora ka'ìin ndo
ikan, na ka'an ndo tu'un ni jana'a
Ndioo. Ti Tati Ií Ndioo ni jana'a ma
tu'un ni ka'an ndo.
12 Ta juuni ma kivi ikan, ni tiin
ndra ndra yani ndra. Ta ni ku'va
ndra ndra nuu inga ñivi, na ka'ni na
ndra. Ta juuni takan ni ja'a tatá ndra
chi'in juuni se'e ndra. Ta juuni ni
kanita'an ñivi chi'in tatá na ta ma'a
na. Ta juuni ni ka'ni na vi ndia.
13 Ta ni kuxaan ñivi nde'e na ndo,
ti chàkuu ndo chi'in. Va ra kundeeni
nda kati ya'a ma kivi ikan ni jakakú
Ndioo ra.

14 'Ta tichi veñu'u ií ni ki'vi iin ña
kini. Ta yakán' ti ya'a xaani Ndioo
nde'e ra yi ña ni kee ra veñu'u ka'nu
ti ya'a kini ni ja'a yi tichi veñu'u.
Ta ndisaa ñivi ìyo ñuu Judea ora
kunián' ja'án' te'en, na kekunu na
ku'un na iti' yuku, ikan na kakú na.
Ta ndian chìto jàkua'a tu'un te'en,
ya'a va'a tuva kutunini na naja kua
kà'an yi.
15 Ta ndian ka'ìin siki ve'e, na kï'vi
na, ni ña täva na ndatiñu na tichi
ve'e na.
16 Ta ndian jàtiñu tichi ku'u na
kï'vi na ñuu, ni ña küki'in na ja'ma
na ndia.
17 Nda'vi ta'an ñivi ña'a ña kivi
ikan ñù'u se'e vi, ta ìyo ndiakuati
se'e vi ña chàxin ndika vi ndia.

18 ¡Na ndakan ndo ñamani nuu
Ndioo, ikan na tä'an ndo takan
tiempu ya'a vichin jà'a yi!
19 Ta ma kivi ikan ni nde'o tiá
tundo'o kua nï'iin kivi. Takä'an
nde'o yi jà'a Ndioo, nda ora jātuvi
ra ma ñuñivi. Ta ni tüvi chànini ra
ña jànde'e ra tundo'o yo tiá iti' nuu,
takua ni jande'e ra yi yo kivi ikan.
20 Tatu ma Ndioo töve nī jan-
dokuiti ra ma kivi ikan, na käkú
nï'iin na niku. Va ma ra chito'o yo,
jākuiti ra yi, ti kùuni ra nde'e ra
ndian kāchin ra.
21 'Yakan va tu keta iin ndian te'en
kà'an nuu ndo: "¡Nde'e ndo, i'ya
ndaa ra kùu Cristu!" A tu keta inga
ndian kà'an: "¡Juu ra ndaa ikan!"
¡Ta na chïnuni ndo ña kà'an na!
22 Ti ni kichi kua'a' ndian ni
ka'an te'en ndia: "¡Yu'u kùu Cristu!"
Va tüvi ndicha ti janda'viña'a ndra
ña Cristu kùu ndra. Ta juuni ni
kichi ndian ni ka'an chi'in tu'un
yu'u Ndioo, va tüvi ndicha ti ndra
vata kùu ndra. Yakan va ta ndi'i
ndrakan ni ja'a ndra kua'a' ndatu
ndra ta seña, ikan na chinuni na ña
ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo
kùu ndra. Ta juuni kùuni ndra
janda'viña'a ndra ma ñivi kāchin
Ndioo tuva kùu yi.
23 Yakan va ja'a ndo kuenda juuni
maa ndo. Ti cha kātitu'in nuu ndo
naja kua ni koo yi.

Kātitu'un Jesuu naja kua ni kichi tuku ra inga cha'a'

(Mt. 24:29-35, 42-44; Lc. 21:25-36)

24 'Ta ora cha ndi'i ma tiempu ña
ni nde'o kua'a' tundo'o. Tajan ni
nda'va ma nikandii, ta ni nda'va yoo
ndia. Ta tüva ni ndondichin jà'a
ndra.
25 Ta ma chele ka'ìin andivi ni
ke'ne ndri. Ti ni taan ma andivi jà'a
ndri.
26 Tajan ni nde'e kua'a' ñivi ti vachi̱
tichi viko. Ti yu'u ra Se'e ñivi tāchi
Ndioo ìyo kua'a' ndatui, ta kua'a' ña
tachai ndia.
27 Tajan ni tachi̱ ma ndian kùu tati
jà'a tiñu nuu Ndioo, na kuu jati'vi
ta'an na ndisaa ñivi cha kāchi̱n. Ta
kunanduku ma tati na nda nikuuni
nuu ndi'i ñuñivi, a iti' ninuu, a iti'
siki.
28 'Na kuu ku'uni ndo ña jàna'a
yutun higu, ti ora kēta nda'a' yuta'
run cha chìto ndo ti chani keta ma
tiempu ni koo chiti run.
29 Ta yakan va ora ndè'e ndo ma
tundo'o kàtitu'in nuu ndo, ta cha
chìto ndo, ti chani kuta'an ora ni
kichai. Ti yu'u kùu ra Se'e ñivi tāchi
Ndioo.
30 Ndicha ña kà'in chi'in ndo. Ti
ora takäaga kuvi ndisaa ma ñivi ìyo
kuiya i'ya ji'na nde'e na tundo'o ña
kā'in chi'in ndo.
31 Ta ni keta iin kivi ña ni naa
andivi chi'in ñuñivi. Va tu'un ka'in
tüvi ni naa yi.
32 'Ta nï'iin ñivi tüvi chìto nda ora
ni keta ma ña kà'in, ni tati jà'a tiñu
nuu Ndioo, ta ni yu'u, ra kùu Se'e
Ndioo tüvi chìtoi ndia. Chìto va ma
Tatái, ti rakan kùu ma Ndioo ka'nu
ìyo andivi.
33 '¡Yakan va kumi ndo ndo! ¡Ta
ja'a ndo kuenda ndo! ¡Ta ka'an ndo
chi'in Ndioo! Ti töve chìto ndo nda
ora ni kuu yi.
34 Yakan va ña'a kùu yi takua jā'a
iin ra'ii ora kēe ra, ta kuà'an chika
ra. Ta tāva ra tiñu nuu ndra kùu
musu ra na kumi ndra ve'e ra. Ta
ta'ii'iin ndra tāva ra tiñu nuu nayi
jà'a ndra. Ta tāva ra tiñu nuu iin ra
na ja'a va'a ra kuenda yuve'e ra.
35 ¡Ta yakan va na koo ndito ndo!
Ti töve chìto ndo nda ora kichaa
ndiko ma ra xuve'e, a kichaa ra ora
chanikuaa, a ora javañuu, a ora ni
tuvi, a ora ni kundichin.
36 ¡Ta yakan va na ja'a va'a ndo
kuenda koto kichaa ra numini! Ta
koto näta'an ra ndo ña kìxi ndo.
37 Yakan va ña kàtitu'in nuu ndo.
Ta kàtitu'in nuu ndisaa ñivi na koo
ndito na —kàti Jesuu.

14

Nuu kùti'vi ndra ña kùuni ndra tiin ndra Jesuu

(Mt. 26:1-5; Lc. 22:1-2; Jn. 11:45-53)

1 Takan kūu ta ora takäaga uvi
kivi, ta kūta'an viko Pakua, ora

chàchi na paan ña töve kì'vi yuchan iya tichi. Tajan nànduku ma ndra sutu chà'nda tiñu chi'in ma ndra matru jàkua'a tutu Ndioo, naja kua ja'a ndra ta tiin xe'e ndra ma Jesuu ta ka'ni ndra ra.
2 Va te'en kà'an ma ndra ka'ìin ikan:
—¡Na tiin yo ra kivi ìyo viko, ti koto kuxaan ma ñivi cha'a' ra!

Iin ña'a jàkutian takuii xiko xini Jesuu
(Mt. 26:6-13; Jn. 12:1-8)

3 Ìyo Jesuu ñuu Betania ve'e Simón, ra kà'an na ña ku'vi, jà'a kue'e ta'yu niku. Ta ora juuni nàndi Jesuu chàchi ra tichi ve'e ma ra Simón, ta ikan chāa iin ña'a, ta ndà'a ña iin viru takuii xiko, ña ya'a ya'vi ndaa. Ta nduva'a kuii va'a ra'. Ta nūna ña yu'u ma viru, ta chōsoan ra' xini Jesuu.
4 Ta iin ma ndra nàndi chi'in ma Jesuu kùxaan ndra ña jà'a ña takan. Ta te'en kīcha'a kà'an ta'an ndra:
—¿Ta naja chàtian ma takuii xiko?
5 Ti kùu jata na ra' nuan chi'in ndisaa xu'un' jàkanaa na iin kuiya, ta ku'va ña yi nuu ma ndian nda'vi. —Takan kà'an ndra chata ña.
6 Ta te'en kīcha'a kà'an Jesuu nuu ndra:
—¡Jaña ndo ña kà'an ndo chata ña! Ti ña va'a jà'a ña chi'i̱n.
7 Ti ma ñivi nda'vi endeeni ni koo na chi'in ndo. Ta kùu ja'a ndo ña va'a chi'in na ora kùuni ndo. Vati yu'u töve ni koi chi'in ndo endeeni.
8 Ta ma ña'a i'ya, jà'a ña ma ña kùu ja'a ña kuendai, ti chōsoan takuii xiko ñii̱, ti chani keta ora ni kuchi̱.
9 Yakan va ndichai ña kà'in, ti nda nikuuni ma ñuñivi, nuu ni ka'an na tu'un Ndioo. Ta juuni ni ka'an na ña jā'a ña chi'i̱n, ta kuku'uni ma ñivi ña.

Juda xìkoña'a ra Jesuu
(Mt. 26:14-16; Lc. 22:3-6)

10 Juda Iscariote kùu iin ra indii tichi ndi uchi uvi ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu. Takan kūu tajan kēe Juda kuà'an ra kuànde'e ra nuu ìyo ma ndra sutu chà'nda tiñu, ti kùuni ra jandova'a ra naja kua ja'a ra ta ku'va ra ma Jesuu nuu ndra.
11 Ta ora chīni ndra sutu ña kā'an ra te'en, ta nduva'a kuii chìsii ndra, ta kīcha'a kà'an ndra chi'in ra:
—¡Ndicha ndi ña ni ku'va ndi xu'un' nuu̱n, ora jana'un ra nuu ndi!
Ta kīcha'a ra nànduku ra naja kua kuu ku'va ra Jesuu nuu ndra.

Nuu kùxini Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra
(Mt. 26:17-29; Lc. 22:7-23; Jn. 13:21-30; 1 Co. 11:23-26)

12 Ma kivi nunuu ma viko Pakua, ora chàchi na paan ña tüvi kì'vi yuchan iya tichi. Ma kivi ikan chà'ni na iin mvechala kuati kivi viko Pakua, ti sòkó na ri nuu Ndioo, ikan na ndakimani ra na. Takan kūu tajan kīcha'a chìkatu'un ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu nuu ra:
—¿Ta ndanu kùuniun ña kùu ja'a ndi ma ña kacho viko Pakua? —kàti ndra.
13 Tajan tāchi ra uvi ta'an ma ndra jàkua'a chi'in ra, ta kà'an ra te'en chi'in ndra:
—¡Kua'an ndo tichi ñuu! Ta ikan nata'an ndo iin ra ndiso iin kii takuii ta tandiku ndo chata ra.
14 Ta kàtitu'un ndo nuu ma ra xuve'e nuu kì'vi ra, ti nànduku matru ndo iin ve'e nuu ni kachi ra ma viko Pakua chi'in ndra jàkua'a chi'in ra, kati ndo.
15 Ta ikan jana'a ra iin ve'e ka'nu ndaa siki inga ve'e. Ta ma ve'e ikan, cha ìyo va'a yi kuenda yo. Ta ikan kùu ja'a ndo ma ña kacho —kàti Jesuu.
16 Tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra tichi ñuu, ta nī'i ndio ndra ndisaa yi kua kā'an Jesuu nuu ndra. Ta ikan jā'a ndra ma ña kachi ndra kivi Pakua.
17 Ta ora chanikuaa chāa Jesuu chi'in ndisaa ma ndra jàkua'a chi'in ra.
18 Ta ora nàndi ndra chàchi ndra ma nuu tayu, ta kīcha'a kà'an Jesuu chi'in ndra:
—Ndichai ña kà'in, ti iin ra nàndi chàchi chi'i̱n ni xikoña'a ra yu'u —kàti ra.

19 Ta ora chīni ndra ña kā'an
ma Jesuu te'en, ta nduva'a kuii
nàkanini ndra. Ta kīcha'a ii'iin ndra
chìkatu'un ndra nuu Jesuu:
—¿A yu'u kùi?
20 Ta nāka'an Jesuu:
—Iin ra jàkua'a chi'i̱n kùu ra. Iin
ra chàchi paan chi'i̱n vitin kùu ra.
21 Ta yu'u ra Se'e ñivi tāchi Ndioo,
ni kuvi̱. Ti takan kà'an ma tutu
Ndioo ña ni ta'in. Nda'vi ta'an ma
ra xìkoña'a cha'i. Va'a ga tu tüvi nī
kàku ra niku —kàti Jesuu.
22 Ta já ma'ñu chàchi ndra, ta kī'in
ma Jesuu iin paan ta jā'ií ra yi nuu
Ndioo. Ta chā'nda kuati ra yi. Ta
chā'a ra ita'vi yi nuu ndisaa ndra.
Ta te'en kà'an ra nuu ndra jàkua'a
chi'in ra:
—¡Kachi ndo! Ti ña'a kùu ma
kuñui —kàti Jesuu.
23 Ta takan kūu tajan kī'in ra iin
kopa vinu. Ta nāka'an ndiko ra
Ndioo cha'a' ra'. Tajan chā'a ra ra'
nuu ndisaa ndra na ko'o ndra ra'.
24 Ta te'en nāka'an Jesuu chi'in
ndra:
—¡Ko'o ndo ra'! Ti ni̱i̱ kùu ra'. Ti
cha ndòva'a ndisaa tiñu nuu Ndioo
jà'a ni̱i̱, ti chani kati̱ ra' cha'a' kua'a'
ñivi, ikan na ni'i na ñamani Ndioo.
25 Ndichai ña kà'in chi'in ndo, ti
tüva ni ko'i ma vinu i'ya chi'in ndo,
nda kati koo ndikoi nuu chà'nda
Ndioo tiñu. Tajan ko'i vinu chaa
—kàti Jesuu chi'in ndra.

Kàti Jesuu ña Petu' ni ka'an ra ña tüvi nakoto ra ra
(Mt. 26:30-35; Lc. 22:31-34; Jn. 13:36-38)

26 Takan kūu ta ora chīnu chìta
ndra iin yaa Ndioo, tajan kuà'an
ndra iti' yuku nàni Olivu.
27 Ta te'en nāka'an Jesuu chi'in
ndra ma ikan:
—Ndisaa ndo kukanuu ndo ndè'e
ndo yu'u ora naa vitin. Takan kà'an
ma tutu Ndioo: "Tu ka'ni̱i̱ ma ra
chito'o ma mvechala, ta ndisaa ndri
kuita kuati", kà'an ma tutu Ndioo.
28 Ta ora natuku ndikoi, ta ji'nai
ku'un ñu'u' Galilea, tajan ku'un ndio
ndo —kàti Jesuu.
29 Tajan te'en nāka'an Petu' chi'in
ra:
—Jin ndisaa ndra kùkanuu
cha'un, va yu'u töve —kà'an Petu'.
30 Tajan te'en nāka'an Jesuu:
—Ndichai ti chanikuaa vitin, ora
takä'an nda'yu lo'o uvi cha'a', uni
cha'a' ni ka'un ña tüvi nakotoun yu'u
—kà'an Jesuu chi'in Petu'.
31 Ta te'en kà'an ndiko Petu':
—Vaji kuvi̱i̱ chi'un, ta tüvi ni ka'in
ña tüvi nakotoi ñu̱n —kà'an Petu'.
Ta indukuni kà'an ndisaa ma ndra
ka'ìin chi'in Jesuu.

Jesuu kà'an ra chi'in Ndioo nuu ìyo jardin Getsemaní
(Mt. 26:36-46; Lc. 22:39-46)

32 Takan kūu ta numini kēe ndra
kuà'an ndra iin jardin nàni Getse-
maní. Ta te'en nāka'an Jesuu chi'in
ndra jàkua'a chi'in ra:
—¡Kunandi ndo kuatu ndo yu'u
i'ya! Ti kuà'in kuàka'in chi'in Ndioo
ikani.
33 Tajan kuà'an uni ta'an ndra
chi'in Jesuu: Petu', Xuva chi'in Jan-
diau. Ta kīcha'a nda'vi kùuni Jesuu,
34 ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:
—Ya'a nda'vi kùuni animai kua ni
kuvi̱i̱. ¡Kindoo ndo i'ya, va koto kusu
ndo! —Takan kàti ra chi'in ma ndra
jàkua'a chi'in ra.
35 Tajan kēe Jesuu kuà'an ra tiá iti'
nuu. Ta chūnandi chiti ra nda nani
te'e nuu ra ma nuu ñu'u'. Yakan va
te'en kīcha'a kà'an ra chi'in Ndioo
ña na tava ra ma tundo'o ni nde'e ra
tuva kùuni ra.
36 —¡Yo'o Tatá! Yo'o va kùu ja'un
nda ña nikuuni. Kùuni̱i̱ ña nakaniun
ma tundo'o ni nde'i. Va tüvi kùuni̱i̱
ña kuu ma ña kà'in, ti naja kua
kùuni maun kuu yi —kàti Jesuu.
37 Ta numini kēe ndiko Jesuu
kuà'an ra nuu ka'ìin ma ndi uni ma
ndra jàkua'a chi'in ra. Ta nāta'an ra
ndra ña kìxi ndra. Ta kīcha'a kà'an
ra chi'in Petu':
—Simón, ¿a kìxiun? ¿Ni küu kuii
koo nditoun iin ora chi'i̱n?
38 ¡Ndakoo ndo ta ka'an ndo chi'in
Ndioo! Ikan tüvi kuà'an ndo anima
ndo jà'a yi kuati, jin kùuni ndo
kundito ndo chi'in anima ndo, va

kündee ndo —kà'an Jesuu chi'in ndra.
39 Takan kūu tajan kēe ndiko Jesuu kuàka'an ra chi'in Ndioo takua kā'an ra ma nunuu.
40 Ta ora chāa ndiko ra ma nuu ka'ìin ma ndi uni ma ndra jàkua'a chi'in ra. Ta juuni nāta'an ra ndra ña kìxi ndiko ndra inga cha'a', ña endee ndàsi tinuu ndra, jà'a ma ñuma'na. Ta tüvi chìto ndra ña kà'an ndra chi'in ra.
41 Tajan kēe ndiko Jesuu kuà'an ra cha'a' uni. Tajan chāa ndiko ra, ta kà'an ra chi'in ndra:
—¿A juuni kìxi ndo ta nìndee ndo tiá? ¡Na küsu ndo tiá! Ti cha kēta ma ora ña ni ku'va ñivi yu'u ra Se'e ñivi tāchi Ndioo. Ti ni tiin ma ndra jà'a kuati yu'u.
42 ¡Ndakoo ndo, ta ko'o! Ti cha vàchi ra cha xīkoña'a cha'i —kàti Jesuu.

Nuu tìin na Jesuu
(Mt. 26:47-56; Lc. 22:47-53; Jn. 18:2-11)

43 Juuni, takä'an chinu kà'an Jesuu, ta chāa Juda, iin ra indii tichi uchi uvi ndra jàkua'a chi'in ra. Chāa ra chi'in kua'a' jandaru. Ta ndrakan naa ndra machiti chi'in yutun. Vàchi ndra chata Jesuu jā'a ma sutu chà'nda tiñu chi'in iin ndra matru jàkua'a tutu Ndioo, ta inga tuku ndracha'nu.
44 Juda ra xìkoña'a cha'a' Jesuu, chā'a ra iin tu'un kua ni ja'a ra nuu ma jandaru, ta kā'an ra te'en:
—Ma ra ni kaña'i chi'in, rakan tiin ndo. Ta ku'ni ndo ra, tajan kundaka ndo ra, ku'un ra chi'in ndo —kàti Juda.
45 Takan kūu ta jāyatin ra ra nuu Jesuu ta kà'an ra:
—¡Matru!
Ta kāña'a ra chi'in ra.
46 Ora ndē'e ndra yo kùu ra ta tīin ndra Jesuu.
47 Ta iin ra ndaa ma ikan tāva ra machiti ra, ta chā'nda ra so'o ma musu ma sutu cha'nu.
48 Ta chīkatu'un Jesuu nuu ñivi ikan:
—¿Naja vàchi ndo chi'in machiti chi'in yutun, ña vàchi tiin ndo yu'u? ¿A ra su'u kùi?, kùuni ndo.
49 ¿Naja tüvi nī tiin ndo yu'u tichi veñu'u? Ta kua'a' kivi chīyoi jàna'i nuu ndo ikan. Te'en ni ta'in, ti takan kà'an ma tutu Ndioo ña ni ta'in.
50 Ta ndisaa ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu chīnu ndra kuà'an ndra, ta ndākoo ma'iin ndra ra.
51-52 Takan kūu va iin rayoko ña isukun iin ja'ma ka'nuni. Uvaa rakan tāndikun ra kuà'an ra chata Jesuu. Ta ra'ya ti tīin ndra ra. Va tava jāña ra ma ja'ma isukun ra, yakan va jānda kakú kaviti ra.

Tìsokuati na Jesuu nuu ndra kumitiñu
(Mt. 26:57-68; Lc. 22:54-55, 63-71; Jn. 18:12-14, 19-24)

53 Ta ndàka ma jandaru Jesuu nuu ndaa sutu cha'nu. Ta ikan kūti'vi ndisaa ma sutu cha'nu, ma ra jàkua'a tutu Ndioo chi'in inga ndracha'nu.
54 Ta chikani, chikani kuà'an Petu' chata ndra nda kati keta ndra ma ve'e sutu cha'nu. Ta kīndoo ra nuke'e. Ta ikan chūnandi ra javixin ra nda'a' ra nuu ñu'ú xiin ndra jandaru jà'a kuenda veñu'u.
55 Ta ma sutu chà'nda tiñu chi'in ndisaa ma ndra tiñu veñu'u, nànduku ndra iin tu'un ña kuu tiso ndra kuati Jesuu, ikan na ka'ni ndra ra nuu kruu. Va tüvi nī nata'an ndra nï'iin tu'un ndaa chata ra.
56 Vaji kēta kua'a' ñivi ña kà'an ndra tu'un vata chata Jesuu. Ta nï'iin ma ñivi, tüvi induku kà'an na chata Jesuu.
57 Takan kūu ta ìyo ma ndian ndēta, ta te'en kīcha'a na kà'an na mamaa tu'un vata chata Jesuu:
58 —Ndyu'u chīni ndi ña kà'an ra: "Ni janduvai ma veñu'u ka'nu ña jā'a ñivi, tajan tichi iin uni kivi kutai inga tuku yi ña tüvi jà'a ñivi", —kàti ndra.
59 Ta vaji takan kà'an ndra, va siin siin ña kà'an ndra.
60 Tajan ndēta ndio ma sutu cha'nu ma'ñu ndisaa na, ta chīkatu'un ra nuu Jesuu:

—¿Naja tüvi kà'un ña kà'an na chataun? —kàti ma sutu.
61 Va ma Jesuu tàxiin kīndoo ra. Ta nï'iin tu'un nī ka'an ra. Yakan va te'en chīkatu'un tuku sutu cha'nu:
—¿A juu yo'o kùu ra Cristu ra Se'e Ndioo ií?
62 Ta nāka'an Jesuu:
—Juu yu'u kùu ra. Ta ni nde'e ndo ra ña nàndi ra chiyo kua'a ma Ndioo ka'nu ìyo nuu sukun. Ta ni keta iin kivi ña kichi̱ ndikoi. Va yu'u ra Se'e ñivi ni kichi̱ tichi viko —kàti Jesuu.
63 Takan kūu tajan juuni ma sutu cha'nu, jānakaa ra juuni ma ja'ma ra, ti takan jàna'a ra nuu ma ñivi ti kùxaan ra jà'a ma tu'un kà'an Jesuu. Ta te'en kà'an ra:
—¡Na tüva chiniñu'u ga yo tiá ndra kuta'an chi'o!
64 Ndisaa ndo já, chīni ndo ña kā'an ti'ini ra chata Ndioo. ¿Naja kua chànini ndo? —kàti ra.
Ta ndisaa ndra ndō'iin tu'un ndra ña kuvi Jesuu, ti cha ìyo kuati ra, kuuni ndra.
65 Ìyo ndian cha kīcha'a tìvisii na ra. Ta chāsi na ma tinuu ra, ta kāni ndra ra chi'in chiki, ta te'en kà'an ndra:
—¡Ka'an! ¡Nde'o yo kāni ñu̱n! —kàti ndra.
Ta juuni ma jandaru kāni ndra nuu ra ndia.

Petu' kàti ra ti töve nàkoto ra Jesuu
(Mt. 26:69-75; Lc. 22:56-62; Jn. 18:15-18, 25-29)

66 Takan kūu ta kīndoo ma Petu' nuke'e ikan. Ta ikan chāa iin ña musu ma sutu cha'nu.
67 Ta ora ndē'an Petu', ña tùmi ra ñu'ú, ta kīndoan nde'an ra, ta kīcha'a kà'an ña chi'in ra:
—¿A yo'o chàkuu chi'in Jesuu ra ñuu Nazaret? —kàtian.
68 Ta kà'an Petu':
—¡Yüvi yu'u kùi! Ta tüvi nàkotoi ra, ni tüvi chìtoi nda ra kùu ra kà'un —kàti Petu'.
Tajan kēe ra kuà'an ra nuu nda yuve'e iti' nuke'e. Ta ora ikan ndā'yu iin lo'o.
69 Ta ndē'e ndiko ña musu sutu ikan ma Petu', ta kà'an ña chi'in inga na:
—¡Ra'ya kùu iin ra chàkuu chi'in Jesuu!
70 Va kà'an ndiko ra:
—¡Yüvi yu'u kùi!
Ta nunuuni ma ndian ka'ìin ikan, kà'an ndiko na chi'in Petu':
—¡Ndicha kuii ti yo'o kùu iin ra chàkuu chi'in Jesuu! Ti indukuni kà'un kua kà'an ndian ñu'u' Galilea.
71 —¡Yüvi yu'u kùi, nde'e Ndioo ña kà'in! Ti tüvi kuii nàkotoi ma ra chìkatu'un ndo nui —kàti ra.
72 Ta ma ora ikani, ndā'yu ndiko ma lo'o iti' uvi. Ta chāku'uni Petu' ña kā'an Jesuu chi'in ra: "Ora takä'an nda'yu ma lo'o uvi cha'a', uni cha'a' ni ka'un ña tüvi nàkotoun yu'u", kàti Jesuu. Ta kīcha'a chàku Petu' ora chāku'uni ra ña kā'an Jesuu chi'in ra.

15

Jesuu ndaa ra nuu chà'nda Pilatu tiñu
(Mt. 27:1-2, 11-14; Lc. 23:1-5; Jn. 18:28-38)

1 Ora kundichin inga kivi kūti'vi ma ndra sutu cha'nu, chi'in inga ndracha'nu, chi'in ndra matru jàkua'a tutu Ndioo, ta chi'in ndra jà'a kuenda ma ñivi judíu. Ti kùuni ndra natu'un ta'an ndra naja kua ja'a ndra chi'in Jesuu, tajan chū'ni ndra ma Jesuu ta kuà'an ndra chi'in ra nuu ra kùu Pilatu.
2 Ta ora ndē'e ma ra kùu Pilatu ma Jesuu. Ta kīcha'a ra chìkatu'un ra nuu ra:
—¿A yo'o kùu ra chà'nda tiñu nuu ñivi judíu?
Ta kīcha'a nàka'an Jesuu:
—Maun kà'an yi.
3 Tajan kīcha'a ma ndra sutu cha'nu, tìso ndra kua'a' kuati chata Jesuu, va tükuii nani kà'an ra.
4 Yakan va chīkatu'un ndiko ma ra Pilatu nuu ra:
—¿Ta naja tükuii ka'un? ¿A tüvi chìniun ña ya'a ga tìso ndra kuati chataun? —kàti Pilatu.

5 Ta endee tükuii kà'an Jesuu. Ta
ma ra Pilatu, ya'a nàkanini ra, ti
tükuii nani kà'an Jesuu.

Kàti Pilatu ña na ka'ni na Jesuu
(Mt. 27:15-31; Lc. 23:13-25; Jn. 18:38–19:16)

6 Yakan va ndisaa kuiya ora chīyo
ma viko ikan, chìkan ma ñivi na kee
iin ra indii vekaa nuu ma Pilatu. Ta
jàña ra ra.
7 Iin ra nàni Barrabás indii tichi
vekaa ma kuiya ikan. Ta juuni indii
inga ndra meru ra, ti kānita'an ndra
chi'in ma ndra vetiñu. Ta chā'ni
Barrabás ñivi chi'in meru ra. Yakan
va indukuni ka'ìin ndra vekaa ndia.
8 Ta ka'ìin locho kua'a' ñivi nuu
Pilatu. Ta te'en kà'an na chi'in ra:
—¡Na jañaun iin ra indii vekaa
takua jà'un nani kuiya!
9 Ta nāka'an ma Pilatu:
—¿A kùuni ndo ña jañai ma ra
chà'nda tiñu nuu ñivi judíu?
10 Te'en kā'an ra, ti cha chìto ra
nda cha'a' kùu yi ña tixin ma ndra
sutu cha'nu nde'e ndra ma Jesuu. Ta
yakan va chāndaka ndra ra nuu ra.
11 Va ma ndra sutu chà'nda tiñu
kā'an xe'e ndra chi'in ma ñivi, na
ndaka na ña, na tava ra Barrabás,
ora chikatu'un ma Pilatu nda ra kùu
ra kùuni na ña jaña ra.
12 Ta takan kūu ta te'en chīkatu'un
ndio ra nuu na:
—¿Ta nayi kùuni ndo ña ja'i chi'in
ma ra kà'an ndo ña chà'nda tiñu
nuu ñivi judíu?
13 Ta te'en kīcha'a na kànachaa
na:
—¡Takaa ra nuu kruu!
14 Ta kà'an tuku Pilatu:
—¿Ta nda kuati jā'a ra, tuva
takan?
Ta te'en kīcha'a tuku na kanachaa
na tiá ni'i.
—¡Takaa ra nuu kruu!
15 Ta tava kùuni ra kindoo va'a ra
chi'in ma ñivi. Yakan va jā'a ra ma
ña kā'an na. Ta jāña ra Barrabás.
Takan kūu ta ji'na tāchi Pilatu ña
na kani ji'na ndra Jesuu chi'in yo'o.
Tajan chā'a ndio ra ra nda'a' jandaru
na kutakaa ndra ra nuu kruu.
16 Tajan kuà'an ndio Jesuu chi'in
jandaru nda nuke'e vetiñu. Tajan
kūti'vi kua'a' jandaru.
17 Ta tākaa ndra iin ja'ma color
ndaa takua kàa ja'ma ra kùu rey
chata ra. Ta jā'a ndra iin korona iñu,
ta jūndii ndra xini Jesuu.
18 Tajan kīcha'a ndra kà'an ni'i
ndra nuu ra:
—¡Na koo endeeni yo'o ra chà'nda
tiñu nuu ñivi judíu!
19 Ta kāni ndra xini ra chi'in
yutun kuiin. Ta tīvisii ndra ra.
Ta chūnandi chiti ndra nuu ra ña
jāka'nu ndra ra.
20 Takan kūu ta ndisaa ma ña jā'a
ndra chi'in ra, mamaa ña chàtu'uni
ndra ra kūu yi. Ta tāva ndra ma
ja'ma color ndaa ña tàkaa chata ra,
ta jāku'un ndiko ndra ja'ma maa ra
ra. Ta tāva ndra ra ña ni takaa ndra
ra nuu kruu.

Chùtakaa Jesuu nuu kruu
(Mt. 27:32-44; Lc. 23:26-43; Jn. 19:17-27)

21 Takan kūu ta ikan ndaa iin ra
ñuu Serene nàni Simón. Ta ndra se'e
rakan kùu Alejandru chi'in Rufu. Ta
rakan ti iti' ku'u kīchi ra. Ta ora
kēta ra iti' kuà'an Jesuu, ta ndē'e iin
jandaru ra, ta kāna ra ra na kichi ra
kuiso ra kruu ndiso Jesuu.
22 Yakan va Jesuu ndàka ndra ra
kuà'an ndra iin nuu nàni Gólgota.
Ta ma tu'un Gólgota kùuni yi ka'an
yi chi'in tu'un va'a: Yuku nuu Ndòyo
kua'a' Iki Kini ndian Chī'í.
23 Ta jākanuu ndra iin yukú nàni
mirra tichi takuii chiti uva, ta chā'a
ndra ra' nuu Jesuu, na ko'o ra ra'. Va
nī kuuni ra.
24 Ta ikan tākaa ndra ra nuu
kruu. Tajan kīcha'a ma ndra jan-
daru chàsiki ndra yuu kuati, nde'o
nda ndra kùu ndra jakanaa ja'ma
Jesuu.
25 Kaa iín na'ani kùu yi, ora tākaa
ndra ra nuu kruu.
26 Ta ikan tāa ndra ma ña kùu
kuati ra iin nuu vitu. Ta tātuu ndra
yi xini kruu ra. Ta kà'an yi te'en:
“Ra'ya kùu ra chà'nda tiñu nuu ñivi
judíu.”

27 Ta te'en, tikan xiin ra tàkaa ma
ndra jandaru ii'iin ndra su'u.
28 Ta takan chīnu ma tiñu kà'an
tutu Ndioo: "Ti ni nde'e na ra takua
ndè'e na ma ndra jà'a kuati", kàti yi.
29 Takan kūu ta ndian kēta ma nuu
tàkaa ra, nduva'a kuii kànduva'a na
ra. Ta kàva na xini na, ta kà'an na
te'en:
—¡Yo'o, xaa! ¿Ta naja takaun
chiña? Ta ma ra matru kùu̱n. Tanu,
va'ani janduvaun veñu'u iin kivini,
ta tichi uni kivi cha ndaa ndiko inga
yi jà'un.
30 ¡Ta yakan va tuva ndichaun ña
ndatun, na jakakú ñu̱n, juuni chi'in
maun! ¡Ta na nuu maun nuu kruu!
—kàti na.
31 Ta ma ndra sutu cha'nu chi'in
ma ndra matru jàkua'a tutu Ndioo,
te'en kīcha'a ndra kànduva'a ndra
ra ndia:
—Jākakú ra inga ñivi, va juuni
chi'in ma ra, küu ja'a ra yi.
32 ¡Na nuu ra ma nuu kruu, tuva
ndicha ña Cristu, ra chà'nda tiñu
nuu ñivi Israel kùu ra! Ikan na nde'o
ma tiñu jà'a ra, ta chìnunio ma tu'un
kà'an ra —kàti ndra.
Ta juuni kà'an ma ndra ka'ìin xiin
ra chata ra ndia.

Nuu chì'í Jesuu
(Mt. 27:45-56; Lc. 23:44-49; Jn. 19:28-30)

33 Takan kūu ta tandi'i ñuñivi iin
kuaani ora chāa ora sama, ta in-
deeni nda kaa uni chani'ini.
34 Ta ma ora ikani, te'en kīcha'a
Jesuu kànachaa ra:
—¡Eloi! ¡Eloi! ¡Lama sabactani!
Ma tu'un ikan te'en kùuni yi kà'an
yi: ¡Tatá Ndioo! ¡Tatá Ndioo! ¿Ta
naja ndākoo ma'iun yu'u? —kàti ra.
35 Ta iin ndian ka'ìin ma ikan chīni
na ña kā'an ra. Ta kīcha'a na kà'an
na:
—¡Taso'o ndo! Ti kànachaa ra
Elía, ra kā'an chi'in tu'un yu'u Ndioo
tatiempu —kàti na.
36 Tajan iin ra ndaa ma ikan, chīnu
ra kuàki'in ra iin ña xa'ma. Ta jātii
ra yi tichi takuii iya, ta jūndii ra yi
xini iin yutun kani. Ta chā'a ra yi
nuu Jesuu na ti'vi ra. Ta ora chā'a
ra yi nuu ra, te'en kà'an ra:
—¡Nde'e ndo! Nde'o a vàchi ra
Elía januu ra ra nuu kruu —kàti ra.
37 Ta ma ora ikan ndā'yu ni'i ma
Jesuu, ta chī'í ra.
38 Ta ma ja'ma ndāsi tichi veñu'u
ndāta java yi, nda siki ta nda ninuu.
39 Ta iti' nuu Jesuu, ndaa iin ra
chà'nda tiñu nuu jandaru. Ta ndē'e
ra naja kua chī'í Jesuu, ta te'en kà'an
ra:
—¡Ndicha kuii ti ra'ya kūu ra Se'e
Ndioo! —kàti ra.
40 Ta nda chika ka'ìin iin ñivi
ña'a ndè'e naja kua tā'an ra. Ta
tañu ma ñivi ka'ìin ikan, ndaa Ndiya
Magdalena chi'in Salomé ta Ndiya
ma'á Kusé chi'in Jandiau ra yani
rayoko tiá.
41 Ta ma ñivi ña'a i'ya, tīndee vi
Jesuu ora chākunuu ra ñu'u' Galilea.
Ta juuni ka'ìin tiá vi ña kīchi chi'in
ra ñuu Jerusalén.

Nuu kùchi Jesuu
(Mt. 27:57-61; Lc. 23:50-56; Jn. 19:38-42)

42 Takan kūu ta chani'ini ora
jàndova'a yo ma ndatiñu kuenda
inga kivi nindeo.
43 Tajan kēta iin ra nàni Kusé, ra
kīchi iti' ñuu Arimatea. Ta rakan iin
ra kumitiñu ñu'u' Judea kùu ra. Ta
juuni ya'a tìñu'u ma ñivi ra ndia. Ta
juuni ndàtu ra ku'un ra nuu chà'nda
Ndioo tiñu. Yakan va tüvi nī yu'vi ra
chàndakan ra ñunda'yu Jesuu nuu
ma Pilatu.
44 Ta Pilatu ti ya'a nàkanini ra ti
ya'a numi chī'í Jesuu. Ta yakan va
kāna ra ma ra chà'nda tiñu nuu
jandaru. Ta kīcha'a chìkatu'un ma
Pilatu nuu ra, naja ora kūu yi ña cha
chī'í Jesuu.
45 Ta ora kātitu'un ma ra kuxini
ma ndra jandaru nuu ra, tajan chā'a
ma Pilatu ma ñunda'yu Jesuu nuu
Kusé.
46 Ta ma Kusé jāta ra iin ja'ma,
ta jānuu ra ma ñunda'yu Jesuu nuu
kruu, ta tīsukun ra ja'ma yi. Ta
ikan tī'i ra yi iin tichi yavi yuu. Ta
nānduku ra iin yuu ka'nu, ta chāsi
ra yu'u ma yavi.

47 Ta Ndiya Magdalena chi'in
Ndiya ma'á Kusé ndē'e vi nuu tī'i ra
ñunda'yu Jesuu.

16

Nàtaku ndiko Jesuu
(Mt. 28:1-10; Lc. 24:1-12; Jn. 20:1-10)

1 Ta ora cha yā'a ma kivi nin-
deo, ta kuà'an Ndiya Magdalena,
chi'in Salomé, ta Ndiya ma'á Jan-
diau, kuàjata vi takuii xiko jakuti vi
ñunda'yu Jesuu.
2 Ta ora na'ani kivi ndomingu,
ma kivi kìcha'a jamana, kuà'an vi
kuànde'e vi nuu kūchi Jesuu ora já
kēta nikandii.
3 Ta kīcha'a vi chìkatu'un ta'an vi:
—¿Ta yo jachiyo yuu nuu kuu
ki'vio yu'u ma yavi? —kàti vi.
4 Ta ora ndē'e vi iti' nuu, ta cha
tüva ndàsi ma yuu ka'nu yu'u yavi
nuu ndàsi yi niku.
5 Tajan kī'vi vi tichi yi, ta ndē'e
vi iin rayoko nàndi chiyo kua'a.
Ta ñù'u ra iin ja'ma kani, ña ya'a
kuichin. Yū'vi vi ora ndē'e vi ra.
6 Ta kīcha'a kà'an ra chi'in vi:
—¡Na yü'vi ndo! ¿A juu ndyo'o
nànduku Jesuu, ra kīchi ñuu
Nazaret, ra chī'í nuu kruu? Va rakan
cha nātaku ndiko ra vitin. Ta tüva
ga ra i'ya vitin. ¡Na nde'e ndo nuu
chūndii ra!
7 ¡Kua'an ndo, ta katitu'un ndo
nuu Petu' chi'in ndisaa ndra jàkua'a
chi'in Jesuu! Ti ji'na ga Jesuu ni
ku'un ñu'u' Galilea kua ndrakan. Ta
ikan ni nde'e ndio ndra ra takua
kā'an ra chi'in ndra niku.
8 Tajan kēe ndio vi ma tichi yavi.
Ta chīnu vi kàcha'an vi, ti nduva'a
kuii ndàyu vi jà'a ña yu'vi vi. Ta
nī katitu'un vi nuu nï'iin na, ti ya'a
ndasii vi.

Jesuu kèta ra nuu Ndiya Magdalena
(Jn. 20:11-18)

9 Ta takan kūu ta nātuku ndiko Je-
suu kivi ndomingu ora na'ani. Ji'na
kēta ra nuu Ndiya Magdalena. Ta
yakan ti cha tāva ni'i ra ucha tati
xaan ña ndisoan niku.
10 Ta ora ndē'an Jesuu, ta endee
chīnuan chā'an ña chākatitu'an
nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra niku.
Ta ndrakan ya'a chàku ndra, ti ya'a
nda'vi kùuni ndra.
11 Ta ora kātitu'an ña ndē'an ña
nātaku ndiko Jesuu. Ta ndrakan
tüvi nī chinuni ndra ña kà'an ña.

Jesuu kēta ra nuu uvi ta'an ndra jàkua'a chi'in ra
(Lc. 24:13-35)

12 Ta inga ora kēta ndiko Jesuu
nuu kàcha'an uvi ta'an ndra jàkua'a
chi'in ra iti' ku'u.
13 Ta ndrakan ti tüvi nī nakoto
ndra nda ra kùu ra, ti jāma ra kua
ndè'e ra. Ta ora nākoto ndra ña
Jesuu kùu ra, ta chīkokani ndiko
ndra kuàkatitu'un ndra nuu tiá
ndra jàkua'a chi'in ra. Ta juuni tüvi
nī chinuni ndra ña kà'an ndra.

Jesuu chà'a ra tiñu jà'a ndra tatun ra
(Mt. 28:16-20; Lc. 24:36-49; Jn. 20:19-23)

14 Takan kūu ta tiá iti' nuu kēta
Jesuu nuu kaa chàchi ndi uchi iin
ndra jàkua'a chi'in ra. Ta kùxaan ra
nuu ndra naja tüvi nī chinuni ndra
ña kà'an ma ñivi ña nātaku ndiko
ra.
15 Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in
ndra:
—¡Kua'an ndo ndisaa ñuñivi, ta
katitu'un ndo tu'un va'a kuenda
Ndioo nuu tandi'i ñivi!
16 Ta ndian chìnuni ña kà'in ta
kunduta na, ta jakakú Ndioo na.
Va ndian tüvi chìnuni ña kà'in, na
jäkakú Ndioo na.
17 Ta ndian chinuni ña kà'in koo
ndatu na. Ta chi'in ndatui kùu tava
ni'i na tati xaan ndiso inga ñivi.
Ta juuni chi'in ndatui kùu ka'an na
tu'un tüvi chìto na.
18 Ta juuni kùu tiin na koo xaan
chi'in nda'a' na. Ta kùu ko'o na
takuii xaan, ta töve na ja'a ra' chi'in
na. Ta kùu jundii na nda'a' na xini
ndian ku'vi, ta nda'a na jà'a ndatui
—kàti Jesuu chi'in ndra.

Jesuu ndàa ra iti' andivi
(Lc. 24:50-53)

19 Ta ora chīnu kà'an ma Racha'nu
Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra,
ta ndāa ra kuà'an ra iti' andivi. Ta
chūnandi ra chiyo kua'a Ndioo. Ti
ndakan kùu nuu ni ka'nda ra tiñu
chi'in Ndioo ndia.
20 Ta takan kūu ta kēe ndra
kuàkatitu'un ndra tu'un kà'an Jesuu
chi'in ndra nda nikuuni. Ta ma
Racha'nu Jesuu tìndee ra ndra ma
iti' kuà'an ndra. Ti Ndioo chā'a ma
ndatu ikan nuu ndra, ikan na ja'a
ndra yi nuu ma ñivi, ikan na chinuni
na ña tu'un ndicha kuu ma ña kà'an
ndra.

Tu'un Ndioo tāa racha'nu Luka

Racha'nu Luka jàndo induku ra tu'un ra chi'in Teófilo

1 Yo'o racha'nu Teófilo, nduva'a
kuii cha kua'a' ñivi nànduku na tàa
kachin na tandi'i ma ña ndaa ña jā'a
Ndioo tañu yo tatiempu.
2 Ta ndiakan tāa na yi indukuni
takua kātitu'un ma ndian ndē'e
kachin nuu kīcha'a yi chi'in tinuu
na, vati ma tiñu nī'i na kùu ma tiñu
ña kàtitu'un na tu'un Ndioo nuu ñivi
i'ya.
3 Ta juuni yu'u ora cha nānduku
tu'in cha'a' yi nda ora kīcha'a tu'un
kà'an yi, tajan chànini̱ ti, ña va'a kùu
yi tuva vii tài yi, ta tàchi̱ yi nuu̱n,
yo'o racha'nu Teófilo,
4 ikan na koto kachin gaun ma ña
ndaa ña jāna'a na nuu̱n.

Kàtitu'un iin tati va'a ña jà'a tiñu nuu Ndioo ña ni kaku Xuva ra jàkunduta

5 Takan kūu ta ma tiempu kūu
Herode rey ñu'u' Judea, ma tiempu
ikan ti, chīyo iin sutu ra nàni Zacaría
chi'in ñasi'i ra Elisabet. Ta sutu ikan
ti, ra chàkuu chi'in grupu Abías kùu
ra. Ta ninduvi vi ti, tata ñivi Aarón
kùu vi.
6 Ta juuni chìnuni vi tu'un Ndioo,
ta takan jàchi'in vi ma ña kà'an ma
tutu ma Racha'nu. Yakan va nï'iin
na küu tisokuati na vi cha'a' nï'iin
nakuyi.
7 Ta ma sutu ikan chi'in ñasi'i
ra tüvi nī chiyo nï'iin se'e vi, vati
na küu koo se'e Elisabet. Ta vitin
nduva'a kuii cha chà'nu vi ndia.
8 Takan kūu ta chāa iin kivi ña
kà'an Zacaría chi'in ma tandi'i sutu
ña ìyo grupu ra nuu Ndioo ma tichi
veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén.
9 Vati takan ìyo costumbre ma
ndra sutu, yakan va ma kivi ikan
chāsiki ndra ta jākanaa ma Zacaría
ña ni ki'vi ra nuu ií ga ma tichi
veñu'u ta kuka'mi ra kutu kuenda
Ndioo ikan.
10 Takan kūu ta ora juuni
chà'miga ra ma kutu, ndisaa ma ñivi
ñuu ña ka'ìin nuke'e kà'an na chi'in
Ndioo.
11 Takan kūu ta ña'a jà'a ra ora
kēta iin tati va'a jà'a tiñu nuu Ndioo
nuu Zacaría ma iti' chiyo kua'a' ma
nuu chito naá nuu kàyu ma kutu.
12 Yakan va ora ndē'e Zacaría ma
tati ikan, ndava kuà'an tati ra, ta
nduva'a kuii yū'vi ra.
13 Ta te'en nāka'an ma tati ikan
nuu ra:
—Yo'o Zacaría, na yü'viun, vati
Ndioo chīni ra ndisaa ma ña kà'un
chi'in ra ora jàka'nu̱n ra, ta vitin
ma ñasi'un Elisabet ni koo iin se'an
chi'un. Ta rakan ni jakunaniun ra
Xuva.
14 Ta yo'o ti nduva'a kuii sii ni
kuuniun ora ni nde'un ña ni kuu
yi takan, nda ma ñivi, juuni sii ni
kuuni na ora nde'e na ña ni kàku ra
ndia.
15 Vati ma ra se'un iin ra ya'a ka'nu
ni kuu ra kuenda Ndioo, ti tüvi ni
ko'o ra nï'iin nuu ma ndixi, ta ni
vinu, ta juuni ni koo ma Tati Ií Ndioo
chi'in ra antea ña kàku ra.
16 Ta rakan ni ja'a ra ña na chin-
uni kua'a' ñivi ñuu Israel ma tu'un
Ndioo, ikan na jaña na kuati jà'a na
ta chikoni'i ndiko na iti' Racha'nu
Ndioo, ra chito'o na.
17 Ti ma Xuva ra ni kuu se'un ikan,
ni jatiñu ra indukuni kua jātiñu
ra nàni Elía, ra kà'an chi'in tu'un
yu'u Ndioo tatiempu. Ni ku'un ra
kujandomani ra tatá na chi'in se'e
na, ikan ma ndian tüvi chìnuni, na
kicha'a na chinuni na. Yakan va
takan ni jandova'a ra ma ndian ìyo
ñuu Ndioo, ikan na koo tu'va na ma
ora ni kichi ra. —Takan kàti ma tati
jà'a tiñu nuu Ndioo.
18 Takan kūu tajan te'en kīcha'a
chìkatu'un Zacaría nuu ma tati ikan:
—¿Ta naja kua jà'i ta chinuni̱ tuva
ña ndicha kùu ma ña kà'un, vati
yu'u cha ya'aga cha'nui, ta takan ma
ñasi'i̱ ndia? —kàti ra chi'in tati ikan.
19 Yakan va te'en nāka'an tuku ma
tati jà'a tiñu nuu Ndioo chi'in ra:
—Yu'u nàni Gabriel, ta ìyoi
kuenda ña ja'i tiñu nuu Ndioo. Ta

juu ra tāchi yu'u ña vàchi katitu'in tu'un va'a i'ya nuu̱n.
20 Va tava töve nī chinuniun ma ña kātitu'in nuu̱n, cha'a' yakan kùu yi ña ni kindoo ñi'un. Ta töve ni kuu ka'un nda kati chinu ji'na ma tu'un ña kàtitu'in nuu̱n. —Takan kàti ma tati ikan nuu ra.
21 Takan kūu ta ma ñivi ka'ìin ikan ndàtu na Zacaría nuke'e, ta ndiakan te'en kīcha'a na chìkatu'un ta'an na:
—¿Ta naja ya'a kùyanga ra ma tichi veñu'u ka'nu? —chànini na.
22 Takan kūu ta chanuu va'a tajan kēe ndio ra, va na küuga ka'an ndio ra chi'in na. Tajan ikan nākuni ndio na ña ìyo iin ña ndē'e ra ma tichi veñu'u nuu ií ikan, vati kà'an ra chi'in mamaa señani, ti kīndoo ñi'i ra.
23 Ta ora jāchinu Zacaría ma tiñu ikan, tajan kēe ndio ra kuà'an ra ve'e ra.
24 Takan kūu ta ora yā'a ña'a, tajan ma ñasi'i ra Elisabet, chāku'un se'an. Ta u'un yoo kùu yi ña endee nī kean ve'an. Tajan te'en kīcha'a ña chàninian:
25 "Maa ma Racha'nu cha'a' iin ndatu, jā'a ña'a' chi'o, ikan na tüva ka'an ma ñivi chata yo", kūunian.

Iin tati jà'a tiñu nuu Ndioo, kàtitu'un yi ña ni kaku Jesuu

26 Takan kūu ta tichi iñu yoo, tajan tāva ndio ma Racha'nu Ndioo tiñu nuu ma tati jà'a tiñu nuu ra ña nàni Gabriel, ña na ku'un yi ma ñuu Nazaret, ña kàndii kuenda ñu'u' Galilea,
27 ña na kunde'e yi iin ña'a yoko ña nàni Ndiya. Ta yakan ti, cha chā'a ña tu'un nuu iin ra nàni Kusé ña ni tanda'a ña chi'in ra. Ta rakan ti, tata ma ra rey David kùu ra.
28 Takan kūu ta ora chāa ndio ma tati, tajan kī'vi yi tichi ve'e nuu ìyoan. Ta te'en nāka'an yi chi'an:
—¡Na sii kuuniun, yo'o Ndiya ña ìyo ñamani Ndioo chi'in, ti ma Racha'nu ìyo ra chi'un, ta maun kùu ma ña ya'a ií ña ìyo tañu ma ñivi ña'a! —Takan kàti yi chi'an.
29 Ta ora ndē'an ma tati ikan, ndava kuà'an anima ña, ña kà'an yi takan chi'an. Yakan va te'en chīkatu'an chi'in juuni maa ña: "¿Ta naja kàña'a yi takan chi'i̱n?", kùunian.
30 Takan kūu tajan te'en nāka'an ndio ma tati jà'a tiñu nuu Ndioo chi'an:
—¡Na yü'viun yo'o Ndiya, ti na sii kuuniun cha'a' ña ìyo ma ñamani Ndioo chi'un!
31 Ta vitin, ni kuku'u̱n iin ravali se'un, ta rakan ni jakunaniun ra Jesuu ma ora ni kàku ra.
32 Ta rakan, ti iin ra nduva'a kuii ka'nu ni kuu ra, ta ni kati ñivi ti Se'e Ndioo ka'nu ìyo andivi kùu ra. Ta juuni ma Racha'nu Ndioo ni ku'va ra ña na ka'nda ra tiñu takua chā'nda ma ra kūu ñivi ra, ra kùu rey David tiñu niku,
33 ikan na ka'nda ra tiñu nuu ma ñivi ñuu Israel endeeni. Yakan va ma nuu ni ka'nda ra tiñu tüva ni chaa iin kivi ña ni ndi'i yi. —Takan kāti ma tati ikan chi'an.
34 Takan kūu ta te'en chīkatu'un ndioan nuu ma tati ikan:
—¿Ta naja kua kùu yi ña kà'un ña ni koo se'i, tu tüvi ìyoi chi'in nï'iin ra'ii? —kàtian.
35 Ta te'en nāka'an tuku ma tati ikan chi'an:
—Ma Tati Ií Ndioo, ni kichi yi nuu̱n, ta ma ndatu ma ra ìyo andivi ni koyo yi chataun takua kùu iin vati. Ta tava ya'a ií ma ra ni kàku ja'un, yakan va ni ka'an ma ñivi ña iin ra ya'a ií Se'e Ndioo kùu ra, ni kati na.
36 Ta juuni ma ña kùu ñiviun Elisabet, ni koo iin se'an vaji cha cha'nuan. Yakan va ma ña'a kà'an na ña na küu koo se'e, cha iñu yoo kùu yi ña cha ñù'u se'an vitin.
37 Vati kuenda Ndioo nï'iin nakuyi tüvi ndetiñu kuenda ra. —Takan kàti yi chi'an.
38 Takan kūu, ta te'en nāka'an tuku Ndiya:
—Yu'u kùu ña musu ma Racha'nu. Yakan va na ja'a ra ma kua kàtitu'u̱n ña ni ja'a ra chi'i̱n —kàtian.
Tajan ma tati, kēe yi ta kuà'an yi.

Chànde'e Ndiya nuu ìyo Elisabet

39 Ta ma kivi ikan numini kēe
Ndiya chānde'an Elisabet iin ñuu
kàndii iti' yuku ma ñu'u' Judea.
40 Ta ora chāa ña ñuu ikan, tajan
kī'vi ndioan tichi ve'e Zacaría, ta
kāña'a ña chi'in Elisabet.
41 Ta ora chīni Elisabet ña kāña'a
Ndiya chi'an, ta juuni ma ora ikan
tūñu ma pa'a tichian, ta kōyo ma
Tati Ií Ndioo chata ña.
42 Tajan te'en nāka'an ni'i nduva'a
kuii ma Elisabet:
—Ma maa Ndioo cha jà'ií ra ñu̱n
tañu ñivi ña'a, ta cha jà'ií ra ma
ravali se'un ña ni kaku.
43 ¿Ta nda ña kùu yu'u ña vàchi
nde'e ma ña kùu ma'á ma Racha'nu
chito'i yu'u?
44 Ora chīni̱ ña kāña'un chi'i̱n,
juuni ma ora ikan, tūñu ma se'i tichi̱
ña ya'a chìsii yi.
45 ¡Na ya'a sii kuuni animaun ña
chīnuniun ña ni ja'a ma Racha'nu
ña kātitu'un ra nuu̱n! —Takan kàti
Elisabet chi'in Ndiya.
46 Ta Ndiya te'en nāka'an ña:
Ya'a jàka'nui ma Racha'nu Ndioo
chi'in ndisaa animai.
47 Yakan va ya'a chìsii ma animai
chi'in Ndioo,
ti maa ra kùu ma ra jàkakú yu'u nuu
ma kuati̱.
48 Vati vaji iin ñanda'vini kùi,
va kāchin Ndioo yu'u kuenda ña na
ja'a ra ma ñamani ra chi'i̱n.
Yakan va nda vitin ta iti' nuu,
ni kati na ti iin ña'a ìyo ñamani
Ndioo chi'in kùi.
49 Vati ma ra ya'a ndatu, nduva'a
kua'a' tiñu ka'nu jà'a ra chi'i̱n.
Ta rakan ti iin ra ya'a ií kùu ra.
50 Va Ndioo vitin ta iti' nuu
kùnda'vini ra ma ndian
jàka'nu ra.
51 Ta juuni ìyo kua'a' ndatu ra.
Ta chi'in ndatu ikan jàndi'i ra nuu
tandi'i tiñu jà'a ma ndian
jàtayi juuni maa.
52 Ta tāvani'i ma Racha'nu ma ndian
kùu rey nuu chà'nda na tiñu,
ta tī'i ra ndian nda'vi na ka'nda na
tiñu ma ikan.
53 Ta ma ndian kùmani nakuyi nuu,
nduva'a jà'a ra kua'a' ña va'a chi'in
na,
ta ma ndian kuika, kìndonda'vi na
jā'a ra.
54 Ta tìndee ra ndisaa ma ndian ìyo
ñuu Israel,
vati ndian jà'a tiñu nuu ra kùu na,
ta endee tüvi nī jaña ra ña
kùnda'vini ra na.
55 Vati takan chā'a ma Racha'nu
Ndioo tu'un nuu ma ra kūu
ñivio ra chūnani Abraham
taji'na,
chi'in ma ndian ni kuu ñivi ra ña ni
koo iti' nuu.
56 Takan kūu tajan ma Ndiya
kīndoan chi'in Elisabet iin uni yoo,
tajan chīkoni'i ndiko ña ma ve'an.

Nuu kàku Xuva ra jàkunduta

57 Ta ora chāa tiempu ña ni kàku
ravali se'e Elisabet, ta kāku yi.
58 Tajan ora chīto ndio ma ñivi
Elisabet, chi'in ma ñivi ìyo yatini
ve'an, numi kuiini chānde'e na nuu
kàndian ña kāku se'an, ti ya'a chìsii
na ña kūnda'vini ma Racha'nu ña.
59 Ta ora chīnu ra una kivi ra, tajan
chāndaka vi ra na ta'nda ñii nuu
ika ra takua ìyo costumbre ma ñivi
judíu. Ta ma ñivi kuà'an chi'in vi
kùuni na ña na kunani ra sivi tatá
ra Zacaría.
60 Va ma Elisabet te'en nāka'an ña:
—¡Na küu yi! Ti ìyo yi ña kunani
ra Xuva —kàtian.
61 Tajan te'en nāka'an tuku na
chi'an:
—Va na tüvi ìyo nï'iin ñivi ndo ña
nàni takan —kàti na chi'an.
62 Tajan chi'in mamaa señani
kà'an na chi'in tatá ma ravali, nde'o
tuva kùu koto na nda sivi kùuni ra
jakunani ra ra.
63 Tajan tatá ma ravali chīkan ra
iin vitu ña kùuni ra taa ra. Ta nuu
ma vitu ikan te'en tāa ra: "Xuva, ni
kunani ra." Takan kāti ra chi'in ma
ña tāa ra. Yakan va ora ndē'e na
ña takan tāa ra, ndava kuà'an anima
na.
64 Ta juuni ma ora ikan kūu
naka'an ndiko Zacaría. Tajan
kīcha'a ra jàka'nu ra Ndioo.
65 Yakan va tandi'i ma ñivi nàkoto
vi, ndava kuà'an anima na ña kūu
takan chi'in Zacaría. Ta ndisaa ma
ñuu kuati ña kàndii kuenda ma

ñu'u' Judea, chìtakuati ma tu'un yu'u na cha'a' ña kūu.
66 Yakan va tandi'i ma ndian chīni yi, te'en chīkatu'un na chi'in juuni maa na:
—¿Nda tiñu ni kuu ra'ya ora ni kuchandee ra? Vati ndicha va'a ña jā'a ma Racha'nu kua'a' ndatu kuenda ma ravali i'ya. —Takan chànini na.

Chìta Zacaría iin yaa kuenda Ndioo

67 Yakan va chi'in Tati Ií Ndioo, te'en nāka'an Zacaría ña jàka'nu ra Ndioo cha'a' ña ja'a ma ravali se'e ra:
68 ¡Ya'a ga ií kùu ma Racha'nu Ndioo ma ñivi ñuu Israel,
vati cha kīchaa ra ña vàchi jakakú ra ndyu'u ndian kùu ñivi ra!
69 Vati cha tāchi ra iin ra ya'aga ìyo ndatu, kuenda ña na jakakú ra ñivi ra.
Ta rakan kùu ra tata racha'nu David, ra kūu musu Ndioo taji'na.
70 Ta ma tu'un i'ya kùu ma tutu chā'a Ndioo nuu ma ndra ií, ndra kā'an chi'in tu'un yu'u ra ña chīyo taji'na,
71 ta kā'an ndra ña ni jakakú ra yo nda'a' ma ndian xaani nde'o,
ta nuu ndisaa inga tuku ma ndian küu koto nde'o ndia.
72 Ti kùnda'vini Ndioo ma ñivio chīyo taji'na niku,
ta ñù'uni ra ma tu'un ií ña jāndo'iin tu'un ra chi'in Abraham, ra kūu tatá yo ndia.
73 Ta ma tu'un i'ya kùu ma tu'un ña chā'a ra nuu ra kūu tatá yo Abraham taji'na,
74 ña ni jakakú ra yo nuu ndian xaani nde'e yo,
ikan na tüva yu'vio ja'a yo tiñu nuu Ndioo.
75 Ta takan chi'in ña ndaa, ta ña ií,
ikan ni koo yo chi'in ra ndisaa tiempu.
76 Yakan va yo'o se'yu, cha kāchin ma Ndioo ñu̱n,
ña na kùu̱n ma ra kà'an tu'un yu'u Ndioo ìyo nuu sukun,
ti ji'naun ni ku'un iti' nuu ma Racha'nu chito'o yo,
ña ni jandova'un iti' ku'un ra ora ni kichaa ra,
77 ikan na koto ma ñivi ñuu ra,
ti Ndioo jànaa ra ma kuati jà'a na,
ta jàkakú ra na nuu yi ndia.
78 Vati ma Racha'nu Ndioo yo,
nduva'a kùnda'vini ra yo, ta kùuni ra nde'e ra yo,
ta ni keta iin kivi, ña ni tindee Racha'nu Ndioo yo kakú yo ma nuu naa,
takua jà'a ma nikandii ña na nde'o ora kèta ra.
79 Ta chi'in ma tu'un jàna'a Ndioo, jàndondichin yi nuu ndian chàkunuu jà'a kuati ora naa,
ta tìndee yi yo ña na koo vii yo chi'in ra ndia.
Takan kāti Zacaría.
80 Takan kūu ta ma ravali Xuva kuàkua'nu va'a ra chi'in tundeeni ña chà'a Racha'nu Ndioo nuu ra. Yakan va ma ravali ikan endee chīyo ra tichi ku'u, nda kati kēta iin kivi ña kīcha'a jàna'a ra nuu ñivi ñuu Israel.

2

Nuu kàku Racha'nu Jesucristu (Mt. 1:18-25)

1 Ra nàni Augustu kùu ra ña chà'nda ra tiñu tandi'i ñuu ka'nu Roma ma tiempu ikan. Ta tāchi ra ña na nakuiso na sivi, ña naja ta'an ñivi kùu na ña ìyo na ndisaa ñuu nuu chà'nda ra tiñu.
2 Ma cha'a' nunuu ña yā'a na nākuiso na sivi i'ya, kūu yi ma tiempu kūu ma ra nàni Cirenio ku-vienu ma ñu'u' Siria.
3 Ta ndisaa na ìyo yi ña kunu'u na kutaa na sivi na ta'ii'iin ñuu nuu kāku na.
4 Cha'a' ña'a kùu yi ña kēe Kusé ma ñuu Nazaret, ña kàndii kuenda ñu'u' Galilea, ta kēe ra kuà'an ra ñuu Belén ña kàndii kuenda ñu'u' Judea, vati ikan kāku ma ra rey David, ra kūu ñivi ma Kusé taji'na.
5 Tajan chā'an ndio ra chātaa ra sivi ra ma ñuu Belén chi'in Ndiya ñasi'i ra, ña cha ñù'u se'e.

6 Ta takan kūu yi ña ma ora juuni
yanga ìyo vi ma ñuu Belén, chāa
ndio ma kivi ña ni kàku se'an.
7 Ta ikan kāku ma ra se'e nunuan.
Tajan kāva ndioan ja'ma ra, ta
kānindian ra tichi kanuva nuu
chàchi kiti, vati tüvi nī ni'an ve'e
nuu kàku ra.

Ndra jàkuenda mvechala chi'in tati jà'a tiñu nuu Ndioo

8 Yatin ma ñuu Belén, ìyo ma ndra
pato ña ndōo ndra kāva ndra iin
chanikuaa tichi ku'u chi'in mvechala
jàna ndra ña kùmi ndra.
9 Ta nunuuni kēta iin tati jà'a tiñu
nuu Ndioo ña iin jātachani yi nuu
ka'ìin ndra, ta chīkonuu nduva yi
ndra. Ta nduva'a kuii yū'vi ndra jà'a
yi.
10 Takan kuu tajan te'en nāka'an
yi chi'in ndra:
—¡Na yü'vi ndo! Vati ma ña vàchi
katitu'in nuu ndo iin ña va'a kùu
yi kuenda ndo, ta kuenda ña na sii
kuuni kua'a' ñivi ndia,
11 ti vitin cha kāku iin ra ni jakakú
kua'a' ñivi ñuu David. Ta rakan ti,
Cristu ra chito'o yo kùu ra.
12 Ta kuenda ña na koto ndo ti ña
ndicha kùu ma ña kà'in, ni nata'an
ndo ra ña kàndii ra isukun ra ja'ma
tichi iin kanuva ña kàndii tichi ve'e
nuu chàkuiin kiti. —Takan kàti yi
nuu ndra.
13 Takan kūu ta juuni ma ora
ikan, kàtiun ña chākoyo nduva'a
kuii kua'aga ma tati jà'a tiñu Ndioo
nuu ndaa ma inga yi. Ta te'en
kīcha'a na chìta na ña jàka'nu na
Ndioo:
14 ¡Na jaka'nu yo Ndioo ra ìyo an-
divi!
¡Ta na koo vii tandi'i ñivi ìyo
ñuñivi i'ya chi'in ma ñamani
ña chà'a ra nuu na ndia!
Takan chìta tati ikan ña jàka'nu yi
Ndioo.
15 Tajan kēe ndiko yi kuà'an yi
tichi andivi, ta te'en kīcha'a ndio
ma ndra pato chìkatu'un ta'an ndra
juuni nuu maa ndra:
—Na ko'o kunde'o ra ma ñuu
Belén, nde'o nayi kūu iti' tikan ña
kà'an yi te'en —kàti ndra.
16 Tajan juuni ma ora ikan, numi
kuiini kēe ndra kàcha'an ndra. Ta
ikan nāta'an ndra ma Ndiya, chi'in
Kusé ta ma pa'a ña kàndii ra ma
tichi ve'e nuu kìxi kiti.
17 Yakan va ora nāta'an ndra ra
ña kàndii ra takua kātitu'un yi nuu
ndra, tajan kīcha'a ndra kàtitu'un
ndra nuu vi naja kua kāti ma tati
jà'a tiñu nuu Ndioo ora kēta yi nuu
ndra cha'a' ma pa'a se'e vi.
18 Takan kūu ta ndisaa ma ndian
ka'ìin ikan, ndava kuà'an tati na ora
chīni na ña kà'an ma ndra pato ña
kùmi mvechala.
19 Ta ndisaa ma ña kà'an ndra
ndākiva'a Ndiya yi tichi chinitunian.
Yakan va endee ñù'uni ña ndisaa ma
ña kà'an ndra nani kivi.
20 Ta ma ndra pato endee jàka'nu
ndra Ndioo kuà'an ndiko ndra nuu
ka'ìin mvechala jàna ndra, ti ya'a
chìsii ndra ña nāta'an ndra ma pa'a
ikan takua kātitu'un ma tati jà'a
tiñu Ndioo nuu ndra.

Chàjana'a vi ravali Jesuu tichi veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén

21 Takan kūu ta ora chīnu ma pa'a
una kivi ra, tajan chāndaka vi ra
na ta'nda ñii nuu ika ra takua kùu
ma costumbre ma ñivi judíu. Yakan
va ma pa'a se'e vi jākunani vi ra
Jesuu, takua kātitu'un ma tati jà'a
tiñu nuu Ndioo nuu Ndiya ma ora
takä'an kuku'un se'an niku.
22 Ta ora chīnu ma kivi takua
kà'an ma tutu Ndioo ña tāa Moisés,
ña ìyo yi ña kuatu vi kuenda ña
na nandoo vi, tajan kēe ndio vi
kàcha'an vi iti' ñuu Jerusalén ña
kuàjana'a vi ra nuu Ndioo ndakan.
23 Takan jā'a vi ti, nuu tutu
ma Racha'nu Ndioo te'en kà'an yi:
"Tandi'i ndrakuati se'e ndo ña kàku
ma nunuu, ìyo yi ña kundaka ndo
ra nuu ma Racha'nu Ndioo na ja'ií
ra ra."
24 Tajan kī'vi ndio vi chāsoko vi
uvi livi a uvi pichon, takua kà'an ma
tutu Ndioo ña ìyo yi ña jà'a yo.
25 Takan kūu ta ma tiempu ikan
chīyo iin ra'ii chūnani Simeón ma
ñuu Jerusalén. Ta rakan ti iin ra ya'a
jàka'nu Ndioo kùu ra, ta chìnuni ra.

Ta juuni ndàtu ra ma tiempu ña
ni jakakú Ndioo ma ñivi ñuu Israel.
Yakan va ma Tati Ií Ndioo ìyo yi
chi'in Simeón,
26 vati cha kātitu'un yi nuu ra ña
na küvi ra tuva takä'an nde'e ji'na ra
Cristu, ra ni tachi ma Racha'nu ña ni
kichi.
27 Takan kūu tajan chāa ma
Simeón tichi veñu'u ka'nu ikan jā'a
ma Tati Ií Ndioo. Ta ndē'e ra ma
ravali Jesuu chi'in ma'á ra ta tatá ra
ora sōkó vi ma kiti nuu Ndioo takua
kàti ma tutu Ndioo.
28 Ta ora ndē'e Simeón ma ravali,
tajan kī'in ra ra sukun nda'a' ma
ma'á ra ta chīso ra ra. Tajan te'en
kīcha'a ra kà'an ra ña jàka'nu ra
Ndioo:
29 Yo'o Racha'nu chito'i, vitin va cha
kùu ku'vaun ña na kuvi va'a
yu'u, ra kùu musu̱n,
ti cha jāchinu̱n ma tu'un chā'un nui.
30 Vati cha ndè'i ma ra vàchi jakakú
ndi.
31 Ta chi'in ra'ya, cha kīcha'un
jàna'un nuu tandi'i ñivi ìyo
ñuñivi, ña vàchi jakakú ra na.
32 Yakan va ra'ya kùu ra iin ra vàchi
jandondichin nuu ñivi yüvi
judíu
takua kùu iin ñu'ú ña jàndondichin
yi iti' chàkunuu yo.
Ta juuni ma yo kùu ndian judíu, ni
kindoo yo iin ñuu ka'nu jà'a
ra ndia.
Takan kàti ma Simeón cha'a' ma
ravali.
33 Takan kūu ta ora chīni ma tatá
Jesuu chi'in ma ma'á ra, ta endee
kuà'an tati vi.
34 Ta ora chinu kā'an Simeón
takan, tajan jā'ií ndio ra vi, ta te'en
nāka'an ra chi'in Ndiya ma'á Jesuu:
—Yo'o Ndiya, ndicha va'a ti ma
ravali se'un cha tāchi ra ña na ja'a ra
iin tiñu ka'nu iti' nuu. Ta chi'in ma
tiñu ni ja'a ra, kua'a' ñivi ni chinuni
yi, ta ni kakú na. Ta inga na töve,
ti ni xitakaa na ra, ta ni kanita'an
na chi'in ra cha'a' ma ña tāchi Ndioo
ña jàna'a ra. Yakan va ma ñivi ikan
töve ni kakú na,
35 ta ma ña xe'e chànini na chi'in
chinituni na vitin, ni koto tandi'i ñivi
yi iti' nuu. Ta yo'o Ndiya, nduva'a
kuii nda'vi ni kuuniun cha'a' ña ni
ta'an ra se'un ja'a na. —Takan kàti
Simeón chi'an.
36 Ta juuni ma ikan ndaa iin ña
nàni Ana, ñivi ra chūnani Aser. Ta
tatá ña kùu ra nàni Fanuel. Ta
yakan ti, iin ña kà'an chi'in tu'un
yu'u Ndioo kùan, ta ya'aga cha
cha'nuan ndia. Ta juuni ya'a yokoan
ora chīyo ma iian, ta ucha kuiyani
chīyoan chi'in ra.
37 Ta vitin cha ya'a kumixiko kumi
kuiya ña kīndoo nda'vian. Ta endee
tükuii jàña ña ña chàkunuan veñu'u
ña kà'an ña chi'in Ndioo nduvi ta
niñuu. Ta ìyo ora ndìta yu'an ña
jàka'nuan Ndioo ndia.
38 Takan kūu tajan ma Ana,
cha jāyatian ña ma ora ikani, ta
kīcha'a ña jàka'nuan Ndioo cha'a'
ra, ta kātitu'an nuu ma ndian ñuu
Jerusalén ti ni jakakú ra na.

Nuu kuànu'u ndiko na ñuu na ña nàni Nazaret

39 Ta ora cha jāchinu vi jà'a vi
ndisaa ña kà'an ma tutu Ndioo, ta-
jan kuànu'u ndiko vi ñuu vi Nazaret
ña kàndii ñu'u' Galilea.
40 Ta ma ravali kuàkua'nu va'a ra,
ta kuànindee va'a ra, ta kua koto
va'a ra. Ta ya'a chìsii ra ña ìyo ma
ñamani Ndioo chi'in ra.

Ravali Jesuu ndaa ra tichi veñu'u ka'nu ìyo ñuu Jerusalén

41 Takan kūu ta ma tatá Jesuu
chi'in ma'á ra, ndisaa kuiya chà'an
vi chàjaya'a vi viko pakua ma ñuu
Jerusalén.
42 Ta ora chīnu Jesuu uchi uvi
kuiya ra, ndisaa vi chā'an ndiko vi
ma viko pakua ndakan, takua takani
jà'a vi.
43 Va ora yā'a ma kivi viko, tajan
kēe ndiko vi kuànu'u vi ve'e vi, va nī
cha'a vi kuenda ña kīndoo ma ravali
Jesuu ma ñuu Jerusalén.
44 Ta vikan chānini vi ña kuà'an ra
chi'in inga ñivi vi iti' ve'e vi. Chākuu
vi iin kivi ma ti iti' ta kīcha'a ndio vi
nànduku vi ra tañu ma ñivi vi, ña
kuà'an chi'in vi,

45 va töve nī nata'an vi ra. Yakan
va chīkoni'i ndiko vi kuànanduku vi
ra ma ñuu Jerusalén.
46 Ta nda tichi uni kivi, tajan
nāta'an vi ra ña nàndi ra tañu ma
ndra matru jàna'a tu'un Ndioo tichi
veñu'u ka'nu ikan, ña chìni ra ña
kà'an ndra, ta chìkatu'un ra nuu
ndra ndia.
47 Ta ndisaa ma ndian chīni ña
kà'an ra, ndava kuà'an anima na,
ña ya'a ìyo chinituni ra chi'in ma ña
kà'an ra.
48 Ta ora ndē'e ma tatá ra chi'in
ma'á ra ra, ndava kuà'an tati vi, ta
te'en nāka'an ma ma'á ra chi'in ra:
—Yo'o se'yu, ¿ta naja jà'un te'en
chi'in ndi? Ta yu'u chi'in tatáun,
ndanikuni kāchika ndi nànduku ndi
ñu̱n, ta ya'a nàkanini ndi cha'un
—kàtian.
49 Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in
vi:
—¿Ta naja nànduku ndo yu'u? ¿A
tüvi chìto ndo ti ìyo yi ña koi ve'e
Racha'nu Tatái? —kàti ra.
50 Va töve nī kutunini vi ma ña
kà'an ra chi'in vi.
51 Yakan va chīkoni'i ndiko ra
kuànu'u ra chi'in vi iti' ñuu Nazaret,
ikan chīyo ra ña jā'a ra ndisaa ma
tiñu tāchi vi nuu ra. Ta ma ma'á
ra ndākiva'a ña ndisaa ña'a tichi
anima ña.
52 Takan kūu ta Jesuu kuàkua'nu
va'a ra chi'in kuñu ra ta chi'in chini-
tuni ra. Ta chìsii ra ti ìyo ñamani
Ndioo chi'in ra, ta juuni ìyo ñamani
ma ñivi chi'in ra ndia.

3

Xuva ra jàkunduta, chàkunuu ra tichi ku'u
(Mt. 3:1-12; Mr. 1:1-8; Jn. 1:19-28)

1 Kuiya cha'un kùu yi ña nda ora
kīcha'a Rey Tiberio César chà'nda
ra tiñu ñuu ka'nu Roma. Ta ma
kuiya ikan ti Ponciu Pilatu, kūu ma
ra kuvienu chà'nda tiñu ñu'u' Judea.
Ta ma Herode kùu ma ra chà'nda
tiñu ñu'u' Galilea. Ta ma yani
ra Lipe chà'nda tiñu ñu'u' Iturea
chi'in ñu'u' Traconite, ta ndaa ra
nàni Lisinia chà'nda ra tiñu ñu'u'
Abilinia ma tiempu ikan ndia.
2 Ta Anás chi'in Caifás, kùu ndra
ma ndra sutu chà'nda tiñu. Takan
kūu ta ma tiempu ikan, Ndioo
nāka'an ra tichi ku'u chi'in Xuva, ra
se'e Zacaría.
3 Takan kūu Xuva, yā'a ra te'en
tikan kàndii yu'u yuta Jordán. Ta
ikan kàtitu'un ra nuu ma ñivi na
kunduta na ta chikoni'i ndiko na
chi'in Ndioo, ikan na janaa ra ma
kuati na.
4 Tandi'i ña'a' kūu yi indukuni
takua tāa ma ra kā'an chi'in tu'un
yu'u Ndioo, ra chūnani Isaía. Ta
yakan, ti te'en kà'an yi:
Iin tati kānachaa yi tichi ku'u ta
te'en kà'an yi:
“Na jandova'a ndo iti' ni kichi ma
Racha'nu,
ta na nuna ndo iin iti' ndaa kuenda
ra.
5 Ta tandi'i nuu ìyo ndu'va, na ndutu
yi,
ta tandi'i nuu ìyo yuku na kekoyo yi,
ikan na ndondaa nuu ìyo xa'va,
vati tandi'i ma iti' yakua ni ndondoo
yi.
Ta ni ndondaa ma iti' tüvi ndaa ndia.
6 Vati tandi'i ñivi ìyo ñuñivi ni nde'e
na naja kua ni ja'a Ndioo
ña ni jakakú ra na nuu tundo'o”, kàti
yi.
7 Takan kūu ta ora chākoyo ndio
ma ñivi nuu ma Xuva ña, na jakun-
duta ra na, tajan te'en nāka'an ra
chi'in na:
—Ndyo'o ndian jànda'viña'a
takua jà'a ma koo ora kùuni ri ndava
ri yo, ¿yo kà'an chi'in ndo ña ni
kakú ndo nuu ma tundo'o ka'nu ña
ni nde'e ndo iti' nuu?, kùuni ndo.
8 Va na yüvi takan kùu yi. Kua'an
ndo, ta kuàjana'a ndo ndo nuu
ma ñivi, ikan na ku'va na kuenda
ti ndyo'o cha chīkoni'i ndiko ndo
chi'in Ndioo, va koto nätu'un ndo
juuni chi'in maa ndo ña ni kakú
ndo cha'a' ña kùu ndo ndian kùu
ñivi ma racha'nu Abraham ni, ¡ti
yüvi yakani kùu yi! Vati ndicha
ña kà'in chi'in ndo, ti Ndioo kùu
jandaku ra yuu kàndoyo ikan, ña na
kuu yi ndian kùu ñivi ma racha'nu
Abraham.

9 Yakan va indukuni kùu yi takua
kùu ma yutun tata ña töve chà'a
chiti va'a, vati cha ìyo tu'va iin hacha
ña ni ta'nda run, ta ka'mio run.
Takan ni ja'a Ndioo chi'in ma ñivi ña
tüvi jà'a ña va'a. —Takan kāti Xuva.
10 Takan kūu tajan te'en
chīkatu'un ndio ma ñivi nuu ma
Xuva:
—¿Ta nayi ìyo yi ña ja'a ndi tuva
takan? —kàti na chi'in ra.
11 Ta te'en nāka'an ma Xuva chi'in
na:
—Taku ndian ìyo uvi chàku'un
ja'ma, na jaya'a na iin chàku'un yi
nuu ndian tüvi ìyo nï'iin yi nuu. Ta
taku ndian ìyo ña chàchi, na nata'vi
na yi chi'in ndian tüvi ìyo ña kachi.
12 Takan kūu tajan jāyatin ndio
iin ma ndra nàka'an xu'un' kuenda
ma kuvienu ñuu ka'nu Roma, ña
ni jakunduta Xuva ndra. Tajan
ndrakan te'en chīkatu'un ndra nuu
ma Xuva:
—Yo'o Matru, ¿ta ndyu'u, nayi ìyo
yi ña ja'a ndi kuenda ña na jana'a yi
ña cha kēsiin ndi ma iti' kini? —kàti
ndra.
13 Tajan te'en nāka'an Xuva chi'in
ndra:
—Na näka'an ndo tiá xu'un' ña
kua ìyo yi ña naka'an ndo.
14 Takan kūu tajan te'en
chīkatu'un iin ndra jandaru ka'ìin
ikan nuu Xuva ndia:
—Ta ndyu'u, ¿nayi ìyo yi ña ja'a
ndi ndia? —kàti ndra.
Ta te'en nāka'an Xuva chi'in ndra:
—Na nämaa ndo nï'iin nakuyi nuu
nï'iin ñivi, ta na jäyu'vi ndo na chi'in
ma ña tisokuati ndo na cha'a' iin
nakuyi ña tüvi nī ja'a na. Ta na
sii kuuni ndo chi'in ma xu'un' ña
kìya'vini ndo.
15 Takan kūu ta tava ma ñivi ndàtu
na nde'o nda ora ni kìchaa ma ra
kùu Cristu, yakan va chànini na ti
Xuva kùu ma ra Cristu, kùuni na.
16 Va Xuva te'en nāka'an ra chi'in
tandi'i ma ñivi ka'ìin ma ikan:
—Taku yu'u ndicha va'a ña
jàkundutai ndo chi'in takuini, va ni
kichaa inga ra ña ni jakunduta ndo
chi'in Tati Ií Ndioo, ta chi'in ñu'ú.
Ta rakan ìyoga ndatu ra kua yu'u,
ña ni korrea ndikun ndichan ra tüvi
ìyo yi ña ndachi yi.
17 Ta ni ja'a ra chi'in ma ñivi takua
jà'a ndian ndàti nduti. Vati ñivi va'a
kùu na takua kùu ma chiti nduti, ta
ma ndian töve chìnuni kùu na takua
kùu ma soo vu. Ta ra'ya ni tavani'i
siin ra ma ndian töve chìnuni ta ni
ti'i ra na andaya' nuu tìin ñu'ú ña
tüvi nda'va, va ma ñivi va'a ni taan
va'a ra na. —Takan kàti Xuva chi'in
na.
18 Yakan va chi'in tu'un i'ya, ta
chi'in inga tuku tu'un jàna'a Xuva
ma tu'un va'a Ndioo nuu ma ñivi.
19 Takan kūu ta tiá iti' nuu nāka'an
Xuva chi'in ra kùu rey Herode ña na
vä'a jà'a ra ña ndāki'in ra ña nàni
Herodías ña kùu ñasi'i ma ra yani
ra Lipe, kàti ra. Yakan va tandi'i
yakan, ta ndisaa ma ña kini jā'a ra
kātitu'un ra yi nuu ra.
20 Takan kūu ta Herode vä'a kūuni
ra ora nāka'an ra takan chi'in ra,
yakan va kà'an ra chi'in ndra jan-
daru, na tiin ndra ma Xuva ta ti'i
ndra ra vekaa, ta kī'vi ra.

Nuu kùnduta Jesuu (Mt. 3:13-17; Mr. 1:9-11)

21 Va juuni yanga takä'an kì'vi ma
Xuva vekaa, ta jākunduta ra tandi'i
ma ñivi, juuni jākunduta ra Jesuu
ndia. Ta ora kà'an ra chi'in Ndioo,
ta iin nūnani ma andivi.
22 Tajan kōyo ma Tati Ií Ndioo
chata Jesuu, ña kàa yi takua kàa
iin livi, tajan chīni Jesuu iin tati ma
Racha'nu Ndioo ña te'en kà'an yi
chi'in ra nda iti' andivi:
—Yo'o kùu ma ra ya'a kùuni̱ nde'i,
ti ra se'e mai kùu̱n. Ta ya'a sii kùuni̱
cha'a' yi.

Sivi ndian kūu ñivi Jesuu tatiempu (Mt. 1:1-17)

23 Jesuu, ra kàti ma ñivi ña kùu
se'e Kusé ìyo ra iin oko uchi kuiya
ra ora kīcha'a ra jà'a ra tiñu Ndioo.
Ta Kusé ti, se'e ra nàni Elí kùu ra.
24 Ta Elí kùu ra se'e ra nàni Matat.
Ta Matat kùu ra se'e ra nàni Leví. Ta
Leví kùu ra se'e ra nàni Melquí. Ta
Melquí kùu ra se'e ra nàni Jana. Ta
Jana kùu ra se'e ra nàni Kusé.

25 Ta Kusé kùu ra se'e ra nàni
Matatías. Ta Matatías, kùu ra se'e
ra nàni Amós. Ta Amós kùu ra se'e
ra nàni Nahúm. Ta Nahúm kùu ra
se'e ra nàni Esli. Ta Esli, kùu ra se'e
ra nàni Nagai.
26 Ta Nagai, kùu ra se'e ra nàni
Maat. Ta Maat kùu ra se'e ra nàni
Matatías. Ta Matatías, kùu ra se'e
ra nàni Semei. Ta Semei, kùu ra se'e
ra nàni Kusé. Ta Kusé, kùu ra se'e
ra nàni Judá.
27 Ta Judá, kùu ra se'e ra nàni
Joana. Ta Joana, kùu ra se'e ra nàni
Resa. Ta Resa, kùu ra se'e ra nàni
Zorobabel. Ta Zorobabel, kùu ra se'e
ra nàni Salatiel. Ta Salatiel, kùu ra
se'e ra nàni Neri.
28 Ta Neri, kùu ra se'e ra nàni
Melquí. Ta Melquí, kùu ra se'e ra
nàni Adi. Ta Adi, kùu ra se'e ra nàni
Cosam. Ta Cosam, kùu ra se'e ra
nàni Elmodam. Ta Elmodam, kùu ra
se'e ra nàni Er.
29 Ta Er, kùu ra se'e ra nàni Josué.
Ta Josué, kùu ra se'e ra nàni Eliezer.
Ta Eliezer, kùu ra se'e ra nàni Jorim.
Ta Jorim, kùu ra se'e ra nàni Matat.
30 Ta Matat, kùu ra se'e ra nàni
Leví. Ta Leví, kùu ra se'e ra nàni
Simeón. Ta Simeón, kùu ra se'e ra
nàni Judá. Ta Judá, kùu ra se'e ra
nàni Kusé. Ta Kusé, kùu ra se'e ra
nàni Jonán. Ta Jonán, kùu ra se'e ra
nàni Eliaquim.
31 Ta Eliaquim, kùu ra se'e ra nàni
Melea. Ta Melea, kùu ra se'e ra nàni
Mainán. Ta Mainán, kùu ra se'e ra
nàni Matata. Ta Matata kùu ra se'e
ra nàni Natán.
32 Ta Natán, kùu ra se'e ra nàni
David. Ta David, kùu ra se'e ra nàni
Isaí. Ta Isaí, kùu ra se'e ra nàni
Obed. Ta Obed, kùu ra se'e ra nàni
Booz. Ta Booz, kùu ra se'e ra nàni
Sélah. Ta Sélah kùu ra se'e ra nàni
Naasón.
33 Ta Naasón, kùu ra se'e ra nàni
Aminadab. Ta Aminadab, kùu ra
se'e ra nàni Aram. Ta Aram, kùu ra
se'e ra nàni Esrom. Ta Esrom, kùu
ra se'e ra nàni Fares. Ta Fares, kùu
ra se'e ra nàni Judá.
34 Ta Judá, kùu ra se'e ra nàni
Jacob. Ta Jacob, kùu ra se'e ra nàni
Isaac. Ta Isaac, kùu ra se'e ra nàni
Abraham. Ta Abraham, kùu ra se'e
ra nàni Taré. Ta Taré, kùu ra se'e ra
nàni Nacor.
35 Ta Nacor, kùu ra se'e ra nàni
Serug. Ta Serug, kùu ra se'e ra nàni
Ragau. Ta Ragau, kùu ra se'e ra nàni
Peleg. Ta Peleg, kùu ra se'e ra nàni
Heber. Ta Heber, kùu ra se'e ra nàni
Sala.
36 Ta Sala, kùu ra se'e ra nàni
Cainán. Ta Cainán, kùu ra se'e ra
nàni Arfaxad. Ta Arfaxad, kùu ra
se'e ra nàni Sem. Ta Sem, kùu ra se'e
ra nàni Noé. Ta Noé, kùu ra se'e ra
nàni Lamec.
37 Ta Lamec, kùu ra se'e ra nàni
Matusalén. Ta Matusalén, kùu ra
se'e ra nàni Enoc. Ta Enoc, kùu ra
se'e ra nàni Jared. Ta Jared kùu ra
se'e ra nàni Mahalaleel. Ta Maha-
laleel kùu ra se'e ra nàni Cainán.
38 Ta Cainán kùu ra se'e ra nàni
Enós. Ta Enós, kùu ra se'e ra nàni
Set. Ta Set, kùu ra se'e ra nàni Adán.
Ta Adán kùu ra, ra se'e Racha'nu
Ndioo.

4

Kì'in kui'na ku'va Jesuu
(Mt. 4:1-11; Mr. 1:12-13)

1 Ta takua ya'a ìyo ma Tati Ií
Ndioo chi'in Jesuu, ma ora cha yā'a
kūnduta ra, tajan chīkoni'i ndiko ra
ma yu'u yuta Jordán, ta ma Tati Ií
Ndioo chāka ndio yi ra na ku'un ra
chi'in ra iti' tichi ku'u.
2 Ta ma tichi ku'u ikan chīyo ra uvi
xiko kivi. Ta ikan kī'in ma kui'na
ku'va ra nde'o tu koyo ra tichi kuati.
Takan kūu tajan ndisaa ma tiempu
ña chīyo ra tichi ku'u, endee tüvi nī
chachi ra, yakan va chāa ndio iin
kivi ña chāñu soko ra.
3 Takan kūu tajan te'en nāka'an
ndio ma kui'na chi'in Jesuu:
—Tuva ndicha ña ra Se'e Ndioo
kùu̱n, na jandakuu̱n ma yuu kàndii
chiña paan —kàti ma kui'na.
4 Va Jesuu te'en nāka'an ra chi'in
ma kui'na:
—“Yüvi uvaa paani chìniñu'u
kachi ma ñivi, ti juuni tu'un yu'u
Ndioo ndia”, takan kàti ma tutu
Ndioo —kàti Jesuu chi'in ma kui'na.

5 Takan kūu tajan chāka ndio
ma kui'na ma Jesuu ña na ku'un
ra chi'in ra nda siki iin yuku ña
nduva'a kuii sukun. Ta nunuuni
jāna'a ma kui'na tandi'i ñuu ñuñivi
nuu chà'ndán' tiñu nuu ra.
6 Tajan te'en nāka'an ndio ma
kui'na chi'in ra:
—Tandi'i ma ñuu ñuñivi ña
ndè'un ninuu ndakan, mai kùu ma
ra chà'nda tiñu ikan, ti mai nī'i yi.
Va tuva kùuni̱, kùu ku'vai yi nuu
nda ndian kùuni mai.
7 Yakan va tuva kunandi chitiun
nui, ta jaka'nu̱n yu'u, ta tandi'i ña
ndè'un ninuu ndakan, ni ku'vai yi
nuu̱n. —Takan kàti ma kui'na chi'in
Jesuu.
8 Tajan te'en nāka'an tuku Jesuu
chi'in ma kui'na:
—Na kundachiyoun xii̱n, yo'o
kui'na kini, ti ma tutu Ndioo te'en
kà'an yi: "Uvanuu Racha'nu Ndioo
ìyo yi ña jaka'nu yo, ta uvanuu
Rakan ìyo yi ña ja'a yo tiñu nuu."
—Takan kàti Jesuu chi'in ma kui'na.
9 Takan kūu tajan kēe ndio ma
kui'na kuà'án' chi'in Jesuu iti' ñuu
Jerusalén. Ta ikan ndāa ma kui'na
chi'in Jesuu nda nuu sukun xini
veñu'u ka'nu ndaa ikan. Ta te'en
nāka'an ndioán' chi'in Jesuu:
—Tuva ndicha ña ra Se'e Ndioo
kùu̱n, nda nde've na keun, ta koyoun
nda ninuu ndakan,
10 ti ma tutu Ndioo te'en kà'an yi:
Ndioo ni tachi ra kua'a' tati jà'a tiñu
nuu ra ña na jakuenda yi ñu̱n,
11 vati ni kani'i yi ñu̱n chi'in nda'a'
yi,
koto kati'un yuu.
—Takan kàti ma kui'na chi'in Jesuu.
12 Va Jesuu te'en nāka'an ra chi'in
ma kui'na:
—Ma tutu Ndioo juuni te'en kà'an
yi ndia: "Na kï'un ku'va ma
Racha'nu Ndioo yo." —Takan kàti
Jesuu chi'in ma kui'na.
13 Takan kūu tajan jāchika ndio
ma kui'na ñá' nuu Jesuu kua'a'
tiempu, ti tüvi nī kuu nani'án' inga
tuku naja kua kì'án' ku'va Jesuu.

Jesuu, kīcha'a ra jà'a ra tiñu Ndioo ñu'u' Galilea
(Mt. 4:12-17; Mr. 1:14-15)

14 Tajan chīkoni'i ndiko Jesuu
kuà'an ra iti' ñu'u' Galilea chi'in
kua'a' ndatu ma Tati Ií Ndioo. Ta
chītakuati tu'un cha'a' ra ninii ñuu
kàndii ikan.
15 Ta ikan kīcha'a jàna'a Jesuu
tu'un Ndioo nuu ñivi tichi ndisaa
veñu'u kuati ña ìyo ta'ii'iin ñuu
ikan. Yakan va tandi'i ma ñivi ikan
jàka'nu na Jesuu, ora jàna'a ra tu'un
Ndioo.

Jesuu, chàa ra ñuu Nazaret
(Mt. 13:53-58; Mr. 6:1-6)

16 Ta ikan jan chāa ndio Jesuu ma
ñuu Nazaret nuu chā'nu ra ora kūu
ra ravali. Tajan kī'vi ndio ra ma tichi
veñu'u ndian judíu iin kivi nindeo
ma takua takani jà'a ra. Ta chūndaa
ndio ra ña ni jàkua'a ra ma tutu
Ndioo nuu ma ñivi ikan.
17 Ta ndiakan chā'a na ma tutu
Ndioo tāa racha'nu Isaía, ra kā'an
chi'in tu'un yu'u Ndioo ña chīyo
tatiempu nuu ra. Ta ora nūna ra yi,
ta ikan nāta'an ra iin nuu kà'an yi
te'en, ta jākua'a ra yi nuu na:
18 Taku yu'u, ti ìyo ma Tati Ií Ndioo
chi'i̱n,
vati cha jā'ií yi yu'u,
ña na katitu'in tu'un va'a Ndioo nuu
ñivi nda'vi.
Ta juuni tāchi yi yu'u ña na janda'i
ma ndian ya'a nda'vi kuuni
anima.
Ta na katitu'in naja kua kùu kakú
ma ndian indii tichi vekaa jà'a
kuati,
ta nda ma ndian kuaá ni janda'i na,
ta kùu nande'e ndiko na.
Ta ni ja'i kuenda ndian ndè'e
tundo'o ña na kakú na.
19 Ta juuni chà'i kuenda nuu ñivi ña
ni keta ma kivi va'a tiá iti' nuu
kuenda yo jà'a ma Racha'nu.
20 Takan kūu tajan chāsi ndio
Jesuu ma tutu, ta chā'a ndio ra yi
nuu ma ra jàkuenda veñu'u, tajan
chūnandi ndio ra. Ta tandi'i ma ñivi
ka'ìin ikan, endee tüvi nī jaña na ña
ndè'e na ra.
21 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu
chi'in na:

—Juuni ma kivi i'ya kētai ña jàchinui ma tiñu kà'an ma tu'un Ndioo i'ya nuu ndo.
22 Takan kūu ta ndisaa na ndava kuà'an anima na ora chīni na ña ya'aga vii ma tu'un kā'an Jesuu. Tajan te'en kīcha'a na chìkatu'un na chi'in juuni maa na:
—¿A yüvi ra'ya kùu ra se'e Kusé? —kàti na.
23 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in na:
—Taku ndyo'o ti te'en chànini ndo takua kà'an iin tu'un i'ya: "Yo'o ra kùu ndotor, na janda'un ñu̱n chi'in juuni maun." Takua jānda'un ma ñivi ñuu Capernaum niku, yakan va ìyo yi ña janda'un ma ñivi ñuu maun vitin. Takan kùuni ndo ka'an ndo —kàti Jesuu.
24 Takan kūu ta Jesuu ti te'en nāka'an tuku ra chi'in na:
—Ndicha va'i ña kà'in chi'in ndo, ti nï'iin ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo töve kùuni ñivi ñuu maa ra nde'e na ra.
25 Yakan va ndicha va'i ña kà'in, ti nduva'a kuii chīyo kua'a' ñivi ña'a kīndoo nda'vi ñuu Israel ma tiempu chīyo ma ra kā'an tu'un yu'u Ndioo ña nàni Elía. Ta juuni ma tiempu ikan, uni kuiya java kùu yi ña tüvi nī kuun ma savi, ta chīyo kua'a' tama' tandi'i ma ñu'u' ñuñivi ndia.
26 Va Elía, töve nī kichi ra kuenda ña tìndee ra ñivi ña'a nda'vi ìyo ñuu Israel, ti kīchi ra ña kuenda ña tìndee ra iini ña'a nda'vi ña kīchi iti' ñuu Sarepta, ña kàndii yatin ñuu Sidón.
27 Takan kūu ta ma tiempu chīyo ma ra kā'an tu'un yu'u Ndioo ña nàni Eliseu. Tiempu ikan, nduva'a kuii chīyo ndian ndiso kue'e ta'yu ma ñuu Israel, va nï'iin ma ndian ndiso kue'e ikan tüvi nī nda'a. Uvanuu ra nàni Naamán ña kīchi iti' ñu'u' Siria, jānda'a Eliseu. —Takan kàti Jesuu chi'in ma ñivi ikan.
28 Takan kūu ta ora chīni ma ndian ka'ìin veñu'u ña kā'an ra takan nduva'a kuii kūxaan na chi'in ra.
29 Tajan ndēta ndio na, ta jākunu na Jesuu, ma ñuu ikan, ta chāndaka na ra iin tichi ku'u nuu ìyo iin xa'va ña nduva'a kuii sukun yu'u ñuu ikan, ti tichi xa'va ikan, ni jake'ne na ra.
30 Va Jesuu kākú ra tañu na, ta kuà'an ra.

(Mr. 1:21-28)

31 Takan kūu ta kēe ndio Jesuu kuà'an ra iti' ñuu Capernaum, ña kàndii ñu'u' Galilea. Yakan va nani kivi nìndee na kùu yi, ña kēe ra kuà'an ra kuàjana'a ra nuu ñivi tichi veñu'u ndian judíu ikan.
32 Takan kūu ta ma ñivi ikan ndava kuà'an tati na ña ndè'e na naja kua jàna'a ra, vati kà'an ra yi chi'in tandi'i ndatu ra.
33 Takan kūu ta ma tichi veñu'u ikan, ndaa iin ra ndiso tati xaan. Ta rakan ti te'en nāka'an ni'i ra ña kànachaa ra:
34 —Yo'o Jesuu ra ñuu Nazaret, na jañaun ña ya'a ndiku̱n ndi, ti ndyu'u cha chìto ndi ña vàchiun vàchi jandi'un nuu ndi. Ta juuni chìto ndi, ti yo'o kùu iin ra ya'a ií ña tāchi Ndioo jà'a tiñu nuu ra.
35 Takan kūu tajan te'en nāka'an xaan Jesuu nuu ma tati xaan ikan:
—¡Taxiin koo yu'u̱n, ta na keun tichi kuñu ra'ya! —kàti Jesuu chi'in yi.
Tajan jānduva ma tati xaan ikan ra, nuu ndè'e ndisaa ñivi. Tajan kēe ndio yi ma tichi kuñu ra, va tüva nani ja'a yi chi'in ra.
36 Takan kūu ta ndisaa na ya'aga yù'vi na, ta te'en kīcha'a na nàtu'un ta'an na:
—¿A ya'aga ìyo ndatu ra chi'in ma tu'un kà'an ra, ña ndava nda tati kui'na jà'a yi ña kà'an ra, ta kèe yi tichi kuñu ndian ku'vi jà'a ra? —kàti na.
37 Takan kūu ta ninii ñu'u' ikan chītakuati tu'un Jesuu chi'in ma ña jà'a ra.

Jesuu jànda'a ra ñaka'nu Simón Petu'

(Mt. 8:14-15; Mr. 1:29-31)

38 Takan kūu tajan kēe Jesuu ma tichi veñu'u ñivi judíu, ta kuà'an ra ve'e Simón Petu'. Ta ma ñaka'nu Simón Petu', ti ku'vian kàndian jà'a ka'ni ora chāa Jesuu. Tajan jānini

ndio ma ñivi ikan Jesuu, na tindee
ra ña chi'in ma kue'e ndò'an.
39 Takan kūu tajan chāa ndio
Jesuu ma nuu kàndian, ta
chūndandee ra nuan. Tajan kēe
ndio ma ka'ni ña, ta ndā'a ña.
Ta juuni ma ora ikan ndēta ña ta
kīcha'a ña jà'a ña ma ña kachi ndra.

Jesuu, jànda'a ra kua'a' ndian ku'vi
(Mt. 8:16-17; Mr. 1:32-34)

40 Ora cha chīso nikandii, ma ora
ikan tandi'i ma ndian ìyo ndian
ku'vi nuu, jà'a nda kue'e nikuuni,
chāndaka na na nuu Jesuu. Ta ikan
jūndii ra nda'a' ra xini ta'ii'iin na, ta
ndā'a na jā'a ra.
41 Takan kūu ta tava yà'a kua'a'
na, yakan va ìyo ma ndian ndiso tati
xaan ña te'en kà'an yi ora kèe yi:

—¡Yo'o kùu ra Se'e Ndioo! —kàti
yi.

Va Jesuu endee töve chà'a ra kà'an
yi, ti ora kà'an yi takan nundaa
kuxaan ra nuu yi, vati cha chīto yi
ti ra Cristu kùu ra.

Chàkunuu Jesuu jàna'a ra tu'un Ndioo nani veñu'u ñivi judíu
(Mr. 1:35-39)

42 Takan kūu ta ora tuvi inga kivi,
tajan kēe Jesuu ma ñuu ikan, ta
kuà'an ra iin nuu taxiin nuu tüvi
ñivi. Va vaji takan jā'a ra ninii
nāta'an ma ñivi ra, tajan chāa ndio
na ma nuu ndaa ra. Ta kīcha'a na
kà'an na chi'in ra na kü'un ra.
43 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu
chi'in na:

—Na küuga kindoi chi'in ndo
nde've, ti juuni ìyo yi ña ku'in kukat-
itu'in nuu ñivi inga ñuu, ikan na
koto na naja kuu yi nuu chà'nda
Ndioo tiñu. Vati tiñu ikan tāchi Tatái
yu'u.

44 Takan kūu ta takan kuà'an Je-
suu jàna'a ra tu'un Ndioo nuu ñivi
nani veñu'u ndian judíu ìyo ñu'u'
ñuu Judea.

5

Tìin kua'a' ndra tiaka' chi'in ndatu Jesuu
(Mt. 4:18-22; Mr. 1:16-20)

1 Takan kūu ta kēta iin kivi ña
ndaa Jesuu ma yu'u lakuna nàni
Genesaret, nuu kùuni ma ñivi taso'o
na ma tu'un Ndioo ña jàna'a Jesuu.
Ta chākoyo kua'a' ñivi ña ndava
tituta'an na ma nuu ndaa ra.
2 Takan kūu tajan ndē'e Jesuu uvi
ta'an varku ña ndaa ndrun yu'u
lakuna. Ta ninduvi ta'an ndrun töva
ñivi tichi ndrun, ti ma ndra xuña'a
run ka'ìin ndra yu'u ma lakuna
nàkata ndra ma yu'va tiaka' ka'nu
ndra.
3 Tajan ndāa ndio Jesuu tichi
varku xuña'a ma ra nàni Simón, ta
nāka'an ra chi'in ra ña na jaku'un
ra run tiá iti' tichi lakuna. Ta nda
ndakan chūnandi ndio ra jàna'a ra
nuu ma ñivi ka'ìin yu'u lakuna.
4 Tajan ora chīnu jàna'a ra nuu ma
ñivi, ta te'en nāka'an ndio ra chi'in
Simón:
—Na kundaka ndo ma varku i'ya
ku'un ndo kukiin ndo nuu kunu
ma lakuna, ta kani ndo yu'va tiaka'
ka'nu tichi ra' —kàti Jesuu chi'in ra.
5 Tajan te'en nāka'an Simón chi'in
ra:
—Yo'o Matru, niñuu kuii
chākunuu ndi kīin ndi, va tükuii
nani nī'i ndi. Va tava maun kà'an
ña na ku'un ndi, yakan va ni kukani
ndi yi tuva takan —kàti Simón.
6 Takan kūu tajan kēe ndio ndra
kuàkiin ndra, ta nduva'a kuii kua'a'
ma tiaka' nī'i ndra ña nda ma yu'va
tiaka' ndra kīcha'a yi nakaa yi ma
ora kīcha'a ndra tàvani'i ndio ndra
yi.
7 Tajan kāna nda'a' ndio ndra nuu
ma ndra meru ndra, ndra kìndoo
chi'in inga varku, ña na ku'un ndra
tìndee ndra ndra. Tajan kēe ndio
ndra kuà'an ndra chi'in run. Ta ora
chāa ndio ndra, ta tāvani'i ndio ndra
ma yu'va tiaka' ikan chi'in kua'a'
tiaka' ña ndava ni sa'vi ndrun, ti ya'a
kua'a' ndri nī'i ndra.
8 Yakan va ora ndē'e Simón Petu'
ña jā'a Jesuu chi'in ma ndatu ra,

tajan chūnandi chiti ra nuu Jesuu, ta te'en nāka'an ra chi'in ra:
—¡Kundachiyo xiin yo'o Racha'nu, vati yu'u kùi iin ra jà'a kuati! —kàti ra.
9 Takan kā'an Simón, ti ya'aga yū'vi ra chi'in ma ndra meru ra, vati kua'a' tiaka' tīin ndra ma ora tāchi Jesuu ndra.
10 Ta nda ma Jandiau, ta Xuva, ndra se'e Zebedeu, ña kùu meru ma Simón, juuni yū'vi ndra ndia. Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in Simón:
—¡Na yü'viun! Vati nda vitin, ta iti' nuu, ni jandakui ñun, ña na nani'un ñivi kuenda Ndioo, takua jā'un chi'in ma tiaka'. —Takan kàti Jesuu chi'in ndra.
11 Takan kūu ta ora jātu'va ndra varku ndra yu'u ma lakuna, tajan ndākiva'a ndra ndatiñu ndra tichi ndrun, ta tāndikun ndio ndra kuà'an ndra chata Jesuu.

Jesuu jànda'a ra iin ra ku'vi jà'a kue'e ta'yu
(Mt. 8:1-4; Mr. 1:40-45)

12 Iin kivi yā'a Jesuu iin ñuu, ta ikan chāa iin raku'vi jà'a kue'e ta'yu nuu ndaa ra. Ta rakan ti ora ndē'e ra Jesuu, ta chūnandi chiti ra nuu ra, ta te'en nāka'an ra chi'in ra ña chīkan ra ñamani nuu ra ña na janda'a ra ra:
—¡Yo'o Racha'nu, chìtoi ña ìyo ndatun ta kùu janda'un yu'u tuva kùuniun! —Takan kāti ma raku'vi chi'in Jesuu.
13 Tajan jūndii ndio Jesuu nda'a' ra xini ra, ta te'en nāka'an ra chi'in ra:
—Juu, ndicha ña kùuni janda'i ñun —kàti Jesuu.
Tajan juuni ma ora ikan, ndā'a ma ra ndo'o kue'e ta'yu.
14 Takan kūu tajan te'en nāka'an ndio Jesuu ña chūndayu'u ra ra:
—Na kätitu'un nuu nï'iin na naja kua jā'un ña ndā'un. Ji'na kuii nuu sutu ña ìyo ma veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén, ìyo yi ña jana'un ñun, ikan na koto ra ti cha ndā'un. Tajan na sokóun iin kiti nuu sutu kuenda Ndioo, ti takan kàti ma tutu Ndioo ña tāa Moisés ña ìyo yi ña ja'a yo, ikan na koto ñivi ña cha ndā'un —kàti Jesuu.
15 Yakan va tandi'i ña jà'a Jesuu, vi'a chītakuati yi tandi'i ñuu, ta vi'a kua'a' ma ñivi kūti'vi nuu ndaa ra, ti ìyo ndian kùuni na ña na janda'a ra na chi'in ma kue'e ndo'o na, ta ìyo ndian chàta'ani taso'o na ma ña jàna'a ra ndia.
16 Tajan kēe ndio Jesuu kuà'an ra iin tichi ku'u nuu tüvi ñivi, ña kuàka'an ra chi'in Ndioo.

Jesuu jànda'a ra iin ra kuyutun
(Mt. 9:1-8; Mr. 2:1-12)

17 Kēta iin kivi ña ndaa Jesuu jàna'a ra nuu ñivi. Ta juuni ma ora ikan chàkuiin kua'a' ndra fariseu chi'in ndra matru jàkua'a tutu Ndioo ma ikan. Ta tandi'i ndrakan kīchi ndra iti' ñuu Jerusalén chi'in ñuu kàndii ñu'u' Judea chi'in ñu'u' Galilea ndia. Takan kūu ta ìyo ndatu Ndioo chi'in Jesuu, vati chi'in ndatu ikan jànda'a ra ma ndian ku'vi.
18 Ta chanuu ña ndaa ra ikan, tajan chāa uvi uni ta'an ndra ña ndiso ndra, ra kūyutun chi'in ti'va. Ta ndrakan ti kùuni ndra ki'vi ndra chi'in ra ma tichi ve'e nuu ndaa Jesuu, kuenda ña kanindii ndra ra nuu ra.
19 Va nī kuu yi, ti ya'aga kua'a' ñivi ka'ìin ma yuve'e, yakan va ndāa ndra nduku iti' chata ma ve'e, ta tāchiyo ndra ita'vi ma teja ña ka'ìin chata yi, ta chi'in ti'va ra jānuu ndio ndra ra tañu ñivi, tajan chāa ra nuu ndaa Jesuu.
20 Takan kūu ta ora ndē'e Jesuu ña ndicha kuii ña chìnuni ndra ma ña jà'a ra, tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ra kūyutun:
—Yo'o se'yu, vitin va cha jānai kuatiun. —Takan kàti Jesuu chi'in ra.
21 Takan kūu ta ora kā'an Jesuu takan, tajan te'en kīcha'a ma ndra fariseu chi'in ma ndra matru jàkua'a tutu Ndioo chànini ndra: "¿Nda ra kùu ra'ya ña kà'an ti'ini ra chata Ndioo? ¿A tüvi chìto ra ña uvanuu Ndioo ìyo, ta rakan kùu ma

ra kùu janaa kuatio?” Takan chànini ndra.
22 Tajan numini nākuni Jesuu ma ña chànini ndra, ta te'en kīcha'a ndio ra chìkatu'un ra nuu ndra:
—¿Ta naja chànini ndo takan?
23 ¿Nda va kùu ma ña ndetiñu tiaga ña ka'an yo chi'in ma ñivi?, kùuni ndo. ¿A tiaga ndetiñu kà'an yo ña: “Cha jānai kuatiun”, kua ña kà'an yo: “Ndeta, ta kakaun ku'un”?, kùuni ndo.
24 Tatu töve chìnuni ndo ma ña kà'in, vitin ni jana'i nuu ndo ti ndicha ña ra Se'e ñivi tàchi Ndioo kùi, vati juuni ìyo ndatui ña jànai kuati ñivi ìyo ñu'u' ñuñivi i'ya ndia —kàti Jesuu.
Tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ma ra kūyutun:
—¡Chi'in yo'o kà'in ña na ndetaun, ta natuviun ti'vaun ta ku'ṵn ve'un! —kàti Jesuu.
25 Takan kūu tajan juuni ma ora ikani, ndē'e ma ñivi ña ndēta ma ra kūyutun, ta nātuvi ra ti'va ra, ta endee jàka'nu ndio ra Ndioo kuà'an ra ve'e ra.
26 Ta ora ndē'e na ña takan kūu, tajan tandi'i ndio na ndava kuà'an anima na, ta te'en kīcha'a ndio na jàka'nu ndio na Ndioo ña yā'a yū'vi na chi'in ma tu'un i'ya:
—Kivi i'ya, va nduva'a kuii vii ña ndē'o —kàti na.

Jesuu kàna ra ra nàni Leví (Mt. 9:9-13; Mr. 2:13-17)

27 Takan kūu ta ora yā'a ña kūu takan, tajan kēe ndiko Jesuu kuà'an ra, ta ikan ndē'e ra iin ra nàni Leví ña nàndi ra nàka'an ra xu'un' kuenda Roma. Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ra:
—¡Na'a, na ko'o chi'i̱n! —kàti Jesuu.
28 Ta juuni ma ora ikani, ndākoo ma Leví ndisaa tiñu jà'a ra, ta tāndikun ra kuà'an ra chata Jesuu.
29 Takan kūu ta ora yā'a yatin kivi, tajan jā'a Leví iin viko ka'nu ma nuu ìyo ve'e ra kuenda Jesuu. Ta tañu ndian nàndi mesa chi'in Leví ta Jesuu, ka'ìin kua'a' ma ndra nàka'an xu'un' ña ndàkata'an chi'in Leví.
30 Va ma ndra fariseu chi'in ma ndra matru, ndra jàkua'a tutu Ndioo, te'en kīcha'a ndra kà'an ti'ini ndra chata ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu:
—¿Ta naja chàchi ndo ta chì'i ndo chi'in ndra nàka'an xu'un' kuenda ñuu ka'nu Roma, ta chi'in ndian ìyo kuati? —Takan kàti ndra chata ndra jàkua'a chi'in Jesuu.
31 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra:
—Taku ma ndian ìyo va'a, tüvi chìniñu'u na ma ndra ndotor, ti ndian ku'vini kùu ma ndian chìniñu'u yi.
32 Ta yu'u ti tüvi vàchi̱ kuenda ma ndian tüvi chìniñu'u yu'u, vati vàchi̱ kuenda ma ndian ìyo kuati, ikan na ndakoo na kuati na, ta chìkoni'i ndiko na chi'in Ndioo. Ndiakan kùu ma ndian chìniñu'u yu'u —kàti Jesuu.

Chìkatu'un ndra nuu Jesuu, naja tüvi ndìta yu'u ma ndra jàkua'a chi'in ra (Mt. 9:14-17; Mr. 2:18-22)

33 Tajan te'en nāka'an ndra chi'in Jesuu:
—¿Ta naja ma ndra chàkunuu chata Xuva ra jàkunduta, ta chi'in ndra chàkunuu chata ndra fariseu, nduva'a jàndita yu'u ndra kuenda Ndioo ma ora kà'an ndra chi'in Ndioo? Va ma ndra jàkua'a chi'un, ¿ta naja endee chàchi ndra, ta chì'i ndra, ta töve jàndita ndra yu'u ndra? —Takan kàti ndra chi'in Jesuu.
34 Ta te'en nāka'an ndio Jesuu nuu ndra:
—¿A kùu jandita ndo yu'u ma ndian ka'ìin nuu ìyo viko tànda'a ora juuni ndaaga ma ra tànda'a chi'in na?, kùuni ndo. Na küu yi.
35 Va ni chaa iin kivi ña ni tava ni'i na ma ra tànda'a, ta ora ni keta ma kivi ikan, tajan kùu jandita ndio na yu'u na. —Takan kàti Jesuu nuu ndra.
36 Takan kūu tajan te'en nàka'an tuku Jesuu iin ku'va nuu ndra:

—Na küu ka'nda yo ita'vi ma ja'ma chaa, ta nataa yo yi chi'in ja'ma cha'nu, ti tu jà'a yo takan, tajan ni jativio ma ja'ma chaa. Ta yüvi yakani kùu yi, ti ma pedazu ma ja'ma chaa na tüvi va'a kìndoo yi chi'in ma ja'ma cha'nu ndia.
37 Ta juuni na küu taan yo vinu chaa tichi tia'a ñii cha'nu, ti ma vinu chaa, ni jaka'ndi ra ma tia'a ñii cha'nu, ta ma takuii vinu chaa tìvi ra' chi'in ma tia'a ñii cha'nu ndia.
38 Yakan va ìyo yi ña taan yo ma vinu chaa tichi ma tia'a ñii chaa, ta ninduvi yi kùu kumi yi yi.
39 Ta nï'iin ma ndian chì'i ma vinu cha'nu, na küuni na jaña na ña chì'i na ra', ta ko'o na ma vinu chaa, vati kà'an na ña va'aga chì'i ma vinu cha'nu. —Takan kàti Jesuu.

6

Ndra jàkua'a chi'in Jesuu kìndaa ndra trigu ma kivi nindeo
(Mt. 12:1-8; Mr. 2:23-28)

1 Takan kūu ta iin kivi nindeo, chàkunuu Jesuu iin nuu kàa kua'a' trigu. Ta ma ndra jàkua'a chi'in ra, kīcha'a ndra kìndaa ndra trigu, ta kùnda'a ndra vu, ta chàchi ndra ma chiti vu.
2 Tajan te'en kīcha'a chìkatu'un ma ndra fariseu nuu ndra:
—¿Ta naja jà'a ndo iin ña tüvi ìyo yi ña ja'a ndo ma kivi nindeo? —kàti ndra.
3 Tajan te'en kīcha'a nàka'an ndio Jesuu nuu ndra:
—¿A tüvi chàku'uni ndo ña jā'a ma racha'nu David, ora ya'aga chāñu soko ra chi'in ndra meru ra?
4 Ma racha'nu David kī'vi ra ma tichi veñu'u Ndioo, ta kī'in ra ma paan ií kuenda Ndioo, ta chāchi ra yi chi'in ndra meru ra, vaji ma paan ikan na küu kachi nda ndian nikuuni yi, ti kuenda ma ndra sutuni kùu yi.
5 'Yakan va kà'in chi'in ndo ña ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, juuni ìyo ndatu ra jin ma kivi nindeo kùu yi. —Takan kàti Jesuu chi'in ndra.

Iin ra nda'a' ití
(Mt. 12:9-14; Mr. 3:1-6)

6 Takan kūu ta inga kivi nindeo, kī'vi tuku Jesuu ma tichi veñu'u, ta ikan kīcha'a tuku ra jàna'a ra nuu na. Ta juuni ma tichi veñu'u ikan, ndaa iin ra ití ma nda'a' chiyo kua'a.
7 Ta ma ndra matru jàkua'a tutu Ndioo chi'in ndra fariseu, jà'a ndra kuenda nde'o tu janda'a Jesuu ma ra nda'a' ití ma kivi nindeo, tajan kùu ni'i ndio ndra naja kua tisokuati ndra ra, kùuni ndra.
8 Va tava cha chìto Jesuu naja kua chànini ndra, yakan va te'en nāka'an ra chi'in ma ra nda'a' ití:
—Ndeta, ta kundaun ma'ñu chiña —kàti Jesuu.
Tajan ndēta ndio ra, ta chūndaa ra ma'ñu ikan.
9 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ndra fariseu:
—Ni ndakatu'in iin nakuyi nuu ndo —kàti Jesuu chi'in ndra. —¿Nda ña kùu yi va'a ja'a yo ma kivi nindeo?, kùuni ndo. ¿A jà'a yo ña va'a a ña vä'a? ¿A tiá va'a ña jàkakú yo na a ndè'e nio ña kuvi na? —kàti Jesuu.
10 Takan kūu tajan chīkonuu ra nde'e ra ma ndian ka'ìin xiin ra, ta te'en nāka'an ndio ra chi'in ma ra kukue'e nda'a':
—¡Jànakee nda'un! —kàti ra.
Tajan jānakee ra nda'a' ra, ta ora ikani, ndā'a yi.
11 Va inga ma ndra fariseu, nduva'a kuii kūxaan ndra ña jā'a Jesuu takan. Tajan kīcha'a ndra nàtu'un ta'an ndra naja kua ja'a ndra, ta kuu nani'i ndra naja kua tisokuati ndra Jesuu.

Jesuu kàchin ra ndi uchi uvi ndra kùu tatun ra
(Mt. 10:1-4; Mr. 3:13-19)

12 Takan kūu ta iin ma kivi ikan, ndāa Jesuu iti' yuku ña kuàka'an ra chi'in Ndioo. Ta ndakan niñuu kuii jāya'a ra chanikuaa ña kà'an ra chi'in Ndioo.
13 Ta ora kūndichin inga kivi, tajan kāna ra, ndra jàkua'a chi'in ra, ta kāchin ra ndi uchi uvi ta'an

ndra ni kakuu chi'in ra. Ta ndrakan
jākunani ra ndra tatun.
14 Ta ndra'ya kùu ma ndra kāchin
ra: Simón, ra jākunani Jesuu, Petu',
ta André, ra yani Simón, chi'in Jan-
diau, Xuva, Lipe, Tolo,
15 Mate, Tomá, chi'in Jandiau, ra
se'e Alfeu. Simón, ra juuni kà'an na
ña nàni Zelote,
16 chi'in Juda, ra se'e Jandiau, ta
Juda Iscariote, ra ni xikoña'a Jesuu
tiá iti' nuu.

Jesuu jàna'a ra nuu kua'a' ñivi (Mt. 4:23-25)

17 Takan kūu tajan nūu ndio Jesuu
ma yuku ikan chi'in ndra jàkua'a
chi'in ra. Ta ora kēta ndio ra iin nuu
ndaa, ta chūndaa ra chi'in ndra, ta
chi'in kua'a' ma ñivi kīchi inga ñuu
ndia. Ìyo ndian kīchi tandi'i ñuu
ña ìyo ma ñu'u' Judea, ta ìyo inga
ndian kīchi iti' ñuu Jerusalén. Ta ìyo
inga ndian kīchi iti' yu'u tañu'u nuu
kàndii ma ñuu Tiro, ta ñuu Sidón.
Tandi'i ndiakan tāndikun na chata
Jesuu, ti kùuni na taso'o na ña kà'an
ra. Ta juuni kùuni na ña na janda'a
ra na chi'in ma kue'e ndo'o na ndia.
18 Ta ma ndian ndè'e tundo'o jà'a
ma tati xaan, juuni ndà'a na jà'a
Jesuu.
19 Ta tandi'i ma ñivi kùuni na
janani na nda'a' na ra, ti cha chìto
na ña ora kè'e na ra, ta ndà'a na jà'a
ma ndatu Ndioo ña ìyo chi'in ra.

Jàna'a Jesuu nda ndian kùu ma ndian sii ìyo yi ña kuuni, ta nda ndian töve (Mt. 5:1-12)

20 Tajan ndē'e ndio Jesuu ma ndra
jàkua'a chi'in ra, ta te'en nāka'an
ndio ra chi'in ndra:
—Ndyo'o ndra nda'vi, na sii kuuni
ndo, vati kuenda maa ndo kùu ma
nuu chà'nda Ndioo tiñu.
21 ’Ta juuni na sii kuuni ndyo'o
ndian ndo'o tama' vitin, ti tiá iti' nuu
ni keta iin kivi ña ni koo va'a ndo ti
tüva ni nde'e ndo tama'.
’Ta na sii kuuni ndyo'o ndian
kàchaku vitin, ti tiá iti' nuu ni keta
iin kivi ña ni kuakú ndo.
22 ’Ta juuni na sii kuuni ndo ora
xaani ñivi ndè'e na ndo, ta tavani'i
siin na ndo, ta ora kà'an ti'ini
na chata ndo, ta ora kà'an na ña
yüvi ndian va'a kùu ndo, cha'a' ña
chìnuni ndo ña kà'an yu'u ra Se'e
ñivi tāchi Ndioo.
23 Na nduva'a kuii sii kuuni ndo
ma kivi ikan, ti ma iti' andivi
nduva'a kua'a' ta'vi ni ni'i ndo, vati
juuni takan jāti'ini ma ndian kūu
ñivi na ma ndra kā'an chi'in tu'un
yu'u Ndioo taji'na niku ndia.
24 ’¡Nda'vi ta'an ndyo'o ndian
kuika, vati ma ña chìsii ndo va'a yi,
va kuenda nde'veni!
25 ’¡Nda'vi ta'an ndyo'o ndian
chànini ndo ña ìyo va'a ndo, ti tükuii
nayi kumani nuu ndo vitin!, kùuni
ndo. Vati ni chaa iin kivi ña ni ndo'o
ndo tama'.
’¡Nda'vi ta'an ndyo'o ma vitin, ti
ni chaa iin kivi ña ni kuaku ndo jà'a
ña ya'a nda'vi ni kuuni ndo!
26 ’¡Nda'vi ta'an ndyo'o ora ni
ka'an va'a ndisaa ma ñivi ìyo ñuñivi
chata ndo, vati ma tatiempu juuni
chīyo ma ndra jā'ani ña kà'an tu'un
yu'u Ndioo, ta ma ñivi na ña chīyo
taji'na, juuni jāka'nu na ndra, vaji
ndra vatani kūu ndra ndia!

Na kuunio nde'o ma ndian xaani nde'e yo (Mt. 5:38-48; 7:12)

27 ’Va ndyo'o ndian chìni ña kà'in,
yu'u kà'in chi'in ndo ña, na kuuni
ndo nde'e ndo ma ndian xaani nde'e
ndo, ta jà'a ndo tiñu va'a kuenda na.
28 Ta na ja'ií ndo ma ndian
kànduva'a chata ndo, ta na ka'an
ndo chi'in Ndioo cha'a' ma ndian
kà'an ti'ini chata ndo.
29 Ta tu ìyo iin yo kàni xa'nda iin
chiyo cha'a so'o ndo, na ku'va ndo
inga chiyo yi na kani na ndia. Ta tu
ìyo iin yo nàmaa ma ja'ma isukun
ndo, na jaya'a ndo nda ma kamixa
nuu na ndia.
30 Ta nda ndian nikuuni ña chìkan
iin nakuyi nuu ndo, na ku'va ndo yi
nuu na. Ta juuni tu ìyo iin yo kì'in
iin ña ìyo nuu ndo, na ndäkan ga
ndo yi nuu na.

31 Na ja'a ndo chi'in ma inga na,
ma naja kua kùuni ndo ña ja'a na
chi'in ndo ndia.
32 ’Ta tu ndyo'o kùuni ndo nde'e
ndo ma ndian kùuni nde'eni ndo,
¿nda tiñu ka'nu kùu ma ña jà'a ndo,
tuva nda ma ndian ìyo kuati, juuni
jà'a na yi ndia?
33 Ta tu jà'a ndo iin ña va'a kuenda
ma ndian kùuni nde'eni ndo, ¿nda
tiñu ka'nu kùu ma ña jà'a ndo, tuva
nda ma ndian ìyo kuati jà'a na yi?,
kùuni ndo.
34 Ta tu jaya'a nuu iin nakuyi nuu
na va tu chìto ndo ña ni ku'va ndiko
na yi nuu ndo, ¿nda tiñu ka'nu kùu
ma ña jà'a ndo, tuva nda ma ndian
ìyo kuati juuni takan chà'a nuu na
yi nuu ma ñivi na ña indukuni kùu
takua kùu na, vati chìto na ña ni ni'i
ndiko na yi ndia?, kùuni ndo.
35 Va ndyo'o ìyo yi ña kuuni ndo
nde'e ndo ma ndian xaani nde'e
ndo, ta jà'a ndo ña va'a kuenda na,
ta ku'va nuu ndo ndatiñu ndo nuu
na. Ta tüvi ìyo yi ña kuatu ndo
ña jachikoni'i ndiko na yi nuu ndo.
Tu jà'a ndo takan, tajan ni ni'i ndo
iin ya'vi ka'nu, ta ni kuu ndo ndian
se'e ma Ndioo ka'nu, ña ìyo nuu
sukun. Vati rakan juuni jà'a ra ña
va'a kuenda ndian kini, ta kuenda
ma ndian tüvi jàchi'in ña kà'an ra
ndia.
36 Yakan va na kunda'vini ndo
ñivi, takua kùnda'vini ma Racha'nu
Tatá yo yo.

Na tïsokuati ndo inga ta'an ndo (Mt. 7:1-5)

37 ’Na kä'an ndaa ndo chata
inga ñivi, ikan na töve ka'an ndaa
Racha'nu Ndioo chata ndo. Ta na
tïsokuati ndo inga ñivi, ikan töve
tisokuati Ndioo ndo ndia. Ta na
jaka'nuni ndo kuati ma ñivi, ikan na
jaka'nuni Ndioo kuati ndo ndia.
38 Ta na ku'va ndo ña ìyo nuu
ndo nuu inga ñivi, ta Ndioo ni ku'va
ra ña ìyo nuu ra nuu ndo ndia.
Vati kua tìndee ndo ma ñivi, kua
ikan ni tindee ma Ndioo ndo ndia.
Ta takua jà'a ndo ña chà'a ndo ña
chiniñu'u ñivi, juuni takan ni ku'va
ra ña chiniñu'u ndo ndia. Va ma ña
ni ku'va Ndioo nuu ndo nduva'a kuii
va'a yi.
39 Takan kūu ta ora chīnu kā'an Je-
suu takan, tajan te'en nāka'an tuku
ra iin ku'va nuu na:
—¿A kùu jana'a iin ra kuaá iti'
ku'un inga ra kuaá tuva ninduvi
ta'an ndra kuaá? ¿A tüvi ni kakuita
ninduvi ndra tichi iin yavi kunu?,
kuuni ndo.
40 Yakan va nï'iin ndian jàkua'a
chi'in iin matru, na küu chaa na kùu
na ndian ka'nuga kua maa ra. Kùu
chaa na kùu na ma kua ikan, va ji'na
ìyo yi ña jachinu na ma ña kùuni ra,
tajan kùu, kùu na takua kùu ra.
41 ’¿Ta naja jà'un kuenda ma iin
kuati vali ña jà'a ma inga ñivi,
ta töve jà'un kuenda ña ìyo kuati
ka'nugaun kua ndiakan?
42 Ta tu töve chà'un kuenda ma
kuati ìyo juuni chi'in maun, ¿ta naja
kà'un chi'in inga ñivi te'en: “Yo'o
yani, jaya'a ña na tavai ma kuati
vali ña ìyo chi'un”?, tuva takan.
¡Ndyo'o ndian ìyo uvi nuu! Tüvi
nda kuenda ma ña kà'un tuva juuni
maun ìyoga kuatiun ta tüvi chà'un
kuenda. Yakan va na ja'a ji'naun
kuenda ma kuati ña ìyoun, ta takan
kùu ja'un kuenda ma kuati vali ña
jà'a inga ñivi ndia.

Ma yutun nàkoto yo ndrun cha'a' ma chiti chà'a ndrun (Mt. 7:17-20; 12:34-35)

43 ’Nï'iin ma yutun va'a, na küu
ku'va ndrun ma chiti ña tüvi va'a.
Ta ni ma yutun ña tüvi va'a, na küu
ku'va ndrun ma chiti va'a ndia.
44 Vati ta'ii'iin ma yutun, nàkoto
yo ndrun cha'a' ma chiti ña chà'a
ndrun. Ta juuni na küu ku'va iin
yutun iñu ma chiti yutun higu. Ta ni
ma iñu ndu'va na küu ku'va yi chiti
yutun ña nàni uva ndia.
45 Ta ma ra'ii va'a, kà'an ra tu'un
va'a, ti ña va'a kùu ma ña ìyo tichi
anima ra. Ta ma ra kini, kà'an
mamaa tu'un kini, ti ña kini kùu ma
ña ìyo tichi anima ra. Vati ma ña
ìyo tichi anima ra kùu yi ña va'a a
ña kini chà'a yi kà'an ra yi iti' yu'u
ra.

46 Takan kūu tajan te'en
chīkatu'un tuku ma Jesuu nuu na:
—¿Ta naja "Racha'nu, Racha'nu"
kà'an ndo yu'u, ta töve jà'a ndo ma
ña kà'in chi'in ndo?
47 Nda ndian nikuuni ña tàndikun
chatai, ta tàso'o na ña kà'in, ta
jà'a na yi, ndiakan kùu na indukuni
takua kùu ma ra ni jana'i nuu ndo
vitin:
48 ndiakan indukuni kùu na takua
kùu iin ra labañi ña jà'a ve'e, ña
ji'na chāta kunu ra nuu ni ja'a ra yi,
tajan jā'a ndio ra ma cha'a yi chata
ma yuu. Ta ora kūun kua'a' savi, ta
nduva'a kuii chā'nu ndio ma yuta, ta
vaji chàñu ni'i ra ma cha'a ve'e, va
töve ni nduva yi, ti va'a jā'a ra cha'a
yi ma chata yuu.
49 Va ma ndian chìni ña kà'in, ta
töve jàchi'in na yi, indukuni kùu na
takua kùu ma ra labañi ña jā'a ra
ve'e ra nuñu'uni, ña tüvi nī chata
ra nuu jā'a ra cha'a yi. Tajan ora
nduva'a kuii chā'nu ndio ma yuta,
ta chāñu ni'i ra cha'a yi, ta endee
ndī'i yi kèkoyo jā'a ra'. —Takan
kà'an Jesuu chi'in ma ñivi, ikan na
ku'va na kuenda, ta jachi'in na ma
ña kà'an ra.

7

Jànda'a Jesuu iin ra kùu musu ma jandaru ña kīchi ñuu Roma
(Mt. 8:5-13; Jn. 4:43-54)

1 Takan kūu ta ora chīnu kā'an
ra nuu ma ñivi, tajan kēe ndio ra
kuà'an ra ñuu Capernaum.
2 Ta ma ñuu ikan, ìyo iin ra
capitán chà'nda tiñu nuu ndra jan-
daru ñuu Roma. Ta rakan ti, ìyo
iin ra kùu musu ra ña ya'a kùuni
ra nde'e ra, ña chani kuvi ra jà'a ña
nduva'a ku'vi ra.
3 Tajan ora chīto ndio ma ra
capitán ña jà'a Jesuu, ta tāchi ra
uvi uni ma ndracha'nu kuxini nuu
ñivi judíu, na ku'un ndra kundakan
ndra ñamani nuu Jesuu, ña na kichi
janda'a ra ma musu ra.
4 Tajan ora chāa ndio ndra nuu
ndaa Jesuu, ta te'en kīcha'a kà'an
ndra chi'in ra ña jànini ndra ra:
—Chìkan ndi ñamani nuu̱n, ña na
ku'u̱n kutindeun ma ra capitán ñuu
ndi, ti iin ra ya'a iñu'u kùu ra.
5 Vati ya'a kùuni ra nde'e ra yo
chi'in tandi'i ñivi yo ña ìyo ñuu
yo. Ta juu ra jā'a ña kūva'a ma
veñu'u ñuu ndi vitin —kàti ndra
chi'in Jesuu.
6 Tajan kēe ndio Jesuu kuà'an ra
chi'in ndra, va ora chani kuyatin
ndra nuu ndaa ma ve'e ra, ta tāchi
ndio ma capitán iin ndra meru ra,
ña na kukatitu'un ndra te'en nuu
Jesuu:
—Yo'o Racha'nu, na küxaun cha'a'
ña tāchi ma capitán ndi, ña na kichi
katitu'un ndi nuu̱n, ña na kü'u̱n ma
ve'e ra, vati tüvi ìyo yi ña ki'viun, ni
ma ve'e ra, ti iin ra nda'vini kùu ra.
7 Yakan va cha'a' yakan kùu yi, ña
nī kuuni ra kichi maa ra ka'an ra
chi'un, ti ndyu'uni tāchi ra ña na
ka'an ndi chi'un ña na janda'un ma
musu ra chi'in tu'un yu'uniun nda
ma nuu ndaun nde'veni.
8 Vati rakan kùu ra capitán, ta
juuni ìyo iin ra chà'nda tiñu nuu ra,
ta juuni ìyo jandaru ra ña chà'nda
ra tiñu nuu ndia. Yakan va tu ka'an
ra chi'in iin ra chà'nda ra tiñu nuu,
"kua'an", ta ku'un ra. Ta ora kà'an
ra chi'in inga ra, "na'a", ta vàchi ra.
Ta ora tàchi ra ma ra musu ra ña
na ja'a ra iin nakuyi, ta jà'a ra yi.
—Takan kāti ma ndra meru ma ra
capitán nuu Jesuu.
9 Ta ndava kuà'an anima Jesuu
ora chīni ra ña kā'an ndra takan,
tajan chīkonuu Jesuu ndē'e ra ndian
chàkunuu chata ra, ta te'en nāka'an
ra chi'in na:
—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo
ña, ni ma ñuu Israel takä'an nata'in
iin ndian ya'a chìnuni takua chìnuni
rakan —kàti Jesuu.
10 Ta ora kēe ndiko ma ndra meru
ma capitán kuà'an ndra ve'e ra, ta
nāta'an ndra ma ra kùu musu ña
cha ndā'a ra.

Jesuu jànataku ra iin ra se'e ña kīndoo nda'vi

11 Ta ora yā'a ña kūu te'en, tajan
kēe Jesuu kuà'an ra iin ñuu nàni
Naín, chi'in ndra jàkua'a chi'in ra, ta

chi'in inga kua'a' ñivi ña chàkunuu chi'in ra.
12 Takan kūu ta ora cha kūyatin Jesuu ma yu'u ñuu, ta ikan ndē'e ra ña kuàkuchi na iin ra chì'í. Ta rakan ti, iin ra se'e ña kìndonda'vi kùu ra. Ta uvanuu ra kùu ra ña kùu ra se'an. Ta nduva'a kua'a' ñivi ìyo ma ñuu ikan kuà'an chi'an ndia.
13 Ta ora ndē'e Jesuu ña, ta kūnda'vini ra ña, ta te'en nāka'an ra chi'an:
—¡Na kuäkṵn! —kàti ra chi'an.
14 Tajan chājayatin ndio ra ra nuu kuà'an ma ñunda'yu, ta kē'e ra ma chatun ikan. Ta chūndaa ndio ma ndra ndiso yi. Ta te'en nāka'an ndio ma Jesuu chi'in ma ra chì'í:
—Yo'o xaa, yu'u kà'an chi'un ña na nandotoun —kàti ra.
15 Tajan ma ora ikani nāndoto ndio ma ra chī'í, ta chūnandi ra, ta kīcha'a ra kà'an ra. Tajan chā'a ndio Jesuu ra nuu ma ma'á ra.
16 Ta ora ndē'e na ña jā'a Jesuu, ta ndisaa na yū'vi na, ta te'en kīcha'a ndio na kà'an na ña jàka'nu na Ndioo:
—Ndicha kuii, ña ra'ya kùu iin ra ya'a ka'nu ña kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo. Ta vitin cha kēta ra tañu yo.
Ta ìyo inga ndian kà'an te'en ndia:
—Ndioo cha kīchaa ra kuenda ña tìndee ra ñivi ra —kàti na.
17 Takan kūu ta ninii ñu'u' Judea, ta inga tuku ñuu kuati ña kàndii yatini xiin yi chīto na ña jā'a Jesuu.

Xuva ra jàkunduta, tàchi ra ndra kùu tatun ra nuu Jesuu
(Mt. 11:2-19)

18 Ta numini chīto Xuva ra jàkunduta ña jā'a Jesuu, vati ma ndra chàkunuu chi'in ra kātitu'un nuu ra. Tajan kāna ndio ra uvi ndra,
19 ta tāchi ra ndra, ña na kundakatu'un ndra nuu Jesuu, nde'o tu ndicha ña juu ra kùu ma Cristu, ra ìyo yi ña ni kichi kuenda Ndioo, a ìyo yi ña kuatu ndra inga ra, kàti Xuva chi'in ndra.
20 Tajan ma ndra tāchi Xuva, chājayatin ndra ndra nuu Jesuu, ta te'en chīkatu'un ndra nuu ra:
—Xuva ra jàkunduta, tāchi ra ndi, na kichi ndakatu'un ndi nuṵn, nde'o tu juṵn kùu ma ra Cristu ña ìyo yi ña ni kichi kuenda Ndioo, a ìyo yi ña kuatu ndi inga ra, kàti Xuva chi'in ndi —kàti ndra.
21 Tajan juuni ma ora chīkatu'un ndra takan nuu Jesuu, nduva'a kuii kua'a' ñivi jānda'a ra chi'in tundo'o ndo'o na. Jānda'a ra ndian ku'vi ndiso tati xaan, ta juuni jānda'a ra kua'a' ndian kuaá ndia.
22 Takan kūu tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in Xuva:
—Kua'an ndo, ta katitu'un ndo nuu Xuva ma ña ndē'e ndo, ta chīni ndo. Na kati ndo nuu ra ña ma ndian kuaá, kùu nànde'e na, ta ma ndian koxo kùu chìka va'a na, ta juuni ndà'a ndian ndo'o kue'e ta'yu, ta nda ma ndian so'o, chìni na, ta ndian cha chī'í nātaku na, ta ma ndian nda'vi chìni na ma tu'un ña jàna'a naja kua ni jakakú Ndioo na.
23 Ta juuni na sii kuuni ma ndian töve jàchiyo na na ma iti' kuà'in —kàti Jesuu chi'in ndra.
24 Takan kūu ta ora kēe ndio ma ndra jàkua'a chi'in Xuva kuà'an ndra, tajan te'en kīcha'a ndio Jesuu kà'an ra cha'a' Xuva nuu ma ñivi:
—¿Yo chā'an ndo chānde'e ndo tichi ku'u ora chā'an ndo?, kùuni ndo. ¿A chānde'e ndo iin ra kàa takua kàa ma tuyoo, ña ora chàkin ni'i tati, ta ndùva yi?, kùuni ndo.
25 Tu yüvi takan kùu yi, ¿yo chānde'e ndo tuva takan? ¿A chānde'e ndo iin ra ñù'u iin ja'ma va'a ña ya'a vii kàa?, kùuni ndo. Na yüvi takan kùu yi, ti ma ndian chāku'un ja'ma kàa takan, ta ìyo kuika na, ndiakan ìyo na ve'e ra kùu rey ta yüvi tichi ku'u.
26 Yakan va, ¿nda ra kùu ma ra chānde'e ndo tuva takan? ¿A iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo kùu ra?, kùuni ndo. Juu ndicha kuii ña, rakan kùu iin ra ka'nuga kua inga ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo.
27 Ta juu ma Xuva kùu ma ra ña te'en kà'an ma tutu Ndioo cha'a':

Yu'u, ni tachi̱ iin ra jà'a tiñu nui iti'
nuu̱n,
ikan na jandova'a ra ma itiun,
kàti yi.
28 Yakan va yu'u kà'in chi'in ndo,
ti tañu ma ñivi ìyo ñuñivi, takä'an
keta iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u
Ndioo ña ka'nuga kua Xuva. Va taku
ma ra ìyo nuu chà'nda Ndioo tiñu,
rakan ka'nuga ra kua Xuva, vaji ma
ra nuu ndi'inia kùu ra —kàti Jesuu.

29 Takan kūu ta ndisaa ma ñivi, ta
chi'in ndra nàka'an xu'un' kuenda
ñuu Roma, ora chīni na ña kā'an
Jesuu, ta kūtunini na ña Ndioo kùu
ra iin ra ndaa. Ta ndiakan cha jāña
na ña jākunduta Xuva na niku.
30 Va ma ndra fariseu, chi'in
ndra matru jàkua'a tutu Ndioo, java
jāchiyo ndra ndra nuu ma ña kùuni
Ndioo ña jà'a ndra, ta töve nī cha'a
ndra ña jàkunduta ma Xuva ndra.

31 Ta te'en chīkatu'un Jesuu:

—¿Yo chi'in kùu jando indukui ma
ñivi ìyo ma tiempu i'ya? ¿A yo
indukuni kàa takua kàa na?, kùuni
ndo.
32 Kùu na indukuni kua ma ndi-
akuati, ña ora chūnandi na chìta
na nuu ya'vi, ta kànachaa na meru
na chi'in tu'un i'ya: "Tīvi ndi chi'in
tuvilu nuu ndo, ta tüvi nī kuuni ndo
tacha'a ndo, ta chīta ndi yaa nda'vi
nuu ndo, ta tüvi nī kuuni ndo kuaku
ndo."
33 Takan kùu ndo, ta ora kīchaa
ndio Xuva ra jàkunduta, ra tüvi
chàchi, ta tüvi chì'i vinu, ta kà'an
ndio ndo ña ra ndiso tati xaan kùu
ra.
34 Ta ikan jan, kīchi ndio ma ra
Se'e ñivi tāchi Ndioo, ta rakan ti ra
chàchi, ta chì'i kùu ra. Ta cha'a'
yakan kùu yi ña kàti ndo ña iin
ra jà'a kuati kùu ra, ta iin ra ya'a
chàta'ani ko'o kùu ra, ta meru ra
kùu ma ndian tivi xini chi'in ma
ndian ña nàka'an xu'un' kuenda
ñuu Roma, kàti ndo.
35 Va ma ndian cha chìto ki'vi iti'
va'a, numini cha'a' yo kuenda ña
chìnituni Ndioo kùu ma ña ìyo chi'in
na —kàti Jesuu.

Chà'an Jesuu ve'e ra fariseu ña nàni Simón

36 Tajan iin ra fariseu jāinvitaa ra
Jesuu ña na ku'un ra kukachi ra ve'e
ra. Ta ora cha nàndi ra chàchi ra
nuu mesa,
37 ta iin ña tondo ìyo ma ñuu ikan,
ora chītoan ña Jesuu kuàkachi ra
ve'e ma ra fariseu, juuni ma ora
ikani kāvanda'a ña iin viru takuii
xiko, ña ya'a ya'vi ndaa, ta kuà'an ña
ve'e ma ra fariseu nuu ndaa Jesuu.
Ta ora chāa ña ikan nuu ndaa Jesuu,
38 ta ndaa ña chàkuan yatini nuu
ndaa ra, ta kīcha'a too ma takuii tin-
uan cha'a ra, tajan chūnandi chitian
cha'a ra, ta kīcha'a ndioan jànatian
yi chi'in ixi xinian. Ta tūtuan yi, ta
jākuti ndioan takuii xiko yi.
39 Takan kūu ta ma ra fariseu,
ra jāinvitaa Jesuu, te'en kīcha'a ra
chànini ra ña jà'a ña takan chi'in
Jesuu: "Tuva ndicha ña ra kà'an
tu'un Ndioo kùu ra, ¿ta naja tüvi
chà'a ra kuenda ña ña tondo kùu ma
ña kè'e ra?" Takan chànini ra.
40 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu
chi'in ma ra fariseu:
—Yo'o Simón, ìyo iin ña kùuni
ka'in chi'un —kàti ra.
Tajan te'en nāka'an ma ra fariseu:
—Yo'o Matru, ka'an yi nui tuva
takan —kàti ra.
41 Tajan te'en nāka'an ndiko Jesuu
chi'in ra:
—Chīyo uvi ra'ii, ndra tàvi xu'un'
nuu iin ra chà'a nuu xu'un'. Iin
ra tàvi xu'un' ña jàkanaa ra iin
kuiya java, ta inga ra tàvi xu'un' ña
jàkanaa ra uvi yoo.
42 Ta takua küu ka'nda ndra
kuenda nuu ma ra chā'a nuu xu'un'
nuu ndra, yakan va jāka'nuni ra
ndra cha'a' ma xu'un' tàvi ndra nuu
ra. Ta vitin kùuni̱ ña katitu'u̱n nui,
¿nda ra kùu ma ra kùuni ga ra nde'e
ra cha'a' ma ña jā'a ra?, kùuniun.
43 Tajan te'en nāka'an ndio Simón
chi'in Jesuu:
—Yu'u chànini ti ma ra tàvi tiá
xu'un' nuu ra, rakan kùu ma ra
kùuniga ra nde'e ra —kàti ra.
Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in
ra:

—Ña ndicha kùu ma ña kā'un
—kàti Jesuu chi'in ra.
44 Tajan iin cha'ani nuu Jesuu
ndē'e ra nuan, tajan te'en nāka'an
ndio ra chi'in Simón:
—¿A ndè'un ña ndaa i'ya? Nda
che'e kī'vi̱ tichi ve'un ta tüvi nī
cha'un takuii ña nàkatai cha'i, ta ña
ndaa i'ya ti nākata ña cha'i chi'in
takuii tinuan ta jānatian yi chi'in ixi
xinian.
45 Taku yo'o tüvi nī tutu̱n yu'u ora
kīchai ña kàña'i chi'un, va ña ndaa
i'ya endee tüvi jàña ña ña tùtuan
cha'i nda ora kīchai ve'un.
46 Tüvi nī taun cete xini̱ ora kīchai,
va ña ndaa i'ya, jākutian takuii xiko
chata cha'i.
47 Yakan va cha'a' ña'a, va kà'in
chi'un ti vaji ìyo kua'a' kuatian, va
jànaa Ndioo yi cha'a' ña kùunian
nde'an ra, va ma ndian chànini ña
töve kua'a' kuati na, ta juuni töve
chà'a na ña janaa Ndioo ndisaa yi,
ndiakan töve kùuni va'a na nde'e na
ra.
48 Takan kūu tajan te'en nāka'an
Jesuu chi'in ma ña'a:
—Cha nàa ma kuatiun vitin —kàti
ra chi'an.
49 Takan kūu ta inga ma ndra
kàchachi ka'ìin chi'in Jesuu te'en
kīcha'a ndra nàtu'un ta'an ndra:
—¿Nda ra kùu ra'ya ña nda kuati
ñivi kùu janaa ra? —kàti ndra.
50 Takan kūu tajan te'en nāka'an
tuku Jesuu chi'in ma ña'a:
—Na ku'un va'un ve'un ti cha'a'
ña chìnuniun, yakan va cha kākún.
—Takan kàti Jesuu chi'an.

8

Ñivi ña'a tìndee Jesuu

1 Takan kūu ta ora yā'a ña
kūu takan, tajan kēe ndio Jesuu
kuàkakunuu ra kua'a' ñuu chi'in
kuariya ña kuàkatitu'un ra naja kua
kàa nuu chà'nda Ndioo tiñu, chi'in
ndi uchi uvi ndra tatun ra.
2 Ta juuni kàcha'an uvi uni ñivi
ña'a ña tàvani'i Jesuu tati xaan
chi'in inga tuku kue'e ña ndo'o vi. Ta
tañu ma ñivi ikan, kuà'an Ndiya, ña
nàni Magdalena, ña tāvani'i Jesuu
ucha tati xaan,
3 ta juuni ikan kuà'an Juana ñasi'i
ra nàni Chuza, ra jā'a tiñu nuu
Herode niku, ta Susana chi'in inga
tuku ñivi ña'a ña tìndee Jesuu chi'in
ndatiñu ña ìyo nuu vi ndia.

Iin ku'va ña jàkuuni Jesuu ka'an ra nuu ñivi chata iin ratàchi (Mt. 13:1-9; Mr. 4:1-9)

4 Takan kūu ta nduva'a kuii kua'a'
ñivi kīchi nani ñuu kūti'vi na nde'e
na Jesuu. Ta ikan jan te'en kīcha'a
ra kà'an ra iin ku'va nuu na:
5 —Ìyo iin ratàchi. Ta rakan ti kēe
ra kuàtachi ra chiti trigu. Ta ma nuu
chōso ra yi ìyo chiti kōyo tichi iti'.
Ta chiti ikan chāñu na yi, tajan nūu
ndio ma saa ta chāchi ndi'i ndri yi.
6 Ta inga ita'vi yi kāchita yi tañu
yuu. Ta ora kāna yi ta ndī'i yi nàtii
ti tüvi kàchin ma nuu ndaa yi.
7 Ta inga ita'vi ma chiti kāchita yi
tañu iñu, ta ora kāna yi, jāvati ma
iñu ndu'va nuu yi, yakan va nī kuu
kua'nu yi ta chī'í yi.
8 Va inga ita'vi yi kāchita yi iin nuu
va'a ñu'u' ta chiti ikan va chā'nu
va'a yi ta nduva'a kuii kua'a' chiti
chā'a yi.
Ndisaa yakan kātitu'un Jesuu nuu
na. Takan kūu tajan te'en nāka'an
ni'i ra nuu ma ñivi inga cha'a':
—¡Ma ndian chìni ña kà'in na
taso'o na! —kàti ra.

Nuu jàkoto Jesuu ñivi nda cha'a' jàna'a ra ma ku'va nuu na (Mt. 13:10-17; Mr. 4:10-12)

9 Takan kūu tajan te'en chīkatu'un
ndio ma ndra tatun Jesuu nuu ra
nayi kùuni ma ku'va ikan ka'an yi.
10 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu
chi'in ndra:
—Nuu ndyo'o, chà'a Ndioo ña na
koto ndo tu'un xe'e ña ìyo chi'in ra
nuu chà'nda ra tiñu, va chi'in inga
ñivi kà'in yi chi'in mamaa ku'vani,
ikan vaji najaga nande'e na va tüvi
ndichin nuu na, ta vaji najaga kuni
na ma ña kà'in, va na küu kutunini
na yi —kàti Jesuu.

Kàtitu'un Jesuu cha'a' ma ku'va ratàchi
(Mt. 13:18-23; Mr. 4:13-20)

11 Takan kūu tajan te'en nāka'an ndio Jesuu nayi kùuni ma ku'va ikan ka'an yi nuu ndra:

—Ma chiti ikan kùuni yi ka'an yi ña kùu yi takua kùu ma tu'un Ndioo.

12 Ta ma chiti kōyo tichi iti', yakan kùuni yi ka'an yi ma ndian chìni tu'un Ndioo. Ta ikan jan vàchi ndio ma kui'na ta jànaa ma tu'un Ndioo ña cha ìyo anima na, ikan na töve chìnuni na ta töve kàkú na.

13 Ta ma chiti kōyo tañu yuu kùuni yi ka'an yi ña ma ndian chìni tu'un kà'in ya'a sii kùuni na ora nì'i na yi. Ndiakan kùu na takua kùu ma chiti ña kōyo tañu yuu ña töve nì'i va'a yi nuu kunu ma yo'o yi jà'a ma yuu. Yakan va ndiakan chìnuni na ma tu'un Ndioo tia tiempuni. Tajan kēta ndio iin kivi ña na kündeega na jachi'in na ma ña kà'an yi, ta ndākoo ndiko na yi.

14 Ta ma chiti kōyo tañu iñu, kùuni yi ka'an yi ña ndiakan kùu ma ndian chìnuni tu'un Ndioo. Va kueeni kueeni jàña na ña chìnuni na tiá cha'a' ma ndatiñu ña ìyo ma ñuñivi i'ya, ta juuni ya'a chìtu'un na cha'a' ma xu'un' ta naja kua kuu kakusii na chi'in ña töve va'a, ti kùuni na ndokuika na. Yakan va takan kùu ma chiti ikan, ti töve chā'a yi chiti jā'a ma ña vati.

15 Va ma chiti kōyo iin nuu ñu'u' va'a, kùuni yi kà'an yi ña ndiakan kùu ma ndian chìnuni tu'un Ndioo chi'in ndisaa anima na, ta jàchi'in na ma ña kà'an yi. Yakan va ndiakan kùu na takua kùu ma chiti ña chā'a kua'a' va'a chiti, ta töve jàxiin na na ma iti' Ndioo.

Jesuu kà'an ra iin ku'va ña jàkuuni ra ka'an ra cha'a' ñu'ú kandil
(Mr. 4:21-25)

16 'Nï'iin ñivi tüvi taa na ñu'ú kandil ta kasi na nuu yi chi'in iin kisi ñu'u' a kutaa xe'e na yi xuu iin chito, ti ndisaa ñivi kùtaa na yi iin nuu sukun, ikan na ndondichin nuu na ndian kuànde'e nuu ìyo na.

17 Yakan va nï'iin nakuyi ña töve kìndoo xe'e, ti ni keta yi nuu nuna, ta ni chaa iin kivi ña ni koto kachin ndi'i na yi ndia.

18 'Yakan va na taso'o va'a ndo ña kà'in chi'in ndo. Vati ndian ìyo yi nuu, tiá kua'a' yi ni koo nuu na. Va ndian tükuii nakoo nuu, a ña chànini na koo nuu na, ni kindaa Ndioo yi —kàti Jesuu.

Chàa ma'á Jesuu chi'in ndra yani ra, ta ñivi ta'an ra nuu jàna'a ra
(Mt. 12:46-50; Mr. 3:31-35)

19 Takan kūu tajan chāa ma'á Jesuu chi'in ndra yani ra ta ñivi ta'an ra ma ve'e nuu ndaa ra jàna'a ra. Va takua nī kuu jayatin vi vi nuu ndaa ra, ti ya'a kua'a' ñivi ka'ìin.

20 Yakan va kà'an vi chi'in iin ra ndaa ma ikan, na kuka'an ra chi'in Jesuu. Tajan te'en chā'an ra chāka'an ra chi'in Jesuu:

—Nuke'e ndaa ma'un chi'in ndra yaniun ta ñivi ta'un ña nànduku vi ñu̱n —kàti ra chi'in Jesuu.

21 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu:

—Ma ndian chìni tu'un Ndioo ta jàchi'in na ña kà'an yi, ndiakan kùu ma ma'i chi'in ndra yanı̱ ta ñivi ta'in —kàti Jesuu chi'in na.

Jàkutaxin Jesuu tati chi'in takuii lakuna
(Mt. 8:23-27; Mr. 4:35-41)

22 Iin kivi kī'vi Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra tichi iin lancha. Ta ora cha ka'ìin ndio ndra tichi run, tajan te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Na ko'o inga chiyo lakuna —kàti ra.

Tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra.

23 Takan kūu ta ora cha kàcha'an ndio ndra nuu lakuna tajan tīin ndio ñuma'na Jesuu, ta kīxi ra. Ta juuni ma ora ikan nduva'a kuii kōyo savi tati chata ndra nuu ma lakuna. Ta ikan jan kīcha'a ndio ma takuii kì'vi ra tichi lancha ndra. Yakan va yū'vi ndra ti koto sa'vi run chi'in ndra.

24 Takan kūu tajan jāndakoo ndra Jesuu chi'in tu'un i'ya:

—¡Matru! ¡Matru! Chani ka'a yo —kàti ndra chi'in ra.

Tajan ndākoo ndio Jesuu ta ndōxaan ra nuu ma savi tati chi'in lakuna, tajan kūtaxin ndio yi.
25 Takan kūu tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:
—¿Ta naja takä'an chinuni ndo ña yu'u kùu tindei ndo? —kàti ra chi'in ndra.
Takan kūu ta ndrakan ti ndava kuà'an anima ndra ña ya'a ndasii ndra. Tajan kīcha'a ndra chìkatu'un ta'an ndra chi'in juuni maa ndra:
—¿Nda ra kùu ra'ya ña nda savi tati chi'in lakuna jàchi'in ña kà'an ra? —kàti ndra.

Iin ra ndiso tati xaan ñu'u' Gerasa (Mt. 8:28-34; Mr. 5:1-20)

26 Takan kūu tajan kētachiyo ndra inga chiyo yu'u lakuna, ta chāa ndra ñu'u' Gerasa ña kàndii iti' nuu ñu'u' Galilea.
27 Tajan ora nūu ndio Jesuu ma tichi lancha, ta ikan cha jāyatin iin ra ndiso tati xaan nuu Jesuu ña kēe ra ma tichi ñuu ikan. Ta rakan ti cha ìyo kua'a' tiempu ña tüvi ìyo ra iin tichi ve'e ta ni tüvi chàku'un ra ja'ma. Ta ìyo ra kamajandu.
28 Tajan chājayatin ndio ra ra nuu vàchi Jesuu, ti cha nākoto ra ra, tajan iin nanda'yu ni'i ni ra, ta te'en nāka'an ra ora chūnandi chiti ra nuu Jesuu:
—¡Na kï'viun chi'i̱n, yo'o Jesuu ra Se'e Ndioo ra ìyo nuu sukun! Ta juuni kà'in chi'un ña na jände'un tundo'o yu'u —kàti yi chi'in Jesuu.
29 Takan kāti yi chi'in Jesuu ti kāti ra chi'in yi ña na kee yi tichi kuñu ra. Vati nduva'a kuii cha kua'a' kivi kùu yi ña ìyo yi tichi kuñu ra, ta vaji chi'in karena chù'ni na nda'a' ra ta cha'a ra, ikan na küu ku'un ra, kùuni na, va na küu yi ti ndì'i yi chà'nda ra ta jà'a ndio yi ña na kunu ra ku'un ra tichi ku'u.
30 Takan kūu, tajan te'en chìkatu'un ndio Jesuu nuu ma ra ndiso tati xaan:
—¿Naja kuànaniun? —kàti ra.
Tajan te'en nāka'an yi:
—Nàni ndi Legion, vati kua'a' tati xaan kùu ndi ña ìyo ndi tichi kuñu ra'ya —kàti yi.
31 Tajan chīkan ndio yi ñamani nuu Jesuu ña na ja'a ra ñamani ña na tächi ra yi ñuñivi nuu ìyo ndian ndií.
32 Takan kūu ta takua ka'ìin kua'a' kini ña kàchachi ndri yatini ma yuku ikan, tajan chīkan ndio yi ñamani nuu Jesuu na ku'va ra ki'vi yi tichi kuñu ndri. Tajan kāti ndio Jesuu ña va'a.
33 Tajan kēe ndio ma tati xaan tichi kuñu ra, ta kī'vi yi tichi kuñu ma kini. Ta ndrikan kāndakunu ndri kàcha'an ndri ta kàchita ndri iin xa'va ña ìyo yu'u lakuna. Ta ikan kā'a ndri tichi ma takuii, ta chī'í ndri.
34 Ta ma ndra kùmi ma kini, yū'vi ndra ora ndē'e ndra ña kūu takan, tajan kāndakunu ndio ndra kuàkatitu'un ndra nuu ma ñivi ìyo ñuu chi'in ndian ìyo kuariya.
35 Takan kūu tajan kēe ndio ma ñivi chānde'e na ma ña tā'an ma kini. Ta ora chāa ndio na nuu ndaa Jesuu, ta ikan ndē'e na ña nàndi ma ra ndiso tati xaan niku nduku iti' cha'a Jesuu ña isukun ra ja'ma. Yakan va nduva'a kuii yū'vi na ora ndē'e na ra.
36 Ta ma ndian ndē'e ma ña kūu, ndiakan kātitu'un na naja kua ndā'a ma ra ndiso tati xaan nuu inga ñivi.
37 Takan kūu ta tandi'i ma ñivi ìyo ñu'u' Gerasa, kīcha'a na jànini na Jesuu ña na kee ra ma ñu'u' ikan, vati ya'a yū'vi na ña ndè'e na ma ña jā'a ra. Yakan va ndāa ndio Jesuu ma tichi lancha ta kuà'an ra.
38 Ta ma ra kēe ma tati xaan chīkan ra ñamani nuu Jesuu, na ku'va ra ña ku'un ra chi'in ra. Va Jesuu tüvi nī cha'a ra ña ku'un ra chi'in ra. Tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ra:
39 —Na ku'u̱n ve'un, ta katitu'u̱n ma ña jā'a Ndioo chi'un nuu ma ñiviun.
Takan kūu tajan kēe ndio ra kuà'an ra, ta kātitu'un ra nuu ma

ñivi ñuu ndisaa ma ña jā'a Jesuu chi'in ra.

Ña se'e Jairo, ta ña kè'e ja'ma Jesuu
(Mt. 9:18-26; Mr. 5:21-43)

40 Takan kūu ta ora ndīkoni'i ndiko Jesuu ma inga chiyo yu'u lakuna, ta maani cha ka'ìin kua'a' ñivi ndàtu na ra. Ti ndiakan ya'a chìsii na ña vàchi ra.
41 Ta juuni ma ora ikan, chāa iin ra nàni Jairo. Ta rakan ti iin ra kùu vika ma veñu'u ñivi judíu kùu ra. Tajan rakan chūnandi chiti ra cha'a Jesuu ña chìkan ra ñamani nuu ra, ña na ku'un ra chi'in ra nuu ìyo ve'e ra,
42 ti ikan kàndii ñase'e ra ña uchi uvi kuiya, ña ya'a kùuni ra nde'e ra, ti uvaa nuan kùan se'e ra, ña chani kuvian jà'a ma kue'e ndò'an.

Yakan va ora kēe Jesuu kuà'an ra chi'in ra, tajan nduva'a kua'a' ñivi tāndikun na chata ra ña ndava tìtuu ta'an na.
43 Takan kūu ta tañu ma ñivi ikan, kuà'an iin ña cha ìyo uchi uvi kuiya ña ku'vian jà'a niian. Ta yakan ti cha jānaa ña ndisaa xu'un' kùmian chi'in ma ndra jà'a tatan. Ta nï'iin ndra nī kuu janda'a ña.
44 Takan kūu tajan ma ña'a i'ya chājayatian ña iti' chata Jesuu, ta kē'an ja'ma ra, ta juuni ma ora ikani chākuita ña ta'an ña nii, ta ndā'a ña.
45 Takan kūu tajan te'en kīcha'a ndio Jesuu chìkatu'un ra:

—¿Yo kē'e ja'mai? —kàti ra.

Ta kàti na ti töve yo kē'e yi.

Tajan te'en nāka'an ndio ma Petu' chi'in Jesuu ora nāka'an ma ñivi takan:

—Yo'o Matru, ¿a tüvi ndè'un ti ya'a kua'a' ñivi tìtuu ta'an kàcha'an na xiun? ¿Ta chīkatu'un gaun ña yo kē'e ñu̱n? —kàti Petu'.
46 Tajan te'en nāka'an tuku Jesuu:

—Ìyo iin yo kē'e ja'mai ti chā'i kuenda ña kēe ndatui —kàti Jesuu.
47 Tajan ora ndē'an ña na küu kundii xe'an nuu ra kùunian, tajan kīcha'a ña ndayuan ta chāa ña chūnandi chitian cha'a ra. Tajan kīcha'a ña kà'an ña nuu ndè'e ndisaa ma ñivi nda cha'a' kùu yi ña kē'an ma ja'ma ra ta naja kua ndā'a ña jā'a yi ora kē'an ra.
48 Takan kūu tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'an:

—Yo'o se'yu, cha kùu ku'un va'un ti cha ndā'un jā'a ma ña chìnuniun —kàti ra.
49 Ta ni yakan takä'an chinu kà'an ra ora chāa iin ra tatun ña kīchi ma ve'e Jairo, ña te'en kà'an ra chi'in ma ra vika veñu'u:

—Cha chī'í ma ñavali se'un, yakan va nda kuenda ña jàkenaun tiempu ma ra kùu matru. —Takan kàti ra chi'in ra.
50 Va ora chīni Jesuu ma ña kā'an ma ra kùu tatun chi'in ma Jairo, tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ra kùu vika:

—¡Na yü'viun! Na chinuniun ma ña jà'i ta nde'un ti ndà'a ma ñase'un —kàti Jesuu chi'in ra.
51 Ta ora chāa Jesuu ve'e ma Jairo, ta kī'vi ra ma tichi ve'e nuu kàndii ma ñachī'í ta kī'vi ra chi'in Petu', Jandiau, Xuva, ta tatá ña ta ma'á ña ndia, ti tüvi nī cha'a ra ña ki'vi inga ñivi chi'in ra nuu kàndian.
52 Ta ora ndē'e ra ña tandi'i ma ñivi ka'ìin ikan kàchaku na ta nda'vi kùuni na. Takan kūu tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in na:

—Na kuäku ndo ti ma ñavali i'ya tüvi nī chi'an ti kìxinian kàndian —kàti Jesuu.
53 Takan kūu ta ma ñivi ikan java kīcha'a na chàkú ndaani na ña kà'an ra takan, ti ndisaa na cha chìto na ti cha chī'an.
54 Tajan tīin ndio Jesuu ma nda'a' ña, ta te'en nāka'an ni'i ra chi'an:

—¡Chi'un kà'in yo'o xi'i ña na ndetaun! —kàti Jesuu.
55 Tajan ma ora ikani nāndoto ndikoan ta ndēta ña. Ta ikan jan kà'an ndio Jesuu ña na ku'va na ña kachian.
56 Takan kūu ta ma tatá ña chi'in ma'á ña ndava yū'vi vi ña jā'a ra takan, tajan kīcha'a kà'an ndio ra chi'in vi ña na kätitu'un vi ma ña jā'a ra nuu nï'iin ñivi.

9

Tàchi Jesuu ndra jàkua'a chi'in ra na kukatitu'un ndra tu'un va'a Ndioo
(Mt. 10:5-15; Mr. 6:7-13)

1 Iin kivi jākuti'vi Jesuu ma ndi uchi uvi ndra jàkua'a chi'in ra. Ta ikan chā'a ra ndatu ra nuu ndra ña na janda'a ndra tandi'i ndian ndiso tati xaan chi'in tanuu kue'e ndo'o na.
2 Takan kūu tajan tāchi ndio ra ndra ña na janda'a ndra ndian ku'vi ta kàtitu'un ndra nuu ma ñivi naja kua kàa nuu chà'nda Ndioo tiñu.
3 Ta ora juuni takäaga kee ndra ku'un ndra, ji'na te'en nāka'an Jesuu chi'in ndra:
—Na künaa ndo nï'iin nakuyi ma iti' kuà'an ndo: ni itin, ni xu'un', ni ña kachi ndo, ni yutun vatun ndo, ta ni ja'ma ña kùsukun ndo.
4 Yakan va ora chaa ndo ve'e iin ñivi na kindoo ndo ikan nda kati keta ora ku'un ndo inga ñuu.
5 Tatu ìyo iin ñuu ña töve jàchi'in na ña kà'an ndo, ta töve chà'a na ña kìndoo ndo ve'e na, tiá va'a na kee ndo ma ve'e ikan ta jakisi ndo yuyaka ña ka'ìin ndichan ndo, ikan na koto na ti xaani Ndioo ndè'e ra na chà'a ña töve jàchi'in na ña kàtitu'un ndo —kàti Jesuu.
6 Takan kūu tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra kuàjanda'a ndra ñivi nani kuariya ta kàtitu'un ndra naja kua kuu jakakú Ndioo na.

Nuu chì'í Xuva ra jàkunduta
(Mt. 14:1-12; Mr. 6:14-29)

7 Tajan chīto ndio rey Herode tandi'i ña jà'a Jesuu. Yakan va ni töva chìto ra nayi chànini ra jà'a ra vati ìyo ndian kà'an ña Xuva, ra jàkunduta, nātaku ndiko ra,
8 ta ìyo inga ndian kà'an ña Elía ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na kùu ra, ta tuku na kà'an na ña cha nātaku ndiko inga ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na, kàti na.
9 Tajan te'en nāka'an ndio Herode:
—¿Nda ra kùu rakan ña kà'an na ña ya'a ìyo ndatu ra, vati Xuva ra jàkunduta, mai tāchi ña na ka'nda ndra sukun ra? —chànini ra.
Yakan va Herode nànduku ra naja kua ja'a ra ta kuu nde'e ra Jesuu.

Jesuu chà'a ra ña kachi u'un mii ñivi
(Mt. 14:13-21; Mr. 6:30-44; Jn. 6:1-14)

10 Takan kūu ta ora kēta kivi ña chāa ndiko ma ndra tatun Jesuu, ta ikan jan kātitu'un ndra tandi'i ña jā'a ndra nuu ra. Tajan tāvani'i siin ndio Jesuu ndra ña na ku'un ndra chi'in ra iin ñuu nàni Betsaida.
11 Va ora chā'a ndio ma ñivi kuenda ña kàcha'an ndra, tajan tāndikun ndio na kācha'an na chata ndra, ta ikan jan ndàkimani ndiko ra na. Ta kīcha'a ndio ra kàtitu'un ra nuu na naja kua kàa nuu chà'nda Ndioo tiñu, ta jānda'a ra ma ndian ku'vi ndia.
12 Takan kūu ta ora chani kuna'a tajan chājayatin ndio ma ndi uchi uvi ndra jàkua'a chi'in Jesuu ndra nuu ndaa ra. Ta ndrakan te'en nāka'an ndra chi'in ra:
—Na jandutáun ma ñivi, ikan na ku'un na kunindee na ta kunanduku na ña kachi na iti' kuariya a iin tichi ku'u nuu ìyo ñivi, vati i'ya tükuii na koo kacho —kàti ndra.
13 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra:
—Maa ndo na ku'va ndo ña kachi na —kàti ra.
Ta te'en nāka'an ndra nuu ra:
—¿Ta naja kua kuu ku'va ndi ma ña kachi na tuva u'un ta'ani paan indii, ta uvi tiaka' ni? —kàti ndra—. Kùu yi va tuva ndoun kuatun ndi nde've chi'in ma ñivi ta ku'un ndi kujata ndi ña kachi na —kàti ndra chi'in ra.
14 Takan kàti ndra vati ìyo iin u'un mii ndra kùu ndra ña mamaa ndra'ii ni. Takan kūu tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:
—Na jakunandi ndo na kuenda uvi xiko uchi na —kàti Jesuu chi'in ndra.
15 Yakan va kua ikan jā'a ndra ña chūnandi ndisaa na.
16 Tajan tīin ndio Jesuu ndi u'un paan ta uvi tiaka', ta nānde'e ra iti' andivi, ta chīkan ra ta'vi Ndioo

cha'a' yi, tajan chā'a ndio ra yi nuu
ma ndra jàkua'a chi'in ra na nata'vi
ndra yi nuu na.
17 Takan kūu ña ndisaa na chāchi
na nda kati chitu va'a tichi na, ta
jākutua na uchi uvi ga tuka chi'in
ma ña chàkoso.

Kàtitu'un kachin Petu' ti Jesuu kùu ra Cristu
(Mt. 16:13-19; Mr. 8:27-29)

18 Iin kivi kēsiin Jesuu chi'in ndra
jàkua'a chi'in ra ña kuàka'an ra
chi'in Ndioo. Ta ikan jan te'en
kīcha'a chìkatu'un Jesuu nuu ndra:
—¿Nda ra kùu yu'u kàti ma ñivi?,
kùuni ndo.
19 Tajan te'en nāka'an ndra chi'in
ra:
—Ìyo ndian kà'an ña kùu̱n Xuva
ra jàkunduta, ta ìyo ndian kà'an
ña kùu̱n Elía, ra kà'an tu'un yu'u
Ndioo taji'na, ta juuni ìyo ndian
kà'an ña kùu̱n iin ndra kà'an tu'un
yu'u Ndioo ña chīyo taji'na, ta iin
ndrakan kùu ndra ña nātaku ndiko
ndra kàti na. —Takan kàti ma ndra
jàkua'a chi'in Jesuu nuu ra.
20 —Ta ndyo'o, ¿nda ra kùu yu'u?,
kùuni ndo —kàti Jesuu.
Ta te'en nāka'an ndio Petu' chi'in
ra:
—Yo'o kùu̱n ma ra Cristu ra tāchi
Ndioo —kàti ra.

Jesuu kàtitu'un ra ña ni kuvi ra
(Mt. 16:20-28; Mr. 8:30–9:1)

21 Ta ikan jan kātitu'un Jesuu nuu
ndra ña na kätitu'un ndra yi nuu
nï'iin ñivi.
22 Tajan te'en kà'an ra:
—Taku yu'u ma ra Se'e ñivi tāchi
Ndioo, nduva'a kuii ni nde'e ra
tundo'o, ti ni kati ma ndian cha'nu
ña ra jà'a kuati kùu ra, chi'in ndra
chà'nda tiñu nuu sutu, ta ma ndra
matru jàkua'a tutu Ndioo ndia. Ta
ndrakan ni ka'ni ndra ra, va tichi uni
kivi ni nataku ndiko ra.
23 Tajan te'en nāka'an tuku Jesuu
chi'in ndisaa ma ndian ka'ìin ikan:
—Tu ìyo iin yo kùuni jakua'a
chi'i̱n, na jaña na ma ña chànini
na ja'a na, ta na tandikun na chatai
nani kivi chi'in kruu na, ikan na
nde'e na tundo'o takua ni nde'i
tundo'o nuu kruu ndia.
24 Ti ma ndian kùuni koo ñuñivi,
töve ni kakú na, va ma ndian kuvi
cha'a' tu'un kà'in, ndiakan kùu ma
ndian ni kakú ta ni koo na chi'i̱n
endeeni.
25 Ta juuni tüvi nda kuenda yi tu
iin ra'ii nì'i ra tandi'i ña ìyo ñuñivi,
ta ora kuvi ra, ni ku'un ra endeeni
iti' andaya'.
26 Ta tu ìyo ndian kùkanuu na
nde'e na yu'u ta chata tu'un kà'in,
nda yu'u ra Se'e ñivi tāchi Ndioo,
ni kukanui nde'i ma ñivi ikan ora
ni kichaa ndikoi. Ti ma ora ikan
ni ndotachai jà'a ndatui chi'in ndatu
ma Tatái ta chi'in ndatu tati va'a jà'a
tiñu nuu Ndioo.
27 Yakan va kùuni̱ ña taso'o va'a
ndo ma ña ni ka'in chi'in ndo vitin.
Ndicha va'a ña kà'in ti ìyo ndian
ka'ìin i'ya tüvi ni kuvi na nda kati
nde'e ji'na na ña kichaa nuu chà'nda
Ndioo tiñu —kàti Jesuu.

Ndioo, sàma ra kua kàa Jesuu
(Mt. 17:1-8; Mr. 9:2-8)

28 Takan kūu ora ya'a una kivi ña
kā'an Jesuu takan, tajan kēe ndio ra
kuà'an ra iti' yuku chi'in Petu', Xuva
ta Jandiau ña kuàka'an ra chi'in
Ndioo.
29 Tajan juuni ma ora kà'an ra
chi'in Ndioo, jāma ma kua kàa ma
nuu ra chi'in ma ja'ma ra, ti ma
ja'ma ra nduva'a kuii ndōkuichin yi
ta ndōtacha yi.
30 Tajan kēta uvi ta'an ndra ña
nàtu'un ndra chi'in ra. Ta ndrakan
te'en nàni ndra: iin ra nàni Moisés
ta inga ra nàni Elía.
31 Ndrakan kùu ndra ña kāvanuu
iin ña nduva'a kuii tàcha ndra. Ta
ikan jan kīcha'a ndra kà'an ta'an
ndra naja kua ni kuvi Jesuu ta ni
nde'e ra tundo'o ma ñuu Jerusalén.
32 Ta vaji nduva'a kuii ni kusu
Petu' chi'in ndra meru ra, va
jāndeeni ndra ma ñuma'na. Yakan
va ndē'e ndra ma ña tàcha Jesuu
chi'in ninduvi ma ndra ka'ìin chi'in
ra.

33 Ta ora cha chūndachiyo Moisés
chi'in Elía xiin Jesuu, tajan te'en
nāka'an ndio Petu' chi'in ra:
—Matru, ya'aga va'a ña ka'ìin yo
i'ya. Na ja'a ndi uni ta'an lomara
kuenda ndo: iin yi kùu kuendaun
ta inga yi kuenda Moisés ta inga yi
kuenda Elía. —Takan kà'an Petu' ti
ni tüvi chìto ra nayi kà'an ra jà'a ña
ya'a yū'vi ra.
34 Takan kūu ta ora juuni kà'an ra
ndaa ra tajan nūu ndio iin vikonu'u
ta kāvanuu yi ma ndi uni ta'an ndra
jàkua'a chi'in Jesuu. Ta ora chā'a
ndra kuenda ña indii ndra tichi ma
vikonu'u, nduva'a kuii yū'vi ndra
jā'a yi.
35 Tajan ma tichi vikonu'u chīni
ndra tati Racha'nu Ndioo ña kà'an
yi te'en:
—Ra'ya kùu Se'i ña tāchi̱. ¡Na
jachi'in ndo ña kà'an ra! —kàti
Ndioo chi'in ndra.
36 Ta ora yā'a ña chìni ndra ma
tati ikan, tajan ndē'e ndio ndra ña
ma'iin nia Jesuu ndaa. Va ndrakan
tüvi nī katitu'un ndra ma ña ndē'e
ndra nuu nï'iin ñivi.

Jànda'a Jesuu iin ra ndiso tati xaan
(Mt. 17:14-21; Mr. 9:14-29)

37 Ta ora tuvi inga kivi, tajan vàchi
nuu ndio Jesuu ma yuku chi'in ndi
uni ta'an ndra jàkua'a chi'in ra. Ta
ma tichi iti' ikan nduva'a kuii kua'a'
ñivi chāta'an nuu ndra nuu vàchi
ndra.
38 Tajan iin ma ra vàchi tañu ma
ñivi ikan, te'en nāka'an ni'i ra chi'in
Jesuu:
—Matru, chìkain ñamani nuu̱n ña
na nde'un nayi jà'a chi'in ra se'i, ti
uvanuuni ra ña kùu ra se'i.
39 Vati iin tati xaan kùu yi ña tìin
yi ra ta jà'a yi ña na nda'yu ra, ta
chì'i i'i ra, ta kèe xikiñu yu'u ra jà'a
yi ta endee töve jàña numi yi ra.
40 Ta nda che'e kā'in chi'in ma
ndra jàkua'a chi'un ña na tava ndra
ma tati xaan ikan ra, va nī kuu ja'a
ndra yi —kàti tatá ma rayoko chi'in
Jesuu.
41 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu
chi'in ma ñivi ikan:
—¡Ndyo'o ñivi kini ña tüvi
chìnuni! ¿A takä'an koto ndo ña
töve ni koi endeeni chi'in ndo ña jà'a
ndo takan? ¿A naja ga kivi kùndeeni
gai ma ña jà'a ndo?, kùuni ndo.
¡Nandaka ma ra se'un nui! —kàti
Jesuu chi'in ra.
42 Ta ora kūyatin ndio ra nuu ndaa
Jesuu, tajan ikan jānduva ndiko ma
tati ikan ra, ta tīin ndiko yi ra. Ta
Jesuu kā'an xaan ra chi'in tati xaan
ikan, tajan kēe ndio yi ra, ta ndā'a ra
jā'a Jesuu. Ta ikan jan chā'a ndiko
ra ra nuu ma ra kùu tatá ra.
43 Takan kūu ta ndisaa ma ndian
ka'ìin ikan, ndava kuà'an anima na
ña ndè'e na ma ña jā'a Ndioo ka'nu.

Cha'a' uvi kàtitu'un tuku Jesuu ña ni kuvi ra
(Mt. 17:22-23; Mr. 9:30-32)

Ta ora juuni yanga ndè'e na ma
ña jā'a Jesuu, tajan te'en nāka'an ra
chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:
44 —Na taso'o va'a ndo ña ni ka'in
chi'in ndo: taku ra Se'e ñivi tāchi
Ndioo ni tiin na ra, ta ni ku'va na
ra nda'a' inga ñivi —kàti Jesuu.
45 Takan kūu va ndrakan tüvi nī
kutunini ndra ña kā'an ra, vati tüvi
chà'a Ndioo ña na koto ndra tu'un
ikan. Ta ndasii ndra ndakatu'un
ndra naja kua kùuni yi ka'an yi nuu
Jesuu ndia.

Kàtitu'un Jesuu nda ra kùu ma ra ka'nu ga
(Mt. 18:1-5; Mr. 9:33-37)

46 Ta ikan jan kīcha'a ndio ma
ndra jàkua'a chi'in Jesuu kànita'an
yu'u ndra ña nda ra kùu ma ra
ka'nuga nuu ndisaa ndra.
47 Takan kūu ta ora chā'a Jesuu
kuenda cha'a' ma ña chànini ndra
chi'in chinituni ndra, tajan tīin ndio
ra iin ravali ta kūtaa ra ra iin chiyo
xiin ra,
48 tajan te'en nāka'an ndio ra
chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:
—Nda yo kì'in kuenda ravali i'ya
cha'a' ña nakoto na yu'u, kùuni yi
ka'an yi ña juuni kì'in na kuenda na
yu'u ndia. Ta nda yo kì'in kuenda
yu'u juuni kì'in na kuenda ma ra
tāchi yu'u ndia. Yakan va tu ìyo iin

yo kùuni ndoka'nuga, ji'na ìyo yi ña kuu ra musu inga ñivi —kàti Jesuu chi'in ndra.

Ndian tüvi kùuni kuati chi'o juuni tìndee na yo
(Mr. 9:38-40)

49 Takan kūu tajan te'en nāka'an ndio Xuva chi'in Jesuu:

—Matru, nda che'e ndē'e ndi iin ra kùatavani'i tati xaan ndiso ma ñivi chi'in siviun, va tava töve chàkunuu ra chi'o, yakan va nī cha'a ga ndi ña jà'a ra yi —kàti Xuva.

50 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Na vä'a jà'a ndo ña nī cha'a ndo jà'a ra yi ti ndian tüvi kùuni kuati chi'o, juuni ìyo na kuenda yo ndia —kàti Jesuu.

Jesuu kùxaan ra Jandiau ta Xuva

51 Takan kūu ta ora cha kēta kivi ña ni ndaa Jesuu ku'un ra iti' andivi, ta chi'in ndisaa anima ra kēe ndio ra kuà'an ra iti' ñuu Jerusalén takua chànini ra niku.

52 Tajan tāchi ndio ra ma ndra kùu tatun ra na ku'un ndra iti' nuu ta kunanduku ndra nuu kusu ndra iin ñuu ña kàndii ñu'u' Samaria.

53 Va ma ndian ñu'u' Samaria tüvi nī cha'a na ve'e nuu ndoo ndra kava ndra chi'in Jesuu, ti cha chā'a na kuenda ña kuà'an Jesuu iti' ñuu Jerusalén.

54 Takan kūu ta ora ndē'e Jandiau chi'in Xuva ña jā'a na takan, tajan te'en nāka'an ndio ndra chi'in Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, ¿a kùuniun ña ka'an ndi chi'in Ndioo na jakoyo ra ñu'ú chata na, ikan na kayu ndi'i na ta kuvi na takua jā'a Elía taji'na? —kàti ndra.

55 Tajan iin nde'e xaani Jesuu nuu ndra, ta te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:

—Ta ndyo'o, ¿a tüvi chìto ndo ña chi'in ndatu kui'na kùu ma ña chàkuu ndo ña kā'an ndo takan?

56 Vati taku yu'u ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, töve vàchi̱ kuenda ña jànai ñivi ti vàchi̱ jakakúi na —kàti ra.

Ta ora yā'a ña kā'an ra takan, tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra inga ñuu.

Ndian kùuni ku'un iti' kuà'an Jesuu
(Mt. 8:19-22)

57 Takan kūu ta ora kàcha'an ndra ma tichi iti' ikan, ndē'e Jesuu iin ra chìkatu'un te'en nuu ra:

—Yo'o Racha'nu, kùuni̱ ku'in chataun nda nikuuni nuu chàniniun ku'u̱n —kàti ra.

58 —Va'a, va ji'na kùuni̱ katitu'in iin nakuyi nuu̱n —kàti Jesuu chi'in ra—. Taku ma yukuii ìyo yavi nuu kìxi ri ta nda saa ìyo taka ri ndia, va yu'u ra Se'e ñivi tāchi Ndioo töve ìyo iin nuu kusui —kàti Jesuu chi'in ra.

59 Takan kūu tajan te'en nāka'an tuku ra chi'in inga ma ra ndaa ma ikan:

—¡Na'a chatai! —kàti Jesuu chi'in ra.

Ta te'en nāka'an ndio ra:

—Yo'o Racha'nu, va'a va tuva ku'va ji'naun ña kukuchi̱ ma tatái —kàti ra.

60 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Na ku'vaun ña na kuchi ma ndian töve chìnuni juuni ñivi maa na ndian cha chī'í, va yo'o na ku'u̱n kukatitu'u̱n naja kua kàa nuu chà'nda Ndioo tiñu nuu ma ñivi —kàti Jesuu chi'in ra.

61 Takan kūu tajan te'en nāka'an inga tuku ra chi'in Jesuu:

—Yo'o Racha'nu kùuni ku'in chataun va tu ku'va ji'naun ña kuka'in chi'in ñivi̱ ma nuu ìyo ve'i —kàti ra.

62 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Na jä'un yi, ti taku ma ndra tìin su'ma yutun yata, ta ndè'e ndra iti' chata ndra, töve nda kuenda ndra. Yakan va ma tu'un ikan te'en kùuni yi ka'an yi ña ma ndian kīcha'a jà'a tiñu Ndioo, töve jà'a na yi chi'in ndisaa anima na, ti chàku'uni na ma ña jā'a na niku. Yakan va ndiakan na küu ku'un na nuu chà'nda Ndioo tiñu. —Takan kàti Jesuu chi'in ra.

10

Jesuu tàva ra tiñu nuu uni xiko uchi ra

1 Takan kūu tajan Jesuu kāchin ndiko ra inga uni xiko uchi ndra, ta ikan jan tāchi ra ndra, ta uvi ta uvi ndra ña na ku'un kuee ndra iti' nuu ra ña kukatitu'un ndra tu'un Ndioo ta ñuu ta ñuu nuu ìyo yi ña ku'un ra.
2 Tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:
—Ndicha kuii ti vitin cha ìyo kua'a' ndian kùuni chinuni tu'un Ndioo, va töve kua'a' ndian kukatitu'un yi nuu na. Yakan va na ka'an ndo chi'in Ndioo na tachi ra kua'a' ndian kukatitu'un tu'un Ndioo nuu na.
3 Yakan va kua'an ndo, ti yu'u tàva tiñu nuu ndo ña na ku'un ndo tañu ñivi ña kùu na takua kùu lobo. Ti kua ikan tà'an mvechala iin tuxa'ini ora kùuni ma lobo kachi ri ndri.
4 Ta na künda'a ndo yunu ni xu'un' ni inga ndichan ndo ndia. Ta tu keta ñivi nuu ndo ma tichi iti' na kündaa ndo ka'an ndo chi'in na.
5 Ta tu chaa ndo ve'e iin ñivi, ji'na te'en ìyo yi ña ka'an ndo chi'in na: "Na koo vii ndo ma ve'e i'ya", kàti ndo.
6 Ta tu ma ve'e ikan ìyo ñivi va'a, ma ña va'a ka'an ndo ni kuu yi jà'a Ndioo, va tu töve, töve ni kuu yi.
7 Na kindoo ndo juuni ma ve'e ikan. Ta tu chà'a na ña kachi ndo ta kachi ndo. Ta tu chà'a na takuii ko'o ndo, ta ko'o ndo ra'. Vati ma ndian jàtiñu ìyo yi ña ni'i na ya'vi na cha'a' ma tiñu jà'a na. Ta na käkunuu ndo tave'e tave'e na.
8 Yakan va ora chàa ndo iin ñuu ta ki'in na kuenda ndo, ta kachi ndo ndisaa ma ña chà'a na nuu ndo.
9 Ta na janda'a ndo ma ndian ku'vi ìyo ñuu ikan chi'in tu'un i'ya: "Cha vàchi kuyatin nuu chà'nda Ndioo tiñu nuu ndo", kàti ndo chi'in na.
10 Va tu chàa ndo iin ñuu, ta tüvi ki'in na kuenda ndo, na kee ndo iti' kai ta ka'an ndo te'en chi'in na:
11 "Nda yuyaka ñuu ndo jà'a ña tìin cha'a ndi ta i'ya jàkisi ndi yi, ikan na koto ndo ti kuenda Ndioo kàchika ndi ta kùxaan ra nde'e ra ndo. Va kùuni ndi ña koto ndo ti cha vàchi kuyatin nuu chà'nda Ndioo tiñu nuu ndo." Takan kàti ndo chi'in na.
12 Yakan va kàtitu'in nuu ndo ti Ndioo ora ni keta ra ña jàndondaa ra kuati ñuñivi, nduva'a ga ni jande'e ra tundo'o ma ñivi ñuu ikan kua ma ñivi ñuu Sodoma, ti töve nī ki'in na kuenda ndo chi'in ma tu'un kà'an ndo —kàti Jesuu chi'in ndra.

Ñivi töve jàchi'in ña kà'an Jesuu ni nde'e na tundo'o
(Mt. 11:20-24)

13 Takan kūu tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ma ñivi ikan:
—¡Nda'vi ta'an ndyo'o ñivi ñuu Corazín chi'in ñivi ñuu Betsaida! Vati jā'i kua'a' ndatu ka'nu ñuu ndo ta töve nī jachi'in ndo ma ña kā'in. Ta tu takan jā'i yi kuenda ma ñivi ñuu Tiro ta ñuu Sidón niku, ta ndiakan numini ni ndakoo na ma kuati jà'a na ta ki'vi na ma iti' Ndioo niku. Ta juuni ni kuku'un na ja'ma tuun ta ni kuiin yuyaa xini na takua kùu ma costumbre ña jàna'a yi ña ya'a nda'vi kùuni na cha'a' ma kuati jà'a na.
14 Yakan va ora ni chaa tiempu ña ni jande'e Ndioo tundo'o ma ñivi, tiaga kua'a' tundo'o ni nde'e ndyo'o kua ma ñivi chīyo ñuu Tiro ta Sidón niku.
15 Ta kuenda ndyo'o ñivi ìyo ñuu Capernaum, ¿a ni ndaa ndito ndo ku'un ndo iti' andivi?, kùuni ndo. Va na yüvi takan kùu yi ti ndisaa ndo ni ku'un ndo nuu ñu'u' ñuñivi nuu ni kuvi ndo iti' andaya'.
16 Yakan va ma ndian jàchi'in ña kà'an ndo juuni jàchi'in na ña kà'in, ta ma ndian tìsokuati ndo juuni takan tìsokuati na chatai ndia. Ta ma ndian tìsokuati chatai juuni tìsokuati na ma ra tāchi yu'u —kàti Jesuu chi'in na.

Kìchaa ndiko ndi uni xiko uchi ndra

17 Takan kūu tajan nduva'a kuii chìsii ma ndi uni xiko uchi ndra kìchaa ndra nuu Jesuu, ña te'en kà'an ndra chi'in ra:

—Yo'o Racha'nu, nda ma tati xaan jāchi'in yi ña kā'an ndi chi'in ma siviun —kàti ndra.
18 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra:
—Ndicha ña takan kūu yi vati ndē'i ña iti' andivi kīchi ma kui'na Satanaa ña kōyo ra takua kòyo iin tacha.
19 Yakan va yu'u chā'a ndatu nuu ndo ña na kuañu ndo chata koo tati ta chata tisu'ma, ta juuni kuenda ña na jandi'i ndo ma ndatu ma kui'na chi'in tandi'i nuu tati xaan, ikan töve nàja'a yi chi'in ndo.
20 Va tüvi nuva jà'a ndo ña sii kùuni ndo cha'a' ña jàchi'in ma tati xaan ma ña kà'an ndo, vati na sii kùuni ndo cha'a' ña cha tāa ma Racha'nu Ndioo sivi ndo ma nuu tutu ra ma iti' andivi, ti nda ndakan ni koo ndo chi'in ra endeeni —kàti Jesuu.

Jesuu, ya'a chìsii ra (Mt. 11:25-27; 13:16-17)

21 Takan kūu ta ma ora ikani nduva'a kuii sii kūuni Jesuu, jā'a ma Tati Ií Ndioo. Yakan va te'en nāka'an ndio ra chi'in Ndioo:
—Yo'o Tatá, ya'a jàka'nui ñu̱n ti maun kùu ma ra chà'nda tiñu andivi, chi'in ñu'u' ñuñivi, vati ma tu'un xe'e ña ìyo chi'un, töve nī jana'un yi nuu ma ndian ìyo chinituni ta nuu ma ndian chìto ña kà'an, ti jāna'un yi nuu ma ndian kùu takua kùu ma ndiakuati. Yakan va ndisaa yakan takan kūu yi, ta takan kūu cha'a' ña jā'un yi.
22 'Vati ma Tatái chā'a ra ndatu ra nui ña na ka'ndai tiñu cha'a' tandi'i ma ña ìyo ñuñivi i'ya. Yakan va nï'iin ñivi töve nàkoto va'a na yu'u takua nàkoto ma Tatái yu'u, ta juuni töve nàkoto na ma Tatái va yu'u nàkoto va'i ra. Ta kùu jana'i naja kàa ma Tatái nuu ma ñivi ña kùuni mai, ña na nakoto na ra —kàti Jesuu.
23 Takan kūu tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:
—Na sii kuuni ndian kùu nde'e ña ndè'e ndo.
24 Vati yu'u kàtitu'in nuu ndo ti kua'a' ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo chi'in ndra kùu Rey, kūuni ndra nde'e ndra ma ña ndè'e ndo vitin, va nī kuu yi. Ta juuni kūuni ndra kuni ndra tu'un chìni ndo va nī kuu yi ndia —kàti Jesuu chi'in ndra.

Iin ku'va kà'an Jesuu cha'a' iin ra ñu'u' Samaria

25 Iin matru jàkua'a tutu Ndioo te'en chīkatu'un ra nuu Jesuu ña kùuni ra ki'in ra ku'va ra:
—Matru, ¿nayi ìyo yi ña ja'i ta kùu ni'i nuu koi indeeni chi'in Ndioo? —kàti ra.
26 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:
—¿Naja kua kà'an nuu ma tutu Ndioo ña jàkua'un? —kàti ra.
27 Tajan te'en nāka'an ndio ma matru ña jàkua'a tu'un Ndioo chi'in Jesuu:
—Na kuuni yo nde'o ma Racha'nu Ndioo yo chi'in ndisaa anima yo ta chi'in ndisaa ñandeo ta chi'in ndisaa chinitunio. Ta juuni na kuunio nde'o ma ndian kùu ta'an yo takua kùunio nde'o juuni maa yo —kàti ra.
28 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:
—Ya'a ga va'a kā'un. Tu ja'un ndisaa yakan ni ni'un nuu koun indeeni chi'in Ndioo.
29 Takan kūu ta tava kùuni ra jana'a ra nuu Jesuu ña iin ra ndaa kùu ra, kùuni ra, yakan va te'en nāka'an ndiko ra chi'in ra:
—¿Ta nda ndian kùu ma ndian kùu ta'in tuva takan? —kàti ra.
30 Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ra chi'in iin ku'va:
—Iin ra judíu kuà'an ra iti' ñuu Jerusalén ña kuà'an iti' ñuu Jericó. Ta ma tichi iti' ikan, kēta ndra su'u nuu ra, ta nāmaa ndra xu'un' ra chi'in ndava nda ja'ma ra ndia. Tajan nduva'a kuii kāni ndra ra ña ndava chī'í nuu ra. Ta kēe ndio ndra kàcha'an ndra.
31 Takan kūu ta juuni ma ora ikan chìka iin sutu kuà'an ra ma tichi iti' ikan ndia. Ta ora ndē'e ra nuu kàndii ra, tajan chīkonuuni ra ra ta kēe ndiko ra kuà'an ra iti' nuu.
32 Ta juuni ndē'e iin ra jàtiñu veñu'u ra ndia. Ta rakan juuni

chīkonuu ra ndè'e ra ra, ta kuà'an
ndiko ra.
33 Ta juuni ma ora ikan yā'a iin
ra ñu'u' Samaria nuu kàndii ra, ta
rakan ora ndē'e ra ra, nduva'a kuii
kūnda'vini ra ra.
34 Tajan chājayatin ndio ra ra nuu
kàndii ra, ta kīcha'a ra nàkata ra
ma nuu takue'e ra chi'in cete ta vinu,
kāva ra iin ja'ma ma nuu takue'e ra,
tajan jāndaa ra ra chata burru jàna
ra, ta kuà'an ra chi'in ra iin ve'e nuu
ni nindee ra.
35 Takan kūu ta ora tuvi inga kivi,
tajan te'en nāka'an ra chi'in ma ra
xuve'e ma ora chā'a ra uvi ta'an
xu'un' nuu ra: "Na kumiun ra'ya, ta
tu janaun tiá xu'ṵn' chi'in ra, ni tia'vi
ndikoi nuṵn ora vàchḭ", kàti ra.
36 Yakan va ndi uni ma ndra ndē'e
nuu kàndii ra. ¿Nda ra kùu ma
ra ta'an ra ña kūuni ga nde'e ra
kùuniun? —kàti Jesuu chi'in ma
matru jàkua'a tutu Ndioo.
37 Tajan te'en nāka'an ndio ma ra
matru jàkua'a tu'un Ndioo chi'in ra:
—Ma ra kūnda'vini, rakan kùu ma
ra kùu ta'an ra —kàti ra.
Tajan te'en nāka'an tuku Jesuu
chi'in ra:
—¡Kua'an ta ja'un takua jā'a ra!
—kàti Jesuu chi'in ra.

Chàa Jesuu ve'e ña nàni Mata ta Ndiya

38 Takan kūu ta chīka Jesuu
kuà'an ra chi'in ndra jàkua'a chi'in
ra nda kati chaa ra iin ñuu. Ta iin
ña'a nàni Mata ìyo ikan, chāka ña
ndra ve'an.
39 Tajan ma Mata ìyo iin ña ta'an
ña ña nàni Ndiya. Ta yakan chāa
ña chūnandian nuu nàndi Jesuu ña
tàso'an ña kà'an ra.
40 Va tava ma Mata ya'a kūtañuan
chi'in ma tiñu jà'a ña, yakan va cha
jāyatian ña nuu nàndi Jesuu, ta te'en
nāka'an ña chi'in ra:
—Ka'nu kooniun yo'o Racha'nu.
¿A töve chà'un kuenda ña chìniñu'i
ña tindee Ndiya yu'u ti ya'a ìyo
tiñu jà'i? Na ka'un chi'an na tin-
dean yu'u, ti ya'a kutañui chi'in yi
—kàtian chi'in Jesuu.
41 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu
chi'an:
—Yo'o Mata, ¿a ya'a nda'vi
kùuniun ña nàkaniniun cha'a' yi
takan?
42 Vati taku ñata'un Ndiya
nàndian tàso'an tu'un kà'in. Ta
yakan va'a ga yi kua tandi'i ma tiñu
jà'un. Yakan va ma ña jà'a ña, nï'iin
ñivi küu ga namaa na yi nuan —kàti
Jesuu chi'an.

11

Jesuu jàna'a ra naja kua kà'an yo chi'in Ndioo
(Mt. 6:9-15; 7:7-11)

1 Iin ora ndaa Jesuu kà'an ra chi'in
Ndioo, tajan ma ora cha chīnu kā'an
ra, ta te'en chīkatu'un ndio iin ra
jàkua'a chi'in ra nuu ra:
—Yo'o Racha'nu, kùuni ndi ña
jana'un nuu ndi naja kua ka'an ndi
chi'in Ndioo takua jāna'a Xuva ra
jàkunduta nuu ma ndra jàkua'a
chi'in ra —kàti ra.
2 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu
chi'in ndra:
—Ora kà'an ndo chi'in Ndioo,
te'en ìyo yi ña ka'an ndo:
Yo'o ra kùu Tatá ndi, ra ìyo andivi,
ma siviun ya'a ga ií yi.
Na kichi ma nuu chà'ndaun tiñu
nuu ndi.
Ta na ja'un takua kùuniun ma
nuñu'u' ñuñivi takua jà'un yi
ma andivi.
3 Ta na ku'vaun kua'a' ma paan ña
chiniñu'u ndi ta'ii'iin kivi.
4 Na jaka'nuniun ma kuati ndi,
takua jàka'nuni ndi ma kuati jà'a
kua'a' ñivi chata ndi.
Ta koto kü'vagaun ña titunini ndi
ja'a ndi ma kuati ta na
jakakṵn ndi nuu yi.
5 Takan kūu ta ora chinu kā'an Je-
suu takan, tajan te'en nāka'an tuku
ra chi'in ndra:
—Ta tu iin yo'o ìyo iin ra
nàkotoun, ta chāa iin ora ña ku'ṵn
kujakate'un yuve'e ra ora java ñuu
chanikuaa chi'in tu'un i'ya: "Yo'o
xaa, na jaya'a nuṵn uni ta'an paan
nui,

6 vati já chāa iin ra nàkotoi, ña
kīchi nuu chika ma ve'i, ta tükuii
nayi ku'vai kachi ra." Takan kàtiun
chi'in ra.
7 Va tu ma ra nàkotoun te'en
nàka'an ra chi'un nda nuu kàndii
ra ma tichi ve'e: "Na kä'an kuati-
gaun nui ti cha ndāsi yuve'i ta kìxi̱
kàndii̱ nuu chito chi'in ndiakuati
se'i. Yakan va na küu ndetai ku'vai
nï'iin nakuyi nuu̱n", kàti ra.
8 Va yu'u kàti̱, ti vaji küuni ra
ndakoo ra ña ku'va ra nï'iin nakuyi
nuu̱n cha'a' ña kùu̱n ma ra nàkoto
ra, ìyo yi ña ja'a ra yi tuva ya'a kua'a'
yu'u̱n. Tajan ndēta ndio ra ta chā'a
ra tandi'i ma ña chìniñu'u̱n.
9 Yakan va yu'u kà'in chi'in ndo:
ña na ndakan ndo ña chìniñu'u ndo
nuu Ndioo, ta ku'va ra yi nuu ndo.
Ta tu nànduku ndo ra, ta nàta'an
ndo ra. Ta tu jàkate'e ndo yuve'e ra,
ta nuna ra yi nuu ndo.
10 Vati tu chìkan ndo iin nakuyi,
ni ni'i ndo yi, ta tu nànduku ndo
iin nakuyi, ta nàta'an ndo yi, ta tu
jàkate'e ndo yuve'e ra, ni nuna ra yi
nuu ndo ndia.
11 'Yakan va tu ìyo nda ndyo'o ìyo
se'e ndo, ta chìkan na ña kachi na
nuu ndo, ta, ¿a ku'va ndo yuu ña
kachi na yunuu paan? ¿A ku'va ndo
koo kachi na yunuu tiaka'?
12 Ta juuni, ¿a ku'va ndo tisu'ma
kachi na tuva chìkan na ndivi nuu
ndo?, kùuni ndo. ¡Na küu ja'a ndo
takan chi'in se'e ndo!
13 Ta tuva ndyo'o ndian ìyo kuati
chìto ndo ku'va ndo ña va'a nuu ma
se'e ndo, nda ma Racha'nu Tatá yo,
ra ìyo andivi kua'a' ga ña va'ani ja'a
ra chi'in ndo, ta juuni kùu ku'va ra
ña koo ma Tati Ií Ra nuu nda ndian
chìkan yi nuu ra —kàti Jesuu chi'in
ra.

Kàti ñivi ti chi'in ndatu kui'na jànda'a Jesuu ma ñivi ku'vi
(Mt. 12:22-30; Mr. 3:20-27)

14 Iin kivi ndaa Jesuu jànda'a ra iin
ra kīndoo ñi'i jā'a ma tati xaan. Ta
ora kēe yi jā'a Jesuu, ma ora ikani
kīcha'a ra kà'an ra. Ta ma ñivi
ka'ìin ikan ndava kuà'an anima na
ña ndē'e na ña jā'a ra.
15 Ta ìyo ndian kà'an ña ma
kui'na Beelzebú ña chà'nda tiñu nuu
tati xaan, yakán' kùán' ña chà'án'
ndatuán' nuu ra'ya ña na tavani'i ra
tati xaan ndiso ñivi, kàti na.
16 Ta ìyo inga ndian chìkan ña na
ja'a ra iin ndatu chi'in sivi Ndioo, ra
ìyo andivi, ti nànduku na naja kua
kùu tisokuati na ra.
17 Va tava cha chìto Jesuu ti töve
va'a chànini na, yakan va te'en
nāka'an ndio ra chi'in na:
—Tu kànita'an ñivi ìyo iin ñuu
juuni chi'in maa na, ni ndi'i nuu
na. Ta tu ìyo ñivi ìyo iin ve'eni ta
kanita'an na juuni chi'in maa na, ni
ndi'i nuu na chi'in nda ma ve'e na
ndia.
18 Ta juuni kà'in ña tu kànita'an
ñivi Satanaa chi'in juuni maa na,
juuni ni ndi'i nuu na, vati na küu
kanita'an ma kui'na juuni chi'in ma
ñivián'. Takan kàti̱ chi'in ndo vati
kàti ndo ña chi'in ndatu ma kui'na
nàni Beelzebú jànda'i ñivi ku'vi ña
ndiso tati xaan.
19 Tu chànini ndo, ña chi'in ndatu
Beelzebú tàvai ma tati xaan. Tajan
juuni ma ndian tàva tati xaan ndiso
ma ñivi ña ìyo tañu ndo, juuni maa
na ni tisokuati na ndo ti tüvi va'a
chànini ndo.
20 Vati tu yu'u tàvani'i̱ tati xaan
ndiso ñivi chi'in ndatu Ndioo, yakan
kùuni yi jana'a yi ña cha ìyo ma nuu
chà'nda Ndioo tiñu chi'in ndo.
21 'Taku iin ra'ii ña ya'a ga ìyo
ñandee, ña kùmi ra ve'e ra chi'in ña
xaan, ma ña va'a ña ka'ìin tichi ve'e
ra töve nani ta'an yi.
22 Va tu chaa inga ra ña ìyo ga
ñandee, rakan ni janaa ra ra ta
nāmaa ra ma ña xaan ña kùndeeni
ra, ta kùu ndonuu ra nuu ma ña
xuña'a ra, ta nata'vi ra yi nuu inga
na.
23 Vati ma ndian tüvi chàkunuu
chi'i̱n, xaani na nde'e na yu'u, ta
ndian tüvi tìndee yu'u ña kàtitu'un
na tu'un Ndioo, ndiakan töve chà'a
na ña koto ñivi ma tu'in.

Chìkoni'i ndiko tati xaan tichi kuñu ñivi ta vi'a ga jànde'e yi tundo'o na
(Mt. 12:43-45)

24 ’Ora kèe tati xaan tichi kuñu iin
ñivi, ta chàkunuu yi nuu ñu'u' ití ña
nànduku yi nuu koo yi. Va takua
töve nàta'an yi nuu koo yi tajan
te'en chànini ndio yi: “Na chikoni'i
ndikoi tichi ve'e nuu kēi”, kàti yi.
25 Takan kūu ta ora chīkoni'i ndiko
ndio yi tichi kuñu na, ta ndē'e yi ña
nduva'a kuii va'a kàa na takua kàa
iin ve'e ma ora nàti'vi yi.
26 Tajan kèe ndio yi kuà'an yi
kuàjati'vi ta'an yi inga ucha ma
tati xaan ña ìyoga ñàndee. Tajan
induku kì'vi ndio yi tichi kuñu na, ta
vi'a jànde'e yi tundo'o na ma takua
ndè'e na yi ma nunuu niku.

Ya'a ga chìsii ñivi ti chìto na ma ña ndaa

27 Takan kūu ta ora juuni takä'an
chinu kà'an Jesuu, tajan iin ña ndaa
tañu ma ñivi ikan te'en nāka'an
ni'an chi'in Jesuu:
—¡Ya'a ga sii kùu ma ña'a jākaku
ñu̱n, ta jākua'nu ñu̱n! —kàtian.
28 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu
chi'an:
—¡Na siiga kùuni ma ndian chìni
ta jàchi'in na ña kà'an Ndioo! —kàti
Jesuu chi'an.

Ndian jà'a kuati chìkan na ña na ja'a Jesuu ndatu ra nuu na
(Mt. 12:38-42; Mr. 8:12)

29 Takan kūu ta ma ñivi tiaga
kua'a' na kīcha'a kùti'vi na nuu
ndaa Jesuu, tajan te'en kīcha'a kà'an
ra chi'in na:
—Ma ñivi jà'a kuati ìyo ñuñivi i'ya
chìkan na ña na ja'i iin ndatu nuu
na. Va yu'u kàti̱ ti tüva ga ni jana'a
Ndioo ndatu nuu na, vati uvaa ma
ndatu ña jā'a Jonás taji'na. Yakani
kùu ma ña ni nde'e na.
30 Vati takua Jonás, kūu ra iin seña
kuenda ñivi ñuu Nínive ña chīyo
taji'na, takua ikan ni kuu yu'u ra Se'e
ñivi iin seña kuenda ñivi ìyo tiempu
i'ya ndia.
31 Vati ora ni chaa tiempu ña ni
tiku'va Ndioo ma kuati jà'a ndisaa
ñivi, juuni ni jaketa ra iin ña'a kūu
reina ña chà'nda tiñu nuu ñivi chīyo
iti' xuu. Ta yakan kùu ma ña ni tachi
Ndioo ña na tisokuatian ndo ora ni
tiku'va ra kuati. Vati yakan kīchian
iin ñuu ya'a chika, tajan jāchi'an
tu'un Ndioo ña kā'an Rey Salomón
taji'na. Va vitin yu'u kùu iin ra ka'nu
ga kua Rey Salomón.
32 Yakan va ma ñivi chīyo ñuu
Nínive ni jaketa ndiko Ndioo na,
tajan ni tachi ra na ña na tisokuati
na ñivi ìyo tiempu i'ya ora ni tiku'va
ra kuati ñivi. Vati ma ñivi ñuu
Nínive ndākoo na kuati jā'a na ta
chīkoni'i ndiko na iti' Ndioo ora
kātitu'un Jonás tu'un Ndioo nuu na.
Yakan va yu'u ra kàtitu'un nuu ndo
ka'nugai kua Jonás —kàti Jesuu.

Jesuu kàtitu'un ra iin ku'va ña kà'an yi ña ma tinuu yo kùu yi takua kùu iin ñu'ú
(Mt. 5:15; 6:22-23)

33 ’Vati taku ma ndian tàa ñu'ú
kandil ta tìxe'e na yi a chàsi na iin
nakuyi nuu yi, töve nda kuenda yi,
vati ìyo yi ña kutaa na yi iin nuu
sukun, ikan na ndondichin nuu ma
ndian kì'vi tichi ve'e na.
34 Ti ma tinuu yo kùu yi takua kùu
iin ma ñu'ú ña ìyo tichi kuñu yo. Ta
tu va'a ìyo yi ma tichi tinuu yo, ni
ndondichin iti' va'a ña kùuni Ndioo
ña ku'un yo, vatu töve ìyo ña va'a
ma tichi tinuu yo ni ndonaa nuu yo.
35 Yakan va na ki'in yo kuenda nuu
yo juuni chi'in maa yo, nde'o tu ma
ñu'ú ìyo chi'o jàndondichin yi nuu
yo a ndonaa nuu yo jà'a yi.
36 Vati tu ndichin va'a nde'e ndo
ta töve naa tichi tinuu ndo, ni
nde'e kachin va'a ndo takua nde'e
ñu'ú kandil ora jandondichin yi iti'
kuà'an yo —kàti Jesuu chi'in na.

Jesuu tìsokuati ra ndra fariseu chi'in ndra matru jàkua'a tutu ley Ndioo
(Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lc. 20:45-47)

37 Takan kūu ta ikan jan jāinvitaa
iin ra fariseu Jesuu ña na ku'un ra
kukachi ra chi'in ra nuu ìyo ve'e ra.
Ta ora chāa ndio Jesuu ma ve'e ra,
tajan kī'vi ndio ra, ta chūnandi ra
yu'u mesa.

38 Va ma ra fariseu kīcha'a ra
nàkanini ra ña naja töve nī nakata
ji'na ra nda'a' ra, ta kachi ra takua
ìyo costumbre ma ndra fariseu.
39 Takan kūu ta Jesuu tava numi
nākuni ra takua chànini ra, yakan
va te'en nāka'an ndio ra chi'in ra:
—Taku ndyo'o ndra fariseu, chìto
va'a ndo tava ndo ña meku nuu
ndatiñu ndo ora nàkata ndo yi, ta
kuñu ndo ora chìti ndo ndia, va töve
ndakuenda yi ti nàani ndo nàkata
va'a ndo ma ña kini kìndoo tichi
anima ndo chi'in ma ña su'u ndo
ndia.
40 ¿Ta naja ya'a tondo xini ndo ña
chànini ndo takan? ¿A tüvi chìto
ndo ti Ndioo kùu ma ra ña jātuvi
tandi'i ña ìyo yo, nda ma iti' chata
kuñu yo ta nda ma iti' tichi yi ndia?
41 Ta na tindee ndo ñivi chi'in ma
ña ìyo nuu ndo, ikan na nandoo
anima ndo ta takan kindoo vii yi.
42 '¡Nda'vi ta'an ndyo'o ndra
fariseu, ti vaji sòkó ndo uchi por-
cientu ma xu'un' kuenda Ndioo,
takua kùu ma ruda chi'in minutila
ta inga tuku ma yuku tàchi ndo
ndia, ta tüvi jà'a ndo ma ña ndaa
kuenda ñivi takua kùuni Ndioo ña
jà'a ndo, ti tüvi kùuni ndo nde'e ndo
ra! Yakan va ìyo yi ña ja'a ndo
ninduvi yi takua kùuni Ndioo ña koo
ndo.
43 '¡Nda'vi ta'an ndyo'o ndra
fariseu! Ti kùuni ndo kunandi
ndo ma tayu ka'nu ga ña ìyo tichi
veñu'u ñivi judíu, ta juuni chàta'ani
ndo tu ya'a tìñu'u ma ñivi ndo ora
chàkunuu ndo nuya'vi.
44 '¡Nda'vi ta'an ndo chi'in ma
ndra matru jàkua'a tutu ley Ndioo!
¡Vati ña va'a jà'a ndo kùuni ndo,
va ma ñivi cha chà'a na kuenda ti
ndra vata kùu ndo! Yakan va kùu
ndo takua kùu ma nuu ñaña ña
ìyo kamajandu, ti ma ñivi chàñu na
chata ndo ta tüvi chà'a ndo kuenda.
45 Takan kūu tajan iin ma ra matru
jàkua'a tutu Ndioo ndaa ikan te'en
nāka'an ra chi'in Jesuu:
—Matru, ma ña kà'un, kùuni yi
ka'an yi ña kà'un chata ndi —kàti
ra.
46 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu
chi'in ra:
—¡Nda'vi ta'an ndyo'o ndra matru
jàkua'a tutu ley Ndioo! Vati ni
nde'e ndo tundo'o ti tàchi ndo ña na
jachinu ñivi tiñu ya'a ndetiñu ña na
kündee na jà'a na. Ta na töve kùuni
ndo tindee ndo na chi'in yi ndia.
47 '¡Nda'vi ta'an ndo ndyo'o matru
jàkua'a tutu Ndioo, ña jàva'a ndo
nuu ñaña nuu cha kūchi ma ndra
kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ña
chīyo taji'na ndra chī'í jā'a juuni ma
ñivi ndo!
48 Ta chi'in ña jà'a ndo i'ya jàna'a
ndo ti induku kùuni ndo chi'in ma
ñivi ndo ña chīyo taji'na, ti chìto ndo
ña chā'ni ndra na ta juuni maa ndo
jà'a ndo nuu ñaña nuu kùchi ndra.
49 'Yakan va Ndioo te'en nāka'an
ra chi'in ma chinituni ra: "Ni tachi
ma ndra kùu tatuin chi'in ndra
kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo nuu
ndo, va ma ñivi ìyo tiempu i'ya ìyo
ndian ni ka'ni ndra ta ìyo inga ndian
ni jande'e ndra tundo'o."
50 Vati ma ndian ìyo tiempu i'ya ni
ndakan Ndioo kuenda nuu na cha'a'
ña chā'ni na tandi'i ma ndra kà'an
chi'in tu'un yu'u Ndioo ña chīyo nda
ora jātuvi ra ñuñivi i'ya.
51 Ta juuni kà'an yi nuu ndo cha'a'
ma nda tiempu chī'í Abel chi'in ma
Zacaría, ra chā'ni na nuu jàka'nu
na Ndioo yu'u nuu ndaa ma chito
naá ií ma tichi veñu'u. Yakan va ni
ndakan ma Ndioo kuenda nuu ma
ñivi ìyo vitin cha'a' ña jā'a ma ñivi
na, ndian chīyo taji'na.
52 'Nda'vi ta'an ndyo'o ndra matru
ña jàkua'a tutu ley Ndioo, ti ni nde'e
ndo tundo'o cha'a' ña chä'a ndo koto
ma ñivi ikan ma tu'un Ndioo, ta ni
maa ndo küuni ndo ki'vi ndo ma iti'
ra, ta ni töve chà'a ndo ña ki'vi inga
ñivi ña kùuni ki'vi na ndia.
53 Takan kūu tajan ma ndra matru
jàkua'a tutu ley Ndioo chi'in ma
ndra fariseu nduva'a kuii kùxaan
ndra ña kā'an Jesuu takan. Ta ikan
jan kīcha'a ndra chìkatu'un ndra
kua'a' nakuyi nuu ra,

54 nde'o tu kà'an ra iin tu'un ña
tüvi va'a, ta takan kùu ni'i ndra kua
tìsokuati ndra ra.

12

Kàti Jesuu ti na küu ka'an yo tu'un vata
(Mt. 10:26-27)

1 Takan kūu tajan nduva'a kuii
kua'a' mii ñivi kūti'vi nuu ndaa
Jesuu ña ndava tìtuta'an na. Tajan
te'en nāka'an ndio ra ji'na chi'in ma
ndra jàkua'a chi'in ra:

—Na ja'a va'a ndo kuenda nuu
ndo chi'in ma tu'un ña jàna'a
ma ndra fariseu, ti töve jàchinu
ndra ma ña jàna'a ndra, ti ndra
jànda'viña'a ñivini kùu ndra, takua
kùu ma yuchan iya ña kuva'a ma
paan.

2 Vati na küu tixe'o ña jà'a yo
kua'a' kivi, ta ni ma ña indii xe'e nuu
yo chaa iin kivi ña ni koto kachin
tandi'i ma ñivi yi.

3 Yakan va tandi'i ma tu'un ña
kā'an xe'e ndo, vitin ni koto tandi'i
ma ñivi yi. Ta vaji chāsi va'a ndo
yuve'e ndo ta kā'an xe'e ndo, juuni
ni chaa iin kivi ña ni koto ñivi yi
ndia —kàti Jesuu.

¿Nda yo ìyo yi ña yu'vio nde'o?
(Mt. 10:28-31)

4 Takan kūu tajan te'en nāka'an
tuku Jesuu chi'in na:

—Taku ndyo'o ndian kùu amigui
kàtitu'in nuu ndo ña töve na ja'a
ndo ña yù'vi ndo ma ndian chà'ni
ma kuñu ndo, vati ora cha yā'a ña
jà'a na takan, na tüva inga ña kùu
ja'a na chi'in ndo.

5 Vitin ni katitu'in nuu ndo nda
ra kùu ma ra ìyo yi ña yu'vi ndo:
na yu'vi ndo nde'e ndo ma Racha'nu
Ndioo, ti rakan ora cha yā'a chā'ni
ra ndo juuni ìyo ndatu ra ña tachi
ra ndo andaya' ndia. Yakan va rakan
kùu ma ra ìyo yi ña yu'vi ndo.

6 Ta juuni kùu jata yo u'un ta'an
saa kuati chi'in uvi pesuni, ta vaji
ndicha ña takan ndaa ndri, va Ndioo
tüvi nàani ra ndri ti kùuni ra nde'e
ra ndri.

7 Va taku ndyo'o ti nda ixi xini ndo
cha kā'vi va'a Ndioo yi, yakan va
na tüvi na ja'a ndo ña yù'vi ndo, ti
Ndioo kùuniga ra nde'e ra ndo kua
saa kuati ikan.

Na katitu'un yo ña chìnuni yo tu'un Jesucristu nuu tandi'i ñivi
(Mt. 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

8 ’Yakan va yu'u kàtı̱ chi'in ndo
ti tu kàtitu'un ndo ña chìnuni ndo
tu'un kà'in nuu kua'a' ñivi, nda
yu'u ra kùu Se'e ñivi tāchi Ndioo ni
katitu'in ña nàkotoi ndo nuu tati ña
jàtiñu kuenda Ndioo ndia.

9 Va tu kàtitu'un ndo ña töve
nàkoto ndo yu'u nuu ma ñivi, nda
yu'u ra kùu Se'e ñivi tāchi Ndioo,
ni kukatitu'in nuu ma tati jàtiñu
kuenda Ndioo ña töve nàkotoi ndo
ndia.

10 ’Vati taku Ndioo ni jaka'nuni ra
kuati ndo vaji kà'an ti'ini ndo chata
ra Se'e ñivi ña tāchi ra, va tu kàti'ini
ndo chata ma Tati Ií Ndioo, töve ni
jaka'nuni Ndioo ma kuati ndo.

11 Ta ora tìin ñivi ndo ta kundaka
na ndo tichi veñu'u a nuu iin ra kùu
juez ña jàndondaa tiñu, a nuu ndra
kùvetiñu, na töve na ja'a ndo ña
nàkanini ndo cha'a' ña naja kua kuu
ka'an ndo cha'a' ndo,

12 vati ma ora ni chaa ma ora ña ni
ka'an ndo cha'a' ndo, maa ma Tati Ií
Ndioo, ni jana'a yi nuu ndo naja kua
ìyo yi ña ka'an ndo —kàti Jesuu.

Jesuu kàtitu'un ra naja kua ìyo ma ndian kuika

13 Takan kūu tajan iin ra nda tañu
ma ñivi ikan te'en nāka'an ra chi'in
Jesuu:

—Matru, na ka'un chi'in ma ra
yanı̱ ña na nata'vi ra ma ndatiñu
ndākoo nditatá ndi chi'ı̱n —kàti ra.

14 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu
chi'in ra:

—Yo'o xaa, ¿a chàniniun ña yu'u
kùu ma juez ña ìyo yi ña ka'in
naja kua ìyo yi ña nata'vi ndo ma
ñu'u' ña kā'un takan? ¿Ta naja
chìkatu'ṵn nui naja kua nata'vi ndo
ma ndatiñu ndo? Yöve tiñu jà'i kùu
yi —kàti Jesuu chi'in ra.

15 Tajan te'en nāka'an ndiko ra
chi'in ma ñivi ikan:
—Na ja'a ndo kuenda nuu ndo
chi'in ma ña kùuni ndo kukuika
ndo, vati töve nda ña kukuika yo
tajan kùu koo va'a yo vaji tüvi kua'a'
ndatiñu yo —kàti Jesuu.
16 Takan kūu tajan te'en nāka'an
ndio ma Jesuu iin ku'va nuu na:
—Taji'na chīyo iin ra ya'a kuika,
va keta iin kuiya ña nduva'a kuii
kua'a' ndatiñu ra kēe nuu ma ñu'u'
ra.
17 Tajan te'en kīcha'a ndio ra
chànini ra: "¿Nayi ìyo yi ña ja'a yo
ña tüvi ni chata'an yaka ña tàan va'a
yo ndatiñu yo?", chànini ra.
18 Tajan te'en chānini ra: "An cha
chìto yo nayi ìyo yi ña ja'a yo. Ni
janatani yo ma yaka ìyo vitin ta
java'a ndiko yo inga ña ka'nu ga,
ta ikan ndakiva'a yo tandi'i ndatiñu
yo ña tavani'i yo ta ndisaa kuii inga
tuku ma ndatiñu ña ìyo nuu yo."
19 Ta ora cha jā'a yo yi, tajan te'en
ni ka'an ndio yo chi'in juuni maa
yo: "Yo'o xaa vitin cha ìyo kua'a' ña
kachiun kuenda kua'a' kuiya, yakan
va na sii kuuniun ta nindeun ta
kachiun ta ko'un vitin." Takan kà'an
ra juuni chi'in maa ra.
20 Takan kūu tajan Ndioo te'en
nāka'an ndio ra chi'in ra: "¿A ya'a
tondo xiniun ña chàniniun takan?
Yakan va yu'u kàtị chi'un ña juuni
ma chanikuaa vitin ni kuviun, ta
tandi'i ma ña tāan va'un na töve
chìtoun yo kuenda ni kuu yi." Takan
kātị Ndioo chi'in ra.
21 Takan tā'an ma ndian ndàkiva'a
kua'a' ma ña kuika kuenda na, va
taku kuenda Ndioo ndian nda'vini
kùu na —kàti Jesuu.

Ndioo jàkuenda ra ma ndian chìnuni tu'un ra
(Mt. 6:25-34)

22 Takan kūu tajan te'en nāka'an
ndio Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in
ra:
—Yu'u kàtị chi'in ndo ti töve na
ja'a ndo ña nàkanini ndo cha'a'
ña kachi ndo ta ni cha'a' ja'ma
chàku'un ndo.
23 Vati ma kivi ìyo ndo ña chā'a
Ndioo nuu ndo, va'aga yi kua ma ña
kachi ndo, ta ma kuñu ndo va'aga yi
kua ma ja'ma chàku'un ndo.
24 Na nde'e ndo takua ìyo ma saa
ña nàni tikaka. Vati taku ndrikan
tüvi tàchi ndri ta tüvi tavani'i ndri
nï'iin nuu ma ndatiñu ndri, ta va'ani
chà'a Ndioo ña kachi ndri vaji töve
ndakuenda ndri. Tu takan jà'a ra
chi'in ma saa ikan tajan kùuni yi
ka'an yi ña kua'a' ga ma ña va'a ni
ja'a ra chi'in maa ndo. Ndyo'o ìyo
ga kuenda ndo kua saa ikan ndè'e
Ndioo.
25 Na küu nakanini ndo kua'a'
nakuyi tuva ni küu ja'a ndo ni ma
ña valiga ña chànini ndo.
26 Yakan va, ¿tu küu ja'a ndo
ma ña valiga ña chànini ndo, nda
kuenda ña chànini ndo cha'a' kua'a'
nakuyi tuva takan?
27 'Na nde'e ndo takua chà'nu ma
ita vii ña kàa tichi ku'u. Vati ita ikan
tüvi jàtiñu yi ta ni tüvi kùnu yi isa,
ta va'ani vii ga kàa yi kua kàa ma
ja'ma ña chāku'un ma Rey Salomón,
ra ya'a ka'nu.
28 Yakan va tu takan jàku'un
Ndioo tanuu color ma ita kàa tichi
ku'u vaji ni chaa iin kivi ña kàyu yi,
va chi'in ndyo'o ndicha kuii ni ku'va
ra ja'ma ni ku'un ndo. Yakan va,
¿ta naja töve chìnuni ndo ña tìndee
Ndioo ndo tuva takan?
29 Yakan va na tüvi na ja'a ndo ña
nàkanini ndo cha'a' ña kachi ndo ta
ña ko'o ndo.
30 Vati cha'a' ndatiñu ikan kùu yi
ña nàkanini ma ñivi ìyo ñuñivi i'ya.
Va taku ndyo'o na tüvi na ja'a ndo
ña nàkanini ndo cha'a' yi, ti ìyo iin
Racha'nu ña kùu Tatá ndo ña chà'a
ra ma ña chìniñu'u ndo.
31 Yakan va na nanduku ndo naja
kua kùu koo ndo chi'in Ndioo nuu
chà'nda ra tiñu, tajan kuu ku'va
ra tandi'i ma ña chìniñu'u ndo.
—Takan kàti Jesuu.

Jesuu kàtitu'un ra ña ni koo ña kuika ma ndian kùu ñivi ra iti' andivi
(Mt. 6:19-21)

32 Takan kūu tajan te'en nāka'an
tuku Jesuu chi'in na:

—Va ndyo'o ndian kùu mvechala jànai, na yü'vi ndo vaji tiani ndo, vati Ndioo yo cha chā'a ra ña na koo ndo chi'in ra ma nuu chà'nda ra tiñu ti kùnda'vini ra ndo.
33 Yakan va na xiko ndi'i ndo ma ndatiñu ña ìyo nuu ndo, ta tìndee ndo ma ndian nda'vi, ikan na ni'i ndo ya'vi ndo ma iti' andivi. Ta na jändolocho ndo ma ña kuika ndo ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, vati ndòcha'nu yi ta kùtikixin yi. Ta ma andivi ti na küu ki'vi ma ndian su'u ta ni ma tikixin.
34 Vati ma ña kuika ña kàya ndo ma iti' andivi a ma ñuñivi i'ya, ikan nuu kàya ndo yi kùu ma nuu indii anima ndo.

Nuu jàna'a Jesuu ña ìyo yi ña yati koo yo ora ni kichi ra inga cha'a'

35 ’Yakan va na koo tu'va ndo ora ni kichi̱ inga cha'a'.
36 Na koo tu'va ndo takua ìyo ma ndian kùu musu ña ndàtu na ma ra kùu chito'o na, nde'o nda ora ni kichaa ra ña kuà'an ra nuu ìyo viko tanda'a, ta jakate'e ra yuve'e, ta numini nuna na yi nuu ra.
37 Na sii kuuni ma ndra kùu musu ña ndàtu va'a ndra, ra kùu chito'o ndra nde'o nda ora ni kichaa ra, ta nàta'an ra ndra ña ndito ndra. Yu'u cha chìto va'i ti juuni ma ra kùu chito'o ndra ni ka'an ra chi'in ndra ña na kunandi ndra yu'u mesa, ta kuti'i ra ña kachi ndra.
38 Yakan va na sii kuuni ma ndian kùu musu ña nàta'an ndito ma ndian kùu chito'o na na, vaji ora java ñuu a ora ni tuvi.
39 Yakan va na taso'o va'a ndo ma ña ni ka'in chi'in ndo, ti tu iin ma ra chito'o ma ve'e chà'a ra kuenda nda ora ni ki'vi ma ndra su'u ve'e ra, na kü'va ra ña ki'vi ndra ve'e ra, ta su'u ndra ndatiñu ra.
40 Ta nda maa ndo ìyo yi ña koo tu'va ndo ti töve chìto ndo nda ora ni kichaa ndikoi yu'u ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo —kàti Jesuu.

Ìyo musu va'a, ta ìyo musu tüvi va'a
(Mt. 24:45-51)

41 Takan kūu tajan te'en chīkatu'un ndio Petu' nuu Jesuu:
—Yo'o Racha'nu, ¿a kà'un ma tu'un i'ya kuenda ndyu'uni a kuenda ndisaa ñivi ndia? —kàti ra.
42 Tajan te'en nāka'an ndio ma Jesuu chi'in ra:
—¿Nda ra kùu ma musu ña ndàkoo ma chito'o ña jàtiñu va'a?, kùuni ndo, ¿a ma ra ìyo tu'va chi'in ma tiñu jà'a ña chà'a ra ña kachi ma ndian kùu ñivi ma ra kùu chito'o ra?, kùuni ndo.
43 Na sii kuuni ma ra kùu musu ña ìyo tu'va ra chi'in ma tiñu jà'a ra ora chàa ma ra kùu chito'o ra.
44 Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña nuu ma musu ikan ni ku'va ma chito'o ra tiñu nuu ra ña na kuxini ra nuu ndisaa ma ndatiñu ra.
45 Va tu ma musu ikan kīcha'a ra ndòxaan ra nuu inga ma ndra musu ta nuu ma ñivi ña'a ndia. Ta kīcha'a ndio ra chàchi ra ta chì'i ra nda kati chìní ra ti chànini ra ña ni kuyanga ma chito'o ra, kùuni ra.
46 Va töve chā'a ra kuenda ña ma kivi a ma ora ña töve ìyo tu'va ra ni kichaa ma chito'o ra, ta ni jande'e ra tundo'o ra, takua jà'a ma Racha'nu chi'in inga ma ndian töve jàtiñu va'a.
47 Va ma ra musu ña cha chìto ra nayi kùuni ma chito'o ra ña jà'a ra ta töve jà'a ra yi, rakan nduva'a kuii ni jande'e ra tundo'o ra.
48 Va ma ra musu ña jà'a ra kuati ti tüvi chìto ra nayi kùu ma tiñu va'a ña kùuni ma chito'o ra ña jà'a ra, ta jà'a ra iin ña tüvi va'a, rakan ni nde'e ra tiani tundo'o. Ta ma ra musu ña chà'a ma chito'o ra kua'a' tiñu nuu ra ni ndakan ra nuu ra ña na ja'a va'a ra yi ndia. Ta ma ra musu ña ya'a kūndeeni ma chito'o ra ndè'e ra, tiaga kua'a' tiñu ni ndakan ma chito'o ra ña na ja'a ra.

Nuu kàti Jesuu ña na yä'a kanita'an ma ñivi chi'in ta'an na
(Mt. 10:34-36)

49 ’Vati yu'u vàchi jande'i tundo'o ma ñivi ìyo ñuñivi i'ya, ta nduva'a kùuni̱ ña na kicha'a yi chi'in na ma vitini.

50 Va ji'na ìyo yi ña nde'e ji'nai
tundo'o ta nduva'a nàkaninḭ cha'a' yi
ña nda ora kùu yi ña na chaa ma
kivi ikan.
51 ¿A vàchi jandomanḭ ma ñivi ìyo
ñuñivi i'ya?, kùuni ndo. Na yüvi
takan kùu yi, vati vàchi tavani'ḭ siin
ndo.
52 Yakan va nda vitin ta iti' nuu,
takan ni koo yi: vati tu ìyo u'un ta'an
ñivi iin ve'e, ndiakan ni kee siin na
ti ni kanita'an uni na chi'in uvi na,
ta uvi na chi'in uni na.
53 Ta ma tatá na ni kanita'an ndra
chi'in juuni se'e ndra, ta se'e ndra ni
kanita'an na juuni chi'in tatá na. Ta
ma ñivi kùu ma'á na ni kanita'an vi
juuni chi'in se'e vi ta ñivi se'e vi ni
kanita'an vi juuni chi'in ma'á vi. Ta
ña ka'nu vi kanita'an vi chi'in chanu
vi, ta chanu vi chi'in ña ka'nu vi
—kàti Jesuu.

Cha chìto ñivi naja kua ki'in na ku'va ma tiempu
(Mt. 16:1-4; Mr. 8:11-13)

54 Ta te'en kīcha'a tuku Jesuu
kà'an ra chi'in ñivi ikan:
—Tu nde'e ndo ña ya'a ka'vi kàa
ma viko andivi, ta kati ndo ti ni kuun
ma savi, ta ndicha ti takan ni kuu yi.
55 Ta ora chàkin tati chiyo iti' sur,
ta kàti ndo ti ya'a ni'ni ni ja'a yi, ta
ndicha ti takan ni ja'a yi.
56 Ndyo'o ñivi kini, tuva chìto va'a
ndo naja kua jà'a ma tiempu andivi
chi'in nuu ñu'u' ñuñivi i'ya, ¿ta naja
töve chìto ndo kì'in ndo ku'va ma
kivi ìyo ma tiempu i'ya?

Na nanduku ndo naja jandomani ndo ma ñivi tüvi va'a ìyo chi'in ndo
(Mt. 5:25-26)

57 'Yakan va, ¿ta naja tüvi kùu ja'a
juuni maa ndo ma ña chànini ndo
ña kùu ña va'a?
58 Vati tuva ìyo iin yo tìsokuati
ndo, ta ku'un na chi'in ndo nuu ndra
kùu vetiñu, na kunumi ndo jandon-
daa ndo kuati ikan chi'in ndra kùu
vetiñu ji'na, ña ti'i na ndo nda'a'
ra kùu juez, vati tu tüvi ja'a ndo
takan, ni ku'va ma ra kùu juez ndo
nda'a' ndra jandaru ña kùmi ra, ta
ndrakan tì'i ndra ndo vekaa.
59 Yakan va yu'u kàtḭ chi'in ndo ti
na këe ndo ma vekaa ikan, nda kati
tia'vi ndi'i ji'na ndo ma kuati jā'a
ndo. —Takan kàti Jesuu chi'in ma
ñivi ikan.

13

Kàtitu'un Jesuu ña sàma yo kua ìyo yo

1 Takan kūu ta juuni ma ora ikan
chāa iin ndra judíu nuu ndaa Jesuu.
Ta ndrakan kātitu'un ndra nuu ra
naja kua jā'a Pilatu ña chā'ni ra ñivi
judíu kīchi iti' ñu'u' Galilea ma nuu
sòkó na kiti jàna na kuenda Ndioo.
2 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu
chi'in ñivi ka'ìin ikan:
—¿Naja kua chànini ndo? ¿A
chànini ndo ña chā'ni ra na ti ìyo
ga kuati na kua inga ñivi ìyo ñu'u'
Galilea?, kùuni ndo.
3 Va na yüvi takan kùu yi. Ta tu
ndyo'o töve kùuni ndo ndakoo ndo
kuati jà'a ndo ta ki'vi ndo ku'un ndo
iti' Ndioo, ni naa ndo indukuni takua
nāa ndiakan.
4 ¿A chàku'uni ndo naja kua
kēkoyo ma torri ña nàni Siloé ma
ora ña kāchi'í cha'un uni ta'an ñivi
jā'a yi? Ta, ¿a ndē'e na tundo'o
cha'a' ña chīyo ga kuati na kua ma
ñivi chīyo ma ñuu Jerusalén?, kùuni
ndo.
5 Na yüvi takan kùu yi. Ta tu
ndyo'o töve kùuni ndo ndakoo ndo
ma kuati jà'a ndo ta chìkoni'i ndo
chi'in Ndioo indukuni ni naa ndo
takua nāa na ndia —kàti Jesuu.

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' yutun higu ña töve chà'a chiti

6 Takan kūu tajan te'en nāka'an
tuku Jesuu chi'in na:
—Tatiempu chīyo iin ra tāchi iin
yutun higu ma ñu'u' ra. Tajan rakan
chā'an ra chānde'e ra tuva cha chà'a
run chiti, va tüvi nī nata'an ra nï'iin
vu nuu run.
7 Yakan va te'en nāka'an ndio ra
chi'in ma ra musu ña jàkuenda ma
ñu'u' ra: "Cha uni kuiya kùu yi ña
kīchḭ nde'i run ta tükuii nde'i nï'iin
chiti run. Va'a ga na ka'ndaun run

ti jàtañu ka'a ni run nuñu'u' ta töve
na chà'a run”, kàti ra.
8 Tajan te'en nāka'an ndio ma ra
musu ra chi'in ra: “Yo'o racha'nu, na
ndakoun run jin tu iin kuiya i'yania,
vati ni jalanguai ñu'u' cha'a run ta
ni tain abono,
9 nde'o tu takan ku'va run chiti. Ta
tu küuni run tajan ni ka'nda ndioi
run”, kàti ra chi'in ma ra chà'nda
tiñu nuu ra.

Jànda'a Jesuu iin ña chata ti'i ma kivi nindeo

10 Iin kivi nindeo ndaa Jesuu
jàna'a ra nuu ñivi tichi veñu'u ñivi
judíu.
11 Ta ma tichi veñu'u ikan ndaa
iin ña cha ìyo cha'un uni kuiya ña
ku'vian jà'a ña ti'i chata ña, vati iin
tati xaan kùu yi ña jàti'i yi ña ña
endee küu kundaa va'a ña jà'a yi.
12 Takan kūu ta ora ndē'e ma
Jesuu ña, tajan kāna ra ña ta te'en
kīcha'a ra kà'an ra chi'an:
—Vitin va cha ndā'un —kàti ra
chi'an.
13 Tajan jūndii ra nda'a' ra chata
ña, ta ma ora ikani chūndaa va'a ña
ta ndā'a ña jà'a ra, tajan kīcha'a ña
jàka'nuan Ndioo.
14 Va ma ra chà'nda tiñu ma
veñu'u ikan, nduva'a kūxaan ra ña
jānda'a ma Jesuu ña iin kivi nindeo.
Tajan rakan te'en nāka'an ra chi'in
ma ñivi ka'ìin ikan:
—Ìyo iñu kivi ña jàtiñu yo ta'ii'iin
jamana, na kichi nda'a ndo ma kivi
ikan, ta töve na ja'a ndo ña kichi
ndo nduku ndo ña nda'a ndo ma kivi
nindeo —kàti ra chi'in na.
15 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu
chi'in ra:
—Ndyo'o ndian uvi nuu, ¿a tüvi
nàsama ndo ma burru jàna ndo a
jundiki jàna ndo ta chàndaka ndo
ndri nuu ko'o ndri takuii ma kivi
nindeo?
16 Va ma ña'a i'ya kùan ñivi Abra-
ham, ìyo yi ña nda'a ña vaji kivi
nindeo kùu yi ti ma kui'na kuxini ña
nàni Satanaa ña cha ìyo cha'un uni
kuiya kùu yi ña jànde'e yi tundo'o
ña chi'in ma kue'e ikan —kàti Jesuu.
17 Tajan ma ora kā'an Jesuu takan,
ta nduva'a kuii kūkanuu ma ndian
xaani ndè'e ra, va tandi'i ma ñivi ña
ka'ìin ma ikan, nduva'a kuii chìsii na
nde'e na ma tiñu ka'nu ña jà'a Jesuu.

Jesuu, kà'an ra iin ku'va cha'a' chiti yukú mostaza
(Mt. 13:31-32; Mr. 4:30-32)

18 Ta te'en nāka'an ma Jesuu:
—¿Nda chi'in induku ma nuu
chà'nda Ndioo tiñu ta nda chi'in kùu
jando indukui yi?, kùuni ndo.
19 Taku ma nuu chà'nda Ndioo
tiñu indukuni yi chi'in ma chiti yukú
mostaza ña tàchi yo, vati chà'nu
sukun yi takua kàa inga yutun na'nu
ña nda saa kùu ja'a ri taka ri nuu
vati soko run —kàti Jesuu.

Jesuu, kàtitu'un ra iin ku'va cha'a' yuchan iya
(Mt. 13:33)

20 Tajan te'en nāka'an ndiko ma
Jesuu:
—¿Nda chi'in jàndo indukui nuu
chà'nda ma Ndioo tiñu?, kùuni ndo.
21 Ma nuu chà'nda Ndioo tiñu
indukuni yi chi'in ma yuchan iya ña
jàkanuu ñivi ña'a chi'in kua'a' yuti
ora ni ja'a vi paan, ikan na nandaa
ma yuchan.

Ma yuve'e tuu nuu kì'vi yo nuu ndaa Ndioo
(Mt. 7:13-14, 21-23)

22 Tajan kēe ndio Jesuu kuàjana'a
ra tu'un Ndioo nani ñuu ta nani
kuariya ña ìyo iti' kuà'an ñuu
Jerusalén.
23 Tajan iin ma ra ndaa ma ikan
te'en kīcha'a chìkatu'un ra nuu Je-
suu:
—Yo'o Racha'nu, ¿a tiani ma
ñivi kùu ma ndian jàkakú Ndioo?,
kùuniun —kàti ra.
Tajan te'en nāka'an Jesuu:
24 —Jani'i ndo ta kùu ki'vi ndo ma
yuve'e tuu, vati yu'u kàti chi'in ndo
ti kua'a' na ni kuuni na ki'vi na, va
na küu yi ti ya'a tuu yi.
25 Tajan ora ndòto ndio ma ra
chito'o ma ve'e ta chāsi ndio ra yi,
ta ndyo'o ndian ni ndoo iti' chata
ve'e, te'en ni ka'an ndo chi'in ra:

“Yo'o racha'nu na nunaun yuve'e nuu ndi”, ni kati ndo. Ta rakan ni kati ra: “Na töve nàkotoi ndo ta ni töve chìtoi ndanu kīchi ndo”, ni kati ra.
26 Ta ikan jan te'en ni kicha'a ndio ndo ka'an ndo: “Cha chāchi ndi ta chī'i ndi chi'un, ta jāna'un nuu ndi ma kai nuu ìyo ndi”, ni kati ndo.
27 Ta rakan te'en ni naka'an ra chi'in ndo: “Na tüvi chìtoi ndanu kīchi ndo, yakan va na kesiin ndo xiin ta na ku'un ndo ti mamaa ndian kini kùu ndo”, ni kati ra.
28 Tajan ikan ni kuaku ndo ña ndava nda nu'u ndo ni kari'u ora ni nde'e ndo ma Abraham, Isaac ta Jacob chi'in tandi'i inga ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ña ka'ìin ndra nuu chà'nda Ndioo tiñu. Ta ndyo'o ti java chata ve'e ni kindoo ndo.
29 Vati ora ikan ni kichi kua'a' ñivi ìyo ninii ka'nu ñu'u ñuñivi, ña ni kuiin na kachi na chi'in Ndioo nuu chà'nda ra tiñu.
30 Yakan va kua'a' ndian kùu ma ndian nuu ndi'inia vitin, ni kuu na ndian nunuu. Ta kua'a' ndian kùu ma ndian nunuu vitin, ni kuu na ndian nuu ndi'inia —kàti Jesuu.

Jesuu chàku ra cha'a' ñivi ìyo ñuu Jerusalén
(Mt. 23:37-39)

31 Takan kūu tajan juuni ma ora ikan, chāa iin ndra fariseu nuu ndaa Jesuu. Ta ndrakan te'en nāka'an ndra chi'in ra:
—Na ku'un inga chiyo ti Herode kùuni ra ka'ni ra ñun —kàti ndra.
32 Tajan Jesuu te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:
—Na ku'un ndiko ndo nuu ndaa ma rakan ña ya'a vata ta katitu'un ndo nuu ra, ti vitin ta itaan kùu yi ña ni tavani'i tati xaan ndiso ñivi ta ni janda'i ñivi ku'vi ndia, ta nda isaa kùu yi ña ni chinu jà'i yi, kàti ndo chi'in ra.
33 Yakan va ìyo yi ña ku'in ma iti' i'ya vitin, itaan ta isaa, vati na vä'a kuvi iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo inga ñuu tuva yüvi ñuu Jerusalén kùu yi.
34 Nda'vi ta'an ndyo'o ñivi ìyo ñuu Jerusalén, ña endee chà'ni ndo ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ta juuni endee jàndikun ndo ta chà'ni ndo chi'in yuu tandi'i ndra tāchi Ndioo ña kàtitu'un ndra tu'un ra nuu ndo. Vati yu'u nduva'a kua'a' cha'a' kūuni tindei ndo nuu ma tundo'o takua jà'a tiatan' chi'in tiun kuati se'e ri ña tìxe'e ri ndri tichi ndichin ri. Takan kūuni ja'i chi'in ndo niku va nī kuuni ndo.
35 Yakan va yu'u kàti chi'in ndo vitin ti na tüva ni koo Ndioo chi'in ndo ñuu ndo, ta tüva ni nde'e ndo yu'u ndia, nda kati keta ma kivi ña ìyo yi ña ka'an ndo te'en nui: “Ya'a ií ra vàchi chi'in sivi Racha'nu Ndioo”, ni kati ndo —kàti Jesuu.

14

Jesuu, jànda'a ra iin raku'vi jà'a kuiñu

1 Takan kūu tajan iin kivi nindeo, chā'an Jesuu chākachi ra ve'e iin ra chà'nda tiñu nuu ñivi fariseu. Va inga ma ndian fariseu ka'ìin ma ikan jàkuenda na Jesuu,
2 nde'o tu janda'a ra iin raku'vi jà'a kuiñu ña ndaa yatini nuu ra.
3 Tajan te'en kīcha'a chìkatu'un ndio Jesuu nuu ma ndra matru jàkua'a tutu Ndioo chi'in nuu ndra fariseu:
—¿Naja kua kati ma tutu ley Ndioo, a va'a ña jànda'a yo ndian ku'vi ma kivi nindeo, a vä'a? —kàti Jesuu.
4 Va taxiin kìndoo ndra. Ta ikan jan jūndii ndio Jesuu nda'a' ra chata ma ra kù'vi, tajan ndā'a ndio ra jā'a ra. Ta kà'an ndio Jesuu chi'in ra ña na ku'un ra ve'e ra.
5 Takan kūu tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ndra fariseu:
—Taku ndyo'o ndra fariseu, ¿a tüvi tàva ndo jundiki a burru jàna ndo ma tichi soko ka'nu ma ora kòyo ndri ma tichi yi ma kivi nindeo?, kùuni ndo.
6 Va ora kā'an Jesuu takan chi'in ndra, endee tükuii nani kà'an ndra.

Jesuu, jàna'a ra naja kua jà'a yo ora chà'an yo nuu ìyo viko tànda'a

7 Ta ora ndē'e Jesuu ña kàchin na
tayu ka'nu tiá ña kùnandi na yu'u
mesa nuu ìyo viko tanda'a, tajan
te'en jākuninaa ra na chi'in tu'un
i'ya:
8 —Ora ìyo iin ndian jàmvitaa ndo
nuu ìyo viko tanda'a, na künandi
ndo tayu ka'nu tiá ña ndaa ikan,
ti koto chaa iin ra jàmvitaa na ña
ka'nuga kua ndyo'o,
9 ta ora ni nde'e ma ra jainvitaa
ndo ra, ta rakan te'en ni ka'an ndio
ra chi'in ndo: "Na kundachiyo ndo
nuu tayu chiña ti ni kunandi inga
ra'ya", kàti ra chi'in ndo. Ta ndyo'o
ìyo yi ña kundachiyo ndo ikan, vaji
kanuu ndo. Ta ku'un ndio ndo kuku-
nandi ndo tayu ka'ìin nuu ndi'inia.
10 Yakan va ora jàmvitaa na ndo,
na kunandi ndo ma tayu ka'ìin nuu
ndi'inia, tajan ora ni nde'e ndio ma
ra jāinvitaa ndo ndo, tajan te'en ni
ka'an ndio ra chi'in ndo: "Ndyo'o
meru, na ku'un ndo kukunandi ndo
ma tayu ka'nuga ña ndaa ndakan."
Tajan ora ni kuni ma ndian ka'ìin
xiin ndo ña kà'an ra chi'in ndo, ta
ni tiñu'u ndio na ndo.
11 Vati ma ndian chàta'ani jaka'nu
juuni maa', ndiakan Ndioo ni
jakukanuu ra na. Va ma ndian
jànda'vi juuni maa', ndiakan ni
jaka'nu Ndioo na.
12 Takan kūu tajan te'en nāka'an
Jesuu chi'in ma ra jā'a viko ikan:
—Ora ni ja'un iin viko ka'nu, na
jämvitaun ni merun ni ñiviun ni
ndra yaniun, ta ni ndian kuika ndia.
Vati tu takani jà'un, ni ka'nda ndiko
na kuenda nuu̱n, ora ni jainvitaa na
ñu̱n ña ku'un iin viko ña ni ja'a na
tiá iti' nuu.
13 Yakan va ora ni ja'un iin viko,
va'a ga ña jainvitaaun ma ndian
nda'vi chi'in ndian ku'vi ndian kuaá
ta chi'in ndian koxo.
14 Tu takani jà'un nduva'a kuii sii
ni kuuniun cha'a' ma ña jā'un chi'in
na, ti vaji na küu ku'va ndiko na ma
ña chā'un nuu na, va ora ni nataku
ndiko ma ndian va'a, Ndioo ni ku'va
ra ña ka'nu nuu̱n cha'a' ma ña jā'un
kuenda na.

Jesuu kàtitu'un ra iin ku'va cha'a' ñivi kùuni ki'vi nuu chà'nda Ndioo tiñu
(Mt. 22:1-10)

15 Takan kūu ta iin ma ra nàndi
yu'u mesa, te'en nāka'an ra chi'in
Jesuu:
—Na sii kuuni ndian ni ku'un
kachi chi'in Ndioo nuu chà'nda ra
tiñu —kàti ra.
16 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra iin
ku'va nuu ra:
—Iin ra chīyo taji'na, jà'a ra iin
viko ka'nu. Ta rakan ti tāchi ra
ma ra musu ra ña na ku'un ra
kujainvitaa ra kua'a' ñivi.
17 Takan kūu ta ora cha ìyo va'a
tandi'i ma ña ni kachi na, tajan
tāchi ndiko ra ma ra musu ra ña na
ku'un ra kujandakutu'un ra ma ñivi
jāinvitaa ra ña na kichi na ti cha ìyo
va'a yi.
18 Va ta'ii'iin ndiakan kātitu'un na
ña ìyo inga tuku tiñu ni ja'a na.
Taku ora chāa ndio ra nuu ìyo ma
ra nunuu, te'en nāka'an ra chi'in
ma ra musu ikan: "Na küu ku'in
ti já jātai iin ñu'u', ta ìyo yi ña
ku'in kunde'i yi. Yakan va chìkain
ñamani nuu̱n ña na ka'nu kooniun
ti na küu ku'in", kàti ra.
19 Ta inga tuku ra va te'en nāka'an
ra chi'in ma musu: "Já jātai u'un
ta'an yunta, ta ìyo yi ña ku'in kuki'in
ku'va ndri nde'o tu va'a jàtiñu ndri.
Yakan va chìkain ñamani nuu̱n ña
na ka'nu kooniun ti na küu ku'in",
kàti ra.
20 Ta ma inga ra te'en nāka'an ra
chi'in ra: "Já tānda'i, yakan va ka'nu
kooniun ti na küu ku'in", kàti ra.
21 Takan kūu tajan chīkoni'i ndiko
ma musu kuà'an ra nuu ìyo ma ra
chà'nda tiñu nuu ra. Ta kātitu'un
ndi'i ra yi nuu ra. Va nduva'a kuii
kūxaan ra, tajan te'en nāka'an ndio
ra chi'in ra: "Na ku'u̱n kunandukuu̱n
vaji ndian nda'vi chi'in ndian cha'a
pe'lu chi'in ndian kuaá a ndian
kukue'e nda ni kuuni ma iti' kai, ta
nda yu'u ñuu ndia. Ta kundakaun
na kichi na nde've chi'un", kàti ra.

22 Takan kūu ta nunuuni te'en nāka'an ndiko ra chi'in ma ra chito'o ra: “Yo'o racha'nu, cha jā'i ma ña kātitu'u̱n nui, ta juuni takä'an kutu ma tichi ve'e”, kàti ra.
23 Tajan te'en nāka'an tuku ma ra chito'o ra chi'in ra: “Na ku'un ndikoun kunandukū̱n tiá ma ndian nda'vi ña jàtiñu iti' tichi ku'u ta na janiniun inga ñivi ña na kichi na chi'un ma ve'i, ikan na kutu yi”, kàti ra chi'in ra.
24 Yakan va yu'u, kàti nuu ndo ti nï'iin ma ndian jāinvitai ma nunuu na küu ga kachi na ma ña jā'i —kàti Jesuu.

Ndetiñu ta kùu kuu yo ñivi jàkua'a chi'in Jesuu
(Mt. 10:37-38)

25 Takan kūu tajan nduva'a kuii kua'a' ñivi chàkunuu chi'in Jesuu. Ta ikan jan te'en nāka'an ndio ra chi'in na:
26 —Tu ìyo iin ndian kùuni ki'vi iti' kuà'in, ìyo yi ña kuuniga na nde'e na yu'u kua kùuni na nde'e na tatá na, ma'á na, ñasi'i na, se'e na, yani na ñivi ta'an na, ta naani na ña kùuni na nde'e na juuni maa na. Takan ìyo yi ña ja'a na ta kùu kuu na ndian jàkua'a chi'i̱n.
27 Tu ìyo iin ma ndian töve va'a ña ku'un na iti' kuà'in vaji ndava ìyo yi ña kuvi na cha'i, na küu kuu na ndian jàkua'a chi'i̱n ndia.
28 Ta tu ìyo iin yo kùuni ja'a iin ve'e, ji'na ìyo yi ña tavani'i ji'na ndo kuenda ta ikan nde'e ndio ndo tu keta ma xu'un' ndo, tajan ja'a ndio ndo yi.
29 Ta indukuni kùu yi tu cha kīcha'a ndo jà'a ndo ma cha'a ve'e, ta na këtaga ma xu'un' ndo ña jàchinu ndo yi, ni kuakú ndaa ma ñivi ndo chi'in tu'un i'ya:
30 “Nde'e ndo naja kua kàa ve'e kundu ña jàva'a rakan, ti nī chinu jà'a ra yi”, kàti na.
31 Ta juuni tu ìyo iin ra kùu rey ña kùuni ra kanita'an ra chi'in inga rey ña chà'nda tiñu inga ñuu, va iin rey ìyo uchi mii jandaru ra ta inga ra ìyo oko mii jandaru ra, ¿a tüvi ìyo yi ña kunandi ra ja'a ji'na ra kuenda, nde'o tu kùu kanita'an ra chi'in ma ra kùu rey ña vachi chi'in oko mii jandaru?, kùuni ndo.
32 Ta tu küu ja'a ma ra kùu rey ña ìyo uchi mii jandaru kanita'an ra chi'in ra, kuuni ra, tajan ni tachi ndio ra uvi uni ma ndra tatun ra na kujandondaa ndra tiñu nuu inga ma ra kùu rey ora juuni vàchi chikaga ra chi'in ma jandaru ra ña na tüva kanita'an ndra.
33 Yakan va tu küu ndakoo ndo ndisaa ma ña ìyo nuu ndo, ta küu kuu ndo ma ndra jàkua'a chi'i̱n.

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' ñií ña naja kua kuu yi tuva jàña yi ña u'vá yi
(Mt. 5:13; Mr. 9:50)

34 ’Yakan va taku ma ñií va'a yi, va tu naa ña u'vá yi, ta na küuga kuu u'vá yi inga cha'a'.
35 Ma ñií ikan tüva nda kuenda yi ni kuenda ñu'u' ta ni kuenda abono tajan chàta yo yi. Yakan va ndyo'o ndian ìyo chinituni, na taso'o ndo ña kà'in —kàti Jesuu chi'in na.

15

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' mvechala ña kuànaa
(Mt. 18:10-14)

1 Tajan ndisaa ma ndian nàka'an xu'un' kuenda ñuu ka'nu Roma, ta inga ndian jà'a kuati cha jāyatin na na nuu nda Jesuu ña kùuni na taso'o na ña kà'an ra.
2 Takan kūu tajan ma ndra fariseu chi'in ndra matru jàkua'a tutu Ndioo, te'en kīcha'a ndra kà'an ndra chata Jesuu chi'in tu'un i'ya:
—Ra'ya ya'a ga chàta'ani ra ndikita'an ra kachi ra chi'in ma ndian jà'a kuati —kàti ndra.
3 Tajan Jesuu te'en nāka'an ndio ra iin ku'va nuu ndra:
4 —Tu ìyo nda ndyo'o ìyo iin cientu mvechala jàna, ta jàkuanaa ndo iin ri tichi ku'u nuu chàkunuu ndo kùmi ndo ri, ¿a tüvi ndakoo ndo ndi kumi xiko cha'un kumi ndri ta ku'un ndio ndo kunanduku ndo ma

kiti kuànaa nda kati nata'an ndo ri?,
kùuni ndo.
5 Ta ora cha nāta'an ndio ndo ri,
tajan nduva'a kuii chìsii ndio ndo ña
ndava chìso chata ndo ri.
6 Ta ora chàa ndio ndo ve'e ndo,
tajan jàti'vi ta'an ndo ndian nàkoto
ndo ta ndian ìyo yatin xiin ve'e ndo,
ta te'en nàka'an ndio ndo chi'in na:
"Na sii kuunio ti ma mvechala jànai
ña kuànaa jā'i cha nāta'an ndikoi
ri", kàti ndo chi'in na.
7 Yu'u kàti ti indukuni kua ikan
kùu yi chi'in iin ndian jà'a kuati tuva
ndàkoo na ma ña jà'a na ta ki'vi na
iti' Ndioo. Nduva'a kuii sii ni kuuni
Ndioo ìyo andivi cha'a' ra kua cha'a'
inga kumi xiko cha'un kumi ñivi ña
tüva chiniñu'u na ki'vi na iti' Ndioo,
ti ñivi va'a kùu na kùuni na —kàti
Jesuu.

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' xu'un' ña kuànaa

8 Takan kūu tajan te'en nāka'an
tuku Jesuu chi'in na:
—Taji'na chīyo iin ña ìyo uchi
ta'an xu'un' kaa nuu, ta jākuanaa ña
iin yi. Yakan va ma ña jā'a ña kùu
ña tāa ña iin ñu'ú kandil ma tichi
ve'an, ta kīcha'a ña nàti'vian nda
kati nata'an ña yi.
9 Tajan ora cha nāta'an ña yi, ta-
jan jāti'vi ta'an ña ndisaa ma ndian
nàkotoan chi'in ndian ìyo xiin ve'an,
tajan te'en kīcha'a ndioan kà'an ña
chi'in na: "Na sii kuunio ti cha
nāta'in ma xu'un' ña kuànaa jā'i",
kàtian.
10 Yakan va yu'u kàtị chi'in ndo ti
juuni nduva'a kuii sii ni kuuni ndian
tati jà'a tiñu nuu Ndioo ora ndakoo
iin ra kuati jà'a ra ta chìkoni'i ra iti'
Ndioo —kàti Jesuu.

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' iin ra kuànaa se'e

11 Takan kūu tajan te'en nāka'an
tuku Jesuu iin ku'va nuu na:
—Taji'na chīyo iin ra ìyo uvi ta'an
ndra se'e ra.
12 Tajan ma rayoko tiá te'en
nāka'an ra chi'in ma tatá ra: "Yo'o
tatá, kùunị ña ku'vaun ma ndatiñu
ña ìyo yi ña ndaki'ịn", kàti ra. Tajan
ma tatá ndra nāta'vi ra ma ndatiñu
ra nuu ninduvi ndra.
13 Tajan chāa ndio iin kivi ña xìko
ndio ma ra tivaa tiá ma ndatiñu ra.
Ta chi'in ma xu'un' nī'i ra ña xīko
ra yi kēe ra kuà'an ra iin ñuu nuu
chika ña endee ndī'i ma xu'un' ra
jānaa ra ti tüvi nī chito ra kumi ra
yi.
14 Ta ora cha ndī'i ndio ma xu'un'
jānaa ra, tajan nduva'a kuii chīyo iin
tama' nuu ñuu ikan ta yā'a ndio ra
soko.
15 Tajan kuà'an ndio ra
kuànanduku ra tiñu jà'a ra nuu
iin ma ra ìyo ikan. Ta ikan jan
rakan tāchi ndio ra ra na ku'un ra
kujakuenda ra kini jàna ra ña ka'ìin
iti' tichi ku'u.
16 Ta rakan ti ya'a chìsoko ra ña
ndava kùuni ra kachi ra ña kini
chàchi ndri ta tüvi nda yo chà'a yi
nuu ra.
17 Tajan chā'a ndio ra kuenda ña
te'en kīcha'a ra chànini ra chi'in
juuni maa ra: "Ta ndisaa ndra musu
jàtiñu chi'in tatá yo, ndava chàkoso
ndayu chàchi ndra, ta maa yo i'ya
ndava chì'o soko ña tüvi ni'o ña
kacho."
18 Yakan va chānini ra: "Va'a ga
chikoni'i ndiko yo ve'e ma tatá yo ta
te'en kà'an yo nuu ra: Yo'o tatá, cha
chìtoi ti iin kuati ka'nu kùu ma ña
jā'i chi'un ta chi'in Ndioo ndia.
19 Yakan va na kuàtiñun yu'u
takua chàtiñu ma ndra kùu musụn
ta tüva ìyo yi ña ka'un ña ra se'un
kùi." Takan chānini ra ña ni ka'an
ra chi'in ma tatá ra.
20 Tajan chīkoni'i ndio ra kuà'an
ra iti' ve'e ma tatá ra.
'Tajan ora ndē'e ma tatá ra ña
yatinia vàchi ra, tajan nduva'a kuii
kūnda'vini ra se'e ra ta kāndakunu
ndio ra chāta'an ra nuu ra, ta
ikan kāña'a ra chi'in ma se'e ra ta
chūnumi ndaa ra ra.
21 Takan kūu tajan te'en nāka'an
ndio ma ra se'e ra chi'in ra: "Yo'o
tatá, cha chìtoi ti iin kuati ka'nu
kuu ma ña jā'i chi'un ta chi'in Ndioo
ndia. Yakan va tüva ìyo yi ña ka'un
ña ra se'un kùi", kàti ra.
22 Va ma tatá ra te'en nāka'an
ra chi'in ma ndra kùu musu ra:

"¡Numini kuki'in ndo ma ja'ma va'a
ga ta na jaku'un ndo yi ra! Ta juuni
na kunda'a ndo iin xe'e ta ti'i ndo
yi nda'a' ra chi'in ndichan ña kundii
cha'a ra.
23 Ta juuni na kuki'in ndo iin
jundiki vali ta ndu'u ga ta ka'ni ndo
ri, ti ni ja'i iin viko ka'nu ta ni kacho,
24 vati ma ra se'i ña kīchaa vitin
kùu ra takua kùu iin ra cha chī'í
kuendai va vitin cha nātaku ndiko
ra, cha jākunai ra ta vitin cha
nāta'an ndikoi ra." Takan kūu ta
ora chīnu kà'an ndio ra takan tajan
kīcha'a ndio ndra jà'a ndra viko
kuenda ra.
25 'Ta ora chāa ma ra chava'a se'e
ra ña jàtiñu tichi ku'u yatini ma nuu
ìyo ve'e, tajan ikan chīni ra ña chìta
ma yaa ta tàcha'a na,
26 ta ikan jan kāna ra iin ma ra
musu ma tatá ra, tajan chīkatu'un
ndio ra nuu ra ña nayi kuu ma nuu
ìyo ve'e.
27 Tajan te'en nāka'an ndio ma ra
musu ikan chi'in ra. "Ma ra yaniun
cha kīchaa ndiko ra. Yakan va ma
tatáun tāchi ra ña na kutiin ndra
ma jundiki vali ta ndu'uga ta chā'ni
ndra ri ti ma ra yaniun kīchaa ndito
ra", kàti ra.
28 Va ma ra yani ra chava'a nī
kuuni ra ki'vi ra ma tichi ve'e ti ya'a
kàyuni ra. Yakan va ma tatá ra kēe
ra ma tichi ve'e ta chājanini ra ra ña
na ki'vi ra ma tichi ve'e nuu ìyo ma
viko.
29 Tajan te'en nāka'an ndio ra
chi'in ma tatá ra: "Yo'o tatá, cha
chìto va'un ti cha ya'a kua'a' kuiya
kùu yi ña jàtiñui chi'un, ta ndisaa
ma ña kà'un chi'ṯin jà'i yi, ta tükuii
nda ora kuva'un vaji iin tixu'u vali
nui ña jà'i iin viko chi'in ma ndra
amigui.
30 Ta vitin kīchaa ma ra se'un ña
chājanaa ka'ani xu'ṯun' chi'in ñivi
ña'a tondo, ta cha'a' rakan chā'niun
ma jundiki vali ña ndu'uga ña ìyo
nuṯun." Takan kàti ra chi'in ma tatá
ra.
31 'Tajan ma tatá ra te'en nāka'an
ndio ra chi'in ra: "Yo'o se'yu, cha
chìtoi ti ndisaa tiempu ìyoun chi'ṯin,
yakan va tandi'i ma ña ìyo nui juuni
ña'un kùu yi ndia.
32 Va vitin iin ña va'a kùu yi tu ja'a
yo iin viko. Ta sii kuunio ti ma ra
yaniun kùu ra takua kùu iin ra cha
chī'í kuenda yo va vitin cha nātaku
ndiko ra. Cha jākunaa yo ra niku
va vitin cha nāta'an ndiko yo ra."
Takan kàti ma tatá ra chi'in ra —kàti
Jesuu.

16

*Jesuu kàtitu'un ra iin ku'va cha'a'
iin ra musu ña jānaa ndatiñu chito'o*

1 Takan kūu tajan te'en nāka'an
Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in
ra:
—Taji'na chīyo iin ra kuika, ta
rakan ti juuni chīyo iin ra chà'nda
tiñu nuu ma ndra kùu musu ra ndia.
Ta ikan jan ìyo iin yo chākatitu'un
nuu ma ra kùu chito'o ma ra kùu
musu ña chà'nda tiñu, janaa ka'ani
ra xu'un' ra.
2 Ta ikan jan kāna ndio ma ra
chito'o ra ra ta te'en nāka'an ra
chi'in ra: "Cha chìtoi ti yöve tiñu
ndaa kùu ma ña jà'un kuendai.
Yakan va na ja'a yo kuenda cha'a'
ma tiñu jā'un ti tüva ni jatiñṯun
kuendai", kàti ra.
3 Tajan te'en kīcha'a ndio ma ra
musu ra chànini ra ora kā'an ra
takan chi'in ra: "¿Naja kua ja'a yo
ña ma ra kùu chito'o yo tāva ra yo
tichi tiñu jà'a yo i'ya, ta tüvi ñàndeo
ña jàtiñu yo nuu ma ñu'u', ta kànuu
yo ndakan yo tunda'vi ve'e ñivi?
4 Aan, cha chìto yo nayi ni ja'a yo
ora ni kindaa ma ra chito'o yo tiñu
jà'a yo, ikan na ku'va ñivi na koo yo
ve'e na", kùuni ra.
5 Tajan kāna ndio ra ta'ii'iin ma
ndian tàvi nuu ma chito'o ra. Ta
ora chāa ndio na nuu ra, tajan
te'en chīkatu'un ndio ra nuu iin ma
ra tàvi nuu ma chito'o ra: "¿Naja
tàviun nuu ma chito'i?", kàti ra.
6 Tajan te'en nāka'an ra chi'in ra:
"Tàvi̱ iin cientu litru cete nuu ra",
kàti ra. Tajan te'en nāka'an tuku ma
ra musu kuxini ikan chi'in ra: "I'ya
ìyo ma tutu cha'a' ma ña tàviun, na

kunandiun ta taun nuu yi ña tàviun
uvi xiko uchi nia. Ta takan ta'nda
ma kuendaun”, kàti ra.
7 Tajan te'en chīkatu'un tuku ra
nuu inga ma ra tàvi: “¿Ta yo'o, naja
tàviun nuu ra?”, kàti ra. Tajan te'en
nāka'an ra chi'in ra: “Tàvi̱ iin cientu
karia trigu nuu ra”, kàti ra. Ta-
jan te'en nāka'an ndio ma ra musu
kuxini chi'in ra: “I'ya ìyo ma tutu
cha'a' ma ña tàviun. Na kunandiun
ta taun ña tàviun kumi xikonia nuu
ra, ta takan ta'nda kuendaun”, kàti
ra.
8 Tajan ma ra kùu chito'o ma musu
kuxini ña töve va'a jàtiñu, chā'a ra
kuenda ña ya'a yati jàtiñu ma ra
musu ikan kuenda juuni maa ra,
vati tiá yati ma ndian ñuñivi nde've
jàtiñu na kuenda juuni maa na kua
ma ñivi chìnuni tu'un Ndioo.
9 ’Yakan va yu'u Jesuu, kàtitu'in
nuu ndo ña na kuàtiñu ndo ma ña
kuika ndo ña töve va'a ña ìyo ma
ñuñivi i'ya, ikan na kùu ni'i ndo
amigu ndo. Ta ora ndi'i ma ña
kuika ndo kuu ni'i ndo inga ra kùu
tindee ndo nuu ni koo ndo endeeni
iti' andivi.
10 Yakan va tu jàtiñu va'a yo ma
tiñu ta'ani ña chà'a ma chito'o yo
nuu yo indukuni ni jatiñu va'a yo
kuenda ra ora ni ku'va ra ma tiñu
ka'nuga nuu yo. Va tu töve jàtiñu
va'a yo ora chà'a ra ma tiñu ta'ani
nuu yo, indukuni töve ni jatiñu va'a
yo tu ku'va ra iin tiñu ka'nuga nuu
yo ndia.
11 Yakan va tu töve jàtiñu va'a ndo
chi'in ma ña kuika ndo ña ìyo chi'in
ndo ma ñuñivi i'ya, juuni töve ni
ku'va Ndioo ma ya'vi ka'nu nuu ndo
iti' andivi, ti töve ìyo tundeeni ra
chi'in ndo.
12 Ta tu töve jàtiñu va'a ndo chi'in
ma tiñu tatu chā'a na nuu ndo ma
ñuñivi i'ya, indukuni töve ni ku'va
Ndioo ña koo ña'a maa ndo ndia.
13 ’Ta juuni na küu ja'a iin ra musu
tiñu nuu uvi ndra kùu chito'o ra,
ti ni kuuni ra nde'e ra iin ra ta ni
kuxaani ra nde'e ra inga ra. Yakan
va na küu jachi'in ra ña kà'an iin ra
ta ja'a ra ña kà'an inga ra, ti töve
indukuni chànini ndra. Ta juuni na
küu kuunio nde'o Ndioo tuva kùunio
nde'o ma xu'un' ndia —kàti Jesuu.
14 Ta takua ma ndra fariseu ya'a
kùuni ndra nde'e ndra ma xu'un',
yakan va ora chīni ndra ña kā'an
Jesuu ndisaa ma tu'un i'ya, tajan
kīcha'a ndra chàtu'un ndra Jesuu.
15 Va Jesuu te'en nāka'an ra chi'in
ndra:
—Ndyo'o kùu ma ndian jà'ani ndo
ña kùu ñivi va'a nuu nde'e tandi'i
ñivi, va Ndioo takua cha chà'a ra
kuenda naja kua chànini ndo, ña
jàka'nu ndo ma ña ìyo nuu ndo,
yakan va Ndioo ya'a xaani ra ndè'e
ra ma kuàja'a ndo.

Ni koo ñivi chi'in Ndioo nuu chà'nda ra tiñu

16 ’Nda tiempu kēta Xuva takani
cha ìyo ma Ley tāa Moisés chi'in
ma tutu Ndioo ña kàti yi naja kua
kùuni Ndioo ña jà'a yo. Nda ora
ikan, kàtitu'un ndi tu'un va'a Ndioo
ña jàna'a yi ña cha chāta'an nuu
chà'nda ra tiñu. Ta vitin ya'a ga
kua'a' ñivi nànduku na naja kua kuu
ki'vi na nuu ìyo ra.
17 Yakan va yu'u kàti chi'in ndo
ti taku andivi ta ñu'u' ñuñivi ni
naa yi, va ma tu'un kà'an nuu ma
tutu Ndioo töve ni naa yi, nda kati
jachinu ji'na yi ma ña kà'an yi.

Jàna'a Jesuu ña na vä'a ndàkoo yo ñasi'o
(Mt. 19:1-12; Mr. 10:1-12)

18 ’Taku tu iin ra'ii ndàkoo ra
ñasi'i ra ta tànda'a ra chi'in inga
ña'a, iin kuati jà'a ra kuenda Ndioo.
Ta ma ra tànda'a chi'in iin ña'a ña
cha ndākoo ii, juuni iin kuati kùu yi
ndia.

Iin ra kuika chi'in ra nàni Lázaru

19 ’Taji'na chīyo iin ra kuika ña
chāku'un ra ja'ma ya'a va'a ta ya'vi.
Ta rakan ti tandi'i kivi jà'a ra viko ta
nduva'a vii jàkutu ra ndia.
20 Ta juuni chūnandi iin ra nda'vi
ña nàni Lázaru ma nuu ñu'u' yuve'e
ra. Ta rakan iin ra ya'a kua'a' ndi'i
lakua ìyo kuñu ra.

21 Ta ma ra ndà'vi i'ya chùnandi
ra ikan ti kùuni ra kachi ra ma che'e
yu'u ma ra kuika ña chìta xuu mesa.
Ta nda ma ina cha jàyatin ndri ndri
nuu nàndi ra ña yùvi ndri nuu ma
ndi'i kàa ra.
22 Va kēta iin kivi ña chī'í ma
ra nda'vi ikan. Ta ma ndra kùu
tati jà'a tiñu nuu Ndioo ndàka ndio
ndra ra kuà'an ndra nuu ni koo ra
chi'in racha'nu Abraham ma andivi.
Takan kūu ta chāa iin kivi ña juuni
chī'í ma ra kuika, ta kūchi na ra
ndia.
23 'Ta ora ndè'e ndio ma ra kuika
tundo'o ma andaya', ta ikan jan
ndōni'i ra nuu ra ta chika ndē'e ra
ña ndaa Lázaru chi'in Abraham ma
andivi.
24 Ta ikan jan te'en kānachaa
ni'i ra: "Yo'o tatá Abraham, na
kunda'viniun yu'u, ta tachiun ma
Lázaru na jatii ra xini nda'a' ra chi'in
takuii ta kichi janani ra yi nuu yai,
ikan na ndovichin yi, vati ya'a ndè'i
tundo'o tichi ñu'ú i'ya", kàti ma ra
kuika.
25 Tajan te'en nāka'an ndio ma
Abraham chi'in ra: "Yo'o se'yu,
na kuku'uniun ña ma nuu ñu'u'
ñuñivi nuu kīchiun, nduva'a kuii
va'a chīyoun, ta Lázaru ti mamaa
tunda'vini chākunuu ra. Ta vitin
chìsii ra ìyo ra i'ya, ta yo'o ndè'un
tundo'o.
26 Ta juuni ìyo iin xa'va ka'nu
ma'ñu yo, ña ni ma ndian ka'ìin i'ya
na küu keta chiyo na iti' chiña, ta ni
ndian ka'ìin chiña na küu keta chiyo
na iti' te'en ndia", kàti Abraham.
27 'Tajan te'en nāka'an tuku ma ra
kuika chi'in ra: "Tu takan kùu yi
chìkain inga ñamani nuu̱n, yo'o tatá
Abraham, ña na tachiun ma Lázaru
na ku'un ra ñuñivi nuu ìyo ma tatái,
28 vati ma ikan ìyo u'un ta'an ndra
yani̱, na katitu'un ra nuu ndra na
chikoni'i ndiko ndra chi'in Ndioo,
koto nde'e ndra tundo'o takua ndè'i
tundo'o i'ya", kàti ra.
29 Tajan te'en nāka'an Abraham
chi'in ma ra kuika: "Cha ìyo tutu
Ndioo tāa Moisés chi'in ndra ta juuni
ìyo tu'un tāa ma ndra kà'an chi'in
tu'un yu'u Ndioo ndia, ndisaa ña
kà'an nuu tutu ikan, na jakua'a ndra
yi ta jachi'in ndra ña kà'an yi", kàti
Abraham.
30 Tajan te'en nāka'an ndio ma ra
kuika chi'in ra: "Ndicha ña takan
kùu yi yo'o tatá Abraham, va tu
nataku ndiko iin ra ndií, ta keta ra
ka'an ra nuu ndra, ni chinuni ndra
ta jaña ndra ma kuati jà'a ndra",
kàti ma ra kuika chi'in ma Abraham.
31 Va ma Abraham te'en nāka'an
ra chi'in ra: "Tu töve jàchi'in ndra
ma tu'un tāa ma Moisés chi'in tu'un
tāa ndra kā'an chi'in tu'un yu'u
Ndioo chīyo taji'na, indukuni töve
ni jachi'in ndra ma ña kà'an iin ra
ndií tuva nataku ndiko ra ta keta ra
nuu ndra." Takan kàti ma Abraham
chi'in ma ra kuika —kàti Jesuu.

17

Iin kuati ka'nu kùu yi tuva kuà'an yo iti' töve va'a
(Mt. 18:6-7, 21-22; Mr. 9:42)

1 Takan kūu tajan te'en nāka'an
Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in
ra:
—Taku ma nuu ñu'u' i'ya ya'a ga
ìyo kua'a' ma ndian jà'a kuati, va
nda'vi ta'an ma ra jàna'a ma kuati
nuu inga na vati ni nde'e ra tundo'o.
2 Va'a ga tuva ku'ni na iin yuu
mulinu sukun ra ta jaku'un na ra
tichi tañu'u, koto jana'a ra kuati nuu
ma ndiakuati i'ya.
3 Yakan va na ja'a ndo kuenda nuu
ndo. Tu iin ndian ta'an ndo ja'a na
kuati chata ndo, na ka'an ndo chi'in
na ti yüvi ña va'a ma ña jà'a na. Ta
tu jachi'in na ma ña kà'an ndo, ta
ìyo yi ña jaka'nuni ndo ma kuati na.
4 Ta tu ucha cha'a' jà'a na
kuati chata ndo iin kivi ta ucha
cha'a' kuàka'an na nuu ndo ña na
jaka'nuni ndo ma kuati na ti tüva
ja'a na yi, ta ìyo yi ña jaka'nuni ndo
na —kàti Jesuu.

Kàtitu'un Jesuu ti tu chìnunio ña kà'an ra ni koo tundeeni ra chi'in yo

5 Takan kūu tajan te'en kīcha'a
kà'an ndio ma ndra tatun Jesuu nuu
ra:

—Na tindeun ndi, ikan na chinuni ndi tiá ma tu'un Ndioo —kàti ndra chi'in Jesuu.

6 Tajan te'en nāka'an ndio ma Jesuu iin ku'va chi'in ndra:

—Tu chìnuni ndo vaji ita'vi takua ndi'i ma chiti yuku mostaza, kuu ka'an ndo chi'in yutun morera nda ikan: "Ña kundachiyoun chiña ta ku'ṉn kundaun tichi tañu'u ikan", kàti ndo chi'in run. Ta ndicha ña ni jachi'in run ña kà'an ndo —kàti Jesuu chi'in ndra.

Jesuu jàna'a ra iin ku'va cha'a' ña naja kua ìyo ndian kùu musu Ndioo

7 Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in na:

—Tu ìyo nda ndyo'o ìyo iin ra kùu musu ndo ña já kīchaa ra ña chā'an ra chāta'vi ra ñu'u' a chākumi ra mvechala jàna ndo, ¿a ni ka'an ndo chi'in ra ña na ya'a ra ta kunandi ra kachi ra?, kùuni ndo.

8 Na töve ndicha ña ni ja'a ndo takan ti java te'en ni ka'an ndo chi'in ra: "Na ja'un ña kuxini ndi ta taun yi nuu mesa, ta nda ora chinu kachi ndi tajan kunandiun kachiun ta ko'un ndia", ni kati ndo chi'in ra.

9 Ma ña ni ja'a ndo chi'in ra kùu yi ña tüvi ni ku'va ndo ta'vindioo nuu ra cha'a' ma ña jā'a ra, vati ma tiñu tāva ndo nuu ra.

10 Taku ndyo'o ora cha jàchinu ndo ma tiñu tāchi Ndioo ña jà'a ndo, te'en ìyo yi ña ka'an ndo: "Na tüvi ìyo yi ña tiñu'ṉn ndi, ti ma tiñu jā'a ndi kùu ma ña ìyo yi ña ja'a ndi", kàti ndo —kàti Jesuu.

Jesuu jànda'a ra uchi ta'an ndra kù'vi jà'a kue'e ta'yu

11 Ta ma tichi iti' nuu kuà'an Jesuu ma ñuu Jerusalén, yā'a ji'na ra ñu'u' Samaria chi'in ñu'u' Galilea.

12 Ta chā'an ndio ra nuu kàndii iin kuariya ta ikan ndē'e ra uchi ta'an ndra ndo'o kue'e ta'yu ña ndē'e chika ndra ra. Yakan va nuu ka'ìin ndra chika, te'en kānachaa ndra ra:

13 —Yo'o Tatá Jesuu, na ja'un ñamani nuu ndi ta kunda'viniun ndyu'u —kàti ndra.

14 Tajan ora ndē'e Jesuu nuu ka'ìin ndra ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Na ku'un ndo kujana'a ndo ndo nuu ma ndra sutu ti cha ndā'a ndo —kàti Jesuu chi'in ndra.

Tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra ta chi'in ña chìkani ndra kuà'an ndra ta chā'a ndra kuenda ña cha ndā'a ndra.

15 Tajan iin ma raku'vi ña ìyo tañu ndra ora chā'a ra kuenda ña cha ndā'a ra, ta chīkokani ndiko ra kuà'an ra nuu ndaa Jesuu, ña nduva'a kuii ni'i kānachaa ra ña jàka'nu ra Ndioo.

16 Tajan ora chāa ndio ra nuu ndaa Jesuu ta chūnandi chiti ra nuu ra nda kati nani te'e nuu ra nuu ñu'u'. Ta te'en kīcha'a kà'an ra chi'in Jesuu:

—Na ta'vindioun cha'a' ña jānda'un yu'u —kàti ra chi'in Jesuu. Ta rakan yüvi ra judíu kùu ra ti ra ñu'u' Samariani kùu ra.

17 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ñivi ka'ìin ikan:

—Cha chìto va'i ti uchi ta'an ndra jānda'i. ¿Ndanu ìyo ma inga iín ta'an ndra?

18 ¿Naja tüvi vàchi inga ma ndra judíu ta jaka'nu ndra Ndioo ña uvanuu ma ra ñu'u' Samaria kīchaa?, kùuni ndo —kàti Jesuu chi'in ma ñivi.

19 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—Ndeta ta ku'un ve'un, ti cha'a' ña chìnuniun kùu yi ña cha ndā'un —kàti Jesuu chi'in ma ra Samaria.

Tu'un jàna'a naja kua ni kichi nuu chà'nda Ndioo tiñu
(Mt. 24:23-28, 36-41)

20 Tajan te'en kīcha'a chìkatu'un ma ndra fariseu nuu Jesuu:

—¿Nda ora ni kichaa nuu chà'nda Ndioo tiñu? —kàti ndra.

Ta te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Taku ma nuu chà'nda Ndioo tiñu na küu nde'o yi ma ora ni kichaa yi.

21 Yakan va ma ora ikan na küu ka'an ñivi ña i'ya kùu nuu ìyo Ndioo ra chà'nda tiñu a ikan, vati ndicha

kuii ña cha ìyo yi tañu ndo —kàti Jesuu chi'in ndra.

Tajan te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:

22 —Ni chaa iin kivi ña ni kuuni ndo nde'e ndiko ndo yu'u ra Se'e ñivi tāchi Ndioo ma ora ni kichi̱ inga cha'a'. Va kumaniga kèta yi.

23 Vati ìyo ñivi ni ka'an: “I'ya ndaa ra”, a “Ndakan vàchi ra”, ni kati na. Va koto tändikun ndo ku'un ndo chata na.

24 Vati ma kivi ni kichi ndiko yu'u, ra Se'e ñivi tāchi Ndioo jandondichi̱n ma ora ni koyoi takua jà'a ma tacha ora kòyo yi ña jandondichini yi iti' andivi a nda nikuuni. Takan ni ndotacha jà'a yu'u, ra Se'e ñivi tāchi Ndioo ora ni kichi ndikoi inga cha'a'.

25 Va ìyo yi ña nde'e ji'nai tundo'o, ta tüvi kùuni ma ñivi ìyo ma tiempu i'ya nde'e na yu'u.

26 Vati ma tiempu ni kichi ndiko yu'u ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, indukuni ni ja'a ma ñivi takua jā'a na tiempu chīyo Noé.

27 Va ma tiempu ikan, chàchi na ta chì'i na ta tànda'a na. Tajan nunuu ni chāa ndio ma kivi ña kī'vi ndio Noé ma tichi varku ra ta kūun ndio ma savi ta tandi'i ñivi töve kī'vi ma tichi varku chī'í ndi'i kuii na.

28 Ta indukuni jā'a na tiempu chīyo Lot ndia, ti ma ñivi chàchi na, chì'i na, ta jàta na ndatiñu ta xìko na yi, ta tàchi na ta jàva'a na ve'e na,

29 va ora kēe ndio ma Lot ma ñuu Sodoma, tajan Ndioo nunuu ni jākoyo ndio ra ñu'ú chi'in azufre ma iti' andivi chata na, ta takan jā'a ra ña chā'ni ndi'i ra na.

30 Takan ni kuu ma ora ni keta kivi ña ni kichi ndiko ra Se'e ñivi tāchi Ndioo.

31 ’Vati ma kivi ikan tu ìyo nda ndyo'o ka'ìin ndo siki ve'e ndo, na kï'vi ndo ni ña tävani'i ndo ndatiñu ndo ña ka'ìin tichi yi. Ta nda ndyo'o kàchika tichi ku'u ma ora ikan, tiá va'a ña na kü'un ndo ve'e ndo ndia.

32 Na kuku'uni ndo naja kua tā'an ñasi'i Lot ña chī'an.

33 Ma ora ikan tu nanduku ndo naja kua kakú ndo, ni kuvi ndo, va tuva kuvi ndo cha'a' ma Racha'nu Ndioo, ni koo ndo chi'in ra endeeni.

34 ’Yakan va yu'u kàti chi'in ndo ti ma chanikuaa ora ikan tu uvi ta'an ndra kàndoyo ndra kìxi ndra tichi iin ve'eni, iin ra va ni kani'i ma Racha'nu Ndioo ña ku'un ra chi'in ra, ta inga ra töve.

35 Ta tu uvi ta'an ñivi ña'a iin ndikoni vi, iin ña va ni kàni'i ma Racha'nu Ndioo kuà'an ña chi'in ra, ta inga ña töve.

36 Ta indukuni kùu yi tu uvi ta'an ndra'ii jàtiñu ndra ku'u, iin ra va ni kàni'i ma Racha'nu Ndioo ku'un ra chi'in ra, ta inga ra töve —kàti Jesuu chi'in ndra.

37 Tajan te'en chīkatu'un ndio ma ndra jàkua'a chi'in ra nuu ra:

—Yo'o Racha'nu, ¿ta ndanu ni kuu yi takan? —kàti ndra.

Tajan te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Taku nuu kàndii ma ña chì'í, ikan kuti'vi ma chii chàchi ndri —kàti Jesuu.

18

Jesuu, kàtitu'un ra iin ku'va cha'a' iin ña'a kīndoo nda'vi ta cha'a' iin ra juez ra jàndondaa kuati

1 Takan kūu tajan te'en kīcha'a Jesuu jàna'a ra iin ku'va nuu na, cha'a' naja kua ìyo yi ña ka'an na chi'in Ndioo ndisaa tiempu koto jàña na ña jà'a na yi:

2 —Taji'na chīyo iin ra kùu vesi ña jàndondaa tiñu. Ta rakan ti tükuii jàka'nu ra Ndioo, ta tüvi tìñu'u ra ñivi ndia.

3 Ta juuni ma ñuu ikan ìyo iin ña'a kīndoo nda'vi. Ta yakan ti ìyo iin kuati chi'an, yakan va nani kivi chà'an ña chàti'an kuati nuu ma ra vesi, ta yakan te'en kà'an ña: “Yo'o racha'nu, na tindeun yu'u ta jàndondaun ma kuati jà'a inga ñivi chi'i̱n”, kàtian.

4 Ta cha kua'a' tiempu kùu yi ña chāti'an kuati nuu ra ta tükuii kùuni ra jachi'in ra ma ña kà'an ña. Va juuni maa ra te'en chànini ra: “Vaji

töve jàka'nui Ndioo ta töve tìñu'i
ñivi,
5 va tava ma ña'a kìndonda'vi
i'ya endee töve jàña ña ña kìchi
ti'an kuati nui, yakan va va'a ga
ña na jandondai ma kuatian koto
jasananian xiṉi chi'in ma tiñu jà'i,
ta jakayunian yu'u." Takan chànini
ra —kàti Jesuu.
6 Tajan te'en nāka'an ndio ma
Racha'nu Jesuu chi'in na:
—Ndisaa ña'a kùu ma ña chànini
ma ra vesi kini ña jàndondaa kuati.
7 Yakan va tu ma ra kùu vesi ña
jàndondaa tiñu jà'a ra yi vaji yüvi
ra va'a kùu ra, kùuni yi ka'an yi ña
nduva'a ga va'a ni ja'a ma Racha'nu
Ndioo yi chi'in yo tuva chìkan yo yi
nuu ra nàni kivi ndia. Ta Ndioo, ¿a
ni kuyanga ra ku'va ra ma ña chìkan
ndo nuu ra?, kùuni ndo.
8 Ta cha'a' yakan kùu yi ña yu'u
kà'in chi'in ndo juuni numini ni
ka'an Ndioo cha'a' ndo tuva takan
ja'a ndo. Va ma ora ni kichaa ndiko
ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo ma nuu
ñu'u' ñuñivi i'ya, nde'o tuva juuni
nata'an ga ra ma ndian chìnuni
tu'un ra —kàti Jesuu.

Jesuu kàtitu'un ra iin ku'va cha'a' iin ra fariseu ta cha'a' iin ra nàka'an xu'un' kuenda ñuu ka'nu Roma

9 Tajan te'en nāka'an tuku Jesuu
iin ku'va nuu ma ñivi inga cha'a',
vati ìyo ndian kàti ña kùu na ndian
va'a, va tüvi ndicha, ti tüvi kùuni na
nde'e na ta'an na:
10 —Ìyo uvi ta'an ndra'ii ña chā'an
ndra chāka'an ndra chi'in Ndioo
tichi veñu'u ka'nu. Va iin ra kùu ra
fariseu ta inga ra kùu ra, ra nàka'an
xu'un' kuenda ñuu ka'nu Roma.
11 Tajan ma ra fariseu chūndaa
ra ta te'en kīcha'a ra kà'an ra
chi'in Ndioo cha'a' ra tichi ma
veñu'u ka'nu: "Yo'o Racha'nu chà'i
ta'vindioo nuu̱n, vati tüvi jà'i takua
jà'a inga na ña su'u na ta kini na
ta kì'vi na chi'in ña'a yüvi ñasi'i
na. Ta juuni chà'i ta'vindioo nuu̱n,
ti tüvi jà'i takua jà'a ma ra nàka'an
xu'un' kuenda ñuu Roma ña ndaa
ikan ndia.
12 Vati yu'u jànditai yu'i uvi cha'a'
iin jamana ta chà'i uchi porcientu
ma xu'un' jàkanai nuu̱n ndia."
Takan kàti ma ra fariseu ña kà'an
ra chi'in Ndioo.
13 'Takan kūu ta ma ra nàka'an
xu'un' kīndoo ra ndaa ra yatini ma
ikan ta ni tüvi kàni'i ra ma nuu
ra ña nde'e ra iti' andivi, ta kāni
ra pechu ra ti ya'a nda'vi kùuni
ra tajan te'en kīcha'a ra kà'an ra
chi'in Ndioo: "Yo'o Racha'nu Ndioo
na kunda'viniun nde'un yu'u, vati
chìtoi ti iin ra jà'a kuatini kùi", kàti
ra.
14 Takan kūu yakan va yu'u kàti
chi'in ndo ti ma ra nàka'an xu'un'
ora kēe ra kuà'an ra ve'e ra cha
jānaa Ndioo kuati ra, va ma ra
fariseu töve. Vati ma ndian jàka'nu
juuni maa, ni jakukanuu Ndioo na,
ta ma ndian kà'an nda'vi cha'a' nuu
Ndioo, ni jaka'nu Ndioo na.

Jesuu jà'ií ra ndiakuati (Mt. 19:13-15; Mr. 10:13-16)

15 Ta juuni ka'ìin ñivi ikan ña
chàndaka na ndiakuati se'e na, na
jundii Jesuu nda'a' ra xini na, va ora
ndē'e ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu
ña takan jā'a na, tajan te'en kīcha'a
ndio ndra kà'an xaan ndra nuu ma
ndian chàndaka ma ndiakuati nuu
Jesuu:
—Na kündaka ndo se'e ndo nuu
ndaa Jesuu —kàti ndra.
16 Tajan kāna ndio Jesuu ndra
jàkua'a chi'in ra, ta te'en nāka'an ra
chi'in ndra:
—¡Na jä'a ndo takan! Ku'va
ndyo'o ña na kichi ma ndiakuati nui,
ta na käsi ndo nuu na, ti ma ñivi ìyo
nuu chà'nda Ndioo tiñu, indukuni
kàa na kua kàa ma ndiakuati.
17 Yakan va ndicha va'i ña kà'in
chi'in ndo ti tu töve chìnuni ndo
tu'un Ndioo takua chìnuni ndiakuati
ka'ìin i'ya, na küu ki'vi ndo koo ndo
chi'in Ndioo nuu chà'nda ra tiñu
—kàti Jesuu chi'in ndra.

Iin ra kuika nàtu'un ra chi'in Jesuu (Mt. 19:16-30; Mr. 10:17-31)

18 Takan kūu ta iin ra chà'nda tiñu
nuu ñivi judíu te'en chīkatu'un ra
nuu Jesuu:

—Yo'o Matru va'a, ¿nayi ìyo yi ña ja'i ta kùu ni'i̱ nuu koo nditoi endeeni chi'in Ndioo? —kàti ra.
19 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:
—¿Ta naja kà'un ña kùi Matru va'a? Ta uvanuuni ra va'a kùu ra ña ìyo ra, ta rakan kùu ra Ndioo.
20 ¿A cha chìtoun naja kua kà'an ma tu'un Ndioo? Ma tu'un Ndioo te'en kà'an yi —kàti Jesuu chi'in ra. —Na kï'viun chi'in ña'a yüvi ñasi'un, na kä'niun, na sü'un na kä'un tu'un vata chata inga ñivi, ta na tiñu'u̱n tatáun chi'in ma'un —kàti ra.
21 Tajan rakan te'en nāka'an ndio ra chi'in Jesuu:
—Ndisaa yakan cha jā'i yi nda ora kūi ravali —kàti ra.
22 Ta ora chīni Jesuu ma ña kā'an ra, tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ra:
—Uvanuunia nakuyi kumani ña jà'un: na xiko ndi'un ma ña ìyo nuu̱n ta jachaun ma xu'un' nuu ndian nda'vi. Takan ìyo yi ña ja'un ta kuu ni'un ña kuikaun iti' andivi. Ta ora cha jā'un yi, tajan na kichiun ta ku'u̱n chatai —kàti Jesuu chi'in ra.
23 Takan kūu ta ora chīni ndio ra ma ña kā'an Jesuu, tajan nduva'a kuii nda'vi kùuni ra, ti ya'a kuika ra.
24 Ta ora ndē'e Jesuu ña nda'vi kùuni ra, tajan te'en nāka'an ra chi'in ñivi ka'ìin ikan:
—Ya'aga ndetiñu kuenda ndian kuika ña kì'vi na nuu chà'nda Ndioo tiñu.
25 ¿A nde'un iin cha'a' ña kì'vi iin camellu xe'e iin kutiku? Ta takua iin ra kuika na küu ki'vi ra nuu chà'nda Ndioo tiñu —kàti Jesuu.
26 Ta ma ndian chīni ña kā'an Jesuu te'en kīcha'a na chìkatu'un na nuu ra:
—Aan, ¿ta nda ndian kùu ma ndian ni kakú tuva takan?, kùuniun —kàti na.
27 Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in na:
—Ma ña ndetiñu kuenda ma ñivi, kuenda ma Ndioo töve ndetiñu kùu yi —kàti Jesuu.
28 Takan kūu tajan te'en nāka'an Petu' chi'in ra:
—Yo'o Racha'nu taku ndyu'u ndākoo ndi ndisaa ña ìyo nuu ndi, ta tāndikun ndi chataun —kàti Petu' chi'in Jesuu.
29 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu:
—Ndicha va'i ña kà'in chi'in ndo, ti nda ndian nikuuni ña ndākoo na ve'e na ñasi'i na yani na tatá na ta se'e na cha'a' ña kuàkatitu'un na naja kua koo ñivi chi'in Ndioo nuu chà'nda ra tiñu,
30 ni ni'i na tiá kua'a' ya'vi na ñuñivi i'ya ta juuni ni ni'i na ya'vi na tiá iti' nuu ndia, ti ni ni'i na nuu koo ndito na endeeni chi'in Ndioo nuu chà'nda ra tiñu —kàti Jesuu.

Cha'a' uni kàtitu'un tuku Jesuu ña ni kuvi ra
(Mt. 20:17-19; Mr. 10:32-34)

31 Takan kūu tajan kāna ndio Jesuu ndi uchi uvi ma ndra jàkua'a chi'in ra, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:
—Vitin ni ko'o ñuu Jerusalén, vati ikan ni chinu ma ña kā'an ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ndisaa ña tāa ndra cha'a' ña ni ta'an ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo.
32 Vati ma ñivi judíu ni ku'va na ra nda'a' ñivi vàchi inga ñuu. Ta ndiakan ni kuàtu'un na ra, ta ni ka'an ti'ini na chata ra, ta ni tivisii na ra,
33 tajan kani na ra ta ka'ni na ra, va tichi uni kivi ni nataku ndiko ra tañu ñivi ndií —kàti Jesuu.
34 Va ma ndra jàkua'a chi'in ra tükuii nī kutunini ndra ma ña kā'an ra, ta ni tüvi chìto ndra nda kuenda kùu ma ña kā'an ra chi'in ndra, vati na chä'a Ndioo ña kutunini ndra ma ña kà'an ra.

Jànda'a Jesuu iin ra kuaá ìyo iti' ñuu Jericó
(Mt. 20:29-34; Mr. 10:46-52)

35 Ora cha kuàkuyatin Jesuu ma ñuu Jericó, ta ikan ndē'e ra ña nàndi iin ra kuaá yu'u iti' nuu kuà'an ra ña chìkan ra tunda'vi.
36 Yakan va ora chīni ra ña ya'a kua'a' ñivi, tajan chīkatu'un ndio ra nuu ma ñivi ña nayi kùu ma ikan.

37 Tajan kātitu'un na nuu ra ña
Jesuu ra ñuu Nazaret kùu ra ña yà'a
ra ma ikan.
38 Tajan te'en kīcha'a ra kànachaa
ra:
—Yo'o Jesuu tata racha'nu David,
na kunda'viniun yu'u —kàti ra.
39 Ta ma ndian kuà'an iti' nuu
kà'an xaan na chi'in ra ña na taxiin
koo yu'u ra, va vi'a kànachaa ra
te'en kà'an ndiko ra:
—Yo'o Jesuu tata racha'nu David,
na kunda'viniun yu'u —kàti ra.
40 Tajan chūndaa ndio Jesuu ta
tāchi ra na ña na kuki'in na ra.
Tajan ora chāa na chi'in ra yatin
ma nuu ndaa ra, tajan te'en kīcha'a
Jesuu chìkatu'un ra nuu ra:
41 —¿Nayi kùuniun ña ja'i chi'un?
—kàti Jesuu.
Tajan te'en nāka'an ma ra kuaá
chi'in ra:
—Yo'o Racha'nu, kùuni̱ ña na
janda'un tinui ikan na kuu nde'i
—kàti ra.
42 Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in
ra:
—Na ndondichin nde'un ti cha'a'
ña chìnuniun kùu yi, ña cha ndā'a
ma tinuu̱n —kàti Jesuu chi'in ra.
43 Tajan ña juuni ma ora ikani
kùu nande'e ra, tajan kīcha'a ndio
ra jàka'nu ra Ndioo, ta tāndikun ra
kuà'an ra chata Jesuu. Ta ndisaa
ma ñivi ndè'e ña kūu chi'in ra juuni
kìcha'a na jàka'nu na Ndioo ndia.

19

Jesuu kà'an ra chi'in ra nàni Zaqueo

1 Tajan kī'vi ndio Jesuu ma tichi
ñuu Jericó. Ta chàkunuu ra ikan.
2 Ta ma ñuu ikan ti ìyo iin ra
kuika nàni Zaqueo. Ta rakan ti
ra kùxini nuu ndra nàka'an xu'un'
kuenda ñuu ka'nu Roma kùu ra.
3 Ta rakan ti kùuni ra nakoto ra
Jesuu, va na küu nde'e ra ra, ti ya'a
kua'a' ñivi ta ya'a ndiki ra ndia.
4 Yakan va yā'a nduu ra kuà'an
ra iti' nuu, ta ikan ndāa ra nuu iin
yutun nàni sicómoro ña ndaa yatini
nuu ni ya'a Jesuu, ikan ti na kuu
nde'e ra ra.
5 Ta ora yā'a ndio Jesuu ma ikan,
tajan ndē'e ndaa ra nuu yutun nuu
nàndi ra, tajan te'en nāka'an Jesuu
chi'in ra:
—Yo'o Zaqueo, na nuu̱n, vati kivi
i'ya ni ndoi nuu ìyo ve'un —kàti
Jesuu chi'in ra.
6 Tajan numini nūu ndio ra ma
nuu yutun, ta chūnumi ra ra ti ya'a
chìsii ra ña kā'an Jesuu takan. Tajan
chāka ndio ra ra kuà'an ra ve'e ra.
7 Ta ora ndē'e ma ñivi ña kuà'an
Jesuu chi'in ra, tajan tükuii va'a
kūuni na, ta kīcha'a na kà'an ndaa
na chata Jesuu ña naja kuàkindoo ra
ve'e iin ra jà'a kuati, kàti na.
8 Tajan ndēta ndio ma Zaqueo ta
te'en kīcha'a ra kà'an ra chi'in ma
Racha'nu:
—Yo'o Racha'nu, java ma ndatiñu
ña ìyo nui, ni ku'vai yi nuu ma
ndian nda'vi, ta tu ìyo nda ndian
jānda'viña'i, nda kumi cha'a' ni
jachikoni'i ndikoi yi nuu na inga
cha'a' —kàti ra.
9 Tajan te'en nāka'an Jesuu:
—Vitin va cha kīchaa ña ni kakú
ñivi ìyo ve'e i'ya ti juuni ñivi Abra-
ham ra chīyo taji'na kùu ra'ya ndia.
10 Vati ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo,
vàchi nanduku ra ñivi ìyo ñuñivi
i'ya, ta vàchi jakakú ra ndian cha ìyo
tiempu ña kuànaa ndia.

Jesuu kà'an ra iin ku'va cha'a' ña naja kua jàtiñu yo chi'in uchi ta'an xu'un' kaa
(Mt. 25:14-30)

11 Ta ndava tàso'o ma ñivi ña
kà'an Jesuu, yakan va kīcha'a tuku
ra nàtu'un ra iin ku'va nuu na, vati
cha chìto ra ña chani chaa ra ma
ñuu Jerusalén. Ta cha'a' yakan kùu
yi ña chànini na ña chani kuyatin
kichaa nuu chà'nda Ndioo tiñu nuu
na.
12 Yakan va te'en kīcha'a nāka'an
Jesuu yi nuu na:
—Taji'na, chīyo iin ra ya'a ìñu'u.
Ta rakan ti kēe ra kuà'an ra inga
ñuu nuu chika, vati ikan ni ku'va
na tiñu nuu ra ña ni kuu ra Rey ta
ka'nda ra tiñu, tajan kichaa ndiko
ra.

13 Ta antea ña ni kee ra ku'un ra,
tajan kāna ra uchi ta'an ma ndra
musu ra, ta ta'ii'iin ndra chā'a ra iin
ma xu'un' oro ña ya'a ya'vi ndaa.
Tajan te'en nāka'an ra chi'in ndra:
"Na jatiñu va'a ndo chi'in ma xu'un'
ña chā'i nuu ndo, ta nda ora ni
kichaa ndikoi, tajan ku'va ndiko ndo
yi chi'in ña jàkanaa yi nui", kàti ra
chi'in ndra.
14 Va tava ma ñivi ñuu ra, ti
ya'a tixin na nde'e na ra, yakan
va tāchi na iin ndra kùu tatun ña
kuàkatitu'un ndra nuu ma rey, ta
te'en kà'an na nuu ma tatun: "Na
tüvi kùuni ndi ña kùu ra Rey ndi, ta
ka'nda ra tiñu nuu ndi." Takan kàti
na chi'in ma tatun.
15 'Va nī kuu yi takua chànini na
ja'a na, vati nì'i ra tiñu ña kùu ra
Rey nuu na, tajan ora cha kùu ra rey
ta chīkoni'i ndiko ra ñuu ra. Ta ora
chāa ndio ra ma ñuu ra, tajan tāchi
ndio ra tiñu chata ma ndra musu ña
chā'a ra xu'un' nuu ña na kichi ndra
vati kùuni ra koto ra naja jākanaa
ii'iin ndra chi'in ma xu'un' chā'a ra
nuu ndra.
16 Tajan chāa ma ra nunuu, ta
rakan te'en nāka'an ra chi'in ma rey
ikan: "Yo'o racha'nu, ma xu'un' ña
chā'a nuu̱n nui ña jātiñui chi'in yi ta
jākanaa yi nda uchi cha'a' tiá", kàti
ra.
17 Tajan te'en nāka'an ndio ma ra
kùu Rey chi'in ra: "Cha chìtoi ti
ya'a ga va'a ra musu kùu̱n, ta cha'a'
yakan kùu yi ña ìyo tundeenḭ chi'un.
Yakan va vitin ni ku'vai tiñu ka'nu
ga nuu̱n ña na ka'ndaun tiñu nuu
uchi ta'an ñuu", kàti ma ra kùu Rey
chi'in ra.
18 Tajan inga tuku ra chāa nuu
ra. Ta rakan te'en nāka'an ra chi'in
ra: "Yo'o racha'nu, ma xu'un' ña
chā'a nuu̱n nui ña jàtiñui chi'in yi ta
jākanaa yi nda u'un cha'a' tiá", kàti
ra.
19 Tajan te'en nāka'an ndio ma
ra kùu Rey chi'in ra: "Nuu yo'o ni
ku'vai tiñu ña na ka'ndaun tiñu nuu
u'un ta'an ñuu", kàti ra chi'in ra.
20 'Ta inga tuku ra chāa nuu ra,
ta rakan te'en nāka'an ra chi'in
ra: "Yo'o racha'nu, ma xu'un' ña
chā'a nuu̱n nui, ndākiva'i yi tichi iin
pañitu, i'ya ìyo ma xu'u̱n'.
21 Nī kuunḭ jatiñui chi'in yi vati
ndasiḭ nde'i ñu̱n, ti cha chìtoi ña
ya'a xaun, vati nàmaun ndatiñu ña
tāchi inga ñivi ta jàti'viun ña tüvi nī
tachiun", kàti ra.
22 Tajan te'en nāka'an ndio ma ra
kùu Rey chi'in ra: "Yo'o ra musu ña
tüvi va'a chànini. Cha'a' ma tu'un
kā'un chiña, ni tiso kuatḭ ñu̱n. Vati
juuni maun kà'un ña yu'u kùu iin
ra tüvi va'a jà'a, ta ña nàmai xu'un'
nuu ma ñivi ta tüvi jàtiñui, ta cha'a'
ña kà'un ña nakuisoi ndatiñu nuu
tüvi jàtiñui.
23 Yakan va tu chìtoun ña takan
kùu yi, ¿ta naja tüvi nī chati'un
yi tichi vanku niku, ta ora kichaa
ndikoi nuu ìyo ve'i, ikan na
jachikoni'i ndikoun yi nui chi'in ma
xu'un' siki yi niku? Va tüvi nī ja'un
takan", kàti ra.
24 Tajan te'en nāka'an tuku ma
ra kùu Rey chi'in ndian ka'ìin ikan:
"Na namaa ndo ma xu'un' ikan nuu
ra, ta ku'va ndo yi nuu ma ra
jākanaa uchi cha'a' tiá", kàti ra.
25 Tajan te'en nāka'an ma ñivi
ikan chi'in ra: "Yo'o racha'nu, na
tüvi va'a ma ña kā'un, vati rakan
cha jākanaa ra kua'a' xu'un' chi'in
ma xu'un' chā'un nuu ra", kàti na.
26 Tajan te'en nāka'an ma ra kùu
Rey: "I'ya kà'in chi'in ndo ti ma ñivi
jàtiñu va'a tiaga kua'a' ma ndatiñu
na ni koo, va ma ñivi töve jàtiñu
va'a, ni kindaa Ndioo ma tiñu jà'a
na vaji töve kua'a' yi.
27 Ta ma ndian töve kùuni ña
kui Rey niku, kuàki'in ndo na ta
kundaka ndo na kichi na i'ya, ta
ka'ni ndo na nui." Takan kàti ra.

Jesuu kì'vi ra ñuu Jerusalén

(Mt. 21:1-11; Mr. 11:1-11; Jn. 12:12-19)

28 Ta ora chinu kā'an Jesuu tu'un
ikan, tajan kēe ndiko ra kuà'an ra
ma iti' ñuu Jerusalén.
29 Tajan ora cha kùyatin ra nuu
kàndii ma ñuu Betfagé chi'in ñuu
Betania nuu ìyo yuku Olivu, tajan
tāchi ndio ra uvi ta'an ma ndra

jàkua'a chi'in ra ñuu ikan, va ji'na te'en kā'an ra chi'in ndra:
30 —Na ku'un ndo kuariya ña kàndii ikan ta ora chaa ndo ma ikan, ikan nata'an ndo iin burru ndikun ña nï'iin na takä'an koso. Na ndachi ndo ri ta kundaka ndo ri kichi ndo nui nde've.
31 Ta tu ìyo ndian chìkatu'un nuu ndo ña naja ndàchi ndo ri, ta kati ndo ti ma racha'nu chito'o ndo chiniñu'u ri kàti ndo —kàti Jesuu chi'in ndra.
32 Tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra ta nāta'an ndra ndisaa yi takua kātitu'un Jesuu nuu ndra.
33 Tajan kīcha'a ndra ndàchi ndra ma burru, ta ora ndē'e ma ra chito'o ri ndra, ta te'en kīcha'a chìkatu'un ra nuu ndra:
—¿Ta naja ndàchi ndo ma burru jànai? —kàti ra.
34 Tajan te'en nāka'an ndio ndra chi'in ra:
—Ndàchi ndi ri ti ma racha'nu chiniñu'u ri —kàti ndra chi'in ra.
35 Tajan jūndii ndio ndra ja'ma ndra chata ri ta kēñu'u ndra ri chāa ndra nuu ndaa Jesuu. Ta ikan jāndaa ndra ra chata ri.
36 Tajan kuàkua'an Jesuu, ta kua ikan chàkin ma ñivi ikan ja'ma na ma iti' kuà'an ra.
37 Tajan ora cha kūyatin ra iti' nuu inuu ma yuku Olivu, tajan ndisaa ma ndian chìnuni ña kuà'an chata ra, te'en kīcha'a na kànachaa na ña chìsii na. Ta jàka'nu na Ndioo cha'a' ndisaa ndatu ña ndè'e na jā'a ra:
38 —¡Ya'a ga ií kùu ma ra kùu Rey ña kīchaa chi'in ndatu ma Racha'nu Ndioo! ¡Ta na koo vii ma Racha'nu ìyo iti' andivi! ¡Ta na jaka'nu yo ra cha'a' ma ña jā'a ra! —kàti na.
39 Ta iin ma ndra fariseu, ña kuà'an tañu ma ñivi ikan, te'en kīcha'a ndra kà'an ndra nuu Jesuu:
—Matru, ¡na ka'un nuu ma ndian kàkichi chataun, na taxiin kuu yu'u na! —kàti ndra.
40 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra:
—Yu'u kàtitu'in nuu ndo ti tu jakutaxin ma ñivi vàchi chatai, nda ma yuu kàndoyo chiña ni jaka'nu yi yu'u ndia —kàti ra.
41 Ta ora cha kūyatin ndio Jesuu ma ñuu Jerusalén, ta te'en kīcha'a ra chàku ra cha'a' ma ñivi ñuu ikan, ora ndē'e ra yi:
42 —Ndyo'o ñivi ìyo ñuu Jerusalén tu kutunini ndo ña na nani'i ndo naja kua koo vii ndo chi'in Ndioo cha'a' ña ìyo ra i'ya chi'in ndo jitu ma kivi vitin, va na küu ga yi ni vitin, ta ni iti' nuu, ti cha tīndixe'e Ndioo yi nuu ndo.
43 Vati ni keta iin kivi ña ni koo kuati chi'in ndo ti ma ndian xaani nde'e ndo ni ja'a na iin muru naja kua kandii ñuu ndo, ta ni kuikonuu ndio na ndo ta kanita'an na chi'in ndo.
44 Yakan va ni ka'ni ndi'i na ndo, ta takan ni janaa na ma ñuu ndo ña nï'iin ga yuu ìyo cha'a' ve'e ndo tüva ni kindoo yi, vati töve kì'in ndo kuenda ma Racha'nu Ndioo ora cha kīchaa ra ña kùuni ra jakakú ra ndo —kàti Jesuu chi'in ma ñivi ñuu Jerusalén.

Jesuu tàva ra ndian xìko tichi kora veñu'u ka'nu ndian judíu ñuu Jerusalén

(Mt. 21:12-17; Mr. 11:15-19; Jn. 2:13-22)

45 Ta ora yā'a ña kā'an Jesuu takan, tajan kī'vi ndio ra ma tichi kora veñu'u ka'nu ndian judíu, ta kīcha'a ndio ra jàkunu ra ma ndian xìko chi'in ndian jàta ña ka'ìin ma ikan chi'in tu'un i'ya:
46 —Nuu ma tutu Ndioo kà'an yi ti ve'e i'ya kùu ve'e Ndioo, nuu kà'an na chi'in ra kàti yi. Va ndyo'o, jāndaku ndo yi iin ve'e ndrasu'u —kàti Jesuu chi'in na.
47 Ta tandi'i kivi jàna'a Jesuu nuu ma ñivi ma tichi veñu'u ka'nu ikan, ta ma ndra sutu cha'nu chi'in ndra jàkua'a tutu Ndioo, ta chi'in tandi'i ndracha'nu ña ìyo ma ñuu ikan nànduku ndra naja kua ja'a ndra ta kuu ni'i ndra kua ka'ni ndra Jesuu.
48 Va nī kuu ni'i ndra naja kua ja'a ndra ti ndisaa ma ñivi tàso'o na ña

kà'an Jesuu, ta chìsii na ña jàna'a ra nuu na.

20

Jesuu tüvi nī ka'an ra ndanu nì'i ra ndatu ra
(Mt. 21:23-27; Mr. 11:27-33)

1 Iin kivi ndaa Jesuu tichi kora veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén ña jàna'a ra nuu ma ñivi naja kua kuu yi ña jàkakú Ndioo ñivi. Ta ora ikan chāa ma ndra sutu cha'nu chi'in ndra matru jàkua'a tutu Ndioo, ta chi'in inga ndra cha'nu ma ñuu.
2 Ta te'en kīcha'a chìkatu'un ndra nuu ra:
—¿Yo tāchi ñu̱n ña jà'un te'en? Ta, ¿yo chā'a ndatu nuu̱n? —kàti ndra.
3 Ta te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra:
—Ji'na kùuni̱ ña katitu'un ndo nui iin ña ni ndakatu'in nuu ndo ndia:
4 ¿Yo tāchi Xuva ña jàkunduta ra, a Ndioo, a ñivi? —kàti Jesuu.
5 Tajan te'en kīcha'a ndio ndra nàtu'un xe'e ta'an ndra:
—Tu katio ña Ndioo tāchi ra, ta kati ra ña, ¿ta naja nī chinunio ma ña kà'an ra tuva takan?
6 Ta tu kàtio ña ñivi tāchi ra ni ka'ni ma ñivi yo chi'in yuu najaka, vati ndisaa na cha chàndatu na ña Xuva kà'an ra chi'in tu'un yu'u Ndioo —kàti ndra ña nātu'un ta'an ndra.
7 Tajan nāka'an ndio ndra chi'in Jesuu ña na töve chìto ndra yo tāchi ra ña jàkunduta ra ñivi.
8 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra:
—Ta ni yu'u na käti̱ nuu ndo yo chā'a ndatu nui ña jā'i te'en —kàti ra chi'in ndra.

Kà'an Jesuu iin ku'va cha'a' ndra tüvi va'a jàtiñu
(Mt. 21:33-44; Mr. 12:1-11)

9 Tajan te'en kīcha'a Jesuu kà'an ra iin ku'va nuu ma ñivi:
—Taji'na chīyo iin ra tāchi kua'a' yoku'u uva. Ta rakan ti jakilaa ra yi nuu ndra jàtiñu chi'in ra. Ta kēe ndio ra kuà'an ra iin nuu chika kua'a' tiempu.
10 Tajan ora cha kēta ma tiempu ña chìti ma uva, tajan tāchi ndio ra iin ra kùu musu ra ña na ku'un ra kuki'in ra java ma ña xuña'a ra nuu ndra. Va nī ni'i ra yi ti java kāni ndra ra, ta tāchi ndiko ndra ra nuu ma ra kùu chito'o ra.
11 Ta ikan jan tāchi ndiko ra inga ma ra kùu musu ra nuu ndra, va juuni tüvi nani nï'iin ra, ti java kāni ndra ra, ta tāchi ndiko ndra ra nuu ma ra kùu chito'o ra.
12 Ta tāchi ndiko tuku ra inga ra nuu ndra, ta rakan va jātakue'e ndra ta jākunu ndra ra.
13 'Tajan te'en nāka'an ndio ma ra chito'o ma ñu'u' chi'in juuni maa ra: "Aan cha chìto yo ma ña ni ja'a yo. Ni tachi yo ma ra kùu se'o, vati rakan kùu ma ra ni tiñu'u ndra najaka, ti ra se'e maa yo kùu ra." Takan chānini ra.
14 Tajan tāchi ndio ra se'e ra kuà'an ra. Ta ora ndē'e ma ndra jàtiñu ña vàchi ra, ta te'en kīcha'a ndra nàtu'un ta'an ndra: "Ra vàchi ikan kùu ma ra ni kindoo chi'in ndisaa ma ñu'u' i'ya, yakan va na ka'nio ra ta kindoo yo chi'in ndisaa ña'a ra", kàti ndra.
15 Tajan tīin ndio ndra ra, ta tāvani'i ndra ra iti' yu'u ma yoku'u uva. Ta ikan chā'ni ndra ra.
Ta ikan te'en chīkatu'un tuku Jesuu nuu ndra:
—¿Ta nayi ni ja'a ma ra kùu chito'o ma yoku'u uva chi'in ma ndra jàkuenda vu?, kùuni ndo.
16 ¿A ni ku'un ra ta ka'ni ra ma ndra jàtiñu chi'in ra, ta jakilaa ra yi nuu inga ndra?, kùuni ndo —kàti Jesuu.
Tajan ora chīni na ña kā'an ra takan tajan te'en nāka'an na:
—¡Ndioo na kü'va ra ña na kuu yi takan! —kàti na.
17 Tajan nānde'e ndio Jesuu nuu na ta te'en nāka'an ra:
—Ndicha ña ni kuu yi takan ti nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi:
Ma yuu ña jāchiyo ma ndra labañi
ña kùva'a ve'e,
yakan kùu ma yuu ka'nuga kuenda
Ndioo kua ndisaa yi.

18 Yakan va tu koyo ma ñivi chata ma
yuu ikan, ni kuche'e na takua ta'an
chi'in iin ko'o ora kè'ne yi. Ta juuni
tu koyo ma yuu ikan chata ma ñivi,
ni kuche'e ndi'i na, ta ni ndakuu na
yuyaka.

Chìkatu'un ñivi nuu Jesuu cha'a'
ma xu'un' nàka'an ma ñuu ka'nu
Roma nuu na
(Mt. 21:45-46; 22:15-22; Mr.
12:12-17)

19 Tajan juuni ma ora ikani kūuni
ma ndra jàkua'a tutu Ndioo chi'in
ndra sutu cha'nu tiin ndra Jesuu,
vati cha chā'a ndra kuenda ña kā'an
ra ma ku'va ikan chata ndra. Va nī
kuuni ndra ja'a ndra yi ti ndasii ndra
nde'e ndra ma ñivi chàkuu chi'in ra.
20 Tajan tāchi ndio ma ndra sutu
cha'nu iin ndra na kuja'a ndra
kuenda nuu chàkuu Jesuu ta na
taso'o ndra ma ña kà'an ra. Tajan
ora chāa ndra nuu ndaa Jesuu, ta
jā'ani ndra ña ndra ndicha kùu
ndra. Ta kīcha'a ndra kà'an ndra
chi'in Jesuu ña na ka'an ra iin tu'un
ña tüvi va'a, ikan na kuu ni'i ndra
kua tisokuati ndra ra nuu ma ndra
kumitiñu.
21 Tajan te'en chīkatu'un ndio
ndra nuu ra:
—Yo'o Matru, cha chìto ndi ti
ma ña kà'un chi'in ma ña jàna'un
ña ndaa kùu yi, ta indukuni kì'un
kuenda ndisaa ma ñivi, vati ndicha
ña jàna'un iti' va'a Ndioo nuu na.
22 Yakan va, ¿a va'a ña tia'vi ndi
xu'un' nuu ma ra kuvienu ñuu ka'nu
Roma, a vä'a? —kàti ndra.
23 Va ma Jesuu cha chā'a ra
kuenda ña kùuni ndra janda'viña'a
ndra ra chi'in ma tu'un kà'an ndra,
yakan va te'en nāka'an ra chi'in
ndra:
—¿Ta naja kì'in ndo ku'va yu'u?
24 Na jaya'a ndo iin xu'un' nui
nde'o yo na'na, ta yo sivi kùu ma ña
ìyo nuu yi —kàti ra.
Tajan te'en nāka'an ndra:
—Na'na ta sivi ma ra kuvienu ra
ìyo ñuu ka'nu Roma kùu yi —kàti
ndra.
25 Tajan te'en nāka'an Jesuu:
—Na ku'va ndo ña kùu ña'a ma
ra kùu kuvienu ìyo ñuu ka'nu Roma
nuu ra, ta na ku'va ndo ma ña kùu
ña'a Ndioo nuu Ndioo —kàti Jesuu
chi'in ndra.
26 Ta nī ni'i ndra naja kua ja'a ndra
ta tiin ndra Jesuu, vati tüvi nī ka'an
ra nï'iin tu'un vata. Yakan va taxiin
kīndoo ndra ña ndava yū'vi ndra
jā'a ma ña kā'an Jesuu.

Chìkatu'un ndra Saduceu naja
kua nàtaku ndiko ñivi ndií
(Mt. 22:23-33; Mr. 12:18-27)

27 Ta iin ndra Saduceu chānde'e
ndra nuu ndaa Jesuu, vati töve
chìnuni ndra ña nàtaku ndiko ma
ndian ndií. Ta te'en kīcha'a
chìkatu'un ndra nuu Jesuu:
28 —Yo'o Matru, racha'nu Moisés
tāa ra iin tutu taji'na ña kà'an yi ña
tu iin ra'ii chī'í ra ta tüvi nī chiyo
nï'iin se'e ra chi'in ñasi'i ra, tajan
ìyo yi ña ndaki'in ma ra yani ma ra
chī'í ma ña kìndonda'vi ta tanda'a
ra chi'an. Ta takan ni koo se'e ma ra
chī'í jà'a ma ra yani ra, kàti yi.
29 Ta chīyo ucha ta'an ndra ña kùu
ndra yani ndra. Ta ma ra nunuu
ji'na ra tānda'a chi'an, ta tüvi nī
chiyo se'e ra chi'an. Ta chī'í ra.
30 Ta ikan jan tānda'a inga ma
ra uvi ña kùu yani ra chi'an. Ta
indukuni chī'í ra ta nī chiyo nï'iin
se'e ra chi'an ndia.
31 Tajan tānda'a ma ra uni chi'an,
ta indukuni tüvi nī chiyo se'e ra
chi'an, ta chī'í ra ndia. Ta juuni kua
ikan tüvi nī chiyo nï'iin se'e ma ndi
ucha ta'an ndra chi'an ta chī'í ndra
ndia.
32 Tajan kēta ndio iin kivi ña nda
maa ña chī'í ndia.
33 Tajan ora ni keta ma kivi ña
nàtaku ndiko ma ñivi chī'í, ¿nda
ndra ni kuu iian ndakan, tuva ndi
ucha ndra tānda'a chi'an?, kùuniun
—kàti ndra chi'in Jesuu.
34 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu
chi'in ndra:
—Taku ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya
ma ndra'ii chi'in ma ñivi ña'a
tànda'a na,
35 va ma ñivi kāchin Ndioo ña koo
chi'in ra andivi ni janataku ndiko

ra na tañu ñivi ndií. Yakan va ma
ndian ni chaa ikan a ña'a' a ra'ii,
töva ni tanda'a vi ta töva ni ku'va na
ndian kuu se'e na ña koo ii na ndia,
36 vati ikan tüva ni kuvi na ti ni
kuu vii na takua kùu ma tati va'a
jà'a tiñu nuu Ndioo. Ta juuni ni kuu
na se'e ra ti cha nātaku ndiko na
kuenda ra ndia.
37 Vati maa ma Moisés jàna'a ra
nuu yo ña nàtaku ndiko ma ñivi
ndií. Ora chā'an ra chānde'e ra
nuu kàyu ma iñu ndu'va yati ikan
kā'an ra nuu ma Racha'nu Ndioo
te'en: "Yo'o Racha'nu Ndioo, ra kùu
ra jakuenda Abraham, ta Isaac chi'in
Jacob."
38 Vati ma Racha'nu Ndioo kùu
ra jàkuenda ma ndian nditoni, ta
yüvi kuenda ndian ndií, vati kuenda
Ndioo ndisaa ma ñivi kùu ndito na
—kàti Jesuu chi'in ndra.

39 Tajan iin ndra matru jàkua'a
tutu Ndioo ña ka'ìin ma ikan, te'en
nāka'an ndra chi'in Jesuu:

—Ya'a ga va'a kā'un yo'o matru
—kàti ndra.

40 Yakan va nï'iin ga ndra tüva nī
kuuni ndra ndakatu'un ndra nï'iin
nakuyi nuu Jesuu ora kā'an ra
takan.

Kàtitu'un Jesuu ña tata Rey David kùu ra
(Mt. 22:41-46; Mr. 12:35-37)

41 Tajan te'en chīkatu'un ndio Je-
suu nuu ndra:

—¿Ta naja kà'an ma ñivi ña tata
racha'nu David kùu ma Cristu?
42 Vati taku nuu ma tutu Salmu
juuni maa ma racha'nu David te'en
kà'an ra:

Ma Racha'nu Ndioo te'en nāka'an ra
chi'in ma ra kùu chito'i Cristu:
"¡Na'a ta kunandiun chiyo kua'i ti
i'ya ni ku'vai ma ndatui nuu̱n,
43 nda kati kanindoyoi ma ndian
xaani nde'e ñu̱n iti' cha'un!",
kàti Racha'nu Ndioo.
44 Yakan va kùuni yi ka'an yi, ti
vaji tata David kùu Cristu, va juuni
chito'o David kùu ra ndia —kàti
Jesuu chi'in ma ñivi ikan.

Jesuu tìsokuati ra ndra matru jàkua'a tutu Ndioo
(Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lc. 11:37-54)

45 Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in
ma ndra jàkua'a chi'in ra nuu ndè'e
ndisaa ñivi:
46 —¡Na ja'a ndo kuenda nuu ndo
chi'in ma ndra matru jàkua'a tutu
Ndioo! Ti chàta'ani ndra kakunuu
ndra chi'in ja'ma kani ma nuya'vi,
ikan na tiñu'u ma ñivi ndra. Ta ju-
uni nànduku ndra ma tayu ka'nuga
kunandi ndra ma tichi veñu'u ñivi
judíu a nuu ìyo viko ndia.
47 Ta juuni ndrakan kùu ndra
ña sù'u ndra ndatiñu ma ñivi
kìndonda'vi, ta jà'ani ndra ña
jakani ndra ma ña nàkuatu ndra
nuu ka'ìin kua'a' ñivi, ikan na ku-
uni na ña yüvi ndrasu'u kùu ndra.
Ndisaa ndrakan ni nde'e ndra kua'a'
ga tundo'o. —Takan kàti Jesuu chi'in
ndra jàkua'a chi'in ra.

21

Nuu sòkó ñanda'vi xu'un' kuenda Ndioo
(Mr. 12:41-44)

1 Tajan nàndi Jesuu ndè'e ra naja
kua ti'i ma ndian kuika xu'un' tichi
chatun nuu sòkó na yi kuenda
Ndioo.
2 Ta nunuuni ndē'e ra ña chàa iin
ña kīndoo nda'vi, ta tī'an uvi ta'an
xu'un' kuati tichi yi.
3 Yakan va ora ndē'e Jesuu ña tī'an
uvi ta'an xu'un' kuati tichi yi, tajan
te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:
—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo,
ti ma ña nda'vi ikan kua'a' ga xu'un'
sōkóan kua tandi'i na.
4 Va ma ndian kuika ti vaji ndicha
va'a ña kua'a' xu'un' tī'i na, va ña
chàkosonia kùu yi. Yakan va kua'a'
ga sōkóan ti chā'a ña tandi'i ma
xu'un' kùmian —kàti Jesuu.

Jesuu kàtitu'un ra ña ni kekoyo veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén
(Mt. 24:1-2; Mr. 13:1-2)

5 Tajan iin ndra jàkua'a chi'in
Jesuu kà'an ndra ña ya'a vii kàa ma
veñu'u jà'a ma yuu ka'nu ña ndaa
cha'a yi ta chi'in ma ña kūkutu yi

chi'in ña sōkó na ndia, kàti ndra. Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra ora chīni ra ña kà'an ndra:
6 —Ndicha ña takan kàa yi vitin va ni keta iin kivi ña ndisaa ma ña ndè'e ndo ña ìyo vitin, nï'iin ga yuu tüva ni kindoo chata ta'an yi, ti ni kekoyo ndi'i yi —kàti Jesuu chi'in ndra.

Jesuu kàtitu'un ra naja kua ni naa ñuñivi
(Mt. 24:3-28; Mr. 13:3-23)

7 Tajan te'en kīcha'a tuku ma ndra jàkua'a chi'in ra chìkatu'un ndra nuu ra:
—Yo'o Matru, ¿ta nda ora ni kicha'a yi? ¿Ta nda seña kùu ma ña ni nde'o ora chani kicha'a yi? —kàti ndra.
8 Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ndra:
—Na ja'a ndo kuenda nuu ndo koto janda'viña'a ma ñivi ndo. Vati ni kichi kua'a' ñivi ña ni kuàtiñu na ma sivi̱ chi'in tu'un i'ya: "Yu'u kùu Cristu, ta vàchi katitu'in nuu ndo ña chani kuta'an ora ña ni naa ñuñivi", ni kati na. Va koto kü'un ndo chata na ti ndian vata kùu na.
9 Ta na yü'vi ndo ora ña ni ka'an ñivi ña ìyo kuati ndanikuni ma nuu ñu'u' ñuñivi, vati ji'na kuii yakan kùu ma ña ni kuu. Ti ma kivi ikan kùmaniga chaa ma tiempu ña ni naa yi.
10 Vati Jesuu te'en nāka'an ndiko tuku ra nuu ndra:
—Ni kanita'an iin ñivi ìyo ñuu chi'in inga ñivi ìyo inga ñuu. Ta inga tuku ñu'u' iin ñuu chi'in inga tuku yi.
11 Ta juuni ni kichi ña ya'a ni'i ni taan nuñu'u' ñuñivi ndia. Ta ni koo kua'a' tama' chi'in tundo'o ndanikuni. Ta iti' andivi ni nde'o kua'a' ña ni kuu chi'in kua'a' seña ña ni jayu'vi yo ndia.
12 'Ta antea ña ni kuu yakan takan, ni tiin na ndo ta tisokuati na ndo, ta ni ku'va na ndo nuu ndra kumitiñu, ikan na kundaka na ndo ña nde'e ndo tundo'o tichi veñu'u, ta ni ti'i na ndo tichi vekaa, ta juuni ni ku'va na ndo nuu inga ndra chà'nda tiñu cha'a' ña chìnuni ndo tu'in ndia.
13 Ta ora ni ta'an ndo ña'a tajan ni ni'i ndio ndo naja kua kuu katitu'un ndo tu'in nuu ma ñivi.
14 Yakan va na näkanini ji'na ndo cha'a' ma ña ni ka'an ndo cha'a' maa ndo ma ora ikan,
15 vati yu'u ni ku'vai ma tu'un ka'an ndo chi'in na ma ora ikan, ti ni ka'an ndo iin tu'un ndaa ña na küuga ka'an ma ñivi xaani ndo chata ndo ma ora ikan.
16 Ta juuni ma tatá ndo chi'in ma'á ndo ni xikoña'a vi ndo nuu ma ndra kumitiñu. Ta indukuni ni ja'a ma ndra yani ndo, chi'in amigu ndo ndia. Ìyo iin nda ndyo'o ni ka'ni na ndia.
17 Ikan jan ndisaa ñivi ni kuxaani na nde'e na ndo cha'a' ña chìnuni ndo tu'in.
18 Va vaji takan ni ta'an ndo, va Ndioo tüvi ni ku'va ra ña kunaa nï'iin ma ixi xini ndo.
19 Ta ma ndian ni kundeeni nda kati ya'a ma kivi ikan, ni jakakú Ndioo na.
20 'Ta ora ni nde'e ndo ña chīkonuu jandaru ma ñuu Jerusalén, ikan va ni ku'va ndio ndo kuenda ña chani kuyatin kivi ña ni naa yi.
21 Yakan va ndisaa ndyo'o ta ndian ìyo ñu'u' Judea ma ora ikan, na kunu ndo kukakú ndo iti' yuku. Ta ndian ìyo ñuu Jerusalén, na kee na tichi yi ma ora ikani, ta ndian jàtiñu tichi ku'u, na chïkokani na ma ñuu na ma ora ikan.
22 Vati ma kivi ikan kùu ma kivi ña ni jande'e ma Racha'nu Ndioo tundo'o kuenda ma ñuu Jerusalén. Ta takan ni jachinu ma tutu Ndioo ma ña kà'an yi.
23 ¡Nda'vi ta'an ma ñivi ña'a ña kivi ikan tu ñù'u se'e vi, ta ìyo ndiakuati ña chàxin ndika vi! Vati ma ñuu Jerusalén i'ya ni nde'e yi kua'a' tundo'o chi'in ndisaa ñivi ìyo tichi yi ndia, ti xaani Ndioo nde'e ra na.
24 Ta ìyo ñivi ni kuvi ma ora kùu kuati jà'a ma ndra jandaru ta ìyo ndian ni tiin ma jandaru, ta kundaka ndra na ku'un ndra tandi'i nuu ñu'u' ñuñivi i'ya. Ta ma ndian

yüvi judíu, ni janaa na ndian ìyo
ñuu Jerusalén. Ta takan ni ja'a na,
nda kati keta kivi ña ni kati Ndioo
ña cha kūuni, tajan ni jaña ndio na
ña ja'a na yi.

Kàtitu'un Jesuu naja kua ni kichi ndiko ma ra se'e ñivi tāchi Ndioo
(Mt. 23:29-35; Mr. 13:24-37)

25 ’Tajan ma iti' andivi ni nde'e
na kua'a' nakuyi ña ni jayu'vi na,
ti ni sama ma nikandii kua kàa yi
chi'in yoo ta chele ndia. Ta ma ñivi
ìyo ma tiempu ikan, ya'a ni jakanuu
chinituni jà'a ña ya'a kàyu jà'a ma
tañu'u ora chàsiki ra.
26 Yakan va ma ora ikan ndava
ni kunaa ma ñivi ja'a ña yu'vi na
ora ni nde'e na ña takan ni kuu ma
nuu ñu'u' ñuñivi i'ya. Vati nda ma
nikandii chi'in yoo ta chi'in ma chele
ni kanda yi ma tiempu ikan.
27 Ta ora cha yā'a ndio ña kūu
ndisaa yakan, tajan ni nde'e ndio
ndo ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, ña
ni kichi ra tichi viko chi'in kua'a'
ndatu ra chi'in ña tàcha ra.
28 Yakan va ora ni nde'e ndo ña
takan ni kuu, na ndoni'i ndo nuu
ndo ta sii kuuni ndo, ti chani keta
ora ni kakú ndo jà'a Ndioo —kàti
Jesuu.
29 Ta ora chīnu kā'an Jesuu takan,
ta te'en kāti tuku ra iin ku'va nuu na:
—Na nde'e ndo naja tà'an ma
yutun higu chi'in inga tuku yutun.
30 Vati ora ndè'e ndo ña kèta
nda'a' yuta' run, ta cha chìto ndo ti
chani kuta'an ma tiempu ni'ni.
31 Yakan va ora ndè'e ndo ma
tundo'o ña kàtitu'in nuu ndo, ta cha
chìto ndo ti chani kuyatin ma ora ña
ni kichi ka'nda ndiko Ndioo tiñu nuu
ñuñivi i'ya.
32 ’Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo
ti antea ña kuvi ma ñivi ìyo tiempu
i'ya, ji'na ni nde'e na tundo'o takua
kà'in chi'in ndo i'ya.
33 Ta ni keta iin kivi ña ni naa
andivi chi'in ñuñivi ndia, va ma
tu'un kà'in tüvi ni naa yi.
34 ’Ta yakan va na ja'a ndo kuenda
nuu ndo, ti koto kü'va ndo anima
ndo ña na ndondava yi ja'a ña kàan
yo ko'o yo kua'a' ndixi, a chànini yo
cha'a' ndatiñu ña nì'o ñuñivi i'ya a
nda kuati ni kuuni ña tiin yo. Takan
ìyo yi ña ja'a ndo kuenda nuu ndo
35 koto iin ketani ma kivi ña ni
kichaa ndiko ma Racha'nu takua
kùu iin trampa. Vati ni kichi ra
kuenda tandi'i ñivi ìyo nuu ñu'u'
ñuñivi i'ya. Ti ma kivi ikan ni kuu yi
takua kùu iin trampa ña ora jàna'ini
na jà'a yi.
36 Ta yakan va na jakuenda va'a
ndo ndo ta na ka'an ndo chi'in Ndioo
ndisaa kivi, ikan na kuu kakú ndo
nuu tundo'o ña ni nde'e ndo, ta kuu
jana'a ndo ndo nuu ra Se'e ñivi tāchi
Ndioo ora ni kichaa ndiko ra —kàti
Jesuu.
37 Yakan va Jesuu jàna'a ra ora
ndichin ma tichi veñu'u, ta ora
chanikuaa chà'an ra chàkusu ra iin
yuku ña nàni Olivu.
38 Ta nani na'a chà'an ma ñivi
cha tàso'o na ña kà'an ra ma tichi
veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén.

22

Nuu kùti'vi ndra ña kùuni ndra tiin ndra Jesuu
(Mt. 26:1-5, 14-16; Mr. 14:1-2, 10-11; Jn. 11:45-53)

1 Ora cha kuàta'an viko ña chàchi
na paan ña töve kì'vi yuchan iya
tichi yi, ña kùu ma kivi viko pakua,
2 tajan nànduku ndio ma ndra
sutu chà'nda tiñu chi'in ma ndra
matru jàkua'a tutu Ndioo naja kua
ja'a ndra ta tiin ndra Jesuu ta ka'ni
ndra ra. Va nī küu yi ti ndasii ndra
ndè'e ndra ma ñivi.
3 Takan kūu, tajan ma kui'na
chà'nda tiñu ñá' nàni Satanaa, kī'vi
ndioán' anima Juda Iscariote. Ta
rakan ti iin ra kùu iin ndi uchi uvi
ndra jàkua'a chi'in Jesuu kùu ra.
4 Ta ikan jan rakan chā'an ra
chānde'e ra nuu ìyo ma ndra sutu
chà'nda tiñu chi'in ndra jandaru
kùmi veñu'u ka'nu ikan. Tajan
kīcha'a ndio ra nàtu'un ra chi'in
ndra naja kua ni ja'a ra ta ku'va ra
Jesuu nuu ndra.
5 Tajan ora kā'an ra takan ta
nduva'a kuii chìsii ndra ta chā'a

ndio ndra tu'un ña ni ku'va ndra
xu'un' nuu ra.
6 Tajan ma Juda kāti ndio ra chi'in
ndra ti va'a, ta ikan jan kīcha'a ndio
ra nànduku ra naja kua ja'a ra ta
ku'va ra Jesuu nuu ndra ora tüvi
nde'e ñivi.

Nuu kùxini Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra

(Mt. 26:17-29; Mr. 14:12-25; Jn. 13:21-30; 1 Co. 11:23-26)

7 Ta ora cha kēta kivi viko ña
chàchi na paan ña tüvi kì'vi yuchan
iya tichi. Ma kivi ikan, chà'ni na
iin mvechala kuenda ma viko pakua
ti sòkó na ri nuu Ndioo, ikan na
jaka'nuni ra kuati na.
8 Tajan Jesuu te'en nāka'an ndio ra
chi'in Petu' ta Xuva:
—Kua'an ndo kuàjandova'a ndo
ña kuxinio kivi viko pakua —kàti ra
chi'in ndra.
9 Tajan te'en chīkatu'un ndio ndra
nuu ra:
—¿Ndanu kùuniun ña kuja'a ndi
ma ña kacho? —kàti ndra.
10 Tajan te'en nāka'an Jesuu:
—Ora ki'vi ndo ma tichi ñuu ikan,
ta ikan nata'an ndo iin ra ndiso iin
kii takuii. Ta tandikun ndo ku'un
ndo chata ra, nda kati chaa ra ve'e
nuu ni ki'vi ra.
11 Ta ikan na ka'an ndo chi'in ma
ra chito'o ve'e ña ma matru ndi
chìkatu'un ra ña ndanu ndaa ma
ve'e nuu ni kuxini ra chi'in ma ndra
jàkua'a chi'in ra, kàti ndo.
12 Tajan juuni maa ra ni jana'a ra
nuu ndo iin ve'e ìyo nda siki inga
ve'e ña cha ìyo va'a yi, ikan na ku'un
ndo kuja'a ndo ma ña kuxinio —kàti
Jesuu chi'in ndra.
13 Takan kūu tajan kēe ndio ndra
kuà'an ndra ta nī'i ndra ndisaa yi
takua kātitu'un Jesuu nuu ndra, ta
ikan jā'a ndio ndra ma ña ni kuxini
ndra ma kivi viko Pakua.
14 Ta ora cha kēta ma ora ña
ni kachi ndra, tajan chūnandi ndio
Jesuu chi'in ndra kùu tatun ra mesa,
15 tajan te'en nāka'an ra chi'in
ndra:
—¡Ya'a ga kùuni̱ jaka'nui viko i'ya
chi'in ndo antea ña chàa ora ni nde'i
tundo'o ta kuvi̱!
16 Vati yu'u kàti̱ chi'in ndo ti töva
ni jaka'nui viko i'ya chi'in ndo, nda
kati chaa ji'nai nuu chà'nda Ndioo
tiñu —kàti ra.
17 Ta ora chinu kā'an ndio ra
takan, tajan kī'in ndio ra iin kopa ma
vinu, ta nāka'an ra Ndioo cha'a' ra',
ta te'en nāka'an ra:
—Na ki'in ndo ma kopa i'ya ta
ndisaa ndo nako'o ra',
18 vati yu'u kà'in chi'in ndo ña
tüva ni ko'i ma vinu i'ya chi'in ndo
inga cha'a', nda kati chaa ndikoi ko'i
chi'in ndo nuu chà'nda Ndioo tiñu
—kàti ra.
19 Ta ora cha yā'a ña jā'a ra
takan, tajan kī'in tuku ra iin paan,
ta nāka'an tuku ra Ndioo cha'a' yi,
ta chā'nda kuati ra yi ta chā'a ra yi
nuu ta'ii'iin ndra, ta te'en nāka'an ra
chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:
—Na kachi ndo paan i'ya ti ña'a
kùu ma kuñui ña ni ku'vai kùu yi
cha'a' ma kuati ndo. Takan ìyo yi ña
ja'a ndo koto naani ndo yu'u —kàti
ra chi'in ndra.
20 Ta ora chinu chāchi ndra, tajan
indukuni jā'a ra chi'in ma kopa vinu
ndia. Ta te'en nāka'an ra chi'in
ndra:
—Na ko'o ndo ma vinu i'ya ti ni̱i̱
kùu ra', vati cha ndòva'a iin tu'un
chaa nuu Ndioo jā'a ra' ti chani kati̱
ni̱i̱ cha'a' kuati ndo ta ni kuvi̱ ndia.
21 Va ma ra ni xikoña'a yu'u nàndi
ra chi'i̱n ma mesa i'ya ndia,
22 vati taku ma ra Se'e ñivi tāchi
Ndioo vàchi ra vàchi nde'e ra
tundo'o takua kā'an Ndioo chi'in ra.
¡Va nda'vi ta'an ma ra ni xikoña'a
yu'u, vati ni nde'e ra tundo'o! —kàti
Jesuu.
23 Ta ikan jan chìkatu'un ta'an
ndra ña nda ra kùu ma ra ni
xikoña'a Jesuu.

Ndra jàkua'a chi'in Jesuu nàtu'un ta'an ndra ña nda ndra kùu ma ndra ka'nuga

24 Iin ora kīcha'a ma ndra jàkua'a
chi'in ra kànita'an yu'u ndra ña nda
ra kùu ra ni kuu ma ra ka'nuga.
25 Takan kūu ta ora chīni Jesuu ma
ña kà'an ndra, tajan te'en nāka'an
ndio ra chi'in ndra:

—Cha chìto ndo ti ìyo ndra kùu rey chà'nda tiñu nuu ñivi yüvi judíu. Ta vaji ya'a jànde'e ndra tundo'o ma ñivi ora chà'nda ndra ma tiñu, va chàta'ani ndra ora kà'an ma ñivi ti mamaa tiñu va'a kùu ña ja'a ndra.
26 Va ndyo'o, na tüvi ìyo yi ña ja'a ndo takan, vati taku ma ra kuxini ma nuu ndo ìyo yi ña kuu ra nuu ndi'inia. Ta juuni ìyo yi ña jakuu ra tiñu nuu ndo ndia.
27 Tava kùu iin ra nàndi chàchi nuu mesa ta ìyo iin ra kùu musu ra, cha chìto va'a ndo ti ma ra nàndi chàchi nuu mesa kùu ma ra kuxini. Va taku yu'u vaji ra kuxini kùi, va juuni ra kùu musu ndo kùi ndia.
28 'Va taku ndyo'o ti endee ìyo ndo chi'in vaji ndè'i tundo'o va töve nī jaña ndo yu'u.
29 Ta cha'a' yakan kùu yi ña yu'u ni ku'vai ña na ka'nda ndo tiñu takua chā'a ma tatái ña na ka'ndai tiñu ndia.
30 Ti ndyo'o ni kachi ndo ta ko'o ndo chi'in nuu mesa nuu ni ka'ndai tiñu, ta juuni ni ndaa ndo tayu, ta ikan jàkutuni ndo kuati ma uchi uvi grupu ma ndian judíu.

Kàti Jesuu ña Petu' ni ka'an ra ña tüvi nàkoto ra ra
(Mt. 26:31-35; Mr. 14:27-31; Jn. 13:36-38)

31 Tajan te'en kīcha'a nāka'an ma Racha'nu chi'in Petu':
—Yo'o Petu' na taso'o va'un ña ni ka'in chi'un. Ma Satanaa ma kui'na kuxini, cha jāchikán' ndo nuu ma Racha'nu Ndioo, ti kùunián' ki'án' ku'va ndo nde'o tu ndicha ña jàchi'un ma ña kà'an ma Racha'nu Ndioo,
32 va yu'u chīkain ñamani nuu Ndioo cha'un, ikan na tüvi jañaun ña chīnuniun ja'a ma kui'na. Tajan ora cha chīkoni'i ndikoun ña cha jà'un kuati, na tindeun inga tuku na takua kùu yaniun chi'in ñata'un, na kundee na chinuni va'a na ña kà'in ndia —kàti ra.
33 Tajan te'en nāka'an ndio ma Petu' chi'in Jesuu:
—Yo'o Racha'nu, yu'u ìyo va'i ña ku'in chi'un tichi vekaa a nda kuvi chi'un ndia —kàti ra.
34 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:
—Yo'o Petu', yu'u kà'in chi'un tu juuni ma chanikuaa vitin antea ña nda'yu ma lo'o uni cha'a' ni ka'un ña tüvi nakotoun yu'u —kàti Jesuu chi'in ra.

Nuu cha kuàkuyatin ora ña ni nde'e Jesuu tundo'o

35 Takan kūu tajan te'en chīkatu'un tuku Jesuu nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra:
—¿A chàku'uni ndo ora tāchi ndo ña sòkaa ndà'a ndo ña ni yunu ni xu'un' ta ni ndichan tüvi cha'a ndo? ¿A kūmani iin nakuyi nuu ndo ma ora ikan? —kàti Jesuu chi'in ndra.
Tajan te'en nāka'an ndra:
—Töve —kàti ndra.
36 Tajan te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ndra:
—Vitin va nda ndyo'o ìyo yunu ndo, na kunda'a ndo yi, ta nda ndyo'o ìyo xu'un' ndo na kunda'a ndo yi, ta nda ndyo'o tüvi ìyo machiti ndo na xiko ndo ma ja'ma isukun ndo ta jata ndo iin yi.
37 Yakan va yu'u kà'in chi'in ndo ti takan ìyo yi ña ta'in. Vati ma tutu Ndioo kà'an yi ña ni nde'e ma ñivi yu'u takua ndè'e na ma ndian jà'a kuatini. Yakan va ndisaa ma ña kà'an ma tutu Ndioo cha'i, takan ni kuu yi —kàti Jesuu.
38 Tajan te'en nāka'an ndio ma ndra jàkua'a chi'in ra:
—Yo'o Racha'nu, i'ya ìyo uvi ta'an machiti —kàti ndra chi'in ra.
Tajan te'en nāka'an ra:
—Cha küuni ña ka'an ga ndo —kàti Jesuu chi'in ndra.

Jesuu kà'an ra chi'in Ndioo nuu ìyo Jardin Getsemaní
(Mt. 26:36-46; Mr. 14:32-42)

39 Tajan kēe ndio Jesuu ma ñuu ta kuà'an ra kuàka'an ra chi'in Ndioo ma yuku nàni Olivu, takua takani jà'a ra. Ta ndīta'an ma ndra jàkua'a chi'in ra kuà'an ndra chata ra ndia.

40 Ta ora chāa ndio Jesuu ma ikan
tajan te'en nāka'an ra chi'in ma ndra
jàkua'a chi'in ra:
—Na ka'an ndo chi'in Ndioo ikan
tüvi ku'va ndo anima ndo ña jà'a yi
kuati —kàti Jesuu chi'in ndra.
41 Tajan jāchika ndio ra ma nuu
ka'ìin ndra ta chūnandi chiti ra, ta
te'en nāka'an ra chi'in Ndioo:
42 —Yo'o Tatá, kùunḭ ña na
jakakṵn yu'u nuu ma tundo'o ña ni
nde'i. Va tüvi kùunḭ ña ja'un ma
ña kùunḭ, vati na kuu yi tava kùuni
maun —kàti Jesuu.
43 Ta ora kā'an Jesuu takan, tajan
ma ora ikani kīchi iin tati va'a jà'a
tiñu nuu Ndioo iti' andivi ña chā'a
yi ñandee ra.
44 Tajan tañu ma ña tana ku'vi ra
jà'a ña ya'a u'vi anima ra, tajan tiá
ni'i kīcha'a tuku ra kà'an ra chi'in
Ndioo ña ndava chàti ma takuii tiin
ra nuñu'u' takua chàti ma nio ora
ya'a kua'a' ra' chìta ra'.
45 Takan kūu ta ora ndēta ndio ra
ña kà'an ra chi'in Ndioo, tajan kēe
ndio ra kuànde'e ra nuu ka'ìin ma
ndra jàkua'a chi'in ra. Ta ora chāa
ndio ra ikan, ta nāta'an ra ndra ña
kìxi ndra kàndoyo ndra, ti nī kundee
ndra ma ñuma'na jà'a ña ya'a nda'vi
kùuni ndra.
46 Tajan te'en nāka'an ndio ra
chi'in ndra:
—¿Ta naja ya'a kìxi ndo kàndoyo
ndo? ¡Na ndakoo ndo ta ka'an ndo
chi'in Ndioo, koto ku'va ndo anima
ndo ña ja'a yi kuati! —Takan kàti
Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in
ra.

Nuu tìin na Jesuu
(Mt. 26:47-56; Mr. 14:43-50; Jn. 18:2-11)

47 Ta juuni kà'anga Jesuu ndaa ra
ora ndē'e ra ña chākoyo kua'a' ñivi
nuu ndaa ra. Ta Juda, iin ra indii
tañu ndi uchi uvi ndra jàkua'a chi'in
ra kùu ma ra yosonuu nuu ma ndra
jandaru chi'in ma ñivi. Tajan, rakan
chājayatin ra ra nuu ndaa Jesuu ta
chūnumi ndaa ra ra, ta tūtu ra sitin
ra.
48 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu
chi'in ra:
—Yo'o Juda, ¿a chi'in ña tùtṵn
sitḭn, chi'in yakan xìkoña'un ma Se'e
ñivi tāchi Ndioo? —kàti Jesuu chi'in
ra.
49 Tajan ora chīni ma ndra ka'ìin
chi'in ra ma ña kā'an ra, tajan te'en
kīcha'a ndra chìkatu'un ndra nuu
ra:
—Yo'o Racha'nu, ¿a kanita'an ndi
chi'in ndra chi'in machiti? —kàti
ndra.
50 Tajan iin ma ra jàkua'a chi'in Je-
suu tāvani'i ra machiti ra ta chā'nda
ra iin so'o chiyo kua'a ma ra kùu
musu ma sutu chà'nda tiñu.
51 Ta ora ndē'e Jesuu ña takan jā'a
ra ta te'en nāka'an ra:
—¡Na jaña ndo ña kànita'an ndo!
—kàti ra.
Tajan jānani ndio Jesuu ma nda'a'
ra so'o ma ra kùu musu ma sutu ta
jānda'a ra yi.
52 Ta ikan jan te'en nāka'an ndio
Jesuu chi'in ma ndra sutu chà'nda
tiñu ta chi'in ma ndra jandaru
jàkuenda veñu'u ka'nu ta chi'in inga
tuku ndracha'nu ña vàchi tiin Jesuu:
—¿A rasu'u kùi ña vàchi tiin ndo
yu'u chi'in machiti ta chi'in yutun?,
kùuni ndo.
53 Ti tu ndicha ña rasu'u kùi, ta,
¿naja tüvi nī tiin ndo yu'u ma tichi
veñu'u ka'nu ora jāna'i nuu ndo
nani kivi ma ikan? Ndicha kuii ña
takan jà'a ndo ma ora naa, ti vitin
kùu ma ora ña chā'a Racha'nu Ndioo
ña kuu ndo'iin anima ndo chi'in ma
kui'na ña jà'a ndo takua kùuni maa
ndo —kàti Jesuu.

Petu' kàti ra ti töve nàkoto ra Jesuu
(Mt. 26:57-58, 69-75; Mr. 14:53-54, 66-72; Jn. 18:12-18, 25-27)

54 Tajan tīin ndio ndra Jesuu ta
ndāka ndra ra kuà'an ra chi'in ndra
nuu ìyo ve'e ma sutu chà'nda tiñu.
Ta ikan jan, tāndikun ndio Petu'
kuà'an ra chata ra chikani chikani.
55 Ta ma nuke'e nuu ìyo ve'e ma
sutu chà'nda tiñu ikan, jāta'an ma
ndra jandaru ñu'ú jàvandaa ma
nuke'e chūnandi ndra tùmi ndra yi.
Tajan ora ndē'e ma Petu' ña tùmi
ndra ma ñu'ú, ta ndīta'an ra chāa

ra chūnandi ra tañu ndra tùmi ra yi
ndia.
56 Ta nunuuni chāa iin ña kùu
musu ma sutu cha'nu, tajan ora
ndē'an ma Petu' ña nàndi ra tùmi
ra ma ñu'ú, tajan chūndaa ña ndè'e
ndicha ña ra, ta te'en nāka'an ña
chi'in ndian ka'ìin ikan:
—Juuni ra'ya kùu iin ra chàkunuu
chi'in Jesuu ndia —kàtian.
57 Va Petu' te'en nāka'an ra:
—Ka'nu kooniun yo'o ma'á, va ma
ra kà'un chiña na tüvi nàkotoi ra
—kàti ra chi'an.
58 Ta nunuuni ndē'e iin ra'ii ra, ta
rakan te'en nāka'an ra chi'in ra:
—Yo'o kùu iin ra jàkua'a chi'in
Jesuu —kàti ra.
Tajan Petu' te'en nāka'an ra chi'in
ra:
—¡Yüvi yu'u kùi! —kàti ra.
59 Takan kūu ta nunuuni ora cha
yā'a iin ora tajan chāa inga tuku
ra, ta rakan te'en nāka'an ra chi'in
ndian ka'ìin ikan:
—Ndicha kuii ña ra'ya kùu iin ra
chàkunuu chi'in Jesuu vati juuni ra
ñu'u' Galilea kùu ra —kàti ra.
60 Tajan te'en nāka'an ma Petu'
chi'in ra:
—Yo'o tatá, na tüvi nàkotoi nda ra
kùu ma ra kà'un —kàti ra.
Tajan juuni kà'anga Petu' nàndi ra
ora nānda'yu iin lo'o.
61 Ta ikan jan chīkoni'i Jesuu
xini ra ndē'e ra nuu ma Petu',
tajan chāku'uni ra ma ña kā'an
ma Racha'nu chi'in ra ña: "Antea
ña nda'yu lo'o ma vitin uni cha'a'
ni ka'un ña tüvi nàkotoun yu'u."
Takan chāku'uni ra ma ña kā'an
Jesuu chi'in ra.
62 Tajan kēe ndio Petu' ma ikan, ta
nduva'a kīcha'a ra chàku ra ti ya'a
nda'vi kùuni ra.

Nuu chàkundaa na Jesuu
(Mt. 26:67-68; Mr. 14:65)

63 Takan kūu ta ma ndra jàkuenda
Jesuu chàtu'un ndra ra ta kàni ndra
ra.
64 Ta chàsi ndio ndra tinuu ra
chi'in ja'ma ta kāni ndra ra, ta te'en
chìkatu'un ndra nuu ra:
—¡Ka'an, nde'o yo kàni ñṵn!
—kàti ndra.
65 Ta juuni kànduva'a ndra ra
chi'in inga tuku tu'un kini ndia.

Tìsokuati na Jesuu nuu ndra kumitiñu
(Mt. 26:59-66; Mr. 14:55-64; Jn. 18:19-24)

66 Ta ora kūndichin inga kivi ta-
jan kūti'vi ndio ma ndracha'nu ña
chà'nda tiñu nuu ñivi judíu chi'in
ndra sutu cha'nu ña chà'nda tiñu
nuu sutu ta chi'in inga ndra jàkua'a
tutu Ndioo. Tajan tīin ndio ndra
Jesuu, ta ndāka ndra ra kuà'an ra
chi'in ndra nuu ndra kumitiñu. Ta
ora chāa ndio ndra ma ikan chi'in ra
tajan te'en kīcha'a ndra chìkatu'un
ndra nuu ra:
67 —¿A ndicha ña yo'o kùu ma ra
Cristu? —kàti ndra.
Tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in
ndra:
—Tu katṵ nuu ndo ña ndicha ña
takan kùu yi ta na töve ni chinuni
ndo ma ña kà'in.
68 Ta tu ndakatu'in iin tu'un nuu
ndo, chìtoi ña na töve ni naka'an
ndiko ndo yi nui, ta ni tüvi ni jaña
ndo yu'u ndia,
69 va nda vitin ta nda iti' nuu, ni
kunandi ma ra Se'e ñivi chiyo kua'a
Racha'nu Ndioo, ra ìyo kua'a' ndatu
—kàti Jesuu chi'in ndra.
70 Tajan te'en kīcha'a ndisaa ndio
ndra chìkatu'un ndra nuu ra:
—¿A ndicha va'a ña yo'o kùu ma
ra se'e Ndioo? —kàti ndra.
Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in
ndra:
—Ndicha kùu yi ña ma kua kà'an
ndo chiña takan kùi —kàti Jesuu.
71 Ta ikan jan te'en nāka'an ndra
chi'in ma ndra meru ndra:
—¿Nda kuenda ña chìniñu'u yo
tiá ma ndian kùta'an chi'o tuva
ndisaa yo cha chīni yo ña kā'an ra
chata Racha'nu Ndioo? —kàti ndra.

23

Jesuu ndaa ra nuu chà'nda Pilatu tiñu
(Mt. 27:1-2, 11-14; Mr. 15:1-5; Jn. 18:28-38)

1 Tajan ndēta ndio ndisaa ndra
ta chā'an ndra chi'in Jesuu nuu
chà'nda Pilatu tiñu.
2 Ta ora chāa ndio ndra ma nuu
chà'nda ra tiñu, tajan te'en kīcha'a
ndra tìsokuati ndra Jesuu nuu ra:
—Nāta'an ndi ra'ya ña jànda'viña'a
ra ñivi ma ñuu ndi. Ta kàti ra ti na
tüvi ìyo yi ña tia'vi ndi ma xu'un'
nuu ma ra kuvienu ma ñuu ka'nu
Roma. Ta juuni kàti ra ña Cristu, ra
chà'nda tiñu nuu ndi kùu ra. Takan
kàti ra —kàti ndra.
3 Tajan te'en chīkatu'un ndio ma
Pilatu nuu ra:
—¿A ndicha ña yo'o kùu ma ra
chà'nda tiñu nuu ñivi judíu? —kàti
ra.
Tajan te'en nāka'an Jesuu:
—Maun kà'an ña takan kùu yi
—kàti Jesuu.
4 Ta ikan jan te'en nāka'an ndio
ma Pilatu chi'in ma ndra sutu cha'nu
ña chà'nda tiñu nuu sutu ta nuu ma
ñivi ndia:
—Tükuii nàta'in nï'iin kuati ña
jā'a ra, ta küu ni'i̱ kua tisokuati̱ ra
—kàti Pilatu chi'in ndra.
5 Ta ikan jan te'en kīcha'a na
kànachaa na tiá ni'i:
—Ninii ka'nu ñu'u' Judea jàkanuu
ra xini ñivi chi'in ma tu'un kà'an
ra. Kīcha'a ra jà'a ra yi chi'in ñivi
ìyo ñu'u' Galilea, ta vitin juuni takan
vàchi jakanuu ra xini ñivi ìyo ñu'u'
Judea i'ya ndia. —Takan kàti na
chi'in Pilatu.

Jesuu yà'a ra nda'a' Herode

6 Ta ora chīni ndio Pilatu ña kā'an
na ma tu'un Galilea, ta ikan jan
chīkatu'un ndio ra nuu ma ñivi tuva
ra ñu'u' Galilea kùu Jesuu.
7 Ta ora kāti ndio na ña ndicha
ña takan kùu yi, tajan tāchi ndio ra
ra nuu Herode, ra chà'nda tiñu ma
ñu'u' Galilea. Ta ma tiempu ikan ti
juuni ìyo Herode ma ñuu Jerusalén
ndia.
8 Takan kūu ta ora ndē'e ndio
Herode ma Jesuu ta nduva'a kuii
chìsii ra, ti cha ìyo kua'a' tiempu ña
kùuni ra nde'e ra ra ña na ja'a ra iin
ndatu nuu ra, vati iin ra ña ya'a va'a
kà'an ma ñivi chata, kùu ra.
9 Tajan kīcha'a ndio Herode
chìkatu'un ra kua'a' tu'un nuu ra,
va tükuii nani kā'an ra.
10 Ta ma ndra sutu chà'nda tiñu
nuu sutu chi'in ma ndra matru
jàkua'a tutu Ndioo vi'a ni'i kīcha'a
ndra tìsokuati ndra ra.
11 Ta ikan jan, Herode chi'in ndra
jandaru ra kīcha'a ndra chàkundaa
ndra Jesuu. Ta jāku'un ndio ndra
iin ja'ma vii ña kàa takua kàa ja'ma
ra kùu rey ma Jesuu kuenda ña na
kuàtu'uni ndra ra. Ta ora chīnu jā'a
ndra takan, tajan tāchi ndiko ma
Herode ra nuu Pilatu.
12 Ta ma Pilatu chi'in Herode, ña
na küu nde'e ndra ta'an ndra ma
tiempu ikan, juuni ma kivi ikan
jaamigu ndra.

Nuu kàti Pilatu ña na ka'ni na Jesuu

(Mt. 27:15-26; Mr. 15:6-15; Jn. 18:39–19:16)

13 Ta ikan jan jāti'vi ta'an ndio
ma Pilatu ma ndra sutu cha'nu ña
chà'nda tiñu nuu sutu chi'in ndra
kumitiñu ta chi'in tandi'i ñivi ñuu,
14 ta te'en nāka'an ra chi'in na:
—Maa ndo kīchi ndaka ndo ra'ya
nui, ta kàti ndo ti jàkanuu ra xini
ma ñivi ñuu. Ta ndè'e chi'in tinuu
ndo ña chìkatu'un xain nuu ra, va
tükuii nī nata'in nï'iin kuati ña kùu
tisokuati̱ ra ma takua kà'an ndo nui
nda che'e.
15 Ta ni Herode töve nī nata'an
ra nï'iin kuati chata ra ndia, ti tu
ndicha ña ìyo kuati ra na tüva ìyo yi
ña tachi ndiko ra ra nui. Yakan va
cha chìto ndo ti töve ìyo nï'iin kuati
ra ña kùu ka'nio ra cha'a' yi.
16 Yakan va tundo'oni ni jande'i ra.
Jaña ndikoi ra na ku'un ra —kàti
Pilatu chi'in na.
17 Vati ta'ii'iin kuiya ora ìyo ma
viko ikan, ìyo yi ña jachi'in ma Pilatu
ña kà'an ma ñivi, ta tàva ra iin
ra indii vekaa takua takani ìyo ma
costumbre.
18 Ta ikan jan te'en kīcha'a tuku
na kànachaa na:
—¡Na ka'niun Jesuu nuu kruu, ta
na jañaun Barrabás! —kàti na.
19 Takan kūu ta ma Barrabás ti
cha'a' ña jàkanuu ra xini ñivi ta

cha'a' ña chà'ni ra kùu yi ña indii
ra ma tichi vekaa.
20 Va tava Pilatu kùuni ra jaña ra
Jesuu, yakan va nāka'an ndiko ra
chi'in na ña va'a ga ña na jaña ra
Jesuu, kàti ra.
21 Va ma ñivi te'en kīcha'a na
kànachaa ni'i ga na:
—¡Na kuvi ra nuu kruu! ¡Na kuvi
ra nuu kruu! —kàti na.
22 Ta ikan jan cha'a' uni te'en
nāka'an tuku Pilatu chi'in na:
—¿Ta nda cha'a' kùu yi ña
tìsokuati ndo ra tuva takan? Vati
yu'u tükuii nī nata'in nï'iin kuati ra
ña ìyo yi ña kuvi ra cha'a', yakan
va tundo'oni ni jande'i ra ta jañai ra
—kàti Pilatu chi'in na.
23 Va ora chīni na ña kā'an ra te'en,
ta vi'a ni'i kīcha'a na kànachaa na,
ta kà'an na ña na kuvi ra nuu kruu.
Ta takan endee kà'an na nuu ra nda
kati kundee na ña jà'a ra ma ña
kùuni na.
24 Ta ikan jā'a ndio Pilatu ma ña
chìkan na nuu ra,
25 tajan tāvani'i ndio ra Barrabás,
ra indii tichi vekaa jà'a ña jàkanuu
ra xini ñivi ta ra chà'ni kùu ra. Ta
tī'i ra Jesuu nda'a' ma ndra jandaru
ma takua kùuni na.

Jesuu, chùtakaa ra nuu kruu
(Mt. 27:32-34; Mr. 15:21-32; Jn. 19:17-27)

26 Takan kūu ta ora cha kuàtakaa
ndra ra nuu kruu, tajan ma tichi iti'
kuà'an ndra chi'in Jesuu, ikan ndē'e
ma ndra jandaru iin ra ñuu Cirene
ra nàni Simón ña cha vàchi ra ña
chā'an ra ku'u. Tajan tīin ndra ra
ta jā'a ndra ña na kuiso ra kruu ña
ndiso Jesuu. Ta tāndikun ra kuà'an
ra chata ra.
27 Ta nduva'a kuii kua'a' na
kàcha'an chata Jesuu. Ta ikan
kàcha'an ñivi ña'a ña kàchaku
cha'a' ra, ti ya'a u'vi anima vi jà'a
ña ya'a nda'vi kùuni vi ña ndè'e ra
tundo'o.
28 Va ora ndē'e ndio ma Jesuu vi,
ta te'en nāka'an ra chi'in vi:
—Ndyo'o ñivi ña'a ñuu Jerusalén,
na kuäku ndo cha'i. Na kuaku ndo
cha'a' juuni maa ndo ta cha'a' se'e
ndo,
29 vati ni chaa iin kivi ña ni nde'e
ndo tundo'o, ta ikan jan te'en ni
ka'an ndio ndo chi'in ma ñivi: "Na
sii kuuni ma ñivi ña'a ña tüvi nī
chiyo nï'iin se'e ta ña tüvi nī jakaxin
se'e ndia, vati vitin cha kīcha'a
yo ndè'o tundo'o, ta tiaga ndetiñu
kuenda yo tuva ìyo ma se'o", ni kati
ndo chi'in na.
30 Tajan ma kivi ikan ni kati ndio
ma ñivi ña va'a ga ña na kekoyo
ma yuku, ta ikan na kuvi na ta tüva
nde'e na tundo'o, kùuni na.
31 Takan kàtị chi'in ndo ti yu'u kùu
takua iin yutun i'ii ta ndè'i tundo'o
vitin, va ndyo'o kùu ndo takua kùu
iin yutun ití vi'a ga ni nde'e ndo
tundo'o iti' nuu. —Takan kàti Jesuu
chi'in na.
32 Ta juuni ndāka ma ndra jan-
daru uvi ta'an ma ndra kini ña
chā'ni ñivi ña kuàka'ni ndra ndra
chi'in Jesuu ndia.
33 Tajan ora chāa ndio ndra ma
yuku ña nàni nuu ndòyo iki xini
ndian chī'í, tajan tākaa ndio ndra
Jesuu nuu kruu chi'in ma uvi ta'an
ma ndra su'u: iin ra chūtaka chiyo
kua'a ra, ta inga ra chiyo satin ra.
34 Ta ikan jan te'en nāka'an ndio
ma Jesuu chi'in ma Racha'nu Ndioo
ora cha tàkaa ra nuu kruu:
—Yo'o Tatá, na jaka'nuniun ma
kuati jà'a na, vati töve chìto na ña
jà'a na —kàti Jesuu.

Tajan kīcha'a ndio ma ndra jan-
daru chàsiki ndra yuu kuati, nde'o
nda ndra kùu ndra jàkanaa ma
ja'ma Jesuu.
35 Tajan ndisaa ma ñivi ka'ìin
ikan ndē'e na ña tā'an Jesuu,
ta juuni ma tañu na ka'ìin ma
ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ñivi
judíu. Ta ndrakan te'en kīcha'a
ndra chàtu'un ndra Jesuu:

—Tu kūu jakakú ra inga ñivi, vitin
na jakakú ra juuni maa ra tu ndicha
ña Cristu ra kāchin Ndioo kùu ra
—kàti ndra.
36 Takan kūu ta nda ma ndra
jandaru chàkú ndaa ndra Jesuu, ta
chājayatin ndra ndra ma nuu tàkaa
ra, ta chà'a ndra vinu iya chì'i ra,

37 ta ndrakan te'en nāka'an ndra
chi'in ra:
—¡Tu ndicha ña yo'o kùu ma rey
ña chà'nda tiñu nuu ñivi judíu, na
jakakú maun ñu̱n tuva takan! —kàti
ndra chi'in Jesuu.
38 Ta juuni tātuu ndra iin vitu iti'
xini kruu ña te'en kà'an yi chi'in ma
tu'un griegu, chi'in tu'un latinu, ta
chi'in tu'un hebreu: "Ra'ya kùu ma
rey ña chà'nda tiñu nuu ñivi judíu",
kàti yi.
39 Tajan iin ma ra sù'u ta chà'ni
ña tàkaa xiin Jesuu, te'en kīcha'a ra
kà'an ra chi'in Jesuu ña chàtu'un ra
ra:
—¡Tu ndicha ña yo'o kùu ma
Cristu, na jakakú maun ñu̱n ta na
jakaku̱n ndyu'u ndia! —kàti ra
chi'in Jesuu.
40 Va ma ra tàkaa inga chiyo Jesuu,
te'en nāka'an ra chi'in ma meru ra:
—Yo'o xaa, ¿ta naja töve tìñu'u̱n
Ndioo ta juuni ndè'un tundo'o takua
ndè'e ra yi ndia?
41 Vati taku maa yo ndè'o tundo'o
ti ndicha ña jā'a yo kuati. Yakan va
vitin takan ìyo yi na tia'vio cha'a' yi.
Vati ndicha ña jā'a yo yi, va taku
ra'ya, tükuii nani jà'a ra ta ndè'e ra
tundo'o —kàti ra.
42 Tajan te'en nāka'an tuku ra
chi'in Jesuu:
—Yo'o Racha'nu Jesuu, na
kuku'uniun yu'u ora ni chaun nuu
ni ka'ndaun tiñu —kàti ra.
43 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu
chi'in ra:
—Ndicha va'i ña ka'in chi'un, vati
juuni ma kivi i'ya ni koun chi'i̱n iti'
andivi —kàti Jesuu chi'in ra.

Nuu chì'í Jesuu
(Mt. 27:45-56; Mr. 15:33-41; Jn. 19:28-30)

44 Takan kūu ta ora kēta ma
kachuvi ndaa, ta iin kuaani ma nuu
ñu'u' ñuñivi nda kaa uni chani'ini.
45 Tajan ndā'va nuu ma nikandii ta
ma ja'ma ña tàkaa ma tichi veñu'u
ka'nu, endee ndāta java ndaa yi ma
ora ikan.
46 Ta ikan jan nānda'yu ni'i Jesuu
ta te'en nāka'an ra:
—Yo'o Tatá, na jàkuendaun ani-
mai, vati vitin tì'i̱ yi nda'un —kàti
ra.
Ta ora chīnu ña kā'an ra takan, ta
chī'í ra.
47 Ta ora ndē'e iin ra capitán, ra
chà'nda tiñu nuu jandaru naja kua
chī'í Jesuu, tajan kīcha'a ra jàka'nu
ra Ndioo chi'in tu'un i'ya:
—Ndicha kuii ti ra'ya tüvi ìyo
kuati ra —kàti ra.
48 Ta ndisaa ñivi ka'ìin ma ikan
ora ndē'e na ña takan kūu, tajan
chītakuati ndio na kuà'an na ve'e
na. Ta kàni na pechu na ti ya'a u'vi
anima na ña ndè'e na naja kua chī'í
Jesuu.
49 Takan kūu ta tandi'i ndra
nàkoto Jesuu ta chi'in ñivi ña'a ña
chākunuu chata ra nda iti' Galilea,
kīndoo na nde'e chikani na naja kua
tā'an Jesuu ora chī'í ra.

Nuu kùchi Jesuu
(Mt. 27:57-61; Mr. 15:42-47; Jn. 19:38-42)

50-51 Ma tiempu ikan ìyo iin ra va'a
ña nàni Kusé, ta rakan ti ra kīchi
ñuu Arimatea ña ìyo kuenda ñu'u'
Judea kùu ra. Va juuni ndiso ra
tiñu chi'in ma ndian judíu. Va tüvi
nī chata'ani ra ma ña jā'a ma ndra
tiñu chi'in Jesuu, vati juuni ndàtu
ra ku'un ra nuu chà'nda Ndioo tiñu
ndia.
52 Yakan va kēe ra kuà'an ra nuu
ìyo Pilatu, ta chīkan ra ñunda'yu
Jesuu nuu ra.
53 Takan kūu ta ora cha jānuu ndio
ra ñunda'yu Jesuu ma nuu kruu,
tajan kāva ndio ra iin ja'ma savana
ña ya'a va'a ta vii ma ñunda'yu
Jesuu, ta kūchi ra yi iin tichi yavi
yuu nuu takä'an kuchi na nï'iin ñivi.
54 Ikan kūchi ndio na Jesuu vati
ma kivi ikan kùu ma kivi jandova'a
ma ñivi judíu ma ña kachi na
kuenda inga kivi, ma kivi nindeo.
55 Takan kūu ta ndisaa ma ñivi
ña'a chākunuu chata Jesuu nda ora
chākunuu ra ñu'u' Galilea, chā'an vi
chānde'e vi ma nuu kūchi ndra yi.
Ta juuni ndē'e vi nuu jundii ndra yi
ndia.

56 Ta ikan jan kēe ndio vi kuà'an
vi ve'e vi. Ta ora chāa ndio vi
tajan jāndova'a vi takuii xiko, vati ni
ku'un vi kujakuti vi ñunda'yu Jesuu
ti koto ku'ini yi. Takan kūu tajan
ndisaa ma ñivi ña'a ikan nīndee vi
ma kivi ikan takua kà'an ma tutu
Ndioo.

24

Nuu nàtaku ndiko Jesuu
(Mt. 28:1-10; Mr. 16:1-8; Jn. 20:1-10)

1 Tajan ma kivi nunuu nuu kìcha'a
ma jamana, na'a va'a kēe ndio vi
kuà'an vi kuànde'e vi nuu kūchi ma
ñunda'yu Jesuu. Ta juuni ndà'a vi
ma takuii xiko ña koso vi chata ma
ñunda'yu Jesuu.
2 Ta ora chāa ndio vi ta ndē'e vi ña
cha tüva ndàsi ma yuu ikan yu'u ma
yavi nuu kàndii ma ñunda'yu Jesuu.
3 Tajan kī'vi ndio vi tichi yi va nī
nata'an ga vi ma ñunda'yu ra ma
ikan.
4 Ta ikan jan nduva'a kuii yū'vi vi
ña nī tuvi chìto vi nayi jà'a vi. Ta
nunuuni ndē'e vi ña kēta uvi ta'an
ndra'ii yatin xiin vi ña ñù'u ndra
ja'ma tacha.
5 Tajan ndava yū'vi maania vi
chūnandi chiti vi nuu ndra nda kati
nani te'e nuu vi nuu ñu'u'. Tajan
ndrakan te'en kātitu'un ndio ndra
nuu vi chi'in tu'un i'ya:
—¿Ta naja nànduku ndo ma ra
ndito ma nuu kùchi ndian chì'í?
6 Rakan cha tüva ra i'ya, ti cha
nātaku ndiko ra. Na kuku'uni ndo
ma ña kātitu'un Jesuu nuu ndo
ora juuni chākunuu ga ra ma ñu'u'
Galilea:
7 "Ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, ìyo
yi ña tiin na ra ta ti'i na ra nda'a'
ma ndian jà'a kuati. Ta ndiakan ni
takaa na ra nuu kruu, ta tichi uni
kivi ni nataku ndiko ra." Takan kàti
ma ndra kēta ikan nuu vi.
8 Tajan ma ora ikan ta chāku'uni
vi ma tu'un ña kātitu'un Jesuu nuu
vi niku.
9 Takan kūu tajan kēe ndio vi ma
ikan, ta kuà'an ndio vi ma nuu ka'ìin
ti'vi ma ndi uchi iin ma ndra kùu
tatun Jesuu, ta ikan kātitu'un vi nuu
ndra ma ña ndē'e vi ta nuu inga ñivi
ña ka'ìin chi'in ndra ndia.
10 Ta ma ñivi ña'a ña chā'an
chākatitu'un nuu ma ndra tatun
ra kùu ma Ndiya Magdalena chi'in
Juana, ta Ndiya ma'á Jandiau, ta
chi'in inga tuku ñivi ña'a ndia.
11 Va ma ndra tatun Jesuu chànini
ndra ti tìvi xini vi ña kā'an vi takan,
kùuni ndra. Yakan va tüvi nī jachi'in
ndra ma ña kà'an vi.
12 Takan kūu tajan kāndakunu
ndio Petu' kuà'an ra nuu kūchi
Jesuu. Ta ora chāa ra ta ndē'e
ra ña jāndaa ma ja'ma kuichin ña
chūsukunia ra kàndii, tajan yū'vi
maania ra kāndakunu ra kuà'an
ndiko ra nuu ka'ìin ti'vi ma ndian
meru ra, ti töva nī nata'an ra
ñunda'yu Jesuu.

Jesuu kèta ra nuu uvi ta'an ndra jàkua'a chi'in ra iti' ñuu Emaús
(Mr. 16:12-13)

13 Tajan juuni ma kivi ikan, kēe
ndio uvi ta'an ma ndra jàkua'a chi'in
Jesuu kuà'an ndra iti' ñuu nàni
Emaús ña ìyo uchi iin kilometru ña
chika kàndii yi ma ñuu Jerusalén.
14 Tajan ndrakan, nàtu'un ta'an
ndra cha'a' ndisaa ña tā'an Jesuu ma
nuu kuà'an ndra.
15 Ta ora juuni nàtu'un ta'an ndra
ta kànita'an yu'u ndra, ta kēta ndio
Jesuu nuu ndra ta ndīta'an ra tiin
chata ndra ndia.
16 Ta vaji ndè'e ndra ña kuà'an ra
chi'in ndra, va tüvi nàkoto ndra ra,
ti Ndioo tüvi chà'a ra ña na nakoto
ndra ra.
17 Ta ikan jan te'en kīcha'a ndio
Jesuu chìkatu'un ra nuu ndra:
—¿Nayi nàtu'un ndo ma tichi iti'
kàcha'an ndo? ¿Ta naja nda'vi
kùuni ndo? —kàti Jesuu chi'in ndra.
18 Tajan iin ma ra kuà'an
chi'in ndra ña nàni Cleofas, te'en
chīkatu'un ra nuu Jesuu:
—Tandi'i ñivi ìyo ñuu Jerusalén
chìto na ma ña kūu ikan. ¿A uvaa
yo'o kùu ma ra tüvi chìto ma ña
kūu? —kàti ra chi'in ra.
19 Tajan te'en nāka'an Jesuu:
—¿Nayi kūu ma ikan? —kàti ra.
Tajan te'en nāka'an ndra:

—Nàtu'un ndi cha'a' ndisaa ña tā'an Jesuu ra ñuu Nazaret, vati rakan iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo kùu ra. Ta ya'a ìyo ndatu ra chi'in ma ña jà'a ra, ta chi'in tu'un kà'an ra nuu Ndioo, ta chi'in ndisaa ma ña jà'a ra chi'in ma ñivi ndia.

20 Ta juuni chāku'uni ndi naja kua jā'a ndra sutu chà'nu ña chà'nda tiñu nuu sutu chi'in ndra kumitiñu ña tīin ndra ra ta tīsokuati ndra ra ta chā'ni ndra ra nuu kruu.

21 Ta ndyu'u chànini ndi ti rakan kūu ma ra kùndeeni ndi ña vàchi jakakú ndi nuu tundo'o chi'in tandi'i ñivi Israel niku, va vitin cha kēta uni kivi kùu yi ña kūu takan.

22 Ta juuni ya'a nda'vi kùuni ndi, vati ìyo uvi uni ñivi ña'a ña ìyo tañu ndi jāyu'vi vi ndyu'u vati ora chā'an vi chānde'e vi nuu kūchi Jesuu, ta töva ni nāta'an vi ma ñunda'yu ra.

23 Yakan va kēe ndiko vi kīchi katitu'un vi nuu ndi ta kàti vi ti kēta uvi ta'an tati ña jà'a tiñu nuu Ndioo nuu vi, ta kāti yi chi'in vi ti Jesuu cha nātaku ndiko ra.

24 Ta ìyo iin ndra chàkunuu chi'in ndi, juuni chā'a ndra chānde'e ndra nuu kàndii ñunda'yu ra ora cha yā'a cha'an vi. Va indukuni tüvi nī nata'an ndra ñunda'yu Jesuu, takua kātitu'un vi nuu ndra ndia.

25 Takan kūu ta ikan jan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—¿A ya'a ndava xini ndo ña tüvi chìnuni ndo ma ña kātitu'un ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ña chīyo taji'na?

26 ¿A yüvi cha'a' yakan kùu yi ña ìyo yi ña ndè'e ji'na ma ra Cristu tundo'o, tajan ni ki'vi ndio ra koo ra nuu ni jaka'nu Ndioo ra?, kùuni ndo —kàti Jesuu chi'in ndra.

27 Takan kūu ta ikan jan kīcha'a ndio Jesuu kàtitu'un kachin ra nuu ndra tandi'i ma tu'un ìyo nuu ma tutu Ndioo ña ìyo kuenda ra, ta kīcha'a ra nda nuu kìcha'a ma tutu ña tāa Moisés, ta nda kati jandi'i ra tandi'i ma ña tāa ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo naja kua ni kuu yi ma tiempu i'ya.

28 Ta ora cha chāa ndra ma ñuu ikan kuà'an ndra, tajan jā'ani Jesuu ña ni yā'a nduu ra ndra.

29 Tajan chi'in tu'un i'ya jānini ndra ra na kindoo ra chi'in ndra:

—¡Na kindoun kavaun chi'in ndi ma chanikuaa i'ya, vati cha chìso nikandii! —kàti ndra chi'in Jesuu.

Tajan kī'vi ndio Jesuu chi'in ndra ma tichi ve'e nuu ni kava ndra.

30 Takan kūu ta ora cha ka'ìin ndra yu'u mesa ña ni kachi ndra, tajan kī'in ndio Jesuu iin paan ta jā'ií ra yi nuu Ndioo, ta chā'nda kuati ra yi ta chā'a ra yi nuu ndra na kachi ndra.

31 Tajan ma ora ikani nānde'e va'a ndra ta nākoto ndra ti Jesuu kùu ra, va tükuii nàni ni'i ndra ja'a ndra vati numi kuii naa ndiko ra.

32 Tajan te'en kīcha'a ndio ndra nàtu'un ta'an ndra:

—Ma ninduvi yo chā'a va'a yo kuenda ña ya'a chìsii kuuni anima yo ora kātitu'un kachin ra naja kua kà'an ma tutu Ndioo nuu yo cha'a' ra —kàti ndra ña nātu'un ta'an maa ndra.

33 Takan kūu tajan nī kuunia ndra ndoo ndra kuatu ndra tiá ma ikan, ti ma ora ikani chīkoni'i ndiko ndra kuà'an ndra ma ñuu Jerusalén nuu nāta'an ndra ña ka'ìin ti'vi ndi uchi iin ndra tatun Jesuu chi'in inga tuku ndra meru ndra.

34 Ta ikan jan te'en kīcha'a ndio ndra tatun Jesuu kàtitu'un ndra nuu ma ndra kīchi:

—Ndicha kuii ña takan kùu yi ña juuni kātitu'un ra nuu ndi ña ndē'e ma Petu' ra ndia. —Takan kàti ndra chi'in ndra.

35 Tajan ninduvi ndio ndra kātitu'un ndra nuu ndra tandi'i naja kua tā'an ndra ma tichi iti', ta naja kua nākoto ndra Jesuu ora chā'nda kuati ra paan chā'a ra nuu ndra.

Jesuu kèta ra nuu ndra jàkua'a chi'in ra

(Mt. 28:16-20; Mr. 16:14-18; Jn. 20:19-23)

36 Ta juuni kà'an ga ndra ka'ìin ndra ora tūvi Jesuu ma'ñu ndra, ta te'en kāña'a ra chi'in ndra:

—Na koo va'a ndo chi'in ta'an ndo
—kàti ra.
37 Tajan ma ora kā'an ra takan
ta nduva'a kuii yū'vi ndra, ti kūuni
ndra ña ni'na Jesuu kùu yi ña kēta
yi.
38 Ta ikan jan te'en kīcha'a ndio
Jesuu kà'an ra nuu ndra:
—¡Na yü'vi ndo! Ta na tüvi na
ja'a ndo ña nàkanini ndo takan, vati
ndicha ña mai kùi.
39 Ta tu töve chìnuni ndo, na nde'e
ndo ma nda'i chi'in cha'i. Ta na
ke'e ndo yu'u ndia, ta taku ma ni'na
tüvi sa'an yi ta ni iki yi, takua ndè'e
ndo ña ìyo yi yu'u —kàti Jesuu chi'in
ndra.
40 Ta ora chīnu kā'an ra takan
tajan jāna'a ndio ra ma nda'a' ra
chi'in cha'a ra nuu ndra, na nde'e
ndra yi.
41 Va tava ya'a chìsii ndra jà'a ma
ña kà'an ra, yakan va ni töva chìto
ndra nayi jà'a ndra ta nayi chànini
ndra. Ta ikan jan te'en kīcha'a Jesuu
chìkatu'un ra nuu ndra:
—¿A ìyo ña kacho nuu ndo? —kàti
ra chi'in ndra.
42 Ta ikan jan chā'a ndio ndra java
ma tiaka' tàvi chi'in nduxi ñuñu nuu
ra.
43 Ta tīin ra yi ta chāchi ndio ra yi
nuu ndra.
44 Ta ora chīnu chāchi ra tajan
te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:
—Ndisaa ma ña tā'in i'ya kùu ma
ña kātitu'in nuu ndo ora juuni ìyo
gai chi'in ndo. Vati takan ìyo yi ña
ta'in ta jachinu ma tutu Ndioo ña
tāa Moisés ma ña kà'an yi kuendai
chi'in ma tutu tāa ma ndra kà'an
chi'in tu'un yu'u Ndioo chīyo taji'na,
ta chi'in ña kà'an ma tutu Salmu
ndia.
45 Ta ikan jan te'en nāka'an tuku
Jesuu nuu ndra, ikan na nuna va'a
ma chìnituni ndra ta taso'o ndra ma
ña kà'an ma tutu Ndioo:
46 —Nuu ma tutu Ndioo kà'an yi ti
ìyo yi ña nde'e ji'nai tundo'o, va tichi
uni kivi ni nataku ndikoi tañu ndian
ndií.
47 Ta ji'na kuii iti' ñuu Jerusalén
ìyo yi ña kicha'a na katitu'un na
tu'in, ti yu'u kùu ma ra kùu Cristu.
Ta ikan jan ku'un ndio na kukat-
itu'un na tu'in nuu tandi'i ñivi ñuu
ñuñivi, ikan na chikoni'i na chi'in
Ndioo ta jaka'nuni ra kuati na.
48 Yakan va ndisaa ndyo'o ndian
ka'ìin i'ya cha chìto va'a ndo naja
kua tā'in. Ta takan ìyo yi ña ku'va
ndo kuenda chi'in ma ñivi cha'a' yi.
49 Ta ikan jan ni tachi ndioi
ma Tati Ií Ndioo chi'in ndo takua
kā'an ma Racha'nu Tatái nui niku.
Va ndyo'o na kuatu ndo ma ñuu
Jerusalén i'ya, nda kati ni'i ji'na ndo
ndatu Tati Ií ña ni tachi ra nuu ndo
iti' andivi —kàti Jesuu chi'in ndra.

Jesuu ndàa ra iti' andivi (Mr. 16:19-20)

50 Takan jan tāvani'i siin Jesuu
tandi'i ma ndra jàkua'a chi'in ra ñuu
Jerusalén, ta kuà'an ndio ra chi'in
ndra ma ñuu Betania. Ta ikan kāni'i
ra nda'a' ra nuu sukun ta jā'ií ra
ndra.
51 Takan kūu ta ora juuni jà'ií ga
ra ndra, ta kueeni kueeni jāchika ra
ra xiin ndra, ta ndāa ndio ra kuà'an
ra iti' andivi.
52 Ta ikan jan chūnandi chiti ndio
ndra ta kīcha'a ndio ndra jàka'nu
ndra ra. Ta ora cha yā'a ña jā'a ndra
takan, tajan nduva'a kuii chìsii ndra
chìkoni'i ndra ma ñuu Jerusalén.
53 Tajan nani kivi chà'an ndio
ndra chàjaka'nu ndra Ndioo ma
tichi veñu'u ka'nu ña ndaa ma ñuu
Jerusalén. Ta takan na kuu yi.
Amén.

Tutu Ndioo tāa racha'nu Xuva

Ma tu'un Ndioo ndàkuu yi ñivi

1 Ma taji'na ora tūvi ma ñuñivi,
takani cha ìyo ma ra kùu ma tu'un.
Ta ma ra kùu ma tu'un ikan ìyo ra
chi'in Ndioo, ta juuni kùu ra Ndioo
ndia.
2 Ta rakan kùu ra ña takani cha
ìyo ra chi'in Ndioo nda ora tūvi ma
ñuñivi taji'na.
3 Ta chi'in rakan kùu yi ña jātuvi
Ndioo ndisaa nakuyi, ti nï'iin ma ña
ìyo nuu yi yöve ma'iin ma Racha'nu
Ndioo jātuvi yi, vati kūta'an ra chi'in
ra.
4 Ta juuni rakan kùu ra ña chà'a
ra kivi koo ndito ndisaa yo ndian
ìyo ma ñuñivi. Ta cha'a' yakan kùu
yi ña jàna'a ra nuu yo iti' ndaa
ña kùu yi takua kùu iin ñu'ú ña
jàndondichin yi nuu yo.
5 Yakan va ma ra kùu ñu'ú ikan
kùu ra ña jàndondichin ra ma nuu
naa. Ta ma nuu naa ikan kūuni yi
nda'va yi ra, va nī kuu yi.
6 Takan kūu yi ña chīyo iin ra
chūnani Xuva, ra tāchi ma Racha'nu
Ndioo ña,
7 na kùu ra iin ra testigu ña na
katitu'un ra cha'a' ma ra kùu ñu'ú
i'ya nuu ma ñivi, ikan na chinuni na
ma ña kà'an ra.
8 Vati ma Xuva, yüvi ma ra kùu
ñu'ú kùu ra, vati ra kùu iin testiguni,
ra kīchi katitu'un cha'a' ma ra kùu
ñu'ú kùu ra.
9 Vati ma ra kùu ñu'ú ndicha, ora
kīchaa ra ñuñivi i'ya, kīcha'a ra
jàtuun ra nuu tandi'i na.
10 Ta juuni rakan kùu ra ña cha
ìyo ra ma ñuñivi i'ya. Uvaa ña ma
ndian ìyo ma ñuñivi i'ya, na töve nī
ki'in kuenda na ma tu'un kà'an ra,
vaji cha'a' maa ra kùu yi ña Ndioo
jātuvi ra ma ñuñivi ndia.
11 Vati kīchaa ra nuu ìyo ñivi ñuu
ra, va ndiakan töve nī ki'in kuenda
na ra.
12 Va ma ndian kī'in kuenda ma
ña kà'an ra, ta chīnuni na ma ña
kà'an ra, nuu ndiakan chā'a ra ña
na ndakuu na se'e Ndioo.
13 Ta ndicha ña se'e Ndioo kùu na,
va ma ña ndākuu yo se'e Ndioo töve
indukuni kùu yi kua ora ña kāku
yo jà'a tatá yo chi'in ma'á yo. Vati
ndākuu yo se'e Ndioo cha'a' ña takan
kùuni ra ña kùu yo, ta töve takua
kùuni ma ñivini ña kùu yo.
14 Takan kūu ña ma ra kùu tu'un
ikan, ndākuu ndicha ra ma ñivi. Ta
chīyo ra ñuñivi chi'o, ta kùu ra ma
ra chà'a nduva'a kuii kua'a' ñamani
Ndioo nuu yo, ta endee jàna'a ra ma
ña ndaa ndia. Ta cha'a' ndisaa ña'a
maa ndi cha ndē'e ndi ña ra nduva'a
kuii ka'nu kùu ra takua ka'nu ma
Tatá ra, Ndioo, vati uvaa ra kùu Se'e
ra.
15 Tajan te'en kātitu'un ndio ma
Xuva nuu ma ñivi cha'a' ra:
—Ra'ya kùu ma ra kā'in ña ni
kichi tiá iti' nuu, ma ora kātitu'in
nuu ndo ña ni kichi iin ra ka'nuga
kua yu'u. Vati takani cha ìyo ra ora
kētai ma ñuñivi i'ya —kàti ra.
16 Yakan va chi'in ndisaa ma ña
ìyo nuu ra, sōkó ra yi nuu yo, ikan
na ni'o yi. Ta juuni cha nī'o nduva'a
kuii kua'a' ma ñamani ña chā'a ra
nuu yo ndia.
17 Cha'a' Moisés kùu yi ña nàkoto
yo ma ley Ndioo, ta juuni cha'a'
Racha'nu Jesucristu kùu yi ña
nàkoto yo ma ñamani Ndioo chi'in
ma tu'un ndaa ña kà'an ra ndia.
18 Ta nï'iin ñivi takä'an nde'e na
ma Ndioo, ti uvanuuni ma ra Se'e
Ndioo, ra endee ìyo chi'in ma Tatá
ra, rakan kùu ra ña chà'a ra kuenda
nuu yo naja kua kùu ma Tatá ra.

Nuu kàtitu'un Xuva, ra jàkunduta cha'a' Jesucristu
(Mt. 3:11-12; Mr. 1:7-8; Lc. 3:15-17)

19 Tajan tāchi ma ndra chà'nda
tiñu nuu ndian judíu ña ìyo ñuu
Jerusalén ma sutu chi'in ndra levita,
ña na kundakatu'un ndra iin nakuyi
nuu Xuva. Ta te'en chīkatu'un ndio
ndra nuu ra, ora chāa ndra nuu ra:
—¿Ta yo'o nda ra kùu̱n, ta nda
tiñu jà'un? —kàti ndra.

20 Ta ma Xuva te'en kātitu'un
kachin ra nuu ndra:
—Yüvi ra Cristu kùu yu'u —kàti
ra.
21 Ta ndrakan te'en chīkatu'un
ndiko ndra nuu ra:
—¿Ta nda ra kùụn tuva takan? ¿A
yo'o kùu Elía, ra kà'an chi'in tu'un
yu'u Ndioo? —kàti ndra.
Ta ma Xuva te'en nāka'an ra:
—Yöve rakan kùi.
Tajan te'en kīcha'a ndiko ndra
chìkatu'un ndra nuu Xuva:
—¿A yo'o kùu ma ra kà'an chi'in
tu'un yu'u Ndioo, ra ni kichi? —kàti
ndra.
Ta ma Xuva te'en nāka'an ra:
—Yöve rakan kùi —kàti ra.
22 Ta ndrakan te'en nāka'an ndiko
ndra:
—Ta, ¿nda ra kùụn tuva takan?
Takan chìkatu'un ndi, vati ma tu'un
ni ka'un nuu ndi ìyo yi ña kukat-
itu'un ndi yi nuu ma ndra tāchi ndi.
Yakan va, ¿niyi kùuniun kàtitu'ụn
nuu ndi cha'un?
23 Ta ma Xuva te'en nāka'an ra:
—Yu'u kùu ma ra endee ndà'yu
nda java tichi ku'u chi'in tu'un i'ya:
"Na nuna ndo iin iti' ndaa, kuenda
ma Racha'nu", takua kā'an Isaía, ra
kā'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na.
24 Tajan ndra tāvani'i ma ndra
fariseu tiñu nuu, ña kuka'an chi'in
Xuva,
25 te'en kīcha'a ndra chìkatu'un
ndra nuu ra:
—¿Ta yo chā'a tiñu nuụn ña
jàkundutaun ñivi tuva yöve ma
Cristu kùụn, ni Elía, ni ma ra kà'an
chi'in tu'un yu'u Ndioo ndia?, tuva
takan.
26 Ta ma Xuva te'en nāka'an ra
chi'in ndra:
—Yu'u jàkundutai ñivi chi'in
takuii, va tañu ndo cha ìyo iin ra
töve nàkoto ndo,
27 ta rakan vàchi ra tiaga iti' nuu.
Ta kuendai ti iin ra tüvi iñu'u kùi
vaji na ndachị ma ndichan indii
cha'a ra, ti nduva'a kuii ka'nu ga ra
ta ìyo ga ndatu ra kua yu'u —kàti ra.
28 Ndisaa ña'a kūu yi ma ñuu
Betábara, ña kàndii iti' kàna
nikandii inga chiyo yuta Jordán, nuu
ndaa Xuva jàkunduta ra.

Jesuu kùu ra takua kùu iin mvechala vali ña sòkó Ndioo

29 Takan kūu ta inga kivi ndē'e
Xuva ma Jesuu, ña kuàjayatin ra
ra ma nuu ndaa ra. Ta ikan te'en
kīcha'a Xuva kà'an ra:
—¡Nde'e ndo, ti ikan vàchi ma
ra kùu mvechala vali ña tāchi ma
Racha'nu Ndioo kuenda ña na naa
ma kuati yo ndian ìyo ñuñivi i'ya!
30 Ta cha'a' rakan kùu yi ña kā'in
ora nātu'in chi'in ndo te'en: "Tiaga
iti' nuu vàchi inga ra ka'nu ga kua
yu'u, vati takani ìyo ra ora kēta
yu'u."
31 Ni yu'u töve nàkotoi nda ra kùu
ra niku. Va cha chìtoi ña cha'a'
rakan kùu yi ña vàchi jakundutai
ñivi chi'in takuii, ikan na ndisaa yo
ndian ìyo ñuu Israel nakoto yo ra
—kàti Xuva.
32 Ta juuni te'en nāka'an tuku ra
ndia:
—Ndē'i ma Tati Ií Ndioo ora kīchi
nuu yi ma iti' andivi, ña kàa yi takua
kàa iin livi ora kōyo yi chata Jesuu
nuu kīndoo yi endeeni chi'in ra.
33 Ta ni yu'u, töve nàkotoi nda ra
kùu ra niku, va ma ra tāchi yu'u
ña na jakundutai chi'in takuii, rakan
kātitu'un ra nui te'en: "Ma ra ni
nde'un ña ni koyo ma Tati Ií Ndioo
chata ma nuu ni kindoo yi, rakan
kùu ma ra ni jakunduta ñivi chi'in
ma Tati Ií Ndioo."
34 Yu'u cha ndē'i ña takan kūu yi
chi'in ra, ta kàtitu'in nuu ndo ña
ndicha kuii ña ra Se'e Ndioo kùu ra.

Ma ndra nunuu ña jākua'a chi'in Jesuu

35 Takan kūu ta ma inga kivi, ndaa
ndiko Xuva ikan chi'in uvi ta'an ma
ndra chàkunuu chi'in ra.
36 Ta ora ndē'e ra ña yà'a Jesuu ma
ikan, te'en nāka'an ra chi'in ndra:
—¡Nde'e ndo, ti rakan kùu ma ra
tāchi Ndioo ña kùu takua kùu iin
mvechala vali!
37 Tajan ora chīni ninduvi ma ndra
chàkunuu chi'in Xuva ña kā'an ra
takan, ta tāndikun ndra chata Jesuu.
38 Ta ndē'e chata ma Jesuu, ta
chā'a ra kuenda ña ndikun ndrakan

kuà'an ndra chata ra. Tajan te'en chīkatu'un ndio ra nuu ndra:
—¿Niyi nànduku ndo? —kàti ra.
Ta ndrakan te'en nāka'an ndra:
—Yo'o Rabí —ña kùuni ka'an yi Matru— ¿ndanu ìyoun? —kàti ndra.
39 Ta ma Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:
—¡Na'a ndo chatai!, ta koto ndo ma nuu ìyoi —kàti ra.
Yakan va kēe ndio ndra kuà'an ndra chi'in ra ma nuu ìyo ra, tajan kīndoo ndra chi'in ra nda kati ini ña cha kùu yi a kaa kumi chani'ini.
40 André ra yani Simón Petu', kùu iin ra indii tañu ma uvi ndra ña chīni ña kā'an Xuva, tàndikun ndra chata Jesuu ma ora ikan.
41 Ta ma ra ji'na kuii ña chīkuta'an ma André kùu ma ra yani ra Simón. Ta te'en kātitu'un ra nuu ra:
—Yo'o yani, cha nāta'an ndi ma ra kùu Mesías (ña chi'in inga tu'un kùuni yi ka'an yi Cristu).
42 Tajan kēe ndio ma André kuà'an ra chi'in ma yani ra Simón nuu ndaa ma Racha'nu Jesuu. Ta ora ndē'e ma Jesuu ña kīchaa ndra, ta te'en kīcha'a ra kà'an ra chi'in ra:
—Yo'o, Simón se'e Jonás, vitin va ni kunaniun Cefas —ña chi'in inga tu'un kùuni yi ka'an yi Petu'.

Jesuu kàna ra ma Lipe chi'in ma Natanael.

43 Ta ma inga kivi, kēe ndio Jesuu kuà'an ra ma iti' ñu'u' Galilea takua chànini ra. Ta ikan chīkuta'an ra ma ra nàni Lipe ta te'en nāka'an ra chi'in ra:
—¡Na'a chatai! —kàti ra.
44 Ta ma Lipe, ti ra ñuu Betsaida kùu ra, ta iini ñuu ndra chi'in André ta Petu'.
45 Tajan ma Lipe chā'an ra chānanduku ra, ra nàni Natanael, ta ikan te'en nāka'an ra chi'in ra:
—Cha nāta'an ndi ma ra tāa ma Moisés cha'a' nuu ma tutu ley Ndioo. Rakan nàni ra Jesuu, ra ñuu Nazaret, ra se'e Kusé. Ra juuni tāa ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo cha'a' ña ni kichi ndia.
46 Ta ma Natanael nāka'an ra te'en:
—¿A kùu keta iin ma ra va'a ma ñuu Nazaret?, kùuniun —kàti ra.
Ta ma Lipe te'en nāka'an ra:
—Na kichiun ta nde'un ti ña ndicha kùu yi —kàti ra.
47 Ta ora ndē'e Jesuu ña cha vàchi kuyatin Natanael nuu ra, ta te'en nāka'an ra:
—¡I'ya vàchi ma iin ra israelita va'a, ña töve jànda'viña'a! —kàti ra.
48 Ta ma Natanael te'en chīkatu'un ra:
—¿Ta naja kà'un ña nàkotoun yu'u? —kàti ra.
Ta ma Jesuu te'en nāka'an ra:
—Takani cha ndē'i ñu̱n antea ña nàta'an ma Lipe ñu̱n ma nuu ndàun vati ma yutun higu —kàti ra chi'in ra.
49 Tajan ma Natanael te'en nāka'an tuku ra:
—Matru, ndicha kuii ña yo'o kùu ma ra Se'e Ndioo, ta juuniun kùu ma ra kùu Rey ra chà'nda tiñu ñuu Israel —kàti ra.
50 Tajan ma Racha'nu Jesuu te'en nāka'an tuku ra:
—¿A cha'a' ña ndē'eni̱ ñu̱n cha'a' ma yutun higuni kùu yi ña chìnuniun ma tu'un kà'in?, kùuniun. ¡Yu'u kà'in chi'un ña nda vitin ta iti' nuu, kua'a' ga tiñu ka'nu ni nde'un!
51 Va ma Jesuu te'en nāka'an ndiko tuku ra:
—Ndicha va'a ña kàtitu'in nuu ndo ña ni nde'e ndo ma andivi ña iin nùna kani yi, ta juuni ni nde'e ndo kua'a' tati ña jà'a tiñu nuu Ndioo ña ndàa yi nùu yi chata yu'u, ra Se'e ñivi tāchi Ndioo.

2

Chīyo iin viko tànda'a ma ñuu ña nàni Caná ña kàndii xiin ma ñu'u' Galilea

1 Takan kūu ta ora yā'a uni kivi, tajan chīyo iin viko tànda'a ma ñuu Caná, ña ìyo kuenda ma ñu'u' Galilea. Ta ikan ndaa ma'á Jesuu ndia.
2 Ta ma nuu ìyo ma viko tànda'a, juuni jāinvitaa na Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra.

3 Tajan ma ma'á Jesuu, te'en nāka'an ña chi'in ra ora ndi'i ma vinu chì'i na nuu viko:
—Se'yu, cha ndī'i ma vinu —kàti ña chi'in ra.
4 Ta ma Jesuu te'en nāka'an ra:
—Ma'á, ¿ta naja kà'un takan chi'in? Ta juuni takä'an chaa ma ora ña koto ma ñivi nda ra kùi —kàti ra.
5 Tajan ma ma'á Jesuu te'en nāka'an ña chi'in ma ndra jàkuu tiñu ma viko ikan:
—Na ja'a ndo ndisaa ma ña ni ka'an ra nuu ndo —kàti ña.
6 Ta ma ikan ka'ìin iñu ta'an ma kii na'nu ña kūva'a chi'in yuu ka'nu nuu chàkuiin takuii ña chàtiñu ma ndian judíu ma ora jànandoo na na kuenda Ndioo, takua takani jà'a na. Ta ta'ii'iin ma kii ikan chàta'an uvi xiko uchi a uni xiko uchi litru takuii tichi yi.
7 Tajan te'en nāka'an ndio ma Jesuu:
—Na jakutu ndo ma kii chiña chi'in takuii.
Tajan jākutu ndio ndra yi.
8 Ta te'en nāka'an ndio ma Jesuu chi'in ndra:
—Ta vitin na tava ndo ita'vi ma takuii, ta kundaka ndo ra' nuu ma ra ndiso tiñu cha'a' ma viko i'ya —kàti ra.
Ta takan jā'a ndra.
9 Tajan ma ra ndiso tiñu ikan chī'i ra ma takuii ña cha ndākuu ma vinu, nde'o naja kua chì'i ra', vaji nī töve chìto ra ndanu kīchi ra'. Uvanuu ma ndra chìto kùu ma ndra jākutu yi chi'in takuii. Tajan ma ra ndiso tiñu ikan kāna ndio ra ma ra tànda'a,
10 ta te'en nāka'an ndio ra chi'in ra:
—Tandi'i ma ñivi jà'a viko, tì'i ji'na na ma vinu va'aga ko'o ma ñivi, ta ora cha chī'i kua'a' ndio na ra', tajan chà'a ndio na ma vinu ta'ania ko'o na. Va yo'o tüvi nī ja'un takan, vati ndākiva'un ma vinu va'aga ma nuu ndi'i nia —kàti ma ra ndiso tiñu chi'in ma ra tànda'a.
11 Ña'a kùu ma ndatu nunuu ña jāna'a Jesuu nuu ma ñivi. Ta takan jā'a ra ñuu Caná, ña kàndii kuenda ñu'u' Galilea. Chi'in yakan jāna'a ra ña iin ra ya'a ka'nu kùu ra. Ta ikan kùu nuu kīcha'a chīnuni ma ndra jàkua'a chi'in ra tu'un ra ndia.
12 Takan kūu ta ora yā'a ña jā'a ra te'en, ta kēe ndio ra kuà'an ra iti' ñuu Capernaum chi'in ma'á ra, ta chi'in ndra yani ra, ta ndra jàkua'a chi'in ra. Ta ikan kīndoo vi uvi uni kivi.

Jàkunu Jesuu ñivi ka'ìin veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén
(Mt. 21:12-13; Mr. 11:15-18; Lc. 19:45-46)

13 Ta tava cha kua kuyatin ma kivi viko Pakua ña jàka'nu ma ndian judíu, yakan va kēe ndio Jesuu kuà'an ra ma ñuu Jerusalén.
14 Ta ora chāa ra ma ikan, ta nāta'an ra ña ka'ìin kua'a' ma ndian kàxiko jundiki, mvechala, livi, ta chi'in ma ndian nàndi sàma xu'un' nuu ma ñivi ma tichi kora veñu'u ka'nu ikan.
15 Ta ora ndē'e Jesuu ña jà'a na, tajan nānduku ra iin yo'o, ta jā'a ra iin kuata, ta jākunu ra ndisaa na chi'in yi, kutu chi'in jundiki xìko na chi'in ma mvechala ndia. Ta ma ndian sàma ma xu'un' chāta ra yi ma nuu ñu'u', ta jānduva ra ma mesa nuu nàndi na ndia.
16 Ta nuu ma ndian xìko ma livi, va te'en nāka'an ra:
—Na tavani'i ndo tandi'i ña xìko ndo i'ya, ti ma ve'e Tatái, yöve nuu kuya'vi kùu yi —kàti Jesuu.
17 Tajan ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu, chàku'uni ndra ña te'en kà'an yi nuu ma tutu Ndioo: "Ya'aga kàyuni cha'a' ña töve tìñu'u na ma ve'un", kàti yi nuu yi.
18 Ta ma ndian kùxini nuu ndian judíu, te'en kīcha'a na chìkatu'un na nuu Jesuu:
—Na jana'un iin ndatu nuu ndi, ikan na koto ndi tuva ndicha ña Ndioo chā'a tiñu nuun ña jà'un te'en.
19 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in na:
—Na janatani ndi'i ndo ma veñu'u i'ya, ta tichi uni kivi, cha kūtaa ndikoi yi —kàti Jesuu.

20 Tajan ma ndian judíu te'en nāka'an na:
—Uvi xiko iñu kuiya kùu yi ña jātiñu na, ta kūndee na kūtaa na ma veñu'u ka'nu i'ya, ta vitin yo'o tuku, ¿a kùu kani'un yi tichi uni kivini ña kà'un takan? —Takan kàti na chi'in Jesuu.
21 Va ma veñu'u ña kà'an Jesuu nuu na, kùu yi iin ku'va, ti kà'an ra yi cha'a' juuni ma kuñu ra.
22 Yakan va ora nātaku ndiko Jesuu tañu ñivi ndií, ikan chàku'uni ma ndra jàkua'a chi'in ra ma takua kā'an ra. Tajan ikan kùu ma nuu chīnuni ndio ndra ña kà'an ma tutu Ndioo, ta ña kà'an Jesuu ndia.
23 Ta ora ìyo Jesuu ma ñuu Jerusalén ma viko Pakua, kua'a' ñivi kīcha'a na chìnuni na tu'un ra, ora ndē'e na kua'a' ndatu ña jà'a ra.
24 Va cha nākuni Jesuu naja kua chànini na, yakan va tüvi kùndeeni ra na.
25 Ta töve chìniñu'u ra, ña ndava kàti na naja kua chànini ma inga ñivi ndè'e na nuu ra, ti juuni maa ra cha chìto va'a ra naja kua chànini na ndia.

3

Jesuu chi'in Nicodemo

1 Ìyo iin ra fariseu, ña nàni Nicodemo. Ta ra'ya ti iin ra ka'nu kùu ra tañu ma ndian judíu.
2 Tajan chānde'e ra Jesuu, ma nuu ìyo ra iin chanikuaa. Ta ikan te'en kà'an ra chi'in ra:
—Matru, chìto ndi ña ma Racha'nu Ndioo tāchi ñun kuenda ña jàna'un nuu ndi, ti nï'iin ñivi na küu jà'a na ma ndatu ña jà'un, tu töve kùta'an Ndioo chi'in na —kati ra.
3 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:
—Ndicha va'a ma ña kà'in chi'un, ña nda ndian nikuuni na küu koo na nuu chà'nda Ndioo tiñu, tuva juuni takä'an kàku chaa ndiko na kuenda Ndioo —kàti Jesuu.
4 Tajan Nicodemo te'en chīkatu'un ra nuu Jesuu:
—¿Ta naja kua jà'a yo, ta kùu kàku yo inga cha'a' tuva cha cha'nu yo? ¿A kùu ki'vi ndiko yo tichi ma'á yo ta kàku ndiko yo inga cha'a'?, kùuniun —kàti ra chi'in Jesuu.
5 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra:
—Kàti kachin nuun ña nï'iin na, tu töve kàku ji'na na jà'a ma takuii ta jà'a ma Tati Ií Ndioo ndia, na küu ki'vi na ma nuu chà'nda Ndioo tiñu.
6 Vati ndian kàku ñuñivi i'ya, ñivi kuenda ñuñivini kùu na, va ndian kàku inga cha'a', jà'a Tati Ií Ndioo, ñivi kuenda Ndioo kùu na.
7 Ta na näkaniniun cha'a' ña kà'in ña ndisaa na ìyo yi ña kàku chaa ndiko na inga cha'a'.
8 Vati taku ma ora chàkin tati, chàkin yi nda iti' nikuuni, ta vaji chìni yo ña jàkayu yi, va tüvi chìto yo nda iti' kuà'an yi, a nda iti' vàchi yi ndia, takan kùu ma ndian kàku chaa jà'a ma Tati Ií Ndioo.
9 Tajan ma Nicodemo te'en chīkatu'un ndiko ra nuu Jesuu:
—¿Ta nayi kùuni yi ka'an yi ña kà'un takan? —kàti ra chi'in Jesuu.
10 Ta Jesuu te'en nāka'an ra:
—Yo'o ra kùu matru ka'nu nuu ñivi ñuu Israel, ¿ta naja töve chìtoun ma ña kùuni yi ka'an yi?
11 Ndicha va'a ma ña kà'an ndi chi'un, ti ma ña chìto ndi kùu ma ña kà'an ndi, ta ma ña cha ndē'e ndi, kùu ma ña jàna'a ndi, va ndyo'o na töve chìnuni ndo ma ña kà'an ndi.
12 Ta tu töve chìnuni ndo ma ña kà'in cha'a' ña kùu ma ñuñivi i'ya, ¿naja kua kuu chinuni ndo ña kà'in cha'a' ma ña kùu ma andivi?, kùuniun, tuva takan.
13 'Nï'iin ñivi takä'an ndaa na ku'un na ma iti' andivi, uvanuu yu'u ra takani ìyoi chi'in Ndioo nàkotoi naja kàa yi, ti ra kīchi iti' andivi kùi.
14 Vati takua jā'a Moisés ña kāni'i ra ma koo tichi ku'u ña kùva'a chi'in kaa, indukuni kua ikan ni kani'i na yu'u, ra Se'e ñivi tāchi Ndioo,
15 ikan ndisaa ma ndian chìnuni tu'un kà'in, kùu koo ndito na chi'in Ndioo endeeni.

Ndioo ya'a ga kùuni ra nde'e ra ma ñivi

16 ’Takan kūu ta cha'a' ña ya'a ga
kùuni Ndioo nde'e ra ma ñivi ñuñivi,
yakan va chā'a ra ma ra uvanuu ña
kùu Se'e ra nuu na, ikan nda ndian
nikuuni tu chinuni na ma tu'un ra,
tüvi ni naa na, vati ni ni'i na nuu koo
ndito na endeeni chi'in Ndioo jà'a ra.
17 Vati Ndioo tāchi ra ma ra Se'e ra
kuenda ña na jakakú ra ma ñivi ìyo
ñuñivi, ta yöve kuenda ña na tiso ra
kuati na ta kuvi na.
18 ’Ta ma ndian chìnuni ña kà'an
ma ra Se'e Ndioo, tüvi ni jande'e ra
tundo'o endeeni na. Va ma ndian
tüvi chìnuni ña kà'an ra, ndiakan
va cha kà'an Ndioo ña ni nde'e
na tundo'o endeeni cha'a' ña töve
chìnuni na ña kà'an ma ra uvanuu
ña kùu Se'e ra.
19 Ta ndicha kuii ña cha kīchaa ma
ñu'ú nuu ma ñu'u' ñuñivi, va ma
ñivi ìyo ma ñu'u' ñuñivi chàta'ani
tiá na nuu naa kua nuu tìin ma ñu'ú
ikan, cha'a' ña mamaa ña kini kùu
ma ña jà'a na.
20 Ta ndisaa ma ndian jà'a ma ña
kini, töve chàta'ani na ku'un na iti'
Ndioo a ma iti' ndichin, koto ku'va
ma inga ñivi kuenda cha'a' tandi'i
ma tiñu kini ña jà'a na.
21 Va ma ndian ìyo indaani, kì'vi
na ma iti' ndichin, ta ña'a jàna'a
nuu inga ñivi ña na kuu na ñivi ña
jà'a mamaa tiñu va'a ti chà'a Ndioo
ndatu ra nuu na.

Xuva ra jàkunduta kà'an ndiko ra cha'a' Jesuu

22 Takan kūu ta ora yā'a ña kūu
te'en, tajan kēe ndio Jesuu kuà'an ra
chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra iti'
ñu'u' Judea, nuu chīyo ndra yatin
kivi ta jākunduta ndra ñivi.
23 Ta ma tiempu ikan juuni
jākunduta ma Xuva ma ñivi iin nuu
nàni Enón, ña kàndii yatini ma ñuu
Salim, vati ikan kùu nuu kàna kua'a'
takuii, ta ma ndian chàa ma ikan,
kūnduta na jà'a ra.
24 Ndisaa ña'a kūu antea ña tī'i
ndra ma Xuva tichi vekaa.
25 Takan kūu ta iin ma ndra
chàkunuu chi'in Xuva kīcha'a ndra
kànita'an yu'u ndra chi'in iin ma
inga ndra judíu cha'a' ma naja kua
kùu yi ña nàndoo na takua takani
jà'a ma ndian judíu.
26 Ta ma ndrakan te'en kātitu'un
ndra nuu Xuva:
—Yo'o Matru, ma ra ndaa chi'un
inga chiyo yu'u yuta Jordán niku, ma
ra kātitu'un iin cha'a' nuu ndi, vitin
ndaa ra jàkunduta ra kua'a' ñivi, ta
ndisaa na ndikun na ra.
27 Ta Xuva nāka'an ra te'en:
—Nï'iin yo na küu ni'o a jà'a yo
nï'iin nakuyi tu yöve Ndioo kùu ma
ra tindee yo.
28 Juuni maa ndo cha chīni va'a
ndo ma ña kā'in niku, ña na yöve
ma ra Cristu kùi, vati yu'u kùu iin
ma ra tāchi Ndioo iti' nuu ra.
29 Taku ma nuu ìyo iin viko
tànda'a, ma ra ndàka ma ña
tànda'a, rakan kùu ma iian, va ma
ra kùu amigu ma ra tànda'a ña ndaa
xiin ra ta chìni ra ma ña kà'an ra,
nduva'a chìsii ra ora chìni ra yi.
Ta cha'a' yakan kùu yi ña nda yu'u
ya'aga ka'nu kùu ma ña chìsii vitin.
30 Rakan kùu ra ña ìyo yi ña
ndoka'nu ra tiá cha'a' ma ña jà'a ra,
ta yu'u ìyo yi ña ndota'ani gai tiá
chi'in ma tiñu jà'i ta'ii'iin kivi —kàti
Xuva.

Ra kīchi iti' andivi

31 Takan kūu ta ma ra vàchi iti'
andivi, ka'nuga ra kua ndisaa na. Ta
ma ndian ìyo nuñu'u' ñuñivi kùu
na kuenda ma nuñu'u' ñuñivini, ta
kà'an na cha'a' ma ña kùu ñuñivini
ndia. Va ma ra ña vàchi iti' andivi,
ka'nuga ra kua ndisaa ma ñivi ìyo
ñuñivi.
32 Ta rakan kùu ra ña kàtitu'un ra
ma ña ndē'e ra ta ña chīni ra iti'
andivi, va nï'iin na töve nī jachi'in
na ma ña kà'an ra.
33 Va tu ìyo ndian chìnuni ña
kà'an ra, ndiakan chà'a na kuenda
ta kàtitu'un na ti ma Racha'nu Ndioo
kà'an ra ma tu'un ndicha.
34 Vati ma ra tāchi ma Racha'nu
Ndioo, rakan kà'an ra ma tu'un
Ndioo, ti Ndioo jà'a ra ña na endeeni
ni koo ma Tati Ií ra nuu ra.
35 Ti ma Tatá Ndioo ya'a ga kùuni
ra nde'e ra ma ra Se'e ra, yakan
va chā'a ra kua'a' ndatu ra nuu ra

kuenda ña na kuàtiñu ra yi chi'in
ndisaa ma ña jà'a ra.
36 Ta nda ndian chìnuni ma ña
kà'an ma Se'e ma Racha'nu, ni koo
na endeeni chi'in ra, va ma ndian
töve jàchi'in ña kà'an ma ra Se'e
ra, tüvi ni ni'i na ma nuu koo na
endeeni chi'in Ndioo, ti ni jande'e ra
tundo'o ka'nu na endeeni.

4

Jesuu chi'in iin ña'a ñuu Samaritana

1 Takan kūu ta chīto ma Racha'nu
Jesuu ña ma ndra fariseu chā'a ndra
kuenda ña cha chàkunuu kua'a' ñivi
chata ra ta jàkunduta ra tiaga ñivi
kua Xuva;
2 vaji ndicha ña yöve Jesuu kùu
ma ra jàkunduta ñivi, ti ma ndra
jàkunduta kùu ma ndra jàkua'a
chi'in ra.
3 Yakan va ora chīto Jesuu ña
takan chà'a ndra fariseu kuenda,
tajan kēe ndio ra ma iti' ñu'u' Judea,
ta kuà'an ndiko ra ma iti' ñu'u'
Galilea.
4 Ta iti' kuà'an ra ìyo yi ña ya'a
ji'na Jesuu ma ñu'u' Samaria.
5 Tajan chāa ndio ra ma iin ñuu ña
nàni Sicar ña ìyo kuenda ma ñu'u'
Samaria. Ta yatini ma xiin ñuu ikan
kàndii iin ti'yo ña chā'a ma racha'nu
Jacob nuu rase'e ra, Kusé taji'na.
6 Ta nuu ma ti'yo ikan ìyo iin soko
ya'a kunu ña jā'a Jacob niku. Ta ora
chāa Jesuu ikan ya'a chitatu ra ña
chākunuu ra, yakan va chūnandi ra
yu'u ma soko ikan, ña nìndee ra ma
ora ñuka'ñu.
7 Takan kūu ta chāa ndio iin ña'a
ñu'u' Samaria ña kuàki'an takuii ma
tichi soko, tajan te'en nāka'an Jesuu
chi'an:
—Na ku'vaun ita'vi takuii ko'i, yo'o
ma'á —kàti ra.
8 Ta ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu,
ti kuà'an ndra kuàjata ndra ña kachi
ndra ma ñuu ikan.
9 Tajan ma ña'a ñu'u' Samaria,
te'en nāka'an ña chi'in Jesuu:
—¿Ta nava jà'a yo'o ra judíu ña
chìkaun takuii ko'un nui, ta yu'u ña
ñu'u' Samaria kùi? —Takan kàti ma
ña'a ikan chi'in Jesuu ti ma ndian
judíu tüvi induku kùuni na chi'in ma
ndian samaritanu.
10 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu
chi'in ma ña'a ikan:
—Tu chìtoun niyi kùu ma ña va'a
ña kùuni Ndioo ku'va ra kuenda
ma ñivi ra, ta tu chìtoun nda ra
kùu yu'u ra kā'an te'en chi'un "ña
na ku'vaun takuii ko'i", ta yo'o, ni
ndakaun takuii nui, ta ni ku'vai ra'
nuu̱n kuenda ña na koo nditoun.
11 Tajan ma ña'a ikan te'en
nāka'an ña chi'in ra:
—Yo'o racha'nu tüvi nda'un nï'iin
nakuyi ña tàva yo ma takuii, ta ma
soko ya'a ga kunu yi. ¿Ta ndanu ìyo
ma takuii ña jà'a ña koo ndito yo ña
ni ku'vaun ko'i?
12 ¿A ra ka'nu tiaga kùu̱n kua ma
ra kūu tatá ndi ra chūnani Jacob, ra
ndākoo ma soko i'ya kuenda ndi? Ta
rakan ti i'ya kūu ma nuu kī'in ra ma
takuii chī'i ra chi'in se'e ra ta ma kiti
jàna ra ndia.
13 Tajan ma Jesuu te'en nāka'an ra:
—Taku ndisaa ndian chì'i ma
takuii ña ka'ìin tichi soko i'ya, ni
natii ndiko na ra'.
14 Ta ma ndian ni ko'o ma takuii
ña ni ku'vai, na tüva ni natii na ra'
inga cha'a, vati endeeni ni koo ra'
tichi anima na jà'a ra' ma takua kùu
iin nuu kàna ra' jà'i, ikan na koo na
endeeni chi'in Ndioo.
15 Tajan ma ña'a ikan te'en
nāka'an ña chi'in Jesuu:
—Yo'o racha'nu, na ku'vaun ma
takuii ikan ko'i, ikan na tüva ni natii̱
ndikoi ma takuii, ta na kïchi gai tava
gai ra' tichi ma soko i'ya —kàti ña.
16 Ta Jesuu te'en nāka'an ra:
—Kuàki'in ma ra kùu iiun, ta kichi
ndikoun nui chi'in ra —kàti Jesuu.
17 Ta ma ña'a ikan te'en nāka'an
ña:
—Na töve ìyo ii̱ —kàti ña.
Ta Jesuu te'en nāka'an ndiko ra
chi'in ña:
—Ndicha va'a ña kà'un ña töve
ìyo iiun,
18 ti cha u'un cha'a' ña tānda'un
niku, ta ma ra ndàkaun vitin na
yöve iiun kùu ra. Yakan va ña

ndicha kùu ma ña kà'un —kàti Jesuu.
19 Tajan ma ña'a ikan te'en nāka'an ña chi'in ra ora chīnian ña
kà'an Jesuu takan:
—Yo'o racha'nu, yu'u chànini̱ ti
iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo
kùu̱n.
20 Ti ma ndian kūu tatá ndi taji'na
jāka'nu na ma Ndioo ma yuku tikan
niku, va ndyo'o ndian judíu, kàti
ndo ña ma ñuu nuu ìyo yi ña jaka'nu
yo ra kùu ma ñuu Jerusalén —kàti
ña.
21 Ta Jesuu nāka'an ra te'en:
—Na chinuniun ña kà'in, vati
chani chaa ma ora ña ni jaka'nu
ndo ma Racha'nu Tatá yo, ta na tüva
ìyo yi ña kichi ndo ma tichi ku'u
yuku i'ya, ta ni ma ñuu Jerusalén ña
jàka'nu yo ra ndia.
22 Ta ndyo'o ndian ñu'u' Samaria
töve nàkoto va'a ndo nda ra kùu
ma ra jàka'nu ndo, va ndyu'u ndian
judíu, nàkoto ndi nda ra kùu ma ra
jàka'nu ndi, ti ma tu'un kà'an naja
kua jàkakú Ndioo ñivi, ìyo yi chi'in
ma ndian judíu.
23 Va vitin chani chaa ma ora, ña
ndisaa ma ndian kùu ñivi ña jàka'nu
ndicha kuii ma Tatá yo, ni jaka'nu
na ra takua kùu ra, chi'in ndisaa
anima na, jà'a ma Tati Ií Ndioo, ti
takan kùuni Ndioo ña jà'a ma ndian
jàka'nu ra.
24 Vati tati kùu Ndioo, yakan va ma
ndian jàka'nu ra ndicha, ìyo yi ña
ja'a na yi chi'in ndisaa anima na, jà'a
ma Tati Ií Ndioo.
25 Ta ma ña'a ikan te'en nāka'an
ña:
—Yu'u chìtoi ña ni kichi ma ra
Mesías ña (kùuni yi ka'an yi Cristu,)
ra tāchi Ndioo, ta ora ni kichaa ra ni
katitu'un ra tandi'i ma naja kua kùu
yi nuu yo —kàti ña.
26 Ta Jesuu nāka'an ra te'en:
—¡Yu'u ra kà'an chi'un kùi ma ra
Cristu!
27 Ta juuni ma ora ikan chākoyo
ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu, ta
ndava yū'vi ndra ña nàtu'un Jesuu
chi'in ma ña'a ikan. Ta nï'iin ndra
na töve nī chikatu'un ndra nuu ra,
nayi chìkatu'un ra nuu ña, ta naja
nàtu'un ra chi'an.
28 Ta ma ña'a ikan ndākoan ma kii
ña nda'a' ña, tajan endee chīnuan
kuà'an ña ma ñuu ña, ta ma ikan
te'en nāka'an ña chi'in ma ñivi
ñuan:
29 —¡Na'a ndo na ko'o kunde'o ma
ra kātitu'un nui cha'a' tandi'i ma
ña jà'i! ¿A yöve rakan kùu Cristu?,
kùuni ndo.
30 Takan kūu ta kēe ndio ma ñivi
kuà'an na chi'an ta ora chani chaa
ndio na nuu ndaa ma Jesuu.
31 Ta kīcha'a kà'an ma ndra
jàkua'a chi'in ra, jànini ndra ra
chi'in tu'un i'ya:
—Yo'o Matru, kachi ita'vi ma ña
chàchi ndi —kàti ndra.
32 Va rakan nāka'an ra te'en:
—Cha ìyo ma ña ni kachi̱ va
ndyo'o na töve nàkoto ndo yi —kàti
ra.
33 Takan kūu, yakan va ma
ndra jàkua'a chi'in ra kīcha'a ndra
nàtu'un ta'an ndra te'en:
—¿A ìyo ndian kīchi ndàka ma ña
kachi ma Jesuu?, kùuni ndo.
34 Va ma Jesuu te'en nāka'an ra:
—Ma ña chàchi̱ kùu yi ña na ja'i
ndisaa tiñu chà'a ra tāchi yu'u ta
jàchinui yi takua kùuni ra.
35 Vitin ndyo'o kà'an ndo ña
kùmani kumi ga yoo ta kuta'an ma
ora ña ndàki'in ndo ma ndatiñu ña
tāchi ndo, va yu'u kà'in chi'in ndo
ña na ja'a ndo kuenda ma nuu kàa
ma ndatiñu ndo, vati cha kēta ora
va'a ña ndàki'o yi vitin.
36 Taku ma ra ndàki'in ndatiñu nì'i
ra ma ya'vi ra ta ma ndatiñu nī'i
ra, kùu yi ña na koo endeeni ma
ñivi. Yakan va ma ra tàchi chi'in ma
ra ndàki'in indukuni sii kùuni ndra
cha'a' ma ndatiñu nì'i ndra.
37 Ndicha kuii kùu ma tu'un ña
kà'an te'en: “Ti ma ra tàchi, siin kùu
ra kua ma ra ndàki'in ma ndatiñu.”
38 Yu'u kùu ma ra tāchi̱ ndo ña
kùu ndaki'in ndo ma ndatiñu, ña
tüvi nī nde'e ndo tundo'o chi'in yi,
ti ma ndian ndē'e tundo'o chi'in yi
kùu inga na, va ndyo'o kùu ndo
ma ndian kìndoo va'a chi'in ndatiñu
ikan, vaji ni'i jātiñu inga na cha'a' yi.

39 Takan kūu ta kua'a' va'a ma ñivi
ndòyo ma ñuu ikan ña ìyo kuenda
ñu'u' Samaria, kīcha'a na chìnuni
na ma ña kà'an ma Jesuu, ta cha'a'
ma ña kà'an ma ña'a ikan chi'in
ma ñivi, vati kà'an ña ña kātitu'un
Jesuu nuu ña tandi'i ma ña jā'a ña.
40 Takan kūu ta ora chāa ma ndian
ñu'u' Samaria ma nuu ndaa Jesuu,
chīkan na nuu ra ña na kindoo ra
chi'in na ma ñuu ikan. Yakan va
Jesuu, kīndoo ra chi'in na uvi kivi.
41 Ta nduva'a kuii ga kua'a' ma ñivi
kīcha'a na chìnuni na tu'un Jesuu
ora chīni na ña kà'an ra.
42 Ta kīcha'a na kà'an na chi'in ma
ña'a ikan te'en:
—Ji'na chìnuni ndi tu'un Jesuu
cha'a' tu'un kà'an yo'oni niku, va
vitin nda maa ndi cha chīni ndi ma
ña kà'an ra'ya, ta chìto kachin ndi
ña ra'ya kùu ma Cristu, ra vàchi
jakakú ma ñivi ma ñuñivi i'ya.

Jesuu jànda'a ra se'e iin ra jàtiñu kuenda ma rey

43 Ta ora cha yā'a ndio uvi kivi,
tajan kēe ndio ra ma ñu'u' Samaria
ta kuà'an ra ma iti' ñu'u' Galilea.
44 Vati juuni maa ma Jesuu
kātitu'un ra ña ma ra kà'an chi'in
tu'un yu'u Ndioo, na töve tìñu'u na
ra ma ñuu maa ra.
45 Ta ora chāa ra ma ñu'u' Galilea,
chā'a ñivi ikan ña na ndoo ra chi'in
na, ti ma ndian ñu'u' Galilea chā'an
na ma ñuu Jerusalén ora chìyo viko
Pakua ma ikan niku, ta takan kūu
yi ña ndē'e na tandi'i ma ña va'a ña
jā'a Jesuu ma ñuu Jerusalén.
46 Tajan kēe ndiko Jesuu kuà'an ra
iti' nuu, nda kati chāa ra ñuu Caná
ña ìyo kuenda ma ñu'u' Galilea, nuu
jāndaku ra ma takuii ña na kùu ra'
vinu. Ta yatini ñuu ikan ìyo iin
ra jàkuu tiñu nuu ma ra kùu rey,
ña ku'vi se'e ra kàndii ra ma ñuu
Capernaum.
47 Tajan ora chīto ra ña kēe Jesuu
ma ñu'u' Judea, ta chāa ra ma ñu'u'
Galilea, ikan chāa ra ma nuu ndaa
Jesuu, ta kīcha'a ra jànini ra ra ña
na ku'un ra chi'in ra ñuu ra, ta
janda'a ra ma ra se'e ra ña chani
kuvi, ña kàndii ve'e ra.
48 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra
chi'in ra:
—Yo'o chi'in ñivi ñuu̱n, tu töve
ndè'e ndo ku'va chi'in ma ndatu jà'i,
na töve chìnuni ndo ña kà'in.
49 Va ma ra jàtiñu kuenda ma ra
kùu rey te'en nāka'an tuku ra chi'in
Jesuu:
—Yo'o racha'nu na ja'un ñamani
ta ku'u̱n chi'i̱n ve'i, antea ña kuvi ma
ra se'i —kàti ra.
50 Ta ma Jesuu te'en nāka'an ra
chi'in ra:
—Na ku'u̱n ve'un, ti ma ra se'un
cha ndā'a ra —kàti Jesuu.
Tajan rakan chīnuni ra ma ña
kā'an Jesuu, ta kēe ndio ra kuà'an
ra ve'e ra.
51 Ta ma tichi iti' kuà'an ra
chīkuta'an ra ma ndra kùu musu
ra, ta kīcha'a ndra kà'an ndra te'en
chi'in ra:
—Ma ra se'un cha ndā'a ra —kàti
ndra.
52 Tajan te'en kīcha'a ra
chìkatu'un ra nuu ma ndra kùu
musu ra, ña nda ora kùu yi ña kīchi
va'a kùuni ma ra se'e ra. Ta ndrakan
te'en nāka'an ndra chi'in ra:
—Iku kaa iin chani'ini kēe ma
kà'ni ra —kàti ndra.
53 Tajan chā'a ndio tatá ma ra
ku'vi kuenda ña juuni ma ora ikan,
kùu ma ora ña kā'an ma Jesuu te'en
chi'in ra: "Ma ra se'un cha ndā'a ra."
Yakan va kīcha'a ndio ra chìnuni ra
ma ña kà'an Jesuu chi'in ndisaa kuii
ma ñivi ra ndia.
54 Ña'a kùu ma ndatu uvi ña jā'a
Jesuu ora kēe ra ma ñu'u' Judea ta
chāa ndiko ra ma ñu'u' Galilea.

5

Jesuu jànda'a ra iin ra cha'a pe'lu ñuu Betesda

1 Ta ora ya'a ña kūu takan, chīyo
iin viko jā'a ma ndian judíu, ta Jesuu
kēe ra kuà'an ra ma ñuu Jerusalén.
2 Ta ma tichi ma ñuu Jerusalén,
yatin ma nuu ìyo ma yuve'e ma nuu
yà'a ma mvechala, ìyo iin mini nuu
ka'ìin takuii, ña chi'in tu'un hebreu
nàni yi Betesda, ta ìyo u'un corredor
yi.

3 Ta ma ikan kàndoyo kua'a' va'a
ma ndian kùkue'e, tava kùu ma
ndian kuaá, ndian cha'a yutun chi'in
ndian cha'a pe'lu, ña ndàtu na na
kandaa ma takuii.
4 Vati iin ma tati va'a jà'a tiñu nuu
Ndioo chàa yi ma nuu ìyo ma soko
ikan, ta jàkanda yi ra', ta ma ndian
nunuu ña kì'vi ma tichi ra', ma ora
kandaa ra', ta numini ndà'a na jà'a
ra' chi'in nda nuu kue'e nikuuni ña
ndo'o na.
5 Ta tañu ma ndian kùkue'e
kàndoyo ikan, ìyo iin ra ña ku'vi ra
cha ìyo iin oko cha'un uni kuiya ña
ku'vi ra.
6 Ta ora ndē'e Jesuu ña kàndii ra
ma ikan, tajan chā'a ndio ra kuenda
ña cha ìyo kua'a' kuiya ña ku'vi ra, ta
te'en chīkatu'un ra nuu ma ra kù'vi:
—¿A kùuniun nda'un? —kàti ra.
7 Ta ma raku'vi te'en nāka'an ra
chi'in Jesuu:
—Yo'o racha'nu, na töve ìyo yo
kuu tindee yu'u ña tì'i na yu'u tichi
soko ikan ora jàkanda ma tati ra'.
Ta nàni ora kùuni̱ ki'vi tichi ra' ora
kandaa ra', ta java tuku na ji'na kì'vi
kua mai —kàti ra.
8 Yakan va te'en nāka'an ndio ma
Jesuu chi'in ra:
—Na ndetaun ta kani'un yuvi
kìxiun ta ku'u̱n ve'un —kàti Jesuu.
9 Tajan ma ora ikani ndā'a ma ra
kùkue'e ikan, ta kāni'i ra ma yuvi
ra, ta ndēta ra ta kīcha'a ra chìka
ra. Va tava kivi nindeo kùu yi ma
ora ndā'a ra jà'a Jesuu,
10 yakan va ma ndian judíu, te'en
nāka'an na chi'in ma ra ndā'a ikan:
—Yo'o xaa, kivi nindeo kùu yi, ta
cha'a' yakan kùu yi ña na töve va'a
jà'un ña ndisoun yuviun chàkunuu̱n
—kàti na chi'in ra.
11 Tajan ma ra kùkue'e ikan, te'en
nāka'an ra chi'in ma ndian judíu:
—Ma ra jānda'a yu'u te'en kā'an
ra chi'i̱n: "Na kani'un ma yuvi
kìxiun ta na ku'u̱n ve'un", kāti ra
chi'i̱n —kàti ra.
12 Tajan ma ndian judíu te'en
kīcha'a na chìkatu'un na nuu ma ra
ndā'a.
—¿Yo kùu ma ra kā'an ña na
kani'un ma yuviun, ta ndètaun ta
kù'u̱n chi'in yi? —kàti na chi'in ra.
13 Va ma ra chìkatu'un nuu ma
ra ndā'a, na töve chìto ra nda yo
kùu ma ra jānda'a ra, vati Jesuu cha
jāchika ra ra tañu ma ñivi kua'a'
ka'ìin ma ikan.
14 Takan kūu ta ora cha ya'a ña
kūu takan, tajan chīkuta'an ndio
Jesuu ma ra jānda'a ra tichi kora
veñu'u ka'nu, ta te'en nāka'an ra
chi'in ra:
—Vitin ña cha ndā'un, na jä'a
gaun ma kuati, koto nde'un tundo'o
ka'nu ga —kàti Jesuu chi'in ra.
15 Ta ora chīnu kā'an ma Jesuu
takan chi'in ma ra ndā'a, tajan kēe
ndio ra kuà'an ra, ta kātitu'un ndio
ra nuu ma ndian judíu ña Jesuu kùu
ma ra jānda'a ra, kàti ra.
16 Ta cha'a' ña jānda'a ma Jesuu
ma ra ku'vi ikan, yakan va ndīkun
ma ndian judíu ka'ni na ra, ti naja
jā'a ra ma tiñu ikan ma kivi ña
nindeo.
17 Ta ma Jesuu te'en nāka'an ra
chi'in na:
—Taku ma Tatái nda kivi nindeo
endeeni jàtiñu ra, yakan va yu'u
takan jàtiñui ndia —kàti Jesuu chi'in
na.
18 Yakan va ma ndian judíu nu-
miga kùuni na ka'ni na ma Jesuu,
vati na yöve uvaa ma kivi ña nin-
deni yo jànda'a ra ma ñivi, ti juuni
kà'an ra ña Ndioo kùu ma Tatá
maani ra, ta takan jando induku ra
ra chi'in ma Ndioo.

Nuu chà'nda ma ra kùu se'e Ndioo tiñu

19 Tajan nāka'an ma Jesuu te'en:
—Ndicha va'a ña kà'in, ña na küu
ja'a yu'u ra kùu Se'e Ndioo nï'iin tiñu
ña ma'iin ni, tuva töve ndē'i naja
kua jà'a ma Tatái. Vati ndisaa tiñu
jà'a Tatái, indukuni kua ikan jà'a
yu'u ra kùu Se'e ra yi ndia.
20 Vati ma ra kùu Tatái kùuni ra
nde'e ra yu'u ra kùu Se'e ra, ta tandi'i
ma ña jà'a ra jàna'a ra nui. Ta iti'
nuu, ni jana'a ra tiñu ka'nuga nui,
ta ma ora ni nde'e ndo yi ndava ni
ku'un tati ndo.

21 Vati takua ma ra kùu Tatái jànataku ra ndian ndií, ta chà'a ra ña na koo ndito ndiko na, juuni takan jà'a yu'u ra kùu Se'e ra, ti chà'i ña na koo ndito ma nda ndian kùuni mai ndia.
22 Vati ma ra kùu Tatái töve jàkutuni ra kuati ma ñivi, ti chā'a ra ma ndatu ikan nuu yu'u ra kùu Se'e ra ña na jakutuni kuati na,
23 ikan na tiñu'u tandi'i na yu'u takua tìñu'u na ma ra kùu Tatái. Vati ma ndian töve tìñu'u yu'u, kùuni yi kà'an yi ña juuni töve tìñu'u na ma ra kùu Tatái, ra tāchi yu'u ndia.
24 ’Ndicha va'a, ma ña kà'in chi'in ndo, ña ma ndian tàso'o ma tu'un kà'in, ta chìnuni na ña jà'a ma ra tāchi yu'u, cha ìyo ndito na endeeni, ta töva ni ku'un na andaya' cha'a' ma kuati na, ti vaji cha chī'í na jà'a ma kuati na niku, va vitin cha nātaku ndiko na.
25 Ndicha va'a, ma ña kà'in chi'in ndo ña cha kēta ma ora, ta vitin kùu yi ña ma ndian cha chī'í na jà'a ma kuati jā'a na, ni kuni na tati yu'u, ra Se'e Ndioo, ta tu jachi'in na yi, ni ni'i na nuu koo ndito ndiko na.
26 Vati takua ma ra kùu Tatái ìyo ndito maa ra takani, juuni takan chā'a ra ndatu nuu yu'u ra kùu Se'e ra ña kùu koo ndito mai takani ndia.
27 Ta juuni chā'a Tatái ndatu nui ña kùu jakutuni kuati na, cha'a' ña kùi ra Se'e ñivi tāchi Ndioo.
28 Ta koto yü'vi ndo cha'a' ma ña kà'in i'ya, vati ni keta iin kivi ña ni kuni ma ndian ndií nda ma nuu ñaña na ma tu'un ña ni ka'in.
29 Ta tandi'i ma ndian jā'a ma ña va'a, ni nataku ndiko na, ta koo ndito ndiko na endeeni chi'in Ndioo, va ma ndian jā'a ña töve va'a, ni nataku na, va kuenda ña ku'un na andaya'.

Nuu kà'an Jesuu cha'a' ma ndian kà'an kuenda ra

30 ’Ta yu'u na küu ja'i ma ña kùuni mai tuva Ndioo töve kùuni ra ña jà'i yi, ti ma takua kà'an ra chi'in, ta takan jàkutuni. Ta iin ña ndaa kùu yi ora jàkutuni, vati na töve jà'i ma ña kùuni mai, ti ma ña jà'i kùu ma ña kùuni ma Tatái ra tāchi yu'u.
31 Tu yu'u kà'in cha'a' juuni mai, na töve kùu ka'an yo ña ndicha kùu yi ora ki'o ku'va yi.
32 Va ìyo inga ra kàtitu'un nuu ma ñivi cha'i, ta chìtoi ti ña ndicha kùu ma tu'un kà'an ra.
33 Ndyo'o tāchi ndo iin ra kùu tatun ña na kundakatu'un ra nuu Xuva cha'i. Ta rakan kātitu'un ra ma tu'un ndaa.
34 Va yu'u na töve chìniñu'i ña kà'an ni'iin ñivi ìyo ñuñivi cha'i. Vati tu kà'in takan chà'a ra kùu yi kuenda ña na chinuni ndo tu'in, ikan na jakakú Ndioo ndo.
35 Ta ndicha ña Xuva kùu ra takua kùu iin ñu'ú ña ndu'vania tìin yi ta jàndondichin yi. Ta ndyo'o chàta'ani ndo yi ma tiani tiempu ña ndē'e ndo yi.
36 Va ka'nuga kùu ma tu'un ña kà'an yu'u kua ma tu'un ña kā'an Xuva. Vati ndisaa ma tiñu ka'nu chā'a ma Tatái ña jàchinui, yakan kùu ma ña jà'i. Ta cha'a' yakan kùu yi ña kùuni yi ka'an yi, ña ndicha kuii ña ma Tatái tāchi yu'u.
37 Ta juuni ma Tatái ra tāchi yu'u, kā'an ra cha'i, vaji ndyo'o takä'an kuni ndo ma tati ra, ta ni küu nde'e ndo ra.
38 Va ma tu'un ra na tüvi chà'a ndo ña koo yi tichi anima ndo, ti tüvi chìnuni ndo nī cha'a ña kà'an ma ra tāchi ma Tatái ndia.
39 Taku ndyo'o, ya'a jàkua'a ndo ma tutu Ndioo, ti chànini ndo ña tu jà'a ndo takan, ta ni ni'i ndo nuu koo ndito ndo endeeni kùuni ndo, va tüvi chìto ndo ña ma tu'un ìyo nuu yi kùu ma tu'un kà'an cha'i.
40 Va ndyo'o na töve kùuni ndo chinuni ndo ma tu'in, ta tu chīnuni ndo yu'u niku, kùu ni'i ndo nuu koo ndito ndo endeeni chi'in Ndioo.
41 ’Taku yu'u na töve chìniñu'i ña na jàka'nu ma ñivi yu'u.
42 Ta juuni cha nàkoto va'i ndo, ña na töve kùuni ndo nde'e ndo Ndioo ndia.
43 Yu'u vàchi tiñu nuu ma ra kùu Tatái, ta ndyo'o na töve kì'in kuenda

ndo yu'u. Va tu kìchaa inga na ña
kà'an na juuni chi'in sivi maa na, ña
kà'an ndiakan, va ni jachi'in ndo.
44 Ta ndyo'o töve ndicha ña
chìnuni ndo tu'in, ti ma ña jà'a ndo
kùu yi, ña jàka'nu ndo juuni ma
ta'an ndo, ta töve nànduku ndo a
jà'a ndo ma ña kùuni ma uvanuu
Ndioo ña na ja'a ndo, ta ikan kùu ni'i
ndo nuu ra ña na tìñu'u ra ndo.
45 Ta koto näkanini ndo ña yu'u ni
tisokuati ndo nuu ma ra kùu Tatái,
vati ma ra tìsokuati ndo nuu Ndioo
kùu juuni ma Moisés, nuu ndàtu
ndo ña ni jakakú Ndioo ndo cha'a'
ña chìnuni ndo ma tu'un tāa ra.
46 Vati tu ndicha ña chìnuni ndo
ma tu'un tāa ma Moisés, kùuni yi
ka'an yi ña juuni ìyo yi ña chinuni
ndo ma tu'in ndia, vati cha'i kùu ma
ña tāa ra.
47 Va tu töve chìnuni ndo ma tu'un
tāa Moisés, ikan chà'i kuenda ña
töve chìnuni ndo tu'un kà'in ndia
—kàti Jesuu chi'in ndian judíu ikan.

6

Nuu chà'a Jesuu ña chàchi u'un mii ñivi
(Mt. 14:13-21; Mr. 6:30-44; Lc. 9:10-17)

1 Takan kūu tajan kēe ndio Jesuu
kuà'an ra inga chiyo yu'u tañu'u
Galilea, ña juuni kà'an na ña nàni
yi tañu'u Tiberias ndia.
2 Ta nduva'a kuii kua'a' ñivi
kuà'an chata Jesuu, vati ndè'e na
ma ndatu chi'in seña ña jà'a ra, ña
jànda'a ra ma ndian ku'vi.
3 Tajan ndāa ndio Jesuu kuà'an ra
iin nuu chiki, ta ora chāa ndio ra
ikan, tajan chūnandi ndio ra chi'in
ma ndra jàkua'a chi'in ra.
4 Ta ma viko Pakua ña jàka'nu ma
ndian judíu ti cha vàchi kùyatin yi.
5 Ta ora kāni'i Jesuu nuu ra te'en
tikan, ta ndē'e ra ña ya'a ga kua'a'
ñivi vàchi chata ra, tajan te'en
nāka'an ndio ra chi'in Lipe:
—¿Ndanu ko'o kujata yo paan ña
kachi tandi'i ma ñivi i'ya? —kàti ra.
6 Va chìkatu'un maani ma Jesuu
takan nuu ma Lipe nde'o naja kua
kati ra cha'a' yi, kùuni Jesuu, vati
cha chìto va'a Jesuu nayi kùu ma ña
ni ja'a ra.
7 Tajan ma Lipe te'en nāka'an ra:
—Ni ma xu'un' ña jàkanaa yo uvi
cientu kivi ña jàtiñu yo, na këta yi
ña jàta yo kua'a' ma paan, ta nàta'vi
yo ita'vi ita'vi yi nuu ta'ii'iin ma ñivi
ikan —kàti ra.
8 Tajan inga ra jàkua'a chi'in Je-
suu, ra nàni André, ra kùu yani
Simón Petu', te'en nāka'an ra chi'in
Jesuu:
9 —I'ya ndaa iin ravali, ña ndà'a
ra u'un ta'an paan, ña kūva'a chi'in
cebada, ta chi'in uvi tiaka'; ¿va
ndakutiñu ña'a kuenda na, ña ya'a
kua'a' ñivi kùu na? —kàti ra.
10 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu:
—Na ka'un chi'in ma ñivi, ña na
kunandi na ma ikan —kàti ra.
Ta ma ikan ti ya'aga kua'a' ma ita
kuati kàa, tajan chūnandi ndio na.
Ta ìyo iin u'un mii ndra'ii kùu ndra.
Ta siin kùu ma ñivi ña'a.
11 Tajan kī'in ndio Jesuu ma paan,
ta kīcha'a ra chìkan ra ta'vindioo,
nuu ma Racha'nu Ndioo cha'a' yi iti'
andivi, ta chā'a ndio ra yi nuu ma
ndra jàkua'a chi'in ra, ña na nata'vi
ndra yi nuu ma ñivi. Ta indukuni
takan jā'a ra chi'in ma tiaka' ndia.
Tajan chāchi na naja kua kùuni maa
na.
12 Ta ora chītu tichi na, tajan te'en
nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ndra
jàkua'a chi'in ra:
—Na jati'vi ndo ma ña chākoso,
ikan na töve tivi nï'iin nakuyi, —kàti
Jesuu.
13 Tajan jāti'vi ndio ndra ma ña
chākoso, ta jākutu ndra uchi uvi
ga ta'an tuka ma paan chi'in ma ña
chākoso jā'a ma ndi u'un paan ña
kūva'a chi'in cebada.
14 Takan kūu ta ora ndē'e ma ñivi
ma ndatu ka'nu ña jā'a Jesuu, ta
te'en nāka'an na:
—Ndicha kuii ña ra'ya kùu ma ra
kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ra ni
kichi ma ñuñivi i'ya —kàti na.
15 Va tava Jesuu chā'a ra kuenda
ña tani'i kùuni na kundaka na ra
ku'un ra, kuenda ña kùu ra rey, ra

ka'nda tiñu nuu na. Yakan va kēe ma'iin ra kuà'an ra ma siki iin yuku sukun, ti kùuni ra koo ma'iin ra.

Jesuu chìka ra nuu tañu'u (Mt. 14:22-27; Mr. 6:45-52)

16 Takan kūu ta ora cha kuaa, tajan ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu kēe ndra kuà'an ndra yu'u tañu'u.
17 Ta ikan kī'vi ndio ndra tichi iin varku, ta kīcha'a ndio ndra kèta chiyo ndra ma tañu'u, ña kuà'an ndra iti' ñuu Capernaum. Ta cha ya'a naa kùu yi. Ta ma Jesuu juuni töve ra chàa ma nuu ka'iin ndra.
18 Tajan ma tañu'u, nduva'a sukun ndàkoo nditi ra' jà'a ña ya'a ni'i chàkin ma tati.
19 Ta ora cha yā'a nduu ndra iin u'un a iñu kilometru chi'in ma varku, tajan ndē'e ndra ña chìka Jesuu vàchi ra nuu takuii, ña kuàjayatin ra ra nuu kuà'an ma varku. Tajan ndrakan kīcha'a ndio ndra yù'vi ndra.
20 Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:
—¡Na yü'vi ndo, ti mai kùi! —kàti ra.
21 Tajan nduva'a kuii chìsii ndra ña cha ìyo Jesuu chi'in ndra ma tichi varku. Ta nunuu ni, ta cha chàani ndra ma ñuu nuu kuà'an ndra.

Nuu nànduku ñivi ma Jesuu

22 Takan kūu ta ma inga kivi, ma ñivi kīndoo yu'u tañu'u nuu kēe ma ndra jàkua'a chi'in ra chi'in ma varku, ikan chā'a na kuenda ña tüvi ndāa Jesuu chi'in ndra ma tichi varku uvanuu nia, ña ndaa ma ikan.
23 Ta ora cha yā'a ña kūu takan, tajan chāa ndio tiá kua'a' varku, ña kīchi iti' ñuu Tiberias, yatini ma nuu chā'a Jesuu ña chàchi ma ñivi ora chā'a ra ta'vindioo cha'a' yi nuu ma Racha'nu.
24 Ta ora ndē'e na ña töve ndaa Jesuu ma ikan, ta ni ma ndra jàkua'a chi'in ra, tajan ndāa ndio na tichi ndrun, ta kēe na kuà'an na kuànanduku na Jesuu iti' ñuu Capernaum.

Jesuu kùu ra takua kùu ma paan ña jà'a ña na koo ndito yo indeeni

25 Ta ora nāta'an na Jesuu ma inga chiyo yu'u tañu'u, ta te'en nāka'an na chi'in ra:
—Yo'o matru, ¿nda ora kīchaun nde've? —kàti na.
26 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra:
—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña ndyo'o nànduku ndo yu'u, cha'a' ña chāchi ndo nda kati chitu tichi ndo jā'i, ta yöve cha'a' ña kì'in kuenda ndo, ta kùtunini ndo nda kuenda kùu ma ndatu ña chā'a Ndioo nui ña jà'i.
27 Na jätiñu ndo cha'a' ma ña kachini ndo, ma ñuñivi i'ya, vati yakan numini ndi'i yi. Na jatiñu ndo va cha'a' ma ña kachi ndo, ña ku'va nuu koo ndo endeeni chi'in Ndioo. Ti ma ndayu ikan kùu ma ña ni ku'va ma ra Se'e ñivi tāchi Ndioo kachi ndo, vati rakan kùu ra kāchin ma Ndioo, ña jà'a ra yi.
28 Ta te'en kīcha'a ndio ma ñivi chìkatu'un na nuu Jesuu:
—¿Nayi ìyo yi ña ja'a ndi, ta kùu jachinu ndi ma tiñu kùuni Ndioo ña ja'a ndi? —kàti na.
29 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in na:
—Uvanuu ma tiñu ka'nu ña kùuni Ndioo ña jà'a ndo, kùu yi ña na chinuni ndo ma tu'un kà'an yu'u, ra tāchi ra —takan kàti Jesuu.
30 Tajan ma ñivi te'en nāka'an na chi'in ra:
—Tuva takan kùu yi, ¿nda ndatu ka'nu kùu jana'un nuu ndi, ikan ora nde'e ndi yi, ta chininu ndi ma tu'un kà'un? ¿Ta nda tiñu kùu ma ña jà'un?
31 Ma ndian kūu ñivi ndi ña chīyo taji'na, chāchi na ma ña kuichin ña nàni maná, ma tichi ku'u niku, vati nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi: "Iti' andivi jākoyo ra ma paan chàchi na" —kàti na.
32 Tajan ma Jesuu te'en nāka'an ra chi'in na:
—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo: ña na yöve Moisés kùu ra ña chā'a ra ma paan kāchita iti' andivi chāchi ndo taji'na, ti ma Tatái kùu ra chā'a

yi ta nda vitin chà'a ra yi ndia. Ta
ma paan chà'a ra kùu ma ña ndicha
ña vàchi iti' andivi.
33 Vati ma paan ña chà'a ma Ndioo
nuu yo vàchi yi iti' andivi, ta jà'a
yi ña endee koo ndito ma ñivi ìyo
ñuñivi.
34 Tajan te'en chīkan na nuu Jesuu:
—Yo'o Racha'nu, na ku'vaun ma
paan i'ya kachi ndi nani kivi —kàti
na.
35 Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in
na:
—Yu'u kùu ma paan ña chà'a ña
koo ndito ndo endeeni. Ta ma ndian
vàchi nui, na tüva ni kusoko na, ta
ma ndian chìnuni ña kà'in, na tüva
ni natii na takuii ndia.
36 Va tava cha kā'in chi'in ndo,
ña vaji cha ndè'e ndo yu'u, na töve
chìnuni ndicha ndo ma tu'in.
37 Ta tandi'i ma ndian chā'a ma
Tatái nui, ndiakan kùu ma ndian
vàchi nui. Ta ma ndian vàchi nui
ni ku'vai ña ki'vi na iti' kuà'in.
38 Vati yu'u töve kīchi̱ iti' andivi,
kuenda ña jà'i ma ña kùuni mai, ti
yu'u kīchai va kuenda ña jà'i tandi'i
ña kùuni ma Tatái, ra tāchi yu'u.
39 Ta ma tiñu ña töve kùuni ma
Tatái, ra tāchi yu'u ña jà'i, kùu yi ña,
koto jäkunai nï'iin ma ñivi ña chā'a
ra nui, vati ma ña kùuni ra ña jà'i,
kùu yi ña na janatakui na ma kivi
nuu ndi'i nia.
40 Ta juuni kùuni ma ra tāchi yu'u
ña tandi'i ma ndian nde'e yu'u ra
kùu Se'e ra, ta chinuni na ma tu'un
kà'in, ni koo ndito na endeeni jà'i, ta
juuni yu'u, ni janatakui na ma kivi
nuu ndi'i nia ndia.
41 Cha'a' ña'a kùu yi ña ma ndian
judíu kīcha'a na chàtu'un na ra,
cha'a' ña kā'an ra tu'un i'ya: "Yu'u
kùu ma paan ña kīchi iti' andivi."
42 Ta ma ndian judíu te'en nāka'an
na:
—¿A yöve Jesuu i'ya, kùu ra se'e
Kusé? Ndicha ña juu ra kùu ra, ti
nàkoto va'a yo ma tatá ra chi'in ma'á
ra. ¿Ta chïto naja kà'an ra ña kīchi
ra iti' andivi?
43 Tajan ma Jesuu te'en nāka'an ra
chi'in na:
—Na jaña ndo ña chàtu'un ndo.
44 Nï'iin ñivi, na küu kichi na nui,
tu yöve Tatái ra tāchi yu'u kùu ra
ña chàki'in ra na. Ta yu'u kùi ña ni
janatakui ndiakan ma kivi nuu ndi'i
nia.
45 Vati nuu ma tutu Ndioo ña tāa
ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo
te'en kà'an yi: "Ndioo ni jana'a
ra nuu tandi'i ma ñivi", kàti yi.
Cha'a' yakan kùu yi ña tandi'i ma
ndian chìni tu'un kà'an ma Racha'nu
Ndioo, ta jàchi'in na ma ña kà'an ra.
Ndiakan kùu ndian vàchi nui.
46 'Ma tu'un kà'in töve kùuni yi
ka'an yi ña ìyo ñivi ña cha ndē'e na
ma Tatái, ti uvanuu ma ra cha ndē'e
ra, kùu yu'u, ra chīyo chi'in ra.
47 Ndicha va'a ña kà'in, ña ma
ndian chìnuni ma tu'in, endee ìyo
ndito na.
48 Ta yu'u kùu ma paan ña jà'a, ña
na koo ndito yo endeeni.
49 Ma ndian kūu ñivi ndo ña chīyo
taji'na, chī'í na vaji chāchi na ma ña
kuichin ña nàni maná, ma tichi ku'u.
50 Va yu'u kà'in chi'in ndo, cha'a'
inga tuku ma paan ña vàchi iti'
andivi, ta yakan, ti tu ìyo nda ndian
chàchi yi, na töve chì'í na.
51 Va yu'u kà'in chi'in ndo ña
yu'u kùu ma paan ndito ña kīchi
iti' andivi, ta nda ndian nikuuni ña
chàchi ma paan i'ya, ni koo ndito na
endeeni chi'in Ndioo. Ta ma paan ña
ni ku'vai nuu na kùu ma kuñui, ikan
na kuu koo ndito tandi'i ma ndian
ìyo ñuñivi.
52 Tajan ma ndian judíu te'en
kīcha'a na kànita'an yu'u na chi'in
juuni maa na:
—¿Naja kua kùu yi, ña kùuni ra
ku'va ra ma kuñu ra kacho?, kùuni
ndo —kà'an na.
53 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra
chi'in na:
—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo,
ña tu töve chàchi ndo kuñu ma
ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, ta töve
chì'i ndo ma nií ra, na töve ni ni'i
ndo nuu koo ndito ndo chi'in ma
Racha'nu Ndioo.
54 Yakan va ma ndian chàchi ma
kuñui, ta chì'i na ma ni̱i̱, ndiakan
endee ìyo ndito na, ta yu'u ni
janatakui na ma kivi nuu ndi'i nia.

55 Vati ma kuñui kùu ma ndayu
va'a, kuenda ña kacho, ta ma nii̱ kùu
ra' iin ña va'a ko'o yo ndia.
56 Ti ma ndian chàchi ma kuñui, ta
chì'i na ma nii̱, induku ìyo na chi'i̱n,
ta yu'u, induku ìyoi chi'in na ndia.
57 Vati tava ma Tatái, ra tāchi yu'u,
ra takani ìyo kùu ra, yakan va juuni
ra ndito kùi takua kùu ra, cha'a'
yakan kùu yi ña ìyo ndatui ña kùu
ja'i ña na koo ndito tandi'i ndian
chàchi ma kuñui ndia.
58 Va yu'u kà'in cha'a' ma paan
nūu iti' andivi. Vati ma paan ikan
töve indukuni kùu yi takua kùu ma
ña nàni maná, ña chāchi ma ndian
kūu ñivi ndo ndian chīyo taji'na, ti
ndiakan chī'í na vaji chāchi na yi.
Va ma ndian chàchi ma paan ña
kīchi iti' andivi, ni koo na indeeni.
59 Takan kā'an Jesuu nuu ma ñivi
ma ora jāna'a ra tichi veñu'u ñivi
judíu, ña ndaa ma ñuu Capernaum.

Nuu kàtitu'un Jesuu nayi kùuni ma ña koo ndito yo indeeni ka'an yi

60 Takan kūu ta ora chīni ma ndian
chàkunuu chata Jesuu ma tu'un i'ya,
tajan te'en nāka'an na:
—Ya'a ga ndetiñu jàchi'o ma tu'un
kà'an ra'ya. ¿Nda ndian kùu ma
ndian ni jachi'in ma ña kà'an ra,
ña kua kà'an ra takan?, kùuni ndo
—kàti na.
61 Ta ora chā'a ndio Jesuu kuenda
ña chàtu'un na ra, tajan te'en
nāka'an ra chi'in na:
—Ta, ¿naja töve chàta'ani ndo ma
ña kà'in?
62 ¿Nayi ja'a ndo, tuva nde'e ndo
yu'u ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, ña
ndàa ndiko ra ku'un ra ma nuu
chīyo ra niku?
63 Ma Tati Ií Ndioo jà'a ña kùu
koo ndito ndo endeeni, ta ndisaa ña
kùu ja'a ndo chi'in ma kuñu ndo,
töve nda kuenda yi. Vati ma tu'un
kàtitu'in nuu ndo jà'i yi chi'in ma
Tati Ií Ndioo. Ta tu'un ikan chà'a yi,
ña na koo ndito ndo endeeni chi'in
ra.
64 Va ìyo uvi uni ndo ña töve
chìnuni tu'in —kàti Jesuu.
Takan kà'an Jesuu, ti takani cha
chìto ra nda ndian kùu ma ndian
töve chìnuni tu'un ra, ta nda ra kùu
ma ra ni xikoña'a cha'a' ra ndia.
65 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra:
—Cha'a' yakan kùu yi ña, cha
kā'in chi'in ndo, ña nï'iin na, na küu
kichi na nui, tuva yöve ma Tatái kùu
ma ra ji'na ña chā'a ra yi nuu na.
66 Takan kūu ta nda ma ora ikan,
kua'a' ma ndian chàkunuu chi'in
Jesuu niku, jāña na ña chàkunuu na
chi'in ra.
67 Tajan te'en chīkatu'un ndio Je-
suu nuu ma ndi uchi uvi ma ndra
jàkua'a chi'in ra:
—¿A ndita'an ndo kùuni ndo
ku'un ndo, takua jā'a ndiakan?
—kàti Jesuu.
68 Tajan ma ra nàni Simón Petu'
te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:
—Yo'o Racha'nu, cha chìto va'a
ndi ña töve ìyo inga yo nuu ku'un
ndi. Vati uvanuu maun kùu ra kà'an
naja kua kùu ni'o nuu koo ndito yo
endeeni.
69 Ta ndyu'u kīcha'a ndi chìnuni
ndi, ta nàkoto ndi, ña yo'o kùu ma
ra kùu Cristu, ra Se'e Ndioo ndito.
70 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra
chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:
—¿A chàku'uni ndo ña yu'u kùu
ma ra kāchin ma ndi uchi uvi ta'an
ndo? Va vaji takan kùu yi, ìyo iin ra
tañu ndo ña kùu kui'na —kàti Jesuu.
71 Ma ora kā'an Jesuu ma tu'un
i'ya, chànini ra cha'a' ma Juda, ra
kùu se'e Simón Iscariote, ti chìto
Jesuu ña ni xikoña'a ra cha'a' ra nuu
ñivi, vaji iin ra ìyo tañu ma ndi uchi
uvi ndra jàkua'a chi'in Jesuu kùu ra.

7

Ma ndra yani Jesuu, na töve chìnuni ndra ma tu'un kà'an ra

1 Takan kūu ta ora yā'a ña
kūu takan, tajan kēe ndio Jesuu
chàkunuu ra, ta ñuu, ta ñuu, ma
iti' ñu'u' Galilea. Vati na küuni ga
ra chìkoni'i ra ma ñu'u' Judea, ti
ndikun ma ndian judíu ka'ni na ra.

2 Ta tava cha vàchi kuyatin ma
kivi ña ni kuu ma viko lomara, ña
jàka'nu ma ndian judíu nani kuiya.
3 Tajan ma ndra yani Jesuu, te'en
nāka'an ndra chi'in ra:
—Na keun ma ñu'u' Galilea, ta
ku'u̱n ma iti' ñu'u' Judea, ikan ma
ndian jàkua'a chi'un ña ìyo ndakan,
na nde'e na ma tiñu jà'un ndia.
4 Vati nï'iin yo kùuni yo ña nakoto
ma ñivi yo, cha'a' ma ña va'a jà'a yo,
tüvi ìyo yi ña ja'a xe'o yi. Yakan va
tu ndicha ña ra jà'a tiñu va'a kùu̱n,
na ja'un yi nuu ndè'e tandi'i ma ñivi
ìyo ñuñivi. —Takan kàti ma ndra
yani ra.
5 Takan kàti ndra, ti ni ma ndra
yani Jesuu, na töve chìnuni ndra ma
ña kà'an ra ndia.
6 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra
chi'in ndra:
—Takä'an chaa ma ora ña kùu
ku'vai ña na nakoto na yu'u, va
kuenda ndyo'o, nda ora nikuuni,
va'a yi kuenda ndo.
7 Vati ma ndian ìyo kuenda ma
ñuñivini, na töve nda cha'a' kùxaani
na nde'e na ndo, va yu'u, ndicha ña
ìyo nda cha'a' kùxaani na nde'e na
yu'u, ti jàna'a kachi̱n nuu na, ña
töve va'a ma ña jà'a na.
8 Kua'an ndyo'o ma viko, vati yu'u
na töve ku'in, ti takä'an chaa ma ora
ña jàna'i yu'u nuu ma ñivi —kàti
Jesuu.
9 Ta ora chīnu kā'an Jesuu takan,
ta kīndoo ra ma ñu'u' Galilea.

Jesuu chàa ra ñuu Jerusalén, nuu ìyo viko nàni Lomara

10 Ta ora cha kuà'an ndio ma ndra
yani ra, tajan nda ma Jesuu kēe ndio
ra kuà'an ra chata ndra nuu ìyo ma
viko ndia. Ta chāa ndio ra ma ikan
va xe'eni.
11 Va ma ndian judíu kīcha'a na
nànduku na Jesuu ma nuu ìyo viko,
ta te'en kīcha'a na chìkatu'un ta'an
na:
—¿Ndanu chàkunuu ma ra'ii
ikan? —kàti na.
12 Ta tañu ma ñivi ka'ìin ikan, ìyo
uvi uni ma ndian chàtu'un Jesuu, ta
ìyo ndian kà'an te'en: "Iin ra va'a
kùu ra", kàti na. Ta ìyo inga na ña
kà'an te'en: "Na yöve ra va'a kùu ra,
ti ra jànda'viña'a kùu ra", kàti na.
13 Ta vaji takan kà'an na, va nï'iin
ñivi töve kà'an na tu'un i'ya nuu
ka'ìin ti'vi kua'a' ñivi, koto nde'e na
tundo'o jà'a ma ndian kuxini nuu
ma ndian judíu.
14 Ta ma viko ikan cha kua kùu
java yi, ora kī'vi Jesuu ma tichi kora
veñu'u ka'nu, ta ikan kīcha'a ra
jàna'a ra nuu ma ñivi.
15 Ta ma ndian judíu ndava kuà'an
anima na ña kīndoo na nde'e na ra,
ta te'en kīcha'a na chìkatu'un ta'an
na:
—¿Naja ya'a ga chìto ra'ya, ta töve
nī jakua'a ra? —kàti na.
16 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra:
—Ma ña jàna'i i'ya, yöve iin tu'un
ña jāndakuu maani̱ kùu yi, ti ma
tu'un kà'an ma ra tāchi yu'u ña jà'i
kùu yi.
17 Tu ìyo nda ndian kùuni ja'a
ma tiñu kùuni ma Racha'nu Ndioo,
kùu ku'va na kuenda, tuva ma tu'un
jàna'i, kùu yi ma tu'un Ndioo, a ma
tu'un jàndakuu maani̱ kùu yi.
18 Vati ma ndian jàna'a nuu ma
ñivi chi'in ma tu'un ña jàndakuu
maani na, kùuni yi ka'an yi ña
jàka'nu na juuni maa na. Va
ma ndian jàna'a nuu ma ñivi, ta
nànduku na naja kua jàka'nu na ma
ndian tāchi na. Ndiakan kùu ma
ndian kà'an ma ña ndaa, ta nï'iin
ñivi küu ni'i na naja kua tisokuati na
cha'a' ña jà'a na.
19 '¿A töve ndicha ña ma racha'nu
Moisés chā'a ra tutu ley Ndioo nuu
ndo taji'na? Va nï'iin ndo töve
jàchi'in ndo ma ña kà'an yi. ¿A yöve
cha'a' yakan kùu yi ña kùuni ndo
ka'ni ndo yu'u? —kàti Jesuu.
20 Tajan ma ñivi te'en nāka'an na
chi'in ra:
—¿A tati xaan kī'vi xiniun ña
kà'un takan? ¿Yo kùu ma ndian
kùuni ka'ni ñu̱n? —kàti na.
21 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra.
—Cha'a' uvaa ma ña jā'i ma kivi
nindeo, ndisaa ndo nī chata'ani ndo
yi.

22 Vati ndicha va'a ña ma Moisés
kùu ra ña tāchi ra ña na nakua'a
ndo ka'nda ndo ñii nuu ika ma
ndrakuati se'e ndo, (vaji yöve chi'in
Moisés kīcha'a yi, ti takani cha
vàchi ma ñivi ndo ndian chīyo
tatiempu jà'a na yi) vaji ma kivi
nindeo kùu yi.
23 Ta vitin tu cha'a' ña kùuni ndo
jachi'in ndo ña kà'an ma ley Ndioo
ña tāa ma Moisés kùu yi ña chà'nda
ndo ñii nuu ika ma ndrakuati se'e
ndo vaji kivi nindeo kùu yi, ¿ta naja
kùxaan ndo yu'u cha'a' ña jānda'i
ninii ma ra ku'vi ma kivi nindeo?
24 Ta koto tïsokuati ndo ma ñivi,
tuva tüvi chìto ndaa ndo nda cha'a'
kùu yi. Na ja'a ndo yi, va tuva ma
ña ndaa kùu yi.

Jesuu kàtitu'un ra nda iti' kīchi ra

25 Takan kūu tajan iin ma ndian
ìyo ma ñuu Jerusalén te'en kīcha'a
na chìkatu'un ta'an na:
—¿A yüvi ra nànduku na ka'ni na
kùu ra'ya?
26 Na nde'e va'a yo, ti ikan ndaa ra
kà'an ra nuu tuvi ñivi, ta nï'iin ma
ndra kùxini töve kà'an ndra chata
ra. ¿A töve chànini ndra, ña ndicha
va'a, ña ra'ya kùu ma Cristu, ra tāchi
Ndioo?, kùuni ndra.
27 Va maa yo cha chìto yo ndanu
kīchi ra'ya. Va taku ma Cristu, ti
nï'iin ñivi töve chìto na nda iti' ni
kichi ra ma ora ni kichaa ra —Takan
nàtu'un ta'an na.
28 Ta ora chīni Jesuu ña takan
kà'an ma ñivi, ma ora jàna'a ra nuu
na ma tichi kora veñu'u ka'nu, tajan
te'en nāka'an ni'i ra chi'in na:
—¿A ndicha ña nàkoto ndo nda
ra kùi, ta juuni chìto ndo ndanu
kīchi̱? Va yu'u kùuni̱ ña na koto va'a
ndo, ña yu'u töve vàchi̱ i'ya cha'a' ña
kùuni mai. Vàchi̱ ti ìyo iin ra tāchi
yu'u ña töve nàkoto ndo. Ta rakan
ti iin ra ndaa kùu ra.
29 Va yu'u nàkoto va'i ra, ti kuenda
ra vàchi̱, ta maa ra tāchi yu'u ndia
—kàti Jesuu chi'in na.
30 Takan kūu ta ora chīni ma ñivi
tu'un ikan, ta kūuni na tiin na ra, ta
tì'i na ra tichi vekaa niku, va nï'iin
na nī ti'i na nda'a' na ña tìin na ra,
ti takä'an chaa ma ora ra.
31 Ta ma ora ikan kua'a' na chīnuni
ma ña kà'an Jesuu, ta te'en kīcha'a
ndio na nàtu'un ta'an na:
—Ma ora ni kichi ma ra kùu
Cristu, ¿a ni ja'aga ra tiá ndatu ka'nu
kua ra'ya?, kùuni ndo —kàti na ña
nàtu'un ta'an na.

Nuu tàchi ma ndra fariseu ma jandaru, ña na kutiin ndra Jesuu

32 Takan kūu ta chīni ma ndra
fariseu ña kà'an xe'e na chata Jesuu,
tajan jāndikita'an tu'un ndra chi'in
ma ndra chà'nda tiñu nuu sutu, ta
tāchi ndra ma ndra jandaru ña kùmi
ma veñu'u, ña na kutiin ndra Jesuu.
33 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra:
—Tia tiempuni, ni koi chi'in ndo
ma nde've, ti ni chikoni'i ndikoi
ku'in nuu ma ra tāchi yu'u.
34 Tajan ndyo'o, ni nanduku ndio
ndo yu'u, va na töva ni nata'an ndo
yu'u, vati na töve kùu ku'un ndo ma
nuu ni chai.
35 Takan kūu tajan ma ndian
judíu, te'en kīcha'a na chìkatu'un
ta'an na:
—¿Ta ndanu ni ku'un ra'ya, ña na
küu nata'an yo ra? ¿A ni ku'un ra
ñuu chika nuu ndoyo ma ndian kùu
ñivi yo te'en tikan tañu ma ndian
griegu, ta ni jana'a ra nuu ma ñivi
ìyo ikan?, kùuni ndo.
36 ¿Nayi kùuni ra kà'an ra, cha'a'
ña kā'an ra te'en chi'in yo ña: "Ni
nanduku ndo yu'u, va na töve ni
nata'an ndo yu'u, vati na töve nuu
kùu ku'un ndo, kùu ma nuu ni
chai"?, kàti ra —Takan kàti na ña
nàtu'un ta'an na.

Ma ndian chìnuni tu'un Ndioo, ìyo ma Tati Ií Ra chi'in na indeeni

37 Ma kivi nuu ndi'i nia, ña ìyo ma
viko ka'nu ikan, ma Jesuu chūndaa
ndio ra, ta te'en nāka'an ni'i ra chi'in
ma ñivi:
—Tu ìyo nda ndyo'o nàtii ndo
takuii, na kichi ndo nui, ta ku'vai ra'
ko'o ndo.
38 Vati nuu ma tutu Ndioo, kà'an yi
ña tichi anima ma ndian chìnuni ña
kà'in, ni kana iin ña kàa takua kàa

iin yuta ña tüvi ni ndoko, ta yakan
kùu yi ña ni ja'a yi ña koo ndito ndo.
39 Chi'in ma tu'un i'ya, kùuni Je-
suu ka'an ra ña ma ndian chìnuni
ma tu'un ra, ni koo ma Tati Ií
Ndioo chi'in na, vaji ma Tati Ií
Ndioo takä'an kichaa yi, vati takä'an
ku'un ndiko Jesuu nuu ni jaka'nu ma
Ndioo Tatá ra ra.

Kèsiin ñivi cha'a' ma tu'un Jesuu

40 Ta ìyo iin ma ndian ka'ìin tañu
ma ñivi, ña ora chīni na ma tu'un
i'ya, ta te'en nāka'an na:
—Ndicha va'a ña ra'ya kùu ma ra
kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo —kàti
na.
41 Ta inga tuku na kà'an te'en:
—Ra'ya kùu ma Cristu —kàti na.
Va juuni ìyo inga ndian kà'an
te'en:
—¿A iti' ñu'u' Galilea ìyo yi ña
kichi ma ra kùu Cristu, kùuni ndo,
ña kà'an ndo takan? ¡Jun!
42 Na yöve takan kùu yi ti nuu
ma tutu Ndioo kà'an yi ña, ma ra
kùu Cristu ìyo yi ña kuu ra ñivi ma
rey David, ta juuni ìyo yi ña kuu ra
ma ra ñuu Belén, juuni ma ñuu nuu
kāku ma rey David niku ndia —kàti
na.
43 Ta takan kūu ña ma ñivi kēsiin
na jā'a ma tu'un Jesuu.
44 Ta ìyo ma ñivi kūuni na tiin na
ra, ta ku'un ra vekaa, va nï'iin na
töve nī ja'a yi.

Ma ndra chà'nda tiñu nuu ñivi judíu töve chìnuni ndra ña kà'an Jesuu

45 Takan kūu tajan ma ndra jan-
daru ña kùmi ma veñu'u, chīkoni'i
ndiko ndra nuu ka'ìin ma ndra
fariseu, chi'in ma ndra sutu ña
kùxini nuu sutu, ta ndrakan te'en
chīkatu'un ndra nuu ma ndra jan-
daru:
—¿Ta naja töve ndàka ndo ra?
—kàti ndra.
46 Tajan ma ndra jandaru te'en
nāka'an ndra:
—¡Nï'iin ndra'ii töve kà'an ma
takua kà'an rakan! —kàti ndra.
47 Tajan ma ndra fariseu, te'en
nāka'an ndiko ndra:
—¿A ndita'an ndo chā'a ndo ña
kēña'a ra ndo ndia?
48 ¿A cha chīnuni iin ma ndra
kùxini nuu yo a ma ndra fariseu ma
tu'un kà'an ra, ña kà'an ndo takan?
Cha chìto va'a ndo ña yöve takan
kùu yi.
49 Uvanuu ma ndian chìnuni ña
kà'an ra, kùu ma ndian töve nàkoto
ña kà'an ma tutu ley Ndioo. Ta
ndiakan ti ndian kini kùu na —kàti
ndra chi'in ma jandaru.
50 Tajan ma ra nàni Nicodemo, ra
juuni kùu fariseu, ra chānde'e Jesuu
ma ora chanikuaa, ndēta ndio ra, ta
te'en nāka'an ra chi'in ndra kùxini
ka'ìin ikan:
51 —Ma ley Ndioo ña jàka'nu yo
kà'an yi ña, na küu ka'ni yo nï'iin
ñivi, tuva takä'an ndakatu'un yo
nuu na nayi kùu ma ña jà'a na —kàti
ra.
52 Tajan ndrakan te'en nāka'an
ndra chi'in ma Nicodemo:
—¿A juuni ra ñu'u' Galilea kùu̱n
ña kà'un takan? Na jakua'a ji'naun
naja kua kà'an yi nuu ma tutu
Ndioo, ta nde'un ti nï'iin ma ra kà'an
chi'in tu'un yu'u Ndioo na töve nī
keta ra iti' ñu'u' Galilea —kàti ndra
chi'in ra.

Ma ña'a tondo ña kì'vi chi'in nda ra nikuuni

53 Tajan ora yā'a ña kūu takan, ta
ta'ii'iin ndio na kēe na kuà'an na
ve'e na.

8

1 Takan kūu tajan Jesuu kēe ra
kuà'an ra iti' yuku nàni Olivu.
2 Ta ma inga kivi ora kūndichin,
kēe ndiko ra kuà'an ra ma veñu'u
ka'nu, ta ndisaa ma ñivi chājayatin
na na nuu ra, ta rakan chūnandi
ndio ra, ta kīcha'a ra jàna'a ra nuu
na.
3 Tajan ma ndra matru ña jàkua'a
ma ley Ndioo, chi'in ma ndra fariseu
nāta'an ndra iin ña'a tondo ña kì'vi
ña chi'in ra'ii, ta tīin ndra ña, ta
ndàka ndra ña kuà'an ndra nuu
Jesuu. Ta ikan kūtaa ndra ña ma'ñu
ma nuu ka'ìin ti'vi ma ñivi,

4 ta te'en nāka'an ndra chi'in Jesuu:
—Matru, ma ña'a i'ya nātiin ndi ña, juuni ma ora ña kì'vi ña chi'in iin ra'ii yüvi iian.
5 Ta ma nuu ley ña tāa Moisés, kàti yi ña na ka'ni yo ma ñivi ña'a ña jà'a takan chi'in yuu. Ta yo'o, ¿naja kua kàtiun? —kàti ndra.
6 Takan chīkatu'un ndra nuu ra, ikan na ka'an ra iin ña tüvi va'a, ta chi'in yakan kùu ni'i ndra naja kua kùu tisokuati ndra ra. Tajan Jesuu chūnandi chiti ra, ta kīcha'a ra tàa ra ma nuu ñu'u' chi'in xini nda'a' ra.
7 Va tava ma ndra fariseu na töve jàña ndra ña chìkatu'un ndra nuu Jesuu, yakan va ndēta ndio ra, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:
—Nda ndyo'o nikuuni, tuva töve ìyo nï'iin kuati ndo, ji'na ndo na kani ma yuu chata ña —kàti ra chi'in ndra.
8 Tajan Jesuu chūnandi chiti ndiko ra ma nuu ñu'u', ta kīcha'a ndiko ra tàa ra.
9 Ta ora chīni ndra ña kā'an Jesuu takan, ta chā'a ndra kuenda ña maa ndra kùu ma ndra ìyo kuati, tajan iini iini ndra kīcha'a ndra kàcha'an ndra, va ma ndra ji'na kīcha'a jà'a yi kùu ma ndra cha'nuga, ta ikan jan, ma ndra yoko ndia. Tajan ma'iin nia ndio Jesuu kīndoo chi'in ma ña'a ikan ma'ñu ñivi.
10 Ta ikan jan, chūndaa ndio Jesuu, ta tava ndē'e ra ña nï'iin ga ndra tüva, ti uvaa nia ma ña'a kīndoo, tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ña:
—Yo'o xi'i, ¿ndanu ka'ìin ma ndra tīsokuati ñu̱n? Ta, ¿naja nï'iin ndra, töve nī kuuni ndra ka'ni ndra ñu̱n? —kàti Jesuu chi'an.
11 Tajan ma ña'a ikan te'en nāka'an ña:
—Nï'iin ndra nī ja'a yi racha'nu —kàti ña.
Tajan Jesuu te'en nāka'an ndiko ra chi'in ña:
—Ni yu'u na küuni̱ ka'ni̱ ñu̱n ndia. Ta vitin kuà'an yo'o, ta koto jä'a gaun ma kuati —kàti ra chi'an.

Jesuu kùu ra tava kùu iin ñu'ú ña jàndondichin nuu ndè'e ma ñivi ñuñivi

12 Takan kūu tajan Jesuu te'en nāka'an tuku ra chi'in ma ñivi:
—Yu'u kùi tava kùu iin ñu'ú ña jàndondichin nuu ndè'e ma ñivi ñuñivi, ta ma ndian tàndikun chatai, na töva ni kakunuu na nuu naa, vati ni ni'i na ma ñu'ú ña ni ku'va nuu koo na endeeni —kàti Jesuu.
13 Tajan ma ndra fariseu te'en nāka'an ndra chi'in ra:
—Yo'o, kà'un ma tu'un chiña cha'a' juuni maun, ta yakan töve nda kuenda yi —kàti ndra chi'in ra.
14 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra:
—Ndicha ña vaji kà'in cha'a juuni mai, va ndicha va'a ti ña ndaa kùu yi. Vati yu'u chìtoi ndanu kīchi̱, ta chìtoi ndanu kuà'in. Va taku ndyo'o, na töve chìto ndo ndanu kīchi̱, ta töve chìto ndo ndanu kuà'in ndia.
15 Ta ndyo'o jàkutuni ndo ma tiñu, tava kùuni ma ñivi ìyo ñuñivini, va yu'u töve jàkutuni̱ nï'iin ñivi.
16 Ta tu yu'u jàkutuni̱ iin nakuyi chi'in ma ñivi, va ndicha ti ma ña jà'i, iin ña ndaa kùu yi, vati na yöve ma'iin ni kùu ma ra jàkutuni yi, ti jàkutuni̱ yi nda chi'in ma Tatái, ra tāchi yu'u ndia.
17 Vati nuu ma tutu ley Ndioo ña ìyo nuu ndo kà'an yi, ña tu uvi ta'an ma testigu kà'an na iin nuu ni, ìyo yi ña chinuni yo yi, ti tu'un ndaa kùu yi.
18 Va'ani tuva takan, yu'u kà'in ma ña ndaa cha'a' juuni mai, ta nda ma Tatái, ra tāchi yu'u, juuni kà'an ra cha'i ndia —kàti Jesuu.
19 Tajan ndrakan te'en chīkatu'un ndra nuu Jesuu:
—Ta, ¿ndanu ìyo ma tatáun? —kàti ndra.
Ta Jesuu te'en nāka'an ra:
—Ndyo'o, töve nàkoto ndo yu'u, ta töve nàkoto ndo ma Tatái ndia. Vati tuva ndicha ña nàkoto ndo yu'u, juuni takan ìyo yi ña nakoto ndo ma Tatái ndia —kàti Jesuu.
20 Ta Jesuu kātitu'un ra ma tu'un i'ya, ma ora ndaa ra jàna'a ra ma

tichi kora veñu'u ka'nu, nuu ndaa ma chatun, nuu sòkó na xu'un' kuenda Ndioo. Va nï'iin na nī tiin na ra, ti takä'an chaa ma ora ra.

Jesuu kà'an ra ña ma nuu ni ku'un ra, na küu chàa ma ñivi

21 Takan kūu ta Jesuu te'en nāka'an tuku ra chi'in ma ñivi:
—Yu'u ni ku'in, ta ndyo'o ni kunanduku ndo yu'u, va ni kuvi ndo cha'a' ma kuati jà'a ndo, vati ma nuu kuà'in, na küu chaa ndo.
22 Tajan ma ndian judíu te'en kīcha'a na nàtu'un ta'an na:
—¿A chànini ra ka'ni maa ra ra, yakan va kà'an ra, ña na küu chaa yo ma nuu kuà'an ra? —kàti na.
23 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra:
—Ndyo'o kùu ndo ndian ìyo ninuu nde've, va yu'u kùi, ra ìyo nuu sukun. Ta juuni ndyo'o kùu ndo ndian ìyo kuenda ma nuu ñu'u' ñuñivi i'yani, va yu'u yöve ra ìyo kuenda nuu ñu'u' ñuñivi i'ya kùi.
24 Yakan va kātitu'in ña ndyo'o ni kuvi ndo cha'a' ma kuati ndo, ti tu töve chìnuni ndo ña yu'u kùu ra takani ìyo —kàti Jesuu.
25 Tajan te'en chīkatu'un tuku ndra nuu ra:
—Ta yo'o, ¿nda ra kùu̱n? —kàti ndra.
Ta Jesuu te'en nāka'an ra:
—Cha kātitu'in nuu ndo nda ra kùi, nda ma kivi nunuu.
26 Ìyo kua'a' ña kàtitu'in naja kua ìyo ndo, ta juuni ìyo kua'a' naja kua jàkutuni̱ ndo ndia, uvaa ña ma ra tāchi yu'u nuu ndo, kà'an ra ma ña ndaa, ta ma ña kàtitu'in nuu ndyo'o ñivi ñuñivi, yakan kùu ma tu'un ndaa ña chīni̱ ña kā'an ra —kàti Jesuu.
27 Va Jesuu kà'an ra nuu na cha'a' ma Tatá Ndioo, uvaa ña na töve nī kutunini na yi.
28 Yakan va Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:
—Ta ora cha chā'ni ndo yu'u, ra kùu Se'e ñivi tāchi Ndioo, tajan ni ku'va ndo kuenda, ña yu'u kùu Ndioo, ra takani ìyo, ti taku yu'u töve vàchi̱ kuenda ña jà'i ma ña kùuni mai, vati vàchi̱, kuenda ña kàtitu'in nuu ndo ma ña jāna'a ma Tatáini nui.
29 Vati Tatái ra tāchi yu'u, ìyo ra chi'i̱n, ta töve ndàkoo ma'iin ra yu'u, vati tandi'i ora jà'i ma ña chàta'ani ra —kàti Jesuu.
30 Ta ora chīnu kā'an Jesuu takan, ta kua'a' ñivi kīcha'a chìnuni ma tu'un ra.

Ma ndian kùu Se'e Ndioo, ta ma ndian ya'a chàta'ani ja'a kuati

31 Takan kūu tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ma ndian judíu, ña chīnuni ma tu'un ra:
—Tu ndicha ña ndyo'o, ña endee chìnuni va'a ndo ma ña kà'in chi'in ndo, ndicha va'a ña kùu ndo ma ndian jàkua'a chi'i̱n.
32 Ta takan koto ndo ma ña ndicha, ta chi'in ma ña ndicha ikan ni ja'a yi ña na koo nuna ndo.
33 Tajan ma ndian judíu te'en nāka'an na chi'in Jesuu:
—Ndyu'u kùu ndi ñivi tata Abraham, ta nï'iin cha'a' takä'an kùu ndi musu ña jà'a tiñu nuu nï'iin ñivi. Ta, ¿naja kua kùu yi ña kà'un, ña ni koo nuna ndi? —kàti na chi'in Jesuu.
34 Ta Jesuu te'en nāka'an ra:
—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña tandi'i ma ndian jà'a kuati, ndiakan kùu na musu ma kuati.
35 Vati taku ma ra kùu musu, na yöve ndisaa ora ndoo ra ve'e ma ra kùu chito'o ra, va taku ma ra kùu se'e ma chito'o ma ve'e ikan, endee ìyo ra ve'e ma tatá ra.
36 Yakan va tu yu'u ma ra kùu se'e Ndioo jà'i ña na kee ndo nda'a' ma ña kini, ndicha va'a ña ndyo'o, ni ndoo nuna ndo.
37 Cha chìtoi ti ñivi tata Abraham kùu ndo, va ndyo'o kùuni ndo ka'ni ndo yu'u, ti töve kùuni ndo jachi'in ndo ma ña kà'in.
38 Yu'u kàtitu'in nuu ndo ma ña jàna'a ma Tatái nui, ta ndyo'o jà'a ndo ma ña jàna'a ma tatá ndo nuu ndo —kàti Jesuu.

Jesuu kàtitu'un ra nuu ma ndian töve chinuni tu'un ra ña kui'na kùu ma tatá na

39 Tajan ma ndian judíu te'en nāka'an na chi'in Jesuu:
—Ma ra kùu tatá ndi, kùu ma racha'nu Abraham —kàti na.
Va Jesuu te'en nāka'an ra chi'in na:
—Tuva ndicha ña ndyo'o kùu ndo se'e Abraham, ìyo yi ña ja'a ndo ma takua jā'a ra ndia.
40 Va vitin kùuni ndo ka'ni ndo yu'u cha'a' ña kà'in ma ña ndaa ña jàna'a Ndioo nui. Ta Abraham ti töve nī ja'a ra takan.
41 Va ndyo'o indukuni jà'a ndo, ma tava jà'a ma tatá ndicha ndo —kàti ra.
Tajan ndiakan te'en nāka'an na chi'in ra:
—Ndyu'u, na yüvi ndian se'e saká kùu ndi, ti uvanuu tatá ndi ìyo, ta rakan kùu Racha'nu Ndioo —kàti na.
42 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in na:
—Tu ndicha ña Ndioo kùu Tatá ndo, ìyo yi ña kuuni ndo nde'e ndo yu'u, ti iti' nuu ìyo ra kīchi̱, ta i'ya ìyoi chi'in ndo. Vati na yöve cha'a' ña kùuni mai kùu yi ña vàchi̱, ti yu'u vàchi̱ ña Ndioo tāchi yu'u.
43 ¿Ta naja töve kùu kutunini ndo ma tu'un kà'in? Takan jà'a ndo, ti töve kùuni ndo taso'o ndo ña kà'in.
44 Kui'na kùu ma tatá ndo, cha'a' ña kùuni ndo ja'a ndo tava kùunián'. Ma kui'na ikan, ti ñá' chà'ni ñivi kùán'. Ta yakán' ti, nï'iin cha'a' töve kà'án' ma ña ndaa, ti töve ìyo ma ña ndaa kuendán'. Ta ma ora kà'án' tu'un vata, takan jà'án' yi, ti yakán' kùán', vati vatán', ta ñá' kuxini ma tu'un vata kùán'.
45 Va tava yu'u, kà'in ma ña ndaa, yakan va ndyo'o töve chìnuni ndo ma ña kà'in.
46 ¿Nda ndyo'o kùu ka'an ndo, ña yu'u ìyo iin kuati̱? Nï'iin ndo. Ta tu chìto ndo ña iin ra kà'an ña ndaa kùi, ¿ta naja töve chìnuni ndo ma ña kà'in?
47 Ma ndian kùu ñivi Ndioo, jàchi'in na ma tu'un kà'an ra. Va tava ndyo'o, na yöve ñivi Ndioo kùu ndo, yakan va töve jàchi'in ndo ma ña kà'an ra. —Takan kàti Jesuu.

Jesuu takani ìyo ra, antea ma tiempu chīyo Abraham

48 Tajan ma ndian judíu te'en nāka'an na chi'in Jesuu:
—Ndicha ndi ña kà'an ndi, ña ra ñuu Samaria kùu̱n, ta ndisoun tati xaan —kàti na.
49 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra:
—Töve ndisoi nï'iin tati xaan. Ma ña jà'i kùu yi ña tìñu'i ma Tatái, va ndyo'o töve tìñu'u ndo yu'u.
50 Yu'u, na töve nàndukui ña na jaka'nu ndo yu'u, vaji ndicha ña ìyo inga ma ra kùuni ña na jaka'nu ndo yu'u, ta rakan kùu ra ña ni jakutuni ra chi'in ndo.
51 Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña ma ndian jàchi'in ma tu'in, endee töve ni kuvi na —kàti Jesuu.
52 Tajan ma ndian judíu te'en nāka'an na chi'in ra:
—Vitin va ndicha va'a ndi, ña ndisoun tati xaan. Vati ma Abraham, chi'in ndisaa inga ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, kāchi'í ndra, ta yo'o kà'un ña, ma ndian jàchi'in ña kà'un, na töve ni kuvi na, kàtiun.
53 ¿A chàniniun ña yo'o ka'nugaun kua ma tatá ndi Abraham? Vati rakan chī'í ra, ta juuni chī'í ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ndia. ¿Nda ra kùu̱n kùuniun, ña kà'un takan? —kàti na.
54 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra:
—Tu yu'u jàka'nui juuni mai, na töve nda kuenda yi. Ma ra kà'an ndo ña kùu Ndioo ndo, rakan kùu ma Tatái, ra jàka'nu yu'u.
55 Ta rakan, ndyo'o töve nàkoto ndo ra. Ta yu'u, ndicha ña nàkotoi ra. Ta tu yu'u kà'in ña töve nàkotoi ra, indukuni ya'a vatai takua vata ndo ndia. Va yu'u, ndicha va'a ña nàkotoi ra, ta jàchi'i̱n ma ña kà'an ra.
56 Ma tatá ndo Abraham, ra chīyo taji'na, nduva'a kuii chīsii ra, ña ni nde'e ra ma kivi ni kichai ma nuñu'u' ñuñivi, ta ndē'e ra yi. Yakan va nduva'a kuii chīsii ra —kàti Jesuu.
57 Tajan ma ndian judíu te'en nāka'an na chi'in ra:

—Ni takä'an ketaun, ni uvi xiko uchi kuiyaun, ta kàtiun ña ndē'egaun Abraham —kàti na.

58 Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in na:

—Ndicha va'i ña kà'in chi'in ndo, ña takani cha ìyoi, antea ña koo Abraham.

59 Tajan ma ndian judíu ti, kī'in na yuu ña kūuni na kani na Jesuu niku. Va nī kuu yi, ti Jesuu chūndii xe'e ra, ta kēe ra ma tichi kora veñu'u, chā'nda java ra tañu na, ta kuà'an ra.

9

Jesuu jànda'a ra iin ra kuaá, ña takan kāku

1 Takan kūu ta ma nuu chìka Jesuu kuà'an ra, ikan ndē'e ra iin ra kuaá ña takan kāku.

2 Tajan ma ndra jàkua'a chi'in ra, te'en chīkatu'un ndra nuu ra:

—Matru, ¿ta naja kāku kuaá ma ra'ya? ¿A cha'a' kuati ma ndian kùu tatá ra kùu yi, a cha'a kuati juuni maa ra kùu yi? —kàti ndra.

3 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Na yöve cha'a' kuati maa ra kùu yi, ta ni yöve cha'a' kuati ma ndian kùu tatá ra kùu yi. Takan kāku ra, ti chi'in rakan kùuni ma Racha'nu Ndioo jana'a ra ma ndatu ra, ikan na nde'e ma ñivi, ña kùu ja'a ra yi.

4 Vitin ña juuni kùu yi ora ndichin, ìyo yi ña ja'i ma tiñu ña tāchi ma Tatái yu'u ña jà'i. Vati cha vàchi ma ora chanikuaa, ta ma ora ikan nï'iin ga ñivi, na küa jatiñu.

5 Ma ora juuni yanga ìyoi ma ñuñivi i'ya, yu'u kùi takua kùu ma ñu'ú, ña jàtuun ñuñivi —kàti Jesuu.

6 Ta ora chīnu kā'an Jesuu takan, ta tīvisii ra nuu ñu'u', ta jā'a ra ita'vi nda'yu chi'in ra', ta kū'vi ndio ra yi chata tinuu ma ra kuaá.

7 Ta te'en nāka'an ndio ra chi'in ra:

—¡Kua'an, kuànakata tinuu̱n, nuu ndaa ma soko ña nàni Siloé! —kàti Jesuu. Ma tu'un Siloé, kùuni yi ka'an yi: Yu'u tàchi ñu̱n.

Tajan ma ra kuaá ikan cha nākata ra tinuu ra, ta ora chāa ra nuu ndaa Jesuu, ta cha ndè'e ndio ra.

8 Tajan ma ndian ìyo yatini ma ve'e ra, chi'in ndian takani ndè'e ña kuaá ra niku, te'en kīcha'a na nàtu'un ta'an na:

—¿A yöve ra'ya kùu ma ra chùnandi chìkan tunda'vi?, kùuni ndo —kàti na.

9 Ta ìyo inga na ña kà'an te'en:

—Juu ra kùu ra —kàti na.

Ta inga tuku na va kà'an te'en:

—Yöve ra kùu ra, va takani ndè'e ra —kàti na.

Tajan juuni maa ndio ra, te'en nāka'an ra:

—Ndicha ña yu'u kùi —kàti ra chi'in na.

10 Tajan te'en kīcha'a na chìkatu'un na nuu ra:

—¿Ta naja kua jā'un ña kūu nande'un? —kàti na.

11 Ta rakan te'en nāka'an ra chi'in na:

—Ma ra nàni Jesuu, jā'a ra nda'yu chi'in ma takuii yu'u ra, ta kū'vi ra yi chata tinui, ta te'en nāka'an ra chi'i̱n: "Kua'an nuu ndaa ma soko ña nàni Siloé, ta nakataun ma tinuu̱n", kāti ra chi'i̱n. Tajan chā'an ndioi cha nākatai yi. Ta takan kūu yi, ña kūu nande'i —Takan kàti ra.

12 Tajan ma ñivi ikan, te'en chīkatu'un na nuu ra:

—¿Ta ndanu chàkunuu ma ra'ii ikan? —kàti na.

Ta ma ra kuaá niku, te'en nāka'an ra:

—Töve chìtoi —kàti ra.

Ma ra kuaá niku, jà'a ma ndra fariseu ña na ka'an ra

13 Tajan ma ra kuaá niku, tīin ndio na ra, ta chāndaka na ra nuu ma ndra fariseu.

14 Va tava ma kivi nindeo kùu yi ña jā'a Jesuu ma nda'yu, ta kū'vi ra yi tinuu ma ra kuaá ikan, ta ndā'a ra.

15 Yakan va ma ndra fariseu kīcha'a ndiko ndra chìkatu'un ndra nuu ra ma naja kua jā'a ra ña kūu nande'e ra. Ta ma ra kuaá ikan te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Kū'vi ra ma nda'yu tinui, ta nākatai yi, ta vitin cha ndè'i —kàti ra.
16 Ta ìyo iin ma ndra fariseu ña kà'an te'en:
—Ma ra jà'a takan, na yöve ra tāchi Ndioo kùu ra, vati töve tìñu'u ra ma kivi nìndee yo —kàti ndra.
Ta ìyo inga na ña te'en kà'an:
—Ta tu ra jà'a kuatini kùu ra, ¿ta naja kùu jà'a ra ma ndatu ka'nu tuva takan? —kàti na.
Ta cha'a' yakan kùu yi ña kēsiin na ti, siin siin chànini na.
17 Tajan te'en kīcha'a ndiko ma ndra fariseu chìkatu'un ndra nuu ma ra kuaá niku:
—Ta yo'o, ¿naja kua kàtiun nuu ndi, cha'a' ma ra jānda'a ma tinuu̱n? —kàti ndra.
Ta rakan te'en nāka'an ra:
—Yu'u kà'in, ña iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo kùu ra —kàti ra.
18 Va tava ma ndra judíu, töve kùuni ndra chinuni ndra ña iin ra kuaá kūu ra niku, ta vitin cha kùu nde'e ra, yakan va kāna ndio ndra ma ndian kùu tatá ma ra kuaá,
19 ta te'en chīkatu'un ndra nuu vi:
—¿A se'e ndo kùu ra'ya? ¿A ndicha ña kāku kuaá ra? ¿Ta naja kua kùu yi ña ndè'e ra vitin tuva takan? —kàti ndra.
20 Tajan ma ndian kùu tatá ra, te'en nāka'an vi chi'in ma ndra fariseu:
—Cha chìto ndi, ña ra'ya kùu se'e ndi, ta kāku kuaá ra,
21 va töve chìto ndi nayi jā'a chi'in ra ña kūu nande'e ra vitin, ta ni töve chìto ndi, nda ra kùu ma ra jānda'a tinuu ra. Va'aga, ña na ndakatu'un ndo nuu ra, vati ra cha chicha kùu ra, ta kàtitu'un maa ra nuu ndo nayi jā'a chi'in ra ña ndā'a ra —kàti vi.
22 Takan kā'an ma ndian kùu tatá ra, ti yu'vi vi ndè'e vi ma ndra judíu ikan, vati ma ndra judíu cha natu'un ta'an ndra, ña tuva ìyo ma ndian kà'an ña Jesuu kùu ma Cristu, ni tavani'i ndra na indeeni ma veñu'u, ta tüva kùu na kuenda yi.
23 Ta cha'a' yakan kùu yi ña nāka'an vi: “Na ndakatu'un ndo nuu maa ra, vati iin ra cha chicha kùu ra”, kāti vi.
24 Tajan ma ndra judíu, te'en kīcha'a ndiko na chìkatu'un na nuu ma ra kuaá niku:
—Na ka'un ma ña ndaa nuu ndi, ndava nda nuu Ndioo, vati ndyu'u cha chìto ndi ña, ra jà'a kuati kùu ra —kàti ndra.
25 Ta ma ra kuaá ikan, te'en nāka'an ra chi'in ndra:
—Töve chìtoi tuva ra jà'a kuati kùu ra, a töve. Uvanuu ma ña chìtoi kùu yi ña, ra kuaá kūi, ta vitin, cha kùu nde'i —kàti ra.
26 Ta ndrakan te'en chīkatu'un ndiko ndra nuu ra:
—¿Nayi jā'a ra chi'un? ¿Ta naja kua jā'a ra chi'un ña kūu nande'un? —kàti ndra.
27 Ta rakan te'en nāka'an ra chi'in ndra:
—Cha kātitu'in yi nuu ndo, va töve kùuni ndo jachi'in ndo yi. ¿Ta naja kùuni ndo ña kàtitu'un ndikoi yi nuu ndo inga cha'a'? ¿A ndita'an ndo kùuni ndo tandikun ndo chata ra? —kàti ra.
28 Tajan te'en kīcha'a ndio ndra chàtu'un ndra chata ma ra kuaá ikan:
—Maun kùu ma ra ìyo kuenda ra, va ndyu'u, ìyo kuenda ma racha'nu Moisés.
29 Ta ndyu'u cha chìto ndi, ti Ndioo kā'an ra chi'in Moisés, va rakan, töve chìto ndi ndanu kīchi ra —kàti ndra.
30 Tajan ma ra kuaá niku, te'en nāka'an ra:
—Na töve chìnuni̱ ña kà'an ndo ña töve chìto ndo ndanu kīchi ra, ta rakan kùu ra ña jānda'a ra tinui.
31 Cha chìto va'a yo ña Ndioo, tàso'o ra ña kà'an ma ndian jàka'nu ra, chi'in ma ndian jà'a ña kùuni ra, va ma ndian jà'a kuati, töve.
32 Nda kati tūvi ma ñuñivi nï'iin ñivi takä'an koto na ña ìyo iin ra kùu janda'a tinuu ma iin ra kāku kuaá.
33 Tu yöve ra vàchi kuenda Ndioo kùu ra'ya, na küu ja'a ra nï'iin nakuyi chi'i̱n niku —kàti ra.
34 Tajan te'en nāka'an ma ndra judíu chi'in ra:

—Yo'o, kùu̱n ra kāku chi'in kuati, ¿ta vitin kùuniun jana'un nuu ndi nayi ìyo yi ña ja'a ndi? —kàti ndra.

Tajan jākunu ndra ra veñu'u ma ndian judíu.

Ma ndian töve chìnuni tu'un Jesuu kùu na tava kùu iin ndian kuaá

35 Ta ora chīto Jesuu ña jākunu ndra ra nda'vi ikan ma tichi ma veñu'u, ta ora chīkuta'an ra ra, ta te'en chīkatu'un ra nuu ra:

—¿A chìnuni yo'o ña kà'an ma ra Se'e Ndioo? —kàti Jesuu.

36 Ta ma ra nda'vi te'en nāka'an ra:

—Yo'o racha'nu, na katitu'u̱n nui nda ra kùu ra, ta chinunḭ ma ña kà'an ra —kàti ra.

37 Ta Jesuu te'en nāka'an ra:

—Cha ndē'un ra, ta juu ra kùu ma ra nàtu'un chi'un —kàti ra.

38 Tajan chūnandi chiti ndio ma ra nda'vi ikan nuu Jesuu, ta te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Chìnunḭ ña kà'un Racha'nu —kàti ma ra nda'vi chi'in Jesuu.

39 Ta Jesuu te'en nāka'an ra:

—Ma tiñu vàchi ja'a yu'u ma ñuñivi i'ya, kùu yi ña vàchi jakutunḭ kuati ma ñivi. Ta vàchi ja'i ña nande'e ma ndian kuaá. Ta vàchi ja'i ña na ndokuaá ma ndian chànini na ña ñivi ndichin nde'e kùu na. Ndiakan ni ndakuu na takua ma ndian kuaá.

40 Tajan iin ma ndra fariseu, ña ka'ìin chi'in ra, ora chīni ndra ña kā'an ra takan, tajan te'en kīcha'a ndra chìkatu'un ndra nuu ra:

—¿A nda ndyu'u kùu ndi ndian kuaá?, kùuniun —kàti ndra.

41 Ta Jesuu te'en nāka'an ra:

—Tu ndyo'o kùu ndo ndian kuaá niku, na töve ìyo kuati ndo cha'a' ma ña kini jà'a ndo, vati na töve chìto ndo ma ña jà'a ndo. Va tava kà'an ndo ña kùu nde'e ndo, yakan va juuni ìyo ga ma kuati ndo.

10

Jesuu kà'an ra iin ku'va ña kàtitu'un yi ña kùu ra takua kùu iin pato

1 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra:

—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña tu kèta iin ra'ii nuu ka'ìin mvechala jàna ndo, ta töve kì'vi ra ma iti' yu'u kora ma nuu ka'ìin ndri, rasu'u kùu ra.

2 Va ma ra kì'vi iti' yu'u kora ma nuu ka'ìin ma mvechala, rakan kùu ma pato ndri.

3 Ta ma ra kùmi ma yu'u kora nuu ka'ìin ndri, nùna ra yi nuu ra, ta ma ra kùu pato ma mvechala, kàna ra ta'ii'iin ndri chi'in sivi ndri. Ta ndrikan nàkoto ndri ma tati ra, ta tàvani'i ndio ra ndri tichi kora.

4 Ta ora cha kākee ndisaa ndri jà'a ra, tajan chākoso nuu ndio ra nuu ndri, ta ma mvechala tāndikun ndri chata ra, ti nàkoto ndri ma tati ra.

5 Va taku chata iin nda ra ni kuuni ña töve nàkoto ndri, na töve tàndikun ndri ra, ti java vi'a chìnu ndri nuu ra, vati töve nàkoto ndri ma tati ra —kàti Jesuu.

6 Takan kà'an Jesuu ma ku'va i'ya nuu na, va na töve nī kutunini na ma ña kùuni ra ka'an ra.

Jesuu kùu ra ma pato ya'a va'a

7 Tajan Jesuu te'en kīcha'a ndiko ra kà'an ra chi'in ma ñivi:

—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo ña yu'u kùi takua kùu ma yu'u kora nuu yà'a ma mvechala.

8 Tandi'i ma ndra pato ma mvechala ña chīyo antea kua yu'u, ndrakan kùu ndra ndra su'u, va ndrikan töve nī jachi'in ndri ma ña jā'a ndra.

9 Yu'u kùi takua kùu ma yu'u kora, ta ma ndian kì'vi ma tichi yi cha'a' yu'u, ni kakú na. Ta ndiakan ni kuu na takua kùu ma iin mvechala ña kì'vi, ta kèe ma tichi kora, ta nì'i ndri ma ita kachi ndri.

10 Vati taku ndra su'u, ma tiñu jà'a ndra kùu yi ña mamaa chàkunuu su'uni ndra, ta vàchi ka'ni ndra, ta vàchi janaa ndra ñivi ndia, va yu'u vàchḭ kuenda ña jà'i ña na koo ndito ñivi kuenda Ndioo, ta va'ani koo na takua kùunḭ ña na koo va'a na.

11 Yu'u kùi takua kùu iin ma pato ra ya'a va'a, vati taku rakan, tu ya'a kùuni ra nde'e ra ndri, kùu nda ku'va ra ra ña kuvi ra cha'a' ndri.

12 Va ma ra jàtiñu cha'a' ma
ya'vini, ora vàchi ma lobo ña kùuni
ri kachi ri ma mvechala, ndàkoo
ma'iin ra ndri, ta chìnu ra kuà'an
ra, ti yöve pato va'a kùu ra, ta ni
yöve jàna ra kùu ndri ndia. Tajan
ma lobo, chìnu ndio ri chata ma
mvechala, ta tìin ri ndri, ta ndrikan
chìtakuati ndri jà'a ri.
13 Ma ra'ii i'ya chìnu ra, ti
jàkuenda ra ndri, va cha'a' ma
ya'vini ra, ta yöve cha'a' ña kùuni
ra nde'e ra ma mvechala kùu yi ña
kùmi ra ndri.
14 'Yu'u kùu ma pato ya'a va'a, ti
tava nàkotoi ma mvechala jànai, ta
takan nàkoto ndri yu'u ndia.
15 Ta indukuni kua ikan nàkoto
ma Tatái yu'u, ta takan nàkotoi ra
ndia. Ta takan kùu yi ña, ndava
kùu ku'vai yu'u ña kùvi cha'a' ma
mvechala jànai.
16 Ta juuni kùmi inga mvechala ña
töve kùu kuenda ma kora i'ya, juuni
ìyo yi ña kuki'in ndri ta tàin ndri i'ya
ndia. Vati ndrikan kùu ndri ña ni
jachi'in ndri ma ña kà'in. Ta ikan
jan iin patonia ni kuu chito'o ndri, ti
iin korani ni kuiin ndisaa ndri ndia.
17 'Ta cha'a' yakan kùu yi ña, ya'a
ga kùuni ma Tatái nde'e ra yu'u, vati
chà'i ma kuñui cha'a' ma ndian kùu
ñivi, ta rakan chà'a ndiko ra yi nui.
18 Nï'iin na, na küu ka'ni na yu'u
cha'a' ña kùuni maani na, vati juuni
mai kùi ña chà'i ña na ja'a na yi.
Vati ìyo ndatui ña ku'vai ma kuñui
nuu na, ta juuni ìyo ndatui ña kùu
nataku ndikoi ndia. Takan kāti ma
ra kùu Tatái nui. —Takan kà'an
Jesuu.
19 Ta ora chīni ma ndian judíu ña
kā'an Jesuu takan, ta vi'a kīcha'a
ndiko na kèsiin na.
20 Ta ìyo kua'a' ma ndian judíu ña
kà'an te'en:
—¿Ta naja jàchi'in ndo ña kà'an
ra, ta iin ra tivi xini kùu ra, ti ndiso
ra tati xaan? —kàti na.
21 Ta ìyo inga tuku na ña kà'an
te'en:
—Nï'iin ma ndian ndiso tati xaan,
na küu ka'an na takan. ¿A kùu
janda'a ma tati xaan tinuu iin ma ra
kuaá?, kùuni ndo. Na küu yi —kàti
na.

Ma ndian judíu na töve kùuni na nde'e na Jesuu

22 Ma tiempu vichin kùu yi ña, ma
ndian judíu ndian ñuu Jerusalén,
jà'a na ma viko kuenda ña jàka'nu
na ma veñu'u ka'nu, ti chàku'uni na
ma kuiya ña jāchinu ma ndian kūu
ñivi na yi.
23 Ta Jesuu ti ndaa ra ma veñu'u
ma ora ikan, va uvaa ña chàkunuu
ra ma nuu ìyo ma corredor ña nàni
Salomón.
24 Tajan chīkonuu ndio ma ndian
judíu ma Jesuu, ta te'en kīcha'a na
chìkatu'un na nuu ra:
—¿Nda ora chàniniun kàtitu'un
ma ña ndaa nuu ndi? Tu ndicha ña
maun kùu ma Cristu, na katitu'un yi
nuu ndi taka'anio —kàti na.
25 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra:
—Cha kātitu'in yi nuu ndo, ta töve
nī chinuni ndo yi. Vati ma tiñu tāchi
ma Tatái yu'u ña ja'i, yakan jàna'a
kachin yi nda ra kùi.
26 Va ndyo'o, töve chìnuni ndo ma
ña kà'in, ti na yöve mvechala jànai
kùu ndo, ma takua cha kā'in nuu
ndo niku.
27 Vati ma mvechala jànai, cha
nàkoto ndri ma tati, ta tàndikun
ndri chatai.
28 Ti yu'u chà'i nuu koo ndri en-
deeni chi'in, ta töva ni naa ndri. Ta
nï'iin ga ma ñivi na küu namaa na
ndri nui.
29 Vati ma ña chā'a ma Tatái nui,
ka'nuga yi kua ndisaa nakuyi. Ta
nï'iin ga na, na küu namaa na ndri
nda'a' ma Tatái.
30 Vati ma Tatái, chi'in yu'u, iini
ndra kùu ndi —kàti Jesuu.
31 Tajan ma ndian judíu, kīcha'a
ndiko na kàtiin na yuu ña ni kani
na chata Jesuu.
32 Va rakan te'en nāka'an ra chi'in
na:
—Nduva'a kua'a' tiñu va'a jā'i
chi'in ndatu ma Tatái, kuenda na
nande'e ndo yi. Ta vitin, ¿nda cha'a'
ma tiñu va'a ikan kùu yi, ña kùuni
ndo kani ndo yuu yu'u? —kàti
Jesuu.

33 Ta ma ndian judíu te'en nāka'an
na chi'in ra:
—Na yöve cha'a' ma ña va'a jā'un
kùu yi ña ni kani ndi yuu ñu̱n, ti
ni kani ndi ñu̱n, va cha'a' ña kà'an
ti'iniun chata Ndioo chi'in ma tu'un
kà'un. Ta juuni kùu yi cha'a' ña
jàndaku̱n ñu̱n Ndioo, ta yo'o iin ra'ii
ni kùu̱n —kàti na.
34 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra
chi'in na:
—Nuu ma tutu ley Ndioo ña kùmi
ndo, Ndioo te'en kà'an ra: "Ndyo'o
kùu ndo ndioo", kāti ra nuu yi.
35 Yakan va tu chìto yo ña ndioo
jākunani ma Racha'nu, ma ndian
chìnuni ma tu'un ra, na küu ka'an
yo ña tu'un vata kùu ña kà'an ma
tutu Ndioo.
36 Ta tu Ndioo kāchin ra yu'u
kuenda ma tiñu ra, ta tāchi ra yu'u
ma ñuñivi i'ya, töve chìtoi naja
kà'an ndo ña kà'an ti'ini̱ chata ra,
cha'a' ña kà'in ña Se'e Ndioo kùi,
tuva takan.
37 Ta tu yu'u töve jà'i ma takua
kùuni ma Tatái, na töve ìyo yi ña
chinuni ndo ma ña kà'in.
38 Va tu yu'u jà'i takua kùuni ma
Tatái, ta ndyo'o vaji töve chìnuni
ndo ma ña kà'in, va na chinuni
ndo cha'a' ma tiñu jà'i, ikan na koto
kachin ndio ndo ma ña ndaa, ña ma
Tatái ìyo ra chi'i̱n, ta yu'u ìyoi chi'in
ra ndia —kàti Jesuu.
39 Takan kūu ta inga cha'a' kūuni
tuku ma ndian judíu tiin na Jesuu,
va rakan kākú ra kuà'an ra.
40 Tajan chīkoni'i ndiko Jesuu
kuà'an ra inga chiyo ma yuta
Jordán, ta chāa ra ma nuu
jākunduta Xuva tatiempu niku, ta
ikan kīndoo ra.
41 Ta kua'a' ñivi, ña chā'an
chānde'e ra ma ikan, te'en kīcha'a
na kà'an na:
—Ndicha va'a ña vaji ma Xuva,
töve nī ja'a ra nï'iin ndatu ka'nu, va
tandi'i ma ña kā'an ra cha'a' ra'ya,
ña ndicha kùu yi.
42 Tajan kua'a' ñivi ka'ìin ma ikan,
kīcha'a chìnuni na ma tu'un Jesuu.

11

Nuu chì'í ma ra nàni Lázaru

1 Ìyo iin ma ra ku'vi, ña nàni
Lázaru. Ta rakan ti, ra ñuu Betania
kùu ra, juuni ma ñuu nuu ìyo ma
ñivi ta'an ra Ndiya chi'in Mata.
2 Ndiya ña ta'an Lázaru i'ya, kùan
ña chōsoan takuii xiko cha'a Jesuu,
ta jānatian yi chi'in ma ixi xinia.
3 Yakan va ma Ndiya chi'in ma ña
ta'an ña Mata, te'en tāchi vi iin yo
chāka'an chi'in Jesuu:
—Yo'o racha'nu, ma ra ya'a
kùuniun nde'un, kù'vi ra, ri —kàti
na.
4 Tajan ora chīni Jesuu ma ña
kā'an na, ta te'en nāka'an ra:
—Ma kue'e ña ndo'o ma Lázaru,
na töve ni kuvi ra ja'a yi, vati yakan
kùu yi kuenda ña chi'in ra kùu
jana'a yi naja kua ya'a ka'nu kùu ma
Racha'nu Ndioo, ta juuni kuenda ña
na jana'a yi naja kua ka'nu kùu ma
ra Se'e ra ndia.
5 Ta vaji ya'a ga kùuni Jesuu nde'e
ra Lázaru, chi'in ma ninduvi ñivi
ta'an ra: Mata chi'in Ndiya,
6 va ma ora chīni ra ña kā'an na
ña ku'vi ma Lázaru, ta java vi'a ga
kīndoo ra uvi kivi ga ma nuu ìyo ra.
7 Ta ora yā'a ndio ña kūu te'en,
tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in
ma ndra jàkua'a chi'in ra:
—Na ku'un ndiko yo ma iti' ñu'u'
Judea —kàti Jesuu.
8 Tajan ma ndra jàkua'a chi'in
Jesuu te'en nāka'an ndra chi'in ra:
—Matru, já kūuni kuii ma ndian
judíu ka'ni na ñu̱n chi'in yuu niku.
¿Ta chïto naja kùuni ndikoun ku'u̱n
ma ndakan? —kàti ndra.
9 Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in
ndra:
—¿A töve chìto ndo ña ma kivi,
ìyo uchi uvi ora yi?, kùuni ndo. Taku
ma yo chàkunuu ora nduvi, na töve
kàti'i yo, vati ndichin nuu yo jà'a ma
ñu'ú.
10 Va tu chàkunuu yo ora naa,
kàti'i yo ti kumani ma ñu'ú nuu yo
—kàti Jesuu.
11 Takan kūu tajan Jesuu te'en
nāka'an tuku ra:

—Ma ra yani yo Lázaru kìxi ra, va ni ku'in kujandakoi ra —kàti Jesuu.

12 Tajan ma ndra jàkua'a chi'in ra, te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Yo'o Racha'nu, tu kìxi ra, kùuni yi ka'an yi ña ni ndova'a ra tuva takan —kàti ndra.

13 Va ma ña kūuni Jesuu ka'an ra chi'in ndra, kùu yi ña chī'í ndicha ma Lázaru, va ma ndra jàkua'a chi'in ra chānini ndra ña kà'an ra ña kìxini ra niku.

14 Tajan Jesuu te'en kātitu'un kachin ndio ra nuu ndra:

—Ma Lázaru cha chī'í ra.

15 Ta ya'a chisii̱ ña töve ka'ìin yo ma ikan, vati va'aga ña takan kūu yi kuenda ndo, ikan na chinuni ndo. Va na ko'o kunde'o ra —kàti Jesuu.

16 Tajan ma ra nàni Tomá, ra juuni kà'an chi'in sivi yu'u ña nàni Tilipan, te'en nāka'an ra chi'in inga ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu:

—Na ku'un yo chi'in Jesuu, nde'o tu kuvi yo chi'in ra ndia —kàti ra.

Jesuu jànataku ra yo, ta chà'a ra ma kivi ña koo ndito yo

17 Takan kūu ta ora chāa Jesuu ma ñuu Betania ña kàndii ñu'u' Judea, ta ikan chīto ra ña cha ìyo kumi kivi kùu yi ña cha kūchi ma Lázaru.

18 Ta ma ñuu Betania ti yatini kàndii yi chi'in ma ñuu Jerusalén, ìyo iin uni kilometru, ta chaa yo ma ikan.

19 Ta kua'a' ma ndian judíu chānde'e na nuu ìyo ma Mata chi'in Ndiya, ña jàndomani na vi cha'a' ña chī'í ma ra ta'an vi Lázaru.

20 Ta ora chīto ma Mata ña Jesuu cha kuàkuyatin ra ma ñuu Betania, tajan kēe ndioan kuàta'an ña nuu ra, va ma Ndiya kīndoan ma nuu ìyo ve'e.

21 Tajan ma Mata te'en nāka'an ña chi'in Jesuu:

—Yo'o Racha'nu, na töve kuvi ma ra ta'in tu ndaun ma i'ya niku.

22 Va yu'u chìtoi ña Ndioo ni ku'va ra tandi'i ma ña ni ndakaun nuu ra —kàtian.

23 Ta Jesuu te'en nāka'an ra:

—Ma ra ta'un, ni nataku ndiko ra —kàti Jesuu.

24 Ta ma Mata te'en nāka'an ña chi'in Jesuu:

—Ndicha va'a ña cha chìtoi ña ni nataku ndiko ra, ma ora ni nataku ma ndian ndií, ma kivi nuu ndi'i nia —kàtian.

25 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'an:

—Yu'u kùu ma ra kùu janataku ndiko ma ndian ndií, ta juuni yu'u kùu ja'a ña kùu koo ndito ma ñivi. Ta ma ndian chìnuni ma ña kà'in, vaji na kuvi na, ni nataku ndiko na.

26 Ta ndisaa ma ndian juuni ndito ta chìnuni na ma ña kà'in, na töve ni kuvi na, vati ni koo na endeeni.

Ta Jesuu kīcha'a ndiko ra chìkatu'un ra te'en nuu ma Mata:

—¿A chìnuniun ma ña kà'in i'ya? —kàti ra.

27 Ta yakan te'en nāka'an ña:

—Juu yo'o Racha'nu, yu'u chìnuni ña yo'o kuu ma Cristu ra Se'e Ndioo, ra kīchaa ma ñuñivi i'ya —kàtian.

Jesuu chàku ra yatin nuu kūchi ma Lázaru chi'in ma ndian judíu

28 Ta ora ya'a ña kā'an ma ña nàni Mata takan, tajan chāka'an ma ña ta'an ña ña nàni Ndiya, ta te'en kīcha'a kà'an xe'e ña chi'in ña:

—Ma matru cha kīchaa ra, ta kàna ra ñu̱n —kàtian.

29 Ta ora chīni ma Ndiya ña kà'an ña takan, ta numini ndēta ña, ta chāka'an ña chi'in ma Jesuu.

30 Ma Jesuu takä'an chaa ra ma ñuu ikan, vati juuni ka'ìin vi ma nuu chāta'an ma Mata nuu ra.

31 Yakan va ma ndian judíu ndian ka'ìin chi'an ma ve'an, ña jàndomani na ña, ta ora ndē'e na ña numi va'a ndēta ma Ndiya, ta kēan ma tichi ve'an, ta ma ñivi tāndikun na kuà'an na chata ña, ta kīcha'a na nàtu'un ta'an na te'en:

—¡Kuà'an ña kuàkuakuan nuu kūchi ma ra ta'an ña Lázaru! —kàti na.

32 Ta ma Ndiya ora chāa ña ma nuu ndaa ma Jesuu, chūnandi chi-tian nuu ra, ta kīcha'a ña kà'an ña te'en chi'in ra:

—Yo'o Racha'nu, tu ndaun ma i'ya chi'in ndi niku, ma ra ta'in na töve kuvi ra niku —kàtian.
33 Ta ma Jesuu ora ndē'e ra ña chàku ma Ndiya, ta takani ma ndian judíu, ndian chāa chi'an ma ikan, yakan va ma Jesuu nduva'a kuii kīchi ma ña sutini ra.
34 Yakan va kīcha'a ra chìkatu'un ra te'en nuu ma Ndiya:
—¿Ndanu kūchi ma Lázaru? —kàti ra.
Ta te'en nāka'an vi chi'in Jesuu:
—Na kichiun ta kujana'a ndi ma nuu kūchi ra —kàti vi.
35 Ta ma Jesuu juuni chāku ra.
36 Yakan va ma ndian judíu kīcha'a na nàtu'un ta'an na te'en:
—¡Na nde'e ndo vati ya'a ga kùuni ma Jesuu ma Lázaru, yakan va chàku ra! —kàti na.
37 Ta ìyo ma ndian judíu kà'an te'en:
—Ma ra jā'a ña ndā'a ma tinuu ma ra takani kuaá ora kāku, ¿naja na töve nī kuu ja'a ra nï'iin nakuyi, ikan na töve kuvi ma Lázaru niku? —kàti na.

Nuu nàtaku ndiko ma ra nàni Lázaru.

38 Jesuu inga ndiko, nduva'a kuii kīchi ña sutini ra, tajan chājayatin ra ra ma nuu ìyo ma nuu ñaña ma Lázaru. Ta ma ikan kùu yi iin tichi yavi yuu, ta ma nuu kì'vi yo ndàsi yi chi'in yuu.
39 Ta Jesuu te'en nāka'an ra:
—Na tachiyo ndo ma yuu ma yu'u yavi ikan —kàti ra.
Ta ma ña nàni Mata ña ta'an ma Lázaru ra chī'í te'en nāka'an ña:
—Yo'o Racha'nu, cha ya'a ga kini cha'an, vati cha ìyo kumi kivi ña chī'í ra —kàti ña.
40 Yakan va ma Jesuu te'en nāka'an ra:
—¿A töve cha kā'in chi'un, tuva chìnuniun, ni nde'un ti nduva'a kuii ka'nu kùu ma Ndioo? —kàti ra.
41 Yakan va tāchi yo ndio ma ñivi ma yuu ña ndàsi ma nuu ñaña ma Lázaru, tajan ma Jesuu kīcha'a ra ndè'e ra ma iti' andivi ta nāka'an ra te'en:
—Yo'o Tatá, ta'vindioun cha'a' ma ña tàso'un ma ña kà'in.
42 Yu'u chìtoi ti nani ora kà'in chi'un, chìniun ma ña kà'in, ta tàso'un yi, va kà'in yi ti ña va'a ma ñivi ka'ìin ma i'ya kùu yi, ikan na chinuni na ti maun kùu ma ra tāchi yu'u —kàti Jesuu.
43 Ta ora chīnu kā'an ma Jesuu takan, tajan te'en ni'i va'a nānda'yu ra:
—Yo'o Lázaru, ¡na keun ma nuu ñañaun! —kàti ra.
44 Tajan ora chīnu kā'an ra takan, tajan kēe ndio ma ra chī'í niku ma nuu ñaña, ta ma nda'a' ra chi'in cha'a ra ndikun yi chi'in ja'ma kuichin, ta nuu ra ndasi yi chi'in ja'ma ndia. Yakan va ma Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ma ñivi:
—Na ndachi ndo ma ja'ma ña kàva ra, ta na ku'un maa ra —kàti Jesuu.

Nànduku ma ndian kuxini nuu ndian judíu iin ku'va naja kua kuu tiin na Jesuu ta ka'ni na ra

(Mt. 26:1-5; Mr. 14:1-2; Lc. 22:1-2)

45 Yakan va kua'a' va'a ma ndian judíu ndian chā'an chi'in ma Ndiya ma nuu jānataku ndiko ma Jesuu ma Lázaru, kīcha'a na chìnuni na, ma ora ndē'e na ma ña jā'a ra.
46 Ta ìyo ma ndian judíu kēe na chàkatitu'un na nuu ma ndra fariseu ma ña jā'a ma Jesuu.
47 Yakan va ma ndra fariseu chi'in ma ndian kuxini nuu ma ndra kùu sutu, jā'a ndra iin junta ka'nu, ta ikan nāka'an ndra te'en chi'in ma ñivi:
—¿Niyi ìyo yi ña ja'a yo? Vati ma ra'ii i'ya, ya'a ga kua'a' ndatu jà'a ra.
48 Tu ndakoo yo ra ña na ja'a maa ra ma ña kùuni ra, tandi'i ma ñivi ni chinuni na ma ña jà'a ra, ta ma ndra chà'nda tiñu ma ñuu Roma ni kichi ndra ta janaa ndra ma veñu'u yo chi'in ma ñuu yo —kàti ndra.
49 Ta iin ma ndra fariseu, ra nàni Caifás, ra kuxini nuu ma ndra kuu sutu ma kuiya ikan, te'en nāka'an ra chi'in ndra:
—Ndyo'o, ni ita'vi nayi töve chìto ndo —kàti ra—.

50 Ta ni töve chà'a ndo kuenda ña
va'aga kùu yi kuenda ndo ña na kuvi
iin ra'iini cha'a' ma kuati ma ñuu,
kua ña na kuvi ndisaa ma ñivi ìyo
ma ñuu —kàti ra.
51 Va ma Caifás na töve nī ka'an ra
ma takan, vati kùuni maa ra ja'a ra
yi, vati tava kùu ra ma ra kuxini nuu
ma ndra kùu sutu ma tiempu ikan,
yakan va tu'un yu'u Ndioo kā'an ra
ña Jesuu ni kuvi ra cha'a' ma ñuu
judíu.
52 Va na töve uvaa cha'a' ma ñuu
i'yani ni kuvi ra, vati juuni cha'a' ña
na kuti'vi ta ndo'iin tandi'i ma ndian
kùu se'e ma Ndioo, ma ndian ndòyo
te'en, tikan.
53 Yakan va nda ma kivi ikan,
kīcha'a ma ndian judíu kùuni na
ka'ni na ma Jesuu.
54 Yakan va ma Jesuu na tüva
chàkunuu ra tañu ma ndian judíu,
vati kēe ra ma ñu'u' Judea, ta chàa
ra yatini ma iin tichi ku'u nuu chiki
iti' ñuu ña nàni Efraín. Ma ñuu ikan
kīndoo ra chi'in ma ndra jàkua'a
chi'in ra.
55 Ta ora ni kuyatin ma viko pakua
ña jàka'nu ma ndian judíu, ta kua'a'
va'a ma ñivi chàa ma ñuu Jerusalén
antea ña kuta'an koo ma viko ikan,
ña kuàjanandoo na takua takani
jà'a na.
56 Ta ma ndian judíu kīcha'a na
nànduku na ma Jesuu, ta kīcha'a na
chìkatu'un na te'en nuu ma ta'an na
ma tichi ma veñu'u:
—¿Naja kua chànini ndo, a vàchi
ra ma viko a töve? —kàti na.
57 Ma ndra fariseu chi'in ma ndra
kùxini nuu ma ndra kuu sutu kā'an
ndra ña, tu ìyo ma ndian chìto
ma nuu chàkunuu ma Jesuu, na
katitu'un na, ikan na kuu kutiin ma
jandaru ra, kàti na.

12

Iin ña'a chòso ña takuii xiko cha'a Jesuu
(Mt. 26:6-13; Mr. 14:3-9)

1 Iñu kivi antea ña kuta'an ma viko
Pakua, tajan kēe ndio Jesuu kuà'an
ra ma ñu'u' Betania, nuu ìyo ma
Lázaru, ra chī'í, ña jānataku ma
Jesuu, niku.
2 Ta ikan chā'a vi ña chāchi Jesuu.
Ta ma ña nàni Mata kùu ma ña tī'i
ña chāchi na, ta Lázaru kùu ma ra
nàndi yu'u mesa tañu ma ñivi chi'in
ma Jesuu.
3 Tajan ma Ndiya chāki'an uni
cientu gramu ma takuii xiko ña nàni
nardu, ña ya'a ya'vi ndaa. Ta tāan
ña ra' cha'a Jesuu, ta ora chīnu, ta
jānatii ña yi chi'in ixi xinian. Ta
ndisaa kuii ma tichi ve'e nuu ka'ìin
vi endee chìtakuati ma xiko ra'.
4 Takan kūu tajan ma Judá, ra nàni
Iscariote, ra kùu iin ra jàkua'a chi'in
Jesuu ña ni xikoña'a cha'a ra, te'en
nāka'an ra:
5 —¿Ta naja töve nī kuya'vi ma
takuii xiko i'ya cha'a' uni cientu
xu'un' plata denariu, kuenda ña
tìndee yo ma ndian nda'vi niku?
—kàti ma Juda.
6 Va na töve kā'an ra takan cha'a'
ña ndicha ña kùuni ra nde'e ra ma
ndian nda'vi, vati kā'an ra yi cha'a'
ña kùu ra iin rasu'u. Vati tava
maa ra kùu ma ra ndiso tiñu cha'a'
chatun nuu tì'i ñivi xu'un' tichi yi, ta
sù'u ra ita'vi yi.
7 Takan kūu tajan Jesuu, te'en
nāka'an ndio ra chi'in ra:
—Na ja'a maa ña yi, vati ndākiva'a
ña ma takuii xiko i'ya kuenda ña
ku'vian ra' yu'u ma ora ni kuchi̱.
8 Vati taku ma ndian nda'vi endee
ìyo na chi'in ndo, va yu'u, na töve
endeeni ni koi chi'in ndo —kàti
Jesuu.

Nuu nànduku ma ndian judíu naja kua ka'ni na ma ra nàni Lázaru

9 Takan kūu tajan kua'a' va'a ma
ndian judíu chā'a na kuenda ña
Jesuu ìyo ra ma ñuu Betania, yakan
va chā'an ndio na, va na yöve ivaa
cha'a' Jesuuni kùu yi ña chā'an na,
vati juuni kuànde'e na ma Lázaru,
ra jānataku ma Jesuu niku, ndia.
10 Tajan ma ndra kuxini nuu ma
sutu, nātu'un ta'an ndio ndra ña
juuni kùuni ndra ka'ni ndra ma
Lázaru ndia.

11 Vati cha'a' ra kùu yi ña kua'a' va'a ma ndian judíu kīcha'a na kèsiin na, ta chìnuni ndio na ma tu'un Jesuu.

Jesuu kì'vi ra ma ñuu Jerusalén
(Mt. 21:1-11; Mr. 11:1-11; Lc. 19:28-40)

12 Takan kūu ta kua'a' va'a ma ndian kēe kuà'an ma ñuu Jerusalén cha'a' ma viko Pakua, ma inga kivi chīto ndio na ña ni chaa Jesuu ma ñuu ikan.
13 Tajan kīcha'a ndio ma ñivi chà'nda na nda'a' tika'a, ta kēe ndio na kuàta'an na nuu vàchi Jesuu, ta te'en kīcha'a ndio na kànachaa na:
—¡Ya'a ga ka'nu ma Racha'nu Ndioo! ¡Ta ya'a ga ií kùu ma ra vàchi chi'in sivi Ndioo! ¡Ta ya'a ga ií kùu ma ra kuu rey ña chà'nda tiñu nuu ma ndian ìyo ñuu Israel! —kàti na.
14 Takan kūu tajan Jesuu nāta'an ra iin burru vali, ta chākoso ra ri, ma takua kà'an yi nuu ma tutu Ndioo:
15 Na yü'vi ndo ndyo'o ndian ìyo ñu'u' Sión,
ti cha vàchi ma ra kùu rey ndo ña chà'nda tiñu nuu ndo yòso ra iin burru,
kàti yi.
16 Ma cha'a' nunuu, töve nī kutunini ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu ma ña'a niku, nda ora cha nātaku ndiko ma Jesuu, tajan chāku'uni ndra ña ndisaa ma ña tā'an ra i'ya, kūu yi tava kà'an yi nuu ma tutu Ndioo ña kà'an cha'a' ma Jesuu.
17 Ta ma ñivi ka'ìin chi'in Jesuu ma ora kāna ra ma Lázaru ma nuu indii ra nuu ñaña ra ta jānataku ra ra, ma ñivi ikan nātu'un ta'an na ma ña ndē'e na.
18 Cha'a' yakan kùu yi ña kēe ma ñivi chàta'an na nuu Jesuu, vati chīto na ma ndatu ka'nu ña jā'a ra.
19 Takan kūu tajan ma ndra fariseu te'en kīcha'a ndra nàtu'un ta'an ndra:
—Cha ndē'e ndo ña na küu ja'a yo nï'iin nakuyi, vati tandi'i ma ñivi tāndikun na ra —kàti ma ndra fariseu.

Nuu nànduku ma ndian griegu ma Jesuu

20 Ta tañu ma ndian chā'an chājaka'nu Ndioo ma ñuu Jerusalén ma viko Pakua kùu na ndian griegu.
21 Ma ndian griegu i'ya chājayatin na na ma nuu ndaa Lipe, ra kīchi ñuu Betsaida, ña ìyo kuenda ma ñu'u' Galilea. Ndrakan te'en kīcha'a ndra jànini ndra ma Lipe chi'in tu'un i'ya:
—Yo'o tatá, kùuni ndi ka'an ndi chi'in Jesuu —kàti ndra.
22 Tajan ma Lipe kēe ra chākatitu'un ra yi nuu ma ra nàni André. Ta ninduvi ndio ndra chākatitu'un ndra yi nuu Jesuu.
23 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:
—Cha kēta ma ora ña ni kuvi ma ra Se'e Ndioo nuu kruu, ikan na koto ma ñivi ña ya'a ka'nu ra kùi.
24 Ndicha va'i ña kà'in chi'in ndo ña tu töve koyo ji'na ma chiti trigu nuu ñu'u', ta chì'í yi, ni kindoo ma'iin yi; ta tu kuvi yi, nduva'a kua'a' ma tata yi ni koo.
25 Ta ma ra ya'a ga kùuni ndoka'nu juuni maa ra ñuñivi i'ya, ni naa anima ra nuu Ndioo endeeni, ta ma ra töve kùuni ra nde'e ra ma ñuñivi i'ya, ni ni'i ra nuu koo ra endeeni chi'in Ndioo.
26 Ta tu ìyo ma ndian kùuni ja'a tiñu nui, na tandikun na chatai, vati ma nuu ni koi, ikan ni koo ma ra jà'a tiñu nui ndia. Ta tu ìyo nda yo ja'a tiñu nui, nda ma Tatái ni tiñu'u ra na ndia.

Jesuu kàtitu'un ra ña ni kuvi ra

27 '¡Ya'a nduva'a nàkanini̱! ¿Ta nayi ìyo yi ña ka'in?, kùuni ndo. ¿A ìyo yi ña ka'in chi'in Ndioo: "Tatá na jakaku̱n yu'u nuu ma tundo'o ni nde'i"?, kùuni ndo. Na küu ka'in takan, ti kuenda ikan vàchi̱, —kàti ra.
28 Takan kūu tajan ma Jesuu te'en nāka'an ra chi'in Ndioo:
—Yo'o Tatá, na tiñu'u̱n ta na jaka'nu̱n ma siviun —kàti ra.
Tajan te'en nāka'an ma tati yu'u Ndioo ma iti' andivi:

—Cha jāka'nui ma sivi̱, ta cha tīñu'i yi, va ni ja'a ndikoi yi —kàti yi.
29 Ta ma ñivi ka'ìin ma ikan ña chīni ma ña kūu, ta ka'an na ti, tacha kùu ma ña chīnu, ta ìyo inga na ña, te'en kà'an na:
—Iin tati ña jà'a tiñu nuu Ndioo kùu yi ña kā'an ra chi'in ra —kàti na.
30 Tajan te'en nāka'an ra chi'in na:
—Na yöve cha'a' yu'u kùu yi ña chīni ndo ma tati ikan kā'an ma Ndioo chi'i̱n, vati cha'a' maa ndo kùu yi.
31 Vitin va cha kēta ma tiempu ña ni jakutuni Ndioo kuati ma ñivi, ta juuni ma vitin kùu yi ña ni tavani'i Ndioo ma ñá' chà'nda tiñu nuu ñu'u' ñuñivi i'ya.
32 Vati ora ni jandeta ma ñivi yu'u ma nuu ñu'u' i'ya, ni ja'i ña na kua'a' ñivi chaa na nuu koi.
33 Chi'in tu'un i'ya kūuni Jesuu ka'an ra naja kua ni kuvi ra.
34 Tajan te'en nāka'an na chi'in ra:
—Ndyu'u chīni ndi ña kà'an yi nuu ma tutu Ndioo ña ma Cristu ni koo ra indeeni. ¿Ta chïto naja kā'un ña ma ra Se'e Ñivi tāchi Ndioo ìyo yi ña kuvi ra? ¿Nda ra kùu ma ra Se'e Ñivi tuva takan? —kàti na.
35 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in na:
—Ni koo ga ma ñu'ú ña jàtuun nuu ndo ma ñuñivi i'ya, va tia tiempunia. Yakan va na nanduku ndo naja kua koo va'a ndo ora juuni ìyo ga ma ña jandondichin nuu ndo. Koto jäna'ini ndo ma ora ni ndonaa. Vati taku ma ndian chàkunuu ma nuu naa, na töve chìto na nda iti' kuà'an na.
36 Yakan va na chinuni ndo tu'un kà'an ma ra kùu tava kùu ma ñu'ú ña jàndondichin nuu ndo, ta kuu ndo takua kùu ma ra se'e ra —kàti Jesuu.
Ta ora chīnu kā'an ra ma tu'un i'ya, tajan kēe ndio ra kuà'an ra, ta chūndii xe'e ra nuu na.

Ma ndian judíu, töve kùuni na chinuni na tu'un Jesuu

37 Ta vaji ya'aga kua'a' ma ndatu ka'nu jā'a ma Jesuu ña nànde'e ma ndian judíu, va töve nī chinuni na yi.
38 Takan ìyo yi ña kuu, ikan na chinu ma tu'un kà'an ma ra kā'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ra chūnani Isaía, vati rakan te'en kā'an ra:
Yo'o Racha'nu, ¿yo kùu ma ndian cha chìnuni ma tu'un kà'an yo?
Ta, ¿Yo nuu jā'a ma Ndioo ma ndatu ra?
kàti ra.
39 Takan kūu yi ña töve nī kuuni na chinuni na, va juuni tāa tuku ma Isaía ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo te'en ndia:
40 Jāndokuaá ra ma ñivi ta jāndava ra ma anima na,
ikan na küu kutunini na ma ña jà'a ra,
ta küu nde'e na,
ti töve nī kuuni na chikoni'i na chi'in Ndioo
ta ki'vi na iti' ra
kuenda ña na kuu janda'a ra na ndia,
kāti tutu tāa Isaía.
41 Takan kā'an ma Isaía vati ndē'e ra ña ya'a ka'nu kùu ma Cristu, ta cha'a' ña kā'an ra cha'a' ra kùu yi ndia.
42 Ta ndicha va'a ña kua'a' ma ndian judíu kīcha'a na chìnuni na ña kà'an Jesuu, ta nda uvi uni ma ndian kuxini nuu ma ndian judíu, kīcha'a chìnuni na ndia. Uvaa ña na töve kà'an na yi nuu tùvi ñivi, ti ndasii na nde'e na ma ndra fariseu, koto tavani'i ndra na endeeni tichi ma veñu'u na.
43 Takan jā'a na vati chàta'ani ga na ña tiñu'u ñivi na chi'in tu'un kà'an na, takua ma ña kà'an Ndioo.

Ma tu'un kà'an Jesuu jàkutuni yi kuati ma ñivi

44 Takan kūu tajan te'en nāka'an ni'i ndio Jesuu chi'in na:
—Taku ma ndian chìnuni ña kà'in, kùuni yi ka'an yi ña na töve uvaa ña kà'an yu'uni chinuni na vati juuni chinuni na ña kà'an ma Tatái, ra tāchi yu'u ndia.

45 Ta ma ndian ndè'e yu'u, juuni
ndè'e na ma ra tāchi yu'u ndia.
46 Vati yu'u kùi tava kùu ma ñu'ú
ña jàtuun nuu ndo, ta yu'u kīchai
ma ñuñivi i'ya kuenda ma ndian
chìnuni ña kà'in, ikan na töve kin-
doo na ma nuu naa.
47 Ta tu ìyo ma ndian chìni ma ña
kà'in ta töve jàchi'in na yi, na yöve
yu'u kùu ma ra ni tisokuati na, vati
yu'u vàchi̱ kuenda ña jàkakúi ma
ñivi, ta yöve kuenda ña tìsokuati̱ na.
48 Ta ma ndian töve kùuni nde'e
yu'u, ta töve jàchi'in na ma ña kà'in,
cha ìyo ma ña ni tisokuati na, ta ma
tu'un ikan te'en kà'an yi: juuni ma
tu'un kà'in nuu na ña ni tisokuati yi
na ma kivi nuu ndi'inia, yakan kùu
yi.
49 Vati yu'u töve kà'in yi kuenda
juuni mai, ti kà'in yi naja kua kùuni
ma Tatái, ra tāchi yu'u ña jà'i. Ta
naja kua kùuni ra ña jana'i ndia.
50 Vati yu'u chìtoi ti ma tiñu ña
tāchi ma Tatái yu'u ña na ka'in, ni
ja'a yi ña na koo ndo endeeni. Va ma
ña kà'in, kà'in yi ma takua kātitu'un
ma Tatái —kàti Jesuu.

13

Jesuu nàkata ra cha'a ma ndra jàkua'a chi'in ra

1 Antea ña kuta'an ma viko Pakua,
Jesuu cha chìto ra ña cha chāa ma
ora ña ni ndakoo ra ma ñuñivi i'ya,
ta ku'un ndiko ra nuu ìyo ma Tatá
ra. Vati ma Jesuu ndisaa tiempu ya'a
kùuni ra nde'e ra ma ndian chìnuni
ma ña kà'an ra ña ìyo ma ñuñivi
i'ya. Ta takan kùuni ra nde'e ra na,
nda ma kivi nuu ndi'inia.
2 Ta ma kui'na cha kī'vián' ma
tichi anima ma Judá Iscariote, ra se'e
ra nàni Simón, ña ni xikoña'a cha'a'
Jesuu ora ka'ìin ndra kuxini ndra
chi'in Jesuu.
3 Va ma Jesuu cha chìto ra ña cha
chà'a ma Ndioo tiñu nuu ra ña na
ka'nda ra tiñu nuu ma ñivi, vati ma
Ndioo tāchi ra, ta nuu Ndioo ìyo yi
ña chaa ndiko ra ndia.
4 Yakan va Jesuu ndēta ra ma nuu
nàndi ra kuxini ra nuu mesa, ta tāva
ra ma ja'ma isukun ra, ta kī'in ra
inga ja'ma ta chū'ni ra yi toko ra.
5 Tajan Jesuu tāan ra takuii tichi
iin tako'o ta kīcha'a ndio ra nàkata
ra cha'a ma ndra jàkua'a chi'in ra.
Ta ora chīnu, tajan kīcha'a ndio ra
jànatii ra cha'a ndra chi'in ma ja'ma
ña ndìkun toko ra.
6 Ta ora chaa ra nuu nàndi ma
Simón Petu', ra'ya te'en nāka'an ra
chi'in ra:
—Yo'o Racha'nu, ¿ta naja yo'o ni
nakataun cha'i? —kàti ra.
7 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra:
—Ma ña jà'i takä'an kutuniniun
yi, nda tiá iti' nuu tajan ni ku-
tuniniun yi —kàti Jesuu.
8 Ta Petu' te'en nāka'an ra:
—Nï'iin cha'a' na töve ku'vai ña
nakataun cha'i —kàti ra.
Ta ma Jesuu te'en nāka'an ra:
—Tu töve ku'vaun ña na nakatai
ñu̱n, na küu koun kakunuu̱n chi'i̱n
—kàti Jesuu.
9 Ta Simón Petu' te'en nāka'an ra:
—Yo'o Racha'nu, na töve kùuni̱
ña na nakataun uvaa ma cha'ani,
vati juuni kùuni̱ ña na nakataun ma
nda'i chi'in xini̱ ndia —kàti ra.
10 Ta Jesuu te'en nāka'an ra:
—Taku ma ra já chīti, na tüva ìyo
yi ña kuti ndiko ra inga cha'a', vati
ìyo yi ña ndoo cha'a ni ra. Ta ndyo'o
cha ndōo ndo vaji na yöve ndisaa
ndo kàa takan —kàti Jesuu.
11 Takan kā'an ra ti cha chìto ra
nda ra kùu ma ra ni xikoña'a cha'a
ra, yakan va kà'an ra ña, na yöve
ndisaa ndo cha ndōo ndo.
12 Ta ora chīnu nākata Jesuu cha'a
ndra, ta chāku'un ndiko ra ma ja'ma
ña isukun ra, ta chūnandi ndiko
ra yu'u mesa chi'in ndra, ta te'en
nāka'an ra:
—¿A kùtunini ndo ma ña jà'i
chi'in ndo? —kàti Jesuu—.
13 Ndyo'o kà'an ndo ña kùi matru,
ta Racha'nu, ta ña ndicha kùu ma ña
kà'an ndo, ti takan kùi.
14 Va tu yu'u ña kùi matru, ta
Racha'nu, ta nākatai cha'a ndo. Ju-
uni takan ìyo yi ña ja'a ndo chi'in ma
ndian kùu ta'an ndo ndia.
15 Yu'u cha jāna'i naja kua ìyo
yi ña ja'a ndo, ta takan kùuni̱ ña

nakata ndo ma cha'a ta'an ndo ma
takua jā'i chi'in ndo.
16 Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo,
ña ma ra jà'a tiñu nuu ma ra kùu
chito'o ra, töve ka'nuga ra kua ma ra
kùu chito'o ra. Ta ma ra kēe kuà'an
iin tiñu, töve ka'nuga ra kua ma ra
tāchi ra ndia.
17 Tu kutuni ndo ma ña kà'in
chi'in ndo, ta kicha'a ndo ja'a ndo yi,
ya'aga siini ni kuuni ndo tuva takan.
18 ’Na töve kà'in ma tu'un i'ya
cha'a' ndisaa ndyo'o ndra kāchi̱n,
vati cha chìto mai nda ra kùu ma
ra kà'in cha'a'. Takan kùu yi ikan
na chinu ma ña kà'an yi nuu ma
tutu Ndioo, ta te'en kà'an yi: “Ma ra
nàndi chàchi chi'i̱n, ni xikoña'a ra
cha'i.”
19 Takan kà'in yi chi'in ndo vitini,
ikan ma ora kuta'an ña ni kuu takan,
chinuni ndo ti yu'u kùu ra takani
ìyo.
20 Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo,
ña ma ndian kì'in kuenda ma ra
tàchi̱, nda yu'u kì'in na kuenda ndia.
Ta ma ndian kì'in kuenda yu'u, juuni
kì'in na kuenda ma ra tāchi yu'u
ndia —kàti ra.

Jesuu kàtitu'un ra ña Juda ni xikoña'a ra cha'a' ra
(Mt. 26:20-25; Mr. 14:17-21; Lc. 22:21-23)

21 Ta ora chīnu kā'an Jesuu takan,
ta nduva'a nda'vi kūuni ra, ta te'en
nāka'an kachin ra chi'in ndra:
—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo,
ti iin ndo ni xikoña'a ndo cha'i
—kàti ra chi'in ma ndra jàkua'a
chi'in ra.
22 Tajan ma ndra jàkua'a chi'in
ra kīcha'a ndra kànde'e nuu ta'an
ndra, ti töve chìto kachin ndra nda
ra kùu ma ra kà'an Jesuu cha'a'.
23 Tajan iin ra tañu ndra ña ya'aga
kùuni ra nde'e ra, nàndi ra chàchi ra
xiin Jesuu ma nuu ka'ìin ndra kuxini
ndra.
24 Nuu rakan jānda'a ndio ma
Simón Petu' ña na ndakatu'un ra
nuu Jesuu, ña nda ra kùu ma ra
kà'an ra cha'a'.
25 Yakan va chājayatin ra ra tiá
xiin Jesuu, ta kīcha'a ra chìkatu'un
ra te'en nuu ra:
—Yo'o Racha'nu, ¿nda ra kùu ma
ra kà'un? —kàti ra.
26 Tajan ma Jesuu te'en nāka'an ra:
—Ni jati̱i̱ ita'vi ma paan, ta nuu ma
ra ni ku'vai yi, rakan kùu ra.
Ta ora chīnu kā'an ma Jesuu
takan, tajan jātii ndio ra ita'vi ma
paan, ta chā'a ra yi nuu ma Juda
Iscariote, ra se'e Simón.
27 Ta juuni ma ora chāchi ma Juda
ma paan ikan, ma ora ikani kī'vi
ma kui'na tichi anima ra. Tajan ma
Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:
—Ma ña ni ja'un, na ja'un yi
numini —kàti Jesuu.
28 Va nï'iin ma ndra nàndi chi'in
Jesuu ña ka'ìin kuxini chi'in ra ma
yu'u mesa, nī kutunini ndra naja
kà'an Jesuu takan chi'in ra.
29 Va tava ma Juda kùu ma ra
ndiso tiñu cha'a' ma xu'un', yakan va
ìyo ma ndra chānini ña Jesuu kà'an
ra ña na jata ma Juda iin nakuyi
kuenda ma viko, ta inga ma ndra
chānini ña kūuni ra ka'an ra ña na
ku'va ra xu'un' nuu ma ndian nda'vi.
Takan kūuni ndra.
30 Takan kūu ta ora cha yā'a
chāchi ma Juda ma paan ikan, tajan
kēe ndio ra kuà'an ra, va cha kuaa
kùu yi.

Tu'un chaa ña kàtitu'un Jesuu cha'a' naja kua ìyo yi ña ja'a yo

31 Ta ora cha kēe ndio ma Juda
kuà'an ra, tajan te'en nāka'an ma
Jesuu:
—Vitin ndicha kuii va nde'o ña
ya'aga ka'nu kùu ma ra Se'e Ñivi
tāchi Ndioo, ta nda ma Ndioo cha
ndē'o ña iin ra ka'nu kùu ra, jà'a ña
jàna'i ña na takani kùu ra.
32 Ta tu yu'u ma ra Se'e Ñivi tāchi
Ndioo jàna'a ra naja kua ka'nu kùu
ma Racha'nu Ndioo, nda ma Ndioo
juuni ni jana'a ra naja kua takani
ka'nu kùu ma ra Se'e ra chi'in juuni
maa', ta ni ja'a ra yi numini.
33 ’Ndyo'o se'yu, na tüva ni koi
kua'a' tiempu chi'in ndo, ti ma nuu
kuà'in, ndyo'o na küu ku'un ndo,
vati tava cha kā'in chi'in ma ndian
judíu juuni kua ikan kà'in chi'in ndo

ndia. Ta juuni na küu ku'un ndo ma
nuu kuà'in ndia.
34 Yu'u ni ku'vai ma tu'un chaa i'ya
nuu ndo ma naja kua ìyo yi ña ja'a
ndo, ta te'en kà'an yi: Na kuuni ndo
nde'e ndo ta'an ndo. Ta takua kùuni
yu'u nde'i ndo ìyo yi ña kuuni ndo
nde'e ndo ta'an ndo.
35 Ta tu ndicha ña kuuni ndo
nde'e ndo ta'an ndo, tandi'i ma ñivi
ìyo ñuñivi, ni ku'va na kuenda ña
ndyo'o kùu ndo ma ndian jàkua'a
chi'i̱n.

Jesuu kàtitu'un ra ña Petu' ni janda'viña'a ra ra
(Mt. 26:31-35; Mr. 14:27-31; Lc. 22:31-34)

36 Takan kūu tajan Simón Petu',
te'en kīcha'a chìkatu'un ra nuu ma
Jesuu:
—Yo'o Racha'nu, ¿ndanu kuà'un?
—kàti ra.
Ta Jesuu te'en nāka'an ra:
—Ma nuu kuà'in, na küu ku'u̱n
vitin, va nuu ni ku'u̱n kùu yi tiá iti'
nuu —kàti Jesuu.
37 Tajan ma Petu' te'en nāka'an ra
chi'in ra:
—Yo'o Racha'nu, ¿ta naja küu
ku'in chataun ma nuu kuà'un vitin?
¡Yu'u ìyoni ku'in chi'un, vaji na kuvi̱
cha'un! —kàti ra.
38 Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in
ra:
—¿A ndichaun ña ìyoniun ku'u̱n
chi'i̱n vaji na kuviun cha'i? Ndicha
va'a ña kà'in chi'un ña antea ña
nda'yu ma lo'o, uni cha'a' ni ka'un
ña töve nàkotoun yu'u —kàti Jesuu.

14

Jesuu jàna'a ra nuu yo naja kua kùu chaa yo nuu ìyo Ndioo

1 'Na töve nuva jà'a ndo ña nda'vi
kūuni ndo. Na chinuni ndo ma ña
kà'an Ndioo, ta na chinuni ndo ma
ña kà'in ndia.
2 Ma nuu ìyo ve'e ma Tatái, ìyo
kua'a' ma nuu koo yo, vati tu töve
yi, cha kātitu'in nuu ndo niku. Ta
takan kùu yi ña ni kujandova'i ma
nuu koo ndo.
3 Ta ora cha kuà'an ndioi ña
kuàjandova'i ma nuu koo ndo, ni
kichi ndikoi inga cha'a', ta ni ku'un
ndo chi'i̱n, ikan indukuni koo ndo
chi'i̱n ma nuu ni koi.
4 Ta ndyo'o cha chìto ndo ndanu
kùu ma nuu kuà'in, ta chìto ndo ma
iti' kuà'in ndia —kàti Jesuu.
5 Tajan ma ra nàni Tomá te'en
chīkatu'un ra nuu Jesuu:
—Yo'o Racha'nu, töve chìto ndi ma
nuu kuà'un, ta, ¿chïto naja kà'un ña
cha chìto ndi ma iti' kuà'un?
6 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra
chi'in ra:
—Yu'u kùu ma iti' ndaa, chi'in ma
iti' ndicha, ta ma ña chà'a nuu koo
ndìto yo. Ta uvaa chi'in yu'uni, kùu
chaa yo nuu ìyo ma Racha'nu Tatái.
7 Tu ndyo'o cha nākoto ndo yu'u,
kùuni yi ka'an yi ña juuni cha
nàkoto ndo ma Tatái, ta vitin cha
nàkoto ndo ra, vati cha ndè'e ndo
ra.
8 Tajan ma Lipe te'en nāka'an ra
chi'in Jesuu:
—Yo'o Racha'nu, na ku'vaun ña
na nde'e ndi ma Racha'nu, ra kùu
Tatáun, ta chi'in yakan, cha kùu
kìndoo va'ani ndi —kàti ra.
9 Tajan ma Jesuu te'en nāka'an ra:
—Yo'o Lipe, cha kua'a' tiempu kùu
yi ña ìyoi chi'in ndo, ¿a takä'an
nakoto va'un yu'u ña kà'un takan?
Ma ndian ndè'e yu'u, juuni ndè'e
na Tatái. Ta, ¿naja chìkaun ña
na ku'vai nde'e ndo ma Tatái tuva
takan?
10 ¿A töve chìnuniun ña yu'u ìyoi
chi'in ma Tatái, ta rakan ìyo ra
chi'i̱n? Ma tu'un ña kàtitu'in nuu
ndo, yöve tu'un ña jàndakuu maani̱
kùu yi, ti ma Tatái, ra ìyo chi'i̱n, kùu
ra ña jà'a ra ma ña ndè'e ndo nui.
11 Na chinuni ndo ña yu'u ìyoi
chi'in ma Tatái, ta ma Tatái ìyo ra
chi'i̱n ndia. Ta tu töve chìnuni ndo
ña takan kùu yi, na chinuni ndo ji tu
ma tiñu ka'nu ña ndè'e ndo ña jà'i.
12 Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo
ti ma ndian chìnuni ma tu'in, in-
dukuni ni ja'a na ma tiñu ka'nu, tava
jà'i yi. Ta ni ja'a na inga tiñu ka'nuga
cha'a' ña ni ku'in nuu ìyo ma Tatái.
13 Ta ndisaa ma ña chìkan ndo
chi'in sivi̱, ni ku'vai yi nuu ndo, ikan

yu'u ra kùu Se'e ra, ni jana'i naja kua
ya'a ka'nu kùu ma Tatái nuu ndo.
14 Yakan va tu chìkan ndo iin
nakuyi chi'in sivi̱, ni ja'i yi.

Jesuu chà'a ra tu'un ña ni tachi ra ma Tati Ií Ndioo nuu ma ñivi

15 ’Tu ndyo'o kùuni ndo nde'e ndo
yu'u, na jachi'in ndo ndisaa ma tu'un
ña kàtitu'in nuu ndo.
16 Ta yu'u ni ndakain nuu ma Tatái
ña na tachi ra inga ma ra tìndee
ndo, ta rakan, na jamani ra ndo, ta
ni koo ra chi'in ndo endeeni.
17 Ta ra'ya kùu ma Tati Ií Ndioo, ra
jàna'a ma ña ndaa cha'a' ma Ndioo.
Ta ma ndian ìyo ma ñuñivi i'ya, ña
töve chà'a na ña kì'vi ra tichi anima
na. Na küu jà'a na yi, ti töve ndè'e
na ra, ta töve nàkoto na ra ndia. Va
ndyo'o nàkoto ndo ra, ti ìyo ra chi'in
ndo, ta ni koo ra chi'in ndo endeeni.
18 Ta na töve ni ndakoo ma'ii̱n ndo,
ti ni chikoni'i ndikoi koi chi'in ndo.
19 Ta tichi tia kivinia, ma ndian
töve chìnuni na tüva ni nde'e na
yu'u; va ndyo'o ni nde'e ndo yu'u, ti
cha'a' ña ìyo nditoi kùu yi ña ni koo
ndito ndo endeeni.
20 Ma kivi ikan, ndyo'o ni ku'va
ndo kuenda, ña yu'u ìyoi chi'in ma
Tatái, ta ndyo'o ìyo ndo chi'i̱n, ta
yu'u chi'in ndo.
21 Ta ma ndian chìni ma ña kà'in,
ta jàchi'in na yi, ndiakan jàna'a na
ña ndicha va'a ña kùuni na nde'e na
yu'u. Ta ma Tatái nduva'a kuii ni
kuuni ra nde'e ra ma ndian kùuni
nde'e yu'u, ta yu'u nduva'a kuii ni
kuuni̱ nde'i na, ta ni jana'i yu'u nuu
na.
22 Ta ma Juda (na yöve ra nàni Is-
cariote), te'en kīcha'a ra chìkatu'un
ra nuu Jesuu:
—¿Ta naja chani jana'un ñu̱n nuu
ndyu'u, ta töve ni jana'un ñu̱n nuu
ma ñivi ìyo ñuñivi? —kàti ra.
23 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra
chi'in ra:
—Ma ndian kùuni nde'e yu'u,
jàchi'in na ma ña kà'in, ta ma Tatái
ni kuuni ra nde'e ra na ndia. Tajan
yu'u chi'in Tatái ni kichi koo ndio ndi
chi'in na.
24 Ta ma ndian töve kùuni nde'e
yu'u, töve jàchi'in na ma ña kà'in.
Ta ma tu'un ña chìni ndo, yöve tu'un
ña jàndakuu maani̱ kùu yi, ti tu'un
ma Tatái, ra tāchi yu'u kùu yi.
25 ’Tandi'i ma tu'un ña kà'in chi'in
ndo, kà'in yi juuni yanga ìyoi chi'in
ndo.
26 Va ma Tati Ií Ndioo, ña ni
tachi ma Tatái chi'in sivi̱, kuenda ña
tìndee ra ndo, ta jàndomani ra ndo,
ni jana'a ra tandi'i nakuyi nuu ndo,
ta tandi'i ma tu'un ña kā'in chi'in
ndo niku, rakan ni jakuku'uni ra yi
ndo.
27 ’Ni ku'in, va ni ndakoi ndo ña
na koo taxiin ndo. Ta ma ña chà'i
nuu ndo ña na koo taxiin ndo, töve
indukuni kùu yi, tava kùu ma ña
chà'a ma ndian ìyo ñuñivi. Yakan
va na näkanini ndo, ta na yü'vi ndo.
28 Cha chīni ndo ña kà'in, ña ni
ku'in, ta ni kichi ndikoi koi chi'in
ndo. Tu ndicha ña kùuni ndo nde'e
ndo yu'u, nduva'a sii ni kuuni ndo
ma ora chīto ndo niku, ña kà'in ña
ni ku'in nuu ìyo ma ra kùu Tatái,
vati rakan ka'nuga ra kua yu'u.
29 Antea ña kùu takan, cha
kàtitu'un kuei nuu ndo, ikan ma ora
ni kuta'an ña ni kuu ma ña kà'in: na
chinuni ndo.
30 Na küuga ka'an kuà'i chi'in ndo,
ti cha vàchi ma ñá' chà'nda tiñu nuu
ñu'u' ñuñivi i'ya, vaji töve ìyo nï'iin
ndatu ña kùu ja'án' chi'i̱n.
31 Takan ìyo yi ña kùu yi, ikan na
ku'va ma ñivi ñuñivi kuenda ña yu'u
kùuni̱ nde'i ma Tatái, ta jà'i ma tiñu
ña tāchi ra yu'u ña jà'i. ¡Na ko'o
vitin! —kàti Jesuu.

15

Jesuu kà'an ra ña ndicha va'a ña kùu ra takua kùu ma yoku'u uva

1 Takan kūu tajan Jesuu te'en
nāka'an ndiko ra:
—Yu'u kùi takua kùu ma yoku'u
uva ndicha, ta ma Tatái kùu ra takua
kùu ma ra jàkuenda ma yoku'u
ikan.
2 Ta tu ìyo iin soko ma yoku'u ña
töve chà'a ma uva, chà'nda ra yi
endeeni. Va tu chà'a yi ma uva, vii

ga chà'nda ra soko yi, ikan na ku'va
yi tiaga vu.
3 Ta ndyo'o, cha'a' ña chìnuni ndo
ma ña kà'in, cha ndākuu ndo ndian
vii takua ma soko yoku'u chaa ikan.
4 Yakan va na induku koo ndo
chi'in, takua induku ìyoi chi'in ndo.
Vati ma soko ma yoku'u uva, na
küu ku'va maa yi ma uva, tuva
töve tàtuu yi chata ma yoku'u. Ta
indukuni, ndyo'o na küu ja'a ndo
ma tiñu va'a, tuva töve induku
chàkunuu ndo chi'in.
5 'Yu'u kùu ma yoku'u uva, ta
ndyo'o kùu ndo takua kùu ma soko
run. Ta ma ndian induku ìyo chi'in,
ta induku ìyoi chi'in na; kùu ja'a
na kua'a' ma tiñu va'a, vati tu töve
ìyoi chi'in ndo, nï'iin nakuyi küu ja'a
ndo.
6 Ma ndian töve induku ìyo chi'in,
ni jakuitai na ma nuu ni natii na, ta
ikan ni kayu na takua tà'an ma soko
yutun ití.
7 Ta tu ndyo'o induku ìyo ndo
chi'in, ta jàchi'in ndo ma ña jàna'i
nuu ndo, ta töve nàani ndo, kùu
ndakan ndo ma ña kùuni maa ndo,
ta ni'i ndo yi.
8 Kuenda ma Tatái, ya'aga ka'nu
kùu yi, tuva chìto ra ña ndyo'o iin
locho ndo takua ka'ìin kua'a' chiti
uva ma yoku'u vu. Tu jà'a ndo
takan, ndicha kuii ña ni chaa ndo
kùu ndo ndian jàkua'a chi'in.
9 Yu'u ya'aga kùuni nde'i ndo, in-
dukuni takua kùuni ma Tatái nde'e
ra yu'u. Yakan va koto jäña ndo ña
jà'a ndo yi, ti kùuni nde'i ndo.
10 Tu jàchi'in ndo ma tu'un ña
kùuni ja'a ndo, töve ni jañai ña
kùuni nde'i ndo, ti yu'u takua
jàchi'in ma tu'un kà'an ma Tatái.
Yakan va töve jàña ra ña kùuni ra
nde'e ra yu'u.
11 'Takan kà'in chi'in ndo, ikan na
ku'vai ña sii ìyo nui ña na koo yi
chi'in ndo. Ta takan na kindoo ndo
ña nduva'a kuii sii kuuni ndo.
12 Ma tu'un ña kùuni ja'a ndo,
te'en kà'an yi: na kuuni ndo nde'e
ndo ma ta'an ndo, tava kùuni yu'u
nde'i ndo.
13 Ma ña ka'nuga ña jà'a yo kùu yi
ña ku'va yo ma kuñu yo ña kuvi yo
cha'a' ma ndian meru yo.
14 Ndyo'o kùu ndo ndian merui,
tuva jà'a ndo ma tiñu tāchi nuu ndo.
15 Tüva ni ka'in ña kùu ndo musui,
ti ma ndian kùu musu, na töve chìto
na nda ña kùu ma ña jà'a ma chito'o
na. Kà'in chi'in ndo ña kùu ndo
ma ndian amigui, vati chà'i ña koto
kachin ndo tandi'i ma ña jāna'a ma
Tatái nui.
16 Ta na yöve ndyo'o kùu ndo ña
kāchin ndo yu'u, ti yu'u kùu ma ra
kāchin ndo, ta chā'i ma tiñu ndo ña
na kùu ndo tatuin, ta jà'a ndo kua'a'
ma tiñu va'a. Ta endee ni koo yi,
ikan ndisaa ma ña ni ndakan ndo
nuu ma Tatái chi'in sivi, ni ni'i ndo
yi.
17 Ña'a kùu ma tu'un ña tāchi nuu
ndo: na kuuni ndo nde'e ndo ma
ta'an ndo.

Ma ndian ìyo ñuñivi ya'a ga xàani na nde'e na ma Jesuu, chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra

18 'Tuva ma ñivi ìyo ñuñivi xaani
na ndè'e na ndo, na koto ndo ña ji'na
yu'u kùu ma ra kīcha'a na xàani na
kua maa ndo.
19 Vati tu ndyo'o kùu ndo takua
kùu ma ñivi ìyo ñuñivi, nduva'a ni
kuuni na nde'e na ndo, takua kùuni
na nde'e na ma ñivi na. Va tava
yu'u kāchin ndo tañu ma ndian ìyo
ñuñivi, cha'a' yakan kùu yi ña ya'a
ga xaani na ndè'e na ndo, ti tüva kuu
ndo takua kùu ma ndian ìyo ñuñivi.
20 Na kuku'uni ndo ma ña kā'in
te'en chi'in ndo niku: "Nï'iin ma
ndian kùu musu, töve ka'nuga na
kua ma ra kùu chito'o na." Tu
yu'u chāndikun na ña ka'ni na niku,
juuni takan ni ja'a na chi'in ndo
ndia. Ta tu jàchi'in na ma tu'un
kà'in, juuni ni jachi'in na ma tu'un
kà'an ndo ndia.
21 Ndisaa ma ña kà'in i'ya ni ja'a
na yi chi'in ndo cha'a' ña nàkoto ndo
yu'u, ti töve nàkoto na ma ra tāchi
yu'u.
22 'Tu yu'u töve nī kichi ka'in chi'in
na ma tu'un i'ya, na töve kuati na

niku. Va vitin na küa ka'an na ña
tüva kuati na.
23 Vati taku ma ndian xaani ndè'e
yu'u, juuni xaani na ndè'e na ma
Tatái ndia.
24 Tu yu'u töve nī ja'i ma tiñu
ka'nu tañu na, ña nï'iin ñivi na küu
ja'a yi, nï'iin kuati na töve niku. Va
cha ndē'e na ma ña va'a jā'i, ta juuni
xàani na nde'e na yu'u, chi'in ma ra
kùu Tatái ndia.
25 Takan kūu yi, ikan na chinu ma
tu'un kà'an nuu ma tutu ley Ndioo
ña kùmi na. Ta yakan te'en kà'an yi:
"Xaani na ndè'e na yu'u cha'a' nï'iin
nakuyi."
26 'Va ora ni kichi ma Tati Ií Ndioo
ña ni jandomani ndo, ña vàchi nuu
ìyo ma Tatái jà'i, rakan kùu ra ña
jàna'a ra ma ña ndaa, ta ora ni kichi
ra ni katitu'un ra nuu ndo cha'i.
27 Ta nda ndyo'o, ni katitu'un ndo
cha'i nuu ma ñivi, ti ndyo'o kùu ma
ndian chàkunuu chi'i̱n, nda ma ora
kīcha'i jà'i ma tiñu i'ya.

16

1 'Takan kà'in chi'in ndo, ikan na
töve jaña ndo ña chìnuni ndo ma ña
kà'in.
2 Tajan ma ndian judíu, ni jakunu
na ndo ta'ii'iin nuu ìyo ma veñu'u
na. Ta ni chaa iin kivi ña nda ndian
ni kuuni ña chà'ni na ndo, ndiakan
ni kuuni na ña iin tiñu va'a kùu ma
ña jà'a na kuenda Ndioo.
3 Takan ni ja'a na, ti takä'an
nakoto na ma Tatái, ta ni yu'u ndia.
4 Takan kà'in chi'in ndo vitin, ikan
ma ora ni kuta'an ña ni kuu takan,
na kuku'uni ndo ña cha kātitu'in
nuu ndo cha'a' yi niku.

Tiñu jà'a ma ra kùu Tati Ií Ndioo

'Töve nī katitu'in ña'a chi'in ndo
ora kīcha'a koi chi'in ndo ti endee
chīyoi chi'in ndo.
5 'Va vitin chani ku'in nuu ìyo
ma ra tāchi yu'u, ta ndyo'o nï'iin
ndo töve chìkatu'un ndo nui ndanu
kuà'in.
6 Java tiaga kīcha'a nda'vi kùuni
ndo ña kà'in takan chi'in ndo.
7 Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo,
ti va'a ga kùu yi kuenda ndo ña na
ku'in, vati tu töve ku'in, na küu kichi
ma Tati Ií ña ni jandomani ña kòo ra
chi'in ndo. Ta tu ku'in nuu ìyo ma
Tatái, tajan ni tachi ndioi ma Tati ni
tindee ndo.
8 Ta ora cha kīchaa ra ìyo ra chi'in
ndo, tajan ni katitu'un kachin ra nuu
ma ñivi ñuñivi nda yo kùu ndian
jà'a kuati, ta nda yo kuà'an iti' ndaa
nuu Ndioo, ta nda yo ni jakutuni ma
Ndioo nuu.
9 Takua ni ka'an ra nda yo jà'a
kuati, cha'a' ña töve chìnuni na ma
ña kà'in.
10 Ta ni ka'an ra nda yo kuà'an iti'
ndaa, ti yu'u ni ku'in nuu ìyo ma
Tatái, ta ndyo'o tüva ni nde'e ndo
yu'u.
11 Ta ni ka'an ra nda yo ni jakutuni
Ndioo kuati jà'a na, ti cha tüva
ndakutiñu ma kui'na chà'nda tiñu
ma ñuñivi i'ya. Cha jā'a ra kua kuu
kùtunini ra yi.
12 'Ìyo kua'a' ga ma ña kùuni̱ ka'in
chi'in ndo, va ma vitin, ndyo'o na
küu kundeeni anima ndo tu taso'o
ndo yi.
13 Ta ora ni kichaa ma Tati Ií
ndicha, maa ra kùu ra ña ni jana'a ra
ma ña ndaa nuu ndo, ti töve ni ka'an
ra chi'in ma tu'un ña jàndakuu
maani yi; vati ma Tati Ií ikan ni
ka'an ra ma ña kā'an Ndioo chi'in
ra, ta ni ku'va ra ña koto na ma ña
ni kuu.
14 Ta juuni ni jaka'nu ma Tati Ií
Ndioo yu'u, vati ni ndaki'in ra ma
tu'un kà'in, ta ni ku'va ra koto ndo.
15 Tandi'i ña ìyo nuu ma ra kùu
Tatái, ña'i kùu yi ndia. Cha'a' yakan
kùu yi ña kā'in ña tandi'i ña ìyo nui,
ma Tati Ií, ni ndaki'in ra yi, ta ni
ku'va ra yi koto ndo.

Ni jaña ma ñivi ña nda'vi kuuni na, ta sii ni kuuni na

16 'Tiania tiempu kùmani, ta tüva
ni nde'e ndo yu'u, va tiaga iti' nuu ni
nde'e ndiko ndo yu'u, ti ni ku'in nuu
ìyo ma Tatái —kàti Jesuu.

17 Takan kūu, tajan ma ndra
jàkua'a chi'in Jesuu, te'en kīcha'a
ndra chìkatu'un ta'an ndra:
—¿Nayi kùuni ra ka'an ra ña
kà'an ra takan? Kà'an ra chi'o ña
tia tiempunia ni nde'o ra, ta tiaga iti'
nuu, ni nde'e ndiko yo ra. Ta juuni
kà'an ra ña cha'a' ña ni ku'un ra nuu
ìyo ma Tatá ra kùu yi.
18 ¿Chïto nayi kùuni ra ka'an ra
ña, "tia tiempunia, ta tüva ni nde'o
ra"? Töve kùtuninio nayi kùuni ra
ka'an ra ña kà'an ra takan —kàti ma
ndra jàkua'a chi'in ra.
19 Tajan Jesuu chā'a ndio ra
kuenda ña kùuni ndra ndakatu'un
ndra nuu ra, yakan va te'en nāka'an
ra chi'in ndra:
—Yu'u kā'in, ña tichi tia kivinia,
tüva ni nde'e ndo yu'u, ta tia iti' nuu,
ni nde'e ndiko ndo yu'u. ¿A tu'un
ikan kùu ma ña chìkatu'un ta'an
ndo?
20 Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo
ña, ndyo'o ni kuaku ndo, ta nda'vi
ni kuuni ndo, va ma ñivi ñuñivi, sii
ni kuuni na. Va vaji ndyo'o nda'vi ni
kuuni ndo, ni sama ma kua kùuni
ndo, ta ni kichi sii kuuni ndo.
21 Ma ora kàku se'e iin ña'a,
chà'nda yi tichian, ti cha keta ma
ora ni kàku yi. Va ora cha yā'a
kāku ndio yi, jàña ndioan ña nda'vi
kuunian, ti chisian, ña jākakuan
se'an ma ñuñivi i'ya.
22 Ndyo'o, juuni takan nda'vi
kùuni ndo vitin, va yu'u ni nde'e
ndikoi ndo, ta ma ora ikan nduva'a
ni kichi sii kuuni ndo chi'in anima
ndo. Ta ma ña sii ikan, nï'iin na na
küu namaa na yi nuu ndo.
23 Ma kivi ikan, nï'iin ndo na
ndäkatu'un ga ndo nï'iin nakuyi nui.
Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ña
tandi'i ma ña chìkan ndo chi'in sivi̱
nuu ma Tatái, ni ku'va ra yi nuu ndo.
24 Nda vitin nï'iin ndyo'o takä'an
ndakan ndo nï'iin nakuyi chi'in sivi̱
nuu ma Tatái. Na ndakan ndo yi, ta
ni'i ndo yi, ikan na kichi sii kuuni
ndo.

Jesucristu jàkanaa ra ma ndian kànita'an chi'in ra nuu ñu'u ñuñivi i'ya

25 'Ma tu'un ña kā'in chi'in ndo
i'ya, kà'in yi chi'in ku'va. Va ni
keta iin kivi ña tüva ni ka'in yi
chi'in ku'va chi'in ndo. Vati ni ka'an
kachin ndioi cha'a' ma Tatái nuu
ndo.
26 Ma kivi ikan ni ndakan ndo iin
nakuyi nuu ma Tatái chi'in sivi̱. Va
yu'u töve ni janini̱ ma Tatái ña na
ku'va ra ma ña chìkan ndo nuu ra.
27 Vati ma Tatái kùuni ra nde'e ra
ndo, cha'a' ña kùuni ndo nde'e ndo
yu'u, ta cha'a' ña chìnuni ndo ña ra
vàchi nuu ìyo Ndioo kùi ndia.
28 Kēi nuu ìyo ma Tatái, ta kīchai
ma ñuñivi i'ya. Va vitin ni ndakoo
ndikoi ma ñuñivi i'ya, ta ni ku'un
ndikoi nuu ìyo ma Tatái —kàti Je-
suu.
29 Tajan ma ndra jàkua'a chi'in
Jesuu, te'en nāka'an ndra chi'in ra:
—Vitin ndicha, va tüva kà'un yi
chi'in ku'va, ti kà'an kachiun yi.
30 Vitin va cha chà'a ndi kuenda
ña cha chìtoun tandi'i nakuyi, ta
töve chìniñu'u̱n yo ndakatu'un
nuu̱n. Ta cha'a' yakan kùu yi ña
cha chìnuni ndi ña ra vàchi nuu ìyo
Ndioo kùu̱n —kàti ndra chi'in Jesuu.
31 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra
chi'in ndra:
—¿A cha chìnuni ndo vitin?
32 Vitin va cha kēta ma ora, ta
ndyo'o ni kuita kuati ndo, ta ni
ndakoo ma'iin ndo yu'u. Va yöve
ma'iini̱, kìndoo, ti ìyo ma Racha'nu
Tatái chi'i̱n.
33 Takan kà'in chi'in ndo, ikan
na ni'i ndo naja kua koo vii ndo
cha'a' ña ndò'iin ndo chi'i̱n. Ma
ñuñivi i'ya, ndyo'o ni nde'e ndo
tundo'o jà'a ma ñivi, va yu'u kà'in
chi'in ndo ña na jandotayi va'a ndo
ndo, vati yu'u cha jākanai ma ndian
kànita'an chi'i̱n ma ñuñivi i'ya.

17

Jesuu kà'an ra chi'in Ndioo cha'a' ma ndra jàkua'a chi'in ra

1 Takan kūu ta ora chīnu kā'an
Jesuu takan, tajan kāni'i ra nuu ra
iti' andivi, ta kīcha'a ndio ra kà'an
ra te'en:

—Yo'o Tatá, cha kēta ma kivi. Ta
vitin na jaka'nu̱n yu'u ra kùu Se'un,
ikan na jaka'nui ñu̱n ndia.
2 Vati nuu yu'u ra kùu Se'un,
chā'un ña na ka'ndai tiñu nuu
tandi'i ma ñivi ìyo ñuñivi, ta juuni
chā'un ña na kuu ja'i ña koo ndito
ma tandi'i ma ñivi chā'un nui en-
deeni.
3 Ta ndisaa ma ndian nàkoto
ñu̱n, yo'o ra uvanuu ña kùu Ndioo
ndicha, chi'in yu'u ra kùu Jesucristu
ra tāchiun, ni ni'i na nuu koo na
endeeni chi'o.
4 ’Endee jàka'nui ñu̱n nda ni
kùuni chàkunui ma nuu ñu'u'
ñuñivi i'ya, ti cha jāchinui tandi'i
ma tiñu ña chā'un nui ña na ja'i.
5 Ta vitin yo'o Tatá, na jaka'nu̱n
yu'u, ta na ku'vaun ña na koo ndikoi
chi'un ma andivi, takua chīyoi
chi'un antea ña tūvi ma ñuñivi niku.
6 ’Ma ndian chā'un nui, tañu ma
ñivi ñuñivi, cha jāna'i nda ra kùu̱n
nuu na. Ta ndiakan, ti ndian ìyo
kuendaun kùu na niku, va yo'o
chā'un na nui, ta vitin jàchi'in na ma
tu'u̱n.
7 Ta juuni ma vitin cha chìto va'a
na, ña tandi'i ma ña chā'un nui,
maun kùu ma ra tāchi yi nui ña na
ja'i yi.
8 Ta ma tu'un ña chā'un nui ña
jàna'i nuu na, cha jāchi'in na yi. Ta
juuni cha chā'a na kuenda ña maun
kùu ma ra tāchi yu'u, ta vitin cha
chìnuni na ña takan kùu yi.
9 ’Yu'u chìkain ñamani nuu̱n ña
na kumiun na, va töve chìkain
ñamani nuu̱n cha'a' ma ndian töve
chìnuni ìyo ma ñuñivi, vati yu'u
chìkain ñamani nuu̱n ña na kumiun
ma ndian chā'un nui, ti ñivi maun
kùu na.
10 Tandi'i ma ña kùu ña'i, ña'un
kùu yi, ta ma ña kùu ña'un, juuni
ña'i kùu yi ndia. Ta ndiakan, jàna'a
na nuu inga ñivi ña iin ra ya'a ka'nu
kùi.
11 ’Vati yu'u, töva ni koi ma ñuñivi
i'ya, va ma ndra jàkua'a chi'i̱n, ni
kindoo ndra koo ndra tiá ma ñuñivi
i'ya, ta yu'u ni chai koi chi'un. Yo'o
Tatá ra ya'a ií, na kumiun ndra
chi'in ndatun, ikan na induku kuuni
ndra chi'in ta'an ndra, takua induku
kùuni̱ chi'un.
12 Ta ora chīyoi chi'in ma ndra
chā'un nui ma ñuñivi i'ya, ya'a ga
kumi kuendai ndra chi'in ndatu ma
siviun, ta nï'iin ndra nī jaña ndra ma
iti' kuà'in. Uvanuu ma ra jāña ma
iti̱', kùu ma ra kà'an ma tutu Ndioo
ña ni naa niku. Ta takan kūu yi.
13 ’Vitin va cha kuà'an ndikoi ma
nuu ìyoun. Kà'in ma tu'un i'ya ora
juuni yanga ìyoi ma ñuñivi i'ya, ikan
na kichi sii va'a kuuni na, takua sii
kùuni̱.
14 Yu'u jàna'i ma tu'u̱n nuu ndra,
ta cha'a' yakan kùu yi ña ma ñivi
ñuñivi ya'aga xaani na ndè'e na
ndra, ti töve kùu ndra takua kùu
ma ñivi ñuñivi, indukuni takua kùu
yu'u ndia.
15 Töve chìkain nuu̱n ña na ta-
vani'un ndra ma ñuñivi i'ya, ti ma
ña chìkain nuu̱n, kùu yi ña na
kumiun ndra nuu ma kui'na.
16 Vati takua yu'u, yöve ra ñuñivi
kùi, ni ndrakan yöve ndra ñuñivi
kùu ndra ndia.
17 Na ja'iíun ndra kuendaun cha'a'
ma ña ndaa. Ta ma ña ndaa kùu ma
tu'un ña kà'un.
18 Ma takua jā'un ña tāchiun yu'u
tañu ma ñivi ñuñivi, juuni takan
tāchi̱ ndra tañu ma ñivi ñuñivi ndia.
19 Ta cha'a' ndrakan kùu yi ña jā'íi̱
juuni mai, ikan ndrakan, na ku'ií
ndra jà'a ma tu'un ndaa.
20 ’Va yöve uvaa cha'a' ndrakan ni
kùu yi ña chìkain ñamani nuu̱n, vati
juuni chìkain ñamani nuu̱n cha'a'
ma ndian ni chinuni ma tu'in iti' nuu
jà'a ndra.
21 Ta juuni chìkain ñamani nuu̱n
ña na ndo'iin na chi'in ta'an na,
yo'o Tatá, takua ndō'iun chi'i̱n, ta
yu'u chi'un, ikan na koto kachin ma
ndian ìyo ñuñivi i'ya, ña maun kùu
ma ra tāchi yu'u.
22 Yu'u chā'i tandi'i ma ña ka'nui,
ña chā'un nui, nuu na, ikan na
ndo'iin na, ta kùu na iin ñivini chi'in
ta'an na, indukuni ma takua kùu̱n
chi'i̱n ña kùu na iin ñivini ndia.
23 Yu'u ìyoi chi'in na, ta yo'o chi'i̱n,
ikan na kuu ndicha na iin ñivini, ta

takan ku'va ma ñivi ñuñivi kuenda, ña maun kùu ma ra tāchi yu'u. Vati juuni ya'a kùuniun nde'un na takua kùuniun nde'un yu'u.

24 'Yo'o Tatá, maun kùu ma ra chā'a na nui, ta kùuni̱ ña na koo na chi'i̱n ma nuu ni ku'in koi, ikan na nde'e na ña ra ka'nu kùi jā'un, vati takani kùuniun nde'un yu'u ma antea ña jātuviun ma ñuñivi niku.

25 Yo'o Tatá, ra ya'a ndaa, ma inga ndian ìyo ñuñivi i'ya, töve nàkoto na ñu̱n, va yu'u nàkotoi ñu̱n, ta juuni ñivi i'ya cha chìto na ña maun kùu ma ra tāchi yu'u ndia.

26 Ta yu'u chà'i ña na nakoto na nda ra kùu̱n, ta takan ni ja'i yi iti' nuu ndia, ikan indukuni tava kùuniun nde'un yu'u, ta takan kuuni na nde'e na ta'an na. Takan jā'i, ikan na kuu koi chi'in na endeeni —kàti Jesuu.

18

Nuu tìin ndra Jesuu
(Mt. 26:47-56; Mr. 14:43-50; Lc. 22:47-53)

1 Takan kūu ta ora chinu kā'an Jesuu takan, tajan kēe ndio ra kuà'an ra chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra inga chiyo ma yuvi ña nàni Cedrón. Ta ora chāa ndra nuu tāchi yutun tata, ta ikan kī'vi ndra kuà'an ndra chi'in ra.

2 Ta nda ma Juda, ra xìkoña'a cha'a' Jesuu, juuni nàkoto ra ma ikan ndia, ti kua'a' cha'a' cha kūti'vi Jesuu ikan chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra.

3 Ta takan kūu yi ña chāa ma Juda chi'in kua'a' va'a jandaru, ta uvi uni ma ndra jandaru ña kùmi ma veñu'u, ña tāchi ma ndra kuxini nuu sutu, chi'in ma ndra fariseu. Tandi'i ndrakan nda'a ndra ñu'ú nda'a', chi'in machiti, ta nduva.

4 Va takua Jesuu cha chìto ra tandi'i ma ña ni ta'an ra, yakan va kēta ra, ta te'en chīkatu'un ra nuu ndra:

—¿Yo nànduku ndo? —kàti ra.

5 Ta ndrakan te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Nànduku ndi Jesuu ra ñuu Nazaret —kàti ndra.

Ta Jesuu te'en naka'an ra:

—Yu'u kùi —kàti ra.

Ta ma Juda ra xìkoña'a cha'a' Jesuu juuni ndaa ra ma ikan chi'in ndra ndia.

6 Ta ora nāka'an Jesuu ña; "Yu'u kùi", ta chīkachata ndra iti' chata, ta ndūva ndra nuu ñu'u'.

7 Tajan Jesuu te'en chīkatu'un tuku ra nuu ndra:

—¿Yo nànduku ndo? —kàti ra.

Ta ndrakan te'en nāka'an ndra:

—Nànduku ndi Jesuu ra ñuu Nazaret —kàti ndra.

8 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra:

—Cha kā'in chi'in ndo, ña yu'u kùi. Tu yu'u kùu ma ra nànduku ndo, na jaña ndo ma ndra jàkua'a chi'i̱n, ta tìin ndo yu'u —kàti Jesuu.

9 Takan kūu yi, ikan na chinu ma tu'un kā'an Jesuu ña te'en kà'an: "Ma ndian chā'a ma Tatái nui, töve nī kenaa nï'iin na."

10 Tajan ma Simón Petu', ti ndà'a ra iin machiti, ta tāva ra yi ma tichi vena ra, ta chā'nda ra iin chiyo so'o ma ra nàni Malco, ma chiyo kua'a ra. Ta ra'ya ti ra kùu musu ma ra kuxini nuu sutu kùu ra.

11 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ma Petu':

—Na ti'i va'un ma machitiun ma tichi venaun. Vati tu Tatái chā'a ra ña na nde'i tundo'o, ¿a töve ìyo tu'vai ña nde'i tundo'o i'ya?, kùuni ndo —kàti Jesuu.

Jesuu chàa ra nuu ma ra kuxini nuu ma ndra sutu
(Mt. 26:57-58; Mr. 14:53-54; Lc. 22:54)

12 Tajan ma ndra jandaru, chi'in ma ra kuxini nuu ndra, ta chi'in ma ndra kùu jandaru ma ndian judíu, tīin ndra Jesuu, ta chū'ni ndra nda'a' ra.

13 Ta chāndaka ji'na ndra ra nuu ma ra nàni Anás, raka'nu ma ra nàni Caifás. Ma kuiya ikan, Caifás kùu ra ma ra kuxini nuu sutu.

14 Ta juuni ma Caifás i'ya, kùu ra ña kātitu'un nuu ma ndian judíu, ña

va'aga ña na kuvi iin ra'iini cha'a' ma ñuu na, kāti ra.

Petu' kà'an ra ña töve nàkoto ra Jesuu
(Mt. 26:69-70; Mr. 14:66-68; Lc. 22:55-57)

15 Ma ra nàni Simón Petu', tāndikun ra kuà'an ra chata Jesuu, chi'in inga, ra takani nàkoto ma ra kuxini nuu sutu ra, kī'vi ra chi'in Jesuu, ma nuke'e ve'e ma ra kuxini nuu sutu,
16 va ma Petu', kīndoo ra ma chata kora. Cha'a' yakan kùu yi ña kēe ma ra nàkoto ma ra kuxini nuu sutu. Ta chāka'an ra chi'in ma ña kùmi ma yu'u kora, ña na ku'va ña kì'vi ma Petu', kàti ra. Ta jāya'a ña ra iti' tichi.
17 Tajan ma ña kùmi ma yu'u kora, te'en kīcha'a chìkatu'an nuu Petu':
—¿A yöve iin ra chàkunuu chi'in ra tīin ndra ikan kùu̱n? —kàtian chi'in ra.
Ta Petu' te'en nāka'an ra:
—Yöve yu'u kùi —kàti ra.
18 Va takua ya'a ga vichin jà'a yi, yakan va ma ndra kùu musu, chi'in ma ndra jandaru, jāta'an ndra ñu'ú, ta tùmi ndra yi, ti ya'a vichin jà'a yi. Ta nda ma Petu', juuni ndaa ra tùmi ra yi chi'in ndra ndia.

Ma ra kuxini nuu sutu chìkatu'un ra nuu Jesuu
(Mt. 26:59-66; Mr. 14:55-64; Lc. 22:66-71)

19 Takan kūu tajan ma ra kuxini nuu sutu, chīkatu'un ra nuu Jesuu, nda ndra kùu ma ndra chàkunuu chi'in ra, ta nda va kùu ma ña jàna'a ra.
20 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:
—Yu'u chàkunui jàna'i ma nuu tuvi ñivi, ta juuni jàna'i nuu ma ndian judíu ma tichi veñu'u kuati na, ta ma tichi veñu'u ka'nu na nuu kùti'vi ndisaa na ndia. Yakan va, yu'u töve chàta'ani̱ jana'a xe'i nuu ma ñivi.
21 ¿Ta chïto naja chìkatu'u̱n nui? Na ndakatu'u̱n nuu ma ndian chīni ma ña jāna'i, ta ndiakan na katitu'un na nuu̱n ma ña jāna'i nuu na —kàti Jesuu.
22 Ta ora chīnu kā'an Jesuu takan, ta iin ma ndra jandaru ña kùmi ma veñu'u, kāni ra nuu ra, ta te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:
—¿Ta naja kà'un takan chi'in ma ra kuxini nuu sutu? —kàti ra.
23 Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:
—Tu yu'u kā'in iin tu'un ña töve va'a, na ka'un nui nda cha'a' kùu yi. Va tu ma ña kā'in, ña va'a kùu yi, ¿nda cha'a' kāniun yu'u tuva takan? —kàti Jesuu.
24 Tajan ma ra nàni Anás tāchi ra, ña na ku'ni ndra Jesuu, ta tāchi ndio ra ra kuà'an ra nuu ma ra kuxini nuu sutu ña nàni Caifás.

Inga cha'a' kà'an Petu' ña töve nàkoto ra Jesuu
(Mt. 26:71-75; Mr. 14:69-72; Lc. 22:58-62)

25 Takan kūu ta tava ma Petu' juuni ndaa ra tùmi ra ñu'ú ma ikan, yakan va te'en kīcha'a ndiko ndra chìkatu'un ndra nuu ra:
—¿A yöve yo'o, kùu ma ra chàkunuu chi'in Jesuu? —kàti ra chi'in ra.
Ta ma Petu' te'en nāka'an ra:
—Yöve yu'u kùi —kàti ra.
26 Tajan iin ma ndra jà'a tiñu nuu ma ra kuxini nuu sutu, ra nàkoto ma ra chā'nda ma Petu' so'o, te'en kīcha'a ra chìkatu'un ra nuu ra:
—¿A yöve yo'o kùu ma ra ndē'i chi'in ra ma nuu kàa yutun tata? —kàti ra chi'in Petu'.
27 Ta ma Petu' nāka'an ndiko ra ña töve nàkoto ra ra, ta ma ora ikani nānda'yu ma lo'o.

Jesuu chàa ra nuu Pilatu
(Mt. 27:1-2, 11-14; Mr. 15:1-5; Lc. 23:1-5)

28 Takan kūu tajan kēe ndio ndra chi'in Jesuu ma ve'e Caifás, ta chāndaka ndra ra ma vetiñu nuu tà'nda tiñu. Va takua ma ora cha kūndichin kùu yi, yakan va ma ndra judíu, nī kuuni ndra kì'vi ndra tichi ma vetiñu, koto ndokini ndra, ta na

küa kuxini ndra ma ora ìyo ma viko Pakua, kùuni ndra.
29 Tajan Pilatu kēe ra ma tichi vetiñu, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:
—¿Nda cha'a' kùu yi ña tìsokuati ndo ra'ya? —kàti Pilatu.
30 Ta ndrakan te'en nāka'an ndra chi'in ra:
—Töve na ja'a ndi ña kichi ndaka ndi ra nuu̱n, tu yöve ra jà'a kuati kùu ra —kàti ndra.
31 Tajan Pilatu te'en nāka'an ra chi'in ndra:
—Na kundaka ndo ra ku'un ndo, ta na jakutuni ndo ma kuati ra, takua kà'an ma tutu ley maa ndo —kàti Pilatu.
Tajan ma ndra judíu te'en nāka'an ndra chi'in ra:
—Va taku ndyu'u ndian judíu, nï'iin ñivi na küu ka'ni ndi na —kàti ndra.
32 Takan kūu yi ña jāchinu Jesuu ma ña kā'an ra, cha'a' ma naja kua ìyo yi ña kuvi ra.
33 Takan kūu tajan Pilatu kī'vi ndiko ra ma tichi vetiñu nuu chà'nda ra tiñu, ta kāna ndio ra ma Jesuu, ta te'en kīcha'a ra chìkatu'un ra nuu ra:
—¿A yo'o kùu ma rey ra chà'nda tiñu nuu ma ñivi judíu? —kàti Pilatu.
34 Ta Jesuu te'en kīcha'a chìkatu'un ra nuu Pilatu:
—¿A ña chànini maun kùu ma ña chìkatu'u̱n nui, a kà'an na takan cha'i nuu̱n, yakan va chìkatu'u̱n yi nui? —kàti Jesuu.
35 Ta ma Pilatu te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:
—¿A chàniniun ña ra judíu kùi, yakan va kà'un takan? Ma ndian ñuu̱n, chi'in ma ndra kuxini nuu sutu, ndrakan kùu ma ndra kīchi ndaka ñu̱n nui. ¿Nayi jā'un? —kàti Pilatu.
36 Ta Jesuu te'en nāka'an ra:
—Ma nuu ni koi, yöve ma ñuñivi i'ya kùu yi. Ti tu ma nuu ni koi kùu yi ma ñuñivi i'ya, ni kanita'an ma ndra chàkunuu chi'i̱n cha'i, chi'in ma ndian judíu, ta na kü'va ndra yu'u nuu na. Va ma nuu ni ka'ndai tiñu yöve ma ñuñivi i'ya kùu yi —kàti Jesuu.
37 Tajan ma Pilatu te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:
—¿A yo'o kùu ma rey tuva takan? —kàti Pilatu. Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:
—Ndicha ña kùi rey, ma takua kà'un. Vati yu'u kākui ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya kuenda ña katitu'in ma tu'un ndaa. Ta tandi'i ma ndian jàchi'in ma tu'un ndaa i'ya, juuni tàso'o na ma ña kà'in —kàti Jesuu.
38 Tajan Pilatu te'en chīkatu'un ra nuu ra:
—¿Ta nayi kùu ma ña ndaa? —kàti Pilatu.

Nuu ni ka'ni na Jesuu
(Mt. 27:15-31; Mr. 15:6-20; Lc. 23:13-25)

Ta ora cha ya'a ña chīkatu'un Pilatu nuu Jesuu, ta kēe ndiko ra ma nuu chà'nda ra tiñu, ta te'en chāka'an ndiko ra nuu ma ndian judíu:
—Yu'u töve nàta'in nï'iin kuati ra'ya.
39 Va tava ndyo'o, cha iin chìkan ndo nàni kuiya ña na jañai iin ra indii vekaa, ma ora ìyo ma viko Pakua. Yakan va, ¿a kùuni ndo ña na jañai ma rey ma ndian judíu? —kàti Pilatu chi'in na.
40 Tajan tandi'i ndio ma ndian judíu, te'en kīcha'a ndiko na kanachaa ni'i na:
—¡Na küuni ndi ña jañaun rakan! ¡Na jañaun ma Barrabás! —kàti na.
Ta ma Barrabás, ti iin ra su'u kùu ra.

19

1 Takan kūu tajan tāchi ndio Pilatu ma ndra jandaru ra, ña na tiin ndra Jesuu, ta kani ndra ra.
2 Tajan ma ndra jandaru jāva'a ndra iin korona iñu, ta jūndii ndra yi xini Jesuu, ta jāku'un ndra iin ja'ma color ndaa ra.
3 Tajan chājayatin ndio ndra ndra nuu ndaa Jesuu, ta te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—¡Na koo endeeni ma rey chà'nda tiñu nuu ma ndian judíu! —kàti ndra.
Ta kāni ndra ma nuu ra.
4 Tajan ma Pilatu kēe ndiko ra ma nuu chà'nda ra tiñu, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:
—Na nde'e ndo, ña töve nī nata'in nï'iin ma kuati ra, yakan va tāvai ra nuu ndo, ikan na ku'va ndo kuenda —kàti Pilatu.
5 Tajan kēta ndio Jesuu, ña jùndii xini ra ma korona iñu, ta ñù'u ra iin ja'ma color ndaa. Ta Pilatu te'en nāka'an ra chi'in ndra:
—¡I'ya ndaa ra! —kàti Pilatu.
6 Ta ora ndē'e ma ndra kuxini nuu sutu ra, chi'in ma ndra jandaru ña kùmi ma veñu'u ra, ta te'en kīcha'a ndra kànachaa ni'i ndra:
¡Na kuvi ra nuu kruu! ¡Na kuvi ra nuu kruu! —kàti ndra.
Ta Pilatu te'en nāka'an ra chi'in ndra:
—Va'ani, na kundaka ndo ra, ta ka'ni maa ndo ra nuu kruu, ti yu'u töve nī nata'in nï'iin kuati ra —kàti Pilatu.
7 Va ma ndian judíu te'en nāka'an na chi'in ra:
—Ndyu'u, ìyo iin tutu ley nuu ndi, ña kà'an yi, ña ìyo yi ña kuvi ra cha'a' ña jàndaku ra ra Se'e Ndioo.
8 Ta ora chīni Pilatu ña kā'an ma ndra judíu takan, ta tiaga yū'vi ra.
9 Tajan chāka ndiko ra ma Jesuu ma tichi vetiñu nuu chà'nda ra tiñu, ta te'en chīkatu'un ra nuu Jesuu:
—¿Ta yo'o ndanu kīchiun? —kàti Pilatu.
Va Jesuu töve nī ka'an ra nï'iin yu'u ra chi'in Pilatu.
10 Tajan Pilatu te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:
—¿Ta naja töve kà'un yu'i? ¿A töve chìtoun ña cha'a' ma tiñu ndisoi, kùu tachi̱ ñu̱n ña na ka'ni na ñu̱n nuu kruu, ta juuni kùu ka'in ña na jaña na ñu̱n ndia? —kàti Pilatu.
11 Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:
—Na küu jakutuniun nï'iin nakuyi chi'i̱n cha'a' ma tiñu ndisoun, tu yöve ma Ndioo ra ìyo nuu sukun, kùu ma ra chà'a yi nu̱un. Ta cha'a' yakan kùu yi ña ka'nuga kuati ma ndra chāndaka yu'u nu̱un, kua maun —kàti Jesuu.
12 Takan kūu ta nda ma ora ikan, kīcha'a Pilatu, nànduku ra naja kua jà'a ra, ta jàña ra Jesuu, va ma ndian judíu, te'en kānachaa ni'i ndiko ndra nuu ra:
—¡Tu jàñaun ra, na yöve amigu̱n kùu ma rey chà'nda tiñu ñuu Roma tuva takan, ti nda ndra nikuuni ña jàndaku ndra ndra ña kùu ndra rey, nduva'a xaani ma rey ikan ndè'e ra ndra! —kàti ndra chi'in Pilatu.
13 Ta ora chīni ma Pilatu ña kā'an ndra takan, tajan tāchi ndio ra ma ndra jandaru ña na tava ndra Jesuu ma nuke'e, tajan chākunandi ndio ra ma tayu nuu jàndondaa ra kuati, ña chi'in tu'un hebreu nàni yi, Gabata, ta ma tu'un i'ya kùuni yi ka'an yi, Nuu Tà'nda Tiñu.
14 Ta iin kivi antea ña kuta'an ma viko Pakua, ìyo yi a kachuvi ndaa najaka. Tajan Pilatu te'en nāka'an ra chi'in ma ndra judíu:
—¡I'ya ndaa ma ra kùu rey ndo! —kàti Pilatu chi'in ndra.
15 Va ma ndra judíu te'en kānachaa ni'i ndra:
—¡Na kuvi ra! ¡Na kuvi ra! ¡Na takaun ra nuu kruu! —kàti ndra.
Ta Pilatu te'en chīkatu'un ra nuu ndra:
—¿A ìyo yi ña ka'ni̱ ma ra kùu rey ndo nuu kruu ña kà'an ndo takan? —kàti Pilatu.
Va ma ndra kùxini nuu sutu, te'en nāka'an ndra chi'in ra:
—¡Uvanuu ni rey ndyu'u ìyo, ta rakan kùu ra ma ra chà'nda tiñu ma ñuu Roma! —kàti ma ndra kùxini nuu sutu.
16 Ta takan kūu yi ña jāya'a ndio Pilatu, ma Jesuu nda'a' ndra, ña na takaa ndra ra nuu kruu, ta ndàka ndio ndra ra kuà'an ra.

Nuu chùtakaa Jesuu nuu kruu, ta chì'í ra
(Mt. 27:32-44; Mr. 15:21-32; Lc. 23:26-43)

17 Tajan ndiso ndio Jesuu ma kruu, kēe ra kuà'an ra chi'in ndra, ma nuu kà'an na ña nàni Yuku Iki Xini Ndian Chī'í. Ta chi'in tu'un hebreu nàni yi, Gólgota.

18 Ikan tākaa ndra ma Jesuu nuu
kruu, chi'in inga uvi ndra, iin ndra
te'en tikan xiin ra, ta maa ra, va
kìndoo ma'ñu.
19 Tajan Pilatu tāa ra iin tu'un ma
nuu vitu, ta tāchi ra ña na kutatuu
ma jandaru yi xini kruu ma Jesuu, ta
ma tu'un ikan te'en kà'an yi: “Ra'ya
kùu Jesuu ra ñuu Nazaret, ta rey, ra
chà'nda tiñu nuu ma ndian judíu”,
kàti yi.
20 Kua'a' ma ndian judíu jākua'a
na ma tu'un ikan, ti ma kruu nuu
tākaa ma Jesuu kìndoo yi iti' yu'u
ñuu, ta ma tu'un ikan ndiso yi chi'in
tu'un hebreu, latinu ta griegu.
21 Yakan va ma ndra kuxini nuu
sutu, ña ìyo kuenda ma ndian judíu,
te'en nāka'an ndra chi'in Pilatu:
—Töve va'a jā'un ña taun: “Rey ra
chà'nda tiñu nuu ndian judíu.” Va'a
ga ña na taun: “Ra'ya kùu ma ra
kà'an ña kùu ra rey ra chà'nda tiñu
nuu ma ndian judíu.” Takan taun
—kàti ndra chi'in ra.
22 Ta ma Pilatu te'en nāka'an ra
chi'in ndra:
—Ma ña cha tāi, tüva ni samai yi
—kàti ra.
23 Ta ora cha yā'a ña tākaa ma
ndra jandaru ma Jesuu nuu kruu, ta
ndāki'in ndra ma ja'ma ra, ta jāchaa
ndra yi nuu kumi grupu, iin yi
kuenda ii'iin ndra. Ta juuni ndāki'in
ndra ma ja'ma ìsukun Jesuu, va
takua töve nuu ñùta'an yi, ti iin
kuuni yi yakan va nī kuu nakaa yi.
24 Tajan te'en kīcha'a ma ndra
jandaru nàtu'un ta'an ndra:
—Na jänakaa yo yi, va'a ga ña
na kusiki yo yuu kuati, ta nda yo
jakanaa, ta rakan ndàki'in yi —kàti
ndra.
Takan kūu yi, ikan na jachinu ma
tutu Ndioo nuu kà'an yi te'en:
Juuni maa ni ndra kùu ndra ña
nāta'vi ndra ma ja'mai,
ta chāsiki ndra yuu kuati nde'o yo
jakanaa ma ja'ma isukuin.
Takan jā'a ma ndra jandaru.
25 Yatini xiin ma kruu nuu tàkaa
Jesuu, ikan ndaa ma ma'á ra, chi'in
ña ta'an ña, ta Ndiya ñasi'i ra nàni
Cleofas, chi'in ma Ndiya Magdalena.
26 Ta ora ndē'e ndio Jesuu ma ma'á
ra, chi'in iin ra chàkunuu chi'in ra,
ña ya'a kùuni ra nde'e ra, ta Jesuu
te'en nāka'an ra chi'in ma ma'á ra:
—Yo'o ma'á, chiña ndaa ma ra ni
kuu se'un —kàti ra chi'in ña.
27 Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in
ma ra chàkunuu chi'in ra:
—Chiña ndaa ma ña kuu ma'un
—kàti ra chi'in ma ra ndaa chi'in
ma'á ra. Ta nda ma ora ikan,
ndāki'in ra ña, ña kùu ma'á ra ña.
Ta kuà'an ña chi'in ra ma ve'e ra.

Nuu chì'í Jesuu
(Mt. 27:45-56; Mr. 15:33-41; Lc. 23:44-49)

28 Takan kūu va tava cha chìto
Jesuu ña chīnu ma tiñu vàchi ra,
yakan va ora yā'a ña kūu takan, ta
te'en nāka'an ra, ikan na chinu ña
kà'an ma tutu Ndioo:
—Ya'a natii̱ takuii —kàti ra.
29 Ta takua ma ikan ndaa iin ka-
situ ña chitu yi chi'in ma vinu iya,
tajan nānduku ndra iin ña xa'ma, ta
jākuti ndra yi chi'in ma vinu ikan,
ta chū'ni ndra yi punta ma iin yutun
kani ña nàni hisopo, ta jāyatin ndra
yi yu'u Jesuu.
30 Ta ora cha yā'a chī'i Jesuu ma
vinu uva iya, ta te'en nāka'an ndio
ra:
—Cha chìnu ndisaa ma ña kà'an
nuu tutu Ndioo vitin —kàti ra.
Ta ora chīnu kā'an ndio ra takan,
tajan chūtakandee ndio ma xini ra,
ta chī'í ra.

Iin ra jandaru kùchi ra kaa xaan iin chiyo xiin ma Jesuu

31 Iin kivi antea ña kūta'an ma
viko Pakua, kūu yi ma takan. Yakan
va ma ndian judíu töve kùuni na ña
kindoo ma kuñu ma ndian ndií nuu
kruu ma kivi ña nindee na, ti ma
kivi ikan, iin kivi ya'a ka'nu kùu yi
kuenda na. Tajan ndiakan chīkan
na ñamani nuu Pilatu ña na tachi ra
iin ma ndra jandaru ra, ña kuka'nu
ndra si'in ma ndra ka'ìin nuu kruu,
ta jànuu ndra ma ñunda'yu ndra.
32 Tajan ma jandaru, chā'an ndra,
ta chā'nu ndra si'in ma ra nunuu, ta

ikan jan chāka'nu ndra si'in inga ma
ra tàkaa xiin Jesuu.
33 Va ora cha jāyatin ma ndra
jandaru ndra nuu tàkaa Jesuu, ta
ndē'e ndra ña cha chī'í ra. Yakan va
tüva nī kuuni ndra ka'nu ndra ma
si'in ra.
34 Va iin ma ra jandaru kūchi ra
ma kaa xaan nda'a' ra iin chiyo xiin
ma Jesuu, ta ma ora ikani kēe kua'a'
nií ra chi'in takuii.
35 Ma ra nātu'un ma tu'un i'ya,
kùu ma ra ndē'e ma ña kūu, ta ña
ndicha kùu ma ña kà'an ra. Ta tu
ndicha ña takan kùu yi, na chinuni
ndo yi ndia.
36 Takan kūu yi, ikan na chinu ma
tu'un ña te'en kà'an nuu ma tutu
Ndioo: "Töve ni ta'nu nï'iin iki ra",
kàti yi.
37 Ta ìyo inga tuku nuu ma tutu
Ndioo ña kà'an yi te'en: "Ni nde'e
na ma ra kūchi na kaa xiin", kàti yi.

Nuu kùchi Jesuu
(Mt. 27:47-61; Mr. 15:42-47; Lc. 23:50-56)

38 Takan kūu ta ora yā'a ndisaa ma
ña'a, tajan ma ra ñuu Arimatea ña
nàni Kusé, ra chìnuni tu'un Jesuu,
va chìto maani ra yi, jà'a ña ndasii
ra nde'e ra ma ndian judíu. Rakan
chìkan ra ñamani nuu Pilatu ña na
ku'va ra ñunda'yu ma Jesuu nuu ra.
Ta ma Pilatu chā'a ra ña na kuki'in
ra yi. Yakan va ma Kusé kēe ra
kuàki'in ra ma ñunda'yu Jesuu, ta
ndiso ra yi kuà'an ra.
39 Ta juuni chāa ma ra nàni
Nicodemo, ra chā'an chāka'an chi'in
Jesuu ma chanikuaa niku, ña nda'a
ra iin oko uchi kilu ma yukú ya'a
xiko cha'an ña cha jàkanuu ra.
Ta yuku ikan nàni vu mirra chi'in
áloes.
40 Takan kūu ña ma Kusé chi'in
Nicodemo, kī'in ndio ndra ma
ñunda'yu Jesuu, ta kāva ndra yi
chi'in ma ja'ma kuichin ña jākuti
ndra ma yukú xiko ña cha jākanuu,
ma takua ìyo ma costumbre ma
ndian judíu, ma ora kùchi na ma
ndian chī'í.
41 Ta yatini ma nuu chī'í ma Jesuu
nuu kruu, ìyo iin kora nuu kàa
kua'a' yutun chà'a chiti kacho, ta ma
ikan ti ìyo iin nuu ñaña ña já kūva'a,
nuu takä'an kuchi na nï'iin ñivi.
42 Ikan kūchi ndra ma ñunda'yu
Jesuu, vati ma nuu ñaña ikan, yatin
tiaga kìndoo yi, ta cha ni keta ma
kivi nindee ma ndian judíu ndia.

20

Nuu nàtaku ndiko Jesuu
(Mt. 28:1-10; Mr. 16:1-8; Lc. 24:1-12)

1 Ma kivi nunuu nuu kìcha'a ma
jamana, ma Ndiya Magdalena, na'a
va'a kēe ña chānde'an nuu ñaña ma
Jesuu ma ora juuni naa ga. Ta ikan
ndē'an ña tüva ndàsi ma yuu ka'nu
yu'u ma yavi nuu ìyo ma nuu ñaña.
2 Tajan endee chīnu ña kuà'an ña
nuu ndaa ma Simón Petu', chi'in
inga ma ra jàkua'a chi'in Jesuu, ra
ya'a ga kùuni ra nde'e ra, ta te'en
nāka'an ña chi'in ndra:
—Cha ndāki'in na ma ñunda'yu
ma Racha'nu Jesuu ma nuu ñaña
nuu kùchi ra, ta töve chìto ndi
ndanu chāndaka na yi —kàti ña
chi'in ndra.
3 Tajan ma Petu' chi'in inga ma
ra jàkua'a chi'in Jesuu, kēe ndra
kuànde'e ndra ma nuu ñaña ma
Jesuu.
4 Ta ninduvi ndra induku va'a kēe
ndra kàcha'an ndra, uvaa ña ma
inga ra ni'i ga chīnu ra, yakan va
ji'naga ra chāa ma nuu ñaña kua ma
Petu'.
5 Tajan ndē'e nuu ra ma tichi yavi
nuu kūchi ma Jesuu, ta ikan ndē'e ra
ma ja'ma kuichin ña kāva ma Jesuu,
va töve nī kuuni ra ki'vi ra tichi yi.
6 Ta nunuuni tajan chāa ndio ma
Simón Petu', ta kī'vi ra ma nuu
kūchi ma Jesuu, ta juuni ndē'e ra ña
kàndoyo ma ja'ma kuichin ña kāva
ma Jesuu ma ikan ndia.
7 Ta juuni ndē'e ra ña kàndoyo
ma ja'ma ña kāva xini ra, va töve
iin kandoyoni yi chi'in ma ja'ma ña
kāva ma Jesuu, vati kàndoyo locho
siin yi.

8 Tajan inga ma ra chàkunuu
chi'in Jesuu, ra chāa ma nunuu, kī'vi
ndio ra tichi yi, ta ikan ndē'e ra ma
ña kūu, ta chīnuni ra.
9 Takan jā'a ndra ti takä'an ku-
tunini ndra ña kà'an ma tutu Ndioo,
ña Jesuu ìyo yi ña nataku ra tañu ma
ndian ndií.
10 Takan kūu tajan ninduvi ma
ndra chàkunuu chi'in Jesuu kuànu'u
ndiko ndra ma nuu ìyo ve'e.

*Jesuu kèta ra nuu Ndiya Mag-
dalena*
(Mr. 16:9-11)

11 Va ma Ndiya kīndoan iti' chata
ma nuu ñaña, ña chàkuan ma xiin
yi. Ta ma ora chàkuan ndaa ña, ta
chūtaka ndee ña, ta ndē'e ni'ni' ña
tichi ma yavi nuu ñaña.
12 Ta ikan ndē'an uvi ta'an ma tati
ña jàtiñu kuenda Ndioo, ña ñù'u
yi ja'ma kuichin, nàndi yi ma nuu
chūndii ma ñunda'yu Jesuu: iin yi
nàndi ma iti' chiyo xini ra, ta inga yi
nàndi ma iti' chiyo cha'a ra.
13 Takan kūu, tajan ma tati ikan,
te'en kīcha'a yi chìkatu'un yi nuu
ma Ndiya:
—Yo'o ñacha'nu, ¿ta naja chàkṵn?
—kàti yi chi'an.
Ta ma Ndiya te'en nāka'an ña:
—Chàkui ti ma Racha'nu chito'i,
töve chìtoi ndanu chāndaka na ra
—kàti ña.
14 Ta ora chīnu kā'an ña takan, ta
chīkokanian ndē'an inga iti', ta ikan
ndē'an ma Jesuu, va töve nī cha'a'
ña kuenda ña Jesuu kùu ra.
15 Tajan ma Jesuu te'en kīcha'a ra
chìkatu'un ra nuan:
—Yo'o ma'á, ¿ta naja chàkṵn?, ¿Ta
yo nàndukṵn? —kàti ra chi'an.
Va takua yakan chānini ña, ña ra
jàkuenda ma nuu kàa yutun ikan
kùu ra, yakan va te'en nāka'an ña
chi'in ra:
—Yo'o racha'nu, tu yo'o ndāki'in
ma kuñu Jesuu, na katitu'ṵn nui
ndanu chāndakaun yi, ta kuki'i̱n yi
—kàtian.
16 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra
chi'an:
—¡Ndiya! —kàti ra chi'an.
Ta ora nākotoan ña tati Jesuu kùu
yi, ta cha jāyatian ña nuu ra, ta te'en
nāka'an ña chi'in ra:
—¡Raboni! —ña kùuni yi ka'an yi
Matru chi'in tu'un hebreu.
17 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra
chi'an:
—¡Na jañaun yu'u! Vati juuni
takä'an kundai nuu ìyo ma Tatái.
Va kùuni̱ ña na kukatitu'ṵn nuu
ma ndian chìnuni tu'in, ña yu'u, ni
kundai nuu ìyo ma ra kùu Tatái, ta
ma Ndioi, ra juuni kùu Tatá ndo, ta
Ndioo ndo ndia —kàti Jesuu.
18 Tajan ma Ndiya Magdalena kēe
ndioan kuàkatitu'an nuu ma ndian
chìnuni tu'un ra, ña ndē'an ma
Jesuu. Ta juuni kātitu'an nuu na ma
tu'un ña kāti ra nuan ndia.

*Jesuu kèta ra nuu ma ndra
jàkua'a chi'in ra*
*(Mt. 28:16-20; Mr. 16:14-18; Lc.
24:36-49)*

19 Ta ora chanikuaa, ma kivi
nunuu nuu kìcha'a ma jamana; ju-
uni ma kivi ikan, ma ndra jàkua'a
chi'in Jesuu kūti'vi ndra iin tichi
ve'e, ta chāsi kutu ndra yi cha'a' ña
ndasii ndra ma ndian judíu. Ma ora
ikan chāa Jesuu ma nuu ka'ìin ma
ndra jàkua'a chi'in ra, ta chākundaa
ra ma'ñu ndra, ta te'en kāña'a ra
chi'in ndra:
—¡Na vii koo ndo! —kàti ra.
20 Ta ora chīnu kā'an ra takan,
tajan jāna'a ra ma nda'a' ra nuu
ndra, chi'in ma xiin ra. Ta nduva'a
chīsii ndra ña ndē'e ndiko ndra ma
Racha'nu.
21 Tajan Jesuu te'en nāka'an ndiko
ra chi'in ndra:
—¡Na vii koo ndo! Vati takua jā'a
ma ra kùu Tatái ña tāva ra tiñu
nui, juuni takani tàvai tiñu nuu ndo,
ikan na jana'a ndo takua jāna'i nuu
ndo.
22 Ta ora chīnu kā'an Jesuu takan,
ta tīvi ndio ra tati chata ndra, ta te'en
nāka'an ra chi'in ndra:
—Na koo ma Tati Ií Ndioo chi'in
ndo.
23 Nda ndyo'o jàka'nuni ndo kuati
jà'a ma ñivi, ni jaka'nuni Ndioo ma
kuati na ndia. Ta ma ndian töve

ni jaka'nuni ndo ma kuati, nda ma Racha'nu Ndioo, töve ni jaka'nuni ra ma kuati na ndia —kàti Jesuu.

Ma ra nàni Tomá, ndè'e ra ma Racha'nu ña cha nātaku ra

24 Ma ra nàni Tomá, kùu ra iin ma ra indii tañu ma ndi uchi uvi ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu, ra juuni kà'an na ña nàni Tili'ma. Rakan töve ìyo ra chi'in ndra ma ora kēta Jesuu nuu ka'ìin ndra.

25 Takan kūu tajan inga ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu, te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—¡Cha ndē'e ndi ma Racha'nu! —kàti ndra.

Va ma Tomá te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Tu töve jàna'a ji'na ra ma nuu tākue'e nda'a' ra jā'a ma nduyu kàa, ta töve ku'va ra ña ti'i̱ xini nda'i yi, chi'in ma nuu tākue'e xiin ra, töve ni chinuni̱ ña cha nātaku ndiko ra —kàti ma Tomá.

26 Ta ora yā'a una kivi, tajan kūti'vi ndiko ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu iin tichi ve'e. Ta ma ora ikan, va ndaa ndio ma Tomá, chi'in ndra. Ta vaji ndisaa ma yuve'e ndasi yi, va Jesuu kī'vi ra ma nuu ka'ìin ndra, ta chūndaa ra ma'ñu ndra, ta te'en kāña'a ra chi'in ndra:

—¡Na vii koo ndo! —kàti Jesuu.

27 Ta ikan jan te'en nāka'an ndio ra chi'in ma Tomá:

—Na ti'un xini nda'un ma nuu takue'e nda'i i'ya, ta nde'un yi, ta juuni na ti'un ma xini nda'un ma nuu tākue'e ma xii̱n niku ndia. Na töve nuva ja'un ña ndo'uviniun ti, na chinuniun —kàti Jesuu.

28 Tajan ma Tomá te'en nāka'an ra chi'in ra:

—¡Yo'o kùu ma Racha'nui, ta ma ra kùu Ndioi! —kàti ma Tomá.

29 Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Yo'o Tomá, vitin cha chìnuniun ti, cha ndē'un yu'u. Ya'aga ka'nu kùu ma ndian töve nī nde'e yu'u, ta chīnuni na —kàti Jesuu.

Nuu jàkoto ma Xuva yo nda kuenda kùu ma tutu i'ya

30 Takan kūu ta Jesuu jā'a ra kua'a' ga ndatu ka'nu nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra, ta yakan tüva yo ni taa yi nuu ma tutu i'ya.

31 Takan tāi nuu ma tutu i'ya, ikan na chinuni ndo ña Cristu kùu ma ra Se'e Ndioo. Ta tu chìnuni ndo ma ña kà'an ra, ni ni'i ndo nuu koo ndito ndo endeeni chi'in ra.

21

Jesuu kèta ra nuu ma ucha ta'an ma ndra jàkua'a chi'in ra

1 Ora ya'a ña kūu takan, tajan kēta ndiko Jesuu nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra, yatini yu'u ma tañu'u ña kàndii ma ñuu nàni Tiberias. Ta te'en kūu yi ma ora ikan:

2 Nuu ka'ìin ti'vi ma ra nani Simón Petu', chi'in Tomá, ra juuni kà'an na ña nàni Tili'ma, chi'in ra nàni Natanael, ra ñuu Caná, ña ìyo kuenda ma ñu'u' Galilea, ta juuni ka'ìin ma ndra se'e Zebedeu, chi'in inga uvi ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu ndia.

3 Tajan Simón Petu', te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Ni kukii̱n —kàti ra.

Ta ndrakan te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Juuni kùuni ndyu'u ku'un ndi chi'un —kàti ndra.

Tajan ndāa ndio ndra ma tichi varku, ta kēe ndra kàcha'an ndra, va tükuii nī ni'i ndra ri ma chanikuaa ikan.

4 Ta ma ora cha kīcha'a kundichin, tajan kēta ndio Jesuu ma yu'u tañu'u, va ma ndra jàkua'a chi'in ra, töve nī nakoto ndra ra.

5 Tajan Jesuu te'en chīkatu'un ra nuu ndra:

—Ndyo'o se'yu, ¿a takä'an kuii ni'i ndo ndri? —kàti ra chi'in ndra.

Ta ndrakan te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Takä'an —kàti ndra.

6 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Na jakana ndo ma yu'va tiaka' ka'nu ndo ma iti' chiyo kua'a ma varku, ta ni ni'i ndo ndri —kàti ra chi'in ndra.

Tajan takan kāni ndio ndra yi, ta nduva'a kua'a' ndri tīin yi ña ndava kündeega ndra tava ndra yi chi'in ndri.
7 Tajan iin ma ra jàkua'a chi'in Jesuu, ra ya'a kùuni ra nde'e ra, te'en nāka'an ra chi'in Petu':
—¡Maa ma Racha'nu kùu ra! —kàti ra.
Ta ora chīni ndio ma Simón Petu', ña juu ma Racha'nu Jesuu kùu ra, tajan numini chāku'un ra ma ja'ma ra, ti tāva ra yi, ma ora kìin ra, ta ndāva ra ma tichi takuii, ta kīcha'a ra suta ra nda kati chaa ra ma nuu ndaa Jesuu.
8 Ta ma inga ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu chāa ndra ma yu'u tañu'u chi'in ma varku ndia, ña endee kèñu'u ndra ma yu'va tiaka' ndra, ti nduva'a kuii chitu yi. Ta ìyo a uvi cientu iki kùu yi, ña chika kēe ndra ma tichi tañu'u, ta chāa ndra ma ñu'u' ití.
9 Ta ora kānuu ndra ma nuu ñu'u', ta nāta'an ndra iin vinu'u ña ka'ìin nditiu'un, ña jùndii iin tiaka' nuu yi, ta iin paan.
10 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:
—Na kichi ndaka ndo uvi uni tiaka' ña já tīin ndo nui —kàti ra.
11 Tajan ma Simón Petu' ndāa ndio ra tichi ma varku, ta endee kēñu'u ra ma yu'va tiaka' jānuu ra yi ma yu'u tañu'u, ña endee chitu yi chi'in iin cientu uvi xiko uchi uni ta'an tiaka' na'nu. Ta vaji ya'aga kua'a' ndri, va töve nī nakaa ma yu'va tiaka'.
12 Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:
—¡Na'a ndo kasi'ini ndo! —kàti ra.
Nï'iin ma ndra jàkua'a chi'in ra, töve nī kanani ndra ndàkatu'un ndra nuu ra ña nda ra kùu ra, ti cha chìto ndra, ña Racha'nu Jesuu kùu ra.
13 Ta ikan jan Jesuu chājayatin ra ra ma yu'u nu'u, ta kī'in ra ma paan ta chā'a ra yi nuu ndra, ta juuni takan jā'a ra chi'in ma tiaka' ndia.
14 Ña'a kùu ma cha'a' uni, ña jāna'a Jesuu ra nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra, ma ora cha yā'a ña nātaku ndiko ra tañu ma ndian ndií.

Nuu kà'an Jesuu chi'in Simón Petu'

15 Ta ora chinu chāchi ndra, ta te'en kīcha'a ma Jesuu chìkatu'un ra nuu ma Simón Petu':
—Yo'o Simón Petu', ra se'e Jonás, ¿a kùunigaun nde'un yu'u, kua ma ndra ka'ìin i'ya? —kàti Jesuu chi'in Petu'.
Ta Petu' te'en nāka'an ra:
—Ndicha yo'o Racha'nu, cha chìtoun ña kùuni̱ nde'i ñu̱n —kàti Petu'.
Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:
—Na jakuendaun ma ndian chìnuni ña kà'in, takua jà'a ma iin pato chi'in ma mvechala jàna ra —kàti Jesuu.
16 Ta te'en chīkatu'un tuku ra nuu ra:
—Yo'o Simón, ra se'e Jonás, ¿a ndichaun ña kùuniun nde'un yu'u? —kàti Jesuu.
Ta Petu' te'en nāka'an ra chi'in ra:
—Ndicha, yo'o Racha'nu, cha chìtoun ña kùuni̱ nde'i ñu̱n —kàti ma Petu'.
Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:
—Na kumiun ma ndian chinuni ña kà'in, takua jà'a iin pato chi'in mvechala jàna ra kùu chito'o ra —kàti Jesuu chi'in ra.
17 Takan kūu tajan cha'a' uni kùu yi ña, te'en kīcha'a ndiko Jesuu chìkatu'un ra nuu ra:
—Yo'o Simón, ra se'e Jonás, ¿a ndichaun ña kùuniun nde'un yu'u? —kàti Jesuu.
Tajan ma Petu' nda'vi kūuni ndio ra cha'a' ña, cha'a' uni chìkatu'un Jesuu nuu ra, ña tu kùuni ra nde'e ra ra, tajan te'en nāka'an ra chi'in ra:
—Yo'o Racha'nu, cha chìto va'un ndisaa ma kua chànini̱, ta juuni cha chìtoun ña kùuni̱ nde'i ñu̱n ndia —kàti Simón.
Tajan Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ra:
—Na jakuendaun ndisaa ma ndian chìnuni ña kà'in takua jà'a iin pato chi'in mvechala kùmi ra.

18 Ndicha va'a ña kà'in chi'un,
ti ora kùu̱n ma rayoko tiaga, ìyo
ga ñandeun ña jà'un ma ña kùuni
maun, va ora ni ndakuu cha'nu̱n,
ma inga ñivi ni tiin na ñu̱n, ta ni
ku'ni na nda'un, ta tüva kùu ku'u̱n
ma nuu kùuni maun, ti inga ñivi
kùu na ña ni ka'nda na tiñu nuu̱n,
ta ku'un na chi'un ma nuu töve
kùuniun ku'u̱n.
19 Chi'in ma tu'un i'ya, chā'a Jesuu
ña na kutunini ndra ma naja kua ni
kuvi Petu', ta takan jàna'a yi ña ma
Racha'nu Ndioo, iin ra ya'aga ka'nu
kùu ra. Ta ora yā'a ña kā'an Jesuu
takan, tajan nāka'an ra te'en chi'in
Petu':
—¡Na tandikun chatai! —kàti
Jesuu.

Jesuu ya'aga kùuni ra nde'e ra, iin ma ra jàkua'a chi'in ra

20 Takan kūu ta ora chīkoni'i ma
Petu' ndē'e ra iti' chata ra, ta ndē'e
ra ña vàchi iin ma ra jàkua'a chi'in
Jesuu. Ta rakan ti iin ra ya'a
ga kùuni Jesuu nde'e ra kùu ra,
ti juuni ra kùu ma ra chūnandi
xiin Jesuu ma nuu kūxini ndra, ma
ra chīkatu'un te'en nuu ra: "Yo'o
Racha'nu, ¿nda ra kùu ma ra ni
xikoña'a cha'un?" kàti Jesuu.
21 Tajan ora ndē'e ma Petu' ma ra
vàchi chata ndra, ta te'en chīkatu'un
ra nuu Jesuu:
—Yo'o Racha'nu, ta rakan, ¿niyi ni
ta'an ra? —kàti Petu'.
22 Ta Jesuu te'en nāka'an ra:
—Tu yu'u kùuni̱ ña na koo ra ma
ñuñivi i'ya, nda ma ora ni kichaa
ndikoi, yöve kuenda maun kùu yi.
Ma ña ìyo yi ña ja'un kùu yi ña na
tandiku̱n chatai —kàti Jesuu.
23 Takan kūu ña ma tu'un ña kà'an
ña töve ni kuvi ra, chītakuati yi nuu
kua'a' ma ndian chìnuni tu'un Jesuu,
ta chīto na yi. Va ma tu'un ndaa kùu
yi ña Jesuu töve nī ka'an ra nuu ndra
ña rakan töve ni kuvi ra, ti ma ña
kā'an Jesuu kùu yi ña: tu kùuni ra
ña koo rakan ma ñuñivi i'ya, nda ma
ora ni kichaa ndiko ra, yöve kuenda
ma Petu' kùu yi, kàti Jesuu.
24 Ta rakan kùu ma ra jàkua'a
chi'in Jesuu, ra kàtitu'un cha'a' ma
tu'un i'ya ta juuni ra tāa yi i'ya. Ta
chìto va'a yo, ti tu'un ndaa kùu yi.
25 Ta juuni jā'a Jesuu kua'a' ga tiñu
ma ora chākunuu ra ma ñuñivi i'ya.
Ta yu'u chànini̱, ña tu taa ndi'i yo
ta'ii'iin ma tiñu jā'a Jesuu nuu kua'a'
tutu, töve ni kuta'an yi ma ñuñivi
i'ya niku. Ta takan na kuu yi. Amén.

Tutu ña kà'an cha'a' tiñu jà'a ndra tatun Jesucristu

Jesuu, chà'a ra tu'un ña ni kichi Tati Ií Ndioo

1 Ma tutu nunuu ña tāi nuu̱n, yo'o
Teófilo, tāi yi ikan na kutu'vaun
ndisaa tiñu jā'a Jesuu chi'in ma
tu'un jāna'a ra nda ora kīcha'a ra
jà'a ra yi,
2 ta nda ora kēta ma kivi ña ndāa
ndiko ra andivi. Ta ora takäaga
ku'un Jesuu andivi, ji'naga kātitu'un
ra nuu ndra kùu tatun ra, nda tiñu
ìyo yi ña ja'a ndra, va jā'a ra yi chi'in
Tati Ií Ndioo, ikan na koto kachin
maa ndra yi, nda tiñu ìyo yi ña ja'a
ndra.
3 Takan kūu ta ora cha yā'a ña
chī'í ra, tajan kēta ndito ndiko ra
nuu ma ndra kùu tatun ra, ta jāna'a
ra kua'a' nakuyi nuu ndra. Ta ikan
ndē'e ndra, ti ndicha ña nātaku
ndiko ra. Ta uvi xiko kivi kùu yi ña
chīyo Jesuu chi'in ndra ña jàna'a ra
nuu ndra, naja kua kàa nuu chà'nda
Ndioo tiñu.
4 Takan kūu ta ora juuni ìyo ga ra
chi'in ma ndra tatun ra, tajan te'en
nāka'an Jesuu chi'in ndra:
—¡Na këe ndo ma ñuu Jerusalén!
¡Na kindoo ndo ikan, nda kati chinu
ma tu'un chā'a ma Tatái nuu ndo!
Ta ma tu'un ikan, ti juuni cha
kātitu'in yi nuu ndo ndia.
5 Ndicha kuii ti chi'in takuini
jākunduta ma Xuva ma ñivi, va tiá
iti' nuu, Ndioo ni jakunduta ndo
chi'in ndatu ma Tati Ií Ra. —Takan
kàti Jesuu.

Jesuu, ndàa ra kuà'an ra iti' andivi

6 Tajan ma ndra ka'ìin ti'vi chi'in
Jesuu, te'en kīcha'a ndra chìkatu'un
ndra nuu ra:
—Yo'o, Racha'nu, ¿a vitin ni
jakaku̱n ñuu Israel, ikan na kuu
ka'nda yo tiñu juuni nuu maa yo?
—kàti ndra chi'in ra.
7 Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu
chi'in ndra:
—Tüvi ìyo yi ña koto ndo nda kivi,
ta nda kuiya kùu yi ña ni ja'a Tatái
yi, ti uvanuu rakan kùu ra ña chìto
ra nda kivi ni ja'a ra yi, ti ìyo ndatu
ra.
8 Ta ndyo'o ti ni ni'i ndo ndatu
ma Tati Ií Ndioo ora ni kichi yi
koo yi chi'in ndo. Ta ikan jan
ku'un ndo kujana'a ndo tu'un cha'i
ñuu Jerusalén, ta ninii ñu'u' Judea,
ta ñu'u' Samaria chi'in ninii ka'nu
ñu'u' ñuñivi, ikan na koto ndisaa ma
ñivi ìyo ñuñivi yi —kàti Jesuu.
9 Ta ora chīnu kà'an ra te'en, tajan
ndē'e ma ndra kùu tatun ra ña ndāa
ra kuà'an ra iti' andivi. Ta ikan chāsi
iin viko ra, ta tüva nī nde'e ndra ra.
10 Takan kūu, ta ora juuni ka'ìin
ndra ndè'e ndra naja kua kuàndaa
Jesuu iti' andivi, tajan kēta uvi ndra
ñù'u ja'ma kuichin yatin xiin ndra,
11 ta te'en kīcha'a ndio yi kà'an yi
chi'in ma ndra kùu tatun Jesuu:
—Ndyo'o ndra kīchi ñu'u' Galilea,
¡na ndë'ega ndo iti' andivi! Ti ma
ra ndē'e ndo ña kuà'an, juuni ma
ra chīyo chi'in ndo kùu ra, va vitin
cha ndāa ra andivi. Ta ni kichi ndiko
ra inga cha'a', takua ndē'e ndo ra ña
kuà'an ra. —Takan kàti ma tati jà'a
tiñu nuu Ndioo nuu ndra.

Kàchin ndra tatun Jesuu, Matías, na ndaki'in ra tiñu chīyo ma ndi Juda

12 Tajan kēe ndra tatun Jesuu nda
yuku nàni Olivu. Ta kuà'an ndra
iti' ñuu Jerusalén vati iin ñuu kàndii
yatini kùu yi, ti na küu kee chika na
kakunuu na ma kivi nindeo, takan
kà'an ma ley ma ndian judíu.
13 Ta ora chāa ndra ma ñuu
Jerusalén, ta ndāa ndra iin ve'e ìyo
nda siki nuu takani ndòo ndra. Ta
ndisaa ndrakan, nàni ndra te'en:
Petu', Xuva, Jandiau, André, Lipe,
Tomá, Tolo, Mate, chi'in Jandiau se'e
ra nàni Alfeu, ta Juda se'e Jandiau,
ta ra nàni Simón, iin ra kùuni
kanita'an chi'in ñuu Roma kùu ra.
14 Yakan va ndisaa ndrakan kùti'vi
ma ikan ta kà'an ndra chi'in Ndioo
nani kivi ti inuuni ma ña chànini
ndra. Ta chi'in ndra juuni kùti'vi

ndra yani Jesuu chi'in Ndiya ña kùu
ma'á ra, ta inga tuku ñivi ña'a ndia.
15 Tañu ma kivi ikan, kūti'vi kua'a'
ma ndian chìnuni tu'un Jesuu. Ta
ìyo iin iin cientu oko ta'an na kūti'vi
ma ikan. Ta ikan chūndaa ndio ma
Petu', ta te'en kīcha'a kàtitu'un ra
nuu na:
16 —Ndyo'o ndian yani, cha chīnu
ma tu'un kā'an ma Tati Ií Ndioo nuu
ma racha'nu David taji'na. Ti David,
cha tāa ra yi nuu ma tutu Ndioo naja
kua kūu yi chi'in Juda, ra xīkoña'a
cha'a' Jesuu. Ti rakan jāna'a ra nuu
ndra ma nuu ìyo yi ña kùu nata'an
ndra Jesuu ta tiin ndra ra,
17 vaji juuni iin ra jàkua'a chi'in
Jesuu kùu ra niku. Vati jā'a ra ma
tiñu takua jà'a yo ndia.
18 Va kēta iin kivi ña chā'an Juda,
ta jāta ra iin ñu'u' chi'in ma xu'un'
tīa'vi ndra ra cha'a' ma tu'un vata ña
tāva ra cha'a' Jesuu. Ta ikan kōyo
Juda iti' xini ra, ta ndāta tichi ra. Ta
kēe chiti ra, ta chī'í ra.
19 Takan kūu ta ora chīto ñivi
ìyo ñuu Jerusalén ña tā'an Juda, ta
jākunani na ma ñu'u' ikan, Ñu'u'
Acéldama, vati ma tu'un ikan kùuni
yi ka'an yi: Ñu'u' Nií chi'in ma tu'un
kà'an na.
20 Ti nuu tutu Salmu te'en kà'an yi
cha'a' Juda:

Ma nuu chīyo ra, na ndakuu yi iin
tichi ku'u taxiin,
nuu nï'iin na na köo.
Ta juuni kà'an yi te'en ndia:
Inga ra, na ndaki'in tiñu chīyo ra,
kàti yi.

21 'Ìyo ndra takani chàkunuu
chi'o ndisaa tiempu, nda ora chīyo
Racha'nu Jesuu tañu yo.
22 Vati ndrakan ìyo ndra chi'in yo,
nda ora jākunduta Xuva ma Jesuu,
ta nda ora ndāa ra kuà'an ndiko ra
iti' andivi. Ta vitin ìyo yi ña kachin
yo iin ra ìyo tañu ma ndra chàkunuu
chi'o, ta ndaki'in ra tiñu jà'a yo.
Ta indukuni kakunuu ra chi'o ña
kàtitu'un ra naja kua nātaku Jesuu.
—Takan kàti Petu'.
23 Yakan va kāchin ndra uvi ta'an
ma ndra chàkunuu chi'in ndra:
Kusé Barsabás, ra juuni nàni Justo
ndia, ta inga ra nàni Matías.
24 Ta ikan kīcha'a ndra kà'an ndra
chi'in Ndioo te'en:
—Yo'o Racha'nu ña nàkoto naja
kua chànini ndisaa ndi. Na nde'un
ninduvi ndra'ya, ta na jana'un nuu
ndi nda ra kùu ra kàchíun,
25 ña ndaki'in tiñu chīyo Juda,
ikan na ndoo ra kùu ra tatun chi'in
ndi. Vati Juda jānaa ra ma tiñu chīyo
ra jà'a ma kuati jā'a ra ora kuà'an ra
ma nuu ìyo yi ña ku'un ra. —Takan
kà'an ndra chi'in Ndioo.
26 Tajan kīcha'a ndio ndra chàsiki
ndra chi'in yuu kuati, ta jākanaa
Matías, ti ma yuu ikan kōyo yi
kuenda ra. Ta nda ma ora ikan
kīcha'a ra kùu ra tatun chi'in ndi
uchi iin tatun Jesuu.

2

Ora kìchaa Tati Ií Ndioo

1 Ora kēta iin viko ña jàka'nu
ñivi judíu ña nàni Pentecosté, ma
kivi ikan kūti'vi tandi'i ñivi chìnuni
tu'un Jesuu ma ikan.
2 Ta ikan numini chīni na ña ni'i
jà'a yi iti' andivi, takua jà'a iin tati
ña ya'a ni'i chàkin ninii ma tichi ve'e
nuu ka'ìin na.
3 Ta kēta iin ña kàa takua kàa yaa
ñu'ú, ta chītakuati yi xini ii'iin na.
4 Ta ndisaa na kī'vi ma Tati Ií
Ndioo tichi anima na. Ta ikan jan
kīcha'a kà'an na siin siin tu'un ña
tüvi chìto na kà'an na, ti ma Tati Ií
Ndioo jā'a ña na kutu'va na kà'an na
ma tu'un ikan.
5 Ta ma kivi ikan ìyo kua'a' ñivi
judíu ñuu Jerusalén, ndian kīchi
nuu chika, ninii ka'nu ñuñivi. Ta
ndiakan ti ndian ya'a jàchi'in ma ña
kà'an ma ley Ndioo kùu na.
6 Tajan kūti'vi ndio ma ñivi ora
chīni na ña ni'i jà'a ndio ma tati
ikan. Ta ikan ndē'e na ma ndian
chìnuni tu'un Jesuu, ña ni tüva chìto
na naja kua chànini na. Ti ma ndian
chìnuni ikan kà'an na tu'un kà'an
inga ñivi. Va kùtunini ma inga na
yi, ti tu'un kà'an na kùu yi.

7 Ta ndava kuà'an tati na ndè'e na
ma ña jà'a inga na. Tajan kīcha'a na
chìkatu'un ta'an na:
—¿Ta naja kùu ja'a na kà'an na
tu'un kà'an yo tuva ñivi kīchi ñu'u'
Galilea kùu na?
8 ¿Ta naja kua kùu yi ña ii'iin yo
chìni yo ña kà'an na tu'un kà'an yo,
ta siin siin ñuu yo?
9 Vati ma tañu yo ìyo ndian kīchi
ñu'u' Partia, ñu'u' Media, ñu'u'
Elam, ñu'u' Mesopotamia, ñu'u'
Judea, ñu'u' Capadocia, ñu'u' Ponto,
ta nda ñu'u' Asia ndia.
10 Ta juuni ìyo ndian kīchi ñu'u'
Frigia, ñu'u' Panfilia, ñu'u' Egiptu,
ta ñu'u' Libia, ña kàndii yatini ñu'u'
Cirene, ta ndian kīchi ñuu Roma
ndia.
11 Ìyo ndian kùu ñivi judíu nda ora
kāku na, ti tatá na kùu ñivi judíu.
Ta inga na, jākua'a na, ta ikan kī'vi
na kuenda ñivi judíu. Ta juuni ìyo
ndian kīchi ñu'u' Creta chi'in ñu'u'
Arabia ndia. Yakan va vaji siin siin
kà'an ta'ii'iin yo, va chi'in ma tu'un
kà'an ta'ii'iin yo kùtunini yo tu'un
kà'an ndian kùu ñivi Ndioo cha'a'
ma tiñu ka'nu ña jà'a ra —kàti na.
12 Ta ikan ndisaa ndio na ndava
kuà'an tati na, ti nī töve chìto na
nayi chànini na. Ta ikan jan te'en
kīcha'a na chìkatu'un ta'an na:
—¿Ta nayi kùuni yi ka'an yi ña
jà'a na te'en? —kàti na.
13 Va ìyo inga ndian kà'an ti'ini
te'en:
—Jà'a na takan ti ndian chìní kùu
na —kàti na.

Petu' kàtitu'un ra nuu ñivi cha'a' ma Racha'nu Jesuu

14 Yakan va, Petu' chūndaa ra
chi'in ma ndi uchi iin tatun Jesuu, ta
te'en kīcha'a ra kà'an ni'i ra chi'in
na:
—Ndyo'o ñivi judíu, ta ndisaa ñivi
ìyo ñuu Jerusalén, ¡na koto ndo
tu'un i'ya, ta na taso'o va'a ndo ña
ni ka'in!
15 Ma ndian ka'ìin chi'in ndi i'ya,
yüvi ndian chīní kùu na takua
chànini ndo, vati já kaa iín na'ani
kùu yi.
16 Yakan va yüvi takan kùu yi,
ti ña'a kùu ña tà'an ndra takua
kātitu'un racha'nu Joel, ra kà'an
chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na. Ti
rakan te'en kā'an ra ma ña kātitu'un
Ndioo nuu ra:
17 Te'en ni kuu nuu ni kicha'a ndi'i
ñuñivi, kàti Ndioo.
Ni tachi̱ Tati Ii̱ nuu ndisaa ñivi
ñuñivi, ta ikan ni koo yi chi'in
na.
Ta ma se'e ndo, ra'ii a ña'a', ni ka'an
na tu'un yu'i.
Ta ma ndian yoko, ni nde'e na ña
ya'a ka'nu ña ni jana'i nuu na.
Ta ma ndian cha'nu, ni ja'i ña na
koyo ma chani nuu na.
18 Ta juuni ni tachi̱ ma Tati Ii̱ nuu ma
ndian kùu musui, ra'ii a ña'a',
na koo yi chi'in na ma kivi ikan, ta
na ka'an na tu'un yu'i ja'a yi.
19 Ta iti' andivi ni jana'i nuu ndo
kua'a' ndatu ka'nu.
Ta ñivi ñuñivi ni nde'e na tundo'o.
Ni kati' kua'a' nií na, ta ni kayu kua'a'
nakuyi jà'a ma ñu'ú.
Ta ni kutu kua'a' ñu'ma ma ñuñivi
ndia.
20 Ta ma tatá nikandii ni nda'va ra.
Ta tatá yoo ni ndakuu kua'á ri takua
kàa nií,
antea ña keta kivi ya'a ga ka'nu ta
ií, ña ni kichi Racha'nu chito'o
yo.
21 Va ndisaa ndian chìkan nuu
Racha'nu Ndioo ña na
jaka'nuni ra ma kuati na, ni
kakú na nuu ma tundo'o ikan.
Takan kàti Ndioo, kāti ma tutu ña
tāa ma racha'nu Joel taji'na.
22 ’¡Taso'o va'a ndo ndyo'o ñivi
ñuu Israel ña ni ka'in chi'in ndo!
Ti takua ndyo'o cha chìto va'a ndo,
cha'a' ma tiñu jā'a Racha'nu Jesuu,
ra kīchi ñuu Nazaret. Rakan kùu
ra kāchin Ndioo ta jāna'a ra ra nuu
ndisaa ndo. Ti Ndioo chā'a ra ña na
ja'a Jesuu kua'a' ndatu ka'nu ra nuu
ndo, ta juuni jā'a ra ña na jana'a
ra kua'a' seña kuenda ma kuiya ni
kichi. Ta juuni jāva'a ra kua'a'
nakuyi chi'in ndatu ra ndia.
23 Vati ora takä'an koo Jesuu chi'in
ndo, cha chìto Ndioo nayi ni ja'a ndo
chi'in ra. Yakan va takan kūu yi. Ta

ora cha ìyo Jesuu chi'in ndo tajan
chā'a ndo ra nuu ma ndra kini, ta
tākaa ndra ra nuu kruu, ta ikan na
kuvi maa ra.
24 Va Ndioo jānataku ndiko ra ra,
ta tāva ra ra tañu ñivi ndií, ti na küu
kindoo ra chi'in ndian ndií ndisaa
tiempu jà'a ma ndatu Ndioo.
25 Ta ma racha'nu Rey David, ra
chīyo tatiempu, te'en kā'an ra cha'a'
Jesuu:
Chìtoi, ti ìyo ma Racha'nu Ndioo
chi'i̱n, ndisaa kivi ti jàkuenda
ra yu'u.
Yakan va tüvi yu'vi̱ vaji ni nde'i
tundo'o.
26 Ta cha'a' yakan kùu yi ña chìsii
animai, ta chìtai, ti ya'a sii
kùuni̱.
Vati chìtoi ti ndicha ña ni nataku
ndikoi endeeni.
27 Ta töve ndàkoun yu'u tañu ñivi
ndií.
Ta töve ku'vaun ña na ta'yu
ñunda'yui,
ti yu'u kùu ma ra ií ña kùu musu̱n.
28 Ti maun jàna'a nui ma iti' nuu koi
chi'un.
Ta juuni ya'a chìsii̱ ora ni koi chi'un
nuu ìyoun.
Takan kāti David —kàti Petu'.
29 Tajan te'en nàka'an tuku Petu'
chi'in na:
—Ndyo'o xaa, kùuni ka'in iin tu'un
ndaa nuu ndo cha'a' ma Rey David,
ra kūu ñivi yo, ra chīyo taji'na. Ta
rakan, ti kēta iin kivi ña chī'í ra. Ta
ikan kūchi ra. Ta ma nuu ñaña ra,
juuni ìyoga yi nda vitin yatini nuu
ìyo yo.
30 Yakan va ma racha'nu David,
kūu ra iin ra kā'an chi'in tu'un yu'u
Ndioo taji'na. Ta juuni chīto ra ti
Ndioo chā'a ra ma tu'un nuu ra ña
ni koo iin ñivi ra ña ni ka'nda tiñu
ma kuiya vàchi.
31 Ta kā'an ra yi ta iin ma ña
chākuu yi, vaji takä'an kuu yi.
Yakan va ma kivi kā'an David ma
tu'un ikan, juuni kā'an ra kuenda
ra Cristu naja kua ni nataku ndiko
ra. Ta kāti ra ti ma ra kùu Cristu,
töve ni ndoo ra nuu ñaña ra. Ta ma
ñunda'yu ra na tüvi nī ta'yu yi ndia.
32 Yakan va cha chìto yo ti Ndioo
jānataku ndiko ra juuni ma Jesuu,
ra chī'í nuu kruu. Ta kuenda ña'a,
ndisaa ndi kùu ndi testigu, ti ndē'e
ndi ña ndicha ña ndìto Jesuu vitin.
33 Ta Jesuu ndāa ra kuà'an ra
kuàkunandi ra chiyo kua'a Ndioo
nuu ìyo ndatu ra. Ta ikan chā'a Tatá
Ndioo, Tati Ií ra nuu ra, vati kua ikan
cha chā'a ra tu'un nuu ra. Ta ikan
juuni Jesuu, tāchi Tati Ií Ndioo nuu
yo nde've. Ta ña'a kùu ña ndē'e ndo
ta chīni ndo nda che'e.
34 Ti yüvi David kùu ra ña ndāa
ra andivi ta chūnandi ra chiyo kua'a
Ndioo, vati juuni maa ma David
te'en nāka'an ra:
Ma Racha'nu Ndioo te'en kā'an ra
chi'in ma ra chito'i:
“Na kunandiun chiyo kua'i, ti i'ya ni
ku'vai ma ndatui nuu̱n,
35 nda kati kanindoyoi ma ndian
kànita'an chi'un iti' cha'un.”
Takan kāti Ndioo chi'in Jesuu, kāti
racha'nu David taji'na.
36 ’Na koto tandi'i ndyo'o ñivi ñuu
Israel, ma tu'un ndaa. Ti juuni
ma Jesuu ra chā'ni ndo nuu kruu,
juuni kùu ra Cristu ta chito'o yo, jà'a
Racha'nu Ndioo —kàti Petu'.
37 Ta ora chīni ma ñivi ka'ìin ikan
ma tu'un kà'an Petu', nda'vi kùuni
na, ta kīcha'a na chìkatu'un na
nuu Petu' chi'in nuu inga ndian kùu
tatun Jesuu te'en:
—¡Ndyo'o xaa! ¿Nayi ìyo yi ña
jà'a ndi? —kàti na.
38 Tajan te'en nāka'an Petu' chi'in
na:
—¡Na chikoni'i anima ndo chi'in
Ndioo! ¡Ta na kunduta ndo chi'in
sivi Jesucristu, ikan na janaa Ndioo
kuati ndo, ta takan na ku'va ra ña na
koo ma Tati Ií Ndioo chi'in ndo!
39 Ma tu'un i'ya Ndioo chā'a
yi kuenda ndo ta juuni kuenda
se'e ndo. Ta juuni chā'a ra
tu'un ra kuenda ndian ìyo chika
a ndian ìyo yatini, vati kùu yi
kuenda tandi'i ndyo'o ndian kāchin
Racha'nu Ndioo ña kuu ndo ma ñivi
ra. —Takan kàti Petu'.
40 Takan kūu ta juuni kà'an Petu'
tiá kua'a' tu'un kuenda Jesuu, ta

te'en kātitu'un ra nuu ñivi ikan ña
chùndayu'u ra na chi'in tu'un i'ya:
—¡Na kundachiyo ndo xiin ñivi
jà'a ña kini ìyo ñuñivi i'ya koto
ndakuu kini ndo ndia! —Takan kàti
ra.
41 Yakan va ndian chīnuni ma
ña kà'an ra, ndiakan kùu ndian
kūnduta. Ta ma kivi ikan ti kī'vi iin
uni mii ñivi, ndian chìnuni ma iti'
kuà'an Jesuu.
42 Ta ndisaa na jàchi'in na ma
tu'un jàna'a ma ndra tatun Jesuu.
Ta ikan indukuni jāchaa na ma
ndatiñu na chi'in meru na, ti inuuni
chànini na. Ta ikan endee kà'an
na chi'in Ndioo ora kùti'vi na nuu
chà'nda kuati na paan chàchi na.

Naja kua chīyo ma ndian chìnuni tu'un Jesuu taji'na

43 Takan kūu ta ndisaa na, ndava
yù'vi na ta ndava kuà'an anima na
ña ndè'e na kua'a' tiñu ka'nu jà'a
ma ndra tatun Jesuu, ti jànda'a ndra
kua'a' ñivi ta jà'a ndra inga tiñu
ka'nu chi'in ndatu ña chà'a Jesuu
nuu ndra.
44 Ta ma ndian chìnuni ma tu'un
Jesuu, endee ìyo ti'vi na chi'in ndisaa
ta'an na ndisaa kivi ti inuuni chànini
na. Ta induku jàchaa na ndisaa ña
ìyo nuu na chi'in ta'an na.
45 Ta xìko na ti'yo na, ta tandi'i
inga ndatiñu na. Ta ikan chà'a na
xu'un' nuu ta'an na tuva ìyo nayi
kùmani nuu na.
46 Ta ndisaa kivi kùti'vi na ma
veñu'u ka'nu ñivi judíu ña ndaa ñuu
Jerusalén chi'in tave'e tave'e ndian
meru na ña chìnuni, ña chà'nda
java na paan. Ta ikan jan kīcha'a na
kùsama na ma nuu ìyo ti'vi na, vati
ya'a chìsii anima na ti ya'a va'ani na
chi'in ta'an na.
47 Ta jàka'nu na Ndioo, ta tandi'i
ma ñivi ìyo ma ñuu tìñu'u na na
ndia. Ta tandi'i kivi ìyo tiá ga kua'a'
ndian cha kī'vi iti' Jesuu, ta ndiakan
kùu ma ndian kāchin ra ña ni kakú
jà'a ra.

3

Iin ra cha'a pe'lu ndà'a ra

1 Iin kivi kuà'an Petu' chi'in Xuva
veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén kaa uni
chani'ini, vati ma ora ikan kùu ora
kà'an ñivi judíu chi'in Ndioo veñu'u
ikan.
2 Ta ma yukora veñu'u ikan nàndi
iin ra kùkue'e cha'a pe'lu, ña takani
kùkue'e ra nda ora kāku ra. Ta
rakan ti nani kivi chàndaka na ra
ma ikan, ta chàjakunandi na ra
yatin ma yukora veñu'u ña nàni
Yukora Vii. Ikan na ndakan ra xu'un'
nuu ma ndian yà'a ikan.
3 Ta ma kivi ikan ora ndē'e ma
ra kùkue'e ma Petu' chi'in Xuva ña
chani ki'vi ndra ma yukora ikan,
ta kīcha'a ra chìkan ra xu'un' nuu
ndra.
4 Yakan va ora ndē'e ndra ma
ra kùkue'e ña nàndi ra ikan, tajan
te'en kīcha'a kà'an Petu' chi'in ra:
—¡Nde'e nuu ndi! —kàti ra.
5 Tajan ma ra kùkue'e, ndē'e ra
nuu ndra, ti chànini ra ña ni ku'va
ndra xu'un' nuu ra, kùuni ra niku.
6 Va ma Petu' te'en nāka'an ra
chi'in ra:
—Töve xu'un' plata nuu ndi ta ni
oro ndia, ña ku'va ndi nuu̱n, va
ndava ni kùuni ìyo nuu ndi kùu
ku'va ndi yi nuu̱n. —Takan kàti
Petu' chi'in ra.
Ta ikan nāka'an ndiko Petu' inga
cha'a' te'en:
—Chi'in ndatu Jesucristu, ra ñuu
Nazaret, kà'in chi'un ña na ndetaun
ta kakaun —kàti ra.
7 Tajan ora chīnu kà'an Petu' te'en,
ta tīin ra chiyo nda'a' kua'a ma ra
kùkue'e, ta jāndeta ra ra. Ta ma ora
ikani numini ndākuu ni'i ma cha'a
ra chi'in iki cha'a chondo ra.
8 Tajan ma ra kùkue'e ikan, iin
ndāvani ra, ta kīcha'a ra chìka ra.
Ta ikan kī'vi ra yukora veñu'u chi'in
ndra, va juuni chi'in cha'a maa ndio
ra chìka ra. Ta endee ndàva ra ña
jàka'nu ra Ndioo ti ya'a chìsii ra.
9-10 Takan kūu tajan ma ndian
ka'ìin tichi veñu'u ikan, ora ndē'e na
ra ña jàka'nu ra Ndioo, ta chìka ra,
ta ndava kuà'an tati ndio na, ta yū'vi
na ndè'e na ma ña jā'a chi'in ra ña
ndā'a ra. Ta nākoto na ra ti juuni

ma ra chùnandi yukora veñu'u vii chìkan xu'un' kùu ra.

Ndaa Petu' ma corredor Salomón, ña kàtitu'un ra nuu ñivi

11 Takan kūu ta ma ra cha'a pe'lu ña cha ndā'a, endee tüvi jaña ra ma Petu' chi'in Xuva. Ta ndisaa ñivi ndava kuà'an tati na ndè'e na ma ra kùkue'e. Ta kāndakunu na kuà'an na iti' Corredor Salomón nuu ka'ìin ndra.

12 Ta ora ndē'e Petu' ña chākoyo kua'a' ñivi nuu ra, ta kīcha'a ra kà'an ra te'en chi'in na:

—Ndyo'o ñivi israelita, ndè'i ndo ña ndava kuà'an tati ndo ndè'e ndo ña ndā'a ma ra kùkue'e i'ya. ¿A chànini ndo ña jānda'a ndi ra chi'in ndatu maa ndi?, kùuni ndo. ¿A chànini ndo ña chìka ra'ya vitin jà'a ndi ti ñivi ií kùu ndi?, kùuni ndo. ¡Va yüvi takan kùu yi!

13 Ti ndā'a ra'ya chi'in ndatu Ndioo jà'a Jesuu. Ti ñivio cha'nu chīyo taji'na, ra nani Abraham, ta Isaac, ta Jacob, ndrakan kùu ndra jāka'nu Ndioo taji'na ora chīyo ndra. Juuni Ndioo ikan kùu ra ña jāka'nu ra Se'e ra Jesuu, ra kùu musu ra. Va ndyo'o tīin ndo Jesuu ma i'ya ta chāndaka ndo ra nuu Pilatu. Ta ora kūuni Pilatu jaña ra ra ta tüvi nī cha'a ndo ña na ja'a ra yi,

14 vaji ma Cristu kùu ra iin ra ií ta ndaa. Va ndyo'o java chīkan ndo ña na jaña ra iin ra chà'ni ñivi.

15 Ta takan chā'ni ndo ma ra chà'a kivi koo yo chi'in Ndioo. Va Ndioo jānataku ndiko ra ra. Ta cha'a' ña'a kùu yi ña ndyu'u kùu testigu, yakan va chà'a ndi kuenda nuu ndo.

16 Vati yakan va ma ra kùkue'e i'ya ndisaa ndo nàkoto ndo ra, ta vitin ndè'e ndo ra ña cha ndā'a ra. Ta yüvi ndyu'u jā'a yi, vati ma ndatu Jesuu kùu yi ña jā'a yi takan cha'a' ña chìnuni ndi ma ña kà'an ra. Ta ndicha kuii ti chìnuni ndi ña ìyo ndatu Jesuu, ti juu yi jānda'a ndisaa ma kue'e ña ndo'o ma ra kùkue'e ikan. Ta yakan kùu ma ña ndè'e ndisaa ndo vitin.

17 'Yakan va ndyo'o xaa, cha chìtoi ti maa ndo chi'in ndra kuxini nuu ndo chā'ni ndo Jesuu ma i'ya. Va jā'a ndo yi ti töve chīto ndo ña ra jà'a tiñu Ndioo kùu ra.

18 Takan kūu va te'en jāchinu Ndioo ma ña kā'an ndisaa ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na: ti ma ra kùu Cristu ni nde'e ra tundo'o, ta ni kuvi ra, kāti ndra.

19 Yakan va na ndakoo ndo iti' kini kuà'an ndo, ta chikoni'i ndo iti' kuà'an Ndioo, ikan na janaa ra ma kuati ndo. Ta takan kùu ku'va Ndioo iin tiempu vii ña koo ndo.

20 Vati ni keta ora ña ni tachi ndiko Ndioo ma Jesucristu nuu ñivi ñuñivi, ti rakan kùu ra kāchin ra ña na kuu ra Cristu, ora takä'an koo ñivi ñuñivi i'ya.

21 Yakan va vitin ìyo yi ña kindoo ndio Jesucristu andivi, nda kati keta ora ña jàndova'a ji'na Ndioo ndisaa nakuyi. Tajan ni kichi ndiko Jesucristu ma takua kā'an Ndioo chi'in ma ndra ií ña kā'an chi'in tu'un yu'u ra, ndra chīyo taji'na, ña ni kuu yi.

22 Ti ma Moisés te'en kā'an ra chi'in ma ndra kūu ñivio chīyo taji'na: "Ni jaketa ma Ndioo iin ra ñivio ña ni ka'an chi'in tu'un yu'u Ndioo indukuni takua kà'in chi'in tu'un yu'u ra nuu ndo ndia. ¡Yakan va na jachi'in ndo ndisaa ma ña ni ka'an ra!

23 Ta ndisaa ma ndian tüvi ni jachi'in ma ña kà'an ra, tüva ni kuu na ñivi Ndioo." Takan kāti Moisés taji'na.

24 Ta te'en nāka'an ndiko Petu':

—Ta ndisaa ma ndra kā'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, nda tiempu chīyo Samuel ta iti' nuu, juuni kā'an ndra kuenda ma kivi vitin.

25 Ma ndra kà'an chi'in tu'un Ndioo kà'an ndra ña ni ku'va Ndioo ma ña va'a nuu ma ñivi ra. Ta ndyo'o kùu ndian ni ni'i ndo yi. Ta juuni ni ni'i ndo ma tu'un ña jāndo'iin ra chi'in ma ñivio chīyo taji'na. Ti Ndioo te'en kā'an ra yi chi'in Abraham taji'na: "Ndisaa ñivi ìyo ñuñivi ni ja'ii na cha'a' ma ra kùu ñiviun ña ni koo tiá iti' nuu." Takan kāti Ndioo.

26 Ti ora jānataku Ndioo ma ra Se'e ra, ji'na tāchi ra ra nuu ndyo'o

ndian ñivi judíu ña na ja'ií ra ndo, ikan na ndakoo ta'ii'iin ndo ma iti' kini kuà'an ndo ta na tandikun ndo ku'un ndo ma iti' ra. —Takan kà'an Petu'.

4

Tìin ndra sutu veñu'u ka'nu Petu' chi'in Xuva, ta tìsokuati ndra ndra

1 Petu' chi'in Xuva juuni kà'anga ndra nuu ma ñivi, ora chāa ma ndra sutu cha'nu chi'in ma ra chà'nda tiñu nuu jandaru veñu'u, chi'in ndracha'nu saduceu ña
2 ya'a kùxaan ndra, ti jàna'a Petu' chi'in Xuva nuu ñivi ña nātaku ndiko Jesuu tañu ñivi ndií. Ta ña'a jàna'a yi ti ndicha ña nàtaku ndiko ma ñivi ndia.
3 Ta cha'a' yakan tīin ndra ndra. Ta tava cha ini kùu yi, yakan va, tī'i ndra ndra vekaa. Ta nda inga kivi ora kundichin tāva ndra ndra.
4 Va kua'a' ñivi tàso'o na tu'un kàtitu'un Petu' chi'in Xuva. Ta ora ikani kīcha'a na chìnuni na tu'un Jesuu nda kati kī'vi iin u'un mii ndra'ii, iti' kuà'an Jesuu. Ta siin kùu ma ñivi ña'a' ndia.
5 Ta ora tuvi inga kivi, tajan kūti'vi ma ndra chà'nda tiñu nuu ñivi judíu ñuu Jerusalén, ta juuni kūti'vi ndracha'nu chi'in ndra matru jàkua'a tutu Ndioo.
6 Ta juuni ikan ndaa sutu Anás. Ta rakan ti, iin sutu kuxini kùu ra, chi'in Caifás, Xuva, Jandu, ta tandi'i ndra kùu ñivi sutu cha'nu ikan.
7 Tajan tāchi ndra tiñu nuu ma jandaru veñu'u ña na kutava ndra Petu' chi'in Xuva vekaa. Tajan chātava ndra ndra ta kūtaa ndra ndra ma'ñu ma ndra cha'nu ikan. Ta ikan jan te'en kīcha'a chìkatu'un ndra nuu Petu' chi'in Xuva:

—Ndyo'o xaa, ¿yo tāva tiñu nuu ndo a yo sivi nàka'an ndo ña jà'a ndo takan? —kàti ndra.

8 Va taku ma Petu', ti ìyo ma Tati Ií Ndioo chi'in ra, ta te'en kīcha'a kà'an ra chi'in chinituni ra jā'a yi:

—Tandi'i ndyo'o ndracha'nu chi'in ndra chà'nda tiñu ma ñuu.
9 ¿A ndyo'o, chìkatu'un ndo nuu ndi naja kua kùu yi ña ndōva'a ma ra kùkue'e i'ya?
10 Va'ani. Na katitu'un ndi nuu ndo, ikan na koto ndyo'o, ta tandi'i ñivi ñuu Israel, ti ra kùkue'e i'ya, ra ndè'e ndisaa yo vitin, cha ndā'a ra jā'a juuni ma ndatu Jesucristu, ra kīchi ñuu Nazaret, ra tākaa ndo nuu kruu kùu ra. Va Ndioo jānataku ndiko ra ra.
11 Yakan va Jesuu kùu ma yuu ña jāchiyo ndyo'o ndra kùu labañi ña jàva'a ve'e. Ta vitin juuni yuu ikan kùu yi ña ndākuu ka'nuga yi kua tandi'i yuu ña jà'a ndo ve'e vitin.
12 Yakan va nï'iin inga ñivi, küu jàkakú na yo, ti töve nī cha'a Ndioo ndatu ra nuu nï'iin ñivi ñuñivi, ti nuu Jesucristuni, chā'a ra yi, ikan na jakakú ra yo. —Takan kàti Petu' chi'in ndra.
13 Yakan va ndē'e ma ndracha'nu ka'ìin ikan ña tüvi yu'vi Petu' chi'in Xuva ora kà'an ndra. Tajan ma ora ikani, numini nākuni ndra ña ndra tüvi nī cha'an jakuela kùu ndra, ti ndra nda'vini kùu ndra. Ta ndava kuà'an tati ndra ora chīni ndra ma tu'un kà'an ndra. Ta juuni nākuni ndra, ti ndra jàkua'a chi'in Jesuu kùu ndra ndia.
14 Yakan va ndē'e ma ndra kuxini ti, ndicha ña ndā'a ma ra kùkue'e. Ta ndaa ra chi'in ndra ndia, yakan va, na küu tisokuati ndra ma Petu' chi'in Xuva.
15 Ta ikan jan, ma ndra matru jàkua'a tutu Ndioo, te'en nāka'an ndra nuu ndra:

—¡Na kee ndo ma nuke'e nundani! —kàti ndra.

Ta ikan jan, kēe ndio ndra ma nuke'e nundani.
16 Tajan te'en kīcha'a nàtu'un ta'an ma ndra kuxini:

—¿Ta vitin, nayi ìyo yi ña ja'a yo chi'in ndra'ya? Ti ndisaa ma ñivi ñuu Jerusalén cha chìto na, ti jānda'a ndra ma ra kùkue'e. Ta küu ka'an yo nï'iin nakuyi chata ma ña va'a jā'a ndra.
17 Yakan va na ka'an xaan yo nuu ndra, ikan na kä'an ga ndra tiá tu'un

Jesuu nuu ma ñivi, koto koto tiá ñivi ma tu'un Jesuu, ta ki'vi na iti' kuà'an Jesuu ndia. —Takan kàti ndra ña nàtu'un ta'an ndra.

18 Ta takan kūu tajan chāki'in ndra Petu' chi'in Xuva inga cha'a', tajan te'en kīcha'a kà'an ma ndra kuxini chi'in ndra:

—¡Tuva kùuni ndi ña jana'aga ndo, nï'iin ga tu'un kà'an cha'a' Jesuu nuu nï'iin ñivi ma tiá iti' nuu! —Takan kàti ma ndra kuxini chi'in ndra.

19 Va Petu' chi'in Xuva, te'en nāka'an ndra chi'in ndra:

—¿Naja kua chànini ndo, a tiá va'a kuenda Ndioo tu jà'a ndi tiñu kà'an ndo a tiñu kà'an Ndioo?, kùuni ndo.

20 Va taku ndyu'u, ti küu ndakoo ndi ña kàtitu'un ndi nuu ma ñivi ndisaa ma ña ndē'e ndi ta chīni ndi cha'a' Racha'nu Jesuu —kàti ndra.

21 Yakan va ma ndra chà'nda tiñu veñu'u jāyu'vi ndiko ndra ndra, va jāña ndiko ndra ndra. Ti tüvi nī ni'i ndra naja kua jande'e ndra tundo'o ndra, ti ndisaa ma ñivi jàka'nu na Ndioo cha'a' ma ña va'a ña jā'a ndra.

22 Ta ma ra ndā'a jā'a ma ndatu Jesuu, cha yā'a nduu ra uvi xiko kuiya ra.

Ñivi chìnuni chìkan na ñamani nuu Ndioo

23 Takan kūu ta ora jāña ndra ma Petu' chi'in Xuva, ta kīchaa ndra nuu ka'ìin inga ma ndian chìnuni. Ta kīcha'a ndra kàtitu'un ndra nuu na ndisaa tu'un ña kā'an ma ndra sutu cha'nu chi'in ndracha'nu ndia.

24 Ta ora chīni na ma tu'un kātitu'un ndra, tajan iin nuuni te'en kīcha'a ndio na kà'an na chi'in Ndioo:

—Yo'o, Ndioo chito'o yo, ña jā'a ña tūvi ma andivi ta ñuñivi ta tañu'u ta ndisaa ña ìyo nuu yi ndia.

25 Juuni maun, kā'an nuu ma Tati Iíun ña na ka'an yi nuu ma ra kūu ñivio, racha'nu David, ra kūu musu̱n taji'na chi'in tu'un i'ya:

¡Na tüvi va'a jà'a ma ñivi ña xaani na nde'e na Ndioo,
ta juuni tüvi va'a jà'a na, ña chànini na iin tiñu ña töve va'a!

26 Va ma ndra kùu rey chi'in inga ndra chà'nda tiñu nuu ñu'u' ñuñivi,
kūti'vi ta'an ndra ña kùuni ndra kanita'an ndra chi'in Racha'nu Ndioo, ta chi'in ra kùu Cristu, ra kāchiun.

Takan kà'an ma tutu̱n, yo'o Racha'nu.

27 ’Ta ndicha ña takan kūu ma kua kà'an yi, yo'o Racha'nu. Vati kūti'vi ta'an ma Rey Herode chi'in Ponciu Pilatu ñuu i'ya, chi'in ñivi judíu ta ñivi yüvi judíu, ña kūuni ndra ka'ni ndra se'un Jesuu, ta rakan ti iin ra ií, ra kāchiun ña na kùu ra Cristu, kùu ra.

28 Yakan va takan jāchinu ndra ma tiñu ña kāchiun ña ni ja'a ndra niku, yo'o Racha'nu Ndioo, ti maun, cha chìto va'un, ti takan ni kuu yi, ora takä'an ja'a ndra yi.

29 Ta vitin, yo'o Racha'nu Ndioo chito'o yo, ¡na ki'in kuendaun ma tu'un xaan ña kā'an ndra sutu cha'nu chata ndi! ¡Ta na ku'vaun, ma tundeeniun nuu ndyu'u ndian kùu musu̱n, ikan na yü'vi ndi ora kàtitu'un ndi ma tu'u̱n!

30 Ta na nda'a ma ndian ku'vi jà'a ma ndatun, ikan na kuu nde'e ma ñivi kua'a' tiñu ka'nu ta seña ña jà'un chi'in sivi ma se'un Jesuu, ra ya'a ga ií. —Takan kà'an ndra chi'in Ndioo.

31 Tajan ora chīnu ña kā'an ndra chi'in Ndioo, tajan kīcha'a tàan ma nuu ka'ìin ti'vi ndra. Ta juuni ma ora ikan, nī'i na ndatu, jā'a ma Tati Ií Ndioo. Ta ikan jan, kēe ndio ma ña ndasii na, ta na tüva yu'vi ndio na, ña kàtitu'un na tu'un Ndioo nuu ñivi.

Ndisaa kuii ndatiñu ñà'a ma ndian chìnuni, juuni ñà'a tandi'i na kùu yi ndia

32 Takan kūu ta ndisaa ma ndian chìnuni inuuni chànini na, vaji ya'a kua'a' na. Ta juuni kàti na ti ma ndatiñu ñà'a na juuni ñà'a ndisaa na kùu yi ndia. Tüvi kàti na ña ñà'a ma'iin na kùu yi.

33 Chi'in ndatu ka'nu Ndioo, jàna'a
ma ndra tatun Jesuu, nuu ma ñivi
ña ndicha kuii ña nātaku ndiko
Racha'nu Jesuu. Ta juuni chà'a
Ndioo ma ñamani ra nuu ndisaa na.
34 Yakan va nï'iin ma ndian
chàkunuu chi'in ndra, tüvi kùmani
nï'iin nakuyi nuu na. Ti ndian ìyo
ñu'u' a ve'e, xìko na yi, ta takan nì'i
na xu'un',
35 tajan chà'a ndio na yi nuu ma
ndra kùu tatun Jesuu, na nata'vi
ndra yi nuu ma ndian chìniñu'u yi.
36 Takan kūu tajan ña'a kùu yi
takua jā'a iin ra nàni Kusé, ra kùu
ñivi Leví, ra kīchi ñuu nàni Chipre.
Ra'ya, jākunani ma ndra tatun Jesuu
ra, Bernabé, ti ma sivi ikan kùuni
yi kà'an yi: Ra ya'a jàndomani inga
ñivi.
37 Tajan ra'ya kùu ra ña ìyo iin
ñu'u' ra, ta xīko ra yi, ta chā'a ra ma
xu'un' nuu ma ndra kùu tatun Jesuu.

5

Ra nàni Ananía chi'in ñasi'i ra, kà'an vi tu'un vata

1 Ìyo iin ra nàni Ananía chi'in
ñasi'i ra Safira. Ta vikan, ti ni nduvi
vi xīko vi iin ñu'u' vi, ta nī'i vi xu'un'.
2 Ta ma ra'ya, ti ndāki'in xe'e ra
java ma xu'un' xīko ra ñu'u' ra chi'in
ma ñasi'i ra, vati nda maa ña chìto
va'a ña ma ña jā'a ra ndia. Ta inga
java yi, chāndaka ra yi nuu ndra
tatun Jesuu, ta kàti ra ti ña'a kùu
tandi'i ma xu'un' nī'i ra.
3 Ta nāka'an Petu' chi'in ra:
—Yo'o Ananía, ¿ta naja chā'un
ña kī'vi ma kui'na tichi animaun?
Ta vitin ti cha kī'viun iti' kini, ta
kùuniun tavaun iin tu'un vata nuu
Tati Ií Ndioo, vati tīndixe'un java
ma xu'un' kuendaun cha'a' ma ñu'u'
xīkoun.
4 Ndicha ti ñu'u' maun kùu yi, ta
ndicha kuii ti kùu xikoun yi ta ni'un
xu'un' cha'a' yi, tuva kùuniun. ¿Va
naja chāniniun ka'un tu'un vata ora
nī'un ma xu'un' cha'a' yi, tuva yöve
takan kùu yi? Yakan va ma tu'un
vata ña já kā'un, tüvi nī ka'un yi nuu
ndyu'uni, vati juuni kà'un yi nuu
Ndioo ndia. —Takan kàti Petu' chi'in
ra.
5 Tajan ora chīni Ananía ma tu'un
kā'an Petu' nuu ra, tajan ma ora
ikani ndūva ra ta chī'í ra. Ta ma ñivi
ka'ìin ikan, ora chīto na ña chī'í ra,
ta kīcha'a na yù'vi ndio na.
6 Tajan ma ora ikani kīchaa iin
ndra yoko tīsukun ndra ja'ma ma
ñunda'yu ra. Ta kuà'an yi chi'in
ndra nuu ni kuchi yi.
7 Ta tichi iin uni ora, tajan chāa
ma ñasi'i Ananía, ta kī'vian ma nuu
ka'ìin ndra. Va tüvi chìtoan ña cha
chī'í ma iian.
8 Tajan te'en kīcha'a chìkatu'un
Petu' nuan:
—Kùuni̱ ña na ka'un ma tu'un
ndaa nui. ¿A ndicha ña ma xu'un'
i'ya kùu ndisaa ma xu'un' nī'i ndo
cha'a' ma ñu'u' xīko ndo? —kàti ra.
Ta te'en nāka'an ña:
—¡Juu! Ndicha kuii ña takan xīko
ndi yi.
9 Tajan te'en nāka'an ndiko Petu'
nuan:
—¿A kuu janda'viña'a ndo ma Tati
Ií Ndioo, kùuni ndo ña kà'an ndo
takan? ¡Na küu yi! Ti chiña cha
vàchi ma ndra chākuchi ma iiun.
¡Ta nda maun, ni kukuchi ndra vitin
ndia! —kàti ra chi'an.
10 Ta ora nāka'an ra te'en, ta juuni
ma ora ikani ndūva ma Safira yatin
nuu ndaa ra, ta chī'an ndia. Ta
ora kī'vi ndiko ma ndra yoko ma
tichi ve'e ikan, ta ndē'e ndra ña cha
chī'an. Tajan ndāki'in ndio ndra ma
ñunda'yuan ta kuàndaka ndra yi ña
na kuchi yi iti' xiin ma iian.
11 Ta ora chīto ndisaa ma ñivi
veñu'u ña te'en kūu, tajan ndisaa na
yū'vi na.

Jànda'a ma ndra tatun Jesuu kua'a' ndian ku'vi chi'in ndatu Ndioo

12 Takan kūu ta Ndioo jàna'a ra
kua'a' ndatu ta seña nuu ma ñivi,
jà'a ma ndra tatun Jesuu. Ta ndisaa
ma ndian chìnuni, inuuni chànini
na ta kùti'vi na tichi kora veñu'u
ka'nu nuu ìyo corredor nàni Sa-
lomón.
13 Ta ndisaa inga ñivi ñuu, töve
kànani na ña tìta'an na chi'in na ma

nuu ka'ìin tì'vi na, vaji ya'a ga tìñu'u
na na.
14 Va endee kì'vi tiá kua'a' ñivi iti'
kuà'an Jesuu, ñivi ña'a ta ra'ii ndia,
vati chìnuni na tu'un ra.
15 Takan kūu tajan tāvani'i ma ñivi
ma ndian ku'vi ma yu'u kai kùtu
chi'in chito na ta yuvi na. Ikan ora
ni ya'a Petu', vaji tu vatini ra, na ya'a
chata na, ikan na nda'a na, kùuni na.
16 Ta juuni, kīchakoyo ñivi ìyo
ñuu yatin xiin ñuu Jerusalén, kùtu
ndiso na ndian ku'vi chàa na. Ta ju-
uni kīchakoyo na chi'in ndian ndiso
tati xaan ndia. Ta ndisaa na ndā'a
na ma ora ikan.

Ndra tatun Jesuu, ndè'e ndra tundo'o, jà'a inga ñivi

17 Tajan kūti'vi ta'an tuku ma ra
sutu chà'nda tiñu chi'in sutu meru
ra ta ndra saduceu, ña nàtu'un ta'an
ndra, ti ya'a tixin ndra ndè'e ndra ña
jà'a ma ndra tatun Jesuu.
18 Tajan ma ora ikan tāchi ndra
ma jandaru, ta tīin ndra ma ndra
tatun Jesuu, ta tī'i ndra ndra vekaa.
19 Va ora chanikuaa ora ka'ìin
ndra tichi vekaa, chāa iin tati va'a
ña jà'a tiñu nuu Ndioo. Ta nūna yi
ma yuve'e nuu ka'ìin ndra, ta tāva yi
ndra. Tajan te'en nāka'an yi chi'in
ndra:
20 —¡Kua'an ndo tichi kora veñu'u
ka'nu! ¡Ta na katitu'un ndo nuu ñivi
ka'ìin ikan naja kua kuu kakú na,
ikan na ni'i na ña na koo va'a na
chi'in Ndioo! —kàti yi chi'in ndra.
21 Ta ora kā'an yi te'en nuu ndra,
ta inga kivi ora tuvi tajan kēe ndio
ndra kuà'an ndra tichi kora veñu'u
ka'nu. Ta ikan kīcha'a ndra jàna'a
ndra nuu ma ñivi.
Tajan juuni ma ora ikan, kūti'vi
ndiko ma sutu chà'nda tiñu chi'in
inga ndracha'nu ìyo ñuu Israel ña
jà'a ndra iin junta ka'nu cha'a' ma
ndra tatun Jesuu ña ka'ìin tichi ma
vekaa. Tajan tāchi ndra ma ndra
jandaru ma vekaa ña na kuki'in
ndra ndra.
22 Ta ora chāa ma ndra jandaru
ma vekaa, ta nānduku ndra ndra. Ta
töva nī nata'an ndra ndra. Ta yakan
va chīkoni'i ndiko ndra nuu ka'ìin
ma ndracha'nu jà'a junta.
23 Ta te'en nāka'an ndra chi'in
ndra:
—Ora chāa ndi ma vekaa, ta ndē'e
ndi ma yuve'e ña ndàsi va'a yi. Ta
juuni ndē'e ndi ña ka'ìin ma ndra
kùmi ma yuvekaa. Va ora nūna
ndi ta kī'vi ndi tichi yi, ta ndē'e
ndi ña töva ma ndra ka'ìin tichi yi.
—Takan kàti ma ndra jandaru chi'in
ma ndracha'nu ikan.
24 Takan kūu ta ora chīni ma ndra
sutu cha'nu kuxini chi'in ra capitán
jandaru ma veñu'u ña kà'an ndra,
tajan te'en kīcha'a ndra nàkanini
ndra:
—¿Nayi ni kuu tiá iti' nuu cha'a'
ña kūu takan? —kùuni ndra.
25 Ta ora juuni kà'anga ndra te'en,
ta juuni ma ora ikani chāa iin ra
nuu ka'ìin ndra ta te'en kàti ra chi'in
ndra:
—Ma ndra, tī'i ndo tichi vekaa,
ndakan ka'ìin ndra tichi kora veñu'u
ka'nu jàna'a ndra nuu kua'a' ñivi
—kàti ra.
26 Yakan va, kuà'an ma ra capitán
chi'in jandaru ra, kuàtiin ndiko ndra
ma ndra tatun Jesuu. Va tüva nī
jati'ini ndra chi'in ndra, ti ndasii
ndra ña jàtindikun ma ñivi ndra
chi'in yuu.
27 Tajan ora chāa ndiko ma ndra
jandaru ma nuu kùu junta jà'a ma
ndracha'nu, tajan chāndaka ndra
ndra nuu ka'ìin ma ndracha'nu
chà'nda tiñu. Ta te'en kīcha'a
chìkatu'un ma sutu chà'nda tiñu
nuu ma ndra tatun Jesuu:
28 —¿Ta naja tüvi jà'a ndo ma ña
kātitu'un ndi nuu ndo? ¿A tüvi
chàku'uni ndo ora kā'an xaan ndi
ña na tüva ìyo yi ña ja'a ndo ña
jàna'a ndo tu'un Jesuu nuu ma ñivi?
Va ndyo'o ti tüvi nī jachi'in ndo ma
ña kā'an ndi nuu ndo. Ta vitin
tandi'i ñivi ñuu Jerusalén i'ya, cha
chìto na ndisaa ma ña jàna'a ndo.
Ta juuni kà'an ndo ña maa ndi kùu
ma ndra chā'ni Jesuu. —Takan kàti
ma ndra sutu cha'nu nuu ndra.
29 Tajan nāka'an Petu' chi'in inga
ma ndra tatun Jesuu te'en nuu ma
ndra sutu cha'nu:

—Ìyo ga yi ña jà'a ndi ma tiñu
kà'an Ndioo, kua ma tiñu kà'an
ndyo'o ndian kùu ñivini.
30 Vati Ndioo, ra kùmi ñivio ndian
chīyo taji'na, juuni rakan kùu ra ña
jānataku ndiko ra Jesuu. Ta Jesuu
ikan kùu ra ña chā'ni ndo nuu kruu
ndia.
31 Ta vitin Ndioo kāni'i ra ra ta
jākunandi ra ra chiyo kua'a ra nuu
ìyo ndatu ra. Ta juuni Ndioo ikan,
kùu ra ña chā'a ra ndatu ra nuu Je-
suu ña na jakakú ra yo, ta ka'nda ra
tiñu nuu yo ndia, ikan na ndikoni'i
yo iti' Ndioo, ta ndakuu yo ndian cha
jānaa Ndioo kuati.
32 Ta cha'a' ña'a ndyu'u chìto ndi
ti ña ndicha kùu yi. Ta nda ma Tati
Ií Ndioo, chā'a yi kuenda naja kua
kūu yi ndia, vati induku ìyo yi chi'in
ndi, ti chà'a Ndioo yi ña na koo yi
chi'in ndisaa ndian jàchi'in ña kà'an
ra. —Takan kàti Petu' chi'in ma ndra
sutu cha'nu.
33 Ta ora chīni ma ndracha'nu
ka'ìin ti'vi, ma tu'un kà'an ma
ndra tatun Jesuu, tajan nduva'a kuii
kāyuni ndra, ta kūuni ndra ka'ni
ndra ndra.
34 Va tañu ma ndracha'nu ikan
ndaa iin ra fariseu, ra nàni Gamaliel.
Ta rakan ti kùu ra iin matru jàkua'a
tutu Ndioo. Ta tìñu'u ma ñivi ra
ti matru va'a kùu ra. Ta ma ora
ikani, ndēta ra ta kīcha'a ra kà'an
ra nuu ma ndra jandaru, ña na tava
ndra ma ndra tatun Jesuu iti' nuke'e
nundani ma ora ikan, vati kùuni ra
natu'un xe'e ra chi'in ma meru ra.
35 Tajan te'en kīcha'a ra kà'an ra
nuu tandi'i ma ndracha'nu ka'ìin
ikan:
—Ndyo'o ndracha'nu ñuu Israel,
¡na ja'a ndo kuenda nuu ndo cha'a'
ña ni ja'a ndo chi'in ndra'ya!
36 ¡Na kuku'uni ndo ti taji'na chīyo
iin ra chūnani Teudas! Ta rakan ti
chānini ra ti iin ra ka'nu ndicha kuii
kùu ra. Tajan nī'i ra iin kumi cientu
ndra'ii ña chàkunuu ndra chi'in ra.
Va kēta iin kivi ña chā'ni inga ñivi
ma Teudas. Ta ma ndian chàkunuu
chata ra, chīnu ndra kuà'an ndra. Ta
ikan ndī'i ndisaa ma tiñu jà'a ra vati
tüvi nda kuenda ma ña jā'a ra.
37 Ta iti' nuuga chīyo inga ra
chūnani Juda, ra ñuu Galilea. Ta ma
tiempu ikan kùu ma kivi nākuiso na
sivi ñivi. Ta rakan ti juuni nī'i ra
kua'a' ñivi ña kàkunuu chi'in ra. Va
indukuni tā'an ra vati juuni chā'ni
ma ñivi ra. Ta juuni chīnu ma ndian
chàkunuu chi'in ra kuà'an na ndia.
38 Yakan va yu'u, kùuni katitu'in
iin ma ña ndaa nuu ndo. ¡Na jaña
ndo ña kànita'an ndo chi'in ma ndra
tatun Jesuu i'ya! Ti tu tu'un ñivini
kùu ma ña kàtitu'un ndra, kùu ya'a
yi numini.
39 Va tu tiñu Ndioo kùu ma ña
jà'a ndra, na küu jakutaxin ndo
ndra. ¡Yakan va na ja'a ndo kuenda
nuu ndo, ta koto känita'an ndo
chi'in Ndioo! —Takan kàti racha'nu
Gamaliel chi'in ma ndra jà'a junta.
40 Ta ikan jan, jāchi'in ndio ndra
ma ña kà'an ra. Yakan va chāki'in
ndiko ndra ma ndra tatun Jesuu, ta
kāni ma ndra jandaru ndra chi'in
yo'o. Tajan te'en nāka'an ma
ndracha'nu nuu ndra:
—¡Na jaña ndo ña kàtitu'un ndo
tu'un Jesuu nuu ñivi! —kàti ndra.
Tajan ma ora ikani jāña ndra ma
ndra tatun Jesuu na ku'un ndra.
41 Takan kūu ta ora kēe ndio
ndra kuà'an ndra, tajan nduva'a kuii
chìsii ndio ndra, ti Ndioo chā'a ña na
nde'e ndra tundo'o cha'a' ma tu'un
Jesuu ña kàtitu'un ndra.
42 Ta ndisaa kivi kàtitu'un ndra,
ta jàna'a ndra tu'un va'a Jesuu, ra
kùu Cristu, nda nikuuni ve'e ñivi a
veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén.

6

Kāchin ñivi chìnuni ucha ta'an ndra tìndee tatun Jesuu

1 Takan kūu yakan va ma tiempu
ikan, tiá ndōkua'a' ma ñivi chìnuni
tu'un Jesuu. Ta tañu na, juuni ìyo
ndian kà'an tu'un griegu, ta juuni
ìyo ndian kà'an tu'un hebreu. Ta
kīcha'a ma ñivi ña'a, ndian kà'an
tu'un griegu kànita'an yu'u vi chi'in
ma ñivi kà'an hebreu, ti kàti vi
ti ñivi ña'a griegu ña ndōo nda'vi,
töve nì'i induku vi ma ndatiñu ña
chìniñu'u vi kua inga vi ña kīndoo

nda'vi. Vati ma ndian chìnuni
jàchaa na ña kachi vi nani kivi.
2 Yakan va ndi uchi uvi ma ndra
tatun Jesuu, jākuti'vi ta'an ndra
chi'in ndisaa ma ndian chìnuni
tu'un Jesuu, tajan te'en nāka'an ndio
ndra chi'in na:
—Töve va'a ña jàña ndi ña
kàtitu'un ndi tu'un Ndioo, kua ña
jacha ndi ña kachi ñivi ti na küyati
ndi ja'a ndi nduvi tiñu.
3 Yakan va ndyo'o yani, ¡va'aga
ña ku'un ndo kachin ndo ucha ta'an
ma ndra iñu'u ña ìyo tañu ndo! Va
nanduku ndo ma ndra ìyo chinituni,
ta ìyo Tati Ií Ndioo chi'in ndia. Ta
nuu ndrakan ìyo yi ña ku'va yo ma
tiñu i'ya, ikan na jacha ndra ña
kachi ma ñivi ña'a nda'vi.
4 Yakan va ndyu'u, endeeni kà'an
ndi chi'in Ndioo, ta juuni endeeni
kàtitu'un ndi ma tu'un Jesuu chi'in
inga ñivi ndia.
5 Yakan va iin tu'uni ndōo ndisaa
na. Ta kāchin na iin ra nàni Esteban.
Ta rakan ti iin ra ya'a ga chìnuni
ma tu'un Jesuu ta jàchi'in va'a ra ña
kà'an ma Tati Ií Ndioo. Takan kūu
ta juuni kāchin ndra ra nàni Lipe,
Prócoro, Nicanor, Timón, Parmenas
chi'in iin ra nàni Kula ndia. Ta
rakan ti iin ra judíu ña kīchi ñuu
Antioquía kùu ra. Vati yüvi ra judíu
kùu ra niku.
6 Ta ora cha kāchin ndra ndra,
tajan chājana'a ndra ndra nuu ka'ìin
ma ndra tatun Jesuu. Ta ikan ndra
tatun Jesuu jūndii ndra nda'a' ndra
xini ndra, ta kīcha'a kà'an ndra
chi'in Ndioo kuenda ndra cha'a' ma
tiñu ni ki'vi ndra.
7 Yakan va kuàndokua'aga ma
ndian chìnuni ñuu Jerusalén jà'a ma
tu'un Ndioo ña kàtitu'un ma ndra
tatun Jesuu. Ta juuni ìyo iin ndra
sutu veñu'u judíu ña cha kīcha'a
jàchi'in ndra tu'un Jesuu ndia.

Tìin ndra Esteban, ta kuàndaka ndra ndra nuu ma ndracha'nu judíu

8 Va tava ìyo ñamani, ta ndatu
Ndioo chi'in Esteban, yakan va chi'in
ma ndatu ikan, jàna'a ra kua'a' seña
ta tiñu ka'nu nuu ñivi ñuu ikan.
9 Va chāa iin kivi ña chīkuta'an
ndra judíu chi'in Esteban. Ta
ndrakan ti ndra kīchi iti' veñu'u
ndian judíu ña nàni: Veñu'u Ñivi
Cha Kākú Nuu Tundo'o. Ta tañu
ndra ìyo ndra kīchi ñu'u' Cirene,
ta ñu'u' Alejandría. Juuni ìyo ndra
kīchi ñu'u' Cilicia ta ñu'u' Asia. Ta
ikan jan kīcha'a ndra kànita'an yu'u
ndra chi'in Esteban.
10 Va nï'iin ma tu'un kà'an ndra,
tüvi nī tandaa yi ma tu'un kà'an ra.
Ti ma tu'un ikan chi'in chinituni ma
Tati Ií Ndioo kà'an ra yi.
11 Yakan va ma ndrakan, tīa'vi
ndra inga ndra ña na tisokuati
ndra Esteban. Tajan ndrakan te'en
nāka'an ndio ndra chata ra:
—Ra'ya kùu ra ña chīni ndi ña
endee kà'an ti'ini chata Moisés ta
chata Racha'nu Ndioo ndia —kàti
ndra.
12 Takan kūu yakan va, te'en jā'a
ndra ña jākayuni ndra ma ñivi ñuu
ikan, chi'in ndracha'nu, ta ndra ma-
tru jàkua'a tutu Ndioo ndia. Tajan
tīin ndio ndra Esteban, ta chāndaka
ndra ra nuu kùti'vi sutu cha'nu
chi'in ndracha'nu judíu.
13 Ta juuni nānduku ndra ma ndra
tìsokuati ndra chata chi'in tu'un
vata. Tajan te'en nāka'an ndio ndra
chata ra:
—Ra'ya kùu iin ra endee küuni
jaña ra ña kà'an ti'ini chata veñu'u
ka'nu yo ta chata tu'un Ndioo tāa
Moisés taji'na ndia.
14 Ta juuni chīni ndi ña kà'an ra
ti Jesuu, ra ñuu Nazaret, ni janduva
ra veñu'u ka'nu i'ya, ta ni sama ra
ndisaa ma costumbre ña kā'an ma
racha'nu Moisés, ña ìyo yi ña ja'a yo.
—Takan kà'an ndra.
15 Yakan va ma ndra sutu cha'nu,
ta ndisaa ma ndian ka'ìin ikan, ora
ndē'e ndra nuu Esteban ña kàa yi
takua kàa nuu iin tati va'a jà'a tiñu
nuu Ndioo.

7

Tu'un kà'an Esteban nuu ma ra sutu cha'nu

1 Yakan va te'en kīcha'a ndio ma
sutu cha'nu chìkatu'un ra nuu Este-
ban:

—¿A ndicha ma tu'un kà'an ndra chataun? —kàti ra.
2 Tajan Esteban te'en nāka'an ndio ra chi'in ra:
—Ndyo'o yanı̱ ta ndyo'o ndracha'nu, ¡na kuni va'a ndo ña ni ka'in! Ti Ndioo ka'nu kēta ra nuu Abraham, ra kùu ñivio chīyo taji'na ora chīyo ra ñu'u' nàni Mesopotamia, ma ora takä'an ku'un ra koo ra ñuu Harán.
3 Ta ora kēta Ndioo nuu ra ta te'en nāka'an ra chi'in ra: "Na ndakoun ñu'ụn ta ñiviun, ta na ku'ụn iti' ni jana'i nuụn", kàti Ndioo chi'in ra.
4 'Yakan va kēe ndio Abraham ñu'u' Caldea, ta kuà'an ndio ra kuàkoo ra ñuu Harán. Ta ora cha chī'í tatá ra, tajan Ndioo tāchi ra Abraham na kichi ra koo ra ñu'u' nuu ìyo ndo vitin.
5 Va ma kivi ikan tüvi nī cha'a Ndioo ni ita'vi ñu'u' nuu Abraham ni nuu kundaa, vaji iin chiyo cha'a ra. Va Ndioo chā'a ra tu'un nuu Abraham ña tiá iti' nuu ni ku'va ra ñu'u' i'ya nuu ra. Ta ora kuvi ra ni kindoo yi kuenda ma ñivi tata ra ña ni koo itaan a isaa. Yakan va ma tiempu ikan chā'a Ndioo tu'un nuu ra, vaji nï'iin se'e ra takä'an koo.
6 Tajan te'en nāka'an tuku Ndioo nuu ma Abraham: "Ma ndian kùu ñiviun ña ni koo tiá iti' nuu, ni koo na iin kumicientu kuiya iin ñuu nuu chika nuu yüvi ñu'u' na. Ta ikan juuni ni kuu na musu jàtiñu saani kuenda ma ñivi ñuu ikan ndia. Ta ndian ìyo ñuu ikan, ni jande'e na tundo'o na." Takan kā'an Ndioo nuu Abraham.
7 Takan kūu tajan te'en nāka'an tuku Ndioo nuu ra: "Yu'u ni jande'i tundo'o ma ndian ni jande'e tundo'o ma ñiviun. Ta ikan jan ma ñiviun ni kee ndiko na ma ikan, ta ni kichi ndiko na inga cha'a' ñu'u' i'ya. Ta i'ya juuni ni jaka'nu na yu'u." Takan kàti Ndioo chi'in Abraham.
8 Tajan Ndioo jāndo'iin ra tu'un chi'in Abraham, ta nāka'an tuku ra chi'in ra ña na ka'nda ra ñii nuu ika ma ndra se'e ra, ikan na jana'a yi ti ndicha ña ñivi Ndioo kùu yo. Yakan va ora kēta una kivi ña kāku ma ra se'e ra Isaac, ta chā'nda ndio Abraham ñii nuu ika ra, tava kàti Ndioo chi'in ra. Ta juuni takan jā'a Isaac chi'in ra se'e ra Jacob. Ta Jacob juuni takan jā'a ra chi'in ndi uchi uvi ndra se'e ra. Yakan va ndisaa ndrakan kūu ma ndra nunuu ña kūu ñivi ndisaa yo, ndian ñuu Israel niku.
9 'Takan kūu ta juuni ma ndra se'e Jacob, ndra kūu ñivio ikan, kùu ndra ña xīko ndra ra yani ndra Kusé, ti tixin ndra ndē'e ndra ra. Yakan va xīko ndra ra nuu ma ñivi, ikan na kunda'a na ra ku'un na iti' ñu'u' Egiptu. Va Ndioo ra kùmi Kusé,
10 jākakú ra ra nuu ndisaa tundo'o ña ndē'e ra. Ta juuni chā'a ra kua'a' chinituni ra nuu ra, ikan na ni'i ra ma ñamani ma rey faraón, ra chà'nda tiñu ñu'u' Egiptu. Yakan va chā'a ma ra faraón tiñu kuvienu nuu ra ña na ka'nda ra tiñu nuu tandi'i ñu'u' Egiptu ta nda ma ve'e ra ndia.
11 'Ta ikan kēta iin kivi ña chīyo kua'a' tama ta tundo'o ndisaa ñu'u' Egiptu ta ñu'u' Canaán, ti töve nì'i ma ñivio, ndian chīyo taji'na, ma ña kachi na.
12 Tajan ora chīto Jacob ña ìyo trigu ñu'u' Egiptu, tajan tāchi ra ma ndra se'e ra, ndra kūu ñivio, ña na kujata ndra trigu iti' tikan. Ña'a kūu ma cha'a' nunuu ña chā'an ndra ñu'u' Egiptu.
13 Takan kūu ta ora chāa ndra cha'a' uvi, tajan nākoto ndio Kusé ndra, ña yani ra kùu ndra. Ta takan chīto ma ra faraón yo kùu ñivi Kusé.
14 Ta ikan Kusé tāchi ra tiñu chi'in ndra yani ra, ña na ku'un ndra kuka'an ndra chi'in tatá ndra, ra kīndoo ñu'u' Canaán, ña na kichi ra ñu'u' Egiptu chi'in ma ndi uni xiko cha'un ta'an ma ndian kùu ñivi ra. Tajan ndisaa na kuà'an ndio na ñu'u' Egiptu nuu ìyo Kusé.
15 Ta takan kūu ña Jacob chā'an ra chākoo ra ñu'u' Egiptu. Ta ikan chī'í ra. Ta juuni ikan chī'í kua'a' ndian kūu ñivio taji'na ndia.
16 Va kēta iin kivi ña tāvani'i ndiko ñivio ma iki Jacob chi'in iki se'e ra ñu'u' Egiptu. Ta chākuchi ndra yi iin nuu ñaña ña jāta ma Abraham nuu

ndra se'e Hamor ma ñu'u' Siquem taji'na.
17 ’Takan kūu ta ma ñivi ñuu Israel cha kuàndakuu kua'aga na ma ñu'u' Egiptu nuu chīyo na tatiempu ma ora chani kuyatin tiempu ña ni jachinu Ndioo tu'un chā'a ra nuu Abraham, ña ni ku'va ra ñu'u' nuu ra ta nuu tandi'i ñivi ra.
18 Ta ma ora ikan kēta inga rey, ra chà'nda tiñu ñu'u' Egiptu. Ta rakan ti tüvi nī nakoto ra Kusé, vati cha ìyo kua'a' kuiya ña chī'í ra.
19 Ta rey ikan kùu ra ña jānda'viña'a ra ñuu yo. Ta jānde'e ra tundo'o ma ndian kūu ñivio ndia. Ta jā'a ra ña na ndakoo na ma ndiakuati se'e na, ikan na kuvi na ta tüva ga kuinaa kua'a' na.
20 Takan kūu ta juuni ma kuiya ikan kùu yi ña kāku Moisés. Ta rakan ti iin pa'a ña nduva'a kuii kùuni Ndioo nde'e ra kùu ra. Ta kūmi tatá ra chi'in ma'á ra ra tichi ve'e vi. Va ora chīnu Moisés uni yoo ra,
21 tajan ndākoo ndio vi ra na kuvi ra. Va nāta'an iin ña se'e ma rey faraón ra, ta ndāki'an ra, ta jākua'nuan ra takua kùu iin ra se'e maa ña.
22 Ta ikan jākua'a ra tandi'i ña ìyo chinituni ma ñivi egipciu ora kūmi ma ña se'e ra faraón ra. Yakan va ndākuu ra iin ra ya'a ìyo chinituni chi'in ma tu'un kà'an ra, ta chi'in tiñu jà'a ra ndia.
23 ’Ta ora chani chinu ra uvi xiko kuiya, tajan kīcha'a ra nàkanini ra, ti kùuni ra kunde'e ndiko ra ndian Israel ndian kùu ñivi ra ma nuu ìyo na.
24 Ta ora chānde'e ra nuu ìyo na, ta ikan ndē'e ra ña nduva'a kāni iin ra ñuu Egiptu iin ra ñuu Israel, ra kùu ñivi ra. Ta ma ora ikani kī'vi ra tīndee ra ma ra ñuu Israel. Ta takan chā'ni Moisés ma ra ñuu Egiptu cha'a' ma kuati ña jā'a ra.
25 Jā'a Moisés takan, ti chànini ra ña ma ñivi maani ra ni ka'an na ña kùu ra iin ra jàkakú ñivi ra ìyo ñuu Egiptu chi'in ndatu Ndioo, kùuni ra. Takan chànini ra, va yöve takan kūu yi ti java siin chānini na.
26 Tajan inga kivi Moisés nāta'an ra uvi ta'an ma ndra ñuu Israel ña kànita'an ndra. Ta ora kī'vi ra ña kūuni ra jakutaxin ra ndra, tajan te'en nāka'an ra nuu ndra: “Ndyo'o xaa, ta, ¿naja kànita'an ndo, ta juuni yani ndo kùu ndo?” Takan kāti ra chi'in ndra.
27 Tajan ma ra jàti'ini chi'in meru ra, tīndani'ni ra Moisés ta te'en nāka'an ra nuu ra: “¿Yo tāchi ñu̱n ña na jañata'un ta na ka'ndaun tiñu nuu ndi? ¿Ta yo jāndaku ñu̱n iin ra vesi, ra jàndondaa kuati kuenda Ndioo?
28 ¿A kùuniun ka'niun yu'u takua jā'un chi'in ma ra ñuu Egiptu iku?, kùuniun.” Takan kāti ra chi'in Moisés.
29 Tajan ora chīto Moisés ña kua'a' ñivi chīto ña chā'ni ra iin ra ñuu Egiptu, tajan ma ora ikani chīnu ra kuà'an ra inga ñu'u' ña nàni Madián. Ta ñu'u' ikan ti, vaji yüvi ñu'u' ra kùu yi, va ikan nī'i ra ñasi'i ra. Ta chākoo uvi ta'an se'e ra chi'an.
30 ’Takan kūu ta ora yā'a uvi xiko kuiya ña ìyo ra ma ikan, tajan chāa iin kivi ña kuà'an ra kuàkakunuu ra iin tichi ku'u ña kàndii yatini iin yuku nàni Sinaí. Ta ikan ndē'e ra ña kàyu iñu ndu'va. Ta java ma iñu ikan ndē'e ra iin tati va'a jà'a tiñu nuu Ndioo.
31 Ta ora ndē'e Moisés yi, ndava kuà'an tati ra. Ta ora jākuyatin ra ra tiá, ikan na kuu nde'e va'aga ra yi, kùuni ra. Ta ikan jan te'en kīcha'a nàka'an ndio ma Racha'nu Ndioo chi'in ra:
32 “Yu'u kùu Ndioo ndisaa ñiviun, ndian chīyo taji'na. Kùi Ndioo kùmi Abraham, ta Isaac, ta Jacob.” Ta ora chīni Moisés ña kà'an Ndioo te'en nuu ra, ta kīcha'a ra ndàyu ra jà'a ña ndasii ra. Ta cha'a' yakan kùu yi ña tüva ga kanani ra nde'e ra ma ikan.
33 Tajan te'en nāka'an tuku Ndioo nuu ra: “Na tavaun ndichan indii cha'un, ti ma nuu ndaun ya'aga ií yi.
34 Ta cha chìto va'i, ti vitin ndè'e ñivi̱ tundo'o nuu ìyo na ñuu Egiptu, ti cha chīni̱ ña ndà'yu na. Ta yakan

va vàchi̱ jàkakúi na. ¡Na kichiun ti
ni tachi̱ ñu̱n ñu'u' Egiptu!” Takan
kàti Ndioo chi'in Moisés.
35 ’Ta ma ndian kūu ñivio chīyo
tatiempu ya'aga kūsooni na nde'e na
nuu Moisés, ta kā'an na chi'in ra
ña na küuni na ña na kuu ra iin
vesi, ra ka'nda tiñu nuu na. Va vaji
takan chānini na, va Ndioo kùu ra
ña kāchin ra Moisés ña na ka'nda ra
tiñu nuu na, ta jakakú ra na nda'a'
ma ñivi ìyo ñuu Egiptu cha'a' ña
tīndee ma tati jà'a tiñu nuu Ndioo
ra ora kēta yi nuu ra ma nuu kàyu
ma iñu ndu'va tichi ku'u.
36 Yakan va Moisés kùu ra ña
tāvani'i ra ma ñivio, ndian chīyo
taji'na ma ñuu Egiptu. Ta jā'a ra
ndatu ta seña, ikan na nde'e ma ñivi
yi ma ora jākakú ra na ñu'u' Egiptu,
ta ora jāchiyo ra Tañu'u Kua'á chi'in
na ndia. Ta juuni jā'a ra ndatu ta
seña kuenda na ma ndi uvi xiko
kuiya ña chākunuu ra chi'in na tichi
ku'u.
37 Takan kūu ta juuni ma Moisés
kùu ra ña kātitu'un ra te'en nuu ma
ndian israelita: “Ndioo ni ja'a ra ña
na keta iin ra kàtitu'un tu'un yu'u
Ndioo tañu yo, indukuni kua mai”,
kàti ra.
38 Takan kūu ta juuni chā'an ma
Moisés ma junta chīyo ma tichi ku'u
nuu kàcha'an ma ndian israelita. Ta
ma siki iin yuku nàni Sinaí nī'i ra
tu'un Ndioo jā'a iin tati jà'a tiñu nuu
Ndioo, tajan jāna'a ndiko ra yi nuu
ma ndian ñivio chīyo taji'na ndia.
Ta ma Moisés ikan nī'i ra ma tu'un
Ndioo ña jàna'a nuu yo naja kua nì'o
na koo yo endeeni ndia.
39 ’Va ma ndian kùu ñivio chīyo
taji'na, tüvi nī kuuni na jachi'in na
ma ña kā'an Moisés. Ti java kūxaan
na ra, va ma ña chānini na kùu yi ña
na chikoni'i ndiko na ñuu Egiptu.
40 Takan kūu tajan te'en kà'an
ndio na chi'in Aarón, ra yani
Moisés: “¡Na ja'un uvi uni ndioo
ña na ka'nda tiñu nuu ndi, ti töve
chìto ndi nayi jà'a chi'in Moisés, ra
tāvani'i yo ñuu Egiptu!”, kàti na.
41 Ta ikan jā'a na iin yutun ií ña
oro ña kàa takua kàa iin vecerru.
Tajan chà'ni ndio na kiti ña sòkó na
nuu run, ta jà'a na iin viko kuenda
ma ndioo ña jā'a na chi'in juuni
nda'a' na.
42 Yakan va Ndioo chūndachiyo ra
xiin na, ta ndākoo ra na, ta chā'a
ra ña na jaka'nu na chele ña ìyo
andivi. Yakan va cha'a' yakan kùu yi
ña te'en kà'an ma tutu tāa ma ndra
kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo:
Ndyo'o ndian israelita, ndicha kuii ti
Ndioo kùi,
va yöve nuu yu'u, sōkó ndo kiti ña
chà'ni ndo ora chàkunuu ndo
tichi ku'u ma uvi xiko kuiya.
43 Vati tiá kùuni ndo nde'e ndo ma
yutun ií ña nàni Moloc nuu
indii yi tichi veñu'u ja'ma.
Ta tiá kua'a' kùuni ndo nde'e ndo
chele ma ndioo ña nàni Refán
kua yu'u ndia.
Ndisaa yakan kùu ma ndioo ña
jātuvi maa ndo chi'in nda'a'
ndo.
Ta juuni yakan kùu ma ña jàka'nu
ndo ndia.
Yakan va ni namai ma ñu'u' ndo.
Ta ni jaku'in ndo iti' nuu chika ga
ma iti' ñu'u' Babilonia, kàti
Ndioo.
44 ’Ta ma ndian ñivio chīyo taji'na,
tichi ku'u ikan ìyo iin veñu'u kùva'a
chi'in ja'ma. Ta juuni tichi yi kàndii
yuu ña ndiso tu'un ley Ndioo nuu.
Vati takan kā'an Ndioo chi'in Moisés
ña na jandova'a ra yi takua kàa ma
ve'e ña jàna'a ra nuu ra.
45 Yakan va ma veñu'u ikan, jāya'a
ndra yi nuu ndra se'e ndra. Ta
ndrakan ndiso ndra yi, kīchaa ndra
ñu'u' i'ya ora jākanaa ndra kua'a'
kuati chi'in ñivi yüvi judíu jā'a Jo-
sué. Vati Ndioo tīndee ra Josué,
ña jākunu ra ñivi yüvi judíu ñu'u'
i'ya. Takan kūu ña jàka'nu ndian
kūu ñivio Ndioo tichi veñu'u ja'ma
ndaa ikan, nda kati kēta tiempu ña
ndāki'in Rey David tiñu.
46 Ta ma Rey David, nī'i ra ñamani
nuu Ndioo. Tajan chīkatu'un ra
nuu Ndioo tu kuu jandova'a ra inga
veñu'u chi'in yuu ña kùu koo Ndioo
ra jāka'nu tatá yo Jacob ora chīyo ra
tatiempu. Ta ikan kùu jaka'nu ñivio

ra tichi yi, kàti David chi'in Ndioo.
Va nī kuu yi.
47 Vati Salomón, ra se'e David, kùu
ma ra jā'a ma veñu'u ka'nu kuenda
Ndioo.
48 Vaji ma Ndioo ìyo andivi, tüvi
ìyo ra ma tichi ve'e jàndova'a ñivi,
yakan va te'en nāka'an ma ra kà'an
chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na cha'a'
yi:
49-50 Andivi kùu ma nuu nandi̱
chà'ndai tiñu, kàti Ndioo.
Ta ñuñivi kùu nuu nìndee cha'i.
Yakan va tu takan kùu yi, ¿ta naja
kua kuu ja'a ndo iin ve'e
kuendai?, kùuni ndo. ¡Na küu
yi!
Ti yu'u kùu ma ra jātuvi tandi'i ma
ña ìyo ñuñivi i'ya,
yakan va na küu ja'a ndo iin ve'e
nuu koi ña nìndei, kàti ma
Racha'nu Ndioo.
Takan kà'an ndra kà'an chi'in tu'un
yu'u Ndioo.
51 '¡Va ndyo'o ya'a ndava anima
ndo, ti indukuni jà'a ndo takua jà'a
ma ndian tüvi chìnuni ña kūu ñivio
chīyo tatiempu! Vati tüvi jà'a ndo
ma ña kùuni ma Tati Ií Ndioo ña jà'a
ndo.
52 Ti ma ndian kūu ñivio chīyo
taji'na, jāti'ini na chi'in ndra kà'an
chi'in tu'un yu'u Ndioo, nda kati
chā'ni ndra ndra. Ti juuni maa
ndrakan kātitu'un ndra ti ni kichi
ma Cristu, ra kùu iin ra ndaa. Ta
vitin ma ra ndaa ikan, cha kīchi ra,
va ndyo'o, ti xīkoña'a ndo cha'a' ra,
ta juuni maa ndo chā'ni ndo ra.
53 Vaji ndyo'o cha nī'i ndo ma ley
Ndioo jā'a ma tati jà'a tiñu nuu ra,
va nda vitin juuni takä'an jachi'in
ndo ma ña kà'an yi.

Nuu chì'í Esteban

54 Takan kūu ta ora chīni ndra ña
te'en kā'an Esteban, ta ndava kāri'u
nu'u ndra ña kūxaan ndra nde'e
ndra nuu ra.
55 Va tava Esteban ya'a ìyo Tati Ií
Ndioo chi'in ra. Ta ora kāni'i ra nuu
ra ndè'e ra iti' andivi, ta ikan ndē'e
ra nuu ìyo Ndioo ña chà'nda ra tiñu,
ta Jesuu ndaa ra chiyo kua'a ra ndia.
56 Ta ora ndē'e Esteban ma iti'
andivi, tajan te'en nāka'an ra nuu
ndra ka'ìin chi'in ra:
—¡Nde'e ndo! Ti vitin ndè'i ña
endee nùna tichi andivi. Ta Jesuu ra
Se'e ñivi tāchi Ndioo, ndaa ra chiyo
kua'a Ndioo. —Takan kāti Esteban
chi'in ndra.
57 Va ndrakan chāsi ndra so'o
ndra, ikan na töve kuni ndra ña
kà'an ra. Tajan endee kùvaa ndra
kuà'an ndra nuu ndaa Esteban.
58 Ta tāvani'i ndra ra iti' yu'u ñuu,
ta ikan kīcha'a kàni ndra ra chi'in
yuu. Ta ma ndra testigu ndra nunuu
ndra ji'na ga kāni yuu chata Esteban,
tāva ndra ja'ma ìsukun ndra, ta
chā'a ndra yi nuu iin ra tivaa, ra
nàni Saulu, na kumi ra yi.
59 Juuni yanga kāni ndra yuu
chata Esteban, ta te'en nāka'an ra
chi'in Ndioo:
—¡Yo'o Racha'nu Jesuu, na
ndaki'un animai vitin! —kàti
Esteban.
60 Ta ikan jan chūnandi chiti ra ta
nāka'an ni'i ra:
—¡Yo'o Racha'nu na tïsokuatiun
ndra cha'a' ma kuati jà'a ndra!
—kàti ra.
Tajan ora chinu kà'an ndio Este-
ban te'en, ta chī'í ra.

8

1 Tajan ma rayoko nàni Saulu,
ndaa ra nuu chī'í ma Esteban ña
kàtitu'un ra ti va'ani jā'a ndra ña
chā'ni ndra ra.

Saulu, kùuni ra kanita'an ra chi'in ñivi chìnuni tu'un Jesuu

Takan kūu ta juuni ma kivi ikan
ndisaa ma ñivi chìnuni tu'un Je-
suu ña ìyo ñuu Jerusalén, kīcha'a
na ndè'e na kua'a' tundo'o jà'a
ma ndian chà'nda tiñu nuu ñivi
judíu. Yakan va chīnu na kuà'an
na kuàkuita kuati na ta'ii'iin ñuu
ña kàndii iti' ñu'u' Judea ta ñu'u'
Samaria ña kùuni na kakú na. Va
ma ndra kùu tatun Jesuu, töve
kuà'an ndra, vati kīndoo ndra ñuu
Jerusalén.
2 Takan kūu tajan uvi uni ma ndra
jàka'nu Ndioo nduva'a kuii va'a,

kīcha'a ndra kàchaku ndra cha'a' Esteban, tajan chākuchi ndio ndra ra.
3 Ta ma tiempu ikan Saulu jànde'e ra tundo'o ma ndian chìnuni tu'un Jesuu. Ta kì'vi ndio ra tave'e tave'e na, ma ñivi ña'a' a ra'ii, tàvani'i ra na ve'e na, ta tì'i ra na vekaa cha'a' ña chìnuni na.

Ra nàni Lipe, kàtitu'un ra tu'un Jesuu nuu ñivi ñu'u' Samaria

4 Takan kūu va ma ñivi kēe ma ñuu Jerusalén chītakuati na ta ñuu ta ñuu, kīcha'a na kàtitu'un na tu'un Jesuu ma nuu chāa na.
5 Yakan va iin ma ra chàkunuu chi'in na, ra nàni Lipe kēe ra kuà'an ra iti' ñuu ka'nu kàndii ñu'u' Samaria. Ta ikan kīcha'a jàna'a ra nuu na tu'un Cristu.
6 Kua'a' ma ñivi ñuu ikan, kūti'vi na ta jāchi'in na ma tu'un ña kàtitu'un Lipe, cha'a' ña ndē'e na ndisaa ma ndatu Ndioo ña jà'a ra.
7 Tajan kua'a' ñivi ìyo tati xaan chi'in, ora chīni na tu'un Cristu ña kà'an Lipe, tajan kīcha'a ma tati xaan kànachaa yi, tajan kēe ndio yi na. Ta juuni ndā'a kua'a' ndian cha'a pe'lu jà'a ra ndia.
8 Ta cha'a' ña'a kùu yi ña ma ñivi ñuu ikan ya'a ga chìsii na.

Simón rakui'na

9 Takan kūu ta ma ñuu ikan ìyo iin ra nàni Simón. Ta rakan ti tatiempu jānda'viña'a ra kua'a' ñivi ñuu Samaria chi'in tu'un kui'na ña chìto ra. Ta ndava kuà'an tati na jà'a ra chi'in ma tiñu ña ya'a chìto ra. Ta chi'in yakan jà'ani ra ti iin ra ka'nu kùu ra ndia.
10 Yakan va ndisaa ma ñivi cha'nu, ta nda ndiakuati jàchi'in na ndisaa ma ña jà'a ra. Tajan te'en nāka'an ndio na ora ndē'e na ña jà'a ra:
—Ra'ya kùu iin ra ka'nu ña ìyo ndatu Ndioo chi'in —kàti na.
11 Ta ma ñivi ikan endee tüvi jàña na ña jàchi'in na ndisaa ma ña kà'an ra, ti cha jānda'viña'a ra na kua'a' tiempu chi'in ma tu'un kui'na ña chìto ra.
12 Vati ora chīnuni na iin tu'un Ndioo ña kàtitu'un Lipe kuenda ña naja kuu ki'vi na nuu chà'nda Ndioo tiñu ta naja jàkakú Jesucristu yo chi'in ndatu ra, ndisaa ñivi, ña'a' a ra'ii, kūnduta na ma ora ikani, ti chīnuni na ma ña kà'an ra.
13 Takan kūu tajan ma ra nàni Simón juuni chīnuni ra ña kà'an ma Lipe, ta kūnduta ra ndia. Tajan tāndikun ndio ra chàkunuu ra chata Lipe, nuu kuà'an ra. Ta ora ndè'e ndio ra ma ndatu ta seña ña jà'a ma Lipe tajan ndava kuà'an anima ra.
14 Va ora chīto ma ndra tatun Jesuu, ndra ìyo ñuu Jerusalén, ña ñivi ìyo ñu'u' Samaria cha chìnuni na tu'un Jesuu, tajan tāchi ndio ndra ra nàni Petu' chi'in Xuva na ku'un ndra ma ndakan.
15 Takan kūu tajan ora chāa ndra ma ñu'u' Samaria, tajan kīcha'a ndra kà'an ndra chi'in Ndioo kuenda ma ñivi chìnuni, ikan na ndaki'in na ma Tati Ií Ndioo,
16 ti juuni takä'an koyo ma Tati Ií Ndioo chata nï'iin na, ti tava kūndutani na chi'in sivi Racha'nu Jesuuni.
17 Yakan va Petu' chi'in Xuva, jūndii ndra nda'a' ndra xini ma ndian chìnuni ikan, na ki'vi ma Tati Ií Ndioo tichi anima na.
18 Takan kūu ta ora ndē'e ma Simón ña kīchakoyo ma Tati Ií Ndioo ora jūndii ndra ma nda'a' ndra xini ma ndian chìnuni, tajan kīcha'a ra chà'a ra xu'un' nuu ndra cha'a' ña kùuni ra ni'i ra ma ndatu indukuni kua maa ndra.
19 Tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:
—Xiko ndo ma ndatu i'ya nui ikan kùu ku'vai Tati Ií Ndioo nuu ndisaa ñivi jùndii̱ nda'i xini —kàti ra.
20 Tajan te'en nāka'an ma Petu' chi'in ra:
—¡Na naa ma xu'u̱n' chi'un!, vati chìniniun ti chi'in xu'un' kùu jataun ma ndatu Ndioo ña chà'a saani ra nuu yo.
21 Yakan va yo'o, na tüvi ìyo yi ña ja'un ma tiñu i'ya. ¡Vati kuenda Ndioo ma ña chàniniun chi'in animaun na tüvi va'a yi!
22 ¡Na ndakoun ma ña kini ña chàniniun! Ta na ka'an nda'viun

chi'in Ndioo, nde'o tu jaka'nuni ra
ñu̱n cha'a' ma ña kini ña chàniniun
chi'in animaun.
23 Vati cha chìtoi ti iin ra ya'a
tixin kùu̱n, ta juuni kùu̱n iin ra
küu ndakoo ña jà'a ma kuati ndia.
—Takan kàti Petu' chi'in ra.
24 Tajan te'en nāka'an ndio ma
Simón:
—Na ka'an ndo chi'in Ndioo cha'i,
ikan na tüvi ta'in takua kà'an ndo ña
ni ta'in —kàti ra.
25 Tajan ora cha chīnu ña
kàtitu'un Petu', Xuva ta chi'in Lipe
tu'un Jesuu nuu ma ñivi, ta jàna'a
ndra ndatu Ndioo nuu na. Tajan
chīkoni'i ndiko ndra kuà'an ndra iti'
ñuu Jerusalén. Ta ninii iti' kuà'an
ndra jàna'a ndra tu'un va'a cha'a'
Racha'nu Jesuu nuu ma ñivi ìyo ma
ñuu kuati kàndii ñu'u' Samaria.

Lipe chi'in iin ra kīchi iti' ñu'u' Etiopía

26 Takan kūu tajan iin tati jà'a tiñu
nuu Ndioo, te'en nāka'an yi chi'in
Lipe ma ñuu Jerusalén:
—¡Ndeta! Ta keun ta ku'u̱n iti'
ninuu ta ikan ndaki'un iti' kuà'an
ñuu nàni Gaza. Ta ma iti' kuà'an
ñuu ikan, ti ya'a yi iin tichi ku'u
—kàti yi.
27 Tajan ndēta ndio ma Lipe ta
kēe ra kuà'an ra. Ta ma tichi iti'
kuà'an ra, chīkuta'an ra iin ra indii
tichi carreta ña kīchi ñu'u' Etiopía.
Ta rakan ti ndiso ra tiñu ña kùmi
ra ndisaa ña va'a ìyo nuu ma reina
ña chà'nda tiñu nuu tandi'i ñivi
ñu'u' Etiopía. Ta rakan ti chā'an ra
chājaka'nu ra Ndioo ñuu Jerusalén.
28 Ta iti' chīkoni'i ra kuà'an ra ñuu
chi'in run, tajan nàndi ra jàkua'a
ra tutu tāa ra Isaía, ra kà'an chi'in
tu'un yu'u Ndioo taji'na.
29 Tajan ma Tati Ií Ndioo, te'en
nàka'an ndio yi chi'in Lipe:
—Kua'an kuàjayatiun ñu̱n nuu
kuà'an carreta ikan —kàti yi chi'in
ra.
30 Tajan ora kūyatin ndio ma Lipe
yatin xiin run, tajan chīni ra ña ma
ra Etiopía jàkua'a ra tutu Ndioo tāa
Isaía. Ta ikan jan chīkatu'un Lipe
nuu ra:
—¿A kùtuniniun ma ña jàkua'un?
—kàti ra chi'in ra.
31 Tajan te'en nāka'an ma ra
Etiopía chi'in ra:
—¿Na ja'un kùu kutunin̲i ña kà'an
yi, tuva töve yo jàna'a nui? —kàti
ra.
Ta ikan jan kà'an ra chi'in ma
Lipe, na ndaa ra ta kunandi ra yatin
xiin ra.
32 Takan kūu ta ma nuu kuà'an ma
ra Etiopía jàkua'a ra te'en kà'an yi:
Ni ta'an ra takua tà'an iin mvechala
ora kuàndaka na ri nuu ni
kuvi ri.
Ta juuni takua tà'an ma mvechala
ña tüvi ndà'yu ri ora sòkon na
ixi ri,
takan ni tà'an ra ndia,
ti taxiini ni kindoo ra ora ni nde'e ra
tundo'o.
33 Yakan va ora ndē'e ra tundo'o töve
nī keta nï'iin yo kà'an cha'a'
ra.
Vati rakan chī'í ra, ta töve nī chiyo
nï'iin se'e ra,
ti ma ñivi kīndaa na ma kivi ña ni
koo ra ma ñuñivi.
34 Tajan te'en nāka'an ndio ma ra
Etiopía chi'in ma Lipe:
—Chìkain ñamani nu̱u̱n na kat-
itu'u̱n nui, ¿yo chata kā'an ma ra
kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na?
¿A juuni chata maa ra, a chata inga
tuku ra kà'an ra? —kàti ra.
35 Ta juuni ma tu'un ña já jākua'a
ma ra Etiopía ikan, Lipe nāka'an ra
ti juu cha'a' Jesuu kà'an yi, tajan
kīcha'a kàtitu'un kachin ra tu'un
cha'a' Jesuu naja kua jàkakú ra ma
ñivi ndia.
36 Tajan ma tichi iti' nuu kuà'an
ndra, kēta ndra iin nuu ìyo takuii,
ta te'en nāka'an ra chi'in ma Lipe:
—¡Nde'e! Ti ikan ìyo takuii. ¿A
kùu kundutai ma ikan?, kùuniun.
—Takan kàti ma ra Etiopía.
37 Tajan ma Lipe te'en nāka'an ra
chi'in ra:
—Tu chìnuniun chi'in ndisaa ani-
maun, kùu kundutaun —kàti ra.
Tajan te'en nāka'an ndio ma ra
Etiopía chi'in ma Lipe:
—Juu chìnun̲i ña ma Racha'nu Je-
sucristu kùu ra, ra Se'e Ndioo —kàti
ra.

38 Ta ikan jan nāka'an ra chi'in ra
kùu musu ra, ña na kutaa ra ma
carreta. Tajan ora chūndaa ndio
run, ta nūu ndio ma ra Etiopía chi'in
ma Lipe nuu ìyo takuii. Ta ikan jan
Lipe kīcha'a ndio ra jàkunduta ra
ra.
39 Tajan ora kēe ndio ndra tichi
takuii, tajan ma Tati Ií Ndioo
ndāki'in yi Lipe. Ta töva nī nde'e
ndio ma ra Etiopía ra inga cha'a'. Va
ya'a chìsii ra kēe ndiko ra kuà'an ra
chi'in carreta ra.
40 Takan kūu ta ma Lipe kēta ra
ñuu nàni Azoto. Ta ma iti' yà'a
ra kuà'an ra kuàkatitu'un ra tu'un
Jesuu nuu ma ñivi ndisaa ñuu nda
kati chāa ra ñuu nàni Cesarea.

9

Saulu, ndàkoo ra kuati jà'a ra ta kì'vi ra iti' kuà'an Racha'nu Jesuu
(Hch. 22:6-16; 26:12-18)

1 Ta Saulu endee töve ndàkoo ra
ña kà'an ra, ti ya'a chàta'ani ra ña
na ka'ni na tandi'i ma ndian chìnuni
tu'un kà'an Racha'nu Jesuu, yakan
va chā'an ra chānde'e ra nuu ìyo
sutu cha'nu chà'nda tiñu nuu ndra
kùu sutu.
2 Ta chīkan ra ña ja'a ra iin tutu
kuenda ndra chà'nda tiñu veñu'u
judíu ìyo ñuu Damascu. Ta tutu i'ya
kà'an yi ña tu nata'an ra ña'a' a ra'ii
ña kuà'an iti' Jesuu, ìyo yi ña na
tindee ndra ra tiin ra na ta ku'un na
vekaa ñuu Jerusalén.
3 Yakan va kēe ndio Saulu kuà'an
ra iti' ñuu Damascu ndà'a ra ma tutu
ikan. Va ora cha kuàkuyatin ra ñuu
Damascu, ta jana'ini ra ndē'e ra iin
ñu'ú tacha ña kīchi iti' andivi. Ta iin
chīkonuuni yi ra.
4 Ta ndūva ra nuu ñu'u' jā'a yi, ta
chīni ra iin tati ña te'en kà'an:
—Saulu, Saulu, ¿ta naja jànde'un
tundo'o yu'u? —kàti yi.
5 Tajan te'en kīcha'a chìkatu'un
ma Saulu nuu yi:
—¿Yo kùu̱n, yo'o Racha'nu? —kàti
ra.
Tajan ma tati te'en nāka'an yi
chi'in ra:
—Yu'u kùu Jesuu, ra jànde'un
tundo'o chata. Ta ya'a jàtakue'un
ñu̱n chi'in juuni maun, takua jà'a iin
jundiki ora chàñu ri yutun xaan nuu
ña ndà'a ma chito'o ri.
6 ¡Ndeta, ta ki'viun ñuu Damascu
ku'u̱n! Ta ikan ìyo iin yo ni katitu'un
nuu̱n nda ña ìyo yi ña ja'un —kàti yi.
7 Tajan ma ndra kuà'an chi'in
Saulu, nduva'a kuii yū'vi ndra ti
chīni ndra ma tatini ña kā'an yi, va
tüvi nī nde'e ndra ma ña kā'an.
8 Tajan ikan ndēta ndio ma Saulu,
ta nūna ra tinuu ra, va nī kuu
nande'e ra. Tajan tīin ndra ma nda'a'
ra, ta kuà'an ndra chi'in ra iti' ñuu
Damascu.
9 Ta ikan chīyo ra ñuu Damascu
uni kivi ña nī kuu nde'e ra ta tüvi
chāchi ra ta töve nī chi'i ra takuii
ndia.
10 Ñuu Damascu, ìyo iin ra chìnuni
tu'un Jesuu ra nàni Ananía. Ta kēta
tati Racha'nu Jesuu nuu ra, ta te'en
nāka'an yi chi'in ra:
—¡Yo'o Ananía! —kàti yi.
Tajan te'en nāka'an ma Ananía:
—I'ya ìyoi, yo'o Racha'nu —kàti
ra.
11 Tajan te'en nāka'an tuku ma
Racha'nu chi'in ra:
—Ndeta ta ku'un iti' kai ña nàni
Iti' Ndoo, ta ve'e ra nàni Juda, nan-
duku̱n iin ra ñuu Tarsu, ña nàni
Saulu, ti ikan ìyo ra kà'an chi'in
Ndioo.
12 Ta cha kētai ña kàtitu'in nuu ra
ña ni ku'u̱n nuu ìyo ra, yo'o Ananía,
ta ikan ni jundiun nda'un xini ra,
ikan na kuu nande'e ndiko ra inga
cha'a'. —Takan kàti ma tati ma
Racha'nu Jesuu chi'in ma Ananía.
13 Tajan ora chīni ma Ananía ña
kà'an ma Racha'nu te'en, tajan te'en
nāka'an ndio ra:
—Yo'o Racha'nu, ya'a kua'a' ñivi
kà'an chata ma ra nàni Saulu, ña
maa ra jà'a ña ya'a ndè'e ma ñiviun
ma tundo'o ma ndian chìnuni ma
tu'in ma ñuu Jerusalén.
14 Ta vitin vàchi ra i'ya ndà'a ra
iin tutu ña jā'a ma ra chà'nda tiñu
nuu sutu. Ta ma tutu ikan kà'an
yi ti ndisaa ñivi chìnuni tu'un kà'un

ku'un na kundii na vekaa jà'a ra
—kàti yi.
15 Va te'en nāka'an tuku ma
Racha'nu chi'in ma Ananía:
—¡Kua'an!, ti mai kāchin ra ña
na ka'an ra tu'in nuu ndisaa ñivi
yüvi judíu, ta nda nuu ma ndra rey,
chà'nda tiñu nuu na ndia. Ta juuni
ni ka'an ra tu'in nuu ndian judíu
ndia.
16 Vati ni jana'i nuu ra ña ìyo yi ña
nde'e ra tundo'o cha'a' ma tiñu mai
ña ni ja'a ra. —Takan kàti tati Jesuu
nuu Ananía.
17 Takan kūu ta ikan jan chā'an
ndio ma Ananía ma ve'e ikan. Tajan
te'en nāka'an ndio ra ora jūndii ra
nda'a' ra xini Saulu:
—Yo'o ra yaṉi Saulu, ma Racha'nu
Jesuu, ra ndē'un tichi iti' nuu
kīchiun, rakan tāchi yu'u ña na
kicẖi jundii nda'i xiniun, ikan na
kuu nande'un inga cha'a' ta koo Tati
Ií Ndioo chi'un —kàti Ananía chi'in
Saulu.
18 Ta ma ora ikani kēkoyo ña kàa
takua kàa soo tiaka' tinuu ra, ta
nànde'e ndiko ra. Tajan ndēta ndio
ra, ta kūnduta ra.
19 Ta ora yā'a, tajan chāchi ra,
ikan na koo ndiko ñàndee ra. Ta
ikan chīyo ra kua'a' kivi chi'in ñivi
chìnuni tu'un Jesuu ìyo ñuu Dam-
ascu.

Kìcha'a Saulu kàtitu'un ra tu'un Jesuu nuu ñivi ìyo ñuu Damascu

20 Takan kūu ikan kīcha'a Saulu
jàna'a ra tu'un Jesuu ma tichi veñu'u
nuu kùti'vi ñivi judíu. Ta ikan
kàtitu'un ra nuu na, ti Jesuu kùu ra
se'e Ndioo.
21 Ta ndisaa ma ndian chìni ma
ña kà'an ra ndava kuà'an tati na ña
kà'an ma Saulu takan. Tajan te'en
nāka'an ndio na:
—Ndicha, ña juu rakan kùu ma ra
chàkunuu jànde'e tundo'o ma ñivi
chìnuni tu'un Jesucristu ndian ìyo
ñuu Jerusalén. Ta vitin vàchi tiin
ra ndian chìnuni tu'un ra i'ya, ta
kùndaka ra na ku'un na chi'in ra
nuu ndra sutu cha'nu, chà'nda tiñu
ma ñuu Jerusalén. —Takan kà'an
na.
22 Takan kūu va ma Saulu, tiaga
kua'a' kà'an ra nuu ma ñivi ñuu
Damascu ña ndicha ña Jesuu kùu
ma ra Cristu. Tajan nduva'a kuii
jākanuu xini ma ndian judíu ìyo
ikan ña nī tüva ga chìto na nayi
ka'an na ña kànita'an yu'u na chi'in
ra, ti ya'a kachin kà'an Saulu cha'a'
Jesuu.

Saulu kakú ra tañu ñivi judíu

23 Takan kūu ta ora cha kēta kua'a'
kivi ña ìyo ra ma ikan, tajan ma
ndra judíu kūti'vi ta'an ndra. Ta
ikan jāndo'iin tu'un ndra, ña kùuni
ndra ka'ni ndra ma Saulu.
24 Va ma Saulu cha chā'a ra
kuenda ma ña chànini ndra ja'a
ndra chi'in ra. Vati nduvi ta niñuu
ìyo tu'va ndra ma yuve'e ña ìyo ma
yu'u ñuu ikan ña ni ka'ni ndra ra.
25 Takan kūu va juuni, ma ndra
chìnuni tu'un Jesuu tīndee ndra ra.
Ta tīndixe'e ndra ra tichi iin tuka,
ta jānuu ndra ra iti' chata ma muru
ña chìkonuu ma yu'u ñuu. Ta takan
kākú ra ora chanikuaa ma kivi ikan.

Saulu chàa ra ñuu Jerusalén

26 Ora chāa Saulu ñuu Jerusalén,
ikan kūuni ra ndo'iin ra chi'in ma
ndra chìnuni tu'un Jesuu. Va ndisaa
na yū'vi na ti tüvi chìto na tu ndicha
ña juuni ra chìnuni kùu ra.
27 Yakan va iin ra nàni Bernabé
chāki'in ra ra, ta jāna'a ra ra nuu
ma ndra tatun Jesuu. Tajan ma
Bernabé kātitu'un ra nuu ndra, ti
Saulu ndē'e ra ma Racha'nu Jesuu
ta chīni ra tu'un kà'an ra ma tichi
iti' nuu kīchi ra ndia. Ta ora chāa
ra ñuu Damascu töve nī yu'vi ra ma
ora kātitu'un ra tu'un Jesuu nuu ma
ñivi.
28 Ta takan kūu ña kīndoo Saulu
ñuu Jerusalén, ta chākunuu ra chi'in
ndra. Ta tüvi yù'vi ra jàna'a ra chi'in
ndatu Racha'nu nuu kua'a' ñivi.
29 Ta tüvi jàña ra ña kàtitu'un ra
tu'un ma Racha'nu. Ta kānita'an
yu'u ra chi'in ñivi judíu ndian kà'an
tu'un griegu. Va ma ndiakan chànini
na ka'ni na ra cha'a' tu'un Jesuu ña
kàtitu'un ra.

30 Ta ora chīto ma ndra chìnuni
tu'un Jesuu, ña takan kùuni na ja'a
na chi'in ra, ta chāndaka ndra ra
ñuu Cesarea. Ta ikan kēe ndiko ra
kuà'an ra ñuu Tarsu.
31 Ta ikan ma veñu'u ñivi chìnuni
tu'un Jesuu ka'ìin ikan, ta ndisaa
ñuu ñu'u' Judea, ta ñu'u' Galilea,
ta ñu'u' Samaria, töva nī chiyo
kuati chi'in yi. Ta endee tìñu'u
na Racha'nu Jesuu, ta kuàkua'nu
ñivi chìnuni tu'un ra tiaga, jà'a ña
tìndee ma Tati Ií Ndioo na. Ta
tiaga kua'a' na kīcha'a chìnuni tu'un
Jesuu ta'ii'iin kivi jà'a yi ndia.

Nuu ndà'a ra nàni Enea

32 Ta ñuu ta ñuu chàkunuu Petu'
chànde'e ra ñivi chìnuni tu'un Je-
suu. Ta ikan juuni chà'an ra
chànde'e ra ñivi Jesuu ìyo ñuu nàni
Lida.
33 Ta ikan nāta'an ra iin ra nàni
Enea. Ta rakan ti cha ìyo una
kuiya ña kàndii ra nuu chito jà'a ña
kūyutun ra.
34 Tajan te'en nāka'an ndio ma
Petu' chi'in ra:
—Yo'o Enea, Jesucristu kùu ra ña
jànda'a ra ñun. ¡Ndeta, ta jan-
dova'un nuu chitoun!
Tajan Enea ma ora ikani, ndēta ra
ma nuu chito ti cha ndā'a ra.
35 Tajan ndisaa ma ñivi ìyo ñuu
Lida chi'in ñuu Sarón ndē'e na ña
ndā'a ra. Ta ma ora ikani, kīcha'a
na chìnuni na tu'un Racha'nu Jesu-
cristu.

Nuu nàtaku ña nàni Dorca

36 Ma tiempu ikan ìyo iin ña
chìnuni tu'un Jesuu ña nàni Tabita
ma ñuu Jope ña chi'in tu'un griegu
nànian Dorca. Ña'a i'ya jà'a ña
kua'a' ña va'a, ti tìndean ñivi nda'vi.
37 Tajan ma kivi ikan, kī'in tundo'o
ma ña nàni Dorca. Tajan chī'an. Ta
jākuti na ma kuñuan. Ta ora cha
yā'a jà'a na yi, tajan chāndaka na
ma ñunda'yuan iin tichi ve'e ìyo nda
siki.
38 Ta ma ñuu nàni Jope ti ìyo yi
yatin xiin nuu ìyo ñuu nàni Lida,
ikan ìyo Petu'. Ta tava chìto ma ndra
chìnuni tu'un Jesuu ña ìyo Petu' ñuu
ikan, yakan va tāchi ndra uvi ta'an
ma ndra kuàka'an chi'in ra na kichi
ra numini.
39 Ta ora chāa ndra ña kuàki'in
ndra ra, ta numini vàchi ra. Ta
ora chāa ndio ra chi'in ndra, ta
chāndaka ndio ndra ra tichi ve'e
nuu kàndii ma ñunda'yu. Ta ma
tichi ve'e ikan, endee chàku ma ñivi
kīndoo nda'vi cha'a' ña. Ta kāva
nuu ndio vi ma Petu' ta kīcha'a ndio
vi jāna'a vi nuu ra kua'a' va'a ja'ma
ña jāva'a ma Dorca ora chīyo ña
niku.
40 Ta ikan Petu' kīcha'a ra kà'an
ra chi'in ndisaa ma ñivi na kee na
ma tichi ve'e. Ta chūnandi chiti ndio
ra kà'an ra chi'in Ndioo, ta kīcha'a
ndio ra ndè'e ra ma nuu kàndii ma
ñunda'yuan, tajan nāka'an ndio ra
te'en:
—¡Yo'o Tabita! ¡Ndeta! —kàti ra
chi'an.
Ta ora kā'an ma Petu' takan
chi'an, ta nānde'e ndioan. Ta
ora ndē'an ma Petu', ta chūnandi
ndioan.
41 Tajan chāa ra tìin ra nda'a' ña.
Ta jākutaa ndio ra ña. Tajan kāna ra
ma ndra chìnuni tu'un Jesuu chi'in
ma ñivi ña'a kīndoo nda'vi. Ta
jāna'a ra ña nuu tandi'i na. Va cha
ndīto ña jà'a ra.
42 Ndisaa ña'a, chīto ninii ka'nu
ma ñuu Jope yi. Ta ma ora ikani
kua'a' va'a ñivi, kīcha'a na chìnuni
na tu'un Jesuu.
43 Ta Petu', ndōo ra kua'a' kivi ma
ñuu ikan ve'e iin ra nàni Simón, ra
jànatii ñii kiti.

10

Petu' chi'in Corneliu

1 Ñuu Cesarea, ìyo iin ra nàni
Corneliu. Ta rakan ti ra capitán
kùu ra. Ta chà'nda ra tiñu nuu
kua'a' jandaru kuenda ñuu Roma
ndra kīchi ñu'u' Italia.
2 Ta rakan juuni jàka'nu ra Ndioo
chi'in ndisaa ñivi ra ña ìyo ve'e ra.
Ta juuni tìndee ra ñivi judíu chi'in
kua'a' xu'un'. Ta kà'an ra chi'in
Ndioo nani kivi.
3 Takan kūu ta kēta iin kivi ìyo yi
kaa uni chani'ini, tajan jā'a Ndioo
iin ndatu ña jāketa ra iin tati jà'a

tiñu nuu ra nuu ndaa ma Corneliu
ña nānde'e kachin va'a ra yi. Tajan
te'en kīcha'a kà'an yi chi'in ra:
—Yo'o Corneliu, xaa —kàti yi.
4 Tajan ora kā'an ma tati va'a jà'a
tiñu nuu Ndioo takan, ta ndē'e ma
Corneliu yi, ta ndava yū'vi ra. Tajan
te'en nāka'an ndio ra ña kīcha'a
ndio ra chìkatu'un ra nuu ma tati
ikan:
—¿Nayi kùuniun yo'o Racha'nu?
—kàti ra chi'in yi.
Tajan te'en nāka'an ndio yi chi'in
ra:
—Ndisaa ña jà'un ña kà'un chi'in
Ndioo, ta tìndeun ñivi nda'vi, ndisaa
yakan chàta'ani Ndioo yi ta tì'i ra
kuenda yi.
5 Yakan va na tachiun iin ndra na
ku'un ndra ñuu Jope kuki'in ndra ra
nàni Simón, ra nàkoto ñivi ña juuni
nàni Petu' ndia.
6 Rakan ìyo ra ve'e inga ra nàni
Simón. Ta rakan ti iin ra jànatii
ñii kùu ra, ña ìyo ra yu'u tañu'u.
—Takan kàti ma tati jà'a tiñu nuu
Ndioo chi'in Corneliu.
7 Ta ora kuà'an ma tati jà'a tiñu
nuu Ndioo ña kā'an chi'in Corneliu,
tajan kāna ndio ma Corneliu uvi
ta'an ndra jà'a tiñu nuu ra. Ta
juuni kāna ra iin jandaru ña jàtiñu
kuenda ra, ra ìyo tundeeni ra chi'in,
ta juuni chìnuni ra tu'un Ndioo.
8 Yakan va ora cha yā'a ña
kàtitu'un ma Corneliu ndisaa ña
kūu nuu ndra, tajan tāchi ndio ra
ndra iti' ñuu Jope.

Ña'a jàna'a Ndioo nuu Petu'

9 Takan kūu ta ora sama ndaa ma
inga kivi, chani kuyatin ma ndra
kuà'an chata Petu' ñuu Jope. Tajan
Petu' ma ora ikan ndāa ndio ra nda
ve'e ìyo nda siki, ti ikan kà'an ra
chi'in Ndioo.
10 Ta ma ora ikan ti Petu' chìsoko
ra va já jà'a na ma ña kùsama ra.
Tajan ma ve'e siki nuu ìyo ra, ndē'e
ra iin nakuyi takua ndè'o yi ora
chànio.
11 Ndē'e ma Petu' ña nùna ma
andivi ta vàchi nuu iin ña kàa takua
kàa iin ja'ma ka'nu, ña ndìkun ndi
kumi chiyo tutun yi.
12 Ta tichi ma ja'ma ikan ka'ìin
kua'a' kiti ìyo kumi cha'a', ta kua'a'
nuu saa chi'in koo ndia.
13 Ta ikan chìni ra iin tati ña te'en
kà'an yi chi'in ra:
—¡Ndeta yo'o Petu', na ka'niun
ndri ta kachiun! —Takan kàti yi
chi'in ra.
14 Tajan te'en nāka'an ndio ma
Petu':
—Na küu yi, yo'o Racha'nu, ti yu'u
takä'an kuii kachi̱ nï'iin cha'a' ma
kiti ña kà'an ma ley Ndioo ti töve
nàndoo ndri a va'a ña kacho ndri
—kàti ra.
15 Tajan te'en kīcha'a ndiko ma
tati ikan kà'an yi chi'in ra inga
cha'a':
—Ma ña jànandoo Ndioo, na küu
ka'un ña na vä'a yi.
16 Yakan va uni cha'a' kà'an ma
tati ikan te'en chi'in ra. Ta ikan jan
ndāa ndiko ma ja'ma ikan iti' andivi,
kuà'an yi.
17 Ta ma Petu' ya'a nàkanini ra ta
chìtu'un ra ña nayi kùuni ma ña
ndē'e ra ka'an yi. Ta ma ora ikan
chāa ma ndra musu tāchi Corneliu
ma yuve'e ra, ta ndrakan ti ndra
cha nānduku tu'un ndanu ìyo ve'e
ra nàni Simón kùu ndra.
18 Ta ora chāa ndra ma ve'e ra,
tajan kīcha'a ndra chìkatu'un ndra
nuu ndian ìyo ve'e ikan:
—¿A i'ya ìyo ra nàni Simón Petu'?
—kàti ndra.
19 Ta Petu' ti juuni nàkanini ga ra
cha'a' ma ña ndē'e ra ora kā'an ma
tati chi'in ra, tajan ma nuu nàndi
ra ikan te'en kīcha'a nàka'an Tati Ií
Ndioo nuu ra:
—Yo'o Petu', uni ta'an ndra
nànduku ñu̱n yuve'e nda ninuu.
20 Yakan va ndeta ta kua'an nda
ninuu ta ka'un chi'in ndra, va na
kükanuu̱n ku'u̱n chi'in ndra, ti mai,
tāchi ndra —kàti yi.
21 Ta ora kā'an ma Tati Ií Ndioo
takan chi'in ma Petu', ta ma ora
ikani nūu ndio ra ta chāa ra nuu
ka'ìin ndra. Ta te'en kà'an ra chi'in
ndra:
—Yu'u kùu ma ra nànduku ndo.
¿Nda tiñu vàchi ndo? —kàti ma
Petu' chi'in ndra.
22 Ta ndrakan te'en nāka'an ndra:

—Vàchi ndi kuenda ra nàni Corneliu, capitán chà'nda tiñu nuu jandaru. Ta rakan ti iin ra va'a kùu ra, ta ya'a jàka'nu ra Ndioo ndia. Yakan va ndisaa ñivi judíu tìñu'u na ra. Ta juuni kēta iin tati jà'a tiñu nuu Ndioo nuu ra. Ta kāti yi chi'in ra ti na kichi ki'in ndi ñu̱n, ta ku'u̱n kukatitu'u̱n chi'in ra ndisaa ma ña kùuni Ndioo ña kà'un. Ta rakan taso'o ra ña kàtitu'u̱n —kàti ndra.

Petu' kuà'an ra nuu ìyo Corneliu

23 Takan kūu ta ma ora ikan, kā'an ma Petu' chi'in ndra, na ya'a ndra tichi ve'e. Ta na kindoo ndra kusu ndra ma ve'e ra ikan ma chanikuaa ikan. Takan kūu ta ma inga kivi, ora kūndichin, kēe ndio ma Petu' ta kuà'an ndio ra chi'in ndra. Ta juuni kuà'an iin ndra chìnuni tu'un Jesuu ìyo ma ñuu Jope chi'in ma Petu' ndia.
24 Tajan ma inga kivi chāa ndra ma ñuu Cesarea, nuu ìyo ma Corneliu ndàtu ra ndra. Ta ma Corneliu ti cha kūti'vi ra chi'in ndisaa ñivi ra, ta ndisaa ndian nàkoto ra ìyo yatin xiin ve'e ra ndia.
25 Takan kūu ta ora cha yā'a Petu' tichi ve'e ra, tajan ma Corneliu chūnandi chiti ra nuu ra ña kūuni ra jaka'nu ra ra.
26 Va ma Petu' ndōni'i ra ra ta te'en nāka'an ra chi'in ra:
—¡Ndeta, ta kundaun vati yu'u juuni ra'ii kàa takua kàun, kùi ndia! —kàti ra.
27 Takan kūu ta ora juuni kà'an ga ra chi'in ma Corneliu, tajan kī'vi ndio ra tiá tichi ve'e ra. Ta ikan ndē'e ra ña ka'ìin ti'vi kua'a' ñivi.
28 Tajan te'en nāka'an ma Petu' chi'in na:
—Cha chìto va'a ndo ti iin ra judíu na küu ku'un ra natu'un ra chi'in ñivi yüvi judíu. Ta na küu ki'vi ra ve'e na, ti töve chà'a ma Ley ñivi judíu ña jà'a ra yi. Va vitin Ndioo jàna'a nui ña na tüvi ìyo yi ña ka'in ña nï'iin ñivi kùu ndian tüvi nàndoo nuu ra a ndian töve va'a nuu ra.
29 Yakan va ora chāka'an ndo chi'i̱n, ta tüvi nī ka'in ña na kïchi̱ ti numini kēi vàchi̱. Yakan va kùuni̱ kotoi nda kuenda kùu yi ña kāna ndo yu'u ña na kichi̱ —kàti ma Petu' chi'in ma ñivi ikan.
30 Tajan te'en nāka'an ndio ma Corneliu:
—Cha ìyo kumi kivi ña ndīta yu'i juuni ma ora i'ya, ta ma kaa uni chani'ini ña nandi tichi ve'i kā'in chi'in Ndioo, ta kēta iin ra ñù'u ja'ma tacha nui,
31 ña te'en nāka'an yi chi'i̱n: "Yo'o Corneliu, Ndioo cha chīni ra tu'un chìkaun nuu ra. Ta juuni chàku'uni ra ndisaa ña jà'un ña tìndeun ñivi nda'vi.
32 Na tachiun iin ndra ku'un ñuu Jope na kuki'in ndra ra Simón ña juuni nàni ra Petu'. Ta rakan ti ìyo ra ve'e ra jànatii ñii. Ta juuni nàni ra Simón ndia. Ìyo ra yatin yu'u tañu'u", kàti yi chi'i̱n.
33 Yakan va numini tāchi̱ ndra na kunanduku ndra ñu̱n. Ta va'ani jà'un ña kīchaun. Ta vitin ndisaa ndi ka'ìin nuu Ndioo. Yakan va kùuni ndi taso'o ndi ndisaa ma ña kātitu'un ma Racha'nu Ndioo nuu̱n ña ìyo yi ña katitu'u̱n nuu ndi —kàti Corneliu.

Kàtitu'un Petu' tu'un Jesuu ve'e Corneliu

34 Takan kūu tajan te'en nāka'an ndio Petu':
—Vitin cha kùtunini̱ ti ndicha ña Ndioo inuu ndè'e ra ndisaa ñivi.
35 Ta nda ñivi ìyo nda ñuu nikuuni kì'in ra kuenda na tuva tìñu'u na ra, ta jà'a na ma ña va'a.
36 Vati Ndioo tāchi ra tu'un nuu tandi'i ñivi judíu ña na jana'a na yi nuu na naja ìyo yi na koo vii na chi'in ra jā'a Racha'nu Jesucristu. Ta rakan ti kùu ra chito'o ndisaa yo.
37 Vati ndyo'o cha chìto va'a ndo naja kua kūu tandi'i ñu'u' Judea niku. Ta ikan kīcha'a yi chi'in ñu'u' Galilea ora cha yā'a kātitu'un Xuva ña ìyo yi ña kunduta na.
38 Ti juuni ma tiempu ikan, chā'a Ndioo ndatu ra chi'in Tati Ií ra nuu ma Racha'nu Jesucristu ra ñuu Nazaret. Yakan va chàkunuu ra jà'a ra ña va'a. Ña ndisaa ndian ku'vi jà'a ma ndatu kui'na, jànda'a ra na.

Ta ndisaa ña'a jā'a Jesuu yi ti Ndioo
ìyo ra chi'in ra.
39 Ta cha'a' yakan ndyu'u kùu
ndian ndē'e ndi ndisaa ña jā'a ra
ñu'u' Judea chi'in ñuu Jerusalén. Ta
ikan tātuu na ra nuu kruu, ta ikan
chī'í ra.
40 Va Ndioo, jānataku ndiko ra ra
tichi uni kivi. Ta ora cha yā'a nàtaku
ndiko ra, ta jā'a Ndioo ña na keta ra
nuu ndi.
41 Va tüvi nī keta ra nuu tandi'i
ñivi, ti kēta ra nuu ndyu'uni. Vati
ndyu'u kāchin ra tatiempu ora
takä'an kuvi ra, vati ndyu'u chàchi
ndi ta chì'i ndi chi'in ra ora cha
nātaku ra.
42 Ta maa ra tāchi ndi ña na kat-
itu'un ndi nuu tandi'i ñuu, ti Ndioo
chā'a ra tiñu nuu ra ña kùu ra,
ra vesi, ra tìku'va tiñu cha'a' ndian
ndito, ta juuni cha'a' ndian cha chī'í
ndia.
43 Yakan va ndisaa ma ndra kà'an
chi'in tu'un yu'u Ndioo, ndra chīyo
taji'na, kā'an ndra cha'a' Racha'nu
Jesuu ndia. Ta juuni kā'an ndra ti
ndian chìnuni tu'un ra, cha kùu ni'i
na ña na naa kuati na jà'a ma ndatu
ra. —Takan kàti Petu' chi'in ma ñivi
ikan.

Tati Ií Ndioo, vàchi koo yi chi'in ñivi yüvi judíu

44 Takan kūu ta juuni kà'anga
Petu' ndaa ra, ora kōyo ma Tati Ií
Ndioo chata ndisaa ma ñivi chìni ña
kà'an ra.
45 Ta ma ndra judíu ña chìnuni
tu'un Jesuu kuà'an chi'in ma Petu',
ndava kuà'an tati ndra, ti juuni kōyo
ma Tati Ií Ndioo chata ma ñivi yüvi
judíu ndia.
46 Vati chīni ndra ña kīcha'a na
kà'an na iin tu'un siin siin, ta takan
jàka'nu na Ndioo.
47 Yakan va te'en nāka'an Petu'
chi'in ndra ka'ìin chi'in ra:
—Cha kōyo Tati Ií Ndioo nuu ñivi
i'ya takua kōyo yi nuu yo. Ta vitin
nda yo, na küu ga ka'an ga yo ña küu
kunduta ñivi i'ya. —Takan kàti Petu'
chi'in ndra kuà'an chi'in ra.
48 Ta ikan tāchi ra na, na kunduta
na chi'in ndatu Racha'nu Jesucristu.
Ta ora cha yā'a kūnduta ma ñivi
ikan, tajan jānini na ma Petu' na
kindoo ra chi'in na, vaji najani kùu
kàa kivi.

11

Kàtitu'un Petu' nuu ñivi Ndioo ìyo ñuu Jerusalén

1 Ndra kùu tatun Jesuu chi'in inga
ndian chìnuni tu'un ra ìyo ñu'u'
Judea, nī'i na tu'un ña ñivi yüvi
judíu juuni chìnuni na tu'un Ndioo
ndia.
2 Va ora chāa tuku ma Petu' ñuu
Jerusalén nuu ìyo ma ñivi judíu
ndian chìnuni ma tu'un Jesuu, ta ma
ñivi ikan ti tīso na kuati nuu ra ta
kīcha'a na kànita'an yu'u na chi'in
ra.
3 Ta te'en chìkatu'un ndio na nuu
ra:
—Yo'o Petu', ¿ta naja chā'un
chānde'un nuu ìyo ñivi yüvi judíu
ta chāchiun chi'in na ndia? —Takan
kàti na chi'in Petu'.
4 Tajan ma Petu' te'en kātitu'un
ra nuu na naja kua kūu yi nda ora
kīcha'a yi:
5 —Yu'u ìyoi ñuu Jope, ta ikan
kà'in chi'in Ndioo. Tajan ndē'i iin ña
takua ndè'o ora chànio. Ta kàa yi
takua kàa iin ja'ma ka'nu ña ndìkun
ndi kumi chiyo tutun yi, ña nūu yi
nda yatin nda nuu nāndi̱.
6 Ta ikan ndē'e va'i tichi ma ja'ma
ña ka'ìin kua'a' kiti kumi cha'a, ta
inga kiti ku'u, ta kua'a' nuu saa chi'in
kua'a' nuu koo ndia.
7 Ta ikan chīni̱ iin tati ña kà'an yi
te'en chi'i̱n: "¡Ndeta yo'o Petu', na
ka'niun ta kachiun!", kàti yi.
8 Ta yu'u te'en nāka'in: "Na vä'a
yo'o Racha'nu, ti nï'iin cha'a' takä'an
kachi̱ kuñu kiti ña kà'an ley Ndioo
ña töve nàndoo a va'a ña kacho",
kāti̱.
9 Ta ikan jan te'en nāka'an ndiko
ma tati kīchi iti' andivi chi'i̱n inga
cha'a': "Na vä'a kà'un takan cha'a'
ña cha jānandoo Ndioo", kàti yi.
10 Takan kūu tajan uni cha'a' kūu
ña'a te'en, ta ikan ndāa ndiko ma
ja'ma ikan iti' andivi chi'in ndisaa
kiti vàchi chi'in yi niku.

11 Ta ora juuni ndāa ga yi ma ikan,
ta chāa uni ta'an ndra ñuu Cesarea,
ña nànduku ndra yu'u ma ve'e nuu
ìyo ndi ikan.
12 Ti ma Tati Ií Ndioo tāchi yu'u,
na ku'in chi'in ndra, na töve kàtị ña
küu ku'in kàti yi. Takan kūu ta juuni
chā'an iñu ta'an ndra yanio ka'ìin
i'ya chi'ịn ndia. Yakan va ora chāa
ndi ma nuu ìyo Corneliu, ta kī'vi
ndio ndi tichi ve'e ra.
13 Yakan va ma rakan ti kātitu'un
ra nuu ndi ña kēta iin tati jà'a tiñu
nuu Ndioo nuu ra ma ve'e ra. Ta ma
tati ikan chūndaa yi nuu ra ta te'en
nāka'an yi chi'in ra: "Na tachiun
iin ndra ñiviun ñuu Jope, na kuki'in
ndra iin ra Simón ra juuni nàni Petu'
ndia.
14 Ta rakan ti kùu katitu'un ra naja
kua kùu yi ña ni jakakú Jesuu ñụn
chi'in ndisaa ñiviun ña ìyo ve'un."
15 Yakan va ora kīcha'i kà'in chi'in
ma ñivi ikan, ta ma ora ikani kōyo
ma Tati Ií Ndioo chata na indukuni
takua kōyo yi chata yo taji'na.
16 Yakan va ora ikan chāku'unị
tu'un kā'an ma Racha'nu Jesuu tị
ndicha ña Xuva, jākunduta ra chi'in
takuini, va ndyo'o vitin ni kunduta
ndo chi'in Tati Ií Ndioo.
17 Yakan va va'ani, tuva cha chā'a
Ndioo juuni ña chā'a ra nuu yo,
nuu ma ñivi ikan, cha'a' ña chìnunio
tu'un Racha'nu Jesucristu. Yakan
va yu'u, ¿nda ra kùi ña kùu kasị
ña jà'a Racha'nu Ndioo chi'in ñivi
ikan?, kùuni ndo. ¡Na töve ìyo yi ña
ja'i takani! —Takan kàti Petu'.

18 Takan kūu yakan va ma ndian
chìnuni ìyo ñuu Jerusalén ora chīni
na ña kā'an Petu', ta ma ora ikani
taxiin kīndoo na. Ta ikan jan chi'in
ma tu'un te'en kīcha'a na jàka'nu na
Ndioo:

—Nduva'a kuii va'ani ti Ndioo ju-
uni cha chā'a ra nuu ma ndian yüvi
judíu takua chā'a ra nuu yo ndia.
Vati juuni ndiakan cha jāña na ma
kuati jà'a na ta kī'vi na iti' kuà'an
Jesuu, ti ikan ni koo na endeeni
chi'in Racha'nu Ndioo —kàti na.

Kì'vi kua'a' ñivi ìyo ñuu Antioquía iti' kuà'an Racha'nu Jesuu

19 Takan kūu yakan va ora cha
yā'a ña chī'í ma Esteban, tajan
kīcha'a na jànde'e na tundo'o ta
jàkunu na ma ñivi chìnuni tu'un
Racha'nu Jesuu. Ta ìyo ndian
chīnu kuà'an iti' ñu'u' Fenicia, ñu'u'
Chipre, ta ñuu Antioquía. Ta tandi'i
ma ñu'u' ikan kàtitu'un na ma tu'un
Racha'nu Jesuu, va nuu ñivi judíuni,
kàtitu'un na yi.
20 Va ìyo ndra chìnuni ìyo ñu'u'
Chipre ta ñuu Cirene, ña chāa ndra
ma ñuu Antioquía. Ta ikan kīcha'a
ndra kàtitu'un ndra tu'un Racha'nu
Jesuu nuu tandi'i ma ñivi yüvi judíu
ndia.
21 Yakan va tìndee Racha'nu Ndioo
ndra chi'in ndatu ra. Ta takan kūu
ora chīnu kàtitu'un ndra tu'un Jesuu
nuu na, kua'a' na ndākoo ndio na
ma ña kini jà'a na niku. Tajan
kīcha'a ndio na chìnuni na tu'un ma
Racha'nu Jesuu ta kì'vi na iti' kuà'an
ra.
22 Yakan va ma ñivi chìnuni ìyo
ñuu Jerusalén, ora chìto na tandi'i
ña kūu iti' ñuu Antioquía, tajan
tāchi ndio na Bernabé na ku'un ra
ma ñuu ikan.
23 Tajan ora chāa Bernabé ma
ñuu ikan, ta ndē'e ra naja kua nī'i
ma ñivi ikan ma ñamani Ndioo, ta
nduva'a kuii chìsii ra ora ndē'e ra yi.
Tajan kīcha'a ra chùndayu'u ra na,
ta ikan jan nāka'an ra chi'in na ña
na chinuni na chi'in ndisaa anima
na ma tu'un Jesuu, ta koto ndäkoo
na yi.
24 Vati Bernabé kùu ra iin ra va'a,
ta ya'a ìyo Tati Ií Ndioo chi'in ra, ta
chìnuni va'a ra tu'un Jesuu. Takan
kūu ta ma ora ikan kua'a' va'a ma
ñivi kīcha'a na chìnuni na tu'un ma
Racha'nu Jesuu.
25 Ta ora cha yā'a ña kūu takan,
tajan Bernabé kēe ra kuà'an ra
kuànanduku ra Saulu ñuu Tarsu.
26 Ta ora nāta'an ra ra, tajan
ndāka ndiko ra ra kīchaa ra iti' ñuu
Antioquía. Ta ikan chīyo ndra iin
kuiya nii ma veñu'u ndian chìnuni
ikan, ña jàna'a ndra nuu kua'a' ñivi.

Yakan va ñuu Antioquía kùu ma
ñuu nunuu ña nī'i ndra kùu tatun
Jesuu ma sivi: cristianos.
27 Takan kūu ta ma tiempu ikan
iin ndra kà'an tu'un yu'u Ndioo, kēe
ndra ñuu Jerusalén ta kuà'an ndra
ñuu Antioquía ndia.
28 Ta iin ra kuà'an chi'in ndra, ra
nàni Agabo. Rakan chūndaa ra ti ma
Tati Ií Ndioo kā'an chi'in ra ña na
kundaa ra, ta kīcha'a ra kàtitu'un ra
nuu ma ñivi ña ni koo kua'a' tama'
ndisaa ñuu ñuñivi. Takan kūu yi
takua kā'an ra ora chīyo rey nàni
Claudiu tiñu ñuu Roma.
29 Yakan va ma ñivi chìnuni ìyo
ñuu Antioquía, jāndo'iin tu'un na
ña ni tindee na ma ndian chìnuni
ìyo ñu'u' Judea chi'in ita'vi xu'un',
ma naja kua kùuni maa na, tajan
tāchi ndio na yi nuu na.
30 Ta ma xu'un' ña kūti'vi jā'a
na, tāchi na yi chi'in Bernabé ta
Saulu na kundaka ndra yi nuu ma
ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ndian
chìnuni ñu'u' Judea.

12

Nuu chì'í Jandiau, ta nuu kì'vi Petu' vekaa

1 Takan kūu ta ma tiempu ikan ma
ra Rey Herode kīcha'a ra tìin ra ta
jàti'ini ra chi'in ma ndian chìnuni
tu'un Jesuu.
2 Ta ikan tāchi ra na kuka'ni na ma
Jandiau, ra yani Xuva chi'in machiti.
3 Va tava ndē'e ndio ra ña chìsii
ma ñivi judíu ña jà'a ra takan, yakan
va juuni tīin ndio ra Petu' ndia. Ña'a
kūu ora kùu yi kivi viko pakua, kivi
chàchi na paan ña tüvi kì'vi yuchan
iya.
4 Yakan va ora cha yā'a tìin ra
ma Petu', tajan tī'i ndio Herode ra
vekaa. Ta ma vekaa ikan, ti ìyo kumi
ta'an grupu ma jandaru ña kùmi
ndra ra. Ta ma ndi kumi grupu ma
jandaru ìyo kumi ta'an ndra ta'ii'iin
yi. Ta ma Herode ti chànini ra jana'a
ra ra nuu ma ñivi ñuu nda kati ya'a
ji'na viko Pakua, tajan ka'ni ra ra.
5 Yakan va Petu' indii ra vekaa,
ta ma ndra jandaru kūmi va'a ndra
ra. Ta ma ndian chìnuni tu'un Jesuu,
töve jàña na kà'an na chi'in Ndioo
cha'a' ra.

Ndioo jàkakú ra Petu' tichi vekaa

6 Takan kūu ta juuni ma
chanikuaa ña ni tuvi inga kivi, ni
tavani'i Herode ma Petu' vekaa ti ni
jana'a ra ra nuu ma ñivi ñuu ora
ikan. Takan kūu ta ma Petu' kìxi ra
kàndii ra tañu uvi ta'an jandaru ña
ndikun ra chi'in karena, ta tiá ndra
ka'ìin kùmi yuvekaa.
7 Ta nunuuni kēta iin tati jà'a tiñu
nuu Ndioo yatin xiin ra nuu kàndii
ra kìxi ra. Tajan ikan kēta iin ñu'ú
tichi ma vekaa, ta iin tachani jā'a yi.
Ta ikan jan kāni nda'a' yi ma chata
Petu' nuu kàndii ra. Ta kīcha'a yi
kà'an yi te'en chi'in ra:
—¡Ndakoo yo'o, Petu'! —kàti yi.
Tajan juuni ma ora kà'an ma tati
takan chi'in ra, ta ndāchi ni ma
karena ña ndikun nda'a' ra.
8 Ta ikan jan te'en nāka'an ma tati
chi'in ra:
—¡Ku'un ja'maun ta ti'i ndicha
cha'un ta kichiun chatai! —kàti yi.
Tajan takan jā'a ma Petu' yi.
9 Ta ikan kēe ndio ra kuà'an ra
chata ma tati. Ta ma Petu', ti tüvi
chìto ra tu ma tiñu jà'a ma tati ikan
kùu yi iin ña ndicha, a töve. Chïto
ra a ña chàni ndoso ra kùu ña ndè'e
ra ma tati ikan.
10 Takan kūu ta ikan jan yā'a ndra
ninduvi nuu ka'ìin ma ndra jandaru
kùmi ndra. Ta ora chāa ndra iin
nuu ìyo yuvekaa ña ìyo nduku iti'
yu'u kai. Tajan ikan nūna maa yi,
ta ikan jan yā'a ndio Petu' chi'in ma
tati. Yakan va ora cha chīka ma tati
iin kai chi'in ma Petu', tajan ndākoo
ma'iin ndio yi ra.
11 Takan kūu ta ora kīcha'a
ma Petu' chàku'uni ra, tajan te'en
kīcha'a ra chànini ra:
—Vitin va cha chìto kachin yo, ti
ndicha kuii ña ma Racha'nu, tāchi
ra tati ra ña na jakakú yi yo nda'a'
Herode ta nuu ndisaa ña kùuni ma
ñivi judíu ja'a na chi'o. —Takan
chànini Petu' chi'in juuni maa ra.
12 Yakan va ora cha yā'a ña chā'a
ndio ma Petu' kuenda cha'a' yi. Ta

ikan jan kēe ndio ra kuà'an ra ve'e
ña nàni Ndiya, ma'á ra nàni Xuva
ña juuni nàni Marku ndia. Ta ikan
ti ka'ìin ti'vi kua'a' ndian chìnuni ña
kà'an na chi'in Ndioo.
13 Yakan va ora chāa Petu' ma
yuve'e ve'an ña ìyo nduku iti' kai,
ta kīcha'a ra jàkate'e ra yi. Ta
ikan kēta iin ñayoko ña nàni Rode
kuànde'an yo kùu ma ra jàkate'e
ma yuve'e.
14 Tajan ora chāa ña ma yuve'e,
ta nākotoan ña tati Petu' kùu yi.
Tajan nduva'a kuii chìsian ña ni
yuve'e nī chaku'unia nuna ña nuu
ra. Ta ikan jan kāndakunu ndioan
kuàkatitu'an nuu ma ñivi ka'ìin ma
tichi ve'e. Ta kàtian ti Petu' kùu ma
ra ndaa ma yuve'e.
15 Tajan te'en nāka'an ma ñivi
ikan chi'an:
—¿A tìvi xiniun ña kà'un takan?
—kàti na.
Ta yakan kà'an tukuan ti ña
ndicha kùu ma ña kà'an ña. Va
ma ñivi ikan te'en nāka'an tuku na
chi'an:
—Na yüvi ra kùu ra ti animani ra
kùu ma ña chàkunuu —kàti na.
16 Takan kūu ta ma Petu' ti juuni
kà'an ga ra tiaga ndaa ra ma yuve'e.
Tajan ora nūna ndio na ma yuve'e,
ta ora ndē'e na ra ndava yū'vi na.
17 Tajan ma Petu' kīcha'a jànda'a
ra nuu na, ikan na kutaxin na. Ta
ikan jan kā'an ra chi'in na naja kūu
yi ña jākakú Racha'nu ra nuu indii
ra tichi vekaa. Tajan te'en kīcha'a
ndio ra kàtitu'un ra:
—Na ku'un ndo kukatitu'un ndo
ña'a nuu Jandiau chi'in nuu ndisaa
ndian chìnuni tu'un Jesuu —kàti ra.
Takan kūu ta ora chinu kà'an Petu'
takan, tajan kēe ra kuà'an ra inga
ñuu.
18 Ta ora kundichin tajan ya'a
yū'vi ndra jandaru ta kīcha'a ndio
ndra kànita'an yu'u ndra, ti töve
nī chito ndra nayi jā'a ña tüva ma
Petu'.
19 Yakan va ma ora ikan tāchi ma
Herode na kunanduku inga ndra ma
Petu'. Va töve nī kuu nata'an ndra
ra. Yakan va tāchi ra ña na kuka'ni
ndra ma ndra jandaru jàkuenda ma
vekaa niku. Ti naja ndë'eni ndra ña
kākú ma Petu' ma vekaa. Ta ora yā'a
yi tajan kēe Rey Herode ma ñu'u'
Judea, ta kuà'an ra iti' ñuu Cesarea
iin tiempu.

Nuu chì'í Herode

20 Takan kūu ta ya'a kūxaan Rey
Herode chi'in ñivi ìyo ñuu Tiro ta
ñuu Sidón. Ta ikan jan jāndo'iin
tu'un ñivi ñuu ikan, tajan chāa ndio
na vetiñu ti kùuni na natu'un na
chi'in ra. Va kā'an na ji'na chi'in
iin ra nàni Blastu, ra jà'a tiñu nuu
ma Herode. Ta chīka na nuu Blastu
ña na ndakan ra iin tiempu nuu ma
rey ña kùu kuti'vi na chi'in ra, ikan
na kuu jandomani ra ma kuati na,
ti nda'a' ma rey ikan nì'i na tandi'i
ma ndayu chìniñu'u na kachi na ma
ñuu na. Ta Blastu jānuna ra ra ma
kivi ikan.
21 Ta ora kēta ma kivi ña jānuna
ra ra, tajan kēta ndio ma Herode,
ña ñù'u ra iin ja'ma nduva'a kuii vii
ña chàku'un ma ndra kùu rey. Ta
ikan chūnandi ra ma nuu chà'nda
ra tiñu. Tajan kīcha'a ra kà'an ra
ma junta chi'in ma ñivi ka'ìin ti'vi
ma nuu ra.
22 Takan kūu va ma ñivi ikan, te'en
kīcha'a na kànachaa na:
—Ma ra kà'an i'ya yüvi iin ra'ii
kùu ra, ti iin ndioo kùu ra —kàti na.
23 Tajan juuni ma ora ikani iin tati
jà'a tiñu nuu Ndioo, jātakue'e yi ra,
vati töve nī jaka'nu ra Ndioo ti töve
kà'an ra ña töve ndicha ña kà'an
ñivi cha'a' ra takan. Ta ikan chī'í ra
jā'a ña chàchi tindaku ra.
24 Takan kūu ta ma tu'un cha'a'
Racha'nu Jesuu ña kàtitu'un ma ñivi
chìnuni, vi'a chìtakuati yi nda niku-
uni.
25 Yakan va ora jāchinu Bernabé
chi'in Saulu ma tiñu jà'a ndra, tajan
kēe ndiko ndra ñuu Jerusalén, tajan
kuà'an ndio ndra ñuu Antioquía
chi'in iin ra nàni Xuva ña juuni nàni
Marku ndia.

13

Bernabé chi'in Saulu, jàtiñu ndra kuenda Racha'nu Ndioo

1 Ma tañu ndian chìnuni tu'un
Jesuu ìyo ñuu Antioquía, ikan ka'ìin
ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo
chi'in ndra kùu matru. Ta ndrakan
te'en nàni ndra: Bernabé, chi'in ra
tuun nàni Simón, chi'in Luciu ra
ñu'u' Cirene, chi'in Manaén ma ra
indukuni chā'nu chi'in Herode ra
kùu kalecha'nu ñu'u' Galilea. Ta
juuni ikan, ndaa Saulu ndia.
2 Ta ikan kēta iin kivi kūti'vi ma
ñivi ña ndìta yu'u na ña jàka'nu na
Ndioo. Ta ikan te'en nāka'an ma
Tati Ií Ndioo chi'in ma ñivi ikan:
—Na tavani'i siin ndo Bernabé
chi'in Saulu kuenda ma tiñu kāchi̱n
ndra ña ìyo yi ña ja'a ndra —kàti yi.
3 Yakan va ora cha yā'a ña kā'an
ma ndian ka'ìin ti'vi ikan chi'in
Ndioo ta ndīta yu'u na, ta ikan jan
jūndii na nda'a na xini Bernabé
chi'in Saulu. Ta kēe ndio ndra
kàcha'an ndra.

Bernabé chi'in Saulu kàtitu'un ndra tu'un Jesuu ñu'u' Chipre

4 Yakan va ma Tati Ií Ndioo tāchi
ndio ndra na kàtitu'un ndra tu'un
Jesuu, va ji'na yā'a ndra ñuu nàni
Seleucia. Ta ikan kī'vi ndra iin
varku, tajan chāa ndra ñu'u' Chipre
iin ñu'u' kàndii tichi tañu'u.
5 Yakan va ora chāa ndra ma yu'u
tañu'u ñuu Salamina chi'in varku,
ta ikan kīcha'a ndra kàtitu'un ndra
tu'un va'a Racha'nu Ndioo tichi
ta'ii'iin veñu'u ñivi judíu ñu'u' ikan.
Ta juuni kuà'an Xuva chi'in ndra ña
tìndee ra ndra ndia.
6 Ta ikan chākunuu ndra tandi'i
ñu'u' ikan, nda kati chāa ndra iin
ñuu nàni Pafos. Ta ikan nāta'an
ndra iin randuvi. Ta rakan ti iin ra
judíu kùu ra, ta nàni ra Barjesuu. Ta
kàti ra ti tu'un Ndioo kàtitu'un ra
ndia, va tüvi ndicha.
7 Ta ma randuvi ikan nàndi ra
chi'in ra kùu kalecha'nu nàni Sergiu
Paulu. Ta ma ra kalecha'nu ikan, ti
ya'a ìyo chinituni ra, yakan va tāchi
ra iin tatun ra na kuki'in ra Bernabé
ta Saulu, vati kùuni ra taso'o ra tu'un
Ndioo ña kàtitu'un ndra ndia.
8 Ta ora chāa ndra nuu ndaa ra, ta
ma randuvi Barjesuu, ra juuni nàni
Elimas chi'in tu'un griegu, kīcha'a
ra kànita'an yu'u ra chi'in ndra ti
küuni ra na taso'o ma kalecha'nu
ma tu'un Jesuu ña kàtitu'un ndra,
ti koto indukuni chinuni ra tu'un
Jesuu ndia.
9 Takan kūu ta ikan ma Saulu ti
juuni nàni ra Paulu, ta ya'a ìyo Tati
Ií Ndioo chi'in ra, tajan ndē'e kachin
va'a ra nuu ma randuvi nàndi ikan.
10 Ta te'en nāka'an ma Paulu chi'in
ra:
—Ra vata, ra kini, ta ra se'e kui'na
kùu̱n, ti küuniun nde'un ma ña va'a.
¿Ta naja chàta'aniun keña'un ma
ñivi chi'in ma tu'un vata kàtitu'u̱n,
ta tüvi chà'un ña na ki'vi na iti'
Ndioo?
11 Yakan va vitin ni jande'e Ndioo
tundo'o ñu̱n iin tiempu. Ta na tüva
kuu nde'un ti ni kukuaun nda ma
ñu'ú nikandii küu ga nde'un ndia
—kàti Paulu chi'in ra.
Ta ma ora ikani ndōkuaá ra. Ta
ikan kīcha'a ra nànduku nda'a' ra yo
kundaka ra ve'e ra ti kuaá ra.
12 Ta ora ndē'e ma kalecha'nu ña
kūu chi'in ma randuvi, ta ma ora
ikani kīcha'a ra chìnuni ra tu'un
Racha'nu Jesuu, ti ndava kuà'an tati
ra ora chīto ra ña chi'in kua'a' ndatu
jàna'a ndra tu'un Jesuu.

Paulu chi'in Bernabé, chàa ndra ñuu Antioquía ñuu kàndii yatini ñu'u' Pisidia

13 Paulu chi'in ndra meru ra kī'vi
ndra tichi varku ma ñuu nàni Pafos.
Ta ikan kēe ndio ndra kuà'an ndra
ñuu Perge, ti ma ñuu ikan kàndii
yi ñu'u' Panfilia. Va Xuva Marku
ndākoo ra ndra, ta chīkoni'i ndiko
ra kuà'an ra ñuu Jerusalén.
14 Ta ora chāa ndra ma ñuu Perge,
tajan nūu ndio ndra ma varku ikan.
Ta ikan kuà'an ndra nda ñuu Antio-
quía, ñuu kàndii yatin ñu'u' Pisidia.
Ta ma kivi nìndee ñivi judíu, kī'vi
ndra ma veñu'u na, ta chūnandi
ndra ma ikan.
15 Yakan va ora cha yā'a jàkua'a
ma ndra vika ma tichi ma veñu'u
ikan ma tu'un Ley Ndioo chi'in tu'un
tāa ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u
ra taji'na, ta ikan kīcha'a chìkatu'un
ndra vika ikan nuu Paulu chi'in
meru ra tuva kuu katitu'un ndra
iin tu'un. Tajan te'en nāka'an ndra
chi'in ndra:

—Ndyo'o ndra yani, ¡na'a ndo tuva ìyo iin ña kùuni ndo ka'an ndo tuva kùuni ndo ña jàkuninaa ndo ma ñivi, kùu ka'an ndo yi vitin! —kàti ndra.

16 Tajan ma ora ikani chūndaa Paulu ta jānda'a ra nuu ma ñivi, ikan na taxiin koo yu'u na. Tajan te'en nāka'an ndio ra:

—Ndyo'o ndra judíu kuni va'a ndo ña ni ka'in. Ta juuni ndra yüvi judíu, ndra tìñu'u Ndioo.

17 Ma Ndioo ñuu Israel, kāchin ma ndian judíu kùu ñivio chīyo taji'na. Ta jā'a ra iin ñuu ka'nu chi'in ma ñivi ikan, ora juuni ìyo ga na ma ñu'u' Egiptu. Vati ma ñu'u' ikan ti yüvi ñu'u' na kùu yi. Ta ikan tāva ndio ra na ñu'u' Egiptu chi'in ndatu ra.

18 'Yakan va uvi xiko kuiya kūmi Ndioo na ta jāndeeni ra ma ña jā'a ñivio ña chīyo na tatiempu tichi ku'u nuu chàkunuu na.

19 Ta ikan Ndioo kūta'an ra chi'in ma ndian kùu ñivio taji'na, na ki'vi na ñu'u' Canaán. Ta ikan na ka'ni na tandi'i ñivi ìyo ndi ucha ñuu ikan. Yakan va, takan jā'a na, ikan na kuu ni'i na ma ñu'u' chā'a Ndioo nuu na, ta ikan na kuu yi ñu'u' maa na.

20 Ta ndisaa ña'a kūu yi tichi iin kumi cientu uvi xiko uchi kuiya.

'Ta tichi ma tiempu ikan, juuni chā'a Ndioo iin ndra vesi, ndra jàkutuni tiñu nuu na. Takan kūu nda kati kēta kuiya chīyo Samuel, ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na.

21 Ta ikan chīkan na iin ra kùu rey ña ka'nda tiñu nuu na. Ta Ndioo chā'a ra tiñu ikan, nuu ra nàni Saulu ra se'e Cis. Ta Saulu ti iin ra kichi tata Benjamín kùu ra, ta chā'nda ra tiñu uvi xiko kuiya.

22 Ta tiá iti' nuu, nāmaa Ndioo ma tiñu jà'a Saulu ña kùu ra rey. Ta ikan chā'a ndio ra ma tiñu rey nuu inga ra nàni David. Takan kūu ta te'en nāka'an Ndioo kuenda ma racha'nu David: "Ya'a kùuni̱ nde'i David ra se'e Isaí, ti jà'a ra ma ndisaa ña kùuni̱ ña na ja'a ra." Takan kàti Ndioo.

23 'Ta Jesuu kīchi ra tata David ña na kuu ra ra tāchi Ndioo ña na jakakú ra ñivi ñuu Israel tava chā'a Ndioo tu'un nuu ma ñivi ti takan ni kuu.

24 Yakan va ora takäaga kichi Jesuu, kātitu'un Xuva tu'un ra nuu ndisaa ñuu Israel. Ta kāti ra chi'in na ti ìyo yi ña kunduta na ta juuni ìyo yi ña ndakoo na iti' kini kuà'an na ta ki'vi na iti' Ndioo.

25 Yakan va ora chani kūu Xuva tiñu ña chā'a Ndioo nuu ra, ta kāti ra nuu ma ñivi ña yüvi ra Cristu kùu ra takua chànini na. Ta juuni kā'an ra: "Ti ma ra kùu Cristu, ni kichi ra tiá iti' nuu. Ta kuenda ra, ti iin ra tüvi iñu'u kùi, vaji na ndachi̱ ma ndichan indii cha'a ra, ti nduva'a kuii ka'nu ga ra ta ìyo ga ndatu ra kua yu'u", kāti Xuva.

26 'Yakan va ndyo'o yani̱, ndian kùu ñivi judíu, tata Abraham, ta juuni ndyo'o ndian yüvi judíu ña tìñu'u Racha'nu Ndioo, Ndioo kùu ma ra tāchi yu'u ña na katitu'in ma tu'un i'ya nuu ndo, ikan na kuu kakú yo jà'a ra.

27 Vati ma ndian ìyo ñuu Jerusalén, chi'in ndra chà'nda tiñu nuu na, nī tuvi nakoto na ña Jesuu kùu ra ña jàkakú ra yo. Ta ni töve nī kutunini va'a na ma tu'un Ndioo tāa ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na ndia, vaji nani kivi ora nindeo jàkua'a na yi tichi veñu'u na. Yakan va tīsokuati na chata Jesuu, ta ndō'iin tu'un na ña kàti na ña na kuvi ra. Ta takan chīnu ma tu'un ña kā'an ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ña ni kuu.

28 Tajan chāka'an na nuu Ponciu Pilatu na ka'ni ra Jesuu chi'in ndra kùu jandaru ra, vaji tüvi nī nani'i na nï'iin kuati ña jā'a Jesuu ña ìyo yi na kuvi ra.

29 Ta ikan ora cha chīnu ndisaa ma ña kà'an ma tutu Ndioo kuenda ra, ta ikan jan jānuu ndio ndra ra nuu kruu, tajan kūchi ndio ndra ra.

30 Va Ndioo jānataku ndiko ra ra tañu ndian ndií.

31 Ta kua'a' va'a kivi kēta Jesuu nuu ma ndra chā'an chi'in ra ñu'u'

Galilea, ta nda ñuu Jerusalén. Ta vitin juuni ndrakan kùu ma ndra kà'an cha'a' Jesuu nuu ma ñivi vitin.

32 ’Ta vitin ndyu'u kùu ndi ña kàtitu'un ndi tu'un va'a i'ya nuu ndo. Ti ña'a kùu ma tu'un ña chā'a Ndioo nuu ma ndian kùu ñivio chīyo taji'na.

33 Ta vitin cha jāchinu Ndioo ma tu'un i'ya nuu maa yo, ti tata ma ñivi chīyo taji'na kīchi yo. Ña'a jāchinu Ndioo ora cha nātaku ra Se'e ra Jesuu, vati nuu ma tutu Salmu uvi, te'en kà'an Ndioo: “Yo'o kùu se'i, ta vitin kùu ma kivi ña kùu tatáun yu'u”, kàti yi.

34 Vati Ndioo cha kātitu'un ra ña ni janataku ndiko ra ma Jesuu, ikan na kü'ini ma kuñu ra, vati te'en kà'an ma tutu Ndioo cha'a' yi: “Nuu ndyo'o, ni jachinui ma tu'un ña chā'i nuu ma racha'nu David. Ta ma tu'un ikan ya'a ga ií yi ta ndaa yi”, kàti Ndioo.

35 Ta juuni kà'an ma tu'un Ndioo ña: “Na kü'vaun ña ku'ini kuñu ma ra se'un ra ya'a ga ií.” Takan kā'an iin Salmu ña tāa ma racha'nu David.

36 Yakan va ndicha kuii ña ma racha'nu David, jā'a ra tiñu takua kùuni Ndioo nuu ma ñivio ora chīyo ra ma ñuñivi i'ya niku. Tajan chī'í ndio ra, ta kūchi ndio na ñunda'yu ra xiin nuu ñaña ma tatá ra. Ta ma kuñu ra kū'ini yi.

37 Va ma kuñu ma ra jānataku Ndioo, tüvi nī ku'ini yi.

38 Yakan va ndyo'o ndra yanı̱, ìyo yi ña koto ndo ti cha'a' Jesuu ikan, Ndioo jànaa ra ndisaa ma kuatio.

39 Ta juuni cha'a' Jesuu kùu yi ña jàndondaa Ndioo anima ndisaa ndian chìnuni tu'un ra. Va töve kùu ndondaa anima yo cha'a' ña jàka'nu yo ma tutu Ley Ndioo tāa Moisés.

40 Yakan va na ja'a ndo kuenda nuu ndo, ti koto ta'an ndo takua kà'an ma tutu tāa ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo chīyo taji'na. Vati ma tutu tāa ndra te'en kà'an yi:

41 Na taso'o va'a ndyo'o ndian kà'an
ti'ini chata tu'un kà'in.
Ta na yu'vi ndo, ti chani kuvi ndo.
Vati yu'u chani ja'i iin tiñu nduva'a
kuii ka'nu ma kivi vitin ña
juuni ìyo ga ndo.
Ta ma tiñu ni ja'i ya'a ndetiñu ña
chìnuni ndo yi, vaji ìyo ndian
katitu'un kàchin yi nuu ndo,
kàti Ndioo.

—Yakan va ikan chīnu ma tu'un nātu'un Paulu tichi ma veñu'u ndian judíu ikan.

42 Ta ora kīcha'a Paulu chi'in meru ra, kèe ndra ma tichi veñu'u ikan, ta ikan iin ndra chīkan ndra nuu Paulu na kichi ra tichi una kivi ma kivi nindeo, ta kà'an ndiko ra ma tu'un i'ya nuu na.

43 Ta ikan ora cha chīnu ma junta jā'a na ma veñu'u ikan, ta ikan jan kua'a' ndian judíu chi'in ndian yüvi judíu ndian tìñu'u Ndioo, kīcha'a na tàndikun ndio na kuà'an na chata Paulu chi'in Bernabé. Ta ikan Paulu chi'in Bernabé chūndayu'u ndra ma ñivi ikan, na ku'un na iti' kuà'an Ndioo ta na kumi va'a na ma ñamani ra, ña chà'a ra nuu na.

44 Takan kūu ta ma una kivi sabadu ma kivi nindee na cha yati ndisaa ma ñivi ñuu Antioquía kūti'vi na ña kùuni na taso'o na ma tu'un Ndioo.

45 Va ora ndē'e ma ñivi judíu ña ya'a kua'a' ñivi ka'ìin ma ikan, yakan va kīcha'a na tixin na ndè'e na ndra. Tajan kīcha'a na kà'an ndaa na ta kànduva'a na Paulu chi'in Bernabé.

46 Yakan va töve kànuu Paulu chi'in Bernabé, ta te'en kīcha'a ndra kà'an ndra nuu na:

—Ji'na kuii ìyo yi ña ka'an ndi tu'un Ndioo niku nuu ndyo'o ñivi judíu, vati takan kùu yi kuenda ndo. Va vitin ndè'i ña töve chìnuni ndo tu'un cha'a' Racha'nu Jesuu ña kàtitu'un ndi nuu ndo, yakan va küu koo ndo chi'in Ndioo endeeni, tuva takan. Ta vitin iti' nuu, va'aga ña kukatitu'un ndi ma tu'un i'ya nuu ñivi yüvi judíu.

47 Vati ma Racha'nu te'en kā'an ra chi'in ndi ña jà'a ndi:

Tàchı̱ ndo ña na jana'a ndo nuu ñivi
yüvi judíu,
ikan na chinuni na tu'in.

Vati indukuni kùu ña jàna'a ndo
takua kùu ma ñu'ú ña
jàndondichin iti' chìka yo.
Ta juuni na jana'a ndo nuu na ndava
nda nuu ndi'i ñu'u' ñuñivi
naja kua jà'i ña jàkakúi na.
Takan kàti Racha'nu —kàti Paulu.
48 Ta ora chīni ma ñivi yüvi judíu
ma tu'un kā'an Paulu, ta nduva'a
kuii chīsii na. Ta ikan kīcha'a na
jàka'nu na Ndioo ta kà'an na ña ma
tu'un Ndioo ya'a ga va'a yi. Tajan
juuni ma ora ikani, ma ndisaa ma
ndian kāchin Ndioo ña koo ndito
chi'in ra indeeni kīcha'a na chìnuni
na tu'un ra.
49 Takan kūu ta tiempu ikan
kīcha'a chìtakuati ma tu'un cha'a'
Racha'nu Jesuu tandi'i ma ñu'u' ñuu
ikan.
50 Va ma ndian judíu chāka'an na
chi'in iin ndracha'nu ñuu ikan ta
chi'in iin ñivi ña'a iñu'u ña jàka'nu
vi Ndioo, na kicha'a vi ña jànde'e
vi tundo'o Paulu chi'in Bernabé. Ta
takan jā'a vi ña kūti'vi ñivi ñuu ikan,
ña na jakunu na ndra ma ñuu ikan.
51 Yakan va ora tāvani'i na Paulu
chi'in Bernabé iti' yu'u ñuu ikan,
ta kīcha'a ndra jàkisi ndra yuyaka
ka'ìin cha'a ndra. Ta chi'in ña jā'a
ndra ikan jàna'a yi nuu na ña ya'a
xaan ndè'e Ndioo cha'a' kuati ña jà'a
na. Ta ikan jan kēe ndio ndra kuà'an
ndra iti' ñuu nàni Iconiu.
52 Va ndisaa ma ndian chìnuni
tu'un Jesucristu nduva'a kuii chìsii
na, ti ya'a ga ìyo Tati Ií Ndioo chi'in
na.

14

Bernabé chi'in Paulu, chàa ndra ñuu Iconiu

1 Takan kūu ta Paulu chi'in Bern-
abé kī'vi ndra tichi veñu'u ñivi judíu
ña ndaa ñuu Iconiu. Ta ikan kīcha'a
kàtitu'un ndra tu'un Jesuu nuu ma
ñivi kūtu'vi ikan. Ta ikan kua'a'
ñivi kīcha'a chìnuni tu'un ra, ndian
judíu ta ndian yüvi judíu ndia.
2 Va ma ndian judíu ña töve nī chi-
nuni ma tu'un kà'an ndra, jākanuu
ndra xini kua'a' ndian yüvi judíu,
ikan na kuxaan na chi'in ndian
chìnuni.
3 Vaji takan kūu, Paulu chi'in
Bernabé kua'a' tiempu chīyo ndra
ma ñuu Iconiu, ta töve yù'vi ndra
kàtitu'un ndra tu'un va'a cha'a' Je-
suu. Ta juuni ma Ndioo chà'a ra nuu
ndra ña jàna'a ndra nuu ma ñivi
kua'a' ndatu ta seña ra ora kàtitu'un
ndra, ikan na koto kachin na ti tu'un
ndicha kùu ma ña chà'a ra chi'in ma
ñamani ra.
4 Va ma ñivi ñuu ikan siin siin
chànini na. Ti ìyo ndian kuà'an
chiyo ndian judíu, ta inga na kuà'an
chiyo ndra tatun Jesuu.
5 Yakan va iin ndian judíu chi'in
iin ndian yüvi judíu jāndo'iin tu'un
na chi'in ndra tiñu, ikan na jande'e
ndra tundo'o ndra tatun Jesuu, ta
kani ndra yuu chata ndra.
6 Yakan va ora chīto Paulu chi'in
Bernabé ña takan ni ja'a na chi'in
ndra, ta ikan chīnu ndra kuà'an
ndra iti' ñuu Listra ta ñuu Derbe ña
kàndii tichi ñu'u' Licaonia ta tandi'i
ñuu ìyo yatini.
7 Ta ikan kuàkatitu'un ndra tu'un
va'a cha'a' Racha'nu Jesuu ikan.

Chi'in yuu, kàni na Paulu ñuu Listra

8 Ta ma ñuu Listra ikan ìyo ra
cha'a pe'lu ña küu kaka nda ora
kāku ra. Ta ra'ya nàndi ra ikan
9 tàso'o ra ma ña kà'an Paulu. Ta
ora ndē'e Paulu ma ra cha'a pe'lu
ikan, tajan nākuni ra ña ya'a ga
chìnuni ra ña Ndioo kùu janda'a ra
ra.
10 Yakan va te'en ni'i va'a nāka'an
Paulu chi'in ma ra cha'a pe'lu, ikan
na kuni tandi'i ma ñivi:
—¡Na ndetaun ta kundaa ndoun!
Ta ora kā'an Paulu te'en ta iin
ndāvani ra ta chūndaa ra, juuni
kīcha'a chàkunuu ra.
11 Yakan va ora ndē'e ma ñivi ña
jā'a Paulu chi'in ma ra cha'a pe'lu,
ta ikan kīcha'a na kànachaa na
ña jàka'nu na Paulu chi'in Bernabé
chi'in tu'un kà'an ndian ñuu Licao-
nia, ta te'en kà'an na:
—Ndioo ndra ìyo andivi, kīchaa
ndra nuu ìyo yo. Ta kàa ndra takua
kàa iin ndra'ii ìyo ñuñivi.
12 Yakan va kàti na ti Bernabé kùu
ndioo nàni Zeus, ta Paulu kùu ndioo

Hermes, vati kà'an ga ra tia kua
Bernabé.
13 Yakan va ma ra sutu ña jàka'nu
ndioo Zeus ìyo veñu'u ra iti' yu'u
ñuu. Sutu ikan chāki'in ra kua'a'
toro chi'in siki ña kùva'a chi'in ita
vii ta chāa ra chi'in yi yatini yuve'e
kora ikan. Vati ma sutu chi'in ma
ñivi ikan kùuni na jaka'nu na ma
ndra tatun Jesuu. Yakan va ni ka'ni
na ma toro ta sokó na yi nuu ndra.
14 Va ora chīto Bernabé chi'in
Paulu ma ña ni ja'a na kuenda
ndra, ta ma ora ikani jānakaa ndra
ja'ma ndra, ta yakan jàna'a yi ti na
chäta'ani ndra ña jàka'nu ñivi ndra.
Ta kāndakunu ndra ki'vi ndra tañu
ma ñivi ikan, ta te'en kà'an ndra nuu
na:
15 —¡Na jä'a ndo te'en! Ti yüvi
Ndioo kùu ndi, va juuni ñivi kùu
ndi takua kùu maa ndo ndia. Vati
ndyu'u, vàchi ndi vàchi katitu'un
ndi nuu ndo tu'un va'a cha'a' Jesuu.
Yakan va ìyo yi ña na jaña ndo ña
jàka'nu yutun ií ti yüvi Ndioo ndicha
kùu yi. Ta na kicha'a ndo jaka'nu
ndo ma Ndioo, ra ndìto ndisaa
tiempu, ra jātuvi andivi, chi'in ma
ñu'u' ñuñivi, ta tañu'u ta ndisaa
nakuyi ña ìyo tichi yi.
16 Vaji taji'na Ndioo chā'a ra ña
na chinuni ma ñivi ma ndava kùuni
maa na,
17 vati tükuii nī jaña ra ña jàna'a
ra nuu ñuñivi cha'a' tandi'i ña va'a
ña jà'a ra, ti Ndioo ndicha kùu ra.
Ti juuni Ndioo kùu ra ña jàkuun
ra savi, ta chà'a ra ña na koo va'a
ma itu. Ta juuni ra chà'a ña na
koo kua'a' ma ña kacho ikan na sii
kùunio, ti tüvi kumani nï'iin nakuyi
nuu yo —kàti ndra.

18 Va vaji kātitu'un ndra ma tu'un
ikan, ta ma ñivi ikan, ti endee küuni
na jaña na ña ka'ni na ma toro ña ni
sokó na nuu ndra. Va ma nuu ndi'i
nia kūndee ndra jàndomani ndra
ma ñivi, ña na jaña na ña sòkó na
ri nuu ndra.
19 Ta ma ora ikan chāa iin ndra
judíu ìyo ñuu Antioquía, chi'in ndra
judíu ìyo ñuu Iconiu ndia. Ta ma
ndrakan kīcha'a jàkanuu ndra xini
ma ndian ìyo ñuu ikan, ta jānini
ndra na ña na kani na yuu chata
Paulu. Ta ora chīnu tajan kēñu'u na
Paulu iti' yu'u ñuu vati chànini na
ña cha chī'í ra.
20 Va ora kūti'vita'an ma ndian
chìnuni tu'un Jesuu yatin nuu kàndii
Paulu, ta ndēta ra ta kī'vi ndiko
ra ma ñuu ikan. Ta inga kivi kēe
ra kuà'an ra iti' ñuu Derbe chi'in
Bernabé.
21 Yakan va ñuu Derbe, kàtitu'un
ndra tu'un va'a cha'a' Jesuu nuu ma
ndian ìyo ikan, tajan kī'vi kua'a'
na kuà'an na iti' Jesuu. Ta ora
yā'a ña'a kūu takan, tajan chīkoni'i
ndiko ndra kuà'an ndra ñuu Listra,
ñuu Iconiu, ta ñuu Antioquía.
22 Ta ndisaa ma ñuu i'ya,
jāndomani ndra kua'a' ma ndian
chìnuni tu'un Jesuu, ña na endee
chinuni na ma tu'un ra, vaji ndè'e
na tundo'o. Ta juuni kāti ndra nuu
na ti ma kua ìyo yi ña kuu chaa yo
nuu chà'nda Ndioo tiñu, ji'na ìyo yi
ña nde'o kua'a' tundo'o.
23 Ta juuni chā'a ndra tiñu nuu
iin ndracha'nu, na kumi ndra ma
ndian chìnuni tu'un Jesuu ña kùti'vi
veñu'u ta'ii'iin ñuu. Ta ora cha yā'a
kà'an ndra chi'in Ndioo ña ndìta
yu'u ndra, tajan chā'a ndra ndra
nda'a' Racha'nu Ndioo, ra jàka'nu
ndra, na ja'a ra kuenda tiñu jà'a
ndra.

Paulu chi'in Bernabé kuà'an ndiko ndra ñuu Antioquía ña kàndii tichi ñu'u' Siria

24 Takan kūu yakan va ji'na yā'a
ndra ñu'u' Pisidia, tajan chāa ndra
ma ñu'u' Panfilia.
25 Yakan va ora chāa ndra ma
ñu'u' ikan, tajan kīcha'a ndra kà'an
ndra tu'un va'a cha'a' Jesuu ñuu
Perge. Ta ikan kēe ndra ta kuà'an
ndra iti' ñuu Atalia.
26 Ta ñuu Atalia, kī'vi ndra iin
varku ta kuànu'u ndiko ndra en-
deeni nda ñuu Antioquía. Ta ma
iti' ñuu ikan kùu ma ñuu nuu
tāchi ndra chìnuni tu'un Jesuu ndra
tatiempu. Ta ma antea ña tāchi ndra
ndra ji'na ga chīkan ndra ñamani
nuu Ndioo cha'a' ma tiñu ni ja'a ndra

niku. Ta vitin já chinu jā'a ndra ma
tiñu ikan.
27 Yakan va ora chāa ndra ma ñuu
Antioquía, ta ikan jan kūti'vita'an
ndra chi'in ndian chìnuni tu'un Je-
suu. Ta ikan nùna kīcha'a ndra
kàtitu'un ndra ndisaa ña jā'a ndra
chi'in ndatu Ndioo, ta naja kua
kīcha'a ra jàkakú ra ñivi yüvi judíu,
ti tava Ndioo, juuni kùuni ra ña ma
ndian yüvi judíu na chinuni na ma
tu'un ra ndia.
28 Yakan va kua'a' tiempu kīndoo
Paulu chi'in Bernabé ma ñuu Antio-
quía chi'in ma ndian chìnuni tu'un
Jesuu ìyo ñuu ikan.

15

Ndra tatun Jesuu, jà'a ndra junta ñuu Jerusalén

1 Takan kūu ta juuni ma tiempu
ikan chāa iin ndra judíu chìnuni
tu'un Jesuu ñuu Antioquía, ndra
kīchi ñu'u' Judea. Ta ndrakan te'en
nāka'an ndra chi'in ndian chìnuni
tu'un Jesuu ndian ìyo ñuu Antio-
quía: "Na küu jakakú Ndioo ndo
nuu kuati ndo, tu tüvi ji'na tà'nda
ñii nuu ika ndo takua jāna'a Moisés
nuu ndian judíu chīyo taji'na", kàti
ndra chi'in na.
2 Tajan ora chīni Paulu chi'in Bern-
abé ma ña kā'an ndra tajan ni'i
kīcha'a ndra kànita'an yu'u ndra
chi'in ndra, va nī kuu jandondaa
ndra yi ikan. Yakan va kāchin
ma ndian chìnuni ìyo ma ñuu ikan,
Paulu chi'in Bernabé chi'in inga
ndra chìnuni, na ku'un ndra ñuu
Jerusalén kunatu'un ndra tiñu ikan
chi'in ndra tatun Jesuu, ta chi'in
ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ndian
chìnuni tu'un Jesuu ìyo ñuu ikan.
3 Tajan tāchi ndio ma ndian
chìnuni ìyo ñuu Antioquía ndra.
Yakan va ora kuà'an ndra iti' ñuu
Jerusalén, ji'na yā'a ndra ñu'u' Feni-
cia ta ñu'u' Samaria. Yakan va
tandi'i ma ñuu yà'a ndra kàtitu'un
ndra naja kua ndàkoo ma ñivi yüvi
judíu ma ña jāka'nu na niku, ta
ndāki'in na iti' Jesuu. Ta ya'a ga
chìsii ma ndian chìnuni ñuu ikan
ora chīni na ma tiñu ka'nu Ndioo ña
kàtitu'un ndra.
4 Ta ora chāa ndra ma ñuu
Jerusalén ta ikan kūti'vita'an kua'a'
ma ndian chìnuni chi'in ndra tatun
Jesuu ta ndracha'nu chà'nda tiñu
ma veñu'u. Vati kùuni na taso'o
na ma ña ni ka'an ndra. Ta ikan
kātitu'un ndra nuu ma ñivi ikan
ndisaa ña kūu ja'a Ndioo tandi'i ma
ñuu nuu chākunuu ndra kàtitu'un
ndra tu'un Jesuu.
5 Va nuu ka'ìin ti'vi ndra, ndēta iin
ndra fariseu ña chìnuni tu'un Jesuu,
ta te'en kīcha'a ndra kà'an ndra:

—Ndyo'o yani, ma ndra yüvi judíu
ña chìnuni tu'un Jesuu, ìyo yi ña
ta'nda ñii nuu ika ndra. Tajan juuni
ìyo yi ña ka'nda yo tiñu nuu ndisaa
na, na jachi'in na ndisaa ña kà'an
ma ley tāa Moisés taji'na —kàti
ndra.
6 Ta ikan jan, kūti'vi ta'an ndio
ma ndra tatun Jesuu chi'in ma
ndracha'nu ikan ña ni jakua'a ndio
ndra ma tu'un ikan, ikan na nani'i
va'a ndra naja kua kuu ka'an kachin
ndra yi nuu ndra cha'a' yi.
7 Ta ora cha ya'a kua'a' tiempu ña
nàtu'un ta'an ndra cha'a' yi, tajan
ndēta Petu' ta te'en nāka'an ra chi'in
ndra:

—Ndyo'o yan<u>i</u>, cha chìto va'a ndo,
ti Ndioo kāchin ra yu'u tañu ndo,
ikan na katitu'in nuu ndian yüvi
judíu naja kua jakakú Jesuu na, ikan
na chinuva'ani na tu'un ra ndia.
8 Ta Ndioo vati nàkoto va'a ra naja
kua chànini ndisaa ñivi, yakan va
jàna'a ra nuu na ña juuni kùu ki'vi
na iti' ra ndia. Ta chā'a ra Tati Ií ra
ña na koo yi chi'in na takua chā'a ra
yi nuu yo ndia.
9 Yakan va inuu ndè'e Ndioo
ndisaa yo, ti juuni jānaa ra kuati na
cha'a' ma ña chìnuni na tu'un ra, ta
takan jà'a ra chi'in yo ndia.
10 Ta naja kùuni ndo ja'a ndo ña
jàna'a Ndioo nuu yo ña tüvi va'a yi,
nde'o tu kuxaan ra chi'o. Na vä'a
kà'an yo ña na ja'a na tandi'i ma
ña kà'an Ley Ndioo tāa Moisés. Vati
ni maa yo küu ja'a yo tandi'i ma ña

kà'an yi. Ta ni ndian kūu ñivio chiyo
taji'na küu ja'a na yi ndia.
11 Yakan va chìto yo, ti küu kakú
yo jà'a ma ley ikan, va kàkú yo
jà'a ma ñamani Racha'nu Jesuuni.
Yakan va ndiakan juuni kùu kakú na
jà'a ma ñamani ra ndia —kàti Petu'.
12 Takan kūu ta ndisaa ma ndian
ka'ìin ti'vi ma ikan, kīndoo taxiin
na ora kīcha'a Bernabé chi'in Paulu
kà'an ndra naja kua chā'a Racha'nu
Ndioo ndatu ra nuu ndra ña jàna'a
ndra seña ta ndatu ka'nu nuu ndian
yüvi judíu.
13 Yakan va ora chīnu kà'an ndra,
tajan ndēta Jandiau ta kīcha'a ndio
ra kà'an ra te'en chi'in na:
—Ndyo'o yani, na kuni va'a ndo
ña ni ka'in chi'in ndo:
14 Já kātitu'un Simón Petu' nuu
yo naja kua jā'a Racha'nu Ndioo ña
kī'in kuenda ra ma ñivi yüvi judíu
ma cha'a' nunuu, ta kāchin ra ma
tañu na kua'a' ñivi kuenda ra ña na
kuu na ñivi ra, ikan na jaka'nu na
ra.
15 Yakan va ndisaa ma ña kùu i'ya,
indukuni kà'an yi chi'in ndisaa ma
ña tāa ma ndra kà'an chi'in tu'un
yu'u Ndioo chīyo taji'na, vati ma tutu
Ndioo ikan te'en kà'an yi:
16 Ora cha yā'a ndisaa ña'a, ni kichi
inga cha'a'.
Ta ni kutaa ndikoi ve'e nuu chà'nda
Rey David tiñu vati cha
ndōtani yi.
Ta vaji ndòtani yi vitin, ta ni jan-
dova'a ndikoi yi ta ni jan-
dochai yi inga cha'a'.
Takan kāti Ndioo chi'in na,
17 ikan na nanduku tandi'i ma ñivi
ma Racha'nu chito'o yo, nda
ma ndian yüvi judíu ndia.
Vati ma ñivi ikan, kāchin Ndioo na
ña na chinuni na tu'un ra,
ikan na kuu na ñivi ra ndia.
18 Ta ma tu'un ikan chā'a ma
Racha'nu yi nuu ma ndian
chīyo taji'na,
ikan na nakoto kachin kua'a' ñivi
yi nda ndian chīyo taji'na, ta
nda ndian ìyo ma tiempu vitin
ndia.
Takan kà'an ma tutu Ndioo.
19 'Yakan va yu'u, kàti ti ma ñivi
yüvi judíu ña chìnuni tu'un Ndioo
na küu ka'nda yo tiñu nuu na ña
na ja'a na ndisaa ma ña kà'an tutu
ley Ndioo ña tāa Moisés. Vati cha
ndākoo na ndisaa ma ña jàka'nu na
niku, ta vitin kuà'an na iti' Jesuu.
20 Yakan va ìyo yi ña taa yo iin
tutu, ta tachio yi nuu na, na jachika
na na nuu ndioo yutun ií ña jàka'nu
na niku, ta na jaña na ña kì'vi na
chi'in ña'a' yüvi ñasi'i na ndia, ta
takani ma ña'a ndia. Ta juuni na
jaña na ña chàchi na nií ta sa'an kiti
kā'a.
21 Vati nda taji'na ta nda vitin,
ti ta'ii'iin ñuu ìyo ndian kàtitu'un
tu'un Ndioo tāa Moisés. Ta jàkua'a
na yi nuu ma ñivi tichi veñu'u ndian
judíu ta'ii'iin kivi nindeo —kàti ra.

Tutu carta tāa ndracha'nu kuenda ndian yüvi judíu

22 Takan kūu tajan ndra tatun Je-
suu chi'in ndracha'nu chi'in ndisaa
ndian chìnuni, nātu'un na cha'a'
yi ta ikan kāchin na uvi ta'an
ndracha'nu, chà'nda tiñu nuu ndian
chìnuni tu'un Jesuu ikan, na ku'un
ndra chi'in Paulu ta Bernabé ñuu
Antioquía. Ta ma ndra kāchin na,
nàni ndra Sila chi'in Juda, ra juuni
nàni ra Barsabás.
23 Ta chi'in ndrakan tāchi
ndracha'nu iin tutu ña na jakua'a
ndra yi nuu ñivi ìyo nuu kuà'an
ndra. Ta ma tutu ikan, te'en kà'an
yi:
"Ndyu'u ndra kùu tatun Jesuu,
chi'in ndracha'nu ndian chìnuni
tu'un Jesuu, tāchi ndi iin saludu nuu
ndyo'o yani, ndian kùu ñivi yüvi
judíu ìyo ñuu Antioquía, ñu'u' Siria,
ta ñu'u' Cilicia.
24 Vati chìto ndi ti ìyo ndra kēe ma
ñuu Jerusalén ña tüvi nī cha'a ndi
ña kujana'a ndra nuu ndo. Ta ma
tu'un kuàjana'a ndra nuu ndo ya'a
ga jàkanuu yi xini ndo, ta tüva chìto
ndo niyi ja'a ndo cha'a' ma tu'un
kà'an ndra.
25 Yakan va ndyu'u jāndo'iin tu'un
ndi ta kùuni ndi ña tiá va'a, tu
kachin ndi iin ndra ìyo tañu ndi,

ikan na kunde'e ndra ndo chi'in
ndra yanio Bernabé ta Paulu, ndra
ya'a kùunio nde'o.
26 Ta juuni Bernabé chi'in Paulu,
cha chā'a ndra maa ndra na nde'e
ndra kua'a' tundo'o cha'a' Racha'nu
chito'o yo Jesucristu.
27 Yakan va chi'in ndra'ya tāchi
ndi Juda chi'in Sila ta nda'a ndra
tutu i'ya, ikan na katitu'un kachin
ndra nuu ndo ma tava kùuni yi
ka'an yi.
28 Ti takua chànini Tati Ií Ndioo, ta
chànini maa ndi ña na kä'nda ga ndi
tiá tiñu nuu ndo kua ma tiñu ka'nu
ña te'en kàtitu'un ndi vitin:
29 Ta na kächi ga ndo sa'an kiti
chà'ni na ña sòkó na nuu ndioo
yutun ií. Ta na kächi ndo nií, ni
sa'an kiti kā'a. Ta na kï'vi ndo chi'in
ña'a' töve kùu ñasi'i ndo. Tatu jàña
ndo jà'a ndo ndisaa ña'a, iin ña va'a
kùu yi kuenda ndo tuva ja'a ndo
takan. Ta Ndioo na ja'ií ra ndo", kàti
ndra nuu carta ña tàchi ndra.
30 Takan kūu ta ora chīnu ma junta
ma ñuu Jerusalén, tajan kēe ndio
ndra kuà'an ndra ma ñuu Antio-
quía. Ta ora cha kūti'vi ma ñivi
chìnuni tu'un Jesuu ìyo ñuu ikan,
tajan chā'a ndra ma tutu carta ña
ndà'a ndra nuu na.
31 Takan kūu ta nduva'a kuii chìsii
na, ora jākua'a ndra ma carta ikan.
Vati chà'a yi tundeeni na.
32 Vati Juda chi'in Sila juuni ndra
kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo kùu
ndra, yakan va chìto ndra naja kua
kà'an ndra chi'in ma ñivi. Ta jàmani
ndra na chi'in kua'a' tu'un, vati chā'a
ndra tundeeni nuu na.
33 Ta ora chīnu kàtitu'un Sila
chi'in Juda ma ña kà'an ma carta,
tajan kīndoo ndra ikan tiá kua'a'
tiempu. Ta ikan jan tāchi ndiko
ndian chìnuni ndra, na ku'un ndiko
ndra nuu ma ndracha'nu tāchi ndra
ìyo ñuu Jerusalén. Va ji'na kà'an na
nuu ndra te'en:
—Ndioo na jà'ií ra ndo ta na kumi
va'a ra ndo ma iti' kuà'an ndo.
34 Va chànini Sila ti va'a ga ña
kìndoo ndra ñuu Antioquía tiá ga
tiempu.
35 Yakan va juuni kīndoo Paulu
chi'in Bernabé chi'in inga tiá ndra
ndia. Ta endee jàna'a ndra tu'un
va'a kà'an cha'a' Jesuu ta kàtitu'un
ndra yi nuu ma ñivi ìyo ikan.

Nuu kèsiin Paulu chi'in Bernabé

36 Takan kūu ta ora yā'a kua'a'
kivi tajan te'en nāka'an Paulu chi'in
Bernabé:
—Na kunde'e ndiko yo ñivi
chìnuni ìyo ndisaa ñuu nuu
kātitu'un yo tu'un Racha'nu Jesuu
niku. Nde'o naja kua ìyo na —kàti
ra.
37 Ta Bernabé, vati kùuni ra ña na
ku'un Xuva Marku chi'in ndra,
38 va Paulu nī cha'a ra ña ku'un
ra chi'in ndra, vati Xuva ndākoo
ra ndra ñuu Panfilia, ta töva nī
chakunuu ra jà'a ra ma tiñu Ndioo
chi'in ndra.
39 Yakan va kānita'an yu'u ndra,
ta kēsiin ndio ndra. Tajan Bernabé
kāchin ra Xuva. Ta ikan kēe ndio
ndra kuà'an ndra iti' ñu'u' Chipre
chi'in varku.
40 Ta Paulu kāchin ra ra nàni
Sila. Tajan ma ndian chìnuni ìyo
ñuu Antioquía, kīcha'a na kà'an na
chi'in Ndioo na kumi ra iti' kuà'an
ndra. Tajan kēe ndio ndra kuà'an
ndra kuàkatitu'un ndra tu'un Jesuu.
41 Ta ora chàkunuu Paulu chi'in
Sila, tajan yā'a ndra jàmani ndra
ma ndian chìnuni tu'un Jesuu ìyo
ñu'u' Siria ta ñu'u' Cilicia ndia, ña
na jandeeni ma ña chìnuni na.

16

Nàta'an Timoteu ma Paulu chi'in Sila

1 Takan kūu ta Paulu chi'in Sila
chāa ndra ñuu Derbe ta Listra. Ta
ikan nāta'an ndra iin ra chìnuni
tu'un Jesuu, ra nàni Timoteu. Ta
rakan ti ma'á ra kùu iin ña judía, ña
chìnuni tu'un Jesuu ndia. Ta tatá ra
kùu iin ra griegu.
2 Ta ndisaa ma ndian chìnuni ìyo
ñuu Listra ta Iconiu kàti na ti iin ra
va'a kùu Timoteu.
3 Yakan va Paulu kùuni ra ña na
ku'un ra chi'in ra. Va juuni maa ra
chānini ti ji'na ìyo yi ña ta'nda ñii

nuu ika ra, ikan na küxaan ndian
judíu ìyo nuu kuà'an ndra. Vati
ndisaa na cha chìto ti tatá Timoteu
kùu iin ra yüvi judíu.
4 Ta tandi'i ma ñuu nuu yà'a
ndra, kàtitu'un ndra nuu ma ndian
chìnuni cha'a' ma tu'un kà'an ma
carta ña tāa ma ndra tatun Je-
suu chi'in ndracha'nu chìnuni ñuu
Jerusalén, na jachi'in na yi.
5 Yakan va ma ñivi ìyo ma veñu'u
ta ñuu ta ñuu ikan, jàndeeni na
chìnuni na tu'un Jesuu. Ta ta'ii'iin
kivi tiaga kua'a' na kīcha'a chìnuni.

Tichi xinda'vi Ndioo jànde'e ra nuu Paulu iin ra ñu'u' Macedonia

6 Takan kūu ta tava ma Tati Ií
Ndioo nī cha'a yi kàtitu'un ndra
tu'un Ndioo ñu'u' Asia, yakan va
yā'a ndra kuà'an ndra iti' ñu'u'
Frigia ta ñu'u' Galacia.
7 Ta ikan chāa ndra raya nuu yà'a
ñivi ora kuà'an na iti' ñu'u' Misia. Ta
ikan kùuni ndra ku'un ndra iti' ñu'u'
Bitinia, va ma Tati Ií Jesuu, tüvi nī
cha'a yi ña na ku'un ndra iti' ñu'u'
ikan.
8 Yakan va yā'a ndra raya ñu'u'
Misia tajan kuà'an ndra iti' ñu'u'
ikan. Ta ikan chāa ndra yu'u tañu'u,
yatin ñuu Troa.
9 Ta chanikuaa jānde'e Ndioo nuu
Paulu iin ra ña ndaa ta ìyo ra ñu'u'
Macedonia. Tajan rakan jānini ra
Paulu ta te'en nāka'an ra chi'in ra:
"¡Na kichiun ñu'u' Macedonia, nuu
ìyo ndi ta tindeun ndi!", kàti yi chi'in
ra.
10 Ta ora yā'a ña ndē'e ra ma
xinda'vi yakan, ta numini kīcha'a
ndio ndi jàndova'a ndi ndatiñu ndi
ña ni ku'un ndi iti' ñu'u' Mace-
donia, vati cha chìto va'a ndi ti
Ndioo kāchin ra ndyu'u na ku'un
ndi kukatitu'un ndi tu'un va'a kà'an
cha'a' Jesuu iti' tikan.

Chàa Paulu chi'in Sila ñuu Filipu ña kàndii ñu'u' Macedonia

11 Takan kūu ta ñuu Troa kī'vi
ndi iin varku indeeni nda kati chaa
ndi iin ñu'u' vali ña ìyo tichi tañu'u
ña nàni Samotracia. Ta ora tuvi
inga kivi tajan kī'vi ndiko ndi varku
indeeni nda kati chāa ndi ñuu
Neápolis.
12 Tajan kēe ndi ñuu i'ya, ta
kācha'an ndi ñuu Filipu. Ta ma
ñuu Filipu ti iin ñuu ka'nuga kùu
yi kuenda ndian Romanu. Ta juuni
iin ñuu ka'nu kùu yi kuenda ñu'u'
Macedonia. Ta ñuu ikan kīndoo ndi
uvi uni kivi.
13 Ta ma kivi nindeo kēe ndi
kuà'an ndi iti' yu'u ñuu nuu kàndii
iin yuta. Vati ndyu'u kùuni ndi ti
ikan kùu nuu kùti'vi ñivi judíu ña
kà'an na chi'in Ndioo. Yakan va ora
chāa ndi ma ikan ta chūnandi ndi ta
ikan jan kīcha'a ndio ndi kà'an ndi
tu'un va'a cha'a' Jesuu chi'in ma ñivi
ña'a kūti'vi ka'ìin ikan.
14 Ta iin ña'a ndaa tañu ma ñivi
ña'a' ikan, kùu ña nàni Lidia. Ta
yakan ti ña ñuu Tiatira kùan ta iin
ña jàka'nu Ndioo kùan ndia. Ta
xìkoan ja'ma color ndaa, ña ya'a vii.
Ta yakan ti nàndian tàso'an ndisaa
ma ña kà'an Paulu. Yakan va ora
chīnian ndisaa ma ña kā'an ra, tajan
Ndioo chā'a ra chinituni ra nuan,
ta ikan kīcha'a ndioan chìnunian
tu'un Jesuu.
15 Ta ikan kūnduta ndioan chi'in
ndisaa ñivian ña ìyo ve'an. Ta
ora cha yā'a kūnduta vi, tajan te'en
kīcha'a kà'an ña ña jàninian ndi:

—Tu chànini ndo ña chìnuva'ani
tu'un Jesuu, na ko'o ve'i ta kindoo
ndo nindee ndo ma ikan —kàtian.

Takan kūu ña kēe ndio ndi kuà'an
ndi ve'an.

Paulu jànda'a ra iin ñayoko ña ndo'o tati xaan

16 Iin kivi kēe ndi kàcha'an ndi
iin nuu kùti'vi ñivi judíu ña kà'an
na chi'in Ndioo. Ta tichi iti' kuà'an
ndi nāta'an ndi iin ñayoko ña ndo'o
tati xaan. Vati ma yakan chìtoan
ndanu vàchi ma ña ni ta'an yo iti'
nuu jà'a yi. Ta jākanaa ña kua'a'
xu'un' kuenda ma ndra chito'an jà'a
ma ña chìtoan.
17 Ta ma ora ikani tāndikuan
chata Paulu ta juuni chi'in ndi ndia.
Tajan kīcha'a kà'an ña, ta kānachaa
ña ni'i va'a te'en:

—Ndra'ya kùu ndra jà'a tiñu kuenda Ndioo ka'nu ga, ra ìyo andivi. Ta kàtitu'un ndra nuu ndo naja kua kùu jà'a ndo ta kakú ndo —kàtian.

18 Ta ñayoko i'ya ti kua'a' kivi chākunuan kà'an ña te'en, yakan va chāa ndio iin kivi ña kūxaan ndio ma Paulu. Ta te'en nāka'an ndio ra chi'in ma tati xaan ña indii ña:

—Chi'in ndatu Jesucristu kà'in ña na keun tichi kuñuan —kàti ra.

Tajan ora kā'an ma Paulu te'en, ta ma ora ikani kēe ndio yi ña.

19 Tajan ora chā'a ndio ma ndra chito'an kuenda ña na küu ga jakanaa ndra xu'un' chi'an, tajan tīin ndio ndra Paulu chi'in Sila, ta kēñu'u ndra ndra ta chāndaka ndra ndra nuu ka'ìin ndra vetiñu.

20 Tajan te'en kīcha'a ndio ndra kà'an ndra chi'in ndra:

—Ma ndra judíu i'ya ya'a jàkanuu ndra xini ñivi ìyo ñuu yo.

21 Ta jànda'viña'a ndra ma ñivi ñuu yo chi'in ma tu'un chaa ña jàna'a ndra. Ta ndyu'u ti küu ja'a ndi ma ña jàna'a ndra ti töve chà'a ma Ley Romanu ña jà'a ndi yi —kàti ndra.

22 Ta ikan jan ndisaa ma ñivi ndēta na ta kīcha'a na kà'an ti'ini na chata ndra. Yakan va te'en nāka'an ma ndratiñu chi'in ma jandaru:

—Na tavani'i ndo ja'ma ndra ta na kani ndo ndra chi'in yutun kuiin —kàti ndra.

23 Ta ikan ora cha yā'a kāni nduva'a kuii ndra ndra, tajan tī'i ndra ndra tichi vekaa. Ta te'en nāka'an tuku ma ndratiñu chi'in ma ra jandaru kùmi vekaa:

—¡Na kumi va'un ndra! —kàti ndra.

24 Yakan va ora nāka'an ndra te'en chi'in ma ra kùmi vekaa, tajan tī'i ndio ra ndra iin tichi vekaa nuu xe'e ga. Ta ikan tī'i ra cha'a ndra iin tichi yavi vitu.

25 Va juuni ma chanikuaa kivi ikan, ìyo yi a java ñuu, ta ma ora ikan kà'an Paulu ta Sila chi'in Ndioo. Ta chīta ndra iin yaa ña jàka'nu ndra Ndioo. Ta ikan ndisaa ma ndra ka'ìin tichi vekaa, chīni ndra ma ña jà'a ndra.

26 Ta ma ora ikani kīchi iin ña nduva'a kuii ni'i tàan, ña ndava ndāta ma chave'e chi'in pisu tichi vekaa. Yakan va ma ora ikani nūna ndisaa ma yuvekaa. Ta ndisaa ma ndian ka'ìin tichi vekaa ndāchi ma karena ndìkun ma vitu nuu ka'ìin ma cha'a na.

27 Ta ikan ora ndākoo ma ra kùmi vekaa, ta ndē'e ra ña tandi'i yi nùna. Tajan tāva ra ma machiti ra ña ni ka'ni ra juuni maa ra, vati chànini ra ti ndisaa ma ndian ka'ìin vekaa kākú na niku.

28 Va ora ndē'e Paulu ña takan ni ja'a ma jandaru, tajan te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Na kä'niun juuni maun vati ndisaa ndi juuni ka'ìin ndi i'ya —kàti Paulu chi'in ra.

29 Ta ikan chīkan ma ra jandaru kùmi vekaa iin ñu'ú nuu ra meru ra. Ta ikan chīnu ra kī'vi ra tichi vekaa nuu indii Paulu ta Sila. Ta endee ndàyu ra cha'a' ña yu'vi ra, yakan va chūnandi chiti ra iti' cha'a ndra.

30 Tajan tāvani'i ndio ra ndra ma tichi vekaa, ta te'en chīkatu'un ra nuu ndra:

—Ndyo'o xaa, ¿nayi ìyo yi ña ja'i ta kùu jakakú Ndioo yu'u nuu ma kuati jà'i? —kàti ra chi'in ndra.

31 Tajan te'en nāka'an ndra chi'in ma jandaru ikan:

—¡Na chinuniun tu'un Racha'nu Jesuu, ta kuu kakụn chi'in ndisaa ñiviun ña ìyo ve'un jà'a ra! —kàti ndra.

32 Takan kūu ta kā'an ndra tu'un ma Racha'nu Jesuu nuu jandaru ikan ta nuu ndisaa ma ñivi ka'ìin ve'e ra ndia.

33 Ta juuni ma ora chanikuaa ikan, chāka ma ra jandaru Paulu chi'in Sila kuà'an ndra iin nuu kàndii iin yuta. Ta ikan nākata ra ma nuu tàkue'e ndra. Tajan Paulu chi'in Sila jākunduta ndio ndra ma jandaru ikan chi'in ndisaa ñivi ìyo ve'e ra.

34 Yakan va ora cha yā'a kùnduta ra chi'in ñivi ra, tajan chāka ndio ra ndra kuà'an ndra ve'e ra. Ta ikan chā'a ra ña chàchi ndra. Yakan va maa ra chi'in ndisaa ñivi ra, nduva'a

kuii chìsii vi ña kīcha'a vi chìnuni vi
tu'un Racha'nu Ndioo.
35 Ta ora kūndichin inga kivi ma
ndra kùu vesi tāchi ndra tatun kà'an
nuu ma ra jandaru kùmi vekaa, ña
na jaña ra Paulu chi'in Sila, ndra
ka'ìin tichi vekaa.
36 Ta ikan jan te'en nāka'an ndio
ma ra kùmi vekaa chi'in ma Paulu:
—Ma ndra kùu vesi, tāchi yu'u ña
na jañai ndo. Yakan va cha kùu
ku'un vii ndo ve'e ndo vitin —kàti
ra.
37 Tajan te'en nāka'an ndio ma
Paulu chi'in ma ndra kùmi vekaa:
—Ndyu'u ndra kùu kuenda ñuu
ka'nu Roma. Kāni ndra ndi nuu
ka'ìin kua'a' ñivi, ta tī'i ndra ndi tichi
vekaa i'ya. Ta tùvi nī ja'a ji'na ndra
kuenda tuva kuati ndi kùu yi. ¡Ta
vitin kùuni ndra tavani'i xe'e ndra
ndi ikan nï'iin ñivi näkoto na yi! ¡Va
na küu ja'a ndra yi takan! ¡Yakan va
na kichi juuni maa ndra ta tava ndra
ndi! —kàti ra.
38 Ta ikan jan kēe ma ndra jandaru
chākatitu'un ndra nuu ma ndra kùu
vesi ña chà'nda tiñu nuu ndra. Ta
ora chìto ndra ña ndra tatun Jesuu,
kùu kuenda ñuu ka'nu Roma kùu
ndra, ndava yū'vi ndra.
39 Ta ikan kēe ndra kuàndakan
ndra ñamani nuu Paulu ta Sila na
jaka'nuni ndra ndra cha'a' ma ña
jā'a ndra chi'in ndra. Tajan tāvani'i
ndio ma ndra vesi ndra tichi vekaa.
Ta jānini ndra ndra ña na kee ndra
ma ñuu ikan.
40 Yakan va ora kēe ndra ma
vekaa, tajan kuà'an ndra nuu ndian
chìnuni ka'ìin ve'e Lidia. Ta ora
chāa ndra ikan tajan chā'a ndra
tundeeni nuu na. Ta ikan kēe ndio
ndra kuà'an ndra inga ñuu.

17

Ñivi ñuu Tesalónica kàja'a na kuati

1 Ma iti' kuà'an Paulu chi'in Sila
yā'a ndra ñuu nàni Anfípolis, ta
juuni yā'a ndra ñuu nàni Apolo-
nia. Tajan chāa ndio ndra ñuu nàni
Tesalónica, vati ikan ìyo iin veñu'u
ñivi judíu.
2 Ta ikan kī'vi Paulu ma tichi
veñu'u ikan, kua takani jà'a ra
ndisaa kivi nindee na. Uni sabadu
jāna'a ra kua kà'an tutu Ndioo nuu
na.
3 Ta chi'in tutu ikan kātitu'un ra
nuu na ti ra kùu Cristu ìyo yi ña
nde'e ra tundo'o niku. Ta ora na ya'a
ña kuvi ra ni nataku ndiko ra. Ora
chīnu kā'an Paulu takan chi'in na,
tajan te'en nāka'an ndiko ra:
—Juuni ma ra Jesuu ña kà'in nuu
ndo, juuni rakan kùu ma Cristu, ra
tāchi Ndioo ña jàkakú ra yo ndia.
4 Yakan va tiani ma ndian judíu
kīcha'a na chìnuni na tu'un Jesuu
ña kà'an Paulu ta Sila, tajan ndō'iin
ndio na chi'in ndra. Ta juuni
ìyo kua'a' ma ndian yüvi judíu ña
jàka'nu Ndioo, ta nda ñivi ña'a'
cha'nu ya'a ga iñu'u ndia, juuni
kīcha'a vi chìnuni vi tu'un Jesuu.
5 Va ma ndian judíu ndian tüvi
nī chinuni tu'un Jesuu nduva'a kuii
kūxaan na ta tīxin na ña kì'vi iin ñivi
na iti' Jesuu. Yakan va chāka'an na
chi'in iin ndra kini kàchika kai na
kīcha'a ndra kùvaa yu'u ndra ta na
jakanuu ndra xini ma ñivi ñuu ikan,
kàti ndra. Ta takan jā'a ndra, tajan
ikan kēe ndio ndra chi'in inga ndian
ñuu kuànanduku na Paulu chi'in
Sila ve'e Jasón, ti kùuni na tava na
ndra ma tichi ve'e ra ta jana'a ndio
na ndra nuu tùvi ñivi ka'ìin ñuu
ikan.
6 Va tava nī nata'an na ma Paulu
ta Sila ve'e ma Jasón, yakan va maa
ra tīin na. Ta juuni tīin na inga
ndra chìnuni ña ìyo ve'e ra. Ta
kēñu'u ndio na ndra kuà'an na nuu
ndra kùvetiñu. Ta ora chāa na
ma vetiñu, tajan ma ndra judíu ni'i
va'a kīcha'a kà'an ndra chi'in ndra
kùvetiñu te'en:
—Ndra'ya kùu ndra jàkanuu xini
ñivi ìyo ñuñivi, ta vitin vàchi ndra
i'ya, ti juuni kùuni ndra jakanuu
ndra xinio ndia.
7 Ta Jasón kùu ra ña chā'a ra ve'e
ra na koo ndra. Ta ndrakan tüva
jachi'in ndra tu'un ley Rey César, ra
chà'nda tiñu nuu yo, vati kàti ndra
ña ìyo tuku inga ra kùu rey, ta rakan
nàni ra Jesuu —kàti ndra.

8 Yakan va ora chīni ma ndra
vetiñu chi'in ma ñivi ka'ìin ikan ña
kà'an ndra, yakan va tiaga kīcha'a
na kùxaan na.
9 Ta jā'a na na tia'vi Jasón chi'in
inga ñivi iin multa. Tajan ora tīa'vi
ndio ndra yi ta jāña ndio ndra ndra.

Paulu chi'in Sila chàkatitu'un ndra tu'un Jesuu ñuu Berea

10 Ora cha kī'vi ma chanikuaa, nu-
mini tāchi ma ndian chìnuni tu'un
Jesuu ma Paulu chi'in Sila, na ku'un
ndra iti' ñuu Berea. Ta ora chāa
ndra ma ñuu ikan, ta kuàki'vi ndio
ndra veñu'u ñivi judíu ñuu ikan.
11 Ta ma ndian judíu ìyo ñuu
i'ya tiá yati na kua ndian judíu ìyo
ñuu Tesalónica, ti ya'a chìsii na
ora kàtitu'un ndra tu'un cha'a' Jesuu
nuu na. Ta jàkua'a na ma tutu Ndioo
ndisaa kivi, nde'o tu ña ndicha kùu
ma ña jàna'a ma Paulu nuu na.
12 Yakan va kua'a' na kīcha'a
chìnuni tu'un Jesuu, ta juuni kua'a'
ndian yüvi judíu kīcha'a chìnuni na
ndia, nda ma ndra'ii chi'in ñivi ña'a
ya'a ga iñu'u ndia.
13 Va ora chīto ma ndian judíu ìyo
ñuu Tesalónica ña juuni chàkunuu
Paulu jàna'a ra tu'un Ndioo ñuu
Berea, tajan kēe ndio ndra kuà'an
ndra kuàjakanuu ndra xini ñivi ìyo
ñuu ikan, ikan na kuxaan na nde'e
na Paulu.
14 Va ma ndian chìnuni tāchi na
Paulu na kee ra numini ma ñuu ikan
ta ku'un ra iti' yu'u tañu'u. Ta Sila
ta Timoteunia ndōo ndra ma ñuu
Berea.
15 Tajan ndisaa ma ndra chìnuni
ña ndakata'an chi'in Paulu kuà'an
ndra chi'in ra nda ñuu Atenas. Ora
chāa ndra ñuu Atenas, tajan Paulu
tāchi ra ndra na ku'un ndiko ndra
ñuu Berea kuka'an ndra nuu Sila ta
Timoteu, na kichi numini ndra ma
ñuu Atenas nuu ndaa ra. Yakan
va kēe ndio ndra kuàkatitu'un ndra
nuu Timoteu ta Sila.

Paulu chàkunuu ra ñuu Atenas

16 Takan kūu ta ikan Paulu
ndàtu ra Sila ta Timoteu ñuu
Atenas. Yakan va ndanikuni ma nuu
chàkunuu ra ñuu ikan, ndè'e ra ma
ndioo yutun ií ña jà'a ñivini. Ta
nda'vi kūuni ra ora ndē'e ra yi.
17 Yakan va tichi veñu'u ndian
judíu nàtu'un ta'an ra chi'in ñivi
judíu, ta chi'in ñivi yüvi judíu ña
jàka'nu Ndioo. Ta juuni nani kivi
kànita'an yu'u ra cha'a' ña ndaa
chi'in ñivi kùti'vi nuya'vi ndia.
18 Ta juuni ka'ìin ndian jàkua'a
jakuela epicúreos, chi'in ndian
jàkua'a jakuela estoicos, te'en
kīcha'a na kànita'an yu'u na chi'in
Paulu:
—¿Nda tu'un kùu ña kà'an ra'ya
ña ya'a kua'a' yu'u ra? —kàti na.
Ta inga na kà'an te'en:
—Ma ra'ya jà'a ra, ña kuàkatitu'un
ra tu'un cha'a' ndioo ka'ìin nuu
chika, va kùu ndra ndioo töve
nàkoto ndi. Takan jà'a ra najaka
—kàti na.
Tu'un i'ya kā'an na, ti Paulu
kàtitu'un ra tu'un cha'a' Jesucristu,
naja nātaku ra tañu ndian ndií.
19 Ta ikan tīin na ra, ta kuà'an
na chi'in ra nuu ndaa ve'e nàni
Areópago. Vati ikan kùti'vi na ora
chìni na iin tu'un chaa. Ta ora chāa
na ma ikan, ta te'en chīkatu'un ndio
na nuu Paulu:
—Kùuni ndi koto kachin ga ndi
cha'a' ma tu'un chaa ña já chinu
kātitu'u̱n.
20 Vati kàtitu'u̱n nuu ndi iin tu'un
ña töve chìto ndi. Yakan va kùuni
ndi koto ndi niyi kùuni yi kà'an yi
—kà'an na.
21 Takan kūu tajan ndisaa ma
ndian ñuu Atenas chi'in ndian kìchi
nuu chika ña ìyo ma ikan, jàkenaa
na tiempuni chi'in ma ña nàtu'un na
ta tàso'o na nda tu'un nikuuni ña
kùu iin ña chaa kuenda na.
22 Ta ikan jan ndēta Paulu tañu
ma ñivi ka'ìin ve'e Areópago ikan,
ta te'en nāka'an ra chi'in na:
—Ndyo'o ndian ñuu Atenas, vitin
va cha chìtoi ti ndyo'o kùu ndian
ya'a jàka'nu ndo ndioo ña ya'a
chìnuni ndo,
23 ti ora chākunui tichi ñuu ndo,
ikan ndē'i ndisaa ma yutun ií ña
jàka'nu ndo. Ta tañu ma ña jàka'nu
ndo, ndē'i iin letra ma nuu naa

ña te'en kà'an: “Kuenda iin Ndioo
ña töve nàkoto yo.” Ta yu'u
kàtitu'in nuu ndo vitin cha'a' Ndioo
ña jàka'nu ndo vaji töve nàkoto
ndo ra. Juuni cha'a' yakan kùuni
kàtitu'in nuu ndo, ikan na chaa ndo
koto kachin ga ndo naja kua kàa ra.
24 ’Vati Ndioo ikan kùu ma ra
jātuvi ñuñivi, ta tandi'i ña ìyo nuu
yi. Ta juuni rakan kùu ra ña chà'nda
tiñu nuu andivi ta nuu ñu'u' ñuñivi
ndia. Ta töve ìyo ra tichi nï'iin
veñu'u ña jà'a ñivini vati ìyo ra
ndanikuni.
25 Ta töve chìniñu'u ra nï'iin ñivi
jà'a tiñu nuu ra. Vati tüvi kùmani
nï'iin nakuyi nuu ra. Ta maa ra kùu
ra ña chà'a ra kivi koo yo, chi'in tati
xìta yo, ta tandi'i ña'a yo ña ìyo.
26 ’Vati chi'in iin ra'ii ni, jā'a ra ña
tùvi tandi'i ñivi ìyo ninii kuii ñu'u'
ñuñivi, ikan na koo na ndisaa ma
ñu'u' i'ya. Ta antea ña jātuvi Ndioo
ñivi ìyo ñuñivi cha kāchin ra naja
kivi ni koo na nuu yi, ta juuni kāchin
ra ndanu ìyo yi ña koo na ndia.
27 Takan jā'a Ndioo, ikan na nan-
duku ndicha yo ra nda kati nata'an
yo ra, vati Ndioo tüvi chika ìyo ra
nuu ta'ii'iin yo.
28 Vati Ndioo jà'a ña ìyo yo, ta jà'a
ra ña kanda yo, ta juuni chà'a ra ña
ìyo ñandeo ndia, ikan na kuu koo
ndito yo. Vati te'en tāa iin ra ñuu
ndo iin tutu vii taji'na: “Se'e Ndioo
kùu ndisaa yo.”
29 Ndicha kuii ña takua kùu yo se'e
Ndioo, yakan va tüvi ìyo yi ña ka'an
yo ña Ndioo kùu ra takua kàa iin
yutun ií ña oro, a iin ña plata, a
iin ña kàa takua kàa iin yuu. Vati
ndisaa yakan kùu ma ña vàchi ma
chinitunini na, ta jà'a na yi chi'in
nda'a' na takua kùuni maa na ndia.
30 Vati Ndioo antea tüvi nī ti'i
ra kuenda na ora tüvi chìto na
ma tu'un ra niku. Va vitin Ndioo
chà'nda ra tiñu nuu ndo, ta nuu
ndisaa ñivi ìyo ñuñivi na ndakoo yo
jà'a yo kuati ta na chikoni'o ku'un yo
iti' kuà'an ra.
31 Vati Ndioo cha kāchin ra iin kivi
ña ni jakutuni ra tiñu ndisaa ñivi.
Ta ikan kàti ndaa ra nuu yo, yo jà'a
ña va'a, ta yo töve. Ta ndisaa ña'a
Ndioo cha chā'a ña na ja'a Jesucristu
yi. Vati rakan cha kāchin ra ra
tatiempu. Ta ora jānataku Ndioo ra
tañu ndian ndií, takan chā'a Ndioo
ña nakoto kachin tandi'i ñivi ña
kāchin ra Jesuu ña na ja'a ra ma tiñu
ikan —kàti Paulu.
32 Takan kūu ta ora chīni na ña
kā'an Paulu ña nātaku ndiko ñivi
tañu ñivi ndií, ìyo ndian kà'an ti'ini
chata ra, ta ìyo ndian kà'an te'en
ndia:
—Ni taso'o ndiko ndi ma ña kà'un
va nda inga tuku ora —kàti na chi'in
ra.
33 Yakan va kēe ndio ra ta kuà'an
ra.
34 Ta ìyo ndian kīcha'a chìnuni
tu'un Jesuu ña kà'an Paulu. Ta tañu
ndian chìnuni ndaa iin ra ndiso tiñu
vetiñu Areópago, ra nàni Dionisio.
Ta juuni ndaa iin ña'a chìnuni ña
nàni Dámaris chi'in inga tuku tiaga
na ma ikan ndia.

18

Kuà'an Paulu ñuu Corintu

1 Takan kūu ta Paulu, kēe ra ñuu
Atenas, ta kuà'an ra iti' ñuu Corintu.
2 Ta ora chāa ra ñuu Corintu ta
ikan nāta'an ta'an ra chi'in iin ra
judíu, ra nàni Aquila. Ta rakan ti
ra ñu'u' Ponto kùu ra. Ta Aquila
chi'in ñasi'i ra Priscila, takani cha
ìyo vi ma ñu'u' Italia niku. Ta kēe vi
ma ñu'u' ikan vati ma ra kalecha'nu
Claudiu, jākunu ra ndisaa ndian
judíu ndian ìyo ma ñu'u' ikan. Ta
ikan já chāa ndio vi ñuu Corintu. Ta
ikan Paulu kuà'an ra kuànde'e ra vi
ma nuu ìyo ve'e vi.
3 Ta ora chāa Paulu ve'e vi, ta
kīcha'a ra jàva'a ra ve'e ja'ma chi'in
vi ña ni xiko vi. Vati juuni chìto ra
jà'a ra ma tiñu ikan ndia. Ta ikan
kīndoo ra jàtiñu ra chi'in vi.
4 Ta ta'ii'iin kivi nindeo Paulu
chà'an ra ma veñu'u ndian judíu
chàkatitu'un ra nuu na chi'in ndian
yüvi judíu ndia, vati kùuni ra ña na
chinuni na tu'un Jesucristu.
5 Takan kūu ta kēe Timoteu chi'in
Sila ñu'u' Macedonia, ta chāa ndra
ñuu nuu ìyo Paulu. Ta ikan chāa

ndra ve'e nuu ìyo ra. Yakan va ora ndē'e Paulu ña chāa ndra, tajan kīcha'a ndio ra kàtitu'un ra nani kivi ma tu'un Jesuu nuu ma ñivi judíu, va jàna'a kachin ra nuu na ña Jesuu juuni kùu ra ma Cristu ra tāchi Ndioo ña na jakakú ra yo ndia.

6 Va ora kīcha'a ra kà'an ra te'en nuu na, tajan iin ndian judíu kīcha'a na kàyuni na chi'in ra ta kīcha'a na kà'an ti'ini na chata ra. Yakan va Paulu kīcha'a ra jàkisi ra ja'ma ra, ta kīcha'a ndio ra kà'an ra te'en chi'in na:

—Ora jànde'e Ndioo tundo'o nuu ndo na tüva chìtoi ti yüva kuati yu'u kùu yi, vati cha kātitu'in tu'un cha'a' Jesuu nuu ndo vaji töve jàchi'in ndo yi. Yakan va vitin ta iti' nuu ni ku'un ndioi kukatitu'in tu'un i'ya nuu ñivi yüvi judíu —kàti Paulu.

7 Ta ora kēe ndio ra ma veñu'u ndian judíu ikan, ta kuà'an ndio ra ve'e iin ra nàni Ticio Justo, ta rakan ti iin ra jàka'nu Ndioo kùu ra ndia. Ta ìyo ve'e ra yatini xiin ma veñu'u ikan.

8 Ta iin ra nàni Crispo, ra chà'nda tiñu ma veñu'u ikan juuni kīcha'a ra chìnuni ra tu'un ma Racha'nu Jesucristu chi'in ndisaa ñivi ña ìyo ve'e ra. Ta kua'a' ñivi ñuu Corintu kīcha'a chìnuni ta kùnduta na ora chīni na ma tu'un va'a cha'a' Jesuu ndia.

9 Iin chanikuaa Paulu ndē'e ra Jesucristu takua ndē'o nakuyi tañu ñuma'na yo. Tajan te'en nāka'an Jesucristu chi'in ra:

—¡Na yü'viun! ¡Na katitu'un tiá tu'in nuu tiaga ñivi! ¡Ta na jäñaun ña jàna'un yi nuu na!

10 Vati ìyoi chi'un, ta nï'iin na küu jati'ini na chi'un a takue'un jà'a na, vati ìyo kua'a' ñivi mai ñuu i'ya ña kāchin —kàti ra.

11 Takan kūu yakan va Paulu chīyo ra iin kuiya java ma ñuu Corintu ña jàna'a ra tu'un Ndioo nuu ma ñivi ikan.

12 Ta chāa iin kivi ña kī'vi ra nàni Galión chà'nda ra tiñu ñu'u' Acaya. Ta ma ñuu Corintu ti ìyo yi tichi ñu'u' Acaya ndia, tajan kūti'vi ta'an ndio ma ndian judíu, ta tīin ndio na Paulu. Ta chāndaka na ra nuu jàkutuni Galión tiñu, na jànde'e ra tundo'o ra.

13 Tajan te'en tīso ma ñivi kuati chata Paulu nuu ma Galión:

—Ra'ya, kùu ra jànda'viña'a ñivio. Ti kàti ra ti tüvi va'a ña jàka'nu ndi Ndioo takua kà'an ma tutu ley ña kà'an cha'a' ma niyi ìyo yi ña ja'a ndi —kàti na.

14 Takan kūu ta chani ka'an Paulu iin tu'un nuu ra niku ora nāka'an Galión iin tu'un i'ya nuu na:

—Ndyo'o ndian judíu, na kuni va'a ndo ña ni ka'in chi'in ndo. Tu ìyo iin ña kini a kuati ka'nu ña jā'a ra, tajan ìyo yi ña jakutuni yi,

15 va tava chā'i kuenda ña tìsokuati ndo ra cha'a' ma tu'un kā'ani ra chata tutu Ley chìnuni ndyo'o ñivi judíu, yakan va na jandondaa maani ndo yi ti na küuni ja'i yi —kàti ra.

16 Takan kūu tajan jākunu Galión na tichi ma ve'e nuu tà'nda tiñu ikan.

17 Ta ikan tīin ndio ma ndian judíu ra nàni Sóstenes, ra chà'nda tiñu veñu'u judíu. Ta ikan jan nduva'a kuii kāni na ma Sóstenes nuu nde'e ma nuu nda vetiñu nuu chà'nda Galión ma tiñu ma ora ikani. Va ma Galión, vaji ndē'e ra ma ña ndo'o ma Sóstenes, tüvi nī jachi'in ra ma ña jà'a na chi'in ra.

Cha'a' uni kīcha'a ndiko Paulu kuàkatitu'un ra tu'un Jesuu ora chāa ndiko ra ma ñuu Antioquía

18 Takan kūu ta Paulu kīndooga ra kua'a' kivi ma ñuu Corintu. Ta ikan jan kīcha'a ndio ra kà'an ndio ra chi'in ma ndian chìnuni tu'un Jesuu ña ni ku'un ra. Ta ikan jan tīin ndio Paulu iin varku. Ta kēe ndio ra kuà'an ra chi'in Aquila ta chi'in ñasi'i ra ña nàni Priscila iti' ñu'u' Siria. Va ora takäaga ki'vi vi tichi varku, ji'na Paulu sōkon ra ndisaa ixi xini ra ñuu nàni Cencrea. Vati rakan jāchinu ra ña chā'a ra tu'un nuu Ndioo ña ni ja'a ra tiñu kuenda ra.

19 Ta ora chāa na ñuu nàni Efesu, tajan ndākoo ra Priscila chi'in

Aquila ma ikan. Ta kēe ndio ra
kuà'an ra nuu ndaa iin veñu'u ndian
judíu. Ta ikan kīcha'a ndio ra jàna'a
ra chi'in ma ndian judíu ña kùti'vi
ma ikan.
20 Ta ikan jan kīcha'a ña nàka'an
na chi'in ra ña na kindoo ra koo ra
tiá kivi chi'in na, va nī kuuni ra.
21 Yakan va te'en kīcha'a ra kà'an
ra chi'in na:
—Ìyo yi ña ku'in iti' nuu ti kùuni
koi ñuu Jerusalén ora kicha'a ma
viko ikan. Ta tu Ndioo kùuni, tajan
vàchi̱ nde'e ndikoi ndo inga cha'a'
—kàti ra.
Ta ora chīnu kà'an ra takan tajan
kī'vi ndio ra tichi ma varku ta kēe
ndio ra ñuu Efesu ta kuà'an ra iti'
nuu.
22 Ta ora chāa ra ñuu Cesarea,
ta kēe ndiko ra kuà'an ra ñuu
Jerusalén, kuàka'an ra chi'in ndian
chìnuni tu'un Jesuu ìyo veñu'u ikan.
Ta ikan jan kēe ndio ra kuà'an ra iti'
ñuu Antioquía.
23 Tajan kua'a' va'a kivi chīyo ra
ma ñuu Antioquía, ta ikan jan kēe
ndiko ra kuà'an ra kuàjamani ra
ndisaa ndian chìnuni tu'un Ndioo
ìyo ta'ii'iin ñuu nuu yā'a ra, taku
ñu'u' Galacia chi'in ñu'u' Frigia.

Ra nàni Apolo kàtitu'un ra tu'un Jesuu ñuu Efesu

24 Ma tiempu ikan chāa iin ra
judíu, ra nàni Apolo ma ñuu Efesu.
Ta ma rakan ti ra kìchi ñuu Alejan-
dría kùu ra. Ta ya'a ga vii jàna'a ra
ma tutu Ndioo nuu ma ñivi, ta chìto
va'a ga ra naja kua kà'an yi.
25 Ti cha jākua'a ra naja kua kùu
iti' Ndioo, ta ikan kīcha'a ra jàna'a
ra yi chi'in ndisaa kuii anima ra nuu
ma ñivi ikan. Ta kàtitu'un kachin
ra ndisaa naja kua chìto ra kuenda
Racha'nu Jesuu, vaji chìto ra uvanuu
naja kua jāna'a Xuva ora jākunduta
ra ñivini niku.
26 Yakan va Apolo tüvi ndasii ra
ora kàtitu'un ra tu'un Ndioo nuu
ñivi ka'ìin tichi veñu'u ñivi judíu. Va
ora chīni Priscila chi'in iian Aquila
ma ña kà'an ra, tajan kāna siin vi
ra, ta jāna'a vi tiaga kachin naja kua
kùu ma iti' Ndioo nuu ra.
27 Ta ora kūuni Apolo ya'a ra iti'
ñu'u' Acaya, tajan ndisaa ma ndian
chìnuni tu'un Jesuu ìyo ñuu Efesu,
chā'a na tundeeni ra. Vati tāa na
iin carta ta chā'a na yi nuu Apolo,
na kunda'a ra yi ta jana'a ra yi nuu
ndian chìnuni ìyo ñu'u' Acaya, ikan
na ku'va na ña na ndoo ra chi'in
na, vati töve nàkoto na ra. Takan
kūu ta ora chāa ra ñu'u' Acaya,
tajan kīcha'a ña ya'a ga tìndee ra
ma ndian kuà'an iti' Jesuu, ti chā'a
Ndioo ñamani ra nuu na, yakan va
kīcha'a na chìnuni na ma tu'un ra.
28 Ta Apolo, nuu tùvi ñivi jākanaa
ra ndian judíu ora kànita'an yu'u
ra chi'in na, ti jàna'a ra nuu na ña
kà'an kachin ma tutu Ndioo, ti Jesuu
ndicha kuii kùu ma ra Cristu, ra
tāchi Ndioo ña na jakakú ra yo.

19

Paulu, chàa ndiko ra ñuu Efesu

1 Takan kūu ta juuni ìyoga Apolo
ñuu Corintu, ora kēta chiyo Paulu
iin yuku kini ña ìyo iti' ñu'u' Asia.
Ta ora chāa ra ñuu nàni Efesu ikan
nāta'an ra uvi uni ndian chìnuni.
2 Ta te'en chīkatu'un ra nuu na:
—¿A nī'i ndo Tati Ií Ndioo ora
kīcha'a ndo chìnuni ndo? —kàti
Paulu chi'in na.
Tajan te'en nāka'an na:
—Nï'iin cha'a' takä'an taso'o ndi
tuva ndicha ìyo iin Tati Ií Ndioo
—kàti na.
3 Tajan te'en kīcha'a chìkatu'un
tuku Paulu nuu na:
—¿Ta nayi chīnuni ndo ora ña
kūnduta ndo, tuva takan? —kàti
Paulu.
Tajan te'en nāka'an tuku na:
—Chīnuni ndi tu'un kātitu'un
Xuva ora jākunduta ra ñivi —kàti
na.
4 Tajan te'en nāka'an tuku Paulu
chi'in na:
—Va Xuva jākunduta ra ndisaa
ndian jāña ña jà'a kuati, ta chīkoni'i
ndiko na kuà'an na iti' Ndiooni. Va
juuni kātitu'un Xuva nuu ndo ña na
chìnuni ndo tu'un ma Racha'nu ña
vàchi iti' chata ra, vati rakan kùu
Jesuu. —Takan kàti Paulu chi'in na.

5 Ta ora chīni na ña kā'an Paulu te'en, tajan ndisaa na kūnduta ma ora ikani chi'in sivi ta ndatu Racha'nu Jesuu.
6 Tajan ora jūndii Paulu nda'a' ra xini na, ta ma ora ikani kōyo Tati Ií Ndioo chata na. Ta kīcha'a na kà'an na iin tu'un siin ña tüvi chìto na kà'an na. Ta juuni kīcha'a na kàtitu'un na nuu ma ñivi chi'in tu'un yu'u Ndioo.
7 Takan kūu ta ndisaa ma ndian ka'ìin ikan, ìyo uchi uvi ta'an na kùu na kua ndisaa na.

Paulu jàna'a ra tichi veñu'u ndian judíu, ta tichi jakuela ìyo ñuu Efesu

8 Takan kūu ta ndi uni yoo ña chīyo Paulu ma ñuu Efesu, tüvi nī yu'vi ra ña jàna'a ra tu'un Jesuu nuu ma ñivi tichi veñu'u ñivi judíu. Ta juuni kà'an ra ta jànini ra ma ñivi naja kua jà'a na ta kùu chaa na nuu chà'nda Ndioo tiñu.
9 Va ìyo ndian ya'a ndava xini, ña nī kuuni na chinuni na ma ña kà'an ra. Tajan juuni ma ora ikani, kīcha'a na kà'an ti'ini na chata ma iti' Jesuu. Ta ikan Paulu kēsiin ra ma veñu'u ikan ta juuni tava ni siin ra ma ndian chinuni tu'un Jesuu. Tajan kēe ndio na kuà'an na chi'in ra iin jakuela ra nàni Tirano. Ikan jàna'a Paulu tandi'i kivi nuu ma ñivi ma jakuela ikan.
10 Uvi kuiya kūu yi ña jā'a ra takan. Takan kūu ta tandi'i ñivi ñu'u' Asia chīni tu'un cha'a' Racha'nu Jesuu, ta nda ndian judíu ta nda ndian yüvi judíu ndia.
11 Ta Ndioo chā'a ra kua'a' va'a ndatu ra nuu Paulu na jana'a ra yi nuu ñivi chi'in nda'a' ra.
12 Takan kūu vaji pañitu a nda ja'ma ni kùuni ña jànani na ra, ta chùnda'a na yi chà'an na nuu ndian ku'vi, ta ndà'a na. Ta juuni tàva ra ma tati xaan ña ndiso na ndia.
13 Va ìyo ndra judíu ña chàkunuu kai ña tàvani'i ndra tati xaan ndiso ñivi. Ta ndrakan ti kùuni ndra ja'a ndra yi chi'in ndatu Racha'nu Jesuu niku. Ta yakan va te'en kà'an xaan ndra chi'in ma tati xaan ndiso ma ndian ku'vi:

—¡Chi'in ndatu Jesuu ña kàtitu'un Paulu, yu'u, kà'in ña na kee ndo tichi anima ma ndian kù'vi! —kàti ndra.
14 Ña'a kùu ma ña jā'a ma ndi ucha ta'an ndra se'e iin ra judíu ña nàni Esceva. Ta rakan ti iin ra chà'nda tiñu nuu ndra kùu sutu kùu ra.
15 Takan kūu tajan te'en nāka'an ndio ma tati xaan ikan chi'in ndra:

—Nàkotoi Jesuu, ta juuni chìtoi nda ra kùu Paulu, ¿va ndyo'o nda ndian kùu ndo ña chà'nda ndo tiñu nui? —kàti ma tati xaan chi'in ndra.
16 Tajan ora chīnu kā'an ma ra ndiso tati xaan nuu ndra, tajan ma ora ikani, ndāva ma ra ndiso tati xaan chata ndra chi'in kua'a' ñandee ra ta jāti'ini yi chi'in ndra, ta ikan chïto naja kua jā'a ndra ña kūndee ndio ndra kakú ndra ña janda kuà'an kaviti ndra ma iti' ve'e ndra, ta juuni tākue'e ndra ndia. Vati ndi'i ja'ma ndra jānakaa ma ra ndiso tati xaan ikan.
17 Ta ora kūu te'en, ndian judíu ta ndian yüvi judíu ìyo ñuu Efesu chīto na yi. Yakan va ora chīto na ña takan kūu, ta ndava yū'vi na. Ta ikan kīcha'a kua'a' ñivi jàka'nu na Racha'nu Jesuu.
18 Ta juuni kua'a' ndian já chīnuni chà'an na chàkatitu'un na nuu ndisaa ñivi ka'ìin ma ikan tandi'i ma kuati kini ña jà'a na.
19 Ta kua'a' ndian nduvi chàndaka na ma tutu jà'a na. Ta ikan kīcha'a na chà'mi na yi nuu tùvi ñivi. Ta ikan tāvani'i na kuenda naja kua ndaa ma tutu ikan. Ta ikan kēta yi ña ndaa yi uvi xiko uchi mii xu'un' plata kua tandi'i yi.
20 Ta takan kūu ta chìta kuati tu'un Racha'nu Jesuu nda nikuuni, ta jàna'a Ndioo ndatu ra nuu ñivi ndia. Ta ikan kī'vi kua'a' ñivi iti' kuà'an ra, cha'a ña chìnuni na tu'un Jesuu.
21 Ta takan kūu ta chànini Paulu, ña kùuni ra ku'un ra iti' ñu'u' Macedonia chi'in iti' ñu'u' Acaya, nda kati chāa ra nda ñuu Jerusalén. Ta juuni kàti ra, ti ora chinu ma tiñu jà'a ra

ñuu Jerusalén, juuni ìyo yi ña ku'un
ra ñuu Roma ndia.
22 Ta ikan tāchi Paulu uvi ta'an ma
ndra tìndee ra na ku'un ndra ñu'u'
Macedonia. Yakan va ma ndra tāchi
ra te'en nàni ndra: Timoteu chi'in
Latu. Vati ma Paulu, kīndoo ra uvi
uniga kivi ma ñu'u' Asia.

Jàkanuu ra nàni Demetriu xini ñivi ñuu Efesu

23 Tiempu ikan chīyo kua'a'
tundo'o ndē'e ndian chìnuni tu'un
Jesuu,
24 ti kēta iin ra nàni Demetriu ña
ya'a jàkanuu ra xini ma ñivi ñuu
Efesu. Vati ma tiñu jà'a ra, kùu
ña jàva'a ra mamaa kaa plata. Ta
juuni jà'a ra kua'a' va'a veñu'u kuati
ña kàa takua kàa veñu'u ña jàka'nu
ñivi nuu ìyo ndioo Artemisa chi'in
yi. Ta jàkanaa ra kua'a' xu'un' chi'in
ma ña jà'a ra ndia. Ta juuni kua'a'
xu'un' tìa'vi ra ma ndian jàtiñu
chi'in ra.
25 Tajan jā'a ra ña na kuti'vi ta'an
ndisaa ndra jàtiñu chi'in plata. Ta-
jan te'en nāka'an ndio ra nuu na:
—Ndyo'o xaa, cha chìto va'a ndo,
ti ma tiñu jà'a yo kùu yi iin ña va'a
maa yo ti ndòkuika yo jà'a yi.
26 Ta juuni cha chìto ndo ma
tu'un kà'an ra nàni Paulu nuu ñivi
ta ndè'e ndo naja ya'a kì'vi na iti'
jàna'a ra. Kàti ra ti ma ndioo jàva'a
yo chi'in kaa yüvi ndioo ndicha kùu
yi kàti ra. Takan jàna'a ra nuu ma
ñivi. Yakan va kua'a' na cha chìnuni
ma tu'un kà'an ra. Ta yüvi ñuu
Efesu i'yani kùu yi ña jā'a ra takan,
vati juuni jā'a ra takan chi'in ñivi
ìyo ndisaa ñuu nuu yā'a ra ndia, nda
kati ndi'i ñu'u' Asia chàkunuu ra.
27 Yakan va ndisaa ma ña jàna'a
ra, iin kuati ka'nu kùu yi kuenda yo,
koto kenaa ndisaa ma tiñu jà'a yo.
Ta juuni ni kenaa ma ña jàka'nu yo
ndioo Artemisa tichi veñu'an ndia.
Ta töva ni ka'an ma ñivi ti ya'a ka'nu
kùu ndioo yo, ta tüva ni ku'va na
ña na ka'nda ña tiñu nuu na. Vati
yakan jàka'nu ñivi ìyo nda iti' ñu'u'
Asia, ta nda tandi'i ñuu ñuñivi ndia.
—Takan kàti Demetriu nuu ndra.
28 Ta ora chīni ndra tu'un
kà'an Demetriu, tajan nduva'a kuii
kūxaan ndra ma ora ikani. Tajan
te'en kīcha'a ndio ndra kà'an ni'i
ndra:
—¡Ya'a ga ka'nu kùu ma ndioo
Artemisa, kuenda ñivi ñuu Efesu!
—kàti ndra.
29 Tajan ma tiempu ikan, nduva'a
kuii jàkanuu xini ndra ma ñuu
ikan. Ta ikan jan tīin ndra ra nàni
Gayu chi'in inga ra nàni Aristarcu.
Ta ninduvi ndrakan kīchi ndra
ñu'u' Macedonia ña chàkunuu ndra
chi'in Paulu. Yakan va tīin ndra
ndra, ta kēñu'u ndra ndra chāndaka
ndra ndra nuu iin ve'e ka'nu nuu
ndòndaa tiñu iti' tichi ñuu.
30 Tajan Paulu kūuni ra ki'vi ra
ka'an ra nuu ma ñivi ka'ìin ti'vi ikan.
Va ma ndian chìnuni ìyo chi'in ra, nī
cha'a na ki'vi ra kà'an ra nuu na.
31 Takan kūu ta juuni ìyo iin ndra
kùmi tiñu ñu'u' Asia ña nàkoto
ndra Paulu, tāchi ndra, ndra kùu
tatun ndra ña na kujandomani ndra
Paulu, ti koto ki'vi ra ma kuati ikan,
koto tiin na ra.
32 Takan kūu ta ìyo ndian kà'an
iin nakuyi, ta ìyo ndian kà'an inga
nakuyi, vati jàkanuu xini na. Ta tiá
kua'a' ga na, na töve chìto na ndaa
cha'a' kùu yi ña kùti'vi na.
33 Va ìyo iin ndian ka'ìin tañu na,
kātitu'un kachin na ma tu'un ikan
nuu iin ra nàni Jandu. Ta rakan
kùu ra tīndani'ni ndian judíu nuu
ma ñivi ikan, na kati ndi'i ra naja
kua kùu yi. Yakan va Jandu kīcha'a
jànda'a ra nuu ma ñivi, na taxiin
koo yu'u na ti ni ka'an ra. Ta ikan
kīcha'a ra kà'an ra cha'a' ñivi judíu
nuu tandi'i ñivi ñuu ka'ìin ma ikan.
34 Va ora chā'a na kuenda ña juuni
ma ra kùu ra, ra judíu ndia, yakan
va uvi ora kūu yi ña nduva'a kuii
kūxaan na, ta te'en nāka'an na:
—¡Ya'a ga ka'nu kùu ma ndioo
Artemisa kuenda ma ñivi ñuu Efesu!
—kàti na.
35 Ta ikan jākutaxin ma ra secre-
tariu ñuu Efesu ma ñivi ka'ìin ikan.
Ta te'en nāka'an ra chi'in na:
—Ndyo'o ñivi ñuu Efesu. Cha
chìto tandi'i ñivi ìyo ñuñivi ti ma

ñivi ìyo ñuu i'ya kùmi na veñu'u
nuu jàka'nu yo ndioo Artemisa. Vati
ndioo ka'nu kùan, ta ma yuu ií nuu
ìyo na'na ña juuni kùmi yo yi, ti
kīchi yi iti' andivi.
36 Yakan va tava nï'iin yo küu
ka'an yo ña töve takan kūu yi niku.
Yakan va tiá va'a tu taxiin koo yu'u
ndo, ta töve jà'a ndo nï'iin nakuyi tu
töve chìto va'a ndo yi.
37 Vati ma ndra ndaka ndo kīchaa
ndo i'ya, tüvi nī su'u ndra nï'iin
ña ka'ìin tichi veñu'u nuu ndaa ma
ndioo yo Artemisa, ta tüvi kà'an
ti'ini ndra chata ña ndia.
38 Yakan va tu Demetriu chi'in
ndra jàtiñu chi'in ra, tu ìyo kuati
ña kùuni ndra jandondaa ndra
chi'in inga ñivi, na ku'un ji'na ndra
kuka'an ndra yi chi'in ndra kùu vesi
nuu chà'nda ndra tiñu. Ta ikan
ta'ii'iin ndra kùu ka'an kachin ma
kuati ndra, ta kùu jandondaa ma
ndra vesi yi.
39 Ta tu kùuni yo ka'an yo inga
tuku nakuyi, na ndakan yo nuu ma
ndra vetiñu ña na kachin ndra ora
va'a ña kùu kuti'vi yo, ikan na kuu
ndondaa ma kuati yo chi'in inga
ñivi, takua kà'an ma ley yo ña ìyo
yi ña ja'a yo.
40 Cha'a' ndisaa ma ña kùu vitin,
ya'a ga ika kùu yi ti tu koto ma
ndra jandaru ñuu Roma ta tisokuati
ndra ndisaa yo ti töve kùti'vi yo
takua kà'an ma Ley, ta tu chikatu'un
ndra nuu yo nda kuenda kùu yi ña
kànita'an yu'u yo, ta juuni tüvi chìto
yo nda cha'a' kùu yi. —Takan kàti
ma ra secretariu ñuu Efesu.
41 Ta ora chīnu kā'an ra tu'un i'ya
nuu na, ta te'en nāka'an ra:
—¡Ta vitin na ku'un yo ve'o!
—kàti ra.

20

Paulu kēe ra kuà'an ra iti' ñu'u' Macedonia ta ñu'u' Grecia

1 Ora chīnu kānita'an yu'u ma
ñivi, tajan kāna ndio Paulu tandi'i
ma ndian chìnuni ka'ìin ikan. Ta
kīcha'a ra chùndayu'u ra na. Ta
ora chīnu nātu'un ra chi'in na, tajan
chūnumi nda'a' ra ta'ii'iin na ña
kàña'a ra chi'in na, tajan kēe ndio
ra kuà'an ra iti' ñu'u' Macedonia.
2 Takan kūu ta ndisaa ma ñuu nuu
yà'a ra, chà'a ra tundeeni nuu kua'a'
ndian chìnuni tu'un Jesuu. Ta takan
jà'a ra nda kati chaa ra ñu'u' Grecia
3 nuu kīndoo ra uni yoo. Ta ikan
chani tiin ra iin varku ña ni ku'un
ra iti' ñu'u' Siria ora chīto ra ña
cha nātu'un ta'an ma ndra judíu
ña ni tiin ndra ra ta ka'ni ndra ra.
Yakan va töva nī kuuni ra ku'un ra
chi'in varku. Ta ikan jan chīkoni'i
ndiko ra chi'in cha'a' ra nda ma
ñu'u' Macedonia nuu yā'a ra niku.
4 Ta ìyo iin ndra kàcha'an chi'in ra
ña nàni te'en: iin ra nàni Sópater, ra
se'e ra nàni Pirro ìyo ñuu Berea. Ta
inga ra nàni Aristarcu, chi'in ra nàni
Segundu, ndra ìyo ñuu Tesalónica.
Ta juuni kuà'an ma ra nàni Gayu,
ra ìyo ñuu Derbe, ta Timoteu, chi'in
Tíkiku, ta Trófimu, ndra kīchi iti'
ñu'u' Asia.
5 Ta ndra'ya ti chākosonuu ndra
kuà'an ndra iti' nuu Paulu, nda kati
chaa ndra ma ñuu Troa. Ta ikan,
chātu ndra ndi, nda kati chaa ndi.
6 Ta ndyu'u, ti ndōo ndi ma ñuu
Filipu nda ora cha yā'a viko ña
chàcho paan ña tüvi yuchan iya
tichi. Tajan ikan, kī'in ndi iin varku,
ta nda tichi u'un kivi tajan chāta'an
ndra ndi ñuu Troa. Ta ikan ndōo ndi
ucha kivi chi'in ndra.

Paulu chàa ndiko ra ma ñuu Troa

7 Iin kivi ndomingu kùu yi, ña
kūti'vita'an ndi chi'in ndisaa ñivi
chìnuni tu'un Jesuu. Vati ikan ni
ka'nda java ndi paan ií ña ni kachi
ndi. Ta ikan kīcha'a Paulu kàtitu'un
ra nuu ndisaa ma ndian chìnuni
tu'un Jesuu. Ta tava chànini ra kee
ra ma ñuu ña ni ku'un ra inga kivi,
yakan va indeeni kà'an ra tu'un ikan
nuu na nda kati keta javañuu.
8 Ta ndyu'u vati ka'ìin ndi nda ve'e
uvi pisu. Ta ikan ti ka'ìin kua'a' ñu'ú
kandil ña tìin.
9 Ta nuu ìyo iin ventana ma ve'e
ikan, ikan nàndi iin rayoko nàni
Eutico. Ta tava Paulu kàtitu'un ra
ma tu'un ikan nuu ma ñivi kua'a'
tiempu, yakan va tīin ñuma'na ma

rayoko ikan nuu nàndi ra ta kē'ne
ra nda ninuu. Ta ikan jan chāa ndio
ndra ma nuke'e nuu kàndii ra ta
kāni'i ndra ra va cha chī'í ra.
10 Ta ikan jan, nūu ndio ma Paulu,
tajan chāa ndio ra nuu kàndii ra. Ta
ikan chūnandi chiti ra ta chūnumi
ra ra. Ta te'en, nāka'an ra chi'in ma
ndian chìnuni:
—¡Na yü'vi ndo, ndyo'o yani, vati
töve nī chi'í ra! —kàti Paulu.
11 Ta ikan jan, ndāa ndiko ra
kuà'an ra ma ve'e ìyo nda siki
chi'in ndisaa ndian chìnuni. Tajan
chā'nda java ndio ra ma paan ií.
Ta chāchi ra yi chi'in na. Ta ikan
kīcha'a ndiko ra nàtu'un ra chi'in na
nda kati kundichin inga kivi. Tajan
kēe ndio ra kuà'an ra.
12 Ta ma ñivi ikan ti nduva'a
kuii chìsii na ña nāndoto ndiko ma
rayoko ikan, ta chāndaka na ra ma
ve'e ra.

Paulu kēe ra ñuu Troa, ta kuà'an ra ñuu Miletu

13 Takan kūu ta ndyu'u
chākosonuu ndi kuà'an ndi iti' nuu
chi'in varku nda kati chaa ndi ñuu
Asón. Ta ikan chātu ndi Paulu vati
vàchi chi'in cha'a' ra, ti takan kūuni
ra kichi ra.
14 Tajan ora ndīkita'an ndi chi'in
ra ma ñuu Asón, ta ikan kī'in ra
iin varku chi'in ndi indeeni nda kati
chāa ndi ñuu Mitilene.
15 Ta ikan jan kēe ndiko ndi
kuà'an ndi tiá iti' nuu, ta ikan yā'a
ndi yatini ma ñu'u' Quío. Ta nda
inga kivi tajan chāa ndio ndi yu'u
tañu'u nuu kàndii ñuu Samos. Ta
ikan jan ndōo ndi iin chanikuaa ma
ñuu Trogiliu. Ta ma inga kivi, tajan
chāa ndi ma ñuu Miletu.
16 Takan kūu ña nī kuuni Paulu
ku'un ra ñuu Efesu ti koto kuyanga
ra kua'a' tiempu ma ñu'u' Asia.
Vati kùuni ra chaa ra numini ñuu
Jerusalén. Ta tu kùu yi cha ìyo ra
ikan kivi kìcha'a viko Pentecosté,
kùuni ra.

Paulu kàtitu'un ra nuu ma ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ndian chìnuni ìyo ñuu Efesu

17 Ora chāa Paulu ñuu Miletu,
tāchi ra ndra meru ra na kukana
ndra ndracha'nu chà'nda tiñu nuu
ñivi chìnuni tu'un Jesuu ìyo ñuu
Efesu, na kichi ndra nuu ndaa ra.
18 Takan kūu tajan ora cha chāa
ndio ndra nuu ndaa Paulu, tajan
te'en nāka'an ra chi'in ndra:
—Ndyo'o xaa, cha chìto va'a ndo
naja kua vii chīyoi chi'in ndo nda ma
kivi nunuu ña kīchai ñu'u' Asia.
19 Vati ndisaa ma tiempu ña chīyoi
chi'in ndo, jā'i tiñu Racha'nu Ndioo
kuenda ndo chi'in ndisaa ma tun-
deenḭ. Yakan va nani kivi ora jā'i
yi, ndava chākui, vati ndē'i kua'a'
tundo'o jā'a ma ndian judíu.
20 Va vaji ndē'i kua'a' tundo'o, va
töve nī jañai ña jàna'i tu'un va'a
Cristu nuu ndo. Vati ma tu'un ikan,
iin tu'un va'a kùu yi kuenda ndo.
Yakan va chà'i chàjana'i ma veto'o
ñuu ndo ta ta ve'e ta ve'e ndo.
21 Yakan va indukuni chi'in ma
ndian judíu ta ndian yüvi judíu cha
kātitu'in nuu na, na ndakoo na iti'
kini kuà'an na, ta na chikoni'i ndiko
na iti' Ndioo, ta na chinuni na tu'un
Racha'nu Jesucristu.
22 Ta vitin kuà'in iti' ñuu Jerusalén
ti ma Tati Ií Ndioo, tāchi yu'u ña na
ku'in. Ta na töve chìtoi nayi kùu ma
ña ta'in ñuu ikan.
23 Uvanuu ma ña chìtoi kùu ña
kàtitu'un ma Tati Ií Ndioo nui, ti
ta'ii'iin ñuu nuu chài, ndàtu na yu'u
ña ni ti'i na yu'u tichi vekaa. Ta
juuni ndàtu na ña ni jande'e na
tundo'o yu'u ndia.
24 Yakan va yu'u, tükuii yù'vḭ ña
ndè'i tundo'o, a ka'ni ma ñivi yu'u.
Vati uvaa ma ña chànini̱ kùu ña
na jachinui chi'in ndisaa animai ma
tiñu va'a ña chā'a Racha'nu Jesuu
nui. Yakan va ma tiñu jà'i kùu ña na
jana'i tu'un va'a cha'a' ma ñamani
Ndioo ña kùu ni'i tandi'i ñivi.
25 ’Takan kūu ña cha kātitu'in nuu
ndisaa ndo naja kua chà'nda Ndioo
tiñu nuu yo. Ta vitin cha chìto va'i,
ti nï'iin ndo töva ni nde'e ndo yu'u
inga cha'a'.
26 Yakan va kùuni̱ ña koto ndo, ti
yüvi kuati̱ kùu yi tu töve nī chinuni
ndo tu'un Jesuu,
27 vati yu'u, tüvi nī tixe'i nï'iin
tu'un nuu ndo ti cha kātitu'un

kachin ndisaa ma ña kùuni Ndioo
ña koto ndo.
28 Yakan va na kumi ndo ñivi chā'a
Ndioo ña kùmi ndo takua kùmi ndo
juuni maa ndo, ti ma Tati Ií Ndioo
chā'a yi tiñu nuu ndo na kumi va'a
ndo tandi'i ndian chìnuni ìyo veñu'u
Racha'nu takua kùmi iin pato ma
mvechala jàna ra. Takan ìyo yi ña
kumi ndo na ndia, vati Racha'nu
Cristu jāta ra na chi'in nií maa ra ora
chī'í ra nuu kruu —kàti Paulu.
29 Takan kūu tajan te'en nāka'an
tuku Paulu chi'in ndracha'nu ikan:
—Cha chìto va'i, ti ora cha kuà'in,
ni kichaa iin ndra xaani nde'e ndra
ndo. Ta ni ja'a ndra chi'in ndo
takua jà'a ma lobo xaan ña chàchi
ri mvechala. Ta ndrakan ni jana'a
ndra inga tuku tu'un nuu ndo, ikan
na ndakoo ndo tu'un Cristu.
30 Ta juuni ma ndra ìyo tañu ndo,
ni kicha'a ndra jana'a ndra tu'un
vata nuu ndo, vati kùuni ndra ña
ndyo'o ndian chinuni na tandikun
ndo ku'un ndo chata ndra.
31 Yakan va na yati koo ndo ora
ikan, ti cha kātitu'in nuu ndo naja
kua ni kuu yi. Ta na kuku'uni ndo
ti ndi uni kuiya ña chīyoi chi'in ndo
tüvi nī jañai ña jàna'i nduvi niñuu
nuu ta'ii'iin ndo chi'in takuii tinui.
32 'Ndyo'o yani, vitin ndàkoi ndo
nda'a' Ndioo, ikan na kumi kuenda
ra ndo. Ta juuni na koo ma ñamani
ra chi'in ndo takua kà'an ma tu'un
ra. Vati juuni ma ndatu Ndioo
kùu jakua'nu va'a yi ndo, ikan na
ni'i ndo ma tundeeni ra ña koo
endeeni takua kà'an ma tu'un chā'a
Ndioo nuu yo, ti takan tà'an chi'in
ndisaa ndian kāchin ra ña kùu ñivi
ií kuenda ra.
33 Ta yu'u vati tüvi kùuni xu'un'
inga ñivi kuendai, ta ni tüvi kùuni
ja'ma nï'iin na ndia.
34 Yakan va ndisaa ndo chìto ti
jàtiñui chi'in nda'i, ta kùu ni'i ndisaa
ma ña chìniñu'i chi'in tandi'i ma
ndian ìyo chi'in.
35 Takan jāna'i nuu ndo naja kua
ìyo yi ña jatiñu ndo ndisaa tiempu
chìyoi chi'in ndo. Yakan va na jatiñu
ndo kuenda maa ndo, ikan na kuu
tindee ndo ma ndian nda'vi ndia.
Ta na kuku'uni ndo ma tu'un kā'an
Jesuu niku. Vati ma tu'un ikan te'en
kàti yi: "Tiaga chìsio tu tindeo inga
ñivi kua ña ku'va na yi nuu yo", kāti
ra. —Takan kàti Paulu.
36 Ta ora cha yā'a kà'an Paulu
te'en, tajan chūnandi chiti ra chi'in
na. Ta indukuni kīcha'a ra kà'an ra
chi'in Ndioo chi'in na.
37 Ta ora cha chīnu kà'an na chi'in
Ndioo, tajan ndisaa na nda'vi kūuni
na, ta chàku na ta chūnumi nda'a'
na Paulu ña kàña'a na chi'in ra.
38 Vati kàti ra nuu na ña töva ni
nde'e ndiko na ra inga cha'a'. Ta
ikan jan chāndaka ndio na ra nda
nuu ndaa ma varku ña ni ku'un ra.

21

Paulu kèe ra kuà'an ra iti' ñuu Jerusalén

1 Ta ora cha ndākoo ndio ndi ndra,
tajan tīin ndi varku indeeni nda kati
chāa ndi nda ñu'u' ñuu Cos. Ta nda
inga kivi, tajan chāa ndi ñu'u' ñuu
Rodas. Ta ikan kēe ndiko ndi kuà'an
ndi nda kati chāa ndi ñuu Pátara.
2 Ta ikan ñuu Pátara, nāta'an
ndi inga varku ña kuà'an iti' ñu'u'
Fenicia. Ta tichi yutun ikan kī'vi ndi
ta kēe ndi kuà'an ndi tiá iti' nuu.
3 Ta iti' kuà'an ndi ndē'e ndi ñu'u'
Chipre ña kàndii chiyo satin ndi.
Va ndākoo ndi yi, ta indeeni kuà'an
ndi nda ñu'u' Siria, ta chūndaa run
ñuu Tiro. Va tava ma varku ikan,
ikani ndākoo run ndisaa ma ndatiñu
ndiso run, yakan va ikan nūu ndi
tichi run nundani ndia.
4 Ta ora chāa ndi ma ñuu Tiro
nāta'an ndi ndra chìnuni tu'un Je-
suu ìyo ikan. Ta ikan kīndoo ndi
chīyo ndi chi'in ndra ucha kivi. Ta
tāchi Tati Ií Ndioo ndra ña na kat-
itu'un ndra nuu Paulu ña na kü'un
ga ra iti' ñuu Jerusalén.
5 Ta ora cha yā'a ma ucha kivi,
tajan ndisaa ndra chìnuni chi'in
ñasi'i ndra ta ndiakuati se'e ndra,
chāndaka iti' na ndi nda yu'u ñuu
nuu kàndii tañu'u. Tajan chākuiin
chiti ndi ma yu'u tañu'u ikan chi'in
na. Ta ikan kīcha'a ndio ndi kā'an
ndi chi'in Ndioo.

6 Tajan ora chīnu ña chūnumi
nda'a' ndi ña kàña'a ndi chi'in na,
tajan kāndaa ndio ndi tichi ma
varku, ta ndiakan chīkoni'i ndiko na
kàcha'an na iti' ve'e na.

7 Takan kūu tajan kēe ndiko ndi
ñuu Tiro chi'in varku. Ta kuà'an ndi
iti' ñuu Tolemaida. Ta ora chāa ndi
ikan, ta ikan jan káña'a ndi chi'in
ndian chìnuni tu'un Jesuu. Ta ikan
jan kīndoo ndi chi'in na iin kivinia.

8 Ta ma inga kivi kēe ndi ñuu
Tolemaida, ta kuà'an ndi ñuu Ce-
sarea. Ta ora chāa ndi ñuu Ce-
sarea, ta chā'an ndi ve'e ra nàni
Lipe, ra chàkunuu kàtitu'un tu'un
cha'a' Jesuu ta'ii'iin ñuu. Vati rakan,
kùu ma ra ìyo tañu ma ndi ucha
ta'an ndra kāchin tatun Jesuu ña na
tindee ndra ndra. Ta ikan ndōo ndi
chi'in ra ve'e ra.

9 Ta Lipe vati ìyo kumi ta'an ñivi
yoko se'e ra ña kà'an chi'in tu'un
yu'u Ndioo.

10 Takan kūu ta ora cha ìyo ndi uvi
uni kivi ma ñuu Cesarea, ta ikan jan
chāa iin ra kīchi iti' ñu'u' Judea ña
nàni Agabo. Ta rakan ti juuni kà'an
ra chi'in tu'un yu'u Ndioo ndia.

11 Ta ora chāa ra nuu ka'ìin ndi, ta
tāvani'i ra sinchu indii toko Paulu.
Ta chū'ni ra nda'a' ra ta cha'a ra
chi'in yi. Tajan te'en nāka'an ra:

—Te'en kā'an ma Tati Ií Ndioo, ña
ma ndian judíu ìyo ñuu Jerusalén,
te'en ni ku'ni na ma ra xuña'a ma
sinchu i'ya, tajan ni ku'va ndio na ra
nuu ñivi yüvi judíu ña na ka'ni na
ra. —Takan kàti ma Agabo chi'in ma
Paulu.

12 Tajan ora chīni ndi chi'in ma
ñivi ñuu Cesarea ma ña kā'an ra,
tajan nduva'a kuii jānini ndi Paulu,
ikan na kü'un ra ma ñuu Jerusalén
koto nde'e ra tundo'o iti' tikan.

13 Va Paulu te'en nāka'an ra:

—¿Ta naja chàku ndo, ta ya'a
nda'vi kùuni̱ ña jà'a ndo takan? Vati
yu'u tüvi yù'vi ña nde'i tundo'o, a
kuvi̱ ma ñuu Jerusalén cha'a' ma
Racha'nu Jesuu. —Takan kàti Paulu
chi'in ndi.

14 Va tava nī taso'o ra ma ña kā'an
ndi, yakan va jāña ndi ña jànini ndi
ra. Tajan te'en nāka'an ndi chi'in ra:

—¡Na ja'un ma ña kùuni Ndioo ña
ja'un iti' kuà'un, tuva takan! —kàti
ndi chi'in ra.

15 Takan kūu ta ora cha yā'a
ndisaa ma ña'a, tajan jāndova'a ndi
ndatiñu ndi, ta kēe ndi kuà'an ndiko
ndi ma ñuu Jerusalén.

16 Ta ìyo iin ndian chìnuni ìyo ñuu
Cesarea ña chāndaka iti' na ndyu'u
nuu ìyo ve'e ra nàni Mnasón, ra
kīchi iti' ñu'u' Chipre. Ta rakan
ti cha ìyo tiaga kua'a' tiempu ña
chìnuni ra tu'un Jesuu. Ta juuni
rakan kùu ra ña ni ku'va ra ve'e nuu
ni kindoo ndi koo ndi ita'vi kivi ndia.

Paulu chànde'e ra nuu ìyo Jandiau

17 Takan kūu ta ora chāa ndio
ndi ñuu Jerusalén, tajan ndisaa ma
ndian chìnuni nduva'a chìsii na ora
ndē'e na ña chāa ndi. Tajan ikan
ndōo ndi chi'in na iin chanikuaa.

18 Ta ora tuvi inga kivi tajan kēe
ndio ndi kuà'an ndi chi'in Paulu nuu
ìyo ve'e Jandiau. Ta ora chāa ndi ma
ve'e ra, ta ikan ndē'e ndi ña ka'ìin
ti'vi tandi'i ndracha'nu chà'nda tiñu
ña chìnuni tu'un Jesuu.

19 Tajan ora chāa Paulu nuu ka'ìin
ndra, ta kāña'a ra chi'in ndra. Ta
ikan kīcha'a ra kàtitu'un ra nuu
ndra tandi'i ma tiñu jà'a Ndioo tañu
ñivi yüvi judíu, vati Ndioo chā'a ra
ndatu ra nuu Paulu ña na ja'a ra yi
nuu ñivi ikan.

20 Yakan va ora chīni ma
ndracha'nu yi, tajan kīcha'a ndra
jàka'nu ndra Ndioo. Ta ikan jan
te'en nāka'an ndra chi'in Paulu:

—Kùuni ndi ña na kotoun, yo'o
yani, ti tañu ñivi judíu, ìyo kua'a'
mii ñivi chìnuni tu'un Jesuu. Ta
ndisaa ndiakan, kà'an na ti ìyo yi
ña jachinu yo tandi'i tu'un kà'an
ma tutu ley Ndioo tāa Moisés taji'na
ndia.

21 Ta juuni tāso'o na ña maun kùu
ma ra jàna'a nuu tandi'i ma ndian
judíu ña kàchikanuu nuu chika ña
na jä'aga na ma ña kà'an Moisés
ña ìyo yi ña ja'a yo. Ta juuni

kàtiun ti tüva ìyo yi ña ka'nda na ñii
nuu ika ndrakuati se'e na ndia. Ta
töva ìyo yi ña ja'a na ma costumbre
ña jāna'a ñivio chīyo taji'na ndia.
Takan kàtiun nuu ma ñivi judíu ña
kàchikanuu nuu chika, kàti na.
22 ¿Ta nayi jà'a yo ña kàa yi te'en?,
kùuniun. Vati ni koto ndiko ma ñivi
ikan ña kīchaa ndikoun.
23 Yakan va tiá va'a tu ja'un ma
tiñu ni tachi ndi nuu̱n, ikan na koo
va'un chi'in na. Tañu ndi ìyo kumi
ta'an ndra ña ni ja'a ndra iin kua
chā'a ndra tu'un nuu Ndioo.
24 Na ku'u̱n janandoun ñu̱n chi'in
ndra ma ikan takua kùu ma cos-
tumbre. Tajan tia'viun ña na sokon
ndra ixi xini ndra kuenda Ndioo.
Tajan juuni kua ikan ìyo yi ña ja'un,
ikan na chinuni ma ñivi ña yüvi ña
ndicha kùu ma ña kà'an na chataun.
Vati juuni maun kùu iin ra jàchi'in
ta tìñu'u ma ña kà'an tutu ley tāa
Moisés taji'na.
25 Va taku ma ndian yüvi judíu
cha chìnuni na tu'un Jesuu vitin, cha
tāa ndi iin tutu tāchi ndi nuu na
ña kà'an ti tüvi ìyo yi ña kachi na
sa'an kiti ña cha sōkó ñivi nuu ndioo
yutun ií ña jàka'nu na. Ta tüvi ìyo yi
ña kachi na nií kiti, ta juuni tüvi ìyo
yi ña kachi na sa'an kiti ña cha kā'a.
Ta na jaña ndra ña kì'vi ndra chi'in
ña'a' yüvi ñasi'i ndra a ña'a chi'in
yüvi ra kùu iian, kàti yi. —Takan
kàti ndracha'nu ikan chi'in Paulu.

Tìin na Paulu tichi veñu'u

26 Yakan va Paulu kēe ndio ra
kuà'an ra. Ta ora tuvi ndio ma
inga kivi, tajan nāndoo ndio Paulu
chi'in ma ndi kumi meru ra takua
kà'an ma costumbre ikan, ta ikan
jan kī'vi ndio Paulu tichi veñu'u
ka'nu chākatitu'un ra nda ora kùu
yi ña ndi'i ma kivi ña nàndoo ndra,
ikan na kuu sokó ma sutu iin kiti
nuu Ndioo cha'a' ta'ii'iin ndra.
27 Takan kūu ta ora chani ndi'i
ndi ucha kivi, tajan ma ndian judíu
ña kīchi ñu'u' Asia ndē'e ndra ma
Paulu ña indii ra tichi veñu'u chi'in
ndi kumi ndra kùu meru ra. Ta ikan
jan kīcha'a ndio na jàkanuu na xini
ma ñivi judíu, tajan kī'vi ndio ndra
ña ni tiin ndra Paulu tichi veñu'u.
28 Tajan te'en kīcha'a ndra kà'an
ni'i ndra:
—Ndyo'o ñivi ñuu Israel ¡na
tindee ndo ndyu'u ña tìin ndi ra'ya!
Vati ra'ya kùu ma ra chàkunuu
jàna'a ndanikuni nuu ñivi iin tu'un
kà'an chata costumbre ña kua ikan
jà'a yo ma ñuu yo. Ta juuni kà'an ra
chata tutu Ndioo tāa Moisés taji'na.
Ta takan kà'an ra chata veñu'u
ka'nu i'ya ndia. Ta vitin cha tī'i ra
ndian yüvi judíu tichi veñu'u ka'nu
yo. Ta ndrakan ti jàkini ndra nuu ií
tichi yi —kàti ndra.
29 Te'en kàti ndra ti cha ndē'e ndra
Paulu ña chàkunuu ra chi'in iin ra
yüvi judíu, ra nàni Trófimu ra ñuu
Efesu niku. Yakan va chānini ndra
ti Paulu chāka ra ra ña na ku'un
ra chi'in ra tichi veñu'u ka'nu ndaa
ikan niku, kùuni ndra.
30 Takan kūu tajan ndisaa ndio
ma ñivi ñuu Jerusalén jākanuu ndio
xini na. Tajan endee chìnu ndio na
chāa na nuu ndaa Paulu ta tīin na
ra. Ta kēñu'u ndio na ra, ta tāva na
ra iti' chata kora veñu'u. Ta ora cha
tāvani'i na ra, tajan numini chāsi
ndio na yuve'e veñu'u nuu ra.
31 Tajan chani ka'ni na ra ora chāa
tiñu nuu ma ra comandante ñuu
Roma, ña tandi'i ñivi ñuu Jerusalén
ya'aga kayuni na nde'e na nuu ra.
32 Yakan va ora chīto ma ra co-
mandante, tajan jākuti'vi ta'an ra
kua'a' ma ndra jandaru ra chi'in
inga ma ndra capitán jandaru ña na
kunumi ndra ku'un ndra nuu ka'ìin
ñivi kànita'an chi'in Paulu. Takan
kūu tajan ma ndra judíu ora ndē'e
ndra ña chani chaa ra chi'in jandaru
ra, ta jāña ndio ndra judíu ña kàni
ndra ma Paulu.
33 Ta ikan jan chājayatin ndio ma
ra comandante nuu ndaa Paulu, ta
tīin ndio ra ra, tajan tāchi ndio ra
jandaru ra ña na ku'ni ndra Paulu
chi'in uvi ta'an karena. Ta ora cha
ndikun ndio ra, tajan kīcha'a ndio
ma ra comandante chìkatu'un ra
nuu ma ñivi nda ra kùu ra, ta niyi
kùu ma ña jā'a ra.
34 Va ìyo ndian ka'ìin tañu ma ñivi
ikan, kà'an na ña jā'a ra iin nakuyi,
ta ìyo inga ndian kà'an ña jā'a ra

inga nakuyi. Yakan va ma ra comandante nī kuu kutunini ra nï'iin ma ña kà'an na, ti ya'a nanivaa kùu na. Takan kūu tajan kā'an ra chi'in ma ndra jandaru ra, na kundaka ndra Paulu ku'un ndra nuu ìyo ndra.

35 Ta ora chāa ndio ndra nuu kìcha'a ma kuayu yuve'e ndra, tajan kāni'i ndio ndra ra, ta ndiso ndra ra ndaa ndio ndra ma kuayu ikan, vati takan ìyo yi ña jà'a ma ndra jandaru koto ka'ni ma ñivi ra.

36 Yakan va ndisaa ma ndra kàcha'an chata ma ndra jandaru te'en kà'an ndra:

—¡Na ka'ni ndo ra! ¡Na ka'ni ndo ra! —kàti ndra.

Paulu kà'an ra cha'a' juuni maa ra nuu ma ñivi

37 Ta ora chāa ndio ma jandaru ma nuu ìyo yuve'e ña ni ti'i ndra Paulu, tajan te'en chīkatu'un ra nuu ma ra chà'nda tiñu nuu ndra:

—¿A kùu ka'in iin tiñu chi'un? —kàti ra chi'in ma tu'un griegu.

Tajan te'en nāka'an ndio ma ra comandante nuu ma Paulu:

—¿A kùu ka'un tu'un griegu? —kàti ra.

38 Tajan te'en nāka'an ndio Paulu chi'in ra:

—Juu, chìtoi kà'in tu'un griegu —kàti ra.

Ta ikan jan, nāka'an tuku ma ra comandante:

—Tu ndicha ña chìtoun kà'un tu'un griegu, yüvi ra ñuu Egiptu kùun, tuva takan. Vati tatiempu kīchi iin ra kēe tichi ku'u ñuu Egiptu, kīchi kanita'an ra chi'in ma kuvienu chi'in kumi mii ndra chà'ni ñivi —kàti ra.

39 Tajan te'en nāka'an tuku Paulu chi'in ra:

—Yüvi rakan kùi, ti iin ra judíu kùi. Ta kākui ñuu Tarsu, ña ìyo kuenda ñu'u' Cilicia. Yakan va cha chìtoun ti iin ñuu ya'aga jàka'nu ma ñivi kùu yi. Ta vitin chìkain iin ñamani nuun ña na ku'vaun ña ka'in chi'in ma ñivi ka'ìin ikan —kàti Paulu.

40 Tajan te'en nāka'an tuku ma ra comandante chi'in Paulu:

—Na ka'un chi'in na tuva takan —kàti ra.

Ta ikan jan chūndaa ndio Paulu nuu ìyo kuayu yuve'e, ta jānda'a ra nuu na, na taxiin koo yu'u na. Tajan te'en kīcha'a ndio ra kà'an ra ma tu'un hebreu, takua kà'an ma ndian judíu chi'in na:

22

1 —Ndyo'o tatá ta ndyo'o yani, na kuni va'a ndo ña ni ka'in nuu ndo, ikan na koto ndo ti tüvi ìyo kuati. —Takan kàti Paulu chi'in na.

2 Tajan ora chīni na ña kīcha'a Paulu kà'an ra tu'un hebreu, tajan tiaga kīndoo taxiin na. Ta ikan jan te'en nāka'an tuku ra:

3 —Yu'u kùu ma ra judíu, ta kākui ñuu Tarsu ña ìyo kuenda ñu'u' Cilicia. Ta chā'nui ñuu Jerusalén i'ya ndia. Ta jākua'i chi'in matru ra nàni Gamaliel. Ta ikan kūtu'vai tandi'i naja kua kà'an ma tutu Ley tāa ndra kùu ñivio chīyo taji'na. Ta chi'in ndisaa chinituni, jà'i tiñu Ndioo takua jà'a ndo yi vitin.

4 Vati taji'na, nduva'a kuii jānde'i tundo'o tandi'i ma ñivi kuà'an iti' Jesuu vati ndava kùuni ka'ni na. Yakan va kēi chākunui chata na. Ta nuu nàta'in na ta tìin na, ta tì'i na tichi vekaa. Yakan va, ña'a a ra'ii ña nàta'in, tīin na.

5 Ta ma ra chà'nda tiñu nuu sutu, chi'in tandi'i ndra kuxini ña chà'nda tiñu chi'in ra, cha chìto va'a ndra tandi'i ma ña jā'i. Vati maa ndra kùu ndra ña tāa ndra ma carta, ta chā'a ndra yi nui na kundakai yi nuu ma ndian judíu ta'an yo ndian ìyo ñuu Damascu ña kà'an yi ña kùu tiin ma ndian chìnuni tu'un Jesuu ikan. Ta ikan jan chā'in ñuu Damascu ti kùuni tiin na ta ndaka ndioi na kichai i'ya ña na nde'e na tundo'o.

Paulu kàtitu'un ra naja kua nāni'i ra iti' Jesuu
(Hch. 9:1-19; 26:12-18)

6 'Tajan ora cha kuàkuyatin ndi ñuu Damascu, ìyo yi a kachuvi ndaa ñuka'ñu, tajan iti' andivi kīchi iin ñu'ú tacha ña chìkonuu yi yu'u.

7 Ta ndūvai nuu ñu'u' jā'a yi.
Tajan te'en chīnı̱ iin tati ña kà'an
chi'ı̱n: “Saulu, Saulu, ta, ¿naja ya'a
jànde'un tundo'o yu'u?” kàti yi.
8 Ta ikan jan, te'en chīkatu'un
tukui nuu ma tati ikan: “¿Nda ra
kùu̱n yo'o Racha'nu?”, katı̱. Tajan
te'en nāka'an ma tati ikan chi'ı̱n:
“Yu'u kùu Jesuu ra ñuu Nazaret, ra
jànde'un tundo'o chata.” Takan kàti
ra chi'ı̱n.
9 Tajan ndisaa ma ndra kuà'an
chi'ı̱n, ora ndē'e ndra ma ñu'ú ikan,
nduva'a kuii yū'vi ndra. Ta tüvi nī
kutunini ndra ma tu'un kā'an ma
tati ikan chi'ı̱n.
10 Tajan te'en chīkatu'in nuu
yi: “¿Nayi kùuniun ña ja'i, yo'o
Racha'nu?”, kātı̱. Tajan te'en
nāka'an ra chi'ı̱n: “¡Ndeta, ta na
ku'u̱n ndikoun ma iti' ñuu Dam-
ascu! Ta ikan ni katitu'un ndra nuu̱n
tandi'i ma nayi ìyo yi ña ja'un.”
Takan kāti ma Racha'nu chi'ı̱n.
11 Va tava ma ñu'ú ikan,
jāndokuaa yi yu'u, yakan va ma
ndra merui ndà'a ndra nda'i nda
kati chāi ma ñuu Damascu.
12 ’Ta ora chāi ma ñuu ikan, tajan
ikan ìyo iin ra nàni Ananía. Ta
rakan ti iin ra ya'a jàchi'in ma ley
tāa Moisés kùu ra, ta ya'aga tìñu'u
tandi'i ma ñivi judíu ìyo ñuu Dam-
ascu ra ndia.
13 Ta ikan jan chānde'e ndio ra
tichi ve'e nuu kàndiı̱. Ta ora chāa
ra nuu kàndiı̱, ta te'en nāka'an ra
chi'ı̱n: “Yo'o ra yani Saulu. ¡Na
ndondichin ndiko nde'un!”, kāti ra.
Tajan ma ora ikani, kūu nande'e
kachin va'i, ta ndē'i ma Ananía ndia.
14 Takan kūu tajan te'en nāka'an
ma Ananía chi'ı̱n: “Ndioo ña
jàka'nu ndian kūu ñivio taji'na,
rakan kāchin ñu̱n, ikan na kotoun
nayi kùuni ra ña ja'un. Ta ikan jan
kùu nde'un ma Racha'nu Jesuu ña
kùu ra iin ra ndaa, vati kāchin ra
ñu̱n ña na taso'un ma tu'un kà'an
ra.
15 Yakan va maun kùu ma ra
kāchin Ndioo ña na kùu̱n ma testigu
Jesuu nuu tandi'i ma ñivi ìyo ñuñivi,
ta katitu'u̱n ma nuu na ndisaa ma ña
ndē'un ta chīniun.
16 Ta vitin tüva ìyo yi ña kuatun
tiá. ¡Na ndetaun, ta kundutaun
chi'in ndatu Racha'nu Jesuu, ikan na
janaa ra tandi'i ma kuatiun!” Takan
kāti Ananía chi'ı̱n.

Paulu kàtitu'un ra nuu ñivi naja kua chāa ra nuu ñivi yüvi judíu

17 ’Yakan va ora kīchaa ndikoi
ñuu Jerusalén i'ya, ta ikan jan chā'in
veñu'u ka'nu nda i'ya. Ta ikan
kīcha'i kà'in chi'in Ndioo, ta ikan
ndē'e chi'in tinui ma Jesuu, takua
ndè'o iin nakuyi ora chànio,
18 ña te'en nāka'an ra chi'ı̱n:
“Yo'o Paulu, ¡na numini keun ñuu
Jerusalén, ti na jächi'in na ma tu'in
ña ni katitu'u̱n nuu na!” Takan
kātitu'un Jesuu nui.
19 Tajan te'en nāka'in chi'in ra:
“Yo'o Racha'nu, cha chìto va'a ndra
ti yu'u kùu ma ra chàkunuu tìin ma
ñivi chìnuni tu'u̱n ma tandi'i veñu'u
ñivi judíu niku. Ta juuni chìto na ña
tī'ı̱ na tichi vekaa, ta kānı̱ na ndia.
20 Ta ora chā'ni na Esteban, ra
kàtitu'un tu'u̱n, ikan ndai ndè'i nuu
chà'ni na ra chi'in yuu, vati induku
chāninı̱ chi'in ma ndra chà'ni ra. Ta
juuni kūmı̱ ja'ma isukun ma ndra
chà'ni ra chi'in yuu ndia.”
21 Takan kūu ta te'en nāka'an ma
Racha'nu nui: “Na ku'u̱n kukat-
itu'u̱n tu'in nuu ñivi yüvi judíu
ndian ìyo nuu chika.” Takan kàti ma
Racha'nu Jesuu chi'ı̱n —kàti Paulu
chi'in ñivi ikan.

Paulu, kì'vi ra nda'a' ma ra comandante ra ìyo kuenda ñuu Roma

22 Yakan va nda ma tu'un i'yani,
kùu ña taso'o na ña kà'an Paulu ti
kàyuni na jà'a ma tu'un kà'an ra.
Tajan te'en kīcha'a na kànachaa na
chata Paulu:
—Ra'ya, tüva ìyo yi ña koo ra tiá
ñuñivi i'ya. ¡Na ka'ni ndo ra! —kàti
na.
23 Ta ndiakan ti endee kanachaaga
na tiá, ta tàva na ja'ma na, ta jàkana
na yi nuu sukun. Ta chòso na yuti
nuu sukun ndia. Yakan va ndisaa ña
jā'a na i'ya jàna'a yi ti nduva'a kuii
kàyuni na ndè'e na nuu Paulu.

24 Ta ma ora ikani, chāa ma ra
comandante, ta tāchi ra jandaru ra
na tiin ndra Paulu. Tajan tī'i ndio
ndra ra tichi ve'e nuu kìxi ndra.
Ta juuni kā'an ra chi'in ma ndra
jandaru ra ña na kani ndra ra nda
kati kati ra nda cha'a' kùu yi ña
kùxaan ma ñivi chi'in ra.
25 Takan kūu ta ora chani
kani ndra ra, tajan te'en kīcha'a
chìkatu'un Paulu nuu ma ra capitán
ndaa chi'in ma ndra jandaru:

—¿A chìto ndo ti ma ley ìyo ñuu
Roma tüvi chà'a yi ña kàni ndo yu'u
nda kati ka'an ji'na iin ra kùu vesi
ma kuatı̱, vati iin ra kùu kuenda ñuu
ka'nu Roma kùi? —kàti Paulu chi'in
ma ra capitán.

26 Yakan va ora chīni ma ra
capitán ña te'en kā'an Paulu, tajan
kēe ndio ra kuà'an ra kuàkatitu'un
ra nuu ma ra comandante. Ta te'en
nāka'an ra chi'in ra:

—¡Na ja'un kuenda ma niyi ìyo yi
ña ja'un, vati ma ra'ya na töve ìyo
yi ña jande'un tundo'o ra ti iin ra
kùu kuenda ñuu ka'nu Roma kùu ra
ndia! —Takan kàti ma ra capitán
chi'in ma ra comandante.

27 Ta ikan jan chājayatin ndio ma
ra comandante ra nuu ndaa Paulu,
ta te'en chīkatu'un ra nuu ra:

—¿A ndicha ña ra kùu kuenda
ñuu ka'nu Roma kùu̱n? —kàti ra.

Tajan te'en nāka'an Paulu:

—Juu, ndicha ña ra kùu kuenda
ñuu ka'nu Roma kùi.

28 Tajan te'en nāka'an ndiko ma ra
comandante chi'in Paulu:

—Taku yu'u ti nduva'a kuii kua'a'
xu'un' tīa'vı̱, tajan kūu ndakui ma ra
kuenda ñuu ka'nu Roma —kàti ra
chi'in ma Paulu.

Tajan te'en nāka'an tuku ma
Paulu chi'in ra:

—Taku yu'u ti ra kuenda ñuu
ka'nu Roma kùi nda ora kākui —kàti
ra.

29 Yakan va ora chīto ndra ña
ndicha kùi ña ra kùu kuenda ñuu
ka'nu Roma kùu ra, tajan ndisaa
ndio ma ndra jandaru ni kani ra
niku, chūndachiyo ndra xiin ra, ta
nda ma ra comandante ndia. Ta
juuni yū'vi ra ña chū'ni ra ra chi'in
karena niku.

Paulu ndaa ra ma nuu ka'ìin tandi'i ma ndra chà'nda tiñu nuu ñivi judíu

30 Takan kūu ta ora tuvi inga kivi,
tajan tāchi ndio ma ra comandante
ma ndra jandaru ña na ndachi ndra
nda'a' ma Paulu. Vati kùuni ra
koto kachin ra nda cha'a' kùu yi ña
tìsokuati ma ñivi judíu ra. Ta ikan
jan tāchi ndio ra tiñu nuu ma ndra
chà'nda tiñu nuu sutu, chi'in tandi'i
ma ndra kuxini nuu ma ndian judíu,
ikan na kuti'vi ta'an ndra. Yakan
va ma ra kùu comandante ikan tāva
ndio ra ma Paulu, ta chākutaa ra ra
nuu ka'ìin ti'vi tandi'i ndrakan.

23

1 Takan kūu ta ora chāa ra nuu
ka'ìin ti'vi ndra chà'nda tiñu nuu
ñivi judíu tajan te'en nāka'an Paulu
chi'in ndra:

—Ndyo'o ndra yani ndian judíu.
Nda vitin endee ìyo va'i ta ìyo tu'vai
kuenda Ndioo, ti ma chinituni̱ kàti yi
ti tüvi ìyo kuatı̱ nuu Ndioo. —Takan
kàti Paulu chi'in ndra.

2 Takan kūu ta ma sutu cha'nu
kuxini ña nàni Ananía, kà'an ra nuu
ma ndian ka'ìin yatin xiin Paulu, ña
na kani ndra viyu'u ra.

3 Tajan te'en nāka'an Paulu chi'in
ra:

—¡Ndioo, ni kani ra maun, ti
nàndiun chiña kuenda ña na tisoku-
atiun chatai, ti takan kà'an ma ley
kàtiun! Ta juuni tāchiun ña na kani
ndra yu'u, ta yakan ti tüvi chà'a ma
ley ña jà'a yo yi ndia. Yakan va juuni
ra vata kùu̱n ndia —kàti Paulu.

4 Takan kūu tajan ndisaa ma ndra
ka'ìin xiin Paulu, te'en nāka'an ndra
chi'in ra:

—¡Na vä'a jà'un ña kà'un
nduva'ani chi'in ma sutu kuxini, vati
ra ìyo kuenda Ndioo kùu ra! —kàti
ndra.

5 Tajan te'en nāka'an tuku Paulu
chi'in ndra:

—Ka'nu kooni ndo ndyo'o yani, ti
töve chìtoi ña ma sutu kuxini kùu
ra, yakan va kā'in te'en. Vati nuu

ma tutu ley Ndioo te'en kà'an yi
ndia: "¡Na kä'an ti'inio chata ma ra
chà'nda tiñu ñuu yo!", kàti yi —kàti
ra.
6 Takan kūu tajan nākuni Paulu
ña java ma ndra ka'ìin ikan kùu ma
ndra fariseu, ta inga java ndra kùu
ma ndra saduceu. Ta ikan jan te'en
nāka'an ni'i ndio ma Paulu chi'in
ndra:
—Ndyo'o yani, yu'u kùu ma ra
fariseu, takua kùu ma ñivi tatái.
Ta tìso ndo kuati chatai, cha'a' ña
chìnuni ña nàtaku ndiko ma ndian
ndií —kàti ra.
7 Yakan va ora kā'an Paulu takan
tajan ma ndra fariseu chi'in ndra
saduceu, kēsiin ndra ma ora ikani,
jā'a ma tu'un kā'an Paulu. Ta ikan
jan kīcha'a ndio ndra kànita'an yu'u
ndra chi'in juuni maa ndra.
8 Ti kàti ma ndra saduceu ti tüvi
nàtaku ndiko ma ndian ndií. Ta
juuni kàti na ti tüvi ìyo tati va'a
jà'a tiñu nuu Ndioo ta ni inga tati
ndia, kàti ndra. Va ma ndra fariseu,
kàti ndra ti chìnuni ndra ña nàtaku
ndiko ma ñivi ndií ta ña ìyo tati ndia.
9 Takan kūu tajan kīcha'a ndio
ndra kànita'an yu'u ndra. Ta tañu
ma ndra fariseu ndēta iin ndra ma-
tru jàna'a ley ña te'en kà'an ndra:
—¿Ta naja kùuni ndo tisokuati
ndo ra'ya? Ta tüvi ìyo nï'iin kuati
ra, ta tüvi chìto yo tu iin tati va'a jà'a
tiñu nuu Ndioo tāchi ra —kàti ndra.
10 Takan kūu ta tava tüvi kùtaxin
na ña kànita'an yu'u na, yakan va
kīcha'a yù'vi ma ra comandante,
koto ka'ni ndra Paulu. Yakan va
tāchi ra iin ma ndra jandaru ra ña
na ku'un ndra kuki'in ndra ma Paulu
nuu ndaa ra tañu ndra, ta ku'un ra
chi'in ndra nuu ìyo ve'e nuu kìxi
ndra.
11 Takan kūu tajan chanikuaa inga
kivi kēta ma Racha'nu Jesuu nuu
Paulu ña te'en kà'an ra chi'in ra:
—Yo'o Paulu, na jandeeniun ma
ña kà'an na chataun, ti takua
kàtitu'un tu'in ñuu Jerusalén i'ya,
juuni kua ikan ìyo yi ña katitu'un
yi ñuu Roma ndia. —Takan kàti ma
Racha'nu Jesuu chi'in ra.

Jàndo'iin tu'un ma ndra judíu naja kua ni ka'ni ndra Paulu

12 Takan kūu ta ora tuvi inga
kivi kūti'vi ta'an iin ma ndra judíu.
Ta ikan kīcha'a ndra nàtu'un ta'an
ndra naja kua ja'a ndra ta ka'ni
ndra Paulu. Takan kūu ta ta'ii'iin
ndra chā'a ndra tu'un nuu Ndioo ña
tüvi kachi ndra, ta tüvi ko'o ndra
nï'iin nakuyi nda kati ka'ni ji'na
ndra Paulu.
13 Ta ma ndrakan ti ya'aga uvi xiko
ta'an ndra kùu ndra ña chā'a ndra
tu'un nuu Ndioo ña ni ka'ni ndra
Paulu.
14 Ta ikan jan chā'an ndio ndra
nuu ma ndracha'nu chà'nda tiñu
nuu sutu chi'in nuu ma ndracha'nu
judíu, tajan te'en nāka'an ndra nuu
ndra:
—Ta'ii'iin ndyu'u cha chā'a ndi
tu'un nuu Ndioo ña tüvi ni kachi ndi
nï'iin nakuyi, nda kati ka'ni ji'na ndi
Paulu. Ta tu tüvi jachinu ndi ma ña
ka'an ndi, tajan ni nde'e ndi tundo'o
jà'a ra.
15 Yakan va ndyo'o ta ndracha'nu
chà'nda tiñu nuu ñivi judíu, kùuni
ndi ña na ndakan ndo nuu ma ra
comandante na kundaka ra Paulu
kichi ra nuu ndo itaan. Ta kati ndo
ti kùuni ndo koto kachin ndo ma ña
ndaa ña jā'a Paulu. Ta ndyu'u ti
ni kuiin xe'e ndi yu'u iti' nuu vàchi
ra chi'in ndra. Ta ikan ni ka'ni
ndi ra antea ña kichaa ra nuu ndo.
—Takan kàti ma ndra ni ka'ni Paulu
chi'in ma ndracha'nu ikan.
16 Va tava ma ra se'e ma ñata'an
Paulu chīni ra ma ña kà'an ndra
ña ni ka'ni ndra tacha'nu ra Paulu.
Yakan va kēe ra chàkatitu'un ra nuu
Paulu, nda ma nuu ìyo ve'e nuu kìxi
ma ndra jandaru. Yakan va ora chāa
ra ikan, ta kātitu'un ra yi nuu ra.
17 Ta ikan jan kāna Paulu iin ma
ra capitán, ta te'en nāka'an ra chi'in
ra:
—¡Na ja'un iin ñamani ta na kun-
dakaun ma rayoko i'ya ku'un nuu
ma ra comandante! Vati ìyo iin ña
ni ka'an ra chi'in ra —kàti Paulu.
18 Yakan va ma ra capitán
chāndaka ra ra nuu ma ra coman-
dante, tajan te'en nāka'an ndio ma
ra capitán chi'in ra:

—Paulu ra indii tichi vekaa, tāchi ra yu'u ña na kichi ndakai ma rayoko i'ya nuu̱n. Vati ìyo iin ña ndicha ni ka'an ra chi'un. —Takan kāti ma ra capitán chi'in ma ra comandante ikan.
19 Ta ikan jan tīin ndio ma ra comandante nda'a' ma rayoko ikan, ta kēsiin ra chi'in ra. Tajan te'en chīkatu'un ndio ra nuu ra:
—¿Nda tiñu kùuniun ka'un chi'i̱n? —kàti ra.
20 Tajan te'en nāka'an ndio ma rayoko:
—Ndra judíu cha jāndo'iin tu'un ndra ña ni ndakan ndra nuu̱n, ña itaan na ku'u̱n chi'in Paulu nuu ka'ìin ma ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ñivi judíu. Ta ndrakan ti kāti ndra ña kùuni ndra koto kachin ndra ma ña ndaa ña jā'a tacha'nui Paulu.
21 Va koto chïnuniun ma ña kà'an ndra ti tu'un vatani kùu yi. Vati ya'a uvi xiko ta'an ndra kùu ndra ña ka'ìin xe'e ndra yu'u iti' ña ni ka'ni ndra tacha'nui Paulu ora ni ya'a ra. Ta chā'a ndra tu'un nuu Ndioo, ña na jande'e ra tundo'o ndra tuva kachi ndra ta ko'o ndra takuii antea, nda kati ka'ni ndra tacha'nui Paulu. Ta vitin cha ìyo tu'va ndra ña ndàtu ndra nde'o naja kua ni ka'un kuenda ra. —Takan kàti ma rayoko ikan chi'in ma ra comandante.
22 Takan kūu ta ma ra comandante tāchi ra ma rayoko ikan ña na ku'un ra ve'e ra. Va ji'na kā'an ra chi'in ra ña na kātitu'un ra ma tu'un i'ya nuu nï'iin ñivi.

Tàchi ndra Paulu nuu ra kuvienu Félix

23 Takan kūu tajan kāna ndio ma ra comandante uvi ta'an ma ndra capitán ña te'en nāka'an ra chi'in ndra:
—Na jandova'a ndo uvi cientu jandaru ña kaka chi'in cha'a', ta uni xiko uchi ta'an ma ndra jandaru yoso kuayu, ta uvi cientu ma ndra ku'un chi'in lanza. Vati kaa iín chanikuaa vitin, ni ko'o ñuu Cesarea —kàti ra.
24 Ta juuni tāchi ra ña na jandova'a ndra kuayu ña koso Paulu ndia. Ta juuni kā'an ra chi'in ma ndra jandaru ra ña na kumi va'a ndra Paulu ora kundaka ndra ra nuu ma kuvienu Félix.
25 Ta chi'in ndra tāchi ra iin carta ña ka'an te'en:

26 "Yu'u ra kùu Claudiu Lisias, tàchi̱ iin tutu i'ya nuu̱n yo'o tatá kuvienu Félix ti kùuni̱ ka'in iin tu'un nuu̱n.
27 Vati ndra judíu, tīin ndra ra'ya, ña ni ka'ni ndra ra. Va ora chītoi ña ra ìyo kuenda ñuu Roma kùu ra, tajan chā'in chi'in jandarui, ta jākakúi ra.
28 Yakan va kùuni̱ kotoi nda cha'a' kùu yi ña tīin ndra ra, yakan va chāndakai ra nuu ma ndra chà'nda tiñu nuu ñivi judíu.
29 Ta ikan jan chītoi ña tīsokuati na ra chi'in ma tu'un kà'an ma ley maa na. Yakan va tüvi nī ja'a ra nï'iin kuati ka'nu ña kùu ka'ni ndra ra cha'a' yi, ta ni vekaa tüvi ìyo yi ña kundii ra ndia.
30 Ta tava cha chìtoi ña ma ndra judíu kūti'vi ta'an ndra, ta jāndikita'an tu'un ndra ña ni ka'ni ndra ra, yakan va vitin tàchi̱ ra nuu̱n. Ta juuni cha kātitu'in nuu ma ndra tìsokuati ra ña na katitu'un ndra nuu̱n nda cha'a' kùu yi ña tìsokuati ndra ra, ta nda cha'a' kùu yi ña kùuni ndra ka'ni ndra ra ndia. ¡Na koo va'un!" Takan kàti ma tutu tāchi ra nuu ra.

31 Takan kūu ta ma ndra jandaru jā'a ndra ma kua kāti ma ra comandante nuu ndra. Ta ma ora chanikuaa, tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra chi'in Paulu iti' ñuu Antípatris.
32 Ta ora tuvi inga kivi, tajan ma ndra jandaru ña kuà'an chi'in cha'a, chīkoni'i ndiko ndra nuu ìyo ve'e nuu kìxi ndra. Ta ma ndra yoso kuayu ti kuà'an ndra iti' nuu chi'in Paulu.
33 Takan kūu ta ora chāa ndra ñuu Cesarea, ta chā'a ndra ma carta ikan nuu ma kuvienu Félix, ta kūtaa ndra Paulu nuu ra.
34 Takan kūu ta ora cha yā'a jàkua'a ra ma carta ikan, tajan te'en

chīkatu'un ndio ma ra kuvienu nuu Paulu:

—¿Nda ñuu kīchiun? —kàti ra.

Ta Paulu nāka'an ra ti ra ñu'u' Cilicia kùu ra.

35 Tajan te'en nāka'an ndiko ma ra kuvienu chi'in ra:

—Ni taso'i ma ña ni ka'un ora ni kichi ma ndra tìsokuati ñu̱n —kàti ma ra kuvienu chi'in Paulu.

Ta ikan jan kā'an ndio ra chi'in ma jandaru ña na kumi va'a ndra Paulu tichi vetiñu nuu chà'nda Herode tiñu.

24

Tu'un kàti Paulu nuu ra kuvienu Félix

1 Takan kūu ta ora cha yā'a u'un kivi tajan Ananía ra chà'nda tiñu nuu sutu, chāa ra ñuu Cesarea chi'in ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ñivi judíu, ta iin ra kà'an cha'a ñivi nàni Tértulo ña ni tisokuati ndra Paulu nuu ma kuvienu.

2 Yakan va tāchi ndio ma ra kuvienu Félix tiñu nuu ndra jandaru ña na kichi ndakan ndra Paulu nuu ra. Tajan te'en kīcha'a nàka'an ndio Tértulo ña tìsokuati ra Paulu nuu Félix:

—Yo'o tatá kuvienu, ta'vindioun cha'a' ma tiñu jà'un. Vati vitin ìyo taxiin ma ñuu jà'un. Ta ta'vindioun ña cha jāndova'un ñuu chi'in chinituniun ndia.

3 Yakan va chi'in ndi'i anima ndi, chā'a ndi ta'vindioo nuu̱n, ti tüvi kumani nï'iin nakuyi nuu ndi. Yakan va ya'aga tìñu'u ndi ñu̱n, yo'o ra kuvienu, tatá Félix.

4 Va tava küuni ndi jakenaa ndi kua'a' tiempu̱n, yakan va chìkain iin ñamani nuu̱n, ña na taso'un iin tiñu vali ña ni ka'in chi'un.

5 Ra kini chiña nāta'an ndi ra ña jàkanuu ra xini ñivi judíu ìyo tandi'i ñuu ñuñivi. Ta juuni ra kùu ra kuxini iin grupu nàni nazarenos.

6 Ta juuni kūuni ra ka'an ra chata veñu'u ka'nu ndi. Yakan va ndyu'u chani tiin ndio ndi ra, ta ti'i ndio ndi ra vekaa, ti kùuni ndi jande'e ndi tundo'o ra takua kà'an ma ley ndi.

7 Va ma ra comandante Lisias chi'in ra capitán jandaru, chāa ndra ta nāmaa ndra ra nuu ndi.

8 Ta kāti ndra ti ndian tīsokuati chata ra, ìyo yi ña kichi ndra nuu̱n ta kati ndra yi. Yakan va juuni maun ìyo yi ña ndakatu'un nuu ra, ikan na koto kachiun nda cha'a' kùu yi ña tìsokuati ndi ra. —Takan kàti ma ra Tértulo chi'in ma kuvienu Félix.

9 Ta nda ndisaa ndian judíu ka'ìin i'ya vitin, juuni tīsokuati na ra ndia.

10 Takan kūu ta ma ra kuvienu jānda'a ra nuu Paulu, ikan na ka'an ra. Tajan te'en kīcha'a nàka'an ndio ma Paulu:

—Ya'a chìsi̱i̱ ña chā'un ña kà'in iin tu'un chi'un. Vati cha chìto va'i ti cha ìyo kua'a' kuiya ña yo'o kùu ra jàndondaa kuati ñuu i'ya.

11 Yakan va kùu ndakatu'u̱n ma tu'un ndaa nuu ma ñivi, vati já kēta uchi uvi kivi ña chā'in ñuu Jerusalén ña jàka'nui Ndioo veñu'u ka'nu ndaa ikan.

12 Ta tüvi nī nata'an ndra yu'u, ña kànita'an yu'i chi'in nï'iin ñivi ña jàkanui xini na. Ta tüvi nī nata'an ndra yu'u ña takan jā'i kuati tichi veñu'u ka'nu a inga veñu'u ndia. Ta nï'iin tichi kai tüvi nī nata'an ndra yu'u ña jā'i iin kuati takan ndia.

13 Ta ñivi ka'ìin i'ya, na küu ka'an na ña ndicha kùu ma kuati̱i̱ tìso ndo chatai.

14 Yakan va ma ña kùu ka'in nuu̱n, kùu ma ña ya'a chinuni̱i̱ indukuni takua chìnuni inga ndian kuà'an iti' Jesuu, vaji ma iti' ikan kùu yi ma ña kà'an ndra i'ya ña kùu iti' ña töve va'a. Vati takani jà'i tiñu nuu Ndioo ta jàka'nui ra takua jāka'nu ndian kūu ñivi ndi taji'na, ti chìnuni̱i̱ tandi'i tu'un ley tāa Moisés chi'in tandi'i ña tāa ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na ndia.

15 Yu'u chìnuni̱i̱ ña ni janataku Ndioo ma ndian cha chī'í, nda ma ndian va'a chi'in ndian töve va'a ndia, indukuni ma tava chìnuni ma ndra ka'ìin i'ya ndia.

16 Yakan va nani ora nàndukui naja kua kuu koo va'a animai chi'in

ña chànini̱ nuu Ndioo chi'in nuu
ndian ìyo ñuñivi ndia.
17 ’Takan kūu ta ora cha yā'a
kua'a' kuiya ña chàkunui nda ni
nikuuni. Ta ikan jan chīkoni'i
ndikoi ñui, vati ikan ni ku'vai
xu'un' kuenda ndian nda'vi, ta ni
ku'in sokói kiti kuenda Ndioo ñuu
Jerusalén ndian.
18 Ta ora cha chāa ndioi ma ñuu
Jerusalén, ji'na jāchinui ma cere-
monia ña nàndoi. Tajan kīcha'a
ndioi sòkói iin kiti kuenda Ndioo
tichi veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén ora
nāta'an iin ndra judíu kīchi ñuu
Asia yu'u. Ta ora ndē'e ndra ña ndai
ikan, tüvi ka'ìin kua'a' ñivi chi'i̱n, ta
tüvi jàkanui xini ma ñivi ndia.
19 Yakan va tu ndicha ña ìyo kuati̱,
tiá va'a tu kichi ma ndrakan nuu̱n, ta
tiso ndra kuati chatai, tuva ìyo nda
cha'a' kùu yi.
20 Ta tu tüvi, tajan ma ndra ka'ìin
i'ya, na katitu'un ndra tuva ndicha
ña nāni'i ndra yu'u, ña jā'i iin kuati
ora ka'ìin ti'vi ndi nuu ndracha'nu
chà'nda tiñu nuu ñivi judíu.
21 Chïto, ¿a töve cha'a' ña ndai
ma tañu ndra ta nāka'in ni'i va'a ti
chìnuni̱ ña ni nataku ndiko ndian
ndií kùu yi? —Takan kāti Paulu
chi'in ndra.
22 Ta ora chīni ma kuvienu Félix
ña kà'an Paulu te'en, ta tava cha
chìto va'a ra naja kua kàa ma iti'
kuà'an Paulu, yakan va ndākoo nuu
ra yi ikani, ta te'en nāka'an ra:
—Na kuatu ndo nda kati kichaa
ra chà'nda tiñu nuu jandaru, ra
nàni Lisias. Tajan kùu ka'an kachin
ndo ma tu'un ka'an ndo, tajan kùu
jandondai ma kuati ndo —kàti ra.
23 Takan kūu tajan tāchi ndio ma
ra kuvienu Félix ma ra capitán, na
ti'i ndiko ra Paulu tichi vekaa. Ta
na jakuenda ra ra, va na ku'va ra ña
kì'vi ndian kùu amigu ra nde'e na ra,
ta tindee na ra chi'in ña chìniñu'u
ra.
24 Takan kūu ta ora cha yā'a kua'a'
kivi, tajan chāa ma ra kuvienu Félix
chi'in ñasi'i ra Drusila iin ña judía
nuu chà'nda ra tiñu. Ta ikan jan
kāna ra Paulu na kichi ra. Ta
ora chāa ndio Paulu nuu ra, tajan
kìcha'a ra nàtu'un ra cha'a' Jesuu ta
cha'a' ña naja kua chìnuni ra tu'un
ra.
25 Va ora kīcha'a Paulu nàtu'un
ra cha'a' ña ìyo yi ña koo va'a yo
kuenda Ndioo, ta cha'a' ña ìyo yi ña
kumi yo juuni maa yo, ta juuni cha'a'
ma kivi ni kichi ora ni jande'e Ndioo
tundo'o yo cha'a' ma kuatio. Tajan
ora chīni ma Félix ña kà'an ra te'en,
ta ndava yū'vi ra, tajan nāka'an ndio
ra te'en chi'in ma Paulu.
—¡Kua'an yo'o vitin! Ta iti' nuu,
ora ni kuyati natu'in chi'un ora ikan
ni kana ndikoi ñu̱n —kàti ra.
26 Ta chinu kua'a' cha'a', kāna ma
ra kuvienu Paulu ña nàtu'un ra
chi'in ra, vati kùuni ra ña na tia'vi
Paulu nuu ra ta tava ra ra tichi
vekaa. Va tüvi nī tia'vi ra ra.
27 Ta ora chīnu uvi kuiya ña indii
Paulu vekaa, tajan kēe ndio ma ra
kuvienu Félix ña kùu ra ra chà'nda
tiñu. Ta ikan jan kī'vi tuku inga
ra nàni Porcio Festo, ña kùu ra
kuvienu. Ta tava Félix kùuni ra
kindoo va'a ra chi'in ndian judíu,
yakan va töve nī ndakoo nuna ra
Paulu ma ora kēe ra ña kùu ra
kuvienu.

25

Chàa Paulu nuu ra kuvienu Festo

1 Takan kūu tajan chāa ndio Festo
ña ni tiin ra tiñu kuvienu. Tajan
ora cha yā'a uni kivi ña jākuu ra
tiñu ñuu Cesarea, tajan kēe ndio ra
kuà'an ra iti' ñuu Jerusalén.
2 Takan kūu ta ora chāa ndio
ra ñuu Jerusalén, ta ikan kātitu'un
ndio ma ndra sutu cha'nu chi'in
ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ñivi
judíu nuu ra kuvienu Festo ña cha
tì'i ndra kuati chata Paulu nuu ra.
3 Vati ikan chīkan ndra iin ñamani
nuu ra, na kuki'in ra Paulu ñuu
Cesarea, tajan kīchi ndaka ra ra nuu
ka'ìin ti'vi ndra. Takan kāti ndra ti
cha nātu'un xe'e ndra ña ni ka'ni
ndra Paulu tichi iti' vàchi ndra.
4 Va Festo te'en nāka'an ra:
—Na küu ja'i ma ña kà'an ndo, ti
Paulu indii ra vekaa ñuu Cesarea. Ta

yu'u, chànini̱ ku'un ndikoi ndakan
tiá iti' nuu.
5 Yakan va ma ndra chà'nda tiñu
nuu ndo, na ku'un ndra chi'i̱n ora
ni ku'in ñuu Cesarea. Ta ikan kùu
tiso ndra kuati chata ra, tuva ndicha
ña ìyo kuati ra. —Takan kāti Festo
chi'in ndra.
6 Takan kūu ta Festo ndōo ra una
a uchi kivi tiá ma ñuu Jerusalén.
Tajan chīkoni'i ndiko ra kuà'an ra
ñuu Cesarea. Ta ora tuvi inga kivi
tajan ndāa ndio ra tayu nuu chà'nda
ra tiñu, ta ikan jan kā'an ndio ra
chi'in ndra jandaru na kuki'in ndra
Paulu, ta na kichi ndaka ndra ra nuu
ra.
7 Tajan ora kī'vi Paulu ma tichi
ve'e nuu chà'nda ra tiñu. Ta ikan
jan cha kūyatin ndio ma ndra judíu
kīchi ñuu Jerusalén nuu ndaa ra. Ta
tīso ndra kua'a' kuati ka'nu chata
Paulu, va nï'iin ma ña kà'an ndra nī
kuu jachi'in ma Festo yi, vati töve iin
ku'va ndaa ña jàna'a kachin yi ña
kùu tiso ndra kuati ra.
8 Yakan va te'en nāka'an Paulu ña
kà'an ra cha'a' juuni maa ra nuu
Festo:
—Taku yu'u, tükuii nī ja'i nï'iin
kuati, ni chata ley ñivi judíu, ni
chata veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén,
ni chata ra kalecha'nu César, ra
chà'nda tiñu ñuu ka'nu Roma —kàti
Paulu.
9 Ta tava ma kuvienu Festo, kùuni
ra kindoo va'a ra chi'in ma ndian
judíu, yakan va te'en chīkatu'un ra
nuu Paulu:
—¿A kùuniun ku'u̱n ñuu
Jerusalén, ta ndakan kùu jandondai
tiñu cha'a' ma kuati tīso ndra
chataun? —kàti Festo.
10 Va Paulu te'en nāka'an ra:
—Yo'o kuvienu Festo, vitin ndai
tichi ve'e nuu jàndondaun tiñu
kuenda ra César, ra kalecha'nu ñuu
ka'nu Roma. Ta i'ya ìyo yi ña
jandondaun ma kuati jā'i tuva ìyo yi.
Ta tava cha chìto va'un, ti tüvi nī ja'i
nï'iin kuati chata ñivi judíu.
11 Yakan va tu ndicha ña jā'i iin
kuati ka'nu, va'a ga ña na kuvi̱, ta
ku'vai ña na ka'ni ndo yu'u ndia.
Vati tu ndisaa ma kuati ña tìso
ndra chatai töve ña ndicha kùu
yi, nï'iin na küu ku'va na yu'u
nda'a' ndrakan ña ku'in chi'in ndra
ñuu Jerusalén, ta ndakan jandondaa
ndra ma kuati̱. Yakan va chìkain
juuni nuu maun ña na tachiun yu'u
ñuu Roma nuu ndaa ra kalecha'nu
César. Ta ndakan kùu jandondaa
ma rakan ma kuati̱ —kàti Paulu.
12 Yakan va ma ra kuvienu Festo,
chīkatu'un ra chi'in ma ndracha'nu
chūndayu'u ra. Tajan te'en nāka'an
ra chi'in Paulu:
—Tava chīkaun ña na tachi̱ ñu̱n
ña na ku'u̱n nda ñuu Roma ta jan-
dondaa César ma kuatiun, yakan va
ndakan ni tachi̱ ñu̱n. —Takan kàti
ma ra kuvienu chi'in Paulu.

Paulu kàtitu'un ra nuu Rey Agripa chi'in ñata'an ra ña nàni Berenice

13 Ta ora cha yā'a iin uvi uni
kivi, tajan chāa ra Rey Agripa
ñuu Cesarea chi'in ñata'an ra nàni
Berenice ña kuànde'e vi ra kuvienu
Festo.
14 Ta tava chīyo vi ikan kua'a'
kivi, yakan va ma Festo kīcha'a ra
nàtu'un ra chi'in vi cha'a' ma kuati
ña tìso ma ndra judíu chata Paulu.
Ta te'en kīcha'a Festo kà'an ra nuu
vi:
—Félix ndākoo ra iin ra nàni
Paulu indii tichi vekaa i'ya, ora kēe
ra tiñu kuvienu.
15 Ta ora chā'in ñuu Jerusalén ma
ndra sutu cha'nu chi'in ndracha'nu
chà'nda tiñu nuu ñivi judíu chīkan
ndra nui ña na kutuni̱ cha'a ra, ikan
na ka'ni ndio ndi ra cha'a' ma kuati
jā'a ra, kāti ndra.
16 Tajan te'en nāka'in chi'in ndra,
ti chäta'ani ma ra kalecha'nu ñuu
ka'nu Roma ña na ka'ni ñivi ra cha'a'
ma kuati ndiso ra, tu tüvi ndè'e ji'na
ra ndra tìsokuati ra. Yakan va takan
ìyo yi ña kuu yi, ikan na kuu ka'an
ra cha'a' juuni maa ra ora cha ka'ìin
ma ndra tìsokuati ra nuu ra.
17 Yakan va ora kīchi ndra nde've,
numini kīcha'a jà'i ma tiñu kùuni
ndra, vati ma ora tuvi ma inga
kivini, chāi nuu chà'ndai tiñu, ta
ikan tāchi̱ jandaru na kuki'in ndra
Paulu na kīchi ndaka ndra ra nuu
ndi.

18 Va tava ma ndra kīchi tisokuati
ra, tüvi nī ka'an ndra nï'iin kuati ña
chànini̱ ña ni ka'an ndra chata ra
niku,
19 va ma cha'a' ña tìsokuati ndra
ra kùu ma cha'a' ma ña chìnuni ra.
Vati kà'an ra cha'a' ra chūnani Jesuu,
ra cha chī'í niku, ta rakan kàti ra ti
iin ra ndito kùu ra vitin.
20 Ta tava tüvi chìtoi kutunini̱ naja
kua kàa ma ña kà'an ndra, yakan
va chīkatu'in nuu Paulu tu kùuni
ra ku'un ra ñuu Jerusalén, ta ikan
jandondaa ndra judíu ma kuati tìso
ndra chata ra, kāti̱ chi'in ra.
21 Va Paulu chīkan ra ña na tachi̱
ra na ku'un ra ñuu Roma, ta ikan
katitu'un ra ma kuati ra nuu ma
kalecha'nu César. Yakan va yu'u
kāti̱ chi'in Paulu, ña na ndoo ra
tichi vekaa i'ya, nda kati chani kuy-
atin tachi̱ ra nuu ra kalecha'nu ñuu
Roma. —Takan kàti ra kuvienu
Festo chi'in ra Rey Agripa.
22 Takan kūu ta te'en nāka'an ra
Rey Agripa nuu ma Festo:
—Yu'u, ya'a chàta'ani taso'i ma ña
kà'an ra ndia —kàti ra.
Tajan te'en nāka'an tuku Festo:
—Va'a tuva takan. Itaan ni tavai
ra, ikan na kuu taso'un ma ña ni
ka'an ra —kàti ra.
23 Tajan ora kūndichin inga kivi,
ma ra kùu Rey Agripa chi'in ñata'an
ra Berenice chāa vi nuu nda vetiñu
chi'in ndra chà'nda tiñu nuu jan-
daru, ta chi'in ndracha'nu chà'nda
tiñu ñuu ikan. Ta ora chāa vi,
nduva'a kuii tīñu'u na vi. Ta ikan
jan tāchi ndio ma ra kuvienu Festo
jandaru, na kuki'in ndra Paulu, ta
kīchi ndaka ndra ra nuu ka'ìin ti'vi
vi.
24 Tajan te'en nāka'an Festo nuu
ndra:
—Yo'o Rey Agripa ta tandi'i
ndracha'nu ña ka'ìin chi'o i'ya, ma
ra ndaa i'ya kùu ra ya'aga tìso ma
ndian judíu kuati chata ra, ta nda
ndian judíu ñuu Jerusalén ta nda
ndian judíu ñuu nde've ndia. Tandi'i
ndiakan töve jàña na ña ndà'yu na
nui ña na ka'ni̱ ra cha'a' ma kuati ra.
25 Va yu'u chànini̱ ña na küu ka'ni̱
ra, ti tüvi nī nde'i nï'iin kuati ka'nu
ña jā'a ra. Ta tava juuni maa ra cha
kā'an ra chi'i̱n ña na tachi̱ ra nuu
César, ra kùu kalecha'nu ñuu ka'nu
Roma. Yakan va chànini̱ ña ni tachi̱
ra nuu ra.
26 Va tava tükuii chìtoi nï'iin kuati
ña jā'a ra, yakan va küu tai nï'iin
kuati chata ra ma nuu ma tutu ña
ni tachi̱ nuu ma ra kalecha'nu ñuu
Roma. Yakan va vàchi̱ jana'i ra
nuu̱n, yo'o Rey Agripa, chi'in nuu
tandi'i ndo kua ka'ìin ndo i'ya. Vati
takan kùu kotoun naja kua kūu
chi'in ra niku, ta kùu tindeun yu'u
nani'i̱ tu'un tài chata ra.
27 Yakan va chànini̱ ña na vä'a ña
tàchi̱ iin ra indii vekaa, tu töve chìto
yo nda cha'a' kùu ma ña tìso na
kuati chata ra. —Takan kàti kuvienu
Festo chi'in ra Rey Agripa.

26

Paulu kàtitu'un ra cha'a' juuni maa ra nuu Rey Agripa

1 Yakan va te'en nāka'an Rey
Agripa chi'in Paulu:
—¡Kùu ka'un cha'a' juuni maun
chi'in cha'a' ma kuati tīso ndra
chataun nui! —kàti ra chi'in Paulu.
Tajan Paulu ndōni'i ra nda'a' ra
ta te'en kīcha'a ra nàka'an ra cha'a'
juuni maa ra:
2 —Yo'o racha'nu Rey Agripa,
nduva'a kuii chìsii̱ ña chā'un ña kùu
ka'in chi'un. Ta vitin ni katitu'in
nuu̱n tandi'i ma kuati ña tīso ma
ndra judíu chatai.
3 Ta chìsii̱, ti chìto va'un naja kua
ìyo ma costumbre ma ñivi judíu.
Yakan va chìkain ñamani nuu̱n na
kuni va'un ma ña ni ka'in chi'un.
—Takan kàti Paulu chi'in ma Rey
Agripa.

Kàtitu'un Paulu kua chākoo ra ora takäaga chìnuni ra tu'un Jesuu

4 Tajan te'en nāka'an tuku Paulu:
—Tandi'i ndra judíu cha chìto va'a
ndra naja kua chīyoi chi'in ndra iti'
ñui ta ñuu Jerusalén nda ora kūi
ravali.
5 Ta juuni cha ìyo kua'a' kuiya ña
chìto ndra ti ra fariseu kùi, ta kùu
ka'an ndra yi nuu̱n tuva kùuni ndra.

Ta tiaga ika kùu ndra fariseu chi'in
ley ndra kua tandi'i inga ñivi judíu.
6 Ta vitin kùuni ma ndra judíu
jande'e ndra tundo'o yu'u cha'a' ña
chìnunı̱ tu'un chà'a Ndioo ña kà'an
yi cha'a' ma Cristu takua juuni
chīnuni ñivi ndi chīyo taji'na.
7 Yakan va tandi'i ma ndi uchi uvi
grupu ñivi Israel ndàtu na nde'e na,
na jachinu Ndioo ma tu'un chā'a ra
nuu ndian kūu ñivi na taji'na. Yakan
va vitin endee jàka'nu na Ndioo ta
jà'a na tiñu nuu ra nduvi ta niñuu.
Ta yu'u cha'a' ña juuni chìnunı̱ ma
tu'un chà'a Ndioo nuu na, yakan
va tìsokuati na chatai vitin, yo'o
racha'nu Rey Agripa.
8 Ta maa ndo, ¿ta naja ya'a nde-
tiñu kùu chinuni ndo ña Ndioo
jànataku ndiko ra ma ndian ndií?

Paulu kàtitu'un ra naja kua kànita'an ra chi'in ñivi chìnuni tu'un Cristu niku

9 'Ta juuni yu'u takan jà'i niku,
ti ya'a chāninı̱ ja'i nda ña nikuuni
chata ñivi chìnuni tu'un Jesuu, ra
ñuu Nazaret.
10 Ta takan jā'i yi ma ñuu
Jerusalén chi'in tu'un yu'u ma ndra
sutu cha'nu chà'nda tiñu nuu sutu.
Ta takan tīı̱n kua'a' ma ndian
chìnuni ta tī'ı̱ na tichi vekaa. Ta ora
chā'ni ndra na, yu'u kā'in ña va'ani
kàa yi ndia.
11 Ta kua'a' cha'a' jānde'i tundo'o
ma ndian chìnuni, na jaña na ma iti'
kuà'an na ña chìnuni na tu'un Jesuu.
Ta tandi'i ña'a, jā'i nani veñu'u ñivi
judíu nuu ka'ìin na. Ti ya'a kayunı̱
nde'i nuu na. Yakan va chākunui
nàndukui na nda nikuuni, ndava
nda ñuu chika nduva'a kuii ndia.

Inga cha'a' kàtitu'un Paulu naja kua nāni'i ra iti' Jesuu
(Hch. 9:1-19; 22:6-16)

12 'Takan kūu ta kēe ndioi
kuà'in chi'in tu'un yu'u ndra sutu
cha'nu chà'nda tiñu nuu sutu, ña
kuànanduku ndioi ndian chìnuni
ìyo ñuu Damascu.
13 Yo'o racha'nu rey, va ma tichi
iti' kuà'in ìyo yi a kachuvi ndaa ora
ñuka'ñu ña ndē'i iin ñu'ú ka'nu ña
kīchi yi iti' andivi ña tiaga tācha yi
kua tàcha nikandii. Ta ora kōyo yi
chata ndi, ta chīkonuu yi yu'u chi'in
ndra kàcha'an chi'ı̱n.
14 Yakan va ora kōyo yi chata ndi,
ta ndisaa ndi ndūva ndi nuu ñu'u'.
Ta ikan chīnı̱ iin tati ña kà'an tu'un
hebreu te'en chi'ı̱n: "Saulu, Saulu,
¿ta naja kànita'un chi'ı̱n? Ta ya'a
jàtakue'un ñu̱n chi'in juuni maun,
takua jà'a iin jundiki ora chàñu ri
nuu yutun xaan ña ndà'a ma chito'o
ri", kāti tati ikan chi'ı̱n.
15 Ta yu'u te'en nāka'in: "¿Nda
ra kùu̱n yo'o, Racha'nu?", kātı̱ chi'in
ra. Ta rakan te'en nāka'an ra chi'ı̱n:
"Yu'u kùu Jesuu, juuni ra jànde'un
tundo'o chata", kāti ra.
16 "Ndeta ta kua'an ndiko iti' nuu,
vati mai kāchı̱n ñu̱n na ja'un tiñui,
ta na kukatitu'u̱n nuu ñivi naja kua
kētai nuu̱n vitin, ta na katitu'un
tuku̱n ndisaa nakuyi ña ni jana'i
nuu̱n tiá iti' nuu ndia.
17 Vati ni tachı̱ ñu̱n vitin nuu ndian
judíu, ta nuu ndian yüvi judíu. Ta
mai ni tindee ñu̱n ña jàkakúi ñu̱n
nuu na, tuva kùuni na tiso na kuati
chataun.
18 Vati ni tachı̱ ñu̱n nuu na, ikan
na nunaun tinuu na, ta na käkaga
na nuu naa, vati na kaka na nuu
ndichin. Vati nuu naa kùu yi kuenda
kui'na, yakan va na kakú na nuu
ma ndatu kui'na. Ta na ku'un na
iti' Ndioo, ikan na chinuni na tu'in.
Ta takan ìyo yi ña ja'a na ikan kùu
ni'i na ma ña jànaa Ndioo ma kuati
na. Tajan ni ni'i na koo na chi'ı̱n
takua ìyo ma ndian ií ndian chìnuni
ma tu'in ndia." Takan kāti tati Jesuu
chi'ı̱n.

Paulu jàchi'in ra ma kua kà'an Jesuu nuu ra

19 'Yakan va yo'o racha'nu Rey
Agripa, jāchi'ı̱n ma ña ndē'i iti' an-
divi.
20 Taji'na chākatitu'in tu'un Je-
suu nuu ndian ìyo ñuu Damascu,
ta ikan kēi ta chākatitu'in yi ñuu
Jerusalén ta tandi'i ñu'u' Judea. Ta-
jan chākatitu'in yi nuu ndian yüvi
judíu ndia. Nuu tandi'i ndiakan

kàtitu'in yi, ikan na jaña na iti' kini kuà'an na, ta na ndikoni'i ndiko na ku'un na iti' Jesuu. Ta juuni jànini̱ na ña na ja'a na tiñu va'a ña jàna'a yi, ti ndicha kùu yi ña cha tāndikun na kuà'an na chata Jesuu.

21 Ta cha'a' ña'a kùu yi ña tīsokuati ma ndra judíu yu'u tichi veñu'u ka'nu ndaa ñuu Jerusalén. Ta kùuni ndra ka'ni ndra yu'u ikan.

22 Va chi'in ña tìndee Ndioo yu'u, nda vitin juuni ìyo va'i kà'in tu'un Ndioo nuu tandi'i ndo ndia, nda ndian nda'vi a ndian kuika. Ta ma ña jàna'i nuu ndo kùu ma ña kà'an tu'un Ndioo ña tāa Moisés chi'in ña tāa ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo chīyo tatiempu. Ti juuni tāa ndra naja kua ni kuu yi iti' nuu.

23 Vati kātitu'un ndra naja kua ni kuvi ra Cristu, ta ji'na kuii ga ra kùu ra ña ni nataku ndiko ra tañu ndian ndií. Ti ra Cristu kùu ra takua kùu iin ñu'ú ña jàna'a iti' kuà'an yo. Vati kàtitu'un ra naja kua kùu kakú anima yo. Ta indukuni jà'a ra yi chi'in ndyu'u ndian judíu nda ndian yüvi judíu ndia. —Takan kàti Paulu.

Kùuni Paulu ña na ki'vi Rey Agripa iti' Cristu

24 Takan kūu ta ora chīnu kā'an Paulu cha'a' juuni maa ra cha'a' ma kuati tīso na chata ra, tajan te'en ni'i va'a nāka'an ra kùu kuvienu ra nàni Festo:

—¡Ya'a tìvi xiniun, yo'o Paulu! Ña ya'aga jàkua'un, yakan va ndava tìvi xiniun jā'a yi. —Takan kāti ra kuvienu Festo chi'in Paulu.

25 Tajan te'en nāka'an ndiko Paulu:

—Na tüvi tìvi xini̱, yo'o racha'nu Festo. Vati yu'u, kà'in ma tu'un ndicha ta ma tu'un ndaa chi'un.

26 Ikan nàndi ra Rey Agripa. Ta rakan ti cha chìto va'a ra naja kua kàa ma tu'un kà'in chi'in ndo. Yakan va töve kànui ka'in chi'in ra. Vati cha chìto va'i, ti kùtunini ra tandi'i ma ña kà'in i'ya. Ta juuni chìto ra naja kua chākuu Racha'nu Jesuu ñuñivi i'ya ora chīyo ra. Ti ma ña tā'an ra ndisaa ñivi ndē'e yi. —Takan kàti Paulu chi'in ra kuvienu Festo.

27 Tajan te'en kīcha'a kà'an tuku Paulu chi'in Rey Agripa:

—Yo'o racha'nu Rey Agripa. Cha chìtoi ti juuni chìnuniun ma ña kàtitu'un ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ndia —kàti Paulu.

28 Ta te'en nāka'an Rey Agripa chi'in Paulu:

—¿Chïto tu kumani kua'a' kivi ña juuni yu'u ni ki'vi̱ iti' Jesuu jà'un? —Takan kàti ra Rey Agripa chi'in Paulu.

29 Tajan te'en nāka'an tuku Paulu chi'in ra:

—Va tu kumani kua'a' kivi a tiani kivi, iin ña va'a kùu yi tuva chinuniun tu'un Jesuu. Va yu'u endee chìkain nuu Ndioo ña na chinuniun chi'in juuni tandi'i ndian ka'ìin i'ya, ma tu'un ra ña kàtitu'in nuu ndo vitin. Ta ikan na kuu koo ndisaa ndo indukuni kua yu'u, va yüvi takua kùu ma karena i'ya ña ndikun nda'i vitin. —Takan kàti Paulu chi'in Rey Agripa.

30 Ta ora chinu kā'an Paulu, tajan ndēta ndio ma ra Rey Agripa chi'in ra kuvienu Festo, ta chi'in ña nàni Berenice, ta tandi'i ma ndian ka'ìin chi'in vi ndia.

31 Ta ora kēe ndio ndra ma tichi ve'e, tajan te'en kīcha'a ndra nàtu'un xe'e ta'an ndra:

—Ra'ya, tükuii ìyo nï'iin kuati ra. Ta tüvi ìyo yi ña kuvi ra. Ta ni tüvi ìyo yi ña kundii ra tichi vekaa ndia. —Takan kàti ndra nuu ña nàtu'un ta'an ndra.

32 Takan kūu ta te'en nāka'an ndio ra Rey Agripa chi'in Festo:

—Kùu jaña yo ra'ya niku, tu tüvi nī chikan ra ña ku'un ra ñuu Roma nuu ni jandondaa César ma kuati ra niku.

27

Kuvienu Festo tāchi ra Paulu ñuu Roma

1 Takan kūu ta ora cha chānini ndra tachi ndra Paulu iti' ñu'u' Italia chi'in inga tuku ndra ka'ìin vekaa chi'in ra, tajan tī'i ndio ra ndra nda'a' ra capitán nàni Juliu, ra

kùta'an chi'in jandaru jà'a kuenda
ma kalecha'nu César, ra chà'nda
tiñu tandi'i ñuu ka'nu Roma.
2 Takan kūu tajan ni ku'un ra nàni
Aristarcu chi'in ndi tichi varku. Ta
rakan ti kīchi ra iti' ñuu Tesalónica
ña ìyo kuenda ñu'u' Macedonia.
Takan kūu tajan tīin ndio ndi iin
varku kīchi iti' ñuu Adramitio. Ta
ma varku ikan, ti chani kee run
ku'un run tandi'i ñuu ìyo tañu'u
ñu'u' Asia.
3 Takan kūu ta ora tuvi inga kivi,
tajan chāa ndi yu'u tañu'u ñuu
Sidón. Ta ikan kùu nuu jāña nuu
Juliu, ma Paulu, na ku'un ra kunde'e
ra amigu ra ndra ìyo ñuu ikan. Ti
ndrakan tīndee ndra Paulu chi'in ña
chìniñu'u ra.
4 Ta ikan jan kī'vi ndiko ndi tichi
varku, ta kēe ndiko ndi kuà'an ndi
iti' nuu chi'in run. Ta yā'a ndio
ndi iin chiyo ñu'u' Chipre, ti kīcha'a
ndio ma tati chàkin ni'i yi, vàchi
yi iti' nuu run. Yakan va jākunu
ndra run kuà'an run iin chiyo ñu'u'
Chipre nuu tüvi ni'i chàkin tati.
5 Takan kūu ta yā'a run yatin
yu'u tañu'u ñu'u' Cilicia. Ta juuni
yā'a ndi yu'u tañu'u ñu'u' Panfilia.
Tajan chāa ndio ndi ñuu Mira ña ìyo
kuenda ñu'u' Licia.
6 Tajan ma ra capitán chà'nda tiñu
nuu jandaru, ikan nāta'an ra iin
varku ña kīchi ñuu Alejandría ña ni
kee run ku'un run iti' ñu'u' Italia. Ta
kā'an ra ña na ndaa ndi tichi run, ta
ku'un ndiko ndi iti' nuu ga.
7 Takan kūu ta cha yā'a yatin kivi
ña ya'a kuee kuà'an ndi. Ta chi'in ña
ndetiñu ni chāa ndi yatin yu'u ñuu
Gnido. Ta tava juuni chàkin ma tati
vàchi yi iti' nuu varku, yakan va küu
ga jaku'un ndi run iti' ndoo. Ikan
kàva ndi kàva ndi ta yā'a ndi yatini
ñuu Salmón ña ìyo iti' ninuu ñu'u'
Creta.
8 Takan kūu ña mamaa chi'in
ña ndetiñuni, yā'a ndi tandi'i yu'u
tañu'u ñu'u' ikan. Tajan chāa ndio
ndi ma yu'u tañu'u yatini ñuu Lasea
ña nàni: Nuu Va'a Kuiin Varku.
9 Takan kūu ta nduva'a kuii cha
yā'a kua'a' kivi ña chàkunuu ndi
chi'in varku. Ta cha ya'a ndasii jà'a
yi ña kakunuu ndi tichi tañu'u, ti
chani keta tiempu ya'a chàkin tati.
Yakan va Paulu jākuninaa ra ndra
chi'in tu'un i'ya:
10 —Ndyo'o ndracha'nu, cha chā'i
kuenda ti ni nde'o tundo'o tu keo
ku'un yo tiaga iti' nuu vitin. Yakan
va tu keo vitin, ta ni kuche'e varku
ta ni sa'vi run chi'in tandi'i ndatiñu
ndiso run. Ta nda maa yo kùu kuvio
ndia ti cha vàchi ma tiempu ya'a
chàkin tati. —Takan kàti Paulu.
11 Va ma capitán chà'nda tiñu nuu
jandaru, jāchi'in ra tiá ma ña kà'an
ra xuña'a run chi'in ña kà'an ma ra
jakunu run kua ña kà'an ma Paulu.
12 Va tava ma yu'u tañu'u ikan,
töve nuu va'a kundaa varku nda kati
ya'a tiempu ya'a chàkin tati. Ta tava
cha ndisaa ndra cha chānini ndra ña
va'aga ku'un ndra chi'in run nda kati
chaa run ñuu Fenice iin ñuu kàndii
ñu'u' Creta kua ña kindoo run ikan.
Ikan ìyo iin nuu va'aga ña kundaa
run nda kati ya'a tiempu chàkin ni'i
ma tati.

Nuu ya'a ga ni'i chàkin tati nuu tañu'u

13 Takan kūu ta chānini ndra ti
kùu ku'un ndiko ndra iti' nuu, vati
ma tati kueenia kīcha'a yi chàkin yi
iti' ninuu. Yakan va kēe ndio ndi
kuà'an ndi chi'in run yu'uni yu'uni
tañu'u ñu'u' Creta.
14 Va nunuuni kīchi iin tati iti' nuu
kàna nikandii ña nduva'a kuii ni'i
chākin. Ta kīcha'a ndio yi tava yi
ma varku ma iti' ñu'u' ití.
15 Ta tìndani'ni ndio yi run kuà'an
run tiá iti' tichi tañu'u. Ta tava na
küu ku'un ma varku iti' nuu ma tati,
yakan va jāña ndi run na keñu'u ma
tati run.
16 Tajan yā'a ndio ndi chi'in run
chata iin ñu'u' vali ìyo tichi tañu'u
ña nàni Clauda, ikan kùu nuu yā'a
ndi ña jāña ma tati ña chàkin ndio
ni'i va'a. Ta chi'in ña ndetiñunia
kūndee ndi tiin ndi iin lancha vali
ña kèñu'u varku iti' chata run.
17 Yakan va ora cha tīin ndi run,
tajan jāndaa ndi run tichi varku
ka'nu. Tajan chīkonuu ndio ndra
chū'ni ndra ma varku ka'nu chi'in

yo'o ndee, ikan na kuu kundee run tiaga. Ta tava yū'vi ndra koto nani xuu run chi'in yuti ndi'i ìyo yu'u tañu'u ña nàni Sirte, ta sa'vi run. Yakan va jākoyo ndra iin kaa ña kàa takua kàa iin picu xuu tañu'u, ikan na jakuee yi run. Tajan chā'a ndio ndra ña na ku'un maa run chi'in ma tati.

18 Takan kūu ta ora tuvi inga kivi juuni ni'iga chàkin ma tati. Yakan va jātani ndio ndra ma ndatiñu ndiso run tichi tañu'u.

19 Ta ora cha yā'a uni kivi tajan juuni jātani ndra ndatiñu chàtiñu varku tichi tañu'u ndia.

20 Ta kua'a' kivi töve nī nde'e ndi nikandii ni chele, ti chāsi ma viko nuu yi. Yakan va ndava jāña ndi ña chànini ndi naja kua kakú ndi, jā'a ma savi tati ña ya'aga ni'i kùu̱n ta chàkin.

21 Ta tava cha ìyo kua'a' kivi ña tüvi chàchi ndi, yakan va ndēta ndio Paulu tañu ndra, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Ndyo'o xaa, tiá va'a tu jāchi'in ndo ma kua kā'in chi'in ndo niku, ta kìndoo yo ñu'u' Creta, ta töve nde'o tundo'o i'ya ma tava tà'an yo vitin.

22 Va tava töve nī jachi'in ndo ma ña kā'in, vitin kùuni̱ na jandeeni ndo. Ta na yü'vi ndo, ti nï'iin ndo tüvi ni kuvi. Va ma varku kùu ma yutun ni ndi'i kuche'e.

23 Ta tava cha chìto va'a ndo, ti yu'u jà'i tiñu nuu Ndioo. Ta ìyoi kuenda ra. Vati kuni, kēta iin tati jà'a tiñu nuu Ndioo nui

24 ña te'en kā'an yi chi'i̱n: "Na yü'viun, yo'o Paulu, vati ìyo yi ña chaun nuu ra kalecha'nu César. Ti juu̱n, jà'a ña ni jakakú Ndioo tandi'i ma ndra kuà'an chi'un tichi varku." Takan kāti tati nui.

25 Yakan va na yü'vi ndo, vati ìyo tundeeni̱ chi'in Ndioo. Ta cha chìto va'i, ti ma ña kātitu'un ma tati jà'a tiñu Ndioo nui, ni ja'a ra yi.

26 Ta ya'a ninii ìyo yi ña ndoo yo iin ñu'u' ìyo ma'ñu tañu'u jà'a ma varku i'ya. Takan kāti yi nui —kàti Paulu chi'in ndra.

27 Iin chanikuaa ora cha ndi'i uvi jamana ña chànaa ndi chi'in varku tichi tañu'u nàni Adriático jā'a ma tati, ta ìyo yi a java ñuu chanikuaa ña ndē'e ndio ma ndra kàvaxini ma varku ña chani chaa ndio ndi nuu ìyo iin ñu'u' vali ma'ñu tañu'u.

28 Tajan tīku'va ndio ndra naja kua metru kùu yi ña kunu ma tañu'u. Tajan ndē'e ndra ña oko cha'un uvi metru kùu yi ña kunu ra. Ta tīku'va tuku ndra tiá iti' nuu, ta ndē'e ndra ña oko uchania metru kùu yi ña kunu ra.

29 Ta kīcha'a ndio ndra yu'vi ndra ora chani chaa ndra ikan, koto kani run chi'in yuu kàndoyo yu'u ñu'u' ikan. Tajan ikan iti' xuu run jākoyo ndra kumi ta'an kaa ña ndīkun chi'in yo'o. Vati ma kaa ora jàkoyo ndra yi xuu tañu'u, kùu jakuee yi run. Ti sà'vi ma punta yi tichi yuti a tìin yi iin yuu a iin yutun. Yakan jà'a ndra, ta ma inga ndra kīcha'a kà'an ndra chi'in Ndioo, ikan na numini kundichin.

30 Takan kūu ta ma ndra kàvaxini ma varku kùuni ndra kee xe'e ndra tichi ma varku, ña kùuni ndra kakú ndra. Yakan va kīcha'a ndio ndra jànuu ndra ma lancha vali tichi run ña jā'ani ndra takua jà'a ma ndra ni jakoyo ma kaa ka'nu ña ndikun chi'in yo'o tichi tañu'u ma iti' nuu run.

31 Va Paulu numini chā'a ra kuenda, ta numini kātitu'un ra nuu ra capitán chà'nda tiñu nuu jandaru. Tajan te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Tatá, ta tu ndra'ya tüvi ni kindoo ndra tichi varku i'ya chi'o, na küu kakú yo —kàti Paulu chi'in ra.

32 Yakan va ma ndra jandaru chā'nda ndio ndra ma yo'o ndikun ma lancha, ta jākoyo ndio ndra run tichi ma tañu'u.

33 Takan kūu ta ora kūndichin, tajan te'en nāka'an Paulu chi'in ndra na kachi ndra:

—Ndyo'o xaa, cha ìyo uvi jamana kùu yi ña tüvi chācho takua ìyo yi ña kacho, cha'a' ña ndàtu yo ma ña ni ta'an yo.

34 Yakan va vitin jànini ndo ña na
kachi ndo, ikan na koo ga ñandee
ndo. Vati nï'iin ndo tüvi ni ta'an
ndo nï'iin nakuyi, vati nda ma ixi
xini ndo ni kumi va'a ma Ndioo ndia
—kàti Paulu.
35 Ta ora chinu kā'an ra takan,
tajan kī'in ndio ra iin paan. Tajan
chā'a ndio ra ta'vindioo nuu ma
Racha'nu Ndioo nuu ndē'e tandi'i
ndra. Tajan chā'nda java ndio ra yi,
ta kīcha'a ndio ra chàchi ra yi.
36 Ta ora cha ndē'e ndio ndra ña
chàchi ra yi, tajan tandi'i ndio ndra
kīcha'a chàchi ndra ndia.
37 Ta tandi'i ndi naja kua ka'ìin ndi
tichi ma varku, uvi cientu uni xiko
cha'un iin ta'an ndi kùu ndi.
38 Takan kūu ta ora cha yā'a
chàchi ndra, tajan jātani ndio ndra
tandi'i ma trigu tichi tañu'u, vati
kùuni ndra jandoñama ndra tiá ma
varku.

Nuu kùche'e varku tichi tañu'u

39 Takan kūu ta ora kūndichin,
tajan ndē'e ndio ndra ma ñu'u' ikan.
Va tüvi nī nakoto ndra nda ñu'u' kùu
ma nuu chāa ndra. Va ndē'e ndra ña
kèsiin iin nda'a' tañu'u nuu ìyo yuti
ña'ma. Ta ikan jan kūuni ndio ndra
jayatin ndra run yu'u ñu'u' ikan.
40 Tajan chā'nda ndio ndra ma
yo'o ndikun ma kaa ña kùtaa run
tichi tañu'u, ta ikan ndākoo ndra
yi. Ta juuni jālangua ndra ma yo'o
ndikun ma vitu ña kàvaxini run.
Tajan jāndaa ndio ndra ma ja'ma
jà'a ña na kunu run ña ìyo iti' nuu
run. Tajan kīcha'a ndio ma varku
kua jàkuyatin run run ma yu'u ñu'u'
nuu ìyo yuti ña'ma.
41 Va ma varku cha kūchi run run
nuu kàndoyo kua'a' yuti ña'ma xuu
tañu'u. Ta ikan chīkun run ta nī kuu
ga kee run. Takan kūu ta ma iti' xini
run chīkun yi tichi yuti. Ta ma iti'
chata run, kīcha'a yi nàtani yi, jā'a
ña ya'a ni'i vàchi ma ola ma tañu'u.
42 Yakan va ma ndra jandaru
kùuni ndra ka'ni ndra ma ndra
ka'ìin vekaa, ti koto kuuni ndra kakú
ndra chi'in ña sùta ndra ora kèe
ndra.
43 Va ma ra capitán ña chà'nda
tiñu nuu ndra, nī cha'a ra ña na
ja'a ndra yi, vati kùuni ra jakakú ra
Paulu. Tajan te'en kātitu'un ndio ra:
—Tandi'i ndian chìto suta, ji'na
na, na ndava tichi ra', ikan na kuu
kee na nda ma ñu'u' ití.
44 Ta tiá ndian na küu suta va'a, na
ku'un na chata tabla a chi'in pedazu
ña kèe ma varku ña na tani run
—kàti ra.
Takan jā'a ndi, tajan kēe tandi'i
ndi ma ñu'u' ití, ta takan kūu kākú
ndi.

28

Paulu ìyo ra ñu'u' kàndii ma'ñu tañu'u ña nàni Malta

1 Takan kūu ta ora cha kākú ndi'i
ndio ndi kēe tandi'i ndi ñu'u' ití.
Tajan chīto ndio ndi ña ma ñu'u'
vali ikan nàni yi Malta.
2 Tajan ma ñivi ìyo ñu'u' ikan,
kūnda'vini na ndi. Ti tava kūun
savi, ta ya'a vichin jà'a yi, yakan va
jāta'an na ñu'ú, ta kā'an na chi'in
ndi na tùmi ndi yi.
3 Ta tava Paulu chājati'vi ra ita'vi
nduku, ta ora kīcha'a ra tàan ra
run nuu ñu'ú, ta iin koo xaan ña
indii tañu ma nduku endee ndāva ri
nda'a' ra jā'a ma ña ni'ni. Ta kāva ri
nda'a' ra, ta chāchi ndio ri ra.
4 Yakan va ora ndē'e ma ñivi ikan
ña tàkaa ma koo nda'a' Paulu, tajan
te'en kīcha'a na nàtu'un ta'an na:
—Iin ra chà'ni ñivi kùu ra'ya, naja
kàa. Ti vaji kāku ra tichi tañu'u, va
ìyo yi ña kuvi ra, ti cha chā'ni ra ñivi
iti' nuu kīchi ra. —Takan kàti na.
5 Ta ikan jan Paulu, jākisi ndio ra
nda'a' ra, tajan kōyo ri nuu ñu'ú. Ta
tüvi nani tā'an ra.
6 Va tandi'i ma ndiakan, ndàtu na
nde'e na nda ora ndaa ma nda'a'
Paulu, a kuvi ra kùuni na. Tajan ora
cha yā'a kua'a' tiempu ña ndàtu na,
ta ndē'e na ña tüvi nayi tā'an Paulu.
Tajan jāma ndio na ma kua chànini
na. Ta kīcha'a na nàtu'un ta'an na,
ña Paulu kùu ra iin ndioo kàti na.
7 Takan kūu ta ma ñu'u' nuu chāa
ndra, ìyo iin racha'nu kuxini nuu na,
ña nàni Publio. Ta rakan ti ikan ìyo
ve'e ra, ta java ma ñu'u' ikan kùu
ña'a ra ndia. Ta rakan ti chā'a ra
ña na ku'un ndi kindoo ndi ve'e ra.

Ta ndi uni kivi ña chīyo ndi ve'e ra,
nduva'a kuii tīñu'u ra ndi.
8 Takan kūu ta tañu ma kivi chīyo
ndi ve'e ra, kōyo ña kù'vi ma tatá
Publio jà'a ma ka'ni chi'in lakua nií.
Yakan va Paulu chā'an ra chānde'e
ra nuu kàndii ra. Ta ora chāa ra, ta
jūndii ra nda'a' ra xini ra. Ta kīcha'a
ndio Paulu kà'an ra chi'in Ndioo, ta
ikan ndā'a ra, jā'a ra.
9 Ta chi'in ña jā'a Paulu ña jānda'a
ra ra, ta ikan ndē'e ndio inga ñivi
ma ña jā'a ra, tajan kīchi ndio tandi'i
ndian kù'vi ìyo ñu'u' ikan, ta ndisaa
na ndā'a jā'a ra.
10 Takan kūu ta ndisaa na, kīcha'a
na tìñu'u na ndyu'u cha'a' ma ña
jā'a Paulu. Ta ora chani tiin ndio
ndi inga varku, tajan chā'a ndio
na tandi'i ma ña chìniñu'u ndi iti'
kuà'an ndi.

Paulu chàa ra ñuu Roma

11 Takan kūu ta uni yoo kùu yi
ña chīyo ndi ma ñu'u' kàndii tañu
tañu'u ikan. Ta ikan jan kēe ndio
ndi kuà'an ndi chi'in iin varku kīchi
iti' ñuu Alejandría. Vati ma varku
ikan, kīndoo run ikan ninii tiempu
ya'a ga ni'i chàkin tati, ta ndiso run
uvi ta'an na'na ña kùu ndioo na,
ninduvi chiyo xini run. Ta iin yi
nàni Cástor. Ta inga yi nàni Pólux.
12 Takan kūu tajan chāa ndio ndi
iin ñuu ìyo yu'u tañu'u ña nàni
Siracusa. Ta ikan kīndoo ndi uni
kivi,
13 tajan kēe ndiko ndi kuà'an ndi
yu'uni yu'uni tañu'u nda kati chāa
ndi ñuu nàni Regio. Ta ora tuvi inga
kivi, chākin iin tati kīchi yi nduku
iti' chata ndi. Yakan va küu kee ndi
jà'a ma tati ikan. Tajan chāa ndio
ndi ma ñuu Puteoli nda inga kivi.
14 Ta ikan nāta'an ndi iin ndra
chìnuni tu'un Jesuu. Ta ndrakan
chīkan ndra nuu ndi na kindoo ndi
chi'in ndra iin jamana. Takan jā'a
ndi nda kati chāa ndi ñuu Roma.
15 Takan kūu ta ma ndra chìnuni
tu'un Jesuu ìyo ñuu Roma, cha chìto
ndra ña cha vàchi ndi. Yakan va
chā'an ndra chāta'an ndra ndi nda
ñuu nàni Foro de Apio. Ta tiá iti'
nuu, yā'a tuku ndi inga ñuu nàni
Tres Tabernas. Yakan va ora ndē'e
Paulu ña vàchi ndra, ta chā'a ra
ta'vindioo nuu ma Racha'nu Ndioo,
ti ndava va'a kùuni anima ra ña kēta
ndra.
16 Takan kūu ta ora chāa ndio
ndi ma ñuu Roma, tajan chā'a ndio
ma ra capitán ña na koo siin Paulu
ndanu kùuni maa ra. Ta kuà'an iin
jandaru chi'in ra ña na jakuenda ra
ra ndia.

Paulu kàtitu'un ra tu'un cha'a' Jesuu ñuu Roma

17 Takan kūu ta ora cha yā'a uni
kivi ña chāa Paulu, tajan cha kāna
ndio ra ma ndracha'nu chà'nda tiñu
nuu ñivi judíu ìyo ñuu Roma. Takan
kūu ta ora cha kūti'vi ndra, ta-
jan te'en nāka'an ndio Paulu chi'in
ndra:
—Ndyo'o ndra yanı̱, tüvi nī ja'i
nï'iin kuatı̱ ni chata ñivi judíu, ta
ni chata costumbre ña jā'a ndian
kùu ñivio chīyo taji'na ndia. Vati
tīin ndra yu'u ñuu Jerusalén. Ta
chāndaka ndra yu'u nuu ndra Ro-
manu.
18 Ta ora cha jāndondaa ndra ma
kuatı̱, tajan ikan kùu ma nuu sāma
kua chànini ndra, ta kùuni ndra
jaña ndra yu'u ti tüvi nī nani'i ndra
nï'iin kuati ña ìyo yi na kuvı̱ cha'a'
yi.
19 Va tava ma ndra judíu, nī
chata'ani ndra ma kua jā'a ma
ndra Romanu niku, yakan va chīkan
ndioi na tachi ndra yu'u nuu ra
kalecha'nu César, ra chà'nda tiñu
tandi'i ñuu ka'nu Roma. Ta rakan
na jandondaa ra ma kuatı̱, vaji tüvi
nī ka'in chata ñivio ndian judíu.
20 Ta cha'a' yakan kùu yi ña
kānai ndo, vati kùuni nde'i ndo, ta
natu'in chi'in ndo cha'a' ña chìnunı̱
takua chìnuni tandi'i ma ñivio ndian
judíu. Ta vitin ndikuin chi'in
karena, vati chìnunı̱ ña cha kīchi
ma Racha'nu ndàtu yo, ra kāchin
Ndioo ña na jakakú ra yo, ndian ñivi
israelita. —Takan kàti Paulu chi'in
ndra.
21 Takan kūu tajan te'en nāka'an
ndra chi'in ra:

—Taku ndyu'u takä'an kuii kīchaa iin tutu ñu'u' Judea nuu ndi ña kà'an yi chataun, ta nï'iin ndra yanio judíu ndra kīchi iti' ñuu Jerusalén tükuii tiso ndra nï'iin kuati chataun nuu ndi ndia.
22 Yakan va kùuni ndi taso'o ndi ma ña kà'un, vati chìto ndi ti nda ñuu ni kuuni tìso na kuati chata ma ndian chìnuni tu'un Jesuu.
23 Takan kūu ta kāchin ndra iin kivi ña ni kuti'vi ndio ndra nuu ìyo Paulu, na taso'o ndra ma ña kùuni ra natu'un ra chi'in ndra. Yakan va ora chāa ma kivi ikan, nduva'a kuii kua'a' ñivi chākoyo nuu ìyo ra. Ta nduvi kuii maa kivi ikan kātitu'un ra nuu ndra naja kua kàa nuu chà'nda Ndioo tiñu. Ta juuni jāndomani ra ndra na ki'vi ndra iti' kuà'an Jesuu, chi'in ma tu'un Ndioo tāa Moisés ta chi'in tandi'i tu'un kà'an ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na ndia.
24 Takan kūu ta ìyo ma ndian kīcha'a chìnuni ma tu'un Jesuu ña kàtitu'un Paulu, ta ìyo ndian töve.
25 Ta tava töve inuuni chānini na, yakan va kīcha'a ma ndian töve nī chinuni kàcha'an na. Yakan va te'en nāka'an ndio Paulu chi'in na:
—Ndicha kuii ña takan ni kuu ña tüvi nī jachi'in ñivi tu'un Ndioo. Ta ma Tati Ií Ndioo kātitu'un yi nuu ndian kùu ñivio chīyo taji'na. Ti nuu Isaía ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, kātitu'un yi ma tu'un ikan, ikan na jana'a ra yi nuu ma ñivi. Ta te'en kà'an ma tu'un ikan:
26 Kua'an ta na ka'un te'en chi'in ma ñivi ìyo ñuu i'ya:
Ti vaji na kuni na ma tu'un Ndioo,
va tüvi ni kutunini na yi.
Ta vaji na nde'e na yi,
va töve ni ndondichin nuu na.
27 Vati ma ñivi ñuu i'ya, ya'a ndava xini na,
ti tükuii kùuni na taso'o na tu'un Ndioo.
Vati ndasi so'o na.
Ta ndasi tinuu na,
ikan na küu nde'e na ta küu taso'o na,
ta ni ña kutunini na ndia.
Vati küuni na ndakoo na ña kini jà'a na,
ta chikoni'i ndiko anima na chi'in,
ta takan kùu janai kuati na, ta janda'i na ndia.
Takan kāti Tati Ií Ndioo nuu ra Isaía cha'a' ma ñuu i'ya.
28 Yakan va kùuni ña na koto ndo, ti nda kivi i'ya ta iti' nuu, ma tu'un cha'a' ña jàkakú Ndioo ñivi ni keta yi nuu ma ndian yüvi judíu. Ta ndiakan va ni jachi'in na yi ndia —kàti Paulu.
29 Takan kūu tajan ora chīnu kā'an Paulu te'en, ta kīcha'a na kàcha'an na va endee kànita'an yu'u na ma iti' kuà'an na.
30 Takan kūu ta Paulu chīyo ra uvi kuiya ma ve'e tìa'vi ra cha'a'. Vati ve'e ikan chāa kua'a' ma ndian chānde'e ra.
31 Ta nani kivi kīcha'a Paulu kàtitu'un ra naja kua kàa nuu chà'nda Ndioo tiñu. Ta juuni jàna'a ra naja kua ìyo Racha'nu chito'o yo Jesucristu. Vati ma tichi ve'e nuu ìyo Paulu, chà'a na ña kàtitu'un ra ma nuu tùvi ñivi ma tu'un i'ya, va nï'iin ñivi na tüvi nī chasi na ma ña kà'an ra.

Tutu tāa racha'nu Paulu kuenda ndian chìnuni tu'un Jesuu ìyo ñuu Roma

Paulu, tāa ra tutu i'ya kuenda ndian chìnuni tu'un Jesuu ña ìyo ñuu Roma

1 Yu'u Paulu, ra kùu iin musu jà'a tiñu nuu Jesucristu, tāi ma tutu i'ya kuenda ndo, ti Ndioo kāchin ra yu'u ta jākuiso ra tiñu ña na kui iin tatun ra, ikan na katitu'in ma tu'un va'a Ndioo nuu ma ñivi.
2 Ndioo chā'a ra ma tu'un i'ya ma tatiempu ña ìyo nuu ma tutu ií ra ña tāa ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u ra ña na katitu'un yo yi nuu ma ñivi.
3 Ma tu'un i'ya kà'an yi kuenda ma ra Se'e ra Jesucristu, ti juu ra kùu iin ra vàchi tata ma Rey David ma ñuñivi i'ya.
4 Ta juuni cha'a' ma Jesucristu, jàna'a kachin ma Tati Ií Ndioo ña juu Jesucristu kùu ra Se'e Ndioo ti chi'in ndatu ma Tati Ií Ndioo jānataku ndiko Ndioo ra tañu ma ndian ndií.
5 Ta ndyu'u cha'a' ña tìñu'u ndi sivi Jesucristu cha nī'i ndi ma ñamani nuu Ndioo ña kùu ndi tatun ra. Ta takan ìyo yi ña katitu'un ndi ma tu'un cha'a' ra nuu ndisaa ñivi, jin ndian yöve judíu ìyo ñuñivi i'ya kùu na, ikan na koo kua'a' ga ma ndian chìnuni ma tu'un ra, ta jàchi'in na yi ndia.
6 Ta tañu ndiakan juuni ìyo ndyo'o ndian kùu ñivi ìyo ñuu Roma, ndian indukuni chìnuni tu'un ra ndia, ti Ndioo kāchin ra ndo kuenda ña kùu ndo ñivi Jesucristu.
7 Ti ya'a kùuni Racha'nu Ndioo nde'e ra ndisaa ndyo'o ndian ìyo ñuu Roma, ta kāchin ra ndo ña na kuu ndo ñivi ií kuenda ra. Ta ma Ndioo ra kùu Tatá yo chi'in ra chito'o yo Jesucristu, na ku'va ra ma ñamani ra nuu ndo, ta na koo vii anima ndo chi'in ra ndia.

Paulu kùuni ra kunde'e ra ndian chìnuni tu'un Jesuu ìyo ñuu Roma

8 Ma ña nunuu kùuni̱ ka'in, kùu yi ña chi'in sivi Jesucristu chà'i iin ta'vindioo nuu ra cha'a' ma ta'ii'iin ndo, vati ndanu nikuuni ma ñuñivi i'ya cha nàtu'un ta'an na, ti ndyo'o chìnuni ndo ma tu'un Jesuu.
9 Ndioo, ra jà'i tiñu nuu chi'in ndisaa animai, ta juuni ra kàtitu'in tu'un va'a cha'a' se'e ra nuu ma ñivi, ti rakan kùu ma ra chà'a kuenda ña nani kivi kùu yi ña nàka'in cha'a' ndo ora kà'in chi'in Ndioo.
10 Ta nani kivi juuni chìkain nuu ra ña na nuna ra ma iti', ikan na kuu ku'in kunde'i ndo ma ñuu Roma nuu ìyo ndo tuva takan kùuni ra.
11 Vati ya'a kùuni̱ kunde'i ndo ti kùuni̱ tindei ndo, ikan na chinuni va'a ga ndo, koto jäña ndo ma iti' Jesuu.
12 Vati ndyo'o, ta yu'u kùu jandomani ta'an yo yo, ti indukuni chìnuni ndo kua chìnuni̱ ndia.
13 Ndyo'o yani, kùuni̱ ña na koto ndo ti kua'a' cha'a' chànini̱ ku'in kunde'i ndo, ikan na kuu kundaki'i̱n ndian chaa ña chani kicha'a chinuni tu'un Jesuu, ma takua cha jā'i chi'in ma ndian ìyo tiá ñuu. Va nda vitin takä'an kuu ku'in, ti ìyo kua'a' ña chàsi iti' kuà'in.
14 Ìyo yi ña katitu'in nuu nda ndian nikuuni ìyo ñuñivi i'ya, taku ndian kà'an takua kà'in, taku iin ndian kà'an inga tu'un. Ta juuni ìyo yi ña katitu'in nuu ndian ya'a ìyo chinituni takua kùu iin ndian jàkua'a, a ndian töve ndia.
15 Ta yakan va nduva'a kuii kùuni̱ ku'in kukatitu'in ma tu'un va'a Ndioo ña kà'an cha'a' Jesuu nuu ndyo'o ñivi ìyo ñuu Roma.

Tu chìnunio tu'un cha'a' Jesucristu ni kakú yo nuu kuati

16 Tükuii kukanui kàtitu'in ma tu'un va'a Ndioo, ti ndatu ra kùu yi, kuenda ña na jakakú yi ma ndian chìnuni ña kà'an ra. Ta ji'na kēta ma tu'un va'a Ndioo nuu ma ndian judíu, ta ikan jan chītakuati yi nuu ma ñivi yüvi judíu ña ìyo tiá ñuu.

17 Ta ma tu'un va'a i'ya, jàna'a yi
naja kua kuu yo ndian ndaa jà'a
Ndioo cha'a' ña chìnunio tu'un ra,
nda vitin ta iti' nuu ndia. Vati
nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an
yi: "Ma ndian kùu ndian ndaa
ìyo kuenda Ndioo, ndiakan kùu ma
ndian chìnuni va'a ma tu'un ra."
18 Vati cha chìto yo ña iti' andivi,
jàkoyo Ndioo ma tundo'o chata ma
ndian tüvi jà'a ma ña va'a ta tüvi
jàka'nu na ra ndia, ti Ndioo ya'a
kayuni ra nde'e ra na. Vati ndiakan,
tüvi chà'a na ña koto inga ñivi
ma tu'un ndicha ña kà'an Ndioo, ti
mamaa ña kini kùu ma ña jà'a na.
19 Ta ndisaa ma ña chā'a Ndioo ña
na kuu koto yo, ndiakan cha chìto
kachin na yi, ti Ndioo cha jāna'a
kachin ra yi nuu na ndia.
20 Ta vaji ndicha ña tüvi ndichin
ndè'o ma Racha'nu Ndioo, va cha
nàkoto kachin yo naja kua kàa ra
cha'a' ma tiñu va'a jà'a ra. Ta cha'a'
ma ña jà'a ra, nda ora tūvi ma
ñuñivi cha chìto yo ña ndicha ña
Ndioo kùu ra, ta endee ìyo ndatu
ra ndisaa tiempu. Ta cha'a' yakan
kùu yi, ña na küu ka'an na ña töve
nàkoto na ra, ti tu kà'an na takan
janda'viña'a na juuni maa na, ti cha
nàkoto na ma ña va'a jà'a ra.
21 Ta vaji cha nàkoto na ma Ndioo,
va tüvi nī jàka'nu na ra takua ìyo yi
ña ja'a na chi'in ra niku. Ta ni tüvi nī
cha'a na ta'vindioo nuu ra ndia. Java
mamaa ña kini ña tüvi nda kuenda
chànini na chi'in ma chinituni na, ta
cha'a' yakan kùu yi ña ma chinituni
na, ndākuu ndava yi ña jàkanuu yi,
ta kīndoo yi nuu naa.
22 Ta vaji kàti na ña ndian chìto
kùu na kà'an na, va töve ndicha ti
jāndaku ndava na ma anima na,
23 vati tüva jàka'nu na ma ra kùu
Ndioo ndicha, ra nduva'a kuii ka'nu
ta töve ni naa, ti vitin java jàka'nu
na na'na ma ña kàa takua kàa ñivi
ña ni kuvi. Ta juuni jàka'nu na,
nda na'na ma saa, chi'in na'na kiti
kèñu'u chi'in tichi ma nuu ñu'u', ta
inga tuku kiti ìyo kumi cha'a' ndia.
24 Cha'a' yakan kùu yi ña ndākoo
ma Ndioo na, ña na ja'a maa na ma
ña kini chànini na chi'in anima na.
Ta takan jà'a na nda kati jà'a na ma
tukanuu na chi'in juuni ma kuñu na
cha'a' ña kì'vi na chi'in ta'an na.
25 Vati ndicha ña tüva chìnuni na
ma tu'un ndicha ña kà'an Ndioo,
ti java ma tu'un vata kùu ma ña
chìnuni na, ta jà'a na yi. Ta juuni
ya'a tìñu'u na yi, ta jàka'nu na ma
ña jātuvi Ndioo, va ma Ndioo ndicha
tüvi jàka'nu na ra, vaji ndicha ña
maa ra kùu ma ra ìyo yi ña jaka'nu
na ndisaa tiempu. Ta takan na kuu
yi. Amén.
26 Cha'a' yakan kùu yi ña, ndākoo
ma Ndioo na ña na ja'a na ma ña
kini takua kùuni maa na, vati nda
ma ñivi ña'a tüva kì'vi vi chi'in ii vi,
ti chi'in taña'a vi kì'vi vi.
27 Ta indukuni takan kùu yi chi'in
ma ndra'ii ndia, vati ndrakan jàña
ndra ña kì'vi ndra chi'in ma ñasi'i
ndra, ta kì'vi ndra chi'in juuni ta
ra'ii ndra, ti nduva'a ìyoni ndra jà'a
ndra yi. Ta cha'a' yakan kùu yi ña
juuni maa ndra jà'a ndra tukanuu
nuu ndra chi'in ma kuñu ndra, ta
ndicha ña cha kīcha'a nde'e ndra
tundo'o takua ìyo yi ña nde'e ndra
cha'a' ma ña kini jà'a ndra.
28 Ta tava töve nī kuuni na ki'in
kuenda na Ndioo, yakan va juuni
maa ra sōkonda'a ra na, ikan na
ndokini ma chinituni na ta jà'a na
ma ña tüvi va'a ña ndava kùuni maa
na.
29 Ma ñivi ikan nduva'a chàta'ani
na ja'a na ma ña tüvi va'a. Vati ìyo
ñivi ña'a ña kì'vi vi chi'in ra'ii yüvi
ii vi, ta ndra'ii chi'in ñivi ña'a yüvi
ñasi'i ndra. Ta juuni ña kùuni na
ndatiñu inga ñivi, ta chàta'ani na
jàtakue'e na, tìxin na, ta chà'ni na.
Ta juuni chàta'ani na kanita'an na,
ta janda'viña'a na, ta kà'an ndaa na
chata inga ñivi ndia.
30 Ta juuni kà'an na tu'un vata
chata ñivi, ta xaani na ndè'e na
Ndioo ti tüvi jaka'nu na ra. Va
taku juuni maa na va chàta'ani na
jaka'nu na na, ta juuni chàtu'un na
inga ñivi, ta chàta'ani na nanduku
na inga kuati ña kùu ja'a na, ta tüvi

jàchi'in na tu'un kà'an tatá na chi'in
ma'á na, ti ña kùuni maa na jà'a na.
31 Ta tükuii kùuni na koto na ña
va'a, ta ora chà'a na tu'un nuu ñivi,
töve jàchinu na yi. Ta tüvi chàta'ani
na jandomani na nï'iin ñivi. Ta ni
tüvi kunda'vini na nde'e na ta'an na
ndia.
32 Tandi'i ndiakan cha chìto na ña
kà'an Ndioo ña ìyo yi ña kuvi na
cha'a' ma kuati jà'a na. Ta vaji cha
chìto na yi, va töve jàña na ña ja'a
na ma kuati. Ta nduva'a kuii chìsii
na ora nde'e na ña jà'a inga na yi
ndia.

2

Ndioo ni jande'e ra tundo'o nuu ma ñivi

1 Yakan va nda ndyo'o nikuuni
ña tìsokuati ndo inga ñivi, na küu
ka'an ndo ña ndian ndaa kùu ndo
nuu Ndioo, ti nda maa ndo juuni
jà'a ndo kuati takua jà'a na ndia.
Yakan va ora tìsokuati ndo chata
ñivi, juuni chata maa ndo tìsokuati
ndo.
2 Chìto yo ña ora tìsokuati Ndioo
chata ma ñivi, ña ndicha ta ndaa
kùu yi ora jàndeʼe ra tundo'o na
cha'a' ña töve va'a jà'a na.
3 Ndyo'o, ndian tìsokuati ñivi ña
juuni jà'a ndo ña kini takua jà'a na,
¿a ni kakú ndo nuu ma tundo'o ma
kivi ña ni jande'e Ndioo tundo'o ma
ñivi?, kùuni ndo. ¡Tüvi takan kùu
yi!, vati ma kivi ikan, ni ka'an Ndioo
nda iti' ni ku'un ndo.
4 Ndioo iin ra ya'a va'a kùu ra, ta
juuni jàndeeni ra nde'e ra tandi'i ña
töve va'a jà'a ndo. Vaji takan kùu
yi va ña näkanini ndo ña töve iin
ña ka'nu kuenda Ndioo ña jà'a ndo
ma kuati. Ndioo iin ra jàndeeni kùu
ra cha'a' ndo ña ya'a kùuni ra ña na
ndakoo ndo iti' töve va'a kuà'an ndo,
ta chikoni'i ndo ku'un ndo iti' ra.
5 Va tava ya'a ndava xini ndo,
yakan va na küuni ndo jaña ndo ma
kuati jà'a ndo, ta chikoni'i ndo ta
ku'un ndo iti' ra. ¿A tüvi chìto ndo
ña cha'a' ma kuati jà'a ndo, juuni
maa ndo jàndolocho ndo tundo'o
chata ndo?, ti ndicha kùu ma ña ni
ja'a Ndioo ora ni chaa kivi ña ni
keta ra kuenda ña jàkutuni ra kuati
ta'ii'iin ñivi.
6 Ta ma kivi ikan, ni ku'va ra ya'vi
nuu ta'ii'iin yo cha'a' ma ña jà'a yo.
7 Kuenda ma ndian chàta'ani ja'a
tiñu va'a takua kùu ña nànduku na
koo va'a na endeeni chi'in Ndioo,
ta nànduku na ña na tiñu'u ra na,
ta juuni nànduku na ña na ja'a ra
ña na töve kuvi na endeeni. Nuu
ndiakan va Ndioo ni ku'va ra ma
ya'vi na ña na koo ndito na endeeni
chi'in ra, ti ndisaa tiempu kūndee na
ja'a na ma ña va'a takua kùuni ra.
8 Va kuenda ma ndian jàka'nu
juuni maa na, ta töve jàchi'in ma
tu'un ndaa ña kà'an Ndioo, cha'a' ña
jàchi'in na ma ña töve va'a. Ndi-
akan va Ndioo ni jande'e ra tundo'o
na ti ya'a kàyuni ra nde'e ra nuu na.
9 Ta ndicha kuii ti ndisaa ndian
jà'a ña tüvi va'a, ni nde'e na tundo'o,
ta ji'na kuii ma ndian judíu kùu ma
ndian ni nde'e yi, tajan ni nde'e ndio
ndian yüvi judíu yi ndia.
10 Va kuenda ndian jà'a ña va'a,
Ndioo ni ku'va ra iin nuu ya'a vii ña
ni koo na chi'in ra endeeni, ta juuni
ni tiñu'u ra na ndia. Va ji'na kuii
chi'in ndian judíu ni jà'a ra takan,
tajan ni ja'a ndio ra yi chi'in ndian
yüvi judíu ndia.
11 Vati kuenda Ndioo iin nuuni
ndè'e ra ndisaa ma ñivi.
12 Ta nda ndian ni kuuni ña jà'a
kuati ni kuvi na endeeni, va töve
ni koo na chi'in Ndioo. Va ma
ndian töve chìto ma Ley Ndioo ña
tāa Moisés taji'na, ndiakan ni kuvi
na vaji töve chìto na ma Ley. Ta
inga ndian jà'a kuati ta chìto na ma
Ley Ndioo ikan, ndiakan ni kuvi na
takua kàti yi. Ti juuni ma Ley ikan
kàti yi ña ìyo yi ña kuvi na.
13 Yakan va ma nda ndian ni kuuni
töve ìyo ndaa na kuenda Ndioo,
cha'a' ña taso'oni na ma tutu Ley
ra. Va ma ndian ndicha ña ni koo
ndaa na kuenda ra, ndiakan kùu ma
ndian tàso'o yi ta jàchi'in na ma kua
kà'an yi ndia.
14 Ta ora ma ndian yüvi judíu jà'a
na ma kua kà'an ma tutu Ley Ndioo,

vaji tüvi nàkoto na ma ña kà'an yi,
ti ma chinituni na jàna'a yi nuu na
niyi kuu ma ña va'a ta ma ña töve
va'a, yakan kùu ma ley Ndioo maa
na ña jàchi'in na.
15 Ndiakan jàna'a na ña chi'in
ma tiñu va'a jà'a na, cha ìyo ma
Ley Ndioo tichi anima na. Vati ma
chinituni na kùu yi ña kì'in yi ku'va
na ta kà'an yi nuu na tu va'a chànini
na a töve va'a
16 ma kivi ña Ndioo ni ndakan
ra nuu Jesucristu ña na jakutunini
ra ndisaa ña xe'e ìyo anima ndisaa
ñivi. Takan ni kuu yi, kua kà'an ma
tu'un va'a Ndioo ña kàtitu'in nuu
ma ñivi.

Nuu kà'an Paulu cha'a' ndian judíu ta cha'a' ma tutu Ley Ndioo ña tāa Moisés

17 Ndyo'o ndian kà'an ña ndian
judíu kùu ndo, ta ya'a jàtayi ndo
ndo, ti uvanuu ndo kùmi ndo ma
tutu Ley Ndioo, ta juuni ya'a jàtayi
ndo ndo vati chànini ndo ña maani
ndo kùu ndo kuenda Ndioo,
18 ta cha chìto ndo ma ña kùuni
Ndioo ña ja'a ndo, vati jàna'a ma
tutu Ndioo nuu ndo nda ña kùu ma
ña va'a ga.
19 Ta chànini ndo ña juuni maa
ndo kùu jana'a ndo iti' ku'un ma
ndian kuaá, ta kùu ndo iin ñu'ú
Ndioo ña jàndondichin yi iti' ma
ndian chàkunuu ma nuu naa.
20 Ta juuni chànini ndo ña matru
kùu ndo nuu ma ñivi töve chìto, ta
kùu ndo ndian jàna'a iti' va'a Ndioo
nuu ndiakuati. Ndisaa ña'a chànini
ndo, ti ìyo ma tutu Ley Ndioo chi'in
ndo, ta chìto ndo ndisaa ña ndicha
ña kà'an yi.
21 Ndyo'o matru ña jàna'a nuu
inga ñivi, ¿ta naja töve jàna'a ndo
juuni nuu maa ndo? Ta tu kàtitu'un
ndo nuu inga na ña na sü'u na, ¿a
va'a jà'a ndo ña sù'u ndo?, kùuni
ndo.
22 Ta tu kàtitu'un ndo nuu ma
ndra'ii ña na kï'vi ndra chi'in ñivi
ña'a yüvi ñasi'i ndra ta ñivi ña'a na
kï'vi vi chi'in yüvi ii vi, ¿ta naja jà'a
ndo yi, tuva takan? Ta tu kàti ndo
ña xaani ndo ndè'e ndo ma yutun ií
ña jàka'nu ñivi ma tichi veñu'u yi,
¿ta naja su'u ndo ma ña va'a tichi
yi?, tuva takan.
23 Ta kàti ndo ña ya'a jàka'nu ndo
ma tutu Ley Ndioo, va tüvi ndicha,
ti jà'a ndo tukanuu ma Racha'nu
Ndioo ta töve jàka'nu ndo ra cha'a'
ña tüvi ndicha ña jàchi'in ndo ma
ña kà'an ra nuu yi.
24 Cha'a' ma ña'a kùu yi ña nuu ma
tutu Ndioo te'en kà'an yi: “Ma ndian
yüvi judíu kàti'ini na chata Ndioo
cha'a' ma ña töve va'a ña jà'a ndo”,
kàti yi.

25 Tu ndicha va'a ña jàchi'in ndo
ma ña kà'an ma Ley Ndioo tāa
Moisés, ta ìyo ma tuni ndo jà'a ña
cha tā'nda ñii nuu ika ndrakuati se'e
ndo takua kàti ma Ley, ma tuni ikan
kùu tindee yi ndo. Va tu tüvi jàchi'in
ndo ma Ley Ndioo, töve ndakutiñu
ma tuni ikan, ti ndè'e ra ndo takua
ndè'e ra ñivi tüvi ìyo tuni.
26 Ta tu ìyo ndra töve ìyo tuni
ndra, ta ndrakan jàchi'in ndra ña
kà'an ma tutu Ley Ndioo, ma Ndioo
ni nde'e ra ndra takua kùu ma ndra
ìyo tuni vaji tüvi ìyo yi ndra.
27 Yakan va, ma ndra tüvi tuni
ma kuñu, ta jàchi'in ndra ña kà'an
ma tutu Ley Ndioo, ndicha va'a ña
ndrakan ni tisokuati ndra ndyo'o
ndian töve jàchi'in ma Ley Ndioo,
vaji ìyo yi chi'in ndo, ta ìyo tuni ndo
ndia.

28 Ndyo'o kà'an ndo ña cha'a' ña
kùu ndo ndian jàchinu costumbre
ndian judíu kuenda ña na nde'e na
yi, ta cha'a' ña ìyo ma tuni kuñu ndo,
ñivi Ndioo kùu ndo, kùuni ndo.
29 Yöve takan kùu yi, ti ma ndian
kùu ñivi Ndioo ndicha, ndiakan kùu
ma ndian chìnuni chi'in ndisaa an-
ima na ma ña kà'an Ndioo. Ta
ndiakan chìnuni na ti sāma ma Tati
Ií Ndioo ma anima na. Ta ma ña
jàchinu yo ña kà'an ma tutu Ndioo,
na küu sama yi ma anima yo. Yakan
va uvanuu ma ra ìyo yi ña ka'an
ra ña ndian va'a kùu yo kùu ma
Racha'nu Ndioo, ta yöve ma ñivi ìyo
ñuñivi i'ya.

3

1 ¿A ìyo iin ña va'a ga kuenda ma
ñivi judíu kua ma inga ñivi?, kùuni
ndo. Ta, ¿nda kuenda kùu ma tuni
ña ìyo nuu ika ma kuñu ndra se'e
na?, kùuni ndo.
2 Ndicha ña ìyo kua'a' ña va'a
ña kùuni Ndioo kuenda ma ndian
judíu. Ma tiñu nunuu ña jākuiso ra
na kùu yi ña na kumi na ma tu'un
ra ña tāchi ra nuu na.
3 Yakan va, tu ìyo iin ndian judíu,
ña tüvi jàchinu na ña kà'an ma tutu
Ndioo kùmi na, ¿a ña'a kùuni yi
kà'an yi ña juuni ma Ndioo tüvi
jàchinu ra ma ña ni ja'a ra ña chā'a
ra tu'un nuu yo cha'a' ña jà'a na
takan?, kùuni ndo.
4 ¡Yöve takan kùu yi! Ti Ndioo
ndicha kuii ña kùu ra iin ra kà'an
ma tu'un ndaa nani kivi, vaji ndisaa
ñivi kà'an na tu'un vata. Vati nda
ma tutu Ndioo te'en kà'an yi cha'a'
Ndioo:
Yo'o Racha'nu, ni ku'va ma ñivi
kuenda,
ti ña ndicha kùu ma ña kà'un,
ta vaji tiso ma ñivi kuati chataun
nuu ma ra jàkutuni,
va yo'o ni jakanaun ma kuati, ti iin
ra ndaa kùu̱n
kàti ma tutu Ndioo.
5 Ìyo ma ndian te'en kà'an na: “Ma
ora jà'a yo ma kuati kùu yi iin ña
tìndee yi Ndioo. Ti takan kùu koto
kachin ma ñivi ña Racha'nu Ndioo
iin ra ndaa ta iin ra jachinu ma tu'un
kà'an kùu ra. Ta tu ma kuati yo
jàna'a yi iin ña va'a cha'a' Ndioo, ta
töve va'a ña jànde'e Ndioo tundo'o
nuu yo cha'a' yi tuva takan”, chànini
na. ¿A va'a kùu ma ña chànini na?,
kùuni ndo.
6 ¡Yöve ña va'a kùu yi! Tu Ndioo
yöve iin ra ndaa kùu ra takua
chànini na, ta ña'a kùuni yi ka'an
yi ña na küu kachin ra ma nda tiñu
va'a, a nda tiñu töve va'a ña jà'a ma
ñivi, tuva takan kùu yi.
7 Ta tu kà'an na ña yó ora kà'an yo
tu'un vata, kùu yi iin ña va'a kuenda
ña na koto kachin na ti iin ra ndaa
ta ka'nu kùu ma Racha'nu Ndioo, ¿ta
naja jànde'e ra tundo'o yo cha'a' ma
kuatio, tuva takan?
8 Ta tu ndicha ña takan kùu yi, na
ja'a yo tiá ma kuati, ikan na keta ma
ña va'a kuenda yo. Takan kà'an na
ña kàtitu'in, va na yüvi ña ndicha
kùu yi. Yakan va ma ñivi ikan ni
nde'e na tundo'o.

Ìyo kuati ndisaa yo

9 ¿Naja kua chànini ndo? ¿A va'a
ga ndian judíu kua ma inga ñivi?,
kùuni ndo. ¡Tüvi ndicha! Ti cha
kātitu'in nuu ndo ña ndisaa ñivi ìyo
kuati, nda ma ndian judíu ta nda
ndian yöve judíu.
10 Vati ma tutu Ndioo te'en kà'an
yi:
Nï'iin ñivi ndaa, tùvi ma ñuñivi i'ya.
11 Ta nï'iin ñivi tùvi kùtunini ma ña
kùuni Ndioo,
ta ni töve kùuni na nanduku na ma
iti' ra ndia.
12 Ta ndisaa na, ndākoo na ma iti'
Ndioo,
ta ndāki'in na ma iti' töve va'a.
Ta tüvi ìyo ñivi ña jà'a ma ña va'a.
¡Nï'iin yo!
13 Takan kūu yi ta ma tichi sukun na
kèe ma tu'un kini,
takua kini kàa ma tichi nuu ñaña ña
iko'o.
Ya'a jànda'viña'a na ñivi chi'in ña
kà'an na.
Vati ya'a xaan tu'un kēe yu'u na,
takua xaan yu'u ma koo kaa ora
chàchi ri ñivi.
14 Ta juuni ya'a chàta'ani na kan-
duva'a na,
ti mamaa ña kini kùu ña kà'an na.
15 Ta ya'a yati na ka'ni na juuni ma
ñivi chi'in na ndia.
16 Ta nda nikuuni nuu chàkunuu na,
ya'a jànde'e na tundo'o ma
ndian ta'an na.
17 Ta ndiakan tüvi nànduku na ma
iti' ña koo vii vii na chi'in ta'an
na.
18 Tüvi chànini na ña ìyo yi ña tiñu'u
na Ndioo.
19 Va tava cha chìto yo ti tandi'i
ña kà'an ma tutu Ley Ndioo, tāchi
Ndioo yi kuenda ma ndian judíu, ña
na ku'va na kuenda ndisaa ma ña
kà'an yi, ta takan koto kachin na ña
tüvi ndian ndaa kùu na nuu Ndioo,

yakan va ora ni chaa na nuu ni jakutuni Ndioo kuati tandi'i ñivi ìyo ñuñivi, nda maa na, na küu ka'an na nï'iin nakuyi cha'a' na, ti indukuni ìyo kuati tandi'i yo.
20 Vati nï'iin ma ñivi küu ka'an na nuu ma Racha'nu Ndioo ña ñivi ndaa kùu na cha'a' ña cha jāchinu na ma ña kà'an ma tutu ley ña tāa Moisés. Ti ma tutu ley va'a yi, va uvaa kuenda ña na jakoto yi yo ña ìyo kuati yo.

Ndioo, jàkakú ra ñivi cha'a' ña chìnuni na tu'un Jesuu

21 Yakan va vitin, ndicha kuii ña jàndondaa Racha'nu Ndioo yo, va yöve cha'a' ña jàchinu yo ma tu'un Ley ña tāa Moisés. Vati Ndioo chàtiñu ra ma tu'un Ley ikan chi'in ma tu'un kà'an ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u ra, kuenda ña na jana'a yi nuu yo naja kua kuu jandondaa ra anima yo.
22 Ta tu'un ikan kà'an yi ña kuenda nda ndian nikuuni ña chìnuni tu'un Jesucristu, Ndioo ni jandondaa ra anima na kuenda ra. Ta Ndioo ti iin nuuni ndè'e ra ndisaa yo,
23 vati ndisaa yo ìyo kuati yo, ti cha'a' yakan kùu yi ña cha jāchika ra yo ma nuu chà'nda ra tiñu.
24 Ti Ndioo kùu ra ña kà'an ra ña ndian ndākuu ndaa kùu yo cha'a' ma ñamani ra, ña chà'a saani ra nuu yo. Ta ma ñamani ra kùu ma Racha'nu Jesucristu, ra tāchi ra kuenda ña na jakakú ra yo.
25 Yakan va Ndioo sōkó ra ma ra se'e ra, Jesucristu, ña na kati ra nii ra kuenda ña na janaa ra kuati ñivi, ikan na kakú tandi'i ndian chìnuni tu'un ra. Takan jā'a ra ña jāndaku ra ma ra se'e ra iin ya'vi cha'a' ma kuati jà'a yo. Yakan va kùu koto yo ña iin ra ndaa kùu ra vaji töve jànde'e ra tundo'o yo cha'a ma kuati jā'a yo tatiempu. Vati taku ma kuati ña takani jā'a yo nda ora tūvi ma ñuñivi juuni jānaa ra yi cha'a' ña ya'a jàndeeni ra yo.
26 Ta juuni nda vitin Ndioo jàna'a ra nuu yo naja kua jàndondaa ra yo kuenda ra, vati takua rakan kùu ra iin ra ndaa, juuni kua ikan jà'a ra ña tandi'i ndian chìnuni tu'un Jesucristu kùu na iin ndian ndaa ndia.
27 Ta, ¿a kùu jatayi yo yo cha'a' ña jàchinu yo ma ña kà'an ma tutu ley Ndioo?, kùuni ndo. ¡Na küu yi! ¿Ta nuu? Ti tüvi cha'a' ña jāchinu yo ma ña kà'an ma tutu ley Ndioo kùu yi ña na ndaa koo yo, vati ma Racha'nu Ndioo kùu ma ra jàndondaa ra yo, ti chìnuni yo ma ña jā'a Jesucristu cha'a' yo.
28 Yakan va ndicha kuii, ti Ndioo jàndondaa ra ma ñivi, cha'a' ña chìnuni na ña kà'an Jesucristu, ta töve cha'a' ña jàchinu na ña kà'an ma tu'un Ley ra.
29 ¿A chànini ndo ña ma Racha'nu Ndioo kùu ra Ndioo kuenda ma ndian judíuni, ta yüvi kuenda nda ñivi nikuuni ìyo ñuñivi?, kùuni ndo. ¡Na yüvi takan kùu yi! Vati juuni kùu ra Ndioo kuenda ndisaa ñivi ñuñivi ndia.
30 Ta cha'a' yakan kùu yi ña cha chìto yo ña uvani Ndioo kùu ra ña ni jandondaa ra nda ndian nikuuni ña chìnuni ña kà'an Jesucristu, a kùu na ndian judíu ña tā'nda ma ñii nuu ika na a tüvi kùu na.
31 Ta, ¿a chànini ndo ña cha'a' ña chìnuni yo tu'un Jesucristu, kùu jachiyo yo ma ña kà'an ma tutu Ley Ndioo?, kùuni ndo. ¡Yöve takan kùu yi! Vati ma tutu Ley Ndioo juuni va'a yi. Ta ma ña chìnunio ma tu'un Jesucristu jàna'a yi ña takan kùu yi.

4

Nuu kà'an yi naja kua chīyo racha'nu Abraham taji'na

1 ¿Naja kua ìyo yi ña ka'an yo?, ¿nayi va'a kùu ma ña nī'i Abraham ma ra kūu ñivio ra chīyo taji'na niku?, kùuni ndo.
2 Tu ndicha ña Abraham jā'a ra tiñu kuenda Ndioo chi'in ña ndee maani ra cha'a ña kùuni ra ndakuu ra iin ra ndaa nuu ra, tu takan chànini ra kùu jatayi ra ra nuu ma

ñivini, va nda nuu ma Racha'nu
Ndioo na küu jatayi ra ra cha'a' yi.
3 ¿A töve chàku'uni ndo ña te'en
kà'an ma tutu Ndioo cha'a' Abra-
ham? "Chìnuni Abraham tu'un
Ndioo, ta cha'a' ña chìnuni ra kùu yi
ña Ndioo ndē'e ra ra ña kùu ra iin
ra ndaa", kàti yi.
4 Yakan va takua kùu iin ra jàtiñu,
vati tu cha chīnu jàtiñu ra, ìyo yi ña
ni'i ra ma ya'vi ra cha'a' ma tiñu jà'a
ra. Ta ma xu'un' nī'i ra töve saani
nī'i ra yi.
5 Va nuu Ndioo yöve takan kùu yi,
ti kàti ra nuu yo ña saani nì'o ña kùu
yo ndian ndaa cha'a' ña chìnuni yo
tu'un ra, vaji ndian jà'a kuati kùu yo.
Va Ndioo ndē'e ra ña kùu yo ndian
ndaa cha'a' ña chinuni yo tu'un ra,
ta töve cha'a' nï'iin tiñu jà'a yo.
6 Ta nda ma racha'nu David, ra
chīyo taji'na, juuni kā'an ra ña ya'a
sii kùuni iin ma ra ndè'e Ndioo ña
iin ra ndaa kùu ra, vaji tüvi nī ki'in
ji'na Ndioo kuenda ra tuva tiñu va'a
kùu ma ña jà'a ra a tüvi.
7 Ta juuni te'en nāka'an David:

¡Na sii kuuni ma ndian cha jānaa
Ndioo ma kuati,
ti jāka'nuni ra na!
8 ¡Ta juuni na sii kuuni ma ndian cha
jāka'nuni ma Racha'nu Ndioo
ma kuati na!

9 ¿Ta naja kua chànini ndo? ¿A
kā'an David ma tu'un i'ya cha'a' ma
ndian judíu ndian ìyo tunini?, kùuni
ndo. Na yöve takan kùu yi, ti
juuni kùu yi kuenda ma ndian yüvi
judíu, vaji töve ìyo tuni ndia. Ta
tava cha kāti kachin ndi te'en cha'a'
Abraham: "Chìnuni Abraham tu'un
Ndioo, ta cha'a' ña chìnuni ra kùu yi
ña, Ndioo ndē'e ra ra ña kùu ra iin
ra ndaa."
10 Ta, ¿nda ora kī'in Ndioo kuenda
ma Abraham ña ndicha ña kùu ra
iin ra ndaa cha'a' ña chìnuni ra tu'un
ra? ¿A kī'in ra kuenda ra, ora cha
tā'nda ñii nuu ika ra, a antea ña
tā'nda yi?, kùuni ndo. Ndioo kī'in
ra kuenda ma Abraham ora takä'an
koo tuni ra.
11 Ta ora cha yā'a ña kā'an Ndioo
takan chi'in Abraham, tajan tā'nda
ndio ma ñii nuu ika ra ña kīndoo yi
kùu yi iin tuni kuenda ña jàna'a yi
ña ndicha ña ra ndaa kùu ra jā'a ma
Racha'nu Ndioo cha'a' ña chìnuni ra
tu'un ra. Takan kūu yi, ña Abraham
ndākuu ra iin tatá kuenda ndisaa
ma ñivi chìnuni tu'un Ndioo, takua
chìnuni ra, vaji töve ìyo tuni na. Ta
takan kùu yi ña Ndioo cha ndē'e ra
na ña juuni iin ndian ndaa kùu na
cha'a' ña chìnuni na ma tu'un ra.
12 Ta ndicha ña Abraham kùu ra
tatá ma ndian ìyo tuni ndia, tuva
juuni chìnuni na ma tu'un Ndioo
takua jā'a Abraham, ma ora kīcha'a
ra chìnuni ra yi ma antea ña tà'nda
ma ñii nuu ika ra.

Cha'a' ña chìnuni yo tu'un Ndioo kùu yi ña kùu yo ma ñivi Ndioo takua kà'an ma tu'un ña chā'a ra nuu yo

13 Yakan va Ndioo chā'a ra tu'un
nuu Abraham, ta nuu ndisaa ma
ndian kùu tata ra, ña na ka'nda na
tiñu chi'in ra ninii ka'nu ma ñuñivi
i'ya. Ta yüvi cha'a' ña jàchinu ra ña
kà'an ma tutu Ley Ndioo kùu yi ña
kà'an Ndioo takan nuu ra, vati kà'an
ra yi nuu ra cha'a' ña ra ndaa kùu ra,
ti chìnuni ra ma tu'un ra.
14 Tu ndicha ña Ndioo chā'a ra
tu'un nuu yo ña na kuu yo ndian
ndaa cha'a' ña jàchinu yo ndisaa
ña kà'an ma tutu ley Ndioo niku,
tajan kùuni yi ka'an yi ña na tüvi
nda kuenda kùu ma ña chìnuni yo
ma tu'un ra tuva takan. Ta juuni
tüvi nda kuenda kùu ma tu'un chā'a
Ndioo nuu yo niku ndia.
15 Vati tu tüvi jàchinu yo ndisaa ña
kà'an ma Ley Ndioo, ìyo yi ña nde'o
tundo'o cha'a' ña töve jàchi'in yo yi.
Va nuu tüvi ìyo nï'iin ley ña chà'nda
tiñu nuu yo, na küu tisokuati yi yo,
ti tüvi yi.
16 Yakan va ma tu'un chā'a Ndioo
nuu Abraham chi'in ndian kùu tata
ra, ìyo kuenda yi, ti kùu yi iin
ñamani ña chā'a Ndioo nuu yo,
cha'a' ña chìnuni yo tu'un ra. Va
na tüvi kùuni yi ka'an yi ña ma
tu'un chā'a ra kùu yi kuenda ma
ndian jàka'nu ma Leyni, ti juuni kùu
yi kuenda ma nda ndian nikuuni,

tuva ndian chìnuni kùu na takua chīnuni Abraham. Ta takan kùu yi ña ndākuu ra iin tatá kuenda ndisaa yo.

17 Vati ndava nda nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi cha'a' Abraham: “Cha jā'i ña na kùụn iin tatá kuenda ñivi ña ìyo kua'a' ñuu”, kāti ma Racha'nu Ndioo chi'in ra. Tajan ma ora kā'an ma Racha'nu Ndioo takan chi'in ra, ta juuni ma ora ikan chīnuni ra ña Ndioo kùu ra ña jànataku ra ma ndian cha chī'í, ta kùu jatuvi ra inga nakuyi ña takä'an koo ndia.

18 Yakan va cha'a' ña chìnuni ra ma tu'un chā'a Ndioo nuu ra kùu yi ña chātu Abraham, ña na kuu ra tatá kuenda ñivi ìyo kua'a' ñuu, vaji cha chìto ra ña na küuga koo se'e ra chi'in ma ñasi'i ra, ti ninduvi vi ya'a cha cha'nu vi. Ta takua chā'a Ndioo tu'un nuu ra ña ni koo kua'a' ñivi ra iti' nuu, ta takan kūu yi.

19 Ta vaji cha chā'a Abraham kuenda ña tüva ñandee ra, cha'a' ña chani keta ra iin cientu kuiya ra, ta nda ma ñasi'i ra Sara ya'a cha'nuan, ta küu koo se'an ndia, vaji takan kùu yi, endee tüvi nī jaña ra ña chìnuni ra ma tu'un Ndioo.

20 Ti Ndioo chā'a ra tu'un nuu ra ña ni koo se'e vi. Ta Abraham tüvi nī chitu'un ra cha'a' ña kā'an ra, vati java vi'a kīcha'a ra chìnuni ra, ta jàka'nu ra Ndioo chi'in ndisaa anima ra,

21 cha'a' ña cha chìto va'a ra ña ma Racha'nu Ndioo ìyo ndatu ra ña jàchinu ra tandi'i ma tu'un chā'a ra.

22 Ta takan kūu yi ña Ndioo ndē'e ra Abraham ña kùu ra iin ra ndaa cha'a' ña chìnuni ra tu'un ra.

23 Ma nuu tutu Ndioo kà'an yi ña Ndioo ndè'e ra ña iin ra ndaa kùu ra, ta yöve uvaa kuenda Abrahamni kùu yi ña kà'an yi takan,

24 vati juuni indukuni takan kà'an yi kuenda tandi'i yo ndian chìnuni ma tu'un ma Racha'nu Ndioo, ra jānataku Jesuu chito'o yo tañu ndian cha chī'í.

25 Vati ma Racha'nu Ndioo sōkó ra ma Jesucristu ña na kuvi ra cha'a' ma kuati yo, ta juuni maa ra kùu ra ña jānataku ndiko ra ra, kuenda ña na jandondaa ra yo.

5

Cha'a' ña kùu yo ndian ndaa, Ndioo tüva tìso ra kuati yo

1 Yakan va cha jāndondaa Ndioo yo kuenda ra cha'a' ña chìnuni yo tu'un ra. Cha'a' yakan kùu yi ña cha kīndoo vii anima yo chi'in ra cha'a' ña jā'a ma Racha'nu yo Jesucristu cha'a' yo.

2 Vati cha'a' ña chìnuni yo ña jā'a Cristu kùu yi ña jàyatin yo yo nuu Ndioo, ta ikan ya'a chìsii yo ti ìyo ñamani ra chi'in yo. Ta juuni ya'a sii kùuni yo ti endee ndàtu yo ña na jandaku ka'nu Ndioo yo takua kùu ra.

3 Ta na yüvi cha'a' yakani kùu yi ña chìsii yo, vati juuni ya'a chìsii yo ña ndè'o tundo'o, ti chìto yo ña ma tundo'o ikan jàna'a yi naja kua jandeeni yo kuatu yo.

4 Ta ora jàndeeni yo, ikan jàna'a yi nuu yo ña cha ndākuu yo ñivi ña kī'in ku'va. Tatu cha kùu yo ñivi kī'in ku'va, ya'a chìsii yo ndàtu yo ra, ti chìto yo ña ni ni'o ña va'a ña ni ku'va ra nuu yo.

5 Vati taku ma ña jàndeeni yo ndàtu yo, na tüvi ni koo tukanuu nuu yo jà'a yi, ti ma Racha'nu Ndioo chā'a ra ma Tati Ií ra kuenda ña na koo yi chi'in yo. Ta ma Tati ikan jàna'a yi nuu yo ña ya'a kùuni Ndioo nde'e ra yo.

6 Takan kūu yakan va, ora nī kundeega yo ña ya'aga jà'a yo ma kuati, ma ora ikan, sōkó Jesucristu ra kuenda ña na kuvi ra cha'a' kuati jà'a ndisaa yo.

7 Ndicha va'a ña tüvi ìyo kua'a' ñivi ña ìyo va'a na kuenda ña ku'va na, na kuvi na cha'a' inga ñivi. Chànini̱ ña ìyo uvi uni ñivi ña kùu ku'va na, na kuvi na najaka, va cha'a' iin ndian va'a a iin ndian jà'a tiñu ndaani.

8 Va tava Ndioo ya'a kùuni ra nde'e ra yo, yakan va, chā'a ra ma Cristu ña na kuvi ra cha'a' yo, vaji juuni

kùuga yo ma ndian jà'a kuati ma ora
ikan.
9 Ta vitin tava cha kùu yo ndian
ìyo ndaa kuenda Ndioo, jā'a ma nii
Cristu ora chī'í ra cha'a' yo, tiaga va'a
ìyo yi ña koto yo ña ni jakakú ma
Racha'nu yo nuu ni jakutuni ra ma
kuati ñivi cha'a' Cristu.
10 Vati ndicha kuii ña ndākimani
yo yo chi'in Ndioo cha'a' ña chī'í ma
se'e ra cha'a' yo, ma ora juuni kùuga
yo ndian xaani nde'e ra. Va vitin
tava cha kùu yo ndian cha ndōmani
chi'in ra, tiaga ndicha kùu yi kuenda
yo ña ni kakú yo cha'a' ña nātaku
ndiko ma ra se'e ra.
11 Ta na yüvi cha'a' uvaa yakani
kùu yi ña jàka'nu yo yo nuu Ndioo,
vati juuni ya'a jàka'nu yo yo nuu ra
cha'a' ma Racha'nu yo Jesucristu, ti
juu ra kùu ma ra jā'a ña ndōmani
ndiko yo chi'in Ndioo.

Nuu kà'an yi cha'a' Adán chi'in cha'a' Jesucristu

12 Taji'na chìyo iin ra chùnani
Adán. Ta cha'a' uvaa rakan kùu yi
ña kīcha'a ma ñivi ìyo ninii ka'nu
ñuñivi jà'a na kuati. Ta cha'a' ma
kuati ikan kùu yi ña kīcha'a na chì'í
na. Ta takan kūu yi, ña ndisaa yo
chì'í yo nda vitin, ti ndisaa yo jà'a
yo kuati.
13 Vati antea ña koo ma Ley Ndioo
tāa Moisés niku, takani cha ìyo kuati
ma ñuñivi. Ti ma ora tüvi ma Ley,
na küu kà'an yi ña jà'a yo ma kuati,
ti tüvi ìyo ma ley Ndioo ma ora ikan.
14 Va nda tiempu chīyo Adán ta
nda ma tiempu chīyo Moisés, vaji
tüvi ìyo ma Ley Ndioo tāa Moisés,
va chī'í ma ñivi jà'a ma kuati na,
vaji takan kùu yi. Ndicha ña chī'í
ndisaa na, vaji ma kuati jā'a na, töve
indukuni kùu yi takua kùu ma kuati
jā'a Adán, va ndicha ña cha ìyo na
chi'in ra nuu ma kuati ra ña töve nī
jachi'in ra ña kā'an Ndioo nuu ra.
Va ma Adán kùu ra takua kùu iin
xina'ñu ma inga ra ña ni kichi iti'
nuu.
15 Va na küu jando induku yo ma
kuati jā'a iin ra'iini chi'in ma ña va'a
ña chā'a Ndioo nuu yo. Vati cha'a'
ma kuati jā'a Adánni kùu yi ña chì'í
kua'a' ñivi. Va taku ma ña jā'a inga
ra'ii, ra nàni Jesucristu, Ndioo chà'a
saani ra ma ñamani nduva'a kuii
ka'nu nuu kua'a' na, ikan na kuu
kakú na.
16 Ta ndicha kuii ti ma ñamani
ña jà'a Ndioo nuu yo, siin kuii kàa
yi takua kàa ma ña tā'an yo kua
kūu kuati Adán, ti cha'a' ma kuati
ña jā'a rakan, Ndioo kàti ra ña ìyo
yi ña kuvi yo cha'a' yi. Va vitin
cha'a' ma ñamani ña jā'a Ndioo nuu
yo kùu yi, vaji jà'a yo ma ña tüvi
va'a kuenda Ndioo, va ma Racha'nu
Ndioo jàka'nuni ra yo, ikan na jan-
daku ndaa ra yo kuenda ra.
17 Yakan va tu ma kuati iin ra'ii,
nàni Adán kùu yi ña ma ndatu jà'a
yi ña kuvi yo. Tu takan kùu yi,
juuni ndicha kuii ña kùu jakanaa yo
ma ndatu kuati ikan, ta ña na koo
ndito yo jà'a ma inga ra ña nàni
Jesucristu ndia. Vati cha'a' rakan,
kùu yi ña nì'i saani yo kua'a' ndatu
jà'a ma ñamani Ndioo kuenda ña na
jandakundaa ra yo kuenda ra.
18 Yakan va tu cha'a' ma kuati jā'a
rakan kùu yi ña tìsokuati Ndioo
ndisaa yo, juuni cha'a' ma inga ra
kùu yi ña Ndioo jàndakundaa ra yo
kuenda ña na koo ndito yo chi'in ra
endeeni.
19 Cha'a' yakan kùu yi ña ma tu'un
i'ya kùuni yi ka'an yi ña ndisaa
yo cha ndākuu yo ndian ìyo kuati
cha'a' ña töve nī jachi'in rakan ma
tu'un Ndioo. Ta cha'a' ña jāchi'in
va'a ma inga ra kùu yi ña kua'a' yo
ndākundaa yo.
20 Vati ma Racha'nu Ndioo ora
chā'a ra ma Ley ra nuu yo ta ora
ikan ma kuatio nduva'a ga ndokua'a
yi. Va ndicha ña ora ndòkua'a
ma kuati yo juuni ma ora ikan
Ndioo jàndokua'a' ra ma ñamani ra
kuenda yo.
21 Ta tu ndicha ña chì'í yo jà'a
ma ndatu ma kuati, juuni ndicha ña
ni ni'i yo ma ndatu Ndioo jà'a ma
ñamani ra kuenda ña na ndakuu
yo ndian ndaa. Ta takan kùu koo

ndito yo endeeni jà'a ma Racha'nu Jesucristu ra kùu chito'o yo.

6

Cha'a' ña kùu yo ñivi Cristu tüva ìyo yi ña jà'a yo kuati

1 Yakan va, ¿naja kua chànini ndo? ¿A va'a ga ña jà'a yo tiaga kuati, ikan ma Racha'nu Ndioo na ku'va ra tiaga ma ñamani ra kuenda ña na janaa yi ma tiaga ma kuati ña jà'a yo?, kùuni ndo.
2 ¡Yüvi takan kùu yi! Vati vitin, tuku iti' kuà'an yo, ti cha jāña yo ña jà'a yo ma kuati, ta tüva chà'nda ma kuati tiñu nuu yo vitin.
3 ¿A tüvi chà'a ndo kuenda ña, chi'in ma ña cha kūnduta yo, yakan jàna'a yi ña cha ñivi Cristu kùu yo cha'a' ña ndō'iin yo chi'in ra ora chī'í ra?
4 Yakan va ora kūnduta yo, kùuni yi ka'an yi ña juuni kūchi yo chi'in ra ndia. Ta vitin ìyo ndito ndiko yo, ti ndicha ña nātaku ndiko yo takua nātaku Jesuu jā'a ma ra kùu Tatá ra chi'in ma ndatu ka'nu ña ìyo ra. Yakan va, ni koo va'a yo chi'in Ndioo, ti cha chā'a ra ma iti' chaa nuu yo vitin.
5 Ta ora chī'í Jesuu, kùuni yi ka'an yi ña juuni chī'í yo chi'in ra ndia. Ta takua cha nātaku Jesuu, juuni kùuni yi ka'an yi ña ni nataku yo ta ni koo yo chi'in ra ndia.
6 Ta cha chìto va'a yo, ti taji'na ya'a chàta'ani yo ja'a yo ma kuati niku, yakan va ora chī'í Jesucristu nuu kruu, juuni kùuni yi ka'an yi ña chī'í ma ña jà'a kuati ña ìyo yo chi'in ra ndia. Cha'a' yakan kùu yi ña na küuga ka'nda ma kuati tiñu nuu yo vitin, ti ma ña chàta'ani ja'a kuati ña ìyo chi'in yo cha nāa yi.
7 Vati tu cha kùu yo ndian cha chī'í, na tüva chà'nda ma kuati tiñu nuu yo.
8 Yakan va tuva ndicha ña cha chī'í yo chi'in Jesuu, kùuni yi ka'an yi ña ìyo yi ña koto kachin yo ña ni ni'i yo nuu koo ndito yo endeeni chi'in ra.
9 Ta juuni cha chìto va'a yo ña takua cha nātaku ndiko Cristu tañu ma ndian ndií, na tüva ni kuvi ra inga cha'a' ti ma ña ìyo ndatu ña jà'a ña kuvi yo, tüva chà'nda yi tiñu nuu ra.
10 Vati ma ora chī'í ra, chī'í ra iin cha'ani cha'a' kuati jà'a tandi'i ma ñivi. Ta vitin cha ìyo ndito ndiko ra, ta kuenda Ndioo ìyo ra ndia.
11 Ta indukuni takan kùu yi kuenda ndyo'o ndia, na koto kachin ndo ña ma ña ìyo chi'in ndo ña chàta'ani ja'a kuati, cha chī'í yi ta vitin cha ìyo ndito ndiko ndo kuenda Ndioo cha'a' ña ndō'iin ndo chi'in ma Racha'nu Jesucristu.
12 Yakan va na kü'va ga ndo ña ka'nda ma kuati tiñu nuu ma kuñu ndo, ta na jächi'in ndo ma kuati ña kùuni ma kuñu ndo ja'a yi ndia.
13 Na kü'va ga ndo ma kuñu ndo ña na kuàtiñu ma kuati yi, ta na ja'a yi ma ña kini kùuni yi, va'a ga na ku'va ndo ndo nuu ma Racha'nu Ndioo, takua kùu iin ndian cha chī'í ta nātaku ndiko. Ta juuni na ku'va ndo ma kuñu ndo nuu ma Racha'nu, ikan na kuàtiñu ra yi kuenda ña jà'a yi ma tiñu ndaa takua kùuni ra koo yi.
14 Yakan va ma kuati na tüva chà'nda yi tiñu nuu ndo ta ni tüva ìyo ndo kuenda ma Ley Ndioo ndia, vati vitin ìyo ndo, va kuenda ma ñamani Ndioo.

Nuu kàtitu'un yi nda chi'in kùu jando induku yo ma kuati

15 Yakan va, ¿naja kua chànini ndo? ¿A tiá va'a tu ja'a yo ma kuati cha'a' ña cha tüva ìyo yo kuenda ma Ley Ndioo, ti vitin cha ìyo yo kuenda ma ñamani ra?, kùuni ndo. ¡Na küu yi!
16 Vati ndyo'o cha chìto va'a ndo, ña tuva jatiñu ndo kuenda iin ra chà'nda tiñu nuu ndo, ìyo yi ña ja'a ndo tandi'i ma ña kà'an ra, cha'a' ña musu ra kùu ndo. Va tu juuni ja'aga ndo ma kuati, kùuni yi ka'an yi ña ma kuati chà'nda tiñu nuu ndo, ta yakan ni kundaka yi ndo nuu ni kuvi ndo. Va tuva ja'a ndo ma ña va'a ña

kùuni Ndioo, ta jàchi'in ndo ma ña
kà'an ra, ni kuu ndo ma ndian ndaa
kuenda ra.
17 Va vitin yu'u chà'i ta'vindioo
nuu ma Racha'nu Ndioo cha'a' ndo,
ti vaji taji'na chā'nda ma kuati tiñu
nuu ndo niku, va vitin tüva, ti cha
tīin va'a ndo chi'in ndisaa anima
ndo ma tu'un Ndioo ña jāna'a ndi
nuu ndo.
18 Yakan va tu cha kākú ndo nda'a'
ma kuati, kùuni yi ka'an yi ña vitin
cha ndākuu ndo ndian jà'a tiñu
ndaa.
19 Ta tava cha'a' ña ya'a ndetiñu
kutunini ndo yi ta cha'a' yakan va
kà'in nuu ndo chi'in ma tu'un ta'ani,
ikan na koto kachin ndo naja kua
ìyo yo chi'in Ndioo. Vati taji'na chā'a
ndo ndo nuu ma kuati ña na ja'a ndo
ma ña kini, va vitin na ku'va ndo
ndo nuu Ndioo, ikan na ja'a ndo ma
ña va'a, ta ndakuu ndo ma ndian ií
kuenda ra ndia.
20 Vati ora juuni ìyoga ndo nda'a'
ma kuati niku, nī kuu ja'a ndo ma
tiñu ndaa ma ora ikan.
21 ¿A tüvi chà'a ndo kuenda ña
ma ora jā'a ndo ma kuati niku, na
tüvi nī tindee yi ndo chi'in nï'iin ma
ña va'a? Va vitin ya'a kùkanuu ndo
cha'a' ña jā'a ndo yi, ti chà'a ndo
kuenda ña kuà'an ndo iti' ni kuvi
ndo.
22 Va vitin ña cha tüva kùu ndo
musu ma kuati, ti cha kī'vi ndo
nda'a' Ndioo, kuenda ña jà'a ndo
tiñu nuu ra. Ndicha va'a ña ma iti'
Ndioo ìyo kuenda yi ti chi'in yi ni ni'i
ndo nuu kuu ndo ñivi ií kuenda ra,
ta iti' nuu ni ni'i ndo nuu koo ndito
ndo chi'in ra endeeni ndia.
23 Yakan va ma ya'vi ña nì'i ma
ñivi cha'a' ma kuati jà'a na, kùu yi
ña ni kuvi na. Va ma ña nì'i saani
yo ña chà'a Ndioo nuu yo kùu yi ña
ni koo yo endeeni chi'in ra, cha'a' ña
induku ìyo yo chi'in Racha'nu Jesuu
ra kùu chito'o yo.

7

Iin ku'va ña kà'an cha'a' ma ña tanda'a yo

1 Ndyo'o yani, juuni maa ndo cha
chìto va'a ndo naja kua kà'an iin
tu'un ley, vati kà'an yi ña chà'nda
yi tiñu nuu ma ñivi ora juuni kùuga
na ndian ndito.
2 Ta indukuni kùu yi kuenda ma
ñivi ña'a tànda'a ndia, vati ìyo yi ña
endee koan chi'in ma iian nda kati
kuvi ra, ti takan kà'an ma ley. Va tu
kuvi ma iian, tajan ma ley ikan tüva
chà'nda yi tiñu nuan ti cha chī'í ra.
3 Va tu juuni ìyo ndito ma iian,
ta kì'vian chi'in inga ra, iin kuati
kùu ma ña jà'a ña kà'an ma ley, va
tu cha chī'í ma ra kùu iian, ma ley
ikan tüva chà'nda yi tiñu nuan, ti
kùu tanda'a ndikoan chi'in inga ra,
ta yüva kuati kùu yi.
4 Ndyo'o yani, indukuni kùu yi
chi'in ndo takua kùu ndo ndian cha
ndō'iin chi'in kuñu Cristu ora chī'í
yi. Yakan va ma Ley Ndioo tāa
Moisés tüva chà'nda yi tiñu nuu
ndo, ti indukuni kua ikan chī'í ndo
chi'in ma kuñu ra. Yakan va vitin
cha ndō'iin ndo chi'in inga ra, ta
rakan juuni kùu ra ma Cristu, ra
cha nātaku ndiko tañu ndian chī'í.
Takan jā'a Cristu kuenda yo, ikan
na kuu yo ma ndian jà'a ña kùuni
Ndioo.
5 Vati ora juuni kùuga yo ma
ndian chà'a ña ka'nda ma kuati tiñu
nuu yo, ti ma ña kini ña chàta'ani
ma kuñu yo jà'a yi chàtiñu yi ma
Ley Ndioo kuenda ña na ja'a ga yo
ma kuati. Yakan va, ma ya'vi ña ni'i
yo kùu yi ña cha jachika yi yo tiá
kua'a' nuu Ndioo.
6 Va tava vitin ma Ley Ndioo töva
chà'nda yi tiñu nuu yo, ti Cristu
ora chī'í ra cha jākakú ra yo nuu
ndatu ma ley ikan ña chìyo yo nda'a'
yi niku. Yakan va vitin ìyo nuna
yo kuenda ña jà'a yo tiñu kuenda
Ndioo, ti tüva kuà'an yo ma iti'
cha'nu nuu chà'nda ma Ley tiñu
nuu yo, vati kuà'an yo ma iti' chaa
ña jàna'a ma Tati Ií Ndioo nuu yo.

Ma Ley Ndioo jàna'a yi nuu yo ña ìyo kuati yo

7 Yakan va, ¿naja kua chànini ndo?
¿A iin ña kini kùu ma Ley Ndioo?,

kùuni ndo. ¡Na yüvi takan kùu yi! Vati tu yüvi ma Ley ikan kà'an ña ra jà'a kuati kùi niku, na tüvi chìtoi ña takan kùu yi. Ti ma Ley Ndioo kà'an yi ña na tüvi ìyo yi ña kuuni yo nde'o ndatiñu inga ñivi, kàti yi. Ta takan kūu yi ña chā'i kuenda ña iin kuati kùu yi tuva kùunı̱ ndatiñu inga na.

8 Vati yu'u, ora chītoi ma ña kà'an ma Ley Ndioo, nda ña kùu yi tüvi ìyo yi ña ja'i, juuni ma ora ikan, tiaga kūuni nde'i ndatiñu inga ñivi. Yakan va, ma kuati chātiñu yi ma Ley Ndioo kuenda ña na ja'i tiá ma kuati. Vati tu töve ìyo ma Ley Ndioo niku, ma kuati ikan töve ìyo ndatu yi, ti yakan kùu yi iin ña chī'í kuendai.

9 Yakan va ora takä'an kotoi ña kà'an ma Ley Ndioo, ya'a chisiı̱ ti töve jà'i nï'iin kuati kùunı̱ niku. Va ora chā'a ndioi kuenda, ma ña kà'an ma Ley Ndioo, tajan juuni ma ora ikan ma kuati jāndoto yi nui ña na ja'i tiá kua'a' ma ña kini ña chà'nda yi tiñu nui. Yakan va kùi takua kùu iin ra chī'í, ti vi'a jāchika ndio ma kuati ikan yu'u nuu Ndioo.

10 Takan kūu ña ma Ley Ndioo ikan vàchi yi kuenda ña na tindee yi yu'u ña na koo nditoi chi'in Ndioo, kùunı̱ niku, va java vi'a jā'a yi ña na kui takua kùu iin ra cha chì'í nuu ra.

11 Yakan va ma kuati ña chīyo tichi kuñui, jānda'viña'a yi yu'u niku, ta yakan chātiñu yi ma Ley Ndioo kuenda ña na ja'i tiaga ma kuati. Ta ma Ley Ndioo jā'a yi ña jāchika yi yu'u nuu Ndioo cha'a' ma kuati ña chīyo yu'u.

12 Yakan va kuenda ma Ley Ndioo ña chā'a Ndioo nuu yo, ndicha kuii ña kùu yi iin tu'un va'a ta ndaa, ti tu'un ií kùu ma ña kà'an yi.

13 Ta, ¿naja kua chànini ndo tuva takan? ¿A kùu ka'an yo ña juuni ma tutu va'a ña tāchi Ndioo nuu yo, kùu ma ña kīchi ka'ni yi yu'u?, kùuni ndo. ¡Na yüvi takan kùu yi! Vati ma ña jāchika yu'u nuu Ndioo kùu ma kuati indii yu'u ora chàtiñu yi ma Ley Ndioo kuenda ña nī'i yi ma ndatu. Yakan va ma ora chīto kachı̱n ña kà'an ma Ley, kīcha'a chā'i kuenda ña nduva'a kuii kini kùu ma kuati ña indiı̱ niku.

14 Cha chìto yo ti ma tutu Ley ikan, kùu yi ña ií kuenda Ndioo, va yu'u kùi iin ñivi ìyo ñuñivini cha'a' ña kùi musu ma kuati.

15 Yakan va, ni mai töve kùtuninı̱ naja jà'i te'en, vati töve jà'i ma ña va'a ña kùunı̱ ja'i, ti ma ña jà'i kùu ma ña kini ña xàanı̱ nde'i.

16 Yakan va tu ma ña tüvi chàta'anı̱ ja'i kùu ma ña jà'i, tajan kùuni yi ka'an yi ña cha chā'i kuenda ña ma ña kà'an ma Ley Ndioo ña va'a kùu yi.

17 Yakan va na yüva mai kùu ma ra jà'a ma ña tüvi va'a, vati ma kuati ña indii tichi kuñui kùu yi ña jà'a yi yi.

18 Vati yu'u, cha chìto va'i ña ma ña kini ña chàta'ani ja'a ma kuñui, yöve ña va'a kùu yi, ti vaji kùunı̱ ja'i ma ña va'a, va na küu ja'i yi.

19 Ma ña kini ña tüvi kùunı̱ ja'i, yakan kùu ma ña jà'i, ta ma ña va'a ña kùunı̱ ja'i, yakan kùu ma ña na küu ja'i.

20 Yakan va yu'u cha chā'i kuenda ña ora jà'i ma ña tüvi kùunı̱ ja'i, na yüvi yu'u kùu ma ra jà'a yi, ti ma ña jà'a ña na ja'i yi kùu ma kuati ña indii tichi kuñui.

21 Ta chà'i kuenda ña takan ta'an chi'ı̱n ña ora kùunı̱ ja'i ma ña va'a, nī kuu ja'i yi ti ma ña kini indii tichi kuñui chà'nda yi tiñu nui.

22 Vati chi'in ma chinituni, chàta'anı̱ ña kà'an ma tutu Ley Ndioo,

23 va tichi ma kuñui ìyo inga ña ta'an chi'ı̱n ña tüvi va'a, ta yakan kùu yi ña kànita'an yi chi'in ma ña va'a chànini chi'in ma chinituni. Ta juuni yakan kùu yi ña chù'ni yi yu'u kuenda ña na ja'i kuati ña chàta'ani ma kuñui ja'a yi.

24 ¡Nda'vi ta'an yu'u! Chïto yo kùu jakakú yu'u nuu ma ndatu ma kuati ña chà'ni yu'u ña ìyo tichi kuñui.

25 Uvaa Racha'nu Ndioo kùu ra ña
kùu jakakú ra yu'u cha'a' Racha'nu
Jesucristu, ra kùu chito'o yo. Cha'a'
yakan kùu yi ña chà'i ta'vindioo nuu
ma Racha'nu. Va yu'u tava cha kā'in
iti' chata ña ma ña ìyo tichi chinituni̱
kùuni yi jachi'in yi ña kà'an ma Ley
Ndioo, va ìyo inga ña kini ma kuñui
chàta'ani yi ja'a yi tava kùu inga ma
ley tichi kuñui ña chà'nda yi tiñu
nui, ta jà'i ma kuati.

8

Ma Tati Ií Ndioo chà'a yi ña koo va'a yo chi'in Ndioo

1 Yakan va vitin nï'iin na, na küu
tisokuati na yo, ti ndian cha ndō'iin
chi'in Cristu Jesuu kùu yo. Ta ndicha
ña tüva jachi'in yo ma kuati ña
chàta'ani ma kuñu yo ña jà'a yo,
vati cha jāchi'in yo ña kà'an ma Tati
Ií Ndioo.
2 Vati Tati Ií Ndioo chà'nda yi tiñu
nuu yo ta chà'a yi ña na koo va'a
yo chi'in Cristu Jesuu, yakan kùu yi
ña jàkakú yi yo nuu ma kuati ña
chà'nda tiñu nuu yo ña nda kati
kuvi yo jà'a yi.
3 Vati Ndioo jā'a ra ma ña nī kuu
ja'a ma Ley Moisés, ti Ndioo jāndi'i
ra nuu ma kuati ña chà'nda tiñu ma
kuñu yo. Ti Ley ikan na küu ja'a yi
nï'iin nakuyi cha'a' ña jakakú yi yo
nuu ma kuati ña chàta'ani kuñu yo
ja'a yi. Va Ndioo jā'a ra yi kuenda
yo ora tāchi ra ma ra Se'e ra ñuñivi
i'ya ña kàa ra takua kàa kuñu yo,
ikan na janaa ra tandi'i ma kuati ìyo
kuñu yo ora sōkó ra ma kuñu ra nuu
kruu.
4 Takan jā'a Ndioo chi'in yo, ikan
na chinu ndisaa tu'un ña kà'an ma
Ley cha'a' naja kua ìyo yi ña koo yo
nuu Ndioo. Vati tüva ìyo yo kuenda
ña na ja'a yo ña kùuni ma kuñu yo,
ti cha ìyo yo kuenda ña na ja'a yo
ma kua kùuni ma Tati Ií Ndioo.
5 Yakan va taku ma ndian ìyo
kuenda ña jachi'in na ma kuati
kùuni ma kuñu na, chàta'ani na
ja'a na ma ña kùuni yi, va taku ma
ñivi ìyo kuenda ma Tati Ií Ndioo,
ndiakan chàta'ani na ja'a na ma ña
kùuni ma Tati Ií Ndioo.
6 Vati taku ma ndian ìyo kuenda
ña jà'a na mamaa ma ña chìkan ma
kuñu na, ndiakan kuà'an na ma iti'
nuu ni kuvi na. Va taku ma ndian
ìyo kuenda ña jà'a na ma ña kùuni
ma Tati Ií Ndioo, ndiakan kuà'an na
iti' ni koo vii na, ta ni koo ndito na
indeeni.
7 Yakan va taku ma ndian ìyo
kuenda ña jà'a na ma ña kùuni
ma kuñu na, ndiakan ya'a xaani na
ndè'e na Ndioo, vati tüvi chà'a na na
ña jàchinu na ña kà'an ma ley ra, ta
ni tüvi kùu jachinu na ma ña kà'an
yi ndia.
8 Ta ma ndian ìyo kuenda ña jà'a
na ña kùuni ma kuñu na, ndiakan
na küu ja'a na ña kusii Ndioo nde'e
ra na.
9 Va taku ndyo'o cha tüva ìyo ndo
kuenda ña jà'a ndo ña chàta'ani ma
kuñu ndo, vati cha ìyo ndo kuenda
ma Tati Ií Ndioo, tuva ndicha ña ìyo
yi chi'in ndo. Tatu ìyo nda ndian
tüvi ìyo Tati Cristu chi'in, na yüvi
ñivi Cristu kùu na.
10 Va tu Cristu ìyo ra chi'in ndo,
vaji cha chī'í ma kuñu ndo cha'a'
ma kuati jà'a ndo, vati ma anima
ndo nī'i yi nuu ni koo ndito yi chi'in
Ndioo endeeni, ti cha ndākuu ndo
ndian ndaa jà'a Ndioo.
11 Tatu ìyo ma Tati Ií ma Racha'nu
ña jānataku ndiko ma Cristu tañu
ndian ndií chi'in ndo, juuni ma
Racha'nu, ni ku'va ra ña na nataku
ndiko ma kuñu ndo vaji cha chī'í yi,
cha'a' ma Tati Ií Ra ña ìyo chi'in ndo.
12 Yakan va ndyo'o yani, ìyo iin
tiñu ña ìyo yi ña ja'a yo. Va ma tiñu
ikan yöve ma kuati ña chìkan ma
kuñu yo nuu yo ña ja'a yo kùu yi.
13 Vati tu ìyo ndo kuenda ña jà'a
ndo ma ña kini ña chàta'ani ma
kuñu ndo ja'a yi, ni kuvi ndo. Va tu
chi'in ma Tati Ií Ndioo jàña ndo ma
tiñu kini ña jà'a ndo chi'in ma kuñu
ndo, ni koo ndito ndo endeeni.
14 Yakan va tandi'i ma ndian
jàchi'in ña kà'an ma Tati Ií Ndioo,
se'e Ndioo kùu na.

15 Ti ma Tati Ií Ndioo ña nī'i ndo
ña ìyo chi'in ndo vitin, töve jànini yi
ndo ña na kuu ndo musu yi takua
kùu ma Ley Ndioo ña jàyu'vi yi ndo
niku. Vati ma Tati Ií Ndioo ña nī'i
ndo jā'a yi ña na kuu ndo se'e Ndioo.
Ta cha'a' yakan kùu yi ña nàni ora
kà'an yo chi'in Ndioo vitin, chi'in
ndisaa anima yo kà'an yo nuu ra ña
Tatá yo kùu ra.
16 Ta juuni ma Tati Ií Ndioo ña ìyo
chi'in yo i'ya kùu yi ña jāndo'iin yi
yi chi'in ma chinituni yo, ta kà'an yi
nuu yo ña se'e Ndioo kùu yo.
17 Yakan va tava cha kùu yo se'e
Ndioo, juuni ni ku'va ra ma tundeeni
ra ña chā'a ra tu'un ña ni koo yi
chi'in yo, indukuni takua ìyo tun-
deeni ra chi'in Cristu ndia. Ta vitin
ndicha ña indukuni ndè'o tundo'o
takua ndē'e ma Cristu yi, ta juuni
chi'in ra ni ni'i yo nuu koo ndito
yo endeeni chi'in Ndioo ma nuu
chà'nda ra tiñu.
18 Va vitin yu'u chànini ña ma
tundo'o ndè'o vitin, na tüvi kuii
nuva kùu yi, tuva jando induku yo
yi chi'in ma ña ya'a ka'nu ta tacha
ña ni jande'e Ndioo yo iti' nuu ora
ni koo yo chi'in ra, ta ni ka'nda yo
tiñu chi'in ra endeeni.
19 Yakan va tandi'i kuii ma ña
jātuvi ma Racha'nu Ndioo ña ìyo, na
küu jaña yi yi ña ndàtu yi ma kivi ni
jakoto kachin Ndioo ma ndian kùu
se'e ra.
20 Vati tandi'i ña jātuvi ma
Racha'nu Ndioo, kùu yi ña janañu'u
na. Va na yüvi kùu yi ña janañu'u
na kua kuuni na ja'a na, ti kùu yi
takan cha'a' ña takan kùuni Ndioo
ña na kuu na. Ta vaji takan kùu yi,
va tandi'i ña jātuvi Ndioo tüvi jàña
yi ña ndàtu yi ma kivi
21 ña ni jandochaa ndiko ra yi. Ta
tüva ni naa nuu yi takua ìyo yi ña
ta'an yi niku, vati vi'a ni ndochaa
yi takua ni ndochaa ndiko ma ndian
kùu se'e Ndioo.
22 Ta juuni cha chìto va'a yo ña
tandi'i ña jātuvi Ndioo ña ìyo, ya'aga
nda'yu ta tana na, takua ndà'yu ta
tana ma ñivi ña'a ora tà'nda tichi vi
ña ni kàku se'e vi.
23 Va na yüvi maani ma ña jātuvi
Ndioo kùu ma ña ndè'e tundo'o, vati
nda maa yo ndian ìyo Tati Ií Ndioo
chi'in ña kà'an yi naja kua kàa ma
ña ni ni'o iti' nuu. Ndicha ti juuni
maa yo ya'a u'vi anima yo ndia, ña
ndàtu yo ora chàa ma kivi ña ni
jandaku ma Racha'nu Ndioo yo se'e
ra. Ma ora ikan ni jandochaa ra ma
kuñu yo.
24 Ma Racha'nu Ndioo jākakú ra
yo cha'a' ña chìnuni yo tu'un ra, ta
ndàtu yo ña takan ni ja'a ra. Vati tu
ma ña ndàtu yo cha kīcha'a yo ndè'o
yi, ¿nda kuenda kùu yi ña ndàtu ga
yo yi?, tuva takan, ti cha ìyo yi nuu
yo. Yakan va töve ìyo kuenda ña
kuatu ga yo ma ña cha ndè'o.
25 Va tu ma ña ndàtu yo, kùu yi
iin ña takä'an nde'o, yakan ìyo yi ña
kuatu ga yo yi, va kueeni, kueeni.
26 Ta ma Tati Ií Ndioo juuni tìndee
yi chi'in ma ña chìnuni yo ña
kùmani nuu yo, vati ora chìkan
yo ma ña chìniñu'u yo nuu ma
Racha'nu Ndioo, töve jàtu'va yo yo
kà'an yo yi nuu ra takua ìyo yi ña
ja'a yo. Vati ma Tati Ií Ndioo kà'an
nda'vi ra cha'a' yo nduva'a vii ña
chi'in tu'un ñivi ña na küu ka'an
kachin na yi.
27 Va tava ma Racha'nu Ndioo
ti cha chìto va'a ra ma tu'un ña
chànini yo ka'an yo. Cha'a' yakan
kùu yi ña chìto kachin ra tu'un
kà'an nda'vi ma Tati Ií ra nuu ra
cha'a' maa yo ña kùu ñivi ií ra, ndian
chìnuni. Vati kà'an yi takua kùuni
ma Racha'nu Ndioo.

Ndioo tìndee ra ñivi ra naja kua ja'a na ta kùu jakanaa na

28 Cha chìto va'a yo, ti ìyo tu'va
ma Racha'nu Ndioo ña chàtiñu ra
ndisaa ma ña ta'an yo kuenda ña
na tindee yi ma ndian kùuni na
nde'e na ra. Ndiakan kùu ma ndian
kāchin ra ña na kuu na ñivi ra takua
kùuni maa ra ña kuu na.
29 Vati ma Racha'nu Ndioo, taji'na
nākoto ra ma ñivi. Ndiakan kāchin
ra na kuenda ña jàndakuu ra na
takua kùu ma ra kùu Se'e ra. Yakan

jà'a Ndioo, ikan ma ra kùu se'e ra
keta ra kùu ra ma ra chava'a ga nuu
kua'a' ta'an ra chi'in yani ra.
30 Ta ma ndian kāchin ra taji'na ña
kùu na se'e ra, juuni kāna ra na, ta
ma ndian kāna ra, juuni jāndondaa
ra na, ta ma ndian jāndondaa ra,
juuni chā'a ra ña na kùu na ndian
ya'a ka'nu ta iñu'u nuu ni koo na
endeeni chi'in ra.
31 Yakan va, ¿naja kua ìyo yi ña
ka'an yo tuva takan? Ndicha kuii ña
ma Racha'nu ìyo tu'va ra tindee ra
yo. Yakan va tüvi yu'vio nde'o ndian
xaani nde'e na yo.
32 Ma Racha'nu Ndioo, chā'a ra
nda ma ra Se'e ra nuu yo ora sōkó
ra ra kuenda ña kuvi ra nuu kruu
cha'a' ma kuati ndisaa yo. Tu takan
jā'a ra, tajan kùuni yi ka'an yi ña
nduva'a ga ni ku'va ra nuu yo ndisaa
nakuyi ña chìniñu'u yo.
33 ¿Yo kùu tisokuati ma ndian
kāchin Ndioo ña na kuu na ñivi ra?,
kùuni ndo. Nï'iin na, vati maa ma
Ndioo kùu ra ña jàndondaa ra yo.
34 ¿A ìyo iin ndian kùu jakutuni na
cha'a' ma kuati ja'a yo?, kùuni ndo.
Töve, vati ma Cristu, ra chī'í cha'a'
ma kuati jà'a yo, ta nātaku ndiko
ra tañu ndian ndií. Ta juuni rakan
kùu ra ña nandi ra chiyo kua'a' ma
Racha'nu Ndioo ña kà'an nda'vi ra
cha'a' yo.
35 ¿A ìyo ndian kùu jachika yo nuu
Cristu, ikan na tüva kuuni ra nde'e
ra yo?, kùuni ndo. ¡Töve na! Vati
vaji ndè'o tundo'o, a kanita'an ñivi
chi'in yo cha'a' ra, a ndo'o yo tama',
a ña tüvi ja'ma kù'un yo, a ña ndasii
yo, a ña ka'ni na yo. Vaji ndisaa
yakan ni ta'an yo ja'a na, va Cristu
endee töve ni jaña ra ña ya'a kùuni
ra nde'e ra yo.
36 Cha'a' yakan kùu yi ña te'en
kà'an ma tutu Ndioo cha'a' ma ñivi
ra:
Cha'a' ña chìnuni ndi tu'un kùu yi ña
tandi'i kivi chà'ni na ndi
takua jà'a na chi'in ma mvechala ora
chàndaka na ndri nuu chà'ni
na ndri,
kàti yi.
37 Yakan va vaji ni nde'o tandi'i
ma tundo'o ikan, va ndisaa tiempu
jàkanaa yo, vati tìndee ma Cristu, ra
ya'a kùuni nde'e ra yo.
38 Ta cha'a' yakan kùu yi ña cha
chìto va'i ña nï'iin na, na küu ja'a
na ña na naani ma Racha'nu Ndioo
ña ya'a kùuni ra nde'e ra yo: ni ma
ña kuvi yo, a ma ña na küvi yo, ni
ma tati jà'a tiñu nuu Ndioo, ni ma
kui'na, ni inga ma tati xaan, ta ni ma
ña ìyo vitin, a ma ña ni koo iti' nuu,
39 ni ma ña ìyo siki, ni ma ña ìyo
ninuu, ta ni nï'iin inga ma ña jātuvi
Ndioo ndia. ¡Ndicha kuii ña nï'iin
yakan na küu jachika yi yo nuu
ma Racha'nu Ndioo, vati ya'a kùuni
ra nde'e ra yo cha'a' ma Racha'nu
Cristu Jesuu, ra kùu chito'o yo!

9

Nuu kàtitu'un Paulu naja tüvi chìnuni kua'a' ndian judíu tu'un Cristu

1 Cha'a' ña kùi iin ra chìnuni tu'un
Cristu kà'in ma tu'un ndaa, ta tüvi
jànda'viña'i ndo. Vati nda ma Tati
Ií Ndioo ña ìyo chi'in, jàndo'iin yi
chi'in chinituni, ta kàti yi ti ña
ndicha kùu yi. Ta te'en kà'an yi:
2 Ndava u'vi animai jà'a ña ya'a
nda'vi kùuni,
3 cha'a' ma ñivi ñuu Israel, ti
ya'aga kùuni nde'i na, ña ndava
kùuni kui ma tu'un nduva'a jà'a
Ndioo, a ña kùi iin ra tüva kùu
kuenda Cristu, tuva iin ña va'a kùu
yi kuenda ña na tindee yi ña kuu koo
yatin na ma nuu Ndioo ma ndian
ñui.
4 Vati ma ndiakan kùu ndian tata
ma ra Israel, ta nāki'in nda'vi Ndioo
na ña na kùu na se'e ra, ta jāna'a ra
naja kua kàa ra nuu na, ta jāndo'iin
tu'un ra chi'in na, ta chā'a ra Ley
ra nuu na, ta jāna'a ra nuu na naja
kua kùuni ra ña na jaka'nu na ra, ta
kātitu'un ra nuu na cha'a' ma tu'un
chā'a ra ña koto na naja kua ni kuu
iti' nuu ndia.
5 Ta juuni ñivi ndiakan kùu ndra
ka'nu chīyo tatiempu, ta tata na kùu
ma Cristu, ra kīchi ñuñivi i'ya ndia.

Ta ndicha kuii ña ma Cristu i'ya juuni kùu ra Ndioo, ra kuxini nuu ndisaa nakuyi ña ìyo. Yakan va na jaka'nu yo ra endeeni. Ta takan na kuu yi. Amén.

6 Va na küu ka'an yo ña tüvi nī jachinu ma Racha'nu Ndioo ma tu'un chā'a ra nuu ma ñivi ra tatiempu, ti na tüvi ndicha ña tandi'i ndian kùu tata Racha'nu Israel, kùu na ñivi ñuu Israel ndicha.
7 Ta juuni na yüvi tandi'i ndian kùu tata Abraham kùu na se'e ndicha ra ndia, vati ma Racha'nu Ndioo te'en kā'an ra chi'in Abraham taji'na: "Ni koo kua'a' tataun jà'a ma ra se'un Isaac".
8 Ña'a jàna'a yi nuu yo ña kùu yo ñivi Ndioo ña chā'a ra tu'un nuu Abraham ña kùu yo ndian se'e Ndioo. Ta tüvi jàndakuni yo ña kùu yo se'e ra cha'a' ña kùu yo tata ñivi.
9 Vati ma tu'un ña chā'a ma Racha'nu Ndioo nuu Abraham tatiempu te'en kà'an yi: "Ma inga kuiya ora ni kichi nde'e ndikoi ndo, cha ìyo se'un chi'in ñasi'un Sara ma tiempu ikan", kāti ma Racha'nu Ndioo chi'in ra.

10 Va na yüvi yakan kùu ndisaa yi, vati ma Isaac, ra kùu ñivio chi'in ñasi'i ra Rebeca taji'na, chīyo ndrakuati tili'ma se'e vi.
11-13 Va antea ña kāku ndra, ora ña ni takä'an koto ndra nda ña kùu ma ña va'a, ta nda ña kùu ma ña töve va'a, tajan te'en nāka'an ndio ma Racha'nu Ndioo chi'in ma Rebeca: "Ma ra chava'a kùu ma ra ni ja'a tiñu nuu ma ra tivaa", takan kāti Ndioo chi'an. Ta juuni ndava nda nuu ma tutu Ndioo juuni te'en kà'an yi cha'a' ndra ndia: "Nduva'a kùuni̱ nde'i Jacob, va ma yani ra Esaú nduva'a xàani̱ nde'i ra", kàti yi. Ta takan kīndoo yi nda vitin, ña tu ma Racha'nu Ndioo kùuni ra kachin ra ma ñivi kuenda ra, ni kachin ra ma ñivi kùuni maa ra, antea ña ja'a na ma ña va'a a ña töve va'a.

14 Yakan va, ¿naja kua ìyo yi ña ka'an yo tuva takan? ¿A va'a jà'a yo tu kà'an yo ña Ndioo kùu ra iin ra tüvi ndaa?, kùuni ndo. ¡Na küu ka'an yo takan!
15 Vati ma Racha'nu Ndioo te'en kā'an ra chi'in Moisés tatiempu: "Yu'u ni kunda'vini̱ nda yo kùuni mai, ta juuni kùu kachi̱n nda yo kùuni mai tindei ndia", takan kāti ma Racha'nu Ndioo.
16 Ña'a kùuni yi ka'an yi ña ma Racha'nu na tüvi ni ja'a ra takua kùuni ma ñivi a takua kàti na ña jà'a ra, ti ni kunda'vini ra ma nda ndian kùuni maa ra.
17 Vati nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi kuenda ma faraón, ra chā'nda tiñu ñuu Egiptu: "¡Chā'i tiñu nuu̱n ña na kùu̱n rey, ikan na kuàtiñui ñu̱n kuenda ña na jana'un ma ndatui̱ nuu ma ñivi, ta takan koto tandi'i ma ñivi ñuñivi nda ra kùi!" Takan kàti Racha'nu Ndioo nuu ma Rey Egiptu.
18 Yakan va ma Racha'nu, kùnda'vini ra nda yo kùuni maa ra, ta jàndava ra anima ndaa yo kùuni maa ra ndia.
19 Takan kūu ta tu ìyo iin ndian tañu ndo chànini na te'en: "Ña nï'iin yo na küu ja'a yo ña jakesiin yo ma ña kùuni Ndioo ja'a ra chi'in yo, ¿ta naja tìsokuati ra yo tuva takan?", kùuni na.
20 Va ndyo'o ñivi ndian töve chìnuni, na tükuii nda ndian kùu ndo ta kànita'an yu'u ndo chi'in ma Racha'nu Ndioo. ¿A kùu ka'an iin kisi chi'in ma ra jàva'a yi ña na chäta'ani yi naja kua jàva'a ra yi kua kuu va'a yi?, kùuni ndo. ¡Na küu yi!
21 Vati taku ma ra jàva'a ma kisi, kùu ja'a ra chi'in ma ñukisi nda ña kùuni maa ra. Kùu java'a ra iin yi kuenda ña kuàtiñu na yi iin viko ka'nu, ta juuni chi'in ma ñukisi ikan kùu java'a ra inga yi kuenda ña kuàtiñu na yi ma nuu ìyo ve'eni na ndia.
22 ¿A kùu ja'a ma Racha'nu Ndioo indukuni takan chi'in ma ñivi jātuvi ra?, kùuni ndo. Kùu yi, va ma Racha'nu Ndioo jāndeeni ra nde'e ra na, vaji ma ñivi ikan ìyo yi ña ku'un na nuu ni naa na cha'a' ña kùu na ndian jà'a kuati. Va jāndeeni

ra nde'e ra na, vaji kùuni ra jande'e
ra tundo'o na. Ta takan kùu yi ña
jàna'a ra nuu yo ma ndatu ra.
23 Takan jā'a ma Racha'nu Ndioo,
ikan na ku'va yo kuenda naja
kua ka'nu ta iñu'u kùu ra. Vati
kūnda'vini ra yo, ti takani cha
kāchin ra yo ña ni kuu yo ndian
chaa ta iñu'u chi'in ra ma nuu ìyo
ra.
24 Vati ma Racha'nu, ora kāchin
ra yo kuenda ra, ìyo yo kùu ndian
judíu, ta ìyo yo kùu ndian yüvi judíu
ndia.
25 Vati taku nuu ma tutu ma
Racha'nu, ña tāa ma ra kà'an chi'in
tu'un yu'u Ndioo ña nàni Oseas,
te'en kà'an yi:
Ìyo ñivi ña yüvi ñivi̱ kùu na, va ni
jandakui na ñivi̱;
ta nda ma ñivi ña tüvi ya'a kùuni̱
nde'i niku, ta vitin cha
nduva'a kuii kùuni̱ nde'i na.
26 Ta ìyo inga nuu kà'an yi te'en nuu
ma tu'un Ndioo:
“Ndyo'o na yüvi ñivi̱ kùu ndo”,
ta juuni kà'an yi ña Ndioo ra ìyo
ndito,
ta rakan ni kachin ra, ña na kuu ndo
se'e ra, ndia.
27 Ta kuenda ma ñivi judíu, va te'en
kà'an ma tu'un Ndioo ña tāa ma
Isaía:
“Vaji ya'aga kua'a' ma ñivi judíu,
takua kua'a' ma yuti ndi'i kàndoyo
yu'u tañu'u,
va na yüvi ndisaa na ni kakú,
ti ma ndian ni kakú kùu tiani na,
28 vati numini ni jakutuni ma
Racha'nu ma kuati tandi'i ma
ndian töva ni kakú,
ña ìyo ñuñivi i'ya.”
29 Ti juuni te'en nāka'an tuku ma
Isaía taji'na ndia:
Tu ma Racha'nu Ndioo ra ya'aga
ka'nu ndicha ña jākakú ra uvi
uni yo.
Ta tu tüvi nī ja'a ra takan niku,
endeeni naa ndi'i yo,
takua nāa ma ñivi ñuu Sodoma,
chi'in ma ñivi ñuu Gomorra,
tatiempu niku ndia,
kāti ra.

Ndioo, jàndondaa ra ma ndian chìnuni tu'un ra

30 ¿Tu takan kùu yi, niyi kùu ka'an
yo?, tuva takan. Vati ndian yüvi
judíu, ña nī tüvi nanduku na naja
kua kùu na ndian ndaa niku, vitin
ndicha ndiakan kùu na ndian nī'i na
nuu kùu na iin ndian ndaa, cha'a' ña
chìnuni na tu'un ra.
31 Va taku ma ndian judíu ña
jàchi'in ma ña kà'an ma Ley Ndioo;
kuenda ña kùuni na kuu na ndian
ndaa. Ndiakan nī kuu ni'i na nuu
ndakuu ndaa na cha'a' ña töve nī
kuu jachinu na yi.
32 ¿Ta nuu? Ti tüvi nī nanduku na
naja kua kùu na ndian ndaa cha'a'
ña chìnuni na ma tu'un ra, vati
nànduku na nuu kùu na ndian ndaa
chi'in ndatu maani na ora jàchinu
na ma Ley Ndioo, kùuni na. Cha'a'
yakan kùu yi ña kùu na takua kùu
ma ndian kāti'i chi'in yuu.
33 Ti nuu ma tutu Ndioo te'en
kà'an yi cha'a' yi:
Yu'u ni kanindii̱ ma iti' Sión iin ra
kùu takua kùu iin yuu ka'nu.
Ta ma yuu i'ya jà'a yi ña na nduva
ma ñivi,
ta juuni jà'a yi ña na kati'i na yi ndia.
Ta nda ndian ni kùuni ña chìnuni
tu'un kà'an ma ra kùu takua
kùu yuu ikan,
na tüvi ni kukanuu na cha'a' ra,
kàti ma tutu Ndioo.

10

1 Ndyo'o yani̱, ma ña kùuni̱ chi'in
ndisaa animai, kùu yi ña na kakú
ma ndian judíu. Ti cha'a' yakan kùu
yi ña kà'in chi'in Ndioo cha'a' na.
2 Vati chà'i kuenda ti nduva'a ìyoni
na jà'a na ma tiñu kuenda ma
Racha'nu Ndioo, uvaa ña na tüvi
kùtunini na naja kua kùu ma ña
ndaa takua kùuni ra.
3 Vati na tüvi chìto na naja kua
kùu yi ña jàndondaa Ndioo ma ñivi.
Ti ma ña jà'a na kùu yi ña nànduku
na ja'a na ña Ndioo kà'an ra ña kuu
na ndian ndaa, va takua kùuni maa
na chi'in ma ña jà'a na. Vati na tüvi
chà'a na na ña na jandondaa Ndioo
na takua kùuni ra.

4 Ti ma Ley Ndioo ndàka yi yo nuu
ma Racha'nu Cristu, ra jana'a nuu yo
ña tu chinuni yo tu'un ra kùu yi ña
ndakuu yo ñivi ndaa jà'a ra.
5 Va taku ma ndian chànini ña
cha ndōndaa anima na chi'in Ndioo,
cha'a' ña jàchinu na ña kà'an ma
tutu Ley Ndioo, kùuni na. Kuenda
ndiakan, Moisés tāa ra te'en: "Ma
ñivi jàchinu tandi'i ña kà'an ma tutu
Ley Ndioo, ndiakan ni ni'i na nuu
koo va'a na chi'in Ndioo."
6 Va kuenda inga ma ndian
chànini ña cha ndōndaa anima na
kuenda Ndioo cha'a' ña chìnuni na
tu'un ra. Kuenda ndiakan ma Ley
Ndioo kà'an yi te'en: "Na näkanini
ndo, ti töve chiniñu'u ndo ndaa
ndo iti' andivi ta ndakan ndo nuu
Racha'nu Cristu cha'a' ña na nuu ra
ma nuñu'u' ñuñivi."
7 Ta juuni töve chiniñu'u ndo nuu
ndo iti' ninuu nuu ìyo ma ndian ndií
kuenda ña janataku ndiko ndo ma
Racha'nu Cristu tañu ma ndian ndií.
8 ¿Ta nayi tiá kà'an ma tutu Ndioo?
Ma tu'un Ndioo kà'an yi ña: "Yatini
xiin ndo ìyo ma tu'un ra, ti cha
kā'an ndo yi ta chìnuni ndo yi chi'in
anima ndo." Tu'un ikan kùu ma ña
kàtitu'un ndi, kuenda ña na chinuni
ma ñivi ma tu'un cha'a' Jesucristu.
9 Tatu chi'in tu'un yu'u ndo na'ma
ndo ña ndicha ña Jesucristu kùu
ra ma chito'o ndo, ta chi'in anima
ndo juuni chìnuni ndo ña ndicha ña
jānataku ndiko ma Racha'nu Ndioo
ra tañu ma ndian ndií, ni kakú ndo
jà'a ra.
10 Vati chi'in anima yo kùu yi ña
chìninio tu'un Cristu, kuenda ña na
ndakuu yo ndian ndaa jà'a ra, ta
chi'in yu'u yo nà'ma yo ña chìnuni
yo tu'un ra, kuenda ña na jakakú ra
yo.
11 Vati nuu ma tutu Ndioo kà'an
yi te'en: "Ndisaa ma ndian chìnuni
tu'un ma Racha'nu, na tüvi ni
kukanuu na", kàti yi.
12 Ti ma Racha'nu inuuni ndè'e ra
ma ndian judíu, a ndian yüvi judíu.
Vati uvanuu ra kùu ra ma Racha'nu
kuenda tandi'i ñivi. Ta tandi'i ma
ndian chìkan nda'vi nuu ra, ni ku'va
ra kua'a' ñamani ra nuu na.
13 Vati te'en kà'an ma tu'un Ndioo:
"Tandi'i ma ndian ndakan nda'vi
nuu ma Racha'nu, ni ni'i na nuu ni
kakú na jà'a ra cha'a ña ìyo ndatu
ra", kàti yi.
14 ¿Naja kua chànini ndo? ¿A
ìyo nda ndian kùu ndakan nda'vi
na nuu ra tu yüvi ndian chìnuni
kùu na?, kùuni ndo. ¿Ta naja kua
chìnuni na ma tu'un ra tu takä'an
taso'o na yi?, kùuni ndo ndia. ¿Ta
naja kua kùu taso'o na yi tu töve
yo kàtitu'un ma tu'un cha'a' ma
Racha'nu Jesucristu nuu na?
15 ¿Ta naja kua kùu katitu'un na
ma tu'un ra, tuva tüvi tàchi Ndioo na
ña kàtitu'un na yi ndia?, kùuni ndo.
Vati nda nuu ma tutu Ndioo kà'an yi
ña: "Ya'a va'a kùu yi kuenda ma ñivi
ora chàa ma ndian kàtitu'un tu'un
va'a cha'a' ma Racha'nu nuu na ña
kà'an naja kua koo vii na chi'in ra",
kàti yi.
16 Ta na yüvi ndisaa na jàchi'in
na ma tu'un va'a Ndioo ikan. Ti
ma Isaía te'en kā'an ra chi'in Ndioo:
"Yo'o Racha'nu, ¿a ìyo ndian cha
chìnuni ma tu'un ña kàtitu'un ndi?,
kùuniun", kàti ra.
17 Takan kūu yi, ña vitin cha
chìnuni yo tu'un ra cha'a' ña tàso'o
yo yi. Ta ma tu'un ña tàso'o yo kùu
yi tu'un va'a cha'a' Cristu.
18 Va yu'u chìkatu'in nuu ndo ña:
¿a tüvi nī chini ma ndian judíu ma
tu'un Ndioo ikan ña jà'a na takan?,
kùuni ndo. ¡Ndicha kuii ti cha chīni
na yi! Vati nda nuu ma tutu Ndioo
te'en kà'an yi:

Cha chìtakuati ma tu'un yu'u
Racha'nu Ndioo ninii ka'nu
ma nuñu'u' ñuñivi,
nï'iin nuu küu kati yo ña töve nī keta
yi,
kàti ma tutu Ndioo.

19 Va yu'u kàti ndikoi nuu ndo: ¿A
töve nī kutunini ma ndian judíu
ma tu'un Ndioo ña cha chīni na?,
kùuni ndo. Vati te'en kāti ma
Moisés kuenda ma Racha'nu Ndioo
tatiempu:

Yu'u ni ja'i ña na ndotixin ndo nde'e
ndo ma ñivi yüvi judíu, ndian
töve kùu ñivi niku,

ta ni ja'i ña na kuxaani ndo nde'e
ndo ma ndian töve nàkoto na
yu'u niku.
Takan kāti ra chi'in ma ñivi judíu
ikan.
20 Vati nda ma ra nàni Isaía, töve nī
yu'vi ra nde'e ra nï'iin ñivi ora kà'an
ra te'en kuenda Ndioo:
Ma ndian tüvi nànduku yu'u niku,
ndiakan nāta'an na yu'u.
Ta nuu ma ndian tüvi chìkatu'un
cha'i niku, nuu ndiakan jāna'i
yu'u ña na nakoto na yu'u.
Takan kāti ra.
21 Ta kuenda ma ñuu Israel, va te'en
nāka'an ndiko ma Isaía: "Nani kivi
ma Racha'nu Ndioo kàna ra ma ñivi
ña töve jàchi'in ma tu'un ra, ta ma
ndian ití kùuni ña na ndakuu na ñivi
ra", kàti ra.

11

Ma ndian Ñuu Israel nì'i na nuu kakú na

1 Va vitin yu'u chìkatu'in ña:
¿a tüva kuuni ma Racha'nu Ndioo
nde'e ra ma ñivi ra, ndian judíu ña
jā'a ra takan chi'in na?, kùuni ndo.
¡Na yüvi takan kùu yi!, ti kùuni ra
nde'e ra na. Vati nda mai juuni kùi
iin ra judíu ndia, ti tata ma racha'nu
Abraham kùi, ta juuni kùi kuenda
ma grupu ma Benjamín ndia.
2 Vati taji'na, ma Racha'nu Ndioo
nākoto ji'na ra ma ndian judíu ña
na kuu na ñivi ra. Ta takan kùu yi
nda vitin ña töve nī jaña ra na. Ti
nda maa ndo cha chìto ndo naja kua
kā'an ma Elía, ra kā'an chi'in tu'un
yu'u Ndioo ña tāa ra ma nuu tutu
Ndioo, ora tīsokuati ra ma ndian
judíu nuu Ndioo chi'in tu'un i'ya:
3 "Yo'o Racha'nu, cha chā'ni na
ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'ṵn,
ta jānatani na ma chito naun nuu
jàka'nu ndi ñṵn. Ta vitin janda
ma'iin niai kīndoo, va juuni kùuni
na ka'ni na yu'u ndia", kāti ra.
4 Tajan te'en nāka'an ndio ma
Racha'nu Ndioo chi'in ra: "Na yüvi
ma'iin niun kīndoo, ti cha kāchi̱n
ucha mii ndra'ii kuendai, ta ndrakan
na töve nī chunandi chiti ndra ña
jàka'nu ndra ma ndioo Baal", kāti
ma Racha'nu Ndioo chi'in Elía.
5 Ta takan kùu yi ña nda vitin,
juuni kìndoo ga uvi uni ma ndian
kāchin ra chi'in ma ñamani ra.
6 Tatu ndicha ña cha'a' ña jā'a ma
ñamani Ndioo chi'in yo kùu yi ña
jāndaku ra yo ñivi ra, tajan kùuni
yi ka'an yi ña na yüvi cha'a' nï'iin
ma tiñu ña jà'a yo kùu yi. Vati tu
ìyo yi ña jatiñu yo kuenda ni'o ma
ñamani Ndioo yüvi ñamani Ndioo
ndicha kùu yi, ti Ndioo chà'a saani
ra yi nuu yo.
7 Yakan va, ¿naja kua kùu yi tuva
takan? Yu'u kàti̱ ña ma ndian
judíu nduva'a nànduku na naja kua
kùu koo va'a na chi'in ma Racha'nu
Ndioo, va nī kuu nani'i na yi. Va ma
Racha'nu Ndioo kāchin ra iin ñivi,
ta ndiakan kùu ma ndian nāni'i na
naja kua kuu koo va'a na chi'in ra, va
ma inga na töve, ti Ndioo jāndava ra
ma anima na.
8 Vati ndava nda nuu ma tutu
Ndioo te'en kà'an yi cha'a' na:
Juuni maa ma Racha'nu Ndioo jā'a
ra ña na töve kùtunini na ma
tu'un ra,
vati chāsi ra tinuu na ikan na töve
ndichin ndè'e na,
ta chāsi ra so'o na ikan na töve kùu
kuni na ndia.
Ta takan kùu yi nda vitin.
9 Ta nda ma David, te'en kā'an ra
tatiempu ndia:
Ma viko ka'nu ña jà'a na ora chìsii
na, na kuu yi takua kùu iin
trampa kuenda na takua kùu
ma yu'va tiaka',
ikan na kati'i na ta nde'e na tundo'o.
10 Ta na ndokuaá na, ikan na tüva
kuu nde'e na,
ta ma iki chata na, na kuta'nu yi
endeeni.
Takan kā'an David.

Ndioo jàkakú ra ma ndian yüvi judíu

11 Va yu'u chìkatu'in nuu ndo
vitin: ¿a chànini ndo ña cha'a'
ña cha jāchika ma ndian judíu na
nuu Ndioo cha ndākoo ra na en-
deeni?, kùuni ndo. ¡Töve ndicha!
Vati Ndioo chātiñu ra ma kuati na

kuenda ña na ni'i ni ma ndian yüvi judíu nuu kakú na. Ta chi'in yakan ni ndotixin ndio ma ndian judíu nde'e na na, ta takan kùuni ndiko na chikoni'i na iti' Ndioo.

12 Yakan va tu cha'a' kuati jà'a ma ndian judíu kùu yi ña kua'a' ma ndian yüvi judíu nī'i na nuu jàkakú Ndioo na. Ña'a kùuni yi ka'an yi ña tu ma ndian judíu chìkoni'i ndiko na ma iti' Ndioo cha'a' ña chìnuni na tu'un Jesuu ña nduva'a kuii va'a ni koo yi kuenda ma ndian yüvi judíu tuva takan kuu yi.

13 Va ìyo iin ña kuuni̱ ka'in chi'in ndyo'o ndian yüvi judíu. Ndicha kuii ña ma Racha'nu Ndioo tāchi ra yu'u kuenda ndo. Ta yu'u ya'a chìsii̱ ña chā'a ra tiñu i'ya nui.

14 Ta va'ani kùu yi kuendai tu ìyo iin ma ñivi̱ ndian judíu ndòtixin na nde'e na ndo, ta takan kùu chikoni'i na ta ni'i na nuu kakú na ndia.

15 Ta ndicha kuii ña Ndioo tāvani'i siin ra ra chi'in ma ndian kùu ñivi ra kuenda ña na ndakimani ra ta jakakú ra kua'a' ma ndian yüvi judíu ña ìyo ma ñuñivi. Ña'a kùuni yi ka'an yi ña tu Ndioo ora jando'iin ra na chi'in ra inga cha'a', ta ma ndian yüvi judíu ña kùu na takua kùu ndian cha chī'í, ni koo ndito ndiko na.

16 Tatu ma paan nunuu ña jàva'a yo kuenda ña soko yo nuu Ndioo cha ií yi, kùuni yi ka'an yi ña ndisaa ma yuchan paan ií yi ndia. Tatu ma yo'o iin yutun cha ií yi kuenda Ndioo, kùuni yi ka'an yi ña nda ma soko run ií yi ndia.

17 Ta ma ndian judíu ña kùu takua kùu yutun olivu va'a, Ndioo chà'nda ra java ma soko run, ta ikan jàtiin ra ndyo'o ndian kùu takua kùu soko yutun ku'u. Yakan va vitin ndyo'o ndian yüvi judíu, cha kùu ndo takua kùu ma soko yutun olivu va'a, cha'a' ña jātiin ra ndo chi'in run takua kuu ma yutun ikan chi'in sikui run, takan kuu ndyo'o ndian ìyo ndito ndo.

18 Ta koto jändotayi ndo ndo, ta kati ndo ña ndian va'a ga kùu ndo kua ma ndian judíu, ña kùu na soko ma yutun olivu va'a. Vati tu chànini ndo ña ndian va'a ga kùu ndo kua ma ndiakan, na kuku'uni ndo ña na yüvi maa ndo kùu ma ndian ndiso ma yo'ó run, vati ma yo'ó run ikan, kùu yi ña ndiso yi maa ndo.

19 Ta vaji ni kati ndo ña: “Ndicha, ña takan kùu yi, va tā'nda ita'vi soko ma yutun olivu ikan, kuenda ña na natiin ndyu'u nuu ma yutun ikan”, ni kati ndo.

20 Ndicha ña takan kùu yi, va chā'nda ma Racha'nu Ndioo ita'vi ma soko ma yutun va'a ikan ña kuu yi ma ndian judíu, cha'a' ña töve chìnuni na ma tu'un ra, ta vitin ìyo va'a ndyo'o yüvi judíu kuenda ra cha'a' ña chìnuni ndo tu'un ra. Ta cha'a' yakan kùu yi ña va'a ga ña na ja'a ndo kuenda nuu ndo chi'in ma ña kà'an ndo, ta na jätayi ndo ndo, va na yu'vi kuuni ndo.

21 Vati tu ma Racha'nu Ndioo tüvi nī jaka'nuni ra ma ndian judíu, ña kùu na soko ma yutun va'a, ni maa ndo, tüvi ni jaka'nuni ra ndo tu tüvi chìnuni va'a ndo ma tu'un ra ndia.

22 Na nde'e ndo, ña ra ya'a ga va'a kùu ma Racha'nu Ndioo, va juuni ya'a ika ra ndia. Vati ndōika ra chi'in ma ndian kāchin ra ña kee siin ma iti' ra, ta chi'in maa ndo kùu ra iin ra va'a. Va ìyo yi ña koo va'a ndo chi'in ma ñamani ña chā'a ra nuu ndo, vati tu töve, ta nda maa ndo ni ka'nda ra, vaji cha jātiin ra ndo.

23 Ta ìyo inga tuku nakuyi, tu ma ndian judíu kìcha'a na chìnuni ndiko na tu'un ra, ta ma Racha'nu Ndioo ni jatiin ndiko ra na, ti ìyo ndatu ra ña jà'a ra yi.

24 Vati tu ndyo'o ña kùu ndo ma takua kùu soko ma yutun olivu ku'u, ta chā'nda ra ndo, ta jātiin ra ndo chi'in ma yutun olivu va'a, ta ña'a iin ña ndetiñu tita'an run tu jà'a yo takan. Ña'a kùuni yi ka'an yi ña kuenda ma Racha'nu Ndioo töve ndetiñu jatiin ndiko ra inga cha'a' ma ndian judíu ma nuu chìyo na niku.

Ma Racha'nu Ndioo ni jakakú ra ma ndian judíu tiá iti' nuu

25 Yakan va ndyo'o yanı̱, kùunı̱ ña na koto ndo ma tu'un xe'e ña ìyo chi'in ma Racha'nu Ndioo, ikan na tüvi kuuni ndo ña maa ndo kùu ma ndian ya'a ga ìyo chinituni. Vati ìyo iin ku'va ña te'en kà'an: "Java ma ndian judíu kùu ma ndian ya'a jàndava na xini na, ti tüvi chìnuni na tu'un Ndioo. Ta takan ni ja'a na, nda kati keta ma kivi ña ni ki'vi kua'a' ma ndian yüvi judíu iti' ra ndia."

26 Ta ora cha yā'a ma ña'a, tajan ndisaa ndio ma ndian judíu ni kakú na, vati te'en kà'an yi nuu ma tutu Ndioo:

Ma iti' yuku nàni Sión ni keta iin ra jàkakú kua'a' ñivi,
ta rakan kùu ra ña ni janaa ra kuati ma ñivi Jacob.
27 Takan ìyo yi ña tindei na, ikan na kakú na,
ti takan cha chā'i tu'un nuu na ña jāndo'iin tu'in chi'in na taji'na,
kàtı̱ ma Racha'nu Ndioo nuu tutu ra.

28 Va cha'a' ma tu'un va'a Ndioo kùu yi ña xaani ma ndian judíu nde'e na Ndioo. Ta cha'a' yakan kùu yi ña ndyo'o cha nì'i ndo nuu kùu kakú ndo vitin. Va ma Racha'nu Ndioo juuni kùuni ga ra nde'e ra na cha'a' ña kāchin ra ma ndian kùu ñivi na chīyo taji'na.

29 Vati ma tu'un ña chà'a Ndioo nuu ma ñivi, na küu sama ra inga ma kua chànini ra cha'a' yi, ta ni ma ndian kàchin ra ndia.

30 Taji'na maa ndo kùu ma ndian tüvi chìnuni tu'un Ndioo niku, va vitin ma Racha'nu Ndioo kūnda'vini ra ndo, cha'a' ña jāña ma ndian judíu ña chìnuni na ma tu'un Ndioo.

31 Ta takan kùu yi ña vitin kùnda'vini ma Racha'nu Ndioo ndo ora jāña na chìnuni na ma tu'un ra, va ni chaa iin kivi ña ni kunda'vini ndiko ra na indukuni ma takua kūnda'vini ra ndo ndia.

32 Vati maa ma Racha'nu Ndioo kùu ra ña chā'a ra ña na ja'a tandi'i ñivi ìyo ñuñivi ma kuati, ikan ma ora ni chaa ma tiempu ña kùnda'vini ra yo, ni kunda'vini ra ndisaa yo.

33 ¡Nduva'a kuii ka'nu kùu ma Racha'nu Ndioo, ña ya'a ìyo chinituni ra, ta ya'a chìto ra ña kà'an ra ndia, ña nï'iin yo na küu kutunini yo ndisaa ña chànini ra ja'a ra! Uvani ña chìto yo, ña ndisaa ma ña chànini ra, ña va'a kùu yi, vaji töve kùtinini yo naja ja'a ra yi.

34 Va, ¿a ìyo nda yo chìto naja kua chànini ma Racha'nu?, kùuni ndo. ¿A ìyo ma yo chā'a chinituni ma Racha'nu Ndioo?, kùuni ndo.

35 Ta, ¿a ìyo iin nda yo chā'a iin nakuyi nuu ma Racha'nu, ta ìyo yi ña jachikoni'i ndiko ra yi nuu na?, kùuni ndo. ¡Töve takan kùu yi!

36 Vati ndisaa nakuyi ña ìyo chi'in yo, ma Ndioo jātuvi yi, ta kuenda maa ra kùu yi.

Yakan va na jaka'nu yo ra nani kivi, ta ndisaa tiempu. Ta takan na kuu yi. Amén.

12

Nuu ndòchaa ma ñivi jà'a Ndioo

1 Yakan va ndyo'o yanı̱, chà'i kuenda ña ya'a kùnda'vini ma Racha'nu Ndioo ndo, ta cha'a' yakan kùu yi ña jànını̱ ndo, ña na ku'va ndo ndo nuu ma Racha'nu Ndioo, ikan na ndakuu ií ndo, ta chi'in yakan ja'a ndo ña na sii kuuni ra. Ndicha va'a ña takan ìyo yi ña ja'a ndo kuenda ña jàka'nu ndo ra.

2 Yakan va koto näkanini ndo koo ndo takua ìyo ma ñivi ñuñivi. Va'a ga ña na nanduku ndo tuku kua koo ndo, ikan na ndochaa chinituni ndo, ta nakoto ndo niyi kuu ma ña va'a ña kùuni ma Racha'nu Ndioo kuenda ndo, ta niyi kùu ma ña ndaa ña kùuni ra kuenda ndo, ta niyi kùu ña ja'a yi ña sii kùuni ra cha'a' yo.

3 Takan kūu ta cha'a' ma ñamani ña chā'a Ndioo nui, yu'u kà'in chi'in ta'ii'iin ndo ña töve ìyo yi ña jandoka'nu ga ndo ndo ma takua cha kùu ndo. Va'a ga ña na nakanini ndo naja kua kùu jatiñu ndo ma ndatu

ña chā'a Ndioo nuu ta'ii'iin ndo, ña
kùu ndo ndian chìnuni tu'un ra.
4 Vati taku ma kuñu yo kùu yi iin
kuñuni va ìyo kua'a' nuu chàtiñu yi.
Ta siin siin nuu chàtiñu yo ta'ii'iin
yi.
5 Ta takan kùu yi chi'in maa yo,
ti vaji ìyo kua'a' ma yo chìnuni,
va ndisaa yo kùu yo takua kùu iin
kuñuni kuenda Cristu. Ta takan kùu
yi ña ndisaa yo jàtiñu yo indukuni
kua jàtiñu iin kuñuni, ti cha ndō'iin
yo chi'in yi.
6 Yakan va ma Racha'nu Ndioo
chā'a ra ñamani ra nuu ndisaa yo,
va siin siin kùu ma ndatu chà'a ra
nuu ta'ii'iin yo kuenda ña jàtiñu yo
yi. Vati tu chā'a ra ma ndatu nuu yo
ña na ka'an yo ma tu'un ra nuu ma
ñivi, ìyo yi ña kuàtiñu yo yi chi'in
ma naja kua chìnuni yo ma ña chā'a
ra nuu yo.
7 Vati tu chā'a ra ma ndatu nuu yo,
kuenda ña na ja'a yo tiñu nuu ma
inga ñivi, na ja'a va'a yo yi. Ta maa
yo nī'i ndatu kuenda ña jàna'a yo
ma ña kùuni ra nuu ñivi, na ka'an
yo yi chi'in ndisaa anima yo ndia.
8 Tatu ìyo nda yo nī'i ndatu
kuenda ña ku'va yo tundeeni ma
ñivi, na ja'a va'a yo yi. Ta ma yo nī'i
ndatu kuenda ña ku'va yo ndatiñu
nuu ñivi, na näkanini yo cha'a' ña
naja chā'a yo yi nuu na. Ta ma yo
nī'i ndatu kuenda ña kùu yo ndian
kuxini nuu ñivi, na ja'a yo kuenda
nuu yo chi'in yi. Ta yo nī'i ndatu
kuenda ña kùnda'vini yo ma ndian
chiniñu'u yi, na sii kuuni yo ora jà'a
yo yi ndia.

Tu'un kà'an naja kua ìyo yi ña koo ma ñivi Ndioo chi'in ta'an na

9 Ta ndyo'o, na kuuni va'a ndo
nde'e ndo ta'an ndo, ta töve ja'ani
ndo ña kùuni ndo nde'e ndo na. Ta
na nanduku ndo ja'a ndo ma ña va'a,
ta yüvi ma ña tüvi va'a.
10 Ta juuni ìyo yi ña kuuni ndo
nde'e ndo ndian kùu ta'an ndo,
ndian chìnuni. Ta na numini
nanduku ndo naja kua tiñu'u ndo
ta'ii'iin ma ndian kùu ta'an ndo.
11 Ta na jatiñu va'a ndo chi'in
ndisaa ña ndee ndo, ta tüvi suchan
ndo ora jà'a ndo yi. Ta na jatiñu
va'a ndo kuenda Ndioo chi'in ndisaa
anima ndaa ndo.
12 Ta na sii kuuni ndo cha'a' ma
ña va'a ña ndàtu ndo nuu Ndioo.
Ta juuni na jandeeni ndo tuva nde'e
ndo tundo'o. Ta endeeni ka'an ndo
chi'in Ndioo nani kivi ndia.
13 Ta juuni na tindee ndo ma ndian
ta'an ndo ndian chìnuni chi'in ma ña
kùmani nuu na, ta na iñu'u koo ndo
chi'in ma ndian chà'an chànde'e
nuu ìyo ndo ndia.
14 Ta juuni na ka'an ndo chi'in
Ndioo, ña na tindee ra ma ndian
xaani ndè'e ndo. Ta ndyo'o, koto
kä'an ndo chata na, ti na vii ìyo yi
ña ka'an ndo chata na.
15 Ta juuni na sii kuuni ndo chi'in
ma ndian chìsii. Ta tuva ìyo ma
ndian chàku, ndian nda'vi kùuni, na
kuaku ndo chi'in na ndia.
16 Ta juuni na induku koo ndo
chi'in ta'ii'iin ma ndian kùu ta'an
ndo, ndian chìnuni. Ta koto jäka'nu
ndo juuni maa ndo, vati tiá va'a ña
na inuu koo ndo chi'in ma ndian
nda'vi. Ta juuni koto jändotayi ndo
ndo cha'a' ña ya'a chìto ndo ña kà'an
ndo, kùuni ndo ndia.
17 Tatu ìyo ñivi jà'a ma ña tüvi va'a
chi'in ndo, koto jä'a ndo takan chi'in
na ndia. Tiá va'a ña na nanduku ndo
naja kua ja'a ndo ma ña va'a nuu
ndè'e ndisaa ñivi.
18 Yakan va yu'u jànini ndo inga
cha'a' ña na nanduku ndo naja kua
koo vii ndo chi'in ndisaa ma ñivi
ñuñivi, nda kati chaa nuu kundee
maa ndo.
19 Ndyo'o xaa ndian kùu yani, na
nänduku ndo kuati chi'in ma ndian
xaani ndè'e ndo, vati tiá va'a ña na
ndakoo ndo yi kuenda ma Racha'nu
Ndioo, ikan maa ra na jande'e ra
tundo'o na. Vati nda nuu ma tutu
Ndioo te'en kà'an yi: “Yu'u kùu ma
ra ni jande'e tundo'o na, ti yu'u kùu
ma ra ni jakutunini ma kuati na”,
kàti ma Racha'nu.
20 Ta juuni kà'an ma Racha'nu
te'en ndia: “Tatu ìyo ma ndian xaani
ndè'e ndo ña chìsoko na, na ku'va
ndo ña kachi na. Tatu ìyo ndian

nàtii takuii, na ku'va ndo ra' ko'o na ndia, ikan juuni maa na, na ku'va na kuenda cha'a' ma ña jà'a ndo chi'in na, ta koo tukanuu nuu na chi'in ndo”, kàti ma Racha'nu ndia.
21 Yakan va koto kü'va ndo ña jakanaa ma ña tüvi va'a ndo. Tiá va'a ña na jakanaa ndo yi chi'in ma ña va'a ña jà'a ndo.

13

1 Vati ndisaa yo ña kua ìyo yo ma ñuñivi i'ya, ìyo yi ña jachi'in yo ña kà'an ma ndra ndiso tiñu ña ìyo kuenda ma ra kuvienu, ti ndisaa ma ndra ndiso tiñu ikan, Ndioo chā'a yi ma nuu ndra. Vati maa ra jā'a ña na koo ndra ma tiñu ikan kuenda ra.
2 Yakan va ma ndian tüvi jàchi'in ña kà'an ma ndra kumitiñu, kùuni yi ka'an yi ña tüvi jàchi'in na ña kà'an ma Racha'nu Ndioo ndia. Va ma ndian tüvi jàchi'in takan, cha'a' yakan kùu yi ña chàkoso kuati na, ta ndè'e na tundo'o.
3 Vati taku ma ndra jàtiñu kuenda ma ra kuvienu, tüvi ìyo ndra kuenda ña jàyu'vi ndra ma ndian jà'a ma ña va'a, ti ìyo ndra kuenda jayu'vi ndra ma ndian jà'a ña tüvi va'a. ¿A kùuni ndo koo ndo ña tüvi nuva jà'a ndo ña yu'vi ndo ma ndra kumitiñu? Tu takan kùuni ndo, na ja'a ndo ma ña va'a, ikan na nde'e ndra ña ndian va'a kùu ndo.
4 Vati ndrakan ìyo ndra ña jà'a ndra tiñu nuu Ndioo, kuenda ña tìndee ndra ndo ña na koo va'a ndo. Va tu jà'a ndo ma ña tüvi va'a, tajan ìyo ndio yi ña yu'vi ndo ndra, ti tüvi kuà'an maani ndra, vati ìyo ndra kuenda ña jànde'e ndra tundo'o ndo, cha'a' ña ndiso ndra tiñu kuenda Ndioo. Ta cha'a' yakan kùu yi ña ìyo yi ña jande'e ndra tundo'o, ma ndian jà'a ma ña tüvi va'a.
5 Yakan va takan kùu yi ña ìyo yi ña jachi'in ndo, ña kà'an ma ndra kumitiñu. Ta na yüvi uvaa cha'a' ña ndasii ndo kùu yi ña ndè'e ndo ma tundo'o, vati juuni kùu yi cha'a' ña jàna'a yi nuu ndo, ña na koto ndo, ña takan ìyo yi ña jachi'in ndo yi ndia.
6 Yakan va juuni cha'a' ña'a kùu yi ña tìa'vi ndo xu'un' ña nàka'an ma ndra kumitiñu, kuenda ña na jandova'a ndra ma ñuu ndo ndia. Vati kuenda ikan kùu yi ña, ma ndra kumitiñu kùu ndra kuenda ña jà'a tiñu nuu Ndioo, ti uvaa tiñu ikani kùu yi ña jà'a ndra.
7 Yakan va tuva ìyo ndian tàvi ndo nuu, na tia'vi ndo nuu na. Tatu ìyo yi ña tia'vi ndo nuu ma ndra kumitiñu kuenda ma iin tiñu va'a kuenda ma ñuu ndo, na tia'vi ndo nuu ndra ndia. Tatu ìyo yi ña iñu'u koo ndo chi'in ma ñivi, na tiñu'u ndo na.
8 Ta koto kïndoo ndo tavi ndo nuu nï'iin ñivi. Ma uvaa nuu ma ña ìyo yi kindoo tavi ndo nuu inga ñivi kùu ma ña kùuni ndo nde'e ndo na. Vati tuva ndicha ña cha kùuni ndo nde'e ndo ma nda ndian nikuuni, tajan kùuni ndio yi ka'an yi ña cha jāchinu ndo ña kà'an ma tutu Ley Ndioo ña ìyo yi ña ja'a ndo.
9 Vati nuu ma tutu Ley Ndioo te'en kà'an yi: “Na kï'vi ndo chi'in ñivi ña'a yüvi ñasi'i ndo, na kä'ni ndo ñivi, na sü'u ndo, na küuni ndo nde'e ndo ndatiñu inga ñivi.” Ta ndi'i tu'un i'ya chi'in inga tu'un ña kà'an ma tu'un Ley Ndioo kùu ndo'iin yi chi'in ma tu'un kà'an yo i'ya: “Na kuuni ndo nde'e ndo ma ñivi ta'an ndo, takua kùuni ndo nde'e ndo juuni maa ndo”, kàti yi.
10 Yakan va tuva cha kùuni ndo nde'e ndo ma nda ndian nikuuni, iin ña töve jàtivi ñivi kùu ma ña jà'a ndo kuenda na. Ti ora kùunio nde'o ma ndian kùu ta'an yo, ña'a kùu yi ma ña jàna'a yi ña kùu yo ma ndian jàchinu va'a yo ña kùuni ma tutu Ley Ndioo kà'an yi.
11 Ta ma tu'un i'ya, na ki'in kuenda ndo yi nda ma tiempu ña ìyo yo vitin, vati kùuni ña na koto ndo ña cha ìyo yi ña koo tu'va ndo, ti ma ora ña ni kakú yo cha yatin vàchi jayatin yi yi nuu yo ña kua kùu yi ma ora kīcha'a yo chìnuni yo ma tu'un Jesuu.

12 Vati ma ora naa, chani chaa ora
ni ndi'i nuu yi, ta vitin vàchi ndio ña
jàndondichin yi. Yakan va na jandi'i
yo nuu ma ña tüvi va'a ña jà'a yo,
ña ìyo kuenda ma nuu naa, ta na
ndochaa yo, ta kùu yo takua kùu ma
ndian kàchika nuu ndichin.
13 Ta na nanduku yo naja kua ja'a
yo ma ña va'a, cha'a' ña kùu yo ñivi
chàkunuu nuu ndichin. Na tüvi ìyo
yi ña kakunuu yo nuu jà'a ma ñivi
viko, ta kùuní yo chi'in na. Ta juuni
na nänduku yo ja'a yo ma ña chìkan
ma kuñu yo, ta jandotayi yo yo chi'in
yi, ta ni ña nanduku yo kuati chi'in
ñivi, ta ni ndötixin yo nde'o na ndia.
14 Vati tiá va'a ña na ndochaa ndo
kuenda ma Racha'nu yo Jesucristu,
ta tüvi ña nànduku ndo ña ja'a ndo
ma ña kini kuenda ña na kindoo
va'a ndo chi'in ma kuñu ndo.

14

Nuu kà'an ndaa na chata ta'an na ndian chìnuni

1 Takan kūu ta na ki'in va'a ndo
kuenda ma ndian kùu ta'an ndo ña
takä'an koto va'a na, a ìyo va'a na
chi'in Ndioo, a töve. Ta juuni koto
känita'an yu'u ndo chi'in na cha'a'
ña tüvi induku chànini na, takua
chànini ndo ndia, ti na tüvi nda
kuenda ora jà'a ndo takan.
2 Taku ìyo yo chìnuni ña chànini
ña iin ña va'a kùu yi tu kacho ndisaa
nuu ma nda ndayu ni kuuni. Va ìyo
inga yo töve chìnuni va'a ña chànini
na ña va'aga ña kacho ma maa chiti
yutun takua kùu yuva.
3 Yakan va taku java yo chìnuni
ña chànini yo ña kùu kacho tandi'i
nuu ma ndayu, na tüvi ìyo yi ña
kuàtu'un yo inga ma ndian ta'an yo
ña chàchi mamaa chiti yutuni. Ta
taku ma yo chàchi mamaa chiti yu-
tun, juuni na tüvi ìyo yi ña kuàtu'un
yo inga ma ndian ta'an yo ña chàchi
tandi'i nuu ma ndayu ndia, vati
kuenda ma Racha'nu Ndioo, va'ani
kùu yi.
4 ¿Ta nda yo kùu yo ña kùuni yo
ña tisokuatio inga ma ndian ta'an
yo, ta yüvi chito'o na kùu yo?, kùuni
ndo. Vati na nde'e ma chito'o na
tuva jà'a na ña va'a, a ña tüvi va'a.
Tiá va'a ña na ndakoo yo yi kuenda
ma Racha'nu, ra kùu chito'o na, vati
maa ra kùu ra ña kùu tisokuati ra
na tuva yüvi ña va'a kùu ma ña jà'a
na. Ta ndiakan ni koo va'a na, ti ìyo
ndatu ma Racha'nu kuenda ña ja'a
ra ña na nani'i na naja kua koo va'a
na.
5 Ta juuni ìyo inga ma ndian
chìnuni tu'un Ndioo ña chànini na,
ña ma kivi nindeo kùu ma kivi
ka'nuga kua ma inga tuku kivi. Ta
ìyo inga tuku ma ndian chìnuni
ña chànini na, ña tandi'i ma kivi,
indukuni kùu yi kuenda na. Yakan
va tiá va'a ña na ta'ii'iin ndo, na ja'a
ndo takua chànini ndo ña kuu ma
ña va'a ña ìyo yi ña ja'a ndo.
6 Yakan va taku ma yo chìnuni
ña chànini ña ìyo iin kivi ka'nuga
kua ma tiá yi kuenda ña jàka'nu yo
Ndioo. Ta maa yo jà'a takan, jà'a
yo yi kuenda ma Racha'nu Ndioo.
Ta taku maa yo ña chàchi sa'an, na
kachi yo yi va kuenda ma Racha'nu,
ti kà'an yo ta'vindioo nuu ra cha'a'
yi. Ta ma yo tüvi chàchi sa'an,
juuni jà'a yo yi kuenda ma Racha'nu
Ndioo, ti juuni kà'an yo ta'vindioo
nuu ra cha'a' yi ndia.
7 Vati nï'iin yo tüvi ìyo ndito yo
kuenda juuni maa yo, ta ni ña kuvi
yo kuenda juuni maa yo ndia.
8 Ti tu ìyo ndito yo kuenda ma
Racha'nu, takan ìyo yi ña kuu yo.
Ta tu kuvi yo, juuni kuenda ma
Racha'nu takan ìyo yi ña kuvi yo
ndia. Yakan va na tüva kuu vaji ìyo
ndito yo a chī'í yo, indukuni kuenda
Ndioo ni kuu yo.
9 Vati kuenda ikan kùu yi ña cha
chī'í ma Cristu, ta nātaku ndiko ra
kuenda ña na kuu ra ma Racha'nu
chà'nda tiñu nuu ma ndian ndií, ta
nuu ma ndian ìyo ndito ndia.
10 Va ndyo'o, ¿ta naja kua tisokuati
ndo juuni ma ndian meru ndo ña
chìnuni tu'un Cristu? Ta, ¿naja tüvi
ki'in ndo kuenda na, tuva ndisaa
yo indukuni ni chaa yo chi'in na
nuu tayu ií nuu nàndi ma Racha'nu

chà'nda ra tiñu ña jàkutunini ra
cha'a' ma ña jà'a yo?, kùuni ndo.
11 Vati nuu ma tutu Ley Ndioo
te'en kà'an yi:
Yu'u kà'in ña, juu ndicha kuii ña ra
ndito kùi,
ta indukuni iin ña ndicha kùu yi,
ña ni kunandi chiti ndisaa ñivi ìyo
ñuñivi ora ni nde'e na yu'u,
ta juuni ma ora ikan ni jaka'nu na,
ta ni ka'an na ña ma Racha'nu Ndioo
ndicha kuii ña kùu ra Ndioo,
kàti ma Racha'nu Ndioo chi'in na.
12 Ta takan kùu yi ña ta'ii'iin yo ìyo
yi ña ku'va maa yo kuenda cha'a' ma
tiñu jà'a yo nuu ma Racha'nu Ndioo,
ma ora ni jakutunini ra ma kuati yo.

Koto jä'a ndo na kati'i ma ndian kùu ta'an yo

13 Yakan va na tüvi va'a jà'a yo
tu tisokuati yo chata ma ndian kùu
ta'an yo ña chìnuni ma tu'un va'a.
Vati va'aga ña na nanduku ndo naja
kua koo vii ndo chi'in na. Ta tüvi ìyo
yi ña ja'a ndo iin ña tüvi va'a chi'in
na, ta yakan kùuni ndio yi ja'a yi ña
na kati'i na, ta takan kùuni ndio na
ndakoo na ma ña chìnuni na tu'un
Cristu, jà'a ndo.
14 Va taku yu'u ña kùi iin ra
chìnuni va'a ma tu'un Jesucristu,
nduva'a chìnuni ña na tüvi nï'iin
nuu ma ndayu ña chàcho ña kati yo
ña na tüvi va'a kacho yi, va ndisaa
nuu ndayu, va'a yi. Tatu ìyo nda yo
chànini ña ma ndayu kùu yi ña kini
yi kuenda na, juu kìni yi va kuenda
maani na, tuva takan chànini na.
15 Tatu cha'a' ma ndayu chàchi
ndo kùu yi ña tüvi va'a kùuni ma
yani ndo ndian chìnuni ja'a ndo,
tajan chi'in ma ña jà'a ndo ikan,
jàna'a yi ña na yüvi ndian kùuni
ndo nde'e ndo ta'an ndo kùu ndo. Ta
koto jä'a ndo ña cha'a' ma ña chàchi
ndo ña ja'a yi ña na kesiin ma ndian
yani ndo iti' Ndioo, vati juuni cha'a'
ndiakan chī'í Cristu ndia.
16 Ta koto kü'va ndo ña na ka'an
ndaa ma ñivi chata ma ña va'a nuu
ndo.
17 Vati taku ma nuu chà'nda Ndioo
tiñu, na tüvi ni ja'a ra kuenda cha'a'
ña, nda nuu ndayu chàchi yo, a nda
nuu ma ndixi kùu ma ña chì'i yo,
vati jà'a ra kuenda cha'a' ña vii ta
ndaa ìyo yo, ta cha'a' yakan kùu yi
ña ya'a sii kùuni yo jà'a ma Tati Í
Ndioo.
18 Ta ndisaa nda yo chìnuni ña jà'a
takua kùuni ma Racha'nu Cristu,
te'en ni kuuni na: Nduva'a sii ni
kuuni ma Racha'nu Ndioo jà'a yo, ta
nda ma inga ñivi, va'a ni ka'an na
chata yo ndia.
19 Yakan va na nanduku yo naja
kua koo va'a yo chi'in ma ñivi
ta'an yo ña chìnuni, ikan ndisaa yo
kuàkua'nu va'a yo chi'in chinituni
yo ña chìnuni va'a yo ma tu'un
Racha'nu Ndioo.
20 Yakan va koto jä'a ndo ña na
jaña ma ndian ta'an ndo ña chìnuni
na ma tu'un Ndioo, cha'a' ma ndayu
chàchi ndo. Vati ma ña ndicha kùu
yi ña: ndisaa kuii ma ña chàchi ndo,
va'a yi, uvaa ña na tüvi va'a ja'a
ndo tuva chàchi ndo ma ndayu ikan
kuenda ña na nde'e ma inga ñivi
ndo, ta jaña na ña chìnuni na.
21 Va'aga ña na tüvi kachi ndo
sa'an, ta ni ña ko'o ndo ndixi, ta ña
na jä'a ndo nï'iin inga nakuyi ña tüvi
va'a kuenda na, ti koto ja'a yi ña
na jaña na ña chìnuni na ma tu'un
Ndioo.
22 Yakan va tu ndicha ña chìnuni
ndo iin ña va'a kùu ma ña jà'a ndo,
vati ma tu'un ikan kùu yi kuenda
maani ndo chi'in Ndioo. Ya'a sii
kùuni ma ñivi ña nuna jà'a na ma
ña chìto na ña iin ña va'a kùu yi, ta
juuni maa na, na töve tiso na kuati
nuu na chi'in ma ña jà'a na.
23 Va taku ma ndian chìnuni ña,
uvi kua chànini na ña, tu kachi na
yi a tüvi. Juuni chata maa na jà'a
na ma kuati, ti tüvi jà'a na yi chi'in
ndisaa anima na, takua ìyo yi ña ja'a
na. Ta tandi'i ma ña jà'a yo ma ora
tüvi ndaa va'a kùuni yo ja'a yo yi, iin
kuati kùu yi ndia.

15

1 Yakan va taku maa yo ndian

chìnuni va'a ìyo yi ña tindee yo ma
ndian ta'an yo ña kùmani na ni'i
na ma kua chìnuni va'a na, ta yüvi
ña nànduku yo ja'a yo ma ña va'a
kuenda uvanuu juuni maani yo.
2 Ndisaa yo ìyo yi ña ja'a yo
iin tiñu va'a kuenda na, ikan na
kuàkua'nu va'a na ta chinuni va'a ga
na ma tu'un Ndioo.
3 Vati ni ma Cristu, na tüvi nī
nanduku ra ja'a ra ma tiñu va'a
kuenda juuni maa ra, ti java tiá va'a
ña jāchinu ra ma ña kà'an yi nuu
ma tutu Ley Ndioo, ta te'en kà'an yi:
"Tandi'i ma ña kà'an na tu'un kini
chataun, juuni chatai kōyo ma tu'un
kini ndia", kàti yi.
4 Vati tandi'i ma ña chūndaa ña
tāa nuu ma tutu Ndioo tatiempu,
tāa na yi ña kùu yi kuenda ña
jàna'a yi nuu yo naja kua ìyo yi
ña koo yo viviini, ta naja kua ìyo
yi ña ndakimani ma tu'un Ndioo yo
kuenda ña na ni'i yo naja kua ìyo yi
ña kuatu yo ma ña va'a nuu Ndioo
iti' nuu.
5 Ta juuni ma Ndioo ña jàna'a nuu
yo naja kua koo vii yo, ta naja kua
ìyo yi ña ndakimani yo na tindee
ra yo ña na induku kuuni yo chi'in
ta'an yo, cha'a' ña ndian kuà'an
chata Cristu Jesuu kùu yo,
6 ikan ma ora cha ndō'iin ndisaa
ndio yo chi'in anima yo ta tu'un
kà'an yo, ni jaka'nu ndio yo ma
Racha'nu Ndioo, ra kùu Tatá ma
Racha'nu yo Jesucristu.

Kàtitu'un ndi tu'un cha'a' Jesuu nuu ma ndian yüvi judíu

7 Yakan va na ndakimani ndo ndo
chi'in ma ndian kùu ta'an ndo takua
jā'a ma Cristu ña ndākimani ra ra
chi'in ndo, ikan na ni'i ndo naja kua
kuu jaka'nu ndo ma Racha'nu Ndioo.
8 Yu'u kàtı̱ ña, ora kīchi ma Cristu
ña kīchi jākuu ra tiñu nuu ma ndian
judíu, kuenda ña na jana'a ra ma
tu'un ndaa Ndioo. Takan jā'a ra, ti
takan ìyo yi ña jachinu ra ma tu'un
ña chā'a ma Racha'nu Ndioo nuu ma
ndra kūu ñivi yo ña chīyo taji'na.
9 Ta juuni kīchi jàna'a ma Cristu
nuu ma ndian yüvi judíu ña, naja
kua ìyo yi ña jaka'nu na ma
Racha'nu Ndioo cha'a' ña kūnda'vini
ra na. Vati ndava nda nuu ma tutu
Ndioo te'en kà'an yi:

Cha'a' yakan kùu yi ña, yu'u ni
jaka'nui ñu̱n tañu ma ñivi
yüvi judíu,
ta ni katai yaa kuenda ña ni jaka'nui
ñu̱n nuu na.

Takan kà'an yi nuu ma tutu Ndioo.
10 Ta juuni ìyo inga nuu kà'an yi
te'en ndia:

Na sii kuuni ndyo'o ndian yüvi
judíu,
chi'in ma ndian kùu ñivi judíu ña
kùu na ñivi Ndioo ndia,

kàti yi.
11 Ta ìyo inga tuku nuu kà'an ma
tutu Ndioo te'en:

Tandi'i ndyo'o ndian yüvi judíu,
ta nda ma nda ndian nikuuni ña ìyo
ma ñuñivi,
na jaka'nu na ra ndia,
ti ya'aga ka'nu kùu ma Racha'nu,

kàti yi.
12 Ta nda ma Isaía te'en kà'an ra nuu
ma tutu Ndioo ña tāa ra ndia:

Ni koo iin ra kùu tata ma ra nàni
Isaí,
vati rakan kùu ra ña vàchi ka'nda ra
tiñu nuu ma ñivi yüvi judíu.
Ta ndiakan endee ndàtu na koo na
chi'in ra.

Takan kāti ra.
13 Ta vitin kà'in chi'in ma
Racha'nu Ndioo ña kùu ra iin ra
ndisaa tiempu chà'a ra ña ndàtu yo
nuu yo. Ta ndakain nuu ra ña na
ja'a ra ña na nduva'a sii kuuni ndo,
ta na koo vii ndo chi'in ta'an ndo,
cha'a' ña ndian chìnuni ma tu'un ra
kùu ndo, ikan na keta ndo iti' nuu
chi'in ma ña ndatu ndo, ta juuni ja'a
ra ña nduva'a kuatu ndo chi'in ma
ndatu, ña jà'a ma Tati Ií ra chi'in
ndo ndia.

Ndioo tāchi Paulu ña na katitu'un ra tu'un Ndioo nuu ndian yüvi judíu

14 Yakan va ndyo'o yanı̱, cha chā'a
va'a ndioi kuenda ña nduva'a va'a
ndian kùu ndo, ti ya'a ìyo chinituni
ndo kuenda ña jàkuninaa ndo ma
ndian kùu ta'an ndo, ña chìnuni.
15 Va taku nuu ma tutu i'ya, tài
uvi uni tu'uni chi'in tu'un kachin

va'a, kuenda ña koto näani ndo yi.
Te'en jà'i yi kuenda ma Racha'nu
Ndioo, vati maa ra kùu ra ña chà'a
ra ñamani ra nui,
16 kuenda ña na jàkui tiñu nuu
Jesucristu tañu ma ñivi yüvi judíu.
Vati ma tiñu jà'i kùu yi ña kàtitu'in
ma tu'un va'a Ndioo nuu ma ñivi
yüvi judíu. Ta ikan jan, ni ku'va
ndioi kuenda cha'a' na nuu ma
Racha'nu Ndioo, takua kùu iin ña
sòkó yo ña chàta'ani ma Racha'nu,
ta na kuu na ndian ií ña jà'a ma Tati
Ií Ndioo ndia.
17 Ta cha'a' ma ña va'a kùu ma ña
jā'a Jesucristu kuendai, ya'a chìsii̱, ti
jàkui tiñu nuu ma Racha'nu Ndioo.
18 Vati yu'u, tüvi ni katitu'in ma ña
tüvi nī nde'i, ti ma ña ni katitu'in
kùu ma ña jā'a Cristu chi'i̱n. Ta
tu'un ikan ni ka'in ma nuu ndian
yüvi judíu ndanu ni kuuni ma nuu
chakunui, kuenda ña na kicha'a na
jachi'in na tu'un Ndioo, ora taso'o
na ña kà'in, ta nde'e na ma tiñu jà'i
ndia.
19 Vati chi'in ndatu ña jàna'a ma
seña, ta chi'in tiñu ií ña jà'a ma
Tati Ií Ndioo, kua ikan jà'i yi. Ta
takan kūu yi ña, kīcha'i kàtitu'in ma
tu'un va'a Ndioo nuu ma ñivi ñuu
Jerusalén i'ya, naja kua kùu jàkakú
Ndioo ma anima na. Ta ndava nda
ninii ka'nu ma nda ma yu'u ñuu ìyo
ma ñu'u' Ilírico, chākunui kàtitu'in
yi ndia.
20 Yakan va yu'u, nduva'a jànini̱ ña
kàtitu'in ma tu'un ña jàkakú anima
yo mamaa nuu takä'an nakoto na
ma tu'un Cristu, ti tüvi kùuni̱ kat-
itu'in yi ma nuu cha yā'a ma ndian
kùu meru yo ña cha kātitu'un ndra
yi, ta kīcha'a ndra jàkanaa ndra ma
ndian chìnuni tu'un Cristu.
21 Vati tiá va'a ña jà'i yi takua
kà'an yi te'en nuu ma tutu Ndioo:

Ma ndian takä'an kuii koto ma tu'un
ra;
ndiakan kùu ma ndian ni koto yi.
Ta ma ndian takä'an kuii kuni ma
tu'un ra;
ndiakan kùu ma ndian ni kutunini
yi,
kàti ma tutu Ndioo.

Paulu kàtitu'un ra naja kua ni ku'un ra ñuu Roma

22 Ta cha'a' ma tiñu jà'i i'ya kùu yi
ña, vaji kùuni̱ ku'in kunde'i ndo ma
nuu ìyo ndo, va nī kuu yi.
23 Va takua ma vitin cha jāchinu
ndioi ma tiñu jà'i ma iti' ñu'u' ñuu
i'ya. Yakan va kùuni ndioi ku'in
kunde'i ndo, ma takua chànini̱ ja'i yi
ma tatiempu niku.
24 Nde'o tu kùu ya'i kunde'i ndo
ma ora ni ku'in ma ñuu España. Ta
ora cha yā'a ndē'i ndo ma iti' kuà'in,
vaji tia tiempuni. Tajan nde'o tu kùu
tindee ndo yu'u ma tichi iti', ña na
kuu chaa va'i tandi'i ma ñuu nuu
kuà'in.
25 Va ma vitin, kuà'in ma ñuu
Jerusalén, ti ndisoi ma ndatiñu ña
sōkó na, kuenda ma ñivi Ndioo ña
ndoyo ndakan.
26 Vati ma ndian yüvi judíu, ña
chìnuni ña ìyo ma ñuu Macedonia ta
ñuu Acaya, nākaya ta'an na xu'un',
kuenda ña tachi na yi nuu ndian
nda'vi, ña kùu ñivi Ndioo ña ìyo ñuu
Jerusalén.
27 Vati iin ña va'a kùu ma ña jā'a
ma ndian yüvi judíu ikan, cha'a' ma
ndian judíu ña ìyo ñuu Jerusalén,
va ma ña ndicha kùu yi ña tàvi
ma ndian yüvi judíu ikan nuu na,
cha'a' ña nī'i na tu'un va'a Ndioo nuu
ndian judíu ikan. Yakan va töve ña
ka'nu kùu yi kuenda na tuva tia'vi
ndiko na chi'in ndatiñu a xu'un' ña
kùmani nuu ma ñivi.
28 Ta ora cha yā'a jāndondaa ndioi
ma tiñu i'ya, ta jāya'a ndioi ma
xu'un', nda'a' ma ndian ta'an yo ìyo
ñuu Jerusalén. Tajan ni ku'un ndioi
ma ñu'u' España, ta iti' ya'a kua'ani̱
ma iti' tikan, ni ya'i kunde'e yati̱ ndo.
29 Ta cha chìto va'i ña, ma ora ni
kunde'i ndo, ni chai nuu ndo chi'in
kua'a' tu'un va'a Cristu kuenda ña
ni ka'in yi nuu ndo, ikan na ja'ií ra
ndisaa yo chi'in yi.
30 Yakan va ndyo'o yani̱, ndava
nda chi'in sivi Racha'nu yo Jesu-
cristu, ta ndava nda chi'in ma Tati Ií
Ndioo ña ya'a kùuni ra nde'e ra ndo,
jànini̱ ndo ña kuta'an ndo chi'i̱n, jin

töve ìyo yatin ndo ora ndè'i tundo'o
ña kà'an ndo nuu Ndioo cha'i.
31 Na ndakan ndo nuu ma
Racha'nu Ndioo, ña na jakakú ra
yu'u nda'a' ma ndian tüvi chìnuni
tu'un Cristu ña ìyo ma iti' ñu'u'
Judea. Ta juuni na ndakan ndo nuu
ra, cha'a' ma ndatiñu ndisoi ña na
ja'a ra ña na ki'in va'a ma ndian kùu
ñivi Ndioo, ña ìyo ma ñuu Jerusalén
kuenda yi ndia.
32 Vati tu Ndioo kùuni ra, kùu
tindee ra yu'u, ikan na sii kuuni̱. Ta
kùu nindei ita'vi ma ora ni kunde'i
ndo nuu ìyo ndo.
33 Ta juuni ma Racha'nu Ndioo,
ra jà'a ña na koo va'a yo, na koo
ra chi'in ndo. Ta takan na kuu yi.
Amén.

16

Paulu tàchi ra saludu nuu ma ndian chìnuni ña nàkoto ra

1 Yu'u, kàtitu'in nuu ndo kuenda
ma ñata'an yo ña ya'a chìnuni ña
nàni Febe. Vati yakan nduva'a
tìndean ma ñivi chìnuni ña ìyo
kuenda ma veñu'u ñuu Cencrea.
2 Na ki'in va'a ndo kuenda ña
chi'in sivi ma Racha'nu, takua ìyo yi
ña ja'a ndo, cha'a' ña kùu ndo ñivi
Ndioo. Ta juuni na tindee ndo ña
chi'in tandi'i ma ña kumani nuan, ti
nduva'a cha tīndean kua'a' ñivi, ta
nda mai ndia.
3 Ta na ku'va ndo saludu kuendai
nuu ma ña'a nàni Priscila, ta nuu
ma ra iian, ra nàni Aquila, ti merui
kùu vi chi'in ma tiñu Cristu Jesuu
ndia.
4 Vati maa vi kùu vi ña chā'a vi vi
ña na nde'e vi tundo'o cha'i, ikan na
kakúi. Ta na yüvi uvaa yu'uni chà'a
ma ta'vindioo nuu vi, vati ndava nda
tandi'i ma ndian chìnuni ña tüvi kùu
judíu chà'a yi ndia.
5 Ta juuni na ku'va ndo saludu
kuendai nuu ma ndian chìnuni, ña
kùti'vi ta'an ma ve'e vi. Ta na ku'va
ndo saludu nuu ma ra yani ña ya'a
kùuni̱ nde'i ña nàni Epeneto. Vati
rakan kùu ma ra nunuu ña chīnuni
ma tu'un Cristu ma iti' ñu'u' Acaya.
6 Ta juuni na ku'va ndo saludu nuu
ma ña'a nàni Ndiya, ti ya'aga jàtiñu
ña kuenda ndo ndia.
7 Ta na ku'va ndo saludu nuu ma
ndra merui Andrónico, ta Junias,
ndra chūndii indukuni chi'i̱n ma
tichi vekaa, ti ndrakan ya'a ka'nu ma
ña jā'a ndra kuenda ma Racha'nu
Tatá yo, ta ndra ya'a iñu'u tañu
tandi'i ma ndra tatun Cristu kùu
ndra. Ta ji'naga ndrakan, chìnuni
ma tu'un Cristu kua yu'u.
8 Ta juuni na ku'va ndo saludu
nuu ma ra nàni Amplia, ra kùu iin
ra yani, cha'a' ña chìnuni ra tu'un
Racha'nu chito'o yo Cristu ndia.
9 Ta na ku'va ndo saludu nuu ma
ra nàni Urbanu, ra kùu meru yo
chi'in ma tiñu Cristu; ta na ku'va
ndo saludu nuu ma ra yani nàni
Estaquis, ra ya'a kùuni̱ nde'i ndia.
10 Ta na ku'va ndo saludu nuu
ma ra nàni Apeles, ra ndè'e yo ña
ndicha ña chìnuni va'a ra ma tu'un
Cristu. Ta juuni na ku'va ndo saludu
nuu ma ndian kùu ñivi ma ra nàni
Aristóbulu ndia.
11 Ta na ku'va ndo saludu nuu ma
ra ñui ña nàni Herodión, ta nuu ma
ndian kùu ñivi ma ra nàni Narcisu,
ndian chìnuni tu'un ma Racha'nu.
12 Ta juuni na ku'va ndo saludu
nuu ma ña nàni Trifena, ta Trifosa,
ti ñivi jàtiñu kuenda ma Racha'nu
Tatá yo kùu vi ndia. Ta na tachi ndo
saludu nuu ma ña ta'an yo ña nàni
Pérsida, ña nduva'a jàtiñu kuenda
ma Racha'nu.
13 Ta na ku'va ndo saludu ma ra
nàni Rufu, ra kāchin ma Racha'nu
kuenda ra, ta nuu ma ma'á ra ña
kùan takua kùu iin ma'á kuendai
ndia.
14 Na ku'va ndo saludu nuu ma
ra nàni Asíncrito, ta Flegonte, ta
Hermas, ta Patrobas, ta Hermes, ta
nda nuu tandi'i inga ndian chìnuni
ña ka'ìin chi'in ndra.
15 Ta na ku'va ndo saludu nuu ma
ra nàni Filólogo, ta nuu ma ña nàni
Julia, ta nuu ma ra nàni Nereo, ta
nuu ma ña ta'an ra, ta nuu ma ra
nàni Olimpas, ta nda nuu tandi'i ma
ndian kùu yani yo ña chìnuni ña
ka'ìin chi'in na ndia.

16 Ta na kañaʼa ndo chiʼin taʼiiʼiin
taʼan ndo ña chìnuni, ta kunumi ndo
na. Ta tandiʼi ma ndian chìnuni
tuʼun Cristu, tàchi na saludu nuu
ndo ndia.
17 Ndyoʼo yanı̱, yuʼu jàninı̱ ña na
jaʼa ndo kuenda nuu ndo chiʼin ma
ndian kùuni tavaniʼi siin ndo chiʼin
ma tuʼun ña siin kàa kua ma tuʼun
Ndioo ña kūtuʼva ndo. Na kun-
dachiyo ndo xiin na.
18 Vati yüvi tiñu nuu ma Rachaʼnu
yo Jesucristu kùu ma ña jàʼa na, ti
ma ña jàʼa na ikan kùu ma ña kùuni
maa na jaʼa na. Ta chiʼin ma tuʼun ña
yaʼa vita kàʼan na, ta chiʼin ma tuʼun
vii ña kàʼan na, jàndaʼviñaʼa na ma
ñivi vita anima.
19 Ta ndisaa ma ñivi cha chìto vaʼa
na, ña ndyoʼo chìnuni vaʼa ndo ma
tuʼun Ndioo. Ta chaʼa' yakan kùu yi
ña yaʼa chìsiı̱ chaʼa' ndo. Vati yuʼu
kùunı̱ ña na koo tuʼva ma chinituni
ndo, ta jaʼa ndo ma ña vaʼa, ta yüvi
ma ña tüvi vaʼa.
20 Ta ma Rachaʼnu Ndioo, ra chàʼa
ña na koo vii anima yo, ta numini
tava ra ma ndatu kuiʼna, ta jakanaa
ra yi, ikan na tüva jaʼa yi nïʼiin
nakuyi chata ndo. Ta ma Rachaʼnu
yo Jesuu, na kuʼva ra ma ñamani ra
nuu ndo.
21 Ta ma ra nàni Timoteu, ra kùu
merui chiʼin ma tiñu jàʼi, juuni tàchi
ra saludu nuu ndo chiʼin ma ra nàni,
Luciu, Jasón, ta Sosípater, ndra kùu
ñivi mai.
22 Ta nda yuʼu ra nàni Terciu ña
tàa ma tutu vali iʼya ña kàʼan Paulu,
juuni tàchı̱ saludu nuu ndo ña na
kumi ma Rachaʼnu ndo ndia.
23 Ta juuni tàchi ma ra nàni Gayu
saludu nuu ndo. Ta rakan chàʼa
ra kàvai ma nuu ìyo ra. Ta juuni
ma ikan chàʼa ra kùtiʼvi ma ñivi
chìnuni. Ta juuni tàchi ma ra nàni
Latu ma saludu nuu ndo chiʼin ma
ra tesoreru ma ñuu iʼya, ta chiʼin ma
ra yani yo ña nàni Cuartu ma nuu
ndo ndia.
24 Ta ma Rachaʼnu yo Jesucristu,
na jaʼií ra ndisaa ndo. Ta takan na
kuu yi. Amén.

Ma tuʼun nuu ndiʼinia ña kàʼan Paulu ña jàkaʼnu ra Ndioo

25 Ta na jakaʼnu yo ma Rachaʼnu
Ndioo, ra jaʼa ña na koo ndaa
yo, takua kàʼan ma tuʼun vaʼa ra
ña kàtituʼin nuu ndo chaʼa' ma
Rachaʼnu Jesucristu. Vati ma tuʼun
ña chīyo xeʼe chiʼin ma Rachaʼnu
Ndioo, takani cha ìyo yi ma chiʼin
ra nda antea ña jātuvi ra ma ñuñivi
niku.
26 Va vitin ma tuʼun ikan cha
jākoto ma Rachaʼnu Ndioo yi yo,
chaʼa' ma tutu Ndioo ña tāa ma ndra
kàʼan kuenda ra, ña kàʼan indukuni
takua kùuni ma Rachaʼnu Ndioo,
ra endee ìyo ndito. Yakan va ma
tuʼun xeʼe ña ìyo chiʼin ma Rachaʼnu
Ndioo iʼya niku, cha chītakuati yi
tandiʼi nuñuʼu' ñuñivi, kuenda ña
na chinuni na yi, ta jachiʼin na yi.
27 Ta ma Rachaʼnu Ndioo, ra
uvanuu ña ìyo ra yaʼa chìto ña
kāʼan, na jakaʼnu yo ra nani kivi, ta
ndisaa tiempu, kuenda ma Rachaʼnu
Jesucristu. Ta takan na kuu yi.
Amén.

Ma tutu nunuu ña tāa racha'nu Paulu kuenda ñivi chìnuni ña ìyo ñuu Corintu

Paulu tāa ra tutu i'ya kuenda ndian chìnuni tu'un Cristu ña ìyo Ñuu Corintu

1 Yu'u Paulu, ra kāchin Ndioo
ña na kui iin tatun ma Racha'nu
Jesucristu, ti takan kùuni maa ra ña
na ja'i. Yakan va yu'u chi'in ra yanio
Sóstenes,
2 tàa ndi tutu i'ya kuenda ndisaa
ndyo'o ndian chìnuni ña ìyo ñuu
Corintu, ti maa ndo kùu ma ndian
kùu ñivi Ndioo cha'a' ña ndākuu
ndo ndian ií jà'a ra. Ta takan kūu
ña kāchin Ndioo ndo ña na kuu
ndo ndian ií kuenda ra, indukuni
takua jà'a ra chi'in tandi'i nuu ndian
chìnuni tu'un ra ña ìyo nda nuu ni
kùuni. Vati ma Racha'nu Jesucristu
kùu ra ña chà'nda ra tiñu nuu yo
chi'in nuu ndisaa ndiakan ndia.
3 Ta Ndioo ra kùu Tatá yo chi'in ma
Racha'nu Jesucristu ra kùu chito'o
yo, na koso ra ma ñamani ra chata
ndo, ta na ja'a ra ña na koo vii ndo
chi'in ra ndia.

Racha'nu Cristu chà'a ra mamaa ña va'a nuu ma ndian kùu ñivi ra

4 Nani kivi ora chà'i ta'vindioo nuu
ma Racha'nu Ndioo kuenda ndo, ti
cha'a' ña ìyo ndo kuenda Jesucristu
kùu yi ña nì'i ndo ma ñamani Ndioo.
5 Ta cha'a' ña ndō'iin ndo chi'in
Cristu kùu yi ña chā'a ma Racha'nu
Ndioo ndatu ra nuu ndo, ikan na koo
va'a ma chinituni ndo, ta kàtitu'un
kachin ndo ma tu'un ra ndia.
6 Vati ma tu'un ña kātitu'in nuu
ndo cha'a' Cristu, cha ìyo yi ma tichi
anima ndo, ta vitin juu yi kùu ma ña
jàna'a yi nuu ndo.
7 Ta cha'a' ña'a kùu yi ña tüvi
kumani nuu ndo ma ña va'a nì'i ndo
nuu Ndioo ora ndàtu va'a ndo, nda
kati chaa ma kivi ña ni kichaa ndiko
ma Racha'nu Jesucristu.
8 Vati maa ma Racha'nu Ndioo ni
jakuenda va'a ra ndo endeeni, nda
kati ni chaa ma kivi ña ni kichaa
ndiko ra, ikan na tüvi ka'an ma ñivi
chata ndo ma ora ni kichaa ra.
9 Vati taku ma Racha'nu Ndioo iin
ra ndicha kùu ra ña jàchinu ra ma
tu'un kà'an ra, ti maa ra kùu ra ña
kàti ra ña na ndo'iin yo chi'in ma
se'e ra Jesucristu, ra kùu chito'o yo.

Na vä'a kesiin ndo iti' Ndioo tuva ndicha ña ñivi chìnuni kùu ndo

10 Ndyo'o yani, chi'in sivi Racha'nu
yo Jesucristu chìkain ñamani nuu
ndo ña na jando'iin tu'un ndo chi'in
ta'an ndo, ikan na tüva kanita'an
yu'u ndo chi'in na. Yakan va na koo
vii ndo, ta induku kuuni ndo chi'in
na ndia.
11 Kà'in takan chi'in ndo ndyo'o
yani, vati chītoi tu'un yu'u ma ndian
kùu ñivi ma ra nàni Cloé ña ya'a
kànita'an yu'u ndo chi'in ma ñivi
ta'an ndo ña chìnuni tu'un Cristu.
12 Ta chi'in ma tu'un ña chīni̱
ikan, kùuni katitu'in nuu ndo ña ìyo
ma ndian ìyo tañu ndo ña siin siin
chànini, ta te'en kà'an na: “Ndyu'u,
kùu ndi kuenda Paulu”, kàti na. Ta
ìyo inga ndo ña kà'an: “Ndyu'u kùu
ndi kuenda ma ra nàni Apolo”, kàti
ndo. Ta ìyo inga ndo ña kà'an:
“Ndyu'u kùu ma ndian ìyo kuenda
Petu'.” Ta ìyo inga ndo ña kà'an:
“Ndyu'u kùu ndi kuenda Cristu”,
kàti ndo.
13 ¿A chànini ndo ña uvi nuu
Cristu kùu ra?, kùuni ndo. Ta, ¿a
chànini ndo ña yu'u kùu ma ra
chī'í nuu kruu cha'a' ma kuati ndo?,
kùuni ndo. ¿A chànini ndo ña chi'in
sivi Paulu kùu yi ña kūnduta ndo?,
kùuni ndo. Va na yüvi takan kùu yi.
14 Ta cha'a' yakan kùu yi ña yu'u
chà'i ta'vindioo nuu ma Racha'nu
Ndioo, ña tüvi nī jakundutai nï'iin
ndo, ti uvanuu ma ndian jākundutai
kùu ma ra nàni Crispo, ta ra nàni
Gayu.
15 Va'ani ña töve kua'a' ndo
jākundutai, ti koto ka'an ndo ña
chi'in sivi̱ kùu yi ña jākundutai ñivi.
16 Ta juuni chàku'uni̱ ña
jākundutai ñivi ìyo ve'e ma ra nàni

Estéfana ndia, va na tüva chàku'uni̱
tuva ìyo inga ndo ña jākundutai.
17 Vati Cristu tüvi nī tachi ra yu'u
ña na jakundutai ñivi, ti tāchi ra
yu'u ña na katitu'in tu'un ra nuu
ndo. Yakan va na yüvi tu'un ña kèe
tichi chinituni mai kùu ma ña kā'in
chi'in ndo, titu takan kùu yi, tajan
kùuni yi ka'an yi ña na tüvi nda
kuenda kùu yi ña chī'í ma Jesucristu
nuu kruu cha'a' ma kuatio, tuva
takan chànini ndo.

Va'aga ña chànini Cristu kua chànini ma ñivi ìyo ñuñivi

18 Kua'a' ma ñivi ìyo kuati ña
kuà'an iti' andaya', chànini na ña:
chïto nda kuenda kùu yi ña chī'í ma
Cristu nuu kruu cha'a' ma kuatio,
chànini na. Va kuenda maa yo ña
kùu yo ndian chìnuni tu'un ra, cha
chìto va'a yo ña ni kakú yo, ti ndatu
Ndioo kùu yi.
19 Ta cha'a' yakan kùu yi ña te'en
kà'an yi nuu ma tutu Ndioo:
Ta ni jandi'i̱ ma chinituni ma ndian
chìto ña kà'an, kùuni na.
Ta takan naa ndi'i ma ña chànini na
jà'i.
Takan kàti Ndioo.
20 Va vitin tüva ndakutiñu ma
tu'un kà'an ma ndra ya'a chìto ña
kà'an. Ta juuni na tüva ndakutiñu
ma tu'un jàna'a ma ndra matru nuu
ma ñivi, ta ni ma ndra kànita'an
yu'u cha'a' ma ña ìyo ñuñivi i'ya
ndia, ti ma Racha'nu Ndioo cha jā'a
ra ma tu'un na ña kùu yi iin ña tüvi
ndakutiñu.
21 Vati ma Racha'nu Ndioo ìyo
kua'a' ma chinituni ra, vati ma ñivi
ìyo ñuñivi i'ya chi'in ma chinituni
maa na, na töve kuu kuta'an na ma
kua kuu koo nakoto na ma Ndioo.
Va ma ndian chìnuni ma tu'un ña
kàtitu'un ndi cha'a' ra, ndiakan kùu
ma ndian chā'a ra ña na nakoto
na ra, ti kùuni ra jakakú ra na,
vaji kuenda inga na, ma tu'un ña
kàtitu'un ndi töve nda kuenda yi,
chànini na.
22 Takua vitin ma ndian judíu,
endee chìkan na ña na ja'a Ndioo
ndatu ka'nu ña na nde'e na. Ta ma
ndian yüvi judíu ya'aga chàta'ani
na taso'o na ma tu'un ndian ìyo
chinituni ña ìyo ma ñuñivi i'ya ndia.
23 Va taku ndyu'u, kàtitu'un ndi
naja kua chī'í Racha'nu Cristu nuu
kruu. Yakan va cha'a' ma tu'un
kà'an ndi i'ya kùu yi ña ya'a xaani
ma ndian judíu kuni na yi, ta nda ma
ndian yüvi judíu, ndè'e na ndyu'u, ti
ma tu'un kà'an ndi tüvi nda kuàtiñu
yi, kùuni na.
24 Va taku ma ndian cha kāchin
Ndioo, jin kùu na ndian judíu, a
ndian yüvi judíu, va induku chìto
na ña Cristu kùu ma ndatu ma
Racha'nu Ndioo, ta chinituni ra ndia.
25 Vati ìyo ndian chànini ña cha'a'
ña ya'a ndava xini Ndioo kùu yi
ña jà'a ra takan, kùuni na. ¿A
tüvi chìto na ña ma Racha'nu Ndioo
kùu ma ra ìyoga chinituni kua ma
ñivi ñuñivi? Ta ìyo inga ndian
chànini ña ma Racha'nu Ndioo na
tüvi ñandee ra, kùuni na, va na tüvi
chà'a na kuenda ña rakan kùu ma ra
ìyoga ñandee kua ndisaa ma ndian
ìyo nuñu'u' ñuñivi i'ya.
26 Ndyo'o yani, yu'u kùuni̱ ña na
ku'va ndo kuenda ña vaji tiani ndo
kùu ma ndian ìyo chinituni tañu
ndian chìnuni, takua kà'an ma ñivi
ñuñivi, va maa ma Racha'nu Ndioo
kùu ma ra kāchin ndo, vaji takan
kùu ndo. Ta juuni na tüva kuu vaji
kà'an na ña tiani ndo kùu ma ndian
ndiso tiñu ka'nu, ta tiani ndo kùu ma
ndian vàchi tañu ma ndian kuika
ndia.
27 Ta cha'a' ña kà'an na takan kùu
yi ña kāchin ma Racha'nu Ndioo
ndyo'o ña kùu ndo ma ñivi ñuñivi
ña tüvi ìyo kua'a' chinituni, kuenda
ma ndian ya'a chìto ña kà'an, ta
kukanuu na nde'e na ndo, ta ju-
uni kāchin ra ndyo'o ña kùu ndo
ndian tüvi kua'a' ñandee, ikan na
jakukanuu ndo ma ndian ya'a ìyo
ñandee ña ìyo ñuñivi i'ya.
28 Ta cha'a' yakan kùu yi ña kāchin
ma Racha'nu Ndioo ma ndian nda'vi,
chi'in ma ndian tüvi ndakutiñu
kuenda ña na januu na ma ndian
ya'a chìto ña kà'an.
29 Ta takan kùu yi ña nï'iin yo
na küu jatayi maa yo yo nuu ma

Racha'nu Ndioo.
30 Vati maa ra kùu ra ña jāndo'iin
ra ndo chi'in ma Racha'nu Jesucristu
ña na kuu ndo ñivi ra. Ta juuni
ma Racha'nu Ndioo ikan, kùu ra ña
chā'a ra chinituni ra kuenda yo, ta
jāndaku ra yo ña kùu yo ndian ndaa
ta ií kuenda ma Racha'nu Jesucristu,
ti maa ra kùu ra ña jānaa ra kuati
yo niku.
31 Takan kūu ta cha'a' yakan kùu
yi ña ma tutu Ndioo te'en kà'an yi:
"Tu ìyo nda yo kùunio jaka'nu yo iin
nakuyi, va'aga ña na jaka'nu yo ma
Racha'nu", kàti yi.

2

Kàtitu'un Paulu naja kua chī'í Cristu nuu kruu

1 Ndyo'o yani, ora chā'in cha
kātitu'in ma tu'un ndaa ña ìyo xe'e
chi'in ma Racha'nu Ndioo nuu ndo,
tüvi nī ka'in yi chi'in tu'un nduva'a
va'a kà'an, ta ni chi'in ma tu'un
kà'an ma ndra ya'a chìto ña kà'an
nuu ndo ndia.
2 Vati ma ora chīyoi chi'in ndo,
tüvi nī nakaninḭ cha'a' inga ma tu'un
kuenda ña kātitu'in yi nuu ndo, ti
ma tu'un kātitu'in nuu ndo, kùu
mamaa ma tu'un ña kà'an cha'a' ma
Racha'nu Jesucristu takua kùu naja
kua chī'í ra nuu kruu.
3 Yakan va ma ora chāi nuu ìyo
ndo, ndava ndayui jà'a ña ya'a
ndasiḭ, ti tüvi ìyo kua'a' ñandei ma
ora ikan.
4 Ta ma ora kātitu'in ma tu'un
cha'a' Jesuu nuu ndo tüvi nī ku-
uni jandomanḭ ndo chi'in ma tu'un
kà'an ma ndra ya'a chìto ña kā'an,
ta ni chi'in tu'un nduva'a va'a kà'an,
vati tiá va'a ña jāndomanḭ ndo chi'in
ñandee ma Tati Ií Ndioo, ta chi'in
ma ndatu ma Racha'nu Ndioo ndia.
5 Takan jāna'i nuu ndo ti kùunḭ ña
na chinuni va'a ndo, cha'a' ma ndatu
ña ìyo chi'in Ndioo, ta tüvi cha'a' ma
tu'un kà'an ma ndra chìto ña kā'an
ña ìyo ma ñuñivi i'yani.

Ma Tati Ií ma Racha'nu Ndioo chà'a yi ña na nakoto yo ra

6 Va taku kuenda ma ndian cha
tīin va'a ma tu'un Ndioo, nuu ndi-
akan va chìniñu'u ndi kàtitu'un ndi
ma tu'un vii ña ìyo tichi chinituni
va'a ña chà'a ma Ndioo nuu ndi
chi'in na. Va siin kàa ma tu'un kà'an
ma ndra chìto ña kā'an, chi'in ma
tu'un kà'an ma ndra kumitiñu, kua
ma tu'un kà'an ndyu'u. Vati ndyu'u
siin kua chànini ndi, va ni keta iin
kivi ña ndisaa ndiakan ni jandi'i ra
nuu na.
7 Takan kàtitu'un ndi nuu ndo, ti
ma Racha'nu Ndioo, ndicha va'a ña
ìyo iin tu'un xe'e ña chìto ra, nda
antea ña jātuvi ra ma ñuñivi i'ya. Va
ma tu'un ikan tüvi nī cha'a ra ña na
koto nï'iin ñivi yi niku, vaji ma ña
kùuni ra kuenda yo cha'a yi ña na
kuu yo ndian ka'nu takua kùu ra ma
nuu ìyo ra.
8 Yakan va ma tu'un i'ya kùu yi ña
tüvi nī kutunini ma ndra kumitiñu,
ña ìyo ma ñuñivi i'ya yi. Ti tu ndicha
ña kūtunini ndra ma ña kùuni yi
ka'an yi, na tüvi ìyo yi ña ka'ni
ndra ma Racha'nu nuu kruu niku, ra
nduva'a kuii ka'nu.
9 Ta cha'a' yakan kùu yi ña, te'en
kà'an yi nuu ma tutu Ndioo:

Kuenda ma ndian kùuni na nde'e na
ma Racha'nu Ndioo,
cha ìyo tu'va iin ña ka'nu kuenda na
jà'a ra,
Ta yakan nï'iin ñivi takä'an nde'e na
yi, ta ni ña takä'an taso'o na
yi,
ta takä'an nakanini na yi ndia, ti iin
ña ya'a ka'nu kùu yi kuenda
na.

10 Va ma tu'un xe'e i'ya, kùu yi
ña chā'a ma Racha'nu Ndioo ña na
jakoto ma Tati Ií ra yi ndi, ti ma Tati
Ií ikan, kùu yi ña chìto yi tandi'i ma
tu'un ña chànini ra, ta nda ma tu'un
ya'a indii xe'e ña ìyo tichi anima ra
ndia.
11 Ta nï'iin na küu koto na naja
kua chànini inga ñivi, ti ta'ii'iin na
chìto maa na naja kua chànini na.
Yakan va indukuni takan kùu yi
chi'in ma Racha'nu Ndioo, ti uvaa
ma Tati Ií ra kùu ma ra chìto va'a
naja kua chànini ra ndia.

12 Va taku maa ndi, ti tüvi nī
tiin ndi ma kua chànini ma ñivi
ñuñivi i'ya, vati tīin ndi ma kua
kà'an ma Tati Ií ña vàchi kuenda
Ndioo, kuenda ña na kutunini ndi
naja kua kùu ma ñamani Ndioo ña
chā'a saani ra nuu ndi.
13 Takan kàtitu'un ndi nuu ndo,
ti kua ikan jāna'a ma Tati Ií Ndioo
nuu ndi. Vati na yüvi ma tu'un
vàchi tichi chinituni maani ndi kùu
yi ña kàtitu'un ndi yi nuu ndo
ndia. Yakan va kua ikan kùu yi
ña kàtitu'un ndi ma tu'un ña jāna'a
ma Tati Ií Ndioo nuu ndi, ikan na
kuu nakoto kachin va'a ga ndo ma
Racha'nu Ndioo.
14 Ti ma ndian takä'an nakoto na
ma Racha'nu Ndioo, na tüvi chìto na
naja kua ìyo ma Tati Ií ra, ta na küu
kutunini na yi, ti kùu yi takua kùu
iin ndian tivi xini kuenda na, vati
ma Tati Ií Ndioo tüvi ìyo yi chi'in na.
15 Va taku ma ndian ìyo ma Tati Ií
Ndioo chi'in, ndiakan kùu kutunini
na tandi'i yi, ta ma ndian töve ma
Tati Ií chi'in, ndiakan töve kùu ki'in
na kuenda ma ndian ìyo ma Tati Ií
Ndioo chi'in, ti na küu kutunini na
yi.
16 Ta cha'a' yakan kùu yi ña te'en
kà'an yi nuu ma tutu Ndioo:

Nï'iin ñivi tüvi chìto na naja kua
chànini ma Racha'nu Ndioo,
ta nï'iin ñivi tüvi nī jana'a nuu ra
ndia.

Vaji takan kùu yi va maa yo chànini
yo takua chànini Cristu, ti ìyo ma
Tati Ií Ndioo chi'in yo.

3

Paulu jàkuu ra tiñu kuenda ma Racha'nu Ndioo

1 Ndyo'o yani, ora chīyoi chi'in ndo
ta kātitu'in ma tu'un Ndioo nuu ndo,
nī kuu katitu'un kachin yi, takua ìyo
yi ña kàtitu'in yi nuu ma ndian ìyo
Tati Ií Ndioo chi'in, ti mamaa ña jà'a
ma ñivi ñuñivini kùu ma ña jà'a
ndo. Ta kumaniga chinituni ndo,
ti jà'a ndo takua jà'a ma ndiakuati
ña ìyo kuenda Cristu ña kumani
chinituni, kua ikan jà'a ndo.
2 Takan kūu yakan va chi'in ma-
maa tu'un ta'ani kātitu'in yi nuu
ndo, ti na küu ja'a ndo kutunini ndo
ma tu'un ña kàtitu'in nuu ma ndian
chìnuni va'a, vati jà'a ndo takua
jà'a ma ndiakuati ña ya'a ndava
xini, ti kumaniga koto ndo ma tu'un
ka'nuga. Ta nda ma vitin, juuni
takä'an kuu ja'a ndo yi ndia.
3 Ta töve tandikun va'a ndo ma
iti' Tati Ií Ndioo, vati tava juuni
jà'aga ndo takua jà'a ma ndian ìyo
ñuñivi ña kànita'an yu'u na chi'in
ta'an na, ta tixin ndo nde'e ndo ta'an
ndo. Ndicha kuii ña induku kùu ndo
takua kùu ndian ìyo ma ñuñivini.
4 Vati taku ma ora kà'an ndo ña:
“Ndian jàkua'a chi'in Pauluni kùu
ndyu'u”, kati ndo. Ta ìyo inga
ndo ña kà'an te'en ndia: “Ndian
jàkua'a chi'in Apoloni kùu ndyu'u”,
kàti ndo. Ndisaa ma ña kà'an ndo
takan töve va'a yi, ti kùu yi takua
kà'an ma ñivi ìyo ñuñivini.

5 ¿A tükuii chà'a ndo kuenda ña
ni yu'u Paulu, ta ni Apolo, tüvi ìyo yi
ña jaka'nu ndo ndi?, ti ndra jàkuu
tiñu Cristuni kùu ndi. Ta cha'a'
ndyu'u kùu yi ña chìnuni ndo tu'un
ma Racha'nu. Yakan va ta'ii'iin ndi
jātiñu va'a ndi chi'in ma tiñu chā'a
ra nuu ndi.
6 Taku ma tu'un Ndioo kùu yi
takua kùu ma chiti tàchio. Yakan va
ma tiñu jà'a ndi kùu yi ña: Yu'u kùu
ma ra chàkin yava tu'un ikan ma
tichi anima ndo, ta ma ra merui ra
nàni Apolo, rakan kùu ma ra chōso
cha'a' yi. Va ma Racha'nu Ndioo, kùu
ma ra jakua'nu yi ma tichi anima
ndo.
7 Yakan va ni ma ndra tàchi, ta
ni ma ndra chòso cha'a' yi, na tüvi
ka'nu nduva'a kuii kùu ndra kuenda
Ndioo, ti yüvi tiñu ka'nu kùu ma ña
jà'a ndra kuenda ra. Vati uvanuu
Ndioo kùu ra ña ya'a ìyo kuenda ra,
ti rakan kùu ra jàkua'nu ra ma yava
ña chàkin ndra.
8 Vati taku ma ndra tàchi, chi'in
ma ndra chòso cha'a yi, indukuni
kùu ma tiñu jà'a ndra kuenda ma
Racha'nu Ndioo, vaji tiá iti' nuu ni
ku'va ra ya'vi nuu ta'ii'iin ndra cha'a'

ña naja kua jātiñu ndra ma tiñu ra.
9 Yakan va, maa ndi kùu ndi
ña jàtiñu ndi kuenda ma Racha'nu
Ndioo, ta maa ndo kùu ndo takua
kùu ma ñu'u' nuu tachio ña kùu
chito'o ra yi, ta kùu ndo takua kùu
ma iin ve'e ña ja kīcha'a ra jàva'a
ra ndia.
10 Yakan va ma Ndioo chā'a ra tiñu
nui ña kùu yi ña yu'u kùu ma ra
kātitu'un ma tu'un Ndioo nuu ndo,
ta kùi takua kùu ma ra nunuu já
kīcha'a jàva'a cha'a ma ve'e, va vitin
cha ìyo inga tuku ma ndra chaa ña
kàtitu'un yi nuu ndo. Ta ndrakan
ìyo yi ña ja'a va'a ndra kuenda nuu
ndra chi'in ma tiñu jà'a ndra siki ma
ve'e ña jàva'a ndra.
11 Vati ma cha'a' ve'e ikan kùu yi
ma Jesucristu. Ta nï'iin yo na küu
java'a yo inga tuku yi ma nuu cha
kūva'a yi.
12 Ta siki ma cha'a ve'e ikan, kùu
ja'a yo ma tiñu va'a, a tiñu ña tüvi
va'a, vati kùu ja'a yo yi chi'in oro,
chi'in plata, a chi'in yuu tacha ndia.
Ta juuni kùu ja'a yo siki yi chi'in ita,
chi'in yutun, a chi'in tiama itu ndia.
13 Ta ikan jan, ni keta ndio ma kivi
ña ni kichi ndio ma Racha'nu Cristu,
ña vàchi jàkutuni ra ma kuati yo. Ta
ma kivi ikan ni jana'a yi iin ku'va
nuu yo tu va'a a vä'a' kùu ma tiñu
ña jà'a ta'ii'iin yo. Takan ni ja'a ra
takua jà'a yo ora ti'o ma ñu'ú ve'e
ña jàkuva'a yi chi'in ma ndatiñu ña
ti'o chi'in yi nde'o a kayu yi a töve.
14 Ta tu ìyo nda yo jā'a ma tiñu
va'a ña tüvi ni kayu jà'a ma ñu'ú
ikan, ni ni'o ya'vi yo.
15 Ta tu ìyo tiñu jā'a yo ña kāyu
yi cha'a' ña tüvi va'a jā'a yo ma tiñu
ikan, ni janaa ndi'i ma Racha'nu nuu
yi, vaji maa ndra kùu kundee ndra
kakú ndra nuu ma ñu'ú vaji janda
kaan ni'ni nia ndra.
16 ¿A tüvi chìto ndo ña maa ndo
kùu ma veñu'u Ndioo, cha'a' ña ìyo
ma Tati Ií ra chi'in ndo?
17 Ta tu ìyo nda yo jàndi'i nuu ma
veñu'u Ndioo, juuni Ndioo ni jandi'i
ra nuu ma ndian jandi'i nuu yi ndia,
ti ma veñu'u Ndioo ya'a ií yi, ta ma
veñu'u ikan kùu maa yo.
18 Ta juuni koto kü'va ndo ña
janda'viña'a inga ñivi ndo chi'in ma
tu'un kà'an na, ti tu ìyo nda ndyo'o
chànini ña ya'a chìto ndo ña kà'an
ndo nuu ma ñivi ìyo ñuñivi i'ya,
kùuni ndo. Tiá va'a ña na jaña ndo
ma kua chànini ndo, ikan na ni'i ndo
ma chinituni va'a ña ìyo chi'in ma
Racha'nu Ndioo kuenda ndo.
19 Vati ma tu'un ìyo tichi chinituni
ma ndian chìto ña kā'an, na tüvi
nda kuenda yi kuenda Ndioo. Vati
nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi
cha'a' ndiakan: “Ma ndian kà'an
ña ya'a ìyo chinituni na, kùuni na,
juuni maa na ni koyo na tichi ma
trampa kini ña jà'a ña chànini na ña
chìto na”, kàti yi.
20 Ta juuni ìyo inga tuku nuu kà'an
yi te'en nuu ma tutu Ndioo ndia:
“Racha'nu Ndioo kùu ra ña chìto
va'a ra ña ndisaa tu'un ìyo tichi
chinituni ma ndian chìto ña kà'an,
na tüvi nda kuàtiñu yi kuenda ra”,
kà'an ma tu'un Ndioo.
21 Yakan va, nï'iin ndo tüvi ìyo
yi ña jatayi ndo ndo cha'a' ña
jàchi'in ndo ma tu'un kà'an ma ñivi
ñuñivini. Vati ndisaa ma ña ìyo ma
nuñu'u' ñuñivi i'ya, kuenda ndo kùu
yi:
22 taku yu'u Paulu chi'in Apolo,
chi'in Petu' ndia, ìyo ndi kuenda na
katitu'un ndi tu'un ma Racha'nu nuu
ndo. Ta nda ma nuñu'u' ñuñivi i'ya,
juuni ña'a ndo kùu yi, na tüva kùu
vaji ndian cha chī'í, a ndian ndito,
va nda vitin ta iti' nuu, ndisaa yi kùu
yi kuenda maa ndo,
23 ti ndyo'o kùu ndo kuenda
Cristu, ta Cristu kùu ra kuenda ma
Racha'nu Ndioo.

4

Paulu kàtitu'un ra naja kua ìyo yi ña kuiso ma ndra kùu tatun Jesucristu tiñu

1 Takan kūu yakan va cha chìto
va'a ma ñivi naja kua jàkuu ndi tiñu
kuenda Cristu, ta naja kua jākuiso
ra tiñu ndi ña na katitu'un ndi ma

tu'un xe'e ña indii anima Ndioo
chi'in kua'a' va'a ñivi ndia.
2 Yakan va ndisaa ndyu'u ña ndiso
tiñu ña kùu tatun Cristu, ìyo yi ña
ja'a ndi ña jachinu ndi ma tiñu takua
kùuni ma Cristu ja'a ndi.
3 Ti taku yu'u Paulu, na tükuii
nakanini̱ cha'a' ña tìsokuati ndo
yu'u, a ma ndra kumitiñu ña ìyo
nuñu'u' ñuñivi i'ya, vaji tu mai
tìsokuati chata juuni mai, töve nda
kuenda kùu yi tu takan jà'i ndia.
4 Yakan va töve chà'i kuenda ña
tu ìyo ma ña töve va'a jà'i. Ta na
yüvi cha'a' ña chànini̱ takan, ña tüvi
kùuni yi ka'an yi ña ma ña jà'i kùu
yi ña va'a. Va uvanuu ma Racha'nu
Ndioo kùu ra ña kùu jakutunini ma
ña jà'i, a ña va'a a ña töve va'a kùu
yi.
5 Ta koto tïsokuati ndo ndi antea
ña kichaa ma Cristu, tiá va'a ña na
kuatu ndo ña na jana'a maa ma
Racha'nu yi ora ni kichi ra. Vati
maa ra kùu ra ña ni kati ra ma ña
ndaa, ta ma tu'un xe'e ña chànini yo
ndia. Ta ikan jan ni ku'va ndio ma
Racha'nu Ndioo ma ya'vi yo, ta takan
tiñu'u ra yo tuva ma tiñu jā'a yo va'a
yi a tüvi.
6 Yakan va ndyo'o yani, ndisaa ma
tu'un ña ja kātitu'in i'ya ña va'a
maa ndo kùu yi, takua kùu iin ña
kà'an yi cha'a' juuni mai, ta cha'a' ra
nàni Apolo ndia. Kua ikan ìyo yi ña
kutu'va ndo koo ndo takua kà'an ma
tutu Ndioo, ta tüvi kanduu ja'a ndo
tiá takua kà'an ma tutu Ndioo. Ta
koto jändotayi ndo ndo cha'a' nda
ñivi nikuuni ñivi jàna'a nuu ndo,
ta takan kà'an ndo chata ma inga
ndian ta'an ndo.
7 Va na tüvi va'a jà'a ndo ña kà'an
ndo ña ndian va'aga kùu iin ndian
ta'an ndo kua inga ma ndian ta'an
ndo. ¿A tüvi chìto ndo ña ndisaa ma
ña ìyo chi'in ndo, mamaa ña chā'a
Ndioo nuu ndo kùu yi ña kà'an ndo
takan? Ta tu ndicha ña takan kùu
yi, ¿ta naja jàka'nu ndo ndo tuva ma
ña nī'i ndo, töve iin ña kīchi nda'a'
juuni maa ndo kùu yi?
8 Ndyo'o chànini ndo ña cha ìyo
ndisaa ma ña chiniñu'u ndo, kùuni
ndo, ta chi'in ma ña kuika ndo ndia.
Ta cha'a' yakan kùu yi ña na tüva
chiniñu'u ndo ndyu'u, kùuni ndo.
¡Va na yüvi takan kùu yi!, ti tu
ndicha ña takan kùu yi, tajan nda
ndyu'u ìyo yi ña koo va'a ndi chi'in
ndo ma nuu chà'nda ndo tiñu ndia.
9 Ta cha'a' yakan kùu yi ña yu'u
chànini̱ ña ndisaa ndyu'u ndra kùu
tatun Jesucristu, cha ndākoo ma
Racha'nu Ndioo ndi ña na nde'e
ndisaa ma ñu'u' ñuñivi ndi, taku
nda ndian kùu ma ñivi, ta nda ma
tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo ndia,
ora chakan na ndyu'u takua kùu
ma ndian jākanaa ma kuati ndi, ta
chūnaa na ndyu'u ña jànde'e na
tundo'o nda kati ka'ni na ndi.
10 Yakan va cha'a' ña ya'a chìnuni
ndi tu'un Cristu kùu yi ña kà'an
ma ñivi ña ndian tivi xini kùu ndi,
kati na. Ta ndyo'o kùu ndo ma
ndian ya'a ìyo chinituni, kati na. Ta
juuni chànini na ña ndyo'o ya'a ìyo
ñandee ndo, ta ndyu'u tüvi. Ta
juuni ya'a chàta'ani ma ñivi tiñu'u
na ndo, ta ndyu'u java kà'an ndaani
na chata ndi.
11 Ta nda ma nda vitin, juuni ndo'o
ga ndi tama', ti tüvi nì'i ndi ña kachi
ndi, ta nàtii ndi takuii, ta kùmani
ja'ma ku'un ndi, ta ya'a jànde'e na
tundo'o ndi, ta kùmani ve'e koo ndi
ndia.
12 Ta ya'aga cha chìtatu ndi jà'a ña
ya'a ni'i jàtiñu ndi chi'in nda'a' ndi.
Ta ma ora kànduva'a ma ñivi ndi,
ta ndyu'u kà'an viviini ndi chi'in na.
Ta ora jànde'e ma ñivi tundo'o ndi,
ta ndyu'u jàndeeni ndi ndia.
13 Ta ora kà'an ma ñivi ña ndian
kini kùu ndi, ta ndyu'u kà'an viviini
ndi chi'in na. Takan kūu yakan va
kùu ndi takua kùu ma ñuma ña kèe
kuñu yo, a ma cha'an ña chàta ma
ñivi, ta kua ikan jà'a na ma nda vitin
ndia.
14 Ndyo'o yani, ndisaa ma tu'un
ña kàtitu'in nuu ndo nuu ma tutu
i'ya, tüvi kà'in yi kuenda ña na
kukanuu ndo, vati kà'in yi kuenda
ña jàkuninai ndo, ti ya'a kùuni̱ nde'i

ndo, takua kùunı̱ nde'i iin ma ndian
kùu se'e mai.
15 Yakan va vaji ìyo kua'a' mii ndra
matru ña jàna'a nuu ndo cha'a' ña
naja kua ìyo Cristu, va tüvi kùuni
ndra nde'e ndra ndo, takua kùuni
ma ndian kùu tatá ndo nde'e ra ndo.
¿A tüvi chà'a ndo kuenda ña yu'u
kùi takua kùu ma iin tatá ndo cha'a'
ña kàtitu'in ma tu'un Jesucristu ña
kà'an naja kua kùu kakú ndo?
16 Yakan va chìkain ñamani nuu
ndo ña na ja'a ndo takua jà'i.
17 Ta cha'a' ña'a kùu yi ña tàchı̱
ma ra nàni Timoteu, iin ra ya'a
kùunı̱ nde'i ña kùu takua kùu iin
ra se'i cha'a' ña ya'a chìnuni ra
ma tu'un ma Racha'nu. Yakan va,
ra'ya kùu ra ña ni katitu'un ra nuu
ndo naja kua jàtiñui kuenda Cristu
Jesuu, ta naja kua jàna'i ma tu'un
ma Racha'nu nuu ndisaa ma ndian
chìnuni nuu kùti'vi na ma ninii iti'
chàkunui.
18 Vati ìyo ndian ìyo tañu ndo
ña cha kīcha'a na jàtayi na na, ti
chànini na ña na tüvi ni kunde'e
ndikoi ndo inga cha'a', kùuni na.
19 Va tu ma Racha'nu kùuni, tajan
kùu ku'in kunde'i ndo ma nuu ìyo
ndo tiá numini ma kua chànini. Ta
ikan jan ni nde'e ndioi ma ña ni ja'a
ma ndian jàtayi. Ta na yüvi yakani,
ti nda ma ña ni ka'an na ni nde'i ta
juuni ni nde'i tu ndicha ña a ìyo ma
ndatu Ndioo chi'in na a töve ndicha,
ndia.
20 Ti tu ndicha ña chà'a na ña na
ka'nda Ndioo tiñu nuu na, tüvi ìyo yi
ña ka'an na yi chi'in tu'un yu'u mani
na, ti ìyo yi ña jana'a na ma ña jà'a
na chi'in ndatu ña chā'a Ndioo nuu
na.
21 Yakan va naja kua chànini ndo,
¿a ìyo yi ña jande'i tundo'o ndo ma
ora ni chai?, kùuni ndo. ¿A tiá va'a
ña na vii na nde'i ndo, ta kuunı̱ nde'i
ndo?, kùuni ndo.

5

Paulu kàtitu'un ra naja kua ìyo yi ña koo ma ndian kini xini chi'in ma ndian kùu ta'an na

1 Ta yu'u chìtu'in ña ìyo iin ra ìyo
tañu ndyo'o ndian chìnuni ña ndàka
ra juuni ma ma'á ka'nu ra, ta yakan
ti iin kuati ya'a ka'nu kùu yi ña ni
ma ndian tüvi chìnuni, tüvi jà'a na
takan ndia.
2 Yakan va na tüvi va'a jà'a ndo
ña jàndaku tayi ndo ndo cha'a' ma
kuati ña jà'a ra, tiá va'a ña na nda'vi
kùuni ndo, ta tavani'i ndo ra ma nuu
jàka'nu ra Ndioo chi'in ndo.
3 Ndicha va'a ti tüvi ìyoi chi'in ndo,
va ìyoi chi'in ndo chi'in chinitunı̱. Ta
chi'in ma chinitunı̱ cha tīsokuatı̱ ma
ra jà'a ña kini ikan, va na yüvi cha'a'
ña tüvi ìyoi chi'in ndo, ta kùuni ndo
ja'a ndo ma ña tüvi va'a, vati na ja'a
ndo ma ña va'a takua jà'a ndo yi ma
ora ìyoi chi'in ndo.
4 Yakan va na kuti'vita'an ndo
chi'in sivi ma Racha'nu yo Jesu-
cristu, ta ma ikan yu'u ni koi chi'in
ndo chi'in chinitunı̱, ta juuni ni koo
ma ndatu ma Racha'nu Jesucristu
chi'in ndo ndia.
5 Ta ikan jan ma ra jà'a ndio ma
kuati ikan, ni ti'i ndio ndo ra nda'a'
ma Satanaa, kuenda ña na jande'e
ji'nán' tundo'o ra, ikan na ndakoo
ra ma kuati jà'a ra, ta kuu jakakú
ma Racha'nu Jesucristu ra ma ora ni
kichaa ndiko ra.
6 Yakan va na tüvi va'a jà'a ndo ña
jàtayi ndo ndo, chi'in ma kuati jà'a
ra. ¿A tükuii chà'a ndo kuenda ña
ìyo iin tu'un kà'an ña chi'in ita'vini
ma yuchan iya, kùu janandaa yi ma
yuchan paan?, kàti yi.
7 Yakan va na tavani'i ndo ma
yuchan iya chiya kini ña ìyo ma
tañu ndo, ikan na ndakuu ií ndo,
ti maa ndo kùu ndo takua kùu
ma paan chaa ña chàcho ma kivi
viko pakua ña tüvi kì'vi yuchan iya
tichi, ti Cristu kùu ra takua kùu ma
mvechala ña chàcho ma viko pakua,
ti sōkó ra ra, ta chī'í ra cha'a' ma
kuati yo.
8 Takan kūu yakan va na sii kuuni
yo kuenda ma Racha'nu Ndioo, ta
jaka'nu va'a yo ma viko pakua, ti
tüva kuu yo takua kùu ma yuchan
iya cha'nu, ti tüva endeeni ja'a yo

kuati chi'in ma ñivi. Va vitin cha kùu yo takua kùu ma paan chaa ña tüvi kì'vi yuchan iya tichi, ti cha jà'a yo mamaa ña va'a, ta ndicha.

9 Ta nuu ma inga tutu ña tāchi̱ nuu ndo niku, kà'an yi ña, na tüva ìyo yi ña kuta'an ndo chi'in ma ndra tondo ña kì'vi chi'in ñivi ña'a yüvi ñasi'i ndra, ta ñivi ña'a tondo ña kì'vi chi'in ndra'ii yüvi ii vi ndia.

10 Va ma tu'un ña já kātitu'in nuu ndo tüvi kùuni yi ka'an yi ña na jachiyo ndi'i ndo nuu ndisaa ma ndian töve chìnuni jà'a kuati ña ìyo ma ñuñivi i'ya. Va taku nuu ma ndra kì'vi chi'in ñivi ña'a ña yüvi ñasi'i ndra, a ñivi ña'a ña kì'vi chi'in ndra'ii ña yüvi ii vi, a ndian kùuni nde'e ndatiñu inga ñivi, a ndian su'u, a ndian jaka'nu ma ndioo yutun ií. Vati tu ndicha ña ìyo yi ña kesiin ndo nuu ma ndian jà'a ma kuati i'ya, na küu koo ndo ma ñuñivi i'ya, ti ndanikuni ìyo ma ndian jà'a takan.

11 Ta ma ña kūuni̱ kàtitu'in nuu ndo, kùu yi ña, na ndö'iin ga ndo chi'in ma ndian kà'an ña ndian chìnuni kùu na, tuva juuni jà'aga na takua jà'a ma ndian tüvi chìnuni. Vati ma kuati jà'a ma ñivi ña'a, a ndra'ii, kùu yi ña kì'vi ndra chi'in ñivi ña'a yüvi ñasi'i ndra, ta ñivi ña'a chi'in ndra'ii yüvi ii vi ndia. Juuni ma ndiakan kùu na ña kùuni na nde'e na ma ndatiñu inga ñivi, ta jàka'nu na ma ndioo yutun ií, ta vata na, ta chì'i na ndixi, ta su'u na ndia. Yakan va chi'in ma ndian ta'an yo ña chìnuni ña jà'a takan, na ndö'iinga ndo chi'in na, ni ña kachi ndo chi'in na.

12 Takan kàti yu'u, ti taku maa yo ña kùu yo ndian chìnuni tu'un Cristu, na tüvi tiñu ndiso yo kùu yi ña jàkutuni yo ma kuati ma ndian tüvi chìnuni.

13 Vati maa ma Racha'nu Ndioo kùu ma ra ìyo yi ña tisokuati ra na. Va taku maa ndo ìyo yi ña tisokuati ndo ma ndian chìnuni ña ìyo tañu ndo, ta cha'a' ña'a kùu yi ña ìyo yi ña tavani'i ndo ma rakan ña jà'a kuati ña ìyo tañu ndo.

6

Nuu kà'an Paulu ña töve va'a taan ma ndian chìnuni tu'un Cristu kuati chata ta'an na nuu ma ndra kumitiñu

1 Tuva kànita'an yu'u ndo chi'in juuni ma ñivi ta'an ndo ña chìnuni, koto kü'un ndo kujakutunini ndo ma kuati ikan nuu ma ndra kumitiñu, tuva yüvi ndra kumitiñu ña chìnuni tu'un Ndioo kùu ndra. Va'aga ña na nanduku ndo ma ndra yanio ña chìnuni ña na jakutunini ndra ma kuati ikan.

2 ¿A tüvi chìto ndo ña juuni maa ndyo'o ndian kùu ndian chìnuni, ni ku'va Ndioo ña na jakutunini ndo ma kuati ìyo chi'in ma ñivi ìyo ñuñivi i'ya tiá iti' nuu?, ña jà'a ndo takan. Yakan va tu takan ni ja'a ndo ma tiá iti' nuu, tajan kùuni yi ka'an yi ña juuni takan ìyo yi ña jandondaa ndo ma kuati vali ña jà'a ma ndian ta'an ndo ña chìnuni tiempu vitin ndia.

3 ¿A tüvi chìto ndo ña ndisaa maa yo chìnuni, kùu tisokuati yo, nda ma ndian kùu tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, tuva tüvi va'a jà'a yi ndia? Ta cha'a' yakan kùu yi ña juuni kùu ja'a yo jandondaa yo, nda ma kuati ìyo chi'in ma ñivi ìyo ñuñivi i'ya ndia.

4 Tatu takan jà'a ndo, tajan kùuni yi ka'an yi ña na tüvi va'a jà'a ndo ña chiniñu'u ndo, ña na jandondaa ma ndra kumitiñu ma kuati ndo, tuva yüvi ndra chìnuni kùu ndra.

5 Takan kà'in chi'in ndo, ikan na koo ta'an tukanuu nuu ndo. ¿A nï'iin ma ndra kùu yanio ìyo ndatu, a chinituni ndra ña kuu jandondaa na ma kuati jà'a ndo?, ña jà'a ndo takan, kùuni ndo.

6 Vati ndyo'o ndian chìnuni töve va'a jà'a ndo ora kànita'an ndo chi'in juuni ma ndian chìnuni ta'an ndo, va kiniga kùu yi kuenda ndo ora kuàti'i ndo ma kuati ikan nuu ma ndra kumitiñu na jandondaa ndra yi, ta ndrakan yüvi ndra chìnuni kùu ndra ndia.

7 Ta cha'a' ña tüvi ìyo va'a ndo
chi'in ma ndian kùu ta'an ndo ña
chìnuni. Cha'a' yakan kùu yi ña töve
koo vii ndo chi'in na takua kùuni
Ndioo. Va'aga ña na jandeeni ndo
ma kuati ja'a na chata ndo chi'in ma
ndian kùu ta'an ndo, ta ku'va ndo ña
na su'u maa na nuu ndo.
8 Va tava maa ndo na tüvi jà'a ndo
takan, ti java vi'a maa ndo kùu ma
ndian jà'a kuati, ti su'u ndo nuu ma
ndian kùu ta'an ndo.
9 ¿A tüvi chà'a ndo kuenda ña ma
ndian jà'a ma kuati kua takan, na
tüvi ni ni'i na nuu koo na chi'in
Ndioo nuu chà'nda ra tiñu? Yakan
va koto kü'va ndo ña jànda'viña'a
juuni ma meru ndo ndo. Vati taku
ma ndra'ii ña kì'vi chi'in ma ñivi
ña'a yüvi ñasi'i ndra, ta ma ñivi ña'a
ña kì'vi chi'in ma ndra'ii yüvi ii vi,
ta chi'in ma ndian jàka'nu ma ndioo
yutun ií, ta chi'in ma ndra si'i,
10 ta ni ma ndra su'u, ni ma ndian
kùuni nde'e ndatiñu inga ñivi, ni
ma ndian chìní jà'a ndixi, ni ma
ndian chàta'ani ka'an tu'un vata, ta
ni ma ndian chàta'ani janda'viña'a;
ndisaa ndiakan na tüvi ni ni'i na nuu
koo na chi'in Ndioo nuu chà'nda ra
tiñu.
11 Nda ndyo'o ndian chìnuni vitin,
juuni takan jā'a ndo niku, va tava
ma vitin cha ndākuu ií anima ndo
jā'a ma Ndioo, ta cha jānandoo
ra ndo, ta jāndondaa ra ndo ndia,
chi'in sivi ma Racha'nu yo Jesu-
cristu, ta chi'in ma Tati Ií ra, cha'a'
ña cha ndō'iin ndo chi'in ra.

Ìyo yi ña kumi va'a yo ma kuñu yo cha jā'ií ma Racha'nu Ndioo yi

12 Chīnitu'in ña ìyo iin ndo ña
kà'an te'en: “Kùu ja'a yo nda ña
nikuuni ti cha ìyo va'a yo jā'a
Ndioo”, kàti ndo. Ndicha ña takan
kùu yi, va na yüvi ndisaa yi kùu
ma ña va'a kuenda yo. Ta takan
kùu yi, va juuni ìyo yi ña ja'a yo
kuenda yo chi'in ma ña ja'a yo, koto
jānda'viña'a yi yo ndia.
13 Ta juuni ìyo inga tuku tu'un
ña kà'an te'en ndia: “Ma ndayu ña
chàchi yo ña kuà'an tichi yo iin ña
va'a kùu yi kuenda yo, ta ma tichi
yo iin ña va'a kùu yi kuenda ma
ndayu.” Ta vaji takan kùu yi, va ma
Ndioo ni jandi'i ra nuu ma ndayu
chi'in ma tichio, vati ma kuñu yo
töve ìyo yi ña chàtiñu yo yi kuenda
ña na ki'vi yo chi'in nda ndian ni
kuuni, ti ma kuñu yo kùu yi kuenda
ña jàka'nu yi ma Racha'nu Ndioo, ta
ìyo ra kuenda ña kumi ra ma kuñu
yo.
14 Yakan va tava cha chìto va'a ndo
ña ma Racha'nu Ndioo, jānataku ra
ma Racha'nu, juuni kua ikan ìyo yi
ña koto ndo ña ma Racha'nu Ndioo
ni janataku ra yo chi'in ma ndatu ra
ndia.
15 ¿A tüvi chà'a ndo kuenda ña ma
kuñu ta'ii'iin ndyo'o ndian chìnuni,
juuni kùu yi kuenda ma kuñu Cristu
ndia? Ta yu'u, ¿a va'a tu kà'in chi'in
ndo ña na ndakoo ndo ma iti' Cristu,
ta kì'vi ndo ja'a ndo ma ña kini chi'in
ma ña tondo?, kùuni ndo. ¡Na vä'a'
yi!
16 ¿A tükuii cha'a ndo kuenda ña
ma ora ndò'iin iin ra'ii chi'in iin
ña tondo, ninduvi vi ndàkuu vi iin
kuñuni? Vati ndava nda nuu ma
tutu Ndioo te'en kà'an yi: “Ninduvi
vi ni ndakuu vi iin kuñuni”, kàti yi.
17 Yakan va tu ndyo'o cha ndō'iin
ndo chi'in ma Racha'nu Ndioo, juuni
kùuni yi ka'an yi ña, iin kuñuni kùu
ndo chi'in ma Racha'nu Ndioo ndia,
ti cha ndō'iin ma anima ndo chi'in
ra.
18 Yakan va na jaña ndo ña ki'vi
ndo chi'in ma nda ndian ni kùuni,
takua kì'vi ndo chi'in ma ñivi ña'a
tondo a ma ndian yüvi ñasi'i ndo.
Vati ma ndian jà'a takan, iin kuati
ka'nu kùu yi kuenda juuni ma kuñu
na.
19 ¿A tükuii chà'a ndo kuenda ña
ma kuñu ndo kùu yi takua kùu ma
veñu'u ka'nu nuu ìyo ma Tati Ií
Ndioo ña chā'a ma Racha'nu Ndioo
nuu ndo? Vati na tüvi chà'nda maa
ndo tiñu nuu ndo cha'a' ma kuñu
ndo.
20 Ti ma Racha'nu Ndioo kùu ra
ña chā'a ra ña na koo ma Tati Ií
ra chi'in ndo, cha'a' ña ya'aga ya'vi
tia'vi ma Cristu ora chī'í ra cha'a'

ndo. Ta cha'a' yakan kùu yi ña ìyo yi ña jaka'nu ndo Ndioo cha'a' ndisaa ma tiñu va'a ña jà'a ndo chi'in ma kuñu ndo, vati kuenda maa ra kùu ndo vitin.

7

Paulu kàtitu'un ra naja kua ìyo yi ña tànda'a ma ñivi

1 Vitin va ni ya'i katitu'un ndikoi nuu ndo naja kua kùuni ndo ndakatu'un ndo nui nuu ma tutu tāchi ndo. Ndicha ti va'aga kùu yi kuenda ma ndra'ii ña tu tüvi koo ñasi'i ndra.

2 Va ma kuati kùu yi ña ma ndra'ii kì'vi ndra chi'in ma ñivi ña'a tondo, ta cha'a' yakan kùu yi ña va'aga ña na koo ma ñasi'i maa ndra, ta ma ñivi ña'a, va'aga ña na koo ma ii vi ndia. Ta takan töve kì'vi na tichi kuati chi'in inga ñivi.

3 Yakan va taku ma ndra'ii, ìyo yi ña ku'va ndra ma ña kùuni ma ñasi'i ndra, ta ma ñivi ña'a kùu ñasi'i ndra, ìyo yi ña ku'va vi ma ña kùuni ma ii vi ndia.

4 Vati ma ñivi ña'a, na küu ka'nda maa vi tiñu nuu vi cha'a' ma kuñu vi, ti kuenda ma ii vi kùu yi. Ta ni ma ndra'ii na küu ka'nda maa ndra tiñu nuu ndra cha'a' ma kuñu ndra, ti kuenda ma ñasi'i ndra kùu yi ndia.

5 Yakan va koto käti ndo ña na küu kusu ndo chi'in ma ñasi'i ndo, ta ni ndyo'o ñivi ña'a juuni koto käti ndo takan chi'in ma ii ndo ndia. Kùu ka'an ndo takan, va tu cha jāndo'iin tu'un ji'na ndo ña ni ja'a ndo takan kuenda ma uvi uni kivini kuenda ña ki'vi ndo ka'an ndo chi'in ndisaa tu'un ndaa kuenda Ndioo. Va ma ora cha yā'a, tajan ìyo yi ña ndo'iin ndiko ndo chi'in ma ñasi'i ndo. Takan ìyo yi ña ja'a ndo, ti koto ki'vi ma kui'na ma tichi kuñu ndo, ta kùuni ndo ki'vi ndo chi'in nda ndian nikuuni ndia.

6 Ndisaa ma tu'un kà'in i'ya, kùu yi kuenda ña chùndayu'i ndo, ta tüvi kà'in chi'in ndo ña na ja'a ndo yi tuva tüvi kùuni ndo ja'a ndo yi ndia.

7 Yu'u, kùuni̱ ña ndisaa ndo na koo ma'iin ndo takua ìyo yu'u ña tüvi ìyo ñasi'i̱, va chìtoi ña töve takan ni kuu yi, ti siin siin kùu ma ñamani ña chà'a ma Ndioo nuu ta'ii'iin yo.

8 Ta juuni kùuni̱ ña na va'aga ña na tända'a ma ndra yoko, ta juuni töve tànda'a ndiko ma ñivi ña'a ña kìndoo nda'vi ndia, ikan na koo na takua ìyo yu'u, kùuni̱.

9 Va tu kündee ndo, tiá va'a ña na tanda'a ndo, koto kùuni ndo ki'vi ndo chi'in nda ndian nikuuni, yakan ti iin kuati ka'nu kùu yi.

10 Va yu'u kà'in chi'in ndo, ña yöve tu'un mai kùu ma ña kà'in, ti tu'un Ndioo kùu yi, ña ma nda ndian nikuuni ña cha tānda'a, na tüvi ìyo yi ña ndakoo ndo ma ta'an ndo.

11 Ta tu ndàkoo vi ma ii vi, va'aga ña na ndakimani ta'an vi ta ndo'iin ndiko vi chi'in ndra. Ta tu küuni vi, tajan va'aga ña na kindoo nda'vi maa vi ta tüva koo ma ii vi ndia. Ta juuni takan kùu yi chi'in ma ndra'ii ña na tüvi ìyo yi ña ndakoo ndra ma ñasi'i ndra ndia.

12 Ta vitin va ni ka'an ndioi nuu inga tuku ndo cha'a' ña chànini̱ mai, ta yüvi tu'un chà'a ma Racha'nu nui kùu yi, ña tu iin ra yani yo ña chìnuni, ta ma ñasi'i ra iin ña tüvi chìnuni kùu ña, juuni na küu ndakoo ra ña, tuva cha chā'a ña tu'un nuu ra ña kùu kundaka ra ña vaji iin ra chìnuni kùu ra.

13 Ta tu iin ña chìnuni, ndaka ña iin ra tüvi chìnuni, indukuni na töve va'a ndàkoo ña ra, tuva cha chā'a ra tu'un nuu ña, ña kùu kundaka ra ña vaji iin ña chìnuni kùu ña ndia.

14 Takan kàti̱ chi'in ndo, vati tu iin ña chìnuni ndàka ña iin ra tüvi chìnuni, ni ndakuu ií ra jà'a ma Racha'nu, cha'a' ña ndo'iin ra chi'in ma ña chìnuni. Ta tu iin ña tüvi chìnuni ndaka ña iin ra chìnuni, juuni ni ndakuu ií ña, cha'a' ña ndàka ña ma ra chìnuni ndia. Yakan va ma ora ni koo ndio ma se'e vi, juuni ni jandaku ií ma Racha'nu Ndioo ma se'e vi, vaji kùu na se'e ma ndian töve chìnuni.

15 Va tu iin ra tüvi chìnuni ya'a janini ra ña kùuni ra ndakoo ra ma ña kùu ñasi'i ra ña chìnuni, na ku'va ña ña na kee ra ku'un ra. Ta indukuni kùu yi tuva iin ña tüvi

chìnuni ya'a jànini ña, ña kùuni ña ndakoo ña ra, na ku'va ra ña na kee ña ku'un ña ndia. Tu takan ta'an chi'in ma ndian tanda'a ndian chìnuni, töve janini na ña koo na chi'in ma ndian tanda'a chi'in na endeeni. Vati Ndioo kāchin ra ndo kuenda ra, ti kùuni ra ña na koo vii ndo chi'in ta'an ndo.

16 Yakan va taku ndyo'o ñivi ña'a ña chìnuni, takan ìyo yi ña koo vii ndo chi'in ma ndra kùu ii ndo ña tüvi chìnuni, ti tüvi chìto ndo tuva kùu jakakú ndo ra, cha'a' ña kùu ndo ñivi ña'a chìnuni. Ta juuni takan ìyo yi ña koo vii ma ndra chìnuni chi'in ma ñasi'i ndra ña tüvi chìnuni, ti tüvi chìto ndo tuva kùu jakakú ndo ña cha'a' ña kùu ndo ma ndra chìnuni.

17 Yakan va na tüva kùu, jin ndian tanda'a kùu ndo a töve, va ìyo yi ña koo vii ndo naja kua kùuni ma Racha'nu ña koo ndo, ta naja kua kùu ndo ma ora kāchin ra ndo. Tandi'i ma tu'un i'ya, kàtitu'in yi nuu ma ndian chìnuni ta nuu ñuu kuà'in, ikan na jachi'in na yi.

18 Ta tu ìyo nda yo kùu ndra'ii ña kāchin Ndioo ña cha tā'nda ma ñii nuu ika, koto jä'ani ndra ña ndra yüvi ta'nda ñii nuu ika kùu ndra. Ta tu ìyo nda yo kāchin Ndioo ña takä'an ta'nda ma ñii nuu ika, na tüvi ìyo yi ña jakuuni ndra ja'a ndra yi tuva tüvi chàta'ani ndra ja'a ndra yi ndia.

19 Vati taku kuenda Ndioo, na tüva kuu tuva ta'nda ma ñii nuu ika yo a tüvi, ti ma ña kùuni ra kuu yi ña na jachi'in yo ma ña kà'an ra.

20 Yakan va ta'ii'iin yo ìyo yi ña ndoo yo koo yo takua kùu yo ma ora kāchin Ndioo yo.

21 Vati tu kùu ndo ma ndian kùu musu ña tüvi ni'i ma ya'vi, ma ora kāchin ma Racha'nu Ndioo ndo, na näkanini ndo cha'a' yi, vati tu chaa iin tiempu ña kuu kee nuna ndo, na nanduku ndo iti' va'a tiá ja'a ndo yi.

22 Vati taku maa yo kāchin ma Racha'nu Ndioo yo ora kùu yo musu ma inga na niku, va ma vitin kùu yo ndian chàkuu nuna kuenda ra ña jàkakú ra yo nuu ma kuati jà'a yo. Ta indukuni kua ikan kùu yi chi'in maa yo tüvi kùu musu na niku, ta vitin kāchin ra yo kuenda ña na ndakuu yo ndian kùu musu ma Racha'nu Cristu.

23 Ti ma Racha'nu Ndioo, ya'aga ya'vi tīa'vi ra cha'a' ndo, ta cha'a' yakan kùu yi ña kùuni ra ña na kuu ndo musu ra, ta tüvi ku'va ndo ndo kuenda ña kùu ndo musu ma ñivi ñuñivi.

24 Yakan va ndyo'o yani ndian chìnuni, yu'u chànini̱ ña na ndoo yo koo yo takua kùu yo ma ora kāchin ma Racha'nu Ndioo yo kuenda ra.

25 Va taku kuenda ma ndian takä'an tanda'a, na tüvi ìyo nï'iin tu'un ña kà'in kuenda ma Racha'nu nuu na, va juuni kùu katitu'in ma kua chànini̱ kuenda na, cha'a' ña kùi iin ra ìyo tundeeni va'a chi'in Ndioo, ti kūnda'vini ra yu'u.

26 Yakan va yu'u kati̱ ña va'aga ña na ndoo yo koo yo takua kùu yo ma ora kāchin ma Racha'nu Ndioo yo, cha'a' ña ndetiñu ña ìyo yo ma tiempu i'ya ma vitin.

27 Yakan va ndyo'o yani ndian cha ìyo ñasi'i ndo, va'aga ña na nänduku ndo naja kua ndakoo ndo ña. Ta tu ndra tüvi ñasi'i, va'aga ña, na tända'a ndo ndia.

28 Ndicha ti na yüvi kuati kùu yi tuva tànda'a ndo, ta juuni na yüvi kuati kùu yi tuva tànda'a ma ñivi ña'a ndia. Va ma tiempu ya'a ndetiñu ni kuu yi tiá iti' nuu, ta ma ndian tànda'a ni nde'e na tundo'o ma ñuñivi i'ya. Ta cha'a' yakan kùu yi ña kà'in chi'in ndo ña na tända'a ndo, ti tüvi kùuni̱ nde'e ndo ma tundo'o ikan.

29 Yakan va ndyo'o yani ma ña kùuni̱ ka'in chi'in ndo kùu yi ña tiania tiempu kùu yi ña kìndoo yo koo yo ma ñuñivi i'ya. Yakan va nda ma kivi i'ya ta iti' nuu, taku ndyo'o, ndra cha tānda'a, na tüvi ìyo yi ña ya'a nakanini ndo cha'a' vi.

30 Ta juuni taku ma yo ya'a nda'vi kùuni, na sii kuuni na takua kùu ndian sii kùuni, ta ma ndian sii kùuni ta ndiakan na kùuni na kua

ndian ya'a nda'vi kùuni. Ta maa yo
jàta ndatiñu, na tüvi ìyo yi ña ya'a
sii kuuni ndo cha'a' ma ndatiñu na
ndia.
31 Ta indukuni takan kùu yi, chi'in
maa yo nànduku naja kua koo va'a
yo iti' nuu, vati na tüvi ìyo yi ña ya'a
nakanini yo cha'a' yi, ti ma ñuñivi ña
ìyo yo i'ya, chani chaa ma tiempu ña
ni naa yi ndia.
32 Takan kà'in chi'in ndo, ti na
tüva kuunḭ ña nakanini ndo cha'a'
ma ña ìyo ma ñuñivi i'ya. Vati
taku ma ndra tüvi nī tanda'a,
ndrakan chìtu'un ndra cha'a' tiñu
ma Racha'nu, ta naja kua kùu jakuu
ndra ma ña kùuni ra ndia.
33 Va tu ma ndra cha tāndạ'a kùu
ndo, tajan ikan nakanini ndio ndo
cha'a' ña naja kua kùu nani'i ndo ma
kua koo va'a ndo ma ñuñivi i'ya, ta
cha'a' ña naja kua ja'a ndo ta kìndoo
va'a ndo chi'in ma ñasi'i ndo.
34 Yakan va ìyo uvi nuu ma kua
chànini ra. Ta juuni kua ikan kùu yi
chi'in ma ñivi ña'a ña kìndoo nda'vi,
ta ma ñivi ña'a ña tüvi nī tanda'a, ti
vikan endee chìtu'un vi cha'a' ma ña
kùuni ma Racha'nu, ta cha'a' ña naja
kua kùu koo ií vi chi'in kuñu vi, ña
jàka'nu vi ra chi'in ndisaa anima vi.
Va taku ma ñivi ña'a ña cha tāndạ'a,
ti vikan nàkanini vi cha'a' ña naja
kua kùu ja'a vi ta nani'i vi naja kua
koo va'a vi ma ñuñivi i'ya, ta naja
kùu ja'a vi kuenda ña na kindoo va'a
vi chi'in ma ndra kùu ii vi ndia.
35 Vati chi'in ma tu'un kà'in nuu
ndo i'ya, na tüvi kà'in yi kuenda ña
jànini̱ ndo, vati kà'in yi nuu ndo, ti
chìtoi ña iin ña va'a kùu yi kuenda
ña na nani'i ndo naja kua kuu koo
ndo ndian iñu'u, ta naja kùu tiin
va'a ndo ma iti' kuà'an ma Racha'nu,
ta töve nàkanini ndo jakesiin ndo
ndo ma iti' ra.
36 Va tu ìyo yo chànini ña va'aga
ña na koo ii ma ñivi ña'a se'e ndo,
ti cha kua kuyatin ma kuiya ña koo
ii vi, va'aga ña na koo maa ma ii vi
tuva takan chànini ndo. Vati yüvi
kuati kùu yi tu tanda'a vi.
37 Va tu ìyo yo chànini va'a chi'in
ndisaa anima ndo ña na kindoo
ma'iin ma ña'a se'e ndo, juuni ña
va'aga kùu yi tu töve tanda'a ña
ndia.
38 Yakan va iin ña va'a kùu yi tuva
chà'a ndo ma se'e si'í ndo ña tanda'a
vi, va iin ña va'aga kùu yi tuva na
kü'va ndo vi ña tanda'a vi ndia.
39 Ta juuni taku ma ñivi ña'a
ña cha tāndạ'a, na tüvi ìyo yi ña
ndakoo vi ma ndra kùu ii vi, ora
juuni kùu ndra, ndra ndito, va tu ma
ndra kùu ii vi cha chī'í ndra, tajan
cha ìyo va'a ndiko vi ña kùu koo
ndiko ma inga ii vi tuva kùuni vi,
va nda tuva kùu ndra, ndra chìnuni
tu'un Ndioo.
40 Va yu'u chànini̱ ña va'aga kùu
yi kuenda ña tuva na köoga inga ii
vi. Takan chànini yu'u, vati kua ikan
kùuni ma Tati Ií Ndioo ìyo chi'i̱n.

8

Paulu kàtitu'un ra naja kua ja'a ma ñivi ña sokó na ña chàchi na kuenda ndioo yutun ña jà'a juuni maa na

1 Vitin va kùuni̱ katitu'in nuu ndo
naja kua ja'a ndo ña sòkó ndo ma
ña chàchi ndo kuenda ma ndioo
yutun. Ndicha va'a ña, ndisaa yo
ìyo chinituni kùunio cha'a' ma ña
jaka'nu yo. Ta vaji takan kùu yi
kuenda yo, ìyo yi ña koto yo ña ma
ña chìto yo jà'a yi ña ya'a jandotayi
yo yo. Ta ña'a töve tindee yi yo ña
kua'nu ndisaa yo chi'in yi. Va tu
kùuni yo nde'e yo ma ndian ta'an
yo ta chà'a yo tundeeni nuu na, ni
kua'nu va'a ndisaa yo.
2 Ta tu ìyo nda ndyo'o chànini
ndo ña ya'a ìyo kua'a' chinituni
ndo, kùuni ndo. Na tüvi ndicha
tu takan chànini ndo, vati takä'an
koo chinituni ndo kuenda ma tu'un
ndaa, takua ìyo yi ña koo yi.
3 Va Racha'nu Ndioo cha nàkoto
va'a ra ndisaa ma ndian ya'a kùuni
nde'e ra.
4 Ta cha'a' ña sòkó ndo ma ndayu
chàchi ndo nuu ma ndioo yutun,
chito va'a yo ña na tüvi ndioo ndicha
kùu ma yutun ikan. Vati cha chìto

va'a yo ña uvanuu Ndioo kùu ra ña
ìyo ra, ta tüvi inga ra.
5 Ta vaji kàti ma ñivi ña ìyo kua'a'
nuu ndioo iti' ni kuuni a ma nuñu'u'
ñuñivi i'ya a ma andivi, ta ndiakan
chànini na ña ìyo kua'a' nuu ndioo
yo ta kua'a' nuu ra kùu chito'o yo.
6 Va taku maa yo, ti cha chà'a yo
kuenda ña, uvanuu Tatá yo Ndioo
kùu ra ña ìyo. Vati ma Racha'nu
Tatá yo kùu ra ma ra jātuvi ndisaa
nakuyi, ta cha'a' yakan kùu yi ña
ìyo yo kuenda ra. Ta juuni uvanuu
chito'o yo ìyo, rakan kùu ra ma
Racha'nu Jesucristu. Ta cha'a' ra kùu
yi ña ìyo ndisaa nakuyi ma ñuñivi
i'ya, ta cha'a rakan kùu yi ña ndito
yo nda vitin.
7 Va na yüvi ndisaa yo ndian
chìnuni chìto yo ma tu'un i'ya. Vati
tañu yo ìyo ndian takani jàka'nu na
ma ndioo yutun niku, ta nda vitin
chànini na ña ma ndioo yutun ikan
iin ña ndicha kùu yi. Yakan va
ora chàchi na ma ndayu ña sòkó
na kuenda yi. Ta tava ya'a vita ma
anima na, yakan va jànda'viña'a yi
na, ta chànini na ña jàndokini yi na
jà'a ma ndayu ikan.
8 Va taku ma Racha'nu Ndioo,
ti tüvi tì'i ra kuenda yo cha'a' ña
chàchi yo ma ndayu ikan a tüvi.
Vati na yüvi cha'a' ña chàchi yo ma
ndayu ikan kùu yi ña ni ndakuu
va'aga yo, a ni ndakuu kiniga yo
tuva tüvi chàcho yi ndia.
9 Va ìyo yi ña ja'a ndo kuenda nuu
ndo chi'in ma ña chànini ndo ña
kùu ja'a ndo nda ña nikuuni, ti koto
jakoyo ndo ma ndian vita anima ña
chìnuni ma tu'un Ndioo ma tichi
kuati.
10 Vati tu ìyo nda yo chìnuni ña
nde'e ña ka'ìin ndo chàchi ndo ma
tichi ma veñu'u nuu ka'ìin ma ndioo
yutun, ndita'an ma ndian ta'an ndo
ña vita anima ña chìnuni ma tu'un
Ndioo, ta juuni ndiakan ña chànini
na ña ndokini na jà'a ma ndayu
ikan, kìcha'a na ña chàchi na yi
ndia.
11 Yakan va tu takan chànini ndo
ja'a ndo cha'a' ña ya'a ìyo chinituni
ndo, kùuni ndo, na yüvi ña va'a kùu
yi, ti jà'a ndo ña kōyo ma ndian
vita anima tichi ma ña kini, vati ma
Racha'nu Cristu, juuni chī'í ra cha'a'
na ndia.
12 Vati tu cha'a' ma ña jà'a ndo
jà'a yi ña jàkesiin yi ma ndian vita
anima ma ikan na ki'vi na iti' kini
kuenda na, tajan kùuni yi ka'an
yi ña iin kuati ka'nu kùu ma ña
jà'a ndo kuenda ma Racha'nu Cristu
ndia.
13 Yakan va tu cha'a' ma ndayu
chàchi̱ kùu yi ña jà'i ña na koyo
ma ndian ta'in ña chìnuni ma tichi
kuati, tiá va'a ña na kächigai ma
ndayu ikan, ikan töve jà'i ña na koyo
na ma tichi kuati.

9

Ìyo ndatu ma ndra tatun Jesuu ndia

1 Yakan va cha chìto va'a ndo ña
kùu ja'i ña kakú nunai, ta kùi iin
tatun Jesuu, ta juuni cha chìto ndo
ña ndē'i ma Racha'nu yo Jesuu ndia.
Ta juuni ndyo'o kùu ma ndian kùu
ma tiñu jà'i, ti cha'a' tu'un kàtitu'in
kùu yi ña na chinuni ndo ma tu'un
ra.
2 Va ìyo ñivi ña chànini na ña yüvi
ra tatun Jesuu kùi, kùuni na. Va taku
kuenda maa ndo ti cha chìto va'a
ndo ña ndicha ña tatun ra kùi, vati
jàndakui ndo ña na kùu ndo ndian
chìnuni tu'un ma Racha'nu, ta yakan
jàna'a kachin yi ña ndicha ña kùi
tatun ra.
3 Ta vitin va ni ka'an ndioi ma
tu'un i'ya kuenda ma ndian kà'an
chatai:
4 Taku yu'u ra kùu tatun Jesuu, ìyo
yi ña ku'va ndo ma ña kachi̱ ta ko'i.
5 Ta juuni töve kuati kùu yi tuva
tanda'i chi'in iin ña'a ña chìnuni,
takua ìyo ñasi'i ndra inga ma ndra
kùu tatun Jesuu, ta ndra kùu yani
ma Jesuu, ta Petu' ndia.
6 ¿A chànini ndo ña Bernabé ta
yu'uni kùu ndi ña na tüvi ìyo yi ña
ku'va ndo ña kachi ndi, cha'a' ña
tüvi jàña ndi ña jatiñu ndi chi'in
nda'a' ndi?, kùuni ndo.

7 ¿A yo kùu jatiñu saani ma tiñu
jandaru, ta tia'vi maa ndra cha'a' ma
ña kachi ndra?, kùuni ndo. ¿A nda
ra jàtiñu tichi ku'u ta tàchi ra yutun
tata, ta töve kùu kachi ra ma chiti
run ora ni keta yi?, kùuni ndo. Ta
indukuni takan kùu yi kuenda ma
yo jakuenda mvechala, vati ìyo yi ña
ko'o ra ma lechi ri ora ìyo ra' ma
ndika ri ndia.
8 Ta koto näkanini ndo ña tu'un
yu'u maanı̱ kuu ma ña kàtitu'in nuu
ndo, vati ndava nda nuu ma tutu Ley
Ndioo ña tāa Moisés, takan kà'an yi
ndia.
9 Ta te'en kà'an yi nuu yi: "Na
vä'a ti'i yo xikima yu'u ma jundiki
ora jàtiñu ri ña chàñu ndri chata ma
chiti trigu", kàti yi. Va ma Racha'nu
Ndioo na tüvi kà'an ra ma tu'un ikan
kuenda ma jundikini,
10 vati juuni kà'an ra yi kuenda
maa yo, cha'a' ña na nanduku yo
naja kua koo va'a yo. Vati taku ma
ndra ta'vi ma ñu'u', kuenda ña tàchi
ndra, jà'a ndra yi ti chìto ndra ña ni
ni'i ndra ma nii ma ora ni keta yi.
Ta indukuni takan kùu yi chi'in ma
ndian jàkoyo ma nii, ti cha chìto na
ña ni kachi na yi ndia.
11 Yakan va tu ndyu'u, takan jātiñu
ndi chi'in ndo kuenda ña na chìnuni
ndo ma tu'un Ndioo, juuni kua ikan
ìyo yi ña tindee ndo ndyu'u jitu ita'vi
nakuyi ndia.
12 Ndicha ti ìyo yi ña tindee
ndo inga ndra kùu tatun Jesuu, va
ìyoga yi ña tindee ndo ndyu'u kua
ndrakan.
Ta juuni chìto ndi ña iin ña
va'a kùu yi tu chikan ndi ma ña
chìniñu'u ndi nuu ndo, va na küuni
ndi ja'aga ndi yi, ti kùuni ndi jan-
deeni ndi, nda ni kuuni ta'an chi'in
ndi, ta takan na chaa ma tu'un va'a
cha'a' Jesuu nuu ndo, ta nï'iin nakuyi
töve chàsi nuu yi ma iti' kua kuita
kuati yi.
13 Ta juuni cha chìto va'a ndo ti
taku ma ndian jàtiñu kuenda ma
veñu'u ka'nu ñivi judíu, juuni nuu
ma ndayu ña sòkó ma ñivi ña ìyo
kuenda ma veñu'u ikan ìyo yi ña
ni'i na ma ña kachi na ndia. Yakan
va kùuni yi ka'an yi ña ma ndian
jàkuenda ma chito naá, nuu sòkó na
ma kiti ña chà'ni na kuenda Ndioo,
juuni ìyo yi ña kachi na ma sa'an
ikan cha'a' ma tiñu jà'a na ndia.
14 Ta juuni maa ma Racha'nu
kùu ra ña kā'an ra ña tandi'i ma
ndian chìnuni ña kàtitu'un tu'un
va'a cha'a' Cristu, ìyo yi ña juuni nuu
ndian chìnuni tu'un ikan, nde'e na ta
kachi na ndia, kàti ma Racha'nu.
15 Va yu'u nï'iin cha'a' takä'an
ndakain ma ña chìniñu'i nuu ndo
cha'a' ma ña kà'in tu'un Ndioo, ta
juuni töve tài tutu i'ya nuu ndo
kuenda ndàkain iin nakuyi nuu ndo
ndia. Tu kuenda yu'u va'aga tu kuvı̱
cha'a' ma ña ja'i, ta ikan nï'iin na
küu namaa na ma ña ka'nu jà'i ña
katitu'un saanı̱ yi nuu ma ñivi ndia.
16 Vati tu yu'u kàtitu'in ma tu'un
Ndioo, na tüvi ja'i yi kuenda ña
jandotayı̱ yu'u nuu ndo, ti ma Ndioo
tāchi ra yu'u ña ja'i ma tiñu ikan. Va
tu tüvi jà'i yi, nda'vi kuunı̱ ti Ndioo
ni jande'e tundo'o nui tuva tüvi jà'i
yi.
17 Yakan va tu kàtitu'in ma tu'un
ra cha'a' ña kua ikan kùuni mai ja'i
yi, tajan ma Racha'nu Ndioo ni ku'va
ra ma ya'vı̱. Tatu töve kùunı̱ ka'in yi,
va cha'a' ña Ndioo tāchi ra tiñu i'ya
nui ña na ka'in yi, yakan va takan
ìyo yi ña ja'i yi.
18 Yakan va, ¿ndava kùu ma ya'vı̱
ña nì'ı̱ cha'a' ña kàtitu'in ma tu'un
Ndioo?, kùuni ndo. Va ma ya'vı̱
ni'ı̱ kùu ma ña chìsii animai ña
kùunı̱ ora kàtitu'un saanı̱ ma tu'un
va'a Ndioo nuu ma ñivi, ta na tüvi
chìkain nï'iin nakuyi nuu na cha'a'
ma tiñu jà'i, vaji cha takani kùu ja'i
yi.
19 Vati taku yu'u, ti na tüvi kui
musu nï'iin ñivi niku, va vitin cha
kachı̱n kuenda kùi musu ndisaa ndo,
ti takan kùu jakanai tiá kua'a' ñivi
kuenda Ndioo.
20 Vati ora kàtitu'in nuu ma ñivi
judíu, juuni jà'i ma kua takani jà'a
na, ikan na kùu kicha'a na chin-
uni na tu'un cha'a' Jesucristu. Ta
ora kàtitu'in nuu ma ndian ndikun

chata ma ley ña tāa Moisés, juuni jà'i ma takua jà'a na, vaji tüvi chà'nda ma ley ikan tiñu nui, va takan jà'i ikan, takan kuu kicha'a na chìnuni na tu'un cha'a' ma Jesucristu.
21 Ta juuni ora kàtitu'in yi nuu ma ndian yüvi judíu, ndian töve tìñu'u ma tu'un Ley Ndioo ña tāa Moisés, vati ma ña jà'i kuu ma takua jà'a na, ikan na kicha'a na chìnuni na tu'un cha'a' ma Jesucristu. Ta ña'a, tüvi kùuni yi ka'an yi ña töve tìñu'i ma tutu Ley Ndioo, cha'a' ña ndìkun gai chata ma Racha'nu Cristu chi'in ma tu'un ley ña jàna'a ra ndia.
22 Ta ora kàtitu'in yi nuu ma ndian tüvi chìnuni va'a ma tu'un cha'a' Jesucristu, ti ndian vita anima kùu na, indukuni jà'i ma takua jà'a ndiakan. Ta ndisaa yakan jà'i yi, cha'a' ña kùunı̱ ña na kakú uvi uni na, tuva takan kùu yi.
23 Ja'i tandi'i yakan, cha'a' ma tu'un va'a cha'a' Cristu, ikan na sii kùunı̱, ti juuni Ndioo chā'a ra ña na kuu katitu'in yi.
24 Ta juuni cha chìto va'a ndo, ti taku ma ndian chìnu, ìyo yi ña kunu ni'i ndisaa na, va uvanuu na kùu ma ndian ìyo yi ña jakanaa. Yakan va indukuni kua ikan ìyo yi ña kunu ni'i ndo kuenda ma Racha'nu Ndioo, ikan na jakanaa ndo ra ndia.
25 Vati taku ma ndian jàndova'a na na kuenda ña kusiki ta'an na chi'in inga na, ìyo yi ña nduva'a kumi na ma kuñu na. Ta ndisaa yakan jà'a na yi, ti kùuni na jakanaa na ma korona ña kundii xini na ña kùu takua kùu ma nda'a yutun ña numi kuiini xìi yi. Va taku maa yo ti jàndeeni yo cha'a' ña kùuni yo jakanaa yo ma ya'vi yo ña endee töve ni chaa tiempu ña ni ndi'i yi.
26 Vati taku yu'u, na tüvi chàta'anı̱ ña kunu mai takani tu töve chai ma nuu ndi'i yi. Ta juuni töve chàta'anı̱ ña kanı̱ ña kusikı̱ chi'in chikı̱ tu töve va'a nani ma chikı̱ kanı̱ ti na küu jàkanai tuva takan jà'i.
27 Ti ma ña jà'i kùu yi ña nduva'a jande'i tundo'o ma kuñui, cha'a' ña kùunı̱ ña na ja'a yi takua kuuni mai. Vati tu tüvi ja'i ma takan, tajan kùuni yi ka'an yi ña na tüvi nda kuenda kùi, ti jañai ma iti' Ndioo, vaji cha kātitu'in ma tu'un ra nuu ma inga ñivi. Va yu'u, töve jàchi'ı̱n yi kuenda juuni mai.

10

Paulu jàkuninaa ra ma ndian jàka'nu ma ndioo yutun

1 Ndyo'o yani koto näani ndo ma ña jā'a ma ndian kūu ñivi yo ndian chīyo taji'na, ma ora tāndikun na kuà'an na ma chata viko ña ìyo sukun jā'a ma Racha'nu. Vati tandi'i ndiakan kētachiyo na iti' chata ma tañu'u jā'a ma Racha'nu ma tiempu ikan.
2 Ta takan kūu yi ña ma tiempu tāndikun na kuà'an na chata ma viko chi'in Moisés, nda ma tiempu ikan kùu yi ña ndō'iin na chi'in ra, ta ña'a kùuni yi ka'an yi ña kūnduta na chi'in Moisés ma tichi tañu'u ta chi'in tañu viko ikan ndia.
3 Ta juuni tandi'i ma ñivi ikan chāchi na ma ndayu va'a ña Ndioo jātuvi ra kuenda na chi'in iin tiñu ka'nu.
4 Ta juuni chi'in inga tiñu ka'nu, Ndioo chā'a ra ña chī'i na ma takuii va'a ña kàna ma nuu ìyo kava ma tichi iti' kuà'an na, ti takuii ikan kùu ma Cristu, vati maa ra kùu ra ña tīndee ra na, ikan na töve nayi ta'an na ma nuu kuà'an na.
5 Vati cha yati tandi'i ma ñivi jāchika na iti' Racha'nu Ndioo, vaji jāna'a ra kua'a' ndatu ra nuu na. Ta Ndioo töve sii kùuni ra ña jā'a na takan, yakan va ndisaa ndiakan, chī'í na ma tichi ku'u nuu chākunuu na.
6 Tandi'i ña kūu i'ya, jàna'a yi ti na vä'a jà'a yo ña nànduku yo ma ña kini takua jā'a ndiakan, ti koto ta'an yo takua tā'an na.
7 Yakan va koto jäka'nu ndo ma ndioo yutun, takua jā'a kua'a' ma ndian kūu ñivi yo ña chīyo taji'na niku. Vati ndava nda nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi chata na: “Ma

ñivi ikan, chāchi na, ta chī'i na, ta ora chīnu jà'a na takan, tajan kīcha'a ndio na tàcha'a na kuenda jàka'nu na ma ndioo yutun”, kàti yi.

8 Ta koto kï'vi ma yo kùu ndra'ii chi'in ma ñivi ña'a yüvi ñasi'i ndra, ta ma ñivi ña'a chi'in ma ndra yüvi ii vi ndia, ti kua ikan jā'a ma ndian kūu ñivi yo niku. Vati cha'a' ña jā'a na takan kùu yi ña chī'í nda oko uni mii na iin kivini jā'a ma Racha'nu Ndioo.
9 Ta juuni na tüvi ìyo yi ña ki'in yo ku'va ma Racha'nu Cristu, takua jā'a iin ma ndian kūu ñivi yo ndia. Vati cha'a' ña takan jā'a na, yakan va jā'a ma Racha'nu ña na kachi ma koo na, ta chī'í na ndia.
10 Ta koto kä'anti'ini ndo chata ma Racha'nu, takua jā'a na ndia, vati cha'a' ña takan jā'a na, yakan va tāchi ra ma tati jàkuu tiñu nuu ra ña na ka'ni yi na.

11 Ndisaa ña tā'an ma ndian kūu ñivi yo ndian chīyo taji'na, jàna'a yi nuu yo naja kua jā'a ma Racha'nu Ndioo. Ta tāa ra yi nuu ma tutu ra kuenda ña kindoo yi chi'in yo ndian ìyo ma kivi nuu ndi'inia, ikan na koo tu'va yo chi'in ma tu'un ra.
12 Yakan va iin nda ndyo'o chànini ndo ña cha ìyo va'a ndo, kùuni ndo, tiá va'a ña na ja'a ndo kuenda nuu ndo, koto jandi'i ra nuu ndo ndia.
13 Vati ña na koto ndo ña ndisaa ma kuati ña kùuni ndo koyo ndo tichi, indukuni kùu yi chi'in ma kuati ña kùuni koyo tichi nda ndian nikuuni ìyo ma ñuñivi. Ta ndicha va'a ti Ndioo ìyo tundeeni ra chi'in ndo, yakan va ndisaa tiempu ña kùunio koyo yo tichi ma kuati ikan, töve chà'a ra ña kùu yi tiá ka'nu kua kuu jandeeni yo, vati juuni jàna'a ra iti' va'a nuu kuu kakú yo tichi yi, ikan na kuu jandeeni yo yi.

14 Yakan va ndyo'o yani ma ndian ya'a kùuni̱ nde'i, kàtitu'in nuu ndo ña na numini jaña ndo ña jàka'nu ndo ma ndioo yutun.
15 Ta chìtoi ña kùu ndo ndian ìyo chinituni va'a, yakan va na ka'an ndo chi'i̱n tu ndicha kùu ma ña ni kà'in chi'i̱n ndo.
16 Vati taku ora chà'a yo ta'vindioo nuu ma Racha'nu Ndioo, ma ora ni ko'o yo ma kopa vinu ií ña kùu ma nii Cristu, ikan kùu ma nuu ndò'iin yo chi'in ma ndian chìnuni ña ìyo kuenda Cristu, ti chāti ra nii ra cha'a' ma kuati yo. Ta taku ma ora chà'nda kuatio ma paan ña ni kachi yo ña kùu kuenda kuñu Cristu, ma ikan juuni jàna'a yi nuu yo ña ndò'iin yo chi'in ma kuñu ra ndia.
17 Yakan va vaji kua'a' ñivi kùu yo, va ndisaa yo ndàkuu yo iin ñivini cha'a' ña chàchi yo iin paani.
18 Na kuku'uni ndo takua jā'a ma ñivi ñuu Israel niku, vati ndiakan chàchi na ma sa'an ña chà'ni na ta sòkó na nuu ma chito naá kuenda jàka'nu na ma Racha'nu Ndioo, ikan na ndo'iin na chi'in ra, ta kùu na iin ñivini ndia.
19 Va chi'in ma tu'un ña kātitu'in nuu ndo i'ya, na tüvi kùuni̱ ka'in ña chànini̱ ña ìyo nda kuenda ma ndioo yutun, ta juuni töve chànini̱ ña ìyo nda kuenda ma sa'an kiti ña sòkó na nuu yi ndia, takua chànini ndiakan.
20 Takan kàtitu'in nuu ndo, vati ìyo ma yo tüvi chìnuni tu'un Cristu ña, juuni sòkó na yi kuenda ña jàka'nu na ma tati xaan ikan, ta yüvi nuu ma Racha'nu Ndioo, ta yakan tüvi kùuni̱ ja'a ndo yi. Yakan va kàtitu'in yi nuu ndo.
21 Vati na küu ko'o ndo ma vinu ña ka'ìin tichi copa ma Racha'nu, tuva juuni chì'i ndo ma vinu ña ka'ìin tichi copa ma tati xaan ndia, ta juuni na küu kunandi ndo mesa ma Racha'nu, tuva juuni chùnandi ndo mesa ma tati xaan ikan ndia.
22 Ta juuni, ¿a va'a tu ja'a ndo ña ndoxaani ma Racha'nu Ndioo chi'in yo cha'a' ma ña kini ña ja'a yo?, kùuni ndo. ¿A chànini ndo ña ìyo tiaga ñandee ndyo'o kua maa ra?, kùuni ndo.

Kùu ja'a yo nda ña kùuni maa yo, va ìyo yi ña ndakimani yo ma inga ñivi ndia

23 Ndicha ña ìyo ma yo kà'an ña kùu ja'a yo nda ña kùuni maa yo,

kàti yo, va na yüvi ndisaa yi kùu
tindee yi yo ti tüvi chà'a yi tundeeni
yo chi'in ta'an yo.
24 Ta na tüvi ìyo yi ña nanduku yo
ña va'a kuenda juuni maa yo, vati
va'aga ña na nanduku yo ña va'a
kuenda inga ma ñivi ta'an yo.
25 Ta na kachi ndo tandi'i nuu ma
sa'an ña kuya'vi ma veto'o, ta na
näkanini ndo tuva sa'an ña cha sōkó
na nuu ndioo yutun kùu yi, a töve.
26 Takan kàtị chi'in ndo, ti maa ma
Racha'nu Ndioo, kùu ra ma chito'o
ma nuñu'u' ñuñivi i'ya chi'in ndisaa
ña ìyo nuu yi ndia.
27 Tatu ìyo iin ma ndian tüvi
chìnuni ña jainvitaa na ndo ña na
ku'un ndo kukachi ndo chi'in na ma
ve'e na, na ku'un ndo tuva kùuni
ndo, ti kuu kachi ndo nda nuu
ndayu nikuuni, va'a ga ña na töve
ndakatu'un ndo tuva ndayu ña cha
sōkó na nuu ndioo yutun ña jàka'nu
na kùu yi a töve.
28 Ta vitin tu ìyo inga nda yo
jainvitaa ndo ma ve'e na, tajan ma
ora ni kachi ndio ndo, kàtitu'un ndio
na nuu ndo ña ma ndayu ña cha
sōkó na nuu ma ndioo yutun kùu
yi, kati na. Tu takan kùu yi va'aga
ña na kächi ndo yi, ti koto ja'a ndo
ña na vä'a kùuni ndian kà'an yi nuu
ndo.
29 Ta ma tu'un ña, já kātitu'in i'ya
ña cha'a' ña kacho ma sa'an, ti vaji
tüvi kuati kùu yi kuenda ndo va
kuenda inga na, chïto a kuati kùu yi
kuenda na.
Ta tu takan ta'an chi'ịn va'a ga ña
töve kachi yi, ikan na töve tiso na
kuati nui cha'a' yi, jin ma ña va'a
kùu yi kuendai tu kachi yi, va iin ña
ya'a ika kùu yi kuenda ma chìnituni
ndiakan.
30 Ta tu yu'u chà'i ta'vindioo cha'a'
ma ña ni kachị, ¿ta naja kà'an ma
ñivi ña yüvi ña va'a kùu ma ña jà'i?,
ta kuenda yu'u kùu yi iin ña va'a ja'i
kùunị kuenda ma Ndioo.
31 Yakan va tuva chàchi ndo, a
chì'i ndo, a jà'a ndo inga tuku tiñu
va'a, na ja'a ndo yi va kuenda ña
jàka'nu ndo ma Racha'nu Ndioo.
32 Ta koto jäna'a ndo nuu ma ñivi
nï'iin nakuyi ña tüvi va'a chànini na,
ikan na tïso na kuati ndo cha'a' yi,
ni nuu ma ndian judíu, ni nuu ma
ndian yüvi judíu, ta ni nuu ma ndian
ìyo kuenda ma veñu'u Ndioo ndia.
33 Vati yu'u va'aga ña na nandukui
naja kua koo sii ma ndisaa ñivi chi'in
ndisaa ma ña jà'i, ta tüvi jà'i ma ña
chàta'ani mai a ma ña va'a kuendai
chànini, ikan na kuu ni'i na nuu
kakú na.

11

1 Yakan va na ja'a ndo ma takua
jà'i, ti yu'u juuni takan jà'i ma takua
jà'a Cristu ndia.

Ndisaa naja kua jà'a ma ñivi ña'a ña ìyo kuenda Ndioo

2 Yakan va yu'u chisị ta tìñu'i
ndo, vati chàku'uni ndo yu'u cha'a'
ndisaa ma nakuyi jà'a ndo, ta cha'a'
ña cha kīcha'a ndo jàchinu ndo ma
tu'un va'a ña kātitu'in nuu ndo.
3 Va ma ña kùunị ña koto ndo, kùu
yi ña ma Racha'nu Cristu, kùu ra
ra kuxini nuu ndisaa ma ndra'ii, ta
ma ndra'ii kùu ndra iin ndra kuxini
nuu ñasi'i ndra, takua ma Racha'nu
Ndioo kuxini ra nuu ma Cristu ndia.
4 Vati tu iin ra'ii chàsi ra iin nakuyi
xini ra ma ora kà'an ra chi'in Ndioo,
a ora kà'an ra ma tu'un Ndioo nuu
ma inga ñivi, kùuni yi ka'an yi, ti
tüvi tìñu'u ra ma ra kùxini ra, vati
chàsi ra ma xini ra ora jà'a ra takan.
5 Ta indukuni kùu yi tuva ìyo ñivi
ña'a ña tüvi chàta'ani vi kasi vi xini
vi ora kà'an vi chi'in Ndioo, a ora
kà'an vi ma tu'un ra nuu ma inga
ñivi, juuni kùuni yi ka'an yi ña töve
tìñu'u vi ma ra kùu ii vi cha'a' ma ña
jà'a vi ndia. Indukuni kùu yi tuva
sokon te'e vi ma ixi xini vi.
6 Vati tu ìyo ñivi ña'a, ña tüvi
chàsi vi xini vi ma ora kà'an vi chi'in
Ndioo, va'aga ña na sokon te'an
ma ixi xinian tuva takan kùunian
ja'a ña. Va tuva kanuu ña, ña
sokon te'an yi kùunian, tajan na kasi
ndioan yi tuva takan.
7 Va taku ma ndra'ii, ti na tüvi
nuva jà'a ndra ña kasi ndra xini

ndra, vati Ndioo jātuvi ra ndra ña
kùu ndra takua kùu maa ra, ti ma
xina'ñu ra kùu ndra. Ta ma ñivi ña'a
kùu vi ma xiña'nu ma ndra'ii ndia.
8 Vati taku ma Racha'nu Ndioo,
ti tüvi nī java'a ra ma ra'ii nunuu
chi'in ma kuñu ma ñivi ña'a, vati ma
ñivi ña'a kùu vi ña kūva'a vi chi'in
kuñu ma ndra'ii jā'a ma Racha'nu
Ndioo.
9 Yakan va cha chìto ndo ña tüvi
nī kuva'a ma ndra'ii kuenda ma ñivi
ña'a, vati ma ñivi ña'a kùu vi ña
jāva'a ma Racha'nu Ndioo vi kuenda
ma ra'ii.
10 Ta cha'a' yakan kùu yi ña ìyo yi
ña kasi vi ma xini vi cha'a' ma ndatu
ña ìyo chi'in vi, ta ikan na kuu vi
ndian iñu'u nuu nde'e ndisaa ma tati
jàkuu tiñu nuu Ndioo.
11 Vati taku kuenda ma ndian
chìnuni, töve va'a ña chànini yo siin
siin cha'a' ma ndra'ii chi'in ma ña'a,
vati nduvi grupu ìyo kuenda vi nuu
Ndioo, ta nduvi ndiakan chìniñu'u
na ta'an na ndia.
12 Ta vaji ndicha kuii ña ma
Racha'nu Ndioo jā'a ra ma ñivi ña'a
nunuu chi'in kuñu ma ra'ii, ta vitin
ndisaa ma ndra'ii cha kāku ndra
nuu ma ma'á ndra ndia. Va vaji
takan kùu yi, va ma Racha'nu Ndioo
induku jātuvi ra ndisaa na.
13 Yakan va, ¿naja kua chànini
ndo?, ¿a va'ani ja'a vi ña tüvi chàsi vi
xini vi ma ora kà'an vi chi'in Ndioo?,
kùuni ndo.
14 Töve va'a, ti juuni cha chìto
va'a yo ña ma ndra'ii ña chàta'ani
jakua'nu ma ixi xini ndra, ja'a maa
ndra tukanuu nuu ndra, vati tüvi ìyo
yi ña ja'a ndra takan.
15 Va taku ma ñivi ña'a, ti maa
ma Racha'nu Ndioo chā'a ña na koo
nani maa ma ixi xini vi, ikan na kasi
xini vi.
16 Ta tu ìyo nda ndian tüvi chìnuni
va'a ma ña kà'an ndi vitin, tajan ìyo
yi ña koto na ti ni ndyu'u, ta ni inga
ma ñivi chìnuni, na tüvi nàkoto ndi
ma inga kua takani jà'a ndi. Yakani
kùu ma ña chìto ndi.

Paulu kàtitu'un ra nuu ma ñivi ña na tüvi va'a ja'a na ora kuxini na ña jàka'nu na ma Racha'nu

17 Ndyo'o yani vitin va kùunı̱ kat-
itu'in nuu ndo ña na tüvi va'a jà'a
ndo ora kùti'vi ndo jàka'nu ndo ma
Racha'nu Ndioo, vati ora jà'a ndo ña
kutu'vi ta'an ndo ìyo yi ña vii koo
ndo, va na yüvi takan kùu yi, ti java
vi'a ndo ka'vi ndo jà'a yi.
18 Vati ma ña nunuu ña chīnitu'in,
ña kàti ma ñivi, ti cha chàta'ani
ndo kuti'vi ta'an ndo kuenda ña
jàka'nu ndo ma Racha'nu Ndioo,
uvaa ña kuati kùu yi ña siin siin
kùuni ta'ii'iin ndo chi'in ta'an ndo,
ta cha'a' ña jà'a ndo ma takan kùu
yi ña nda mai chànını̱ ña ndicha kùu
yi chi'in ndo ndia.
19 Yakan va, ¿a va'ani jà'a ndo ña
jà'a ndo takan?, kùuni ndo, ikan na
ku'va yo kuenda nda ndian kùu ma
ndian chìnuni va'a ma tu'un Ndioo,
ta nda ndian tüvi.
20 Uvaa ña kuati kùu yi, cha'a' ña
kèsiin ndo ma ora kùti'vi ndo ña
kùxini ndo kuenda kùku'uni ndo ma
Racha'nu, ta ma ña jà'a ndo ikan, ti
na yüva ña kuxini va'a ndo kùu yi
kuenda ma Racha'nu.
21 Vati taku ma ora ni kachi ndo,
ma ora ikan, ta'ii'iin ndo nda'a ndo
ma ña ni kuxini ndo, ta ikan jan nu-
mini kìcha'a ndio ndo chàchi ndi'i
ndo yi, ta ma ora chàa ndio ma inga
meru ndo, tajan ndiakan kùu ma
ndian kindoo chi'in soko jà'a ndo,
vati ndi'i yi jà'a ndo. Ta ìyo inga ndo
ña nduva'a chì'i ndixi ta chìní ndo
ndia.
22 ¿A tüvi ve'e ndo nuu kuiin ndo
kachi ndo, ta ko'o ndo?, ña jà'a ndo
takan. Yakan va chi'in ma ña jà'a
ndo i'ya, jàna'a yi ña chàtu'un ndo
ma ndian chìnuni tu'un Ndioo, ta
nda ma ndian nda'vi ña tüvi nuva
koo nuu ndia. ¿A ìyo yi ña ka'in ña
ndian va'a kùu ndo cha'a' ma ña jà'a
ndo?, kùuni ndo. Na yüvi takan kùu
yi.

Paulu kàtitu'un ra naja kua ìyo yi ña jàka'nu ma ñivi ora kuxini na ora chàku'uni na ma Racha'nu
(Mt. 26:26-29; Mr. 14:22-25; Lc. 22:14-20)

23 Vati taku ma tu'un ña kàtitu'in
nuu ndo i'ya, tu'un i'ya kùu yi

ña kātitu'un ma Racha'nu yi nui.
Ta te'en kà'an yi: ma juuni ma
chanikuaa ora kī'in ma Racha'nu
Jesuu ma paan, ma ora xīkoña'a
Juda ra.
24 Ta ikan jan, chā'a ndio ma
Racha'nu Jesuu ta'vindioo nuu ma
Racha'nu Tatá ra cha'a' yi, tajan
chā'nda kuati ra yi, ta te'en nāka'an
ndio ra: "Na kachi ndo ma paan i'ya,
vati ña'a kùu ma kuñui, vati ni kuvi̱
cha'a' ndo. Takan ìyo yi ña ja'a ndo
yi, ikan na kuku'uni ndo yu'u."
25 Takan kūu ta ora cha chīnu
kuxini ndio ndra, tajan kī'in ra iin
copa vinu, ta te'en nāka'an ra cha'a'
yi: "Na ko'o ndo ma copa vinu i'ya,
vati chi'in ma copa i'ya, jàchinui
chi'in nii̱ ma tu'un chaa ña ndō'iin
Ndioo chi'in ndo jà'a ra'. Takan ìyo
yi ña ja'a ndo, ikan na kuku'uni ndo
yu'u", kàti Jesuu.
26 Yakan va nani ma ora chàchi
ndo ma paan ikan, a chì'i ndo ma
vinu ikan, takan ìyo yi ña ja'a ndo
ti yakan kàtitu'un yi ña cha chī'i ma
Racha'nu cha'a' ndo. Ta takan ìyo yi
ña ja'a ndo nda kati chaa ma tiempu
ña ni kichaa ndiko ra.

Paulu, kàtitu'un ra naja kua ìyo yi ña ja'a yo ora kuxini yo ña jàka'nu yo ma Racha'nu

27 Yakan va tu tüvi va'a jà'a yo
ña tìñu'u yo ma Racha'nu ma ora
chàchi yo ma paan, ta ora chì'i yo
ma copa vinu kuenda kuku'uni yo
ma Racha'nu, tajan yakan kùuni yi
ka'an yi ña iin kuati ka'nu kùu ma
ña jà'a yo chata ma kuñu, ta chata
ma nii ma Racha'nu ndia.
28 Yakan va tuva chàchi yo ma
paan ikan, ta chì'i yo ma copa ma
vinu ikan, ji'na ìyo yi ña ki'in ku'va
ji'na yo kuenda tuva ña va'a kùu ña
chànini yo chi'in anima yo, tajan ja'a
ndio yo yi.
29 Vati tu yüvi ña va'a kùu ma
ña chànini ndo chi'in anima ndo,
ta chàchi ndo ma paan ta chì'i ndo
ma vinu, ta ña'a kùuni yi ka'an yi
ña tüvi tiñu'u ndo ma kuñu ma
Racha'nu ora jà'a ndo takan. Ta ma
Racha'nu Ndioo, ni jakutuni ra ndo
cha'a' ma ña ja'a ndo.
30 Yakan va cha'a' yakan kùu yi
ña ìyo kua'a' meru ndo ña ku'vi, ta
ya'a kukue'e kàa na, ta ìyo ndian cha
chī'í ndia.
31 Vati tu ki'in ku'va ji'na yo ma ña
chànini yo chi'in anima yo ta tu va'a
kùu yo, tajan rakan na tüvi ìyo yi ña
jande'e ra tundo'o yo.
32 Vati tu ma Racha'nu tisokuati ra
yo, ta jande'e ra tundo'o yo, takan
jà'a ra ti kùuni ra ña ndakuu yo ma
ndian ndaa, ikan na töve jakutuni ra
na, ta kuvi na endeeni takua ni ta'an
chi'in ndian tüvi chìnuni ña ìyo ma
nuñu'u' ñuñivi i'ya.
33 Yakan va ndyo'o yani, taku ma
ora kùti'vi ndo ña ni kuxini ndo
ora chàku'uni ndo ma Racha'nu, na
kuatu ji'na ndo nda kati chàa ndi'i
ma ndian meru ndo, tajan na kachi
ndio ndo.
34 Ta tu ìyo nda ndyo'o ña ya'a cha
chisoko ndo, kùuni ndo, tajan va'aga
ña na ku'un ndo kukachi ndo ma
ve'e ndo, ti koto jande'e ma Racha'nu
ma tundo'o ndo cha'a' ña töve va'a
jà'a ndo ma ora ndò'iin ndo. Ta ìyo
inga tu'un ña kùuni̱ ña koto ndo, va
va'aga ña na kuatui, ta kàtitu'in yi
nuu ndo ma ora ni kunde'i ndo.

12

Ma Tati Ií Ndioo chà'a yi kua'a' nuu ndatu nuu ma ndian chìnuni tu'un Jesucristu

1 Ndyo'o yani vitin va kàtitu'un
kachi̱n nuu ndo, ikan na koto ndo
ndisāa ndatu ña chà'a Tati Ií Ndioo
nuu ta'ii'iin yo.
2 Taku ndyo'o ti cha chà'a va'a
ndo kuenda naja kua jā'a ndo ña
kēña'a ndo chàkuu ndo ña jāka'nu
ndo ma ndioo yutun ña ñi'i, ma ora
takä'an kùu ndo ma ndian chìnuni
tu'un Jesucristu niku.
3 Ta cha'a' yakan kùu yi ña, vitin
ni katitu'un ndioi nuu ndo ña taku
ma ndian kà'an chi'in ndatu ma
ra kùu Tati Ií Ndioo, na küu ka'an
ti'ini na chata ma Racha'nu Jesuu.
Ta indukuni kùu yi tuva küu kà'an
na ña iin ra ya'a ka'nu kùu ma

Racha'nu Jesuu, tuva tüvi ìyo ma
Tati Ií Ndioo chi'in na ndia.
4 Vati taku ma ra kùu Tati Ií Ndioo,
ti siin siin kua kàa ma ndatu ña
chà'a yi nuu ta'ii'iin yo, ta koto
näkanini ndo ña kua'a' nuu tati kùu
yi, vati uvanuu Tati Ií Ndioo kùu yi
ña chā'a ndisaa yi nuu yo.
5 Ta juuni vaji siin siin tiñu
chā'a ma Racha'nu nuu yo ña jà'a
yo kuenda ma ndian chìnuni, va
uvanuu ra kùu Racha'nu ìyo.
6 Ta ndicha ña vaji siin siin tiñu
chā'a ma Racha'nu Ndioo nuu yo ña
jà'a yo, va uvanuu Ndioo kùu ra ña
jàtiñu ndisaa tiñu ikan nuu tandi'i
yo chi'in ma ndatu ña ìyo ra.
7 Vati ma Racha'nu Ndioo jàna'a
ra nuu yo ña ìyo ma Tati Ií ra chi'in
yo. Ta ma ndatu ikan kùu yi kuenda
ña jàtiñu yo chi'in yi, ña tindee yi
ndisaa ma ndian kùu ta'an yo, ndian
chìnuni.
8 Vati iin yo, ìyo ma ndatu ma Tati
Ií Ndioo chi'in, ña jà'a yi ña ya'a
chìto na ña kà'an na. Ta juuni ìyo
inga yo, ña juuni maa ma Tati Ií
Ndioo chà'a yi ma ndatu ña jàna'a
yi nuu yo, naja kua nani'i yo nakoto
va'a yo ma Ndioo.
9 Ta juuni ìyo inga yo, ni'i ña ja'a
ma ndatu Tati Ií Ndioo ña na chinuni
va'a yo ma tu'un ra. Ta ìyo inga
yo, ña chà'a ma Tati Ií ndatu ra nuu
yo, kuenda ña jànda'a yo ma ndian
ku'vi.
10 Ta ìyo inga yo, ña tìndee ma
Tati Ndioo yo, ña na ja'a yo iin tiñu
ka'nu ikan na nde'e ma ñivi yi. Ta
juuni ìyo inga yo ña tìndee ma Tati
Ií Ndioo yo, ña na katitu'un yo ma
tu'un yu'u ra nuu ma inga na. Ta
ìyo inga yo, ña tìndee ma Tati Ií ra
yo, ña na koto yo tuva ndicha ña
tu'un Ndioo kùu ma ña kà'an ma
ñivi, a tüvi. Ta juuni ìyo inga yo ña
tìndee ma Tati Ií, ña na kuu ka'an
yo iin tu'un siin siin ña tüvi kùtunini
inga ñivi yi. Ta juuni ìyo inga yo ña
tìndee ma Tati Ií, ña kùu katitu'un
kachin niyi kùuni ka'an ma tu'un
siin siin ikan nuu yo.
11 Yakan va uvanuu ma Tati Ií ra,
ña ìyo kùu yi ña chà'a yi siin siin
ndatu ikan nuu ta'ii'iin yo. Tajan
takan jà'a yi chi'in ta'ii'iin yi takua
kùuni maa yi.

Tandi'i ma ndian chìnuni tu'un Ndioo, ndàkuu na iin ñivini

12 Ti taku ma kuñu yo, vati ìyo
xini yo, ta nda'a' yo, ta cha'a yo, ta
ndicha ña ìyo kua'a' ña kuati ìyo yi,
va ndisaa yi kùu yi iin kuñuni. Ta
kua ikan kùu yi chi'in Cristu ndia,
ti vaji ìyo kua'a' nuu ma ñivi ra, va
ndisaa na kùu na iin kuñuni.
13 Ta juuni kua ikan kùu yi chi'in
maa yo ña kùu yo ndian judíu a
ndian yüvi judíu, a kùu yo ndian
musu ña tüvi ni'i ya'vi a ndian töve,
vati nda ora jā'a ma Tati Ií Ndioo ña
jākunduta ra yo, nda ma ora ikan
kùu yi ña cha ndākuu yo iini kuñu
Cristuni jā'a ma Tati Ií Ndioo, ti nuu
ta'ii'iin yo, Ndioo chà'a ra uvanuu
ma Tati Ií ra ña na koo yi chi'in yo.
14 Vati taku ma kuñu yo, ti na yüvi
iin nuuni ma kuñu yo kùu yi ña ìyo
yi yo, ti kua'a' ña kuati kùu yi ña ìyo
yi ma kuñu yo.
15 Ta tu ma cha'a yo kàti yi ña na
yüvi iki kuñu yo kùu yi, cha'a' ña na
yüvi nda'a' yo kùu yi kàti yi, na yüvi
ña ndicha kùu yi, ti vaji kà'an yi ma
takan, va juuni ma kuñu yo kùu yi
ndia.
16 Ta tu ma ñii so'o yo kàti yi ña
na yüvi ma ña ìyo kuenda ma kuñu
yo kùu yi, cha'a' ña na yüvi tinuu
yo kùu yi kati yi, juuni na yüvi ña
ndicha kùu yi, ti na yüvi cha'a' ña
kà'an yi takan, ta ni jaña yi ña kùu
yi ma kuñu yo ndia.
17 Vati tu tàndi'i ña kuati ña ìyo
ma kuñu yo kùu yi kuenda ma tinuu
yo niku, na küu taso'o yo, tuva takan
kùu yi. Ta tu tandi'i nuu ma ña
ìyo ma kuñu yo, kùu yi kuenda ma
ña tàso'o yo, na küu nàni'i yo xiko
nï'iin nakuyi, tuva kùuni yo ta'ni yo
yi.
18 Ta cha'a' yakan kùu yi ña tāa ma
Racha'nu Ndioo ta'ii'iin ña kuati ìyo
ma kuñu yo ma nuu va'aga ña koo

yi kuenda yo, kùuni ra, ta kua ikan
kīndoo yi nda vitin.
19 Vati tu iini ña kùu ma ña kuati
ìyo yo ikan niku, tajan na tüvi kuu
ka'an yo ña iini kuñu kùu yo tuva
takan kùu yi.
20 Ta ndicha kuii ña vaji kua'a' nuu
ma ña kuati kùu ma kuñu yo ña ìyo
yi yo, va ndisaa yi kùu yi iin kuñuni.
21 Vati taku ma tinuu yo na küu
ka'an yi chi'in ma nda'a' yo ña na
tüvi chìniñu'u yi yi, ta ni ma xini yo
na küu ka'an yi chi'in ma cha'a yo
ña na tüvi chìniñu'u yi yi ndia.
22 Vati ma ña kuati ìyo ma kuñu
yo ña ta'aga kàa, yakan kùu ma ña
chiniñu'u ga yo.
23 Ta taku ma ña kuati ìyo ma
kuñu yo ña na tüvi kùuni yo nde'e
yo, yakan kùu ma ña vii ga chàsi yo
ja'ma chata yi. Ta ma ña kuati ma
kuñu yo ña na töve va'a ña koo nuna
yi, yakan kùu ma ña kumi va'a ga yo
koto nde'e inga ñivi yi, kùuni yo.
24 Va ìyo inga ña kuati ma kuñu yo
ña kindoo nuna, ta yakan tüvi kùmi
va'a yo yi. Ta cha'a' yakan kùu yi
ña jā'a ma Racha'nu kua'a' nuu kuati
ma kuñu yo, ikan na kuuni ga yo
nde'o yi, ta tiñu'u yo ma ndian ta'an
yo, vaji tüvi ya'a ga iñu'u na chi'in
yo.
25 Takan ìyo yi ña ja'a yo koto siin
siin ña nakanini yo ja'a yo chi'in ma
ndian kùu ta'an yo. Yakan va ìyo yi
ña tìndee ta'an yo yo.
26 Ta tu ìyo uvi uni ñivi ta'an yo
ña ndè'e yo na, ña ndè'e na tundo'o,
nda maa yo ndè'e yo tundo'o, ti
nda'vi kùuni yo ndia. Ta tu ìyo ma
ndian tiñu'u na uvi uni ma ndian
ta'an yo, nduva'a chìsii ndisaa yo,
cha'a' ña jà'a na takan.
27 Yakan va ndisaa ndo kùu ndo
kuñu ma Racha'nu Cristu, ta ta'ii'iin
ndo kùu ndo iin nuuni ma ña kuati
ìyo ma kuñu ra ndia.
28 Vati ma Racha'nu Ndioo, cha
chā'a ra tiñu nuu ma uvi uni ma
ndian ni jatiñu kuenda ra, ta ndia'ya
kùu na: Ma nunuu, ji'na chā'a ra
tiñu nuu ma ndian kùu tatun Jesuu,
ta ña uvi, va chā'a ndio ra tiñu nuu
ma ndian kà'an chi'in tu'un yu'u ra,
ta ña uni, va chā'a ra tiñu nuu ma
ndian matru ña jàna'a ma tu'un ra,
ta ikan jan chā'a ra tiñu nuu ma
ndian jà'a ma ndatu ka'nu chi'in
nuu ma ndian jànda'a ndian ku'vi,
ta chi'in nuu ma ndian chàta'ani
tindee inga ñivi. Ta juuni chā'a ra
tiñu nuu ma ndian kuxini nuu inga
ñivi, ta chi'in nuu ma ndian kà'an
ma tu'un kà'an inga ñivi ndia.
29 Uvaa ña na yüvi tandi'i yo kùu
ma ndian kùu tatun Jesuu, ta yüvi
tandi'i yo kùu ka'an yo ma tu'un yu'u
Ndioo, ta ni yüvi tandi'i yo jàna'a yo
nuu ma ñivi, ta ni yüvi tandi'i yo kùu
ja'a yo ma ndatu ka'nu nuu ma ñivi,
30 ta yüvi tandi'i yo ìyo ndatu yo
kuenda ña jànda'a yo ndian ku'vi
ndia. Ta juuni na yüvi tandi'i yo kùu
ja'a yo kà'an yo tu'un siin siin ña
töve kùtunini inga ñivi ndia.
31 Yakan va na nanduku ndo ja'a
ndo ma tiñu ka'nuga, takua kùuni
ma Racha'nu Ndioo, vati juuni ni
jana'i iin ma ña va'aga nuu ndo ndia.

13

Paulu kàtitu'un ra naja kua ìyo yi ña kuuni yo nde'e yo inga ñivi

1 Ta tuva kùu ja'i ña kà'in tandi'i
nuu tu'un ña kà'an ma ñivi ìyo
tandi'i ñuu ña ìyo ma ñuñivi, ta
tu juuni kùu ja'i kà'in ma tu'un ña
kà'an ma tati ña jàkuu tiñu nuu
Ndioo, va tu tüvi kùuni̱ nde'i ma
inga ñivi, ta ña'a kùuni yi ka'an yi
ña kùi takua kùu iin kaa kalaxin,
ña ya'a kua'a' yu'u yi, ta tüvi nda
kuenda yi tuva takan ja'i.
2 Ta tu kùu ja'i kà'in ma tu'un yu'u
Ndioo, ta chìtoi naja kua kùuni ma
ña ìyo xe'e tichi chinituni ra kà'an
yi, ta tu jà'i ma tiñu ka'nu, ta chìnuni
va'i ma tu'un Ndioo, ta tandi'i inga
nakuyi, ndisaa ma tiñu ka'nu ña jà'i
ikan, na tüvi nda kutiñu yi, tuva tüvi
kùuni̱ nde'i ma inga ñivi ndia.
3 Ta tu nata'vi̱ tandi'i ma ña kuika
ìyoi chi'in ma ndian nda'vi, ta ndava
ña kùu ku'vai yu'u ña kuvi̱ cha'a'
inga ñivi, juuni na tüvi nda kuàtiñu

yi tuva tüvi kùuni̱ nde'i ma inga ñivi
ndia.
4 Yakan va tuva ndicha ña kùuni
yo nde'e yo ma inga ñivi, tajan ìyo
yi ña jandeeni yo ma ña ja'a na, ta
koo va'a yo chi'in na, ta tüvi ndotixin
yo, ta tüvi jàndotayi yo yo cha'a' ma
ña jà'a yo.
5 Ta juuni na tüvi ìyo yi ña ka'an
ni'i yo chi'in na, ta töve nànduku
yo nakuyi kuenda ma'iin yo, ta tüvi
kùxaan yo na, ta nàani yo ña töve
va'a ña jà'a na chata yo, tu ndicha
ña kùunio nde'o na ndia.
6 Ta juuni na tüvi ìyo yi ña sii
kùuni yo cha'a' ma ña tüvi va'a jà'a
na, va na sii kùuni yo ora kà'an na
ma ña ndaa.
7 Vati kùuni yo nde'e yo na, ña'a
kùuni yi ka'an yi ña jaka'nuni yo
kuati na, ta vaji ndava ni kuuni ja'a
na chata yo va töve ndakoo yo ma
tundeeni na ña ìyo chi'in yo, ta töve
jàña yo ndatu yo ma ña va'a ña ni
kuu iti' nuu, ta juuni jàndeeni yo,
vaji jànde'e na tundo'o yo ndia.
8 Yakan va koto jäña yo ña kùuni
yo nde'e yo ma ndian kùu ta'an yo,
vati tandi'i ma ndian kà'an chi'in
tu'un yu'u Ndioo, ni chaa iin kivi ña
na töva chiniñu'u yo ka'an yo yi, ta
na töva chiniñu'u yo ka'an yo ma
tu'un siin siin ña töve kùtunini inga
na, ta na töva ndàkutiñu ma ña ya'a
chìto yo ña kà'an yo cha'a' Ndioo
ndia, ti ni jandi'i ma Racha'nu nuu
yi.
9 Vati ni ma ña ya'a chìto yo kà'an
yo, ta ni ma ña kà'an yo chi'in tu'un
yu'u Ndioo, töve jàna'a kachin yi
nuu yo naja kua kùu Ndioo.
10 Va ni keta iin kivi ña ni koto
kachin ndio yo ma naja kua kùu ra,
tajan ma ora ikan töva ni chiniñu'u
yo ndian chìto ña kà'an chi'in ndian
kà'an chi'in tu'un yu'u ra ndia.
11 Vati taku ma ora kūu yo ma
ndiakuati, kà'an yo, ta chànini yo
takua chànini ma ndiakuati, va ma
ora cha chāa ndio yo ña kùu yo ma
ndian chandee, tajan ikan kùu ma
nuu jàña ndio yo ña jà'a yo ora kūu
yo ndiakuati.
12 Yakan va juuni kua ikan kùu
yi ma vitin, vati taku ora ndè'o yo
ma nuu inu, na tüvi ndichin va'a
nde'o yo, ti kuxinani nuu yo, kua
ikan ndè'o ma tu'un va'a ma vitin.
Va ni keta ndio ma kivi ña ni nuna
ndio ma Racha'nu Ndioo nuu yo, ta
ikan jan ni nakoto va'a ndio yo maa
ra takua nàkoto ra yo ndia.
13 Yakan va ìyo uni nakuyi ña
ka'nu ña endeeni ni koo yi vitin: ma
ña nunuu kùu yi ma ña jandeeni
yo kuatu yo ma Racha'nu, ta ma ña
uvi, kùu yi ña na chinuni va'a yo ma
tu'un ra, ta ma ña uni, kùu yi ña na
kuuni yo nde'o Ndioo chi'in ta'an yo.
Va ma ña ka'nuga ña kùu ja'a yo kùu
ma ña kùunio nde'o.

14

Paulu kàtitu'un ra naja kua ja'a ma ñivi ña kùu jà'a na kà'an na ma tu'un siin siin ña töve kùtunini inga ñivi

1 Yakan va na numini nanduku
ndo naja kua ja'a ndo ta kùu kùuni
ndo nde'e ndo ta'an ndo. Ta juuni
na kuuni ndo ña ma Tati Ií Ndioo
chà'a yi ña na ku'va ndo ma ndatu
yi. Ta iin ndatu ka'nu kuuni̱ ña na
ni'i ndo nuu ndisaa ma ndatu ìyo ña
kùu ka'an ndo chi'in ma tu'un yu'u
Ndioo.
2 Vati taku ma yo chìto ka'an
ma tu'un siin siin ña töve kùtunini
inga ñivi, kà'an yo yi kuenda ma
Racha'nu Ndiooni, ta yüvi kuenda
ma inga ñivi, ti ndiakan na küu
kutunini na ma ña kà'an yo. Ta
ndicha kuii ña chi'in ndatu ma Tati
Ií kùu ma tu'un kà'an yo ikan, va iin
tu'un xe'e kùu yi kuenda inga ñivi.
3 Va inga ra ña kà'an ra chi'in
tu'un yu'u Ndioo. Ta tu'un ikan
kachin kùu yi kuenda tandi'i inga
na, ña chìnuni, ta ora taso'o na yi
ya'a chisii na jà'a yi ta jàndomani yi
na ta juuni ni koo tundeeni Ndioo
chi'in na jà'a yi ndia.
4 Va taku ma ra kùu ja'a kà'an
ma tu'un siin siin ña töve kùtunini
inga na, ìyo tundeeni ra, va juuni
chi'in maani ra, va ma ra chìto ka'an

ma tu'un yu'u Ndioo, ti rakan ni
koo tundeeni ra, va ña ni ku'va ra
nuu ndisaa ma ndian chìnuni tu'un
Ndioo ma ora tàso'o na ma ña kà'an
yi.
5 Yu'u kùunı̱ ña tandi'i ndo na
ni'i ndo ma ndatu ña kà'an ndo
ma tu'un siin siin ikan niku, va
vitin chànini̱ ña tiá va'a ña na kat-
itu'un ndo ma tu'un yu'u Ndioo nuu
ma ñivi, kua ma tu'un ikan. Vati
ka'nuga kùu ma ndian kà'an chi'in
tu'un yu'u Ndioo, kua ma ndian
kà'an ma tu'un siin siin ikan, tu
töve yo kà'an kachin kua kuuni ma
tu'un ikan ka'an yi, ikan na koo
ma tundeeni Ndioo chi'in tandi'i ma
ndian chìnuni tu'un ra.
6 Ndyo'o yani̱, vati tuva yu'u chài
ma nuu ìyo ndo, ta kicha'a ka'in
ma tu'un kà'an siin siin ña töve
kùtunini ndo, ¿a kuu tindee ma
tu'un ikan ndo?, kùuni ndo. Va
chi'in tu'un ña kùtunini kachin maa
ndo kùu yi, tu kicha'a ka'in iin tu'un
xe'e ña Ndioo jāna'a ra nui kuenda
ndo, a tu kà'in tu'un ña jàna'a yi
ndo naja kua nakoto va'a ga ndo ma
Ndioo, a tu jàna'i nuu ndo ma ña
kùuni Ndioo. Ndisaa ma tu'un ikan
kùu ma ña va'a, ti tìndee yi ndisaa
ndo.
7 Ta indukuni kùu yi chi'in taku
yo nàkua'a chi'in kitarra ta ma
tuvilu, vati tu töve kachin jàkuaku
yo ndrun, ta töve kùu kutunini yo
nda yaa chìta run. Takua kùu yi
chi'in ma ña kà'an yo, tu töve kachin
kùu ma tu'un kà'an yo, ta indukuni
kua ikan, töve kùu kutunini na yi
ndia.
8 Ta indukuni kùu yi taku ma nuu
ìyo kuati ka'nu ora kànita'an ñuu
ndia, vati tu ma ra tivi chi'in ma
yutun tivi a jaka'an ra maa kaa
kalaxin, na tüvi ndèta va'a ma tati
run jà'a ra, yakan va nï'iin na töve
kùu kanita'an na cha'a' ña töve ni'i
kà'an ma tati run.
9 Ta kua ikan kùu yi chi'in ndyo'o
ma vitin, vati vaji kùu ja'a ndo
kà'an ndo ma tu'un siin siin ña tüvi
kùtunini inga ñivi, va tu tüvi chìto
na, niyi kùuni ka'an ma tu'un ña
kà'an ndo, takua kà'an maa ndo nuu
ma tatini kùu yi, tuva takan.
10 Ta ndicha kuii ña ìyo kua'a' nuu
ma tu'un va'a ña kà'an ñivi ña ìyo
ñuñivi i'ya, va ndisaa yi, ìyo naja
kua kùuni yi ka'an yi kuenda ma
ndian kùtunini yi.
11 Ta tu yu'u tüvi kùtunini̱ nda
tu'un kùu ma ña kà'an ma ñivi
chi'i̱n, tajan kùuni yi ka'an yi ña yu'u
kùi iin ra kīchi ma inga ñuu kuenda
na, ta nda maa na indukuni takan
kùu na kuenda mai ndia.
12 Yakan va tava cha chà'i kuenda
ña nduva'a ìyoni ndo ña na ku'va
ma Tati Ií Ndioo ma ndatu yi nuu
ndo, ta cha'a' yakan kùu yi ña ìyo
yi ña nanduku ndo ma ndatu yi, ña
naja kua kùu tindee ndo inga ma
ndian chìnuni, ikan na ni'i na tiá ma
tundeeni Ndioo.
13 Yakan va tu ìyo nda ndyo'o ña
kùu ja'a ndo kà'an ndo ma tu'un siin
ikan, na ndakan ji'na ndo nuu ma
Racha'nu Ndioo, ña na ku'va ra inga
ndatu ra nuu ndo, ikan na kuu ka'an
ndo nuu ma ñivi niyi kùuni ma tu'un
siin siin ikan ka'an yi ndia.
14 Vati tu kà'an yo chi'in Ndioo,
chi'in ma tu'un siin siin ikan, vaji
ndicha va'a ña jà'a yo yi chi'in
ndisaa anima yo, va ma chinituni yo
na tüvi chìto yi nda ña kùu ma ña
kà'an yo.
15 Yakan va ma ña ìyo yi ña ja'i
kùu yi ña tu ora kà'in chi'in Ndioo,
ìyo yi ña ka'in yi chi'in ndisaa ani-
mai, ta juuni ìyo yi ña ka'in chi'in
ndisaa chinituni̱. Ta ora chìtai ma
yaa ña jàka'nui Ndioo chi'in ndisaa
animai, ta juuni ìyo yi ña ja'i yi chi'in
chinituni̱ ndia, ikan na kua'i kuenda
nda ña kùu ma ña chìtai.
16 Ta tu jàka'nu̱n ma Racha'nu
Ndioo chi'in ma tu'un siin siin ña
kà'un chi'in animaun, na küu tita'an
ma ndian töve kùtunini ma ña
kà'un ña jàka'nu na ma Racha'nu
indukuni chi'u̱n, ti ma tu'un kà'un
na tüvi kùtunini na yi.
17 Ta ndicha iin ña ta'vindioo kùu
ma ña kà'un nuu ra, va na tüvi
tìndee yi inga ñivi ti tüvi kùtunini
na yi.

18 Ta yu'u nduva'a chà'i ta'vindioo
nuu ma Racha'nu, cha'a' ña kùu
ka'in chi'in tu'un siin siin ikan, ta
kùu ja'i ka'in yi tiá kua'a' kua ndisaa
ndo.
19 Va ora kuti'vi ndo chi'in ma tichi
ma veñu'u, va'aga ña kà'in u'un
ta'an ma tu'un kà'an yo, kua ña kà'in
iin uchi mii tu'un siin siin ña tüvi
kùtunini ndo.
20 Yakan va ndyo'o yani ndian
chìnuni, va'a tu jàchika ndo ndo ña
jà'a ndo ña kini takua jàchika ma
ndiakuati na jà'a na yi ndia. Va
cha'a' tandi'i ma ña chànini ndo, ìyo
yi ña kuu ndo ma takua kùu ndian
chicha.
21 Vati taku nuu ma tutu Ley Ndioo
te'en kà'an yi:

Chi'in tu'un siin siin ta chi'in tu'un
kà'an ñivi kìchi inga ñuu ni
ka'in chi'in ma ñivi.
Ta vaji ni ja'i takan, ta töve jàchi'in
na ma ña kà'in.

Takan kàti ma Racha'nu Ndioo.
22 Yakan va tu ka'an yo tu'un
siin siin ña töve kùtunini yo, töve
chàtiñu Ndioo tu'un ikan kuenda ma
ndian chìnuni tu'un ra, va chàtiñu
ra yi kuenda ma ndian töve chinuni,
ti iin señani kùu yi kuenda na. Va
Ndioo chàtiñu ra ma tu'un ña kà'an
na chi'in ma tu'un yu'uni ra kuenda
na jana'a kachin va'a yi nuu ma
ndian chìnuni tu'un ra.
23 Vati tu ma ndian kùu ñivi Ndioo
kùti'vi ta'an na, ta ikan ndisaa na
kìcha'a ndio na kà'an na ma tu'un
siin siin, ta ikan jan chàa ndio
ma ñivi chaa, chi'in ma ndian tüvi
chìnuni, tajan ndiakan ni ka'an na
ña ndian tivi xini kùu ma ndian
chìnuni, cha'a' ña kà'an na ma tu'un
siin siin ikan.
24 Va tu tandi'i ndo kìcha'a ndo
kà'an ndo ma tu'un yu'u Ndioo ma
ora chàa ndio ma ñivi chaa, chi'in
ma ndian tüvi chìnuni, tajan ma
ikan juuni maa ndio na, ni ku'va na
kuenda ña maa na kùu ma ndian ìyo
kuati ora taso'o na yi, ta ni ku'va na
kuenda ña ìyo yi ña chikoni'i ndiko
na kù'un na ma iti' Ndioo cha'a' ña
tàso'o na ma tu'un ndicha ña kà'an
ndo.
25 Ta takan kùu yi ña ni koto
tandi'i ma ñivi ma tu'un xe'e ña ìyo
ma tichi chinituni na niku, tajan
juuni maa ndio na, ni kunandi chiti
na ña jàka'nu na ma Racha'nu, ti
cha chā'a ndio na kuenda, ña ndicha
kuii ña tañu ndo ìyo ma Racha'nu
Ndioo.

Paulu kàtitu'un ra naja kua jà'a yo ora jàka'nu yo ma Racha'nu Ndioo

26 Yakan va ndyo'o yani, taku
ma nuu kùti'vi ta'an ndo, iin ndo
kùu kata ndo yaa kuenda ra, ta
inga ndo jàna'a ndo ma tu'un ra,
a ña kàtitu'un ndo ma iin tu'un
xe'e ña jàna'a Ndioo nuu ndo, a
ña kà'an ndo ma tu'un siin siin, a
ña kàtitu'un kachin ndo naja kua
kùuni ma tu'un siin siin ikan ka'an
yi, takan ìyo yi ña ja'a ndo, ikan na
ni'i ndisaa ndo ma tundeeni Ndioo,
ta koo yi chi'in ndo.
27 Taku ma ora kà'an ndo ma tu'un
siin siin, va'aga ña ta'ii'iin ndo na
ya'a ndo ka'an ndo yi nuu ma ñivi,
vati na vä'a ja'a yi ña ni nduvi ndo
ya'a ndo ka'an ndo yi nuu na iin
tiempuni. Ta ora cha kà'an iin uvi
a uni ndo yi, ta tüva kùu ya'a inga
na ka'an na yi. Ta kuenda ma ndian
ya'a kà'an na ma tu'un siin siin ikan,
juuni ìyo yi ña koo iin meru ndo, ña
kàtitu'un kachin ma nuu na, naja
kua kùuni ma tu'un ikan ka'an yi
ndia, ikan na kutunini ndisaa ndo yi.
28 Ta tu tüvi nï'iin ma meru ndo
ña kùu ka'an na ma ña kùuni ndo
ka'an ndo ma nuu ka'ìin ti'vi ma
ñivi, va'aga ña na kä'an maa ndo yi
ikan, va kùu ka'an ndo yi nuu Ndioo
ora kà'an xe'e ndo yi.
29 Ta indukuni kùu yi chi'in taku
ma ndian kàtitu'un ma tu'un yu'u
Ndioo nuu ma ñivi ndia, vati uvi
ndo, a unini ndo ìyo yi ña ya'a ndo
katitu'un ndo nuu ma ñivi, ta ma
inga ma ndian ka'ìin ma ikan, ìyo yi
ña ja'a na kuenda, nde'o tuva ndicha
ña va'a kùu ma ña kà'an ndo, a tüvi
ndicha.
30 Va tu iin ra ndaa ra kà'an ra
iin tu'un yu'u Ndioo kuenda ma ñivi
ka'ìin ti'vi ikan, ta juuni ndaa ga

ka'an ra, ta ikan ni'i inga ra ña nandi
ikan iin tu'un xe'e ña jàna'a Ndioo
nuu ra, tajan ma ra nunuu ìyo yi ña
kutaxin ra ña kà'an ra ta ku'va ra ña
kà'an ma inga ra.
31 Ta takan ìyo yi ña ja'a ndo, ña
ta'ii'iin ndo ìyo yi ña kutu'va ndo
ya'a ndo ka'an ndo ma tu'un yu'u
Ndioo nuu ma ñivi. Ta takan ìyo yi
ña ja'a ndo, ikan ndisaa ndo kutu'va
va'a ndo ma tu'un Ndioo ta na koo
tundeeni ra chi'in ndo.
32 Vati tandi'i taku ma ndian kà'an
tu'un yu'u Ndioo, ìyo yi ña jandeeni
na, ta kuatu na nda ora keta ka'an
na, tajan ìyo yi ña kà'an na.
33 Vati ma Racha'nu Ndioo, ti iin
ra ya'a chàta'ani ra ña koo vii chi'in
ta'an yo kùu ra, ta töve kùuni ra ña
jakanuu yo xini ta'an yo chi'in ma
ña jà'a yo.

Takua kùu yi chi'in ndisaa ma
ndian chìnuni ña kuti'vi ma veñu'u,
34 ña ma ñivi ña'a, ti ìyo yi ña
taxiin koo yu'u vi ma nuu ka'ìin ti'vi
ndo ña jàka'nu ndo ma Racha'nu
Ndioo, vati nuu ma tutu Ley Ndioo
kàti yi ña ma ñivi ña'a, ìyo yi ña kuu
vi iin ñivi iñu'u chi'in ma ndra kùu
ii vi takua kà'an yi.
35 Ta tu kùuni ma ñivi ña'a ña koto
vi tiá cha'a' ma tu'un i'ya, tajan na
ndakatu'un vi nuu ma ndra kùu ii vi
ma ve'e vi, töve iñu'u kùu vi, tuva
ndàkatu'un vi yi nuu ka'ìin ti'vi ma
ñivi Ndioo.
36 Yakan va ìyo yi ña ku'va ndo
kuenda ña tüvi tañu ndyo'o, ndian
ñuu Corintu, kùu yi nuu kēta ji'na
ma tu'un Ndioo, ta ni yüvi nuu
uvanuu ndyo'o ni kùu ndo ña chìto
ndo ma tu'un ra ndia.
37 Ta tu ìyo nda ndyo'o chànini
ndo ña ndian kà'an chi'in tu'un yu'u
Ndioo kùu ndo, ta ìyo ma Tati Ií
Ndioo chi'in ndo, kùuni ndo, tajan
ìyo yi ña koto va'a ndo, ti ma tu'un
ña tài vitin nuu ndo, kùu yi ma ña
tāchi Ndioo.
38 Va tu tüvi jàchi'in ndo ma ña
kà'an yi, tajan nda ma Racha'nu
Ndioo na tüvi ni ki'in kuenda ra ndo
ndia.
39 Takan kàti yu'u chi'in ndyo'o
yani, vati kùuni yu'u ña na katitu'un
ndo ma tu'un yu'u Ndioo, ta tüvi kasi
ndo yu'u ma ñivi tuva ka'an na ma
tu'un siin siin ña tüvi kùtunini inga
ñivi.
40 Vati ma ña kùuni̱ ña ja'a ndo
kùu yi ña na tiñu'u ndo ma inga
ndian kùuni ka'an tu'un Ndioo, ta na
nanduku ndo naja kua vii kùu ja'a
ndo yi ndia.

15

Nuu nàtaku Cristu

1 Ndyo'o yani, kùuni̱ ña na
kuku'uni ndo ma tu'un va'a cha'a'
Jesucristu ña kātitu'in nuu ndo. Vati
ma tu'un i'ya kùu ma tu'un ña nda
ora tāso'o ndo yi, ta kīcha'a ndo
chìnuni ndo yi, ta juuni jà'a yi ña
jàndeeni ndo ña ìyo va'a ndo nda
vitin ndia.
2 Ta juuni cha'a' ma tu'un va'a
i'ya kùu yi ña kàkú ndo tuva
endee chìnuni va'a ndo yi ma takua
kātitu'in yi nuu ndo. Va tu töve nī
jachi'in ndo ma ña kà'an yi, kùuni yi
ka'an yi ña töve ndicha ña chìnuni
ndo ma ña kà'an yi tuva takan.
3 Vati taku ma tu'un ka'nuga
ña kātitu'in nuu ndo, yakan kùu
ma tu'un ña nī'i̱ nuu Racha'nu ña
kūtu'vai. Ta te'en kà'an ma tu'un
ikan ña chī'í ma Racha'nu Jesucristu
cha'a' ma kuati yo indukuni takua
kà'an ma tu'un Ndioo ña ni kuu.
4 Ta kūchi ndio na ra, ta tichi uni
kivi, ta nātaku ndiko ra, takua kà'an
ma tutu Ndioo ña ni kuu yi ndia.
5 Ta juuni chā'i kuenda nuu ndo
ña ji'na kēta Cristu ora cha nātaku
ndiko ra nuu ma Petu', tajan kēta
ndio ra nuu ma ndi uchi uvi ma ndra
jàkua'a chi'in ra.
6 Takan kūu ta ikan jan kēta ra
nuu ka'ìin ti'vi kua'a' ma ndian yani
yo ndian chìnuni. Ta ndiakan ti
ya'aga u'un cientu ta'an na kùu na
ña ndē'e na ña nātaku ndiko ra. Ta
ìyo ma ndian juuni takuu ga ma nda
vitin, ta ìyo ma ndian cha tüva takuu
ti cha chī'í na.

7 Ta juuni kēta ra nuu ma Jandiau,
ta tiá iti' nuu tandi'i ma ndra kùu
tatun ra ndia.
8 Ta ma nuu ndi'inia, ma ora yā'a
kua'a' kivi kùu yi ña kēta ra nuu
yu'u, jin nākotoi ra kua'a' tiempu iti'
nuu kua ma inga na.
9 Vati yu'u kùu ma ra ta'a tiá kàa
ña kùu tatun Jesuu, ña ni tüvi ìyo yi
ña ka'an ma ñivi ña tatun Jesuu kùi,
vati ya'aga chāndikuin na kuenda
ña jànde'i tundo'o ma ndian chìnuni
tu'un Cristu niku.
10 Va vitin kùi takua kùu ma ra
kùi, ti maa ma Racha'nu Ndioo jā'a
ña na kui takan, ti iin ra ya'a va'a
kùu ra, ta ma ñamani ña jā'a ra
chi'i̱n, na tüvi ni ja'a maani ra yi, vati
vi'a ni'iga jātiñui kua inga ma ndra
kùu tatun ra cha'a' ma ñamani ikan,
vaji na yüvi mai kùu ma ra jà'a yi, ti
ma ña jà'a yi kùu ma ñamani Ndioo
ña ìyo chi'i̱n.
11 Ta na tüva kuu, vaji yu'u a
inga ndra kùu ma ndra kàtitu'un ma
tu'un va'a cha'a' Cristu nuu ndo, vati
ña'a kùu ma ña va'a ña kàtitu'un
ndi, ta yakan kùu ma tu'un ña
chìnuni ndo ma vitin.

Paulu jàna'a ra ña ndicha ña nàtaku ndiko ma ndian cha chì'í

12 Vati tu ma tu'un kàtitu'un ndi
kùu yi ma tu'un cha'a' ña cha nātaku
ndiko ma Cristu, ¿ta naja juuni
kà'an ga iin ma ndian ìyo tañu ndo
ña ma ndian cha chī'í na tüvi nàtaku
na?, tuva takan.
13 Vati tu tüvi nàtaku ndiko ma
ndian cha chī'í, tajan kùuni yi ka'an
yi ña nda ma Racha'nu Cristu, na
tüvi ndicha ña nātaku ndiko ra ndia,
tuva takan.
14 Yakan va tu ma Racha'nu Cristu
na tüvi nī nataku ra, tajan yakan
kùuni yi ka'an yi, ña na tüvi nda
kuenda ma tu'un ña chàkuu ndi ña
kàtitu'un ndi nuu ndo. Ta juuni
induku tüvi nda kuenda ma tu'un ña
chìnuni ndo ndia, tuva takan.
15 Ta tu ndicha ña takan kùu yi,
tajan kùuni yi ka'an yi ña ndyu'u
kùu ma ndra kà'an tu'un vatani
chata ma Racha'nu Ndioo, cha'a' ña
kàtitu'un ndi ña ma Racha'nu Ndioo
kùu ra ña jānataku ra ma Cristu.
Ta ña'a kùu ma tu'un vata, tu töve
ndicha ña nàtaku ndiko ma ndian
cha chī'í, tuva takan.
16 Ti tu ma ndian cha chī'í, na tüvi
nàtaku ndiko na, ta ña'a kùuni yi
ka'an yi ña ni ma Cristu, töve nī
natuku ndiko ra ndia.
17 Yakan va tuva ndicha ña Cristu
tüvi nī nataku ndiko ra, tajan nda
ma tu'un chìnuni ndo, na tüvi
ndakutiñu yi ndia, ta kùuni yi ka'an
yi ña juuni ìyo ga ma kuati chi'in
ndo, ti Ndioo töve nī janaa ra ma
kuati ndo nda vitin, tuva takan.
18 Ta tu ndicha ña takan kùu yi,
tajan ni ma ndian chìnuni tu'un
Cristu ña cha chī'í, na töva ni koo na
endeeni chi'in ra ndia, tuva takan.
19 Vati tu ndàtu yo ma Racha'nu
Cristu, cha'a' ña chànini yo ña ni
tindee ra ma yo ìyo nditoni ñuñivi
i'ya ma vitin, kùuni yo. Ta kùuni yi
ka'an yi ña vi'a nda'vi ga ni kuuni yo
kua ma inga ñivi, cha'a' ña chànini
yo takan tu töve ndicha yi niku.
20 Va töve takan kùu yi, ti cha
chìto va'a yo ña ndicha ña ma
Racha'nu Cristu kùu ra ma ra nunuu
ña nātaku tañu ma ndian cha chī'í,
ta ikan jan, chā'a ndio yo kuenda ña
juuni nàtaku ma ndisaa ma ndian
chì'í ndia.
21 Vati cha'a' ña chī'í iin ra'ii ña
nàni Adán kùu yi ña chì'í ndisaa
ndio ma ñivi nda vitin, tajan juuni
takan kùu yi ña cha'a' inga ra'ii ña
nàni Cristu kùu yi ña cha kīcha'a
nàtaku ndiko ma ndian cha chī'í
ndia.
22 Ta takan kùu yi ña cha'a' ña
ndisaa yo kùu yo ñivi Adán, ta
yakan kùuni yi ka'an yi ña ndisaa
yo cha chī'í yo. Takan kùu yi chi'in
ndisaa yo ndian ìyo kuenda Cristu,
ni nataku ndiko yo, ta endeeni ni
koo yo chi'in ra ndia.
23 Va ta'ii'iin yo ku'un yo takua ora
kāchin Ndioo ña ku'un yo. Vati ra
nunuu ña nàtaku kùu ma Racha'nu
Cristu. Ta ikan jan ni janataku ndiko
ra ndisaa yo ma ndian chìnuni tu'un
kà'an ra ma ora ni kichi ra.
24 Tajan ni kindaa ndio ra ma

ndatu ña ìyo chi'in tandi'i ma ndra kumitiñu, ta chi'in tandi'i ndatu ña ìyo chi'in tati xaan ta inga tuku nuu ndatu ndian kini ndia. Ta ikan jan ni ku'va ndio ra ma nuu chà'nda ra tiñu nuu ma Racha'nu Ndioo Tatá ra ma ora ni chaa ndio ma tiempu ni naa ma nuñu'u' ñuñivi i'ya.

25 Va ma Racha'nu Cristu ìyo yi ña ka'nda ra tiñu, nda kati jakanaa ji'na ga ra ma ndian xaani nde'e na ra, ta ikan jan kani ndoyo ra na iti' cha'a ra.
26 Va ma ña nuu ndi'i nia ña ni jandi'i ra nuu, kùu ma ndatu kui'na ña chà'ni yi yo.
27 Ta te'en kà'an ma tutu Ndioo: ma Racha'nu Ndioo chà'a ra tandi'i ndatu kuenda ña na ka'nda ma Racha'nu Cristu tiñu nuu tandi'i ña ìyo, vati takan kà'an ma Tutu Ndioo. Ta ña'a tüvi kùuni yi ka'an yi ña Cristu ni ka'nda ra tiñu nuu ma Racha'nu Ndioo, ti ma Racha'nu Ndioo kùu ra ma ra chā'a ma ndatu ikan nuu ra.
28 Yakan va ora chaa ma kivi ña Cristu ra kùu se'e Ndioo, ni ka'nda ra tiñu nuu ndisaa ña ìyo. Ta ikan ni jana'a ra ra nuu ma Tatá ra, ña ji'na rakan chā'a ra ndatu ikan nuu ma ra kùu se'e ra. Ta ma se'e ra ni ku'va ndiko ra ma ndatu nuu ra, ikan ma Tatá ra, ni ka'nda ra tiñu nuu tandi'i ma ña ìyo. Ta takan ni kuu ikan nuu ndi'inia ma Racha'nu Ndioo ni kuxini ra nuu tandi'i ña ìyo.

29 Ta tu kà'an na ña ma ndian cha chī'í na tüvi nàtaku ndiko na, tajan, ¿nda kuenda kùu yi ña ìyo iin ma ndian kùnduta cha'a' ma inga ndian cha chī'í?, tuva chànini na ña na tüvi nàtaku ndiko na.
30 Ta ndyu'u tu töve ndàtu ndi ña nàtaku ndiko ndi ma ora chì'í ndi, ña'a kùuni yi ka'an yi ña, ¿nda kuenda ìyo tu'va ndi ña nde'e ndi tundo'o nani kivi?, tuva takan.
31 Ndyo'o yani, kùuni̱ ña na koto ndo ña nani kivi chà'i kuenda ña ni kuvi̱, vati cha chìto va'i ña ni chaa iin kivi ña ni ka'ni na yu'u, ta indukuni kua ikan kùuni ña na koto ndo ña kindoo va'ani̱ cha'a' ña chìnuni ndo ma tu'un Jesucristu.
32 Yakan va yu'u nduva'a ndē'i tundo'o jā'a ma ndian xaan ìyo ma ñuu Efesu, ta tu chànini̱ ña na tüvi ndicha ña nàtaku ndiko ma ndian cha chī'í, ta takan kùu yi, ¿nayi jākanai chi'in ma ña jā'i?, tuva takan, kùuni ndo. Ta ikan jan, na te'en ka'an ndio yo: ¡Na kacho, ta ko'o yo, ti itaan ni kuvi yo!, tuva ndicha ña na töve nàtaku ndiko yo.
33 Ta koto kü'va ndo ña jànda'viña'a ma ñivi ndo, vati ìyo ndian kà'an te'en: "Tu ndikita'un chi'in iin ra nàkotoun ña tüvi jà'a tiñu va'a, ninduvi ndo ni ja'a ndo yi, vaji ra va'a kùu̱n."
34 Yakan va na ti'i va'a ndo chìnituni ndo, ta na jaña ndo ña jà'a ndo ma kuati. Takan kàti̱ chi'in ndo, ikan na koo tukanuu nuu ndo cha'a' ña ìyo ndian tañu ndo ña töve nàkoto na ma Ndioo.

Naja kùu yi ña nàtaku ndiko ma ndian cha chī'í

35 Tajan iin nda ndyo'o ña te'en ni ndakatu'un ndo chi'in juuni maa ndo:
¿Ta naja kua kùu yi ña ni nataku ndiko ma ndian cha chī'í? ¿Ta naja kua kàa ma kuñu ña ni ni'i na?
Takan ni ndakatu'un ndo chi'in juuni maa ndo.
36 ¡Ta naja ya'a ndava xini ndo ña chìkatu'un ndo takan! ¿A tüvi chà'a ndo kuenda ña ma ora tàchi yo ma chiti tata, na tüvi kana yi, nda kati ta'yu ndi'i ji'na yi, tajan keta ma ña chaa?
37 Vati ìyo ma nuni tata ña tàchi ndo, chi'in inga tuku nuu ma chiti tata, va ma itu, ti ma ora kàna yi, na tüvi kàa yi takua kàa inga nuu ma chiti ikan, ti ma chiti ikan ma ora kàna yi siin kuii kàa yi.
38 Ta tiá iti' nuu tajan ja'a ndio ma Racha'nu Ndioo ña ma ta'ii'iin nuu yi, na koo yi naja kua kùuni maa ra ña koo yi, takua kùu nuni tata ña ora tachi yo yi ta ndakuu yi itu, ta takan kùu yi chi'in inga nuu chiti ndia.
39 Ta na yüvi ndisaa yo inuu kàa ma kuñu yo, vati siin kàa ma iki

kuñu ma yo kùu ñivi, ta siin kàa ma iki kuñu ma kiti ku'u, ta siin kàa ma iki kuñu ma saa, ta kuñu ma tiaka' siin kàa yi ndia.

40 Ta juuni kua ikan kùu yi chi'in ma kuñu ma ña ìyo andivi ndia, vati siin kàa ma kuñu yi, ta siin kàa ma kuñu ma ña ìyo nuñu'u' ñuñivi i'ya. Va vii kàa ma kuñu ma ña ìyo andivi, ta siin tiá kàa yi kua ma kuñu ma ña ìyo nuñu'u' ñuñivi i'ya.

41 Vati taku ma ña tacha jà'a nikandii siin kàa yi kua ma ña tacha jà'a ma yoo, ta juuni siin kàa ña tacha yi kua ma chele ndia, ta nda ta'ii'iin nuu ma chele, siin siin ma kua tacha jà'a yi ndia.

42 Ta juuni indukuni kùu yi chi'in ma ña nàtaku ma ndian cha chī'í ndia, vati ma kuñu ña kùchi na, tà'yu yi, ta ikan jan nàtaku ndiko iin ma ña tüvi chì'í inga cha'a'.

43 Yakan va taku ma ña ni kuchi yo, iin ña tüvi ndakutiñu kùu yi va ma ora nàtaku ndiko yi, tajan kùu ndio yi iin ña ka'nu, ta tacha. Ta ma ora kùchi na yi, ti na tüvi ñandee yi, va ma ora nataku ndiko yi, ikan kèta ndio iin ma ña ya'a ìyo ñandee.

44 Vati ma kuñu ña kùchi yo ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, kuenda ma nuñu'u' ñuñivi i'yani kùu yi. Va ma ora nàtaku ndiko yi jà'a ma Tati Ií Ndioo, tajan kùu ndio yi iin kuñu va'a kuenda ma Racha'nu Ndioo. Ti tu chìto yo ña ìyo ma kuñu yo kuenda ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, tajan juuni ìyo yi ña koto yo ña ìyo ma kuñu yo kuenda Ndioo ndia.

45 Vati nuu ma tutu Ndioo te'en kà'an yi: “Adán kūu ma ra nunuu ña ndākuu ra iin ra chīyo ndito niku”, va inga Adán ra nuu ndi'inia, ra juuni kùu Cristu, ndākuu ra Tati ña chà'a ña na koo ndito ma ñivi endeeni.

46 Va ma kuñu nunuu ña nì'i yo töve kùu yi ma ña ni koo yi endeeni chi'in Ndioo, va kùu yi ma ña ìyo ma nuñu'u' ñuñivini, ta ma kuñu yo ña nì'i yo iti' nuu kùu yi ma ña ni koo yi endeeni chi'in Ndioo.

47 Ti ma ra nunuu kūva'a ra chi'in ma ñu'u', ta kùu ra kuenda ma ñu'u', va ma ra uvi, rakan kùu ra ma ra kīchi iti' andivi.

48 Yakan va tandi'i ma yo ìyo ma nuñu'u' ñuñivi, kūva'a yo chi'in ñu'u', takua kūva'a ma Adán, ta tandi'i ndian ni ni'i koo andivi kùu na takua kùu ma Racha'nu kīchi iti' andivi.

49 Va tu indukuni kàa yo kua kàa ma ra kùva'a chi'in ñu'u', tajan kùuni yi ka'an yi ña juuni indukuni ni kuu yo takua kùu ma Racha'nu kīchi iti' andivi ndia.

50 Takan kà'in chi'in ndo ndyo'o yani, vati taku ma kuñu ña ìyo sa'an ta iki, na küu ni'i yi ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, ti na tüvi induku kuu yi takua kùu ma kuñu ña kùndee ndisaa tiempu.

51 Ta vitin kùuni katitu'in nuu ndo iin tu'un xe'e Ndioo ña jāna'a ra nuu ndi. Vati na yüvi ndisaa yo ni kuvi, va ndisaa yo ni ndakuu yo takua kùu ma Racha'nu.

52 Ta iin nunuu kuiini kùu yi takua kùu iin ña nakuani yo ña ni ja'a ra yi, tajan ma yu'u nuu ndi'i nia ña ni tivi ma tati jàkuu tiñu nuu Ndioo chi'in ma yutun tivi, tajan ni nataku ndio ma ndian chī'í, ti ikan ni ni'i ndio na ma kuñu ña tüva ni kuvi, ta maa yo ndian ndito, ni ndakuu yo kuu yo takua kùu ma Racha'nu.

53 Vati takan ìyo yi ña ja'a ma Racha'nu chi'in ma kuñu yo ña tüvi kùndee, ikan na ni'i yo ma kuñu chaa ña kùndee yi endeeni, ta tüva kuvi yi.

54 Tajan ma ora cha ndōchaa ma kuñu yo ña tüvi kùndee, jā'a ndio ma kuñu ña kùndee ndisaa tiempu, ta ma ora cha ndōchaa ma kuñu yo ña jā'a ma ña töve chì'í, tajan ikan kùu ma nuu ni chinu ndio ma tu'un kà'an ma tutu Ndioo ña kà'an te'en: “Ndioo cha jāndi'i ra ma ndatu kui'na ña chà'ni yo.”

55 Ta yo'o, ra kùu kui'na, ¿ndanu ìyo ma ndatun vitin ña chà'niun ndi?, ta, ¿ndanu kuà'an ma ndàtun ña tìndee ñuun ña jàkanaun niku?

56 Vati juuni ma kuati jà'a yo kùu yi ña chìkan yi ña kuvi yo. Ta juuni

Ley Ndioo, ìyo ndatu yi kuenda tìso
yi kuati nuu yo ndia.
57 Va na ku'va yo ta'vindioo nuu
ma Racha'nu Ndioo cha'a' ña cha
jàndi'i ra ma ndatu ikan, cha'a' ma
tiñu ña jā'a ma Racha'nu yo Jesu-
cristu.
58 Ta cha'a' yakan kùu yi, ndyo'o
yani ndian ya'a kùuni̱ nde'i, na koo
ma tundeeni Ndioo chi'in ndo, ta
na koo tu'va ndo, ta koto jäña ndo
ña na jakuu ndo ma tiñu ña chà'a
ma Racha'nu Ndioo nuu ndo ndisaa
tiempu, vati cha chìto ndo ña chi'in
ma tiñu ikan, ni ndo'iin ga ndo chi'in
ma Racha'nu chito'o yo, ta ni ni'i ndo
ma ya'vi ndo jà'a ra, vati yüvi ra vata
kùu ra.

16

Paulu kàtitu'un ra naja kua ìyo yi ña tindee ma ndian chìnuni ma meru na

1 Ta vitin va kàtitu'in nuu ndo ña
na ja'a ndo ma kua kā'in nuu ndo,
na jati'vita'an ndo ma xu'un' ndo, ta
tìndee ndo ma ndian chìnuni tu'un
Jesucristu ña ìyo ñuu Jerusalén, vati
juuni kua ikan cha kātitu'in nuu
ndian chìnuni ña ìyo tanuu ñuu ña
ìyo ma iti' ñu'u' Galacia ndia.
2 Yakan va nani ndomingu ìyo yi
ña kaniva'a va'a ndo ita'vi ma meli
ña nì'i ndo ña jàtiñu tatu ndo, ikan
ma ora ni kunde'i ndo na tüva ìyo
yi ña jati'vita'an ndo ndisaa yi iin
cha'ani.
3 Vati ma ora ni chai ma nuu ìyo
ndo, tajan ni tachi ndioi ma ndra
ni kachin maa ndo, ña naa ndra
tutu ña ni tai kuenda ña katitu'un
yi cha'a' ma xu'un' ña naa ndra, ora
kuàndaka ndra yi nuu ma ndian
chìnuni ña ìyo ma ñuu Jerusalén.
4 Ta tu ìyo yi ña nda mai ku'un ma
chi'in ndra ma ora ni chai, tajan ìyo
yi ña ku'in ndia.

Paulu kàtitu'un ra nuu ma ñivi nda iti' ni kakunuu ra

5 Vati ma ora ni ku'in, ji'na ìyo yi
ña ya'i ma ñu'u' Macedonia, tajan ni
chaa ndioi ma ñuu Corintu nuu ìyo
ndo.
6 Ta ikan jan nde'o tu kùu ndoo
ndioi ma chi'in ndo uvi uni yoo, a
jaya'a ndioi ma tiempu vichin ma
chi'in ndo tuva kùu yi, ta ikan ìyo
yi ña tindee ndo yu'u ita'vi ña tia'vi
iti' kuà'in. Ta ora cha ya'a tajan ni
ku'in tiá iti' nuu.
7 Vati na tüvi chàta'ani̱ ña tia
kivini ni nde'i ndo, ti chànini̱ ndoi
tiá kua'a' ma kivi ma chi'in ndo, tuva
ku'va ma Racha'nu ña na ja'i yi.
8 Va vitin juuni yanga ndoi ma ñuu
Efesu i'ya, ña nda kati jaka'nui ma
viko Pentecosté chi'in ma ñivi, tuva
kùu yi.
9 Takan chànini̱, vati ìyo kua'a'
ñivi ña kùuni na taso'o na tu'un
cha'a' ma Racha'nu ña kàtitu'in, vaji
ìyo kua'a' ma ndian xaani nde'e yu'u
ndia.
10 Ta tu chàa ma Timoteu yani
yo ma nuu ìyo ndo, tiá va'a ña na
nanduku ndo naja kua koo va'a ndo
chi'in ra, vati juuni jàtiñu ra kuenda
ma Racha'nu, takua jà'i ndia.
11 Yakan va ndisaa ndo ìyo yi ña
tiñu'u ndo ra, ta na tindee ndo tia'vi
ndo iti' kuà'an ra, ikan na kuu kichi
nde'e ra yu'u nuu ìyoi, vati ndàtui ra
ma nde've chi'in inga tuku ma ndian
kùu yani yo.
12 Va taku ma ra yani yo Apolo,
nduva'a cha jānini̱ ra ña na ku'un ra
kunde'e ra ndo chi'in inga ma ndra
yani yo, va nī kuuni ra ma vitin.
Yakan va ni kunde'e maa ra ndo ma
ora ni kuyati ra, kàti ra.

Ma tu'un nuu ndi'i nia ña kàtitu'un Paulu kuenda ma ndian chìnuni tu'un Cristu ña ìyo ma ñuu Corintu

13 Ta na ja'a ndo kuenda nuu ndo,
ta na endee koo ma ña chìnuni va'a
ndo ma tu'un Cristu, vati ìyo yi ña
jandeeni ndo takua jà'a ma ndra'ii
ña ìyo kuenda ma Racha'nu Ndioo.
14 Yakan va tandi'i ma ña jà'a ndo,
na ja'a ndo yi cha'a' ña ya'a kùuni
ndo nde'e ndo ta'an ndo.
15 Ta vitin taku ndyo'o yani, vati
cha chìto va'a ndo ña ma ñivi nunuu
ña kīcha'a chìnuni ma tu'un Ndioo
ma ñu'u' Acaya nuu ìyo ndo chiña,

ndiakan kùu kùu ma ñivi, ra nàni
Estéfana. Ta ndiakan kùu na ña ya'a
chàta'ani na tindee na ma ndian
chìnuni tu'un Cristu.
16 Yakan va jànini ndo ña na
jachi'in ndo ra. Ta indukuni kua
ikan na jachi'in ndo ndisaa ma inga
ndian jàtiñu ña tìndee ma ñivi
Ndioo takua jà'a ra ndia.
17 Ta nduva'a chisii ña cha kīchi
nde'e ma ra nàni Estéfana yu'u,
chi'in ma ra nàni Fortunatu, ta
Acaicu ndia, vati ndrakan kùu ndra
ña tīndee ndra yu'u chi'in ma tiñu
ña nī kuu ja'a ndo cha'a' ña tüvi ndo
chi'in niku.
18 Ti takua jā'a ndra ña chā'a ndra
tundeeni nui, juuni kua ikan jā'a
ndra ña chā'a ndra tundeeni nuu
ndo ndia. Ta takan kùuni ña na
tiñu'u ndo ma ñivi takua kùu na.
19 Ta ma ñivi chìnuni ña ìyo ma
ninii ka'nu ma ñu'u' Asia, tàchi na
iin saludu nuu ndo, ta juuni ma ra
nàni Aquila, chi'in ñasi'i ra Priscila,
ta chi'in ma inga ndian chìnuni ña
kùti'vi chi'in vi ma nuu ìyo vi, tàchi
saludu nuu ndo ndia.
20 Ta tandi'i inga ndra yani yo
tàchi ndra ma saludu ndra nuu ndo
ndia. Ta juuni na kunumindaa ndo
ta'an ndo ma ora kaña'a ndo cha'a'
ña ya'a kùuni ndo nde'e ndo na.
21 Yu'u Paulu, tàa chi'in nda'i ma
saludu i'ya kuenda ndo.
22 Ta yu'u kà'in ña tu ìyo nda
ndian tüvi kùuni nde'e ma Racha'nu
yo Jesucristu, va'aga ña na tachi ra
na ma iti' andaya'. Ta yo'o Racha'nu
Jesucristu, na kichiun.
23 Ta na koo ma ñamani ma
Racha'nu Jesucristu chi'in ndo.
24 Ta ndyo'o ya'a kùuni ndo cha'a'
ña cha ndō'iin ndisaa yo chi'in ma
Racha'nu Jesucristu. Ta takan na
kuu yi. Amén.

Tutu uvi tāchi racha'nu Paulu nuu ñivi chìnuni tu'un Jesuu ìyo ñuu Corintu

Paulu tàa ra tutu i'ya kuenda ma ndian chìnuni ña ìyo ma ñuu Corintu

1 Yu'u Paulu, ra kùu tatun Jesucristu, ti takan kùuni Ndioo ña na kùi chi'in ma ra yani yo Timoteu, tàa ndi ma tutu i'ya nuu ndyo'o ndian chìnuni tu'un Ndioo ìyo ma ñuu Corintu, ta juuni nuu tandi'i inga ma ndian chìnuni ìyo ma ñu'u' Acaya ndia.
2 Ma Ndioo, ra kùu Tatá yo chi'in ma Racha'nu Jesucristu, na kata ra ma ñamani ra chata ndo, ikan na kuu koo vii ndo chi'in ta'an ndo.

Ndioo, jàmani ra anima yo

3 Na jaka'nu yo ma Racha'nu Ndioo ra kùu Tatá ma Racha'nu Jesucristu, vati rakan kùu ma ra kùu Tatá yo ña kùnda'vini yo, ta jàmani anima yo.
4 Vati takua jàmani ra anima yo ora ndè'o tundo'o, juuni kua ikan ìyo yi ña jàmani yo inga ma ndian nde'e tundo'o takua jà'a ra chi'o ndia.
5 Vati ma takua kàya ma tundo'o ña ndè'o cha'a' ma Jesuu, juuni takan kàya ma tundeeni yo kuenda cha'a' ra.
6 Vati tu ndè'e ndi tundo'o, cha'a' maa ndo kùu yi, kuenda ña jandeeni ndo ta kàkú ndo ora ndè'e ndo tundo'o, ta tu jàmani Ndioo ndi, juuni kùu yi kuenda maa ndo ndia, vati yakan kùu yi ña ja'a yi ña na jandeeni ndo ma tundo'o nde'e ndo takua jàndeeni maa ndi ndia.
7 Vati taku ndyu'u cha chìto va'a ndi naja ni kuu yi chi'in ndo, ti vaji ndè'e ndo tundo'o takua ndè'e ndi yi, juuni kua ikan ni ku'va ma Ndioo tundeeni nuu ndo takua jà'a ra chi'in ndi ndia.
8 Ndyo'o yani, kùuni ndi ña koto kachin ndo, ti ya'a ga kua'a' tundo'o ndē'e ndi ma ninii ka'nu ñu'u' Asia niku. Vati ya'a ga xaan ma ku'va ikan, ti ndava kündeega ndi ña ndē'e ndi ma tundo'o ikan niku, vati töve chìto ndi niku, tu ni kee ndito ndi jà'a ma tundo'o ikan.
9 Vati ndicha ña chànini ndi ña chani kuvi ndi niku. Va ma ña'a kūu yi ña jàna'a yi nuu ndi, ña na küu jakakú ndi juuni maa ndi vati ìyo yi ña chinuni ndi ma ña jà'a ma Ndioo, ra jànataku ma ndian ndií.
10 Ta juuni ma Ndioo ikan kùu ra ña jākakú ndi nuu ni kuvi ndi ma tiempu ikan. Ta chìto ndi ña takan jàkakú ra ndi vitin ta iti' nuu ndia,
11 tuva ndyo'o tìndee ndo ndi ña ka'an ndo chi'in Ndioo cha'a' ndi. Ta tu ya'a ga kua'a' ndo kà'an chi'in Ndioo cha'a' ndi, ya'a ga ni jaka'nu ndo ra, cha'a' ma ñamani ña ìyo chi'in ndi jā'a ra.

Nuu kà'an Paulu nda cha'a' kùu yi ña nī kuu ku'un ra ñuu Corintu

12 Vati ma ña ya'a chàta'ani ndi kùu ma ña ni ka'in vitin: ma chinituni ndi kà'an yi ña ji'na chi'in maa ndo kùu yi ña ya'a ga va'a ta ndaa ìyo ndi, ña kua chi'in ma inga ñivi ìyo ñuñivi. Ta tìndee Ndioo ndi ña jà'a ndi ma ña kùuni ra, vati ma ña jà'a ndi kùu yi, chi'in ma ñamani Ndioo, ta yüvi chi'in ma ña chànini ma ñivi.
13 Yakan va ndisaa ma tu'un ña tàa ndi kuenda ndo, tàa kachin ndi yi, ikan na kuu jakua'a ndo yi ta kutunini ndo ma ña kà'an yi. Ta ndàtu ndi ña na kuu kutunini ndo yi ndia.
14 Ma takua cha chā'a ndo kuenda naja kua jà'a ndi nuu ndo, yakan va ma ora ni kichi ndiko ma Racha'nu Jesuu ni koto kachin ndo tiá. Ma kivi ikan ya'a sii ni kuuni ndo nde'e ndo ndi, takua ya'a sii ni kuuni ndi nde'e ndi ndo ndia.
15 Va takua yu'u cha chā'i kuenda ña ya'a kùunio nde'o ta'an yo, yakan va chāninị ña va'aga ña na kunde'e ji'nai ndo nuu ìyo ndo, ikan na sii kuuni ndo cha'a' ña ni nde'e ndo yu'u uvi cha'a'.

16 Takan chànini̱ ña ya'i ta kunde'e
ji'nai ndo ma ora ni ku'in iti' ñu'u'
Macedonia, tajan ma ora ni chikoni'i
ndikoi kuu kunde'e ndikoi ndo ma
cha'a' uvi. Ta takan kuu tindee ndo
yu'u chi'in ña kùmani nui, ikan na
chaa va'i ma iti' ñu'u' Judea.
17 ¿A chànini ndo ña jànda'viña'i
ndo, ora kā'in ña ni kunde'i ndo?
¿A chànini ndo ña yu'u ora kā'in ña
ni ja'i iin tiñu, uvi nuu ña chànini̱,
cha'a' ña kā'in "va'a" ta "vä'a'" iin
tiempuni?, kùuni ndo.
18 Va yöve takan kùu yi, ti ndava
ndaa nuu Ndioo kà'in ña na küu
ka'an ndi "va'a" ta "vä'a'" ma iin
tiempuni.
19 Vati taku yu'u, Silvanu, chi'in
Timoteu, ña kùu ma ndra kàtitu'un
tu'un Jesucristu ra se'e Ndioo tañu
ndo, küu kà'an ndi "va'a" ta "vä'a'"
iin tiempuni. Vati uvanuu ma tu'un
ña kà'an ndi kuenda ra kùu yi ña
"va'a".
20 Vati tandi'i ma tu'un ña chà'a
Ndioo nuu ñivi, "va'a" kùu yi ti
jàchinu ra yi cha'a' Jesuu. Yakan
va ora jàka'nu yo Ndioo, kà'an yo
"Amén, (ña kùuni yi ka'an yi takan
na kuu yi)" cha'a' ma Racha'nu Jesu-
cristu ndia.
21 Vati maa ma Ndioo kùu ra ña
cha kāchin ra ndi chi'in ndo ta jà'a
ra ña kùu ndicha yo kuenda Cristu.
Vati ma ña jā'a ra kùu yi ña tāvani'i
siin ra yo kuenda ra,
22 ta kāni ra ma tuni ra yo, ta tāchi
ra ma Tati Ií ra ña koo yi chi'in yo
endeeni, ta yakan kùuni yi ka'an yi
ña ndicha ña ni ni'o ma ña va'a ìyo
chi'in ra iti' nuu.
23 Ta takä'an ku'in kunde'i ndo ma
ñuu ndo takua chànini̱ niku, jā'i yi
takan vati tüvi kùuni̱ jakuninai ndo.
Ta tu tüvi ña ndicha kùu ma ña
kà'in, yakan va ìyo va'i ña jande'e
Ndioo tundo'o yu'u.
24 Vati yüvi ndyu'u kùu ma ndian
kùu chito'o ndo ña chà'nda ndi tiñu
nuu ndo. Uvaa ma ña kùuni ndi
kùu yi ña kùuni ndi tindee ndi ndo,
ikan na sii kùuni ndo chi'in ma
ña chìnuni ndo, vati ndicha ña cha
chìnuni va'a ndo tu'un Jesuu.

2

1 Ta cha'a' ña'a kùu yi ña chānini̱
ña va'aga ña töve ku'in kunde'i ndo
inga cha'a', koto ja'i ña na nda'vi
kùuni ndo.
2 Ta tu yu'u ku'in kunde'i ndo niku,
ta ja'i ña na nda'vi kùuni ndo, ti
nï'iin ndo töve kuu jandosii ndo yu'u
cha'a' ña nda'vi kùuni ndo, tuva
takan.
3 Ta cha'a' yakan kùu yi ña tāi
ma tava kà'in chi'in ndo, ña töve
nī kuuni ku'in kunde'i ndo koto ja'a
ndo ña na nda'vi kuuni̱, tuva juuni
maa ndo kuu ma ndian ìyo yi ña
jandosii yu'u ora ndè'i ndo. Ta chìto
ndaa va'i ña tu yu'u sii kùuni̱, nda
maa ndo ni kichi sii kùuni ndo ndia.
4 Vati ora tāi maa tutu carta ikan
kuenda ndo, ya'a ga nàkanini̱, ta
nda'vi kùuni̱ ña ndava chàkui niku.
Va na töve nī tai yi kuenda ña na
nda'vi kùuni ndo, vati tāi yi, ikan
na koto kachin ndo ña ya'a ga kùuni̱
nde'i ndo.

Paulu jàka'nuni ra ma ra jà'a kuati

5 Ìyo iin ra jā'a ña nda'vi kùuni̱, ta
töve jà'a ra yi kuenda ña na nda'vi
kùuni uvaa yu'uni, vati juuni nda
maa ndo nda'vi kùuni ndo jà'a ra
ndia. Takani kà'in kuenda ndo, koto
ya'a nduu tuku ma kua kà'in.
6 Ta ma tundo'o ña cha jānde'e
ndo ma rakan, cha va'a takani, vati
nduva'a cha kua'a' kùu yi kuenda ra.
7 Yakan va ma ña ìyo yi ña ja'a ndo
ma vitin, kùu yi ña na jaka'nuni ndo
ma kuati ra, ta na jamani ndo ra koto
ya'a ga sutini kuuni ra, ta ja'a ra ma
ña töve va'a.
8 Ta cha'a' yakan kùu yi ña jànini̱
ndo, ña na jana'a ndiko ndo nuu ra
naja kua ya'a kùuni ndo nde'e ndo
ra.
9 Vati ma niku ga, cha tāi ma tu'un
i'ya nuu ma tutu ña tāchi̱ nuu ndo,
kuenda ña na ki'i̱n ku'va ndo, nde'o
tuva ndicha ña jachi'in ndo ma ña
kà'in.
10 Yakan va tu jàka'nuni ndo ma
kuati ra, cha'a' ma nda ña nikuuni
ña jā'a ra, yu'u juuni jàka'nuni̱ yi

ra ndia. Vati ma ora jàka'nunı̱ ma
kuati, tuva ìyo iin nda cha'a' kùu
yi, ndisaa yakan jà'i yi cha'a' ndo
ndava nda nuu ma Racha'nu Cristu,
ti kùnda'vinı̱ ndo,
11 ikan ma kui'na Satanaa, na tüvi
kùu ja'án' ma ña kùuni maán' chi'o,
vati cha nàkoto va'a yo ma mañá'.

Nàkanini Paulu cha'a' ña naja ni nata'an ra ma ra yani ra Titu ma ñuu Troa

12 Takan kūu tajan ora chāa ndioi
ma ñuu ka'nu ña nàni Troa, ña
kuàkatitu'in ma tu'un ma Racha'nu
Cristu, nduva'a nūna Ndioo ma an-
ima ma ñivi nui, cha'a' ma tiñu jà'i
kuenda ra.
13 Va vaji takan jā'a Ndioo chi'ı̱n,
va yu'u ya'a nakaninı̱ vaji ìyoi ikan,
ti töve nāta'in ma ra yani yo Titu
ma ikan. Ta cha'a' yakan kùu yi
ña nāka'in chi'in na ña ni ku'in,
tajan kēe ndioi kuà'in ma iti' ñu'u'
Macedonia.

Ndioo kùu ma ra tìndee ndi, ikan na kuu jakanaa ndi, ta takan kùu chinuni kua'a' ma ñivi ma tu'un Jesuu

14 Ta chà'i ta'vindioo nuu ma ra
ndàka ndi kuà'an ndi ma iti' Jesu-
cristu, ti cha jākanaa ra ndi kuenda
ra, ta cha'a' maa ndi kùu yi ña jàkoto
ra ma tu'un ra nuu ma inga ñivi,
takua jà'a iin xiko ña ya'a vii chà'an
ma ora chìtakuati yi nda ni kùuni.
15 Vati ndyu'u kùu ndi takua kùu
ma xiko ma kutu ña sòkó ma Jesuu
nuu Ndioo, ña chìtakuati yi nuu
ndisaa ñivi a ma ndian jàkakú Ndioo
a ma ndian töve ndia.
16 Vati kuenda ma ndian töve
chìnuni, ma xiko ma kutu i'ya ni
ka'ni yi na takua jà'a iin xiko xaan.
Va kuenda ma ndian jàkakú Ndioo,
ma xiko i'ya iin ña vii kùu yi, ti ni
ja'a yi ña na koo ndito na indeeni.
Ta ma tiñu i'ya nï'iin ñivi tüvi ìyo
va'a na, ña kùu ja'a na yi.
17 Va taku ndyu'u vii kàtitu'un ndi
ma tu'un Ndioo nuu ma ñivi, ta töve
chàkunuu ndi jà'a ndi takua jà'a
inga na, ña kàtitu'un na yi kuenda
ña jàndokuikani yi na. Vati ndava
ndaa nuu Ndioo, kà'an kachin ndi
ma tu'un Jesuu nuu ma ñivi, ti maa
ma Ndioo kùu ma ra tāchi ndyu'u,
ña na ndo'iin ndi chi'in Jesuu.

3

Ma tu'un chaa ña jàndo'iin tu'un ma Paulu chi'in ma ñivi

1 Ta ma ora kà'an ndi te'en, ¿a
chànini ndo ña cha kīcha'a ndiko
ndi jàka'nu ndi juuni maa ndi?,
kùuni ndo. ¿A chànini ndo ña ìyo
yi ña jana'a ndi iin tutu nuu kà'an
yi ña ñivi va'a kùu ndi, ta nda ñuu
kìchi ndi, a ña ndàkan ndi nuu ndo,
ña na ja'a ndo ma tutu ikan kuenda
ndàa ndi takua jà'a ma inga na?,
kùuni ndo. Na yüvi takan kùu yi.
2 Vati juuni maa ndo kùu ndo
takua kùu ma tutu ña chìniñu'u ndi
ña kà'an ña ñivi va'a kùu ndi. Ta
ndisaa ma ñivi kùu jakua'a na yi, ta
takan kùu koto na nda ñivi kùu ndi
cha'a' ña cha ìyo ndo chi'in ndi ma
tichi chinituni ndi.
3 Ta takan kùu yi ña cha chìto
ndaa va'a na ña ndyo'o kùu ndo,
takua kùu ma tutu ña tāa juuni maa
ma Racha'nu Cristu ña chā'a ndi
nuu ndo, ora kàtitu'un ndi ma tu'un
ra nuu ndo niku. Ta töve nī taa
ma Tati Ií Ndioo ndìto yi chi'in tinta
chata yuu xa'nda kuenda ndo, takua
jā'a Ndioo chi'in Moisés tatiempu,
vati tāa ra yi va tichi anima ndo.
4 Chìnuni ndi ma ña va'a ña jà'a
ma Ndioo cha'a' ma Jesuu, yakan va
chìto ndi ti ndicha va'a ma ña kà'an
ndi i'ya.
5 Ta na töve kùuni ndi ka'an ndi ña
ma ña jà'a ndi, vàchi yi tichi chini-
tuni maa ndi cha'a' ña ìyo ndatu
maa ndi, vati ndisaa ma ña kùu
ja'a ndi vàchi yi, va tichi chinituni
Ndioo.
6 Vati ndyu'u cha chā'a Ndioo
tundeeni ra nuu ndi kuenda ña na
jana'a ndi ma tu'un chaa ra, ña
jāndo'iin ra chi'in ndisaa yo. Ta
takan kūu yi ña töve nī jando'iin ra
yi chi'in ma tutu ley cha'nu ña tāa
Moisés, vati jāndo'iin ra yi chi'in ma
Tati Ií ra. Vati ma tutu cha'nu ikan
chà'ni yi yo, ti taku ma Tati Ií ra

ikan chà'a yi, va nuu koo ndìto yo
endeeni.
7 Ta ndicha kuii ma ley ña tāa
Moisés chi'in letra chata ma yuu
xa'nda, kīchi yi chi'in kua'a' ña
tàcha, ña ni ma ndian israelita na
küu nde'e na nuu ma Moisés ma
ora ikan cha'a' ña ya'a tàcha yi. Ta
vaji ndicha ña ya'a tàcha yi ma ora
ikan, va chi'in tiempu ndā'va maa yi
kueeni kueeni.
8 Va tu iin ña nduva'a kuii tàcha ta
ka'nu kùu ma ley ikan ña chà'ni yi,
¡ta nduva'a ga ka'nu kùu ma tu'un
chaa ña chā'a Ndioo nuu yo cha'a'
ña ìyo ma Tati Ií ra chi'o!
9 Va jin ndicha ña ya'a ka'nu kùu
ma ley ña tìsokuati yo kuenda ña na
kuvi yo, vati nduva'a ga ka'nu kùu
ma tu'un chaa ña jà'a ña na kuu yo
ndian ndaa.
10 Vati cha'a' ña nduva'a kuii ka'nu
kùu ma tu'un chaa, cha'a' yakan
kùu yi ña na tüva kuenda kùu ma
tu'un cha'nu, tuva jando induku yo
yi chi'in ma tu'un chaa.
11 Yakan va tu ya'a ga ka'nu kūu
ma ña ni nda'va maa kueeni kueeni,
nduva'a ga ka'nu kùu ma tu'un chaa
ña endee töve ndà'va ma ña tàcha
yi.
12 Ndicha kuii ti chìto ndi ña ni
jachinu Ndioo ma ña ndàtu ndi,
yakan va kùu kà'an kachin ndi naja
kua kùuni maa ndi, ti ìyo tundeeni
ra chi'in ndi.
13 Vati taku ndyu'u, na töve jà'a
ndi takua jā'a ma Moisés, ña chāsi
ra ma ja'ma nuu ra, koto nde'e na ña
nàa ma ña tàcha ma nuu ra kueeni
kueeni.
14 Va ma ndian israelita na töve nī
kutunini na ma tu'un cha'nu ikan,
ti juuni ndàsi ga ma nuu na chi'in
ma ja'ma mandil ikan, nda ma vitin.
Ta uvanuu ra kùu kindaa ma ja'ma
ikan, kùu ma Racha'nu Cristu ora
kīcha'a yo chìnuni yo tu'un ra.
15 Ta ndicha kuii ña takan kùu yi
nda vitin, ti ora jàkua'a na ma tutu
cha'nu ña tāa Moisés, ndòndava ma
chinituni na jà'a ña töve jàchi'in na
tu'un Jesuu.
16 Ta tu ìyo ma ndian ndàkoo na
ma iti' kini nuu jà'a na kuati, ta kì'vi
na ma iti' Racha'nu Jesuu, ni kindaa
ma ja'ma mandil ña ndàsi nuu na.
17 Vati maa ma Racha'nu Ndioo
kùu ra ma Tati Ií, ta tu ìyo ma Tati Ií
ma Racha'nu Ndioo tichi anima yo,
ta ikan jan cha kùu ki'vi yo iti' Jesuu
vati tüva tisokuati yi yo.
18 Yakan va tandi'i ma yo chìnuni,
ña tüva ndàsi ma ja'ma mandil ikan
nuu yo, vati cha kùu yo takua kùu
iin ma inu ña kàni yi ma xina'ñu
Ndioo, ikan na kuu nde'e ñivi ña
ra va'a kùu ra, ta nani kivi tiaga
jàndakuu ra yo takua kàa ra, vati
ta'ii'iin kivi ìyo ga ma tundeeni ra
chi'o, cha'a' ma tiñu jà'a ma Tati Ií
ra chi'o.

4

1 Yakan va ya'a jàndeeni ndi, vati
Ndioo ya'a kùnda'vini ra ndi, ta
cha'a yakan kùu yi ña chā'a ra tiñu
nuu ndi ña kàtitu'un ndi tu'un va'a
Jesuu nuu kua'a' ñivi.
2 Vati ndyu'u cha kāchin ndi ña
töve jàchi'in ndi ma tiñu xe'e ña
jà'a tukanuu ma ñivi, ta juuni töve
jànda'viña'a ndi a jàkanuu ndi xini
na chi'in ma tu'un Ndioo ña jàna'a
ndi. Vati uvaa ma tu'un jàna'a ndi
kùu ma ña ndichani. Yakan va
ndava nda nuu Ndioo kà'an ndi,
ikan na ku'va na kuenda ña takan
kùu yi.
3 Ta ma tu'un cha'a' ma Racha'nu
Jesuu ña kàtitu'un ndi nuu ñivi, tu
chàsi yi chinituni ma ñivi kùuni na,
ndicha ña takan kùu yi va kuenda
ma ndian kuànaa ni.
4 Ta ma ñivi ikan töve chìnuni na
ma tu'un cha'a' Jesuu, ti ma kui'na,
ra chà'nda tiñu nuu ñuñivi i'ya,
cha chāsi ra ma chìnituni na, ikan
na küu kutunini na ma tu'un vii
ña kà'an cha'a' Jesucristu, ra ya'a
tacha, ra kàa indukuni takua kàa ma
Racha'nu Ndioo.
5 Vati ndyu'u töve kàtitu'un ndi
ma tu'un ña jàka'nu juuni maa ndi,
ti ma tu'un kàtitu'un ndi kùu ma ña
kà'an ña Jesuu kùu ma ra chito'o yo,
vati ndyu'u kùu ndi takua kùu iin

musu ndo, cha'a' ña ya'a kùuni ndi
nde'e ndi ma Racha'nu Jesuu.
6 Vati juuni ma Ndioo ra tāchi
ma ñu'ú kuenda ña na jandondichin
yi ma nuu naa, rakan kùu ra ña
jātuvi ra ma ña tacha ra ña na
koo yi chi'in yo ma tichi anima yo.
Ta chi'in ma ña tacha ña ìyo nuu
Jesucristu jà'a ma Racha'nu Ndioo,
kùu jandondichin yo nuu ma inga
ñivi ta kùu koto na naja kua kàa ma
ña tacha ra ndia.

Tu chìnuni yo tu'un Jesuu kùu koo va'a yo ma ñuñivi i'ya

7 Vati ma kuñu yo kùu yi takua
kùu iin ma kisi ñu'u' nuu indii ma
ña kuika Ndioo ti tichi kuñu yo indii
ma ndatu ka'nu Ndioo, ikan na koto
ñivi ña ma ndatu i'ya yöve ndatu
maa yo kùu yi, ti ndatu ña chā'a
Ndioo nuu yo kùu yi.
8 Yakan va vaji ya'a nde'e ndi
tundo'o ja'a na, va jàndeeni ndi. Ta
vaji nduva'a nàkanini ndi va töve
jàña ndi ma iti' kuà'an ndi ti chìto
ndi ña ni keta va'a yi.
9 Ta vaji ndìkun na ndi, va Ndioo
töve ndàkoo ma'iin ra ndi, ta vaji
ndo'o ndi ja'a ma ñivi, va na küu
jandi'i na ndi.
10 Ta ndanikuni ma nuu kuà'an
ndi ndè'e ndi tundo'o, endee
chàku'uni ndi tava chī'í ma Jesuu
ma nuu kruu, ikan na nde'e ma ñivi
ña ndicha ña nī'i ndi ma ndatu ña
nī'i ra ora nātaku ndiko ra.
11 Vati ma ora juuni ìyo ndito
ga ndi ma ñuñivi i'ya, ìyo tu'va
ndi kuenda ña kuvi ndi cha'a' ma
Racha'nu Jesuu, ikan na nde'e ma
ñivi ña ndicha ña nī'i ndi ma ndatu
ña jāna'a ra nuu yo ma ora nātaku
ndiko ra.
12 Cha'a' yakan kùu yi ña ndyu'u
endee ndè'e ndi tundo'o, ña ndava
kùu ka'ni na ndi cha'a' ndo, ikan
na kuu ni'i ndo nuu koo ndito ndo
endeeni chi'in Jesuu.
13 Ta iin ra tāa ma tutu Ndioo
tatiempu te'en kā'an ra: "Ya'a
ga chìnuni tu'un Ndioo, yakan va
kàtitu'in yi." Ta indukuni kùu yi
chi'in ndyu'u, ti chìnuni ndi ma
tu'un ra ta kàtitu'un ndi yi ndia.
14 Vati cha chìto yo ña ma Ndioo,
ra jānataku ma Racha'nu Jesuu ma
ora chī'í ra, juuni ma rakan kùu
ra ña ni janataku ra ndi, ikan na
ndo'iin ndisaa yo chi'in Jesuu ta
ku'un yo chi'in ra ma nuu ìyo Tatá
ra andivi.
15 Tandi'i ma tundo'o ña ndē'e ndi
kuenda ndo, yakan jàna'a yi ña ya'a
kùuni ndi nde'e ndi ndo, ikan ma
ora cha ni'i ndo ma ñamani Ndioo
kuu jàna'a ndo yi nuu kua'a' ñivi. Ta
takan kua'a' na kicha'a na jaka'nu na
ra ora chà'a na ta'vindioo nuu ra.
16 Ta cha'a' yakan kùu yi ña ya'a
jàndeeni ndi, vaji ma iti' nuu nuna
cha kuàndocha'nu ndi, va ma iti'
tichi ma kuñu ndi tiá kuàndochaa
yi nani kivi.
17 Vati ma tundo'o ña ndè'e ndi
ma ñuñivi i'ya, nduva'a yati yà'a yi.
Va chìto ndi ña nduva'a ka'nuga ma
ndatu ña ni ni'i ndi ja'a ma tundo'o
ikan, ti ni ni'i ndi nuu ni koo ndi
endeeni chi'in Ndioo.
18 Vati na töve kì'in kuenda yo
ma ña tà'an yo ma ñuñivi i'ya ña
kùu nde'o, ti ma ña kì'in kuenda
yo kùu ña, naja kua ni ni'o nuu ni
koo yo endeeni chi'in Ndioo ña töve
ndichin nde'o ma vitin. Vati ma ña
kùu nde'o ma ñuñivi i'ya ya'a yati
yà'a yi, va ma ña ìyo andivi, töve.

5

1 Ta cha chìto yo ña tu ma kuñu
yo jàndi'i na nuu yi, ni ni'o inga
tuku yi ma nuu ni koo yo iti' andivi
jà'a Ndioo. Vati ma kuñu yo ña ìyo
ma nuñu'u' ñuñivi i'ya kùu yi takua
kùu ma ve'e ja'ma ña töve kùndee yi
kua'a' tiempu, ti taku ma kuñu chaa,
yöve iin ña jāva'a ñivini kùu yi ti iin
ña jā'a Ndioo kuenda yo kùu yi.
2 Ta ndicha ña ora juuni ìyo ga yo
ma ñuñivi i'ya, ya'a nda'vi kùuni yo
cha'a' ña cha kùuni yo ni'o ma kuñu
chaa ña ni ku'va Ndioo nuu yo ma
iti' andivi.

3 Ta ora ni ni'o ma kuñu ikan, ni
kuu yi takua ja'ma ñù'u yo, ti töve
ni kakunuu viti yo jà'a yi.
4 Vati ma ora juuni ìyo ga yo chi'in
ma kuñu cha'nu yo ñuñivi i'ya, ya'a
taxiini yo ta nda'vi kùuni yo jà'a ma
tundo'o ña ndè'o. Ta ndicha va'a
ña töve kùuni yo kuvi yo, ti ma ña
kùuni yo kùu yi ña na sama ma
Ndioo yo chi'in ma kuñu chaa ña
kùndee ndisaa tiempu, takua jà'a yo
ma ora sàma yo yo chi'in ma ja'ma
chaa.
5 Vati maa ma Ndioo kùu ra ña
jāndova'a ra ma tiñu i'ya kuenda yo,
ti chā'a ra ma Tati Ií ra ña na koo
yi chi'o, ikan na ku'va yo kuenda ña
takan kùu ma ña va'a ña ni ni'o tiá
iti' nuu.
6 Ta cha'a' yakan kùu yi ña
nduva'a kuii jàndeeni yo nani ora,
ta chìto yo ti ora juuni ìyo ndito
ga yo chi'in ma kuñu ña ìyo yo ma
ñuñivi i'ya, kùuni yi ka'an yi ña yöve
ve'e maa yo kùu ma nuu ìyo yo,
ti ìyo chika yo nuu ma Racha'nu
Jesucristu.
7 Vati vaji takä'an kunde'o ra, va
ma ña jà'a yo vitin, jà'a yo yi cha'a'
ña chìnuni yo ma tu'un kà'an ra.
8 Va chìto yo ti ni jachinu ma
Ndioo ma ña kà'an ra, yakan va
nduva'a kuii kùuni yo sama yo nuu
ìyo yo, ta takan ndakoo yo kuñu
yo nde've, ta ko'o koo yo chi'in ma
Racha'nu Jesuu.
9 Ta cha'a' yakan kùu yi ña ndisaa
tiempu nànduku yo ja'a yo ma ña
chàta'ani ma Racha'nu Jesuu, ta
takan ja'a yo tuva ku'un yo koo yo
chi'in ra andivi vitin a kìndoo ga yo
ma ñuñivi i'ya.
10 Vati tandi'i yo ìyo yi ña kujana'a
yo yo ma nuu jàkutuni Jesuu ma
kuati yo, ta ikan ta'ii'iin yo ni ku'va
ra ma ya'vi yo, cha'a' ma ña jā'a yo
chi'in ma kuñu yo ora chīyo yo ma
ñuñivi i'ya, tuva ña va'a kùu yi a
töve.

Ma tu'un ña kà'an cha'a' ña jàndomani Racha'nu Ndioo yo

11 Yakan va tava cha chìto va'a ndi
ña ma Racha'nu, ìyo yi ña tiñu'u ndi
ra. Ta cha'a' yakan kùu yi ña jànini
ndi ma ñivi ña na na koto na ra ndia.
Vati ma Racha'nu cha na koto va'a
ra ndi, ta yakan va ndàtu ndi ña na
koto maa ndo naja kua ìyo ndi ndia.
12 Ta koto näkanini ndo ña cha'a'
ña jàka'nu ndi juuni maa ndi kùu
yi, vati ma ña kùuni ndi jana'a ndi
nuu ndo kùu yi ña na sii kùuni ndo
cha'a' ndi, ikan na kuu ka'an ndo
yu'u ma ñivi ora yöve ña ndicha kùu
ña kà'an na, vati ma ña nànduku na
kùu yi ña na jaka'nu ma ñivini na, ta
töve jà'a na yi kuenda ma Racha'nu
chi'in anima na.
13 Tuva ndyu'u ndian tivi xini kùu
ndi kà'an ma ñivi, takan kùu ndi, va
kuenda Ndioo, va tu yöve takan kùu
yi kuenda maa ndo kùu yi.
14 Ta cha'a' ña ya'a kùuni ma
Cristu nde'e ra yo kùu yi, ña cha
chà'a yo kuenda ña cha ndìkun yo
kuenda ra. Ta tava cha chìto va'a yo
ña chī'í ra cha'a' yo, yakan va, kùuni
yi ka'an yi ña juuni takan cha chī'í
ndisaa yo chi'in ra ndia.
15 Ta chī'í ra cha'a' ndisaa ñivi, ta
cha'a' yakan kùu yi ña ma ndian ìyo
ndito, na tüvi ìyo ndito na kuenda
juuni maa na, vati ìyo ndito na, va
kuenda ma ra cha chī'í, ta nātaku
ndiko ra cha'a' na.
16 Ta cha'a' ña'a kùu yi ña
nda vitin ta iti' nuu, ndyu'u na
tüva nakanini ndi cha'a' ñivi takua
nàkanini inga ñivi ìyo ñuñivi cha'a'
na, vaji takan chānini ndi cha'a' ma
Racha'nu Cristu takua chànini ma
ñivi ndia, va vitin na tüva.
17 Ta cha'a' yakan kùu yi ña ma
ndian cha ndō'iin chi'in Cristu, iin
ñivi chaa kùu na. Vati cha ndākoo
na ma ña cha'nu ña jā'a na, ta vitin
kùu na ma ndian chaa kuenda ra.
18 Ta tandi'i ma tiñu i'ya kùu yi ña
jā'a ma Racha'nu Ndioo yi chi'in ndi,
cha'a' ña jā'a Cristu, ña chā'a ra ma
tiñu nuu ndi ña na jandomani ndi
ma ñivi kuenda ra.
19 Ta takan kùu yi ña jāndomani
ndiko ma Racha'nu Ndioo ma ñivi
ìyo ñuñivi, cha'a' ma ña jā'a ma
Cristu ña tüva ki'in Ndioo kuenda
ma kuati jà'a na, vati ma ña kùuni

ra kùu yi ña na jakoto ndi tandi'i ma
ñivi ìyo ñuñivi ma tu'un ra ña kà'an
cha'a' naja kua jandomani ra ma ñivi
kuenda ra.
20 Yakan va ndyu'u kùu ndi ndian
kàtitu'un ma tu'un Jesuu, ta ma ora
janini ndi ndo kùuni ndi ña na ki'in
ndo kuenda ma tu'un kà'an ndi,
ti tu'un Ndioo kùu yi. Yakan va
chi'in sivi Jesuu jànini ndi ndo ña na
ndomani ndo chi'in Ndioo.
21 Vaji Cristu na töve ni jā'a ra
nï'iin kuati, va Ndioo, jāndaku ra ra
ña na kuu ra iin ra ìyo kuati cha'a'
yo. Ta juuni cha'a' Cristu kùu yi ña
Ndioo, jāndo'iin ra yo ña na kuu yo
ñivi ndaa kuenda ra ndia.

6

1 Yakan va vitin, cha'a' ña jà'a ndi
tiñu nuu ma Ndioo chi'in ndo, kùu yi
ña jànini ndi ndo ña koto jäña ndo
ma ñamani Ndioo ña chà'a ra nuu
ndo.
2 Vati ma Ndioo te'en kà'an ra nuu
ma tutu ra:
Ma ora kūuniun ña taso'i ma ña
kà'un, ta jā'i yi.
Ta juuni tīndei ñu̱n ma kivi ña
jākakúi ñu̱n ndia
kàti Ndioo.
Ta vitin kùu ma kivi ña tàso'o Ndioo
ña kà'an yo ta jàkakú ra yo.
3 Töve nī chasi koo ndi nï'iin ñivi
chi'in ma tiñu jà'a ndi. Cha'a' yakan
kùu yi ña na küu ka'an ma ñivi ña
na yöve ña va'a kùu ma ña jà'a ndi.
4 Ma ña jà'a ndi kùu yi ña tandi'i
ma nuu kuà'an ndi jàna'a ndi nuu
ndisaa ñivi, ti ndian jàkuu tiñu
Ndioo kùu ndi. Ta juuni jàndeeni
ndi ña jà'a ndi tiñu ikan, vaji
ya'a ndè'e ndi tundo'o ta kùmani
ndatiñu nuu ndi.
5 Ta juuni ya'a ga jàndeeni ndi
vaji kàni na ndi, ta tì'i na ndi vekaa
ta ya'a jàkanuu na xini ta'an na
kuenda ña jànde'e na tundo'o ndi.
Ta juuni ya'a ga ndetiñu kùu ma tiñu
jà'a ndi kuenda ma ñivi, ti ya'a ga
kènaa ñuma'na ndi ta ya'a ga yà'a
soko ndi ndia.
6 Ta juuni jàna'a ndi ma tiñu va'a
ña jà'a ndi cha'a' ña kùu ndi ma ñivi
ndaa, ta chìto ndi ma ña ndicha. Ta
juuni ya'a jàndeeni ndi ta tìñu'u ndi
inga ñivi, cha'a' ña ìyo ma Tati Í
Ndioo chi'in ndi, ta cha'a' ña ya'a ga
kùuni ndi nde'e ndi Ndioo,
7 ta cha'a' ma tu'un ndaa ña
kàtitu'un ndi, ta cha'a' ma ndatu
Ndioo ña ìyo chi'in ndi ndia. Ta
ndyu'u chàtiñu ndi ndisaa tu'un
ndaa ña chà'a Ndioo nuu ndi
kuenda ña tìndee yi ma ndian va'a,
ta kuenda ña kà'an ndi yu'u ma
ndian kà'an chata tu'un ndaa ikan.
8 Ta ìyo iin ora tìñu'u ma ñivi ndi,
ta ìyo inga ora ña kùu ndi tu'un
nduva'a jà'a na. Ta ìyo ora vii kà'an
na cha'a' ndi, ta inga ora, töve. Ta
juuni ìyo ndian kà'an ña ya'a ga siini
ndi tu'un vata, vaji kà'an ndi tu'un
ndicha.
9 Ma ñivi jà'a na chi'in ndi, takua
jà'a na chi'in ndian töve nàkoto na,
vaji nàkoto va'a na ndi. Ta kùu
ndi takua kùu ma ndian cha kèe ña
ndito, va juuni ndìto ga ndi. Ta vaji
ya'a ga jànde'e na tundo'o ndi, va na
tüvi chì'í ndi jà'a na.
10 Ta juuni ya'a chìsii ndi nani
kivi, vaji ndè'e ndi tundo'o. Ta vaji
ndicha ña kùu ndi ma ndian nda'vi,
va chà'a Ndioo ña na jàndokuika
ndi kua'a' ñivi chi'in tu'un ra ña
kàtitu'un ndi. Ta kàa ndi takua
kàa iin ndian tükuii na ìyo nuu,
va tandi'i nakuyi ìyo nuu ndi jà'a
Ndioo.
11 Ndyo'o yani ndian ìyo ñuu Cor-
intu, cha kātitu'un kàchin va'a ndi
chi'in ndisaa anima ndi nuu ndo, ti
ya'a kùuni ndi nde'e ndi ndo.
12 Yüvi maa ndi kùu ma ndian
küuni nde'e ndo, vati maa ndo kùu
ma ndian küuni nde'e ndi.
13 Yakan va janini ndo, takua jà'a
iin tatá chi'in ndiakuati se'e ra, ña
na kuuni ndo nde'e ndo ndi takua
kùuni ndi nde'e ndi ndo.

Maa yo kùu yo tava kùu ma veñu'u Ndioo ra chà'a nuu koo yo endeeni

14 Yakan va koto ndö'iin ndo chi'in
ñivi töve chìnuni tu'un Jesuu, vati

ma ndian jà'a takan kùu na takua
kùu iin yunta chi'in iin burru ña
jùndii yo ma yuku xini ndri ta
töve induku xìta ndri. ¿A in-
dukuni chànini ma ndian va'a chi'in
ma ndian kini? Ta, ¿a induku
chàkunuu ndian kuà'an iti' ndichin
chi'in ndian chàkunuu nuu naa
kùuni ndo?
15 Ña yöve takan kùu yi, vati töve
induku chànini ma Cristu kua ma
kui'na. Ta juuni na küu koo vii ma
ndian chìnuni kua iin ndian töve
chìnuni va'a.
16 Na töve indukuni kùu ma
veñu'u nuu jàka'nu yo Ndioo, kua
ma nuu ìyo ma yutun ií ña jàka'nu
ma ndian töve chìnuni. Ti maa yo
kùu ma ndian kùu veñu'u ma Ndioo,
ra chà'a kivi koo yo. Ta cha'a' yakan
kùu yi ña te'en kā'an Ndioo cha'a' yi
niku:
Ni koi chi'in na ta ni kakunui ma
chi'in na,
ti yu'u ni kuu ma Ndioo na
ta ndiakan ni kuu na ma ñivi.
17 Yakan va juuni te'en kā'an ma
Ndioo ndia:
Na kee ndo ma tañu ma ñivi töve
chìnuni ikan, ta na koo siin
ndo,
ta koto jä'a ndo ma ña töve va'a,
tajan kùu ku'vai ña kì'vi ndo ma iti,
18 vati ndyo'o ndian kùu ñivi ña'a ta
ndra'ii, ni kui iin tatá kuenda
ndo,
ta maa ndo ndian kùu se'i,
takan kàti ma Racha'nu Ndioo ra
ya'a ga ìyo ndatu ninii ka'nu nuñu'u'
ñuñivi chi'in andivi.

7

1 Ta cha'a' ma tu'un ña chā'a Ndioo
nuu yo i'ya ndyo'o yani, ìyo yi ña
jaña yo tandi'i ma ña kini jà'a yo
chi'in ma kuñu yo ta ma chinituni
yo ta jaka'nu yo ra, ikan na ndo'ií
yo cha'a' ña kùu yo ñivi ña tìñu'u
Ndioo.

Ya'a ga chìsii Paulu cha'a' ña sàma kua chànini ma ndian ìyo Ñuu Corintu

2 Yakan va na ku'va ndo ita'vi nuu
nuna ma anima ndo nuu ndi, vati
ndyu'u yüvi ndian jànda'viña'a kùu
ndi ta ni yüvi ndian kini kùu ndi
ta töve jàkanuu ndi xini nï'iin ñivi
ndia.
3 Ta koto näkanini ndo ña chi'in
ma ña kà'an ndi i'ya chata ndo kà'an
ndi, kùuni ndo, vati tava cha kā'in
chi'in ndo niku ña, maa ndo kùu ma
ndian ya'a kùuni ndi nde'e ndi, vaji
ndava ìyo yi ña kuvi ndi cha'a' ndo,
tuva takan kùu yi.
4 Cha'a' yakan kùu yi ña ya'a chìsii
ndi cha'a' ndo, ta tüvi ndasii ndi ña
ka'an ndi ma tu'un ndaa nuu ndo.
Vaji tañu ma tundo'o ndè'e ndi juuni
ya'a chìsii ndi cha'a' ndo ndia.
5 Vati nda ora kīchaa ndi ma ñu'u'
Macedonia, ni ita'vi takä'an nindee
ndi, vati ma ña tà'an ndi kùu ña,
tandi'i nuu kuà'an ndi ya'a ga ndè'e
ndi tundo'o, ti kànita'an ma ñivi
chi'in ndi, ta cha'a' yakan kùu yi ña
ya'a ndasii ndi ndia.
6 Va ma Ndioo ra jàndomani ma
ndian ya'a ga nda'vi kuuni, rakan
kùu ra ña jāndomani ndyu'u cha'a'
ma ra nàni Titu ma ora kīchaa ra.
7 Va na yöve uvaa cha'a' ña
kīchaani Titu kùu yi ña kūu takan,
vati ndava nda maa ra juuni ya'a
chìsii ra cha'a' ma tiñu va'a ña jā'a
ndo ndia. Ta juuni kātitu'un ra
nuu ndi naja kua ya'a ga kùuni ndo
nde'e ndo ndi, ta naja kua ya'a nda'vi
kuuni ndo ora nàkanini ndo cha'a'
ndi. Yakan va tiaga chīsii ndi ma ora
kā'an ra takan.
8 Ta nda'vi kùuni ora chā'i kuenda
ña ma tutu ña tāchi nuu ndo ni ja'a
yi ña na nda'vi kuuni ndo niku. Va
vitin töva nda'vi kùuni ti cha chā'i
kuenda ña ndicha kuii ña takan kūu
yi chi'in ndo, va kuenda uvi uni kivi
ni.
9 Ta vitin ya'a chìsii, va yöve cha'a'
ña ya'a nda'vi kūuni ndo jā'i ora
tāchi ma tutu nuu ndo, ti chìsii va
cha'a' ña chīkoni'i ndiko ndo chi'in
Ndioo jā'a ma ña nda'vi kùuni ndo.
Ta chìtoi ña cha'a' Ndioo kùu yi
ña nda'vi kūuni ndo, ta juuni chà'i
kuenda ña töve nī jachika ndo ndo
ma iti' ra jà'i ora tāchi ma tutu nuu
ndo.

10 Vati tu chìkoni'o ma iti' Ndioo
jà'a ña ya'a nda'vi kùuni yo, iin ña
va'a kùu yi nuu Ndioo, ta takan kùu
ni'o nuu jàkakú ra yo ta tüva ìyo
yi ña nàkanini yo cha'a' yi. Va tu
ya'a ga nda'vi kùuni yo takua ndà'vi
kùuni ma ñivi ìyo ñuñivi, ni ja'a yi
ña na endee kèsiin yo ma iti' Ndioo.
11 Ya'a chàta'ani Ndioo naja kua
jā'a ndo ña jāndeeni ndo ma ña ya'a
nda'vi kùuni ndo ma tava kùuni ra.
Ta vitin, ¡na nde'e ndo ma naja kua
va'a jā'a ma tu'un ña tāchi̱ nuu ndo!
Jā'a yi ña na ku'va ndo kuenda, ta
tandikun ndo ma iti' va'a. Ta juuni
jā'a yi ña na kuxaan ndo chi'in ma
ra jà'a kuati, vaji ya'a kanuu ndo
jà'a ndo yi. Ta juuni jā'a yi ña na
ya'a kuuni ndo nde'e ndo yu'u ndia,
ta juuni jānde'e ndo tundo'o ma ra
jā'a ma kuati ikan. Ta cha'a' ma ña
jā'a ndo i'ya, jàna'a yi nuu ndi ña na
töve nī ndo'iin ndo chi'in ña kini.
12 Yakan va ora tāchi̱ ma inga tutu
nuu ndo, töve ya'a nàkanini̱ cha'a'
ma ra jā'a kuati ikan, ta ni töve
ya'a nàkanini̱ cha'a' ma ra ndē'e ma
tundo'o ndia. Ti ma ña chānini̱ ora
tāchi̱ yi nuu ndo kùu yi ña na koto
ndaa va'a ndo tu ndicha kuii ña ya'a
kùuni ndo ndè'e ndo ndi ndava nuu
Ndioo.
13 Ta cha'a' yakan kùu yi ña nī'i
ndi tundeeni ndi.
Va chìsii ga ndi ora ndē'e ndi ña
ya'a ga sii kùuni ma Titu cha'a' ña
tīndee ndo ra ta chà'a ndo tundeeni
ra ora chānde'e ra ndo.
14 Ta ora kātitu'in nuu Titu ña
ñivi ya'a iñu'u kùu ndo ma nuu ra,
nduva'a kīndoo va'i jā'a yi ta töve
nī kukanui, ti takan kūu yi. Ta tava
ndisaa ma tu'un kātitu'un ndi nuu
ndo kūu yi ma ña ndaa, juuni ña
ndaa kūu ma ña kātitu'un ndi nuu
Titu cha'a' ndo ndia.
15 Ta ma Titu tiaga kùuni ra nde'e
ra ndo ma ora chàku'uni ra ma ña
jā'a ndo chi'in ra ña jāchi'in ndo ma
tu'un yu'u ra, ta ya'a tīñu'u ndo ra
ora chīyo ra chi'in ndo.
16 Cha'a' yakan kùu yi ña ya'a ga
chìsii̱, vati ìyo kua'a' tundeeni̱ chi'in
ndo.

8

Kàtitu'un Paulu cha'a' xu'un' sòkó yo nuu Ndioo

1 Ta vitin ndyo'o yani, kùuni ndi
jakoto ndi nuu ndo naja kua chà'a
Ndioo ma ñamani ra nuu ndian
chìnuni ña ìyo ninii ñuu ñu'u' Mace-
donia.
2 Ta ma ndian chìnuni ñuu ikan,
vaji cha ndē'e na kua'a' tundo'o, va
nduva'a kuii chìsii na, ta vaji ndicha
ña nda'vi na, va ndiakan kùu ma
ndian sòkó ga ma ndatiñu kuenda
ma Ndioo.
3 Ta cha'a' yakan kùu yi ña, yu'u
chà'i kuenda cha'a' na, ña ndicha
kuii ña maa ndio na sōkó na ma
ndatiñu kuenda Ndioo chi'in anima
na, ta tandi'i inga tuku ma ña chā'a
na, ta ndava tiaga ma ña kùu ku'va
na ndia.
4 Ta nduva'a chīkan na ñamani
nuu ndi ña, na ku'va ndi ña ki'in
na ita'vi ma ndatiñu ña sōkó ma ñivi
nuu ndi, kuenda ña na tindee na ma
ñivi Ndioo ndia.
5 Takan kūu ña sōkó na tiaga ma
kua chànini ndi niku, vati ji'na sōkó
na maa na kuenda ma Racha'nu, ta-
jan sōkó ndio na na nuu ndi kuenda
ña na tindee na ndi, ma takua kùuni
Ndioo.
6 Ta cha'a' yakan kùu yi ña jānini
ndi Titu ña, na jachinu ra ña jati'vi
ra ma ndatiñu ña sōkó ma ñivi ña
ìyo tañu ndo, ma takua kīcha'a ra
jà'a ra yi niku.
7 Vati takua ndyo'o ya'a ga va'a
kèta tandi'i ma tiñu jà'a ndo, tava
kùu ma ña ya'a chìnuni ndo, ta ya'a
ìyo chinituni ndo kuenda ma tiñu
Ndioo ña jàna'a ndo ma tu'un ra nuu
inga ñivi chi'in ndisaa anima ndo, ta
ya'a kùuni ndo nde'e ndo ndi. Ta
takua indukuni jà'a ndo, ta ìyo yi ña
jachinu ndo jàti'vi ndo ma ña kà'an
Titu ndia.
8 Ta cha'a' ña'a töve jànini̱ ndo ña
ja'a ndo yi chi'in na, ti ma ña kuuni̱
kùu yi ña na ku'va ndo kuenda tu
indukuni anima ndo chi'in inga na,
ikan na koto ndo tu ndicha ña kùuni
ndo nde'e ndo na.

9 Ndyo'o cha nàkoto ndo ma
ñamani ña chā'a Racha'nu Jesu-
cristu nuu ndo, vati rakan vaji ya'a
ga kuika ra ora chīyo ra andivi, va
nde've ndōnda'vi ra cha'a' ndo, ikan
na kuu ndokuika ndo cha'a' ndisaa
ma ña jā'a ra kuenda ndo.
10 Ta cha'a' ña'a kùu yi ña,
chùndayu'i ndo ña na jàchinu ndo
ña jàti'vi ndo ma ndatiñu ikan,
takua cha kīcha'a ndo jà'a ndo yi
chi'in ndisaa anima ndo ma kuyava.
11 Yakan va na ja'a ndo ma tiñu
ikan, ta jachinu ndo yi ma takua
chànini ndo ma ora kīcha'a ndo ja'a
ndo yi. Ta juuni na ku'va ndo yi nuu
na takua ìyo yi chi'in ndo.
12 Vati tu ìyo ñivi ña kùuni na soko
na iin nakuyi chi'in ndisaa anima
na, ma Ndioo ki'in ra kuenda yi tuva
sòkó na yi ma takua ìyo yi nuu na.
Vati taku rakan tüvi chìkan ra ña na
sòkó na tia yi tuva tüvi ìyo yi nuu
na.
13 Ta töve kùuni ndi ña, na ku-
mani ndatiñu nuu ndo cha'a' ña
tìndee ndo inga ñivi, vati ma ña
kùuni ndi kùu yi ña, na ndoo induku
na chi'in ndo.
14 Ti taku ma vitin, nuu ndyo'o ìyo
ma ndatiñu ña kumani nuu na, va
ni keta iin kivi ña nuu maa ndo ni
kumani yi, tajan ndiakan kùu tìndee
ndio na ndo chi'in ma ña kumani
nuu ndo, ti maa na ni koo yi nuu. Ta
takan kùu yi ña ndisaa ndo ni ndo
induku ndo.
15 Vati taku nuu ma tutu Ndioo
te'en kà'an yi: "Ni töve nī chakoso
nï'iin nakuyi nuu ma ndian ya'a
kua'a' ndatiñu jāti'vi, ta ni töve nī
kumani nï'iin nakuyi nuu ma ndian
ya'a ga tiani nakuyi jāti'vi ndia."

Nuu kuà'an Titu chi'in ndian kùta'an ra ñuu Corintu

16 Ta cha'a' yakan kùu yi ña ya'a
ga chà'i ta'vindioo nuu ma Racha'nu
Ndioo, cha'a' ña induku chànini Titu
ma kua chànini cha'a' ndo ndia.
17 Takan kàti, ti jāchi'in ra ma
kua chànini, va tava juuni ya'a ga
ìyoni ra ña na koo va'a ndo. Yakan
va, maa ndio ra kùu ma ra kùuni
kunde'e ndo ma vitin.
18 Ta chi'in Titu tāchi ndi iin ra
yani yo ra chìnuni, ña ya'a va'a
kà'an ta'ii'iin ma ñivi Ndioo chata,
cha'a' ña ya'a va'a kàtitu'un ra ma
tu'un Ndioo ña jàkakú yo.
19 Ta na yöve uvaa ña'ani kùu yi,
vati juuni kāchin na ma ra yani yo
i'ya, kuenda ña kakunuu ra chi'in
ndi, ta tìndee ra ndi ña jàchaa ndi
ma ndatiñu ña sòkó ndo nuu ndi
kuenda na. Ta ndisaa ma tiñu i'ya
jà'a ndi yi takan, ikan na ku'va ndo
kuenda ña nduva'a ìyoni ndi tìndee
ndi ndo, ta juuni jà'a ndi yi cha'a' ña
tìñu'u ndi ma Jesucristu ndia.
20 Ta takan kùuni ndi ja'a ndi,
ikan na töve ka'an ma ñivi chata
ndi cha'a' ma xu'un' ña sōkó ndo
kuenda ña nata'vi ndi yi kuenda
ndian chiniñu'u yi ña ìyo inga ñuu.
21 Vati ndisaa ña chànini ndi ja'a
ndi kùu ma tiñu ndaa, yöve uvaa
nuu ndè'e ma Racha'nu kùu yi, ti
juuni nuu ndè'e ma ñivi ndia.
22 Chi'in ma ninduvi ndra'ya tāchi
ndi inga ra yani yo ma nuu ndo,
vati ra'ya kua'a' cha'a' cha jāna'a ra
nuu ndi ña chàta'ani ra ja'a ra ma
tiñu Ndioo, va vitin tiaga chìsii ra
ña kùuni ra ja'a ra yi cha'a' ña ìyo
tundeeni ra chi'in ndo.
23 Tu ìyo ndian chìkatu'un nuu
ndo cha'a' ma ra yanio Titu, na
ka'an ndo chi'in na, ti merui, ra
jàtiñu chi'in cha'a' ndo kùu ra. Ta
tu chìkatu'un ga na cha'a' ma inga
ndra yani yo, na ka'an ndo chi'in na,
ti ndra tāchi ma ndian chìnuni ña
ìyo inga ñuu kùu ndra. Ta juuni ya'a
ga tìñu'u ndra ma Jesucristu ndia.
24 Yakan va ìyo yi ña jana'a kachin
ndo nuu ndra'ya, ikan na kuu koto
ndra ti ñivi jàchinu ña kà'an kùu
ndo, ta takan kùu koto ndra ña
ìyo kuenda ma tu'un tayi kà'an ndi
cha'a' ndo, ikan na ku'va ma ndian
chìnuni kuenda naja kua kuu ndo.

9

Nuu kà'an Paulu cha'a' ña na sokó yo ma ndatiñu kuenda ma ndian ta'an yo ndian kùmani yi nuu

1 Ta cha'a' ma xu'un' ña nàkuiso
ndo kuenda ma ndian ta'an yo ndian
chìnuni, tüva chiniñu'i kàtitu'in nu-
uni nuuni nuu ndo,
2 vati cha chìtoi ti ya'a ga ìyoni
ndo jà'a ndo yi, ta nduva'a kàtitu'in
nuu ma ndian chìnuni ñu'u' Mace-
donia naja kua ya'a tayi kùuni̱ cha'a'
ndyo'o ndian ìyo ñu'u' Acaya, vati
nda kuyava kùu yi ña chàtu'va ndo
ña tìndee ndo na. Ta chayatin ma
ndian ñu'u' Macedonia cha nduva'a
chìsii na cha'a' ña ya'a chàta'ani ndo
jà'a ndo yi.
3 Ta cha'a' yakan kùu yi ña tàchi
ma ndra yani yo i'ya, na tindee ndra
ndo jati'vi ndo ma ña ni sokó ndo,
ikan na töve nakanini ma ñivi ña
jatayi maani ndi ndi cha'a' ndo nuu
na, ma ora kàtitu'un ndi ña ndicha
kuii ña ìyo tu'va ndo jà'a ndo yi,
4 koto najani kaani ku'un iin ma
ndian ñu'u' Macedonia ña chìnuni
chi'i̱n ma ñuu ndo, ta nata'an ndi
ndo ña töve ìyo tu'va ndo ña jàchinu
ndo ma tiñu ikan. Ta tu takan ni
kuu yi tajan ni kukanuu ndi cha'a'
ndo cha'a' ña nduva'a kùndeeni ndi
ndo niku. Va maa ndo kùu ma ndian
nduva'a ga ni kukanuu cha'a' yi.
5 Ta cha'a' ña'a kùu yi ña chīkain
nuu ma ndra yani yo ña na ku'un
ji'na ndra kunde'e ndra ndo nuu ìyo
ndo, ikan na tindee ndra ndo ña
na jachinu ndo ma xu'un' ña jàti'vi
ta'an ndo, takua chā'a ndo tu'un
niku. Vati kùuni ndi ña na ja'a ndo
ña kana ma anima ndo, ta yöve ña
jà'a ndo yi cha'a' ña jànini ndi ndo.

Tu sòkó yo iin nakuyi, na ja'a yo yi va chi'in ndisaa anima yo

6 Na kuku'uni ndo takua kà'an ma
tu'un i'ya: Taku ma yo tàchi tiani,
juuni tiani ma ndatiñu ni ndaki'in
yo ndia. Ta ma yo tàchi kua'a',
juuni kua'a' ma ndatiñu ni ndaki'in
yo ndia.
7 Ta'ii'iin yo, ìyo yi ña sokó yo iin
nakuyi, va chi'in ndisaa anima yo, ta
na töve ìyo yi ña sokó yo yi cha'a' ña
jànini inga na yo, tuva töve ìyoni yo
ja'a yo yi, vati Ndioo ya'a ga kùuni
ra nde'e ra ma ñivi ña ya'a chìsii ora
soko na iin nakuyi.
8 Ndioo kùu jandokua'a' ra tandi'i
nuu ma ñamani ra kuenda ndo, ikan
na kümani nï'iin nakuyi nuu ndo, ta
takan kùu tindee ga ndo inga tuku
ñivi chi'in ma tiñu va'a jà'a ndo ndia.
9 Vati tutu Ndioo te'en kà'an yi:
Nāta'vi na ma ña chìniñu'u ma
ndian nda'vi,
ta ma tiñu va'a ña jà'a na ìyo yi
endeeni.
10 Vati ma Ndioo ra chà'a ma tata ña
tàchi yo chi'in ma ña chàchi yo, ni
ku'va ra yi nuu ndo, ta ni jandokua'a'
ra yi, ikan na kuu jatiñu ndo yi
kuenda ña tìndee ndo inga ñivi.
11 Ta takan ndyo'o ni koo kua'a'
nuu ma ña kuika ndo, ikan na kuu
tindee ndo ma ndian kùmani yi
nuu. Ta ora ni kundaka ndi yi nuu
na, ni ku'va na ta'vindioo nuu ma
Racha'nu cha'a' ña jàkuu ndo ma
tiñu ikan.
12 Vati ora tindee ndo ma ndian ta'an
ndo ña kùmani yi nuu, na yöve uvaa
cha'a' yakani kùu yi ña jà'a ndo ma
ña va'a, vati juuni jà'a ndo ña na
ku'va na kua'a' ta'vindioo nuu ma
Racha'nu ndia.
13 Ta ndiakan nduva'a ni jaka'nu
na Ndioo, cha'a' ma ña sòkó ndo
kuenda na. Ta chi'in yakan jàna'a
ndo ña ndicha va'a ña jàchi'in ndo
ma tu'un Cristu ña kàtitu'un ndo.
Yakan va ni tiñu'u na Ndioo cha'a'
ma tiñu va'a ña jà'a ndo kuenda na,
ta kuenda inga ñivi ndia.
14 Ta juuni ndiakan ni ka'an na chi'in
Ndioo cha'a' ndo chi'in ndisaa anima
na, cha'a' ña ndè'e na ña nduva'a ìyo
ma ñamani Ndioo chi'in ndo.
15 ¡Ta'vindioun yo'o Racha'nu cha'a'
ña chà'un iin ña ya'a ka'nu nuu ndi
ña nī kuu nani'i ndi naja kua ka'an
ndi yi!

10

Nuu ìyo ndatu Paulu cha'a' ña kùu ra tatun Jesucristu

1 Yu'u Paulu chà'i kuenda ña ìyo
ma ndian ìyo tañu ndo kà'an na
ña kanui kà'in nuu ndo ora ìyoi

tañu ndo, ta xaan kà'in nuu ndo
chi'in tutu ora chàkunui nuu chika,
kùuni ndo. Va vitin yu'u jànini̱ ndo
chi'in tu'un vita ta vii takua vii kà'an
Cristu,
2 ña koto jänini ndo yu'u ña na
kà'an xain nuu uvi uni ma ndian ìyo
tañu ndo ña kà'an ña ndisaa ña jà'a
ndi kùu kuenda juuni maa ndi, ora
ni kunde'e ndiko ndi ndo.
3 Ndicha va'a ña juuni ma ñivi ìyo
ñuñivi kùu ndi, va töve kànita'an
ndi takua jà'a ma ndian ìyo ñuñivi
i'ya.
4 Vati ma ña nda'a ndi kuenda ña
kànita'an ndi, töve indukuni kùu
yi takua kùu ma ña chàtiñu ma
ndian ìyo ñuñivi i'ya, ti ma ña nda'a
ndi kùu ma ndatu ña chā'a Ndioo
kuenda ña na jàkanaa ndi ndian ìyo
ndatu ma ñuñivi i'ya.
5 Ta takan kùu yi ña jandi'i ndi ma
tu'un kà'an ma ndian kà'an chata
Ndioo chi'in tandi'i tu'un tayi ña
töve chà'a ña na nakoto ñivi ma
Racha'nu Ndioo. Ta tandi'i ma ndian
chànini takan ndàkoo ndi na nda'a'
Cristu, ikan na jachi'in na ma ña
kà'an ra.
6 Ta ora cha chā'a ndi kuenda
ña cha jàchi'in va'a ndo ma tu'un
Cristu, tajan ndyu'u cha ìyo tu'va
ndio ndi kuenda ña jànde'e ndi
tundo'o tandi'i ma ndian töve kùuni
jachi'in ma tu'un ra.

7 Kùuni ndi ña ja'a va'a ndo
kuenda naja kua kùu ma ñivi. Tu
ìyo nda ndyo'o ña ndicha va'a ña
kùu ndo ndian chìnuni tu'un Cristu,
ìyo yi ña ki'in kuenda ndo ndyu'u
cha'a' ña juuni ndian chìnuni tu'un
ra kùu ndi ndia.
8 Ta ndicha ña vaji ya'a ndui tiá
ma kua jànini̱ ndo chi'in ma tiñu
ndisoi, na töve kànui ja'i yi, ti chìtoi
ña ma ndatu ña chā'a ma Racha'nu
nuu ndi kùu yi kuenda ña na tindee
yi ndo ña kua'nu va'a ndo, ta yöve
kuenda ña jànaa yi ndo.
9 Na töve kùuni̱ ña nakanini ndo
ña jayu'vi̱ ndo chi'in ma tutu ña
tàchi̱ nuu ndo.
10 Vati ìyo iin ndo ña kà'an ña ya'a
ga xaan kà'in nuu ma tutu tàchi̱ nuu
ndo, va ora kà'in yi chi'in ma tu'un
yu'i, ya'a vita kà'in yi ta töve nda
kuenda yi, kùuni ndo.
11 Va ma ndian kà'an te'en, ìyo yi
ña koto va'a na ti ma ora tüvi ndi
chi'in ndo ta kà'an ndi takan nuu
ma tutu tàchi ndi nuu ndo, indukuni
takan ni ja'a ndi yi ora ni koo ndi
chi'in ndo ma nuu ìyo ndo ndia.

12 Ta na töve kànani ndi jando
induku ndi ndi chi'in ma ndian
jàka'nu juuni maa. Taku ma ndian
chànini takan, tìvi xini na ti yüvi ña
va'a kùu ma ña chànini na, ña kùuni
na jando induku na na chi'in juuni
maa na, kuenda ña jaya'a na yi nuu
inga tuku na.
13 Vati taku ndyu'u, na tüvi
chàta'ani ndi jaka'nu ndi ndi tiá ma
kua ìyo yi ña ja'a ndi. Vati maa ma
Ndioo kùu ra ña jàna'a ra nuu ndi
ndanu ìyo yi ña kukuita ndi chi'in
ma tiñu jà'a ndi, ta maa ra kùu ra
ña chā'a ra ña kèta ndi nda ma ñuu
Corintu nuu ìyo ndo chiña.
14 Ti tu tüvi chā'an ndi
chākatitu'un ndi tu'un Cristu nuu
ndo niku, na töve nda kuenda kùu
yi ma ña kà'an ndi vitin, va cha'a'
ña maa ndi kùu ma ndian nunuu ña
chākatitu'un yi nuu ndo, yakan va
chà'a ndi kuenda ña tüvi ya'a nduu
ndi tiá ma kua ìyo yi ña jà'a ndi.
15 Ta na töve jàtayi ndi ndi cha'a'
ma tiñu ña jā'a inga ñivi, ta iin ña
maa ndi kùu ma ndian jā'a yi. Ti
ma ña chànini ndi ja'a ndi kùu ña
jàtiñu ga ndi chi'in ndo takua kùuni
Ndioo ña jà'a ndi, ikan na chinuni
ndo tiaga.
16 Ta tiá iti' nuu chànini ndi ku'un
ndi nda iti' nuu ga ma ñuu ndo
ña kukatitu'un ndi nuu inga ñivi
cha'a' ña naja kua ni jakakú Cristu
yo, va ma ña töve chàta'ani ndi
ja'a ndi kùu ña xìtakaa ndi ñivi
chìnuni tu'un Cristu jà'a inga ndra,
ta jaka'nu ndi ndi cha'a' ma ñivi
chìnuni jà'a ndra.
17 Ta tu ìyo nda yo kuunio jaka'nu
yo yo cha'a' iin nakuyi, va'a ga ña
na jaka'nu yo yo cha'a' ña kùu yo
kuenda ma Racha'nu.

18 Vati na yöve cha'a' ña jàka'nu yo
juuni maa yo kùu yi ña kindoo va'a
yo, ti tu kìndoo va'a yo nuu Ndioo
kùu yi cha'a' ña kàti Ndioo ña ñivi
va'a kùu yo.

11

Nuu kà'an Paulu chata ma ndra jà'ani ña kùu tatun Jesuu

1 ¡Ma ña kùuni̱ kuu yi ña na
jandeeni ndo uvi uni tu'un töve nda
kuenda ña ni ka'in vitin nuu ndo! Ta
a kùuni ndo a küuni ndo, va ìyo yi
ña taso'o ndo yi.
2 Vati yu'u ya'a ga kuiñui takua
kuiñu ma Racha'nu Ndioo cha'a' ndo
koto kèsiin ndo ma iti' ra. Chà'i
tu'un nuu Cristu ña ni ku'vai ndo
nuu uvanuuni ra, takua jà'a iin
ndian kùu tatá ora chà'a na ñayoko
se'e na nuu ma ra ni tanda'a chi'an.
3 Vati yu'u ya'a nàkanini̱ cha'a'
ndo koto janda'viña'a inga ñivi ndo,
ta jàña ndo ña jàka'nu ndo ma
Cristu, takua jā'a ma koo xaán ña
jānda'viña'a ri ma ña chūnani Eva
chi'in maña ri tatiempu.
4 Va yu'u te'en chànini̱ cha'a' ndo.
¿Ta naja tìin ndo ña kà'an ma nda
ndra nikuuni ña vàchi kàtitu'un
cha'a' iin Jesuu ña siin kàa kua
ma Jesuu ndicha ña cha kātitu'un
ndi nuu ndo? ¿A ta naja tìin ndo
inga tu'un ña kà'an cha'a' ma Tati
Ií Ndioo ña siin kàa kua ma ña cha
nī'i ndo? ¿A ta naja ìyo tu'va ndo ña
chìnuni ndo ma tu'un kà'an ndra ña
siin kàa kua ma tu'un Ndioo ña cha
chìnuni ndo jā'a ndi?, ndia.
5 Chànini ñivi ña tatun ka'nu ga
kùu ndrakan kua yu'u, kùuni na, va
töve ndicha.
6 Ta vaji ndicha ña na töve
nduva'a vii kà'in ora kàtitu'in nuu
ndo, va chìtoi ña ìyo chinituni̱
kuenda ma tu'un Ndioo. Ta chìto
ndo yi, ti kua'a' cha'a' cha jāna'i̱ yi
nuu ndo chi'in tandi'i ma tiñu jà'a
ndi.
7 ¿A chànini ndo ña na vä'a jā'i
ma ora jāna'a saani̱ ma tu'un Jesuu
nuu ndo? ¿A iin kuati kùu yi ña jan-
dota'ani̱ yu'u cha'a' ña jandoka'nui
ndo?, kùuni ndo.
8 Taku yu'u ti tīndee ma ndian
chìnuni inga ñuu yu'u chi'in xu'un',
ikan na kuu kuàtiñui yi chi'in ndo.
9 Ta ma ora chīyoi chi'in ndo ta
chaa iin kivi ña kūmani ndatiñu
nui, va na töve nī chikain yi nuu
nï'iin ndo, vati ma ndian kùu yani
yo ndian kīchi ñu'u' Macedonia,
ndiakan kùu ma ndian tīndee yu'u
chi'in tandi'i ña kūmani nui. Yakan
va ma kivi ikan töve nī chikain nï'iin
nakuyi nuu ndo, ta takan ni ja'i yi iti'
nuu ndia.
10 Ta ndicha va'a ña ndava nuu
Cristu kùu ma ña kà'in, ti chìtoi
ña jàtiñu va'i ta töve chīkain nï'iin
nakuyi nuu ndo, yakan va na küu
ka'an nï'iin ndyo'o ndian ìyo ninii
ka'nu ñu'u' Acaya chatai.
11 ¿Tanuu? ¿A kà'in te'en cha'a' ña
töve kùuni̱ nde'i ndo?, kùuni ndo.
¡Na yüvi takan kùu yi, vati ndava
nda nuu Ndioo kà'in ña ya'a kùuni̱
nde'i ndo!
12 Va yu'u ni ja'i ma takua takani
jà'i, ikan na küu ni'i ndrakan ña
kà'an ndra ña indukuni jà'a ndra
kua ndyu'u, ti töve ndicha ña takan
jà'a ndra.
13 Va ma ña ndicha kùu yi ña
ndrakan kùu ndra, ndra jà'ani ña
tatun Cristu kùu ndra, ti ma tiñu jà'a
ndra kùu yi ña jànda'viña'a ndra
ñivini.
14 Ta ndisaa ña'a na töve ndetiñu
kùtunini yo ña takan jà'a ndra, vati
nda ma kui'na jàya'án ñá' ña kùuán'
tati jàtiñu kuenda Ndioo.
15 Ta cha'a yakan kùu yi ña tu
cha chà'a yo kuenda ña takan jà'a
ma ndian jàtiñu kuenda ma kui'na,
tajan kùuni yi ka'an yi ña juuni kùu
jaya'a na na ña kùu na ndian ja'a
tiñu va'a ndia. Va ni chaa iin kivi ña
Ndioo ni jande'e ra tundo'o na cha'a'
ma tiñu kini ña jà'a na.

Nuu ndè'e Paulu tundo'o cha'a' ña kùu ra tatun Ndioo

16 Inga cha'a' kà'an ndikoi chi'in
ndo ña na töve va'a jà'a ndo ña
chànini ndo ña ra tìvi xini kùi. Va
tu takan chànini ndo, na ku'va ndo
ña na ka'in nuu ndo takua kà'an iin

ra tìvi xini, ikan na kuu jaka'nui yu'u
ita'vi cha'a' ma ña kà'in,
17 ta na yöve ma Racha'nu Ndioo
kùu ra ña chā'a ra ña na ka'in takan
nuu ndo, va ni ka'in yi kuenda ña
jàka'nui juuni mai takua jà'a iin ra
tìvi xini tuva takan chànini ndo ña
kùi.
18 Vati tu kua'a' ñivi ìyo ñuñivi i'ya
jàtayi na na cha'a' ma ña jà'a na,
juuni kua ikan ni jatayi̱ yu'u tuva
takan kùuni ndo ndia.
19 ¿A va'a ña jàndeeni ndo tàso'o
ndo tu'un kà'an ma ndra tivi xini?,
kùuni ndo. ¿A chànini ndo ña ya'a
ìyo chinituni ndo cha'a' ña jà'a ndo
takan?, kùuni ndo.
20 Ta juuni töve va'a ña ya'a
jàndeeni ndo jàkuu ndo tiñu nuu
ndrakan cha'a' ña jànini ndra ndo,
ta kùu ndra ña su'u ndra nuu ndo,
ta kùmusu ndra ndo, ta töve tìñu'u
ndra ndo, ta juunni ku'va ndo ña
kani ndra nuu ndo ndia.
21 ¿A chànini ndo ña na töve va'a
jà'a ndi cha'a' ña töve jà'a ndi ma
kua jà'a ndra chi'in ndo?, kùuni ndo.

Vati tu ndrakan jàtayi ndra ndra
cha'a' ma ña jà'a ndra, nda yu'u kùu
jatayi yu'u cha'a' ña jà'i, vaji ma
tu'un ikan kùu yi iin ña töve nda
kuenda, kuenda ndo.
22 Vati tu ndrakan kùu ndra ndian
hebreu, ta juuni yu'u ndia. Tatu
ndrakan kùu ndra ndian ñu'u' Is-
rael, nda yu'u ndia. Tatu ndrakan
kùu ndra ndian kīchi tata Abraham,
nda mai ndia.
23 Tatu kàti ndra ña kùu ndra
ma ndra jàtiñu kuenda Cristu; mai
tiaga, vaji kà'in yi takua kà'an iin ra
tivi xini. Va ndicha kuii ña jàtiñui
tiá kua ndrakan, vati ndo'o gai kua
ndrakan, ta chùndii gai vekaa kua
ndrakan, ta kua'a' cha'a' cha yatin ni
kuvi̱ cha'a' ma Racha'nu ndia.
24 Ta u'un cha'a' jānde'e ma ndian
judíu tundo'o yu'u ña kāni na oko
cha'un kumi yo'o chatai ta'ii'iin
cha'a'.
25 Ta uni cha'a' kāni na yu'u chi'in
koroti, ta iin cha'a' kāni na yu'u
chi'in yuu. Ta uni cha'a' sā'vi ma
varku kuà'in ma tichi tañu'u ndia.
Ta iin cha'a' kīndoi tichi tañu'u iin
nduvi ta iin niñuu.
26 Ta juuni ya'a ga kua'a' ma nuu
chàkunui ndē'i tundo'o: taku ma
tichi yuta ka'nu, taku chi'in ma ndra
su'u, taku chi'in ma ndian judíu
ñui, ta ndian töve, taku tichi ñuu,
tichi ku'u, ta tichi tañu'u, ta juuni
taku chi'in ma ndian jà'ani ña ndian
chìnuni kùu na ndia.
27 Ta kua'a' cha'a' jātiñui kuenda
ma Racha'nu ta ndē'i tundo'o, ta
kua'a' cha'a' tā'nda ñuma'nai, ta
chīsokoi ti tüvi chà'a na ña kachi̱,
ta nātii̱ takuii ndia. Ta juuni kua'a'
cha'a' ndē'i tundo'o chi'in ña vichin
ta cha'a' ña kùmani ja'ma ku'in.

28 Yöve uvaa cha'a' tundo'o i'ya ni
kùu ma ña nàkanini̱, vati ta'ii'iin
kivi juuni nàkanini̱ cha'a' ma ndian
chìnuni ìyo ñuu ndo chi'in ndian
chìnuni inga ñuu ndia.
29 Tu ìyo nda ndian kùmani
ñandee, nda yu'u kùmani ñandei
cha'a' na ndia. Ta tu ìyo ndian
tindani'ni inga ñivi tichi kuati ña na
ja'a na yi, nda yu'u ya'a kàyuni̱ jà'a
yi ndia.

30 Tu ìyo nda cha'a' ìyo yi ña jatayi
na na, nda yu'u ni jatayi yu'u cha'a'
ma ña kà'an na ña tüvi ndàkutiñui.
31 Ma Racha'nu Ndioo, ra kùu Tatá
ma Racha'nu yo Jesucristu, ra ya'a
ií, ta ra ìyo yi ña jàka'nu yo ndisaa
tiempu, cha chìto va'a ra ti yöve
tu'un vata kùu ma ña kà'in.
32 Ma ora chīyoi ñuu Damascu, ma
ra kùu kuvienu ña jàkuu tiñu nuu
ma rey Areta ma ñuu ikan, tāchi ra
kua'a' jandaru ña na kumi ndra ma
yuve'e ka'nu ña ìyo yu'u ñuu ikan,
kuenda na tiin ndra yu'u ta ku'in
vekaa.
33 Va ma ndra merui jākakú ndra
yu'u tichi iin tuka, ta jānuu ndra
yu'u nuu ìyo iin yavi ma muru ña
chīkonuu ma yu'u ñuu ikan. Ta
takan kūu yi ña kākú xe'i nda'a
kuvienu.

12

Ña ndè'e Paulu ja'a Ndioo

1 Na töve nda kuenda kùu yi tuva
jàka'nu yo juuni maa yo, ta vaji
takan kùu yi va ìyo yi ña katitu'in
ma ña ndē'i ña kàa takua kàa ña
ndè'o tichi ñuma'na yo jā'a ma
Ndioo.
2 Nàkotoi iin ma ra chìnuni tu'un
Cristu, ña cha chinu uchi kumi kuiya
kùu yi ña kīchi ki'in Ndioo ra, ta
chā'an ra chi'in ra ma andivi sukun
ga nuu ìyo ra. Ta töve chìtoi a
chā'an ra chi'in ra chi'in kuñu ra a
chi'in tatini ra, uvanuu Ndioo kùu
ma ra chìto.
3 Ta ndicha ña vaji töve chìtoi
tu chā'an ra chi'in kuñu ra a töve,
uvanuu ma ña chìtoi kùu yi ña
4 chā'an ra chi'in Ndioo nuu ìyo vii
ma ñivi. Ta ikan kùu nuu chīni ra
tu'un xe'e ña kēe yu'u Ndioo, ña na
küu katitu'un yo yi nuu inga ñivi.
5 Kùu jatayi yu'u cha'a' iin ra
kùu takua kùu rakan, va kuenda
yu'u töve jàtayi cha'a' juuni mai, ti
uvanuu cha'a' ña jàtayi yu'u kùu
cha'a' ma ña na küu ja'a va'i.
6 Ta tu kùuni ka'an va'i cha'a' juuni
mai, kùu ja'i yi tu kùuni, ti ma tu'un
ndicha kùu ma ña kà'in, va na töve
jà'i yi koto kuuni ma ñivi ña ya'a
ndu ma kua ìyo yi ña ka'in a ma kua
nde'e na ña kùi.
7 Ta cha'a' ña koto ya'a ndui ña
jatayi yu'u cha'a' ña jānde'e Ndioo
yu'u ma tañu ñuma'nai, yakan va
juuni maa ra kùu ra ña chā'a ra ña
na jande'e ma kui'na tundo'o yu'u.
Ta ma tundo'o ikan ti ya'a u'vi yi
takua u'vi nuu ki'vi ma iñu na'nu
kuñu yo.
8 Vati uni cha'a' cha chīkain nuu
ma Racha'nu ña na tavani'i ra ma
tundo'o ikan yu'u.
9 Va ma Racha'nu java te'en
nāka'an ra chi'in: "Yo'o se'yu, cha
ìyo ndisaa ma ñamani chi'un ta
tüva chìniñu'un inga nakuyi, vati
ma ndatui ndichin ga nà'a yi nuu
ma ñivi ora kùmani ñandee na."
Ta cha'a' yakan kùu yi ña ya'a ga
chìsii ta jatayi ña kùi iin ra kùmani
ñandee, vati takan kùu nde'e ma
ñivi kua'a' ndatu ma Cristu jà'a yi
nui.
10 Yakan va ya'a ga chìsii cha'a'
ña kùi takan, vaji kùmani ñandei,
a kà'an ti'ini ñivi chatai, a ña ya'a
ndu sokoi, a kanita'an ñivi chi'in
a ña nde'i tundo'o cha'a' ña kùuni
nde'i Cristu, vati ma ora ya'a ga vita
kùuni, juuni ya'a tùvini ña ìyo ma
ñandee Cristu chi'in.

Ya'a ga chìtu'un ma Paulu cha'a' ma ñivi chìnuni ñuu Corintu

11 Ma ña já kātitu'in nuu ndo
ndache'e, kā'in yi kuenda ndo takua
kà'an iin ra tivi xini, vati maa ndo
kùu ma ndian jā'a ña na ka'in yi
takan. Va tüvi nī tiñu'u ndo yu'u,
vati ma ndra tīñu'u ndo kùu ma
ndra kàti maa, ña kùu tatun Cristu
ña ya'a va'a. Tatu yu'u na töve nda
kuendai, na yüvi cha'a' yakan kùuni
yi ka'an yi ña ka'nu ga ndra kua
yu'u.
12 Ta chi'in ña jāndeeni ña ndē'i
tundo'o ta chi'in ma seña jā'i, ta
chi'in ndatu ta chi'in ma tiñu ya'a
va'a ña jā'i ora chīyoi chi'in ndo.
Chi'in ndisaa yakan jàna'a yi ña
ndicha kuii ña iin ra tatun Cristu
kùi.
13 ¿A chànini ndo ña töve kùuni
nde'i ndo takua kùuni nde'i ndian
chìnuni inga ñuu cha'a' ña töve nī
chìkain ma ña chiniñu'i nuu ndo?,
kùuni ndo. Ta tu takan kùu yi, kùuni
ndo, ¡ka'nu kooni ndo!, tuva takan.
14 Yu'u cha ìyo tu'vai ña kunde'i
ndo ma cha'a' uni. Ta indukuni
na töve ni jatañui nuu ndo, ti töve
ni ndakain ndatiñu nuu ndo ña
ni kuniñu'i nuu ndo iti' nuu ndia.
Vati yöve ndatiñu ndo kùu ma ña
kuànandukui ti ma ña kuànandukui
kùu maa ndo. Takua jà'a ma
ndian kùu tatá, ña jàkaya na xu'un'
kuenda ma ndiakuati se'e na, ta yüvi
ma ndiakuati se'e na jàkaya na yi
kuenda ma ndian kùu tatá na.
15 Ta ya'a kùuni nde'i ndo, ña kùu
janaa ndi'i ma ña ìyo nui kuenda
ndo, nda ña kùu kuvi cha'a' ndo. Ta
tu ndicha kuii ña nani kivi kùuni
gai nde'i ndo, ta, ¿a va'a jà'a ndo ña
ta'ii'iin kivi kuàjaña ndo ña kùuni
ndo nde'e ndo yu'u?, kùuni ndo.

16 Ta ndyo'o vaji chìto kachin ndo
ña töve chìkain ña chiniñu'i nuu
ndo, va ìyo iin ndian ìyo tañu ndo
ña kà'an, ti iin ra kèña'a ñivini kùi.
17 Ta chìto va'a ndo ña ni yu'u tüvi
janda'viña'i ndo, ta ni ma ndra tāchi̱
nuu ndo ndia.
18 Vati nuu ra yani Titu chīkain
ña na kunde'e ra ndo. Ta kùuni̱
ndakatu'in iin nakuyi nuu ndo, ¿a
kēña'a ma Titu ndo ora chānde'e ra
ndo chi'in inga ma ra yanio?, kùuni
ndo. Cha chìto va'a ndo ña tüvi nī
janda'viña'a ndi ndo, ti ninduvi ndi
iin ku'va ni chànini ndi ora jàna'a
ndi nuu ndo takua kùuni Ndioo ña
jà'a ndi.
19 Ndyo'o ndian ya'a kùuni ndi
nde'e ndi, ¿a chànini ndo ña juuni
cha'a' maa ndi kà'an ndi ña kà'an
ndi te'en?, kùuni ndo. Na yöve
takan kùu yi, ti ndava nda nuu
Ndioo kà'an ndi yi cha'a' ña kùu ndi
ndian chìnuni tu'un Cristu. Ti tandi'i
ma tu'un ña kà'an ndi i'ya kùu yi
kuenda ña na chinuni va'a ndo ta
kua'nu va'a ndo chi'in yi.
20 Vati ma ora kunde'i ndo yu'vi̱
koto nata'in ndo ña töve va'a ìyo ndo
ma kua kuuni̱ nata'in ndo, ta koto
töve nata'an ndo yu'u ma kua kùuni
ndo ndia. Cha'a' yakan kùu yi ña
yu'vi̱ nata'in ndo ña kànita'an yu'u
ndo, a tixin ndo, a kayuni ndo chi'in
ta'an ndo, a ña kuenda maani ndo
kùuni ndo, a ña kànduva'a ndo ta'an
ndo, a kà'an ndaa ndo chata na, a
jatayi ndo ndo, a ña jakanuu ndo
xini ta'an ndo.
21 Ta yu'vi̱, koto jakukanuu Ndioo
yu'u cha'a' ndo, ta kicha'i kuàkui
ma ora ni kunde'i ndo cha'a' ma
kuati ja'a ndo, ña juuni ja'a ga ndo
nda vitin, takua kùu ña kì'vi ndra'ii
chi'in ñivi ña'a yöve ñasi'i ndra, a
ñivi ña'a ña kì'vi chi'in ndra yöve
ii vi, a inga tuku ña kini ña takä'an
jàña ndo ña jà'a ndo ndia.

13

Tu'un nuu ndi'i nia ña tàchi Paulu nuu ndian chìnuni ìyo ñuu Corintu

1 Ña'a kùu ma cha'a' uni ña
kuànde'i ndo. Tu ora tìsokuati yo
iin ñivi, ìyo yi ña tisokuati uvi a uni
na na, ikan na kuu ka'an yo ti iin ña
ndicha kùu yi.
2 Nuu tandi'i ndyo'o ndian jā'a
kuati tatiempu chi'in nuu inga tuku
ndo, kàtitu'un ndikoi nuu ndo inga
cha'a' chi'in tu'un i'ya: tu ku'in
kunde'i ndo inga cha'a' tüva ni
kunda'vini̱ ndo tuva juuni jà'a ga
ndo ma kuati. Tu'un i'ya kùu ma
ña cha kātitu'in nuu ndo ma ora
chānde'i ndo cha'a' uvi, ta vitin tàa
ndikoi yi kuenda ndo vaji ìyo chikai.
3 Takan ni ja'i, ikan na koto kachin
ndo ña ndicha kuii ña yu'u kùu ma
ra kà'an chi'in tu'un yu'u Cristu. Vati
taku Cristu ti tüvi kumani ñandee ra
cha'a' ma tiñu jà'a ra chi'in ndo, vati
nduva'a ìyo ndatu ra chi'in ndo.
4 Ta ndicha kuii ña ndyu'u tüvi
ñandee ndi indukuni takua tüvi nī
chiyo ñandee Cristu ora chī'í ra nuu
kruu. Va tava jānataku ndiko ma
Racha'nu Ndioo ra chi'in ndatu ra,
indukuni kua ikan ni ndo'iin ndi
chi'in ra cha'a' ma ndatu ra kuenda
ña jàkuu ndi tiñu nuu ndo ndia.

5 Yakan va ndyo'o, na ja'a va'a ndo
kuenda ma naja kua kùu ndo, ikan
na kuu koto kachin ndo tuva ndicha
ña chinuni va'a ndo tu'un Cristu.
¡Na ki'in ndo ku'va ndo! ¿A töve
chà'a ndo kuenda ña Jesucristu ìyo
ra chi'in ndo, tuva ndicha ña ndian
chìnuni kùu ndo?
6 Ndàtu ndi ña na ku'va ndo
kuenda ña ndicha va'a ña ndra
chìnuni kùu ndi ndia.
7 Ta cha'a' yakan kùu yi ña ndyu'u
kà'an ndi chi'in Ndioo cha'a' ndo, ti
tüvi kùuni ndi ña na ja'a ndo nï'iin
ma ña töve va'a. Ta ora kà'an ndi
chi'in Ndioo takan, töve kà'an ndi yi
kuenda ña na jandondaa ndi juuni
maa ndi, vati ma ña kùuni ndi kùu
yi ña na ja'a ndo ña va'a vaji ìyo
ndian chànini ña ndian vatani kùu
ndi.
8 Vati ndisaa ma tiñu jà'a ndi kùu
yi kuenda ña na koto ma ñivi ma
tu'un ndaa, ta yüvi kuenda ña tixe'e
ndi ma ña ndaa nuu na kùu yi.
9 Yakan va ya'a chìsii ndi vaji tüvi
ñàndee ndi, vati ma ña kùuni ndi

kùu yi ña maa ndo na koo ñandee,
ti takan chìkan ndi nuu Ndioo cha'a'
ndo ña na ku'va ra kua'nu va'a ndo
chi'in ma tu'un ra.
10 Tài ma tutu i'ya kuenda ndo
ma antea ña ku'in kunde'i ndo, ikan
ma ora chai chiña na tüva ya'a ga
jande'i tundo'o ndo cha'a' ma tiñu
ndisoi, jā'a ma Racha'nu. Vati ma
tiñu i'ya kùu yi kuenda ña na tindei
ndo ña kua'nu va'a ndo chi'in ma
ña chìnuni ndo tu'un Ndioo, ta yüvi
kuenda ña na kuita kuati ndo.
11 Ta vitin ndyo'o yani, kùuni̱ ña
na sii kuuni ndo ta na nanduku
ndo naja kua kuu kua'nu ndo takua
kùuni̱ Ndioo. Ta na koo vii ndo ta
ndo'iin ndo ta jandomani ndo ta'an
ndo. Ta ma Ndioo ra kùuni nde'e yo
ta ra ja'a ña na koo va'a yo chi'in
ta'an yo, na koo ra chi'in ndo ndia.
12 Na kaña'a ndo chi'in ta'ii'iin
ta'an ndo chi'in nda'a' ndo ta tutu
ndo sitin ndo.
13 Ta tandi'i ma ndian kùu ta'an yo
ndian chìnuni tàchi na saludu nuu
ndo ndia.
14 Ta na koo ma ñamani ma
Racha'nu Jesucristu chi'in ndo, ta na
kunda'vini ma Racha'nu Ndioo ndo,
ta juuni na koo ma Tati Ií Ndioo
chi'in ndo ndia. Ta takan na kuu yi.
Amén.

Tutu ña tāa racha'nu Paulu kuenda ñivi chìnuni tu'un Cristu ña ìyo ñuu Gálata

1 Yu'u Paulu, ra kùu tatun Jesu-
cristu, va yüvi ñivi ìyo ñuñivi kùu
ma ndian tāchi yu'u, ta yüvi ñivi
kùu ma ndian jākuiso ma tiñu i'ya
yu'u ndia. Vati maa ma Jesucristu
chi'in ma Tatá yo Racha'nu Ndioo, ra
jānataku ma Jesucristu tañu ndian
ndií, rakan tāchi yu'u.
2 Ta yu'u chi'in tandi'i ma ndian
yani yo ndian chìnuni tu'un Jesuu
ña ìyo chi'in i'ya, tàa ndi ma tutu i'ya
kuenda ndyo'o ndian chìnuni tu'un
ra, ndian ìyo ndisaa ñuu kàndii
ñu'u' Galacia.
3 Ta Racha'nu Ndioo ra kùu Tatá
yo chi'in ma Racha'nu Jesucristu
ra kùu chito'o yo, na koso ra ma
ñamani ra chata ndo, ta na ja'a ra
ña na koo vii anima ndo ndia.
4 Vati maa Jesuu chā'a ra ma kuñu
ra ña na kuvi ra cha'a' ma kuati
yo, ikan na kuu kakú yo nuu ma
kuati ya'a ga kini ña ìyo ma ñuñivi
i'ya. Takan ìyo yi ña kuu yi, ti takan
kùuni ma Ndioo yo, ra kùu Tatá yo
ña na kuu yi takan.
5 Yakan va, ¡endeeni na jaka'nu yo
ra! Ta takan na kuu yi. Amén.

Na tüvi ìyo inga tu'un va'a takua kùu ma tu'un ña kà'an cha'a' Jesucristu

6 Ya'a ga ndava kuà'an tati ora
chīni ña ya'a numini kīcha'a jàña
ndo ña chìnuni ndo tu'un Ndioo, ra
kāchin yo cha'a' ma ñamani Cristu.
Ta vitin kīcha'a ndo chìnuni ndo
inga tuku tu'un ña töve va'a.
7 Va töve ìyo inga tuku iti' va'a, vati
ìyo iin ñivi kùuni jakanuu xini ndo,
ti kàti na ña ma tu'un va'a cha'a'
Cristu na töve tu'un ndaa kùu yi ti
tu'un yakua kùu yi, kàti na.
8 Yakan va tu kèta inga ma ndian
kàtitu'un tu'un cha'a' ra nuu ndo, ta
siin kàtitu'un na yi kua ma tu'un ña
cha kātitu'un ndi nuu ndo niku, tiá
va'a ga ña na kuvi na endeeni, a maa
ndi kuu ndi ña ka'an yi, a kuu yi iin
tati va'a jà'a tiñu nuu Ndioo ña kīchi
iti' andivi.
9 Tandi'i ma tu'un i'ya cha kā'in
yi niku, ta vitin jàkuku'uni ndikoi
yi ndo, ta ni ka'an ndikoi yi inga
cha'a' nuu ndo: tu ìyo inga ma ndian
kàtitu'un tu'un ra, ta siin kàa yi
takua kàa ma tu'un ña cha nī'i ndo
niku, na kuvi na endeeni jà'a ma
Ndioo tuva ja'a na takan.
10 Ta cha'a' ma tu'un já kā'in chi'in
ndo, ¿a chànini ndo ña nàndukui
ña na kuta'ani Ndioo ña kà'in a
nandukui ña na kuta'ani ñivi yi?,
kùuni ndo. Yüvi takan kùu yi. Tu
yu'u juuni chàkunui ña nàndukui
ma ña na kuta'ani ma ñivi, kùuni
yi ka'an yi yüva ra jà'a tiñu nuu
Jesucristu kùi, tuva takan.

Paulu kàtitu'un ra nuu ma ñivi ma naja kua chāa ra ña kùu ra tatun Jesuu

11 Tandi'i ndyo'o yani ndian
chìnuni, kùuni katitu'in nuu ndo ma
tu'un i'ya: Ma tu'un va'a ña kàtitu'in
nuu ndo, töve iin tu'un ña vàchi ma
chinituni ñivini kùu yi.
12 Ti ma tu'un i'ya nï'iin ñivi na
töve nī cha'a yi ta na töve nī jana'a
na yi nui, va maa ma Jesucristu kùu
ra ña jāketa ra ta jāna'a ra yi nui ma
iti' andivi.
13 Vati tatiempu niku chāku'un
so'o ndo ma takua nàtu'un ma
ñivi cha'i, ña ora ìyoi kuenda ma
ñivi judíu, ya'a ga ndīkuin ma ñivi
chìnuni, ta ya'a ga jānde'i tundo'o
na niku. Ta chànini ña ka'ni na niku.
14 Ta yu'u yoso nui tiaga iti' nuu
takua ma ndra merui ora kūi iin ra
endee jàka'nui ma ña takani jà'a ma
ndian judíu, ti ya'a ga chàta'ani ma
iti' ikan, ti kūuni kumi kuendai ma
takua takani jā'a ma ndian kūu ñivi
chīyo taji'na niku.
15 Vati ma Ndioo kāchin ra yu'u
ora juuni indii tichi ma'i niku. Ta
cha'a' ña ìyo kua'a' ñamani ra chi'in
kùu yi ña kāna ra yu'u ña jàkui tiñu
nuu ra. Ta ya'a chìsii ra ña

16 jā'a ra ña jāketa ma ra kùu
se'e ra, ta na koo ra chi'i̱n, ikan
na kuu nakoto ndichai ra, ta kùu
katitu'in ma tu'un cha'a' ra tañu ma
ndian yüvi judíu. Yakan va ora
kīcha'i kàtitu'in ma tu'un va'a i'ya
nuu ma ñivi, na töve nī chikain ña
kundayu'u nï'iin na yu'u cha'a' ma
tiñu jà'i.
17 Ta juuni na töve nī cha'i ma
ñuu Jerusalén ña ku'in kunde'i ma
ndian kūu tatun Jesuu ma antea ña
kùi tatun ra niku. Ti ma ña jā'i
kùu ña na töve nī chatunui ta kēi
kuà'in ma iti' ñu'u' ña nàni Arabia,
tajan chīkoni'i ndikoi iti' ñuu ña
nàni Damascu.
18 Takan kūu ta ora cha ya'a
ma uni kuiya kēi kuà'in iti' ñuu
Jerusalén, vati kùuni nakotoi ma ra
nàni Petu', ta chi'in rakan chīyoi cha
yatini cha'un kivi.
19 Ta ora chāi ma ndakan, na töve
nī nde'i nï'iin inga ra kùu tatun
Jesuu. Va uvani ra ña ndē'i kùu
Jandiau ma ra yani ma Racha'nu
Jesuu.
20 Tandi'i ma tu'un ña tài i'ya nuu
ndè'e ma Ndioo, ta chìto va'a ra ti
töve tu'un vata kùu yi.
21 Takan kūu tajan kēe ndioi
kuànu'i ma iti' ñu'u' Siria ta ñu'u'
Cilicia ndia.
22 Ta ma ndian chìnuni ndian ìyo
ma veñu'u ña ndaa ñu'u' Judea, na
töve nī nde'e kachin na yu'u ta töve
nī nakoto na yu'u ndia.
23 Vati chīnini na ña kà'an ma ñivi
te'en cha'i: "Ma ra ndīkun ka'ni yo
niku, ta jānde'e ra tundo'o yo, vitin
chàkunuu ra jàna'a ra tu'un va'a
cha'a' Cristu, ta ma tatiempu kūuni
ra janaa ra ma tu'un ikan niku."
24 Ta cha'a' ña Ndioo cha sāma
ra yu'u, ta yakan kùu yi ña kīcha'a
ndio na jàka'nu na ra ndia.

2

Ma inga ndra kùu tatun Jesuu ndàki'in mani ndra Paulu

1 Takan kūu ta ora cha yā'a uchi
kumi kuiya kēi kuà'an ndikoi inga
cha'a' ma ñuu Jerusalén chi'in ma
Bernabé, ta juuni chā'an ma ra nàni
Titu chi'i̱n ndia.
2 Ta chā'in ma ñuu ikan, vati maa
ma Ndioo jāna'a ra nui tichi nuu
ñuma'nai ña kūuni ra ña na kotoi.
Ta ora chāa ndioi ma ñuu ikan,
jā'i ña na kuti'vi ta nātu'un xe'i
chi'in ma ndra kuxini nuu ma ndian
chìnuni, ta kīcha'a ndioi kàtitu'in
nuu ndra cha'a' najakua kàa ña
jàna'i tu'un va'a nuu ma ndian yöve
judíu. Jā'i takan ikan töve naa ma
tiñu ña jàkui nuu ma ndian yüvi
judíu, ta ikan kùu koto ndichai ña
takan kùu yi.
3 Ta ni ma ra nàni Titu, ra
chàkunuu chi'i̱n, na töve nī janini
na ra ña na ta'nda ma ñii nuu ika
ra vaji iin ra griegu kùu ra.
4 Nduva'a chīniñu'i ka'in cha'a' ma
kuati i'ya, ti ìyo iin ndian jà'ani ña
iin ndian chìnuni tu'un Cristu kùu
na, ta kī'vi xe'eni na ma tañu yo, ta
koto na naja kua chàkunuu yo nuu
nuna jà'a ña jākakú Cristu yo, ikan
na janda'viña'a na yo ña ndakuu
ndiko yo ndian musuni jà'a ma tu'un
ley.
5 Va ni ita'vi tiempu na töve nī
cha'a ndi ki'vi ndi iti' kuà'an ndi-
akan, vati kùuni ndi ña na koto
kachin ndo ma tu'un ndaa ña kà'an
cha'a' ma Jesucristu, ikan na chinuni
ndo yi ta na kindoo yi endeeni chi'in
ndo.
6 Va ma ndra kuxini ìyo ma ñuu
ikan, na töve nī chikan na ña samai
ma tu'un va'a ña kàtitu'in. Va
ndicha kuii töve ña ka'nu kùu yi
kuendai tu kà'an yo a kùu ndra ndra
kuxini a töve, ti indukuni ndè'e
Ndioo ndisaa nuu ñivi.
7 Ta ndicha kuii ora nātu'in chi'in
ndra, chā'a ndra kuenda ña kāchin
Ndioo yu'u kuenda ma tiñu ña
kàtitu'in ma tu'un va'a cha'a' Cristu
nuu ma ndian yüvi judíu, indukuni
kua kāchin ra Petu' ña na katitu'un
ra yi nuu ma ndian judíu.
8 Vati juuni maa ma Ndioo ra tāchi
ma Petu' nuu ma ndian judíu ña na
kuu ra tatun nuu na, juuni ra kùu
ma ra tāchi yu'u nuu ma ndian yöve
judíu, ikan na kui tatun nuu na ndia.

9 Ta ma Jandiau, chi'in ma Petu'
chi'in ma Xuva, ña kà'an na ña
kùu ndra ndra kuxini ña kùmi ma
ndian chìnuni, chā'a ndra kuenda
ña maa ma Ndioo kùu ma ra chā'a
ma ñamani ka'nu ikan nui ña na ja'i
ma tiñu i'ya. Yakan va chā'a ndra
ma nda'a' ndra nui chi'in ma ra nàni
Bernabé ña kāña'a ndra chi'in ndi,
ta chi'in ma ku'va ña jā'a ndra ikan,
kùuni ndra ña na kuu ndi meru
ndra. Ta juuni kīndoo va'a ndra
chi'in ndi ña ndyu'u kùu ku'un ndi
kujana'a ndi ma tu'un Cristu nuu ma
ñivi yöve judíu, ta ndrakan ni jatiñu
ndra chi'in ma ndian judíu.
10 Ta uvanuu ma tu'un ña ya'a ga
jākuku'uni ndra ndyu'u kùu ña na
kuku'uni ndi ma ndian nda'vi, ta ma
tiñu ikan töve ndetiñu kuendai, ti
chàta'ani ja'i yi.

Paulu ndòxaan ra nuu ma Petu' ma ora ka'ìin ndra ma ñuu ña nàni Antioquía

11 Va kīchi Petu' ma ñuu Antioquía
nuu ndai ma ora ikan, ta nduva'a
kā'in nuu ra, ti ma ña jà'a ra töve
va'a yi.
12 Vati ji'na ga kīchi ra chàchi ra
chi'in ma ndian yüvi judíu, va takan
jā'a ra ta nda kati kīchi iin ndian
tāchi ma ra nàni Jandiau nuu ra. Ta
Petu' ora ikan kīcha'a ra chūndaa
chiyo ra xiin ma ndian yüvi judíu
ma nuu nàndi ra chàchi ra chi'in na
niku, vati yu'vi ra ndē'e ra ma ndian
judíu ña kàtitu'un na ña ndisaa
ndra chìnuni tu'un Cristu ìyo yi ña
ka'nda ndra ma ñii nuu ika ndra.
13 Ta ma inga ma ndian judíu
ndian chìnuni kūti'vi na chi'in Petu'
ta indukuni chi'in ra chūndaa chiyo
na chàchi na chi'in ndian yüvi judíu.
Ta chi'in uvi nuu kùu yi ña jà'a na
yi, ta nda Bernabé kī'vi ra ma kuati
jà'a na ndia.
14 Va ora chā'i kuenda ña na
töve jàchi'in na ña ndaa ña kà'an
tu'un va'a cha'a' Cristu, ta te'en
nāka'in chi'in ma Petu' ma nuu
tùvi ñivi: "Ta yo'o ña kùun iin
ra judíu, va ìyoun ma ñuñivi i'ya
takua kùu iin ndra yöve kùu judíu.
¿A va'a chàniniun ña jàniniun ma
ndian yöve judíu ndian chìnuni
tu'un Cristu ña jàchi'in na ndisaa
ma ña takani jà'a ma ndian judíu?,
kùuniun." Takan kā'in chi'in Petu'.
15 Ndyu'u kùu ndi ndian judíu nda
ma ora kāku ndi, ta na töve jà'a ndi
kuati ma takua jà'a ma ndian yüvi
judíu.
16 Vaji takan chìto yo ña nï'iin
ñivi na töve iin ndian ña ndondaa
kùu na jà'a ña jàkuu na tiñu ma
takua kà'an ma tutu Ley ña tāa
Moisés, vati iin ndian ña ndondaa
kùu na jà'a ña chìnuni na ma tu'un
Jesucristu. Cha'a' yakan kùu yi ña
juuni maa yo kùu yo ndian ña ndon-
daa kùu yo jà'a ña chìnuni yo ma
tu'un ra, ta töve cha'a' ña jàchinu
yo ma tutu Ley, vati nï'iin ñivi töve
ndòndaa na jà'a ña jàchinu na ña
kà'an ma ley ikan.
17 Ta vitin va'a nànduku yo ña
na ndondaa yo cha'a' ña ndò'iin
yo chi'in Cristu, ta yakan jàna'a yi
nuu ma ndian judíu ña maa yo kùu
yo ma ndian jà'a kuati takua jà'a
ma ndian yüvi judíu, ¿a kùuni yi
ka'an yi ña Cristu jà'a ra ña kùu
yo iin ndian jà'a kuati?, kùuni ndo.
¡Ndicha kuii ti töve takan kùu yi!
18 Vati iin kuati kùu ma ña jà'i tu
kicha'a jana'a ndikoi inga cha'a' ma
tu'un ña cha ndākoi niku.
19 Vati cha'a' ma tutu Ley kùu yi
ña vitin kùi takua iin ra cha chī'í
kuenda ma Ley. Ta tüva chà'nda yi
tiñu nui. Ta cha'a' yakan kùu yi ña
vitin iin ra ndito kùi, ikan na kuu
koo va'i kuenda ma Racha'nu Ndioo.
20 Ta chi'in ma Cristu chūtakai
nuu kruu niku. Ta yu'u na tüva kùi
ma ra ìyo, ti Jesuu kùu ma ra ìyo ma
tichi kuñui, ta vitin ña ìyo ndito ma
kuñui, ìyo ndito yi, va cha'a' ma ña
chìnuni ma tu'un ña kà'an ma Jesuu,
ra Se'e Ndioo kùu yi. Vati rakan ya'a
ga kùuni ra nde'e ra yu'u, ta chā'a ra
ma kuñu ra ña na kuvi ra cha'i.
21 Na töve tàchiyoi ma ñamani
Ndioo ña chà'a ra nuu yo, vati tu
ndicha ña kùu ndondaa ma ñivi
kuenda Ndioo jà'a ña jàchinu na ma
tu'un Ley Ndioo, ta tu takan kùu yi

kùuni yi ka'an yi ña töve kuenda jin chī'í Cristu cha'a' yo.

3

Va'a ga ña chìnuni yo tu'un Cristu kua jàkuu yo ña jàchinu yo tutu Ley Ndioo ña tāa Moisés

1 ¡Ya'a ndava xini ndyo'o ñivi ña
ìyo ñuu Gálata! ¿Yo kùu ma ndian
jātakue'e ndo, ikan na tüva jachi'in
ndo ma tu'un ndaa? Vati ora jāna'a
ndi ma tu'un Ndioo nuu ndo, kachin
va'a jāna'a ndi ma tu'un ña chī'í ma
Jesucristu ma nuu kruu.
2 Uvanuu ma ña kùuni̱, kùu ña na
ka'an ndo ma yu'i cha'a' ma tu'un
ña ni ndakatu'in nuu ndo i'ya: ¿A
cha'a' ña jàkuu ndo ma ña kà'an ma
Ley ña tāa ma Moisés kùu yi ña nī'i
ndo ma Tati Ií Ndioo, a cha'a' ma
ña chìnuni ndo tu'un Cristu ña chīni
ndo niku kùu yi?, kùuni ndo.
3 ¿Ta naja ya'a ga ndava xini ndo?,
ti cha nī'i ndo ña na koo Tati Ií
Ndioo chi'in ndo cha'a' ña chìnuni
ndo tu'un Cristu, ta vitin, ¿a kuuni
ndo ja'a ndo ma ña chànini maa ndo
ña jà'a chi'in ma ñandee maa ndo,
ta ku'un ndo iti' nuu?, kùuni ndo.
4 ¿Nda kuenda kùu yi ña cha
ndē'e ndo kua'a' tundo'o chi'in ma
ña jà'a ka'a' maani ndo yi?, kùuni
ndo. Va yu'u chìto va'i ña ìyo nda
kuenda yi.
5 Vati ma Ndioo chà'a ra ma Tati
Ií ra nuu ndo ta jà'a ra kua'a' va'a
ndatu ka'nu nuu ndo. ¿Ta naja kùu
yi ña jà'a ra yi? Ndicha kuii ña jà'a
ra yi cha'a' ña chìnuni ndo ma tu'un
cha'a' Cristu ña kātitu'un ndi nuu
ndo kùu yi, ta töve jà'a ra yi cha'a'
ma ña jàkuu ndo ma ña kà'an ma
tutu Ley.
6 Ta juuni takan kūu yi chi'in
Abraham. Vati chìnuni ra tu'un
Ndioo niku, ta cha'a' yakan kùu yi ña
Ndioo ndē'e ra ra ña iin ra ndōndaa
kùu ra.
7 Yakan va ìyo yi ña koto kachin
va'a ndo, ti cha'a' ma ña chìnuni yo
ma tu'un Cristu kùu yi ña kùu yo
tata Abraham.
8 Takua kūu taji'na ña kà'an ma
tutu Ndioo cha'a' ña iti' nuu ña
indukuni ni chinuni ma ndian töve
kùu judíu, ta takan ni ndondaa na
jà'a Ndioo. Vati te'en kā'an Ndioo
chi'in Abraham: "Cha'a' yo'o ni ja'i̱i̱
tandi'i grupu ñivi ìyo ma ñuñivi",
kāti ra.
9 Yakan va tandi'i ma ndian
chìnuni, indukuni jà'ií Ndioo na
chi'in ma Abraham, vati ma Abra-
ham iin ra chìnuni tu'un Ndioo kùu
ra.
10 Vati ma ndian chànini ña jakuu
na ña kà'an ma tutu Ley ña tāa
Moisés, iin ndian tu'un nduva'a kùu
na, vati ma nuu tutu Ley Ndioo te'en
kà'an yi: "Iin ndian tu'un nduva'a
kùu ma ndian töve jàkuu va'a tandi'i
ma ña kà'an nuu tutu Ley Ndioo."
11 Yakan va tandi'i yo cha chìto
kachin va'a yo, ña nï'iin yo kùu
ndian ndaa ndè'e Ndioo jà'a ña
jàkuu yo ma tutu Ley ra, vati ma
nuu ma tutu ra te'en kà'an yi: "Ma
ndian ndaa kùu na ma ndian ni koo
na kuenda Ndioo, ndiakan kùu ma
ndian chìnuni va'a ma tu'un kà'an
ra."
12 Va ora jàchi'in ma ñivi ña kà'an
ma tutu ley, töve indukuni takua
ma ñivi chìnuni ma tu'un Cristu vati
te'en kà'an yi: "Ma ñivi jàkuu ña
kà'an ma tutu Ley Ndioo, ndiakan
ni ni'i na nuu koo va'a na chi'in
Ndioo, uvanuu tu jachinu na tandi'i
ña kà'an ma Ley ikan."
13 Jesucristu kùu ra ma ra jākakú
yo ña kūu yo ndian nduva'a jà'a ña
kà'an ma Ley chata yo, vati maa ma
Jesucristu sōkó ra ma kuñu ra, ikan
na ndakuu ra iin ra nduva'a cha'a'
yo, vati ma nuu tutu Ndioo te'en
kà'an yi: "Iin ndian ya'a nduva'a
kùu ma ndian chī'í, ndian chūtaka
iin nuu yutun."
14 Te'en tā'an ma Cristu, ikan na
kuu jakakú ra yo, ta takan ma tu'un
ña kā'an Ndioo nuu Abraham niku
ña jā'ií ra ra. Ta yakan kùu chaa yi
nuu ma ndian yüvi judíu cha'a' ña
jā'a Jesucristu takan, ta juuni ikan
takan cha'a' ña chìnuni yo kuu ni'i
tandi'i yo ma Tati Ií Ndioo takua

chā'a Ndioo tu'un nuu yo ña ni ja'a ra chi'in yo.

Ma tu'un ña kà'an ma tutu Ley ña tāa Moisés töve jànaa yi ma tu'un ña chā'a Ndioo nuu Abraham

15 Ndyo'o yani, ni ka'in chi'in ndo ma takua takani jà'a ma ñivi: ti tu iin ra'ii jàva'a ra iin tutu cha'a' iin tu'un ña jāndo'iin ra ra chi'in ñivi ta tì'i ra nda'a' ra yi ña kìndoo yi endeeni. Ta tu takan kùu yi, nï'iin ñivi na küu kati na ña na töve va'a yi, ta na küu ga taa na ña kàti na ña sama na yi ndia.

16 Ta te'en kùu yi chi'in ma ña chā'a Ndioo tu'un i'ya nuu Abraham ta nuu ma ra ni kuu tata ra iti' nuu. Ma nuu ma tutu Ndioo töve kà'an yi ma te'en: Kuenda ma ndian ni kuu tataun. Ti tu kà'an yi takan kutunini yo yi ña kua'a' na ni kuu yi. Vati te'en kà'an ma tu'un Ndioo: kuenda iini ra ni kuu tataun, takan kùu yi. Ta ma'iini ra ikan, ta rakan kùu ra Cristu.

17 Ta ma ña kà'in kùu ña'a: Ndioo jāndo'iin tu'un ra chi'in Abraham, ta Ndioo chā'a ra tu'un nuu ra ña ni jachinu ra ña kà'an yi. Yakan va ma tutu Ley ña tāa Moisés kēta yi iin kumi cientu oko uchi kuiya iti' nuu, na küu janaa yi ma tu'un nunuu ña jāndo'iin ma Ndioo chi'in ma Abraham niku.

18 Vati tu ma tundeeni ña ìyo nuu Ndioo, ni ku'va ra yi nuu yo, kùu yi ña cha'a' ña jàkuu yo ma ña kà'an ma tutu Ley ña tāa Moisés; ta tu takan kùu yi, kùuni yi ka'an yi ña töve cha'a' ma tu'un ña chā'a Ndioo nuu Abraham kùu yi. Va ma ña ndicha kùu yi ña Ndioo chā'a ma ñamani ra nuu Abraham ora chā'a ra tu'un ra nuu ra ña ni ku'va saani ra ma tundeeni ña ìyo nuu ra.

19 Tu takan kùu yi, ¿nda cha'a' tiñu kùu yi ña chā'a Ndioo ma ley tuva takan? Chā'a ra yi iti' nuu kuenda ña na jana'a yi nuu yo ña ndian jà'a kuati kùu yo, ta juuni takan jà'a yi nda kati chaa ma ora ña kīchaa ma ra kùu tata Abraham, takua chā'a Ndioo tu'un nuu Abraham ña ni kuu iti' nuu. Ma tu'un ña kà'an ma nuu ma tutu Ley Ndioo ikan, chi'in yu'u tati jà'a tiñu nuu ra, kā'an ra yi nuu Moisés, ra kà'an tiñu cha'a' ma ñivi.

20 Vati ora cha'a' ma Ndioo tu'un nuu Abraham töve chìniñu'u ra inga yo kà'an yi, ti ma'iini ra kùu ra ña kà'an yi, ti Ndioo iini ra kùu ra.

Kua kùu ma tutu Ley

21 Ta ma tutu ley ikan, ¿a chànini ndo ña kà'an yi chata ma tu'un ña chā'a Ndioo nuu Abraham?, kùuni ndo. ¡Va na tükuii takan kùu yi! Vati tu chā'a Ndioo iin ley ña jà'a yi ña na kùu koo ndito yo, kùuni yi ka'an yi ña cha'a' ma ley ikan kùu ndondaa yo, tuva takan.

22 Vati ma tutu Ndioo jàna'a yi ña ma kuati chà'nda yi tiñu nuu yo ta kùu yo takua kùu ñivi indii tichi vekaa jà'a yi. Ta takan kūu yi, ikan na ni'i ma ndian chìnuni tu'un Cristu ma takua Ndioo chā'a ra tu'un nuu Abraham niku ña ni ku'va ra nuu ma ndian chìnuni.

23 Ta antea ña kīchaa ma tu'un chaa ña chìnuni yo, ta ma tutu ley chāsi kutu yi yo. Ta takan kīndoo yo takua iin ndian ndikun nda kati kēta ora ña Ndioo jāna'a ra ma iti' nuu kīcha'a yo chìnuni yo tu'un Cristu.

24 Yakan va ma tutu ley ikan kūu yi takua iin matru yo kuenda kùmi yi yo ta kundaka yi yo nuu Cristu, ikan na kuu ndondaa yo jà'a ña chinuni yo tu'un ra.

25 Ta vitin ña cha kīchaa ma tu'un chaa ña chìnuni yo cha'a' ra, ta ma matru ikan tüva chìniñu'u yo yi.

26 Yakan va ndisaa ndo kùu ndo se'e Ndioo cha'a' ma ña chìnuni ndo tu'un Jesucristu.

27 Ti nda ndian ni kuuni ña cha kūnduta na chi'in sivi Cristu, juuni ndiakan cha chāku'un na Cristu cha'a' ña chìnuni na tu'un ra.

28 Ta na tüva iin ña ka'nu kùu yi kuenda yo vitin ña kùu yo iin ndian judíu a ndian griegu, a ndian kùya'vi a ndian chàkuu nuna, a ra'ii a ña'a ndia. Vati ndisaa yo kùu yo iin ñivini chi'in Cristu.

29 Ta tu ndian chìnuni tu'un Jesucristu kùu yo, juuni kùu yo tata Abraham, ta ni ni'i yo ma tundeeni

ña ìyo chi'in Ndioo ña chā'a ra tu'un nuu ra ña ni ku'va ra nuu ra iti' nuu.

4

1 Yakan va ma ña kùuni̱ ka'in kùu ma tu'un i'ya: Nda ravali ni kuuni ña ni ni'i ra ma tundeeni jà'a tatá ra ta indukuni kùu ra takua kùu iin musu jàtiñu saani. Ndicha kuii ti ma ravali ikan xuña'a ra tandi'i ma ndatiñu tatá ra, va na küu kuàtiñu ra yi jà'a ña takä'an kua'nu va'a ra.
2 Vati ma tatá ra tàchi ra inga ñivi, ndra kùu musu ve'e ra ña na kumi ndra ma ravali ikan, ta na kuàtiñu ndra ma ndatiñu ra, nda kati chaa ma tiempu ña kati ma tatá ra ña va'a cha'nu ra kuenda ña kuàtiñu ra ma ndatiñu maa ra.
3 Ta indukuni takan ta'an chi'in yo ndia, ti ma ora kūu yo ndiakuati kùu yo takua kùu iin ndian musu ña chà'nda na tiñu nuu yo antea ña nākoto yo ma Cristu. Ta ma tu'un ña chā'nda yi tiñu nuu yo kùu yi ña jàna'a yi naja kua kīcha'a ñuñivi i'ya niku.
4 Va ora ña chāa ma tiempu va'a, Ndioo tāchi ra ma ra se'e ra ma ñuñivi i'ya, ta rakan ti tichi iin ña'a chāku'un ra ta kāku ra, ta jāchi'in ra ma tu'un Ley Ndioo ña tāa Moisés,
5 ikan na kuu jakakú ra ndisaa ñivi ña chà'nda ma ley tiñu nuu, ta takan kùse'e nda'vi ra yo ta kùu ni'i yo ndisaa kuii ña va'a ña ni'i ndian kùu se'e ra.
6 Ta tava kùuni Ndioo ña jana'a ra ña ndyo'o cha kùu ndo ma ndian se'e ra, yakan va tāchi ra ma Tati Ií ma Ra se'e ra ma tichi ma anima yo. Ta ma Tati Ií ikan te'en kà'an yi: "¡Yo'o Tatá!"
7 Yakan va yo'o tüva kùu̱n iin musu va kùu̱n iin ra se'e Ndioo. Ta cha'a' ña kùu̱n iin ra se'e ra, kùu yi ña Ndioo cha chà'a ra nuu̱n ma tundeeni ña ìyo nuu ra.

Paulu kùuni ra nde'e ra ma ndian chìnuni tu'un Jesuu ìyo ñuu Galacia

8 Ma tatiempu niku ma ora takä'an nakoto ndo ma Ndioo, kùu ndo musu ma ndian jà'ani na ña kùu na Ndioo niku, va ma ndiakan na töve Ndioo ndicha kùu na.
9 Va vitin cha nàkoto ndo ma Ndioo, va'aga ña kà'in ña rakan nàkoto ra ndo. Tu takan kùu yi, ¿a va'aga ña chìnuni ndiko ndo ma tu'un ña jàna'a naja kua kūu nuu kīcha'a ñuñivi i'ya niku?, kùuni ndo. Ndicha ña ma tu'un ikan chàsi yi ndo ta töve tìndee yi ndo. Ta tu ja'a ndo takan ni kuu ndiko ndo ma takua kùu ndian musu jà'a ma tu'un ikan.
10 Ndyo'o, ¿a juuni jàka'nu ga ndo kivi takua, ma nani yoo, ta kivi viko, ta kuiya ndia?
11 Ya'a ga nàkanani̱ ti ma tiñu ña jākui chi'in ndo koto töve nava kùu yi ti töve nī ti'i va'a ndo yi tichi anima ndo.
12 Ndyo'o yani jànini̱ ndo ña na ndakuu ndo ma takua kùi, vati yu'u cha ndākui ma takua kùu ndo.
Nï'iin ma kuati töve nī ja'a ndo chi'i̱n.
13 Vati ndyo'o takua cha chìto va'a ndo ña cha'a' ma ña kū'vi̱ kùu yi ña kātitu'in ma tu'un va'a cha'a' Cristu nuu ndo ma taji'na.
14 Ta vaji ma kue'e ndo'i niku kùu yi iin ku'va kuenda ndo ña ndē'e ndo yi niku, va töve nī ka'an ndo ña töve ndakuendai ta töve nī kanuu ndo nde'e ndo yu'u ndia. Ta takua iin tati va'a jà'a tiñu nuu Ndioo a takua maa ma Jesucristu, kī'in kuenda ndo yu'u ve'e ndo.
15 Ta tu takan kūu yi niku, ta vitin, ¿ndanu kuà'an ma ña chìsii ndo? Kùuni ka'in iin ma ña va'a kuenda ndo ti ma ora ikan ma ora chā'in ma nuu ìyo ndo, nda ma tinuu ndo ni tava ndo yi ta ni ku'va ndo yi nui niku ña ya'a kùuni ndo nde'e ndo yu'u.
16 Ta vitin, ¿a iin ra kini kùi?, kùuni ndo, cha'a' ña kàtitu'in ma tu'un ndaa nuu ndo.
17 Ta ma ñivi ikan ya'a ga kùuni na ña na tiñu'u ndo na, va vä'a' yi kuenda ndo. Vati ma ña tava siin na ndo chi'in ndi kùu ma ña kùuni na ja'a na, ikan na uvaa maa na kùu tiñu'u ndo.

18 Ta ndicha iin ña va'a ña tiñu'u
yo ma tiñu va'a ña jà'a ma ñivi
ndisaa kivi. Ta vaji ìyoi chi'in ndo
a töve, ìyo yi ña tiñu'u ndo na.
19 Ndyo'o ndian kùu takua kùu
se'i. Cha'a' ndyo'o nde'e tukui
tundo'o takua iin ña'a ora chà'nda yi
tichi vi ña ni kaku se'e vi. Ta endeeni
ni nde'i tundo'o cha'a' ndo nda kati
ña ndicha kuii kùu ndo takua kùu
ma Cristu.
20 Ta vitin ya'a kùuni koi chi'in ndo
ta sama naja kà'in chi'in ndo, ti töva
chitoi niyi kuu jà'i chi'in ndo.

Ma ña jàna'a yi nuu yo ma ña kà'an cha'a' Agar chi'in ma ña kà'an cha'a' Sara

21 Tandi'i ndyo'o ndian kùuni ña
ka'nda ma ley tiñu nuu ndo, kùuni̱
ña na ka'an ndo ma tu'un ña ni
ndakatu'in nuu ndo i'ya: ¿a takä'an
kutunini va'a ndo ma ña kà'an juuni
ma ley ikan?
22 Vati ma nuu tutu ley kà'an yi
ti ma Abraham chākoo uvi ta'an
ma ndrakuati se'e ra: iin ra chākoo
chi'in ma ña kùya'vi ta inga ra
chākoo chi'in ma ñasi'i ra, iin ña
chàkuu nuna.
23 Ta ma ravali nunuu chākoo ra
chi'in ma ña kùya'vi, ta indukuni
kāku ra ma tava kàku nda ndiakuati
ni kùuni. Va siin kūu yi chi'in ra uvi,
ti kāku ra kuenda ña jāchinu ra ma
tu'un ña chā'a Ndioo nuu Abraham.
Ta ravali ikan kāku ra chi'in ma ña
chākuu nuna.
24 Ma tu'un i'ya kùu yi iin ku'va ña
jàna'a yi nuu yo uvi nuu tu'un ña
jāndo'iin Ndioo chi'in ma ñivi cha'a'
ma ninduvi ña'a ikan. Iin tu'un ña
jāndo'iin ra tu'un kùu ma tu'un ña
kā'an ra nuu ma yuku nàni Sinaí.
Ta ma ndian kuà'an chata ma tu'un
ikan kùu na takua kùu ma se'e ma
ña'a kùya'vi takua kūu ma ña nàni
Agar.
25 Vati Agar kùan takua kùu ma
yuku Sinaí ña kàndii nuu ñu'u' nàni
Arabia. Ta juuni iin xina'ñu ma ñivi
ìyo ñuu Jerusalén vitin kùan cha'a'
ña indukuni kùu na iin ndian cha
kùya'vi, takua kūu yakan.
26 Va juuni ma ku'va kà'an yi ti ma
ñuu Jerusalén ña ìyo iti' andivi kùu
yi ma ñuu nuu kàndii ndisaa yo, ti
ñivi chàkuu nuna kùu yo.
27 Vati ma nuu tutu Ndioo te'en
kà'an yi:
Na sii kuuniun yo'o ña'a na küu koo
se'e,
ta yo'o ña na töve nï'iin se'un;
na ni'i va'a ka'un ña ya'a ga chìsiun
ti yo'o na töve nakotoun ma naja
kua nde'e ma ña'a ni kàku se'e
ma tundo'o ma ora chà'nda yi
tichi ña.
Vati ìyo kua'a' ga se'e ma ña'a
kīndoo nda'vi kua ma ña'a
takani cha ìyo ii.
Takan kùuni yi ka'an yi.
28 Yakan va ndyo'o yani̱ kùu yo
ñivi Ndioo cha'a' ma ña chā'a ra
tu'un nuu Abraham, indukuni takua
kùu Isaac niku.
29 Va ma tava kùu yi ma tatiempu
ikan, ta ma ravali ña kāku ma
indukuni ma tava takani kàku ma
ndiakuati, tüvi kùuni ra nde'e ra ma
ravali ña kāku jā'a ma ndatu Tati Ií
Ndioo; ta takan kùu yi ma tiempu
vitin ndia.
30 Va, ¿naja kua kà'an yi nuu ma
tutu Ndioo? Te'en kà'an yi: “Na
jandikụn ma ña kùu musụn chi'in
ma ravali se'an ma ve'un, vati ma
ravali se'e ma ña kùu musụn na küu
nata'vi ra ma tundeeni ña ni ni'i ma
ra kùu se'e ma ña chàkuu nuna ña
yüvi musụn kùu.”
31 Yakan va ndyo'o yani yüvi se'e
ma ña kuya'vi kùu yo, va se'e ma ña
chàkuu nuna kùu yo.

5

Endee nànduku yo kua koo nuna yo cha'a' Jesucristu

1 Ta vitin cha chàkuu yo iti' nuna
cha'a' ña Jesucristu cha jākakú ra
yo. Yakan va na chinuni va'a ndo iti'
nuna ikan, ta na chïnuni ga ndo ta
kuu tuku ndo musu ma ña chà'nda
tiñu nuu ndo niku.
2 Na taso'o va'a ndo ma ña ni ka'in
i'ya. Yu'u Paulu, kàti̱ nuu ndo tu
ndyo'o chinuni ndo ta jachi'in ndo
ma takua kà'an ma ley cha'nu ta

ka'nda ndo ma ñii nuu ika ndo,
kùuni yi ka'an yi ña töve nda
kuenda ma Cristu kuenda ndo, tuva
takan jà'a ndo.
3 Kùuni ka'an ndikoi ma tu'un i'ya
kuenda ma nda ra'ii nikuuni, ña
ku'va ra ña na ta'nda ma ñii nuu ika
ra kuenda ndondaa ra chi'in Ndioo,
ti ndisaa kuii ma tutu Ley ña tāa
Moisés ìyo yi ña jàkuu ra yi, tuva
takan jà'a ra.
4 Ta ma iti' Cristu cha tāva siin
ndo ndo ndisaa ndyo'o ña kùuni ndo
jandondaa ndo nuu Ndioo jà'a ña
jàchinu ndo ma ley. Ndicha kuii ña
cha jāña ndo ma ñamani Ndioo tu
jà'a ndo takan.
5 Vati ndyu'u ti ma cha'a' ma Tati
Ií Ndioo kùu yi ña endeeni ndàtu yo
ña ni ni'i yo nuu ndondaa yo jà'a ña
chìnuni yo tu'un Cristu,
6 ti tu yo chìnuni yo ma tu'un ra,
töve nda kuenda tuva ta'nda ma ñii
nuu ika yo a töve tà'nda yi. Va ma
ña ìyo kuenda kùu ña na chinuni
va'a yo. Ta ma ña chìnuni yo i'ya na
ja'a yi ña na koo va'a yo ta na kuuni
yo nde'o ma ta'an yo ndia.

7 Ndyo'o cha va'ani ña chìnuni ndo
iti' Cristu niku. ¿Yo kùu ma ña
jākanuu xini ndo ña jāña ndo ña
chìnuni ndo ma ña ndaa?
8 Ma Ndioo, ra kāchin ra ndo töve
nī jana'a ra ña jà'a ndo takan.
9 Ta koto näani ndo "ña ita'vi ni
ma yuchan iya jà'a yi ña na jandaa
ndisaa kuii ma yuchan ña kùva'a
paan."
10 Ìyo tundeeni ma Racha'nu chi'in
ña ndyo'o na töve ni nakanini ndo
siin siin ma takua chìnuni, va juuni
chìtoi ña ndicha ña Ndioo ni jande'e
ra tundo'o ma nda ra nikuuni ña
jàkanuu xini ndo.

11 Yakan va kuenda yu'u, ndyo'o
yani tu yu'u juuni chìnuni katitu'in
ta jakuku'uni ma ñivi ma ña ka'nda
na ma ñii nuu ika na, ma ndian
judíu töve ni nanduku na yu'u
kuenda jande'e na tundo'o nui, tuva
takan jà'i. Ti juuni tu takan jà'i niku,
tüva xaan na nde'e na tu'un cha'a' ña
chī'í Cristu nuu kruu tu takan jà'i, ti
töve sàma ma ña chìnuni na.
12 Vati kà'in chata ma ndian
chàkunuu jàkanuu xini ndo ta
jakayuni na ndo cha'a' ña kà'an na
chi'in ndo ña na ka'nda ndo ma ñii
nuu ika ndo. ¡Va'a ga na kukapu
juuni maa na cha'a' ña endee jàna'a
na nuu ndo takan!
13 Vati ndyo'o yani, Ndioo kàna
ra ndo ña na kuu ndo ñivi nuna,
va kàtitu'in nuu ndo ña na töve
kuàtiñu ndo ma ña nuna ña ìyo ndo
kuenda ña na ja'a ndo kuati takua
chàta'ani ma kuñu ndo ja'a yi, va
na kuàtiñu ndo yi kuenda kùu ndo
musu inga ñivi ta na tindee ndo
chi'in ta'an ndo jà'a ña ya'a kùuni
ndo nde'e ndo na.
14 Vati tandi'i ma ña kà'an ma tutu
ley Ndioo kùu ka'an yo yi chi'in ma
tu'un i'ya: "Na kuuniun nde'un ma
inga ñivi ma takua kùuniun nde'un
juuni maun."
15 Va tu endeeni chàchi ta'an ndo
chata ta'an ndo, ta tu jà'a ndo takan
ndicha kuii ña ndisaa ndo ni ndi'i
ndo cha'a' ma kuati jà'a ndo chi'in
ta'an ndo.

Ma kua chàta'ani maa yo ja'a yo chi'in kuñu yo ta ma ña kua chàta'ani yo ja'a yo cha'a' ña ìyo ma Tati Ií Ndioo chi'in yo

16 Yakan va ma ña kùuni ka'in
chi'in ndo kùu ña'a: Ma iti' ña kùuni
ma Tati Ií Ndioo ña na ku'un ndo,
ta takan ìyo yi ña ku'un ndo, ta ora
ja'a ndo takan, ta ma ña kini ña
chàta'ani ndo ja'a ndo chi'in kuñu
ndo, na töva ni ja'a ndo yi.
17 Ti ma ña kini ña kùuni maa
yo jà'a yo chi'in kuñu yo na töve
chàta'ani ma Tati Ií Ndioo yi; ta ma
ña kùuni ma Tati Ií Ndioo ja'a yi,
na töve chàta'ani ma kuñu yo yi.
Vati ninduvi yi kànita'an ta'an yi. Ta
cha'a' yakan, va ndyo'o na töve jà'a
ndo ma ña va'a ña kùuni ndo ja'a
ndo.
18 Vati tu maa ma Tati Ií Ndioo kùu
ma ña chà'nda tiñu nuu yo, ña'a
kùuni yi ka'an yi ña na tüva ìyo yi
ña ka'nda ma ley tiñu nuu yo.

19 Na töve ndetiñu kùu nde'o ma
ña kini jà'a ma ndian chàta'ani na
ja'a na chi'in kuñu na. Ta tandi'i ma
ña te'en kùu ma ña jà'a na: kì'vi
ndra chi'in ña'a yüvi ñasi'i ndra, jà'a
na ma ña kini chi'in kuñu na, ta ma
maa ña kini kùu ma ña chànini na.
20 Ndiakan juuni jàka'nu na ma
yutun ií, ta ya'a ga chàta'ani na
jatakue'e na ma ñivi chi'in tu'un
nduvi. Ya'a ga xaani na ma ñivi ta
ya'a ga kànita'an yu'u na, ta ya'a
ga kuiñu na ndia. Ya'a ga numini
kayuni na, ta jàkesiin na ma ñivi ta
jà'a na ma iin grupu vali.
21 Ta ya'a ga tixin na, ta ya'a ga
chì'i na ndixi ta ya'a ga chàkunuu
na nànduku na ña kini jà'a na, ta
jà'a na inga tuku tu'un ña cha yatin
ni indukuni kàa yi ndia. Jàkuku'uni
ndo cha'a' ma tandi'i ma tu'un ma
tava kā'in niku, ta tandi'i ma ndian
jà'a ma tu'un ña töve va'a ikan, na
küu ki'vi na koo na ma nuu chà'nda
Ndioo tiñu.
22 Va ma chà'a ma Tati Ií Ndioo
ña ìyo tichi anima yo kùu yi ña na
kuu yo ñivi ña kùuni yo nde'e yo
ma ta'an yo, ta na sii kùuni yo, na
koo taxiin yo ta na kuu yo ndian
kundeeni yo ña jà'a inga ñivi ta na
vii ja'a yo chi'in inga ñivi ta na kuu
yo iin ndian va'a. Ta na kuu yo iin
ndian ya'a ga chìnuni ndia.
23 Ta juuni na kuu yo ndian iñu'u
ta töve ya'a nduu ña ìyo yi ña ja'a
yo. Töve nï'iin ley ña kà'an ña na
vä'a jà'a yo ma tu'un ña já kā'in nda
che'e.
24 Ta ma ndian cha ndō'iin chi'in
Jesucristu cha ndākoo na ma ña kini
takani ìyo na niku, ikan na takaa yi
na nuu ma kruu chi'in ndisaa ma ña
kini chànini na a chàta'ani na ja'a
na.
25 Ta cha'a' ma Tati Ií Ndioo kùu yi
ña ìyo va'a yo vitin, yakan va juuni
ìyo yi ña na ku'va yo yo nuu yi ña
na jàna'a yi yo iti' kuà'an yo chi'in
ma ña jà'a yo.
26 Na töve ìyo yi ña ya'a ga tayi
kùuni yo, ta na kïcha'a yo kanita'an
yu'u yo chi'in ma inga ñivi, ta juuni
na töve ìyo yi ña kutixin yo nde'e yo
juuni ma ta'an yo ndia.

6

Na tindee yo ma ta'an yo chi'in inga na ndia

1 Ndyo'o yani, tu chà'a ndo kuenda
ña iin ra kìcha'a ra jà'a ra kuati,
ndyo'o tava kùu ndo iin ndian
chìnuni tiaga, ìyo yi ña tindee ndo
ra, ikan na jaña ra ña ja'a ra ma
kuati. Va chi'in tandi'i ma ña va'a
kùuni anima ndo tindee ndo ra, ta
ta'ii'iin ndo ìyo yi ña ja'a va'a ndo
ma kuenda ma ña jà'a ndo, koto nda
maa ndo kicha'a ndo ja'a ndo kuati
ndia.
2 Na tindee ndo ma ta'an ndo
chi'in inga na, ta na kuta'an ndo
chi'in na ora ìyo kuati chi'in na.
Ta takan kùu jachinu ndo ma tava
kà'an tu'un ley ña kà'an Jesucristu.
3 Vati tu ìyo nda ndyo'o chìnuni
ndo ña iin ndian ka'nu kùu ndo
ta yüvi takan kùu yi, ndiakan
janda'viña'a juuni maa.
4 Yakan va ta'ii'iin ndo ìyo yi ña
ki'in ndo ma ku'va ma tiñu jà'a ndo
tuva va'a ma ña ja'a ndo, tajan takan
kùu kati ndo ña ya'a ga ka'nu kùu
ma tiñu jà'a ndo, ta töve ki'in ndo
ku'va ma tiñu jà'a ndo chi'in ma tiñu
jà'a inga na nde'o tu ka'nu ga kùu yi
a töve.
5 Va ta'ii'iin yo jakuu yo ma tiñu
jà'a ta'ii'iin yo.
6 Ta nda ndian ni kùuni ña
kùtu'va na ma tu'un Ndioo ña jàna'a
inga ra, ìyo yi ña nata'vi na ndatiñu
va'a ìyo nuu na chi'in ra.
7 Ña jända'viña'a ndo juuni maa
ndo, ti chata Ndioo nï'iin ndo na
küu ka'an ti'ini ndo. Vati ndatiñu ña
tàchi ndo, juuni yakan ni ni'i ndo iti'
nuu.
8 Taku ma ñivi ña endee jà'a ma
ña kini chàta'ani ma kuñu na jà'a
yi, ta ma ña ni ni'i na cha'a' ña jà'a
na kùu ña ni kuvi na. Va tu endee
jà'a na ma ña chàta'ani ma Tati Ií
Ndioo, juuni ni ni'i na nuu koo na
endeeni chi'in ra.

9 Yakan va ña na kütatu yo jà'a yo
ma ña va'a, vati ni ni'o ma ndatiñu
va'a nuu Ndioo ma ora ku'va ra yi tu
töve ya'a maxii kùuni ndo.
10 Yakan va nani kivi ña juuni tu
kuu ja'a yo ña va'a, na ja'a yo yi
chi'in tandi'i ma ñivi, ta na ja'a ga yo
yi tiaga chi'in ma ndian kùu ta'an yo,
va ndian chìnuni na ma tu'un Cristu
indukuni kua maa yo.

Cha'a' nuu ndi'inia chùndayu'u Paulu ta kàña'a ra chi'in tandi'i ñivi ìyo ñu'u' Galacia

11 Na nde'e ndo ti chi'in ma letra
na'nu tài chi'in nda'a' mai nuu ma
tutu i'ya kuenda ndo.
12 Ma ndian kùuni na kindoo va'a
na chi'in ma ñivi, juuni ndiakan
jànini na ndo ña na ka'nda ndo
ma ñii nuu ika ndo, ta takan ja'a
na ti töve ìyo tu'va na nde'e na
tundo'o cha'a' ña kàtitu'un na ma
tu'un cha'a' Cristu, ta cha'a' ña chī'í
ra nuu kruu kuenda yo.
13 Vati ni ma ndian chìnuni ña
chà'nda na ma ñii nuu ika na, na
töve jàchi'in na tandi'i ma tu'un
ña kà'an nuu ma tutu ley ña tāa
Moisés. Va ndyo'o kùuni na ña na
ka'nda ndo ma ñii nuu ika ndo, ta
ikan cha'a' ña ta'nda ma ñii nuu ika
ndo kuu ya'a tayi kùuni na.
14 Vati yu'u na töve kùuni kutayi
cha'a' nï'iin yakan, va tayi va'a kùuni
cha'a' ña uvanuu ma Racha'nu Je-
sucristu kùu jakakú ra yo cha'a' ña
chī'í ra ma nuu kruu. Ta cha'a'
yakan yu'u kùi takua kùu iin ra cha
chī'í nuu kruu ña kùuni yi ka'an yi
ña tüvi ìyoi cha'a' ma ña kuuni ma
ñivi ìyo ma ñuñivi, ta juuni cha'a'
yu'u cha chī'í ma ñivi ìyo ñuñivi ña
tüva ki'in na kuenda yu'u.
15 Vati cha'a' ña cha ndō'iin yo
chi'in Jesucristu, ta na töve nda
kuenda tuva ta'nda ma ñii nuu ika
yo a töve ta'nda yi, va ma ña ìyo
kuenda kùu yi ña ndākuu yo ndian
chaa jà'a Ndioo.
16 Ta tandi'i ndyo'o ndian chìnuni
ma ña kà'an ma tu'un já tāi, na ni'i
ndo ña na koo vii ndo. Ta Ndioo na
kunda'vini ra ndo ta takani na ja'a ra
chi'in tandi'i ndian chìnuni ndicha
kuii tu'un ra, ti ndiakan ndicha kuii
kùu ñivi ra.
17 Vitin ta iti' nuu na tüva kuuni ña
nï'iin ñivi na jände'e ga na tundo'o
yu'u, vati ìyo tì'in ku'va kuñui ña
jàna'a yi ña kùi iin ra jà'a tiñu
kuenda ma Jesucristu.
18 Ndyo'o yani na ni'i tandi'i
ndo ma ñamani Racha'nu Jesucristu
tichi anima ndo. Ta takan na kuu yi.
Amén.

Tutu tāa racha'nu Paulu nuu ndian chìnuni ñuu Efesu

Tàchi Paulu iin tutu nuu ñivi Efesu

1 Yu'u Paulu, ra kùu tatun Jesucristu takua kùuni Ndioo ña na
kui, tài ma tutu i'ya kuenda ma
ñivi ìyo ñuu Efesu, ndian kùu ñivi
Ndioo, ndian chìnuni ma tu'un ma
Jesucristu.
2 Ma Ndioo, ra kùu Tatá yo chi'in
ma Racha'nu Jesucristu, na ku'va ra
ma ñamani ra chata ndo, ta na ja'a
ra ña na koo taxiin anima ndo ndia.

Ma Cristu kùu ra jā'ií ra yo

3 Na jaka'nu yo ma Racha'nu
Ndioo ra kùu Tatá ma Racha'nu Jesu-
cristu, vati chā'a ña ndō'iin yo chi'in
Jesucristu ta jā'ií ra ma anima yo
chi'in ndisaa ma ñamani ra ña ìyo
ma andivi cha'a' ña kùu yo kuenda
Cristu.
4 Ndioo kùu ma ra kāchin yo ma
ora takä'an tuvi ma ñuñivi niku,
kuenda ña na kuu yo ñivi ra cha'a'
ña ni ndo'iin yo chi'in Jesucristu,
ikan na kuu yo ndian ií ta na küu
ja'a ni'i ndian tisokuati na yo nuu ra.
Ta cha'a' ña ya'a kùuni ra nde'e ra yo
kuu yi ña
5 kūuni ra ña ni ndaki'in nda'vi
ra yo kuenda ña kùu se'e ra yo ma
antea ña jātuvi ra ma ñuñivi, vati
cha'a' ma Jesuu kùu yi ña ndāki'in ra
yo. Ti takan kùuni maa ra, ta takan
chàta'ani ra ja'a ra ndia.
6 Yakan va cha'a' yakan kùu yi ña
ìyo yi ña nani ora jaka'nu yo ma
Ndioo cha'a' ma ñamani ra ña ya'aga
va'a ña kùu yi, vati chi'in yi jà'ií ra
yo cha'a' ma ña nduva'a kuii kùuni
ra nde'e ra ma se'e ra Jesuu.
7 Ta juuni cha'a' ña ñivi Ndioo kùu
yo, Ndioo jākakú ra yo chi'in nii ma
ra se'e ra ña chāti niku, ta jāka'nuni
ra yo cha'a' ma kuati yo ndia. Ndisaa
yakan jā'a ra kuenda yo cha'a' ña ìyo
kua'a' ñamani ra,
8 ña chā'a ra nuu yo chi'in nduva'a
kua'a' ña chìto ra chi'in chinituni ra.
9 Ta Ndioo chā'a ra ña nàkoto yo
ma tu'un xe'e ra ña ìyo nuu ra, ma
ña va'a ña ni ja'a ra ña töve chìto yo
niku. Ti cha nākanini maa ra naja
kua ni ja'a ra yi chi'in Cristu. Ta ya'a
chìsii ra ña jachinu ra yi cha'a' ra.
10 Vati ma tu'un ikan, kāti ra ña
ni chinu yi ora na kuta'an ji'na
ma tiempu ña ìyo yi ña kuu yi.
Vati ma Ndioo ni jando'iin ra tandi'i
ma nakuyi chi'in ma ñivi nda ma
andivi chi'in ma ñuñivi i'ya ndia. Ta
Jesucristu kùu ma ra ni ndakoo ra
ña na ka'nda ra tiñu.
11 Juuni cha'a' Cristu kùu yi ña
taji'na Ndioo kāchin ra yo ña na
kuu yo ñivi ra, ikan na ni'i yo ma
tundeeni ra ña ni ku'va ra nuu yo,
ma tava kùuni maa ma Ndioo. Vati
tandi'i ma ña va'a ña jà'a ra, ni kuu
yi tava kùuni ra ña na kuu yi.
12 Ta takan kùuni ra, vati maa yo
kùu ma ndian nunuu ña kīcha'a ña
chìnuni yo ma tu'un Jesuu, ta ikan
na jaka'nu yo ra, ti ya'aga ìyo ma
ndatu ra.
13 Ta juuni ndyo'o ora chīto ndo
ma tu'un ndaa cha'a' Jesuu, ña kà'an
yi ña ni kakú yo, ta juuni chīnuni
ndo yi, ta ma ora ikan ndō'iin ndo
chi'in ra ta ndākuu ndo ñivi Ndioo
jà'a ña chā'a ra ma Tati Ií ra nuu
ndo takua chā'a ra tu'un ña ni ja'a
ra niku.
14 Ta chi'in ma Tati Ií ra ña chā'a ra
nuu yo, Ndioo jàna'a ra iin ku'va ña
ndicha ña ni ni'i yo ma tundeeni ra,
ma tava chā'a ra tu'un ña ni ja'a ra,
ti cha jākakú ra yo, ikan na ndakuu
yo ndian kùu ñivi ra. Ta yakan kùu
yi ña ya'a jaka'nu yo ra cha'a' ña
nduva'a ka'nu ra kùu ra.

Paulu chìkan ra nuu Ndioo ña na ku'va ra tiaga chinituni nuu ma ndian chìnuni

15 Yakan va yu'u nda ora chītoi ña
ya'a chìnuni ndo tu'un ma Racha'nu
Cristu, ta naja kua ya'a kùuni ndo

nde'e ndo tandi'i ma ndian kùu ta'an
yo ndian ií kuenda Ndioo,
16 ta vitin töve ndàkoi ña kà'in
ta'vindioo nuu ra cha'a' ndo, ta
endee nàkanini cha'a' ndo ora kà'in
chi'in ra.
17 Chìkain ñamani nuu Ndioo, ra
kùu Tatá yo, ra nduva'a kuii ka'nu,
ta juuni rakan jaka'nu ma Jesucristu
ra, chìkain nuu ra ña na ku'va ra
tiaga ma Tati Ií ra nuu ndo, ikan na
koto kachin va'a ndo ma chinituni
Ndioo, ta kuu kutunini va'a ga ndo
naja kua kùu ma Racha'nu Ndioo.
18 Chìkain ñamani nuu Ndioo ña
na jandondichin ra ma chinituni
ndo, ikan na kuu koto kachin ndo
ndava kuu ma ña va'a ña ndàtu
ndo, ña ni ni'i tandi'i ndian kāchin
Ndioo ña kùu na ñivi ra. Vati ya'a ga
ka'nu ta kuika kùu ma tundeeni ña
ni ku'va ra nuu ma ndian kùu ñivi
ra ta chìnuni ma tu'un ra.
19 Ta ya'a ga ka'nu kùu ma ndatu
ra, ta endee töve ndi'i yi. Ta ndatu
ikan kùu ma ña chà'a ra nuu yo
ndian chìnuni ma tu'un ra. Ta juuni
ma ndatu ikan kùu yi ña jàna'a
ma Ndioo nuu yo chi'in ndisaa kuii
ñandee ra
20 ma ora jānataku ndiko ra ma
Jesuu niku, ta jā'a ra ña chūnandi
ra ma iti' chiyo kua'a ra ma andivi
ma nuu chà'nda ra tiñu.
21 Ta chā'a ra ndisaa kuii ndatu
nuu ra ña na ka'nda ra tiñu nuu ma
ñivi chi'in nuu ndisaa kuii ma ña
ìyo ndatu andivi takua ndian ndiso
tiñu, ta ndian kùu kuvienu chi'in
nda ndian ni kùuni ña chà'nda tiñu,
nda ma tiempu i'ya chi'in ma tiempu
ni kichi iti' nuu ndia.
22 Ndisaa kuii ma ña ìyo ma ñuñivi
i'ya chi'in andivi, chā'a ma Ndioo
ndatu ña na ka'nda ma Jesuu tiñu
nuu yi. Ta juuni ma Ndioo jākuiso ra
ra tiñu, ikan na kuu ra iin ra kuxini
nuu ma ndian chìnuni.
23 Vati ma ndian ìyo kuenda ma
veñu'u, ndiakan kùu na takua kùu
ma kuñu ma Jesuu, ta ìyo ndatu
chi'in ma ndian ìyo kuenda ma
veñu'u jà'a Jesuu ndia, ta ma veñu'u
ra kùu yi iin ña jàkutu yi ra, vati
Jesuu kùu ma ra ka'nu ga kua tandi'i
ma ña ìyo ñuñivi i'ya chi'in andivi
ndia.

2

Jàkakú Ndioo yo nuu ma kuatio cha'a' ña chī'í Jesucristu

1 Ma tatiempu, ndyo'o kūu ndo
takua kùu ma ndian chī'í niku, cha'a'
ma ña kini ta ma kuati ña jà'a ndo,
2 ora chākunuu ndo ma ñuñivi ña
jà'a ndo niku, ta jāchi'in ndo ta jā'a
ndo ma takua kùuni ma kui'na ña
chà'nda yi tiñu ma nuu tandi'i tati
xaan ndia. Ta juuni chà'nda yi tiñu
nuu ma ndian töve jàchi'in ma ña
kà'an Ndioo ti töve chìnuni na ma
tu'un kà'an ra.
3 Takan ìyo yo ma taji'na niku, ña
jāchi'o ta jā'a yo ma ña kini chi'in
ma chinitunio, ta ma ña chàta'ani
ma kuñu yo ja'a yi ndia. Cha'a'
ma kuati ikan ìyo yi ña ni'i yo
ma tundo'o jà'a ma Ndioo niku, in-
dukuni takua ni ta'an ma inga ñivi.
4 Va ma Ndioo ya'a ga kùnda'vini
ra yo, ta ya'a ga kùuni ra nde'e ra yo,
5 ta vaji ndian cha chī'í kūu yo
niku cha'a' ma kuati jà'a yo, va ma
Ndioo chā'a ra ña na koo ndito ndiko
yo indukuni chi'in Jesucristu. Cha'a'
ña ya'a ga va'a kùu ma ñamani
Ndioo, yakan va jākakú ra yo.
6 Ndioo kùu ma ra jānataku yo
indukuni chi'in ma Jesucristu, ta
jākunandi ra yo chi'in ra ma nuu
chà'nda ra tiñu ma iti' andivi.
7 Ndioo jā'a ra takan, ikan ma
ndian ni kichi iti' nuu kuu nde'e na
naja kua ka'nu kùu ma ñamani ra,
ta naja nduva'a kuii kùuni ra nde'e
ra yo, cha'a' ña ndō'iin yo chi'in ma
Jesucristu.
8 Vati chi'in ñamani Ndioo nī'i ndo
ña ni kakú ndo cha'a' ma ña chìnuni
ndo. Ti ma ñamani i'ya na töve ña
nànduku maa ndo kùu yi, vati Ndioo
kùu ma ra chā'a sani ra yi nuu ndo.
9 Töve tiñu nī'i ndo ña jà'a maa
ndo kùu yi, yakan va nï'iin ndo na
töve ìyo yi ña kuu sukun kuuni ndo
cha'a' ña ndian cha kàkú kùu ndo.
10 Vati Ndioo kùu ma ra jā'a ña
tūvi yo, rakan kùu ma ra jātuvi

ra yo kuenda ña ndo'iin yo chi'in Jesucristu, ikan na ja'a yo tiñu va'a, ta yakan kùu yi ma ña kā'an ra ma ora kāchin ra yi kuenda yo.

Jesuu jàndo'iin ra yo chi'in Ndioo

11 Yakan va ndyo'o, ndian yöve judíu kùu ndo, ta ndyo'o kùu ma ndian kà'an ndian judíu ña nani ndo te'en, yöve ndian tà'nda ñii nuu ika kùu ndo, ta ma ndian judíu nàni na te'en, ndian tà'nda ñii nuu ika kùu na. Ta ña'a kùu yi ma ña jà'a maani na chi'in ma kuñu na.
12 Ta ndyo'o ndian yüvi judíu, na kuku'un va'ani ndo vati ma tatiempu niku töve ìyo Cristu chi'in ndo niku, ta juuni töve ìyo ndo indukuni chi'in ma ñuu Israel ndia. Ta ma tu'un ña jāndo'iin Ndioo chi'in ndian judíu ma ña töve ña'a maa ndo kùu yi, ni ma tu'un ña kāti ma Ndioo ña ni ku'va ra nuu na ndia. Ni chi'in Ndioo töve ìyo ndo ma ñuñivi i'ya, ta ni töve ndàtu ndo nï'iin nakuyi ña va'a nuu Ndioo.
13 Va vitin ndicha kuii ña cha ndō'iin ndo chi'in Jesuu cha'a' ma nii ra ña chāti, ndyo'o ya'a ga chika ìyo ndo niku, ta vitin cha ndōyatin ndo xiin Jesuu.
14 Jesuu kùu ma ra jākutaxin ma anima yo. Rakan kùu ma ra jā'a ña na ndo'iin ma ñivi judíu chi'in ndyo'o ndian yüvi judíu ña na ndo'iin na ta kùu na iin ñuuni, ma ora kīndaa ra ma ña xaani ña kùu yi takua kùu iin xa'va sukun ña jākesiin yi na.
15 Ora chī'í Jesuu jāchinu ra ma ña kà'an ma tu'un ley ña jàchi'in ma ndian judíu ña ka'nda yi tiñu nuu na, ta chi'in juuni maa ra kuu jando'iin ra ndian judíu chi'in ma ndian yöve judíu, ikan na kuu na iin ñuu chaa, ña kùu koo vii na chi'in Ndioo.
16 Cha'a' ña chī'í ma Jesuu nuu kruu, jāndomani ra ninduvi ñuu, ña na küu koto na nde'e na ta'an na niku. Ta jākutaxin ra ma anima na ta jāndo'iin ra na, ikan na kuu na iin ñuuni, ta na koo taxiin na chi'in Ndioo.
17 Jesuu kīchi ra ta kātitu'un ra iin tu'un va'a ña na koo taxiin ma anima tandi'i ndo, nda ndyo'o ndian ìyo chika chi'in Ndioo chi'in ma ndian ìyo yatin chi'in ra ndia.
18 Vati cha'a' Jesuu kùu yi ña ndyu'u chi'in ndyo'o kùu jatu'va yo yo nuu ma ra kùu Tatá yo jà'a ma Tati Ií Ndioo ña ìyo chi'in ndisaa yo.
19 Yakan va ndyo'o, na tüva ga kuu ndo takua kùu ma ndian kīchi inga ñuu, vati vitin indukuni kùu ndo takua kùu ma ñivi Ndioo, ta ma ñuu ndian kùu ñivi ra indukuni kùu yi ma ñuu ndo ndia.
20 Ndyo'o kùu ndo tava kùu iin ve'e ña kūva'a siki yuu cha'a ve'e ma ora ja ni kicha'a yi kuva'a yi, ma tava kùu ma ndra tatun Ndioo chi'in ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u ra, ta juuni maa ma Jesuu kùu ra ma yuu nunuu ña ka'nuga ña kùva'a cha'a ma ve'e.
21 Ta ndō'iin yo chi'in Jesuu takua kùu ma ndatiñu ña kùva'a ma ve'e. Ta kuàndita kuva'a yi, nda kati chaa yi kùu yi iin veñu'u ií ña ndo'iin yi chi'in ma Racha'nu Jesuu.
22 Ta ma Tati Ií Ndioo, jà'a yi takan ña juuni ndyo'o kuàndo'iin ndo indukuni chi'in na, nda kati chaa ndo koo ndo tava kuu iin veñu'u ka'nu ma nuu ìyo ma Ndioo tichi yi, jà'a ma Tati Ií ra.

3

Paulu ndiso ra tiñu ña na jana'a ra ma tu'un Ndioo nuu ma ndian töve kùu judíu

1 Yakan va yu'u Paulu, indii̱ vekaa cha'a' ña jàkui tiñu nuu Jesucristu kuenda ndo, ndyo'o ndian yüvi kùu ñivi judíu.
2 Ta ndyo'o cha chìto ndo ña Ndioo jākuiso tiñu ra yu'u ña na jana'i ma tu'un cha'a' ma ñamani Ndioo nuu ndo.
3 Ta tava cha tāi yi, Ndioo jàna'a kachin ra nui ma tu'un xe'e ña ni ja'a ra.
4 Na jakua'a ji'na ndo yi, tajan ku'va ndo kuenda ña chìtoi ma tu'un xe'e ña kà'an cha'a' Cristu.

5 Iin tu'un xe'e ña töve nī nakoto
ma ñivi yi ma tatiempu niku. Va
cha'a' Tati Ií ra, vitin cha chā'a ma
Ndioo ña na koto ma ndra ií ña
kùu tatun ra chi'in ndra kà'an chi'in
tu'un yu'u ra ma tu'un xe'e ikan.
6 Ta ma tu'un xe'e ikan kùu ña'a:
Ña cha'a' ma tu'un ña kà'an Ndioo
ña ni kakú ma ndian töve kùu judíu,
ta ni ni'i na indukuni ma tundeeni
ña ni ni'i ma ndian judíu, vati juuni
iin ñivini ni kùu na chi'in na ndia.
Ta ma tu'un chā'a Ndioo nuu ma
ndian judíu cha'a' ma Jesucristu,
indukuni ni kusii kuuni na, ora ni'i
na yi ndia, ti takan kà'an ma tu'un
va'a cha'a' Jesucristu.
7 Ta cha'a' ma ñamani ña chā'a
Ndioo nui, kùu yi ña Ndioo cha
jākuiso tiñu ra yu'u ña na katitu'in
ma tu'un ra, vati ndatu ma Ndioo
jà'a ña ìyo yi chi'in.

8 Yu'u yüvi ma ra va'a tiaga kùi
tañu ma ndian kùu ñivi Ndioo, va
kùi takua kùu iin ravalini tañu na.
Vaji iin ra takan kùi, Ndioo kāchin
ra yu'u ta chā'a ra ma ñamani ra
nui ña na katitu'in ma tu'un va'a
cha'a' Jesucristu nuu ma ndian yüvi
judíu. Ma tu'un ikan nduva'a kuii
ka'nu kùu yi ña na töve kùu ni'i ndi'i
yo yi.
9 Ta jākuiso tiñu ra yu'u ña na
ku'vai koto tandi'i ndo ndava kùu
ma tu'un xe'e ña kùmi ma Ndioo
taji'na niku, ra jā'a ña tūvi tandi'i ma
ña ìyo ma ñuñivi i'ya.
10 Ta takan vitin ndisaa nuu tati
ña chà'nda tiñu andivi kùu nata'an
yi kua'a' nuu ma chìnituni ma
Racha'nu Ndioo ora nde'e yi ma
ndian chìnuni ña ìyo kuenda ma
veñu'u Cristu.
11 Ta Ndioo jā'a ma te'en cha'a'
ma tiñu ña kùuni ra ja'a ra endeeni
chi'in ma Racha'nu Jesucristu, ra
kùu chito'o yo.
12 Ta cha'a' ña cha ndō'iin yo chi'in
ra ta chìnuni yo ma tu'un ra kùu yi
ña töve ndasii yo kùtu'va yo nuu ma
Ndioo, ña ìyo tundeeni ra chi'in yo.
13 Yakan va jànini ndo ña koto
künda'vi kùuni ndo cha'a' ma ña
ndè'i tundo'o vitin cha'a' ndo, vati
ma ña'a iin ña nduva'a kuii va'a kùu
yi kuenda ndo.

Nduva'a kuii kùuni Jesuu nde'e ra yo

14 Cha'a' ña'a kùu yi ña nàndi chiti
ta chà'i ta'vindioo nuu ma ra kùu
Tatá yo ìyo andivi,
15 ma ra jà'a ña ni'i ma ta'ii'iin ma
se'e ma ñivi ma sivi na, ndava nda
ma andivi chi'in ma nuñu'u' ñuñivi
ndia.
16 Chìkain ñamani nuu ra ña na
ku'va ra ma ña iñu'u ra chi'in ma
ña kuika ra ta chi'in ma ña va'a ra
nuu ndo, ta juuni na ku'va ra ña na
koo ñandee ndo chi'in ndatu ra ma
tichi anima ndo jà'a ma Tati Ií ra ña
ìyo chi'in ndo.
17 Ta na koo ma Jesucristu chi'in
tu'un ra ma tichi ma anima ndo
cha'a' ma ña chìnuni ndo ma ña
kà'an ra. Tuva takan ndaa va'a
chìnuni ndyo'o, nda ma tichi anima
ndo ta kùuni ndo nde'e ndo Jesuu,
18 kuu kutunini ndo chi'in ndisaa
kuii ma ndian chìnuni ña ya'a ga
ki'in ta kani, ta kono ta sukun kùu
ña ya'a ga kùuni ma Jesuu nde'e ra
ndo,
19 ikan na nakoto va'a ndo ña ya'a
ga kùuni ma Jesuu nde'e ra ndo, vati
ka'nu nduva'a kuii ga kùu yi takua
ndisaa kuii ña kùu nakanini yo ta
na küu chaa yo nakoto ndi'i yo yi. Ti
Ndioo kùuni ra ña na ni'i yo tandi'i
ma tundeeni ra ña ìyo ra, ikan na
ndakuu yo koo yo takua ìyo ra chi'in
ma ndatu ka'nu ra.
20 Yakan va na jaka'nu yo Ndioo,
vati ìyo kua'a' va'a ndatu ra ña na
kuu ja'a ra ma ña chìkan yo chi'in
ma ña chànini yo, ta kùu ku'va ra
tiaga kua ma ña chìkan yo nuu ra
ndia. Ta chi'in ndatu ra jà'a ra ma
ña kùuni ra ku'va ra nuu yo.
21 ¡Na jaka'nu yo ma Racha'nu
Ndioo, ti iin ra nduva'a kuii ka'nu
kùu ra!, ta nde'o ma ña ka'nu ja'a ra
nuu ma ñivi ìyo veñu'u Jesucristu ta
juuni takan nde'o yi chi'in ra ndia.
Ta, ¡takan na kùu yi ndisaa tiempu
ta endeeni! Amén.

4

Ndioo jàndo'iin ra ñivi ra chi'in Tati Ií ra

1 Yakan va yu'u indii̱ ma vekaa cha'a' ña kàtitu'in cha'a' ma Racha'nu Jesucristu. Yakan va jànini̱ ndo ña na koo ndo ma takua ìyo yi ña koo ma ndian kàchin ma Ndioo ña na kuu na ñivi ra.
2 Na kuu ndo ndian masu anima, ta vii kà'an ndo chi'in inga ñivi, ta na jandeeni ndo chi'in ma ña ja'a ta'ii'iin ta'an ndo cha'a' ña ya'a ga kùuni ndo nde'e ndo na.
3 Ta ndisaa tiempu na nanduku va'a ndo naja koo vii ndo chi'in ta'an ndo, ikan na töve naa ma ña ndo'iin ta'an ndo ña chā'a ma Tati Ií Ndioo nuu ndo.
4 Ta iin kuñuni kùu yo chi'in ra, ta uvani Tati Ií Ndioo ìyo, ta indukuni kāna ndio ra yo, ña ndàtu yo ña va'a ña ni ku'va ra nuu yo.
5 Uvanuu Racha'nu Jesuuni ìyo, ta iin ni ña kùu chinuni yo ndia, ta iin ni kua kuu kunduta yo ndia.
6 Uvanuu Ndioo ra kùu Tatá ndisaa yo, ta rakan kùu ra chà'nda tiñu nuu ndisaa yo, ta kùta'an ra chi'in yo, ikan na kuu jachinu ndisaa yo takua kùuni ra, ta ìyo ra chi'in ndisaa yo ndia.
7 Va ta'ii'iin yo nī'i yo ma ña sōkó ma Jesuu nuu yo, ña kùu yi ma ñamani ra ña kùuni ra ku'va ra nuu yo.
8 Yakan va ma nuu tutu Ndioo kà'an yi te'en: "Ndāa ma Jesuu kuà'an ra iti' andivi ña ndàkan ra ndian ndikun chi'in karena kuà'an chi'in ra, tajan sōkó ndio ra iin ma ndatiñu na nuu ma ñivi ñuu ra."
9 ¿Ta niyi kùuni yi ka'an yi ma ña ndāa ra kuà'an ra ma iti' andivi?, kùuni ndo. Yakan kùuni yi ka'an yi ña ji'na nūu ra ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya.
10 Ta ma ra nūu, juuni ra kùu ma ra ndāa ma nuu sukun ga ma andivi, ikan ma ndatu ra ni jakutu yi yi ninii ka'nu ma andivi chi'in ñuñivi.
11 Ta juuni maa ra kùu ma ra chā'a ra ndatu ña jākuiso ra tiñu nuu ta'ii'iin yo ndian chìnuni tu'un ra. Vati iin ndian nì'i tiñu ña na kuu na ma tatun ra, ta inga ndian nì'i na tiñu ña na kuu na ndian kà'an chi'in tu'un yu'u ra, ta inga na nì'i na tiñu ña na kuu na ndian kàtitu'un naja kùu yi ña jàkakú Cristu yo, ta inga ndian nì'i na tiñu pato ta matru ndian jà'a kuenda ta jàna'a na nuu ma ndian chìnuni ndia.
12 Takan jà'a Cristu ña jàkuiso ra tiñu nuu ma ndian kùu ñivi ra, ikan na ja'a na tiñu Ndioo kuenda ma ndian chinuni ta ja'a na ña na kua'nu ndisaa ma ndian kùu ma kuñu ma Jesuu,
13 nda kati chaa ndisaa yo chinuni va'a ma tu'un ra ta ndo'iin yo chi'in ra ta nakoto yo ma ra kùu se'e ma Ndioo, ikan na ndakuu yo ndian nduva'a kuii va'a ta ndaa nuu Ndioo takua kùu Cristu. Ta tu takan ja'a yo ni ni'i yo ña na kuu kuicha va'a ma chinituni yo ta takan kuu ndakuu yo koo yo indukuni takua ìyo ra.
14 Na tüva kuu yo tava kùu ndi-akuati, vati ma ndiakuati numini sàma ma kua chànini na, ta ndi-akan kùu na takua iin varku ña kuà'an run te'en tikan jà'a ma tati. Takan kùu ma ndian chìni nda tu'un ni kùuni ña jàna'a ma ndra janda'viña'a ñivi. Vati ma tu'un jàna'a ndra ja'ani ndra ña tu'un ndicha kùu yi, jin ma tu'un vatani kùu yi.
15 Va'aga tuva kà'an yo ma ña ndaa chi'in ta'an yo cha'a' ña kùunio nde'o na, chi'in tandi'i ña ìyo tichi anima yo kùakua'nu yo, ikan na kuàndakuu yo takua kùu ma Cristu, ra kùxini.
16 Ta Cristu kùu ma ra ña jàndo'iin ra ta'ii'iin yo ña kùu yo kuenda ma veñu'u ra. Ta nuu ta'ii'iin yo chà'a ra iin tiñu ña jà'a yo. Ta ora chatiñu yo ma tiñu ikan endee tindeo ta'an yo, ikan na kua'nu va'a yo, ikan na kuunio nde'o ta'an yo tiá kua'a' ga.

Kìcha'a ìyo chaa ndiko ñivi koo na chi'in Cristu

17 Ña'a kùu ma ña kà'in chi'in ndo ta chìkain ñamani nuu ndo chi'in ma sivi Racha'nu Jesuu ña na köo

ga ndo ma tava ìyo ma ndian töve chìnuni, vati ma ndiakan ìyo na ma tava kùuni ma chinituni na ma ña töve va'a.
18 Ta tükuii kùtunini na nï'iin nakuyi. Ma ndiakan cha jākesiin na na iti' va'a ña kùuni Ndioo ña na ku'un na cha'a' ña töve chìto na cha'a' ña ya'a ga ndava ma anima na.
19 Ta tüva kanuu na ja'a na ña kini ta endee tivi ma anima na kuenda ña ja'a na ma ña kini. Ta ndisaa tiempu jà'a na tandi'i ña töve va'a ña chànini na chi'in kuñu na.
20 Va ndyo'o, na yöve tu'un i'ya kùu ma ña kūtu'va ndo cha'a' ma Cristu.
21 Va ma tu'un ña kūtu'va ndo ora chīni ndo ña ma ndian kātitu'un cha'a' ra kùu yi mamaa tu'un ndaa ña ìyo chi'in Jesuu.
22 Ma tu'un cha'a' ra jàna'a yi ña ìyo yi ña ndakoo ndo naja kua chīyo ndo tatiempu, vati yakan kùu ma ña jātivi yi ma anima ndo niku, ta ya'a ga jānda'viña'a yi ndo cha'a' ma ña kùuni ndo ña töve va'a.
23 Va ndyo'o ìyo yi ña jandochaa ndo ndo ma chinituni ndo chi'in ma anima ndo.
24 Ta na jandochaa ndiko ndo ma kua koo ndo ma ñuñivi, cha'a' ña jātuvi ma Ndioo ndo takua kùu ra, ti iin ra ndicha va'a ta ndaa ta ií kùu ra.
25 Yakan va vitin, na kä'an ga ndo ma tu'un vata, vati na ka'an ndo ma tu'un ndaa chi'in ta'an ndo, ti ndisaa yo kùu yo iin kuñuni.
26 Tu kuxaan ndo, na ja'a ndo kuenda nuu ndo ta koto jä'a ndo ma kuati, ta ora kuxaan ndo, ta na kü'va ndo ña koo yi ninii nduvi chi'in ndo.
27 Ta na kü'va ndo ña ka'nda ma kui'na tiñu nuu ndo.
28 Ta tu ìyo nda ndyo'o ña kùu ndo ndian su'u, va'a ga ña jàtiñu ndo ta jàña ndo ña su'u ndo, ta jà'a ndo iin tiñu va'a chi'in nda'a' ndo, ikan na koo ta'an ma ndatiñu nuu ndo kuenda ña tìndee ndo ndian chiniñu'u yi.
29 Na kä'an ndo tu'un kini, va'aga ña na ka'an ndo mamaa tu'un vii ma ora kà'an ndo, ikan na tindee yi na ña nani'i na naja kua koo va'a na, ta takan sii kuuni ma ndian chìni yi.
30 Ta na ja'a ndo kuenda nuu ndo, koto künda'vi kuuni ma Tati Ií Ndioo ja'a ndo, vati cha ìyo ma ku'va yi chi'in ndo ña kà'an yi ña ñivi Ndioo kùu ndo, ta cha'a' yakan kùu yi ña ni jakakú ra ndo ora ni chaa ma kivi ña jàchinu ra yi.
31 Ta na jaña ndo tandi'i tu'un kini ña kà'an ndo: takua kùu ma ña ya'a kayuni ndo, chi'in ña kùxaan ndo, chi'in ña chàta'ani ndo kanachaa ko'o ndo ora kànita'an ndo, chi'in ña kàti'ini ndo chata ñivi, ta chi'in tandi'i inga tuku ña kini ña chàta'ani ndo ja'a ndo ndia.
32 Va'aga ña na kuu ndo iin ndian va'a ta vii koo ndo chi'in inga ñivi. Ta na kunda'vini ndo na, ta jaka'nuni ndo ma kuati jà'a ta'ii'iin ndo chata ta'an ndo tava jā'a ma Ndioo ora jāka'nuni ra ma kuatio cha'a' Cristu.

5

Naja kua ìyo yi ña koo ma ñivi Ndioo

1 Vati ndyo'o kùu ndo se'e Ndioo, iin ndian ya'a ga kùuni ra nde'e ra. Yakan va na janini ndo kùu ndo tava kùu ra.
2 Na kuuni ndo nde'e ndo ma ta'an ndo, indukuni ma takua kūuni ma Cristu nde'e ra yo, ta sōkó ra ra ta chī'í ra cha'a' yo takua kùu ora sòkó yo iin mvechala kuenda Ndioo. Ta ora sōkó ra ra kùu yi iin ña va'a ta iin ña xiko nduva'a kuii vii kùu yi kuenda ma Ndioo.
3 Ndyo'o ndian kùu ñivi Ndioo na töve ìyo yi ña ki'vi ndo chi'in ña'a yüvi ñasi'i ndo, ta ña'a chi'in iin ra yüvi ii ndo, ta juuni töve va'a jà'a ndo nï'iin inga ña kini, ta ña nänduku ndo ma ña kukuika ndo. Tandi'i ña'a ña töve va'a nakanini ndo yi a ka'an ndo yi ndia.
4 Na kä'an ndo ma tu'un kini ni tu'un kàti'ini ndo chi'in tu'un ña kà'an ndaa ndo ndia, vati ma tu'un i'ya ña töve ìyo yi ña ka'an yo yi. Va'a ga ña na jaka'nu ndo ma Ndioo chi'in ma tu'un ndo.

5 Ta vitin va cha chìto va'a ndo
ti tu ndyo'o ndian kì'vi chi'in ma
ña'a töve kùu ñasi'i ndo, a ja'a ndo
iin ña kini, a kùuni ndo ndokuika
ndo, na kùu ni'i ndo nuu ni koo
ndo ma nuu chà'nda Ndioo tiñu
chi'in Cristu. Ta ndisaa ndian jà'a
takan kùu na takua ndian jàka'nu
na yutun ií.
6 Ta na kü'va ndo ña kèña'a na
ndo chi'in tu'un töve nda kuenda,
vati ma Ndioo kuxaan ra chi'in ma
ndian töve jàchi'in ma tu'un ra.
7 Ta ña töve kuii ndo'iin ndo chi'in
ma ndiakan.
8 Ndyo'o antea ya'a ga naa ma
ñuñivi ìyo ndo niku, ta vitin ña
ndō'iin ndo chi'in ma Racha'nu,
yakan va ndichin va'a ma ñuñivi ìyo
ndo. Na kundaa va'a ndo ti se'e ma
Racha'nu kùu ndo.
9 Vati ma ñu'ú ra jā'a yi ña na ni'i
ndo ma ña ndicha, ña ndaa chi'in ña
nduva'a kuii va'a.
10 Na nanduku ndo ja'a ndo ma ña
chàta'ani ma Racha'nu.
11 Na ndïkita'an ndo ta na ndö'iin
ndo chi'in ma tiñu kini ña jà'a ma
ndian ìyo ma ñuñivi naa, ma ndian
töve nàkoto na ma Racha'nu, va'aga
ña na katakuati ndo ma ña jà'a na
ma nuu ndichin ma nuu ka'ìin kua'a'
ñivi.
12 Vati ndava kanuu kùuni yo ora
kà'an yo cha'a' ma ña jà'a xe'e na.
13 Vati tu ndisaa kuii ma tu'un
kà'an yo keta yi ma nuu ndichin
nuu ka'ìin kua'a' ñivi, kìndoo kachin
va'a yi. Vati ma ñu'ú kùu ma ña
jandondichin ndisaa kuii ma nakuyi.
14 Yakan va te'en kà'an yo:

Na ndakoun, yo'o ña kìxi,

Na ndetaun tañu ma ndian chī'í,
Ti Cristu kùu ma ra ni jatuun ra ma
iti' kuà'un.

15 Yakan va na kumi kuenda va'a
ndo ma ña jà'a ndo chi'in ma ña
kà'an ndo. Na köo ndo ma tava
kùuni maa ndo, vati na koo ndo va
chi'in kua'a' chinituni va'a ndo.
16 Na koo va'a ndo ma tiempu i'ya
ta na jaña ndo ma ña töve va'a ña
jà'a ndo, vati ma tiempu vitin ya'a
ga kini jà'a na.
17 Na jä'a ndo ma ña töve va'a
ña kùuni maa ndo, vati na numi
nanduku ndo naja kua kutunini ndo
ma ña kùuni ma Ndioo ña ja'a ndo.
18 Na töve ìyo yi ña ko'o ndo ndixi,
ta kùuní ndo jà'a ra', vati yakan kùu
ma ña jà'a ña töve va'a jà'a ndo. Ma
ña ìyo yi ña ja'a ndo kuu ña na koo
kua'a' va'a ma Tati Ií Ndioo chi'in
ndo.
19 Ta na ka'an ndo chi'in ma inga
ñivi chi'in tu'un Salmu ta kata ndo
iin yaa, iin yaa ña kà'an tu'un ií
kuenda ma Racha'nu, kata ndo ta
jaka'nu ndo ra chi'in ndisaa kuii
anima ndo.
20 Na ku'va ndo ta'vindioo nuu ma
ra kùu Tatá yo nani ora cha'a' ndisaa
ña jà'a ra cha'a' yo. Ta takan na ja'a
ndo chi'in sivi ma Racha'nu chito'o
yo Jesucristu.

Naja kua ìyo yi ña koo ma ñivi chìnuni tu'un Jesuu chi'in ma ñivi na

21 Ndyo'o ndian iñu'u chi'in Cristu,
ìyo yi ña tiñu'u ndo ta jachi'in
ta'ii'iin ndo chi'in ta'an ndo.
22 Ndyo'o ñivi ña'a ña cha tānda'a,
na jachi'in ndo ta na tiñu'u ndo ndra
kùu ii ndo, ti ña'a kùu ma ña ìyo yi
ña ja'a ndo cha'a' ña chìnuni ndo ma
tu'un ma Racha'nu.
23 Vati ma ra kùu iian, kùu ra ma
ra kuxini nuan, indukuni ma takua
ma Cristu kùu ra ma ra kùxini nuu
ma veñu'u ma ndian chìnuni. Ta
juuni Cristu kùu ma ra jàkakú ra na,
vati ndiakan kùu na takua kùu ma
kuñu ra.
24 Ti indukuni takua ma ndian
chìnuni ta jàchi'in na ma Cristu, ta
juuni takan kùu chi'in ma ñivi ña'a
cha tānda'a ña jàchi'in vi ndisaa ma
ña kà'an ma ra kùu ii vi.
25 Ndyo'o ndra'ii na kuuni va'a
ndo nde'e ndo ma ñivi kùu ñasi'i
ndo indukuni ma tava Cristu kùuni
ra nde'e ra ma veñu'u ma ndian
chìnuni ta sōkó ra ra ña chī'í ra
cha'a' na.
26 Ta takan kuàndakuu na ndian
ií jà'a ra, ta janandoo ra na chi'in
takuii ta chi'in ma tu'un ra ndia.
27 Ta takan kūu, ikan na jaya'a ra
na nuu ìyo maa ra. Ta takan ndākuu
na ndian tacha ta nduva'a kuii vii, ti

ni kuu na takua kùu iin ja'ma töve
tií yi ta töve meku yi kuenda ra, vati
ni kuu na iin veñu'u nduva'a kuii ií
ta ndaa va'a.
28 Ta takan ma ndra tānda'a ìyo yi
ña kuuni ndra nde'e ndra ma ñasi'i
ndra takua kùuni ndra nde'e ndra
ma kuñu ndra. Ti ma ra kùuni nde'e
ma ñasi'i ra kuuni ra nde'e ra juuni
maa ra ndia.
29 Vati nï'iin ñivi töve xàani na
nde'e na ma kuñu juuni maa na vati
jakachi na yi ta kumi kuenda na
yi, indukuni ma tava jà'a ma Jesuu
chi'in ma veñu'u ndian chìnuni.
30 Vati ma ndian chìnuni kùu na
takua kùu ma kuñu ra. Ta juuni maa
yo kùu yo ma kuñu ra ndia.
31 "Yakan va ma ndra'ii ni ndakoo
ndra ma tatá ndra chi'in ma'a ndra
ora tanda'a ndra chi'in ma ñasi'i
ndra, ta ninduvi vi ni kùu vi iin
kuñuni."
32 Ña'a kùu iin ma tu'un xe'e ka'nu
nduva'a kuii, va yu'u kà'in cha'a' ma
Cristu chi'in cha'a' ma ndian chìnuni
tu'un ra.
33 Yakan va ndisaa kuii kivi, ma
ta'ii'iin ndo ìyo yi ña kuuni ndo
nde'e ndo ma ñasi'i ndo ma tava
kùuni ndo nde'e ndo juuni maa ndo,
ta ma ña'a cha tānda'a, na tiñu'u vi
ma ndra kùu ii vi ndia.

6

1 Ndyo'o ndiakuati chi'in ndian
yoko, na jachi'in ndo ma ña kà'an
ma tatá ndo chi'in ma'á ndo cha'a' ña
cha ndō'iin ndo chi'in ma Racha'nu,
vati ña'a iin ña ndaa va'a kùu yi.
2 Iin tu'un Ley ña kà'an Ndioo ña
kùu yi ma ña nunuu ta juuni ndaka
yi iin tu'un ña chā'a ra nuu ma ñivi
ña na jachi'in na ma ña kà'an ma
Ley ikan ña kà'an te'en: "Na tiñu'u
nduva'a kuiun ma tatáun chi'in ma
ma'un,
3 ikan na koo sii va'un kua'a' va'a
tiempu ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya."
4 Ta ndyo'o, ndra kùu tatá, na
jäkayuni ndo ma se'e ndo, vati va'a
ga ña jakua'nu va'a ndo na ta kun-
dayu'u va'a ndo na ta na jana'a ndo
nuu na ma iti' ra, ikan na ki'vi na iti'
ma Racha'nu ta kùuni na nde'e na ra
ndia.
5 Ndyo'o ndian kùu musu, na
jachi'in ndo ndisaa ma tiñu ña tàva
ndian chà'nda tiñu nuu ndo ma
ñuñivi i'ya. Ta ora jà'a ndo yi na
tiñu'u ndo na chi'in ndisaa ma an-
ima ndo, takua jà'a ndo ña jàchi'in
ndo ma Cristu.
6 Na ja'a va'a ndo ma tiñu kuenda
na, va töve ivaa ma ora nde'e ni na,
vaji ora töve na ña ja'a na kuenda
ndo ìyo yi ña ja'a va'a ndo ma
tiñu kuenda na, va töve ivaa chi'in
ndiakan ni, vati iin tiñu va'a kùu yi
ña jà'a ndo kuenda Cristu ndia. Vati
chi'in ndisaa kuii anima ndo ja'a ndo
ma ña kùuni Ndioo.
7 Tandi'i ma ña jà'a ndo, na ja'a
va'a ndo yi chi'in ndisaa kuii ma
tundeeni ndo. Na ja'a ndo yi ma
takua kùuni ndo ña jà'a ndo ma tiñu
nuu ma Racha'nu, ta na töve nuu
ñivini.
8 Yakan va cha chìto ta'ii'iin ndo,
chïto a kùu ndo musu a chàkuu
nuna ndo, ni ni'i ndo ma ña ni ku'va
ma Ndioo va naja kua kàa ma ña
va'a ña jā'a ndo.
9 Ta ndyo'o ndian chà'nda tiñu
nuu ndian kùu musu, na tiñu'u va'a
ndo ma ndian jà'a tiñu nuu ndo. Na
töve jayu'vi ndo na. Na kuku'uni
va'a ndo, ti juuni kùu ndo musu ma
Racha'nu chito'o yo, ra ìyo andivi.
Ta rakan ti iin nuuni ndè'e ra ndisaa
ma ñivi.

Na kuàtiñu yo ma ñandee chà'a Ndioo, nuu ndian chìnuni kuenda jàkanaa yo ma kuati

10 Yakan va vitin ndyo'o yani, na
ndo'iin ndo chi'in ma Racha'nu, ikan
na ndakuu ni'i ndo cha'a' ma ndatu
ka'nu ra.
11 Na kasi ndo ndo chi'in ndisaa
kuii ma ndatiñu ña chā'a Ndioo nuu
ndo, ikan na kundeeni ndo, ta ikan
na töve kùu keña'a ma kui'na ndo.
12 Vati töve kànita'an yo chi'in iin
ñivi kua kàa maa yo, vati kànita'an
yo chi'in kua'a' nuu tati xaan ña
chàkunuán' ma iti' andivi. Vati
yakán' kùu ma ñán' jà'a tiñu nuu
naa nuu ma ñuñivi i'ya, ta chà'ndán'
tiñu nuu ma ñivi ña ìyo nuu yi.

13 Yakan va na kasi ndo ndo ta
kuàtiñu ndo ndisaa kuii ma ndatiñu
ña chā'a ma Ndioo nuu ndo, ikan
na kundeeni ndo ma ora ni keta ma
kivi xaan, ta ora cha chinu ja'a ndo
ndisaa yi, ta na kundeeni ndo tiaga.
14 Yakan va na ku'un ndo ma tu'un
ndicha ña chìnuni ndo, ikan na
kumi yi ndo takua kùu iin pañu. Ta
na ku'un ndo ma ña ndaa ña kùu
yi takua kùu iin chaleku ña kùmi yi
ndo.
15 Ta na koo yati va'a ndo kuenda
na katitu'un ndo ma tu'un Ndioo ña
jàna'a yi naja kua kuu koo vii yo
chi'in ra. Ña'a kùu yi takua kùu iin
ndichan ña tì'i ndo cha'a ndo.
16 Ta ma ña chìnuni va'a ndo ma
tu'un ra kùu yi kuenda ndo takua
kùu iin kaa kutaa ña kùmi yi ndo.
Ta takan kùu jakanaa ndo ma kui'na
ora kànita'án' chi'in ndo.
17 Ta ma ña ni jàkakú Ndioo ndo
kùu yi takua kùu iin te'e ña chundii
yi xini ndo, ta ma tu'un Ndioo kùu
yi kuenda ndo takua kuu iin machiti
ña chà'a ma Tati Ií Ndioo nuu ndo.
18 Koto ndäkoo ndo ña kà'an ndo
chi'in Ndioo: ta nani ora jànini ndo
ta ndàkan ndo nuu ra ña na kuta'an
ma Tati Ií ra chi'in ndo ora kà'an ndo
yi chi'in ra. Na koo yati va'a ndo,
ta koto jäña ndo ña kà'an ndo chi'in
Ndioo. Ta na ka'an ndo chi'in Ndioo
cha'a' ma ñivi chìnuni ma ña kà'an
ra ndia.
19 Na ka'an ndo chi'in Ndioo cha'i
ndia, ikan na ku'va ra nui ma kua
kùu ka'in, ikan na töve yu'vi katitu'in ma tu'un ña ìyo xe'e niku
cha'a' Jesucristu.
20 Ndioo kùu ma ra tāchi yu'u ña
na katitu'in ma tu'un i'ya nuu ndo,
ta cha'a' yakan kuu yi ña indii ma
tichi vekaa vitin. Yakan va na ka'an
ndo chi'in Ndioo cha'i, ikan na töve
yu'vi katitu'in yi nuu ma ñivi.

Ta ña'a kùu tu'un nuu ndi'inia ña tàa Paulu nuu ñivi ìyo ñuu Efesu

21 Ta tàchi ma ra nàni Tíkiku, ra
yani yo ña ya'a kùuni nde'i, ra va'a
jà'a tiñu kuenda ma Racha'nu, ikan
na katitu'un ra nuu ndo ma naja kua
ta'in ta niyi kùu ma ña jà'i ndia.
22 Yakan va tàchi ra nuu ndo, ikan
na katitu'un ra yi nuu ndo, ikan na
kuu jandomani ra ndo.
23 ¡Ma Ndioo, ra kùu Tatá yo,
chi'in ma Racha'nu Jesucristu, na
ku'va ra ña na koo vii ndo! ¡Ta na
ku'va ra ma tundeeni ra nuu ndo,
ikan na chìnuni va'a ndo tu'un ra,
ta kuuni ndo nde'e ndo ta'an ndo!
24 Ta na koso ra ma ñamani
ra chata ndo tandi'i ndyo'o ndian
kùuni nde'e ma Racha'nu Jesuu. Ta
takan töve jaña yo ma ña kùuni yo
nde'o ra endeeni. Ta takan na kuu
yi. Amén.

Tutu tāchi racha'nu Paulu nuu ñivi chìnuni tu'un Jesuu ìyo ñuu Filipu

Paulu chi'in Timoteu tàchi ndra tutu nuu ñivi ìyo ñuu Filipu

1 Paulu chi'in Timoteu, ndra jà'a
tiñu kuenda Jesuu Cristu, tàa ndi ma
tutu i'ya kuenda ndyo'o, ndian kùu
ma ñivi Ndioo ìyo ñuu Filipu, ndian
indukuni kùu chi'in ma Racha'nu
Jesuu. Ta juuni tāchi ndi yi kuenda
ndyo'o, ndra kuxini chi'in ndian jà'a
kuenda ndian chìnuni tu'un Jesuu.
2 Ma Racha'nu Ndioo ra kùu Tatá
yo chi'in ma Racha'nu Jesuu, na
ku'va ra ma ñamani ra chata ndo,
ta na koo taxiin ma anima ndo jà'a
ra ndia.

Kà'an Paulu chi'in Ndioo cha'a' ma ndian chìnuni

3 Nani ora chàku'uni ndo, chà'i
ta'vindioo nuu ma Ndioo yo cha'a'
ndo.
4 Ta nani cha'a' ora kà'in chi'in ra
cha'a' ndo, ya'a chìsii ora jà'i yi,
5 vati indukuni kùta'an ndo chi'in
ma tiñu kuenda Ndioo ña jàna'a yo
ma tu'un va'a ra nuu ma ñivi, nda
ma kivi nunuu ta nda vitin.
6 Chìto va'i ña ma Ndioo, ra
kīcha'a jà'a ma tiñu va'a tichi anima
ndo, endeeni jàtiñu va'a ra chi'in
ndo nda kati jachinu ra yi, nda keta
ma kivi ña ni chikoni'i ndiko ma
Jesuu.
7 Ya'a ga ndaa kùu yi kuendai tuva
chànini ma te'en cha'a' tandi'i ndo,
vati ya'a ga va'a kùuni nde'i ndo, ti
juuni indukuni kùta'an ndo chi'in
chi'in ña kàtitu'un ndo ma ñamani
Ndioo, vaji indii tichi vekaa a ka'in
cha'a' tu'un Cristu nuu ñivi chà'nda
tiñu ñuu ña tu'un ndicha kùu yi, ta
kùu yi ma ña sàma anima yo jà'a yi.
8 Vati Ndioo kùu ma ra chìto va'a
ma naja ya'a kùuni nde'i ndisaa ndo,
vati ndicha kuii kuuni nde'i ndo
indukuni takua kùuni ma Racha'nu
Jesucristu nde'e ra ndo ndia.
9 Chìkain ñamani nuu Ndioo ma
ora kà'in chi'in ra ña na ja'a ra
ña na kuuni ga kua'a' ga ndo nde'e
ndo ta'an ndo, ta na koo ga ma
chinituni ndo ta na kutunini va'a ga
ndo ndisaa nakuyi,
10 ikan na kutu'va kachin ndo ja'a
ndo mamaa ña va'a. Ta takan
kachin na kuu ndo, ta nï'iin ñivi na
küu tisokuati ndo ndia, nda kati na
chikoni'i ndiko ma Jesuu,
11 vati ndyo'o chi'in tundeeni ma
Jesuu cha chā'nu anima ndo kuenda
ña ja'a ndo mamaa ña va'a, ta cha'a'
yakan jàna'a yi ña ya'a iñu'u ta
ka'nu kùu ma Racha'nu Ndioo.

Nuu kà'an Paulu takua kùuni ra koo ra kuenda Cristu

12 Ndyo'o yani, kùuni ña koto ndo
ña ndisaa kuii ma ña tà'in ña ndè'i
tundo'o tichi vekaa, vàchi tindee
ndicha kuii yi ña na kuita kuati tiá
kua'a' ma tu'un cha'a' Jesucristu ña
jàna'a yo.
13 Vati tandi'i ma ndra jandaru,
ndra kùmi vetiñu chi'in kua'a' tiaga
ñivi, chìto na ña indii ma tichi vekaa
cha'a' ña chìnuni tu'un Jesucristu.
14 Ta ora nde'e ndian chìnuni tu'un
ra ña indii ma tichi ma vekaa,
nduva'a kua'a' na cha kùuni ga na
jana'a na ma tu'un Ndioo nuu ma
ñivi, ta na tükuii yu'vi na, ta chi'in
tiaga ndatu kàtitu'un na nuu ma
ñivi cha'a' ma Jesuu.
15 Ndicha va'a ña ìyo uvi uni ndian
kà'an cha'a' ma Jesuu, va cha'a' ña
xàani na ta ya'a tixin na ndè'e na
yu'u, va ma inga na vii kà'an na
cha'a' ma Jesuu ta kùuni na nde'e na
ra.
16 Ìyo ndian kà'an cha'a' ma Jesuu
va chi'in ña nduva'a kuii kùuni na
nde'e na yu'u, vati chìto na ña Ndioo
kùu ma ra chà'a ma tiñu i'ya nui ña
na katitu'in ma tu'un va'a ña kà'an
cha'a' Jesuu.
17 Ta ìyo inga ndian kà'an na ña
kùu ma ña kùuni maa na, ta töve
va'a chànini na chi'in anima na ora
kà'an na, vati kùuni na ña na kosoi
tiaga kuati vitin ña cha indii tichi
vekaa i'ya.

18 Vaji takan jà'a na, na küa tuva
takan. Vaji ndava nikuuni kùu yi,
chi'in ña va'a chànini na a töve, ña
kà'an na cha'a' Jesuu; chìsiı̱, vaji
takan kùu yi. Ta tiaga ni sii kùuni̱,
19 vati chìto va'i ña tandi'i ma
ña tà'an chi'i̱n i'ya nuu indii̱ tichi
vekaa iin ña ni ja'a yi ña ni keta
va'i cha'a' ña kà'an ndo chi'in Ndioo
cha'i chi'in cha'a' ña tìndee ma Tati
Ií ma Jesuu Cristu yu'u.
20 Vati yu'u, va'a kuuni̱ ta ndàtui
ña töve kùkanui ña ka'in tu'un
Cristu nuu ñivi. Va va'aga tu ka'in
chi'in tundeeni ra ta takan kuu
jaka'nui ra chi'in ndisaa ma ñandei
ìyo kuñui, vaji tu juuni ìyo nditogai
a tüvi.
21 Vati tu kindoo nditogai va
kuenda Cristu ni koi, ta kùu yi iin ña
va'a kuendai, va tu kuvi̱, tiaga va'a
kùu yi.
22 Vati tu ìyo nditogai ma ñuñivi
i'ya kuu ja'i tiaga ma tiñu va'a
kuenda ma Racha'nu Jesuu. Yakan
va na töve chìtoi ndava kùu ma ña
va'a ña kùu kachi̱n.
23 Ya'a ga ndetiñu kùu yi kuendai
ma ninduvi ma ña takan: iin chiyo,
ndava kùuni kuvi̱, ikan na kuu ku'in
koi chi'in Jesuu, vati yakan kùu yi iin
ma ña va'a nduva'a kuii kuendai,
24 va ma inga chiyo va'a ga kùu yi
kuenda ndo ña na koo nditoi ñuñivi
i'ya.
25 Ta cha'a yakan kùu yi ña chìto
va'i ña ni kindoi chi'in ndo, ikan na
kuta'in chi'in ndo, ta takan kuu keta
ndo iti' nuu, ta ikan na kusii ga ndo
chi'in ma ña chìnuni ndo ndia,
26 ikan na sii tiaga kuuni ndo ja'a
yi ña na jaka'nu ndo Jesucristu ora
ni nde'e ndo yu'u inga cha'a'.

Na koo yo takua ka'an tu'un va'a Jesucristu

27 Ndyo'o kùu ndo ma ndian
chìnuni tu'un Cristu. Yakan va na
ja'a ndo kuenda nuu ndo ta na koo
ndo ma kua ka'an ma tu'un cha'a' ra.
Ta yu'u tu chai kunde'i ndo a töve,
kuuni̱ taso'i cha'a' ndo ña ìyo tu'va
ndo chi'in ma tu'un cha'a' Cristu, ta
na ndo'iin ndo chi'in ma tiñu jà'a
ndo cha'a' ma ña chìnuni ndo ma
tu'un ra.
28 Ta na chïnuni ndo ña jayu'vi ma
ndian kùuni kuati nde'e na ndo. Ta
ña'a kùu iin ma ku'va kachin ña ma
ndiakan kuà'an na ma iti' ni kuvi na,
ta iin tiempuni juuni kùu yi iin ku'va
ña ni kakú maa ndo. Ta ma tu'un
i'ya vàchi yi kuenda Ndioo.
29 Vati cha'a' ma Jesuu, töve
uvanuu ña chinuni yo tu'un ra kùu
yi ña kuu koo va'a yo, ti juuni chā'a
Ndioo ña na nde'o tundo'o cha'a' ra
ndia.
30 Ndyo'o chi'in yu'u indukuni
ndè'o tundo'o cha'a' Jesuu. Ta
nī'i ndo tu'un naja kua cha ndē'i
tundo'o, ta vitin juuni chìto ndo
ña chà'a ndo kuenda ña nde'egai
tundo'o ndia.

2

Na koo yo kua ìyo Jesucristu

1 Yakan va tu cha ìyo tundeeni
Cristu chi'in ndo kuenda jàndomani
ndo ta'an ndo, ta tu ndòmani ndo
jà'a ra cha'a' ma ña ya'a ga kùuni
ra nde'e ra ndo, ta tu ìyo Tati Ií
Ndioo chi'in ndo, ta tu nàkoto ndo
nda cha'a' kùu ña ya'a ga u'vini ma
Ndioo nde'e ra ndo chi'in cha'a' ña
ya'a ga kùnda'vini ra ndo,
2 tu takan ìyo ndo, nduva'a kuii
sii ni kuuni̱, tuva vii va'a ìyo tandi'i
ndo, ta ndo'iin tandi'i ndo chi'in
cha'a' ma ña nduva'a kuii kùuni ndo
nde'e ndo ta'an ndo, chi'in iin ni ma
ña kua chànini ndo, ta iin nuu ni ma
ña chànini ndo ja'a ndo.
3 Na jä'a ndo nï'iin nakuyi tuva
ya'a ga tixin kùuni ndo a tu ya'a ga
tayi kùuni ndo ndia. Va'a ga tu ni
ja'a ndo iin nakuyi, na ja'a ndo yi
chi'in anima vita ndo, ta ma ta'ii'iin
ndo na tiñu'u ndo ma inga na ña iin
ndian va'a ga kùu na kua maa ndo.
4 Ta na nänduku ndo ma ña va'a
kùuni maa ndo, vati na kutu'un ndo
nanduku ndo ma ña va'a kuenda ma
ii'iin inga na ndia.
5 Na indukuni nakanini ndo ma
takua nākanini ma Jesuu niku.

6 Vati ma Jesuu, vaji Ndioo kùu ra,
töve nī chikan ra nuu Ndioo ña na
kuu ra indukuni ma takua kùu ra.
7 Vati jāchiyo ra ra takua kùu ra
niku, ta kī'in kuenda ga ra ña kùu ra
iin ra jà'a tiñu takua kùu iin musu,
ta kāku ra takua kàku ndisaa yo
ñuñivi i'ya.
8 Ta ora cha ndākuu ra takua kùu
maa yo tajan jākunda'vini ra juuni
maa ra, ta jāchi'in ra tandi'i ña
kà'an Ndioo, nda kati chā'a ra ña na
kuvi ra nuu kruu.
9 Yakan va Ndioo jāka'nu ra ra ta
chā'a ra iin tiñu ka'nuga nuu ra, ta
nī'i ra iin ma tiñu ta iin sivi ka'nuga
kua tandi'i ma sivi ña ìyo.
10 Yakan va ora kuni na ma sivi
ma Jesuu ìyo yi ña kunandi chiti ma
tandi'i ma ndian ìyo andivi, chi'in
ndian ìyo ma ñuñivi i'ya, chi'in
ndian cha chī'í ndia,
11 ta tandi'i na na nakoto na ña
Jesuu kùu ma Racha'nu chito'o na,
ta na katitu'un na ña takan kùu ra.
Ta takan ni tiñu'u na ma Racha'nu
Ndioo, ra kùu Tatá.

Ma ndian chìnuni tu'un Jesuu kùu na takua kùu ma ñu'ú ña jàtuun ma andivi

12 Yakan va ndyo'o yani ndian
nduva'a kuii kùuni nde'i, va takua
ndyo'o nani ora, ora ìyoi chi'in ndo
jāchi'in ndo ma ña kà'in, yakan va
na jachi'in ndo tiaga ma ña kà'in ma
vitin ña ya'a ga chika ìyoi. Ta na
kuàtiñu ndo jàna'a ndo, ti ndicha
kuii kùu ndo ndian cha kākú. Va na
tiñu'u ndo Ndioo ora jà'a ndo yi,
13 vati Ndioo jàketa ra ña nakanini
ndo ja'a ndo ma ña va'a ta juuni
rakan tindee ra ndo ña na jachi'in
ndo ta ja'a ndo tandi'i ma ña kùuni
ra.
14 Töve ka'an xaan ndo a kanita'an
yu'u ndo, ora jà'a ndo nda ña niku-
uni ña jà'a ndo,
15 ikan nï'iin ma ñivi na küu ti-
sokuati ndo ti töve ìyo kuati ndo. Ta
takan na kuu ndo ndian se'e Ndioo
chi'in nï'iin kuati ma tañu ma ñivi
töve va'a jà'a chi'in ndian ya'a ga ìyo
kuati ñuñivi i'ya. Vati ma tañu ma
ñivi ñuñivi i'ya kùu ndo ndian ya'a
tacha ma takua tacha ma chele ma
nuu ma ñuñivi nduva'a kuii naa.
16 Ta jana'a ndo ma tu'un ña kà'an
cha'a' naja kua kuu koo va'a yo, ikan
ora keta ma kivi ña na kichaa ndiko
ma Jesuu, ma ñuñivi i'ya, ndava va'a
kùuni̱ cha'a' ma ña jà'a ndo, vati cha
chìto va'i ti ndisaa tiñu jà'i ti töve ni
ja'a ka'a ni̱ yi.
17 Vaji ni nde'i tundo'o nda kati
kuvi̱ ta kùi takua kùu iin ña sokó yo
nuu Ndioo cha'a' ma ña katitu'in ma
tu'un cha'a' Cristu nuu ndo indukuni
takua ma ña chìnuni ndo ma tu'un
ra kùu yi iin ña sokó ndo nuu ra
ndia. Ta vaji takan kùu yi, va yu'u
chìsii̱, ta kuta'in ña juuni chisii̱ chi'in
ndo ndia.
18 Ta ndyo'o na kichi sii kuuni ndo
ndia, ta na kuta'an ndo cha'a' ma ña
chìsii̱ ndia.

Tàchi Paulu ma Timoteu chi'in Epafroditu ñuu Efesu

19 Yakan va ndàtui ña na ku'va
ma Racha'nu Jesuu ña na kuu tachi̱
numini ma Timoteu nuu ndo, ikan
na nduva'a kuii kichi sii kuuni̱ ora
ni'i̱ ma tu'un cha'a' ndo.
20 Vati töve nàta'in nï'iin ma inga
ndian chànini takua chànini yu'u,
uvanuu Timoteu kùu ra ña chànini
ra takan, ti nàkanini ndicha kuii ra
cha'a' ma ña va'a kuenda ndo.
21 Vati tandi'i tiaga na nànduku na
ma ña kùuni maa na, va na töve
nànduku na ma ña kùuni Jesuu ña
na ja'a na.
22 Va ndyo'o cha chìto va'a ndo
ma tiñu va'a ña jà'a ma Timoteu
chi'i̱n ña kàtitu'un ra nuu ma ñivi
ma tu'un ña kà'an cha'a' ña ni kakú
yo, ta tìndee ra yu'u ma takua kùu
iin se'i.
23 Yakan va ndàtui ña ni tachi̱ ra
nda ora ña nde'e ji'nai ma naja kua
kuàndita ma ña ta'in,
24 vaji chìnuni̱ ña ma Racha'nu ni
ku'va ra ña na numini kuu kunde'i
ndo ndia.
25 Ta vitin chànini̱ jachikokani̱
ndikoi ma ra yani yo Epafroditu nuu
ndo, ma ra kùu merui, ma ra jà'a
tiñu indukuni chi'i̱n, takua jàtiñu iin
ra jandaru. Ta rakan kùu ma ra

tāchi juuni maa ndo nui, ikan na ja'a
ra ma tiñu ña chìniñu'i.
26 Ya'a ga kùuni ra kunde'e ra ndo,
ta ya'a ga nàkanini ra cha'a' ndo vati
chìto ndo ña ku'vi ra.
27 Ta ndicha kuii ña ku'vi ra niku,
ta ndava chani kuvi kuii ra niku, va
ma Ndioo kūnda'vini ra ra, va na
töve uvaa rakan ti nda yu'u ndia,
ikan na töve nduva'a kuii nda'vi
kuuni̱.
28 Yakan va ya'a ga kunumi ña
ni tachi̱ ra nuu ndo, ikan na kichi
sii kuuni ndo na nde'e ndo ra inga
cha'a', ta juuni ikan na töve nda'vi
kùuni̱ cha'a' ndo ndia.
29 Ora chaa ra ma nuu ndo na sii
kuuni ndo nde'e ndo ra, ma takua
kùu iin yani ndo cha'a' ma Racha'nu
Jesuu, ta na tiñu'u nduva'a kuii ndo
ra chi'in ma ndian kùu takua kùu ra,
30 vati chani kuvi kuii ra niku
cha'a' ña jà'a ra tiñu kuenda ma
Jesuu. Ta chani kuvi kuii ra cha'a'
ña chà'a ra tu'un ña jà'a ra ma tiñu
kuendai, ta ndyo'o ña küu ja'a ndo
ma tiñu chiniñu'i niku.

3

Ma ña ndicha va'aga kùu yi ña nakoto yo ma Racha'nu Jesucristu

1 Ta vitin ndyo'o yani, na sii ku-
uni ndo nde'e ndo ma ña jà'a ma
Racha'nu Jesuu. Ta kuendai na töve
kayuni tuva nunuuni nunuuni kà'in
ma ña cha tāi, vati kuenda ndo ya'a
ga chìniñu'u ndo yi.
2 Na kumi kuenda va'a ndo ndo
chi'in ma ñivi ya'a xaani nde'e na yo,
kùu ndian takua kùu ma ina, chi'in
ma ndian jà'a ña töve va'a chi'in ma
ndian chà'nda kuatí na ma kuñu yo,
ti kàti na ña ìyo yi ña koo iin ku'va
ma nuu ika kuñu yo kuenda ña na
kakú yo chi'in Ndioo.
3 Vati ma ku'va ña ndicha va'a ña
chana'a ìyo yo kuenda Ndioo kùu
ma ña jàka'nu yo ra chi'in Tati Ií
ra ña ìyo tichi anima yo, ta chi'in
ña ya'a sii kuuni yo cha'a' ña ñivi
kuenda Jesucristu kùu yo. Töve
ìyo yi ña nanduku yo ña tà'nda ñii
nuu ika yo a inga nakuyi ña jà'a
ma ñivini kuenda koo va'a yo nuu
Ndioo, takan chànini ndiakan.
4 Tu chìnunio ña ndicha kùu yi
ña kindoo va'a yo chi'in Ndioo cha'a'
ma ña jà'a maa yo, va tüvi inga yo
kindoo va'aga nuu ra takua kindoo
mai tuva takan.
5 Vati yu'u juuni chàndaka na ña
na ka'nda ma sutu ñii̱ nuu ikai ma
ora já kētai una kivini ña kākui
niku. Ta ñivi ndian ñuu Israel kùi,
ta tata Benjamín kùi ndia. Juuni
tandi'i tata nuu kīchi̱ kùu na nda
vitin ndian Hebreu. Ta kuenda ña
kà'an yo ña ra jàchinu ma tu'un ley
Ndioo tāa Moisés, kùu ka'in ña juuni
kùi iin ra fariseu.
6 Ya'a ga kùuni̱ jachinui ma tu'un
Ndioo, yakan va chākunui jànde'i
tundo'o chata ma ndian chìnuni
tu'un Jesucristu niku, ti chànini̱ ña
töve va'a jà'a na niku. Ta cha'a' ña
jākui ma ña kà'an ma ley Ndioo,
nï'iin ma ñivi na töve kùu tisokuati
na yu'u, ti iin ra ndaa kùi kuenda
jàchinui ma ley Ndioo.
7 Va tandi'i ma ña'a ya'a ga va'a
kùu yi kuendai niku, va vitin chìto
va'i ña tüvi nda kuenda yi, uvanuu
ña na nakotoi Jesucristu ìyo kuenda.
8 Ta tandi'i ña kī'i̱n kuendai niku
ña ìyo ñuñivi i'ya tüva chiniñu'i yi.
Vati vitin uvaa ña ka'nu kuendai
kùu yi ña tandikui kuà'in chata ma
Racha'nu Jesuu. Ta cha'a' Jesuu kùu
yi ña nāa tandi'i nakuyi, ta ndisaa
kuii nakuyi ndè'i yi takua kùu iin ma
cha'an ni, cha'a' ña ya'a kùuni nde'i
Jesuu. Ta kùuni chai nakotogai ra
tiaga,
9 ta na chai koi indukuni chi'in ra.
Na töve nàndukui ña kui iin ra ndaa
jà'a ña jàchi'i̱n ma ley ndian judíu,
vati nàndukui kùi iin ra ndaa cha'a'
ña chìnuni ña jā'a Jesuu cha'i. Ma
ña kùuni̱ ka'in kùu yi ña na kùu yo
ndian ndaa jà'a Ndioo cha'a' ma ña
chìnuni yo tu'un Jesuu.
10 Va ma ña kùuni̱ kùu ña nakotoi
ma Jesuu, ta kùuni kotoi ma ndatu
ma takua nātaku ra niku, ta kùuni
nde'i ma tundo'o takua ndē'e ra
tundo'o, vaji tu kuvi̱ indukuni takua
chī'í ra ndia,

11 vati ndàtui ña Ndioo ni janataku
ndiko ra yu'u tañu ndian chī'í.

Kumani tiaga chaa yo ma nuu kùuni yo chaa yo

12 Na töve kùuni ka'in ña cha nī'ị̄
ma tandi'i nakuyi ña ìyo yi ña ni'o
nuu Jesucristu, ta na töve kùuni
ka'in ña iin ra ndaa nduva'a kuii
kùi ndia, va juuni ndàtui iti' nuu,
ta jàtiñui chi'in ndisaa animai, ña
kùuni jakanai ra takua cha jākanaa
ra yu'u kuenda ra.
13 Na töve kà'in ña juuni mai kùu
iin ra ña cha jākanai ma nuu ni
koi iti' nuu, ta ma ña jà'a ndicha
kuiị̄ kùu ña na naanị̄ ma ña cha
kīndoo iti' chata, ta jatiñui cha'a' ma
ña vàchi iti' nuu,
14 ikan na chai ta kùu jakanai
ndisaa ña va'a ña ìyo andivi, vati
Ndioo kāna ra yo, ikan na ndaki'o
yi ja'a Jesucristu.
15 Tandi'i yo takani cha chìnuni
ma ña kà'an Ndioo. Ìyo yi ña
nakanini yo ma takani ta na töve
sàma yo yi. Tu ìyo nda ndyo'o siin
chànini ndo ma cha'a' nakuyi, juuni
ni ku'va ma Ndioo ña na koto ndo
ma ña va'a chi'in ña töve va'a.
16 Yakan va vitin ndicha kuii ìyo
yi ña koo yo ma takua takani ìyo yo
niku chi'in ma ña cha nī'o.
17 Ndyo'o yani, na ja'a ndo ma
takua jà'i, ta na ja'a va'a ndo kuenda
ma takua ìyo ma ndian jà'a takua
jàna'a ndi chi'in ma ña takani jà'a
ndi.
18 Ya'a ga kua'a' cha'a' kā'in chi'in
ndo, ta nda vitin chi'in takuii tinui
chàkui ña kà'an tukui nuu ndo ña
ìyo kua'a' ñivi ña töve chìnuni na
ma ña ndaa cha'a' ña chī'í Jesuu nuu
kruu kuenda yo niku.
19 Ta ndiakan ni naa na cha'a'
ma ña töve chìnuni na. Ta ndisaa
tiempu nànduku na ma ña kùuni
maa na. Ndian cha ndākuu kini ta
ya'a ga iti' kùuni na, yakan va tüva
kukanuu na cha'a' ña jà'a na. Ta
uvani cha'a' tandi'i ma ña ìyo ma
ñuñivi i'ya titunini na.
20 Va kuenda maa yo ma ñuu
ndicha yo kùu ma andivi, ti ni koo yo
tikan chi'in Ndioo. Ta juuni andivi
ni kichi ndiko ma Racha'nu Jesu-
cristu ra ni jakakú yo. Ta kuenda
rakan ndàtu yo chi'in ndisaa anima
yo nani kivi.
21 Ta rakan kùu ra ni sama ra ma
kuñu yo ña ya'a ga nda'vi kùu yi,
ikan na kuu yi takua kùu ma kuñu
ma Jesuu ña ya'a ga vii kàa yi ta
tacha yi. Ta ni ja'a ra yi chi'in ma
ndatu ra ña kuàtiñu ra ña ka'nda yi
tiñu nuu ma tandi'i nakuyi.

4

Na kusii va'a kuunị̄ ña ndō'iin ndo chi'in Jesuu

1 Yakan va ndyo'o yani, ndian ya'a
ga kùunị̄ nde'i, ndian ya'a ga kùunị̄
kunde'i, ndian chìnuni ma ña kà'in
ndian jà'a ña ya'a ga chìsiị̄ ta tayi
kùunị̄ cha'a' ndo, na koo va'a ndo, ta
na töve ndakoo ndo ña chìnuni ndo
ma tu'un Racha'nu Jesuu.
2 Jànini ma ña nàni Evodia chi'in
ma ña nàni Síntique na jando'iin
tu'un vi cha'a ña kùu vi ma iin ta'an
vi cha'a' ña chìnuni vi ma tu'un
Jesuu.
3 Ta yo'o yani, ra ya'a ga va'a
kùu merui, ra jàtiñu indukuni chi'ị̄n,
chìkain ñamani nuụ̄n ña na tindeun
vi, vati jātiñu vi indukuni chi'ị̄n ma
ora chàkuu ndi kàtitu'un ndi ma
tu'un va'a cha'a' Cristu nuu ma ñivi
niku, indukuni chi'in ma Clemente
chi'in ma inga tiaga ma ndra jàtiñu
chi'ị̄n. Vati cha ìyo ma sivi ndo nuu
ma tutu ña kà'an nda ñivi ni koo na
chi'in Ndioo endeeni.
4 Yakan va na sii va'a kuuni ndo ña
ìyo ndo chi'in Jesuu. Ta jàkuku'uni
ndikoi ndo, na sii kuuni ndo.
5 Ta na tandi'i ma ñivi na
nakoto na ndo takua kùu iin ndian
nduva'a kuii va'a ta ya'a iñu'u, vati
ma Racha'nu Jesuu chani kuyatin
kichaa ra inga cha'a'.
6 Koto kütu'un ndo cha'a' nï'iin
nakuyi, vati ndisaa tiempu, na
ndakan ndo ña chìniñu'u ndo nuu
Ndioo ora kà'an ndo chi'in ra, ta
ku'va ndo ta'vindioo nuu ra ndia.
7 Takan ìyo yi ña ja'a ndo, ikan na
ku'va Ndioo ña na koo ma tundeeni

ra chi'in ndo. Ta ma tundeeni ikan nduva'a ka'nu yi ña ni küu kutunini yo ndisaa yi. Yakan kùu yi ña kùmi yi ma anima yo chi'in chinituni yo cha'a' ña cha ndō'iin yo chi'in Cristu Jesuu.

Na nakanini ndo cha'a' tandi'i ma ña va'a

8 Cha'a' nuu ndi'i nia jàkuku'unı̱ ndo, ndyo'o yani, ña na nakanini ndo cha'a' ma ña ndicha ta ma ña iñu'u, ta na nakanini ndo cha'a' ma ña ndaa chi'in ña va'a, ta na nakanini ndo cha'a' ma ña nduva'a kuii kùuni ma ñivi nde'e na. Ndisaa ña'a ìyo yi ña jaka'nu ndo yi.

9 Na jakua'a ndo ta jachinu va'a ndo tandi'i ña jāna'i nuu ndo ña kùu ma tu'un ña kā'in chi'in ndo. Ta yakan kùu ma ña chīni ndo ta ndē'e ndo jā'i. Yakan va na jakua'a ndo ta jachinu va'a ndo yi, ta takan koo ma Ndioo chi'in ndo, ra chà'a ña na koo vii anima ndo.

Paulu chà'a ra ta'vindioo cha'a' ña sòkó ndian chìnuni ñuu Filipu

10 Ya'a ga sii kùunı̱ ña ìyoi kuenda ma Racha'nu Jesuu vati ndyo'o cha kīcha'a ndiko ndo nàkanini ndo cha'i. Va na töve kùuni ka'in ña ndyo'o cha nāani ndo yu'u niku, vati kùunı̱ ka'in ña ndyo'o ña nï'iin cha'a' takä'an kùu tindee ndo yu'u.

11 Töve kà'in takan ña chìniñu'i iin nakuyi, vati cha chìto va'i naja kua chisiı̱ chi'in ña ìyo nui.

12 Chìtoi koi takua kùuni ma ndian ìyo nda'vi, ta juuni chìtoi koi takua ìyo ma ndian kuika ndia. Cha kūtu'vai naja koo va'i chi'in ma ninduvi nakuyi, juuni chìtoi ma takua kùuni yo ma ora nduva'a kuii va'a kùuni yo ta chisoko yo ndia, ta juuni chìtoi ma takua kùuni yo ma ora ña ndava chakoso ma nakuyi nuu yo chi'in ma ora nï'iin nakuyi na töve ìyo nuu yo ndia.

13 Ndisaa kuii ma kuati kùu ndondaa yi, ta ndisaa ña va'a kùu jà'i, vati Jesucristu kùu ma ra jà'a kuenda yu'u ta chà'a ra ma ndatu ra nui.

14 Vaji takan kùi, va ndyo'o juuni va'a jā'a ndo kuendai. Yakan va va'a ni ta'an jā'a ndo ña tīndee ndo yu'u ña kundei ma tundo'o ña ndè'i vitin.

15 Ta ndyo'o ndian chìnuni ña ìyo ñuu Filipu cha chìto ndo ña uvaa ndyo'oni kùu ndo ma ndian tīndee yu'u chi'in ña sōkó ndo nui ma ora kīcha'i kàtitu'in ma tu'un cha'a' Cristu ora kēi ñu'u' Macedonia. Nï'iin inga ndian chìnuni inga ñuu tīndee na yu'u takua jā'a ndo chi'ı̱n.

16 Ta juuni ora ìyoi ma ñuu Tesalónica niku, ta tāchi ndiko ndo ma ña sōkó ndo nui ma ora chīniñu'i ma nakuyi. Kua'a' cha'a' jā'a ndo takan.

17 Na töve ndatui nani ora ma ña sòkó ndo nui, ti ma ña sòkó ndo kuenda Ndioo kùu yi, ta ndàtui ña Ndioo ni ti'i ra kuenda yi ta ni ndokua'a yi kuenda ndo.

18 Vati ma ña sōkó ndo nui cha nī'ı̱ tandi'i yi ta ndava chākoso yi nui chi'in ma ña tāchi ndo nui chi'in ma ra nàni Epafroditu. Ta ma ña tāchi ndo nui kùu yi takua kùu ma xiko kutu ña nduva'a kuii vii cha'an ña sōkó ndo nuu Ndioo. Ta ya'a chìsii Ndioo cha'a' ma ña jà'a ndo iin ma ña jàka'nu ndo ra ma takua kùu iin ma ña nduva'a kuii vii cha'an kuenda Ndioo.

19 Yakan va ma Racha'nu Ndioo ra tìñu'i, ni ku'va ra nuu ndo tandi'i ma ña chìniñu'u ndo, nda cha'a' ndisaa ña va'a ta ka'nu ña ìyo chi'in Jesucristu.

20 Ndicha ña nduva'a kuii ka'nu kùu ra kùu Ndioo Tatá yo. Yakan va na jaka'nu yo ra endeeni. Ta takan na kuu yi. Amén.

Tu'un nuu ndi'i nia ña kà'an Paulu

21 Na kaña'a ndo chi'in tandi'i ñivi ìyo ñuu Filipu kuendai, ndian kùu ñivi Ndioo cha'a' ña chìnuni na ña jà'a Jesuu. Ma ndian kùu yani yo, ndian jà'a tiñu indukuni chi'ı̱n juuni tàchi ndra saludu nuu ndo ndia.

22 Ta juuni tàchi ndian chìnuni tu'un Jesuu ìyo ñuu Roma saludu nuu ndo. Ta ma ndian chìnuni ña jàtiñu ve'e ma ra kùu rey César tàchi na iin saludu ka'nu ga nuu ndo ndia.

23 Ta chìkain ñamani nuu ma
Racha'nu Jesucristu ña na ku'va ra
ma ñamani ra chata tandi'i ndo.
Takan na kuu yi. Amén.

Tutu tāchi racha'nu Paulu nuu ñivi chìnuni tu'un Jesuu ìyo ñuu Colosa

Tàchi Paulu chi'in Timoteu iin tutu nuu ñivi ìyo ñuu Colosa

1 Yu'u, Paulu, ra kùu tatun Jesuu
Cristu ti takan kùuni Ndioo ña na
kui, indukuni chi'in ma ra yani yo
Timoteu,
2 tài ma tutu i'ya kuenda ndyo'o
yani ìyo ñuu Colosa, ndian chìnuni
tu'un Cristu ta kùu ií ndo jà'a Ndioo.
Ma Ndioo, ra kùu Tatá yo na koso ra
ma ñamani ra chata ndo, ta na ja'a
ra ña na koo taxiin ma anima ndo
ndia.

Kà'an Paulu chi'in Ndioo cha'a' ma ndian chìnuni ìyo ñuu Colosa

3 Nani ora, ora kà'an ndi chi'in
Ndioo, chà'a ndi ta'vindioo nuu ma
ra kùu Tatá ma Racha'nu Jesuu
cha'a' ndo.
4 Vati cha nī'i ndi ma tu'un cha'a'
ndo, ña nduva'a kuii chìnuni ndo
ma tu'un ma Jesuu ta chi'in ma ña
nduva'a kuii kùuni ndo nde'e ndo
ma ndisaa ñivi ìyo kuenda Ndioo.
5 Cha'a' yakan kùu yi ña chìsii ndo
cha'a' ma ña va'a ndàtu ndo ña ni
ni'i ndo nda'a' Ndioo ora koo ndo
chi'in ra ma andivi. Vati cha chīni
ndo ña takan kà'an ma tu'un ndaa
ña kà'an ra.
6 Ma tu'un ndaa i'ya cha chīnu
yi nuu ndo, takua kùu ninii ma
ñuñivi nuu cha ya'a ga kua'a' ma
ñivi kuàkutu'va na ta kuàkua'nu ma
anima na jà'a yi, indukuni ma takua
kūu chi'in ndo ma nda ora ña chīni
ndo ta chīto va'a ndo ma tu'un ndaa,
ña kà'an cha'a' ma ñamani Ndioo
kuenda ndo.
7 Tu'un i'ya kùu ma ña jāna'a ma
ra Epafra, ra ya'a kùunio nde'o, ma
ra jàtiñu chi'in yo, ta rakan kùu ra
jà'a iin tiñu va'a ña chā'a Jesuu nuu
ra kuenda ma ña va'a maa ndo.
8 Epafra kùu ma ra nda'a ma tu'un
cha'a' ndo nuu ndi, chi'in cha'a' ma
ña nduva'a kuii kùuni ndo nde'e ndo
ma ñivi ta'an ndo jà'a ma ndatu ña
chà'a ma Tati Ií Ndioo nuu ndo.
9 Ta cha'a' yakan kùu yi ña nda
ma ora chīto ndi naja kua cha ìyo
ndo, na töve ndàkoo ndi ña kà'an
ndi chi'in Ndioo cha'a' ndo, ta chìkan
ndi nuu ra ña na ku'va ra ña na koto
kachin va'a ndo ndisaa kuii ma ña
kùuni ra. Vati chà'a ma Tati Ií ra ma
chinituni ña kùu kutunini ndo kua'a'
va'a ndisaa kuii nakuyi.
10 Ta takan juuni kùu koo ndo ma
takua kùuni ma Racha'nu Jesuu ña
ja'a ndo, ti iin ra iñu'u kùu ra. Takan
ìyo yi ña ja'a ndo ma takua chàta'ani
ra. Ti takan kùu ja'a ndo kua'a' nuu
tiñu va'a takua kùuni ra, ta ikan na
kuu chaa va'a ga ndo ña na nakoto
ndo ma Ndioo.
11 Ta juuni takan na ku'va ra
ma ndatu ka'nu chi'in tundeeni ra
nuu ndo. Ta ikan takan chi'in ma
tundeeni ikan kùu kundeeni ndo ta
kùu koo taxiin ndo ma nuu ñuñivi
i'ya.
12 Ta juuni tu takan ja'a ndo, ni koo
siini ndo ora ku'va ndo ta'vindioo
nuu ma Tatá yo Ndioo. Ta rakan cha
jāndondaa ra ndo, ikan na kuu ni'i
ndo ma tundeeni ra ña ni ku'va ra
nuu ndo, ma ndyo'o ndian kùu ñivi
ra, ndian chìto kachin va'a ma iti' ra
nuu chà'nda ra tiñu.
13 Ndioo kùu ma ra jākakú yo ma
nuu naa, nuu chà'nda ma kui'na
tiñu, ta ndāki'in ra yo kuà'an yo
chi'in ra ma nuu chà'nda ma ra Se'e
ra tiñu, ra ya'a kùuni ra nde'e ra.
14 Ta cha'a' nií Jesuu kùu yi ña
jàkakú ma Ndioo yo ta jànaa ra ma
kuati ña jà'a yo.

Ndomani ndiko yo kuenda Ndioo cha'a' ña chī'í ma Jesuu cha'a' ma kuatio

15 Ndioo kùu ma ra na küu nde'o,
va Jesuu kùu ma xinda'vi ra ña kùu
nde'o. Ta juuni Jesuu, ra Se'e Ndioo,
kùu ma ra ka'nu ga kua nuu tandi'i
ña tùvi ma ñuñivi i'ya.
16 Ta cha'a' Jesuu kùu yi, ña jātuvi
ma Ndioo tandi'i ma ña ìyo ma
andivi chi'in tandi'i ma ña ìyo ma
nuu ñu'u ñuñivi ndia. Ta juuni jā'a

ra ña tūvi ma ña kùu nde'o chi'in ma
ña töve kùu nde'o ndia, indukuni
ma takua kùu ma ndian kùu rey, ta
ma ndian tati xaan chà'nda tiñu, ta
tandi'i ndian ìyo ndatu ndia. Tandi'i
yakan, tūvi jā'a Ndioo chi'in nda'a'
Jesuu ta kuenda ra kùu yi ndia.
17 Ji'na ga ma Jesuu kùu ma ra ìyo
ta yoso nuu ra nuu tandi'i nakuyi, ta
jā'a ra ña ìyo va'a tandi'i nakuyi ma
ñuñivi i'ya ndia.
18 Ta juuni Jesuu, kùu xini ma
kuñu yo, ta ma ña'a kùuni yi ka'an
yi ña rakan kùu ma ra kuxini nuu
ma ndisaa ndian chìnuni tu'un ra.
Ta ma ra nunuu, ji'na ga ra nātaku
ndiko ña chī'í ra, ikan na ni'i ra ma
tiñu ka'nu ga kua nuu tandi'i nakuyi.
19 Vati ya'a ga chìsii Racha'nu
Ndioo, ti Jesucristu kùu ra indukuni
ma takua kùu maa ra.
20 Ta chi'in Jesuu, jā'a ma Ndioo
ña na jandomani ra tandi'i nda ña
ni kuuni, nda ma ña ìyo ma ñuñivi
chi'in tandi'i ma ña ìyo ma andivi
ndia. Ta takan juuni kùu koo va'a
na cha'a' ma nií ña sōkó ma Jesuu
ña chāti ra nuu ma kruu.
21 Ndyo'o taji'na niku ya'a ga chika
ìyo ndo nuu Ndioo, ti töve kùuni ndo
nde'e ndo ra ta töve chìnuni ndo ma
tu'un ra chi'in ndisaa ma anima ndo,
cha'a' ma ña kini jā'a ndo niku.
22 Va vitin, cha jāndomani Jesu-
cristu ndo nuu Ndioo cha'a' ña sōkó
ra kuñu ra nuu Ndioo ora chī'í ra.
Ta takan jā'a ma Jesuu, ikan na kuu
ndaka ra ndo nuu nda Ndioo, ikan
na kuu ndo ndian ií kuenda ra. Ta
nï'iin kuati ndo na koo, ta na küu
tisokuati na chata ndo nuu Ndioo
ndia.
23 Va cha'a' ma ña'a ìyo yi ña koo
ndaa va'a ndo ta ìyo yi ña chinuni
ndo ma ña jà'a Ndioo, ta na töve
ìyo yi ña kesiin ndo chìnuni ndo ma
tu'un ra. Ti ma tu'un i'ya cha chīni
ndo ta vitin ndàtu ndo ña ni kakú
yo. Tu'un i'ya kùu ña cha tākutu'un
nuu tandi'i ma ñuu ìyo ma ñuñivi,
ta yu'u ra nàni Paulu juuni kāchin
Ndioo yu'u ña tìndei ña kàtitu'in ma
tu'un i'ya ndia.

Paulu, ndiso ra tiñu ña jà'a ra tiñu kuenda ndian chinuni tu'un Jesuu

24 Vitin ndicha kuii ña ya'a ga
chìsii̱ ña ndè'i ma tundo'o cha'a'
ndo, vati takan kùu ndo'ii̱n chi'in
Jesuu ña ndè'i tundo'o takua tā'an
ra. Vati maa yo kùu yo takua kùu ma
kuñu Jesuu, ta ña'a kùuni yi ka'an yi
ña kùu yo ma ñivi chìnuni ma tu'un
ra.
25 Ndioo kùu ma ra jākuiso tiñu
i'ya yu'u, ikan na kui iin musu
kuenda ña na ja'i tiñu kuenda ma
ña va'a ndo, ndyo'o ndian chìnuni
tu'un Jesuu. Ta takan kùu jachinui
katitu'in ma tu'un ra nuu tandi'i
ñivi.
26 Ma ña kùuni̱ ka'in kùu yi ña
ma tu'un xe'e ña kūmi ma Ndioo
niku, cha kua'a' va'a kuiya, ta vitin ja
tākutu'un yi nuu ndo, ndyo'o ndian
kùu ñivi ií ra, ndian chìnuni tu'un
ra.
27 Yakan va jā'a ma Ndioo ña
na koto ndo ma tu'un nduva'a kuii
ka'nu ikan, ña xe'e niku, ndyo'o
ndian yüvi judíu. Ta ma tu'un xe'e
ikan kùu Jesuu ìyo ma tichi anima
ndo. Ta vitin juuni maa ndo ndàtu
ndo koo ndo nuu ìyo ra ma andivi
ma nuu ya'a ga tacha ra.
28 Ndyu'u kùu ma ndra kàtitu'un
ma tu'un Jesuu nuu ndisaa kuii ñivi,
ta chùndayu'u ndi na, ta jàna'a ndi
nuu na chi'in kua'a' tandi'i chinituni
ña chà'a Ndioo nuu ndi, ikan na nda
jana'a ndi na nuu Ndioo cha'a' ma ña
chìnuni va'a na ma tu'un Cristu.
29 Ta cha'a' ña'a kùu ña jàtiñu ni'i
va'i ta kàtitu'in chi'in ndisaa kuii ma
ña ndei chi'in ndatu ña chà'a ma
Jesuu nui ndia.

2

1 Kùuni̱ ña na koto va'a ndo ña
jàtiñu ni'i̱ va'i cha'a' ndo chi'in cha'a'
ma ñivi ìyo ñuu Laodicea chi'in
cha'a' ma ndisaa ndian takä'an nde'e
yu'u.
2 Jàtiñui kuenda ndo, ikan na sii
kùuni ndo chi'in ma anima ndo,
ikan na ndo'iin ndo chi'in anima ma
ta'an ndo ta kùuni ndo nde'e ndo na
ndia. Ta takan na koo kua'a' va'a iin

chinituni ndaa va'a, ta na ku'va yi ña
na kutunini va'a ndo ma tu'un xe'e
ña kūmi ma Ndioo niku, ta juuni ma
cha'a' Cristu kùu ma tu'un xe'e ikan.
3 Vati nuu rakan, kùu nata'an yo
ndisaa kuii ma ña va'a, ti iin ra
ya'a ga chìto kùu ra ta ìyo kua'a'
chinituni ra ndia.
4 Tu'un i'ya kùu ma ña kàtitu'in
nuu ndo, ikan nï'iin ma ñivi na
küu janda'viña'a ndo chi'in tu'un
vatania.
5 Vaji na töve ìyoi chi'in ndo ma
tañu ndo, ta na töve nde'e ndo yu'u,
va nani ora nàkanini cha'a' ndo ta
ya'a ga chìsii̱ ña chà'i kuenda ña ìyo
va'a ndo chi'in ma ñivi. Ta juuni
chìsii̱ ña ìyo ndaa va'a ndo cha'a'
ma ña chìnuni ndo ña jà'a ma Jesuu
ndia.

Kìcha'a chàa ndiko ma ñivi ìyo ñuu Colosa ìyo na chi'in Jesuu

6 Yakan va takua ndyo'o cha
kī'vi ndo iti' kuà'an Jesuu ña kùu
ra chito'o yo, ta takan ìyo yi ña
tandikun ndo ku'un ndo iti' ra, nda
vitin a iti' nuu ndia.
7 Na ku'un ndaa va'a ndo iti' ra
takua kuà'an kono va'a iin yo'o yu-
tun tichi ñu'u'. Ta takan ìyo yi
ña kua'nu ndaa va'a ndo chi'in ma
ña chìnuni ndo cha'a' ra, ma takua
cha kūtu'va ndo. Ta nani kivi ìyo
yi ña ku'va ndo ta'vindioo nuu ma
Racha'nu Ndioo ndia.
8 Na ja'a va'a ndo kuenda nuu ndo.
Ta na kü'va ndo ña na janda'viña'a
ma ñivi ndo ndia, chi'in ma tu'un ña
chànini na ña ya'a ga ndaa kùu yi,
vaji töve takan kùu yi. Vati ndiakan,
na töve tìndee na na chi'in ma tu'un
Jesuu, vati tìndee na na va chi'in ma
tu'un ña jàna'a naja kua kūu nuu
kīcha'a ñuñivi i'ya niku.
9 Vati tandi'i ma ña kùu Ndioo,
ta juuni takan indii kuñu Jesucristu
ndia.
10 Ta ndyo'o nï'iin ga nakuyi töve
kùmani anima ndo, vati ìyo ndaa
va'a ndo kuenda ra ña ndò'iin ndo
chi'in ra. Vati rakan, ra kuxini
nuu tandi'i ña ìyo ndatu ta juuni ra
chà'nda ma tiñu nuu ma tandi'i tati
ndia.
11 Ta cha'a' ña ndō'iin ndo chi'in
Jesuu ta sāma ndo ma kua ìyo ndo
niku, vati kīndaa ma kuati ndo. Va
Ndioo na töve nī sama ra yo ma
takua jà'a ma ndian judíu chi'in
nda'a' na, ora chà'nda na ma ñii nuu
ika se'e na, vati jà'a ra yi va cha'a'
Jesucristu.
12 Vati ndyo'o, ora kūnduta ndo
niku, juuni kùu yi takua cha kūchi
ndo indukuni chi'in Jesuu, ta nātaku
ndiko ndo chi'in ra ndia, vati
chìnuni ndo ma ndatu ña jà'a ma
Ndioo ña jānataku ndiko ra ma
Jesuu tañu ma ndian ndií.
13 Ta ndyo'o ma tatiempu niku,
kùu ndo takua ma ndian chī'í cha'a'
ma kuati ña jà'a ndo, ta cha'a' ña
na töve nī chiyo ndo takua kùuni
Ndioo niku. Va vitin Ndioo, cha
jāndochaa ndiko ra ma kua koo ndo,
ta jāndo'iin ra ndo chi'in Cristu, ta
cha'a' rakan kùu yi ña jānaa Ndioo
ma kuati yo.
14 Vati Ndioo cha jānaa ra ma tutu
ña tìsokuati chata yo ña kà'an yi
ña ìyo yi ña ko'o andaya' cha'a' ma
kuati yo. Va Ndioo jānaa ra yi cha'a'
ña chī'í Jesuu nuu kruu.
15 Ta chi'in Jesuu kùu yi ña nāmaa
ra ma ndatu ma kui'na chi'in inga
tati xaan, ta nduva'a kuii jākukanuu
ra na nuu tùvi ñivi, va ndicha kuii
ña jākanaa ra na ora chī'í ra nuu
kruu.

Na nanduku ndo ma ña va'a ga ìyo andivi

16 Yakan va na jächi'in ndo tuva
kà'an ma ñivi chata ndo cha'a' ma
ña chàchi ndo a chì'i ndo. Ta juuni
na jächi'in ndo tuva kà'an na cha'a'
kivi ña jà'a ndo iin viko chi'in cha'a'
ma yoo chaa a cha'a' ma kivi nindee
yo ndia.
17 Tandi'i ma ña'a kùu yi takua iin
xinda'vini ña jàna'a yi naja kua ni
kuu yi iti' nuu, va ma ña ndaa kùu
Cristu.
18 Na kü'va ndo ña na jakesiin na
ndo iti' va'a Ndioo, vaji jà'ani na
ña iin ndian ya'a ga va'a kùu na,
va janda'vi na na nuu nde'e ñivi, ta

jàka'nuni na kua'a' nuu tati, ta kà'an na, ti ndè'e na ma Ndioo ma tañu ñuma'na na, ta ndava jàka'nuni nduva'a kuii na juuni maa na, ta ya'a ga tayi kùuni na cha'a' ma chinituni na, vaji töve nda kuenda yi.

19 Vati ndiakan, na töve nī ndo'iin na chi'in ma Cristu ra kuxini, ti kùu ra takua kùu iin xini yo. Ta ma xini yo jà'a yi ña kùu kua'nu ma kuñu yo ma ora chà'a yo ma ña kachi yi. Ta juuni takan jà'a ra ña kua'nu ma ñivi ra, ta jàndo'iin ra na ma takua kùuni Ndioo.

20 Va takua ndyo'o cha chìnuni ndo ta ndō'iin ndo chi'in Jesuu. Yakan va kùu ndo ndian cha chī'í chi'in ra. Ta na tüva chà'nda ma ña töve ndicha chàkunuu ma ñuñivi i'ya tiñu nuu ndo. ¿Ta naja juuni jàchi'in ndo ma tu'un jàna'a ma ndatu xaan ikan, tuva takan? Ta ìyo iin ku'va ña kà'an te'en:

21 "¡Na tïun ña'a! ¡Na kächun yakan, na kï'un yakan chi'in nda'un!"

22 Tandi'i ma ku'va i'ya kùu yi cha'a' ma ndatiñu ña ndi'i yi ma ora chàtiñu yi, ta ña'a kà'an yi cha'a' ma ña kùuni na ña na jà'a yo, va ña jàna'a ñivini kùu yi.

23 Ta ndicha va'a ña ma tu'un i'ya juuni kùu yi iin tu'un ka'nu nduva'a kuii chànini na, vati ndiakan endee jàka'nu na ma Ndioo, ikan na nde'e ma inga ñivi na, kùuni na. Ta jà'ani na ña ñivi nda'vi kùu na, ta ya'a ga jànde'e na tundo'o juuni ma kuñu maa na ndia, ti chànini na ña iin ña va'a kùu yi kuenda Ndioo. Va na tükuii nda kuenda yi. Va tandi'i ma ña jà'a na, ma ña chàta'ani maa kuñuni na kùu yi.

3

1 Yakan va takua ndyo'o, cha nātaku ndiko ndo chi'in Jesuu, na nanduku ndo ma ña ìyo andivi, ma nuu nàndi ma Jesuu ma chiyo kua'a ma Ndioo ma nuu chà'nda ra tiñu.

2 Tüva nakanini kua'a' ndo cha'a' ma ña ìyo ma ñuñivi, va cha'a' ma ña ìyo andivi na nakanini ndo tiaga kua'a'.

3 Vati Ndioo cha ndīkiva'a ra ma naja kua koo ndo endeeni chi'in Jesuu, cha'a' ña cha ndō'iin ndo chi'in ra, vati kùu ndo takua kùu ndian cha chī'í chi'in Jesuu kuenda Ndioo.

4 Ta Jesuu kùu ma ra chà'a ña ìyo ndito endeeni ndo. Ma ora ni kichaa ndiko ra ma ñuñivi i'ya, juuni ni ni'i ndo ña kuu koo ndo indukuni chi'in ra ma nuu chà'nda ra tiñu.

Naja kua chīyo ma ñivi Ndioo chi'in ma naja kua ìyo na ma vitin ndia

5 Na jaña ndo ma ña töve va'a, ña chàta'ani ma ñivi ìyo ñuñivi ja'a na. Ta nï'iin ndo, na töve ki'vi ndo chi'in ma ña'a töve kùu ñasi'i ndo. Ta na jä'a ndo iin ña kini. Ta na kü'un ndo ma iti' ya'a ga chàta'ani ma kuñu ndo. Ta na nänduku ndo ma ña töve va'a ña kùuni ma anima ndo. Ta na jäka'nu ndo ma xu'un' a ndatiñu, koto jaña ndo ña jàka'nu ndo nuu Ndioo.

6 Ta cha'a' ma ña'a, ndicha kuii ña ni kichaa iin kivi ña ni nde'e na kua'a' va'a ma tundo'o jà'a ma Ndioo, ma ndian töve jàchi'in ma ña kà'an ra.

7 Yakan kùu ma ña jā'a ndo ma tatiempu niku, ora chākunuu ndo ma iti' kini.

8 Va vitin na ndakoo ndo ma tandi'i ña tu'un kini takua kùu ma ña kùxaani ndo, ma ña kà'an ti'ini ndo, ta ma ña jàti'ini ndo, chi'in ña kà'an ndaa ndo, chi'in tu'un töve va'a ña kee yu'u ndo ora kà'an ndo ndia.

9 Na töve ìyo yi ña ka'an ndo tu'un vata chi'in ma ta'an ndo, vati cha sāma ndo jà'a Ndioo, ta ndākoo ndo ma iti' chata ma takua jā'a ndo niku.

10 Va vitin ndyo'o cha kī'vi ndo kuà'an ndo iti' chaa, ikan na kuu chaa ndo kùu ndo takua kùu ndian chaa, vati Ndioo ra jātuvi ndo, cha kīcha'a ra jà'a ra ña kuàsama ndo, ikan na kuu ndo ma takua kùu maa ra, ikan na kuu nakoto kachin va'a ndo ra.

11 Na tüva ni kuenda yi, vaji kùu yo ndian griegu a kùu yo ndian

judíu, na tüva kuenda a tà'nda ñii
nuu ika yo, a töve ndia. Ta juuni na
tüva na kuenda tuva kichi yo chika
a yatin ni, ta tüva na kuenda tuva
kùu yo musu a ndian chà'nda tiñu
ndia. Va uvanuu Cristuni kùu ra ìyo
ga kuenda, vati rakan kùu ra kuxini,
ta juuni ìyo ra chi'in tandi'i ñivi ra
ndia.
12 Ya'a ga kùuni ma Ndioo nde'e ra
ndo ta kāchin ra ndo ña na kuu ndo
ma ñivi ra, ndian ií jà'a ra. Yakan
va na sama chaa va'a ndo, ta na
kunda'vini ndo ta'an ndo. Ta na
tindee ndo na, ta na koo tundeeni ra
chi'in ndo, ta na koo taxiini ndo, ta
na kundeeni ndo ndia.
13 Tuva kayuni ma inga ñivi nde'e
na nuu ndo, ìyo yi ña kundeeni
ndo ta na jaka'nuni ndo ma kuati
nuu ta'an ndo. Indukuni ma takua
jāka'nuni ma Racha'nu Jesuu ma
kuati maa ndo niku, takan ìyo yi ña
janaa ndo ma kuati nuu ma ta'an
ndo ndia.
14 Yakan va na kicha'a chaa ndiko
ndo koo ndo, ti ma ña ndaa ga kùu
ña na kuuni ndo nde'e ndo ta'an
ndo, vati yakan kùu ma ña jà'a ña
kuu ndo'iin va'a ndo chi'in ta'an ndo.
15 Ta na ku'va ndo ña na ka'nda
Cristu tiñu nuu anima ndo, ikan na
kuu koo vii ndo chi'in ma ta'an ndo.
Vati cha'a' yakan kùu yi ña kāchin
ma Ndioo ndo, ikan na kuu ndo'iin
ndisaa ndyo'o ndian chìnuni tu'un
Jesuu, va koto na jäña ndo ña ku'va
ndo ta'vindioo nuu ra.
16 Ma tu'un Jesuu na koo yi
nani kivi ma tichi ma anima ndo.
Ta chi'in kua'a' chinituni ña chà'a
Ndioo nuu ndo, na jana'a ndo ta
jandomani ndo ma inga ñivi. Ta
chi'in ndisaa kuii ma anima ndo, na
kata ndo tanuu yaa kuenda Ndioo,
takua kùu ma salmu, ma yaa ií,
chi'in iin inga nuu yaa ña jàka'nu yi
ma Ndioo, vati chà'a ra ma ñamani
ra nuu ndo.
17 Ta tandi'i ma ña jà'a ndo
chi'in ma ña kà'an ndo, na ja'a
ndo yi chi'in ma sivi ta ndatu ma
Racha'nu Jesuu. Ta na ku'va ndo
ta'vindioo nuu Ndioo Tatá yo cha'a'
ma Racha'nu Jesuu.

Naja kua ìyo yi ña ja'a ma ñivi Ndioo, ta naja kua ìyo yi ña koo na chi'in ma ñivi na

18 Ndyo'o ñivi ña'a ña cha tānda'a,
na jachi'in ndo ta na tiñu'u ndo ndra
kùu ii ndo, ti ña'a kùu ma ña ìyo yi
ña ja'a ndo cha'a' ña chìnuni ndo ma
tu'un ma Racha'nu.
19 Ndyo'o ndra'ii, na kuuni va'a
ndo nde'e ndo ma ñivi kùu ñasi'i
ndo, ta na töve ìyo yi ña koo nduva'a
ndo chi'in vi.
20 Ndyo'o ndiakuati chi'in ndian
yoko, na jachi'in ndo ndisaa kuii
ma ña kà'an ma tatá ndo chi'in ma
ma'á ndo, vati takan chàta'ani ma
Racha'nu Ndioo.
21 Ndyo'o ndra kùu tatá, na töve
ìyo yi ña jakayuni ndo ma ndiakuati
se'e ndo, koto ya'a maxii kùuni na
jà'a ndo.
22 Ndyo'o ndian kùu musu, na
jachi'in ndo ndisaa ma tiñu ña tàva
ndian chà'nda tiñu nuu ndo ma
ñuñivi i'ya. Na ja'a ndo yi vaji nde'e
na a töve, ikan na kindoo va'a ndo
chi'in na. Vati ìyo yi ña ja'a ndaa
va'a ndo ma tiñu jà'a ndo, ti ndè'e
Ndioo ma ña jà'a ndo, ta ya'a tìñu'u
ndo ra.
23 Tandi'i ma ña jà'a ndo, na ja'a
va'a ndo yi chi'in ndisaa kuii ma
tundeeni ndo. Na ja'a ndo yi ma
takua kùuni ndo ña jà'a ndo ma tiñu
nuu ma Racha'nu, ta na töve nuu
ñivini.
24 Vati cha chìto va'a ndo ña ma ña
ni ni'i ndo nda'a' ma Racha'nu kùu
ma tundeeni ra. Vati ndyo'o, jà'a
ndo tiñu nuu Cristu, ti ma ra chito'o
ndicha kuii kùu ra.
25 Va ma ndian jà'a ña töve va'a,
ni ni'i na ña töve va'a jà'a ra, ta ni
jande'e ra tundo'o na cha'a' yi. Vati
ma Racha'nu Ndioo, nï'iin ñivi töve
ka'nu ga kùu iin na kua inga na, vati
indukuni kùu ndisaa na kuenda ra.

4

1 Ndyo'o ndian chà'nda tiñu nuu
ndian kùu musu, na tava ndaa va'a
ndo tiñu nuu na. Na kuku'uni va'a
ndo, ti juuni kùu ndo musu ma
Racha'nu chito'o yo, ra ìyo andivi.

Ta rakan juuni chà'nda ra tiñu nuu
ndo ndia.

Na ka'an ndo chi'in Ndioo

2 Na nani kivi kà'an ndo chi'in
Ndioo, ta yati va'a koo ndo ora kà'an
ndo chi'in ra ndia. Ta na ku'va ndo
ta'vindioo nuu ra.
3 Na ka'an ndo chi'in Ndioo cha'a'
ndi ndia, ikan na nuna ma Ndioo
iti' ku'un ndi, ikan na kuu ku'un ndi
nuu tùvi ñivi ta katitu'un ndi nuu na
ma tu'un cha'a' Cristu, ma tu'un indii
xe'e chi'in Ndioo niku. Vati cha'a'
ña kàtitu'in ma tu'un i'ya kùu yi ña
indii vekaa vitin.
4 Ta na ka'an ndo chi'in Ndioo
cha'i, ña na ja'a ra ñamani, ikan na
kuu ka'an kachin va'i nuu na ma
takua ìyo yi ña ja'i yi.
5 Na koo va'a ndo ta vii kà'an
ndo chi'in ma ndian töve chìnuni
tu'un Jesuu. Ta na jana'a va'a ndo
ma tu'un ra nuu na ma tiempu ña
kùmani.
6 Ma tu'un ña ni natu'un ndo, nani
ora ìyo yi ña vii natu'un ndo yi chi'in
na, ta ikan na kuu koto va'a ndo ma
naja kua nàka'an kachin ndo chi'in
ma ta'ii'iin na ma ora chìkatu'un na
nuu ndo.

Cha'a' nuu ndi'i nia tàchi Paulu tutu nuu ñivi ìyo ñuu Colosa

7 Ma ra yani yo, ma ra nduva'a
kuii kùunio nde'o, ra nàni Tíkiku,
ma ra nduva'a va'a ña tìndee ta jà'a
ra tiñu nuu ma Racha'nu, indukuni
chi'in ndi. Ta ni chaa ra katitu'un ra
ma tu'un cha'i nuu ndo.
8 Yakan va tàchi ra nuu ndo, ikan
na koto kachin ndo ma naja kua ìyo
ndi, ta takan kùu jandomani ra ndo.
9 Ta juuni chi'in ra, ni ku'un ra
yani yo ra nàni Onésimu, iin ra
ñuu ndo ña nduva'a kuii kùunio
nde'o kùu ra. Ta juuni ra chìnuni
va'a tu'un Jesuu kùu ra. Yakan va
ndrakan, ni katitu'un ndra ma nuu
ndo ndisaa ma naja kua tà'an ndi
ma nde've.
10 Ma ra nàni Aristarcu, ra kùu
merui ma tichi vekaa i'ya, juuni
tàchi ra iin tu'un ña kaña'a ra chi'in
nuu ndo ndia. Ta takani ma ra nàni
Marku, ra kùu se'e tacha'nu Bernabé
ndia. Ndyo'o, cha nī'i ndo ma tu'un
ña nda tiñu kùu ma ña jà'a ma
racha'nu Marku ndia. Tuva kuà'an
ra kuànde'e ra ndo ma nuu ìyo ndo,
na chaa va'a ra nuu ndo.
11 Ta juuni Jesuu ra juuni nàni
Justo, juuni tàchi ra ña kaña'a ra
chi'in ndo ndia. Ndra'ya kùu ndra
judíu ña jàtiñu chi'in cha'a' ma nuu
chà'nda Ndioo tiñu. Ta tüvi inga
ndra judíu ña tìndee na yu'u takan.
Ta ndra'ya kùu ma ndra nduva'a
kuii ndaani.
12 Ma ra nàni Epafra, ra jà'a tiñu
kuenda Jesucristu. Tàchi ra iin tu'un
ña kaña'a ra chi'in ndo ndia. Ta
rakan ti iin ra ñuu ndo kùu ra ndia.
Ta nani ora kà'an ra chi'in Ndioo
cha'a' ndo, ikan na koo ndaa va'a
ndo kuenda Ndioo, ta na ndaki'in
iti' ndo chata ra chi'in ndisaa kuii
tundeeni ndo ma takua kùuni ra ña
na ja'a ndo ndia.
13 Yu'u kùu ma ra chìto ndaa va'a
ña ma Epafra, ya'a ga nàkanini ra
cha'a' ndo chi'in cha'a' ma ndian ìyo
ma ñuu Laodicea chi'in cha'a' ma
ndian ìyo ñuu nàni Hierápolis.
14 Ma ra nàni Luka, ma ra kùu
ndotor, ra nduva'a kuii kùunio
nde'o, juuni tàchi ra ma tu'un ña
kàña'a ra chi'in ndo ndia. Ta takani
ma Dema ndia.
15 Na kaña'a ndo chi'in ma ñivi ìyo
ñuu Laodicea. Ta juuni na kaña'a
ndo chi'in ma ña nàni Ninfa, chi'in
ma ndian chìnuni kùti'vi ma ve'an
ndia.
16 Ma ora na ya'a ndio ña jàkua'a
ndo ma tu'un i'ya, na tachi ndo yi
nuu ma veñu'u ña nda ma ñuu
Laodicea, ikan na jakua'a ma ñivi
chìnuni ìyo ñuu ikan yi ndia. Ta
ndyo'o, na jakua'a ndo ma tutu ña
vàchi nuu ndo nda ma ñuu Laodicea
ndia.
17 Na ka'an ndo te'en chi'in ma
Arquipu: “Na janiniun ña ja'a va'un
ma tiñu ña tātuu ma Racha'nu Jesuu
ñun.” Takan kati ndo chi'in ra,
kùuni.
18 Yu'u ra nàni Paulu, tài ma tu'un
i'ya chi'in nda'i chi'in ma letra mai
ndia ña ni kaña'i chi'in ndo. Na
kuku'uni ndo ña indii ma vekaa.
Ndioo na ku'va ra ma ñamani ra
chata ndo. Takan na kuu yi. Amén.

Ma tutu nunuu ña tāa racha'nu Paulu kuenda ñivi chìnuni tu'un Jesuu ña ìyo ñuu Tesalónica

Nuu kàña'a Paulu chi'in ñivi chìnuni tu'un Jesuu ìyo ñuu Tesalónica

1 Yu'u Paulu chi'in Silvanu ta Timoteu, tāa ndi tutu i'ya kuenda ndisaa
ndyo'o ndian chìnuni tu'un Jesuu
ìyo ma ñuu Tesalónica, vati ndyo'o
kùu ndian ìyo kuenda Tatá yo Ndioo
chi'in Racha'nu Jesucristu. Ta ma
Tatá yo Ndioo chi'in ma Racha'nu
Jesucristu, na ja'a ra ña na koo vii
ma anima ndo ta na ku'va ra ma
ñamani ra nuu ndo ndia.

Ma ñivi ìyo ñuu Tesalónica ya'a ga chìnuni na tu'un Jesuu

2 Nani ora ña kà'an ndi chi'in
Ndioo ra kùu Tatá yo, juuni chà'a
ndi ta'vindioo nuu ra cha'a' ndo,
3 vati ora kà'an ndi chi'in ra, juuni
chàku'uni ndi ti ya'a ga jà'a ndo tiñu
kuenda ra cha'a' ña ya'a chìnuni
ndo tu'un ra. Ta juuni chàku'uni
ndi naja kua kùta'an ndo chi'in ra
ña kùuni ndo nde'e ndo ñivi ta'an
ndo, ta naja kua ya'a ga kùndeeni
ndo ña ndè'e ndo tundo'o, vati töve
jàña ndo ña ndàtu ndo Racha'nu
Jesucristu nda kati chaa ora ña ni
kichi ndiko ra.
4 Ndyo'o yani ndian chìnuni, cha
chìto va'a ndi ti maa ma Ndioo
kāchin ra ndo ña na kuu ndo ñivi
ra, vati kùuni ra nde'e ra ndo.
5 Vati ora kātitu'un ndi ma tu'un
va'a cha'a' Jesucristu nuu ndo, töve
nī katitu'un ndi yi chi'in tu'un yu'uni
ndi, vati juuni jāna'a ndi yi chi'in
ndatu jà'a ma Tati Ií Ndioo ndia.
Ta juuni chìto va'a ndi ti tu'un
ndicha kùu yi, ta juuni cha ndē'e
ndo ma naja kua chīyo ndi chi'in
ndo niku, vati mamaa tiñu va'a jā'a
ndi kuenda ndo ma kivi ikan.
6 Ndicha kuii ña ndyo'o indukuni
va'a ìyo ndo, takua ìyo ndi, ta
indukuni ìyo ndo takua ìyo ma
Racha'nu ndia, ti indukuni tāndikun
ndo kuà'an ndo chi'in ndi ma iti' ra,
ta jà'a ndo takua jà'a ra ndia. Ta
juuni jāchi'in va'a ndo ma tu'un ra
ora kātitu'un ndi yi nuu ndo. Ta ma
Tati Ií Ndioo jà'a yi ña ya'a ga chìsii
ndo ora kīcha'a ndo chìnuni ndo ma
tu'un Jesuu ña jàna'a ndi nuu ndo,
vaji ndē'e ndo kua'a' tundo'o cha'a'
ma tu'un ra.
7 Ta ma kua chīyo ndo ikan,
jāna'a ndi'i yi, ta ndē'e tandi'i ma
ndian chìnuni ìyo ñu'u' Macedonia
ta ñu'u' Acaya ma takua va'a chīyo
ndo.
8 Ta ndicha kuii ña chītakuati ma
tu'un cha'a' Racha'nu Jesuu ta cha'a'
naja kua chìnuni ndo tu'un Ndioo
ninii ñuu ìyo ma ñu'u' Macedonia
ta ñu'u' Acaya, va juuni chītakuati
yi ndava kua'a' inga tuku ñuu ndia.
Yakan va tüva ìyo yi ña katitu'un
ndiko ndi nuu nï'iin na, kua chìnuni
ndo tu'un ra, vati cha chìto va'a na
naja kua kùu yi.
9 Vati juuni maa ma ñivi ndisaa
ñuu ikan kātitu'un na nuu ndi naja
kua tīñu'u ndo ndi ora chā'an ndi
chānde'e ndi ndo, ta naja kua jā'a
ndo ña ndākoo ndo ña jàka'nu ndo
ma ndioo yutun ií, ta tāndikun ndo
ma iti' ndicha ta kīcha'a ndo jàka'nu
ndo Ndioo, vati uvanuu rakan kùu
ma Ndioo ndito ta ndaa.
10 Ta ma ñivi ñuu ikan juuni
nātu'un na chi'in ndi ña ndicha kuii
ña ndàtu ndo ma kivi ña ni kichi
ndiko Jesuu iti' andivi, vati rakan
kùu ra Se'e Ndioo, ra jānataku ndiko
ra tañu ma ndian ndií. Ta juuni
ma Jesuu ni jakakú ra yo nuu ma
tundo'o ya'a ga xaan ña ni jande'e
Ndioo ñivi tiá iti' nuu.

2

Ma tiñu jà'a Paulu ma ñuu Tesalónica

1 Ndyo'o yani, cha chìto va'a ndo ti
ora kīchi nde'e ndi ndo, tüvi nī janaa
kà'a ni ndi ma tiempu ndi chi'in

ndo, vati kīchi jà'a ndi iin tiñu va'a
kuenda ndo ndia.
2 Ta juuni cha chìto va'a ndo naja
kua kānduva'a ma ñivi ñuu Filipu
ndi, ta naja kua jānde'e na tundo'o
ndi antea ña chāa ndi ñuu ndo. Va
vaji takan jā'a na chi'in ndi, va tüvi
nī yu'vi ndi ku'un ndi ma ñuu ndo
ña kukatitu'un ndi nuu ndo tu'un
cha'a' naja jàkakú Jesuu yo, vati
Ndioo tīndee ra ndi, vaji kāketa
ndian kùuni kuati ndē'e nuu ndi.
3 Ta yüvi tu'un vata kùu ma ña
jāna'a ndi nuu ndo ti mamaa tu'un
ndaa kùu yi, ta ni tüvi chànini ndi
janda'viña'a ndi ndo ndia,
4 vati juuni maa ma Racha'nu
Ndioo kūndeeni ra nuu ndi. Yakan
va chā'a ra ma tiñu ikan nuu ndi ña
na katitu'un ndi nuu ndo naja kua
kùu kakú ndo, ta takan kàtitu'un
ndi yi nuu ndo vitin. Ta chi'in ma
tu'un kàtitu'un ndi, tüvi nànduku
ndi ja'a ndi ña na kuta'ani ma ñivi
yi, ti kuenda Ndioo kà'an ndi yi. Vati
rakan kùu ma ra ña kì'in ku'va naja
kua kàa ma anima yo.
5 Ta cha chìto va'a ndo ti na tüvi
jànda'viña'a ndi chi'in ma tu'un vii
ña kà'an ndi ta ni tüvi nànduku ndi
naja kua jakanaa ndi xu'un' nuu ndo
ndia. Ndioo chìto ña ndicha kùu ma
tu'un ña kà'an ndi nuu ndo i'ya.
6 Vati taku ndyu'u tüvi nànduku
ndi ña na jaka'nu nï'iin ñivi ndyu'u,
ni ndyo'o ta ni ñivi inga tuku ñuu
ndia. Vaji kùu ndakan ndi nuu ndo
ña na tindee ndo ndi chi'in ndisaa
ma ña kùmani nuu ndi, cha'a' ña
chā'a ma Racha'nu Cristu tiñu nuu
ndi niku. Ta tüvi nī ja'a ndi yi takan,
7 vati ya'a vii jā'a ndi chi'in ndo, ti
ndyu'u kūuni ndi ndo takua kùuni
iin ña'a kùu ma'á ora kùmian ndi-
akuati se'an.
8 Takan kūu ta ora kātitu'un ndi
tu'un va'a Ndioo nuu ndo, va na
yüvi yakani kùu ma ña jà'a ndi, vati
ndava kùu kuvi ndi cha'a' ndo cha'a'
ña ya'a ga kùuni ndi nde'e ndi ndo.
9 Yakan va ndyo'o yani, cha chìto
va'a ndo naja kua ni'i jātiñu ndi
nduvi ta niñuu, ikan na ni'i ndi ña
kachi ndi ora chīyo ndi chi'in ndo
ma ora chākunuu ndi kàtitu'un ndio
ndi ma tu'un Ndioo nuu ndo. Takan
jā'a ndi, vati tüvi kùuni ndi kuu ndi
iin ndian jàtañu nuu nï'iin ndo.

10 Ta ndyo'o cha chìto ndo ta chìto
va'a Ndioo ndia, naja kua va'a ta
ndaa ña jā'a ndi ora chīyo ndi chi'in
ndisaa ndyo'o ndian chìnuni tu'un
Ndioo. Yakan va nï'iin ñivi na küu
tisokuati na ndi.
11 Ta juuni cha chìto ndo ña naja
kua jāndomani ndi ta'ii'iin ndo ta
naja kua kīchi sii kùuni ndo ora
tāso'o ndo ma tu'un kātitu'un ndi
nuu ndo. Vati jā'a ndi chi'in ndo
takua jà'a iin ra kùu tatá chi'in se'e
ra,
12 vati endee jànini ndi ndo ña na
ja'a ndo takua ìyo yi ña ja'a ndo,
ikan na koo va'a ndo kuenda Ndioo,
ti rakan kùu ra ña kāchin ra ndo ña
na koo ndo chi'in ra nuu ni nde'o
naja kua ya'a ga ka'nu kùu ra ma
nuu chà'nda ra tiñu.

13 Yakan va cha'a' ña'a kùu yi ña
endee töve jàña ndi ña chà'a ndi
ta'vindioo nuu ra cha'a' ndo, vati
ndyo'o ora chīni ndo tu'un Ndioo ña
kātitu'un ndi nuu ndo, ma ora ikani
jāchi'in ndo yi chi'in ndisaa anima
ndo, vati cha chìto ndo ña yüvi tu'un
yu'u ñivi kùu yi vati tu'un Ndioo kùu
yi. Ta ndicha kuii ña ma tu'un Ndioo
kùu ma ña jà'a ña koo ndo tiá vii
nuu anima ndo, ikan na sii kuuni
Ndioo ja'a ndo.
14 Ta ndisaa ndyo'o yani, ndian ìyo
ñuu Tesalónica, indukuni tā'an ndo
takua tā'an ma ñivi Ndioo, ndian
chìnuni tu'un Jesucristu ña ìyo ñu'u'
Judea. Vati ndyo'o indukuni ndē'e
ndo tundo'o jā'a ma ndian töve
chìnuni ìyo ñuu ndo, takua ndē'e
ma ndian ñu'u' Judea tundo'o jà'a
ma ndian judíu ìyo juuni ma ñuu na
ndia.
15 Takan kūu ta ma ndian judíu ìyo
juuni ma ñuu na, ndiakan kùu na ña
chā'ni na Racha'nu Jesuu, ta juuni
ndiakan kùu na ña chā'ni na ndra
kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo chīyo
taji'na ndia. Ta ikan jan jākunu
na ndyu'u. Vati xaani na nde'e na
ndisaa ñivi ta kànita'an na chi'in na

ndia, va Ndioo töve chìsii ra ndè'e
ra ma ña jà'a na.
16 Tatu kùuni ndi ka'an ndi chi'in
ma ñivi yüvi judíu naja kua kuu
jakakú Ndioo na, ta tüvi chà'a na ña
na katitu'un ndi yi nuu na. Ta cha'a'
yakan kùu yi ña tiaga ndòkua'a ma
kuati na. Ta vitin ma ndiakan ndè'e
na tundo'o, ti ya'a kàyuni ma Ndioo
nde'e ra nuu na cha'a' ma ña töve
va'a jà'a na.

Kàtitu'un Paulu ña chànini ra kunde'e ra ñivi ìyo ñuu Tesalónica inga cha'a'

17 Ndyo'o yani, vaji takä'an nde'e
ndiko ndi ndo nda ora kēsiin ndi
chi'in ndo, va endee ñù'uni ndi
ndo, ta ndisaa tiempu chànini ndi
kunde'e ndiko ndi ndo ma ñuu ndo
inga cha'a'.
18 Va taku yu'u Paulu nduva'a kuii
kua'a' cha'a' chànini kunde'i ndo
ñuu ndo niku, va ma kui'na chāsián'
ma iti' ndi, yakan va nī kuu ku'un
ndi kunde'e ndi ndo.
19 Va ndyu'u kùuni ndi ña na
koto kachin ndo ña tandi'i ndyo'o
ndian chìnuni kùu ma ndian jà'a
ña sii kùuni ndi, ta tayi kùuni ndi
ti tīin va'a ndo ma tu'un kātitu'un
ndi nuu ndo. Ta cha'a' yakan kùu
yi ña ya'a chìsii ndi ndàtu ndi ora
ni kichaa ndiko ma Racha'nu Jesu-
cristu chito'o yo.
20 Vati ndicha kuii ña cha'a' ndyo'o
kùu yi ña ya'a ga chìsii ndi ta tayi
kùuni ndi.

3

1 Takan kūu ta tava nī kundeeni
ndi ña ya'a chànini ndi cha'a' ndo,
yakan va ndyu'u kāchin ndi ña va'a
ga ña kìndoo ma'iin nia ndi ma ñuu
Atenas,
2 ta tāchi ndi ma ra yanio Timoteu
nuu ndo, vati rakan jàkuu tiñu nuu
Ndioo indukuni takua kùu ndi, vati
juuni kàtitu'un ra naja kua jàkakú
Cristu yo ndia. Ta cha'a' yakan kùu
yi ña tāchi ndi ra, ikan na ku'va
ra tundeeni ndo, ña na chinuni va'a
ndo ma tu'un Ndioo,
3 ikan na jäña nï'iin ndo ma tun-
deeni Ndioo ña ìyo chi'in ndo jà'a
ma tundo'o ndè'e ndo. Vati ndyo'o
cha chìto va'a ndo naja kua ìyo yi
ña nde'o tundo'o cha'a' ña chìnuni
yo ma tu'un Cristu.
4 Vati ora chīyo ndi chi'in ndo
juuni kātitu'un ndi nuu ndo ña ni
nde'o tundo'o iti' nuu, ta ndicha kuii
ña takan kùu yi, ti takan cha ndè'e
ndo yi vitin.
5 Ta tava nī kundeeni gai tiá kivi
ña chànini cha'a' ndo, yakan va
tāchi ma Timoteu nuu ndo, ikan na
ku'va ra koto ndi tuva ndicha ña
juuni chìnuni ga ndo tu'un Jesuu a
tüva. Vati yu'u, ndasii niku ti tu
janda'viña'a ma kui'na ndo ta ki'vi
ndiko ndo jà'a ndo ma ña kini inga
cha'a'. Ta tu takan kùu yi, tüvi nda
kuenda kùu ma tiñu jā'a ndi chi'in
ndo tuva takan.
6 Va tava vitin já kīchaa ndiko
Timoteu ña chānde'e ra ndo ma ñuu
Tesalónica, ta kātitu'un ra nuu ndi
naja kua chìnuni va'a ndo ma tu'un
Jesuu, ta naja kùuni ndo nde'e ndo
ta'an ndo, ta naja kua chàku'uni
ndo ndi ta juuni naja kua ya'a ìyoni
ndo nde'e ndo ndi, takua ìyoni ndi
kunde'e ndi ndo ma nuu ìyo ndo
ndia,
7 yakan va cha'a' ndisaa ma tux-
aan ini ña tà'an ndi i'ya vaji ndè'e
ndi kua'a' tundo'o. Ta ndetiñu kùu
yi kuenda ndi, va vitin chìsii ndi ti
chìto ndi ña chìnuni va'a ndo ma
tu'un Jesuu.
8 Yakan va vitin cha tüva nakani
ndi cha'a' ndo vati cha chìto ndi
ña juuni ìyo ndaaga ndo iti' ma
Racha'nu.
9 Yakan va ora kà'an ndi chi'in
Ndioo juuni ya'a chà'a ndi ta'vindioo
nuu ra cha'a' ndo, ti cha'a' ndo kùu
yi ña ya'aga sii kùuni ndi nuu ma
Racha'nu Ndioo.
10 Vati nduvi ta niñuu ora kà'an
ndi chi'in ra cha'a' ndo, chìkan ndi
ñamani nuu ra ña na ku'va ra ku'un
ndi kunde'e ndi ndo nuu ìyo ndo.
Vati kùuni ndi katitu'un ndi nuu ndo
ma tu'un ra ña kùmaniga koto ndo.
11 Yakan va chìkan ndi nuu ma
Racha'nu Ndioo ra kùu Tatá yo chi'in

ma Racha'nu Jesuu, ña na tindee ra ndi, ikan na kuu ku'un ndi kunde'e ndiko ndi ndo inga cha'a'.
12 Ta juuni na tindee ma Racha'nu ndo, ikan na kuuniga ndo nde'e ndo ma ndian chìnuni chi'in ma ndian töve chìnuni, takua kùuni ndi nde'e ndi ndo ndia.
13 Ta ma Racha'nu Ndioo ra kùu Tatá yo, na ku'va ra tundeeni ra nuu ndo, ikan na köo ga ma kuati ndo nuu ra, ta kuu ndo ñivi va'a ta ií kuenda ra ora ni kichi ndiko ma Racha'nu Se'e ra Jesucristu, chi'in tandi'i ndian ií ña ni kichaa chi'in ra.

4

Racha'nu Ndioo ya'a chìsii ra

1 Yakan va vitin ndyo'o yani jànini ndi ndo ta chìkan ndi cha'a' ña kùu ndo ndian kuenda ma Racha'nu Jesuu ma kua jāna'a ndi nuu ndo niku, ña na koo ndo ma takua kùuni ra, ikan na sii kuuni ra cha'a' ndo. Chìto ndi ña takan ìyo ndo vitin, va jànini ndi ndo ña na ja'a ndo yi tiá kua'a'.
2 Vati ndisaa ndo cha chìto va'a ndo ma tu'un kātitu'un ndi nuu ndo chi'in ndatu ña chā'a Racha'nu Jesuu nuu ndi,
3 vati ma Racha'nu Ndioo kùuni ra ña na kuu ndo ndian ií kuenda ra, ta töve kùuni ra ña ki'vi ndo chi'in ña'a yüvi ñasi'i ndo.
4 Ta na koto va'a ndo naja kua koo vii ta'ii'iin ndo chi'in ñasi'i ndo ta iñu'u koo ndo chi'in vi,
5 ta tüvi jà'a ndo ma ña chàta'ani ma kuñu ndo takua jà'a ma ñivi ña töve nàkoto Ndioo.
6 Ta juuni tüvi jànda'viña'a ndo ma meru ndo ta kì'vi ndo chi'in ñasi'i ndra, vati ma Racha'nu Ndioo nduva'a kuii jànde'e ra tundo'o ma ndian jà'a takan, takua cha kātitu'un ndi nuu ndo niku.
7 Vati Ndioo kāchin ra yo ña na kuu yo ñivi ií kuenda ra, ta yüvi ndian jà'a kuati.
8 Yakan va nda ndian ni kuuni ña töve jàchi'in na ma tu'un i'ya, ìyo yi na koto na ña yüvi tu'un ñivini kùu yi, vati tu'un Ndioo ra chà'a ma Tati Ií ra nuu yo ña na koo yi chi'in yo kùu yi.
9 Takan kūu yakan va tüva chìniñu'u ndo ña tàa ndi nuu ndo naja kua koo ndo chi'in ma ñivi ta'an ndo, vati maa ma Ndioo kùu ra ña cha jāna'a ra nuu ndo naja kua ìyo yi ña kuuni ndo nde'e ndo ta'ii'iin ta'an ndo,
10 ti ndicha kuii ña takan jà'a ndo chi'in ma ñivi ta'an yo ña ìyo ninii ka'nu ñu'u' Macedonia vitin. Va vitin ndyu'u jànini ndi ndo, ndyo'o yani, ña na kuuniga ndo nde'e ndo ma ndian ta'an ndo tiaga kua'a'.
11 Yakan va na nanduku ndo kua kuu koo va'a ndo, ta ja'a ndo ma tiñu maa ndo. Ta na jatiñu ndo chi'in nda'a' ndo takua cha kātitu'un ndi ña ìyo yi ña ja'a ndo.
12 Takan ìyo yi ña ja'a ndo, ikan na tiñu'u ma ñivi töve chìnuni tu'un Ndioo ndo, ikan na tüvi kùmani nï'iin nakuyi nuu ndo ndia.

Jesuu ni kichi ndiko ra inga cha'a'

13 Ndyo'o ndra yani, kùuni ndi ña na koto ndo naja kua ìyo ña ta'an chi'in ma ndian ndií ña chìnuni tu'un Jesuu, vati tüvi kùuni ndi ña na nda'vi kuuni ndo takua nda'vi kùuni ma ndian tüvi chìto tu ni koo va'a na chi'in Ndioo iti' nuu.
14 Vati takua cha chìto va'a yo ña Jesuu chī'í ra ta nātaku ndiko ra, juuni takan ìyo yi ña koto kachin yo ña ma Racha'nu Ndioo ni janataku ndiko ra tandi'i yo ndian ni kuvi ña chìnuni tu'un Jesuu ndia.
15 Takan kūu yakan va kàtitu'un ndi takan nuu ndo takua jāna'a Racha'nu Jesuu ora kīchi ra. Ta ndisaa nda yo ìyo nditoga nda ma ora ni kichi ndiko ma Racha'nu, ji'na ma ndian ndií kùu ma ndian ni ndaa nuu sukun chi'in ra kua maa yo.
16 Ora ni nuu ma Racha'nu Jesuu iti' andivi juuni ni kunio iin tati ña kànachaa ni'i va'a, ta ni ka'an ma tati ka'nuga ña jà'a tiñu nuu Ndioo, ta juuni ni kunio ma tati ma yutun tìvi ma Ndioo. Tajan ma ndian chī'í ña chìnuni tu'un Jesuu, ji'na kuii ga ndiakan kùu ma ndian ni nataku.

17 Ta ikan jan, yo ndian kīndoo
ndito ma ñuñivi i'ya ni ndaa yo ta
ku'un ndito yo nuu ka'ìin ma ndian
cha nātaku ma tichi viko ma nuu
sukun, ta ndakan ni ndikita'an yo
chi'in ma Racha'nu ma nuu tati. Ta
takan ni ni'o nuu koo yo endeeni
chi'in ra.
18 Yakan va na jandomani ta'ii'iin
ndo ta'an ndo chi'in ma tu'un i'ya.

5

1 Ndyo'o yani, va cha'a' ma kuiya a
ma ora ni kuu yakan, tüvi chìniñu'u
ndo ña na taa ndi naja ni kuu yi.
2 Vati cha chìto va'a ndo ti tüvi
chìto yo nda kivi ta nda ora ni
kichi ma Racha'nu ti jana'inio ora
ni kichaa ra. Ta ndicha ña takan
kùu yi chi'in ma ndra su'u ndia, vati
ndrakan kì'vi ndra ta su'u ndra iin
ve'e ma ora jàna'ini na ka'ìin na.
3 Vati ìyo ma ñivi ni ka'an ña na
koo va'a yo vati cha yā'a ma nuu
ni nde'o tundo'o. Va tüvi chìto na
ña ma kivi ikan ni koyo ma tundo'o
ikan chata na ora jàna'ini na takua
jàna'ini ma ñivi ña'a ora chà'nda yi
tichi vi ña ni kàku se'e vi. Yakan va
ma ora ikan, tüva ni ni'i na naja kua
kuu kakú na.
4 Va taku ndyo'o yani ña tüvi jà'a
ndo kuati takua jà'a ma ndian töve
nàkoto Ndioo, ti ìyo tu'va ndo ma
ora ni kichaa ma Racha'nu. Yakan
va ora ni kichaa ma Racha'nu tüvi
jàna'ini ndo takua jàna'ini ñivi ora
kì'vi ma ndra su'u ve'e na.
5 Yakan va ndisaa yo ndian kùu
ñivi Ndioo, cha jàndakuu Ndioo
yo ña na kuu yo ndian va'a ña
chàkunuu ora ndichin, ta tüvi kùu
yo takua kùu ma ndian jà'a kuati
chàkunuu ora chanikuaa.
6 Yakan va töve ìyo yi ña kuu yo
takua kùu ma ndian töve chìnuni
tu'un Ndioo ña tüvi chà'a na kuenda
ma ña kùuni ra, va ìyo yi ña koo
tu'va yo ta kuàndi'i yo.
7 Ta ndian kìxi, kìxi na ora naa, ta
ndian chì'i ndixi, juuni chìní na ora
naa ndia.
8 Yakan va taku maa yo ña kùu
yo ñivi Ndioo, chàkunuu yo ora
ndichini, vati ìyo yi ña koo tu'va yo
ta kumio yo, takua jà'a ma ndra jan-
daru ña chàku'un ndra iin kamixa
ña kuva'a chi'in kaa kuenda ña kùmi
ndra ndra. Yakan va takan ìyo yi
ña ja'a yo kuenda yo chi'in ma ña
chìnunio tu'un Ndioo, ta chi'in ña
kùunio nde'o inga ñivi. Ta juuni
ìyo yi ña kuatu va'a yo ma Racha'nu
Jesuu, ikan na kuu ni'o ña jakakú
ra yo ora janaa ra ma ñuñivi, takua
jà'a ma jandaru ña chàkoso ndra iin
tuxini kaa kuenda ña jakakú yi ndra.
9 Vati ma Ndioo tüvi nī cha'a' ra
ña na nde'o tundo'o, ti kùuni ra
jakakú ra yo nuu ma tundo'o cha'a'
ma Racha'nu Jesucristu.
10 Vati ma Racha'nu Jesucristu
chī'í ra cha'a' yo. Yakan va indukuni
kùu yi tu kuvio a koo ndito yo, vati
ni koo ndito yo chi'in ra endeeni.
11 Yakan va na jandomani ndo
ta'an ndo, ta na ku'va ndo tundeeni
na takua cha kīcha'a ndo jà'a ndo yi
vitin.

Paulu jàkuninaa ra ma ndian chìnuni tu'un Ndioo

12 Ndyo'o yani jànini ndi ndo ña
tiñu'u ndo ma ndra jàna'a tu'un
Ndioo ña ìyo tañu ndo, ti Ndioo
kāchin ndra ña na jana'a ndra nuu
ndo ta kumi ndra iti' kuà'an ndo.
13 Yakan va ìyo yi ña tiñu'u ndo
ndra ta kuuni ndo nde'e ndo ndra
cha'a' ma tiñu jà'a ndra. Ta juuni
takan ìyo yi ña koo va'a ndo chi'in
ta'an ndo ndia.
14 Takan kūu ta juuni kùuni ndi ña
na ja'a tuku ndo inga tiñu ndia. Na
jakuninaa ndo ma ndian suchan ña
tüvi kùuni jatiñu. Ta na ku'va ndo
tundeeni ma ndian töve sii kuuni
chi'in ma ña chìnuni na ndia. Ta ju-
uni na tindee ndo ma ndian kumani
chìnuni va'a, ta ìyo yi ña kunda'vini
ndo ndisaa ma ñivi.
15 Ta na ja'a ndo kuenda nuu ndo
tuva ìyo iin ñivi ña xaani nde'e ndo,
koto jä'a ndo chi'in na takan ndia.
Vati na nanduku ndo ja'a ndo ma ña
va'a chi'in ta'an ndo, ta chi'in tandi'i
ñivi ìyo ñuñivi ndia.

16 Yakan va na sii kuuni ndo tandi'i
kivi.
17 Ta koto jäña ndo ña kà'an ndo
chi'in Ndioo.
18 Ta na ku'va ndo ta'vindioo nuu
ra cha'a' ndisaa ma ña tà'an ndo,
vati yakan kùu ma ña kùuni ra ña
na ja'a ndyo'o ndian chìnuni tu'un
Jesucristu.
19 Na ku'va ndo ña na ja'a ma Tati
Ií Ndioo ma ña kùuni ra tichi anima
ndo.
20 Ta juuni koto kuätu'un ndo ma
tu'un jàna'a ma ndra kà'an chi'in
tu'un yu'u Ndioo.
21 Ta na ki'in ndo kuenda ma ña
jàna'a ndra, nde'o tu ndicha a ña
va'a kùu yi a töve. Ta ikan jan
kachin ndio ndo ma ña va'a jà'a ndo.
22 Ta juuni na jaña ndo ña jà'a ndo
tandi'i nuu ña kini ndia.
23 Ta juuni ma Ndioo, ra jà'a ña na
koo va'a ndo, na ja'ií va'a ra ndo ta
ja'a ra ña na koo va'a ma anima ndo
chi'in ndisaa ma kuñu ndo chi'in ma
chinituni ndo ndia, ikan tüvi nata'an
ra ndo chi'in kuati ndo ora ni kichaa
ndiko ma Racha'nu Jesucristu, ra
kùu chito'o yo.
24 Vati ma Racha'nu ña kāchin yo
kùu iin ra ndicha ti jàchinu ra ña
kà'an ra.

Ma tu'un nuu ndi'inia ña kà'an Paulu nuu na

25 Ndyo'o yani, na naka'an ndo
Ndioo cha'a' ndi, ikan na tindee ra
ndi ndia.
26 Ta kunumindaa ta'an ndo ma
ndian ta'an yo ña chìnuni tu'un
Ndioo ora kaña'a ndo chi'in na.
27 Ta juuni katitu'in nuu ndo
kuenda ma Racha'nu chito'o yo ña
ìyo yi ña jakua'a ndi'i ndo ma tutu
i'ya nuu ma ndra yanio, ta ñivi ta'an
yo ña chìnuni tu'un ra.
28 Ta maa ma Racha'nu Jesucristu,
na ja'ií ra ndo. Ta takan na kuu yi.
Amén.

Tutu uvi ña tāa racha'nu Paulu kuenda ñivi chìnuni ìyo ñuu Tesalónica

Paulu tāa ra tutu i'ya kuenda ñivi chìnuni tu'un Jesuu ña ìyo ñuu Tesalónica

1 Yu'u Paulu chi'in Silvanu ta Timoteu, tāa ndi tutu i'ya kuenda ndisaa
ndyo'o ndian chìnuni tu'un Jesuu
ndian ìyo ma ñuu Tesalónica, vati
ndyo'o kùu ndian ìyo kuenda Tatá
yo Ndioo chi'in Racha'nu Jesucristu.
2 Ta ma Racha'nu Ndioo Tatá yo
chi'in Racha'nu Jesucristu, na koso
ra ñamani ra nuu ndo, ta na ku'va
ra ña na koo vii ndo chi'in ma anima
ndo kuenda ra.

Paulu, kàtitu'un ra naja kua ni ja'a Ndioo chi'in ndian tüvi chìnuni ora ni kichi ndiko Cristu

3 Ndyo'o yani, nani kivi ora kà'an
ndi chi'in Ndioo, ìyo yi ña ku'va ndi
ta'vindioo nuu ra cha'a' ndo, ma kua
va'a ña ìyo yi ña ja'a ndi, ti chà'a
ndi kuenda ña nani kivi chìnuni ndo
tiaga ma tu'un Cristu, ta kùuniga
ndo nde'e ndo ma ndian ta'an ndo
ndia.
4 Vati taku maa ndi ora kà'an ndi
cha'a' ndo nuu ma inga ñivi chìnuni
tu'un Ndioo ndian ìyo nani ñuu,
ya'aga sii kùuni ndi ora kà'an ndi
yi nuu na, ti chìto ndi naja kua
jàndeeni ndo ma tundo'o ndè'e ndo
ta naja kua chìnuni va'a ndo tu'un
Ndioo vaji ya'aga ndē'e ndo tuxaan
ini.
5 Ta ndisaa ña'a kùu ña ndaa ña
jàna'a Ndioo nuu ndo, vati ndè'e ra
ña kùu ndo ñivi cha ìyo tu'va ña cha
kùu ki'vi ndo nuu chà'nda ra tiñu,
ti cha'a' ña chìnuni ndo ma tu'un ra
kùu yi ña ndè'e ndo tundo'o vitin.
6 Yakan va va'ani jà'a Ndioo ña
jànde'e ra tundo'o ma ndian jànde'e
tundo'o ndo.
7 Ta ndisaa ndyo'o ndian ndè'e
tundo'o ta chìnuni, ni ku'va Ndioo
ña nindee ndo, indukuni takan ni
ja'a ra yi kuenda ndi ndia. Ta ndisaa
ña'a ni kuu yi ora ni kichi ndiko
ma Racha'nu Jesuu iti' andivi chi'in
kua'a' ndatu ra, ta juuni takan ni
kichi ma tati va'a ña jà'a tiñu nuu
Ndioo chi'in ra ndia.
8 Vati ni kichi ra chi'in na tañu
ñu'ú ndàkoo nditi, ta ni jande'e ra
tundo'o nuu ma ndian töve nàkoto
Ndioo, vati töve jàchi'in na ma tu'un
va'a ña kàtitu'un yo cha'a' Racha'nu
Jesuu, ra kùu chito'o yo.
9 Ta ndisaa ndiakan ndian tüvi
chìnuni, ni janaa Ndioo na, ti ni ti'i
ra na nuu ni nde'e na tundo'o ndisaa
tiempu, ta ikan jan ni jachika ndio ra
na nuu ìyo ma Racha'nu Jesucristu,
ra ya'aga tacha ta ìyo ndatu nuu.
10 Ta takan ni kuu ma ora ni
kichi ra, vati ma ñivi ra indukuni
ni jaka'nu na ra chi'in ndo, ti ndisaa
ndo ya'aga sii ni kuuni ndo ma ora
ikan. Takan ni ja'a ndo, vati chìnuni
ndo ma tu'un Ndioo ña kàtitu'un ndi
nuu ndo.
11 Yakan va nani ora ña kà'an ndi
chi'in Ndioo juuni kà'an ndi cha'a'
ndo ndia. Ta chìkan ndi nuu ra ña
na jandakuu ra ndo ñivi ìñu'u ti maa
ndo kùu ñivi ña kāchin ra. Ta na
jachinu ra chi'in ma ndatu ra ndisaa
ña va'a ña kùuni ndo ja'a ndo, chi'in
ndisaa ma tiñu jà'a ndo cha'a' ña
chìnuni ndo ma tu'un ra.
12 Ta takan kà'an ndi chi'in Ndioo
cha'a' ndo, vati ikan na kuu ndo
ndian jàka'nu ma sivi Racha'nu Jesucristu. Ta na kuu ndo ñivi ìñu'u
jà'a ra ndia, cha'a' ña nì'i ndo ma
ñamani ma Racha'nu Ndioo chi'in
Racha'nu Jesucristu.

2

Ora ni kichi ndiko Jesuu ìyo ndian tüvi ni ja'a ña va'a

1 Ta vitin ndyo'o yani ma ora ni
kichi ndiko ma Racha'nu Jesucristu
ra kùu chito'o yo, ni kuti'vi yo chi'in
ra, ta cha'a' yakan kùu yi ña jànini
ndi ndo,
2 ña koto säma ndo ma kua
chànini ndo, ti ni keta ndian ni
janda'viña'a ma ñivi, ta ni ka'an na
ti kùu na ndian kà'an chi'in tu'un

yu'u Ndioo. Ta juuni ni jana'a na iin tu'un, ta ni jakua'a na ña tāa na nuu tutu ña kàti yi ti cha kīchaa ndiko ma Racha'nu Jesuu. Ta ni kati na ti tutu tāchi ndi kùu yi, vaji töve ña ndicha kùu yi.

3 Yakan va koto kü'va ndo ña na janda'viña'a na ndo, vati antea ña na keta ma kivi ikan, ji'na ni keta kua'a' ñivi ña jàña na iti' Ndioo. Ta tañu na ni keta iin ra'ii ña ìyo kua'a' kuati. Ta rakan ti ni janaa Ndioo ra iti' nuu.

4 Ta ikan jan ni kanita'an ndio ra chi'in Ndioo a ña ií ña ndiso sivi Ndioo ña jàka'nu ma ñivi, ta ndava ni chaa ra ña ni ki'vi ra ta kunandi ra tichi veñu'u ka'nu ma Ndioo, kuenda ña na ka'nda ra tiñu. Ta ikan ni kati ra ña Ndioo ndicha kùu ra, vaji töve ndicha kùu yi.

5 ¿A tüvi chàku'uni ndo ña cha kātitu'in ma tu'un i'ya nuu ndo ora juuni ìyogai chi'in ndo niku?

6 Ta vitin ndyo'o cha chìto va'a ndo niyi kùu yi ña ni jandokuee ma ra kini ikan, koto jà'a ra kichaa ra numini.

7 Vati cha ìyo tu'va ma ña ìyo xe'e tichi chinituni ma ra kini kuenda ña na kichi ra, va vitin ìyo ma ña chàsi ña na kichaa ra. Ta ma ña jàndokuee yi ra vitin, takan endeeni ni ja'a yi nda kati chaa ora ña na tava Ndioo yi tañu ma tiñu jà'a yi.

8 Ta ma ora ni kichi ndio ma ra kini ikan, tajan ni ka'ni ndio ma Racha'nu Jesuu ra chi'in tati yu'uni ra ta chi'in ña tacha ra ma ora ikan. Takan ni ta'an ma ra kini ikan jà'a ma Racha'nu ora ni kichi ra.

9 Ta ma kui'na kuán' ña ni tin-deán' ma ra kini ña ni kichi kuenda ña na ja'a ra yi. Ta ni kichi ra chi'in kua'a' ndatu ka'nu ra ta seña ña ni jànda'viña'a ra ma ñivi.

10 Ta takan kùu yi ña ni ja'a ma ra kini ikan tandi'i nuu ma ña kini chìto ra kuenda ña na janda'viña'a ra ma ndian kuà'an iti' kini nuu ni kuvi na. Yakan ni ta'an na cha'a' ña tüvi nī jachi'in na iti' Ndioo, ta nī kuuni na nde'e ma ña ndaa kuenda ña na kuu kakú na.

11 Ta cha'a' yakan kùu yi ña juuni maa ma Ndioo tāchi ra iin ndatu kini ña na janda'viña'a yi na, ikan na chinuni na ma tu'un vata ña jàna'a yi nuu na.

12 Yakan va ndisaa ndiakan ni tisokuati Ndioo na ña na kuvi na cha'a' ña töve nī kuuni na jachi'in na ma tu'un ndicha, ti java ma ña töve va'a kùu ma ña chàta'ani na ja'a na.

Ndioo kàchin ra ndian ni jakakú ra

13 Yakan va ndyo'o yani ndian kùuni ma Racha'nu nde'e ra, nani kivi ora kà'an ndi chi'in Ndioo ìyo yi ña ka'an ndi cha'a' ndo nuu ra, cha'a' ña maa ra kùu ma ra kāchin ndo antea ña jātuvi ra ma ñuñivi kuenda ña na kakú ndo cha'a' ña kū'ií ndo jā'a ma Tati Ií ra, ta cha'a' ña chìnuni ndo ma tu'un va'a ra.

14 Vati cha'a' ña jāchi'in ndo ma tu'un va'a Ndioo ña kàtitu'un ndi, yakan va ma Ndioo kāchin ra ndo, ikan na kuu ni'i ndo koo ndo chi'in ma Racha'nu yo Jesucristu nuu ya'a ka'nu ta tacha ra.

15 Yakan va ndyo'o yani, na koo va'a ndo ta koto jäña ndo tandi'i tu'un ña jāna'a ndi nuu ndo, ta juuni na ja'a ndo tandi'i ma tu'un ña jàna'a ndi ta tàa ndi nuu ma tutu kuenda ndo ndia.

16 Ta juuni maa ma Racha'nu yo Jesucristu chi'in Ndioo Tatá yo, ra ya'a kùuni nde'e yo, cha chā'a ra tundeeni ra endeeni nuu yo. Ta juuni vitin ndàtu yo ma ña va'a ni kichi iti' nuu cha'a' ma ñamani ña chā'a ra nuu yo.

17 Ta cha'a' ndisaa ña'a, na koo tundeeni ra chi'in anima ndo, ikan na töve sama ndo ña ja'a ndo ta ka'an ndo ma ña va'a ndisaa tiempu.

3

Nuu chìkan Paulu ña na naka'an na Ndioo cha'a' ra

1 Ndyo'o yani, cha'a' nuu ndi'inia chìkan ndi nuu ndo ña na ka'an ndo chi'in Ndioo cha'a' ndi, ikan na kuita kuati ma tu'un cha'a' Jesuu ña kàtitu'un ndi ninii ma ñu'u' ñuñivi, ta na jachi'in na ta na tiñu'u na yi, takua jà'a maa ndo ndia.

2 Ta juuni na ka'an ndo chi'in ra,
ikan na jakakú ra ndi ora chàkunuu
ndi nuu ìyo ndian ya'a kini xini, vati
yüvi ndisaa na chìnuni tu'un Cristu.
3 Vati ma Racha'nu Jesuu iin ra
ndaa kùu ra ti jàchinu ra ma ña
kà'an ra, ta chà'a ra tundeeni ra
kuenda ndo ta kùmi ra ndo, koto
ki'vi ndo ma iti' kui'na.
4 Ta ìyo tundeeni ma Racha'nu
chi'in ndi, ta cha'a' yakan kùu yi
ña chìto ndi ti jà'a ndo ma kua
kātitu'un ndi nuu ndo, ta juuni chìto
ndi ti takan ni ja'a ndo tiá iti' nuu
ndia.
5 Ta na tindee ma Racha'nu ndo ña
na kuuni ga ndo nde'e ndo ma ndian
ta'an ndo, takua kùuni ra nde'e ra
ndo, ta ora ndè'e ndo tundo'o, na
jandeeni ndo takua jāndeeni ma
Racha'nu Cristu.

Ìyo yi ña jatiñu ndo

6 Ndyo'o yani, kàtitu'un ndi nuu
ndo chi'in ndatu Racha'nu Jesucristu
ña na jachiyo ndo ndo xiin ma ndra
yanio ña suchan, ña tüvi kùuni ndra
jàtiñu ndra. Ta ndrakan juuni töve
jàchi'in ndra ma kua jàna'a ndi ña
ìyo yi ña ja'a yo.
7 Ti takua maa ndo cha chìto ndo
ma kua jà'a ndi, ta takan ìyo yi ña
ja'a ndo. Vati ora chīyo ndi chi'in
ndo, tüvi nī chiyo suchan maani ndi,
ti jātiñu ndi.
8 Ta juuni jāta ndi ma ña chāchi
ndi nuu ndo, ti tüvi kùuni ndi kuu
ndi ndian jàtañu nuu ndo. Yakan va
nduva'a kuii ni'i jātiñu ndi nduvi ta
niñuu ma ora ikan.
9 Ma ña ndaa ti ìyo yi ña jakachi
ndo ndi niku, va ndyu'u nī kuuni ndi
ndakan ndi yi nuu ndo. Vati kùuni
ndi jatiñu ndi, ikan na nde'e ndo
takua jà'a ndi, takua ikan ìyo yi ña
ja'a ndo ndia.
10 Ta ora chīyo ndi chi'in ndo, te'en
kātitu'un kachin ndi nuu ndo: Ma
ndian yanio ña tüvi kùuni jatiñu, ta
na tüvi ìyo yi ña ku'va ndo ña kachi
na.
11 Ta chīto ndi ña ìyo ndian yanio
tañu ndo ña tüvi kùuni jatiñu, ta ni
tüvi nànduku na ma tiñu jà'a na vaji
ìyo yi.
12 Yakan va chi'in sivi Racha'nu
Jesucristu, kà'an ndi cha'a' ndisaa
ndiakan, na kicha'a na jatiñu na,
ikan na koo vii na. Vati takan ìyo
yi ña ja'a na, ta kuu ni'i na ña kachi
na.
13 Va ndyo'o yani koto tïsoni ndo
ña jà'a ndo ma ña va'a.
14 Ta tu ìyo ndian ta'an yo ña
tüvi jàchi'in ña kà'an ma tutu i'ya,
na tï'iga ndo kuenda na. Ta na
jachiyo ndo ndo xiin na, ikan na koo
tukanuu nuu na.
15 Va koto küxaani ndo nde'e ndo
nuu na, vati na kundayu'u ndo na ta
jakuninaa ndo na, taku iin yani ndo.

Ma tu'un nuu ndi'inia ña kà'an Paulu nuu na

16 Ta maa ma Racha'nu kùu ra
ña chà'a ña koo vii ñivi. Ta ma
Racha'nu na ku'va ra ña na koo vii
ndo chi'in ta'an ndo ndisaa tiem-
puni. Ta na koo ma Racha'nu chi'in
ndisaa ndo.
17 Yu'u Paulu, tài letra i'ya chi'in
nda'i, ikan na koto ndo ti mai kùu
ma ra tàchi yi nuu ndo. Vati mai
takan tài ma nuu ndi'inia nuu tandi'i
ma tu'un jà'i.
18 Ta ma Racha'nu chito'o yo Jesu-
cristu na ku'va ra ma ñamani ra nuu
ndo. Ta takan na kuu yi. Amén.

Tutu nunuu ña tāa racha'nu Paulu kuenda Timoteu

Paulu, tāa ra tutu i'ya kuenda Timoteu

1 Yu'u, Paulu, tài tutu i'ya kuen-
daun, yo'o Timoteu, ti ma Ndioo
tāchi ra yu'u ña kùi iin ra tatun
Racha'nu Jesucristu, ta na jakui tiñu
kà'an ra, vati Ndioo kùu ma ra
jàkakú yo, ta Jesucristu kùu ma ra
ndàtu yo vitin.
2 Ndicha kuii ña kùu̱n takua kùu
iin rase'i, cha'a' ña indukuni chìnuni
va'a yo ma tu'un Jesucristu. Ta vitin
kùuni̱ ña ma Racha'nu Ndioo Tatá yo
chi'in ma Racha'nu Jesucristu chito'o
yo, na ku'va ra ñamani ra nuu̱n, ta
na kunda'vini ra ñu̱n, ta na ja'a ra
ña na vii koun chi'in animaun.

Paulu, kàtitu'un ra nuu Timoteu ña koto jächi'in ra tu'un vata

3 Ma kua cha jāninī ñu̱n ora kēi
kuà'in ma ñu'u' Macedonia ña na
kindoun ma ñuu Efesu, ta na ka'un
nuu ma ndian jàna'a tu'un vata, ña
na jä'a ga na yi.
4 Ta juuni na ka'un nuu na ña
na vä'a natu'un na ma tu'un ña
töve induku kàa yi takua ña jàna'a
Ndioo, ta juuni na ka'un ña na jä'a
na kuenda naja kua tā'an ma ndian
chīyo tatiempu ndia. Vati ndisaa
yakan jà'a ña endee kànita'an yu'u
na, ti tüvi tìndee yi ña na chìnuni na
ma tu'un kà'an Ndioo, takua kùuni
ra ña koo yo.
5 Ta ma ña kùuni̱ ña na kutunini
ma ñivi kùu ma ña na kùunio nde'o
ta'an yo chi'in ma ña vii vàchi tichi
anima yo, ta na koo va'a yo chi'in ma
chinituni yo, ta na chinuni yo tu'un
ra chi'in ndisaa anima yo.
6 Vati ìyo ndian cha kēsiin iti' i'ya,
ta vitin kìcha'a nàtu'un na tu'un ña
tüvi nda kuenda.
7 Ndiakan kùuni na ka'an kachin
na ma tu'un ley Ndioo nuu ma ñivi,
kàti na, vaji ni juuni ña jàna'a juuni
maa na, na tüvi kùtunini va'a na,
niyi kùuni yi ka'an yi vaji kà'an na
ña tu'un ndicha kùu yi.
8 Vati ndisaa yo cha chìto va'a yo
ti iin ley va'a kùu ma ley Ndioo, tuva
chàtiñu yo yi takua kùuni ra.
9 Yakan va ìyo yi ña koto yo ti
nï'iin ley tüvi ìyo yi kuenda ma
ndian va'a. Ti ma ley kùu yi kuenda
ma ndian kini, ta ma ndian jà'a
kuati, ta kuenda ndian tüvi jàchi'in
ña kà'an yi. Ta juuni kuenda ma
ndian tüvi iñu'u chi'in Ndioo, ta ma
ndian chàtu'un ra, ta kuenda ma
ndian kini xini ta jà'a kuati. Ta ma
ley juuni kùu yi kuenda ndian chà'ni
tatá chi'in ma'á, ta nda ndian chà'ni
inga tuku ñivi ndia.
10 Ta juuni tāchi ra yi kuenda ndra
kì'vi chi'in ñivi ña'a yüvi ñasi'i ndra,
ta ña'a kì'vi chi'in inga ndra'ii, ta
kuenda ndra si'i ndia. Tāchi ra yi
kuenda ma ndian kà'an tu'un vata,
ta ndian chà'a iin tu'un vaji töve
jàchinu na yi, chi'in ndian tìin xe'e
ñivi ta xìko na na inga chiyo. Yakan
va ma ña kùuni ma ley ka'an yi, kùu
yi kuenda ndian jà'a ña kini ña töve
induku kùu yi takua jàna'a Ndioo ña
jà'a na.
11 Vati ma Racha'nu Ndioo, ra ya'a
ga ií, kùu ma ra tāchi yu'u, ña na
katitu'in tu'un ka'nu i'ya nuu kua'a'
ñivi.

Chà'a Paulu ta'vindioo nuu ma Racha'nu Jesuu cha'a' ña kùnda'vini ra ra

12 Yu'u Paulu, chà'i ta'vindioo nuu
ma Racha'nu chito'o yo Jesucristu,
ti chà'a ra ñandei takua ndē'e ra
ña ìyo tundeeni ra chi'i̱n. Yakan
va chā'a ra tiñu nui ña na jatiñui
kuenda ra,
13 vaji chātu'in ra ta kā'an ti'ini̱
chata ra niku. Vati jātakue'i ma
ndian chìnuni tu'un ra ta kānduva'i
ra. Va Ndioo kūnda'vini ra yu'u, vaji
takan jā'i, ti tüvi chìtoi nayi jà'i ma
ora ikan niku, vati takä'an chinuni̱
ma tu'un ra niku.
14 Ta nduva'a kuii ka'nu ñamani
jā'a ma Racha'nu chi'i̱n, ti chā'a ra
ña na chinuni̱ ma tu'un ra, ta juuni

chā'a ra ña na kuunio nde'o ta'an
yo cha'a' ña indukuni kùu yo chi'in
Jesucristu.
15 Yakan va ña ndicha kùu ma
tu'un ña ni ka'in i'ya, ta ndisaa ndo
ìyo yi ña chinuni ndo yi: vati ma
Racha'nu Cristu Jesuu, kīchi ra ma
nuu ñu'u' ñuñivi i'ya, ti kùuni ra
jakakú ra tandi'i ndian ìyo kuati. Ta
tañu ndiakan, ìyo iin yo ìyo ga kuati,
ta rakan kùu yu'u.
16 Ta yakan va ma Racha'nu Je-
sucristu, nduva'a kuii kūnda'vini ra
yu'u, vaji ìyo ga kuati. Ta takan
jàna'a ra nuu ma ñivi naja kua
jàndeeni ra ma ña jà'a na ta jànaa ra
ma kuati na, takua jā'a ra chi'in ora
kīcha'a chìnuni tu'un ra. Ta takan
kuu ni'i na nuu koo na indeeni chi'in
ra, tuva chinuni na tu'un ra ndia.
17 Ta vitin na jaka'nu yo Racha'nu
Ndioo, ra ya'a ka'nu, ra ìyo ndisaa
tiempu, ti juu ra kùu ma Rey
chà'nda tiñu. Vati tüvi ni chaa iin
kivi ña ni kuvi ra. Vaji na küu nde'o
ra va chìto yo ti ìyo ra, ta ìyo kua'a'
chinituni ra. Ta uvanuu Ndioo kùu
ra. Ta takan na kuu yi. Amén.
18 Yo'o se'yu Timoteu, jàya'i tiñu
i'ya nuun, ña na jandeeniun ja'un
ma tiñu chi'in ma ñivi, ta na jana'un
nuu na ma iti' va'a ku'un na, ta na
ja'un yi chi'in animaun, takua kā'an
ma ndracha'nu yanio cha'un ora
kā'an ndra chi'in tu'un yu'u Ndioo.
19 Yakan va na chinuni va'un tu'un
ma Racha'nu chi'in ndisaa chinitu-
niun, vati ìyo ndian töve chìnuni
va'a ma tu'un ra, ta ndākoo na yi.
Ndiakan kùu na takua kùu iin varku
ña kātita'an chi'in yuu, vati tüva
nda kuenda na.
20 Vati takan cha tā'an ma ra
nàni Himeneu chi'in ra nàni Jandu.
Ndrakan tī'i nda'a' ma kui'na, ikan
na kutu'va ndra ti küu ka'an ti'ini
ndra chata Ndioo.

2

Naja kua ìyo yi ña ja'a yo ora kà'an yo chi'in Ndioo

1 Takan kūu ta vitin va ni ka'in
iin tu'un ka'nu nuu ndisaa ndo ña
na ndakan ndo nuu Ndioo, ta na
naka'an ndo ra cha'a' ndisaa ñivi
ñuñivi. Ta juuni na ku'va ndo
ta'vindioo nuu ra, ikan na koo va'a
ndisaa na.
2 Ìyo yi ña ka'an yo chi'in ra cha'a'
ma ndra kùu kalecha'nu, ta cha'a'
ndisaa inga ndra ìyo tiñu chi'in ndra
ndia. Yakan va ìyo yi ña ja'a yo
ndisaa yakan, ikan na tüvi nde'o
tundo'o, ta vii koo yo chi'in tandi'i
ñivio, ti takan kùu koo va'a yo nuu
Ndioo, ikan na kuu yo ñivi iñu'u ta
ndaa.
3 Ta nduva'a kuii va'a ña jà'a yo
takan, ti ma Ndioo ra jàkakú yo, ya'a
chìsii ra ora jà'a yo takan.
4 Vati ma Racha'nu Ndioo kùuni ra
ña na kakú ndisaa ndo, ta kuu koto
ndo ma tu'un ndaa.
5 Vati uvanuu Ndioo, kùu ra ña
takani ìyo, ta juuni uvanuu ra ña
tāchi ra kùu ra ña jàndo'iin ra
yo chi'in Ndioo. Ta rakan kùu ra
Jesucristu, ta kùu ra iin ñivi takua
kùu maa yo.
6 Vati ma Racha'nu Jesucristu,
chā'a ra ña ka'ni ñivi ra, ta na takaa
na ra nuu kruu cha'a' ma kuatio, ti
takan jā'a ra, ikan na kuu kakú yo
nuu ma kuatio. Ta ña'a kùu ma
tu'un ña jāna'a Ndioo nuu yo, ti ma
kivi ña kāchin ra kùu yi.
7 Ta juuni cha'a' rakan kùu yi
ña kāchin Ndioo yu'u, ña kùi iin
tatun ra, ikan na katitu'in ma tu'un
Cristu nuu kua'a' ñivi, nuu ndian
yüvi judíu ndia. Yakan va tüvi
janda'viña'i ndo ti ña ndicha kùu
ma ña kà'in kuenda Cristu, ti ìyo yi
ña jana'i nuu ndian yüvi judíu, ti
ña ndaa kùu yi tu chinuni na tu'un
Cristu.
8 Takan kūu yakan va ndyo'o ndra
kùu ndra'ii, kùuni ña na ndoni'i
ndo nda'a' ndo ora kà'an ndo chi'in
Ndioo ndanikuni ma nuu kàchika
ndo chi'in anima va'a ndo, ta tüvi
kàyuni ndo ta töve kànita'an yu'u
ndo ndia.
9 Ta ma ñivi ña'a, kùuni ña ku'un
vi ja'ma nda'vini ta iñu'u ña tüvi
ya'a ya'vi ndaa. Va chàkuni kanduu
ña jandondacha vi vi, ti ìyo ñivi
ña ya'a jàndovii vi ma ixi xini vi

takua jà'a ma ñivi ña'a ña chùtaka
sukun oro a yuu tacha kuenda ña
jàndondacha vi vi. Ta yüvi takan
ìyo yi ña ja'a vi.
10 Vati kùuni Ndioo ña na koo va'a
vi chi'in ma ña chìnuni vi tu'un ra, ta
chi'in ma ña va'a ña jà'a vi, ti takan
jà'a ma ñivi tìñu'u Ndioo, ta jàka'nu
vi ra.
11 Yakan va ma ñivi ña'a, na taso'o
taxiini vi ma tu'un va'a Ndioo ta na
jachi'in vi ma ña kà'an ra.
12 Ta juuni na tüvi chà'i ndatu
nuu ma ñivi ña'a ña jàna'a vi tu'un
Ndioo nuu ndra'ii, ta ni tüvi va'a ña
ka'nda vi tiñu nuu ndra ndia. Tiá
va'a ña na taxiin kindoo vi.
13 Vati ma Racha'nu Ndioo, ji'na
jātuvi ra ma ra nàni Adán tajan
jātuvi ra ma Eva.
14 Ta yüvi rakan jānda'viña'a
ma kui'na, ti Eva kùu ma ña
jānda'viña'án'. Ta ora jā'a ña ma ña
kā'an Ndioo ña tüvi ìyo yi ña ja'a ña,
kōyoan iin tichi kuati.
15 Va ma ñivi ña'a, kùu kakú vi
tuva ja'a va'a vi ma tiñu Ndioo takua
kùu vi ñivi chàkoo se'e. Vati tu
chìnuni vi ma tu'un Ndioo, ta tu
kùuni vi nde'e vi inga ñivi, ta kuu vi
ndian ií kuenda ra, ta na töve ya'a
ndu vi ma tiñu ña chā'a Ndioo ña
na ja'a vi.

3

Paulu, kàtitu'un ra naja kua ìyo yi ña koo ma ndra ndiso tiñu kuenda Ndioo

1 Ña ndicha kùu ma ña kà'in
chi'in ndo, ti tu ìyo ndra chìnuni
ña chànini kuu ndra iin ndra kuiso
tiñu nuu ñivi chìnuni tu'un Ndioo,
ndicha ña ma tiñu va'a kùu yi ña
kùuni ndra jakuu ndra.
2 Yakan va taku ma ra ndiso tiñu
veñu'u, ìyo yi ña ja'a ra mamaa ña
va'a, ikan küu ka'an ma ñivi chata
ra. Ta ìyo yi ña koo ivanuuni ñasi'i
ra, ta juuni ìyo yi ña kùu ra iin
ra tüvi ya'a ndu ña jà'a ra nï'iin
nakuyi, ta ra kachin chinituni, ta
iñu'u chi'in ndisaa nakuyi. Ta ìyo yi
ña kunda'vini ra ndian tüvi ve'e ña
chaa ve'e ra, ta ku'va ra kindoo na
ve'e ra. Ta ìyo yi ña kuu ra iin ra
kachini xini ña jàna'a va'a ra ndia.
3 Ta na tüvi ìyo yi ña kuu iin ra
ya'a ga chì'i ndixi ta tüvi ìyo yi ña
ndikita'an ra chi'in ndian ya'a tu'va
kànita'an. Vati ìyo yi ña kùu ra iin
ra va'a ña jàndomani ñivi. Ta juuni
tüvi ìyo yi ña kùu ra iin ra ya'a ga
chàta'ani ra nde'e ra xu'un'.
4 Vati ìyo yi ña ka'nda va'a ra
tiñu ma ve'e ra, ta jana'a ra ña na
kandicha ma se'e ra tiñu tàva ra nuu
na, ikan na iñu'u koo na.
5 ¿Vati tu töve chìto yo ka'nda
yo tiñu juuni ma ve'e maa yo, naja
kùunio ka'nda yo tiñu nuu ma ndian
chìnuni tu'un Ndioo?, tuva takan.
6 Yakan va ma ra ndiso tiñu, tüvi
ìyo yi ña kuu iin ra já kī'vi kuenda
Cristu, ti koto jatayi maa ra ra chi'in
ma tiñu ikan, ta tu ja'a ra takan,
juuni kani koyo ra tichi kuati takua
tā'an ma kui'na.
7 Ta juuni ìyo yi ña kuu ra iin
ra iñu'u nuu ma ndian tüvi chìnuni
tu'un Ndioo ndia, vati tu tüvi jà'a
ra yi takan, ni koo tukanuu nuu
ra, ti takan jà'a ma kui'na ña
jànda'viña'án' yo.

Naja ìyo yi ña koo ma ndian chàkoo tiñu ña tìndee na ma ndian chìnuni tu'un Cristu

8 Ta juuni takani ma ndra chìnuni
ña ndiso tiñu ña tìndee ma ndian
chìnuni tu'un Cristu, ìyo yi ña kuu
ndra iin ndra iñu'u. Ta juuni ìyo yi
ña jachinu ndra tu'un kà'an ndra,
ta tüvi kùu ndra ndra chì'i kua'a'
ndixi, ta ni tüvi kùuni ndra ña koo
kua'a' xu'un' ndra ndia, ña tüvi va'a
jàkanaa ndra.
9 Ta chi'in iin chinituni kachin ìyo
yi ña endee chinuni ndra ma tu'un
ndaa ña já jāna'a Ndioo nuu yo.
10 Yakan va ji'na ìyo yi ña ki'o
ku'va ndra, nde'o tuva ndicha ña
jà'a ndra ma tiñu takua kà'an Ndioo
ña jà'a ndra, ta tu va'a jà'a ndra,
tajan kuu koo ndra ma tiñu ikan.
11 Ta ma ñivi ña'a, juuni ìyo yi
ña iñu'u koo vi, ta tüvi ìyo yi ña
ka'an vi chata ma ta'an vi chi'in
tu'un vata, ta tüvi ya'a ndu vi jà'a vi

nï'iin nakuyi, ta kachin koo vi chi'in
ndisaa nakuyi.
12 Ta ma ndra tìndee ma ndian
chìnuni, ìyo yi ña koo uvani ñasi'i
ndra, ta ìyo yi ña kundayu'u ndra
ma ndiakuati se'e ndra chi'in tandi'i
ñivi ìyo ve'e ndra ndia.
13 Vati ma ndra jàkuu va'a ma tiñu
ña tìndee ndra ma ndian chìnuni
tu'un Ndioo, ni keta iin kivi ña ya'a
ni tiñu'u ndisaa ma ñivi ndra. Ta ìyo
kua'a' tundeeni Ndioo chi'in ndra, ta
takan kùu kàtitu'un ndra nuu ma
ñivi, naja kùu chinuni na ma tu'un
cha'a' Jesucristu.

Ma tu'un kachin ña tüvi nàkoto yo niku

14 Chànini̱ ña ku'in kunde'i ñu̱n
numini. Va tu kuyanga kuàchai,
tajan cha'a' yakan, va tàchi̱ ma tutu
i'ya nuu̱n,
15 ikan na kotoun naja kua ìyo
yi ña koo yo chi'in ma inga ndian
chìnuni tu'un Ndioo, ti ñivi Ndioo
ndito kùu yo. Vati ma ñivi Ndioo
kùu ma ndian kùmi ma tu'un ndaa,
ta juuni jàna'a yi nuu inga ñivi ndia.
16 Takan kūu yakan va, ma tu'un
ña tüvi nàkoto yo niku, ndicha ña
cha jàna'a Ndioo yi nuu yo vitin, ta
ma tu'un ikan, nduva'a kuii ka'nu yi:
Racha'nu Ndioo, ndākuu ra iin ñivi,
ta ra va'a kùu ra, kàti ma Tati Ií
Ndioo.
Ta juuni ndē'e ma tati jàkuu tiñu
nuu Ndioo ra.
Ta chītakuati ma tu'un ra tandi'i
ñuu ñuñivi,
ta kua'a' ñivi chīnuni ña kà'an ra,
ta ndāa ra kuà'an ra iti' andivi.

4

Ndian ni jaña ña chìnuni tu'un Cristu

1 Va ma Tati Ií Ndioo, kà'an kachin
va'a yi, ti ma tiempu nuu ni ndi'inia
ìyo ndian ni jaña na ña chìnuni na
ma tu'un Ndioo, vati ni jachi'in ndio
na ma tu'un vata ña jàna'a ndian
tati xaan ña jànda'viña'a yi na.
2 Ta ikan jan ndisaa ndio ma ñivi
ikan, cha'a' ña kùu na ñivi chi'in
uvi nuu ña chànini, ndian jàna'a na
mamaa tu'un vata, ta tüva kachin
chànini na, ta tüva kanuu na ja'a na
kua'a' ma ña kini.
3 Ta ma ndian jà'a takan ti tüvi
chà'a na ña tànda'a ma ñivi chìnuni
tu'un Ndioo, vati iin kuati kùu yi
kuenda na, kàti na. Ta juuni kàti na
ña ìyo sa'an ña küu kacho, vati iin
kuati kùu yi ndia. Va yu'u kàti̱ ña
tüvi va'a ma ña jàna'a na, ti maa ma
Racha'nu Ndioo, jātuvi yi kuenda
ña kachi yo ndian chìnuni ta chìto
ma tu'un ndaa yi. Ta cha'a' ndisaa
ña nì'o nuu ra ìyo yi ña ku'va yo
ta'vindioo nuu ra cha'a' yi ndia.
4 Yakan va cha chìto yo ti ndisaa
ma ña jà'a Ndioo ña va'a kùu yi.
Ta nï'iin nakuyi küu ka'an yo ña na
vä'a yi, tuva chà'a yo ta'vindioo nuu
ra ora nì'o yi,
5 ti chi'in tu'un Ndioo jà'ií ra nuu
yi ora kà'an yo chi'in ra cha'a' yi.

Iin ra jàtiñu va'a kuenda ma Racha'nu Jesucristu

6 Takan kūu yakan va tu jàna'a
va'un ma tu'un ndaa i'ya nuu ma
ndian kùu yanio ta chìnuni va'un yi,
ni kùu̱n iin ra jàtiñu va'a kuenda ma
Racha'nu Jesucristu, ti ni tindee yi
ñu̱n cha'a' ña tāndikun va'un ma iti'
ña jàna'a yi ñu̱n.
7 Va tüvi va'a ña jàchi'un ma tu'un
vata ña kà'an kua'a' ma ndian ìyo
ma ñuñivi i'ya, ti tüvi nda kuenda yi.
Tiá va'a ña na jaka'nu̱n ma Racha'nu
Ndioo ta ja'un naja kua kà'an ra.
8 Ndicha va'a ti ma tiñu jà'a yo
ña jàndoni'o ma kuñu yo ìyo nuu
chàtiñu yi va kuenda vitini, va tu
jà'a yo ma tiñu Ndioo ta jàka'nu yo
ra, va'aga yi kuenda yo, ti tìndee yi
yo ma ñuñivi i'ya vitin, ta juuni ni
tindee yi yo ora koo yo chi'in Ndioo
endeeni ma tiá iti' nuu ndia.
9 Ndicha kuii ti tu'un i'ya ña ndaa
kùu yi, ta ìyo yi ña taso'o va'a ndisaa
ndo yi.
10 Ta cha'a' yakan kùu yi ña jàtiñu
yo ta ndè'o tundo'o jā'a ñivi kàti'ini
chata yo, vati ìyo ma tundeeni ma
Ndioo ndito chi'in yo ta chìnunio
ña ndicha ña ni jachinu Ndioo ma

kua kāti ra nuu yo. Vati rakan ni tindee ra tandi'i ñivi, va tiaga kua'a' ni tindee ra ma ndian chìnuni ta ni jakakú ra na, ikan na koo na endeeni chi'in ra.

11 Ta ndisaa tu'un i'ya, ìyo yi ña ka'un ta jana'un yi nuu na.

12 Na jana'un nuu ma ñivi ña na tiñu'u na ñuu̱n vaji ra tivaani kùu̱n. Va na jana'un nuu na ma kua ìyoun chi'in ma ña jà'un ta chi'in ma tu'un kà'un ma iti' va'a kuà'un. Ta juuni na kuuniun nde'un na, ta na kùu̱n iin ra ña töve jà'a kuati, ta na chìnuniun tu'un Cristu chi'in ndisaa animaun ta chinituniun ndia. Takan koun, ikan na kuu nde'e na ñu̱n, ta tandikun na iti' kuà'un.

13 Va takua yu'u juuni kuyangai tiá ma iti' te'en, ta yo'o na jakua'un ma tu'un Ndioo nuu ka'iin ti'vi ma ndian chìnuni, ta na kundayu'u va'un na ta jana'un ma iti' ku'u̱n na ndia.

14 Na jakuendaun ma ndatu ña chā'a Ndioo nuu̱n ora jūndii ndracha'nu ndiso tiñu veñu'u nda'a' ndra xiniun takua kùuni ma Racha'nu Ndioo, koto näaniun yi.

15 Takan kūu yakan va na taso'o va'un ma tu'un já chinu kà'in i'ya, ikan na nde'e ma ndian chìnuni naja kua ndìkun va'un ma iti' Ndioo, takua ikan ìyo yi ña ja'a na ndia.

16 Ta na ja'a va'un kuenda nuu̱n chi'in ma tu'un jàna'un ma iti' kuà'un nuu ma ndian chìnuni. Ta koto jäñaun ma ña va'a ña jà'un ndia, vati tu ja'un ma takua kùuni Ndioo, ni kakuu̱n. Ta juuni ni kakú tandi'i ma ndian jàchi'in ma tu'un Ndioo ña kà'un ndia.

5

Paulu kàtitu'un ra naja kua ìyo yi ña koo yo chi'in ma ndian chìnuni

1 Koto kä'un yu'u ma ndracha'nu, vati tiá va'a ña viviini kà'un chi'in ndra ora chùnda yu'u̱n ndra, ti ìyo yi ña tiñu'u̱n ndra takua tiñu'u̱n iin tatáun. Ta juuni na vii ka'un chi'in ma ndra tivaa, vati ìyo yi ña tiñu'u̱n ndra takua tiñu'u̱n iin ra kùu yaniun.

2 Ta ma ñivi ña'a cha'nu, juuni ìyo yi ña tiñu'u̱n vi, ta kuuniun nde'un, vi takua kùuniun nde'un ma ma'á maun. Ta juuni ìyo yi ña tiñu'u̱n ma ñivi ña'a yoko, ta kuuniun nde'un vi, takua kùuniun nde'un ma ñivi ña'a ta'un ndia. Yakan va na ja'un mamaa ña va'a chi'in na.

3 Na tindeun ma ñivi ña'a ña kìndoo nda'vi tu tüvi ìyo ndian tìndee vi.

4 Vati tu ma ñivi kìndoo nda'vi ìyo se'e vi a se'e yani vi, ndiakan ìyo yi ña koo tu'va na ña tindee na vi, takua kūmi vi na ora kūu na ndiakuati, ti ñivi maa na kùu vi. Yakan va ora jà'a yo te'en, nduva'a kuii chìsii ma Racha'nu Ndioo nde'e ra yo, ti ña va'a kùu yi.

5 Va ma ñivi ndicha ña kìndoo nda'vi ta ma'iin, endee kà'an nda'vi vi ta ndàtu vi nda'a' ma Racha'nu Ndioo nduvi ta niñuu, ti chìto vi ña ni tindee ra vi.

6 Vati tu ma ña'a ña kìndoo nda'vi jà'a ña naja kua kùuni maa ña, ma yakan kùan takua kùu iin ña tüva ndito kuenda ma Racha'nu Ndioo, vati nàndukuan naja jàka'nuan juuni maa ña, ta tüvi jàka'nuan Ndioo.

7 Yakan va na jana'un ndisaa tu'un va'a i'ya nuu na, ikan na ja'a na ma ña va'a ndia, ta takan küu nani'i ma ñivi ña kà'an na chata na.

8 Vati ma ndian tüvi nàkanini cha'a' ña tìndee na ma ñivi na, ta ni töve nàkani iti' na cha'a' ma ñivi na ña ìyo tichi ve'e na, ndiakan cha jāña na ña chìnuni na ma tu'un Ndioo jà'a ma kuati na, ti tiaga kini kùu ma anima na kua ma anima ndian töve chìnuni.

9 Va kùu nakuisoun sivi ma ñivi kindoo nda'vi tu cha chinu vi uni xiko kuiya ta iti' nuu. Ta tu chīyo uvani ii vi ndia.

10 Ta tu kùu vi iin ñivi ña kà'an va'a ma ñivi chata, cha'a' ña kùnda'vini vi ma ñivi chàa ma nuu ìyo ve'e vi. Ta juuni tu jakua'nu va'a vi ma se'e vi ndia, ta nakata vi cha'a ma ndian chìnuni ña chaa ve'e vi, ta takan jàna'a vi ti tìñu'u vi na. Ta juuni tu tindee vi ma ndian ndè'e tundo'o, ta chìtu'un vi cha'a' ma tiñu va'a ña ìyo yi ña ja'a vi ndia.

11 Ta tu ìyo ñivi yoko ñivi kìndoo
nda'vi, tüvi ìyo yi ña nakuisoun sivi
vi. Vati ni keta iin kivi ña ni kuuni
ndiko vi tanda'a vi chi'in inga ra'ii,
ta ikan ni jaña ndio vi ña jà'a vi tiñu
kà'an Cristu,
12 ikan kùu yi ma nuu koyo ndio vi
tichi kuati cha'a' ña jāña vi ña jà'a vi
ma tu'un chā'a vi nuu Cristu.
13 Vati juuni ya'a chàta'ani ndio
vi kakunuu vi ta ve'e ta ve'e ma
ñivi, ta ndakuu suchan ndio vi, ta
yüvi yakani kùu yi, ti kìcha'a ndio vi
nàtu'un vi tu'un vata chata ma ñivi.
Yakan va ikan kùu ma nuu kì'vi ndio
vi tichi ndisaa tuxa'ini, ta nàtu'un vi
tu'un ña tüvi ìyo yi ña ka'an vi.
14 Ta cha'a' yakan kùu yi ña kùuni̱
ña na koo ndiko ma ii ma ñivi ña'a
yoko ña kìndoo nda'vi, ta tanda'a
ndiko vi, ikan na koo ndiko se'e vi ta
kumi va'a vi na chi'in ma ii vi ndia.
Ta cha'a' yakan kùu yi ña na küu
ka'an ti'ini ma ñivi xaani nde'e nuu
vi chata vi, ti ma tiñu va'a jà'a vi.
15 Takan kàti̱ chi'in ndo, ti ìyo
ma ñivi ña'a ña cha jāña vi ma iti'
Ndioo, ta tāndikun vi kuà'an vi iti'
kuà'an ma kui'na.
16 Ta tu ìyo iin ña'a a iin ra'ii
chìnuni tu'un Cristu, ta tichi ve'e vi
ìyo iin ña kìndoo nda'vi, na tindee
vi ña, ikan tüva kua'a' tiñu ìyo yi ña
ja'a ma inga ndian chìnuni chi'an.
Vati ma ndian chìnuni va'a ga ña na
tindee na ma ñivi kìndoo nda'vi ña
tüvi ni'iin ñivi.
17 Ta ma ndracha'nu ña ndiso tiñu
nuu ma ndian chìnuni, ìyo yi ña
nduva'a kuii tiñu'u ma ñivi ndra.
Va ìyoga yi ña tiñu'u na, taku ma
ndracha'nu kàtitu'un tu'un Ndioo, ta
jàna'a ndra yi nuu ma ñivi.
18 Vati ma tutu Ndioo, te'en kà'an
yi:
"Na tüvi ìyo yi ña ti'o xikima yu'u
ma kiti jàna yo ora jàtiñu ri." Ta
juuni ìyo inga tu'un ña kà'an ma
tutu Ndioo: "Ma ra jàtiñu, ìyo yi ña
ni'i ra ma ya'vi ra ndia."
19 Tu tisokuati iin ñivi chata iin
racha'nu ndiso tiñu ndian chinuni
nuu̱n, koto jächi'un yi. Tiá va'a ña
na jachi'un yi tuva kà'an uvi a uni
ta'an na yi nuu̱n.
20 Ta ma ndra tüvi kùuni jaña ña
jà'a ma kuati, tiá va'a ña na ka'un
nuu ndra ma nuu ka'ìin ti'vi tandi'i
ma ñivi Ndioo, ikan na yu'vi ma ñivi
Ndioo, ta tüvi jà'a na takua jā'a ndra.
21 Yakan va yu'u Paulu, kà'in
chi'un ndava nda nuu Ndioo chi'in
Racha'nu Jesucristu chi'in tandi'i tati
jà'a tiñu nuu Ndioo ña kāchin ra, ña
na ja'a va'un ma ña kà'in chi'un, ta
inuuni nde'un ma ñivi ora jà'un yi.
22 Ora ni kachiun ñivi ña ni koo
tiñu kuenda Ndioo, koto jündiun
nda'un chata nda ndian ni kuuni, tu
tüvi nàkanini va'a ji'naun ña ni ja'un
yi, ikan na töve kosoun kuati ña jà'a
inga na. Yakan va na ja'un kuenda
nuu̱n, koto ki'viun tichi nda kuati ni
kuuni.
23 Ta taku maun ña ya'aga nu-
uni ku'vi tichiun, na kö'un mamaa
takuini, ti juuni ìyo yi ña ko'un ita'vi
ma vinu, ikan na ndova'un nuu ma
kue'e ña jà'a ña ku'vi tichiun.
24 Ta ìyo uvi uni ndian jà'a kuati,
ña numi kuiini chà'a yo kuenda ña
ìyo kuati na, ti chìto yo ma ña jà'a na
antea ña chaa ma kivi ña ndòndaa
yi. Va ìyo ndian jà'a kuati, ña tüvi
numini chà'a ma ñivi kuenda yo jā'a
yi, ti ya'a xe'e ìyo yi. Va ni chaa iin
kivi ña ni koto ndi'i yo yi.
25 Ta juuni kùu yi, ña tu ìyo ma
ndian jà'a iin tiñu va'a, numi kuiini
chà'a yo kuenda tu ma tiñu va'a kùu
yi. Va ìyo ma ndian jà'a tiñu töve
va'a, ta tüvi numi chà'a yo kuenda,
va chìto yo ña ni chaa iin kivi ña ni
koto ndi'i ma ñivi yi vaji ya'a xe'e ìyo
yi ndia.

6

1 Ta tandi'i ndian chìnuni tu'un
Cristu ndian kùu musu, ìyo yi ña
tiñu'u va'a na ma ndian kùu chito'o
na ña chà'nda tiñu nuu na, ikan
ma chito'o na küu ka'an ti'ini na
chata ma Racha'nu Ndioo, ta chata
ma tu'un ra ña jàna'a yo ndia.
2 Ta tu ìyo iin ma ndian kùu musu
ta ma chito'o na iin ndian chìnuni
tu'un Ndioo kùu na, koto jäña na
ña tìñu'u na na, ti indukuni ndian

chìnuni tu'un Ndioo kùu na ndia. Vati ma ña ìyo yi ña ja'a na kùu yi ña na tiñu'u ga na na ta jatiñu ni'iga na kuenda na, vati juuni yani na ndian chìnuni kùu na ndia. Yakan va, ndisaa tu'un i'ya ìyo yi ña jana'un ta katitu'ṵn yi nuu na.

Ma ña va'a ndicha ni ni'o cha'a' ña chìnuni va'a yo tu'un Ndioo

3 Tu ìyo nda ndian jàna'a iin tu'un ña tüvi indukuni kà'an kua kà'an ma tu'un ma Racha'nu Jesucristu, ta juuni töve indukuni kà'an kua ma tu'un ndaa ña chìnunio,
4 ndisaa ma ndiakan mamaa ndian kutayini kùu na, ti tüvi chìto na nï'iin nakuyi. Ta juuni na küu natu'un va'anio chi'in na, ti endee kànita'an yu'u na, ti tüva indukuni chànini ndio na kua chànini, ta juuni kìcha'a na tixii na ta ka'an ti'ini na chata ma ñivi, ti tüva ìyo tundeeni na chi'in ma ñivi, ti siin siin chànini na.
5 Ta ma kuati ikan, tüvi nda ora ni chinu yi, ti ma ñivi ikan, kùu na takua kùu ma ndian tivi xini, vati tüvi chìto na ma tu'un ndaa, ta jà'ani na ña chìnuni na tu'un Ndioo kuenda na ndokuika na jà'a yi. Yakan va va'a ga ña na tüva ga tita'un chi'in na.
6 Ndicha va'a ña kùu kua'nu yo chi'in ma ña chìnunio tu'un Ndioo, va tu sii kùunio chi'in ma ndatiñu ña ìyo nuu yo.
7 Vati ora kāku yo ma ñuñivi i'ya, tüvi nī kichaa inga nakuyi chi'o, ti sokaanio kāku yo. Ta indukuni ni ta'an yo ma ora ni kuvi yo, ti tüvi ni kunda'a yo nï'iin nakuyi ko'o ndia.
8 Ti tuva cha ìyo ma ña kacho ta ìyo ma ja'ma ku'un yo, tiá va'a ña na sii kuunio chi'in yakani.
9 Va ma ndian kùuni ndokuika, tia numini kòyo na tichi ma kuati. Ta ikan kùu ma nuu koyo na tichi xayu ma kui'na jà'a ma ña kùuni na koo tiá ndatiñu na. Ta juuni maa yi kùu yi ña jande'e yi tundo'o na, ta ni janaa yi na tiá iti' nuu ndia.
10 Ti tu ya'aga kùuni yo ma xu'un', ikan kìcha'a ma kuati ka'nu ña jà'a yo, ti numini kìcha'a yo kèsiin yo ma iti' Ndioo jà'a ña tixin yo. Ta ikan kùu ma nuu juuni maa ndio yo jànde'o tundo'o ma anima yo.

Ma tiñu va'a jàkuu ma ndian chìnuni ma tu'un va'a Ndioo

11 Yakan va yo'o Timoteu, ra jàkuu tiñu nuu Ndioo, koto näkaniun ja'un takua jà'a ma ndiakan, ti na ku'ṵn ma iti' ndaa ña kuà'an Ndioo, ta na jaka'nṵn ra ta na chinuni va'un ma tu'un ra chi'in ndisaa animaun, ta na kuuniun nde'un inga ñivi, ta na jandeeniun ña jà'a na chi'un, ta na kùṵn iin ra ya'a vita anima ndè'un na ndia.
12 Ta na jandeeniun chìnuniun tu'un Ndioo, ikan na ni'un ma nuu koun endeeni chi'in ra, ti takan kùuni ra ña na ja'un. Ti kāchin ra ñṵn ma ora kātitu'ṵn yi nuu ka'ìin ti'vi kua'a' ndian kùu testigu ña chīnuni va'un ma tu'un ra.
13 Yakan va ndava nda nuu Ndioo, ra chà'a kivi koo ndito ndisaa ma ña ìyo ñuñivi, ta ndava nda nuu Jesucristu, ra juuni kātitu'un ma tu'un ndaa nuu Ponciu Pilatu tatiempu,
14 kàtitu'in nuṵn ña na jachi'un ta na ja'un ma tiñu kà'in ña jà'un, ta koto jäñaun ña jà'un yi, ikan na nï'iin na küu ka'an na chataun nda ora. Vati endeeni ìyo yi ña ja'un yi nda kati ni chaa ora ña ni kichaa ndiko ma Racha'nu Jesucristu, ra chito'o yo.
15 Vati ma Racha'nu Ndioo ni ja'a ra ña ni kichaa ndiko ra ma nda ora kùuni maa ra. Ta uvanuu ma Racha'nu kùu ra ma ra na jaka'nu yo, ti ra chà'nda tiñu ninii ñuñivi kùu ra. Ta juuni kùu ra Rey kuxini nuu ndisaa rey, ta chito'o ndisaa ndracha'nu ndia.
16 Uvanuu rakan kùu ma ra takani ìyo, ta ìyo endeeni, ta ìyo iin nuu endee tacha kàa, nuu nï'iin yo küu jayatin yo yo. Ta juuni nï'iin yo takä'an nde'e ra, ta ni küu nde'o ra ndia. Yakan va na jaka'nu yo ra endeeni cha'a' ña endeeni kùu ra iin ra ìyo ndatu. Ta takan na kùu yi. Amén.

17 Ta na katitu'ṵn nuu ma ndian
kuika ña ìyo ma ñuñivi i'ya, ña koto
jändotayi yi na chi'in ma ña ìyo nuu
na, ta ni chi'in ma xu'un' ña ìyo nuu
na ndia, vati ma xu'un' na numini
ni ndi'i yi. Tiá va'a ña na kundaanio
ma Racha'nu Ndioo, vati maa ra kùu
ma ra chà'a tandi'i ma ña ìyo nuu
yo, ikan na sii kùunio chi'in yi.
18 Ta juuni na katitu'ṵn nuu ma
ndian kuika, ña na ja'a na mamaa
ña va'a ta na koo va'a na jà'a ma
tiñu va'a jà'a na. Ta juuni ña na tüvi
kuu xii na chi'in ma ndatiñu ìyo nuu
na, ti na tindee na inga ma ndian
kùmani yi nuu ndia.
19 Vati tu ja'a na takan, ni ndakuu
yi iin ya'vi ña chà'a Ndioo nuu
na ña kùndee yi na endeeni, ta
juuni ndiakan kùu ni'i ña na koo na
endeeni chi'in ra ndia.

Ma tu'un nuu ndi'inia ña ìyo yi ña ja'a Timoteu

20 Yo'o Timoteu, kùuni̱ ña na ja'a
va'un ma tiñu Ndioo ña kàti'tu'in
nuṵn. Ta koto jächi'un ma tu'un
vata ña kà'an ñivi ñuñivi ña tüvi
nda kuenda, ta ni ma tu'un ña vii
kà'an yi kùunio, va tu'un vatani kùu
yi.
21 Vati ìyo ma ndian kà'an ma
tu'un te'en, ta kùuni na ti nduva'a
kuii chìto na, kùuni na. Va töve.
Ta java kèsiin na ma iti' Ndioo, ta
tüva chìnuni na ña kà'an ra. Ma
Racha'nu Ndioo, na ku'va ra ña na
koo ma ñamani ra chi'un. Ta takan
na kùu yi. Amén.

Tutu uvi ña tāa racha'nu Paulu kuenda Timoteu

Paulu tàa ra tutu i'ya kuenda Timoteu

1 Yu'u Paulu, tàchi̱ tutu i'ya nuu̱n,
yo'o Timoteu, vati maa ma Racha'nu
Ndioo, chā'a tiñu nui ña na kui tatun
ma Jesucristu, ti takan kùuni Ndioo
ña na ja'i. Yakan va, cha chìto yo,
ti maa ra chā'a ra tu'un ña na koo
ndito yo endeeni chi'in Jesucristu.
2 Ta cha'a' yakan kùu yi ña
tàchi̱ ma tutu i'ya nuu̱n, ti kùuni̱
nde'i ñu̱n takua kùuni̱ nde'i iin ra
se'e mai. Ta juuni kùuni̱ ña na
ku'va ma Racha'nu Ndioo Tatá yo,
chi'in chito'o yo Racha'nu Jesucristu
ñamani ra nuu̱n. Ta na kunda'vini
ra ñuu̱n, ikan na koo viun kuenda
ra.

Paulu kàtitu'un ra nuu Timoteu naja kua ìyo yi ña ja'a ra, ikan na koto ma ñivi ña ñivi Jesucristu kùu ra

3 Nani kivi ora chà'i ta'vindioo
nuu ma Racha'nu Ndioo, endee
chàku'uni̱ ñu̱n, ta nàka'in ñu̱n nuu
ra ndia, vati jàka'nu va'i Ndioo
chi'in chinituni ndai takua jāka'nu
ma ndian kūu ñivi̱, ndian chīyo
tatiempu ra ndia.
4 Ta juuni ya'a chàku'uni̱ naja
kua chākuu̱n ma ora kēsio, cha'a'
ña kùuniun nde'un yu'u. Va vitin
ya'aga kùuni̱ ndikoi kunde'i ñu̱n,
ikan na sii kuuni̱.
5 Yakan va chàku'uni̱ naja kua
ya'a chìnuniun ma tu'un Ndioo. Ta
juuni chàku'uni̱ ña ji'na kuii ma
pe'un Loida chi'in ma ma'un Eunice,
kùu ma ñivi kīcha'a chìnuni. Ta
juuni chìtoi ña yo'o kùu̱n iin ra ya'a
chìnuniun ndia.
6 Yakan va jànini̱ ñu̱n ña na
kuàtiñu va'un ma ndatu ña chā'a
Racha'nu Ndioo nuu̱n ora jūndii̱ ma
nda'i xiniun niku.
7 Ti ma Racha'nu Ndioo, chà'a ra
ma Tati Ií Ra nuu yo kuenda ña
na jäyu'vio yo, ikan na jandeenio ta
kuunio nde'o ma ndian ta'an yo. Ta
juuni chà'a ra ña na ja'a yo kuenda
nuu yo chi'in ma ña jà'a yo ndia.
8 Yakan va koto kükanuu̱n ña
kàtitu'u̱n ma tu'un ma Racha'nu
chito'o yo nuu ma ñivi. Ta juuni
koto kükanuu̱n yu'u cha'a' ña indii̱
ma tichi vekaa cha'a' ma tiñu jà'i
kuenda Racha'nu. Yakan va na
jandeeniun ñu̱n cha'a' ma tundo'o
nde'un ña kàtitu'u̱n ma tu'un va'a
Ndioo. Vati ma Racha'nu Ndioo cha
chā'a ra ndatu ra nuu̱n.
9 Ta juuni maa ra kùu ra ña jākakú
ra yo, ta kāchin ra yo ña na ií koo yo
chi'in ra. Vati ma Racha'nu Ndioo,
na tüvi nī jakakú ra yo cha'a' nï'iin
tiñu ña jà'a yo kuenda ra, ti jā'a ra
yi, vati takani cha chānini ra jà'a ra
yi takan niku. Ta antea ña jātuvi
Ndioo ma ñuñivi i'ya kāchin ra yo
ña na kuu yo ndian ñivi Jesucristu,
ta cha'a' rakan kùu yi ña chā'a ra
ñamani ra nuu yo.
10 Ta juuni Ndioo jàna'a ra nuu
yo naja kua kùuni ra nde'e ra yo
cha'a' Racha'nu Jesucristu, ora kīchi
jàkakú ra yo nuu ma kuati. Ta
juuni ra kùu ra ña jāndi'i ra nuu ma
ndatu, ña jà'a ña na kuvio. Yakan va
chi'in ma tu'un va'a kà'an ra kùu yi
ña tàvani'i ra nuu ndichin ña na koo
ndito yo endeeni. Ta cha'a' yakan
kùu yi ña tüva ni kuvio cha'a' ña
chìnuni yo ma tu'un ra.
11 Takan kūu yakan va maa ma
Racha'nu Ndioo kāchin ra yu'u, ta
chā'a ra tiñu nui ña na kui tatun ra
kuenda ña na jana'i ta katitu'in ma
tu'un va'a cha'a' ra nuu ma ndian
yüvi judíu ndia.
12 Ta cha'a' yakan kùu yi ña ya'a
ndè'i tundo'o. Va ni tüvi kukanui
cha'a' yi vaji takan kùu yi, vati chìtoi
yo kundeeni̱, ta juuni cha chìto va'i
ña, rakan ni kumi va'a ra yu'u chi'in
ndatu ra endeeni, nda ora ni chaa
kivi ña ni kichaa ndiko ra.
13 Yakan va na ja'un takua
kātitu'in nuu̱n, ikan na chinuni
va'un ma tu'un Ndioo, ta kùuniun
nde'un inga ñivi ndia. Vati ñivi

Racha'nu Jesucristu kùụn.
14 Ta na kumi va'un ma tu'un va'a
ña chā'a ma Tati Ií Ndioo nuụn ña
na ja'un, vati juuni ìyo yi chi'in yo
ndia.
15 Ta juuni cha chìto va'un naja
kua kūu yi ña ndākoo ma'iin ma
ndian chìnuni ña kīchi iti' ñu'u' Asia
yu'u. Ta tañu ndiakan ìyo ndra nàni
Figelu chi'in Hermógenes.
16 Ta na kunda'vini Ndioo ma
Onesíforu, chi'in ndisaa ma ñivi ìyo
ve'e ra. Vati kua'a' cha'a' kīchi ku'va
ra tundeeni yu'u ma tichi vekaa i'ya,
ta ni tüvi nī kukanuu ra cha'i, vaji
indiị ma tichi vekaa.
17 Ta rakan, na tüvi nī ja'a ra takua
jā'a ma inga na ti ma ora kīchaa
ra ma ñuu Roma, numini kīcha'a ra
nànduku ra yu'u, nda kati nāta'an
ra yu'u.
18 Yakan va na kunda'vini ma
Racha'nu ra ora ni kichi ndiko ra
ña ni jandondaa ra kuati ma ñivi.
Ta cha chìto va'un, yo'o Timoteu,
naja kua tīndee ma Onesíforu yo ora
chīyo yo ma ñuu Efesu niku.

2

Paulu kàtitu'un ra naja kua ìyo yi ña koo va'a iin ra kùuni kuu jandaru Jesucristu

1 Ta yo'o Timoteu se'yu, na jandee-
niun ña koo va'un chi'in ma ñamani
ña chā'a ma Racha'nu Cristu Jesuu
nuụn.
2 Ta ndisaa ma tu'un ña kātitu'in
nuụn ma nuu ka'ìin kua'a' testigu,
ìyo yi ña katitu'ụn yi nuu ma ndian
chìnuni va'a, ta ndiakan na koo tu'va
na ña jàna'a ndiko na yi nuu inga
ñivi.
3 Yakan va ora ndè'un tundo'o
cha'a' ma tiñu jà'un kuenda ma
Racha'nu Jesucristu, ìyo yi ña jan-
deeniun, takua jàndeeni ma ndra
jandaru ora ndè'e ndra tundo'o
cha'a' ma tiñu jà'a ndra.
4 Vati ndisaa ma ndra kùu jan-
daru, na küu ki'vi ndra jà'a ndra
inga tiñu, ti ìyo yi ña koo tu'va
ndra kuenda ma ra chà'nda tiñu
nuu ndra, ikan na sii kùuni ra cha'a'
ma tiñu jà'a ndra kuenda ra.
5 Ta juuni takan kùu yi chi'in ma
ndra chàsiki, tuva tüvi chàsiki va'a
ndra takua ìyo yi ña kusiki ndra na
küu jakanaa ndra tüva töve chàsiki
ndra tava kà'an yi nuu ma tutu kua
ìyo yi ña ja'a ndra yi.
6 Taku ma ndra jàtiñu nuu ni kava
iin ndatiñu ndra, ìyo yi ña jatiñu
ji'na ndra, tajan chàa ndio ma kivi
ña keta ma ndatiñu ndra.
7 Ta nakaniniun cha'a' ma tu'un
kà'in chi'un, ta maa ma Racha'nu Je-
sucristu ni ja'a ra ña na kutuniniun
ndisaa yi.
8 Yakan va na kuku'uniun ma
Racha'nu Jesucristu, vati juuni ñivi
ma Rey David kùu ra ndia. Ta juuni
Jesucristu ikan kùu ra ña nātaku
ndiko ra tañu ñivi ndií. Ta tu'un va'a
ikan kùu ma ña kàtitu'in.
9 Ta vitin cha'a' ña kàtitu'in ma
tu'un Jesuu nuu ma ñivi kùu yi ña
ya'a jànde'e na tundo'o yu'u, takua
jànde'e na tundo'o iin ra kini. Yakan
va vaji indiị vekaa ta ndikuin ña
ndè'i tundo'o, va ma tu'un Ndioo na
küu kasi nï'iin na yi.
10 Yakan va yu'u nduva'a kuii
jàndeeniị vaji ndè'i tundo'o, vati
kùuni nde'i ña ma ndian kāchin
Ndioo, ta kùuniị ña na ni'i na nuu
kakú na jà'a Jesucristu, ikan na koo
va'a na chi'in ra nuu ìyo ña tacha ra
nani kivi.
11 Yakan va ìyo yi ña chinunio ma
tu'un i'ya, vati ña ndicha kùu yi:
Tu chì'o chi'in ma Racha'nu Cristu,
juuni ni ni'o nuu koo ndito yo chi'in
ra ndia.
12 Ta tu jàndeenio ña ya'a ndè'o
tundo'o cha'a' ña jàtiñu yo
kuenda ra,
juuni ni ka'nda yo tiñu chi'in ra ma
nuu chà'nda ra tiñu ndia.
Ta tu kàtio ña töve nàkoto yo ra,
ta juuni ni kati ra ña töve nàkoto ra
yo ndia.
13 Ta vaji jàña yo ña chìnunio ma
tu'un ra,
va rakan endee tüvi jàña ra ña kùu
ra takua kùu ra.
Vati na küu jaña ra ña jà'a ra ma
tu'un chā'a ra nuu yo.

Timoteu, kùu iin ra jàkuu tiñu kuenda Cristu

14 Yakan va na jakuku'uniun na
ña tu kùuni na koo va'a na kuenda
Ndioo, na tüvi ìyo yi ña kanita'an
yu'u na cha'a' ma tu'un ni kuuni,
ti na tüvi nda kuenda yi. Vati
ma ora jà'a na takan, jàkanuu ndio
ma chinituni ma ndian tàso'o yi, ta
ndàkoo ndio na iti' va'a kuà'an na.
15 Yakan va na nandukṵn naja kua
jàtiñu va'un kuenda Ndioo, ikan na
kichi siini ra chi'un, ta katitu'ṵn ma
tu'un ndaa nuu ma ñivi. Takan ìyo
yi ña ja'un yi, ikan na tüvi kukanuṵn
ora ni nde'un ra.
16 Ta koto jächi'un ma tu'un vata
ña kà'an ma ñivi, ti na tüvi nda
kuenda yi. Vati ma ndian chàta'ani
ja'a takan, tiaga ki'vi na jà'a na ma
ña kini ña tüvi va'a kuenda Ndioo.
17 Ta ma tu'un vata ña jàna'a na
kua kuita kuati yi nuu ma ñivi takua
kuàndita iin kue'e xaan ña ìyo kuñu
yo, ta kùu yi kuvio ja'a yi. Ta tañu
ma ndian jàna'a ma tu'un vata ikan,
uvi ndra nàni Himeneu chi'in Filetu.
18 Vati ndrakan jāña ndra ña
chìnuni ndra ma tu'un ndicha, ta
kīcha'a ndio ndra kàti ndra ña na
tüva ni nataku ndiko ma ndian ndií,
ti cha yā'a ma kivi ña jànataku ma
Ndioo na, kàti ndra. Yakan va takan
jà'a ndra ña jàkanuu ndra xini uvi
uni ma ndian chìnuni tu'un Ndioo.
19 Vaji takan jà'a ndra, ma tu'un
ndaa ña chā'a Ndioo nuu yo kùu yi
iin ña tüvi sama. Vati te'en kà'an
yi: "Ma Racha'nu Ndioo, cha nàkoto
va'a ra nda ndian kùu ma ñivi ra",
kàti yi. Ta ìyo inga tuku nuu kà'an
yi te'en ndia: "Ndisaa ndian kà'an
ña kùu na kuenda Cristu, ìyo yi ña
jaña na ña ja'a na ña kini", kàti yi.

20 Va taku ma tichi ve'e iin ndian
kuika, ìyo kua'a' nuu ma ko'o
chàtiñu na, ti ìyo ko'o oro, ta ko'o
plata, chi'in yachin, ta ko'o ñukisi
ndia. Vati ìyo siin ma ko'o chàtiñu
na kuenda ma viko jà'a na, ta ìyo
siin ma ko'o ña chàtiñu na nani kivi
ma tichi ve'eni ndia.
21 Yakan va tu cha ndō'ií yo, ta cha
jāña yo ña jà'a yo ma ña kini, tajan
ni kuàtiñu ma Ndioo yo ña, na ja'a
yo ma tiñu va'a, takua jà'a ma ndian
kuika ña chàtiñu na ma ko'o va'a,
ora jà'a na ma viko ka'nu.
22 Ta na ja'un kuenda nuṵn, chi'in
ma ña chàniniun, koto küuniun
ja'un ma ña kini, takua jà'a ma
ndian yoko, ña ìyo ma tiempu i'ya.
Vati ìyo yi ña nandukṵn ma iti' va'a
Ndioo. Ta juuni ìyo yi ña chin-
uni va'un ma tu'un ra, ta kuuniun
nde'un ma ndian ta'un ndia. Yakan
va na koo viun, takua ìyo ma ndian
chìnuni ña jàka'nu na ma Racha'nu
Ndioo chi'in ndisaa anima na.
23 Ta koto jächi'un ma tu'un vata
ña tüvi nda kuenda. Vati cha chìto
va'un ña mamaa kuatini nànduku
na, chi'in ma tu'un kà'an na.
24 Vati taku ndyo'o ndian jàkuu
tiñu Ndioo, tüvi ìyo yi ña kanita'an
yu'u ndo chi'in ta'an ndo, ti ìyo yi
ña koo va'a ndo chi'in tandi'i na. Ta
juuni ìyo yi ña koo tu'va ndo kuenda
ña jàna'a ndo nuu inga ñivi. Ta
na jandeeni ndo tuva ìyo nda ndian
kà'an chata ma tu'un ña jàna'a ndo.
25 Ta juuni ìyo yi ña kunda'vini
ndo na, ta na tindee ndo ma ndian
kà'an chata ndo, ikan na tindee
Ndioo na ña jaña na ma iti' kini
kuà'an na. Ta takan kùu nani'i na
naja kua ku'un na ma iti' ndaa ra.
26 Yakan va takan ìyo yi ña ja'a
na, ikan na kakú na tichi nda'a' ma
kui'na. Vati vitin juuán' kùu ma ñá'
chà'nda tiñu nuu na ña, na ja'a na
tandi'i ma ña kùunián'.

3

Paulu, kàtitu'un ra naja kua ni ja'a ma ñivi ora ni kichi ndiko Jesuu

1 Ta juuni ìyo yi ña kotoun ña nuu
ni ndi'i ma tiempu i'ya, ya'aga ni koo
tundo'o.
2 Vati ìyo ndian ni jaka'nu na juuni
maani na. Ta ni kuuni na nde'e na
ma xu'un', ta ni jandotayi ndio na
na. Ta ni ka'an ti'ini na chata Ndioo,
ta töva ni jachi'in na ña kà'an ma
tatá na chi'in ma'á na. Ta töva ni
naka'an na Ndioo cha'a' ma ndatiñu
ña nì'i na. Ta ni töve ni jaka'nu na
ra ndia.

3 Ta juuni na töve ni ndakimani na
ma ndian kùu ta'an na, ta ni töve
ni kunda'vini na na ndia. Ta ikan
jan ni ka'an na tu'un vata chata inga
ñivi, ti ya'a xaani na ndè'e na na, ta
na küu ka'nda na tiñu nuu juuni ma
ña kùuni ma kuñu na ndia, vati na
kündeega na ja'a na ma ña va'a.
4 Ta juuni ni xikoña'a na cha'a'
ndian amigu na, ta ni tüvi chànini
ji'na na ma ña ja'a na. Ta ni jando-
tayi na na. Ta endee ni nanduku na
ja'a na kuati ña chàta'ani ma kuñu
maa na. Ta töva ni nanduku na iti'
va'a Ndioo.
5 Ta ni katitu'un na nuu ma ñivi
ña ya'a jàka'nu na Ndioo, va na
tüvi ndicha, ti töve ìyo ndatu Ndioo
chi'in na. Yakan va koto ndïkita'un
chi'in ma ndian jà'a takan.
6 Vati tañu ma ndiakan, ìyo ndra
chàta'ani kakunuu ta ve'e ta ve'e ma
ñivi ña'a ña töve ndetiñu kèña'a na
cha'a' ña ìyo kua'a' kuati vi ña jā'a
vi niku. Ta ma ñivi ña'a ikan na küu
jandeeni vi ma ña töve va'a chànini
vi.
7 Yakan va vaji ya'a chàta'ani vi
jàkua'a vi ma tu'un chaa, va na küu
chaa vi ña koto vi ma ña ndicha.
8 Ta tava jā'a ma ndra nàni
Janes chi'in Jambre niku, ña töve
nī jachi'in ndra tu'un jāna'a Moisés
tatiempu, ta takan jà'a ma ndra ma-
tru i'ya ña jànda'viña'a ndra ñivi, ti
töve kùuni ndra chinuni ndra tu'un
ndaa, ti ma maa ña kinini kùu ma
ña chànini ndra. Ta ndrakan jà'ani
ndra ña kùu ndra ndian chìnuni
tu'un Jesucristu, va töve ndicha kùu
yi.
9 Va ndrakan töve ni kundee ndra
kua'a' tiempu ña jànda'viña'a ndra
ñivi, ti numini ma ñivi ni ku'va na
kuenda ña yüvi ndicha kùu ma ña
jàna'a ndra. Jin ma takan chā'a
ma ñivi kuenda ña ma Janes chi'in
Jambre kùu ndra ndra vata ndia.

Ma tu'un nuu ndi'inia ña kàtitu'un Paulu nuu Timoteu

10 Va taku yo'o Timoteu, cha chìto
va'i naja kua jàchi'un ma tu'un ña
jàna'i nuu ma ñivi ti ìyoun takua
ìyoi. Ta chìtoun naja kua chànini
ta chìtoun ña ìyoi kuenda ña jàkui
ma tiñu ña kùuni Ndioo na ja'i, ta
chìtoun ña ya'a chìnuni tu'un ra
ndia. Ta juuni chìtoun naja kua
jàndeeni vaji ndè'i tundo'o. Ta yu'u
endee töve jàñai ña kùuni nde'i ma
ñivi ta'an yo.
11 Ta juuni cha chìtoun naja kua
kānita'an ñivi chi'in, ta jānde'e na
tundo'o yu'u cha'a' ma tu'un Ndioo,
ora chàkunui kàtitu'in yi iti' ñuu
Antioquía chi'in ñuu Iconiu ta Lis-
tra. Va tava kūta'an ma Racha'nu
chi'in, yakan va kūndei kakúi nuu
ma ndisaa ma tundo'o ña ndē'i.
12 Ta ndicha kuii ña, ndisaa ma
ñivi kùuni koo takua kùuni ma
Racha'nu Cristu Jesuu, ìyo yi ña
nde'e na tundo'o cha'a' ra ndia.
13 Va ma ndian kini ta vata, ña jà'a
takan chi'in na, tiaga kua'a' ma ña
tüvi va'a ni ja'a na, ti ni janda'viña'a
na ma inga ñivi. Ta juuni ma
ndiakan ni janda'viña'a na na ndia.

14 Vati taku yo'o Timoteu, na chi-
nuni va'un takua kūtu'vaun, ta na
ja'un yi ndia, ti cha chìto va'un nda
ndian kùu ma ndian jāna'a nuun.
15 Vati juuni maun, cha
chàku'uniun naja kua kīcha'un
jàkua'un ma tutu Ndioo nda ora
kūun ravali. Yakan va ti ma
tu'un kùu yi ña chà'a yi kua'a'
chinituniun, ikan na koto va'un naja
kua jàkakú Racha'nu Cristu Jesuu
ñun cha'a' ña chìnuni va'un tu'un
ra.
16 Vati tandi'i ma tu'un va'a Ndioo
ña tāa ma ñivi nuu tutu ra, kēta
yi ma chìnituni ma Racha'nu Ndioo.
Yakan va nduva'a kuii va'a yi ña
jàna'a yo yi nuu ma ñivi, ta jàkua'a
yo yi nuu na, ikan na ka'an yi tuva
töve va'a ma iti' kuà'an na, ikan na
chikoni'i ndiko na ma iti' ndaa ña
ìyo yi ña ku'un na kuenda ña koo
va'a na takua kùuni Ndioo.
17 Yakan va takan ìyo yi ña ja'a
yo cha'a' ña kùu yo ñivi Ndioo, ti
chi'in ma tu'un ra jàndakuu va'a ra
yo, ikan na kutu'va yo ta ja'a yo ma
ña va'a takua kùuni ra.

4

1 Takan kūu yakan va ndava nda
nuu Ndioo, chi'in nuu ma Racha'nu
Jesucristu, ra ni jakutuni ma ñivi
ndìto chi'in ndian ndií, ora ni kichi
ka'nda ra tiñu nuu yo, ña yu'u janinḭ
ñṵn ña,
2 na katitu'ṵn ma tu'un Ndioo nuu
ma ñivi, ta koo tu'vaun chi'in na nda
ora ni kuuni. Ta na janiniun na ta
jandomaniun na, ikan na jachi'in na
ma ña kà'an yi ta jaña na ña jà'a
na ma ña tüvi va'a. Ta ora jana'un
nuu na, na iñu'u ta vii koun chi'in
na, ikan na jachi'in na ma ña kà'an
yi.
3 Vati ni chaa iin kivi ña na töva
ni jachi'in na ña kà'an ma lotrina
va'a. Ta ikan jan ni nanduku ndio
na kua'a' ma ndian matru ña jàna'a
nuu na, ta ndiakan ni jakua'a chi'in
na ma ña chàta'ani maa na ña na
koto na.
4 Yakan va töva ni jachi'in ndio
na ña kà'an ma tu'un ndicha, vati
ni jachi'in na ma tu'un ña jàndakuu
maani ma ñivini.
5 Va taku yo'o töve ìyo yi ña
kanduu ña jà'un, vati ìyo yi ña
ndakiva'a va'un ma tu'un Ndioo tichi
ma chinituniun, ta jandeeniun ma
tundo'o ña ni nde'un ndia. Ta juuni
na katitu'ṵn ma tu'un va'a cha'a'
Jesucristu ña jàkakú yi na. Vati
takan ìyo yi ña jatiñu va'un chi'in
ma tiñu chā'a Ndioo nuṵn.

6 Ti taku yu'u, chani chaa ma
kivi ña ni kuvḭ kuenda ma Racha'nu
Ndioo, takua chà'ni na iin kiti ora
sòkó na ri kuenda ra.
7 Ta juuni yu'u, cha jāndeeni
ña jà'i tandi'i ma tiñu chā'a ma
Racha'nu Ndioo nui ña na ja'i yi. Ta
endee tüvi nī jañai ña chìnuni va'i
ma tu'un ra.
8 Yakan va ma ora ikan, ni koo
va'i chi'in ma Racha'nu Ndioo, vati
jātiñu va'i kuenda ra. Ta ikan jan
ni ku'va ndio ra iin ña va'a kuendai
ma ora ni kichi ra jakutuni ra ma
ña jà'a ma ñivi, vati iin ra vesi ndaa
kùu ra. Ta yüvi chi'in yu'uni, ni ja'a
ra yi, vati ni ja'a ra yi chi'in tandi'i
ma ñivi ña ya'aga kùuni nde'e ra ta
ndàtu ra ndia.

Paulu kàtitu'un ra iin tiñu va'a kuenda Timoteu

9 Yakan va yu'u Paulu, chìkain
ñamani nuṵn yo'o Timoteu ña na
numini kichiun kichi nde'un yu'u,
10 ti cha ndākoo ma'iinia ma ra
nàni Dema yu'u ma i'ya, ta kēe ra
kuà'an ra iti' ñuu Tesalónica, vati
ya'a kùuni ra nde'e ra ma ndatiñu
ìyo ma ñuñivi i'ya. Ta ma ra nàni
Crescente, cha kēe ra kuà'an ra iti'
ñu'u' Galacia, ta Titu kuà'an ra iti'
ñu'u' Dalmacia ndia.
11 Uvanuunia Luka, kùu ma ra
kīndoo chi'ḭn vitin. Yakan va ora
ni kichiun, na kunandukṵn ra nàni
Marku, ta kundakaun ra kichiun,
vati chìniñu'i ra chi'in ma ña jà'i.
12 Ta ma ra nàni Tíkiku, ti tāchḭ ra
kuà'an ra iti' ñuu Efesu ndia.
13 Ta juuni na kunda'un ma ja'ma
chùsukuin chi'in ndisaa tutui, ta ma
ñii ña natuvi nuu tài ña ndākoi ñuu
Troa, ve'e ra nàni Carpu. Va ma ña
chìniñu'ugai ña kunda'un kùu ma
ñii ikan.
14 Ta ma Jandu, ra jàtiñu chi'in
kaa, ya'a xaani ra ndè'e ra yu'u. Va
ni ku'va ma Racha'nu ma ya'vi ra
cha'a' ña jā'a ra takan.
15 Yakan va na ja'a va'un kuenda
nuṵn chi'in ra, vati ya'a xàani ra
nde'e ra ma tu'un Ndioo ña jàna'a
yo nuu ma ñivi.
16 Ta ora yā'i ma cha'a' nunuu
nuu ma ndra kumitiñu, tükuii yo nī
tindee yu'u ma ora ikan. Vati ndisaa
ndra chīnu ndra, ta ndākoo ma'iin
ndra yu'u nuu ndra. Yakan va kùuni
ña na tüvi ti'i ma Racha'nu Ndioo
kuenda ra cha'a' ña jā'a ndra takan
ma ora ikan.
17 Va ma Racha'nu Ndioo kūta'an
ra chi'ḭn, ta chā'a ra ñandei ña na
katitu'ḭn ndisaa tu'un va'a cha'a' ma
Racha'nu Jesucristu. Tajan ndisaa
ma ndian yüvi judíu kīcha'a ndio
na tàso'o na ma tu'un Ndioo ña
kàtitu'in nuu na. Ta takan kūu ña
jākakú ma Racha'nu Ndioo yu'u ma
nuu kua'a' tundo'o ikan.
18 Ta juuni ni jakakú ra yu'u nuu
ma tichi nda'a' ndian jà'a ña kini

ndia. Ta ikan endeeni ni kumi ra yu'u, nda kati chaa ma kivi ña ni ku'in chi'in ra nuu chà'nda ra tiñu iti' andivi. Ta na jaka'nu yo ra ndisaa tiempu. Ta takan na kuu yi. Amén.

Ma tu'un nuu ndi'inia ña kàtitu'un Paulu nuu Timoteu

19 Takan kūu ta vitin tàchi saludu nuu ma ña nàni Priscila chi'in iian Aquila, ta nuu ndisaa ñivi Onesíforu ndia.
20 Ta ikan jan ma ra nàni Latu, kīndoo ra ma ñuu Corintu. Ta ma Trófimu, ndōo ra ma ñuu Miletu, vati ku'vi ra.
21 Ta yo'o, na kunumiun kichiun antea ña koyo ma tiempu vichin. Tàchi ma ra nàni Eubulu saludu nuun, chi'in Pudente, ta Linu, chi'in ña nàni Claudia, ta chi'in ndisaa ma ndian chìnuni ndia.
22 Ta ma Racha'nu Jesucristu, na kumi ra ñun, ta na koo ma ñamani Ndioo chi'in ndisaa ndo ndia. Ta takan na kuu yi. Amén.

Tutu ña tāa racha'nu Paulu kuenda Titu

Tutu tāa Paulu kuenda Titu

1 Yu'u Paulu, ra jà'a tiñu nuu
Racha'nu Ndioo, ra kùu tatun
Racha'nu Jesucristu, ña tāchi ra yu'u
ña na tindei ma ñivi kāchin ra, ikan
na chinuni va'a na ta koto na ma ña
ndaa, ta kua ikan koo iñu'u na takua
kùuni Ndioo.
2 Ta cha'a' ma tu'un ndaa ikan ña
chā'a ma Racha'nu Ndioo, ra tüvi
janda'viña'a, ndàtu na ti ya'a ndaani
na ra ña ni koo ndito na chi'in ra
endeeni, takua chā'a ra tu'un, antea
ña jātuvi ra ma ñuñivi i'ya.
3 Ta vitin cha chāa ma kivi ña
Ndioo, ra jàkakú yo, chā'a ra ña na
koto kachin yo ma tu'un i'ya. Ta
nuu yu'u tāva ra tiñu ña na kichi
katitu'in yi nuu kua'a' ñivi.
4 Ta cha'a' yakan kùu yi ña, tài tutu
i'ya kuendaun yo'o Titu, vati ndicha
kuii ña kùu̱n takua kùu iin rase'i,
cha'a' ña indukuni chìnuni va'a yo
ma tu'un Jesucristu. Ta vitin kùuni̱
ña ma Racha'nu Ndioo Tatá yo chi'in
ma Racha'nu Jesucristu ra jàkakú
yo, na koso ra ñamani ra chataun,
ta na kunda'vini ra ñu̱n, ta na ja'a
ra ña na vii koun chi'in animaun.

Paulu chà'a ra tiñu nuu Titu ña naja kua ìyo yi ña jatiñu ra ma ñu'u' Creta

5 Ora ndākoi ñu̱n ma ñu'u' Creta,
jā'i yi ti kùuni̱ ña na jandondaun
ndisaa ma tiñu ña kùmani ndòndaa
ma ikan. Ta juuni kùuni̱ ña na
jakuisoun tiñu iin ndracha'nu ña
na ka'nda ndra tiñu nuu ma ñivi
Ndioo, ndian ìyo ta'ii'iin ñuu takua
kātitu'in nuu̱n ña jà'un.
6 Ta ma ndracha'nu i'ya ña ni
ku'vaun tiñu nuu, ìyo yi ña ja'a ndra
mamaa ña va'a, ikan na küu ka'an
ma ñivi chata ndra. Ta ìyo yi ña
koo ivanuuni ñasi'i ndra. Ta ma
se'e ndra ìyo yi ña na kuu na ndian
chìnuni tu'un Ndioo. Ta juuni ìyo
yi ña jachi'in na ma ña kà'an tatá
na chi'in ma'á na, ta na küu na iin
ndian kà'an ma ñivi chata ña iin
ndian tüvi va'a jà'a kùu na.
7 Vati taku ma ndracha'nu ndiso
tiñu kuenda Ndioo, ìyo yi ña na
ku'un ndra ma iti' ndaa, ikan na
jachinu ndra ma tiñu chā'a Ndioo
nuu ndra, ta takan küu ka'an ma
ñivi chata ndra. Ta tüvi ìyo yi ña
jandotayi ndra ndra chi'in ma tiñu
jà'a ndra, ta tüvi ìyo yi ña kuu ndra
ndra chì'i ndixi, ta ni ndra ya'a numi
kayuni. Ta juuni tüvi ìyo yi ña
kanita'an ndra chi'in ñivi, ta ni ña
kùuni ndra nde'e ndra ma xu'un' ña
tüvi va'a jàkanaa ndra ndia.
8 Vati taku ma ndracha'nu i'ya, ìyo
yi ña tiñu'u ndra ma ndian chàa ve'e
ndra, ta juuni chàta'ani ndra ndisaa
tiempu ja'a ndra mamaa ña va'a. Ta
juuni ìyo yi ña ja'a va'a ndra kuenda
nuu ndra cha'a' ma tiñu jà'a ndra, ti
ma ndra ndaa ta ií kùu ndra cha'a'
ma ña jà'a ndra kuenda ma ñivi ta
kuenda Ndioo ndia. Ta juuni kùu
ndra ndra kùu ka'nda ma tiñu nuu.
9 Ta ìyo yi ña koo tu'va ndra chi'in
ma ña chìnuni va'a ndra ma tu'un
Ndioo ña kūtu'va ndra, ikan na kuu
jandomani ndra ma ñivi chi'in tu'un
va'a ña jàna'a ndra, ta juuni na kuu
jakuninaa ta kundayu'u ndra ma
ndian kà'an chata tu'un va'a Ndioo,
ikan na ndakoo na ña jà'a na yi.

10 Vati ìyo kua'a' ma ndian tüvi
jàchi'in ma tu'un Ndioo. Ta tañu
ndiakan ìyo ndian judíu ña kà'an
na ña ìyo yi ña ta'nda ma ñii nuu
ika yo ña kakú yo nuu Ndioo. Ta
ndiakan ti na tüvi nda kuenda ma
tu'un ña jàna'a na nuu ma ñivi, vati
ma ndian jànda'viña'ani kùu na.
11 Yakan va ndisaa ma ndian jà'a
takan ìyo yi ña jakutaxiun na, ikan
na kä'anga na takan. Vati na yüvi ña
ndicha kùu ma ña jàna'a na, ti ma
ña jà'a na kuu ña jakanuu na xini
ma ta'ii'iin ve'e nuu ìyo ñivi cha'a'
ña kùuni na ni'i na tiaga xu'uni.

12 Takan kūu ta ikan jan kēta ndio
iin ra ñuu maa na ña nàni Creta, ra
ya'a ìyo chinituni. Ta rakan ti te'en
nāka'an ra juuni chata ma ñivi ñuu

ra: “Ma ñivi̱, ndian ìyo ma ñu'u' Creta, kùu na ndian ya'a vata, ta ìyo na takua ìyo ma kiti ku'u, ti chànini na cha'a' mamaa ña kachini na, ta suchan na ndia.”
13 Ta ndicha kuii ña ndisaa ma ña kà'an ra, takan kùu yi. Yakan va yu'u kà'in chi'un ña na jakun-inaun na, ikan na jaña na ña jà'a na takan, ta kicha'a chinuni na ma tu'un Cristu.
14 Takan ìyo yi ña ja'un, ikan na tüva jàchi'in na ma kuentu vata, ti tu'un ña jàndaku maani ma ndian judíuni kùu yi, ta juuni töve jàchi'in na ma tu'un kà'an ma ndian kà'an chata ma tu'un ndaa Ndioo ña kùuni na ka'nda maani na tiñu nuu ndo ndia.
15 Takan kūu yakan va tandi'i ma ndian ìyo chinituni va'a, ndisaa nakuyi ña va'a kùu yi kuenda na. Va nï'iin nakuyi töve ña va'a kùu yi kuenda ndian tüvi chìnuni tu'un Ndioo ta töve va'a chinituni na. Vati nda ma chinituni na chi'in ña chànini na ña kini kùu yi.
16 Ta kàti na ti nàkoto na Racha'nu Ndioo. Va chi'in ma ña jà'a na jàna'a yi ti na yüvi ña ndicha kùu yi, vati xaani na nde'e na ra. Yakan va ma tiñu jà'a na jàna'a yi ti cha kēsiin na ma iti' ra, vati na küa ja'a na nï'iin ma tiñu va'a.

2

Tu'un va'a i'ya kùu ma tu'un ña chā'a Ndioo nuu yo ña jàna'a yo

1 Yo'o yani, ndisaa ma tu'un ña jàna'un, ìyo yi ña indukuni jana'un yi takua kà'an ma tu'un ndaa chìnunio.
2 Ta nuu ma ndracha'nu ña ndiso tiñu ma veñu'u ìyo yi ña jana'un ndra ña kuu ndra iin ndra kachin chinituni ña tüvi ya'a ndu ña jà'a ndra nï'iin nakuyi. Ta na iñu'u koo ndra, ta jandeeni ndra ña chinuni va'a ndra ma tu'un Ndioo. Ta na kuuni ndra nde'e ndra inga ñivi, vaji ya'a ndè'e ndra tundo'o cha'a' yi.
3 Ta juuni ìyo yi ña katitu'u̱n nuu ma ñivi ña'a cha'nu ña na koo va'a vi chi'in ma Racha'nu Ndioo, ta na ja'a vi kuenda nuu vi. Ta juuni na kä'an vi tu'un vata chata inga ñivi, ta na küní vi jà'a ndixi ndia. Vati ìyo yi ña jana'a vi ña va'a chi'in ma ña jà'a vi,
4 ta na kundayu'u vi ma ñivi ña'a tivaa ña na kuuni vi nde'e vi ma ii vi chi'in se'e vi ndia.
5 Ta na kuu vi ndian iñu'u, ta tüvi kì'vi vi chi'in inga ra'ii ña yüvi kùu ii vi. Ta juuni na jatiñu va'a vi ma ve'e vi, ta vii koo vi ndia. Ta na tiñu'u vi ta jachi'in vi ña kà'an ma ii vi, ikan na küu ka'an nï'iin ñivi chata ma ña kà'an tu'un Ndioo cha'a' ma kua jà'a vi.
6 Ta indukuni na kundayu'u̱n ma ndra yoko ña na ja'a ndra kuenda nuu ndra, ta na töve ya'a ndu ma ña jà'a ndra.
7 Ta na jana'un takua jà'un nuu ndra, ikan na ja'a ndra ma tiñu va'a ma ña kùuniun ña na ja'a ndra. Ta ora jana'un ma tu'un ndaa nuu ndra, ìyo yi ña vii ka'un yi ta töve ya'a nduu̱n kà'un yi, ikan na tiñu'u ndra yi.
8 Ta tu kàtitu'u̱n ma tu'un va'a takan nuu ma ñivi, ta ndiakan na küu ka'an na chata ma tu'un kà'un, ti tu takan ni ja'a ma nda ndian ni tisokuati ñu̱n, ni kukanuu na, ti yöve ña ndicha kùu ma ña kà'an na chataun.
9 Ta juuni na kundayu'u̱n tandi'i ma ndian musu ña jàtiñu kuenda inga ñivi, ikan na jachi'in na tandi'i ma tiñu ña tàva ma chito'o na nuu na. Ta juuni na katitu'u̱n nuu na, ña koto kä'an na yu'u ma chito'o na, vati na sii kuuni na ora tàva ra tiñu nuu na.
10 Ta na katitu'u̱n nuu na, ña koto sü'u na ndatiñu ma chito'o na ndia. Vati ìyo yi ña koo va'a na chi'in ra, ikan na jana'a na ña ìyo tundeeni na chi'in ra. Takan ìyo yi ña ja'a na, ikan na ku'va ma ra chito'o na kuenda cha'a' naja kua ìyo na, ja'a ma tu'un va'a Ndioo, ra jàkakú yo.
11 Vati Ndioo kùu ra ña chā'a ra ñamani ra nuu yo, kuenda ña na koto tandi'i ma ñivi ìyo ñuñivi i'ya, ña Ndioo kùuni ra jakakú ra na.

12 Yakan va chi'in ñamani Ndioo
ikan, jàkoto ra yo, ti ìyo yi ña jaña
yo ña jà'a yo ma ña kini, ta tüvi
nàkaninio jà'a yo ma ña kini takua
chànini ma ñivi ìyo ñuñivi i'ya. Vati
ìyo yi ña ja'a yo kuenda nuu yo, ta
koo ndaa yo, ta kuu yo ndian iñu'u
takua kùuni Ndioo.
13 Ta ya'a chìsii ìyo yo ña juuni
yanga ndàtu yo ra, ti takan chā'a ra
tu'un nuu yo ña ni kichi ndiko ma
Racha'nu Jesucristu, ra ya'a tacha, ra
kùu Ndioo ka'nu ña jàkakú yo.
14 Yakan va ndisaa yo cha chìto yo,
ti maa ma Racha'nu Jesucristu, chā'a
ra ña na ka'ni na ra, ta yakan kùu
ma ya'vi ra kuenda ña na kakú yo
nuu ma kuatio. Ta takan jànandoo
ra anima yo, ikan na kuu yo ma ñivi
ra, ta koo tu'va yo ña ja'a yo mamaa
tiñu va'a kuenda ra.
15 Ndisaa ma tu'un i'ya, kùu ma ña
ìyo yi ña jana'un nuu ñivi, ta juuni
na kundayu'un ta jakuninaun ma
ndian tüvi jà'a ña va'a, vati ìyo ma
ndatu Ndioo chi'un. Ta na kü'vaun
ña ka'an ñivi chataun ña töve nda
kuendaun.

3

Ma tu'un i'ya kà'an yi cha'a' ma ña va'a ña ìyo yi ña ja'a ma ñivi Ndioo

1 Ta na jakuku'uniun ndisaa ma
ndian chìnuni ña na jachi'in na
ndisaa ña kà'an ma ndian kùu ku-
vienu chi'in ña kà'an ma ndian ku-
mitiñu ndia. Ta na jachi'in na jà'a
na tiñu tàva na, ta na koo tu'va na
ña jà'a na mamaa ña va'a ndisaa
tiempu.
2 Ta na kä'an na chata nï'iin ñivi,
ta tüvi ìyo yi ña kuu na ndian kuati
xini. Vati na vii koo na chi'in tandi'i
ñivi, ta na kuvita anima na ndia.
3 Tatiempu ora takä'an chinunio,
juuni jā'a yo kuati, vati tüvi jàchi'o
ña kà'an ma Ndioo, ti ya'a ndava
xinio. Yakan va kūu yo takua kùu
ma ndian kuànaa, ti küu jaña yo ña
jà'a yo kua'a' nuu ña kini ña kùunio
ja'a yo. Ta jāti'ini yo chi'in inga
ñivi ta ya'a tīxin yo nde'o na, ta ya'a
xaani ma ñivi ndè'e na yo, ta xaanio
ndè'o na ndia.
4 Va vitin Ndioo ra jàkakú yo,
jāna'a ra ñamani ra nuu yo, ti ya'a
kùuni ra nde'e ra ma ñivi ìyo ñuñivi
i'ya.
5 Yakan va ndicha kuii ña jākakú
ra yo. Ta yüvi cha'a' ma tiñu va'a
ña jā'a yo kùu yi ña jàkakú ra yo,
vati cha'a' ña kūnda'vini ra yo kùu
yi. Ta takan kūu ña jānandoo ma
Jesucristu ma anima yo chi'in nii ra,
ta takan ndōchaa yo jā'a Tati Ií ra.
6 Ta juuni cha chìto va'a yo, ti
nduva'a kuii ìyo ma Tati Ií Ndioo
chi'o, vati tāchi Ndioo yi nuu yo
cha'a' ma Racha'nu Jesucristu, ra
jàkakú yo,
7 ikan na ndakuu yo ndian ni ni'i
nuu ni koo ndito chi'in ra endeeni.
Ta ndàtu yo ra ti ndàanio ña ni ni'i
yo yi, cha'a' ña cha jāndondaa ra ma
anima yo chi'in ma ñamani ra.
8 Ta cha'a' yakan kùu yi ña cha
chìto va'a yo ti ña ndicha kùu yi.
Yakan va kùuni ña na janiniun
ndisaa ma ndian chìnuni tu'un
Ndioo, ikan na ja'a na kuenda nuu
na ña na ja'a na mamaa ña va'a.
Vati tu ja'a na takan, tajan ni kuu yi
iin ña va'a ta iin ña chàtiñu kuenda
ndisaa ñivi.
9 Ta koto jächi'un ma tu'un ña tüvi
nda kuenda ña jàkanita'an ñivini,
ti mamaa kuatini nànduku na ora
jà'a na takan. Ta juuni na jächi'un
ma ndian endee natu'un na kua'a'
nuu kuentu cha'nu ña kà'an yi
chata ma ndian kūu ñivio ña chīyo
taji'na. Ta na jächi'un ña kà'an na
tuva kanita'an yu'u na cha'a' ma ley
cha'nu ña tāa ma racha'nu Moisés,
ra chīyo tatiempu, vati ndisaa ma ña
jà'a na, na yüvi ña va'a kùu yi ta tüvi
nda kuenda yi.
10 Tatu ìyo nda ndian jàkanuu
xini ma ndian chìnuni ka'ìin tichi
veñu'u, na ka'an va'aniun chi'in na
iin a uvi cha'a, ikan na jaña na ña
ja'a na yi. Tatu tüvi jàchi'in na ma
ña kà'un, tajan na tavani'un na ma
ikan.
11 Yakan va cha chìto va'un ña
ma ñivi jà'a takan cha kēsiin na ña

kuà'an na ma iti' ndaa, ti juuni ma kuati jà'a na kùu yi ña kuàjande'e yi tundo'o na, ta kueeni kueeni kuàjandi'i yi nuu na ndia.

Titu tàso'o ra tu'un kà'an Paulu chi'in ra

12 Takan kūu chànini̱ tachi̱ ma ra nàni Artema, a Tíkiku nuu̱n. Ta ora cha chāa ma iin ra ni tachi nuu ìyoun, tajan kuuni̱ ña na nandukṵn naja kua ja'un, ta kichiun kichi nde'un yu'u ma ñuu Nikópoli nuu ni koi. Vati kùuni̱ ya'i ma tiempu vichin ma ñuu ikan.
13 Ta juuni na tindeun ma ra nàni Apolo chi'in abogadu Zena, chi'in ndisaa ma ña chìniñu'u ndra ma tichi iti' kuà'an ndra, ikan na kümani nï'iin nakuyi nuu ndra.
14 Ta na kutu'va ma ndian kùu ñivio ña chìnuni, ña na ja'a na mamaa ña va'a, ta tindee na ma ñivi ta'an na, tuva ìyo iin nakuyi ña kùmani nuu na, ikan na kuàtiñu ma ña jà'a na kuenda Ndioo.

Tu'un nuu ndi'inia ña kà'an Paulu nuu Titu

15 Ta vitin ndisaa ma ndian yanio ña ka'ìin chi'i̱n i'ya, tàchi na iin saludu nuu̱n. Ta ndyo'o na tachi ndo saludu nuu ma ndiakan, ndian kùuni nde'e ndi cha'a' ña indukuni chìnuni na kua maa yo. Ta na koo ma ñamani Ndioo chi'in ndisaa ndo. Ta takan na kuu yi. Amén.

Tutu tàchi racha'nu Paulu nuu Filemón

Paulu tāa ra tutu i'ya kuenda Filemón

1 Yu'u Paulu ra indii tichi vekaa
cha'a' Racha'nu Jesucristu, tài tutu
i'ya chi'in ra yanio Timoteu kuen-
daun yo'o Filemón, vati yo'o kùu̱n
iin ra mañeru ndi, ra ya'a va'a ña
jàtiñu chi'in ndi.
2 Tàa ndi ma tutu i'ya kuenda
ndisaa ma ñivi Ndioo ña kùti'vi ma
ve'un. Takua kùu ma ña ta'an yo
Apia chi'in ra yanio Arquipu, ra
jàtiñu nduva'a kuii chi'in yo cha'a'
ma tu'un Ndioo.
3 Yakan va na ja'a ma Racha'nu
Ndioo Tatá yo chi'in ma Racha'nu
Jesucristu ña na koo va'a ndo chi'in
ma anima ndo. Ta juuni na jakoyo
ra ñamani ra chata ndo, ikan na koo
vii ndo vati ya'a kùuni ndi nde'e ndi
ndo.

Paulu kà'an ra cha'a' Filemón nuu Ndioo

4 Tandi'i kivi ora chà'i ta'vindioo
nuu ma Racha'nu Ndioo chito'i juuni
kà'in nuu ra cha'un ndia.
5 Vati cha chìnitu'in ña ya'a
chìnuniun tu'un Racha'nu Jesu-
cristu, ta ya'a kùuniun nde'un
ndisaa ma ñivi ìyo kuenda Ndioo
ndia.
6 Yakan va ora kà'in chi'in ma
Racha'nu Ndioo juuni kàtitu'in naja
kua jā'un ña chìnuniun ma tu'un ra,
ta naja kua jā'un ña kàtitu'u̱n yi nuu
ma ñivi. Takan ìyo yi ña jana'un
nuu ndisaa ma ñivi, ikan na koto
kachin gaun naja kua ìyo ií yo jā'a
ma Racha'nu Jesucristu.
7 Yakan va cha'a' yakan kùu yi
ña ya'a chìsii̱ ta va'a kùuni̱ jà'un
yo'o yani, vati ya'a kùuniun nde'un
ma ndian kùu ta'an yo, ta janiniun
ta chà'un tundeeni nuu na ña na
chinuni na tiaga.

Paulu chìkan ra ñamani nuu Filemón kuenda ma ra nàni Onésimu

8 Yakan va vaji tatun Cristu kùi ta
kùu ndakain ña na ja'un ma tiñu ìyo
yi ña ja'un, vati chā'a ra ma ndatu ra
nui,
9 va kùuni̱ ña va'a ga ña na jànini̱
ñu̱n chi'in ma tu'un vii cha'a' ña
kùuniun nde'un yu'u indukuni kua
kùuni̱ nde'i ñu̱n. Ta yu'u Paulu jin
iin ra cha chicha kùi, ta vitin juuni
indii̱ vekaa cha'a' ña iin ra kà'an
cha'a' ma Racha'nu Cristu Jesuu kùi.
10 Ta cha'a' yakan vitin chìkain
iin ñamani nuu̱n cha'a' ma ra nàni
Onésimu, vati rakan cha kùu ra
takua kùu iin ra se'i vitin, cha'a'
ña kīcha'a ra chìnuni ra tu'un Je-
sucristu nuu indii ra chi'i̱n ma tichi
vekaa i'ya.

11 Vati ma ora ña Onésimu kùu ra
musu̱n niku, na tükuii va'a jā'a ra,
va vitin kùu yi ña ni jatiñu va'a ra
chi'un takua jàtiñu ra chi'i̱n vitin.
12 Yakan va vitin tàchi ndikoi ra
nuu̱n, ta kùuni̱ ña na ki'in kuendaun
ra takua jà'un chi'i̱n ndia.
13 Ta vaji yu'u chànini̱ ña na
kindoo ra chi'i̱n ña tìndee ra yu'u
ma tichi vekaa tiñu nuu̱n ña juuni
yanga ña indii̱ ma i'ya cha'a' ña
kàtitu'in ma tu'un va'a.
14 Va nī kuuni̱ ja'i ma kua ikan
tu töve ku'va ji'naun ndatu ña va'a
yi. Ta juuni kùuni̱ ña na ku'vaun
ndatu ña na ndoo ra, va töve cha'a'
ña janini̱ ñu̱n kùu yi, vati cha'a' ña
kùuni maun kùu yi.
15 Nda kèsiin ma Onésimu chi'un
ta ndàkoo ra ñu̱n tia tiempuni, ikan
ma tiá iti' nuu ni koo ra chi'un
endeeni.
16 Va vitin ta iti' nuu na yüva ra
musu̱n ni kuu ra, ti ra va'a ga kùu
ra vitin cha'a' ña chìnuni ra. Iin
ra nduva'a yó kuuni nde'e kùu ra.
Yakan va yu'u kùuni nde'i ra, ta
yo'o va ìyo ga yi ña kùuniun nde'un
ra. Yakan va na kuuniun nde'un
ra takua kùu ma ndian yaniun ña
chìnuni takua chìnuni yo'o.

17 Yakan va tu kùuniun nde'un
yu'u takua iin merun, ta juuni kua
ikan ìyo yi ña kuuniun nde'un ra
ndia.

18 Tatu ìyo iin ña tüvi va'a jā'a ra,
a tàvi ra nuu̱n ora chīyo ra chi'un
niku, na naka'un yi nuu yu'u.
19 Ta chi'in ma tu'un i'ya ña yu'u
tài yi juuni chi'in nda'i ña juuni chà'i
tu'un nuu̱n ña ni ka'ndai ma kuenda
ña tàvi ra nuu̱n, tuva takan kùu yi.
Va ìyo yi ña kuku'uniun ña ndisaa
ma ña ìyo nuu̱n kùu ma ña tàviun
nui.
20 Yakan va chìkain ñamani nuu̱n,
yo'o yani, ña na ku'vaun tundeeni
yu'u, ikan na sii kùuni̱ kuenda ma
Cristu, vati juuni ma ra chìnuni
kùu̱n ndia.
21 Ta cha'a' yakan kùu yi ña cha
chìto va'i ña ni ja'un takua kà'in nuu
ma tutu i'ya. Ta juuni ni ja'un tiaga
kua'a' ma ña va'a ña kà'in chi'un tiá
iti' nuu ndia.
22 Ta yüvi ña'ani kùu yi vati juuni
kùuni̱ ña na jandova'un ma nuu koi
chi'un ndia. Vati ndatui ña na ku'va
Ndioo ña na kei nuu indii̱, ikan na
kuu kunde'i ñu̱n vati chìtoi ña endee
kà'un chi'in ra cha'i ña takan ni kuu
yi.

Ma tu'un nuu ndi'inia ña kà'an Paulu kuenda Filemón

23 Takan kūu yakan va ma ra nàni
Epafra, ra indii vekaa chi'i̱n cha'a'
ma Racha'nu Cristu Jesuu, juuni
tàchi ra iin saludu nuu̱n,
24 Ta takani Marku, Aristarcu,
Dema ta Luka tāchi ndra saludu
nuu̱n ndia, vati ndra'ya kùu ndra ña
tìndee ndra yu'u ña jà'a ndra ma
tiñu nuu Ndioo.
25 Ta ma Racha'nu Jesucristu na
koso ra ma ñamani ra chata ndisaa
ndo. Ta takan na kuu yi. Amén.

Tutu ña kēta kuenda ñivi Hebreu

Ndioo, tāchi ra ma ra se'e ra ña na katitu'un ra ma tu'un yu'u ra nuu ma ñivi

1 Tandi'i ma kuiya yā'a taji'na,
Ndioo kā'an ra chi'in ma ndian kūu ñivio, ndian chīyo taji'na kua'a' va'a
cha'a' chi'in kua'a' nuu tu'un, ta
tāchi ra ma ndra kà'an chi'in tu'un
yu'u ra ña na katitu'un ndra yi nuu
na takan.
2 Va ma vitin, ma nuu ndi'inia ma
kuiya, tāchi Ndioo ma ra Se'e ra
Jesuu nuu yo, ña na ka'an ra chi'in
tu'un yu'u Ndioo nuu yo, vati Ndioo
chā'a ra ndisaa kuii ma tundeeni ra
nuu ra, ta juuni kūta'an ra chi'in ra
ora jātuvi ra ma ñuñivi chi'in andivi.
3 Vati Jesuu indukuni tàcha ra
takua tàcha Racha'nu Ndioo, ra ìyo
andivi. Ta ma xina'ñu ra, indukuni
kùu yi takua kùu ma Ndioo. Ta
Jesuu chi'in tu'un ra, nuu nda'a' ra
ìyo tandi'i ma nakuyi ìyo ñuñivi,
ti ya'aga ndatu ma ña kà'an ra.
Ta ora cha yā'a ña jānandoo juuni
maa ra ma kuatio, chūnandi ra ma
andivi, iti' chiyo kua'a ma Ndioo nuu
chà'nda ra tiñu.

Ma Jesuu ra Se'e Ndioo, ka'nuga ma tiñu jà'a ra kua ma tiñu ña jà'a ma tati va'a ña jà'a tiñu nuu Ndioo

4 Yakan va ka'nuga kùu ma sivi
ra Se'e Ndioo, kua ma tati va'a ña
jà'a tiñu nuu Ndioo. Vati ma Ndioo
jā'a ña nī'i ra iin tiñu nduva'a kuii
ka'nuga kua ma ña nī'i ma tati jà'a
tiñu nuu ra.
5 Vati ma Ndioo tükuii nī ka'an ra
te'en chi'in ma nï'iin ma tati va'a jà'a
tiñu nuu ra:
Yo'o kùu ma se'i,
Ta vitin yu'u kùu ma ra chā'a tun-
deenḭ nuṵn.
Ta juuni töve nī ka'an ra te'en chi'in
nï'iin tati va'a ña jà'a tiñu nuu ra:
Yu'u kùu iin Tatá maa ra,
ta rakan, kuendai vitin kùu ra iin ra
Se'i.
6 Va ma inga tuku cha'a' ña jàna'a
Ndioo ma ra Se'e nunuu ra nuu ñu'u'
ñuñivi i'ya, kà'an ra te'en:
Ndyo'o tati jà'a tiñu nui, na jaka'nu
ndo ma ra Se'i.
Kā'an ra chi'in na.
7 Ndioo kà'an ra te'en cha'a' ma tati
va'a ña jà'a tiñu nuu ra:
Jà'i ña na kuu ma tati va'a jà'a tiñu
nui takua kùu ma tati chàkin,
ta na kuu na takua kùu ma ñu'ú
ndàkonditi ndia.
8 Ndioo kà'an ra nuu ma ra Se'e ra
Jesuu te'en ndia:
Yo'o Racha'nu Ndioo, ma yutun
vatun ndà'un,
jàna'a yi ña chi'in tu'un ndaa ni
ka'ndaun tiñu endeeni.
9 Vati maun kùuniun nde'un ma ña
va'a ta xaaniun nde'un ma ña
töve va'a,
yakan va yu'u ra kùu Ndiooun,
kāchḭn ñṵn,
ta ya'aga chìtu ma animaun ña
chìsiun jā'i kua ma ndian
ndàkata'an chi'un,
kā'an Ndioo chi'in Se'e ra.
10 Ta juuni kà'an ra te'en ndia:
Yo'o Racha'nu, ma ora kīcha'a ma
ñuñivi, maun jā'a ña tūvi yi,
ta juuni chi'in nda'a' maun kùu yi ña
tūvi ma andivi jā'un ndia.
11 Tandi'i ma ña tūvi niku ni naa yi,
va maun ni koo endeeni.
Tandi'i ma ña tūvi,
ni kucha'nu yi takua ndòcha'nu ma
ja'ma ña chàku'un yo.
12 Ta ni tika'nṵn ma ñuñivi takua
jà'a yo chi'in iin ja'ma ora
chìkuta'nu yi,
ta juuni ni nasamaun yi takua jà'a
yo ora sàma yo ma ja'ma
chàku'un yo.
Va maun, iini ra kùṵn ña töve
sàmaun,
ta nï'iin cha'a' na töve ni naun ndia.
Takan kā'an Ndioo chi'in Se'e ra.
13 Nï'iin cha'a' na töve nī ka'an ma
Ndioo te'en chi'in ma ndian kùu tati
va'a jà'a tiñu kuenda ra:
Kunandi iti' chiyo kua'i nda kati
ku'vai tandi'i ma ndian
kànita'an chi'un nuṵn,
ikan na kuu na takua kùu ma nuu
chòjondi cha'un,

ta ikan na kuu ka'ndaun tiñu nuu na,
kā'an ra.
14 Vati ndisaa ma ndian kùu tati va'a,
ndian jà'a tiñu nuu Ndioo, juuni kùu
na ndian tāchi Ndioo, ña na tindee
na ma ndian ni ni'i ña na kakú jà'a
ma tundeeni ra.

2

Ìyo yi ña jakuenda nduva'a kuio yo, ikan na kakú yo

1 Yakan va cha'a' ma ña'a, ìyo yi
ña taso'o nduva'a kuii yo ma tu'un
ña chīnio, ikan na töve kesiin yo ma
iti' Ndioo.
2 Vati tāchi Ndioo ma tati va'a
ra na katitu'un na ma tu'un ley ra
taji'na. Ta ndicha kuii ni kuu ma ña
kà'an yi. Taku ma ndian nī jachi'in
ma ña kà'an yi ndicha ña ndē'e na
ma tundo'o cha'a' ma kuati ña jà'a
na.
3 Tu takan kùu yi, ¿naja kua jà'a
yo, ikan na kuu kakú yo tuva jàña yo
ma tu'un ka'nu ña kà'an naja kùu yi
ña jàkakú Ndioo ma ñivi? Vati maa
ma Racha'nu chito'o yo Jesuu, kùu
ma ra nunuu kātitu'un ma tu'un ña
kà'an cha'a' naja kua kùu kakú ma
ñivi, ta iti' nuu ma ndian chīni ma
ña kā'an ra, jāna'a kachin ndiko na
yi nuu yo.
4 Va ma Racha'nu Ndioo, kùta'an
ra chi'in ma ndian kà'an tu'un ikan,
ta jàna'a ra ti tu'un ndicha kùu yi
chi'in kua'a' seña, chi'in ña nduva'a
kuii vii, chi'in kua'a' va'a ndatu, ta
tāchi ra ma Tati Ií ra ña na katakuati
yi kua'a' nuu ndatu nuu ma ñivi ra
takua kùuni ra ña na kuu.

Jesuu ndākuu ra iin ñivi ma takua kùu yo

5 Ndioo töve nī cha'a ra ndatu
nuu ma ndian kùu tati va'a ra ña
na ka'nda na tiñu nuu ma ñivi ìyo
ñuñivi ña ni kichi iti' nuu, vati cha'a'
yakan kùu ma ña kà'an yo vitin.
6 Va ndicha ña tañu ma tutu Ndioo
ìyo iin tu'un ña kà'an yi te'en:
¿Niyi kùu ma ñivi ìyo ñuñivi?
¿A ìyo kuenda na, kùuniun,
yakan va chàku'uniun na, ta
jàkuendaun na ndia?
7 Chīyo ita'vi kuiya ña ka'nuga ma
tati va'a jà'a tiñu nuu̱n takua
kùu ma ñivi ìyo ñuñivi.
Vaji takan kùu yi, chā'un kua'a' va'a
ndatu ka'nu nuu ma ñivi ta
tiñu'u̱n na.
Ta juuni cha chā'un nuu na na
ka'nda na tiñu nuu tandi'i ma
ña tūvi jā'un chi'in ma nda'un.
8 Ta takan chā'un yo'o Ndioo ña na
kùu ka'nda na tiñu nuu tandi'i
ma ña ìyo ñuñivi.
Kàti ma ra kā'an tatiempu.

Vaji cha chā'a Ndioo ña na ka'nda
na tiñu nuu tandi'i nakuyi ìyo
ñuñivi, ndicha kuii ti töve nī ndakoo
ra ni'iin nakuyi ña küu ka'nda na
tiñu nuu, va nda tiempu vitin, ndè'o
ña ndisaa nakuyi takä'an kùu chaa
na ña ka'nda na tiñu nuu yi.
9 Va vitin ndè'o ña iin ra nàni
Jesuu. Chā'a ma Ndioo ndatu ra
nuu ra tiaga ninuu kua ma ndatu ña
chā'a ra nuu ma tati va'a ña jà'a tiñu
nuu ra. Cha'a' ña chī'í ra cha'a ma
kuati ndisaa yo, yakan va cha nī'i
ra ndatu ya'aga tacha ta iñu'u. Ta
cha'a' ma ñamani Ndioo kùu yi ña
chì'í ra, ikan na tuvini ra ta na koto
ra naja ta'an yo ora chì'í yo.
10 Racha'nu Ndioo kùu ra ma ra
ña jātuvi ta kùmi ndisaa ña ìyo ma
ñuñivi. Cha'a' yakan kùu yi ña töve
ndetiñu kuenda ra ña na ja'a ra
ña ni'i Jesuu ña koo va'a ra cha'a'
tundo'o ña ndē'e ra cha'a' ndisaa yo,
ikan na kuu kunda'a ra kua'a' se'e ra
ña na koo na chi'in ra ma iti' andivi.
Vati Jesuu kùu ma ra jàna'a iti' nuu
kuu kakú yo.
11 Vati tandi'i yo iini Tatá yo, nda
ma ra jà'ií chi'in ma ndian kuu ií jà'a
ra ndia. Cha'a' ña iini ma Tatá yo,
yakan va ma Jesuu töve kùkanuu ra
ña kà'an ra ña yani ra ta ta'an ra
kùu yo.
12 Ta juuni ora kà'an ra te'en ma
tava kà'an ma nuu tutu Ndioo:
Ni katitu'in nuu ndian ta'in ma tava
kàun.
Ta ora cha kūti'vi ma ñivi chi'i̱n, ni
jaka'nui ñu̱n chi'in iin yaa ña
ni katai ma tañu na,
kàti yi.

13 Ta inga cha'a' kà'an Jesuu te'en:
Ni chinuni̱ ma ña kà'an ma Ndioo.
Ta inga cha'a kà'an ndiko ra te'en:
I'ya ka'ìin ti'vi ma ñivi ña chā'a
Ndioo nui chi'i̱n.
Ta kùu na takua kùu se'un,
kàti yi.
14 Ta ma ndian se'e ikan ìyo kuñu
na chi'in nii na. Ta Jesuu juuni chīyo
kuñu ra chi'in nii ra ndia tava kùu
ma ñivi, ikan na kuu janaa ra ma
ndatu ma ñá' ìyo ndatu ña kùu ka'ni,
ta ma ñá' ìyo ndatu ñá' kuu ka'ni
ikan kùu ma kui'na.
15 Ta jā'a ma Jesuu takan, ikan na
kuu jakakú ra ndisaa ma ndian kùu
tava kùu iin musu jà'a ma ña ya'aga
yu'vi na, ta endee chànini na ña ni
kuvi na.
16 Ndicha va'a ña töve vàchi ra ña
ni tindee ra ma tati jà'a tiñu nuu
Ndioo, vati vàchi tindee ra ma ndian
kùu tata ma Abraham.
17 Takan ìyo yi ña ja'a ra, ikan
na ndakuu ra indukuni ma ninii ni
takua kùu ma ñivi ta'an ra, ikan na
chaa ra kùu ra iin sutu ka'nuga, ra
jà'a tiñu nuu Ndioo cha'a' na. Ta na
kuu ra iin sutu ya'aga va'a ta ya'a
kunda'vini ra ma ñivi. Ta takan kuu
ni'i ra ña na janaa ma Ndioo ma
kuati ma ñivi.
18 Ta takua juuni maa ma Jesuu,
ndē'e ra ma tundo'o niku, ta kī'in
ma kui'na ku'va ra, yakan va vitin
cha ìyo va'a ra ña kuta'an ra chi'in
ma ndian juuni kì'in ma kui'na ku'va
ndia.

3

Ka'nuga tiñu jà'a ma Jesuu kua ma Moisés

1 Yakan va ndyo'o yani chi'in ta'an,
ndian ií ìyo nuu chà'nda Ndioo tiñu,
vati ndyo'o kùu ma ndian kāchin ma
Ndioo ndo ña na kuu chito'o ndo ra,
na kuuni nduva'a kuii ndo nde'e ndo
ma Jesuu, vati maa ra kùu ma ra
ndatu, ra tatun Ndioo. Ta maa ra
kùu ma ra sutu kuxini. Vati nuu
rakan kùu ma nuu kùu na'ma yo
cha'a' ma ña chìnunio ma ña kà'an
ra.
2 Vati Jesuu ya'a ìyo tundeeni
Ndioo chi'in ra. Yakan va kāchin
Ndioo ra ña na ja'a ra ma tiñu
i'ya. Vati takua ma Moisés chīyo
tundeeni Ndioo chi'in ra niku, ti ma
ora chīyo ra niku, jàtiñu va'a ra
kuenda ma ñivi Ndioo.
3 Yakan va ma Jesuu ìyo yi ña
na tiñu'uga yo ra kua ma Moisés,
indukuni kùu yi tava kùu iin ma
labañi, ra jàva'a iin ve'e, ìyo yi ña
tiñu'uga yo ra kua ma ve'e.
4 Tandi'i ve'e ìyo yi ña java'a iin
ñivini yi, va ma Ndioo kùu ma ra
jā'a ña tūvi tandi'i ma ña ìyo vitin
ma ñuñivi.
5 Yakan va ma Moisés kūu ra iin
musu iñu'u, ra jàva'a tiñu kuenda
ma ñivi Ndioo. Ta ma tiñu ña jā'a ra
kùu yi ña jàna'a ra nuu na cha'a' ma
ña ni ka'an ma Ndioo iti' nuu.
6 Va tava Jesucristu kùu ra takua
kùu iin ra kùu iin se'e ra ña kùña'a
iin ve'e ña jà'a va'a ra kuenda ma
ndian indii tichi yi. Va tava kùu
yo ma ñivi Ndioo, yakan va kùu yo
tava kùu ma ñivi ìyo tichi ve'e ikan,
tuva ndicha ña endee töve jàña yo
ña chìnunio tu'un ra, ta ndaani yo
ndàtu yo ma ndatu ka'nu ña ni ni'i
yo jà'a ra.

Ni nindee ma ñivi Ndioo jà'a ra

7 Yakan va ma tava kā'an ma Tati
Ií Ndioo tatiempu, ta te'en kà'an yi
nuu ma tutu Ndioo:
Ma kivi vitin tuva chìni ndo ma ña
kà'an Ndioo,
8 ìyo yi ña chinuni ndo ma ña
kà'an ra ta na jändava ndo ma
anima ndo,
ma takua jā'a ma ndian kānita'an
chi'in Ndioo,
ta kī'in na ku'va ra ma tichi ku'u ma
nuu töve takuii.
9 Ma tichi ku'u ikan kùu nuu kī'in ma
ñivi ndo, ndian chīyo taji'na
ma ku'va yu'u,
vaji cha ndē'e na ma ndatu ka'nu
ña jā'i ma ndi uvi xiko kuiya
ña chākunuu na ma tichi ku'u
niku.
10 Yakan va nduva'a kuii kūxain
chi'in ma ñivi ndo, ndian

chīyo taji'na niku, ta kā'in te'en nuu na:
"Ndyo'o ndisaa tiempu kùu ndo ma ndian jàña iti' va'a,
va ndicha kuii ña na töve kùuni ndo nakoto ndo ma itḭ."
Takan kā'in chi'in na.
11 Ta cha'a' yakan kùu yi ña ya'a kūxain chi'in na,
ta chā'i tu'un nuu na ña töve ni ku'vai nuu nindee na chi'ḭn,
kàti Ndioo.
12 Ndyo'o yanḭ ta ñivi ta'in, na kumi kuenda ndo anima ndo, ikan na töve ndakuu kini yi ta ja'a yi ña tüvi chìnuni ndo tu'un ra, ta kesiin ndo iti' Ndioo ndito.
13 Va'a ga ña na kuta'an ndo chi'in ta'an ndo ta na jandomani ndo na nani kivi, va na kicha'a ndo ja'a ndo yi antea ña ndi'i ma kivi i'ya, ikan na nï'iin ndo na töve jàndondava ndo ma anima ndo ta na töve kèña'a ndo juuni maa ndo ti tu kì'vi ndo jà'a ndo kuati.
14 Vati ndicha ña cha ndō'iin yo chi'in Cristu, tuva kundeeni yo ña chìnunio ma tu'un ra indukuni kua ma ora kīcha'a yo chìnuni yo yi. Takan ìyo yi ña ja'a yo nda kati chaa ma kivi nuu ndi'inia ña ìyo yo.
15 Vaji kà'an ma tu'un Ndioo te'en cha'a' ma ña já kā'in:
Ma kivi i'ya tuva chìni ndo ma ña kà'an Ndioo,
ìyo yi ña chinuni ndo ma ña kà'an ra ta na jändava ndo ma anima ndo,
ma tava jā'a ma ndian kānita'an chi'in Ndioo,
kà'an yi.
16 ¿Nda ndian kùu ma ndian kānita'an chi'in Ndioo ora chīni na ma tu'un ra?, kùuni ndo. ¿A yüvi ndisaa ma ndian tāva ma Moisés ma ñu'u' Egiptu, kùu na?, kùuni ndo.
17 ¿Ta nda yo chi'in kūxaan ma Ndioo uvi xiko kuiya?, kùuni ndo ndia. Vati chi'in ma ndian jā'a kuati, chi'in ndiakan, kūxaan ma Ndioo, ta ma ndiakan endee chī'í na ma tichi ku'u nuu töve takuii.
18 ¿Ta nda yo nuu chā'a Ndioo tu'un nuu ña töve ni ku'va ra nuu nindee na chi'in ra?, kùuni ndo. ¿A töve nī ka'an ra takan nuu ma ndian na töve nī jachi'in ma ña kà'an ra?, kùuni ndo.
19 Vati ndicha va'a ti ndè'o ña nī cha'a ra nuu ni nindee na chi'in ra, cha'a' ña na töve chìnuni na ma tu'un ra.

4

1 Yakan va ora juuni yanga ña ndàtu yo ma ña ni ja'a Ndioo ña ni ku'va ra nuu nindeo chi'in ra takua chā'a ra tu'un nuu yo, ìyo yi ña nduva'a kuii kumi kuenda yo yi, koto tañu ndo ìyo nda ndyo'o, na küu ni'i nuu nindee chi'in ra.
2 Vati maa yo cha chīnio ma tu'un Ndioo ña kà'an cha'a' naja kua kàa yi ña kuu kakú yo indukuni takua chīni ma ñivio ndian chīyo tatiempu ndia. Va ma ndiakan na töve nda kuenda vaji chīni na yi, vati töve nī chinuni na ma ña kà'an yi.
3 Va tava maa yo ña chìnuni ndicha va'a yo, chà'a Ndioo ña ni ni'o nuu nindeo. Va cha'a' ña'a, kà'an Ndioo te'en nuu ma tutu ra:
Ta cha'a' yakan kùu yi ña ya'a kūxain chi'in na,
ta chā'i tu'un nuu na ña töve ni ku'vai nuu nìndee na chi'ḭn,
kàti Ndioo.
Vaji takan ma Ndioo chīnu ma tiñu jā'a ra nda ma ora jātuvi ra ma ñuñivi i'ya.
4 Vati ìyo iin ma nuu kà'an yi te'en nuu ma tutu Ndioo cha'a' ma kivi ucha ña nindeo:
Ndioo na töve nī jatiñu ra ma kivi ucha vati nīndee ra.
5 Ta ìyo inga nuu kà'an yi te'en nuu ma tutu Ndioo:
Ña töve ni ku'vai nuu nìndee na chi'ḭn,
kàti Ndioo.
6 Va vitin takäaga kùmani ña ni'i tiaga ma ñivi ma nuu nìndee na chi'in ra, vati ma ndian ñivio ndian chīyo nunuu ña chīni tu'un va'a Ndioo, ta töve nī jachi'in na yi, nuu ndiakan va töve nī cha'a ra ña ni'i na nuu nìndee na chi'in ra.
7 Yakan va kuu koto yo ña takä'an ya'a ma tiempu ña kuu ka'an yo, ¡kivi vitin!, ti Ndioo cha jāna'a ndiko

ra nuu yo ña takä'an ya'a yi. Vati
Rey David kēta ra kua'a' kuiya iti'
nuu. Ta David te'en tāa ra nuu ma
tutu Ndioo:
Ma kivi vitin tuva chìni ndo ma ña
kà'an Ndioo,
ìyo yi ña chinuni ndo ma ña kà'an
ra,
ta na jändava ndo ma anima ndo.
Takan tāa David nuu ma tutu Ndioo.
8 Vati tu ma Josué chā'a ra nuu
nindee ma ñivio chīyo taji'na chi'in
Ndioo, tüva chiniñu'u yi ña tàa
ndiko ma David yi iti' nuu niku.
9 Yakan va ìyoga iin nuu nindee ñivi
Ndioo chi'in ra.
10 Vati ma ndian cha nī'i nuu nindee
chi'in Ndioo, juuni nindee na cha'a'
ma tiñu jà'a na, indukuni ma tava
nīndee ma Ndioo cha'a' ma tiñu ña
jā'a ra ma kivi ucha ora jātuvi ra ma
ñuñivi i'ya niku.
11 Yakan va na kunuminio ta na
kundeenio ta ki'vio ma nuu nindee
ñivi chi'in Ndioo, koto nï'iin yo, na
küu ni'i yo yi takua tā'an ma ndian
töve nī jachi'in tu'un ra niku.
12 Vati ma tu'un Ndioo jàna'a yi
kua kuu koo ndito yo ta ya'aga ìyo
kuenda yi. Tiá va'a ga ta vii kùu ma
tu'un ma Ndioo kua ma nda machiti
nikuuni ña ìyo ma ña xaan ni nduvi
chiyo yi, va kì'vi yi kono nduva'a
kuii ta kuu jakesiin yi tu'un xe'e ña
ìyo tichi chinitunio ta anima yo ndia.
Ta jàna'a kachin yi tu ña va'a a ña
töve va'a kùu ma ña kùuni yo ta
chàninio jà'a yo.
13 Tandi'i yo ña tùvio jā'a Ndioo, na
küu kundii xe'o nuu ra, vati ndisaa
yo kàvitio kuenda ra ti ndè'e kachin
ra ndisaa ña chànini yo chi'in ma ña
kùuni ma anima yo ja'a yi, ta nuu
ra ìyo yi ña ku'va yo kuenda cha'a'
ndisaa yi.

Iin sutu ka'nu kùxini nuu yo kùu Jesuu

14 Jesuu ra se'e Ndioo, rakan kùu
ma sutu ka'nu ña kùxini nuu yo, ra
cha kēe kuà'an ndiko nuu chà'nda
Ndioo tiñu andivi. Vati töve ìyo yi
ña jaña yo ña na'ma yo cha'a' ña
chìnunio ma ña kà'an ra.
15 Vati uvanuu rakan kùu iin sutu
va'a kuenda yo. Ta chìto va'a ra
ña ndian kündeeni kùu yo cha'a' ña
numini kì'vio ja'a yo kuati. Yakan
va kūnda'vini ra yo. Vati juuni kī'in
ma kui'na ku'va ra indukuni takua
jà'a yi chi'in yo ña jā'a yo kuati, vati
rakan nï'iin cha'a' töve nī chaa ra
jà'a ra kuati.
16 Yakan va na jayatin yo yo ta
na kükanuu yo ta ki'vio ma nuu
chà'nda Ndioo tiñu ora kà'an yo
chi'in ra. Vati ikan ìyo kua'a' ñamani
ra ña chà'a ra nuu yo. Ta cha'a' ña
kùnda'vini ra yo kùu yi ña ìyo va'a
ra ña tìndee ra yo ma ora chìniñu'u
yo yi.

5

1 Tandi'i sutu ka'nu ña kùxini nuu
yo, kāchin Ndioo ndra ma tañu ma
ndra'ii, vati jàkuiso Ndioo tiñu ndra
ña na ja'a ndra tiñu nuu ra ta kà'an
ndra nuu ra cha'a' ma ñivi, ta takan
sòkó ndra ndatiñu chi'in kiti chà'ni
ndra nuu Ndioo kuenda ña jànaa
Ndioo kuati yo.
2 Va tava ma sutu ka'nu ña kùxini
nuu yo, juuni töve ya'a ga kùndeeni
ndra takua kùu yo, yakan va kùu
kutunini ra ma tava kùuni ma ñivi
ta kùu kunda'vini ra na cha'a' ma ña
na töve chìto na ma ña jà'a na, ta
cha'a' ña kèsiin na iti' Ndioo ndia.
3 Ta cha'a' ma ña töve ya'a
kùndeeni ra kùu yi ña ìyo yi ña ka'ni
ra iin kiti ta sokó ra ri nuu Ndioo,
tüvi cha'a' ma kuati ñivini, va juuni
cha'a' ma kuati maa ra ndia.
4 Nï'iin ma ndra'ii, na küu kati
ndra ña yu'u koo tiñu i'ya ta ìyo yi
ña tiñu'u ndo yu'u cha'a' yi, vati maa
ma Ndioo kùu ma ra kàchin ndra ta
jàkuiso ra ma tiñu i'ya ndra, takua
kāchin ra ta jākuiso ra tiñu ma sutu
ka'nu, ra nàni Aarón niku.
5 Indukuni kūu yi chi'in Cristu ti
töve nī jakuiso ra tiñu juuni maa
ra, ti Ndioo kùu ma ra kāchin ra ta
jākuiso ra tiñu ña na kuu ra sutu
ka'nu ña kuxini. Vati ma Ndioo
kā'an te'en chi'in ma Jesuu:
Yo'o kùu ma se'i,

Ta vitin yu'u kùu ma ra chā'a tundeenī nuūn.
6 Ta inga nuu tutu Ndioo juuni kā'an
ra chi'in ma Jesuu te'en:
Yo'o kùu ma sutu ka'nu ra kuxini nuu ma ñivi endeeni,
indukuni ma takua kùu ma tiñu jà'a ma grupu Melquisedec,
kàti Ndioo.
7 Ta ora chīyo ma Jesuu ña
chākunuu ra ma ñuñivi i'ya niku,
nduva'a kuii chàku ra ta kà'an ni'i ra
chi'in Ndioo ora chìkan ra ñamani
nuu ra. Vati Ndioo ìyo ndatu ra, ta
kùu jakakú ra ra tañu ndian ndií. Ta
cha'a' ña jàka'nu Jesuu ra ta jàchi'in
ra ña kà'an Ndioo, yakan va Ndioo
tāso'o ra ma ña kà'an ra.
8 Yakan va Cristu, vaji ra Se'e Ndioo
kùu ra, ta chi'in kua'a' va'a tundo'o
ña ndē'e ra, kūtu'va ra jàchi'in ra
ña kà'an Ndioo,
9 ta ora cha chinu tandi'i ma tiñu ìyo
yi ña ja'a ra, yakan va ìyo va'a ra kua
kùu jakakú ra endeeni tandi'i ndian
jàchi'in ña kà'an ra.
10 Vati Ndioo jākuiso ra tiñu ña na
kuu ra ma sutu ka'nu ña kùxini nuu
yo indukuni ma takua ma tiñu jā'a
ma sutu Melquisedec.

Ni nde'o tundo'o tuva jaña yo ña chìnunio tu'un Ndioo

11 Ìyo kua'a' tu'un ña kùu ka'an yo
cha'a' ma tu'un ña já kàtitu'in nuu
ndo, va ya'aga ndetiñu kùu katitu'un
kachīn yi nuu ndo, vati ya'aga kuee
kùu kutunini ndo yi.
12 Vati tava cha ìyo kua'a' kuiya
ña ìyo ndo iti' Ndioo cha ìyo yi ña
kùu ndo matru niku, va na töve
takan kùu yi, ti chìniñu'u ndo ña
katitu'un chaa ndiko ndi ma tu'un
Ndioo nuu ndo ña takani cha chìto
ndo ma nda ora kīcha'a ndo chìnuni
ndo. Yakan va kùu ndiko ndo takua
kùu ndiakuati, ti lechini kùndeeni
ndo ko'o ndo, ta töve kùndeeni ndo
taso'o ndo tu'un ndetiñu tava kùu
ma ndayu xii.
13 Ta ndian chàxin ndika ma ma'á
na, takä'an chaa ma chinituni na ña
kùtunini na iin tu'un ndaa kuenda
na, ti ndiakuati kùu na.
14 Va ma ndian chicha chàchi na
ndayu xii, ta cha'a' ña takani jà'a na
mamaa ña va'a kùu yi ña cha chìto
va'a na kachin na ndava kùu ma ña
va'a ta ma ña töve va'a.

6

1 Yakan va vitin iti' nuu va'aga ña
ndakoo yo iin chiyo ña jàkua'a yo
ma tu'un nunuu cha'a' ma Cristu,
ta na ndaki'o ma tu'un ña jàkuicha
va'a yi yo. Ta juuni na ndakoo yo
iin chiyo ña jàkua'a yo cha'a' ña
chìkoni'i ndiko yo jà'a yo ma tiñu
ña nda kuenda. Ta na ndakoo yo iin
chiyo ña jàkua'a yo cha'a' ña naja
kua chīnunio ma ña kà'an Ndioo.
2 Ta juuni ìyo yi ña ndakoo yo iin
chiyo ña jàkua'a yo cha'a' ña kua'a'
nuu ña kùnduta yo, chi'in ma ña
jànani nda'a' yo xini ma ñivi, ta ma
ña nàtaku ndiko ñivi tañu ndian
ndií, chi'in ma nuu jakutuni Ndioo
kuati na, ta ikan na ka'nda na yi
endeeni ma andaya'.
3 Yakan ìyo yi ña ja'a yo, tuva
chà'a ma Ndioo tu'un ña ja'a yo yi.
4 Vati na küu chikoni'i ndiko ma
ñivi iti' Ndioo tuva jàña ni'ni na ña
chìnuni na tu'un ra. Ti ma ndian cha
chìto kachin va'a ña tu'un ndaa kùu
tu'un Ndioo, ta cha kī'in na ku'va
ma ndatu ra ña kīchi yi iti' andivi,
ta indukuni nī'i na ma Tati Ií Ndioo
chi'in tandi'o,
5 ta juuni cha ndē'e na takua va'a
kùu tu'un kà'an Ndioo, chi'in ma
ndatu ka'nu ña ni ja'a ra ma ñuñivi
ña ni kichi.
6 Tu ndiakan juuni jàña ni'ni na ña
chìnuni na ma ña kà'an Ndioo, na
küa ja'a na ña na chikoni'i ndiko na
ku'un na iti' Ndioo. Vati juuni maa
na kùu ndian ña tàkaa ndiko na ma
Jesuu ma nuu kruu nuu tùvi ñivi ña
na ka'an ndaa ndisaa ma ñivi chata
ra.
7 Vati ma ndiakan kùu na takua
kùu ma ñu'u' ora kùun ma savi ña
chì'i yi ma takuii savi. Vati tu chà'a
yi ma ndatiñu ma nuu ma ndian
jàtiñu yi, jà'ií ma Ndioo nuu yi.
8 Vati tu kàna mamaa ku'u chi'in
iñuni nuu yi, na töve nda kuenda

yi, ta kìndoo yi nda'a' Ndioo, ta cha kuyatin ña ni ka'an xaan ra chata yi. Ta ma nuu ndi'inia ni kayu yi.

Na kuatu yo ma ña va'a ña ni ni'o nda'a' Ndioo, ikan na kuu koo va'a yo

9 Ndyo'o ndian ya'aga kùuni ndi nde'e ndi, vaji takan kà'an ndi chi'in ndo, chìto va'a ndi ti maa ndo ni ni'i ndo ma ña va'aga, vati kuà'an ndo iti' nuu ni jakakú Ndioo ndo.
10 Vati Ndioo iin ra ndaa kùu ra, ta töve ni naani ra ma tiñu jà'a ndo, ti kì'in kuenda ra ndo cha'a' ña ya'a kùuni ndo nde'e ndo ma ndian ta'an yo, ndian ìyo kuenda ra, ta cha'a' ña ya'a va'a tīndee ndo na, ta takua takani jà'a ndo yi antea, ta nda vitin.
11 Va kùuni ndi ña ta'ii'iin ndo nda vitin chi'in nda nuu ndi'inia, na ja'a ndo chi'in ndisaa anima ndo ma takua jā'a ndo chi'in ta'an yo, ikan na kuu koto kachin ndo ti ni ni'i ndo ndisaa ma ña ndàtu ndo nda'a' Ndioo.
12 Na töve kùuni ndi ña ndakuu suchan ndo, ti ma ña kùuni ndi kùu yi ña na tandikun ndo ja'a ndo ma tava jà'a ma ndian kundeeni ku'un iti' ra ta chìnuni na tu'un ra. Ti nuu ndiakan ni ku'va Ndioo endeeni tundeeni ra ma takua chā'a ra tu'un.
13 Ta ora chā'a Ndioo tu'un ra nuu ma Abraham niku, chā'a ra ma tu'un chi'in juuni sivi maa ra, vati na töve ìyo inga ra ka'nu tiaga kua maa ra.
14 Ta te'en kā'an ra chi'in Abraham:
Ndicha kuii ña nuu yo'o, nduva'a kuii ni ja'i̱ ñu̱n,
ta ni ku'vai ña ni koo kua'a' tataun iti' nuu.
15 Va ma Abraham, ta ora ya'a ña ya'a ga kūndeeni ra chātu ra, tajan nī'i ndio ra ma ña chā'a ma Ndioo tu'un nuu ra.
16 Nda ndian ni kùuni ña chà'a tu'un nuu ma inga ñivi, jà'a na yi chi'in sivi inga ndian ka'nuga kua maa na, ta takan kùu koto ndaa ma ñivi ti ña ndicha kùu ma tu'un ña chà'a na ta na tüva ìyo yi ña nuni nuni natu'un kuati na cha'a' yi.
17 Ta takan chā'a Ndioo tu'un nuu ma ndian ni ni'i ma tundeeni ña kāti ra ña ni ku'va ra nuu na, ti kùuni ra ña koto kachin na ti nï'iin tiempu töve sàma ra ma kua kà'an ra. Yakan va chi'in juuni sivi maa ra kā'an ra ña ni jachinu ra yi.
18 Cha'a' ma ninduvi ma tu'un i'ya ña na küu sama yi, ta na koto yo ña na küu ka'an Ndioo tu'un vata. Ta takua ndisaa yo ña cha tāndikun yo ra, ikan na kumi ra yo, yakan va na koo tundeenio kuatu yo ña na jachinu ra ma tu'un ña kā'an ra juuni chi'in sivi ra ña ni ku'va ra nuu yo.
19 Ta cha'a' ma ña ndàtu va'a yo ña jà'a Ndioo, cha tàndikun va'a anima yo chi'in ra takua ndìkun va'a iin varku jà'a iin kaa nàni ancla. Yakan va ìyo va'ani yo kuenda Ndioo ta kùu ki'vi yo chata ma ja'ma yaxin ña ndàsi ma veñu'u ií nduva'a kuii ma andivi.
20 Va ikan kùu nuu kī'vi ji'na ga ma Jesuu kuenda yo niku, ora nūna ra ma iti' va'a ña na ku'un yo chata ra. Ta takan chāa ra kùu ra ma iin sutu ka'nu ra kuxini nuu yo endeeni, ta indukuni ma takua kùu ma tiñu jà'a ma grupu Melquisedec.

7

Jesuu, kùu ra iin sutu ka'nu ña kuxini nuu yo indukuni kua ma Melquisedec

1 Ma ra nàni Melquisedec i'ya kūu ra rey, ra chà'nda tiñu nuu ma tandi'i ma ñivi ìyo ma ñuu nàni Salem niku. Ta juuni kūu ra ma iin sutu kuenda ma Ndioo ya'a ka'nu ìyo andivi. Ta ma ora chīkokani ndiko ma Abraham ma nuu chākanita'an ra ta jākanaa ra ma ndra kùu rey, ndra chà'nda tiñu nuu inga ñuu, ta ma Melquisedec chāta'an ra nuu ma Abraham. Tajan Melquisedec, jā'ií ndio ra nuu ra.
2 Ta ikan jan ma Abraham, nāta'vi ra uchi porcientu ma tandi'i ma ndatiñu ña jākanaa ra ma nuu chākanita'an ra ta chā'a ra yi nuu ma Melquisedec. Ma sivi Melquisedec kùuni yi ka'an yi “rey, ra jàndondaa tiñu.” Va tava rey ña chà'nda tiñu nuu ma ñivi ìyo ma

ñuu Salem kùu ra, ta Salem kùuni yi
ka'an yi "na koo vii ma ñivi." Yakan
kùu ra rey ña chà'a na koo vii ma
ñivi.
3 Ta ma Melquisedec töve yo chìto
cha'a' ma tatá ra ni cha'a' ma ma'á
ra ndia. Ta juuni töve yo chìto niyi
kūu cha'a' ma ñivi ra, ndian chīyo
taji'na ndia. Ta juuni töve yo chìto
nda ora kāku ra chi'in ma ora chī'í
ra ndia. Ta kùu ra iin sutu kuenda
Ndioo endeeni. Ta cha'a' yakan, kùu
ra iin xina'ñu ma se'e Ndioo.
4 Yakan va vitin, na nde'e va'a ndo
vati iin ra nduva'a kuii ka'nu kūu ma
Melquisedec niku. Vati Abraham,
ra kūu tatá yo taji'na, juuni chā'a
ra uchi porcientu ma ndatiñu ña
jākanaa ra nuu ra.
5 Va ma tutu ley ña tāa Moisés,
kà'an yi ña ìyo yi ña naka'an ndra
kùu sutu, ndra kùu tata ma Leví
uchi porcientu tandi'i ndatiñu nuu
ma ñivi ta'an ndra. Takua kùu yi ña
ja'a ndra vaji ma ñivi ta'an ndra kūu
tata Abraham ndia.
6 Vaji ma Melquisedec, ra yöve
ñivi Leví kūu ra niku, nāka'an
ra ma uchi porcientu ma ndatiñu
nuu Abraham. Tajan jā'ií ndio ma
Melquisedec nuu ma Abraham. Vati
nuu rakan, chā'a ma Ndioo tu'un
nuu niku.
7 Yakan va ndisaa ñivi chìto na ña
ka'nuga kùu ma ra jà'ií ñivi kua ma
ra nì'i ña ií, jà'a ma inga ñivi.
8 Cha'a' ma sutu, ndra kùu tata
Leví, nàka'an ma uchi porcientu,
ndra'ya kùu ndra ìyo yi ña kuvi
numini. Va ma tutu Ndioo kà'an yi
cha'a' ma Melquisedec ña kùu ra iin
ma ra ndito ga.
9 Ta kùu ka'an yo ña ma ndra kùu
sutu ñivi ma Leví vitin kùu ndra
nàka'an ndra ma uchi porcientu ma
ña jàtiñu ndra, ta ora tīa'vi Abra-
ham ma uchi porcientu ma ña jàtiñu
ra nuu ma Melquisedec, juuni kùuni
yi ka'an yi ña tīa'vi Leví yi nuu ma
Melquisedec ndia.
10 Vati ndicha va'a ma ora chāa
kaña'a ma Melquisedec chi'in ma
Abraham cha ndiso ma kuñu ra ma
tata ña ni kuu Leví ora ni kaku ra iti'
nuu.
11 Tāchi ma Ndioo ma ndra kùu
sutu ma tata Leví, ña na ku'va ndra
ma tutu ña tāa ra nuu ma ñivi ìyo
ma ñu'u' Israel, ndian kūu ma ñivi
ma Aarón. Vitin ndicha tu ndicha
va'a ña ma ndra'ya kūu ja'a ndra ma
tiñu ndaa niku, na töve ìyo yi ña
ninii keta ma inga tuku grupu sutu,
na yüva ma ndra grupu tata Aarón,
vati ra kùu sutu kuenda ma grupu
Melquisedec kùu yi.
12 Vati ora sama yo ma ndra kùu
sutu, juuni ìyo yi ña sama ma tu'un
ley cha'a' yi ndia.
13 Ta ma Racha'nu yo, ña kà'an
cha'a' ma tutu, tata ma inga ndra
kùu ñivi Israel kùu ra. Ta nï'iin ma
ñivi töve nī chatiñu ndra takua kùu
ma tiñu sutu, ndra jàka'nu Ndioo
nuu naa.
14 Vati ndicha ña chìto va'a ma
ñivi ña ma Racha'nu Jesuu kīchi ra
ma tata Juda, ta ma Moisés nï'iin
tu'un ni töve nī natu'un ra cha'a' ma
tata ikan, ma ra kà'an cha'a' ma naja
ìyo yi ña jatiñu ma ndra kùu sutu
chi'in naja kua ìyo yi ña ja'a ndra
ndia.
15 Ta ma ña'a ndicha va'aga kùu
yi tuva ma sutu chaa, ra ni keta
indukuni kùu ra takua kùu ma
Melquisedec.
16 Ta rakan ndākuu ra iin sutu
töve cha'a' ña kùu ra iin ra tata ndra
sutu niku, vati kùu ra sutu cha'a'
ndatu va'a ña jà'a ra. Ta ma ndatu
ikan chà'a yi ña na koo ñivi endeeni.
17 Vati ma Ndioo te'en kà'an ra
chi'in ma Jesuu:
Yo'o kùu ma sutu ka'nu ra kuxini
nuu ma ñivi endeeni,
indukuni ma takua kùu ma tiñu jà'a
ma grupu Melquisedec.
18 Yakan va ma tu'un cha'nu na töva
chàtiñu yi. Vati na töve va'a yi
kuenda ña tìndee yi yo cha'a' ma
kuati jà'a yo.
19 Vati ma tu'un ley ikan ña tāa
Moisés töve jàndondaa yi yo. Va
vitin ìyo tuku inga ña ndàtu yo ña
jà'a yi ña jayatin yo yo chi'in Ndioo.
20 Ta cha'a' yakan, Ndioo kā'an ra
chi'in ma tu'un yu'u ra ña ni jachinu
ra ma ña kā'an ra.

21 Ta ma tiaga ma ndra kùu sutu töve
nī chiso ndra tiñu sutu chi'in tu'un
yu'u ndra ña kà'an yi ña ni jachinu
ndra yi. Vati takan kùu yi ña ma
Ndioo kàti ma tu'un ndaa ña ìyo yi
ña ja'a ra, vati ma nuu tutu ra te'en
kà'an ra:
Ma Racha'nu Ndioo, kāti ra iin ma
tu'un ña ni jachinu ra
ta na töve nakanini ra ña sama ra
ma ña chànini ra cha'a' yi. Ta
te'en kà'an yi:
"Yo'o kùu ma sutu ka'nu ra kuxini
nuu ma ñivi endeeni,
indukuni ma takua kùu ma tiñu jà'a
ma grupu Melquisedec",
kàti Ndioo.
22 Yakan va cha'a ña kūu vitin ma
Jesuu ndicha kuii ña jà'a ra ña
ni ndo'iin ma tu'un va'aga kua ma
tu'un cha'nu.
23 Ta inga ndra kùu sutu ya'a ga
kua'a' ndra chiyo. Ta cha'a' ña chì'í
ndra kùu yi ña küu ga koo ndra
kua'a' tiempu.
24 Va tava ma Jesuu ìyo ra endeeni,
yakan va nï'iin tiempu na töve ìyo
yi ña ku'va ra ma tiñu sutu ña jà'a
ra nuu inga na.
25 Yakan va kùu ja'a ra jàkakú ra
endeeni ma ndian kì'vi ma iti' Ndioo,
vati ìyo ra endeeni, ta jànini ra kà'an
ra chi'in Ndioo cha'a' na.
26 Yakan va ma Jesuu ma ra sutu
ka'nu kùu ra iin ra tu'va kuenda ña
jàchinu ra ma ña chiniñu'u yo. Vati
rakan kùu iin ra ya'a ií ra, ta na
tükuii itini ra ta na töve jà'a ra nï'iin
ña töve va'a ndia. Ta siin kùu ra kua
ma ndian jà'a kuati, ta iñu'u ga ra
kua tandi'i ña ìyo andivi.
27 Na töve kùu Jesuu ma tava kùu
ma inga ndra kùu sutu kùxini nuu
ma ñivi, ta ìyo yi ña ka'ni ndra kiti
ta sokó ndra ndri nani kivi kuenda
ña ji'na janaa Ndioo kuati ndra, ta
iti' nuu sòkó ndra ndri kuenda kuati
jà'a ndian ñuu ndia. Va ma Jesuu na
töve nī ja'a ra takan. Va iin cha'ani
sōkó ra kuenda ña na naa kuati ñivi
endeeni ora sōkó ra juuni maa ra
nuu Ndioo.
28 Ma tu'un ley ña tāa Moisés
jàkuiso yi sutu ka'nu ña töve ndra
ndaa kùu ndra cha'a' ña ndiso ndra
kuati. Va iti' nuu ora kēta ma ley,
juuni Ndioo chā'a ra tu'un ña ni
jachinu ra ña kà'an yi. Ta ma ña
kā'an ra kùu yi ña jàkuiso ra Se'e
ra ña na kuu ra iin sutu ka'nu. Ta
ma Se'e ra ikan kùu ra iin ra ndaa
endeeni.

8

Jesuu ndiso ra tiñu cha'a' ma tu'un ña jando'iin ra chi'in ma ñivi

1 Ma ña nduva'a kuii ga ndicha
cha'a' ma ña kà'an yo vati ma ra kùu
sutu ka'nu, ra kùxini nuu yo kùu
ra. Ta juuni rakan chāa ra nàndi
ra chiyo kua'a Ndioo iti' andivi nuu
chà'nda ra tiñu.
2 Ta jà'a ra tiñu tava kùu iin sutu
ma tichi ma veñu'u ií ndicha, ma ña
jāva'a ma Ndioo ndicha, va na yöve
ma veñu'u jà'a ma ñivini kùu yi.
3 Tandi'i sutu ka'nu ndra kuxini
nuu ñivi ndiso ndra tiñu ña ìyo yi
ña sokó ndra kiti ña chā'ni ndra
chi'in inga nakuyi nuu ma Ndioo
ora jàka'nu ndra ra. Ta juuni takan
ìyo yi ña sokó Jesuu iin nakuyi nuu
Ndioo ndia.
4 Ta tu takan kùu yi ña ma Jesuu
ìyo ra ma ñuñivi i'ya, na töve kuu
kùu ra ma sutu ña kùxini nuu yo,
vati ma ñuñivi i'ya cha ìyo ma ndra
kùu sutu ndra sòkó ma nakuyi ma
takua kà'an ma tutu ley Ndioo.
5 Va ma ndian kùu sutu i'ya ña
jàkuu ndra tiñu, va ndisaa ma
ndatiñu chàtiñu ndra töve kùu ma
ña ndicha ña ìyo iti' andivi, ti kùu yi
mamaa na'nani chi'in xina'ñuni. Ta
chìto yo ña na'nani kùu yi, vati ma
ora ña jāva'a ma Moisés ma veñu'u
ií ikan, te'en kā'an ma Ndioo chi'in
ra: "Na taso'o va'un ma ña kà'in,
ta java'un yi indukuni ma tava kàa
ma iin ku'va ña jāna'i nuu̱n ma tichi
ku'u ta takan ìyo yi ña java'un yi."
6 Va ma Jesuu ra kùu sutu ka'nu
kuxini nuu yo, vati rakan kùu ma ra
nī'i iin tiñu nduva'a kuii ga va'a ña
kùu ra sutu kuxini nuu yo, kuenda
ña na ka'an ra chi'in Ndioo cha'a' yo,
ta chi'in ma ñivi jāndo'iin tu'un ra

ña kāti ra nuu na. Ta ma tu'un ikan
ni jachinu ra yi cha'a' ma tu'un va'a
ga ña chā'a ra nuu na.
7 Tu ndicha ma tu'un nunuu ña
jāndo'iin Ndioo chi'in ma ñivi iin
ña nduva'a kuii va'a kùu yi kuenda
na niku. Tu takan kùu yi tüva
chiniñu'u ra ña jāndo'iin ra inga
tuku tu'un chaa chi'in na.
8 Va ma Ndioo chā'a ra kuenda ña
nāta'an ra ñivi ña töve kùu na iin
ndian ndaa, yakan va kā'an ra te'en:
Ma Racha'nu Ndioo kà'an te'en:
Ni keta iin kivi
ña ni jando'iin ma tu'un chaa chi'in
ma ñuu Israel ta chi'in ma
ñuu Judá.
9 Ma tu'un i'ya, na töve indukuni kàa
yi ma tava kàa ma tu'un ña
jāndo'iin chi'in ma ñivi ndo,
ndian chiyo taji'na niku,
ma ora tāvai na ma ñu'u' Egiptu.
Va tava na töve nī jachi'in na ma
tu'un jāndo'iin chi'in na,
yakan va jaña nda'i na, kāti ma
Racha'nu Ndioo.
10 Ma tu'un ña ni jando'iin chi'in ma
ñuu Israel
ora ya'a ña kuu ma kivi ikan,
ni kuu yi te'en, kàti ma Racha'nu:
ni jakutai ma tu'un i'ya ma chinituni
ma ñivi
ta te'en ni tai yi ma chata ma anima
na:
Yu'u kùu Ndioo ndo,
ta ndyo'o kùu ndo ma ñui.
11 Ta tüva ni chiniñu'u na ña nï'iin
na jàna'a na nuu inga meru a
ñivi na ma tiñu chàkui,
ikan na kuu nakoto na ña yu'u kùu
ma Racha'nu Ndioo,
vati tandi'i na ni nakoto yu'u,
endeeni ndaa ndian ma ndiakuati
chi'in ma ndian cha'nu ndia.
12 Vati yu'u ni janai ma kuati na
chi'in ma ña töve va'a jà'a na,
ta na küku'uni tiaga cha'a' ma kuati
töve va'a ña jā'a na,
kàti Ndioo.
13 Ora kà'an ma Ndioo cha'a' iin
ma tu'un chaa ña jàndo'iin tu'un
ra chi'in ma ñivi, kùuni ra ka'an
ra ña na tüva ìyo kuenda ma tu'un
nunuu ña tāa ma Moisés. Ta ma
tu'un nunuu ikan cha'nu yi, ta tüva
chàtiñu yi, ita'vinia takaa ta naa yi,
kàti ma Racha'nu Ndioo.

9

Ma veñu'u ií nuu chà'nda Ndioo tiñu ma ñuñivi chi'in ma nuu chà'nda ra tiñu ma iti' andivi

1 Yakan va vitin, ma tu'un nunuu
ña jāndo'iin Ndioo chi'in ñivi kà'an
yi naja kua ja'a yo ora jaka'nu yo ma
Ndioo iin tichi veñu'u ña ìyo ñuñivi
i'ya.
2 Ta veñu'u ikan jāndova'a na yi
te'en: ma ve'e nunuu ña nani nuu
ií ndaa ma nuu chàkuiin kua'a' ma
tima. Ta juuni cha ndaa ma mesa
ña ka'ìin ma paan ja'ií Ndioo ndia.
3 Ta ma tichi ma veñu'u ií ma inga
ma iti' chata ma nuu ndasi ma ja'ma
yaxin ma ma'ñu yi ma nuu nduva'a
kuii ií,
4 ikan ndaa iin nuu naa oro ma
nuu tì'i na ma ñu'ma kutu ma ora
jàka'nu na Ndioo. Ta juuni ndaa iin
yaka ña jàna'a cha'a' ma tu'un ña
jāndo'iin Ndioo chi'in ñivi, ta ninii
chata yi ka'ìin ma oro. Ta tichi yi
ndaa iin kasitu oro ta ma tichi yi
ka'ìin mamaa ña kuichin ña xa'ma
ña nani maná, ta juuni ma ikan
jùndii ma yutun vatun ma Aarón, va
cha kēta ma xe'e run ma chata run,
chi'in ma vitu ña kà'an ma tu'un ña
jāndo'iin tu'un Ndioo chi'in na ndia.
5 Chata ma yaka ka'ìin ma ndian
kùu tati va'a jà'a tiñu kuenda Ndioo
ta ma tati va'a ikan jàna'a yi ña
ìyo Ndioo, ta chi'in ndichin na chàsi
na ma chata ma yaka. Va ma vitin
na tüva ga ìyo yi ña ka'an yo tiaga
nakuyi cha'a' ma ndatiñu.
6 Ta ora cha ìyo va'a ma ndisaa ma
ndatiñu i'ya, tichi ve'e nunuu veñu'u
ií kì'vi ma ndra sutu ña jàchinu ndra
ña jàka'nu ndra Ndioo ndisaa kivi
ma ikan.
7 Va tichi ve'e uvi ikan, kì'vi
uvanuu ma sutu kùxini, ta iin
cha'ani iin kuiya. Ta ora kì'vi ra
ma ikan, ìyo yi ña kunda'a ra ma
nii kiti ña sòkó ra nuu Ndioo, ikan
na jaka'nuni Ndioo ji'na ma kuati ra,
ta juuni jàka'nuni ra kuati jà'a ma

ndian ìyo ñuu ra ora töve chà'a na
kuenda ña jà'a na yi.
8 Chi'in ña'a jàna'a ma Tati Ií
Ndioo ña takä'an nuna ma iti'
kuenda kuu ki'vi yo ve'e nduva'a
kuii ií, ma ora juuni yanga jàtiñu yo
tichi ma veñu'u nunuu ikan.
9 Tandi'i ma ña te'en kùu yi takua
kùu iin ku'va kuenda ma tiempu
vitin, vati ndisaa ma kiti chi'in inga
ndatiñu ña sòkó na nuu Ndioo, na
küu ja'a yi ña ndova'a yo, ti kìndoo
kuati chinituni ndisaa ndian jàka'nu
Ndioo ora jà'a na takan.
10 Vati uvanuu ma ña jà'a na
kùu yi ña chàchi na ta chì'i na
chi'in tandi'i nuu ña jà'a na, ikan
na nandoo kuñu na ora jàka'nu na
ma Ndioo. Ta ndisaa yakan kùu
yi va'ani kuenda iin nundani, vati
Ndioo ni jandochaa ta ni sama ra
ndisaa yi.
11 Vati ma Jesuu cha kīchaa ra, ta
vitin kùu ra sutu ka'nu, ra kuxini
nuu tandi'i yo kuenda ña na koo
vii yo chi'in ma ña kīchaa nuu yo
jà'a ra endeeni. Vati ma veñu'u
ií ma nuu kà'an Jesuu chi'in Ndioo
cha'a' yo ña kùu yi iin nuu va'aga
ta nduva'a ndaa yi ndia. Va na
yöve ñivi kùu ma ndian jàva'a yi,
ña kùuni yi ka'an yi ña yöve kuenda
ndian ñu'u' ñuñivi kùu yi.
12 Ma Jesuu cha kī'vi ra ma tichi
ma veñu'u ií ikan, va töve kì'vi
ra kuenda sokó ra ma nii tixu'u
chi'in nii jundiki kuati, vati kī'vi ra
tichi yi kuenda sokó ra ma nii maa
ra kùu yi, ta kī'vi ra tichi yi iin
cha'ani kuenda ndisaa tiempu, ikan
na jakakú ra chi'in nii ra yo endeeni.
13 Ndicha va'a tu ìyo ndatu ma nii
ma toro chi'in ma nii tixu'u chi'in
ma yuyaa ma jundiki si'i vali ma ña
kayu yi ma nuu naa, ta chòso yava
sutu ma nii chi'in ma yuyaa chata
ma ndian ìyo kuati kuenda ndo'ií yi,
ta janandoo yi ma iti' chata ma kuñu
yo.
14 Vati tu takan kàa yi kùuni yi
ka'an yi ña ma nii Cristu nduva'a
kuii va'a ga ra' kuenda yo. Vati
chi'in ma ndatu Tati Ií Ndioo ña
ìyo endeeni, sōkó ra nii ra nuu ma
Racha'nu Ndioo. Ta cha'a' ña nï'iin
kuati ìyo ra, yakan va ìyo va'a ma
nii ra ña janandoo ra' ta janaa ra'
ndisaa ña kini ìyo chinitunio ña jà'a
yi ña chì'í yo, ikan na kuu ja'a yo
tiñu kuenda Racha'nu Ndioo ndito.
15 Yakan va ma Jesuu kùu ra ra
kà'an ndaa cha'a' yo, ikan na kuu
jando'iin ra yo nda nuu Ndioo chi'in
iin tu'un chaa. Vati ora chī'í ra jānaa
ra ma kuati ña jā'a yo ora juuni
chà'nda ma tu'un nunuu nuu yo ña
jāndo'iin Ndioo ra chi'in yo ma ora
ikan. Takan kūu yi, ikan na kuu
ku'va ra ma tundeeni ra nuu ndisaa
ndian kāchin ra ña na koo na chi'in
ra ndisaa tiempu, kua kāti ra.
16 Vati tu taa yo nuu tutu iin tu'un
cha'a' naja nàta'vi yo ma ndatiñu
ña'a yo, töve kuu kuàtiñu yi ña ora
juuni ndito yo, va chàtiñu yi va nda
kati kuvi ji'na ma ndian tāa yi.
17 Vati iin tutu ikan, na töve nda
kuenda yi tuva juuni yanga ña ìyo
ndito ma ndian jā'a yi, vati ora cha
chī'í na ta kīcha'a chàtiñu yi.
18 Yakan va ma tu'un nunuu ña
Ndioo jāndo'iin ra chi'in ñivi, jāketa
ra yi chi'in nii,
19 ti ora kātitu'un Moisés ndisaa
ma tu'un ley ña jā'a ma Ndioo nuu
ndisaa ma ñivi. Ta juuni tīin ndio ra
iin ja'ma ña'ma ña kuva'a chi'in iin
soko yutun ña nàni hisopo, ta jātii
ra yi tichi ma nii ma jundiki kuati
chi'in ma nii tixu'u, ta jākanuu ra ra'
chi'in takuii, tajan chōso yava ra ra'
ma nuu ma tutu ley Ndioo, ta juuni
chōso yava ra ra' chata ndisaa ma
ñivi ñuu ndia.
20 Tajan te'en nāka'an ra chi'in ra
cha'a' na: “Ña'a kùu ma nii ña kà'an
yi cha'a' ma tu'un ña jāndo'iin Ndioo
chi'in ndo, ikan na kumi ndo yi”,
kàti ra.
21 Ma Moisés juuni chōso yava ra
ma nii kiti ma tichi ma veñu'u ií
kuenda Ndioo, ta chōso yava ra ra'
chata ndisaa ma ndatiñu ña chàtiñu
ma ndra kùu sutu ora kà'an ndra
chi'in Ndioo niku.
22 Vati ma tutu ley jā'a Ndioo kà'an
yi ña na janandoo yo tandi'i ndisaa

nakuyi chi'in nii. Ta töve nàa kuati
ma ñivi tu töve chòso yava ji'na na
chi'in ma nii.

Sòkó Jesuu kuñu ra nuu Ndioo ta chī'í ra cha'a' ma kuati yo ta naa yi

23 Vati chīniñu'u yo ña chōso yava
yo nii kiti ña chà'ni yo ta sōkó yo
nuu Ndioo chata ma ndatiñu tichi
ma veñu'u ìyo ñuñivi, ikan na nan-
doo ma ña kùu na'na ma ndatiñu
ìyo andivi. Va ma ndatiñu ndicha
ña ìyo iti' andivi kùuni yi ña nandoo
ndicha yi chi'in nii ña va'a ga kua ma
ña nunuu.
24 Vati ma Jesuu na töve nī ki'vi ra
ma tichi ma veñu'u ií ikan ña jàva'a
ma ñivini, va iin na'na ni kùu yi
kuenda ma veñu'u ií ndicha kuenda
Ndioo. Vati Jesuu kī'vi ra va ma
andivi, vati ikan jāna'a ra ra nuu
Ndioo, ta kà'an ra cha'a' yo.
25 Va töve nī ki'vi Jesuu ña jàna'a
ra ra kua'a' cha'a' ma iti' andivi
takua chìniñu'u kì'vi ma sutu cha'nu
kùxini veñu'u ií ñuñivi i'ya nani
kuiya chi'in ma nii ña yöve maa ra.
26 Ta tu takan jā'a ma Jesuu niku,
ta ìyo yi ña kuvi ra kua'a' va'a cha'a'
ma nda ora tūvi ma ñuñivi ta nda
ma vitin niku. Va takua ma vitin
nuu ni ndi'i ma kuiya, kēta ma
Cristu iini cha'a', va kuenda endeeni
ña sōkó ra juuni maa ra ta chī'í ra
cha'a' yo, ikan na naa ma kuatio.
27 Ta takan kùu yi ña ni kuvi
ndisaa ma ñivi iin cha'ani, ta iti' nuu
ni kichaa ndio ma ora ña ni jakutuni
Ndioo kuati jà'a yo.
28 Ta indukuni kùu yi ña Cristu
sōkó ra ma kuñu ra ta chī'í ra iin
cha'ani kuenda ña jandi'i ra ma
kuati ña jà'a kua'a' ñivi. Ta iti' nuu
juuni ni keta ndiko ra ma ñuñivi ma
iti' uvi ora jàkakú ra ma ndian ndàtu
ma kivi ni kichi ra.

10

Cristu chī'í ra iin cha'ani cha'a' yo kuenda endeeni

1 Vati ma tu'un Ley Ndioo kùu yi
takua kùu iin ma xina'ñu cha'a' ma
ña va'a ni kichi iti' nuu niku, va
ma Ley ikan töve kachin va'a kùu
yi. Yakan va na küu jandondaa yi
ma ndian endee jayatin na na nuu
Ndioo nani ora keta kuiya ña ndaka
na kiti ña ni sokó na yi nuu ra.
2 Vati tu ndicha va'a ma tu'un ikan
jàndondaa yi endeeni kuati ñivi, ta
tüva kuuni na ña ìyo kuati maa na,
ta ndakoo na ña sokó na kiti nuu
Ndioo niku.
3 Vati ma kiti sòkó na chàtiñu ndri
va kuenda ña na jakuku'uni na ma
kuati na nani kuiya, ora sòkó na
ndri.
4 Vati takua ma nii ma toro chi'in
ma nii tixu'u na küu ndaki'in ra' ma
kuatio.
5 Yakan va ma Cristu ora kīchi ra
ma ñuñivi i'ya, te'en kā'an ra chi'in
ma Ndioo:
Na töve kùuniun ña sokó ñivi kiti
nuu̱n ta ni inga tuku nakuyi
vati chā'un ma kuñui nui.
6 Nï'iin kiti a inga nakuyi ña sòkó na
nuu̱n, ikan na jànaun kuati na
chi'in yi, töve chàta'aniun yi.
7 Yakan va kā'in te'en: "I'ya ìyoi ma
tava kà'an tutu̱n cha'i,
ikan na ja'i tiñu nuu̱n takua
kùuniun."
Takan kāti Cristu chi'in Ndioo.
8 Ma ña kā'an ra nunuu te'en chi'in
Ndioo: "Töve chàta'aniun nï'iin kiti
ña chà'mi na a kiti sòkó na kuen-
daun a inga tuku nakuyi ña sòkó na,
ikan na janaun kuati na chi'in yi",
(vaji sòkó na yi takua kà'an ma tutu
Ndioo).
9 Va ma inga tuku tu'un ña kā'an
Cristu te'en kà'an yi: "I'ya ìyoi ma
tava kà'an tutu̱n cha'i, ikan na ja'i
tiñu nuu̱n takua kùuniun", kàti ra.
Vati ma tu'un uvi ña kā'an ra kùuni
yi ka'an yi ña cha jātachiyo ra ma
tu'un nunuu, ikan na kindoo ma ña
uvi.
10 Ndioo kùu ma ra jāndo'iin yo, vati
ma Jesucristu jā'a ra ma tiñu takua
kùuni ma Ndioo ma ora sōkó ra ma
kuñu ra ora chī'í ra. Ta uvanuu
cha'ani sōkó ra yi kuenda endeeni.
11 Tandi'i sutu judíu jà'a ndra ma
tiñu ndra nani kivi, ta sòkó ndra
kua'a' va'a cha'a' ma ña sòkó ndra
ora jàka'nu ndra nuu Ndioo, vaji ma
ña sòkó ndra na töve kùu kindaa yi
ma kuati ma ñivi.

12 Va ma Jesuu iin cha'ani sōkó ra
ma kuñu ra nuu ma Ndioo kuenda
ña kindaa ma kuatio endeeni, ta ju-
uni chāa ndio ra nandi ra ma chiyo
kua'a ma Ndioo ma nuu chà'nda ra
tiñu.
13 Vati ikan nandi ra ndàtu ra nda
kati ku'va Ndioo ndisaa ndian xaani
nde'e nuu ra, ikan na chaa na kuiin
na cha'a ra.
14 Vati chi'in ma kuñu ra ña sōkó
ra jāndondaa ra iin cha'a' ma kuati
na kuenda ndisaa tiempu, ma ndian
cha ndō'ií kuenda Ndioo.
15 Va indukuni kà'an ma tu'un ma
Tati Ií Ndioo ora kā'an ra te'en:
16 Ña'a kùu ma tu'un ña ni jando'iin
chi'in na ora ya'a ji'na ma kivi
ikan.
Ta kà'an tuku ma Racha'nu Ndioo:
Ni jakutai ma tu'un ley ma anima na
ta ni tai yi ma chinituni na.
17 Ta na tüva ga ni kuku'uni tiaga
cha'a' ma kuati na chi'in ma
ña kini ña jà'a na.
18 Yakan va ora cha jāka'nuni cha'a'
ma kuati ndo, na tüva chiniñu'u ndo
ña sokó ndo tiaga nakuyi nui cha'a'
ma kuati ndo.

Ìyo yi ña jayatin yo yo iti' Ndioo ta chìnunio ña kà'an ra

19 Yakan va vitin ndyo'o yani, ìyo
yi ña na tüva ga yu'vio ta ki'vio ma
tichi ma veñu'u ií kuenda cha'a' ma
nii ma Jesuu.
20 Ta ko'o ma iti' chaa nuu ki'vi yo
tichi yi, ti ikan ni koo ndito yo ti cha
nūna ma ja'ma yaxin ña ndasi ma
tichi yi niku. Va vitin kīndoo nuna
yi cha'a' ña cha sōkó ra kuñu ra.
21 Cha ìyo Jesuu ña kùu ra ma
sutu ka'nu kuxini kuenda yo tichi iin
veñu'u ndicha nuu ndaa Ndioo.
22 Yakan va ìyo yi ña jayatin yo
yo iti' Ndioo ta chinuni va'a yo ma
ña kà'an ra chi'in anima yo. Va ìyo
yi ña ja'a ndicha yo yi, ta na töve
chàninio nï'iin ña töve va'a tichi
anima yo, ta ndoo ma kuñu yo chi'in
takuii va'a.
23 Na chinuni va'a yo ta na töve
ìyo yi ña nakaninio cha'a' ma ña
ndàtu yo ma ña ni ku'va Ndioo nuu
yo cha'a' ma tu'un ña chinuni yo ta
jana'a yo nuu ma ñivi, vati ìyo yi ña
jachinu ma Ndioo ma tu'un ña kāti
ra ña ni ja'a ra kuenda yo.
24 Na nanduku yo kua tindee ta'an
yo yo, ikan na kùuni va'a yo nde'o
ña ja'a yo ma ña va'a.
25 Na töve ìyo yi ña jaña yo ña
kùti'vi ta'an yo, vaji takan jà'a ma
inga na, vati ma ña ìyo yi kuu ma
ña ja'a yo ña kua'a yo ma tundeeni
ma ta'an yo ta tundeeni ku'va yo nuu
na, ta ku'va na yi nuu yo ndian, vati
ndè'o ña chani kuyatin ma kivi ña
ni kichi ndiko Jesuu ma ñuñivi i'ya.
26 Vati tu endee kì'vi yo jà'a yo ma
kuati vaji cha chìto va'a yo ma iti'
ndaa, na tüva kuu kindoo nï'iin kiti
ña kùu ka'ni yo ta sokó yo ri nuu
Ndioo cha'a' ma kuatio.
27 Vati tu ja'a yo takan ma ña
ndàtu yo kùu ma ña ni ni'i yo
ña jakutunini Ndioo yo cha'a' ma
kuati jà'a yo chi'in ma ñu'ú ndu'va
ni janayi ma ndian xaani nde'e na
Ndioo.
28 Tu ìyo ma ra ña cha ndākoo ña
jàchi'in ma tu'un tāa ma Moisés, ta
tu ìyo uvi a uni ndian cha chìto yi ta
tìso na kuati nuu ra cha'a' yi, ta ìyo
yi ña ka'ni ndio yo ra cha'a' yi. Ta
tüva kunda'vini yo ra cha'a' ña jā'a
ra kuati.
29 Tu ndicha ña takan kùu yi, ¿a
töve chìnuni ndo ña tiaga kua'a'
tundo'o ni nde'e ma ndian chàñu
che'e chata ma Jesuu, ra Se'e Ndioo,
ta kà'an na ña na töve nda kuenda
ma nii ra ta chi'in ma ndian kà'an
ña töve ìyo kuenda ma ñamani ña
chà'a ma Tati ií Ndioo nuu yo ndia?
Va chi'in nii Jesuu, Ndioo jàchinu ra
ma tu'un ña ndō'iin ra chi'o ña kà'an
yi ña ni kuu yo iin ñivi ií kuenda ra.
30 Tandi'i yo chìto va'a yo ña kā'an
ma Ndioo te'en: “Chata yu'u jà'a ndo
kuati, yakan va juuni yu'u kùu ra
ña na jande'e tundo'o nuu ndo cha'a'
yi.” Ta juuni kà'an ra: “Ma Racha'nu
Ndioo ni jakutuni ma kuati ma ñivi
ìyo ñuñivi.”
31 ¡Tu takan kūu yi, ya'a ga nde-
tiñu kùu yi kuenda yo tuva koyo yo
nda'a' Ndioo ra ìyo endeeni!

32 Yakan va ndyo'o na kuku'uni
ndo ma tiempu cha'nu taji'na ma
tava tā'an ndo niku, ma ora já
nunuu nī'i ndo ma ña va'a kuenda
Ndioo. Ta kūndeeni ndo chi'in ma
anima ndo ndisaa kuii ma tundo'o
ndē'e ndo cha'a' ma ña ndàtu ndo
ña kùuni ndo ña na ja'a ma Ndioo
iin ma ña va'a kuenda ndo.
33 Vati ìyo nda ndyo'o kūndeeni
ndo ora kà'an ti'ini na chata ndo ta
kāni na ndo ma nuu tuvi ñivi, ta ìyo
inga ndo ña kūta'an indukuni chi'in
inga na ora ndē'e na tundo'o ndia.
34 Ndyo'o kùu ndo ndian
kūnda'vini ma ndian ka'ìin ma tichi
ma vekaa niku. Ta ora nàmaa ñivi
ma ndatiñu nuu ndo, chìsii ndo ti
cha chìto ndo ña ìyo ndatiñu va'a
ga ña ni ni'i ndo iti' andivi. Ta ma
ña ni ni'i ndo ikan, töve ni naa yi
endeeni kuenda ndo.
35 Na töve ìyo yi ña jakunaa ndo
tundeeni Ndioo ña ìyo chi'in ndo,
vati ni ni'i ndo iin ma ña va'a cha'a'
yi.
36 Vati ndyo'o ìyo yi ña kundeeni
ndo ora nduva'a kuii nde'e ndo
tundo'o. Va tu jàchinu ndo ma ña
kùuni ma Ndioo ña jà'a ndo, ta ni
ni'i ndo ndisaa ma ña chā'a ra tu'un
ña ni ku'va ra nuu ndo.
37 Vati ma tu'un Ndioo kà'an yi
te'en:
Numini, ta numini,
ta chani kichaa ma ra ìyo yi ña kichi;
ta tüva kuyanga ra.
38 Ta nda ndian ni kuuni ña kùu ñivi
ndaa,
ndiakan kùu ma ndian chìnuni ma
tu'in.
Titu kakachata ndiko na
tüva ni sii kuuni chi'in na cha'a' yi.
39 Va ndisaa yo yöve ndian jàña
ña chinuni tu'un ra kùu yo ta
jàkakachata yo yo, ta kuà'an yo nuu
kuvi yo endeeni, vati kùu yo iin
ndian chìnuni tu'un ra ña ni ni'i yo
nuu ni kakú yo endeeni.

11

Cha'a' ma ña chìnunio kùu kakú yo jà'a Ndioo

1 Cha'a' ma ña chìnunio chìto va'a
yo ña ni ni'o nda'a' Ndioo ma ña
ndàtu yo, ta juuni cha chìto yo ti ma
ña ndaa kùu ma ña küu nde'o.
2 Ma ndian kūu ñivio ndian chīyo
taji'na, ya'a ga ndōmani Ndioo chi'in
na cha'a' ma ña chìnuni na.
3 Cha'a' ma ña chìnunio, kùu yi
ña kùtuninio ña tūvi tandi'i ma ña
ìyo ñuñivi chi'in andivi jā'a Ndioo
chi'in tu'un kà'an ra. Vati ma ña
ndichin ndè'o vitin tūvi yi jā'a ra, ta
chàtiñu ra ma ña töve ndichin ndè'o
ora jātuvi ra yi niku.
4 Cha'a' ma ña chìnuni ma Abel,
chā'ni ra iin kiti sōkó ra kuenda
Ndioo, ta ka'nuga ri takua kàa
ña sōkó ma Caín nuu Ndioo niku.
Yakan va Ndioo kā'an ra ña iin ra
ndaa kùu Abel, tajan ndāki'in ndio
ra ma ña sōkó ra nuu ra. Yakan va
ma ña jà'a Abel kàtitu'un yi nuu yo
nda vitin jin cha chī'í ra, ti chìnuni
ra tu'un Ndioo niku.
5 Cha'a' ma ña chìnuni ma Enoc,
ndāki'in ndìto ma Ndioo ra kuà'an
ra chi'in ra, ikan na töve kuvi ra, ta
na tüva ni nata'an na ra, ti kuà'an
ra chi'in ra. Ta ma tutu Ndioo kà'an
yi ña ora takä'an kundaka ma Ndioo
ra ku'un ra chi'in ra, ma Enoc ji'na
jāndomani ra ma Ndioo cha'a' ma ña
chìnuni ra tu'un ra.
6 Va na küu ndomani ma Ndioo
jà'a yo tuva töve chìnunio tu'un ra.
Vati tu kùunio ki'vio iti' Ndioo, ìyo yi
ña chinuni va'a yo ña ìyo ra, ta chà'a
ra ma ña va'a kuenda ma ndian
nànduku ra.
7 Cha'a' ma ña chìnuni ma Noé,
ora kātitu'un ma Ndioo nuu ra ma
tava ni kuu niku ora takä'an koto
ndaa va'a ra yi. Yakan va jāchi'in
ndio ra ma ña kā'an ra ta kīcha'a
ndio ra jà'a ndio ra ma varku, ikan
na kuu kakú ra chi'in ñivi ra. Ta
juuni cha'a' ma ña chìnuni ma Noé,
jāna'a ra nuu tandi'i ma ñivi ìyo ma
ñuñivi ña ni kuvi na. Ta töve nī
jachi'in na, ta chī'í na jā'a takuii.
Yakan va Ndioo kāti ra ña iin ra
ndaa kùu Noé kuenda ra cha'a' ma
ña chìnuni ra.
8 Ta cha'a' ma ña chìnuni ma
Abraham, ta ora kāna ma Ndioo ra,
ta jāchi'in ra ma ña kà'an ra ta kēe
ndio ra kuà'an ra nda nuu kàndii
ma ñu'u' ña ni ku'va Ndioo nuu ra.
Yakan kùu ma tundeeni ña ni ni'i ra

niku. Tajan kēe ndio ma Abraham
ma ñuu nuu ìyo ra niku. Ta na töve
nī chito ra ma ndanu kuà'an ra.
9 Ta cha'a' ma ña chìnuni ra, chīyo
ra tava kùu ma ndian kīchi ma
inga ñuu ma nuu ñu'u', ña chā'a
ma Ndioo tu'un nuu ra ña ni ku'va
ra niku. Yakan va chīyo ra ma
tichi ve'e ja'ma indukuni ma tava
ma Isaac chi'in Jacob, vati ma tu'un
ña chā'a ma Ndioo nuu Abraham,
indukuni kùu yi takua ña jā'a ra
chi'in ndrakan ndia.
10 Vati ma Abraham nduva'a kuii
ndàtu ra ña koo ra iin ñuu ña ni koo
iti' nuu, vati ma ñuu ikan ni ndova'a
va'a yi endeeni, ti ma Ndioo kùu ma
ra ndiso tiñu cha'a' yi, ña chàkin ra
ma ku'va yi ta jàva'a ra yi ndia.

11 Ta ma Sara vaji ña küu kuku'un
ma se'an ta ma iian Abraham ya'a ga
chicha ra, ta cha'a' ma ña chìnuni
vi, kùu yi ña nī'i ma Abraham ma
ñandee ra ña kūu chiyo se'e ra chi'in
ña, vati chìnuni ra ti Ndioo kùu iin
ra ndicha, ta ni jachinu ra ma tu'un
ña chā'a ra nuu ma Abraham.
12 Yakan va ma Abraham vaji ma
kuiya nuu ndi'inia ìyo ra ña nduva'a
kuii chicha ra, chāa ndio ma kivi
ña chākoo nduva'a kuii kua'a' ñivi
tata ra. Vati chākoo na tava kùu ma
chele ìyo ma andivi chi'in tava kùu
ma yuti ndi'i ìyo ma yu'u tañu'u ña
na küu ka'vio ta'ii'iin yi.

13 Tandi'i ma ñivi ña cha kā'in
tu'un cha'a', cha chī'í na ta na töve
nī ni'i na ma ña kàti ma Ndioo ña
ni ku'va ra nuu na. Va cha'a' ma ña
chìnuni na, kùtunini na ña iti' nuu
ni kuu ma tava chā'a Ndioo tu'un
nuu na. Yakan va chìsii na jà'a ma
tu'un Ndioo ikan. Ta chànini na ña
juuni maa na kùu ma ñivi vàchi koo
nundani ma ñuñivi i'ya, ti kùu na
tava kùu ma ndian ya'a kuà'an ni
ma nuu yi.
14 Ta ma ndian kà'an takan jàna'a
na na ña juuni chàkuu na nànduku
na iin ñuu nuu kuu koo va'a na.
15 Tu nākanini na ma ita'vi cha'a'
ma ñuu nuu chīyo na niku, ta va'a ga
na chikoni'i ndiko na ma ñuu ikan
niku.
16 Va ma ñivi ikan nduva'a kuii
kùuni na iin ñuu nduva'a kuii vii
koo na, va ma ñuu kàndii andivi
kùuni na koo na. Yakan va ma Ndioo
na töve kukanuu ra ña kà'an ra ña
kùu ra Ndioo ma ñivi ikan. Vati cha
jàva'a ra iin ñuu ka'nu nuu ni koo
na.

17 Cha'a' ma ña chìnuni ma Abra-
ham, ma ora kī'in ma Ndioo ku'va
ra niku. Ta kī'in Abraham ma rase'e
ra Isaac ña ni sokó ra ra ta ni ka'ni
ra ra kuenda ma Ndioo. Yakan va
cha ìyo va'a ma Abraham ña ni sokó
ra Isaac, ra uvanuu kùu se'e ra, vaji
cha chìto ra ma tu'un ña chā'a Ndioo
nuu ra.
18 Ti te'en kà'an yi: “Isaac kùu
ma ra ni ja'a ña ni kuita kuati ma
tataun”, kàti ma Ndioo chi'in ma
Abraham.
19 Vati ma Abraham chā'a ra
kuenda ña ìyo ndatu Ndioo ña kùu
janataku ndiko ra ma ndian cha
chī'í. Yakan va ma Abraham nī'i
ndiko ra ma rase'e ra. Va chi'in ña'a
kùu kà'an yo ña Isaac kùu ra takua
kùu iin ra nātaku tañu ndian ndií
niku.

20 Cha'a' ma ña chìnuni ma Isaac,
jā'ií ra ma nuu ma ndra se'e ra nani
Jacob chi'in Esaú cha'a' ma ña ni kuu
iti' nuu kuenda ndra.
21 Cha'a' ma ña chìnuni ma Jacob,
ma ora ña chani kuvi ra, jā'ií ra
ma nuu ma ta'ii'iin ma ndra se'e ma
Kusé, ta tīndee ra ra chi'in ma nuu
ma yutun vatun ra ta chūndaa ndio
ra, tajan kīcha'a ndio ra jàka'nu ra
ma Ndioo.
22 Cha'a' ma ña chìnuni ma Kusé,
ma ora ña chani kuvi ra, kātitu'un
ra nuu ma ndian israelita ña ni kee
na ma ñu'u' Egiptu vaji kukueeni.
Ta ndākoo ra iin tu'un ña kà'an yi,
niyi ìyo yi ña ja'a na chi'in ma iki ra,
tuva cha chī'í ra.

23 Cha'a' ña chìnuni ma tatá ma
Moisés ma ora kāku ra, tīxe'e vi ra
uni yoo, vati ndē'e vi ti iin pa'a vali
nduva'a kuii vii kùu ra, ta na töve
nī yu'vi vi, vaji tāchi ma ra kùu rey
tu'un ña ni ka'ni ra tandi'i ma ndra'ii
kuati.
24 Ta cha'a' ma ña chìnuni ma
Moisés ma ora cha chīcha ra, na

töve nī kuuni ra ña kà'an na ña ra
se'e ma ñase'e ma Faraón kùu ra.
25 Va'a ga, kūuni ra, ña ndè'e
ra tundo'o indukuni chi'in ma ñivi
kùuni ma Ndioo, kua ña kakuu nuu
sii ni ra nundani te'en tikan ni, jà'a
ra kuatini.
26 Cha kāchin ra chi'in ma chini-
tuni ra ña va'a ga nde'e ra tundo'o
indukuni kua ni nde'e ma ra ni kuu
Cristu, kua ma ña kusii ra cha'a' ma
ña ya'aga va'a ta ya'vi ña ìyo ma ñuu
Egiptu. Vati endeeni ndàtu ra ma
ya'vi ña ni ku'va ma Ndioo nuu ra
ma iti' nuu.
27 Cha'a' ma ña chìnuni ma
Moisés, yakan va ndākoo ra ma ñuu
Egiptu ta kēe ra kuà'an ra, ta nī
tukuii ndasii ra vaji kuxaan ma ra
kùu rey chi'in ra. Yakan va jāndeeni
ra jin najaga ta'an ra ti chìto ra ña
Ndioo tindee ra ra, vaji na küu nde'o
ra.
28 Cha'a' ma ña chìnuni ma
Moisés, jā'a ra ma viko Pakua, ta
tāchi ra ña na kosoyava na ma nii
ma nani nuu ìyo yuve'e na, ikan na
töve nani ma tati chà'ni ñivi ma
nï'iin ma ndra chīcha se'e nunuu
ma ñivi israelita.
29 Cha'a' ma ña chìnuni ma ñivi
israelita, kūu chā'nda java vi ma
tañu'u kua'á ma tava kùu iin ma
ñu'u' ití ni. Ta juuni takan kūuni ma
ndian ìyo ñuu Egiptu ja'a na, va nī
küu yi, ti kakā'a na ma takuii.
30 Cha'a' ña chìnuni ma ndian
israelita, kāvanuu na ucha kivi ma
ninii yu'u ma ñuu nàni Jericó, ta
ora cha yā'a kāvanuu na, ndūva ma
nama' ña kavanuu ninii yu'u ma
ñuu ka'nu ikan.
31 Cha'a' ña chìnuni ma Rahab,
ña'a tondo, na töve nī chi'an
indukuni chi'in ma ndian na töve
chìnuni ìyo ñuan, vati chā'a ña
chūndixe'e ndra israelita ndra
kuànanduku tu'un ñuu ikan, ta kī'vi
ndra tichi ve'an.
32 ¿Niyi tiá ìyo yi ña ka'in?, kùuni
ndo. Chìniñu'ugai tiaga tiempu
tuva nàtu'in cha'a' ma ndra chìnuni
tava kùu ma Gedeón, ma Barac, ma
Sansón, ma Jefté, ma David, ma
Samuel chi'in cha'a' ma ndra kà'an
chi'in tu'un yu'u Ndioo.
33 Cha'a' ma ña chìnuni ma
ndra'ya tu'un Ndioo, jākanaa ndra
ora kānita'an ndra chi'in kua'a' va'a
ma ñuu, ta jā'a ndra kua'a' va'a tiñu
va'a kuenda ma ñivi, ta tandi'i ma
ñivi nī'i na ña kāti ma Ndioo ña ni
ku'va ra niku. Ta juuni kuu chāsi
ndra ma yu'u ma ii'ii ndia.
34 Ndā'va na ma ñu'ú nduva'a kuii
tiin. Kākú na ña chani kuvi kuii
na chi'in machiti nduva'a kuii xaan
niku. Tāva na ma ña ndee na jin
ya'a likite'en na, ta chāa na kūu na
ma ndian ya'a ga va'a kanita'an ma
nuu ìyo kuati. Ta jākanaa na ma
ndra kùu jandaru kīchi ñuu chika
kānita'an chi'in na.
35 Ìyo ma ñivi ña'a nī'i ndito ndiko
vi ma ñivi vi ndian kachī'í ña nātaku
ndiko na.
Ta ìyo tuku ñivi ña jānde'e ñivi
tundo'o na cha'a' ña chìnuni na
tu'un Ndioo. Va nī kuuni na kakú
na ta koo nuna na. Yakan va kachī'í
na, ta takan kùu nataku ndiko na ta
kūu chiyo va'a ga na tiaga iti' nuu.
36 Ìyo ma ndian ndē'e tundo'o jā'a
ma ñivi ña kā'an ti'ini na chata
na, ta ìyo ma ndian kandō'o chi'in
yo'o jā'a na, ta juuni ìyo ma ndian
ndīkun chi'in karena ña kī'vi na ma
tichi vekaa ndia.
37 Ta ìyo ma ndian kachī'í chi'in
yuu, ta inga na tā'nda java ndaa na
chi'in serruchu, ta ndian chī'í chi'in
machiti xaan nduva'a kuii ndian. Va
ma ndiakan chākunuu na te'en tikan
ni, ta chāku'un na ñii mvechala a ñii
tixu'uni. Ta ya'a ga nda'vi na, ta ya'a
kùuni ma ñivi ka'ni na na, ta xaani
na na ndia.
38 Ta ma ndiakan, vaji va'a ga
na kua ma ñivi ìyo ñuñivi i'ya, ta
chākunuu ku'u na takani tichi ku'u
a chata yuku. Ta chīyo na tichi yavi
yuti a tichi yavi yuu ni ndia.
39 Vaji takan, nï'iin na na töve nī
ni'i na ma ña kāti ma Ndioo ña ni
ku'va ra, vaji ya'a ga ndòmani ma
Ndioo cha'a' ma ña chìnuni na ma
tu'un ra.
40 Vati ma Ndioo kāchin ra iin
ña va'a ga ña ni ja'a ra kuenda yo.
Vati kuyanga ña jachinu ra ma tu'un
kà'an ra ña ni ku'va ra nuu na nda
kati ji'na kuti'vi yo chi'in na ndia. Ta

takan kùuni Ndioo ña na koo ndaa ndisaa yo.

12

Na nde'o ma ña ja'a Jesuu ta chinunio ma ña kà'an ra

1 Yakan va tava ka'ìin kua'a' ñivi ña chìnuni ma tu'un Ndioo, ìin na yatini nuu yo takua ka'ìin viko. Ta ndiakan endee jàna'a na nuu yo naja kua kùu yo ora chinuni va'a yo tu'un ra. Yakan va na jaxiin yo ndisaa kuii ma ña jàtañu nuu yo chi'in ma kuati jà'a yo ña jàkanuu yi ma xinio. Ta na jandeenio ta tandikun yo ku'un yo ma iti' nuu.

2 Ta na nde'e chi'in nuu yo ma ña jà'a Jesuu ta chinunio yi. Vati maa ra kùu ma ra chìto tuva ndicha ña chìnunio, ta juu ra kùu ma ra jàndondaa va'a ma anima yo tuva ndicha ña töve chìnuni va'a yo. Jesuu nduva'a ndē'e ra tundo'o ma ora chūtaka ra ma nuu kruu, va na töve nī jachi'in ra yi, vaji iin tukanuu nduva'a kuii kùu yi cha'a' ma ña chī'í ra takan. Vati ora ya'a ndio ña ndē'e ra ma tundo'o, ikan ni ni'i ra ma ña va'a, ta nduva'a kuii kichi sii kùuni ra ta chūnandi ra ma iti' chiyo kua'a ma Ndioo ma nuu chà'nda ra tiñu.

3 Yakan va na kuku'uni ndo cha'a' ma ña naja kua tā'an ma Jesuu niku, ña ya'a ga ndē'e ra tundo'o cha'a' ma ndian ya'a ga jà'a kuati. Yakan va tu kütatu ndo chi'in ma ña chìnuni ndo, ta ña mäxii kuuni ndo ndia.

4 Vati ndyo'o takä'an chaa kivi ña ni kuvi ndo jà'a ña kùndeeni ndo ma kuati ña jà'a na chata ndo.

5 Ta cha nāani ndo niku ma tu'un ña chūndayu'u ma Ndioo ndo takua kùu ndo iin ma se'e ra. Ta te'en kà'an yi nuu ma tutu ikan:

Yo'o se'yu, ìyo yi ña jachi'un tuva chùndayu'u ma Racha'nu Ndioo ma ña töve va'a jà'a ndo.

Ta töve maxii kùuni ndo ora jàkuninaa ra ndo ndia.

6 Vati ora chùndayu'u Ndioo ma ña töve va'a jà'a ndo,

ña'a jàna'a yi ña kùu ndo ma ndian kùuni ra nde'e ra,

ta ma ndyo'o ndaki'in ra ndo ña kùu ndo se'e ra, ta ndo'o ndo jà'a ra.

7 Yakan va na jandeeni ndo ma tundo'o ña jànde'e Ndioo ndo, ti takan jà'a ra chi'in ndisaa ndian kùu se'e ra. ¿A ìyo iin ra kùu tatá ña töve chùndayu'u ma se'e ra ma ora jà'a na iin ma ña töve va'a?, kùuni ndo.

8 Vati tu ma Ndioo na töve chùndayu'u ra ndo ma tava jà'a ra chi'in iin se'e ra, kùuni yi ka'an yi ña yöve se'e ndicha ra kùu ndo, vati kùu ndo takua se'e nda'vi ndian töve tatá.

9 Va ma ora kùu yo ndiakuati niku, ma ndian kùu tatá yo ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya, chūndayu'u vi cha'a' ma ña töve va'a jà'a yo, ta tīñu'u yo vi cha'a' ña takan jà'a vi chi'in yo. ¿A töve tiaga va'a ga ña na tiñu'u nduva'a kuii ga yo ma tatá yo, ra ìyo andivi?, kùuni ndo. ¡Ti takan na kuu ni'o ña koo va'a yo!

10 Vati ma ndian kùu tatá yo ìyo ma ñuñivi i'ya, chūndayu'u na yo ma ñuñivi kuiti kivi ña vàchi koo yo i'ya. Va chūndayu'u ra yo tava chànini ra ja'a ra yi. Va ma Ndioo chùndayu'u ra yo cha'a' ña ndicha kuii ma ña va'a ga kùu yi kuenda yo, ikan na jandakuu ií yi yo ma tava kùu ra.

11 Ndicha va'a ña nda tundo'o nikuuni na töve sii kùunio jà'a yi ma ora kìcha'a yi nuu yo, vati nduva'a u'vi yi, vati ya'a ga sùtinio jà'a yi. Vati tu maa yo jandeeni yo cha'a' ma tundo'o ikan, ta takan kùu tu'va yo ma ña jàna'a yi ta kùu koo vii yo ta kùu koo yo ndian ndaa ndia.

Ya'a ga ndasii kùu yi kuenda yo tuva na töve jachi'o ma ña kà'an Ndioo

12 Yakan va na jandochaa ndiko ndo ma nda'a' ndo ña ya'a ga chitatu chi'in ma kondo cha'a ndo, ti ya'a vita kùuni yi.

13 Ta na nanduku ndo ma iti' ndaa ña na ki'vi ndo, ikan na nda'a ma

cha'a pe'lu ndo, ikan na tüva ga
kuyakua yi tiá iti' nuu.
14 Na kunumi ndo koo vii va'a ndo
chi'in tandi'i ma ñivi. Ta na koo ií
ndo ndia. Vati nï'iin yo, na küu nde'o
ma Racha'nu, tuva na töve ndian ií
kùu yo.
15 Na kunumini ndo, ikan töve
nï'iin ndo kumani ma ñamani Ndioo
ña chà'a ra nuu ndo, ikan na töve
nï'iin ndo ndakuu xaan nduva'a kuii
ndo, koto küu ndo takua kùu iin
yoku'u ña kee chiti uvanuu yi, ta
jàtivi yi na, nda kati chì'í na jà'a yi.
16 Ta nï'iin ndo na jä'a ndo nï'iin
nakuyi chi'in ma ñasi'i inga ra, ta tu
jäña ndo ña tiñu'u ndo ma ña ií, ti
takan jā'a Esaú niku. Vati iini cha'a'
ña chūnandi ra chāchi ra, vaji se'e
nunuu kùu ra, ta sāma ta'an ra ma
tundeeni chi'in yani ra ña ni ni'i ra
nuu ma tatá ra niku.
17 Ta ndyo'o chìto va'a ndo ma ora
chāa ra ma nuu nda tatá ra ña kùuni
ra ña ja'ií ma tatá ra nuu ra, va
sōkonda'a ra ra, ta vaji nduva'a kuii
chāku ra, tüva kuu ndova'a ndiko ra
takua chīyo ra niku.
18 Ndyo'o na töve nī jayatin ndo
ndo iin yuku ndichin, ma tava jā'a
ma ndian israelita tatiempu. Ta ma
yuku i'ya ndu'va kuitinia tìin yi ma
nuu nduva'a kuii naa ma chata yi, ta
nduva'a kuii chākin tiati ndia.
19 Vati juuni na töve nī chini ndo
ma tati ma yutun tivi ni ma tu'un
va'a ña kà'an ma Ndioo. Ta ma
ndian chīni ma ña kā'an ma Ndioo,
jānini na ña ikan, na tüva kà'an ga
ra chi'in na.
20 Vati na töve chàta'ani na ma ña
kàti ra ña ìyo yi ña ja'a na ta ka'an
ra te'en: “Ma ndian kùtaa iin cha'a'
ma chata yuku ikan ìyo yi ña ka'nio
na chi'in yuu a chi'in nduva, ndava
nikuuni vaji kiti a ñivi kùu na.”
21 Ya'a ga nduva'a ndasii ma ñivi
ña ndē'e vi ña kūu takan ta nda ma
Moisés kīcha'a kà'an ra te'en: “Ya'a
ga ndàyui ña yu'vi̱”, kàti ra.
22 Vati ndyo'o kuàjayatin ndo ndo
ma chata inga tuku yuku ña nàni
Sión chi'in ma tichi ñuu ka'nu
kuenda ma Ndioo ìyo endeeni. Ta
ma ñuu ikan ìyo yi andivi ta nàni yi
Jerusalén. Ta ikan kùti'vi nduva'a
kuii kua'a' mii tati va'a ña endee
jàka'nu ndio na Ndioo.
23 Ta juuni cha kuàjayatin ndo
ndo ma nuu kùti'vi kua'a' ma ndian
kùu se'e nunuu ma Ndioo, va ma
ndian cha ìyo sivi ma andivi. Ta
ikan kùti'vi ndo chi'in Ndioo, ra
jàkutuni ma kuati tandi'i ma ñivi,
ta juuni kùti'vi ndo chi'in ma ndian
va'a ndian chīyo tatiempu, ndian
cha jāndondaa ma Ndioo ma anima.
24 Ta ikan ndaa Jesuu ndia, ra
jāndo'iin ra iin ma tu'un chaa chi'in
ma nii ra choso yava ra chata yo, ña
jànandoo ma kuatio. Ta nii ikan kùu
ma ña va'a ga ña kà'an cha'a' yo kua
ma nii ma Abel.
25 Yakan va ìyo yi ña kumi kuenda
nduva'a kuii ndo ndo, ta jachi'in ndo
ma tu'un ña kà'an rakà'an chi'in yo.
Vati ma ndian na töve nī jachi'in ma
ra kà'an ma ora chūndayu'u ra na
ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya. Ta ma
ndiakan na töve nī kakú na. Ña'a
kùuni yi ka'an yi ña juuni na küu
kakú yo tu kesiin yo ña jachi'o ma
tu'un kà'an ma ra ìyo andivi.
26 Ma tiempu ikan ma tu'un ña
kā'an ma Ndioo, jā'a yi ña tāan ma
ñu'u' ñuñivi i'ya, va ma vitin kà'an
Ndioo te'en: “Inga cha'a' ndiko ni ja'i
ña na taan na yöve ma nuñu'uni,
vati juuni ni ja'i ña na taan ma
andivi ndia”, kàti Ndioo,
27 Ora kā'an ma Ndioo “inga cha'a'
ndiko” takan, kùtuninio ña ni naa
ndisaa kuii ma ña tūvi niku, va ma
ña kùu kandaa ta kùu sama yi kua'a'
va'a cha'a' ndanu nikuuni, yakani ni
naa, ta ma ña na küu kandaa ta na
küu sama yi ndanu nikuuni, na töve
ni naa yi.
28 Ni ku'va Ndioo ña na ki'vi yo
nuu chà'nda ra tiñu. Ta ikan nï'iin
na na küu tavani'i na yo. Yakan va
ìyo yi ña ndakan yo ta'vindioo nuu
ra cha'a' yi. Ta na jaka'nu yo ra ta
tiñu'u yo ra ora jà'a yo tiñu kuenda
ra, takua kùuni maa ra.
29 Vati ma Ndioo yo kùu ja'a ra ña
naa yo tava kùu iin ñu'ú ña chà'mi

tandi'i nakuyi.

13

Naja kua ìyo yi ña ja'a yo ikan na kichi kusini ma Ndioo nde'e ra yo

1 Koto ndäkoo yo ña kùunio nde'o
ma tandi'i ñivi, ta kùuni ndo nde'e
ndo na tava kùu ma yani ndo.
2 Koto näani ndo ña kùuni ndo
nde'e ndo ma ñivi chàa ma ve'e ndo,
vati ìyo ma ndian jā'a takan, ta ni
töve nī chito na ña ndian chàa ve'e
na kùu tati va'a ña jà'a tiñu nuu
Ndioo.
3 Na kuku'uni ndo ña tìndee ndo
ma ndian indii tichi vekaa, takua
kùuni ndo ña indii ndo ma tichi
vekaa chi'in na indukuni ndia. Na
nakanini ta'an ndo cha'a' ma ndian
nduva'a kuii ndè'e tundo'o, vati ju-
uni maa ndo kùu nde'e ndo tundo'o
iti' nuu ndia.
4 Tandi'i ndo ìyo yi ña tiñu'u ndo
ma ñivi ndaka ndo ña kùu ñasi'i
ndo, ta na kï'vi ndo kusu ndo chi'in
nï'iin inga ñivi tanda'a chi'in inga
na, ti koto jàkini ndo ma nuu chito
kìxi na, vati Ndioo ni jakutuni ra nda
ndian ni kùuni ña töve tìñu'u ndian
tanda'a chi'in inga na, ta ndian kì'vi
chi'in ñasi'i inga ra a chi'in ii inga
ña'a ndia.
5 Töve ìyo yi ña kuuni ga ndo nde'e
ndo ma xu'un' ndo. Ta na kusii ndo
chi'in ma tandi'i ndatiñu ña ìyo nuu
ni ndo, vati ma Ndioo te'en kà'an ra:
"Nï'iin cha'a' na ndäkoi ñu̱n ta na
ndöo ma'iiun ndia", kàti ra.
6 Yakan va chìto yo ña ndicha va'a
kùu ma tu'un kà'an yi i'ya:
Ma Racha'nu Ndioo kùu ma ra
tìndee yu'u,
ta töve yu'vi ndè'i jin jà'a na kuati
chatai.
7 Na kuku'uni ndo ma pato ndo
ndian kàtitu'un tu'un Ndioo nuu
ndo. Ta na ku'va ndo kuenda naja
ìyo na. Ta takua chìnuni na tu'un
Ndioo, ta takan maa ndo ìyo yi ña
chinuni ndo tu'un ra ndia.
8 Jesuu juuni indukuni kùu ra ma
ra ìyo iku, ta vitin, ta iti' nuu ndia.
9 Koto chïnuni ndo cha'a' ma tu'un
siin siin kà'an ña töve va'a jàna'a
ma inga na. Va'a ga ña chìnunio
ma ñamani ña chà'a Ndioo nuu
yo chi'in ndisaa anima yo kua ma
ña chìnuni yo ña cha'nu ma anima
yo chi'in ndayu ña chà'a ñivi ña
na ndova'a yo kuenda Ndioo ora
chàcho yi. Ma ndayu ikan töve
tìndee yi ma ndian chàchini yi.
10 Vati ìyo iin nuu naa nuu yo.
Ta ma nuu naa ikan, na küu kachi
ma ndra kùu sutu yi, ndra jàka'nu
Ndioo ma tichi ma veñu'u ií ña chīyo
tatiempu.
11 Vati ma ra kùu sutu ka'nu ña
kuxini nuu tiaga ma sutu, chùnda'a
ra nii ma kiti ma tichi veñu'u ií ña
sokó ra yi, ikan na kindaa ma kuatio.
Va ma kuñu ma kiti ikan kayu yi
nuke'e tichi ku'u.
12 Yakan va juuni takan tā'an Je-
suu ora chī'í ra, ta na töve nī chī'í ra
ma tichi ma ñuu ka'nu niku, ti chī'í
ra tichi ku'u iti' chata ma kora ñuu.
Ta takan ta'an ra ikan na jà'ií ra ma
ñivi ìyo ñuu chi'in ma nii ra.
13 Yakan va na ku'un yo chi'in
ma Jesuu ma tichi ku'u ta na nde'o
tundo'o ma takua tā'an ra niku.
14 Vati ma ñuñivi i'ya na töve iin
ma ñuu ña ni koo indeeni kùu yi
vati nànduku yo inga ñuu ka'nu ña
ni koo iti' nuu.
15 Yakan va nani ora ìyo yi ña
jaka'nu yo ma Ndioo cha'a' ma Jesuu.
Ma tu'un ña kà'an yo chi'in ma
Ndioo kùu yi iin ña sòkó yo nuu ra.
Yakan va na jaka'nu yo ma Ndioo
chi'in tu'un kà'an yo.
16 Koto näani ndo ña jà'a ndo ma
ña va'a, ta nata'vi ndo ma ndatiñu
ndo chi'in ma inga na. Vati ma ña
jà'a ndo i'ya kùu yi takua iin ña sòkó
ndo nuu Ndioo, ta chàta'ani ra yi.
17 Ta na jachi'in ndo ma ña kà'an
ma ndian chà'nda tiñu nuu ndo ta
chinuni ndo ma ña kà'an na. Vati
ndiakan kùu ma ndian endee töve
nìndee ña jakuenda na ndo ta chìto
na ña ìyo yi ña ka'an na nuu Ndioo
cha'a' ndo iti' nuu. Yakan va na kun-
umi ndo jà'a ndo ma tiñu ña tachi
na nuu ndo koto känita'an yu'u ndo
chi'in na, ikan na sii kùuni na ora
jà'a na yi. Vati tu kanita'an yu'u ndo
chi'in na, töve va'a yi kuenda ndo.

18 Na ka'an ndo nuu Ndioo cha'a'
ndi. Ta cha chìto va'a ndi ña va'a
chànini ma chinituni ndi ta kùuni
ndi ja'a ndi ña va'a chi'in ndisaa
ñivi.
19 Chikan chi'in yu'i ña na ka'an
ndo chi'in ma Ndioo cha'i, ikan na
ku'va ra ña na numini chikoni'i
ndioi koi chi'in ndo.

Tu'un nuu ndi'inia

20 Ma Ndioo, ra chà'a ña na koo vii
yo, ra jānataku ma Racha'nu chito'o
yo Jesuu ora chī'í ra niku, ma ra kùu
pato yo ti kumi ra yo takua ja'a na
chi'in mvechala, ta ra jāndo'iin tu'un
ra chi'in yo endeeni cha'a' nii ra.
21 Na jandondaa ra ndo, ikan na
kuu jatiñu va'a ndo, ta na kuu
jachinu ndo ndisaa tiñu takua kùuni
maa ra. Ta na kùu ndisaa tiñu ña
ja'a ra chi'in ndo, takua kùu iin ña
chàta'ani ra cha'a' Jesucristu. Ti
rakan kùu ma ra ya'a tacha ta ka'nu
endeeni ña ìyo andivi. Ta takan na
kùu yi. Amén.
22 Ndyo'o yanı̱, jànını̱ ndo ña na
ni'i ndo chi'in anima va'a ndo ma
ita'vi tu'un ña tai kuenda ndo, ikan
na sii kuuni ndo ja'a yi.
23 Na koto va'a ndo ña ma ra yanio
Timoteu chàkuu nuna ra vitin. Tu
kichaa ra numini, ni kundakai ra
ku'in kunde'i ndo chi'in ra.
24 Na kaña'a ndo chi'in ndisaa kuii
ma ndra chà'nda tiñu nuu ndo chi'in
tandi'i ma ndian ìyo ma ñuu nuu
chà'nda Ndioo tiñu ndia. Ma ndra
ìyo ñuu Italia, kùuni na tachi na
tu'un ña kaña'a na chi'in ndo ndia.
25 Na ku'va ma Ndioo kua'a' va'a
ñamani ra nuu tandi'i ndo. Ta takan
na kuu yi. Amén.

Tutu ña tāa racha'nu Jandiau

Racha'nu Jandiau tàchi ra iin tutu nuu tandi'i ñivi judíu ndian chìnuni tu'un Jesucristu

1 Yu'u ra nàni Jandiau, ra jà'a tiñu kuenda Ndioo chi'in nuu Racha'nu Jesucristu, tài tutu i'ya nuu ma ndi uchi uvi ma grupu ma ndian kùu ñivio ndian judíu, ma ndian chītakuati ma ninii ka'nu ma ñu'u' ñuñivi.

Ndioo chà'a ña kùu koto yo koo yo takua kùuni ra

2 Ndisaa ndyo'o ndian chìnuni tu'un Cristu, na sii kuuni ndo ora ndè'e ndo nda tundo'o nikuuni.
3 Vati cha chìto va'a yo ña ora ma Ndioo kì'in ra ku'va yo, ikan na nde'o tu ndicha kùu yi ña chìnuni yo ma tu'un ra, ta takan jà'a ra, ikan na kutu'va yo jàndeeni va'a ga yo ma tundo'o ña ni nde'e yo.
4 Ta ora jàndeenio ma tundo'o ña ndè'o, ìyo yi ña kua'nu yo jà'a yi, ta ikan na chinuni va'a ga yo tu'un Ndioo chi'in ndisaa kuii anima yo, ikan na töve kumani nï'iin nakuyi nuu yo cha'a' ma ña chìnunio, ti takua kùuni Ndioo kùu yi.
5 Vati tu ìyo nda ndyo'o kùmani kua'a' ga chinituni ndo, na ndakan ndo yi nuu Ndioo, ti rakan kùu ku'va ra tandi'i yi nuu ndo, ta töve kàti'ini ra ora ndakan yo yi nuu ra, ti chìsii ra jà'a ra yi.
6 Va ora ndakan yo yi nuu Ndioo ìyo yi ña chinunio ña na ku'va ra yi nuu yo, ta töve kàtio ña töve ndicha kùu yi. Ti tu kà'an yo takan ta kùu yo takua kùu ma tañu'u ña chàsiki ra' te'en tikan kuà'an ra'.
7 Ma ndian chànini takan, va'a ga ña na töve kuatu na ma ña ni ku'va ma Ndioo nuu na.
8 Vati töve iin nuuni ma ña chànini na, ti vitin chànini na iin nakuyi, ta inga kivi tuku nakuyi. Ta takan jà'a na.
9 Ma ndian yani yo ndian ya'a ga nda'vi ìyo, na sii kuuni na, vati Ndioo ya'a ga tìñu'u ra na.
10 Ta ma ndian kuika na ya'a sii kuuni na ora kindoo nda'vi na, vati ma ndian kuika kùu na takua kùu iin ita ña kàna yi nuu ñu'u' ta numini xii yi, ta chìta yi.
11 Ti ora kèta ma nikandii, nduva'a kuii ndondii jà'a yi, ta numi kuiini nàtii ma ita ikan, ta xii yi ta chìta yi ta tüva vii kàa yi. Ta takan kùu chi'in ma ndian kuika ndia, ti numi kuiini ndi'i na chi'in ndisaa ma ña kuika na ndia.

Na jandeenio ora ndè'o tundo'o

12 Ya'a ga sii kùuni ma ndian jàndeeni na ora ndè'e na tundo'o, vati ora ya'a ña jàndeeni na, ta töve jàña na chinuni na, Ndioo ni ku'va ra ña na koo na endeeni chi'in ra. Vati Ndioo chā'a ra tu'un nuu ndisaa kuii ma ndian kùuni nde'e na ra.
13 Ora kùunio ja'a yo kuati, ña töve va'a ña kà'an yo ña Ndioo kùu ma ra tì'i ma ña kini tichi ma anima yo, vati ma Ndioo na küu ki'vi ra chi'in ma ña kini, ta juuni töve chànini ra ja'a ra ma ña töve va'a, ta töve tì'i ra ma ña töve va'a ma tichi ma anima ma nï'iin ma ñivi ña na ja'a na ma ña kini ndia.
14 Vati ora kì'vi ma ña kini tichi ma anima yo, ta jà'a yo ma ña töve va'a, jà'a yo takan ti chàta'ani maa yo ja'a yo yi, ta chìkan ma kuñu yo yi ta kueeni kueeni kèña'a yi yo ndia.
15 Cha'a' ma ña töve va'a chàta'ani yo ja'a yo, cha'a' yakan kèta ma kuati jà'a yo. Ta ma kuati i'ya, ora ya'a ga cha ndoka'nuga yi, juuni ikan kèta ma ña kùu kuvi yo endeeni ndia.
16 Ndyo'o ndian yani ndian ya'a ga kùuni nde'i, koto këña'a ndo juuni maa ndo.
17 Ti tandi'i ma ña va'a chi'in ña ndaa, vàchi saani yi iti' andivi jà'a Ndioo, ra jā'a ña tūvi ma andivi chi'in tandi'i ma ña tacha ña ka'ìin nuu yi ndia. Ma Ndioo iini ra kùu ra nani kivi, ta na töve sàma ra takua sàma ma vati.
18 Ma Ndioo kùu ra, ra kāchin ra ña koo ndito yo ta na kùu yo se'e

ra cha'a' ña chìnuni yo ma tu'un ndaa ña kà'an ra, ikan na kuu yo ma ndian nunuu ta ndian ií ga kuenda ra nuu ndisaa ma ña jātuvi ra.

Ìyo yi ña jakua'a yo ta jachi'o ma tu'un Ndioo

19 Ndyo'o yani ndian ya'a ga kùuni̱ nde'i, na kuku'uni ndo ma tu'un i'ya: Ìyo yi ña koo yati va'a ndo ña taso'o ndo tu'un va'a, ta na ja'a va'a ndo kuenda ma ña kà'an ndo, ta töve numi kuiini ña kayuni ndo.
20 Vati nda ndian ni kuuni ña kùxaan chi'in inga ñivi, na küu ja'a na ma tiñu va'a takua kùuni Ndioo ña na ja'a na.
21 Yakan va na jaña ndo ma kuati ña jà'a ndo chi'in ndisaa ña kini ña chàta'ani ndo ja'a ndo ndia. Ta na jachi'in va'a ndo ma tu'un Ndioo chi'in anima iñu'u ndo, vati ma tu'un ikan kùu ja'a yi ña na kuu kakú yo.
22 Ta na jachi'in ndo ta na jakuu ndo ma tiñu ña kēe yu'u Ndioo, ta töve va'a ña taso'oni ndo yi. Va tu ja'a ndo takan janda'viña'a ndo chi'in juuni maa ndo.
23 Ma ndian tàso'o ma tu'un Ndioo, ta töve jàkuu na ma ña kà'an yi, kùu na tava kùu ma ra ndè'e ra nuu ra nuu iin inu.
24 Ta ora cha yā'a ña ndē'e ra ma nuu ra, kèe ra kuà'an ra, ta numini nàani ra ma naja kua kàa ma nuu ra niku.
25 Va ma ra töve nàani ma ña chīni ra nuu tu'un Ley va'a Ndioo ña chà'a yi ndatu ña na kakuu nuna yo, ta tu juuni jàchi'in ra ta jàkuu ra ma ña kà'an yi, ta töve endee jàña ra ma ña kà'an yi, iin ra ya'a ga chìsii ni kuu ra cha'a' ña jà'a ra takan.
26 Tu ìyo ma ndian chànini ña cha kī'vi va'a na ma iti' Ndioo, va na töve jà'a kuenda na ma yu'u na ña kà'an na, jànda'viña'a na juuni maa na, ta ma ña jà'a na kuenda Ndioo tüvi nda kuenda yi.
27 Ma tu'un ndaa ta va'a ña ìyo yi ña ja'a yo kuenda ma Ndioo, ra kùu Tatá yo te'en kà'an yi: Ma ndian töve ma'á chi'in tatá, ìyo yi ña tindeo na, ta ma ñivi ña'a ña kìndoo nda'vi ña chī'í ii vi, juuni ìyo yi ña tindeo vi cha'a' ma tundo'o ña nde'e vi. Ta na kumi kuenda va'a yo yo, koto kï'vi yo ja'a yo ma ña kini ña jà'a ma ñivi ìyo ma nuñu'u' ñuñivi i'ya.

2

Ndioo kùuni ra ña indukuni ndè'o ndisaa ñivi

1 Ndyo'o ndian yani̱, ndian chìnuni tu'un ma Racha'nu Jesuu ra ya'a ga ka'nu, tu ndicha ña chìnuni ndo tu'un ma Racha'nu, na töve ìyo yi ña siin siin nde'e ndo ma ñivi, ti Ndioo indukuni ndè'e ra tandi'i na.
2-3 Ta tu ndyo'o ka'ìin ti'vi ndo tichi iin veñu'u ña jàka'nu ndo Ndioo, ta chàa iin ra'ii ña ya'a ga kuika ta indii iin xe'e ña tacha nda'a' ra ta ñù'u ra ja'ma nduva'a kuii vii ta tacha, ta ndyo'o ya'a ga tìñu'u ndo ra ta kà'an ndo te'en chi'in ra: "Na kichiun ta kunandiun ma tayu va'a ta vii i'ya", kà'an ndo chi'in ra. Ta tu ora ikani juuni chàa iin ra ya'a ga nda'vi ta ñù'u ra ja'ma ya'a ga meku ta ta'nda, ta te'en kà'an ndo chi'in ra: "Na kindoo yo'o kundaun iti' chiñani a kunandiun nuu ñu'u'."
4 Yakan va tu ndyo'o ja'a ndo takan, cha ndākuu ndo ma ndian nde'e ndaa, vati töve indukuni ndè'e ndo ñivi. Ti mamaa ña töve va'a chànini ndo ja'a ndo, va cha ndākuu ndo takua iin ra ndiso tiñu ra töve va'a jàndondaa ra kuati kuenda na, ti kuuniga ndo ma ndian kuika takua ma ndian nda'vi.
5 Ndyo'o yani mai, na taso'o va'a ndo ma ña ni ka'in i'ya: Ndioo kùu ma ra kàchin ma ndian nda'vi ìyo ma ñuñivi i'ya, ikan na ya'a ga chinuni na ma ña kà'an ra, ta ikan na ni'i na ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, vati yakan chā'a ra tu'un ña ni ku'va ra nuu ma ndian ya'a ga kùuni na nde'e na ra.
6 Ta ndyo'o ya'a ga kàti'ini ndo chata ma ndian nda'vi, vati ma ndian kuika kùu ndian xaani nde'e na ndo ta ya'a jati'ini na chi'in ndo ta kèñu'u na ndo kuàndaka na ndo

ma nuu ma ndra chà'nda tiñu, ikan
na jande'e ndra tundo'o ndo.
7 ¿A töve ndiakan kùu ma ndian
kà'an ti'ini na chata ma sivi iñu'u
ma Racha'nu Cristu ra kùu chito'o
yo?, kùuni ndo.
8 Ndyo'o ya'a ga va'a jà'a ndo, tuva
jà'a ndo ma takua kà'an ma tutu
Ley ña ka'nuga tāchi ma Ndioo, ta
ma tu'un ña kà'an ma nuu ma tutu
Ndioo te'en kà'an yi: "Na kuuniun
nde'e va'un ma ñivi ta'un ma tava
kùuniun nde'un juuni maun", kà'an
yi.
9 Va tu ndyo'o siin siin ndè'e ndo
ma ñivi, kùuni yi ka'an yi ña jà'a
ndo ma kuati, ta juuni ma Ley Ndioo
ikan tìsokuati ndicha yi ndo cha'a'
ña töve jàchi'in ndo tandi'i ma ña
kà'an yi.
10 Vati tu ìyo ma ndian jàchinu
tandi'i ma ña kà'an ma tu'un Ley
Ndioo, tu kumani jàchinu na iini ma
tu'un ña kà'an yi, kùuni yi ka'an yi
ña ìyo kuati na jà'a ña töve jàchinu
na ndisaa ma ña kà'an ma tu'un Ley
Ndioo.
11 Vati ma Ndioo kùu ma ra kā'an
te'en: "Na kï'viun chi'in ñivi ña'a
ña yüvi kùu ñasi'un, ta ña'a chi'in
ra'ii yüvi ra kùu iian ndia", ta juuni
kā'an ra te'en ndia: "Na kä'niun
ñivi." Va tu ìyo ndian töve kì'vi
chi'in ñivi ña'a töve kùu ñasi'i na, va
chà'ni na ñivi, kùuni yi ka'an yi ña
ìyo kuati na, ti endee töve jàchi'in
na ma ña kà'an ma tu'un Ley Ndioo.
12 Ndyo'o ìyo yi ña vii ka'an ndo
chi'in ma ta'an ndo ta na töve ìyo
yi ña ja'a ndo nï'iin ña töve va'a,
vati Ndioo ni jakutuni ra ma kuati yo
cha'a' ma ley ra. Ta ma ley ikan kùu
yi ma ña chà'a yi ndatu ña kakuu
nuna yo nuu ma kuati.
13 Vati ma ñivi töve kùnda'vini
ma inga na, ni nde'e na tundo'o ora
ni jakutuni Ndioo ma kuati na, ti
Ndioo tüvi ni kunda'vini ra na, va
ma ndian kùnda'vini ma inga na,
ni kakú na nuu ma tundo'o ora ni
jakutuni ma Ndioo ma ñivi.

Tuva ndicha ña chìnunio ma ña ka'an ma tutu Ndioo, ìyo yi ña ja'a yo ma ña kà'an yi

14 Ndyo'o yanı̱, ¿a ìyo nda kuenda
yi ña kà'an yo ña iin ndian ya'a
ga chìnuni tu'un Jesucristu kùu yo,
tuva töve juuni jà'a yo tiñu va'a ña
jàna'a yi ña ndicha ndian chìnuni
tu'un ra kùu yo?, kùuni ndo. Ndicha
kuii ña töve ni kakú yo tu chìnunio
takani.
15 Vati tu ìyo iin ndian yani yo
a ñata'an yo ña kùmani vi ja'ma
ku'un vi, ta ña töve ña kachi vi ndia,
16 ta juuni ìyo nda ndyo'o te'en
nāka'an ndo chi'in vi: "Na ku'un
va'un, ta na ku'un va'un ma ja'maun,
ta na kachi va'un nda na kutu
tichiun", kàti ndo chi'in vi. Va nda
ndyo'o vaji ni ka'an takan nuu vi va
na töve nī cha'a ndo ma ña kachi vi
a ku'un vi, ta tüvi nda kuenda yi ma
ña kà'an ndo tuva jà'a ndo takan.
17 Ta juuni takan kùu ma ña
chìnunio, tu töve jà'a yo ma tiñu
va'a kuenda Ndioo, ta ma ña
chìnunio ikan töve nda kuenda yi.
18 Va ìyo iin ndian kùu ka'an te'en:
"Yo'o ya'a ga chìnuniun tu'un Ndioo,
ta yu'u ìyo tiñu va'a ña jà'i kuenda
ra." Ta vitin yo'o na jana'un ma
ña chìnuniun chi'in nï'iin tiñu va'a
ña töve jà'un kuenda ra, ta yu'u
ni jana'i ma ña chìnunı̱ nuu̱n chi'in
tiñu va'a ña jà'i.
19 ¿A yo'o chìnuniun ña ìyo
uvanuu Ndiooni? Va'ani tu takan
kà'un. Va, ¿a töve chà'un kuenda ña
nda ndián' kùu kui'na juuni chìnuni
na ña ìyo uvanuu Ndiooni ndia? ¡Ta
endee ndayu na ña yu'vi na!
20 ¿Ta naja ya'a ndava xiniun? Na
koto va'un ti tuva chìnunio tu'un
Ndioo ta nï'iin cha'a' töve jà'a yo
ma tiñu va'a kuenda ra, töve nda
kuenda ma ña chìnunio ikan.
21 Abraham, ra kūu ñivio chīyo
taji'na, Ndioo ndē'e ra ra ña kùu ra
iin ra ndaa, ora jā'a ra ña sōkó ra
ma ra se'e ra, ra nàni Isaac nuu ma
Ndioo nuu chito naá niku.
22 Ta kùu koto ndo ma tava jā'a ma
Abraham, vati cha'a' ma ña chìnuni
ra, yakan va sōkó ra ma ra se'e ra
nuu ma Ndioo ma takua kùuni ra,
ta cha'a' ma tiñu jā'a ra ikan kūu

yi iin ña jàna'a ña chìnuni ndicha
Abraham. Ta ma ña chìnuni ra ikan
chāa yi ña kūu yi ña nduva'a ndaa
nuu Ndioo.
23 Takan chīnu ma tava kā'an nuu
ma tutu Ndioo, ta te'en kà'an yi:
“ma Abraham chìnuni ra ma tu'un
Ndioo, yakan va Ndioo ndē'e ra
ra ña kùu ra iin ra ndaa”. Ta
ma Abraham iin ra ya'a ga nākoto
Ndioo kùu ra ta iin meru ra kùu ra
ndia.
24 Na koto va'a ndo vitin, vati
Ndioo ndè'e ra ña kùu yo iin ndian
ndaa tu chìnunio tu'un ra, ta juuni
jàkuu yo ma tiñu kà'an ra ndia.
25 Indukuni tā'an ma ña nàni Ra-
hab, ña kūu ña'a tondo, ma Ndioo
ndē'e ra ña, ña kùu ña iin ña ndaa
cha'a' ma tiñu ña jā'a ña, vati chā'a
ña ma tichi ve'an ña kīndoo xe'e
ma ndra'ii israelita ikan, ma ndra
kuàkoto ma naja kua ìyo ma ñivi ma
ñuu ikan. Ta tīndean ndra kēe xe'e
ndra ma inga chiyo ma ve'an.
26 Yakan va juuni kùu kutunini
yo, ña ìyo yi ña jàchinu yo tiñu
va'a takua Ndioo kùuni ra ña na ja'a
yo. Vati taku ma kuñu yo ña küu
jakesiin yo yi chi'in ma anima yo, ta
tu tüva ìyo ma anima yo chi'in ma
kuñu yo, ña'a kùuni yi ka'an yi ña
cha chì'o. Indukuni kua ikan kùu
chi'in ma ña chìnuni yo ña cha chì'í
yi tu töve jàna'a yo ma ña chìnuni
va'a yo chi'in ma tiñu jà'a yo.

3

Ìyo yi ña ja'a kuenda yo ma tu'un ka'an yo

1 Ndyo'o yani, na töve va'a ña ya'a
ga kua'a' ndo kùu ndo matru ndian
jàna'a tu'un Ndioo, vati cha chìto
yo ti ndisaa yo ndian jàna'a tu'un
Ndioo, ni jakutuni ni'i ga ra cha'a'
ndisaa tu'un töve va'a ña jàna'a yo.
2 Kua'a' nuu kuati jà'a tandi'i yo.
Ta vitin tu ìyo nda ndian töve jà'a
kuati chi'in tu'un kà'an na, kùuni yi
ka'an yi ña iin ndian ndaa kùu na, ta
juuni ìyo yati na kùmi na ndisaa ma
kuñu na, ikan na töve jà'a na kuati
chi'in yi.
3 Tu ora tì'o ma kaa ña nàni frenu
ma yu'u ma kuayu, ikan na jachi'in
ri ma ña chà'nda yo tiñu nuu ri,
takan kùu jaku'un yo ri ma ndanu
kùuni maa yo.
4 Ta juuni takan kùu yi chi'in ma
varku ndia: vaji ya'a ga ka'nu run ta
ma tati tindani'ni yi run ti ya'a ga ni'i
chàkin yi, ta ma ra jàtiñu chi'in run
kàva ra xini run chi'in yutun vali ma
ndanu kùuni maa ra ku'un ra chi'in
run.
5 Ta juuni takan kùu chi'in ma yaa
yo ndia, iin ña vali kuiini kùu yi ña
ìyo yi ma kuñu yo, ta kùu ja'a yi
iin ña nduva'a kuii ka'nu ndia. ¡Ta
juuni kùu yi tava kùu iin ñu'ú valini
ña kùu ka'mi yi iin yuku nduva'a
kuii ka'nu!
6 Ta ma yaa yo kùu yi tava kùu
iin ñu'ú. Iin ña töve va'a ña ìyo
ma kuñu yo cha'a' ña kua'a' ña kini
kà'an yi, ta jàtivi yi yo. Ta ma ña
kini ña kà'an yo chi'in ma yaa yo,
jàndokini yi yo ndisaa kivi ña ìyo yo,
ta kùu yi iin ña kīchi yi iti' andaya',
nuu endee tiin ñu'ú.
7 Ta ma ñivi kùu jandomasu na
ma nda nuu kiti nikuuni, takua kùu
ma kiti ìyo tumi, takua kùu chi'in
koo, chi'in kua'a' nuu kiti xaan chi'in
kiti ìyo tichi tañu'u. Tandi'i ma kiti
takan kùu jandomasu ma ñivi ri.
8 Va nï'iin yo na küu ja'a yo ña
kùmi maa yo yaa yo ña kà'an yi
tu'un nduva'a. Ma yaa yo iin ña kini
ìyo ma kuñu yo kùu yi, vati kùu yi
iin ña xaan takua kùu yukú xaan ña
kueeni kueeni ka'ni yi yo.
9 Juuni chi'in tu'un ña kà'an yo
chi'in yaa yo tìñu'u yo ma Ndioo
ra kùu Tatá yo, ta juuni chi'in yi
kànduva'a yo ma ñivi ña jātuvi ma
Ndioo. Ta kàa na takua kàa ra.
10 Ndyo'o yani juuni yu'u yo kèe
ma tu'un ña vii ja'ií yo ma sivi Ndioo,
ta juuni yu'u yo kèe tu'un kini ña
kànduva'a yo ma ñivi ndia. Ndyo'o
yani töve ìyo yi ña kuu yi takan.
11 Ma yaa yo chi'in ma tu'un kà'an
yi kùu yi takua kùu iin nuu ndo'yoni
nuu kàna ma takuii. Ta ikan na küu
kana ma takuii va'a chi'in ma takuii

uva ndia.
12 Ta juuni takan kùu ma yutun
higu, ti na küu kee ma chiti yutun
olivu nuu run, ta juuni takan ma
yoku'u chà'a chiti ña nàni uva na
küu kee ma chiti higu nuu run ndia.
Indukuni na küu kana takuii u'vá
chi'in takuii va'a iin ndo'yoni. Ta
takan kùu yi chi'in ma yaa yo ña
kà'an yi tu'un kini chi'in tu'un va'a
ndia.

Uvi nuu ma takua kùu chinituni ìyo: ma chinituni Ndioo ta ma chinituni ñivi

13 Tu ndicha ña ìyo iin ra tañu ndo
ña ya'a ga ìyo chinituni Ndioo chi'in
ra ta kùtunini va'a ra yi. Ta na jana'a
ra ña ìyo ma chinituni ikan chi'in ra
ora jakuu ra tiñu va'a takua kùuni
ra, ta na koo vita anima ra ora jà'a
ra yi.
14 Va tu ndyo'o ku'va ndo ña na
jandokini ndo ma anima ndo cha'a'
ña kùmi ndo ma ña tixin ìyo chi'in
ndo, ta cha'a' ña kùu ndo ndian en-
deeni nànduku ma ña kùuni maani
ndo. Tu takan kùu ndo kùuni yi
ka'an yi ña kùu ndo ma ndian jàtayi
maani ndo ndo, ta ma chìnituni
Ndioo tüvi ìyo yi chi'in ndo. Ma ña
chìnuni ndo kùu iin tu'un vatani tu
takan chànini ndo.
15 Vati ma chinituni i'ya na töve
vàchi yi iti' andivi nuu ìyo Ndioo, ti
vàchi yi ma nuu ñu'u' ñuñivi, ti kua
chànini maa yo kùu yi, vati kùu yi
ña vàchi yi ma chinituni ma kui'na.
16 Ma nuu ìyo ma ndian ya'a ga
tixin ña nde'e na ta'an na, ta endee
nànduku maani na ma ña kùuni
maani na, ta ndiakan nï'iin tiempu
töve koo vii na chi'in ta'an na, vati
mamaa kuatini ìyo na chi'in ta'an
na.
17 Va ma ndian ìyo chinituni va'a
ña chà'a Ndioo nuu na, ya'a ga va'a
ìyo na, ti töve kùu na ma ndian jà'a
kuati, ta ya'a nànduku na naja kua
koo vii na chi'in inga ñivi, ta iñu'u
na ta jachi'in na ma ña kà'an ta'an
na. Ta juuni ya'a ga kùnda'vini na
ma ñivi, ta töve siin siin ndè'e na
ma ta'an na, ta töve ìyo uvi nuu kua
chànini na, ti ndisaa tiempu jàkuu
na ma tiñu va'a ña kà'an na ña ni
ja'a na.
18 Ta ma ndian ya'a ga nànduku na
koo vii na chi'in inga ñivi, ndiakan
jàchi'in na ma takua kùuni Ndioo ña
koo na, ta Ndioo ni ja'ií ra na.

4

Ma ña töve va'a ña jàtivi yi yo

1 ¿Ndanu vàchi ma kuati ña jà'a
ndo ña chàta'ani ndo kanita'an ndo
chi'in maa ndo?, kùuni ndo. Vati
ndicha ña vàchi yi tichi anima ndo ti
mamaa kuati chàta'ani ndo ja'a ndo.
Yakan va kànita'an yi chi'in ma ña
kèe tichi anima yo.
2 Ndyo'o kùuni ndo iin nakuyi, ta
na küu ni'i ndo yi, yakan va chà'ni
ta'an ndo ndo, ta tìxin ndo nde'e ndo
ndatiñu inga na. Va tava na küu ni'i
ndo yi ndia, yakan va kànita'an ndo,
tajan jà'a ndio ndo ma kuati. Takan
kùu yi ña na töve kùu nata'an ndo
ma ña kùuni ndo, ti töve kà'an ndo
cha'a' yi nuu ma Ndioo.
3 Ta tuva ndakan ndo iin nakuyi
nuu Ndioo, na küu ni'i ndo yi, ti
töve chànini ndo kuàtiñu va'a ndo
yi, vati kùuni ndo kuàtiñu ndo yi
kuenda ma ña kini ña chàta'ani ndo
ja'a ndo.
4 ¡Ndyo'o ndian cha ndākoo ndo
ña jàchi'in ndo ma tu'un Ndioo!
¿A töve chà'a ndo kuenda ña tu
nànduku ndo naja kua ndo'iin ta'an
ndo chi'in ma ñivi kini ña ìyo
ñuñivi, va iin kuati ka'nu kùu yi
kuenda Ndioo? Yakan va nda ndyo'o
nikuuni ña ni kuuni ndo ja'a ndo
ma kuati ña ìyo ma ñuñivi, ta takan
ndàkuu ndo iin ndian cha jākesiin
ndo ndo chi'in Ndioo.
5 ¿A chànini ndo ña töve nda
kuenda ma tu'un Ndioo ña kà'an
te'en?, kuuni ndo: “Ndioo cha tāchi
ra ma Tati Ií ra ña na ki'vi ra ta koo
ra tichi anima yo.” Ta ya'a kukuiñu
ma Tati Ií Ndioo jin koto jäkesiin yo
iti' Ndioo ta kì'vi yo inga iti'.
6 Va ma Ndioo iin ra ya'a ga va'a
kùu ra, yakan va tìndee ra yo ña
jàndeenio, ti ma tu'un Ndioo te'en

kà'an yi: “Nuu ma ndian ya'a tayi kùuni, Ndioo cha jàchika ra ra nuu na, va nuu ma ndian ya'a ga vita anima, va chà'a ra ñamani ra nuu na”, kàti yi.

7 Vitin na ku'va ndo ña na ka'nda Ndioo tiñu nuu ndo. Ta na jandeeni ndo ta na kü'va ndo ma anima ndo nuu ma kui'na, ikan na kun-dachiyoán' nuu ndo.

8 Na jayatin ndo ma anima ndo chi'in ma Ndioo, ikan na jayatin ra ra xiin ndo ndia. ¡Ndyo'o ñivi kini!, na ndakoo ndo ña jà'a ndo kuati. Ta ndyo'o ndian ìyo uvi nuu kua chànini ndo, ti chàta'ani ndo jaka'nu ndo Ndioo ta juuni jàka'nu ndo ma ña kini ndia. Na ndakoo ndo ña ja'a ndo takan. Ta, ¡na jandaku'ií ndo anima ndo nuu Ndioo!

9 ¡Na nda'vi kuuni ndo ta kuaku ndo cha'a' iti' kini kuà'an ndo! Na ndakoo ndo ma ña chàkú ndo kuenda ña na too ma takuii tinuu ndo, ta juuni na ndakoo ndo ma ña sii kùuni ndo ta na kichi ma ña ya'a ga nda'vi kuuni ndo.

10 Ta na ndakuu masu anima ndo nuu ma Racha'nu Ndioo, ta ikan ni tiñu'u ra ndo.

Na töve ìyo yi ña ka'an ndo iin ña töve va'a chata ma ta'an ndo

11 Ndyo'o yanı̱ na töve ìyo yi ña ka'an ndo ña töve va'a chata ma inga ñivi. Ta nda ndian ni kuuni ña kà'an chata iin ñivi a jà'ani ra ña kùu ra iin vesi, ra jàndondaa kuati, ta juuni kùu ra iin ra töve va'a kà'an chata ma tu'un ley Ndioo, ta cha ndākuu ra iin ra kà'an ndaa chata yi. Ta tu iin ra kà'an ndaa chata yi kùu ra, kùuni yi ka'an yi ña töve jàchi'in ra ma ña kà'an yi.

12 Uvanuu Ndioo kùu ra ña chā'a ma Ley ra nuu yo, ta uvanuu ra kùu ra vesi ña jàndondaa kuati yo ndia, ta juu ra kùu ma ra jàkakú yo ta kùu tachi ra yo ku'un yo andaya'. Ta ndyo'o, ¿nda ndian kùu ndo ña chànini ndo jandondaa ndo ma kuati inga na?, kùuni ndo.

Töve va'a tu kà'an yo ña chìto yo niyi ni kuu itaan a isa

13 Vitin va kùunı̱ ña na taso'o va'a ndo ma ña ni ka'in, ndyo'o ndian kà'an te'en: “Ma itaan a isa ni ku'un ndi iin ñuu ka'nu, ta ikan ni koo ndi iin kuiya ña ni ni'i ndi ndatiñu, ta jàkanaa ndi kua'a' va'a xu'un'.”

14 ¡Va ndyo'o töve chìto ndo niyi ni kuu ma itaan a isa! ¿A ni koo ndito ndo?, kùuni ndo. Vati kùu yo takua kùu viko nu'uni ña kèta yi nundani, ta tiaga iti' nuu nundaa kuiini ndi'i yi nduta.

15 Ma ña ìyo yi ña ka'an ndo kùu ma tu'un i'ya niku: “Ma Racha'nu Ndioo tuva kùuni ra ña ku'va ra ña na koo ndito ga yo ma ñuñivi i'ya, ta juuni na ja'a yo ma nda tiñu kùuni maa ra ña na ja'a yo ndia.”

16 Ta ndyo'o endeeni kà'an ndo ma tava kùuni maa ndo, ta ya'a ga kutayi ndo, ta tandi'i ma ña sukun kùuni ndo takan, iin ña töve va'a kùu yi kuenda Ndioo.

17 Va ma ndian chìto jàkuu tiñu va'a ta na töve jàkuu na yi, iin kuati ka'nu kuii kùu yi kuenda na tuva jà'a na takan.

5

Tu'un i'ya ìyo yi ña taso'o va'a ma ndian kuika

1 ¡Na taso'o va'a ndo ma tu'un ña ni ka'in i'ya ndyo'o ndian kuika! ¡Na kuaku ndo ta na nda'yu ndoo ndo cha'a' ma tundo'o ña ni nde'e ndo!

2 Vati ma ndatiñu va'a ìyo nuu ndo cha tà'yu yi, ta ma ja'ma ndo cha chàchi ma liki'ndi yi.

3 Ta ma oro chi'in ma plata ña ndākiva'a ndo cha kōyo ña kuxi chata yi. Ta ma ña kuxi yi ikan, kùu yi takua kùu iin ku'va ña tìsokuati yi ndo. Ta kùu yi takua kùu iin ñu'ú ña ni ka'mi yi ma kuñu ndo. Ta, ¿a töve chà'a ndo kuenda ti ma kivi nuu ndi'i nia kùu yi vitin ña ni jande'e Ndioo ma tundo'o nuu ndo cha'a' ña ndōyo locho ma ña va'a ma tichi ve'e ndo jā'a ndo?

4 Vati yakan kùu ma ya'vi ña töve nī tia'vi ndo ma ndian jàtiñu nuu ñu'u' ndo niku. Yakan va ndrakan

kànachaa ndra ma nuu Ndioo, ra
nduva'a kuii ka'nu cha'a' yi, ta rakan
chìni ra ma ña kà'an ndra.
5 Ta nuu ñuñivi i'ya kùu ndo ndian
ya'a ga ìyo ndatiñu ndo, ta chìsii
ndo ti jà'a ndo ma ña kini kùuni
maa ndo, ta ya'a ga chàchi ndo ta
nduva'a ndondu'u ndo takua nañu
jundiki ña ni ka'ni ndra. ¡Ta takan
ni kuu yi chi'in ndo ndia!
6 Ndyo'o nduva'a tīsokuati ndo ta
chā'ni ndo ma ndian töve ìyo kuati.
Ta tüvi ìyo nï'iin na kua kuu ja'a na,
ta kuu kakú na nda'a' ndo.

Ìyo yi ña kuatu yo nda kati kichaa ma Racha'nu

7 Yakan va ndyo'o ndian yani, töve
ìyo yi ña janañu'u ndo kuatu ndo
ma Racha'nu nda kati kichaa ndiko
ra ma nuñu'u' ñuñivi i'ya. Ma ndra
tàchi ma ndatiñu, tuva kùuni ndra
tava ndra ma ndatiñu va'a, ìyo yi ña
kuatu ndra nda kati kukuiin ma savi
ta töve ìyo yi ña janañu'u ndra.
8 Yakan va ndyo'o juuni ìyo yi ña
kuatu ndo ta tu töve jàña ndo ña
chìnuni ndo, ti cha kùyatin ora ña
ni kichaa ndiko ma Racha'nu ma
ñuñivi i'ya.
9 Ndyo'o yanı̱ na tïsokuati ndo,
ta na känita'an yu'u ndo chi'in
inga ñivi, ikan na töve jande'e ma
Racha'nu Ndioo ma tundo'o ndo,
vati ma Racha'nu Ndioo kùu ra iin ra
ni jakutuni cha'a' ma ñivi. Ta chani
keta ma ora ni jakutuni ra ma kuati
jà'a yo.
10 Ndyo'o yanı̱, na kuku'uni ndo
ma ndra kā'an chi'in tu'un yu'u
Ndioo taji'na, vati ìyo ma tundeeni
Ndioo chi'in ndra ora ndē'e ndra
tundo'o. Ta na ja'a ndo indukuni
takua jā'a ndra, ti ndrakan nï'iin
cha'a nī janañu'u jā'a ndra.
11 Va chìto va'a yo ti maa yo
kà'an yo ña ya'a sii kùuni ndrakan
cha'a' ña jāndeeni ndra ora ndē'e
ndra tundo'o. Ndyo'o cha chìto va'a
ndo naja kua jāndeeni ma Job ma
tundo'o ña ndē'e ra, ta juuni chìto
ndo ña Job nī'i ra ña va'a jā'a ma
Racha'nu Ndioo nuu ndi'i nia, vati
chìto yo ña ma Racha'nu Ndioo ya'a
ga kùnda'vini ra yo, ta juuni kùu ra
iin ra chà'a ra ma tundeeni ra nuu
yo ndia.
12 Inga tuku tu'un nduva'a ka'nu
ña ni ka'in ndyo'o yanı̱, na kä'an ndo
ña ndicha ña ni ja'a ndo iin nakuyi
tu töve ni ja'a ndo yi, ña ndava nda
cha'a' ma Ndioo ra ìyo andivi, ni
nda cha'a' ma ñivi ìyo ñuñivi, ni nda
cha'a' inga nakuyi ndia. Tuva ni
ka'an ndo "juu", na ja'a ndicha ndo
ma ña ni ka'an ndo ña ni ja'a ndo. Ta
tu ka'an ndo, "töve" ìyo yi ña endee
töve ja'a ndo ma nï'iin nakuyi, ikan
na töve tiso Ndioo kuati chata ndo
ta jande'e ra tundo'o cha'a' ma ña
kà'an ndo.
13 Tu ìyo nda ndyo'o ya'a ga nda'vi
kùuni ndo a nde'e ndo tundo'o, na
ka'an ndo chi'in Ndioo cha'a' yi. Ta
tu ìyo nda ndyo'o ya'a ga chìsii ndo,
na kata ndo yaa ña jàka'nu ndo ma
Ndioo chi'in yi.
14 Tu ìyo iin ndian ku'vi ma tañu
ndo, na kana ndo ma ndracha'nu,
ndra chà'nda tiñu ndian chìnuni
tu'un Jesuu, ikan na ka'an na chi'in
Ndioo cha'a' ra, ta ora kicha'a na
ka'an na chi'in sivi ma Racha'nu
Jesuu, na ka'yu ndra ma cete xini ma
ra ku'vi.
15 Ta tu ya'a ga chìnuni ndra ña
ni nda'a ma ra ku'vi ora kà'an ndra
chi'in ma Ndioo, Ndioo ni janda'a
ra ra. Ta tu ma ra ku'vi ikan jā'a
ra kuati niku, Ndioo ni janaa ra ma
kuati jà'a ra.
16 Yakan va ndyo'o na na'ma ndo
ma kuati jà'a ndo chi'in ma ta'an
ndo, ta na ka'an ndo chi'in Ndioo
cha'a' ma ta'an ndo, ikan na nda'a
ndo. Vati iin ra ndaa, tu chìkan ra
iin tiñu va'a nuu Ndioo chi'in ndisaa
anima ra, ni ni'i ra yi cha'a' ña ìyo
kua'a' tundeeni Ndioo chi'in ra.
17 Takan kūu ma ra nàni Elía,
ma ra kā'an chi'in tu'un yu'u Ndioo
taji'na, kūu ra iin ñivini ma tava kùu
yo, ta ora kā'an ra chi'in Ndioo chi'in
ndisaa kuii ma anima ra ña na küun
ga ma savi, ta jāña ndio ma savi ña
kùun ra' ma nuu ñu'u' ñuñivi uni
kuiya sava.

18 Ta ora yā'a ma uni kuiya sava
ikan, tajan kā'an tuku ra chi'in ma
Ndioo inga cha'a' ña na kuun ndiko
ma savi, ta kīcha'a ndiko ma savi ña
kùun ra', ta ma ndatiñu kàa ma nuu
ñu'u' ñuñivi, ta yakan ya'a ga chà'a
yi ma ña kùu kacho.
19 Ndyo'o yanı̱ tu ìyo nda ndyo'o
kèsiin ndo ma iti' Ndioo, ta inga na
jà'a na ña chìkoni'i ndiko ndo,
20 na koto va'a ndo ña nda ndian
nikuuni jà'a na ña chìkoni'i ndiko
ma ndian jà'a kuati ma iti' töve va'a
kuà'an na, ta kī'vi ndiko na ma iti'
Ndioo, Ndioo ni ja'a ra ña ni kakú
na, ikan na tüvi kuvi na endeeni, ta
ni janaa ra tandi'i ma kuati ña jā'a
na niku.

Tutu nunuu ña tāchi racha'nu Petu'

Petu' kàña'a ra chi'in ndisaa ma ndian chìnuni tu'un Jesucristu

1 Yu'u Petu', ra tatun Jesucristu, tài
ma tutu i'ya kuenda ndyo'o ndian
ndòyo ñuu ña töve kùu ñuu ndo,
ndian chìtakuati te'en tikan iti' ñuu
chika, takua kùu ma ñuu nàni Ponto,
Galacia, Capadocia, Asia chi'in ñuu
Bitinia.
2 Ti ma Racha'nu Ndioo, ra kùu
Tatá yo, kāchin ra ndo taji'na niku
ña na kuu ndo ñivi ra, ti takan kùuni
ra. Ta cha'a' tiñu jà'a ma Tati Ií ra
tichi anima ndo kùu yi ña Ndioo jā'a
ra ña kùu ndo ndian ií kuenda ra,
ikan na jachi'in ndo tu'un Jesucristu,
ta janandoo ra ndo chi'in nií ra.
Ta na ndokua'a ma ñamani Ndioo
chi'in ndo, ta na koo vii ndo chi'in
ra ndia.

Kuatu yo ña ni ku'va ma Ndioo nuu yo

3 Na jaka'nu yo ma Ndioo ra kuu
Tatá ma Racha'nu yo Jesucristu, ti
cha'a' ña ya'a ga kùnda'vini ra yo
kùu yi ña jā'a ra ña kāku chaa
ndiko yo cha'a' ña jānataku ndiko
ma Ndioo ma Jesucristu tañu ndian
ndií. Cha'a' ña'a kùu yi ña ndàtu yo
ña ni koo ndito yo endeeni,
4 ikan na ni'o iin tundeeni ña indii
va'a ma iti' andivi kuenda ndo jà'a
ra. Ta yakan na töve ni naa yi ta na
töve ni kuñu'u yi, ta juuni na töve
ni xii yi ndia.
5 Ta cha'a' ña ya'a ga chìnuni ndo
ma tu'un Ndioo, yakan va kùmi
kuenda ra ndo chi'in ma ndatu ra,
ikan na kuu ni'i ndo ña kuu kakú
ndo. Ta tandi'i yakan cha ìyo tu'va
kuenda ña jàna'a ra yi nuu ndo ma
kivi nuu ni ndi'i nia.
6 Ta cha'a' ña'a kùu yi ña ya'a
ga chìsii ma anima ndo, vaji vitin
kuenda tia kivini ìyo yi ña nde'e ndo
kua'a' nuu tundo'o,
7 ikan na kuu ni'i ndo ku'va, cha'a'
naja kua ña ndicha ña chìnuni ndo
tu'un Ndioo. Vati ma ña chìnuni
ndo kùu yi takua kùu iin oro: ti ma
oro ji'na ga ìyo yi ña ki'in yo ku'va
yi chi'in ñu'ú, ikan nde'o tuva ya'a
ga va'a yi. Va ka'nuga kùu ma ña
chìnuni yo kua ma oro ikan, vati ma
oro ni keta kivi ña ni naa yi. Yakan
va ora ki'in ma Ndioo ku'va ma ña
chìnuni ndo ni ku'va ra kuenda tu
ndichaga ña chìnuni ndo kua ma
oro ikan, ta ni jaka'nu ra ndo ta
tiñu'u ra ndo ta ka'an ra ña kùu ndo
ndian ya'a tacha ora na kichaa ndiko
ma Racha'nu Jesucristu.
8 Ndyo'o ya'a ga kùuni ndo nde'e
ndo ma Jesucristu, vaji takä'an nde'e
ndo ra chi'in tinuu ndo. Ta vitin ya'a
chìnuni ndo tu'un ra, vaji töve ndè'e
ndo ra, ta nduva'a kuii ka'nu kùu ma
ña chìsii ndo, vaji kùuni ndo ka'an
ndo iin tu'un cha'a' ña ya'a ga chìsii
ndo va töve nani'i ndo najakua ka'an
ndo yi, ti iin ña ya'a ga ka'nu kùu yi,
9 ña ndyo'o cha kua nàta'an ndo
ña kàkú ma anima ndo, jà'a ña
chìnuni ndo tu'un ra.
10 Ma tatiempu ga niku, ma ndra
kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, kua'a'
nuu jākua'a ndra ta nānduku tu'un
ndra ña kùuni ndra koto kachin
ndra cha'a' ma ña ni kakú yo i'ya, ta
juuni kā'an ndra cha'a' ma ñamani
Ndioo ña chà'a ra nuu yo vitin,
11 ti kūuni ndra koto kachin ndra
nda kivi ta nda ñivi kùu vi ña jàna'a
ma Tati Ií Cristu ña ìyo chi'in ndra
ora kātitu'un yi nuu ndra cha'a' naja
ni kuu yi ora ni nde'e ji'na Cristu
tundo'o, ta naja kua ni kuu yi chi'in
ra ora ndotacha ra tiá iti' nuu.
12 Va ma Ndioo jā'a ra ña na
koto kachin ndrakan yi ña ma tu'un
ña kātitu'un ndra töve kuenda maa
ndra kùu yi, vati kuenda ndyo'o kùu
yi ma tiempu vitin. Ta vitin juuni
ma tu'un i'ya kùu yi ma tu'un ña
kàtitu'un ma ndra kēta nuu ndo
cha'a' ma tu'un va'a ña naja kua
jàkakú Ndioo yo. Ta kàtitu'un ndra
yi chi'in ndatu ma Tati Ií Ndioo
ña kīchi iti' andivi. Ta ndisaa ma
tati va'a ña jàkuu tiñu nuu Ndioo
nānduku tu'un na naja kua kuu

kutunini na yi.

Ndioo kùuni ra ña na ki'vi yo iti' ya'a ga ií

13 Yakan va na koo tu'va va'a ndo chi'in chinituni ndo cha'a' ma tiñu jà'a ndo, ta na töve ya'a ndu jà'a ndo nï'iin nakuyi. Ta kuatu ndo ma ñamani Ndioo ña ni ku'va ra nuu ndo ora ni kichaa ndiko ma Racha'nu Jesucristu.

14 Ta ndyo'o ña kùu ndo iin ndian kùu se'e Ndioo, ndian ya'a ga jàchi'in ña kà'an ra, na jä'a ndo ma takua chìkan ma kuñu ndo ña ja'a yi, ma takua jā'a ndo ma antea ora takäaga nàkoto ndo ma Ndioo niku.

15 Ma ña ìyo yi ña ja'a ndo kùu yi ña na koo vii ndo chi'in ma Ndioo, ikan na kuu ndo iin ndian ií, ti ma Ndioo ra kā'an chi'in ndo ña na ki'vi ndo ma iti' ra, ti iin ra ya'a ga ií kùu ra.

16 Vati ma tutu Ndioo te'en kà'an yi: "Na kuu ndo iin ndian ya'a ga ií, vati yu'u iin ra ya'a ga ií kùi", kàti Ndioo.

17 Ta tu ndyo'o kà'an ndo te'en "Tatá", chi'in ma Ndioo, ra kà'an ña va'a a töve cha'a' ta'ii'iin tiñu jà'a yo. Ta indukuni takan jà'a ra chi'in tandi'i ma ñivi. Yakan va ndava nikuuni ña ja'a ndo, ìyo yi ña tiñu'u ndo ra, ikan na kuu koo vii ndo ma ndisaa kuiya ña ni koo ndo ma ñuñivi i'ya.

18 Vati ma Ndioo kùu ma ra jākakú ndo. Ta töve va'a kùu ma ña nī'i ndo ña kua chīyo ma ndian kūu ñivi ndo ndian chīyo taji'na. Ti ora jākakú Ndioo ndo töve nī ja'a ra yi chi'in ma ndatiñu takua ma oro a plata ti yakan numini ndi'i yi.

19 Vati uvanuu chi'in nií Jesuu kūu yi ña kūu tia'vi ra cha'a' ma ña kāku yo. Ta ma nií Jesuu sōkó juuni maa ra ra' nuu ma Ndioo takua kùu iin mvechala ña töve ìyo nï'iin kuati ta ña töve iin ña meku ndia.

20 Jesuu kùu ma ra kāchin Ndioo kuenda ña jachinu ra ma tiñu i'ya, ma nda ora takä'an tuvi ma ñuñivi i'ya niku. Ta vitin ma kivi nuu ndi'i nia, Ndioo cha jāna'a ra ra nuu ndo kuenda ma ña va'a maa ndo.

21 Cha'a' Jesuu kùu yi ña chìnuni ndo ma tu'un kà'an Ndioo, ta Ndioo kùu ma ra jā'a ña nātaku ndiko ra tañu ma ndian ndií, ta juuni tīñu'u nduva'a kuii ra ra ndia. Ta yakan va ndyo'o endeeni ndàtu ndo ma ña ni ni'i ndo jà'a ma Ndioo ta endeeni chìnuni ndo ma ña kà'an ra ndia.

22 Ta vitin ndyo'o, cha jānandoo ndo ndo cha'a' ña jàchi'in ndo ma tu'un ndaa ña nī'i ndo nuu Ndioo jà'a ma Tati Ií ra, ikan na kuuni va'a ndo nde'e ndo ma ndian yani ndo ta na këña'a ndo na. Kàtı̱ chi'in ndo ña ìyo yi ña kuuni va'a ndo nde'e ndo ta'an ndo chi'in ndisaa kuii ma anima ndo.

23 Va ndyo'o cha kāku chaa ndiko ndo vitin, va na tüva se'e ñivini kùu ndo ña chani kuvi na takua ta'an chi'in chiti yutun töve va'a, ti ndyo'o kāku ndo va chi'in tu'un Ndioo, ti ma tu'un ikan endeeni ìyo yi ta töve chì'í yi.

24 Ti ma tu'un Ndioo te'en kà'an yi:
Tandi'i ma ñivi ìyo ñuñivi kùu na takua kùu iin ku'u,
ta ma ña ka'nu ñivi kùu takua ka'nu ma ita ña ìyo nuu ma ku'u.
Ma ku'u, chaa ora nàtii yi, ta ma ita xii yi.
25 Vati ma tu'un ma Racha'nu Ndioo ìyo yi endeeni.
Takan kà'an yi.

Ta ma tu'un i'ya kùu ma tu'un va'a Ndioo ña kàtitu'un ndi nuu ndo.

2

Ma ñuu chaa ña kùu ma ñuu Ndioo

1 Yakan va na jaña ndo ma tandi'i ma ña töve va'a ña jà'a ndo, takua tandi'i tu'un ña jànda'viña'a ndo chi'in ta'an ndo. Ta na jaña ndo ña kà'an ndo chi'in uvi nuu kua chànini ndo, chi'in ma ña xaani ndo nde'e ndo inga ñivi. Ta juuni na jaña ndo ma tu'un vata ña ya'a ga siini ndo kà'an ndo.

2 Takua kùu ndiakuati já kàku, ta takan na nanduku ndo ma uvanuu ma tu'un Ndioo takua nànduku yi uvanuu ma lechi ndika ma'á yi, ikan na kuu kua'nu yi jà'a ra', ti tu'un

ikan jà'a yi ña kua'nu ndo ta ni'i ndo
nuu kakú ndo nuu ma kuati,
3 tuva ndicha ña chaa va'a ndo
koto ndo ña ma Racha'nu Ndioo iin
ra ndicha va'a kùu ra.

Jesuu kùu ra takua kùu iin yuu ndito

4 Na jayatin ndo ndo nuu ma
Racha'nu Jesuu, ra kùu takua kùu
iin yuu ndito. Ma ñivi ìyo ñuñivi na
töve nī kuuni na nde'e na ra, va jāña
na ra niku; va kuenda Ndioo iin yuu
ña kāchin ra kùu Jesuu, vati iin ra
nduva'a kuii ka'nu kùu ra kuenda ra.
5 Ta ndyo'o juuni kùu ndo takua
kùu yuu ndito. Na ku'va ndo ña na
kuàtiñu ma Ndioo ndo, ta na ku'va
ndo ña na ja'a ra, na kuu ndo ma
takua kuu veñu'u ra, ta juuni na kuu
ndo sutu ií ra, ta cha'a' Jesucristu
kùu yi ña kùu sokó ndo ña ya'a
ií kuenda Ndioo. Ta juuni cha'a'
ra kùu yi ña Ndioo ni ka'an ra ña
chàta'ani ra ma ña jà'a ndo ndia.
6 Vati ma tutu Ndioo juuni kà'an yi
te'en cha'a' yi:
Yu'u kùu ra kànindii̱ ma ñuu Sión
iin yuu nunuu,
ta yuu ikan kùu yi iin yuu kāchi̱n ta
ya'a vii ta ka'nu kuendai,
ta ma ndian chìnuni ma tu'un kà'an
ra,
töve ni kukanuu kùuni na cha'a' ra.
Takan kà'an ma tutu Ndioo.
7 Kùuni̱ ka'in chi'in ndyo'o ndian
chìnuni tu'un ra, ti ma yuu kānindii
ma Ndioo ikan iin ña ya'a vii
ta ka'nu kùu yi kuenda ndo, va
kuenda inga ndian töve chìnuni,
juuni jàchinu na ma takua kà'an ma
tutu Ndioo ma nuu kà'an yi te'en:
Ma yuu ña töve nī kuuni ma ndra
kùu labañi ti'i ndra ma cha'a'
ma ve'e,
ndākuu yi iin yuu nunuu ña ka'nu
ga.
8 Ta juuni te'en kà'an ma inga tu'un
ña ndiso ma nuu tutu Ndioo ndia:
Ma yuu i'ya jà'a yi ña na nduva ma
ñivi,
ta juuni jà'a yi ña na kati'i na yi ndia,
kàti yi.
Va kàti'i ndisaa ndiakan yi cha'a' ña
töve jàchi'in na ma tu'un Ndioo, ta
ndicha kuii ña Ndioo tāchi ra ña
takan ni kuu yi kuenda na ndia.
9 Va ndyo'o kùu ndo ñivi kāchin
Ndioo, ta kùu ndo sutu ña jà'a ndo
tiñu kuenda ma ra kùu rey, ta juuni
kùu ndo iin ñuu nduva'a kuii ií, ta
kùu ndo iin ñuu ña ìyo kuenda ma
Racha'nu Ndioo. Ta takan kùu ndo,
ikan na katitu'un ndo ma tiñu ya'a
ga vii ta ka'nu ña jà'a ra nuu ma
ñivi, ti Ndioo kùu ma ra jā'a ña
jàña ndo ma iti' naa ña töve va'a
ña kàchika ndo, ta tī'i ra ndo ma iti'
ndichin. Ta ma iti' ikan, iin iti' ya'a
ga tacha ta vii kùu yi.
10 Ndyo'o töve ìyo ti'vi ndo ma
takua kùu iin ñuuni niku, va vitin
kùu ndo iin ñuu ña kùu ñuu Ndioo.
Ta tatiempu yöve ñivi ña kùnda'vini
Ndioo kùu ndo niku, va vitin ndian
kùnda'vini Ndioo kùu ndo.

Na ja'a ndo tiñu ma takua kùuni Ndioo, ikan na kuu koo vii ndo ma ñuñivi i'ya

11 Ndyo'o yani ndian ya'a ga kùuni
nde'i, jànini̱ ndo takua kùu ndian
kichi inga ñuu, ndian töva ìyo
kuenda ma ña kini ña ìyo ma ñuñivi
i'ya. Yakan va na kü'vaga ndo ña
na ka'nda ma kuñu ndo tiñu nuu
ndo ña kùuni maa yi, ti ma kuñu yo
endee kànita'an yi cha'a' ma maa ña
kuuni maa yi ja'a yi.
12 Na vii koo ndo chi'in ma ndian
töve chìnuni, ikan takan vaji tiso na
kuati chata ndo ña ndian kini kùu
ndo, va ora ni nde'e na ma ña va'a
jà'a ndo, ni jaka'nu na ma Ndioo
cha'a' ndo, ma ora ni keta ma kivi
ña ni jandondaa Ndioo ma kuati yo.
13 Cha'a' ma Racha'nu Jesuu kùu yi
ña kà'in chi'in ndo ña na ndaki'in
ndo ña jàchi'in ndo ma tiñu ña
kà'an ndisaa ndian kuxini ñuu
ñuñivi, takua kùu iin ra rey ra
chà'nda tiñu ñuu ka'nu,
14 a ndian kùu takua kùu kuvienu,
ti ma ndian kuvienu kùu na ndian
tāchi ma rey nuu ndo ña na jande'e
na tundo'o ma ndian jà'a tiñu kini,

ta na tiñu'u va'a na ma ñivi jà'a tiñu va'a.
15 Vati ma Ndioo kùuni ra ña na ja'a ndo ma ña va'a, ikan na kuu jakutaxin ndo ma tu'un yu'u ma ndian kini ña töve kùtunini, ndian kà'an chata ndo.
16 Na vii kakunuu ndo takua chàkunuu yo nuu nuna, ta ja'a ndo ma ña va'a, va tu chàkuu nuna ndo, na kuätiñu ndo yi cha'a' ña xe'e kùu yi ta ja'a ndo ma ña töve va'a. Yakan va ìyo yi ña kuàtiñu ndo ma iti' va'a ta nuna ikan, cha'a' ña kùu ndo ndian musu ma Racha'nu Ndioo.
17 Na tiñu'u va'a ndo tandi'i ñivi, ta na kuuni va'a ndo nde'e ndo ma ndian yani ndo ndian chìnuni, ta na tiñu'u ndo ma Racha'nu Ndioo, ta na tiñu'u ndo ma ra kùu rey, ra chà'nda tiñu nuu ndo ndia.

Cha'a' ma tiñu ìyo yi ña ja'a ma ndian kùu musu

18 Ndyo'o ndian kùu musu, na jachi'in ndo ta tiñu'u ndo ma ña kà'an ma ndian kùu chito'o ndo, va töve ivaa chi'in ma ndian va'ani chànini a chi'in ma ndian vii jà'a chi'in ndo, vati juuni na tiñu'u ndo ma ndian xaani nde'e na ndo ndia.
19 Ta Ndioo ya'a chìsii ra chi'in ndo tu jàchinu ndo jà'a ndo ma takua kùuni ra, ta kùndeeni ndo ora jande'e ma chito'o ndo tundo'o ndo, vaji töve va'a ma ña jà'a ra chi'in ndo.
20 Va tu ndyo'o ja'a ndo ma iin tiñu töve va'a, ta cha'a' yakan kùu yi ña jànde'e ma chito'o ndo tundo'o ndo a kàni ra ndo cha'a' yi, ¿niyi kùu ma ña va'a ña ni ni'i ndo tuva ya'a ga jàndeeni ndo yi?, kùuni ndo. Vati tu nde'e ndo iin tundo'o cha'a' ma ña va'a jà'a ndo, ta nduva'a kuii jàndeeni ndo yi, yakan kùu ña jàsii ma Ndioo.
21 Vati cha'a' tiñu ikan kùu yi ña kāna Ndioo ndo, vati takua indukuni ikan, Cristu ndē'e ra tundo'o cha'a' ndo, ta takan jāna'a ra nuu ndo iti' va'a, ikan na tandikun ndo ku'un ndo chata ra.
22 Ti Cristu na töve nī ja'a ra nï'iin kuati, ta na töve nī keña'a ra nï'iin ñivi ndia.
23 Ma Jesuu ora kà'an ti'ini ma ñivi chata ra, na töve kà'an ti'ini ra chata na ndia, ta ora jànde'e na tundo'o ra, na töve kà'an xaan ra nuu ma ndian jà'a takan chi'in ra ndia. Ti ma ña jà'a ra kùu yi ña kā'an ra chi'in Ndiooni, ta chīnuni ra ti iin ra ndaa kùu Ndioo, ra jàkutuni kuati jà'a ma ñivi.
24 Juuni ma Jesuu kùu ra ña ndiso ra ma kuati yo, ta ndākoo ra tandi'i yi nuu ma kruu ma ora chī'í ra, ikan na naa ndisaa ma kuati ña jà'a yo, ta kuu koo ndaa yo. Ma Jesuu ndē'e ra tundo'o ta tākue'e ra cha'a' ma kuati yo, ikan na kuu nda'a yo.
25 Vati ndyo'o ma antea niku endee kāchika ndita ndo ta kuànaa ndo ma tava ta'an iin mvechala ña ndakuu ku'u ri, va vitin cha chīkoni'i ndiko ndo ta kī'vi ndo iti' Jesucristu, ti rakan kùu ma pato ndo, ra jàkuenda ma anima ndo.

3

Naja kua ìyo yi ña koo ma ndian cha tānda'a

1 Yakan va ndyo'o ñivi ña'a ndian cha tānda'a, na tiñu'u ndo ta jachi'in ndo ma ra kùu ii ndo, ikan vaji tu ìyo ma ndra töve chìnuni ma tu'un Ndioo, nde'o tu kùu jandomani ndo ndra na ki'vi ndra iti' ra. Töve chiniñu'u ndo kà'an ndo nï'iin tu'un, va kùu jakanaa ndo anima ndra ora nde'e ndra naja kua kùu ndo,
2 tuva na nde'e ndra ña ñivi iñu'u kùu ndo ña cha jānandoo Ndioo ndo.
3 Na töve ña'a vii kùu ndo jà'a ma ña ìyo iti' chata ndo nuu kùu nde'o takua kùu ña jàndova'a ndo ma ixi xini ndo chi'in kua'a' ña chù'ni ndo yi ora tì'i ndo kuika yi, ta takua jàkutu ndo kua'a' nuu oro ña ti'i ndo so'o ndo, sukun ndo ta sukun nda'a ndo chi'in ja'ma ya'a tacha ña ya'vi ndaa ña chàku'un ndo ndia,
4 ti ma ña ka'nu ga kùu ma ña ìyo iti' tichi anima ndo, ti ikan kùu nuu nàkanini ndo naja kua kùu koo vii ndo ta vita anima chi'in ñivi, ta

nï'iin ñivi küu janaa na yi a kindaa
na yi nuu ndo. Ta ma ña vii i'ya ya'a
ga ìyo kuenda yi nuu Ndioo.
5 Ti ma tatiempu niku, takan
chāku'un ma ñivi ña'a kū'ií jā'a
Ndioo niku ti chìnuni vi ma tu'un
ra, ta tandi'i ma ñivi ña'a ikan, vii
jāchi'in ta'ii'iin vi nuu ii vi.
6 Takan jā'a ma ña nàni Sara, ña
jāchi'an ma ña kà'an ma Abraham,
ta ya'a ga iñu'an ora kā'an ña te'en
chi'in ra: "Yo'o kùu ma racha'nui."
Ta ndyo'o ñivi ña'a, ni chaa ndo kuu
ndo ma takua kùu iin se'an vitin,
tuva ja'a ndo ma ña va'a ta töve yu'vi
ndo nde'e ndo nï'iin nakuyi.
7 Ta takani ndyo'o ndra kùu ii
ma ñivi ña'a, na kutunini va'a ndo
kua koo vii ndo indukuni ndo chi'in
ñasi'i ndo. Ta na iñu'u va'a koo ndo
chi'in vi cha'a' ña ya'a ga ika kùu
vi, va juuni kùu vi iin ndian nì'i vi
ma ñamani Ndioo takua nì'i ndyo'o
yi ña chà'a ra ña na koo va'a ndo
chi'in ra. Na ja'a ndo ma tandi'i ma
ña kà'in i'ya, ikan nï'iin nakuyi na
jätañu yi nuu ndo ma ora kà'an ndo
chi'in ma Ndioo.

Ma tundo'o ña ndè'o cha'a' ma ña jà'a yo ma ña va'a

8 Iin tu'un ka'nu kùuni ka'in chi'in
ndo: na koo vii ndo chi'in iin nuuni
kua chànini ndo, ta na kunda'vini
ndo nde'e ndo ma juuni maa ndo
chi'in ma inga na ndia, ta na kuuni
va'a ndo nde'e ndo ma ta'an ndo, ta
tiñu'u ndo na, ta vita koo anima ndo
chi'in na ndia.
9 Tu ìyo ma ndian töve va'a jà'a
na chi'in ndo, na töve ìyo yi ña ja'a
ndo indukuni ma takua jà'a na, ta tu
ìyo ma ndian kà'an ti'ini chata ndo,
juuni na töve ìyo yi ña ka'an ti'ini
ndo chata na ndia. Ma ña ìyo yi ña
ja'a ndo kùu yi ña na ja'ií ndo ma
nuu na, vati ma Ndioo ndāki'in ra
ndo ña na kuu ndo ma ñivi ra, ti ni
ku'va ra ma ndatu nuu ndo ta ni ja'ií
ra ndo ndia.
10 Ti te'en kà'an ma tu'un ra:
Ma nda ndian nikuuni ña kùuni na koo va'a ma ñuñivi i'ya,
ta kùuni na koo siini na kua'a' kivi,
ìyo yi ña na kumi va'a na ma yaa na koto kàti'ini yi,
ta na töve ìyo yi ña ka'an na nï'iin tu'un töve va'a chi'in tu'un vata ndia.
11 Ma ña ìyo yi ña ja'a na kùu yi ña na jaxiin na na nuu ma ña töve va'a,
ta na ja'a na ma ña va'a,
ta na nanduku na naja kua koo vii na chi'in ta'an na
ta na tandikun na chata yi ndia.
12 Vati ma Ndioo kùmi ra ma ndian jà'a ma ña ndaa
ta taso'o ra na ora kà'an na chi'in ra,
va ma ndian töve va'a jà'a,
Ndioo töve jàchi'in ra ma ña kà'an na.
13 ¿Yo ni kuu ma ndian ni jande'e
ma tundo'o ndo, tuva nani ora en-
deeni jà'a ndo ma ña va'a?, kùuni
ndo.
14 Vati, vaji ndè'e ndo tundo'o
cha'a' ma tiñu ndaa jà'a ndo, ya'a
ga sii ni kuuni ndo tuva jà'a ndo
takan. Yakan va na töve ìyo yi ña
ndasii ndo nde'e ndo ma nda ndian
ni kuuni, ta na yü'vi ndo ndia.
15 Ma ña ìyo yi ña ja'a ndo kùu ña
na tiñu'u ndo ma Jesuu, ta na ku'va
ndo ña kùu ra ma chito'o ndo nani
kivi. Na koo yati va'a ndo kàtitu'un
ndo ma iin tu'un ndaa nuu ma ndian
chìkatu'un nuu ndo, niyi kuu ma
ña ndàtu ndo nuu Ndioo cha'a' ña
chìnuni ndo tu'un Cristu. Ta ora
kàtitu'un ndo takan chi'in na ìyo
yi ña ka'an ndo vii chi'in na ta na
tiñu'u ndo na ndia.
16 Na ja'a va'a ndo ma tiñu jà'a ndo
ta na koo vii ndo chi'in ma chinituni
ndo, ta ma ndian kà'an ti'ini chata
ndo ña kùu ndo ndian jàtiñu va'a
kuenda Cristu, ndiakan kukanuuni
na cha'a' ma tu'un kà'an na chata
ndo.
17 Va'a ga ña ndè'o ma tundo'o
cha'a' ma ña va'a jà'a yo, tuva takan
kùuni ma Ndioo, kua cha'a' ma ña
töve va'a.
18 Vati ma Jesuu kùu ra ña ndē'e
ra ma tundo'o ta chī'í ra cha'a' ma
kuati yo niku, va iin cha'ani kūu yi
kuenda ndisaa tiempu. Ma Jesuu
iin ra ndaa kùu ra, ta ndē'e ra ma

tundo'o cha'a' tandi'i yo vaji töve ndian ndaa kùu yo, ikan na kundaka ra yo nuu Ndioo. Ndicha ña chī'í ma kuñu ra, va nātaku ndiko ra inga cha'a' jā'a ma Tati Ií Ndioo.

19 Ta chi'in ma Tati Ií ra chāka'an ra chi'in ma tati ka'ìin tichi vekaa ta jāna'a ra nuu na ndia.

20 Tandi'i ma ndia'ya kùu ma ndian töve nī jachi'in ma tiñu kā'an ma Noé ma ora chīyo ra ñuñivi niku. Ma ora ikan ndātu ma Ndioo kueeni va'ani ma ñivi ma ora jāva'a Noé ma varku niku. Ta töve kākú kua'a' ñivi ma tiempu ikan, va una ta'ani na kākú ora ndāa tañu'u jà'a savi ma ñuñivi.

21 Ta ma takuii ikan kùu ra' iin ña jàna'a ña kùu kunduta yo chi'in ra', ta kùu kakú yo vitin. Ma ña kùnduta yo töve kùuni yi ka'an yi ña na kindaa tandi'i ma ña meku ña ìyo ma kuñu yo, va jàna'a yi ña na kuu ndakan yo ña na ku'va ma Ndioo iin chinituni va'a nuu yo, ta na jakakú ra yo cha'a' ña nātaku ndiko ma Jesucristu.

22 Ti rakan kùu ma ra ndāa kuà'an ma iti' andivi ta nàndi ra ma iti' chiyo kua'a ma Ndioo, ti rakan juuni kùu ra ma ra chà'nda tiñu nuu ma tandi'i tati va'a jà'a tiñu nuu Ndioo, chi'in nuu ma inga ndian chà'nda tiñu chi'in nuu tandi'i ndatu ndia.

4

Na jakuu yo ma tiñu nuu ma ta'an yo ma takua chā'a ma Ndioo ña na ja'a yo, ikan na kichi sii kùuni ra chi'in yo

1 Yakan va takua ndē'e ma Jesuu tundo'o chi'in kuñu ra niku, juuni ndyo'o ìyo yi ña kutu'va ndo, ikan na koo va'a ndo ora nde'e ndo tundo'o ndia, takua ndē'e ra yi. Vati ma nda ndian ni kùuni ndè'e ma tundo'o chi'in ma kuñu na, kùuni yi ka'an yi ña cha ndākoo na ña jà'a na kuati.

2 Ta takan ni koo na ndisaa kivi ñuñivi i'ya ña kumani kuenda na, ti koo na va kuenda ma ña kùuni ma Ndiooni, ta töve kuenda ma ña töve va'a kua kùuni maa ñivini.

3 Vati cha ya'a kua'a' kivi ña indukuni jā'a ndo ma takua jà'a ma ndian töve chìnuni, ti ya'aga chàta'ani na ja'a na ma ña kùuni maa na, takua kùu ña kì'vi na chi'in nda ña'a ni kùuni ta inga ma ña töve va'a, ta nduva'a kuii chì'i na ndixi nani kivi, ta ya'a ga chàta'ani na kakunuu na ma nuu ìyo vikoni, ta chàchi na ma niyi kùuni maa na, ta ya'a ga kini jà'a na ña jàka'nu na ma yutun ií ña jā'a ma ñivini chi'in nda'a' na.

4 Ta vitin ndyo'o cha'a' ña cha ndākoo ndo chàkunuu ndo chi'in ndiakan ma tichi nani nuu kuati ña kì'vi na. Yakan va töve va'a nàkanini na cha'a' ña töva chàkunuu ndo chi'in na, ta kà'an ndaa na chata ndo vitin.

5 Va tandi'i ma ndiakan ìyo yi ña ku'va na kuenda ndisaa ña jà'a na nuu Ndioo, ta Ndioo ni jakutunini ra ma kuati na, ti ìyo tu'va ra ña jakutunini ra ma kuati ndisaa ñivi ndito ta ndisaa ndian cha chī'í ndia.

6 Vati nuu ma ndian cha chī'í cha kātitu'un ma Jesuu ma tu'un Ndioo nuu na niku, ikan na kuu jakutunini Ndioo na takua takani jà'a ra chi'in ñivi, ikan na kuvi ma kuñu ndian ìyo ñuñivi, va juuni na kuu koo ndito ma anima na takua ìyo ndito Racha'nu Ndioo.

7 Chani kuyatin chaa ma kivi ña ni ndi'i ndisaa nakuyi. Yakan va na koo kachin chi'in chinituni ndo ta töve ya'a ndu ja'a ndo nï'iin nakuyi, ikan na kuu koo tu'va va'a ndo kà'an ndo chi'in Ndioo.

8 Ma tiñu ka'nu ga ña kà'in chi'in ndo kùu yi ña na kuuni va'a ndo nde'e ndo ta'an ndo, ti tu kuuni yo nde'o inga ñivi, töve ndetiñu kuenda janaa yo ma kua'a' kuati na.

9 Na chaa va'a ma ñivi ma ve'e ndo jà'a ndo tuva kuànde'e na ma nuu ìyo ndo, ta na kä'an ndaa ndo chata na.

10 Ta takua Ndioo cha chā'a ra ta'ii'iin ndatu ka'nu nuu ta'ii'iin ndo, na jatiñu va'a ndo yi chi'in ta'an ndo, takua kùu ndo ndian jàtiñu va'a kuenda Ndioo chi'in ndisaa nuu ma ñamani ña nī'i ndo jà'a ra.

11 Tu ìyo ma nda ndian kà'an nuu
ñivi, na ka'an na takua iin ndian
kà'an ma tu'un yu'u Ndioo. Ta tu ìyo
nda ndian chà'a iin tiñu, na ku'va na
yi chi'in ndisaa kuii ma tundeeni ña
chā'a ma Ndioo nuu na. Ta tandi'i
ma tiñu jà'a ndo na ja'a va'a ndo yi,
ta takan kuu jaka'nu ndo ma Ndioo
cha'a' ma Jesuu. Ti rakan kùu ma
ra ya'a ga ìyo ndatu ta ya'a ga ka'nu
kùu ra. Ta takan na kuu yi endeeni.
Amén.

Ndè'o tundo'o cha'a' ña chìnuni yo ma tu'un cha'a' ma Jesuu

12 Ndyo'o yani, ndian ya'a kùuni̱
nde'i, na töve ìyo yi ña na yu'vi
ndo, tuva ya'a ga ndetiñu ma ku'va
ña tà'an ndo. Ta juuni na töve ìyo
yi ña nakanini ndo ña nuu uvanuu
ndyo'oni kùu yi takan ndia.
13 Ma ña ìyo yi ña ja'a ndo kùu ña
na sii kùuni ndo cha'a' ña nde'e ndo
tundo'o, ti kùu ndo ndian chìnuni
tu'un Cristu, ikan na nduva'a kuii sii
kuuni ndo ora nde'e ndo ra, ña ra
ya'a tacha kùu ra ma ora ni kichaa
ndiko ra ma ñuñivi i'ya.
14 Tu ìyo ma ndian kà'an ti'ini
chata ndo cha'a' ña kùu ndo ndian
chìnuni tu'un Cristu, na sii kuuni
ndo, ti ma Tati Ií Ndioo ña ya'a tacha
endeeni ìyo yi chi'in ndo.
15 Ta tu ìyo nda ndyo'o ndè'e ndo
tundo'o, töve ìyo yi ña kuu yi cha'a'
ña chà'ni ndo ndií ta ni cha'a' ña kùu
ndo ndian su'u, ta juuni töve cha'a'
ña kùu ndo ndian kì'vi ta koto ndo
tiñu ña jà'a inga ñivi ña töve ìyo yi
ña koto ndo ndia.
16 Ta tu ndè'e ndo tundo'o cha'a'
ña kùu ndo ndian chìnuni tu'un
Cristu, na töve ìyo yi ña kukanuu
ndo, ti ma ña ìyo yi ña ja'a ndo kùu
yi ña na jaka'nu ndo ma Ndioo cha'a'
ña kùu ndo ñivi Cristu.
17 Ti cha kèta ma kivi ña Ndioo
ni kicha'a ra jakutunini ra ma ndian
chìnuni ma tu'un ra. Ta tu ja'a ra
takan chi'in yo, ¿naja kua ìyo yi ña
ni ta'an ma ndian töve jàchi'in ma
tu'un va'a ña kà'an ra?, kùuni ndo.

18 Ta tu ndetiñu ña kakú ma ñivi
ndaa jà'a ra, kùuni ndo,
¿niyi ìyo yi ña ni ta'an ma ndian
töve va'a chi'in ma ndian
jà'a kuati?, tuva takan chànini
ndo.

19 Yakan va tu nde'e ñivi tundo'o
cha'a' ña kua kùuni Ndioo ña na
kùu yi, na ja'a na ma ña va'a ta na
endeeni na ku'va na ma anima na
nuu nda'a' Ndioo, ra jā'a ña tūvi na.
Ti rakan ndisaa tiempu jàchinu ra
ma tu'un kà'an ra.

5

Nuu chùndayu'u Petu' ma ndian chìnuni

1 Vitin kùuni̱ kundayu'i ma
ndracha'nu, ndra ìyo tañu ndo. Yu'u
juuni racha'nu kùi, ma takua kùu
ma ndracha'nu ikan. Ta yu'u kùi
iin ra ña cha ndē'e naja kua kūu
yi ña ma Racha'nu Cristu ndē'e ra
tundo'o niku. Ta juuni kùi iin ra ni
ni'i tundeeni ña ni ku'va ma Ndioo
nui, takua indukuni ni ni'i inga ñivi
yi tiá iti' nuu ndia.
2 Ndyo'o ndracha'nu, na jakuenda
va'a ndo ma ndian kùu ma takua
kùu ma mvechala jàna Ndioo, ti
juuni Ndioo chā'a ra nuu ndo ña na
kumi kuenda va'a ndo ma ndiakan.
Va töve ìyo yi ña ja'a ndo ma tiñu
ikan cha'a' tu janini Ndioo ndo ña
na ja'a ndo yi, va na ja'a ndo yi
cha'a' kua kùuni maa ndo ja'a ndo
yi, ti takan kùuni Ndioo ña na ja'a
ndo. Ta na jä'a ndo ma tiñu ikan
kuenda ña ya'a kùuni ndo jakanaa
ndo xu'un' cha'a yi, va'a ga ña na
ja'a ndo yi chi'in anima ndo cha'a'
ña kùuni ndo ja'a ndo yi.
3 Va na jä'a ndo ma tiñu ikan tuva
chànini ndo ña kùu ndo ma chito'o
ma ñivi ikan ña chā'a Ndioo nuu
ndo ña jàkuenda ndo, ti ma chito'o
na kùu Ndioo. Yakan va ìyo yi ña
kuu ndo ma ndian ja'a va'a ma ña
kùuni Ndioo, ikan na nde'e ma inga
na naja kua ìyo yi ña kuu na ndia.
4 Yakan va ora keta ma ra kùu
pato ndicha, ndyo'o ni ni'i ndo ma
iin ta'vi ña kùu korona ya'a nduva'a
kuii ka'nu. Ta yakan na töve ni kuu
yi takua kùu iin korona nde've ña

chùndi xini nda ndian ni kùuni ña
kūva'a chi'in nda'a' numa ta natii yi.
5 Ta indukuni ndyo'o ndrayoko,
kùuni̱ kundayu'i ndo ña na jachi'in
ndo tu'un ña kà'an ma ndracha'nu
kùxini nuu ma ndian chìnuni chi'in
ndo. Tandi'i ndo ìyo yi ña jachi'in
ndo yi chi'in ta'an ndo, ta vitani
kùuni anima ndo ora ja'a ndo yi, ti:
Ndioo na töve tìndee ra ma ndian
ya'aga jatayi kùuni,
va tìndee ra ma ndian vita kùuni
anima chi'in ma ñamani ra.
6 Yakan va na ndovita kùuni ndo
ta na jändo induku ndo ndo chi'in
ma Ndioo, ti ma Ndioo ya'a ga ìyo
ndatu ra, ikan na ja'a ra ña iin ndian
ya'a ga va'a kùu ndo, ta kani'i ra ndo
nda'a' ma ndian töve chìnuni tu'un
ra.
7 Na ndakoo ndo nda'a' ra tandi'i
ma ña nàkanini ndo, vati rakan
nduva'a kuii kùmi kuenda ra ndo.
8 Na töve ya'a ndu ja'a ndo ma ña
ìyo yi ña ja'a ndo, ta na koo tu'va
ndo, vati ma kui'na ña nàkoto ndo,
chàkunuán' takua chàkunuu iin ii'ii,
ta endee nda'yuán' takua jà'a ri
ndia, ti chàkunuán' ña nandukuán'
iin ña kùu kachan'.
9 Na kï'vi ndo ma tiñu ña kùunián'
ña ki'vi ndo, ta na ndäkoo ndo ña
chìnuni ndo ma tu'un Ndioo, vati
cha chìto va'a ndo ti tandi'i ma
ndian chìnuni ìyo ma ñuñivi i'ya
nduva'a ndè'e na ma tundo'o ma
indukuni kua maa ndo.
10 Va ora cha ya'a ndio ña ndē'e
ndo ma tundo'o tia tiempuni, Ndioo
kùu ma ra chà'a kua'a' ñamani nuu
ndo ta kāna ra ndo, ta ni ja'a ra ña
na koo ndaa va'a ndo. Ta na töve ni
ndakoo ndo ma ña chìnuni ndo, ta ni
ku'va ra ña na koo tundeeni ra chi'in
ndo ndia. Juuni ma Ndioo ni ja'a
ra ña na ndo'iin yo chi'in Jesucristu
endeeni iti' andivi nuu tacha ra.
11 Yakan va na jaka'nu ndo ra, ti
rakan kùu ma ra ìyo kua'a' ndatu
ka'nu endeeni. Ta takan na kuu yi.
Amén.

*Cha'a' nuu ndi'i nia kàña'a Petu'
chi'in ma ñivi*

12 Nda'a' Silvanu, ra kuuni̱ ña kùu
ra iin ra yani̱, ra ya'a ga ndaa, tàchi̱
ma tutu i'ya, ta kùuni̱ kundaa yu'i
ndo, ta na chinuni va'a ndo tu'un
Cristu, ti ma ña ií ña nī'i ndo kùu
yi iin ku'va ndicha ña kà'an yi ña
ya'a ga kùuni Ndioo nde'e ra ndo.
Yakan va, ¡na tandikun ndo ku'un
ndo chata Cristu, ti rakan ya'a ga
kùuni ra nde'e ra ndo!
13 Ma ndian chìnuni tu'un Jesuu
ìyo ñuu Babilonia, ndian kāchin
Ndioo indukuni kua ndyo'o, tāchi na
saludu nuu ndo. Ta Marku, ra kùuni
nde'i takua kùu ndicha kuii iin rase'i
juuni tàchi ra saludu nuu ndo ndia.
14 Ta na kaña'a ndo chi'in ta'an
ndo ta na tutu ndo ma sitin na cha'a'
ña ya'a ga kùuni ndo nde'e ndo na.
Na koo vii ndisaa ndo, ndian
chìnuni tu'un ma Cristu. Takan na
kuu yi. Amén.

Tutu uvi ña tāchi racha'nu Petu'

Petu' kàña'a ra chi'in ndisaa ma ndian chìnuni

1 Yu'u ra nàni Simón Petu', kùi iin ra jà'a tiñu ta ra kùu tatun Jesucristu, tài ma tutu i'ya kuenda ndo, vati Racha'nu Jesucristu, ra kùu Ndioo yo ña jàkakú yo, kùu ra iin ra jà'a ña ndakuu ndaa ma ñivi, ti chà'a ra ña kùu ndo ndian ya'a ga vii chìnuni ndo ma tu'un ra ma juuni ma takua chā'a ra ña chìnuni ndi yi ndia.
2 Ta na ndokua'a ma ñamani Ndioo chi'in ndo, ta na koo vii ndo chi'in ra cha'a' ma ña nàkoto ndo ma Racha'nu Ndioo chi'in Racha'nu Jesuu ra kùu chito'o yo.

Naja kua ìyo ma ñivi chìnuni tu'un Ndioo

3 Cha'a' ña ya'a ka'nu kùu ndatu ma Ndioo kùu yi ña cha nī'o tandi'i ma ña chìniñu'u yo nuu ra, ikan na kuu koo ndito yo takua kùuni ra, ta na kuu ndakuu yo ndian ií kuenda ra. Ta takani kùu yi ña cha nī'o ndisaa yakan cha'a' ña nàkoto yo Ndioo, ta kāchin ra yo cha'a' ña iin ra ya'aga ka'nu kùu ra, ta cha'a' ña ya'aga ìyo tundeeni ra chi'in yo ndia.
4 Cha'a' ma tu'un i'ya kùu yi ña Ndioo chā'a ra tu'un ra nuu yo, ta yakan ti ya'a ga ka'nu yi ta ya'a ga ìyo kuenda yi. Ta cha'a' ma tu'un ka'nu i'ya ña Ndioo chā'a ra nuu ndo ña kuu chaa ndo nuu ni'i ndo koo ndo takua ìyo ra, ta juuni ni jakakú ra ndo nuu ni jandi'i na ndo, takua ni ta'an ma ndian ìyo ñuñivi cha'a' ña ya'a chàta'ani na jà'a na ma ña kini.
5 Yakan va vitin kùu ndo ndian chìnuni tu'un ra. Ta na ja'a ndo chi'in ndisaa ma tundeeni ndo ña ku'un ndo iti' nuu cha'a' ma ña chìnuni ndo chi'in ña kùu ndo ndian va'a ndia. Ta takan kùu yi ña ku'un ndo tiaga iti' nuu cha'a' ña kùu ndo ndian va'a chi'in ma ña nàkoto ndo niyi kùuni Ndioo ndia.
6 Ta takan kùu yi ña ku'un ndo tiaga iti' nuu cha'a' ma ña nàkoto ndo niyi kùuni Ndioo chi'in ma ña töve ya'a ndu jà'a ndo ma ña chàta'ani ma kuñu ndo ja'a yi. Ta takan kùu yi ña ku'un ndo tiaga iti' nuu cha'a' ma ña töve ya'a ndu ja'a ndo chi'in ma ña jàndeeni ndo ña ndè'e ndo tundo'o. Ta takan kùu yi ña ku'un ndo tiaga iti' nuu cha'a' ma ña jàndeeni ndo chi'in ma ña kùu ndo ndian ya'a ií takua kùu Ndioo ndia.
7 Ta takan kùu yi ña ku'un ndo tiaga iti' nuu cha'a' ma ña kùu ndo ndian ií chi'in ma ña ya'a kùuni ndo nde'e ndo ta'an ndo ndian chìnuni. Ta takan kùu yi ña ku'un ndo tiaga iti' nuu cha'a' ña kùuni ndo ta'an ndo chi'in ma ña kùuni ndo nde'e ndo Ndioo chi'in tandi'i ñivi takua jà'a Ndioo.
8 Ta tu ndyo'o jà'a ndo tandi'i ma tu'un i'ya ta kua'nu ndo chi'in yi, ndisaa yakan ni kumi yi ndo, ta töve ni kuu ndo ma ndian töve chàtiñu Ndioo, ti ìyo nda kuenda ndo chi'in ma ña nàkoto kachin va'a ndo ma Racha'nu Jesucristu ra kùu chito'o yo.
9 Ta tu ìyo nda ndyo'o töve jà'a ndo ndisaa ma tu'un i'ya ta töve kua'nu ndo chi'in yi, kùuni yi ka'an yi ña kùu ndo takua kùu ndian kuaá ta kùu ndo ndian töve ndichin va'a nde'e, ti nàani ndo ña Ndioo kùu ma ra jānaa ma kuati ña jā'a ndo iti' chata niku.
10 Yakan va ndyo'o yani, takua cha kāna ma Ndioo ndo ta kāchin ra ndo, na kunumi ndo ña na kutu'va va'a ndo ña kùu ndo ñivi Ndioo ndicha. Tu ja'a ndo ndisaa yakan, endee na töve ni jaña ndo ña chìnuni ndo tu'un Ndioo.
11 Ta tu takan jà'a ndo ya'a sii ni kuuni Ndioo ña ni ku'va ra ki'vi ndo nuu chà'nda ma Racha'nu Jesucristu tiñu endeeni, ta rakan kùu ma chito'o yo ta ma ra jàkakú yo.
12 Yakan va endeeni ni jakuku'uni̱ ndo cha'a' ma tu'un i'ya, vaji cha

chìto ndo yi ta na töve jàña ndo ma
tu'un ndaa chìnuni ndo vitin.
13 Vati ora juuni kuyanga gai ma
ñuñivi i'ya, chànini̱ ti ña ndaa kùu
ma ña jà'i ña kuu kundayu'i ndo
cha'a' ma tu'un i'ya.
14 Ma Racha'nu chito'o yo Jesu-
cristu cha chā'a ra ña kotoi ña nu-
mini ni ndakoi ma tiñu i'ya ti chani
kuvi̱ numi kuii ni.
15 Va ni ja'i chi'in ndisaa kuii ma
ña ndei ora kuyanga ña takä'an
kuvi̱, ikan ora na chaa ña ni nai, kùu
kuku'uni ndo yu'u cha'a' ma tu'un
i'ya ña chūndayu'i ndo.

Ma ndian ìyo i'ya ndē'e na Jesuu nuu ña ya'a ga tacha ra

16 Ma tu'un ña jàna'a ndi nuu ndo
cha'a' ma ndatu Jesuu chi'in cha'a'
ña ni kichi ndiko ra ma ñuñivi i'ya,
töve iin kuentu ña kīchi ma tichi
ma chinituni maani ndi kùu ma ña
kà'an ndi, vati ndē'e kachin ndi
chi'in tinuu ndi ma Racha'nu chito'o
yo Jesuu ta juuni ndē'e ndi ra ora
ya'a tacha ra ndia.
17 Vati Jesuu nī'i ra ndatu ra chi'in
ma ña iñu'u ra nda'a' Racha'nu
Ndioo, ra kùu Tatá yo ora chīni ndi
ña ya'a ni'i kà'an ra iti' andivi te'en:
"Ra'ya kùu ma ra se'i, ra ya'a ga
kùuni nde'i, ta ya'a ga chisi̱i chi'in
ra", kāti Ndioo.
18 Juuni maa ndi chīni ma tu'un ña
kā'an ma Ndioo iti' andivi, ma ora
ka'ìin ndi ma xini yuku ií chi'in ma
Jesuu niku.
19 Yakan va chìto kachin tiaga yo
ña ndicha kùu ma tu'un Ndioo ña
kà'an ndian kà'an chi'in tu'un yu'u
Ndioo. Ta ndyo'o va'ani jà'a ndo ña
tàso'o ndo ma tu'un cha'a' Cristu,
ti ma tu'un ikan kùu yi kuenda
yo takua kùu iin ñu'ú nda'a' ña
tìin yi ma nuu naa, ta tìin yi nda
kati kundichin takua jà'a ma chele
kundichin ña keta ma ora ni tuvinia.
Ta cha'a' ma tu'un ikan kùu yi ña
jandondichin yi ma anima yo.
20 Va kùuni̱ ña na ki'in kuenda
ndo ma tu'uṉ ña ni ka'in i'ya: ña
nï'iin ma tu'un ña kà'an ma nuu tutu
Ndioo, nï'iin ma ñivi ña kà'an chi'in
tu'un yu'u Ndioo na küu ka'an na yi
kuenda ka'nuni takua kùuni maa na.
21 Vati nï'iin tu'un Ndioo ña kà'an
ndiakan, na töve nī ka'an ndra ma
ña kùuni maa ndra, ti ma ndra kà'an
chi'in tu'un yu'u Ndioo kā'an ndra
mamaa tu'un Ndiooni, ti maa ma
Tati Ií Ndioo ña ìyo chi'in ndra kùu
yi ña jàna'a yi ma kua ìyo yi ña
ka'an ndra.

2

Ma ndra jàna'a tu'un vata

1 Va tatiempu juuni chīyo iin ndra
jà'ani ña kùu ndra ndra kà'an chi'in
tu'un yu'u Ndioo niku ma ñuu Israel,
ta takan ni koo iin ma ndra kùu
matru vata kà'an kuenda Ndioo ma
tañu ndo iti' nuu ndia. Ma ndrakan
xe'eni ni jana'a ndra ma tu'un vata
ña jàkanuu yi xini ma ñivi, ta ni
ka'an ndra ti töve ndicha kùu ña
jākakú ma Racha'nu chito'o yo ndra,
ta ma tu'un ña jàna'a ndra i'ya
numini ni naa ndra jà'a yi, ti töve
ña ndicha kùu ma ña kà'an ndra.
2 Ya'a ga kua'a' ñivi ni jachi'in na
ma ña ni ka'an ndra, ta ni ja'a na
indukuni ma takua jà'a ndra. Ta
cha'a' yakan kùu yi ña inga ñivi ora
nde'e na ña ja'a ndra, ni ka'an na
chata Cristu chi'in iti' ndaa ña jàna'a
ra ndia.
3 Ma ndra kà'an chi'in tu'un
yu'u Ndioo ikan, cha'a' ña ya'a ga
chàta'ani ndra ma xu'un' kùu yi.
Yakan va ni jana'a ndra ma tu'un
vata nuu ndo, ta jà'ani ndra ña tu'un
ndaa kùu ña kà'an ndra, va cha ìyo
kuiya ña ndàtu Ndioo ña jànde'e ra
tundo'o ndra cha'a' yi, ikan na naa
ndra.
4 Ta ndicha ña na töve nī jaka'nuni
Ndioo kuati ma tati xaan ndian jā'a
kuati, vati jākana ra na ma andaya',
ta ndākoo ra na ma nuu naa ma
andaya', ta endee ndìkun na chi'in
karena, ta ikan kùu nuu tīva'a ra
na kuenda ña na chaa ma ora ña ni
jakutunini ra ma kuati jā'a na.
5 Ta juuni na töve nī jaka'nuni
Ndioo ma kuati ma ñivi chīyo
tatiempu niku, ti ma ña jā'a ra kūu
yi ña tāchi ra ña na nduva ma

tañu'u chata ma ndian kini ña töve
jàka'nu Ndioo, ta uvaa ra nàni Noé,
ra jāna'a ndaa ma tu'un Ndioo nuu
ma ñivi chi'in ucha ta'an ga na tiá
kùu ma ndian kākú ma ora ikan.
6 Ta Ndioo juuni jākutunini ra
ta chā'ni ra ma ñivi ìyo ma ñuu
Sodoma chi'in ñuu Gomorra, ta
endee ndī'i ma ñivi kāyu ta endee
mamaa yuyania na kīndoo, ikan na
kuu yi iin seña ña Ndioo ni jana'a ra
ña takan ni ta'an chi'in nda ndian
kini nikuuni ña töve jàka'nu na ra.
7 Vati Ndioo jākakú ra iin ra ndaa
ña nàni Lot. Ta rakan ti ya'a ga
sutini ra ña ndē'e ra ma ña kini
ña jā'a ma ndra chīyo chi'in ra ñuu
ikan,
8 vati ma ra ndaa i'ya nani kivi
ìyo ra tañu ma ndian ñuu ikan niku,
ta ya'a ga ndē'e ra tundo'o ta nda'vi
kùuni ma anima ra ora ndē'e ra ta
chīni ra ndisaa ma tiñu kini ña jà'a
ma ñivi ikan.
9 Takan kùu yi ña ma Racha'nu
chìto va'a ra tavanisiin ra ta jakakú
ra ma ndian chìnuni tu'un ra tañu
tundo'o ndè'e na, ta juuni chìto ra
naja kua tiva'a ra ma ndian jà'a
kuati, ikan na nde'e na tundo'o nda
kati chaa ma kivi ña ni jakutunini ra
ma kuati ndisaa ñivi.
10 Ta Ndioo ni jande'e ra tia kua'a'
tundo'o ma ñivi ña chàta'ani na ja'a
na ma kuati takua kùuni ma anima
na, ta ndiakan kùu na ma ndian töve
jàchi'in ña kà'an ma ndian kùxini
nuu na. Ta ndian ya'a ga tayi ta
so'o, ta juuni ma ndian töve yu'vi na
kà'an na tu'un kini chata ndian ìyo
ndatu ka'nu ìyo andivi ndia.
11 Va ni ma tati va'a ña jàkuu tiñu
nuu Ndioo töve jà'a yi takan, vaji
ìyo tiaga tundeeni yi ña kùu ka'nda
yi tiñu, na töve tisokuati yi ta kà'an
ndaa yi chata ma ndatu ka'nu ikan
nuu ndè'e Ndioo.
12 Va ma ndrakan kùu ndra takua
kùu iin kiti ku'u, ti ndrikan na töve
ìyo chinituni ndri, ti ìyo maa ndri
takan kuii ni, kāku ndri va na töve
nda kuenda ndri, ti iti' nuu ni tiin ma
ñivi ndri ta ni ka'ni na ndri. Takan
ni kuu chi'in ndrakan, ti töve va'a
kà'an ndra chata ma tu'un ña töve
kùtunini ndra, ta ni kuvi ndra ma
indukuni ma takua chì'í ma kiti ku'u
ikan.
13 Ta ni nde'e ndra tundo'o ma
takua jànde'e na ma tundo'o ma
inga ñivi. Ya'a ga sii kùuni ndra
cha'a' ma ña chàta'ani ndra ja'a
ndra viko nda ora nikuuni. ¡Iin
tukanuu kùu ndra cha'a' ma kuati
jà'a ndra ma ora ka'ìin ndra ma nuu
ìyo viko jà'a ndo, ta chisii ndra ora
kanduu ja'a na ma ña töve va'a ña
chàta'ani ndra ja'a ndra!
14 Na kùu kuii nde'e ndra ma iin
ña'a takani, vati cha kùuni ndra
ki'vi ndra chi'in vi, endee na töve
chìtatu ndra ña jà'a ndra ma kuati.
Nduva'a kèña'a ndra ma ndian ya'a
ga ta'a kùuni, ikan na kuu ki'vi ndra
chi'in na, ta iin ndian ya'a ga siini
ma xu'un' kùu ndra ndia. Ta cha'a'
yakan kùu yi ña Ndioo ndicha kuii
ni jande'e ra tundo'o nuu ndra.
15 Iin ndian chānaa kùu ndra
cha'a' ña cha kēsiin ndra ma iti'
ndaa, ta tāndikun ndra kuà'an ndra
iti' kuà'an ra nàni Balaam se'e ra
nàni Beor, ra nānduku kua jakanaa
ra kua'a' xu'un' cha'a' ma tiñu ña
töve va'a ña jā'a ra.
16 Ta chīninaa ra cha'a' ma kuati
ña jā'a ra: Iin burru jàna ra,
nāka'an ri ma takua kà'an iin ñivi,
ta nī cha'a ri ja'a ra ma ña töve va'a
takua kùuni ra ja'a ra.
17 Ma ndra matru ikan kùu ndra
takua kùu iin soko ña töve takuii
tichi, indukuni ma takua kùu iin
viko ña kuà'an ora chàkin ni'i tati,
ta Ndioo ni jande'e ra tundo'o ndra
endeeni, ta ni tachi ra ndra nuu
nduva'a kuii naa.
18 Ta ndrakan kà'an ndra tu'un
ya'a ga sukun ña töve nda kuenda,
ndè'o tu kuu keña'a ndiko ndra ma
ndian já ndākoo ña jà'a na ña kini
niku chi'in tu'un ña jàna'a yi nuu na
ña nànduku na naja kua kùu ki'vi
ndiko na iti' kini, ta na ja'a ndiko na
ma kuati ña kùuni ma kuñu na ja'a
yi.
19 Ta ndrakan, endee chà'a ndra
tu'un nuu na ña kuu ku'un na iti'
nuna, ta ja'a na ma ña kùuni maa

na, vaji juuni maa ndra töve kuà'an
ndra nuu nuna, va nani kivi endee
jà'a ndra ma ña kini, ti na küu
jaña ndra ja'a ndra yi. Ña'a kùuni
yi ka'an yi ña kùu ndra musu ma
kui'na, ti chà'ndán' tiñu nuu ndra,
ta ndakán' ndra kuà'an ndra ma iti'
nuu ni ndi'i ndra.
20 Ti ma ndra cha nākoto ma
Racha'nu chito'o yo Jesucristu, ta
kākú na jā'a ra nuu ma tati xaan
chi'in nuu ma kuati ña jà'a na ma
ñuñivi i'ya. Ta tu na ndakoo ndiko
na ña jà'a na ma tiñu va'a ña jà'a
na, ta kìcha'a ndiko na ja'a na ma
ña töve va'a ña jā'a na niku, ka'vi
ga töve va'ani kìndoo na ma takua
chīyo na ma antea niku.
21 Va'a ga kuenda ndra tu töve nī
nakoto na ma iti' ndaa Ndioo niku, ti
tava cha nākoto na yi vitin, ta jāña
ndiko na ña jà'a na ma takua kà'an
ma tu'un ìyo nuu tutu ií ña tāchi
Ndioo kuenda yo.
22 Va ndicha kuii ti ni chinu ma ña
kà'an ma iin tu'un ña kà'an te'en:
"Ma ina chàchi ndiko ri ma juuni ña
ndūchan ri, ta ma kini ña já nàkata
yo, numini ni ki'vi ndiko ri kuti ri
nda'yu."

3

Ni keta iin kivi ña ni kichaa ndiko ma Racha'nu Jesucristu

1 Ndyo'o yani ndian ya'a ga kùuni̱
nde'i, ña'a kùu ma tutu uvi ña tāchi̱
nuu ndo. Ña kà'an nuu ninduvi
ma tutu ikan, kùuni̱ ña na titunini
va'a ndo cha'a' ma ña ndaa ña
chùndayu'i ndo.
2 Na kuku'uni ndo ma ña kà'an ma
ndra ya'a ga ií ña kà'an chi'in tu'un
yu'u Ndioo tatiempu niku, ta juuni
na kuku'uni ndo tu'un Racha'nu Je-
suu ra jàkakú yo ña tāchi ra nuu ndo
chi'in ma ndra tatun ra.
3 Ma tu'un ña kùuni ña na ki'in
kuenda ndo kùu ma ña ni ka'in i'ya:
Ta ma kivi nuu ndi'i nia, ni keta
kua'a' ma ndian ni ka'an ndaa chata
ña va'a ta ni ja'a na ma ña kini takua
chàta'ani maa na ja'a na,
4 ta ni ndakatu'un na te'en: "¿Niyi
kūu chi'in ma tu'un ña chā'a Ndioo
nuu yo, ña Jesuu ni kichi ndiko ra
ma ñuñivi i'ya?, kùuni ndo. Vati nda
ora cha chī'í ma ndian kùu tatá yo,
ta töve sàma ma kua ìyo ma ñuñivi
ti indukuni kàa ndisaa ña ìyo nuu
yi. Ta indukuni takan kàa yi kua ma
ora tūvi yi tatiempu", kàti na.
5 Ma ñivi ikan, na töve kuuni
na ku'va na kuenda, vaji cha chìto
na ña ma tatiempu chi'in tu'un
Ndioo, jātuvi ra ma andivi chi'in ma
ñu'u' ñuñivi, ta juuni chi'in tu'un
ra jākesiin ra ma ñu'u' ití chi'in ma
takuii.
6 Ta juuni ma tatiempu Ndioo
jānaa ra ma ñuñivi chi'in ña ndūva
ma tañu'u ka'nu nuu yi jā'a ra niku.
7 Ta ma andivi chi'in ma ñu'u'
ñuñivi ña ìyo vitin, cha ìyo tu'va yi
jā'a ma Ndioo, kuenda ña ni kayu
yi, jà'a ma tu'un ra. Ta ma ñu'ú
ikan ni ka'mi yi ma andivi chi'in ma
ñu'u' ñuñivi ma ora ni chaa ma kivi
ña ni jakutunini Ndioo ma kuati ma
ñivi ìyo ñuñivi. Ta ora ikan ni naa
ndisaa ndian kini ña töve jàka'nu na
Ndioo ndia.
8 Ta takani ndian ndyo'o ndian
yani ndian ya'a ga kùuni̱ nde'i, koto
näani ndo ña kuenda ma Racha'nu
Ndioo, iin kivini kùu yi tava kùu iin
mii kuiya kuenda ra, ta mii kuiya
kùu yi tava kùu iin kivini kuenda ra
ndia.
9 Na töve ña kuyanga ma Racha'nu
Ndioo ña jachinu ra ma tu'un ña
chā'a ra nuu yo kùu yi, ma takua
nàkanini ma ñivi töve chìnuni, vati
cha'a' ña jàndeeni Ndioo anima ra
cha'a' na kùu yi ña ndàtu ra, ti
töve kùuni ra ña na ku'un nï'iin ñivi
andaya', va kùuni ra ña na ndakoo
na jà'a na kuati ta na chikoni'i na
ku'un na iti' ra.
10 Ma kivi ña ni kichaa ndiko ma
Racha'nu Jesuu, ni kuu yi iin kivi ña
nï'iin ñivi na töve ndàtu na ra, ta ni
keta ra numini ma tava jà'a ma iin
rasu'u. Ta ma ora ikan ma andivi
ni naa yi chi'in iin ña kalachan ni'i
va'a, ta ma ñuñivi chi'in tandi'i ña
ìyo nuu yi ni kayu ndi'i yi.

11 Ta takan ni naa ma tandi'i ma
nakuyi jà'a ma Ndioo, ¡yakan va ìyo
yi ña kuu ndo ndian ií ta na koo ndo
takua kùuni ma Ndioo nani kivi!
12 Na koo tu'va ndo kuatu ndo ma
kivi ña ni chaa ma Ndioo ma ñuñivi
i'ya, ta na kunumi ndo ja'a ndo ma
tava kùuni ra, ikan na kichaa ra
numini tia. Ma kivi ikan ni kayu ma
andivi, ta tandi'i ma ña ìyo nuu yi ni
ndutu yi ja'a ma ñu'ú ndu'va nia ña
ni tiin.
13 Va tandi'i yo ndàtu yo ma ñuñivi
chaa chi'in ma andivi chaa ña chā'a
ma Ndioo tu'un ña ni ku'va ra nuu
yo, ta ma nuu ma ñuñivi ikan, ta ma
ikan ya'a ga ndaa ta vii ni koo ma
ñivi takua kùuni Ndioo.
14 Yakan va ndyo'o yani ndian ya'a
ga kùuni̱ nde'i, ora juuni kuyanga
ndo ndàtu ndo ña na kuu ndisaa
ña'a, na kunumi ndo koo va'a ndo
chi'in ma ñivi, ikan na vii nata'an
ma Ndioo ndo, chi'in nï'iin kuati.
15 Na ki'in kuenda va'a ndo ma ña
ya'a ga jàndeeni Ndioo ndo, ikan na
kuu kakú ñivi nuu ma kuati na. Ta
juuni cha'a' ma tu'un i'ya tāa ma ra
yani yo Paulu, chi'in ma chinituni ña
chā'a Racha'nu Ndioo nuu ra niku.
16 Ma nuu ma ta'ii'iin ma tutu tāa
ra kà'an ra takua kà'an ma tu'un
i'ya, vaji ìyo iin ma tu'un ña ya'a
ga ndetiñu kùu kutunini yo nuu
yi, ta ma ndian töve chìnuni chi'in
ma ndian ya'a ga ta'a kùuni, endee
jàkesiin na ma ña kà'an yi takua jà'a
na chi'in tandi'i tu'un Ndioo, ta cha'a'
yakan, Ndioo ni janaa ra na.
17 Yakan va kùuni̱ ka'in chi'in ndo,
ndyo'o yani, ndian ya'a ga kùuni̱
nde'i, ña tava ndyo'o takani cha
chìto ndo ma tu'un i'ya ma antea
niku, na kumi kuenda va'a ndo ndo,
ikan na töve kuu keña'a ma ndian
töve chìnuni ndo, ta ja'a na ña na
jaña ndo ma iti' va'a ña kuà'an ndo.
18 ¡Va na kua'nu va'a ndo chi'in ma
ñamani Ndioo, ta na nakoto va'a ndo
ra chi'in ma Racha'nu Jesucristu ra
jàkakú yo! ¡Na tiñu'u ndo ra cha'a'
ma ndatu ka'nu ña jà'a ra endeeni!
Ta takan na kuu yi. Amén.

Tutu nunuu ña tāa racha'nu Xuva

Ma tu'un Ndioo ña chà'a kivi koo yo chi'in Ndioo

1 Rakan kùu ra ma tu'un Ndioo. Ta takani ìyo ra nda ora tūvi ma ñuñivi. Ta ma tu'un i'ya kùu ma tu'un ña chīni ndi ta ndē'e ndi ra chi'in tinuu ndi. Takan kà'an ndi ndia, vati jānani ndi nda'a' ndi ma tu'un ikan. Ta ma tu'un ikan kùu yi ña chà'a kivi koo ndito yo.

2 Yakan va ndè'e ndi ti cha kīchi yi ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya, ta ma tu'un ikan kùu Cristu. Ta cha'a' ma tu'un ikan kùu yi ña kàtitu'un ndi nuu ndo, ikan na ni'i ndo nuu koo ndito ndo endeeni chi'in Ndioo. Vati ma tu'un ikan kùu ra ña ìyo ra chi'in ma Tatá yo va cha kīchi ra nuu ìyo yo.

3 Yakan va cha kātitu'un ndi nuu ndo ma tu'un ndē'e ndi ta chīni ndi, ikan na inuu koo ndo chi'in ndi takua inuu ìyo ndi chi'in ma Racha'nu Ndioo Tatá yo ta chi'in ma se'e ra Racha'nu Jesucristu ndia.

4 Te'en tāa ndi ndisaa ma tu'un i'ya kuenda ndo, ikan na nduva'a kuii sii kuuni yo.

Ndioo kùu ra takua kùu ma ñu'ú ña jàndondichin

5 Tu'un i'ya kùu ma tu'un jāna'a ma Racha'nu Cristu nuu ndi: Ma Racha'nu Ndioo kùu ra takua kùu ma ñu'ú ña jàndondichin nuu yo, vati nï'iin ta'vi töve kùu ra takua kùu nuu naa.

6 Vati tu kàtio ña ìyo va'a yo chi'in ra, ta juuni chàkunuu yo nuu naa cha'a' ña jà'a yo ma ña kini, tajan kùuni yi ka'an yi ña tu'un vata kùu ma ña kà'an yo ora ja'a yo takan. Yakan va na yüvi iti' ndaa kùu ma iti' kuà'an yo tu takan jà'a yo.

7 Vatu chàkunuu yo nuu ma ñu'ú ña jàndondichin yi iti' yo takua ìyo ma Racha'nu nuu ñu'ú, tajan cha inuuni koo yo chi'in ma ñivi ta'an yo. Ta ma nii ma Racha'nu Jesucristu ra Se'e Ndioo endee jànaa ra' tandi'i ma kuatio.

8 Ta tu katio ña tüvi ìyo kuatio, tajan janda'viña'a yo juuni maa yo, vati mamaa tu'un vata kùu ma ña kà'an yo ta töve kuà'an yo iti' ndaa.

9 Va tu na'ma yo ndisaa ma kuati jà'a yo nuu ma Racha'nu Ndioo, ta chìto yo ña kùu chinunio ña Ndioo ni jachinu ra ña kà'an ra, ti iin ra ndaa kùu ra, yakan va ni janaa ndio ra ndisaa ma kuatio, ta ni janandoo ra ma anima yo ndia.

10 Ta tu katio ña tüvi ìyo nï'iin kuatio, tajan kùuni yi ka'an yi ña jà'a yo ña na kuu ma Racha'nu Ndioo iin ra vata, vati chàtu'unio ra, ta ma ña ndicha kùu yi ña takä'an chinunio ma tu'un ra.

2

Racha'nu Cristu kùu ma ra kà'an cha'a' yo

1 Ndyo'o se'yu tài ma tu'un i'ya kuenda ndo, ikan na jä'a ga ndo ma kuati. Ta tu ìyo iin nda ndyo'o jà'a kuati, na koto ndo ti ìyo iin ra kà'an cha'a' yo nuu Ndioo, ta rakan kùu ra Jesucristu, ra va'a.

2 Vati Jesucristu kùu ra ña sōkó ra ra ta chī'í ra nuu kruu kuenda ña janaa ra kuatio. Ta yöve cha'a' maa yo ni, va juuni cha'a' tandi'i ma ñivi ìyo ñuñivi ndia.

3 Ta tu ndicha ña jàchi'in yo ma tu'un kà'an ma Racha'nu Ndioo, tajan na chinuni ndio yo ti ndicha va'a ña cha nākoto va'a yo ma Racha'nu Ndioo.

4 Va tu ìyo nda yo kà'an ña cha nākoto va'a yo ma Racha'nu Ndioo kàtio, ta tüvi jachi'o ma tu'un kà'an Ndioo ña ìyo yi ña ja'a yo, tajan ma ña kà'an yo kùu yi takua kùu iin mamaa kuentuni, ta töve kuà'an yo iti' ndaa.

5 Va tu ìyo iin ndian jàchi'in ma tu'un ma Racha'nu Ndioo, ta kùuni yi ka'an yi ña nduva'a kuii kùuni na nde'e na ra. Ta takan chìto va'a na ña cha ndō'iin anima na chi'in ra.

6 Yakan va ma yo kàti ña cha ndō'iin anima yo chi'in ma Racha'nu

Ndioo, ìyo yi ña koo va'a yo ta ja'a yo takua jā'a ma Racha'nu Jesucristu ora chīyo ra ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya.

Tu'un chaa ña kàtitu'un ma Racha'nu Ndioo kuenda yo

7 Ndyo'o yani ma tu'un i'ya ña tài kuenda jakotoi ndo na yüvi iin tu'un chaa kùu yi kuenda ndo, vati juuni ma tu'un cha'nu ña takani cha chīto ndo tatiempu kùu yi. Ña'a kùu ma tu'un ña cha chīni ndo niku.
8 Ta vaji takan kùu yi va ma tu'un tài kuenda ndo ma tu'un chaa kùu yi, vati ndicha va'a ña jà'a Jesucristu takua kà'an yi, takua ikan va'a jà'a nda maa ndo ndia. Vati ma ña nuu naa chani naa yi kueeni, kueeni. Ta vitin cha ndōndichin ndicha kuii ma iti' va'a kuenda yo.

9 Va tu ìyo nda yo kà'an ña mamaa ña va'a kùu ma ña jà'a yo, ta kuà'an yo iti' ndichin kàtio, vaji indukuni xaanio nde'o ma ndian kùu ta'an yo, kùuni yi ka'an yi, ti juuni takä'an chinuni va'a yo ma tu'un ra ti juuni indii ga yo ma nuu naa.
10 Vatu ìyo ma ndian kùuni na nde'e na ta'an na cha ìyo na nuu ndichin ta töve kòyo na tichi kuati.
11 Va ma ndian xaani na nde'e na ta'an na ìyo na nuu naa ta kuà'an na iti' nuu naa, ta tüvi chìto na nda iti' kùu ma iti' kuà'an na, vati ma ña kini ta naa kùu yi ña cha chāsi yi tinuu na.
12 Yakan va tài ma tu'un i'ya nuu ndo ndyo'o se'yu, ikan na ku'va ndo kuenda ña cha jàka'nuni ma Racha'nu Ndioo kuati ndo cha'a' ña chī'í ma Racha'nu Jesucristu cha'a' ndo.
13 Ta tài ma tu'un i'ya nuu ndyo'o tatá ndracha'nu cha'a' ña cha nākoto ndo ma Racha'nu Jesucristu, ti takani ìyo ra antea ña koo ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya. Ta juuni tài yi nuu ndyo'o ndian tivaa ndia, vati juuni cha kūndee ndo jàkanaa ndo ma kui'na ndia. Ta cha tāi ma tu'un i'ya kuenda ndyo'o se'yu, ti cha nākoto ndo ma Racha'nu Ndioo yo.

14 Ta cha tāi ma tu'un i'ya kuenda ndo ndyo'o tatá ndracha'nu, vati cha chìto ndo nda ra kùu ma ra takani ìyo. Ta juuni cha tāi yi kuenda ndyo'o ndian tivaa ndia, vati ya'a ni'i jā'a ndo ña kūndee ndo chinuni ndo tu'un Ndioo chi'in ndisaa anima ndo, ta cha'a' ña cha kūndee ndo jàkanaa ndo ma kui'na ndia.
15 Yakan va na töve kuuni ndo nde'e ndo ma ñuñivi ta ni ma ña kini ìyo nuu yi ndia, vati tu ìyo nda ndian kùuni na nde'e na ma ñuñivi, kùuni yi ka'an yi ña na tüvi kùuni ndicha na nde'e na ma Racha'nu Ndioo Tatá yo.
16 Vati ndisaa ña kini ma ña ìyo ñuñivi, yüvi ña chà'a ma Racha'nu Ndioo Tatá yo kùu yi va kùu yi ña chà'a ma ñuñivini. Ta ña'a kùu ma ña kini ña chà'a ma ñuñivi ña chàta'anio ja'a yo ña kini chi'in kuñu yo chi'in ma ña kini ña chàta'anio nde'o chi'in ma ña kùtayi yo chi'in ndatiñu ña ìyo yo.
17 Ta ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya cha kua ndi'i yi chi'in tandi'i ña kini ña chàta'ani na ja'a na, vatu ja'a yo takua kùuni ma Racha'nu Ndioo ña ja'a yo, tajan ni ni'o ma nuu ni koo yo endeeni chi'in ra.

Ìyo ndian kà'an tu'un vata

18 Ndyo'o se'yu vitin va cha kēta ndio ma kivi nuu ndi'inia. Ta takua chīni ndo ña ni kichi ndio iin ra xaani nde'e ma Racha'nu Cristu, ta vitin ti cha kīcha'a keta kua'a' ma ndian kini ña tüvi kùuni nde'e ma Racha'nu Cristu. Ta cha'a' yakan kùu yi ña cha chìto yo ña chani keta ma kivi nuu ndi'inia.
19 Va juuni ma ñivi kèe tañu yo kùu ma ndian jà'a takan, ti na yüvi ma ndian chìnuni ndicha kùu na, vati tu ndicha ña ma ndian chinuni kùu na, na tüvi ìyo yi ña kesiin na chi'o ti endee ìyo yi ña kindoo na koo na chi'in yo niku. Va takan kūu yi, ikan na ku'va yo kuenda ña na yüvi ndisaa ma ñivi kùu ma ndian chìnuni tu'un Ndioo takua chìnuni maa yo.
20 Vati nuu ndisaa ndo chā'a ma ra Cristu Tati Ií Ndioo kuenda ña na

koo yi chi'in ndo ta ku'va yi chinituni
ndo. Yakan va ndisaa ndo cha chìto
ndo tu'un ndaa.
21 Tàchi̱ ma tu'un i'ya nuu ndo,
vati cha chìtoi ña cha nàkoto ndo
nda ña kùu ma ña ndicha ta nda ña
kùu ma ña töve ndicha. Ta juuni cha
chìto ndo ti ma ña ndicha na tüvi
jànda'viña'a yi ndia.
22 Vati ma ndian kà'an tu'un vata,
ndiakan kùu ma ndian kà'an ña na
yüvi Jesuu kùu ra ma Cristu. Yakan
va cha chìto ndo ti ndiakan kùu ma
ndian tüvi kùuni nde'e ma Racha'nu
Cristu, vati ndiakan tüvi chìnuni na
tu'un ma Racha'nu Ndioo Tatá yo
ta ni tu'un ma ra Se'e ra Jesucristu
ndia.
23 Yakan va tandi'i ma ndian tüvi
chìnuni tu'un ma ra Se'e Ndioo,
kùuni yi ka'an yi ña ni ma tu'un
Ndioo Tatá yo, na tüvi chìnuni na,
tuva takan ndia. Va takua ma ndian
kàtitu'un kachin nuu ma ñivi ña
ndicha ña ma Racha'nu Jesucristu
kùu ma ra Se'e Ndioo, ndiakan kùu
ma ndian ìyo ndicha kuenda ma
Ndioo Tatá yo.

24 Yakan va na chinuni ndo ma
tu'un Ndioo ña cha chīni ndo ma
taji'na. Vati tuva ndicha ña chìnuni
ndo ma tu'un Ndioo ta töve ndakoo
ndo ña chìnuni ndo yi, tajan ni koo
ndo chi'in ma Racha'nu Ndioo Tatá
yo ta chi'in ma ra kùu Se'e ra ndia.
25 Vati ma Racha'nu Jesucristu cha
chā'a ra tu'un nuu yo ña endeeni ni
koo yo chi'in ra.

26 Yakan va tài ma tu'un i'ya nuu
ndo, ikan na ku'va ndo kuenda ña
ya'a kua'a' ma ndian jànda'viña'a
ndo ìyo.
27 Va taku ndyo'o ti cha chā'a ma
Jesucristu ma Tati Ií Ndioo nuu ndo
ña na koo yi chi'in ndo, ikan na tüva
kuàtiñu ndo inga ma ndian jàna'a
nuu ndo. Vati maa ma Tati Ií Ndioo
kùu yi ña jàna'a yi tandi'i kuii ma
tu'un va'a ña chìto ndo, vati ma Tati
Ií Ndioo jàna'a yi ma ña ndicha va'a,
ti na yüvi ña kà'an tu'un vata kùu yi.
Yakan va na induku koo ndo chi'in
ma Racha'nu Cristu, takua jāna'a ma
Tati Ií Ndioo nuu ndo niku.

28 Ta vitin ndyo'o se'yu na ndo'iin
ndo chi'in ma Racha'nu Jesuu, ikan
na tüvi yu'vi ndo ta töve kukanuu
ndo nde'e ndo ra ma kivi vàchi
ndiko ra.
29 Yakan va tava cha chìto ndo ti
ma Racha'nu Cristu kùu ra iin ra
ndaa, ta juuni kua ikan ìyo yi ña
koto ndo vati ndisaa nda ndyo'o jà'a
ma ña ndaa, kùuni yi ka'an yi ña
juuni ndian se'e Ndioo kùu ndo ndia.

3

1 Na ku'va ndo kuenda ña ma
Racha'nu Ndioo ya'a kùuni ra nde'e
ra yo, ta ndava nda se'e ra kùu yo
kàti ra. Ta ndicha va'a ña takan kùu
yi vati kàti ra ña ndisaa yo kùu yo
se'e ra. Yakan va ma ñivi ñuñivi
töve nàkoto na yo cha'a' ña töve nī
nakoto na ma Racha'nu Ndioo niku.
2 Yakan va ndyo'o yani ndian ya'a
kùuni ndi nde'e ndi, cha kùu yo ma
ndian se'e Ndioo vaji takä'an koto
va'a yo naja kua ni kuu yo tiá iti'
nuu, va cha chìto yo ti ma kivi ni
nde'o ma Racha'nu Jesuu, ni ndakuu
yo takua kàa ra cha'a' ña ni nde'o ra
kua kàa ra.
3 Vati tandi'i nda yo ndàtu ña
ni nde'o ra ma ora ikan, vitin cha
nàndoo ma anima yo, ta ndàkuu
ií yo takua ií kùu ma Racha'nu
Jesucristu.
4 Ta tandi'i nda yo jà'a kuati, vati
tüvi jà'a yo takua kà'an ma ley ma
Racha'nu Ndioo. Ta ora jà'a yo kuati,
kùuni yi ka'an yi ña töve jàchinu yo
ma ña kua kà'an ma Ley Ndioo.
5 Ta juuni cha chìto va'a ndo ña
ma Racha'nu Jesucristu kīchi ra ma
nuu ñu'u' ñuñivi i'ya kuenda ña
jànaa ra kuati yo, ta rakan ti iin ra
tüvi ìyo nï'iin kuati kùu ra.
6 Yakan va ndisaa ndyo'o ña
indukuni ìyo ndo chi'in ra töva
chàkuu ndo jà'a ndo kuati. Va takua
ma ndian endee chàkuu na jà'a na
kuati, na tüvi nī nde'e na ra ta ni tüvi
nī nakoto na ra ndia.
7 Yakan va koto kü'va ndo ña
janda'viña'a nï'iin ñivi ndo, ndyo'o
se'yu, vati ma ndian jà'a ma tiñu

ndaa, ndiakan kùu na ma ndian
ndaa takua iin ra ndaa kùu ma
Racha'nu Cristu ndia.
8 Va takua ma ndian endee jà'a
kuati ndiakan kùu na ñivi kui'na,
vati takani cha ja'án' ma kuati ikan,
antea ña koo ma nuu ñu'u' ñuñivi
niku. Yakan va cha'a' yakán' kùu yi
ña kīchi ma Jesucristu ra Se'e Ndioo
kuenda ña na jandi'i ra tandi'i nuu
ma ña jà'a ma kui'na.
9 Vati nï'iin ma nda yo kùu se'e
Ndioo, na küu ga ja'a yo ma kuati,
vati cha ìyo ma ña ndito Ndioo chi'o
takua kùuni ma Racha'nu ña na kuu
yi. Ta cha'a' yakan kùu yi ña na tüva
ìyo yi ña ja'a yo ma kuati.
10 Ta juuni chìto yo nda ndian kùu
ma ndian se'e Ndioo ta nda ndian
kùu ma ndian se'e kui'na. Vati ma
ndian töve jà'a na tiñu ndaa ta juuni
töve kùuni na nde'e na ma ta'an na,
ndiakan yöve se'e Ndioo kùu na.

Ma ndian kùu ñivi Ndioo ndàkimani na ma ndian kùu ta'an na

11 Ma tu'un ña jā'a ña kīcha'a
chìnuni ndo ma nunuu, kà'an yi ña
ìyo yi ña kuunio nde'o ma ndian kùu
ta'an yo.
12 Takan kàti yi ti tüvi kùuni yi ña
ja'a yo takua jā'a ma ra nàni Caín,
ra chīyo chi'in ma kui'na niku. Ta
chā'ni ra ma ra yani ra. ¿Ta naja
chā'ni ra ra?, kùuni ndo. Chā'ni ra
ra ti töve va'a kùu ma tiñu jà'a ra ta
ma tiñu jā'a ma yani ra ña va'a kùu
yi.
13 Yakan va ndyo'o yani na
näkanini ndo tuva tüvi kùuni ma
ñivi ñuñivi nde'e na ndo.
14 Ta chìto va'a yo ña ndākoo yo
ma ña chī'o, ta vitin cha kūu yo
ndian ndito jà'a ma Racha'nu Ndioo
cha'a' ña nduva'a kùunio nde'o ma
ta'an yo. Ta tu tüvi kùunio nde'o ma
ndian kùu ta'an yo, kùuni yi ka'an yi
ña kùu yo takua kùu iin ra cha chī'í.
15 Yakan va tuva xaanio nde'o ma
ndian kùu ta'an yo indukuni kùu yo
takua kùu ma ndian chà'ni ñivi. Ta
juuni cha chìto ndo ña ma ndian
chà'ni ñivi tüvi ni'i na nuu koo ndito
na chi'in Ndioo ndia.
16 Vati cha chìto yo ña ma
Racha'nu Jesucristu kùuni ra nde'e
ra yo. Yakan va chī'í ra cha'a' yo.
Ta cha'a' yakan kùu yi ña kua ikan
ìyo yi ña kuunio nde'o ma ndian kùu
ta'an yo, ta na koo tu'va yo kuvio
cha'a' na takua jā'a ma Racha'nu
Jesucristu cha'a' yo.
17 Ta tu ìyo iin nda yo kuika ña
ndè'o ña kumani iin nakuyi nuu
ta'an yo ta tüvi kunda'vini yo ra ña
tìndee yo ra chi'in ma ña soko yo,
kùuni yi ka'an yi ña tüvi ñivi Ndioo
kùu yo, ti tüvi kùunio nde'o ra, tu
ja'a yo takan.
18 Yakan va ndyo'o se'yu, na
jana'a yo ña ya'a kùunio nde'o ma
Racha'nu Ndioo chi'in tiñu jà'a yo
kuenda ra, ta yüvi chi'in ma tu'un
kà'an nio.
19 Yakan va tuva ja'a yo takan
cha chìto yo ña kuà'an yo iti' ndaa
ma takua kùuni ma Racha'nu Ndioo,
tajan cha kùu koo taxiin ma anima
yo nuu ra.
20 Ta tu chàninio ña ma chinituni
yo tisokuati yi yo, va tüvi cha'a' yo
kuenda ña ma Racha'nu Ndioo ka'nu
ga ra, ti chìto ra naja kua chàninio,
ta naja kua chànini ma inga ñivi
ndia.
21 Yakan va ndyo'o yani tuva tüvi
tisokuati ma chìnitunio yo, na tüvi
ìyo yi ña yu'vio jàyatin yo yo nuu
ma Racha'nu Ndioo.
22 Vati ma Racha'nu Ndioo ni ku'va
ra tandi'i ma ña ni ndakan yo nuu
ra tuva ndicha ña jàchinu yo tandi'i
ma ña kà'an ra, ta tu ja'a yo ma ña
chàta'ani ra ña ja'a yo ndia.
23 Yakan va na chinunio tu'un
kà'an ra cha'a' ma ra Se'e ra Je-
sucristu chi'in ña na kùunio nde'o
ndisaa ma ndian kùu ta'an yo, ti ma
tu'un ikan kùu ma tu'un ña Ndioo
tāchi ra nuu yo ña na ja'a yo yi.
24 Vati taku yo jachi'in ma ña kà'an
Ndioo, cha chìto yo ti ìyo ra chi'o ta
ìyo yo chi'in ra, cha'a' ña chā'a ra ma
Tati Ií ra ña na koo yi chi'o.

4

Tati Ií Ndioo chi'in tati xaani nde'e

Racha'nu Cristu

1 Ndyo'o yani tuva ìyo iin nda
ndian kà'an ña chi'in ma Tati Ií
Ndioo kùu yi ña kà'an na, na
chïnuni ndo tu'un kà'an na numini.
Va'a ga ña na ki'in ji'na ndo ku'va
na nde'o tuva ndicha ña tu'un Ndioo
kùu ma ña kà'an na. Vati ma nuu
ñu'u' ñuñivi i'ya nduva'a ìyo ma
ndian kà'an ña tu'un Ndioo kùu
yi kà'an na, va na tüvi ndicha ti
mamaa ndian vatani kùu na.
2 Yakan va takan ìyo yi ña ja'a ndo
ta nde'e ndo tuva ndicha ña kà'an
na chi'in ma Tati Ií Ndioo. Vati tu
kàti iin ra ña iin ra kà'an chi'in tu'un
yu'u Ndioo kùu ra ta ìyo ma Tati Ií
Ndioo chi'in ra, ìyo yi ña ku'va ra
kuenda ña ma Racha'nu Jesucristu
kùu ra iin ra'ii ndicha ora kāku ra
ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya.
3 Va ma ndian töve chà'a na
kuenda ña iin ra'ii kūu Jesucristu
ora kīchi ra nuu ñu'u' ñuñivi i'ya,
na yüvi ñivi Ndioo kùu na, ti ñivi
xaani nde'e Cristu kùu na ña kà'an
na takan. Ta juuni cha chìto ndo ña
ni koo ma ndian kini ña jà'a takan
ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya. Ta ndicha
ña takan kùu yi ti cha ìyo na ma
vitin.
4 Ndyo'o se'yu, taku ndyo'o ndian
kùu ñivi Ndioo, cha jākanaa ndo ma
ndian vata ña xàani nde'e Cristu,
vati ka'nu ga ma Tati Ií Ndioo ña ìyo
chi'in ndo kua ma tati xaan ña ìyo
nuu ñu'u' ñuñivi i'ya.
5 Tava ndian ìyo kuenda ma kui'na
kùu na, yakan va kà'an na ma tu'un
kà'an nia ndian ìyo ñuñivini. Ta
takan ma ndian tüvi chìnuni ña ìyo
ñuñivi jàchi'in na ma tu'un kà'an na
ndia.
6 Va taku maa yo, ti ndian jàchi'in
tu'un kà'an Ndioo kùu yo, yakan va
ma ndian ìyo kuenda Ndioo jàchi'in
na ma tu'un kà'an yo, va ma ndian
tüvi ìyo kuenda Ndioo ti ni tüvi
jàchi'in na ma ña kà'an yo. Yakan
va takan ìyo yi ña ja'a yo, ikan na
ku'va yo kuenda nda ndian kùu ma
ndian kà'an ma tu'un ndicha chi'in
ma Tati Ií Ndioo ta nda ndian kà'an
tu'un vata chi'in ma tati kini.

Ndioo kùuni ra nde'e ra ndisaa yo

7 Ndyo'o yani ìyo yi ña kuunio
nde'o ma ndian kùu ta'an yo, ti kua
ikan jàna'a ma Racha'nu Ndioo nuu
yo ña jà'a yo. Yakan va tandi'i
nda yo kùuni va'a yo nde'o ta'an yo,
ndian se'e Ndioo kùu yo, ta juuni
kùu yo ndian nàkoto ndicha va'a
Ndioo ndia.
8 Va taku ma ndian tüvi kùuni na
nde'e na ma ndian kùu ta'an na, na
tüvi nàkoto na ma Racha'nu Ndioo.
Ti ma Racha'nu Ndioo, kùu ra iin ra
ya'a kùuni nde'e ra yo.
9 Vati ma Racha'nu Ndioo kua ikan
jāna'a ra nuu yo ña ya'a kùuni
ra nde'e ra yo ora tāchi ra ma ra
uvanuu ra kùu Se'e ra nuu ñu'u'
ñuñivi i'ya, ikan na ku'va ra ma kivi
koo ndito yo chi'in ra.
10 Ta ña'a ndicha va'a jàna'a yi
yo ña Ndioo ya'a kùuni ra nde'e ra
yo. Ti ji'na ga ra kùu ra ña kīcha'a
ra kùuni ra nde'e ra yo ta na yüvi
maa yo kùu yo ña kīcha'a yo kùunio
ra. Yakan va cha'a' yakan kùu yi ña
tāchi ra ma ra Se'e ra nuu yo kuenda
ña na kuvi ra cha'a' yo, ikan na naa
ma kuatio.
11 Yakan va ndyo'o yani ìyo yi ña
kuunio nde'o ma ndian kùu ta'an
yo takua jà'a ma Racha'nu Ndioo ña
kùuni ra nde'e ra yo ndia.
12 Vati nï'iin ñivi takä'an nde'e na
ma Racha'nu Ndioo, va tu kùunio
nde'o ma ndian kùu ta'an yo, tajan
ma Racha'nu Ndioo ìyo ndicha kuii
ra chi'in yo, ta juuni cha ndō'iin yo
chi'in ra cha'a' ña ya'a kùuni ra nde'e
ra yo.
13 Yakan va cha chìto yo ti ìyo
yo kuenda Ndioo, ta rakan ìyo ra
kuenda maa yo ndia, cha'a' ña tāchi
ra ma Tati Ií ra ña na koo yi chi'in
yo.
14 Ta juuni kàtitu'un kachin ndi
nuu ndo ña juuni maa ndi ndē'e ndi
ña Ndioo Tatá yo tāchi ra ma ra Se'e
ra nuu ñu'u' ñuñivi, kuenda ña na
jakakú ra kua'a' ñivi ìyo ñuñivi i'ya.
15 Yakan va tandi'i ma ndian
nàkoto ña Jesuu kùu ra ma ra Se'e
Ndioo, ndisaa ndiakan ìyo na chi'in
Ndioo, ta Ndioo ìyo ra chi'in na ndia.

16 Yakan va cha chìto yo ta
chìnunio ña ma Racha'nu Ndioo
kùuni ra nde'e ra yo chi'in ndisaa
ma ñivi ìyo ñuñivi. Ma Racha'nu
Ndioo kùu ra iin ra ya'a kùuni nde'e
yo. Ta nda ndian ni kuuni, ña ìyo
na kuenda kùuni na nde'e na Ndioo
chi'in ta'an na, kùuni yi ka'an yi ña
ìyo na chi'in Ndioo, ta Ndioo ìyo ra
chi'in na ndia.
17 Vati tu cha ndō'iin yo chi'in
Racha'nu Ndioo cha'a' ña ya'a kùuni
ra nde'e ra yo, tajan tüvi ìyo yi ña
yu'vio ma ora ni chaa ma kivi ña
ni jakutuni ra ma ñivi. Vati taku
maa yo cha jā'a yo ma ña va'a ma
nuu ñu'u' ñuñivi i'ya takua jà'a ma
Racha'nu.
18 Yakan va tuva ndicha ña kùunio
nde'o ma Racha'nu Ndioo chi'in
ta'an yo, na tüvi ìyo yi ña yu'vio
nde'o ra ma ora ni jakutuni ra ma
ñivi, vati tu chìto yo ña jà'a yo ma
ña va'a ta na tüvi ndasio. Ti juuni
ma ña ndasio kùu yi ña jànde'e yi
tundo'o yo. Yakan va tu ìyo nda yo
ndasii, kùuni yi kà'an yi ña takä'an
ndo'iin va'a anima yo chi'in ra cha'a'
ña töve kùunio nde'o ra.
19 Takua maa yo, ti kùunio nde'o
ma Racha'nu Ndioo vati ji'naga maa
ra kùu ma ra kīcha'a kùuni ra nde'e
ra yo.
20 Ta tu ìyo nda yo kà'an ña ya'a
kùunio nde'o ma Racha'nu Ndioo, va
juuni ma ora ikan xaanio nde'o ma
ndian ta'an yo, iin ndian vatani kùu
yo tuva takan. Va tu töve kùunio
nde'o ma ndian kùu ta'an yo ña kùu
na ndian ndichin va'a nde'o, kùuni
yi ka'an yi ña küu kuunio nde'o ma
Racha'nu Ndioo. Ta Rakan, ti töve
ndichin va'a nde'o ra.
21 Takan kūu ta cha'a' yakan kùu
yi ña chà'a ma Racha'nu Ndioo ma
tu'un i'ya nuu yo: Tu ndicha ña
kùunio nde'o ma Racha'nu Ndioo,
kùuni yi ka'an yi ña ìyo yi ña kuunio
nde'o ndian kùu ta'an yo ndia.

5

Cha jàkanaa ma ndian chìnuni tu'un Ndioo ma ña kini

1 Yakan va tandi'i nda yo chìnuni
ña Jesuu kùu ra ma Cristu, ndisaa
ndiakan kùu na se'e Ndioo. Ta
ndisaa yo ña kùunio nde'o ma
Racha'nu Ndioo Tatá yo juuni
kùunio nde'o ma ndian kùu se'e ra
ndia.
2 Yakan va tu kùunio nde'o ma
Racha'nu Ndioo ta jachi'o ma tu'un
ña tāchi ra nuu yo, juuni kua ikan
kùu koto kachin yo ña kuunio nde'o
ndian kùu se'e ra ndia.
3 Vati jàna'a yo ña kùunio nde'o
ma Racha'nu Ndioo ora jàchi'o ma
tu'un ña kà'an ra, ti tandi'i ma tu'un
tāchi ra nuu yo töve ndetiñu jà'a yo
yi.
4 Vati tandi'i nda yo kùu se'e Ndioo
cha jākanaa yo ma ña kini ña ìyo ma
ñuñivi cha'a' ña chìnunio ma tu'un
Jesucristu.
5 Yakan va, ¿nda yo kùu ma ndian
jàkanaa ma kuati ìyo nuu ñu'u'
ñuñivi?, kùuni ndo. Ma ndian
chìnuni ña ma Racha'nu Jesuu kùu
ra ma Se'e Ndioo, ndiakani kùu ma
ndian jàkanaa.

Tu'un kà'an naja kua ìyo ma ra se'e Ndioo

6 Ora kīchi ma Racha'nu Jesucristu
ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya jāna'a ra
nuu yo ña kùu ra Se'e Ndioo ora
jākunduta ra ta juuni ora chāti ra
ma nii ra. Yüvi chi'in ma takuini kùu
yi ña jāna'a ra nuu yo va juuni chi'in
ma nii ra ndia. Ta ikan jan chā'a ra
ma Tati Ií ra nuu yo, ikan na ku'va yi
kuenda nuu yo cha'a' ma ña ndicha
ña kà'an ra.
7 Ta cha'a' yakan kùu yi ña ìyo uni
ta'an yi ña kùu yi testigu ma andivi:
Racha'nu Ndioo Tatá yo chi'in ma ra
kùu tu'un Ndioo, ta Tati Ií ra ndia.
Ndi uni yi kùu yi iin ni ña kua kùu
yi.
8 Ta juuni ìyo uni ta'an yi ña
kùu testigu ma nuñu'u' ñuñivi i'ya
ndia: Ma Tati Ií Ndioo chi'in ma
takuii chi'in ma nii. Ndi uni yakan
indukuni kua kà'an yi.
9 Ta tu chìnunio ma tu'un kà'an
ñivi chi'in yo, ta ìyo yi ña chinuni ga
yo kua kà'an Racha'nu Ndioo, vati

kà'an ra cha'a' naja kua ìyo ma ra
kùu Se'e ra chi'in yo.
10 Yakan va tu chìnunio ma tu'un
ma ra Se'e Ndioo, cha chìto yo ti
ña ndicha kùu ma tu'un ña kà'an
Ndioo cha'a' Se'e ra ña ìyo tichi
anima yo, va taku ma ndian tüvi
chìnuni ma tu'un Ndioo, ndiakan
kàti na ti mamaa tu'un vatani kùu
ma ña kà'an ra. Takan kàti na ti tüvi
chìnuni na ña tu'un ndaa kùu ma ña
kà'an Ndioo cha'a' ma ra kùu Se'e ra.
11 Ma Racha'nu Ndioo cha kāti
kachin ra nuu yo, ti kùuni ra ña na
ni'o nuu ni koo yo endeeni chi'in ra.
Ta cha'a' ña ndō'iin yo chi'in Se'e ra
kùu yi ña ni'o nuu ni koo yo endeeni
chi'in ra.
12 Yakan va ma ndian chìnuni
tu'un ma ra Se'e ma Racha'nu Ndioo,
cha nì'i na yi, va takua ma ndian tüvi
chìnuni tu'un ma ra Se'e Ndioo, na
tüvi nì'i na yi.

Ma tu'un nuu ndi'inia ña kà'an Xuva kuenda ña jàkuninaa ra ma ñivi

13 Tài ma tu'un i'ya kuenda ndo
ndian chìnuni tu'un ma Racha'nu
Jesuu ra kùu Se'e Ndioo, ikan na koto
kachin ndo ña cha nì'i ndo nuu ni
koo ndo endeeni chi'in ra.
14 Yakan va na tüvi ìyo yi ña yu'vio
kà'an yo chi'in ma Racha'nu Ndioo,
vati cha kàti ra ña tu kà'an yo chi'in
ra ma ña va'a ña kùuni maa ra, ni
taso'o ra ma ña kà'an yo.
15 Yakan va cha chìto yo ti ora
kà'an yo chi'in ma Racha'nu Ndioo,
tàso'o ra ma ña kà'an yo. Ta juuni
cha chìto yo ña tu chìkan yo iin
nakuyi nuu ra, ta cha nī'o yi ndia.
16 Ta tu nde'o ña ma ndian kùu
ta'an yo jà'a na iin kuati, ña tüvi iin
kuati ka'nu ña kundaka yi na iti' nuu
kuvi na endeeni, na ka'an yo chi'in
Ndioo kuenda na, ikan na jaka'nuni
ra ma kuati na ta ku'va ra iti' koo
ndito na chi'in ra. Ta tu ja'a na iin
kuati ka'nu ña ìyo yi ña kuvi na
endeeni, ta tüvi ìyo yi ña ka'an yo
cha'a' na nuu Ndioo tuva takan.
17 Yakan va tandi'i ma ña tüvi va'a
ña jà'a ma ñivi iin kuati kùu yi. Va
töve ndisaa kuati ña jà'a ma ñivi
ndàka yi nuu kuvi na endeeni.
18 Ta juuni cha chìto yo ña ndisaa
ndian kùu se'e Ndioo, töva ìyo na ña
ja'a na kuati, vati ma ra Se'e Ndioo
kùu ma ra jà'a kuenda na. Ta cha'a'
yakan kùu yi ña na küu ga ja'a ma
kui'na ja'án' ña na ku'un na iti' kini.
19 Va cha chìto yo ti ñivi ìyo
kuenda Ndioo kùu maa yo, va cha
yatin ndisaa ma ñivi ñuñivi kùu ma
ndian ìyo kuenda ma kui'na.
20 Ta juuni cha chìto yo ña kīchaa
ma ra Se'e Ndioo nuu ñu'u' ñuñivi
i'ya ta chā'a ra chinituni yo, ikan
na nakoto yo ma Ndioo ndicha. Ta
cha'a' yakan kùu yi ña indukuni ìyo
yo chi'in ra, ta chi'in ma ra Se'e ra
Jesucristu ndia. Yakan va ma rakan
kùu ra ma Ndioo ndicha, vati chà'a
ra nuu koo yo endeeni chi'in ra.
21 Yakan va ndyo'o se'yu, na ja'a
ndo kuenda nuu ndo ta tüva ìyo yi
ña jaka'nu ga ndo ma ndioo yutun
ña jànda'viña'a. Ta takan na kuu yi.
Amén.

Tutu uvi ña tāa racha'nu Xuva

Nduva'a kuii kunda'vini Xuva ma ndian ìyo kuenda Ndioo

1 Yu'u iin ra kuxini ndian chìnuni, tài tutu i'ya kuenda yo'o iin ña'a ña kùu iin ña kāchin Ndioo ña kùun iin ñivi ra, ta juuni tài yi kuenda ndian kùu se'un ndia. Ndicha kuii ña ya'a kùuni nde'i ndo. Ta yüvi yu'uni va juuni ndisaa ndian nàkoto ma tu'un ndaa, juuni kùuni na nde'e na ndo ndia.

2 Yakan va nduva'a kùuni nde'i ndo cha'a' ña cha chìto yo ma tu'un ndaa, ta ma tu'un ikan ti na tüva ni naani yo yi, vati endeeni koo yi chi'o.

3 Ma Racha'nu Ndioo ra kùu Tatá yo chi'in ma Racha'nu Jesucristu ra kùu Se'e ra, na ku'va ra ma ñamani ra nuu ndo ta na kunda'vini ra ndo, ikan na koo vii ndo chi'in ta'an ndo. Ta na takan ja'a ra chi'in ndisaa yo ña nàkoto ma tu'un ndaa, ta juuni ndisaa yo ña ya'a kùuni yo nde'o ta'an yo ndia.

4 Yakan va nduva'a kuii chisii vati ndē'i uvi uni ndian kùu ñivi ta'an ndo ña chìnuni ndicha ma tu'un ndaa, ta jà'a na takua kà'an ma Ndioo Tatá yo ña na ja'a yo.

5 Ta vitin ndyo'o ndian chìnuni, chìkain ñamani nuu ndo ña na ndakimani ndo ma ñivi ta'an yo ña kùuni na nde'e na ta'an na ndia. Ta ma tu'un ña tài kuenda ndo ma vitin, ti na yüvi tu'un chaa kùu yi kuenda yo, vati ma tu'un ña cha chīni yo nda ora kīcha'a yo chìnuni yo kùu yi.

6 Yakan va jàna'a yo ña ya'a kùuni yo nde'o ma Racha'nu Ndioo ora chàkuu yo kuenda jachi'o ma tu'un ña kà'an ra, vati cha kātitu'un ma Ndioo Tatá yo chi'in yo ña ìyo yi ña na koo yo kuenda kùunio nde'o ma ndian kùu ta'an yo, takua cha chīni ndo ma ora kīcha'a ndo chìnuni ndo niku.

7 Vati nuu ma ñu'u' ñuñivi i'ya chàkunuu nduva'a kuii kua'a' ma ndian janda'viña'a ìyo vitin. Ta juuni ma ndiakan kùu ma ndian töve ku'va na kuenda ña ma Racha'nu Jesucristu kùu ra iin ra'ii ndicha ora kāku ra ma nuu ñu'u' ñuñivi i'ya. Takan kà'an na ña kùuni na janda'viña'a na yo, vati xaani na nde'e na ma Racha'nu Jesuu.

8 Yakan va na ja'a ndo kuenda nuu ndo chi'in ma tu'un jàna'a na, koto jänaa ndo ma ya'vi ña jākanaa ndo cha'a ma tiñu cha jà'a yo kuenda Ndioo. Vati ìyo yi ña ni'i ndo tandi'i ña va'a ña chà'a ma Racha'nu Ndioo Tatá yo nuu ndo.

9 Ta ndian tiso tiaga siki ña jà'ani na ña kà'an na ma tu'un ña jāna'a Cristu nuu yo, kùuni yi ka'an yi ña na tüva ìyo ma Racha'nu Ndioo chi'in na tuva kua ikan jà'a na. Vati tu endee kuà'an yo iti' ra takua jàna'a ma Racha'nu Cristu, kùuni yi ka'an yi ña ìyo ma Ndioo Tatá yo chi'in yo, ta juuni ìyo ma Racha'nu Se'e ra chi'in yo ndia.

10 Ta tu ìyo nda ndian chaa nuu ìyo ndo va tüvi jàna'a na tu'un ndaa takua kà'an ma tu'un jàna'a ma Racha'nu Cristu, va'aga ña na töve kàña'a ndo chi'in na, ta ni kü'va ndo ve'e ndo kundaa na ndia.

11 Vati tu ìyo ndaa ndyo'o ña tìñu'u ndo na, kùuni yi ka'an yi ña indukuni kùta'an ndo chi'in ma ña kini ña jà'a na ndia.

Ma tu'un nuu ndi'inia ña kà'an Xuva

12 Ìyo kua'a' ga ma tu'un ña kùuni ka'in chi'in ndo, vati töve kùuni tai yi nuu tutu. Va'a ga ña ku'un mai ma nuu ìyo ndo, ta ikan natu'un ta'an yo yi, ikan na sii kùuni ndisaa yo.

13 Ta vitin ma ñivi ta'an ndo ndian ìyo i'ya, ndian kāchin ma Ndioo, tàchi na iin saludu nuu ndo. Ta takan na kuu yi. Amén.

Tutu uni ña tāa racha'nu Xuva

Xuva kàtitu'un ra ña iin ra va'a kùu ma ra nàni Gayu

1 Yu'u iin ra kuxini ndian chìnuni, tàchi̱ tutu i'ya nuu̱n, yo'o ra nàni
Gayu, ra merui ña ndicha kuii kùuni̱
nde'i.
2 Yo'o yani, kà'in chi'in Ndioo
kuendaun, ikan na koo va'un takua
kùuni ma Racha'nu Ndioo ña koun,
vati tüvi kùuni̱ nuva ta'un ja'a ma
kue'e ndia. Yakan va na koo va'un
chi'in ndisaa ma tiñu va'a ña jà'un.
3 Nduva'a kuii chìsii̱ ora kīchi
kàtitu'un ma ndra yani yo nui ña
ìyo ma tundeeni Ndioo chi'un, ti
endeeni kuà'un ma iti' ndaa.
4 Ta cha'a' yakan kùu yi ña
nduva'a kuii chìsii̱, vati cha chītoi
cha'a' ma ndian kùu se'i, vati endee
kuà'an na ma iti' ndaa takua kùuni
ma Racha'nu Ndioo ña na ja'a na.
5 Yo'o yani, ya'a va'a ja'un ña
tìndeun ma ndian kùu ta'an yo ña
chìnuni kīchi inga ñuu ora chàa
ndra chànde'e ndra ñuu̱n ma nuu
ìyo ve'un vaji töve nàkotoun ndra.
6 Ta ndiakan kùu na ña chā'a na
kuenda nuu ma ndian chìnuni tu'un
Cristu ña ya'a ga kùuniun nde'un na.
Ta vitin chìkain iin ñamani nuu̱n
ña na tindeun na chi'in ndisaa ma
ña chiniñu'u na, ti takan va'a kùuni
ma Racha'nu Ndioo. Ta takan ja'un,
ikan na ku'un va'a na ma iti' nuu.
7 Vati cha'a' ña tìñu'u na ma
Racha'nu kùu yi ña chàkunuu na, ta
töve jà'a na ña ki'in na ña soko ma
ndian töve chìnuni.
8 Yakan va ìyo yi ña nanduku yo
naja tindee yo na, ikan na ndo'iin
yo chi'in na, ti indukuni jàtiñu yo
kuenda ma tu'un ndaa.
9 Yu'u tāi iin tutu ta tāchi̱ yi nuu
ma ñivi chinuni ikan, va ma ra nàni
Diótrefe ti na tüvi kùuni ra jachi'in
ra ma ña kà'an yi, vati maa ra kùu
ma ra chàta'ani ka'nda tiñu.
10 Yakan va ora ni chai ma ndakan,
tajan ni katitu'in nuu ndo cha'a' ma
kuati jà'a ra, vati cha chīnitu'in ña
kà'an ra tu'un vata chata ndi, ta
yakan ti na yüvi ña va'a kùu yi. Vati
na tüvi ndaki'in maani ra ma ndian
kùu ta'an yo ndian vàchi inga ñuu
vaji ndian jàtiñu kuenda Ndioo kùu
na. Ta nda ma inga ndian chìnuni
ña ìyo chi'in ra juuni na tüvi chà'a
ra ña na ndaki'in maani na na ndia.
Va tu jà'a na yi tajan rakan ti tavani'i
ra na ma tichi veñu'u ta tüva cha'a'
ra ña ki'vi ndiko na.
11 Yakan va yo'o yani koto jä'un
takua jà'a ma ñivi ikan, va'aga na
ja'un ma ña va'a. Vati ma ndian
jà'a ma ña va'a, ndiakan kùu ma
ñivi Ndioo, va ma ndian tüvi jà'a ma
ña va'a, kùuni yi ka'an yi ti na tüvi
nàkoto na ma Racha'nu Ndioo.
12 Ndisaa ñivi cha chà'a na kuenda
ña iin ra va'a ndicha kùu ma ra nàni
Demetriu, ta ndicha ña takan kùu yi.
Yakan va ndava nda ndyu'u kà'an
ndi ña iin ra va'a kùu ra ta chìtoun
ti ña ndaa kùu ma ña kà'an ndi.

Xuva kà'an ra ma tu'un nuu ndi'inia

13 Ìyo kua'a' ga ma tu'un kùuni̱ ña
kotoun va tüvi kùuni̱ tai yi nuu tutu.
14 Vati yu'u chànini̱ ña va'a ga
ña ku'un mai kunde'i ñu̱n ma nuu
ìyoun numini tuva kuyati̱, ta ikan
natu'un ta'an yo yi.
15 Yakan va na koo viiun chi'in
Ndioo, ta ma ndian meru yo tàchi
na iin saludu nuu̱n. Ta juuni na
katitu'u̱n ma saludu i'ya nuu ta'ii'iin
ndian ñivi kùu meru yo ndian ìyo
ndakan ndia.

Tutu ña tāa racha'nu Juda, ra kùu tatun Jesuu

1 Yu'u Juda ra kùu yani Jandiau,
ra jàkuu tiñu nuu ma Racha'nu Je-
sucristu, tàchi̱ saludu nuu ndyo'o ti
ma Racha'nu Ndioo Tatá yo kāchin
ra ndo ta kùuni ra nde'e ra ndo, ta
ma Racha'nu Jesucristu kùu ra ma
ra kùmi ra ndo.
2 Ta na kunda'vini ga ma Racha'nu
nde'e ra ndo ta na koo vii ndo
ta kùuni ndo nde'e ndo ta'an ndo,
takua kùuni ma Racha'nu nde'e ra
ndo.

Nuu kà'an Juda chata ma ndian kùu matru ña jàna'a tu'un vata

3 Ndyo'o yani̱ ndian ya'a kùuni̱
nde'i, cha ìyo tiempu ña kùuni̱ tai iin
tutu kuenda ndo ña kà'an yi cha'a'
ña kàkú ndo jà'a Ndioo kua jàkakú
ra yu'u ndia. Va vitin tài tu'un i'ya
kuenda ndo ti ìyo yi ña janini̱ ndo,
koto kü'va ndo ña jakesiin na ndo,
ta sama na ma tu'un ndaa cha'a' ma
Racha'nu Jesuu ña chìnuni ndo ña
iin cha'ani chā'a ra yi nuu tandi'i yo
ndian kùu ñivi ra.
4 Vati ìyo iin ma ndra cha kī'vi
xe'e ma tañu ndo ña jà'ani ndra ña
ndra va'a chìnuni tu'un Ndioo kùu
ndra. Ta takan jànda'viña'a ndra
ndo ti yüvi ma ndian chìnuni kùu
ndra takua kùu ndo. Ti jàna'a ndra
ña va'ani tu ki'vi ndra ja'a ndra ma
ña kini cha'a' ña cha ìyo ma ñamani
Ndioo chi'in ndra, kùuni ndra. Ta
juuni kàti ndra ña ma Racha'nu Je-
sucristu yöve uvanuu ra kùu ma ra
chito'o yo, kàti ndra. Yakan va kua
kàti ma nuu tutu Ndioo tatiempu,
ma Racha'nu Ndioo ni jakutuni ra
ma kuati ndrakan, ikan na nde'e
ndra tundo'o cha'a' ña jà'a ndra.
5 Ta vaji cha chìto ndo, ta vitin
kùuni̱ jakuku'un ndikoni̱ ndo ña
ma ora cha yā'a jakakú ndio ma
Racha'nu Ndioo ndian judíu ndian
kùu ñivi ra ma nuu tundo'o ña
jànde'e ma ñivi ìyo ma ñuu Egiptu
ma tatiempu. Ta ma ora cha yā'a
yakan, ma Racha'nu Ndioo jānde'e
ra ma tundo'o ta jānaa ra ma ndian
judíu ndian tüvi chìnuni ña chīyo
tañu na ndia.
6 Ta jàkuku'uni ndo ña ìyo kua'a'
ma tati ña jà'a tiñu nuu Ndioo ña
tüvi jà'a na tiñu nuu ra takua ìyo
yi ña ja'a na yi, ti ndākoo na yi
niku. Va ma tati ikan cha chū'ni
ma Racha'nu Ndioo na ma nuu naa
chi'in ma kadena kaa kuenda ña na
nde'e na tundo'o endeeni, nda kati
chaa ma kivi nuu ndi'inia ña Ndioo
ni jakutuni ra na cha'a' ma kuati na.
7 Ta indukuni tā'an ma ndian ìyo
ñuu Sodoma chi'in ma ñuu Gomorra
chi'in ma inga ma ndian ìyo ma ñuu
kuati ña kàndii yatini xiin yi. Ma
ndra ñuu ikan nduva'a kuii kua'a'
kuati jā'a ndra chi'in ma kuñu ndra,
nda kati chàta'ani ndra ki'vi ndra ju-
uni chi'in ndra'ii chi'in ndra. Yakan
va indukuni jā'a ma Ndioo chi'in
ndra ti jānaa ndi'i ra ma ñuu ikan
chi'in ñu'ú. Ta ma tu'un i'ya jàna'a
yi nuu yo ña takan Ndioo ni ja'a
ra chi'in ma ndian jà'a ma ña kini
takan. Va ni jande'e ra tundo'o na,
ta ni jakutuni ra ma kuati na, ikan
na kayu na endeeni.
8 Ta juuni ma ndra jà'ani ña kùu
ndra matru ikan, ña ìyo tañu ndo
juuni jà'a ndra ma ña kini, ta takan
töve tìñu'u ndra ma kuñu ndra,
ta kàti ndra ña ma ña chàni ndra
tichi ñuma'na ndra ìyo ma ndatu
Ndioo chi'in yi kuenda ndra, ña na
katitu'un ndra yi nuu ma ñivi ña na
jachi'in na yi. Ta töva jachi'in ndra
ma Racha'nu Ndioo ta ndava kà'an
ti'ini ndra chata ma ndatu ma tati
ña jà'a tiñu nuu ra ndia.
9 Vati ni ma tati ña nàni Mike,
ña chà'nda yi tiñu nuu ma tati ña
jàkuu tiñu nuu Ndioo, ta ma tati
kùxini ikan vaji ìyo ndatu yi, tüvi
nī kuuni yi tisokuati yi ma kui'na
ora kànita'an yu'u yi cha'a' ma
ñunda'yu ma Moisés. Vati ndākoo
ma tati kùxini ikan yi nuu nda'a
ma Ndioo ta te'en nāka'an yi chi'in
ma kui'na: “Ma Racha'nu Ndioo, na

jande'e ra tundo'o ñu̱n”, kàti yi.
10 Ta ma ndra matru vata ikan
chàtu'un ndra ta kà'an ti'ini ndra
cha'a' ma ña tüvi kutuni va'ani ndra.
Ta ma ña töve va'a ña jà'a ndra
indukuni jà'a ndra yi takua jà'a kiti
ña töve kuii chìto ndri ña jà'a ndri.
Yakan va ni jandi'i maa ndra nuu
ndra cha'a' ma ña jà'a ndra takan.

11 Va nda'vi ta'an ma ndrakan ña
kuà'an ndra ma iti' kini takua jā'a
ma ra nàni Caín. Ta cha'a' xu'un' ma
ña nànduku ndra jakanaa ndra kùu
yi ña ndākoo ndra ma tiñu va'a jà'a
ndra, ta kī'vi ndra jà'a ndra ma ña
kini takua jā'a ma ra nàni Balaam.
Ta chì'í ndra takua chī'í ra nàni Coré
cha'a' ña töve nī jachi'in ndra ma ña
kà'an ma Racha'nu Ndioo.
12 Iin ña tukanuuni kùu yi ora
chàa ma ndrakan nuu ndò'iin ndo
ña jà'a ndo viko ta jàka'nu ndo ma
Ndioo. Ti endee chàchi ndra ta
chì'i ndra, ta ya'a ga sii kùuni ndra
ta töve tìñu'u ndra ma Racha'nu
Ndioo. Ta nànduku ndra ma ña va'a
kuenda maani ndra. Ta kùu ndra
takua kùu ma viko ña tüvi ndiso
yi takuii ña kèñu'u ma tati yi te'en
tikan, ta juuni kùu ndra takua kùu
ma yutun ña tüvi jàtiñu ndrun ma
tiempu ña ìyo yi ña jatiñu ndrun.
Yakan va ndisaa ma ndra jà'a takan
cha chī'í ndra takua kùu ma yutun
ití ña chī'í ndrun chi'in ndava nda
ma yo'o ndrun ndia.
13 Ndisaa ma ña jà'a ndra kùu
yi ña jàkukanuu yi ndra ti ya'a
kini kùu ma ña jà'a ndra, ta kùu
ndra takua kùu ma xikiñu kini ña
chàkoso yu'u tañu'u jà'a ma ola
ka'nu. Takua ma ndoso chìnu ri iti'
andivi ta numini naa ri, takan kùu yi
chi'in ma ndrakan, ndra chàkunuu
te'en tikan, va numini ni naa ndra
endeeni, ta ni kindoo ndra ma nuu
naa.
14 Takan kūu ta kuenda ma tu'un
i'ya cha kātitu'un ma ra nàni Enoc,
ma ra kūu tata ucha ma Adán,
te'en nāka'an ra chata ma ndian jà'a
takan: “Ndè'i ma Racha'nu ña vàchi
ra chi'in nduva'a kuii kua'a' mii ma
ndian ií ndian jàkuu tiñu nuu ra
chi'in ra.
15 Vàchi ra ta ni jakutuni ra cha'a'
ndisaa kuii kuati ña jà'a ma ndian
kini cha'a' ña töve chìnuni na tu'un
ra. Ta juuni ni jande'e ra tundo'o
ma ndian kà'an ti'ini chata ra ndia.”
Takan kāti Enoc tatiempu.
16 Ndisaa ndra matru vata ikan
endee ka'anti'ini ndra chata nda ña
ni kùuni, ti tüvi kìndoo va'ani ndra
chi'in ma tu'un ña kà'an na. Ta
endee chàtu'un ndra ma ña jà'a inga
ñivi. Vati ma ña nànduku ndra
jà'a ndra kùu yi ña na kindoo va'a
ndra juuni chi'in maa ndra. Ta ya'a
chàta'ani ndra jandotayi ndra ndra.
Ta chàta'ani ndra jandomani ndra
ma ñivi chi'in ma tu'un vii kuenda
ña kùuni ndra kindoo va'ani ndra
chi'in na.

Juda jàkuninaa ra ma ndian chìnuni tu'un Ndioo

17 Va taku ndyo'o ndian yani̱ ndian
ya'a kùuni nde'i, na kuku'un va'ani
ndo takua kātitu'un ma ndra kùu
tatun Jesucristu.
18 Vati ndrakan kātitu'un ndra ña
ma nuu ni ndi'i ma ñuñivi ni koo
ñivi ña ni ka'an ti'ini na chata ma
ndian kùu ñivi Ndioo, ta ni ja'a na
ma ña kini takua kùuni maa na.
19 Ta juuni ndrakan jàkesiin ndra
ma ñivi, ta jà'a ndra ma ña kini ña
chàta'ani maa ndra ja'a ndra, vati
töve ìyo ma Tati Ií Ndioo chi'in ndra.
20 Va taku ndyo'o ndian kùu yani
ña chìnuni tu'un Ndioo, na chinuni
va'a ga ndo ma tu'un ra, ikan na ni'i
ga ndo naja kua koo ií ndo chi'in
ra. Ta juuni na ka'an ndo chi'in
ma Racha'nu Ndioo kuenda ña na
tindee ma Tati Ií ra ndo.
21 Yakan va na koo va'a ndo chi'in
Ndioo cha'a' ña ya'a kùuni ra nde'e
ra ndo. Ta na kuatu va'a ndo ma
Racha'nu yo Jesucristu ma ora ni
chaa ma kivi ña ni ku'va ra ña
na koo ndito ndo chi'in ra endeeni
cha'a' ña ya'a kunda'vini ra ndo.
22 Ta na kunda'vini ndo ma ndian
ta'an ndo ña tüvi chìnuni va'a,
23 ta na tindee ndo ma inga ñivi,
ikan na kakú na koto ku'un na ma
andaya'. Ta inga na na kunda'vini
ndo nde'e ndo na vaji juuni ìyo yi
ña ja'a ndo kuenda nuu ndo chi'in

ma ña kini jà'a na, koto juuni maa
ndo na kï'vi ndo ja'a ndo ma ña kini
ña jà'a na ndia.

Ma tu'un nuu ndi'inia ña kà'an Juda ña jàka'nu ra ma Racha'nu Ndioo

24 Ta ma Racha'nu Ndioo ìyo
ndatu, kuenda kumi ra ta takan töve
ja'a yo ma kuati, ikan na kuu chaa
yo koo yo ma nuu ìyo ra. Ta ni
kuu yo takua kùu iin ja'ma chaa ña
nï'iin ta'vi töve meku ta nduva'a sii
ni kuuni yo ora chaa yo nuu ìyo ra.
25 Yakan va na jaka'nu yo ma
Racha'nu Ndioo, ti uvanuu ra kùu
ma ra kùu jakakú yo cha'a' ma
Racha'nu Jesucristu. Ti ma Racha'nu
Ndioo kùu ma ra chà'nda tiñu ta ìyo
kua'a' ndatu ra ta ra nduva'a ka'nu
kùu ra ndia. Yakan va na jaka'nu yo
ra vitin, itaan ta endeeni. Ta takan
na kuu yi. Amén.

Tutu tāa ma racha'nu Xuva nuu kātitu'un ma Racha'nu Jesuu nuu ra cha'a' ña ni kuu

Nuu jàna'a ma Racha'nu Jesuu nuu ma Xuva

1 Ndioo chā'a ra ña na katitu'un
Jesucristu tu'un i'ya, ikan na jana'a
ra ma ndian jà'a tiñu nuu ra, cha'a'
ma ña ni ta'an yo numi kuiini ma tiá
iti' nuu. Vati ma Racha'nu Jesucristu
tāchi ra iin tati jàkuu tiñu nuu
Ndioo, ikan na katitu'un yi tu'un i'ya
nuu Xuva ra jàkuu tiñu nuu Jesuu.
2 Ta ma Xuva kùu ra, ra kātitu'un
ndaa ra nuu ma ñivi ndisaa kuii
tu'un ña tāchi Ndioo ra chi'in tu'un
ña jāna'a ma Racha'nu Jesucristu
nuu ra ndia, vati Xuva chā'a ra koto
ma ñivi ndisaa kuii ña ndē'e ra.
3 Ta na sii kuuni ma ndian jàkua'a
ma tu'un i'ya ña kà'an ña ni kuu,
ta juuni na sii kuuni ndian taso'o yi
ta jachi'in na ña kà'an yi, vati cha
kùyatin ma ora ña ni chinu ma tu'un
i'ya ña kà'an yi.

Xuva tàa ra ma tu'un i'ya kuenda ndian chìnuni tu'un Jesucristu ndian kùti'vi ta'an ma ndi ucha ñuu ña kàndii ma iti' ñu'u' Asia

4 Yu'u Xuva, tài ma saludu i'ya ta
tàchi̱ yi kuenda ndisaa ndyo'o ndi
ucha veñu'u ndian ìyo ninii ka'nu
ma ñu'u' Asia ña kùu ndo ucha
veñu'u ma Racha'nu Jesucristu. Ma
Racha'nu Ndioo ndo, na ku'va ra ma
ñamani ra nuu ndo, ta na ku'va ra
ña na koo vii ndo kuenda ra, ti maa
ra kùu ra ña ìyo ra ma vitin, ta maa
ra kùu ra ña cha takani ìyo, ta maa
ra kùu ra ña ni kichi ra tiá iti' nuu
ndia. Ta juuni na ku'va ma ndi ucha
nuu ma Tati Ií Ndioo ñamani yi nuu
ndo chi'in ña koo vii ndo ndia, nda
ma nuu ka'ìin yi iti' nuu chà'nda
Ndioo tiñu.
5 Ta nda nuu ma Racha'nu Jesu-
cristu na ni'i ndo ñamani Ndioo ta
na koo vii ndo ndia, ti rakan kùu ra
testigu ndaa, ta ra nunuu ña nātaku
tañu ma ndian ndií, ta chà'nda ra
tiñu nuu tandi'i ma ndra kumitiñu
ña ìyo ma nuñu'u' ñuñivi i'ya. Vati
Cristu ikan kùu ra ña ya'a kùuni ra
nde'e ra yo, ta cha jānandoo ra ma
kuati yo cha'a' ña chāti ma nii ra
cha'a' yo.
6 Ta juuni jā'a ra yo ña na kùu
yo takua kùu ma ndra kùu rey
ndra chà'nda tiñu, chi'in ña na kuu
yo sutu, ndra jàka'nu ma Racha'nu
Ndioo Tatá yo. Yakan va na jaka'nu
yo ma Racha'nu Jesucristu, ta na koo
ndatu ra endeeni. Ta takan na kuu
yi. Amén.
7 ¡Na nde'e ndo!, vati Cristu vàchi
ra tañu ma viko. Ta ikan ndisaa
na ni nde'e na ra, ta nda ma ndian
xaani ni nde'e na ra, ta nda ma
ndian jātakue'e kuñu ra ni nde'e na
ra ndia. Ta tandi'i ma ñivi ìyo ñuñivi
ni kuaku na ma ora ni nde'e na ra,
ta ndicha ña takan kùu yi, ta takan
ni kuu yi ndia.
8 Vati ma Racha'nu Ndioo kà'an ra
ña: "Yu'u kùu ma ra nunuu, ta ma
ra nuu ndi'inia, takua kùu ma letra A
chi'in Z, ti yu'u kùu ma ra kuxini ma
vitin, ta kùi ma ra takani kūi niku,
ta kùi ma ra ni kichi iti' nuu ndia."
Takan kāti ma Racha'nu Ndioo ra
ya'a ìyo ndatu.

Nuu ndè'e ma Xuva ma Racha'nu Cristu takua ndè'o iin nakuyi ora chànio

9 Yu'u ra nàni Xuva, ra ju-
uni chìnuni̱ takua chìnuni ndo, ti
cha ndō'ii̱n chi'in ndo cha'a' ma
Racha'nu Jesuu. Yakan va juuni ni
ni'i̱ nuu ni koi chi'in ndo ma nuu
chà'nda Ndioo tiñu, ti juuni ya'a
jāndeeni̱ ña nde'i tundo'o ndia. Vati
cha'a' ña kàtitu'in ma tu'un Ndioo
nuu ma ñivi cha'a' ma Racha'nu
Jesucristu, kùu yi ña tāchi na yu'u
kuenda ña ndè'i tundo'o ma tichi
ku'u ña nàni Isla Patmo.
10 Vati iin kivi ña na jaka'nu yo
ma Racha'nu kūu yi ña ndai jaka'nui
ra chi'in ndatu ma Tati Ií Ndioo,
tajan ma iti' chatai chīni̱ iin tati ña

ya'a kanachaa, takua kùu iin tati ma
yutun tìvi
11 ña te'en kà'an yi chi'i̱n:
—Yu'u kùu ma ra nunuu ta ma ra
nuu ndi'inia, takua kùu ma letra A
chi'in Z, ta cha'a' yakan kùu yi, ña
yu'u kùuni̱ ña na taun iin nuu tutu
ma ña ndē'un, tajan na tachiun yi
ma nuu ndi ucha ma veñu'u, ndian
chìnuni ña ìyo ma iti' ñu'u' Asia.
Taku nuu ma ñivi Ndioo ña ìyo ma
ñuu Efesu, chi'in nuu ma ñivi Ndioo
ña ìyo ñuu Esmirna, ta nuu ma ñivi
Ndioo ña ìyo ñuu Pérgamo, ta nuu
ma ndian ìyo ñuu Tiatira, ta nuu
ma ndian ìyo ñuu Sardis, ta nuu ma
ndian ìyo ñuu Filadelfia, ta nuu ma
ndian ìyo ñuu Laodicea ndia.
12 Ta ma ora chīkoni'i ndioi ma
iti' chatai ña kùuni̱ nde'i yo tati kùu
ma ña kà'an chi'i̱n, tajan ikan ndē'i
ucha ta'an ma kandileru oro nuu
chàkuiin ma tima.
13 Ta tañu ma ndi ucha ta'an ma
kandileru nuu chàkuiin ma tima,
ikan ndē'i iin ma ra kàa takua kàa
ma ra se'e ñivi ña ñu'u ra iin ja'ma
kani, ña chàa yi ndava nda sukun
cha'a ra, chi'in iin pañu oro ña chàa
yi ndava nda pechu ra.
14 Ta ma ixi xini ra kuichin
la'ndi yi, takua kuichin ma ixi ma
mvechala, a takua kuichin ma nieve,
ta ma tichi tinuu ra, va kàa yi takua
kàa ma yaa ñu'ú.
15 Ta ma cha'a ra, va kua'á yi takua
kàa ma kaa bronce ma ora kàyu
yi ma tichi hornu. Ta ma tati ra,
nduva'a ni'i kà'an yi, takua jà'a ma
yuta ña nduva'a kàyu jà'a yi.
16 Ta ma tichi ma nda'a' kua'a ra,
ka'ìin ucha ta'an ma chele, ta iin
machiti ña xaan nduvi chiyo, kùu yi
ña kèe yi tichi yu'u ra. Ta ma nuu ra
va nduva'a tàcha yi, takua tàcha ma
nduva nikandii ora ya'a xaan nde'e
yi.
17 Yakan va ma ora ndē'i ra, ta
ndūvai ma iti' cha'a ra takua ndùva
iin ma ña chī'í. Tajan maa ra
jūndii ra ma nda'a' chiyo kua'a ra
ma chatai, ta te'en nāka'an ra chi'i̱n:
—Na yü'viun ti yu'u kùu ma ra
nunuu, ta ma ra nuu ndi'inia.
18 Ta juuni kùi ma ra ìyo ma vitin,
ti cha chī'i̱ niku, va cha ìyo ndito
ndikoi ma vitin ta ndisaa tiempu,
vati yu'u kùu ma ra ìyo ndatu ña
kùu janataku ndikoi ma ñivi ma
nuu chì'í na. Ta vitin cha nda'i
ma ndatiku ña jàna'a yi ña ìyo ma
ndatu ikan chi'i̱n.
19 Yakan va na taun tandi'i ma ña
ndè'un: ma ña ìyo ma vitin chi'in
ma ña ni koo tiá iti' nuu ndia.
20 Ña'a kùu ma tu'un xe'e ña
kà'an cha'a' ma ndi ucha ta'an ma
chele ña ndē'un ma tichi nda'a'
chiyo kua'i, chi'in ma ndi ucha ta'an
ma kandileru oro nuu chàkuiin ma
tima: taku ma ndi ucha ta'an ma
chele, ikan jàna'a yi, ña ndiakan
kùu ma ndian tatun ña jùkuu tiñu
nuu Ndioo ta ta'ii'iin tatun ikan
kùmi ra ma ucha ta'an veñu'u ndian
chìnuni nuu ucha ta'an ñuu. Ta ma
ndi ucha ta'an ma kandileru oro nuu
chàkuiin ma tima, ikan jàna'a yi ña,
ndiakan kùu na ma ndi ucha ta'an
ma veñu'u ndian chìnuni ikan ndia.

2

Cristu kà'an ra kuenda ma ñivi ra ndian ìyo ñuu Efesu

1 Jesuu te'en kà'an ga ra chi'in
Xuva:
—Na taun te'en nuu ma ra kùu
tatun Ndioo ña kà'an kuenda ra ña
ìyo ma veñu'u ndaa ma ñuu Efesu:
"Ta te'en kà'an ma ra ìyo ucha ta'an
ma chele ma nda'a' chiyo kua'a, ta
juuni chàkunuu ra ma'ñu ma ndi
ucha kandileru oro:
2 Taku yu'u, ti cha chìto ndi'i̱ naja
kua ya'a ni'i jàtiñu ndo, ta naja kua
jàndeeni ndo chi'in ta'an ndo, ta
juuni cha chìtoi ña na kündee ga
ndo nde'e ndo ña jà'a ma ndian
kini ndia. Ta chìtoi ña cha kìcha'a
ndo ki'in ndo ku'va ma ndra kà'an
ña kùu tatun Ndioo, ta tüvi ndicha,
ta juuni chìtoi ña cha chā'a ndo
kuenda ña mamaa ndra vatani kùu
ndra.
3 Ta chìtoi ña ya'a jàndeeni ndo,
ta tüvi nī jaña ndo yu'u ña ya'a
ni'i jàtiñu ndo cha'i, vaji ndè'e ndo
tundo'o cha'a' ña chìnuni ndo tu'un
kà'in.

4 Va ìyo iin nakuyi ña tüvi
chàta'anı̱ ña jà'a ndo, vati na
tüva kùuni va'a ndo nde'e ndo ma
Racha'nu ma takua jā'a ndo ora
kīcha'a ndo chìnuni ndo tu'in niku.
5 Yakan va na kuku'uni ndo ma iti'
va'a ña kuà'an ndo niku antea ña
kēsiin ndo yi, ta na chikoni'i ndiko
ndo ku'un ndo ma iti' va'a inga cha'a'
ma takua jā'a ndo ma ora kīcha'a
ndo chìnuni ndo tu'in niku, ta tu
töve ndakoo ndo ma iti' töve va'a
ta chikoni'i ndiko ndo ma iti' va'a,
tajan ku'in chata ndo ta namai ma
kandileru oro nuu chàkuiin ma tima
ma nuu ndo ta samai yi ma nuu
ndaa yi.
6 Va ìyo iin ma ña va'a ña jà'a
ndo, cha'a' ña xaani ndo nde'e ndo
ma ndian chàkunuu chi'in ma ra
nàni Nicolaíta, vati nda mai ta xaanı̱
nde'i na ndia.
7 Yakan va tu ìyo so'o ndo, na
taso'o va'a ndo ma tu'un i'ya ña
kà'an ma Tati Ií Ndioo nuu ndisaa
ndo ndian ìyo ta'ii'iin veñu'u ña
chìnuni tu'un Cristu. Vati ma ra kùu
Tati Ií Ndioo kàti ra ña: tu kùndee
ndo jàkanaa ndo ma kuati; tajan ni
ku'va ndioi ña na kachi ndo ma chiti
yutun ña chà'a ma kivi koo ndito
ndo ña ndaa ma nuu sukun nuu
chà'nda Ndioo tiñu ma andivi."

Cristu kà'an ra kuenda ma ñivi ra ndian ìyo ñuu Esmirna

8 Jesuu kà'an ga ra te'en chi'in
Xuva:
—Na taun te'en nuu ma ra kùu
tatun Ndioo ña kà'an kuenda ra
ña ìyo ma veñu'u ndaa ma ñuu
Esmirna: "Ta te'en kà'an ra: Yu'u
kùi ma ra nunuu, chi'in ma ra
nuu ndi'inia, ta cha chī'ı̱, ta nātaku
ndikoi.
9 Cha chìto ndi'ı̱ naja kua kàa ma
tiñu jà'a ndo, ta juuni cha chìtoi ña
ya'a ndè'e ndo tundo'o cha'a' yi, ta
ndà'vi ndo ndia. Va na yüvi takan
kùu yi, ti chi'in ma tu'un Ndioo,
nduva'a kuika ndo. Ta juuni chìtoi
ña na tüvi va'a jà'a ma ndian judíu
ña kà'an na chata ndo, ta jà'ani na
ña kùu na ndian ìyo va'a na chi'in
Ndioo, ta tüvi ndicha, ti java chi'in
ma kui'na nàni Satanaa ìyo na.
10 Va koto yü'vi ndo cha'a' ña ni
nde'e ndo tundo'o, vati ma ndian
jà'a tiñu nuu ma kui'na ni ti'i na uvi
uni ta'an ndo ma tichi vekaa kuenda
uchi kivi, ti ikan ni ki'in ndioán'
ku'va ndo chi'in ma tundo'o ña ni
nde'e ndo ikan. Va tu endee ìyo va'a
ndo chi'in ma Racha'nu Ndioo nda
kati kuvi ndo, tajan yu'u ni ku'va
ndioi ya'vi ndo, ti ni ni'i ndo nuu ni
koo ndo chi'in Ndioo endeeni.
11 Yakan va tu ìyo so'o ndo, na
taso'o ndo ma ña kà'an ma ra kùu
Tati Ií Ndioo nuu ndo ma tichi
ta'ii'iin veñu'u ikan. Vati tuva
kundee ndo jakanaa ndo ma kui'na,
tajan na tüva ni nde'e ndo tundo'o
ña ni ta'an ma ndian ìyo yi ña kuvi
cha'a' uvi."

Jesucristu tàchi ra ma tu'un i'ya kuenda ma ndian ìyo ma veñu'u ñuu Pérgamo

12 Jesuu te'en kà'an ga ra chi'in
Xuva:
—Na taun te'en nuu ma ra kùu
tatun Ndioo ña kà'an kuenda ra
ña ìyo ma veñu'u ndaa ma ñuu
Pérgamo: "Ta te'en kati ma ra naa
ma machiti kundu ña xaan ninduvi
chiyo yu'u:
13 Cha chìto va'i nda tiñu kùu
ma ña jà'a ndo, ta juuni chìtoi ña
ìyo ndo ma ñuu nuu chà'nda ma
kui'na ña nàni Satanaa tiñu ndia.
Ta vaji ndicha ña takan kùu yi va
juuni ìyo ndaa ga ndo kuendai, ta
takä'an jaña ndo ña chìnuni ndo ma
tu'in, vaji juuni ma tañu ndo nuu ìyo
ndo, kùu ma nuu chà'nda ma kui'na
Satanaa tiñu. Chiña chā'ni na ma ra
kùu merui, ña nduva'a chìnuni ma
tu'un Ndioo ña nàni Antipas.
14 Va ìyo uvi uni ma ña tüvi
chàta'anı̱ ña jà'a ndo. Ta yakan
kùu ma ña ni katitu'in nuu ndo
vitin. Vati juuni ìyo ga ma ndian ìyo
tañu ndo ma ñuu Pérgamo chiña
ña juuni takä'an jaña na ña jà'a na
ma tu'un kini ña jāna'a ma ra nàni
Balaam ma nuu na. Ta juuni rakan
kùu ra ña tī'i ra ma ña kini xini
ma ra nàni Balac ña na janda'viña'a
ra ma ndian judíu chi'in ma tu'un
ikan, vati rakan kà'an ra chi'in na

ña na kachi na ma ndayu ña sòkó
na nuu ma ndioo yutun ií, ta na ki'vi
ma ndra'ii chi'in ñivi ña'a yüvi ñasi'i
ndra, ta ñivi ña'a chi'in yüvi ii vi
ndia. Ta yakan ti iin kuati ka'nu kùu
yi.
15 Ta juuni ìyo ma ndian ìyo chi'in
ndo ña juuni takä'an jaña na ña
jàka'nu na ma ña jàna'a ma ndian
nicolaítas, ña nda yu'u ta xaanı̱
nde'i yi ndia.
16 Yakan va na ndakoo ndo ma
iti' kini kuà'an ndo ta chikoni'i ndo
ku'un ndo ma itı̱, vati tu tüvi jaña
ndo ña jà'a ndo ma takan, tajan
numi kuiini ni ku'in kukanita'in
chi'in ndo, ta ni jande'i tundo'o ndo
chi'in tu'in ña kùu yi takua kùu iin
machiti kuiin ña kèe tichi yu'i.
17 Yakan va tu ìyo so'o ndo, na
taso'o va'a ndo ma ña kà'an ma Tati
Ií Ndioo nuu ndo ma tichi ta'ii'iin
veñu'u ikan. Tatu kundee ndo
jakanaa ndio ndo ma kui'na, tajan ni
ku'va ndioi ña na kachi ndo ma paan
ña nàni maná ña indii xe'e. Ta iin
yuu kuichin nuu ndiso iin sivi chaa
ña nï'iin ñivi töve nàkoto, uvanuu
ma ndian kùu nakoto ma sivi chaa
yi kùu ma ndian nì'i ma yuu ikan."

Jesucristu tàchi ra tu'un i'ya kuenda ma ndian ìyo ma veñu'u ñuu Tiatira

18 Jesuu te'en kà'an ga ra chi'in
Xuva:
—Na taun te'en nuu ma ra kùu
tatun Ndioo ña kà'an kuenda ra ña
ìyo ma veñu'u ndaa ma ñuu Tiatira.
"Ta te'en kà'an ma ra Se'e Ndioo, ra
kàa tinuu takua kàa ma yaa ñu'ú, ta
cha'a ra ña kua'á takua kàa ma kaa
bronce ma ora kàyu yi tichi hornu:
19 Cha nàkoto va'i ndisaa kuii ma
tiñu jà'a ndo, ta chìtoi naja kua
kùuni ndo nde'e ndo ma ndian kùu
ta'an ndo, ta chìtoi naja kua chìnuni
va'a ndo ma tu'in, ta naja kua tìndee
ndo ta'an ndo, ta jàndeeni ndo nde'e
ndo ña jà'a na. Ta juuni chìtoi ña
kua'a' ga ma tiñu va'a jà'a ndo ma
vitin kua jā'a ndo ora kīcha'a ndo
chìnuni ndo tu'in.
20 Va ìyo iin nakuyi ña tüvi
chàta'anı̱ ña jà'a ndo, vati naja chà'a
ndo ña na jana'a ma ña nàni Jezabel
ma tu'un Ndioo nuu ndo. Ta yakan
ti chi'in ma tu'un vata ña jàna'a
ña nuu ndo, jànda'viña'a ña ndian
jàkuu tiñu nui, vati jà'a ña ña ma
ndra kùu ndra'ii na kì'vi ndra chi'in
ma ñivi ña'a yüvi ñasi'i ndra, ta ma
ñivi ña'a chi'in ma ndra'ii yüvi ii
vi. Ta juuni jà'a ña, ña na kachi na
ma ndayu ña sòko na nuu ma ndioo
yutun ií ndia.
21 Ta cha nduva'a kua'a' cha'a',
chà'i tiempu nuan ña na jaña ña jà'a
ña ma kuati, ta chikoni'an iti' kuà'an
ña ta ki'vi ña ma iti' Ndioo kuunı̱. Va
juuni na küunian ndakoan ma kuati
jà'a ña.
22 Cha'a' ña jà'a ña kuati takan,
yakan va ni jande'i tundo'o nuan,
ta ni ja'i ña na ku'vian jà'a yi. Ta
juuni ma ndra ña endee kì'vi chi'an
ni jande'i tundo'o nuu ndra ndia, tu
na tüvi kùuni ndra jaña ndra ña jà'a
ndra yi chi'an.
23 Ta nda ma ndian kùu se'an ni
ka'nı̱, ikan na ku'va tandi'i ma ndian
veñu'u kuenda ña yu'u kùu ma ra
chìto ndi'i naja kua chànini ma ñivi,
ta chi'in anima na ndia. Ta ta'ii'iin
ndo ni ku'vai ma ya'vi va'a ndo tuva
ña va'a kùu ma ña jā'a ndo ta ma
ya'vi töve va'a tu töve va'a ma ña
jā'a ndo.
24 Va taku tiaga ndyo'o ndian ìyo
ma ñuu Tiatira, ña tüvi jachi'in ndo
tu'un ña jàna'a ña nuu ndo, ta ni ña
tüvi ndàki'in ndo ja'a ndo ma tu'un
xe'e ña ìyo tichi chinituni ma kui'na
Satanaa. Va uvanuu ma tu'un ña cha
kà'in chi'in ndo kùu ma tu'un kùunı̱
ña na ja'a ndo.
25 Ta ma tu'un i'ya kùu yi ña
na endee ja'a ndo ma tiñu va'a ña
chìnuni ndo takua cha kīcha'a ndo
jà'a ndo. Ta takan kùunı̱ ña na ja'a
ndo, nda kati ni chaa ma ora ni kichi
ndikoi.
26 Vati tu cha kùndee ndo jakanaa
ndo, ta jachi'in ndo ma tu'in nda kati
keta kivi nuu ndi'inia, tajan ni ku'vai
ña na ka'nda ndo tiñu nuu tandi'i
ma ñivi ìyo ma nuñu'u' ñuñivi,
27 takua chā'a ma Tatái tiñu nui ña

na ka'ndai tiñu, kua ikan ni ka'nda
ndo tiñu nuu ma ñivi chi'in iin yutun
kaa kuiin ña ni ku'vai nuu ndo,
ña endee ni jakuche'e ndo na chi'in
run, takua jà'a ndo chi'in ma kisi ña
kuva'a chi'in ñukisi.
28 Ta juuni ni ku'vai nuu ndo ma
chele ka'nu ña kèta ta ni tuvi ndia.
29 Yakan va tu ìyo so'o ndo, na
taso'o va'a ndo ma ña kà'an ma Tati
Ií Ndioo nuu ndo ma tichi ta'ii'iin
veñu'u ndo."

3

Jesucristu tàchi ra ma tu'un i'ya nuu ma ñivi Ndioo ña ìyo kuenda ma veñu'u ñuu nàni Sardis

1 Jesuu te'en kà'an ga ra chi'in
Xuva:
—Na taun te'en nuu ma ra kùu
tatun Ndioo ña kà'an kuenda ra ña
ìyo ma veñu'u ndaa ma ñuu Sardis:
"Ta te'en kà'an ma ra ìyo ndi ucha
ma Tati Ií Ndioo chi'in, ta ndi ucha
ma chele ndia: Taku yu'u ti cha chìto
ndi'i̱ naja kua jà'a ndo, ta vaji ma
ñivi chànini na ña kùu ndo ndian
chìnuni va'a ma tu'in. Va yu'u, chìtoi
ña tüvi takan kùu yi, ti kùu ndo
takua kùu ndian cha chī'í ti cha jāña
ndo ña kuà'an ndo iti̱.
2 Na koo ndito, ta koo va'a ma ña
chìnuni ndo, ta takan töve ndakoo
ndo ma ña va'a jà'a ndo, ta na koo
ndito ma ña va'a ìyo tichi anima
ndo, koto künaa ma ña tiani ña va'a
ña ìyo chi'in ndo, vati ma ña ndè'i
ña jà'a ndo na yüvi ña va'a kùu yi
kuenda ma Racha'nu Ndioo.
3 Na kuku'uni ndo ti, ma tu'un
Ndioo ña taso'o ndo, ta na jachi'in
ndo yi ta na jaña ndo iti' kini ña
kuà'an ndo ta chikoni'i ndo ku'un
ndo iti̱'. Ta tu tüvi ndoto ndo, tajan
ni ku'un ndioi chata ndo takua jà'a
iin ra su'u ña ni tüvi chìto ndo nda
ora ni koyo ra su'u ra ve'e ndo.
4 Vati taku ma ñuu Sardis, tiani ma
ndian ìyo tañu ndo chiña ña töve
nī jaña na chìnuni na ma tu'in, ta
ndiakan töve jàmeku na nda'a' na a
ja'ma na ña jà'a kuati. Ta juuni kùu
na ndian ni kakunuu na chi'i̱n, chi'in
ma ja'ma nduva'a kuii kuichin, vati
ñivi iñu'u kùu na.
5 Yakan va nda ndian ndyo'o ni
kuuni ña jàkanaa ndo ma kui'na,
tajan nì'i ndio ndo ku'un ndo ja'ma
kuichin chi'i̱n, ta tüvi ni janai ma
sivi ndo nuu ma tutu ña ndiso sivi
ma ndian ni koo na chi'in Ndioo
endeeni, vati vi'a ni kujana'a ndioi
ndo nuu ma ra Tatái, ta nuu ma
ndian kùu tati ra ña jàkuu tiñu nuu
ra ndia.
6 Yakan va tu ìyo so'o ndo, na
taso'o va'a ndo ma ña kà'an ma ra
kùu Tati Ií Ndioo nuu ndo ma tichi
ta'ii'iin veñu'u ndo."

Jesucristu tàchi ra ma tu'un i'ya nuu ma ñivi Ndioo ña ìyo kuenda ma veñu'u ñuu Filadelfia

7 Jesuu te'en kà'an ga ra chi'in
Xuva:
—Na taun te'en nuu ma ra kùu
tatun Ndioo ña kà'an kuenda ra
ña ìyo ma veñu'u ndaa ma ñuu
Filadelfia: "Ta te'en kà'an ma ra ya'a
ií, ta ndicha, ra nda'a ma ndatiku ña
ìyo kuenda ma Rey David, ra nuna
yuve'e, ta küu ga kasi na yi inga
cha'a', ta ora chàsi ndio ra yi, ta
nï'iin na na küu nuna ndiko na yi:
8 Yu'u cha chìto ndi'i̱ naja kua kàa
ma tiñu jà'a ndo kuenda Ndioo. Ta
cha'a' yakan kùu yi ña cha nūnai ma
yuve'e nuu ndo ña nï'iin na küu kasi
ndiko na yi. Vati vaji tiani ñàndee
ndo ìyo, va ndicha ña jàchi'in va'a
ndo ma tu'un ña kà'in, ti na tüvi
nī chaa ndo ña kà'an ndo ña töve
nàkoto ndo yu'u.
9 Tajan ni ja'a ndioi ña ma
ndian jà'ani na ña kùu na ndian
judíu, va na tüvi ndicha ti java
chi'in ma kui'na ìyo na. Vati ñivi
jànda'viña'ani kùu na. Ta ndiakan
va ni ja'i ña na kunandi chiti na nuu
ndo, ta tiñu'u na ndo, ikan na ku'va
na kuenda ña nduva'a kùuni̱ nde'i
ndo.
10 Va ndyo'o ña ya'a kumi va'a ndo
ta jachi'in ndo ma tu'in ña kà'an
yi ña ìyo yi ña jandeeni ndo ora
ndè'e ndo tundo'o, ta cha'a' yakan
kùu yi ña yu'u ni kumi va'i ndo ma
ora ña ni koyo ma tundo'o chata ma

ninii ka'nu ma nuñu'u' ñuñivi i'ya
ña vàchi ki'in yi ku'va na, nde'o tuva
ndicha ña ndian va'a kùu na, a tüvi.
11 Ta numi kuiini ni kichi̱, yakan
va na kumi va'a ndo ma kua va'a ìyo
ndo, koto keta ma ndian kìndaa ma
ya'vi ña ìyo chi'in ndo nuu ndo.
12 Ta nda ndian ndyo'o ni kuuni ña
kundee ndo jàkanaa ndo ma kui'na,
tajan ni ni'i ndo ma tiñu ka'nu ga
ma tichi veñu'u nuu chà'nda ma
Racha'nu Ndioo tiñu. Ta ikan ni
kindoo ndo endeeni. Ta cha'a' yakan
kùu yi ña nuu ndo ni tai sivi ma
Racha'nu Ndioi, ta juuni nuu ndo ni
tai ma sivi ma ñuu Jerusalén chaa
ña ni kichi iti' andivi nuu ìyo ma
Ndioo chito'i, ta juuni ni tai ma sivi
chai nuu ndo ndia.
13 Yakan va tu ìyo so'o ndo, na
taso'o va'a ndo ma ña kà'an ma ra
kùu Tati Ií Ndioo nuu ndo ma tichi
ta'ii'iin veñu'u ndo.”

Jesucristu tàchi ra ma tu'un i'ya nuu ma ñivi Ndioo ña ìyo kuenda ma veñu'u ñuu Laodicea

14 Jesuu te'en kà'an ga ra chi'in
Xuva:
—Na taun te'en nuu ma ra kùu
tatun Ndioo ña kà'an kuenda ra
ña ìyo ma veñu'u ndaa ma ñuu
Laodicea: “Ta te'en kà'an ra ña
takan na kùu yi, ra jàna'a tu'un
ndaa ta ndicha ra kuxini ña chà'nda
tiñu nuu tandi'i ña jātuvi Racha'nu
Ndioo:
15 Yu'u cha chìto ndi'i̱ naja kua kàa
ma tiñu jà'a ndo, ta chìtoi ña na tüvi
chìnuni va'a ndo ma tu'in, ta ni tüvi
kùuni ndo ndakoo ndo yi ndia. Va'a
ga ña na kachin ndo nda iti' ni ku'un
ndo, a iti' ña chìnuni va'a ndo ma
tu'in, a iti' ña na jaña ndo yi.
16 Va tava cha chìtoi ña na tüvi
chìto ndo nda iti' ña kùuni kachin
ndo ku'un ndo, cha'a' yakan kùu yi
ña yu'u chani nduchain ndo.
17 Ndyo'o kàti ndo ña nduva'a va'a
ìyo ndo, ti ya'a kuika ndo, ta tüvi
kumani nï'iin nakuyi nuu ndo, kàti
ndo. Va tüvi chà'a ndo kuenda ña
juuni maa ndo kùu ma ndian tüvi
sii kùuni, ta tüvi ndakutiñu, ta kini
ndo, nda'vi ndo, kuaá ndo, ta kaviti
ndo kuendai, ti töve chìnuni va'a
ndo ma tu'in.
18 Yakan va chùndayu'i ndo ña
nuu mai na sama ndo naja kàa ndo,
ta na jata ndo nui ma oro ña nduva'a
va'a nandoo yi jà'a ma ñu'ú, ikan na
ndicha va'a ña ndian kuika kùu ndo
chi'in anima ndo. Ta juuni ña nuu
mai na jata ndo ma ja'ma kuichin ña
kùsukun ndo, koto nde'e ma ñivi ña
kaviti nda'a' ndo, ta kukanuu ndo.
Ta na jata ndo ma coliriu kuenda ña
tì'i ndo tinuu ndo, ikan na kuu nde'e
ndo ma ña kùu ndicha ndia.
19 Vati yu'u chàta'ani̱ ka'in tu'un
ña kundayu'i nuu ndisaa ma ndian
kùuni nde'i, ta juuni ya'a jakuninai
na ndia. Yakan va vitin ta numi ìyo
yi ña jaña ndo ña tüvi va'a, ta na
chikoni'i ndiko ndo ma iti' Ndioo.
20 Ta yu'u ndai jakate'i ma yuve'e,
ta tu kuni na ma tati̱ ta nuna na
yuve'e nui, yu'u ni ki'vi̱ chi'in na ma
tichi ve'e na, ta ikan kùxini̱ chi'in na,
ta ndiakan chi'in yu'u ndia.
21 Ta tu kùndee ndo jàkanaa ndo
ma kui'na, tajan ni ku'va ndioi ña
na koo ndo chi'i̱n ma nuu chà'ndai
tiñu, takua jā'a ma Racha'nu Tatái
Ndioo chi'i̱n ña chā'a ra ña na ku-
nandi̱ chi'in ra ma nuu chà'nda ra
tiñu, cha'a' ña jākanai ma kui'na
ndia.
22 Yakan va tu ìyo so'o ndo, na
taso'o va'a ndo ma ña kà'an ma ra
kùu Tati Ií Ndioo nuu ndo ma tichi
ta'ii'iin veñu'u ndo.”

4

Nuu kàtitu'un yi naja kua ìyo yi ña jaka'nu yo ma Racha'nu Ndioo ma iti' andivi

1 Takan kūu ta ora yā'a ña kūu
te'en, tajan ndē'e ndioi ma iti' an-
divi, ta ikan ndē'i iin yuve'e ña nuna
yi ma ndakan. Ta ikan chīni̱ inga
cha'a' ma tati ña cha chīni̱ niku ña
kà'an yi takua kùu ma tati yutun
tivi. Ta ma tati ikan te'en nāka'an
yi chi'i̱n:
—Na ndaun chi'i̱n nde've, vati i'ya
ni jana'i nuu̱n ma ña ni kuu tiá iti'
nuu —kàti yi.

2 Tajan juuni ma ora ikani, kīndoi
nda'a' ma Tati Ií Ndioo, ta ikan ndē'i
ña kēta iin tayu ií nuu tà'nda tiñu
ma iti' andivi chi'in iin ra nandi tichi
yi.
3 Ta ma ra nandi ma ikan, kàa
ra takua kàa iin yuu tacha ña nàni
jaspe, ta takua tacha ma yuu ña nàni
cornalina. Ta ma yu'u nuu chà'nda
Ndioo tiñu, va endee kavanuu ma
koo la'ndi yi ña tacha ri takua tacha
ma yuu ña nàni esmeralda.
4 Ta juuni ndē'i iin oko kumi tayu
ña endee kavanuu yi ma tayu ií
nuu chà'nda Ndioo tiñu. Ta ikan
kùu ma nuu nandi oko kumi ta'an
ma ndracha'nu ña, ñu'u ndra ja'ma
kuichin, ta korona oro indii xini
ta'ii'iin ndra.
5 Ta ma tichi tayu ií ma nuu
chà'nda Ndioo tiñu, nduva'a xi'í, ta
ni'i, ta tacha jà'a yi. Ta iti' nuu ma
tayu ra, ikan tìin ucha ta'an ma ñu'ú
ndu'va, ta ndi ucha ta'an ma ñu'ú
ikan, va kùu ma ucha ta'an ma ndra
kùu Tati Ií Ndioo.
6 Ta juuni ma iti' nuu ma tayu ií
nuu chà'nda Ndioo tiñu, ikan kàndii
iin ña kàa takua kàa ma takuii
tañu'u, ña kàa yi takua iin inu ña
ndichin yi ninduvi chiyo.

Ta ma sava ndaa ma nuu ma tayu
ií nuu chà'nda Ndioo tiñu, ta ninii
kavanuu ma tayu ra, ikan ka'ìin
kumi ta'an ma ndian ndito ña jātuvi
Ndioo ña nduva'a kua'a' tinuu yi
ka'ìin ma iti' nuu yi, ta iti' chata yi.
7 Ta ma ña nunuu ña ndito, va kàa
yi takua kàa iin ii'ii. Ta ma ña uvi,
va kàa yi takua kàa iin jundiki, ta
ma ña uni, va kàa yi takua kàa nuu
ñivi, ta ma ña kumi va kàa yi takua
kàa iin tasu ña taka ndichin ri nuu
sukun.
8 Ta ma ndi kumi ña ndito ikan,
ta'ii'iin yi ìyo iñu ta'an ndichin yi, ta
nduva'a ka'ìin kua'a' ma tinuu yi iti'
chata yi, ta iti' tichi yi ndia. Ta nduvi
niñuu endee töve jàña yi kumi yi ña
kà'an yi te'en:

Ra ya'a ga ií, ra ya'a ga ií, ra ya'a ga
ií,
kùu ma Racha'nu Ndioo ra ìyo ga
ndatu kua tandi'i inga na,
ti rakan kùu ma ra kuxini ma vitin,
ta kùu ra ma ra takani ìyo niku,
ta kùu ra ma ra ni kichi iti' nuu ndia
kàti ma ndi kumi ña ndito ikan.
9 Ta ma ndi kumi ña ndito ikan, ta
nani ora jàka'nu yi, ta tìñu'u yi, ta
chà'a yi ta'vindioo nuu ma ra nandi
tayu ií nuu tà'nda tiñu, ra endee ìyo
ndito ndisaa tiempu,
10 juuni ma ora ikan ma ndi oko
kumi ma ndracha'nu ka'ìin ikan
endee chùnandi chiti ndra ma nuu
ma ra nandi nuu tayu ií, ta endee
tìñu'u ndra ma Racha'nu, ra endee
ìyo ndito ndisaa tiempu. Ta ora
kīcha'a kà'an ndra, ta endee tàva
ndra ma korona ma xini ndra kani
ndií ndra yi ma nuu ñu'u' ma nuu
ií nuu chà'nda Ndioo tiñu, ta te'en
kīcha'a ndra kà'an ndra:
11 Yo'o Racha'nu chito'o ndi, ya'a
ka'nu ra kùu̱n,
vati ndicha ña ìyo yi ña tiñu'u ndi
ñu̱n ti iin ra va'a kùu̱n,
ta ìyo ndatun, vati maun kùu̱n ña
jātuviun tandi'i ma ña ìyo
ñuñivi chi'in iti' andivi ndia,
ta cha'a' ña kua kùuni maun kùu yi
ña jā'un yi, ta ìyo yi,
kāti ma ndracha'nu nuu ma
Racha'nu Ndioo.

5

Nuu kà'an Xuva cha'a' ma ra kùu takua kùu iin mvechala chi'in iin tutu Ndioo ña ndasi kutu'

1 Tajan ma iti' nda'a' chiyo kua'a
ma ra chùnandi ma tayu ií nuu
chà'nda Ndioo tiñu, ikan ndē'i iin
tutu ña nātuvi yi ña ìyo letra yi
ninduvi chiyo, ta ndàsi yi chi'in ucha
ta'an seyu.
2 Ta juuni ndē'i iin tati ña jàkuu
tiñu nuu Ndioo ña te'en kānachaa
yi ña chìkatu'un yi:
—¿Ta yo kùu ma ra ìyo ndatu ta
kuu jà'a ra ña ndachi ma ndi ucha
ta'an ma seyu, ta nùna ra ma tutu
ña nātuvi ikan?
—kàti ma tati ikan.
3 Va nï'iin na nī kuu nuna na yi, ni
ma ndian ìyo iti' andivi, ni ma ndian
ìyo ninii ka'nu nuñu'u' ñuñivi, ta ni
ma ndian ìyo xuu ñu'u', ta ni küu

nuna na ma tutu ikan, vaji nī kuu
nde'e na yi ndia.
4 Tajan nduva'a chāku ndioi, ti
nï'iin ndian ìyo ndatu ta töve nī kuu
nuna ma tutu ikan, ta nī kuu jakua'a
na yi ta nī kuu koto na naja kà'an yi
ta nī kuu nde'e na yi ndia.
5 Tajan iin racha'nu ìyo ikan tañu
ma ndi oko kumi ta'an ndracha'nu,
te'en nāka'an ra chi'i̱n:
—Na kuäku gaun tiá, vati ìyo iin
ra chà'nda tiñu takua kùu iin ii'ii,
ra ka'nu ña kùu tata ma racha'nu
David, va rakan ndicha kuii kùu
ra ñivi ma Judá, ta cha kùndee ra
jakanaa ra. Yakan va ìyo ndatu
ra kuenda ña ndachi ra ndi ucha
ma seyu ña ndikun ma tutu ikan,
ta kuenda nuna ra yi —kàti ma
racha'nu ikan.
6 Tajan ma'ñu ma nuu ndaa ma
tayu ií nuu chà'nda Ndioo tiñu, ta
ma'ñu ma ndracha'nu, ta java ndaa
ma nuu ka'ìin ma ndi kumi ta'an
ndian ndito ikan, ikan ndē'i ña ndaa
ma'iin ma ra kàa takua kàa iin
mvechala, vaji juuni kàa ga ra takua
kàa ma ra ña chā'ni na kuenda sokó
na ra nuu Ndioo. Ta rakan ti ìyo
ucha ndiki ra, ta ucha tinuu ra, ña
kùu yi ma ucha ta'an ma Tati ií
Ndioo ña tāchi Ndioo ma ninii ka'nu
ma nuñu'u' ñuñivi.
7 Tajan ma ra kàa takua kàa
mvechala chāa ra ta kī'in ra ma tutu
nātuvi ña kandii nda'a' chiyo kua'a
ma nuu chùnandi ma ra chà'nda
tiñu.
8 Ta ma ora kī'in ndio ra yi, tajan
ndi kumi ma ndian ndito, ta ndi
oko kumi ma ndracha'nu chākuiin
chiti na nuu ma ra kàa takua kàa
mvechala. Ta ta'ii'iin ma ndracha'nu
nda'a ndra iin ma arpa ndra, ta
chi'in ma ko'o oro ndra ña, chìtu
ma kutu tichi yi. Ta ma ñu'ma ña
kēe ma kutu ikan kùu yi ndisaa ma
tu'un ña kà'an ndian ií, ndian kùu
ñivi Ndioo.
9 Tajan ndisaa ndian ka'ìin ikan
te'en kīcha'a na chìta na iin yaa
chaa nuu ra ña kùu ra takua kùu iin
mvechala ikan:
Yo'o ndicha kuii iin ra ìyo ndatu ta
kùu ki'un ma tutu chiña,
ta ndachiun ndisaa ma seyu ña
ndikun yi,
vati maun kùu̱n ma ra chā'ni na
cha'a' ndi̱,
ta jātaun ndi chi'in ma niiun,
ta takan kuu ndi ñivi kuenda ma
Racha'nu Ndioo.
Na tüva kuu vaji siin siin tata kùu
ndi, a siin tu'un kà'an ndi, a
siin ñuu ndi, a siin ñu'u' ñuu
nuu kāku ndi.
10 Vati maun kùu̱n ña jā'un ña
na kuu ndi ndian kùu Rey,
ta sutu, kuenda ma Racha'nu
Ndioo Tatá yo.
Ta ni ka'nda ndi tiñu nuu tandi'i ma
ñivi ìyo nuñu'u' ñuñivi ndia,
kàti na.
11 Ta ikan jan ndē'e ndioi ma nuu
chà'nda Ndioo tiñu, ta ikan chīni̱
kua'a' va'a tati ña jàkuu tiñu nuu
Ndioo ña endee kavanuu na ma nuu
chà'nda ra tiñu, ta ma nuu ka'ìin
ma ndi kumi ta'an ña ndito, ta nuu
ka'ìin ma ndracha'nu. Ta kuenda
kua'a' millon ma tati jàkuu tiñu nuu
Ndioo kūti'vi ndio yi.
12 Ta te'en kīcha'a ndio na
kànachaa ni'i na:
Ma ra kùu takua kùu ma mvechala
ña chā'ni na kuenda Ndioo;
rakan kùu ma ra iñu'u ña ni'i ra
ma ndatu ra, ta ña kuika ra,
ta chinituni ra, ta chi'in ma
ñandee ra.
Yakan va na tiñu'u yo ra,
ta na jaka'nu yo ra, ta na kata yo yaa
nuu ra,
ti ya'a ga ka'nu kùu ra.
13 Ta chīni̱ ña ndisaa kuii ma ña
jātuvi ma Racha'nu Ndioo, takua
kùu ma ña ìyo iti' andivi, ta ma
nuñu'u' ñuñivi, ta ma xuu ma ñu'u',
ta ma tichi tañu'u, ña te'en kà'an na:
Ma ra nandi nuu ndaa ma tayu ií
nuu tà'nda tiñu,
chi'in ma ra kùu ma mvechala ña
ìyo ma ikan,
ti ya'a ga ií kùu ma nuu chà'nda ra
tiñu,
ta kuenda rakan kùu ra ña ìyo yi ña
tiñu'u yo ra, ta jaka'nu yo ra
endeeni.
14 Ta ma ndi kumi ma ndian ndito,
endee kà'an na:
—¡Ta takan na kuu yi. Amén!

Ta ma ndi oko kumi ma ndracha'nu chūnandi chiti ndra nuu ra, ta kīcha'a ndra jàka'nu ndra ma ra ìyo ndisaa tiempu endeeni.

6

Nuu ndàchi ma Racha'nu Jesucristu ma ndi ucha ta'an ma seyu

1 Ta ikan jan ndē'e ndioi ña ndāta ndio ma ra kùu ma mvechala ikan, ma seyu nunuu ña ndikun ma tutu ikan. Tajan chīni ndioi ña nduva'a ni'i kà'an iin ma ndian ìyo tañu ma ndi kumi ndian ndito ikan, takua jà'a ma savi ma ora ya'a ni'i chìnu ra' ña te'en kà'an:

—¡Na'a! —kàti yi.

2 Ta ikan jan ndē'e tukui iin ma kuayu kuichin ña ma ra yoso ri nda'a ra iin nduva, ta nī'i ra iin korona, vati jàkanaa ra ña kànita'an ra, ta takan ìyo tu'va ra ña na jakanaa ra tiá iti' nuu ndia.

3 Ta ora ndāta ra ma seyu uvi, ta ikan chīni̱ ma ña ndito uvi ña te'en kà'an yi:

—¡Na'a! —kàti yi.

4 Ta ikan jan ndē'e tukui iin kuayu ña kùu ma color kua'á, ta ma ra yoso ri, nī'i ra ma ndatu. Ta ma ñivi ninii nuñu'u' ñuñivi tüva ni koo va'a na chi'in ta'an na jà'a ma ndatu ra, ta juuni ña na ja'a ra ña na ka'ni ma inga na juuni ma meru na ndia. Ta rakan kùu ra ña nī'i ra iin machiti ña nduva'a kuii ka'nu.

5 Ta ma ora ndāta tuku ma ra kùu mvechala ma seyu uni, tajan te'en chīni ma ña kà'an ma ña ndito uni:

—¡Na'a! —kàti yi.

Ta ikan jan ndē'e tukui iin kuayu ña kùu ma color tuun, ta ma ra yoso ri nda'a ra iin kaa ña tiku'va yo ndatiñu.

6 Takan kūu ta tañu ma ndi kumi ta'an ndian ndito ikan, chīni̱ iin tati ña kà'an te'en:

—Iin kilu ma trigu, ya'a ya'vi nda yi ti tia'vi yo cha'a yi chi'in ndisaa ma xu'un' jàkanaa yo iin kivi jà'a ma tama', ta uni kilu ma chiti cebada indukuni ya'vi ndaa yi ndia. Va taku ma cete chi'in ma vinu ta takan töve jàtiviun ra'. —Takan kàti yi.

7 Ta ma ora ndāta ndio ma ra kùu mvechala ma seyu kumi, ta ikan chīni̱ ma ña ndito kumi ña te'en kà'an yi:

—¡Na'a! —kàti yi.

8 Tajan ma ora chīkoni'i̱, ta ikan ndē'i iin kuayu color re'e, ta ma ra yoso ri nàni ra, ra chà'ni ñivi, ta iti' chata ra vàchi inga ma ra kuxini ma ñuu nuu ìyo ma ndian ndií. Ta ma nduvi ndrakan nī'i ndra ndatu kuenda ka'ni ndra iin kuartu ma ñivi ìyo nuñu'u' ñuñivi. Va kuu ka'ni ndra ita'vi na chi'in machiti, ta inga na ni ka'ni ndra chi'in tama' ta chi'in kue'e xaan, ta juuni ni kuvi tia na jà'a kiti xaan ndia.

9 Ta ora ndāta ma ra kùu mvechala ma seyu u'un, ta ikan ndē'i xuu chito naá kua'a' ta'an ma anima ndian chī'í. Ta ndiakan kùu na ndian chìnuni tu'un Ndioo, ta töve jàña na kàtitu'un na yi nuu inga ñivi niku. Ta cha'a' ña ndian chìnuni kùu na kùu yi ña chā'ni inga ñivi na.

10 Tajan ma anima ikan te'en kīcha'a na kà'an ni'i na:

—Yo'o Racha'nu Ndioo, ra ya'a ií ta ra jàchinu ma ña kà'an. ¿Nda ora ni chaa ma ora ni jakutuniun ma kuati ma ndian ìyo ma nuñu'u' ñuñivi? Na jande'un tundo'o nuu na cha'a' ña chā'ni na ndyu'u —kàti ma anima na ikan.

11 Tajan ma Racha'nu Ndioo cha'a' ndio ra ja'ma kuichin nuu na ña na kusukun na, ta te'en kà'an ra chi'in na:

—Na nindee ndo ta kuatu nuu ndo tiá tiempu, vati kumani ña kùti'vi tiaga ma yani ndo ña chìnuni na tu'un Cristu ta jatiñu na kuenda ra, ìyo yi ña kuvi na takua chī'í ndo niku ndia —kàti ra.

12 Ta ora ndāta ndio ma ra kùu mvechala ma seyu iñu, ta ikan ndē'i ña nduva'a kuii ni'i tāan. Ta ma nikandii ndōtuun yi, takua tuun ma ja'ma ña chàku'un yo ma ora chì'í ma ñivio. Ta ma yoo, ndākuu kua'á yi takua kàa ma nii.

13 Ta ma chele ña ka'ìin ma andivi, kāchita ndri ma nuñu'u' ñuñivi, takua chìtá ma chiti yuta' ma yutun

higu ma ora ya'a ma tati ña ya'a ni'i
chàkin.
14 Ta ma andivi nātuvi yi takua
jà'a yo ma chi'in tutu ma ora nàtuvi
yo yi. Ta ma ndisaa ma yuku chi'in
ma ndisaa ma ñu'u' kuati ña kandii
ma tichi tañu'u sāma yi ma nuu
kandii yi ndia.
15 Ta ma ndra kùu Rey ña chà'nda
tiñu ma nuñu'u' ñuñivi i'ya, chūndii
xe'e ndra tichi yavi ma kava yuu nuu
ìyo ma yuku, chi'in ma ndra kumi
tiñu ka'nu, ta chi'in ndian kuika, ta
chi'in ma ndra chà'nda tiñu nuu ma
jandaru, ta chi'in ma ndra ìyo ndatu,
ta ndisaa ma ndian kùu musu, ña
jàtiñu sani ta nda ma ndian tüvi kùu
musu ndia. Ndisaa ndiakan chūndii
xe'e na tichi yavi ma kava yuu.
16 Tajan te'en nāka'an na chi'in ma
kava yuu, ta chi'in ma yavi:
—Na koyo ndo chata ndi, ta na
tixe'e ndo ndyu'u nuu ma ra chà'nda
tiñu ña nandi nuu ma tayu ií nuu
tà'nda tiñu andivi, ta na tixe'e ndo
ndi nuu ma tundo'o ka'nu ña ni
jande'e ma ra kùu mvechala ikan
ndia.
17 Vati cha kēta ma kivi ya'a ka'nu
ña ni nde'e ndi ma tundo'o. Ta nï'iin
ñivi tüvi ni kundee na yi —kàti na.

7

Nuu jàna'a ma Racha'nu Ndioo chi'in seyu nda ndian kùu ma iin cientu uvi xiko kumi mii ta'an ma ndian kùu ñivi ra

1 Ta ora yā'a ña kūu takan, tajan
ndē'i kumi ta'an ma tati va'a ña
jàkuu tiñu nuu Ndioo ña ndaa na
ka'ìin na ma ndi kumi chiyo ma
ñuñivi ña chàsi na ña chàkin ma
tati, ti na tüvi chà'a na ña na kakin
yi ma nuñu'u' ñuñivi, ni ña na kakin
yi nuu tañu'u, ta ni nuu ma yutun
ndia.
2 Ta juuni ndē'i inga ma tati va'a
ña jàkuu tiñu nuu Ndioo ña vàchi
yi ma nuu kàna nikandii, ta nda'a yi
ma seyu ma Racha'nu Ndioo ndito.
Tajan ma tati jàkuu tiñu nuu Ndioo
ikan, ti te'en kīcha'a yi kànachaa
ni'i yi nuu ma ndi kumi ma tati
va'a Ndioo, ndian cha nī'i ma ndatu
kuenda ña jànde'e na tundo'o ma
nuñu'u' ñuñivi, chi'in ma tañu'u. Ta
te'en kà'an yi:
3 —Koto jände'e ji'na ndo tundo'o
ma ndian ìyo nuñu'u' ñuñivi, ni ma
tañu'u, ta ni ma yutun, nda kati kani
ji'na yo ma seyu ma te'e nuu ma
ndian kùu ndian jàtiñu kuenda ma
Racha'nu Ndioo chito'o yo —kàti ma
tati ikan.
4 Ta juuni chīnı̱ ña kà'an yi ña
iin cientu uvi xiko kumi mii ta'an
ndra ña kùu ndra ma tandi'i grupu
ndian ñuu Israel, ndrakan Ndioo
cha kāchin ra ndra kuenda ña cha
nī'i ndra ma seyu.
5 Ta ma ndra cha ìyo ma seyu, kùu
ma uchi uvi mii ma ndian kùu ñivi
ma ra nàni Judá. Ta uchi uvi mii ma
ndra kùu ñivi ma Rubén, ta uchi uvi
mii ma ndra kùu ñivi ma Gad ndia.
6 Ta inga uchi uvi mii ma ndra
kùu ñivi ma Aser, ta uchi uvi mii ma
ndra kùu ñivi ma Neftalí, ta uchi uvi
mii ma ndra kùu ñivi Manasés ndia.
7 Ta uchi uvi mii ma ndra kùu ñivi
ma Simeón, ta uchi uvi mii ma ndra
kùu ñivi ma Leví, ta uchi uvi mii ma
ndra kùu ñivi ma Isacar ndia.
8 Ta juuni uchi uvi mii ta'an ma
ndra kùu ñivi ma Zabulón, ta uchi
uvi mii ma ndra kùu ñivi ma Kusé,
ta uchi uvi mii ma ndra kùu ñivi ma
Benjamín.

Nuu nduva'a kua'a' ñivi ñu'u ja'ma kuichin

9 Ta ora yā'a ña kūu te'en, tajan
ikan ndē'i nduva'a kuii kua'a' ñivi
ña siin siin ñuu kīchi na, ta siin ñivi
kùu na, ta siin siin tu'un kà'an na,
ta siin siin ñuu na ndia. Ta ndiakan
kùu na ña ka'ìin na ma iti' nuu ma
nuu ndaa ma tayu ií nuu tà'nda tiñu,
ta iti' nuu ma ra kùu mvechala ña
nduva'a kuii kua'a' na ña nï'iin ñivi
na küu ja'a na ka'vi na na. Ta juuni
ñu'u na ja'ma kuichin, ta nda'a na
ma nda'a' tika'a.
10 Ta ndisaa ndiakan te'en kīcha'a
na kànachaa ni'i va'a na:
Na jaka'nu yo ma Racha'nu Ndioo yo
ma ra nandi ma nuu tayu ií,
ta na jaka'nu yo ma ra kùu ma
mvechala,
ti uvanuu ra kùu ra ña jàkakú ra yo.

11 Ta ndisaa ma tati va'a jàkuu tiñu
nuu Ndioo endee kavanuu yi ka'ìin
yi ma nuu nandi ma Racha'nu Ndioo
ma tayu ií, ta ma nuu ka'ìin ma ndi
oko kumi ndracha'nu, ta ma nuu
ka'ìin ma ndi kumi ma ndian ndito.
Tajan ma tati ikan chūnandi chiti
yi nda kati nāni ma te'e nuu yi ma
nuñu'u', ma nuu ndaa ma tayu ií ña
jaka'nu na Ndioo.
12 Ta ndiakan te'en kà'an na:
¡Amén! Yo'o Racha'nu Ndioo,
na jaka'nu ndi ñuu̱n, ti uvanuu yo'o
kùu ma ra ya'a tacha ta ìyo
kua'a' chinituni.
Na ku'va ndi ta'vi ndioo nuu̱n ta na
tiñu'u ndi ñuu̱n,
ti maaun kùu ma ra ya'a ìyo ndatu
ta ñandee.
Ta takan na kuu yi nda vitin ta nda
iti' nuu.
Takan kà'an tandi'i ma tati va'a ikan.
13 Ta ikan iin racha'nu indii tañu
ndracha'nu ka'ìin ikan, te'en kīcha'a
ra chìkatu'un ra nui:
—¿Nda ndian kùu ma ndian ñu'u
ma ja'ma kuichin i'ya, ta nda iti'
kīchi na? —kàti ra.
14 Ta yu'u te'en nāka'in:
—Na ka'an maun yi, ti maun kùu
ma ra chìto —kati̱.
Tajan te'en nāka'an ra nui:
—Ndiakan kùu ma ndian jākakú
ma Racha'nu Ndioo nuu ma tundo'o
ka'nu, ti nākata na ma ja'ma na, ta
jāndo kuichin na yi chi'in ma nii ma
ra kùu mvechala.
15 Ta cha'a' yakan kùu yi ña ka'ìin
na nuu ndaa ma tayu ií nuu
chà'nda Ndioo tiñu.
Ta ma tichi veñu'u ra i'ya jàkuu na
tiñu nuu ra, nduvi ta niñuu.
Ta ma ra nandi nuu ma tayu ií ikan,
rakan kùu ra ña jàkuenda ra na
cha'a' ña ìyo ra chi'in na.
16 Ta ndiakan na tüva ni nde'e na
tundo'o,
ti na tüva ni kusoko na,
ta tüva ni natii na takuii,
ta tüva ni ka'mi ma nikandii ma ñii
na ndia.
17 Vati ma ra kùu mvechala ña ndaa
yatini nuu ma tayu ií nuu
ta'nda tiñu
ni kumi ra na takua kumi iin ma
ra kùu pato ma mvechala jàna
ra.
Vati ma ra kùu mvechala ni kundaka
ra na nuu chì'i na takuii ña
ja'a ña na koo ndito na en-
deeni,
ta ikan ma Racha'nu Ndioo ni janatii
ndio ra ma takuii tinuu na.

8

Ma seyu ucha chi'in ma ña oro nuu chàkuiin ma kutu

1 Ta ora ndāta ma ra kùu
mvechala ma seyu ucha ma tutu
ikan, tajan endee kīndotaxin ma
andivi kuenda iin java ora.
2 Ta ikan jan ndē'e ndioi ucha
ta'an ma tati jàkuu tiñu nuu Ndioo
ña ka'ìin na iti' nuu ma Racha'nu
Ndioo. Ta ndiakan nī'i na ucha ta'an
ma yutun tivi ndia.
3 Ta ora yā'a ña kūu takan, tajan
ndē'i inga tuku tati jàkuu tiñu nuu
Ndioo ña nda'a yi iin ko'o oro nuu
chàkuiin ma kutu. Tajan chūndaa
yi nuu ndaa ma chito naá, ta ikan
nī'i yi kua'a' va'a ma kutu nuu yi
kuenda jakanuu yi yi chi'in ma tu'un
ña kà'an ndian kùu ñivi Ndioo chi'in
ra ña na sokó yi yi chi'in ma tu'un
ikan ma nuu naá oro, ña ndaa yi
yatini nuu Ndioo nandi tayu ií nuu
chà'nda ra tiñu.
4 Tajan ndāa ndio ma ñu'ma kutu
indukuni chi'in ma tu'un kà'an ñivi
Ndioo nuu nda'a tati jàkuu tiñu nuu
Ndioo ikan, ta ndāa ndio yi nuu
nandi ndio ra ndia.
5 Ta ikan jan tīin ndio ma tati ikan
ma ko'o nuu chàkuiin ma kutu, ta
jākutu ndio yi ma nditiu'un ma ñu'ú
ña tìin ma nuu chito naá ma tichi
yi, ta chātakuati ra yi ma nuñu'u'
ñuñivi. Tajan nduva'a chīnu ndio
ma savi, ta ni'i nda'yu ra', ta juuni
nduva'a kōyo tacha, ta tāan ma
nuñu'u' ñuñivi ndia jā'a yi.

Ma ucha yutun tivi

6 Tajan ma ndi ucha ta'an ma tati
jàkuu tiñu nuu Ndioo ña ìyo ma
ucha yutun tivi chi'in, kīcha'a na

jàndova'a na na kuenda ña ni tivi
na ma yutun tivi.
7 Ta ma tati nunuu kīcha'a yi tìvi
yi ma yutun tivi ña nda'a yi. Ta
ora ikan kīcha'a kūun ndio ma savi
yuu ma nuñu'u' ñuñivi. Ta jākanuu
yi chi'in ñu'ú chi'in nii ndia. Ta
ikan kāyu cha yatin sava ma nuñu'u'
ñuñivi, ta juuni kāyu cha yati sava
ma yutun, ta ndisaa ma ku'u kuii
chi'in ita kāyu yi ndia, jà'a ma savi
ikan.
8 Ta ma tati uvi ora kīcha'a yi tìvi
yi ma yutun tivi, ta kōyo ndio iin
nakuyi ña kàa takua kàa iin yuku
ka'nu ña ndu'vania ña tiin yi ma
tichi tañu'u. Tajan cha yatin sava
ma tañu'u kùu ra' ña ndākuu ra'
mamaa nii jà'a ma yuku ikan.
9 Ta juuni cha yatin sava ma
tandi'i nuu ma kiti ña ìyo ma tichi
tañu'u chī'í, ta cha yatin sava ma
varku ña ka'ìin ikan kūche'e run
ndia.
10 Ta ma tati uni ora kīcha'a ndio
yi tìvi yi ma yutun tivi, ta ma ora
ikan iin chele ka'nu ña kàyu ri takua
kàyu iin xini iin ñu'ú ka'nu ña tìin,
kīcha'a ri kòyo ri nuu cha yatin sava
ma yuta ña ìyo ndisaa ma ñuñivi, ta
juuni kōyo yi cha yati sava nuu ma
soko nuu kàna takuii ndia.
11 Ta ma chele ikan nàni ri, takua
nàni iin yukú uva, vati cha yatin
sava ma takuii ndākuu uva ra' jā'a
ri. Ta cha'a' ma takuii uva ikan kùu
yi ña nduva'a kuii kua'a' ñivi chī'í na
ora chī'i na ra'.
12 Tajan ma tati kumi ora kīcha'a
yi tìvi yi ma yutun tivi, ta ora ikan
cha yatin sava ma nikandii ndōnaa
jà'a yi, ta cha yatin sava ma yoo, ta
cha yatin sava ma chele ndia. Ta
takan kūu yi ña cha yatin sava ma
ndi uni yi ndōnaa, ta tüva nī jatuun
yi cha yatin sava ma ora ndichin, ta
ora naa ndia.
13 Ta ikan nānde'e ndioi iti' andivi,
ta ikan ndē'i ña java ma andivi ndàti
iin tasu ka'nu ña te'en kānachaa ni'i
ri:
—Nda'vi ta'an, nda'vi ta'an, nda'vi
ta'an ma ñivi ìyo nuñu'u' ñuñivi,
ti chani tivi ma inga uni ta'an tati
chi'in ma yutun tivi nda'a na.

9

1 Tajan ma tati u'un ora kīcha'a
yi tìvi yi ma yutun tivi, ta ora ikan
ndē'i ña iti' andivi kēe iin chele, ta
kōyo ri ma nuñu'u' ñuñivi. Ta rikan
nī'i ri ma ndatiku kuenda ña nùna
ri ma yavi nduva'a kuii kunu ta naa.
2 Tajan nūna ndio ri yu'u ma yavi
kunu ikan. Ta ikan ndē'i ña nduva'a
kua'a' ma ñu'ma kèe ndio ma tichi
yi, takua jà'a yi ma ora kèe kua'a'
ñu'ma tichi ma hornu ka'nu. Tajan
ma ñu'ma xaan ikan kùu yi ña chāsi
yi nuu ma nikandii, ta jākanuu yi
chi'in ma tati, ta ndōnaa jà'a yi.
3 Ta tañu ma ñu'ma ikan, kēkoyo
kua'a' ma tikaa na'nu ña ndàti ndri
ma nuñu'u' ñuñivi. Ta ndrikan ti
nī'i ndri ma ndatu ndri ña kùu taa
ndri ma ñivi takua tàa ma tisu'ma
ña ìyo ma nuñu'u' ñuñivi.
4 Ta ma tikaa ikan, ti tāchi ma
Ndioo ndri ña na tüvi ìyo yi ña jativi
ndri ma ku'u kuii, ni ma ita, ta nï'iin
ma yutun ña ìyo ma nuñu'u' ñuñivi,
vati vàchi ndri kuenda ña jànde'e
ndri tundo'o ma ñivi ña tüvi ìyo
ma seyu ma Racha'nu Ndioo ma te'e
nuu.
5 Va na tüvi nī cha'a ma Ndioo
ña na ka'ni ndri ma ñivi, vati chā'a
ra ña na jande'e ndri tundo'o na
kuenda u'un yoo. Ta ndrikan ti
indukuni chatu tàa ndri takua tàa
ma tisu'ma.
6 Ta ma kivi ikan, ti kuuni ma
ñivi kuvi na, va na küu yi. Ta vaji
nduva'a ni nanduku na naja kua
kuvi na, va na küu yi ti cha jāchika
ma ña kuvi na nuu na.
7 Ta ma tikaa ikan, ti kàa ndri
takua kàa ma kuayu ma ora cha
ìyo tu'va ndri kuenda ña kànita'an
ndri tichi ma kuati. Ta ma xini
ndri jundii iin ña kàa takua kàa ma
korona oro, ta ma nuu ndri, va kàa
yi takua kàa ma nuu ñivi.
8 Ta ma ixi xini ndri nduva'a nani
yi takua nani ixi xini ma ñivi ña'a,
ta ma nu'u ndri, kàa yi takua kàa ma
nu'u ma ii'ii.

9 Ta ma pechu ndri ndasi yi chi'in
mamaa kaa ña kùu aceru, ta ma
ndichin ndri ni'i va'a jàkayu yi takua
ya'a ni'i jàkayu ja'a ma carreta ma
ora kèñu'u ma kuayu ndrun ña
kuà'an ndrun nuu ni kuu kuati.
10 Ta ma su'ma ndri ìyo iñu xuu
ndri takua kàa su'ma ma tisu'ma.
Ta ìyo ndatu ndri ña kùu jande'e
yi tundo'o ma ñivi kuenda u'un yoo
ndia.
11 Ta ma chito'o ndri kùu ma tati
xaan ña chà'nda tiñu nuu ma yavi
nduva'a kuii kunu ta naa. Ta ma sivi
tati ikan chi'in ma tu'un hebreu va
nàni yi Abadón, ta chi'in ma tu'un
griegu nàni yi Apolión, ña kùuni
yi ka'an yi: ra jàndi'i nuu ndisaa
nakuyi.
12 Cha yā'a ma tundo'o nunuu, va
kumani ma inga uvi ga yi.
13 Takan kūu ta ma tati iñu ña
jàkuu tiñu nuu Ndioo ora kīcha'a yi
tìvi yi ma yutun tivi. Ta ora ikan
chīni̱ iin tati ña kà'an yi tañu ma
ndi kumi ndiki ña ìyo ma tutun chito
naá oro ña ndaa ma iti' nuu nde'e
ma Ndioo.
14 Ta ma tati ikan te'en kà'an yi
nuu ma tati iñu ña jàkuu tiñu nuu
Ndioo ña ìyo ma yutun tivi chi'in:
—Na ndachiun ma ndi kumi ma
tati ña ndikun yu'u ma yuta ka'nu
ña nàni Éufrates —kàti yi.
15 Ta takan kūu ña kīndoo nuna
ma ndi kumi ma tati ikan, kuenda
ña na ka'ni yi cha yatin sava ma ñivi
ìyo nuñu'u' ñuñivi. Vati cha ìyo va'a
yi ti cha chāa ma tiempu vitin ña
ka'ni yi ma ñivi ìyo nuñu'u' ñuñivi.
16 Ta ikan chīni̱ ña kà'an na ña
ìyo uvi cientu millon ma jandaru ña
yoso kuayu, kùu ndra ña ìyo ndra
kuenda tìndee ndra ma ndi kumi
tati ikan.
17 Ta takan kūu ña ndē'i ma kuayu
kua'á ikan tichi ñuma'nai ña ma
pechu ma ndra jandaru ña yoso
ndri, ndasi yi chi'in ma kaa color
kua'á, ña kùu yi takua kùu ma ñu'ú,
ta color azú ta kuaan. Ta ma xini ma
kuayu, va kùu yi takua kùu xini ma
ii'ii, ta ma tichi yu'u ndri va kèe ma
ñu'ú, chi'in ñu'ma, ta azufre.
18 Ta takan kūu ña cha yatin java
ma ñivi kùu na ña chī'í na jā'a ma
uni kue'e ña kùu yi ñu'ú, ta ñu'ma,
ta azufre.
19 Vati ma ndatu ña ìyo chi'in ma
kuayu ikan, ìyo yi ma tichi yu'u
ndri, chi'in ma su'ma ndri, ti ma
su'ma ndri kàa yi takua kàa xini ma
koo tati, ta chi'in yakan jànde'e ndri
tundo'o ma ñivi.
20 Va ma ndian kīndoo ña kākú
jà'a ma uni kue'e ikan niku, ta vaji
töve nī chi'í na ta tüvi nī jaña na ña
ja'a na ma ña tüvi va'a vaji takan
tā'an na, ti juuni jàka'nu ga na ma
tati xaan, chi'in ma yutun ií oro, ta
ña kūva'a chi'in kaa plata, bronce,
yuu, ta chi'in yutun. Ta ndisaa yutun
ií ikan, ndicha kuii ña töve kùu
nande'e yi, ni ña kàka yi, ta taso'o
yi ndia.
21 Ta juuni töve nī jaña na ña
chà'ni na ñivi, chi'in ña jàtakue'e
na, ta ña kì'vi ma ndra'ii chi'in ñivi
ña'a yüvi ñasi'i ndra, ta ñivi ña'a
chi'in yüvi ii vi, ta ni ña su'u na ndia.

10

Ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, ta ma tutu vali ña natuvi

1 Takan kūu tajan ndē'i iin tati ña
jàkuu tiñu nuu Ndioo ña ìyo ndatu
ña isukun yi ma vikonu'u, vàchi nuu
yi iti' andivi, chi'in iin koo la'ndi
ma xini yi. Ta ma nuu yi tàcha
yi takua tàcha ma nikandii, ta ma
nduvi cha'a yi kùu yi takua kùu uvi
ñu'ú ña ndaa sukun va'a.
2 Ta nda'a yi iin tutu vali ña cha
nūna, tajan kūtaa yi ma cha'a' chiyo
kua'a yi ma nuu tañu'u, ta ma cha'a'
satin yi kūtaa yi yi ma nuñu'u'.
3 Tajan ni'i va'a nanda'yu yi, takua
jà'a iin ii'ii ma ora kùxaan ri. Ta
ora nānda'yu yi, tajan chīni̱ ña ucha
ta'an tati ña ni'i va'a nda'yu yi ña
kùu takua kùu ña chinu savi.
4 Ta ma ora chīni̱ ña ka'ndi ucha
ta'an ma tati ikan, tajan ni taa ndioi
ma ña kà'an yi niku, va tava chīni̱
inga tati ma iti' andivi ña ji'na te'en
kā'an yi chi'i̱n:

—Na kumi xe'un ma ña kātitu'un
ma ndi ucha ta'an ma ña kà'ndi
ikan, ta koto täun yi —kàti yi.
5 Tajan ma tati va'a ña jàkuu tiñu
nuu Ndioo ña ìyo iin chiyo cha'a
ma nuu tañu'u, ta inga chiyo yi ma
nuñu'u', kāni'i yi nda'a' kua'a yi ma
iti' andivi,
6 ta te'en kīcha'a yi kà'an yi chi'i̱n:
—Ndōni'i chiyo kua'a nda'i ta
kà'in ña ndicha kùu ma ña ni
ka'in cha'a' ma sivi ra ìyo ndito
ndisaa tiempu, ra jātuvi ma andivi
ta ndisaa ma ña ìyo yi, ra juuni
jātuvi ra ma nuñu'u' ta ndisaa ña
ìyo yi, ra jātuvi ma tañu'u ta ma ña
ìyo ra', va chi'in sivi ra kà'in ti na
tüva ìyo yi ña kuatu yo tiá ga.
7 Vati ma tati ucha va chani chaa
ma tiempu ña ni tivi yi ma yu-
tun tivi ña nda'a yi. Ta ora ikan
ma Racha'nu Ndioo ni jachinu ra
ma tu'un xe'e ña kùmi ra takua
kātitu'un ma ndra kà'an chi'in tu'un
yu'u ra niku.
8 Tajan ma iti' andivi chīni̱ ndikoi
ma tati ña te'en nāka'an yi chi'i̱n:
—Kuà'an, ta ki'un ma tutu nuna
ña jundii nuu nda'a ma tati ña jàkuu
tiñu nui ña ndaa yi iin chiyo cha'a
ma nuu tañu'u, ta inga chiyo cha'a
yi ma nuñu'u' —kàti yi chi'i̱n.
9 Tajan kuà'an ndioi nuu ndaa ma
tati ndaa ikan, ta kà'an ndioi chi'in
yi ña na ku'va yi ma tutu nui. Ta
te'en nāka'an yi chi'i̱n:
—¡Tiin yi, ta kachiun yi!, va ma
yu'u̱n ni ndakuu vixi yi, takua vixi
ma nduxi ñuñu, vati ma tichiun ni
ndakuu uva yi jà'a yi —kàti yi chi'i̱n.
10 Tajan kī'in ndioi ma tutu vali
ña jundii nuu nda'a' ma tati ikan, ta
chāchi ndioi yi. Ta ma yu'i ndōvixi
ndio yi, takua vixi ma nduxi ñuñu,
va ma tichi̱, ndō uva ndio yi jā'a yi.
11 Tajan te'en nāka'an ndio ma tati
chi'i̱n:
—Ìyo yi ña katitu'un ndikoun ma
tu'un yu'u Ndioo cha'a' ma ña kuu
nuu ñivi nda ñuu nikuuni, ta inga
tuku ñu'u' vaji siin siin tu'un kà'an
na, ta juuni cha'a' ndian kùu rey
ndia —kàti yi.

11

Nuu kèta uvi ta'an ndra kùu testigu

1 Tajan chā'a na iin yutun kuiin
nui ña kàa takua kàa ma yutun
tiku'va yo, ta te'en nāka'an na chi'i̱n:
—Na ndetaun ta ku'u̱n ma nuu
ndaa ma veñu'u Ndioo, ta chi'in
yutun ña nda'un na tiku'vaun yi, ta
tiku'vaun ma chito naá chi'in run
ndia, ta ka'viun naja ta'an ma ñivi
kùu na ña jàka'nu na ma Racha'nu
ma tichi ma veñu'u.
2 Va na tïku'vaun ma nuke'e nuu
ndaa ma veñu'u, ti cha kīndoo yi
kuenda ma ndian yüvi judíu. Ta
ndiakan kùu na ña ni ka'nda na tiñu
takua kùuni maa na nuu ma ñivi
ìyo ñuu ií ña nàni Jerusalén ikan,
kuenda uvi xiko uvi yoo takan ni ja'a
na.
3 Ta ni tachi̱ ma uvi ta'an ma
ndra kà'an chi'in tu'un yu'i, ndra
ñu'u ja'ma tuun. Ta ndrakan ni
kukatitu'un ndra ma tu'in ma nuu
na kuenda iin mii uvi cientu uni xiko
kivi.
4 Ta ma ninduvi ma ndra kùu
testigu ikan kùu ndra takua kùu
ninduvi ta'an ma yutun olivu, ta
takua kùu ma ninduvi ta'an ma
ñu'ú kandil, ña ka'ìin ndra nuu ma
Racha'nu Ndioo, ra chà'nda tiñu
nuu tandi'i ñuu ñuñivi.
5 Ta tu ìyo nda yo kùuni jati'ini
chi'in ndra, ta ndrakan chà'ni ndra
na chi'in ma ñu'ú ña kèe ma yu'u
ndra. Ta takan jà'a ndra ña chà'ni
ndi'i ndra ma ndian kùuni jati'ini
chi'in ndra, ta takan ìyo yi ña kuvi
ndisaa ndian jà'a takan.
6 Ta juuni ìyo ndatu ndra kuenda
ña kasi ndra ma andivi, ikan na
töve kùun ma savi kua'a' kivi ma ora
kàtitu'un ndra ma tu'un yu'u Ndioo
nuu ma ñivi. Ta juuni ìyo ndatu
ndra ña kùu jandakuu ndra ma nii
ma takuii, ta kuenda ña tàchi ndra
kua'a' ma kue'e nuu ma ñivi, naja
kua kùuni maa ndra ja'a ndra ndia.
7 Ta ma ora ña cha chīnu kātitu'un
ndio ndra ma tu'un Ndioo nuu ma
ñivi, tajan kēe ndio iin ña kàa
takua kàa iin kiti xaan tichi ma yavi
nduva'a kuii kunu, ta yakan kùu yi

ña ni kanita'an yi chi'in ndra, ta ni jakanaa yi ndra, ta ka'ni yi ndra.

8 Tajan ma ñunda'yu ndra ni kanindoyo na yi ma nuu ya'vi ma veto'o, ma ñuu nuu chā'ni na ma Racha'nu yo Jesuu niku. Ta juuni kà'an na ña ma ñuu ikan nàni yi Sodoma ta Egiptu. Takan nàni yi cha'a' ma ña kini ña jà'a ma ñivi ikan.

9 Ta uni kivi java kùu yi ña ni nde'e na ma ñunda'yu ña kàndoyo ikan. Ta tañu ma ñivi ikan ìyo ndian tuku tata kùu na, a siin tu'un kà'an na, a siin ñuu nuu kāku na. Ta ma ñivi tüvi ni kù'va na ña na kuchi ma ñivi ma ñunda'yu ikan.

10 Tajan ma ndian ìyo nuñu'u' ñuñivi ni kusii na nde'e na ma ñunda'yu ndra, ti ya'a chàta'ani na ña cha chī'í ndra. Ta ni ku'va na ta'vi nuu ta'ii'iin ma ta'an na cha'a' ña ya'a chìsii na, vati ninduvi ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ña chī'í ikan, tüva ni jande'e ga ndra tundo'o na.

11 Va ma ora cha yā'a ma uni kivi java, tajan Racha'nu Ndioo jānataku ndiko ra ma ndrakan inga cha'a', ta ndēta ndiko ndra. Ta ora ndē'e ma ñivi ma ña jānataku ndiko ra ndra, ta nduva'a kuii yū'vi na.

12 Ta ikan jan ninduvi ma ndra kùu testigu ikan chīni ndra iin tati ña ni'i va'a nāka'an yi ma iti' andivi chi'in tu'un i'ya:

—¡Na ndaa ndo ma iti' siki nde've! —kàti yi.

Tajan ndāa ndio ndra chi'in vikonu'u ma iti' andivi. Ta ora ndāa ndra, ma ndian xaani nde'e ndra nde'e na naja kūu yi chi'in ndra ndia.

13 Tajan juuni ma ora ikani, nduva'a kuii ni'i tāan, ña uchi porcientu ma ve'e ìyo ma ñuu ikan kēkoyo. Ta ucha mii ta'an na kùu na ña chī'í na jà'a ma ña tāan. Tajan ma ndian kīndoo ndito, nduva'a yū'vi na, ta kīcha'a ndio na jàka'nu na ma Ndioo ra ìyo andivi.

14 Cha yā'a ma tundo'o uvi, va vitin cha vàchi kuyatin ndio ma tundo'o uni.

Ma yutun tivi ucha ña tìvi ma tati jàkuu tiñu nuu Ndioo

15 Takan kūu ta tīvi ndio ma tati ucha ña jàkuu tiñu nuu Ndioo ma yutun tivi nda'a yi. Tajan iti' andivi chīni̱ kua'a' tati ña nduva'a ni'i kànachaa yi, ña te'en kà'an yi:

Ma nda nikuuni nuñu'u' ñuñivi nuu chà'nda ma ñivi tiñu,
cha kì'vi yi nda'a ma Racha'nu Ndioo yo
ta kuenda ma ra se'e ra Cristu ndia.
Vati rakan kùu ra ña ni ka'nda ra tiñu cha'a' yi endeeni.

16 Tajan ma ndi oko kumi ma ndracha'nu ña nandi ma nuu ta'ii'iin tayu ikan nuu ndaa ma tayu ií nuu chà'nda Ndioo tiñu, chūnandi chiti ndra ña ndava nani te'e nuu ndra nuu ñu'u'. Ta kīcha'a ndra jàka'nu ndra Ndioo,

17 chi'in ma tu'un i'ya:

Chà'a ndi ta'vindioo nuu̱n yo'o Racha'nu ra ya'a ìyo ndatu,
ti yo'o kùu ma ra kuxini ma vitin,
ta kùu̱n ma ra takani kūu niku,
ta kùu̱n ma ra ni kichi iti' nuu ndia.
Vati maun kùu̱n ña nduva'a ìyo ndatun,
ña cha kīcha'un chà'ndaun tiñu nda nuu nikuuni.

18 Ta ndisaa ma ñivi ña töve chìnuni tu'u̱n, nduva'a cha kuxaan na chi'un,
va yo'o cha kèta ma kivi ña ni kuxaun chi'in na ta ni jande'un tundo'o nuu na,
ta ma ndian ndií ni jakutuniun ma kuati na,
ta ma ndian ña jàkuu tiñu̱n, ta ndian kà'an chi'in tu'un yu'u̱n, ni ku'va ndioun ma ya'vi va'a nuu na.
Ta juuni takan ni ja'un chi'in ma ndian ií ña kāchiun kuendaun,
vaji kùu na ndian kuika a ndian nda'vi ña jàka'nu na ma siviun.
Va ma ndian chà'ni ma inga ñivi ña ìyo ma nuñu'u' ñuñivi juuni ni ka'niun na ndia.

—Takan kàti ma tati ikan.

19 Tajan ma ora ikani, cha nūna ma veñu'u Ndioo iti' andivi ta ndichin ma chito naá nàni Arca ña

chā'a ma tu'un ña Ndioo kāti ra chi'in ma ñivi, va ndichin yi tichi ma veñu'u iti' andivi. Ta ora ikan nduva'a kuii tacha ta chīni yo ma ña ka'an ma tacha ta nduva'a kuii kuun savi yuu, ta nduva'a kuii ni'i tāan ndia.

12

Iin ña'a chi'in iin kiti xaan ña tìvi ñu'ú

1 Takan kūu tajan ma iti' andivi chīyo iin seña ña nduva'a ka'nu. Ta ikan kēta iin ña'a ña isukuan ma nikandii. Ta ma yoo va kīndoo ri iti' xuu ma nuu chañuan. Ta ma xinian jundii iin korona ña kùva'a yi chi'in uchi uvi chele.

2 Ta ma ña'a i'ya ti ñù'u se'an, ta nduva'a nda'yuan ña chà'nda yi tichian vati chani kàku ma se'an.

3 Takan kūu ta ikan jan kēta inga tuku seña ma iti' andivi ña kùu ri takua kùu iin kiti. Ta rikan ti iin kiti ya'a ka'nu, ta xaan ña tìvi ñu'ú kùu ri. Ta rikan ti iin kiti color kua'á kùu ri ña ìyo uchi ndiki ri, ta ucha xini ri nuu jundii ucha ta'an ma korona.

4 Tajan chi'in ma su'ma ri jākoyo ri cha yatin sava ma chele ka'ìin andivi ma nuñu'u' ñuñivi. Ta ikan jan chūndaa ndio ri nuu ndaa ma ña ñu'u se'e ña kùuni ri kachi ri ma se'an naja ora ni kàku yi.

5 Tajan kāku ndio ma iin se'an ra'ii, ta chi'in vatun kuiin ña kuva'a chi'in kaa ni ka'nda ra tiñu ninii ka'nu ma nuñu'u' ñuñivi i'ya. Va ma se'an chātu'un na ra, ta chaa ra nuu ndaa ma tayu ií Ndioo, nuu chà'nda ra tiñu.

6 Tajan ma ña'a ikan chīnuan kuà'an ña iin tichi ku'u nuu ití, iin nuu cha kāchin Ndioo kuenda ña, ña ni ku'va ra ña kachian ta jakuenda ra ña kuenda iin mii uvi cientu uni xiko kivi.

7 Ta ora yā'a ña kūu takan, tajan nduva'a kuii ka'nu kuati chīyo ma iti' andivi. Vati iin tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo ña nàni Mike, chi'in tia kua'a' ma tati ña kùu meru ra kīcha'a na kànita'an na chi'in ma kiti xaan ña tìvi ñu'ú, ta chi'in tia ma meru ri ña kùu tati jàkuu tiñu nuu ri ndia.

8 Va tava ma kiti xaan ka'nu ña tìvi ñu'ú chi'in ma meru ri nī kuu jakanaa ndri, yakan va nī kuu koo ga ndri ma andivi.

9 Ta takan kūu ña Ndioo jākanaa ra ma kiti ka'nu xaan ña tìvi ñu'ú, chi'in ndisaa ma tati xaan ña kùu meru ri. Ta rikan kùu ri ma koo tati ña kēta ri taji'na, ta ma rikan nàni ri: kui'na a Satanaa ña jànda'viña'án' ma ñivi ninii ka'nu nuñu'u' ñuñivi. Yakan va ma kui'na, ta chi'in ma meruán' tati xaan, kāchitán' ma nuñu'u' ñuñivi jà'a ma tati va'a jàkuu tiñu nuu Ndioo.

10 Takan kūu tajan te'en chīni̱ iin tati ña nduva'a kuii ni'i kānachaa ma iti' andivi ña te'en kà'an yi:

Vitin va cha kīchaa ma kivi ña ni jakakú Racha'nu Ndioo yo ma ñivi ra,
ta juuni vitin jàna'a ra ma ndatu ra nuu yo chi'in ma nuu chà'nda ra tiñu.
Ta vitin iin nuuni chà'nda ra tiñu chi'in ma ndatu Cristu ra kùu Se'e ra.
Vati vitin ma kui'na tüva ndaa yi ma nuu ndaa ma Racha'nu Ndioo.
Ta nduvi ta niñuu tüva tisoán' kuati nuu ra chata ma ndian yani yo ndian chìnuni tu'un ra.
Ti Ndioo cha jākanaa ra yi,
ta jā'a ra ña na kachita yi.

11 Yakan va maa ndian chìnuni tu'un Cristu cha jākanaa na ma kui'na,
cha'a' ma nií ma ra kùu mvechala,
ta cha'a' ma tu'un ra ña kātitu'un na nuu ma ñivi.
Va ndicha ña chìnuni na ma tu'un ra.
Tüvi kanuu na kàtitu'un na yi ndava kùu kuvi na cha'a' yi.

12 Yakan va tandi'i ndyo'o ndian ìyo iti' andivi,
na sii kuuni ndo.
Va nda'vi ta'an kùu ndyo'o ma ndian ìyo nuñu'u' ñuñivi, ta ma tichi tañu'u,
vati tava ma kui'na, cha kāchita ndioán' ta chāa ndioán' ma nuñu'u' nuu ìyo ndo.
Ta juuni cha chìto ndioán' ña chani keta ma tiempu ña tüva ni ka'nda ndioán' tiñu.

Yakan va nduva'a kuii xaani ndioán'
ndè'án' ndo.
—Takan kà'an ma tati ña chīni̱ iti'
andivi.
13 Ta ma kui'na kùán' ma kiti
xaan ña tìvi ñu'ú, ta ora chā'a
ndioán' kuenda ña Ndioo jākanaa ra
ñán' ña jākoyo ra ñán' ma nuñu'u'
ñuñivi i'ya, tajan kīcha'a ndioán'
nàndukuán' ma iin ña'a ña kāku
se'e, iin ra'ii vali.
14 Takan kūu tajan ma ña'a ikan,
nī'an uvi ta'an ma ndichin ña
kàa takua kàa ndichin iin tasu ña
nduva'a kuii ka'nu kuenda ña na
kuu ndati ña, ta kākú ña nuu ma
kui'na ma tichi ku'u ití, nuu ni koan
uni kuiya sava. Ta nì'an ña kachian
jà'a ma Ndioo ikan ndia.
15 Ta ikan jan ma kiti xaan ikan,
tīvi ri ma takuii yu'u ri ma nuu
kuà'an ña kuenda ña na ndakuu ra'
iin yuta ka'nu, ta takan jàtani ri ña.
16 Va ma ñu'u' tīndee yi ma ña'a
ikan, vati ndāta yi, ta chī'i ndi'i yi
ma takuii yuta ña tīvi ma kiti xaan
ikan chi'in yu'u ri.
17 Tajan ma kiti xaan ikan,
nduva'a kuxaan ri ña nī kuu ka'ni
ri ña. Yakan va kēe ndio ri
kuàkanita'an ri chi'in ndisaa ma
ndian kùu ñivian, ndian jàchi'in ma
tu'un Racha'nu Ndioo, ta endeeni
kà'an na ña ñivi chìnuni tu'un Jesuu
kùu na ndia.
18 Ta ma kiti xaan ikan cha kīndoo
ri ma yu'u tañu'u.

13

Ninduvi ma kiti xaan

1 Takan kūu tajan yu'u chūndai
ma nuu ndoyo yuti ña'ma ma yu'u
tañu'u. Ta ikan ndē'i ña kēe inga
tuku ma kiti xaan ña ya'a ka'nu ma
tichi tañu'u ña ìyo ucha xini ri ta
uchi ndiki ri. Ta ta'ii'iin ma xini
ndiki ri ìyo iin ma korona. Ta ma
xini ri ìyo ma letra ña kà'an ti'ini
chata Ndioo.
2 Va ma kiti xaan ña ndē'i ikan,
kàa ri tava kàa iin ndika'a, ta ma
cha'a ri va kàa yi tava kàa cha'a
ma oso, ta yu'u ri va kàa yi tava
kàa yu'u ii'ii. Tajan ma kui'na kùán'
ma kiti xaan ña tìvi ñu'ú ña chā'án'
ndatuán' nuu ma inga kiti ikan,
ikan na ka'nda ri tiñu indukuni kua
maán' nuu ninii ka'nu ma nuñu'u'
ñuñivi.
3 Ta juuni ndē'i ña iin ma xini ri
kàa yi tava kàa iin nuu tà'nda ña
ni kuvi ri jà'a yi ti ya'a ka'vi takue'e
ri. Va ma nuu takue'e ikan ndā'a yi
niku. Ta ndava kuà'an anima ma
ñivi ora ndē'e na ma ña jā'a ri, tajan
ndisaa ma ñivi ìyo ñuñivi tāndikun
na chata ri.
4 Ta kīcha'a ndio na jaka'nu na ma
kiti xaan ña tìvi ñu'ú ikan, cha'a' ña
chā'án' ndatuán' nuu ma inga kiti
ikan. Ta te'en kà'an na ña jaka'nu
na ri:
—Nï'iin yo na küu ja'a chi'in ma
kiti xaan i'ya, ta nï'iin yo na küu
kanita'an chi'in ri ti ìyo kua'a' ndatu
ri —kàti na.
5 Ta juuni, nī'i ri tiñu ña kuu ka'an
ti'ini ri chata Ndioo, ta kà'an tayi ri
takua kùuni maa ri. Ta juuni nī'i
ri tiñu ña ka'nda ri kuenda uvi xiko
uvi yoo ndia.
6 Ta takan kūu yi ña kā'an ti'ini ri
chata Ndioo, ta chata ma sivi ra, ta
chata ma nuu ìyo ra, chi'in tandi'i
ma ndian ìyo andivi ndia.
7 Ta juuni nī'i ma kiti ikan tiñu
ña kànita'an ri chi'in ma ñivi Ndioo,
nda kati jàkanaa ri na. Ta juuni nī'i
ri tiñu ña na kùu ka'nda ri tiñu nuu
tandi'i ma ñivi ìyo ñuñivi, vaji tuku
tata kùu na, a tuku ñuu na, a tuku
tu'un kà'an na, a tuku ñu'u' kīchi na.
8 Ta tandi'i ma ñivi ndian töve
chìnuni kùu ma ndian jàka'nu na
ma inga kiti ikan. Vati ma sivi
ndisaa ndiakan tüvi ìyo yi nuu ma
tutu ña tāa Ndioo antea ña jātuvi
ra ma ñuñu'u' ñuñivi. Ta ma tutu
ikan kà'an yi ma sivi nda yo ni koo
endeeni chi'in ra. Ta ma ra kùu
kùña'a ma tutu ikan kùu ma ra kùu
mvechala chī'í niku.
9 Ta tu ìyo nda ndyo'o ìyo so'o, na
taso'o va'a ndo ma ña ni ka'in chi'in
ndo i'ya:
10 Tu ìyo iin ñivi ña tì'i na ndo tichi
vekaa, takan ni ku'un ndo vekaa
tuva takan. Ta tu ìyo ndian chà'ni
na ndo chi'in machiti, ta takan ni
kuvi ndo tuva takan. Ta cha'a' yakan

kùu yi ña taku ndyo'o ña kùu ndo
ñivi Ndioo, ìyo yi ña jandeeni ndo, ta
chìnuni va'a ndo ma tu'un ra ndia.
11 Takan kūu tajan ndē'e tukui ña
tichi ñu'u' ití kēta inga tuku ma
kiti xaan. Ta rikan ti uvi ta'an ma
ndiki ri ña kàa yi tava kàa ndiki ma
mvechala, ta kà'an ri tava kà'an ma
kiti xaan ña tìvi ñu'ú.
12 Ta juuni induku ìyo ndatu ri
takua ìyo ndatu ma kiti xaan ña kēta
nunuu. Ta rikan ndaa ri yatini iti'
nuu ma inga ri. Vati juuni jā'a ri
ña na jaka'nu ma ñivi ìyo nuñu'u'
ñuñivi ma kiti nunuu ña cha ndā'a
ri ña takue'e ka'vi ri.
13 Ta juuni jà'a ri kua'a' nuu ndatu
ka'nu, vati jà'a ri ña na kèe ma ñu'ú
iti' andivi, ta kòyo yi ma nuñu'u',
kuenda ña na nde'e ma ñivi ìyo
ñuñivi.
14 Ta ma kiti xaan ña kēe nunuu
chā'a ri tandi'i ma ndatu ña jà'a ma
kiti uvi ikan. Ta chi'in ma ndatu ña
nī'i ma kiti uvi ña na jà'a ri, ya'a
nduva'a jànda'viña'a ri ma ñivi ìyo
nuñu'u' ñuñivi chi'in ma seña jà'a
ri. Ta juuni tāchi ndio ri nuu ma
ñivi ña na ja'a na iin na'na kuenda
jàka'nu na ma kiti ña kēta nunuu ña
nduva'a tākue'e ka'vi chi'in machiti
niku, ta nātaku ndiko ri.
15 Takan kūu ta ma kiti uvi kùu ri
ña nī'i ri ndatu ri kuenda ña na ja'a
ri ña na kùu koo ndito ma na'na ma
kiti nunuu, ta ma na'na ri kīcha'a
yi kà'an yi. Ta juuni tāchi ri ña
na ka'ni na ndisaa ma ndian töve
jàka'nu ma na'na ri.
16 Ta juuni jā'a ri ña tandi'i ma
ndiakuati, a ndian cha'nu, a ndian
kuika, a ndian nda'vi, a ndian kùu
musu, a ndian tüvi kùu musu: ña
na koo iin tuni ma nda'a' chiyo kua'a
na, a ma te'e nuu na.
17 Ta nï'iin na, na küu jata na, ta
xìko na, tu tüvi ìyo ma tuni ma kiti
xaan na, a sivi ri, a ma numero ma
sivi ri na ndia.
18 Yakan va i'ya ni nde'o nda yo
ìyo chinituni. Ta tu ìyo chinituni na,
na ja'a na kuenda nuu na chi'in ma
numero ma kiti xaan ikan, vati nu-
mero ma ñivini kùu yi. Ta numero
iñu cientu uni xiko iñu kùu yi.

14

Nuu jàka'nu ma iin cientu uvi xiko kumi mii ma ñivi ma Ndioo chi'in iin yaa

1 Takan kūu ta ikan jan ndē'i iin
ma ra kùu mvechala ña ndaa ra ma
xini yuku ña nàni Sión. Ta chi'in
ra ndē'i ña ka'ìin ma iin cientu uvi
xiko kumi mii ma ñivi ña ìyo tuni
ma te'e nuu na, chi'in ma sivi ma ra
kùu mvechala, ta sivi ma Tatá ra.
2 Ta ikan jan chīni ndioi iin tati
ma iti' andivi, ña nduva'a jàkayu yi,
ta chìnu tacha jà'a yi, takua jà'a iin
nuu too takuii. Ta juuni chīni̱ ña ma
tati ikan, jà'a yi takua jà'a ma tati iin
nuu jàkuaku na kua'a' ma arpa.
3 Ta ndiakan chìta na iin yaa
chaa ma nuu ndaa ma tayu ií, nuu
ka'ìin ma ndi kumi ma ña ndito,
ta nuu ka'ìin ma ndi oko kumi ma
ndracha'nu ndia. Va nï'iin ma ñivi
nī kutu'va na kata na ma yaa ikan,
vati ma ndra chìto kata yi kùu ma
iin cientu uvi xiko kumi mii ndra ni,
ti ndrakani kùu ma ndra kākú tañu
ma ñivi ìyo ma nuñu'u' ñuñivi.
4 Vati ndisaa ndrakan kùu ndra ña
kīndoo ndaa va'a ndra nuu Ndioo,
va töve kì'vi ndra chi'in ña'a, ta kùu
ndra ndra kùmi su'un ndra ndra,
ti kuà'an ndra chata ma ra kùu
mvechala nda nikuuni nuu kuà'an
ra. Ta Ndioo tāvasiin ra ndra ña
jākakú ra ndra tañu ma ñivi, ikan
na kuu ndra takua ma chiti nunuu
ña sòkó yo nuu Ndioo. Ta takan kùu
ndra kuenda ma Racha'nu Ndioo ta
kuenda ma ra kùu mvechala.
5 Vati tüvi nī janda'viña'a ndra, ta
tüvi nī ka'an ndra tu'un vata ndia,
vati ndra va'a kùu ndra nuu Ndioo.

Ma tu'un kàtitu'un ma uni ta'an ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo

6 Takan kūu tajan ndē'i inga tuku
ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, ña
ndàti yi chàkunuu yi nuu sukun. Va
ma tiñu ndiso yi kùu yi ña kàtitu'un
yi ma tu'un va'a cha'a' Ndioo ña ìyo
kuenda yi endeeni nuu tandi'i ma
ndian ìyo nuñu'u' ñuñivi, vaji siin
siin ñuu na, a siin siin tu'un kà'an
na, a siin siin tata kùu na a siin ñu'u'
kīchi na ndia.

7 Tajan te'en nāka'an ni'i yi chi'in na:

—Na tiñu'u ndo ma Racha'nu Ndioo, ta na jaka'nu ndo ra, vati vitin va cha kèta ma kivi ña ni jakutuni ra ma ñivi. Yakan va na jaka'nu ndo ma ra jātuvi ma andivi, ma nuñu'u' ñuñivi, ma tañu'u, ta ma soko nuu kàna takuii ndia —kàti yi.

8 Takan kūu tajan kēta inga tuku ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, ta te'en nāka'an yi ndia:

—Cha kēkoyo ma ve'e ìyo ma ñuu ka'nu ña nàni Babilonia chi'in ma ñivi yi. Ndicha va'a ña cha kēkoyo yi. Vati juu yi jātivi ma tandi'i ma ndian ìyo ma ñu'u' yi, ta tandi'i ma inga ñu'u' ñuu ñuñivi, chi'in ma ndixi ña chā'a ra' nuu na ña na ko'o na ra', ti jā'a ra' ña kì'vi ma ñivi ña na ja'a na kuati. Va jā'a ra' chi'in yo takua jà'a iin ña'a tondo.

9 Ta ikan jan kī'vi ndio ma tati uni ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, ta te'en nāka'an ni'i va'a yi:

—Tu ìyo iin nda ndian jàka'nu ma na'na ma kiti xaan ikan, a maa ri, ta chùndatu na ña koo ma tuni ma te'e nuu na, a ma chiyo nda'a' kua'a na,

10 ndiakan nduva'a ni nde'e na tundo'o jà'a ma Racha'nu Ndioo, ti ni ku'va ra ma ndixi xaan ko'o na ña jàna'a ra' ña nduva'a xaani ndè'e ra na. Vati ni kayu na chi'in azufre, ma nuu ndè'e ma tati jàkuu tiñu nuu Ndioo, ta nuu ndè'e ma ra kùu mvechala ndia.

11 Ta ma ñu'ma nuu ndè'e na tundo'o ña kàyu na endeeni na töve ni jaña yi ña ndaa yi ma nuu sukun, vati nduvi niñuu kùu yi ña kàyu na, ta na küu nindee na ña nde'e na tundo'o. Ta takan ni ta'an na cha'a' ña jàka'nu na ma kiti xaan chi'in na'na ri, ta cha'a' ña ìyo tuni ma te'e nuu na chi'in ma sivi ri. —Takan kàti ma tati.

12 Yakan va kuenda ma ndian kùu ñivi Ndioo, va ndian jàchi'in va'a ma tu'un Ndioo ta chìnuni va'a ma tu'un Jesuu, vitin kùu ma kivi ña ìyo yi ña jandeeni na.

13 Takan kūu tajan iti' andivi chīni̱ iin tati va'a ña te'en nāka'an yi chi'i̱n:

—Na taun ma tu'un i'ya: “Na sii kuuni ma ndian chì'í ña chìnuni tu'un ma Racha'nu, nda ma vitin, ta iti' nuu” —kàti yi.

Ta ma Tati Ií Ndioo te'en nāka'an yi:

—Ndicha va'a ña takan kùu yi, vati vitin ndiakan cha kuu nindee na cha'a' ma tiñu jā'a na, ti tiñu va'a ña jà'a na ora chīyo na niku töve ni naa yi. —Takan kàti ma Tati Ií Ndioo.

Ndioo tāchi ra tati ra ña na jati'vi yi ma ñivi ìyo nuñu'u' ñuñivi

14 Tajan ma ora kāni'i̱ nui ma iti' andivi, ta ikan ndē'i ña nandi iin ra kàa takua kàa iin ra Se'e ñivi tāchi Ndioo ma chata viko, ña jùndii iin korona oro xini ra, ta nda'a ra iin machiti kanchu ña nduva'a kuii xaan.

15 Tajan iti' tichi veñu'u kēe inga ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, ña te'en nāka'an ni'i yi nuu ra nandi chata ma viko:

—Na kicha'un ka'ndaun ta jati'viun ma ndatiñu chi'in ma machiti kanchu̱n, ta kàniva'un ndisaa ma ndatiñu ña kandoyo ma nuñu'u' ñuñivi ña jàti'viun, vati cha ndi'i yi chīti, ta vitin ìyo yi ña jati'viun yi —kàti ma tati ikan.

16 Tajan ma ra nandi ma chata viko, tīin ndio ra ma machiti kanchu ra, ta chā'nda ra ndisaa ma ndatiñu ña kàndoyo ma nuñu'u' ñuñivi, ta kāniva'a ndio ra ndisaa kuii yi.

17 Takan kūu tajan ma iti' andivi kēta inga ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo ma tichi veñu'u ìyo ndakan ña juuni nda'a yi iin machiti kanchu ya'a xaan ndia.

18 Ta ikan jan ma iti' nuu ndaa ma chito naá ma Ndioo kēta inga tuku ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, ña ìyo ndatu yi kuenda ma ñu'ú ña kuàtiñu yi nda nuu ni kuuni. Tajan tati ikan te'en kānachaa ni'i va'a yi nuu inga ma tati ña nda'a ma machiti xaan:

—Na kicha'un ka'ndaun ma vatu
ma chiti uva chi'in ma machiti xaan
ña nda'un, ta kaniva'un ma ndatiñu
ña kàndoyo ma nuñu'u' ñuñivi, vati
cha ndi'i vu chīti. —Takan kàti ma
tati ikan.
19 Tajan tīin ndio yi ma machiti yi,
ta chā'nda ndi'i yi ma yoku'u uva
ña kàndoyo ma nuñu'u' ñuñivi, tī'i
ndio yi vu iin tichi iin ña nduva'a
kuii ka'nu nuu ni naku'ni na vu, ña
kùuni yi ka'an yi ña ma ikan kùu
ma nuu ni jande'e Ndioo tundo'o ma
ñivi.
20 Takan kūu ta nāku'ni ndio vu
iti' yu'u ñuu. Ta ma tichi ma nuu
ña naku'ni vu, kēe mamaa nii ñivi,
ña ndāa ra' sukun va'a nda kēta
ra' nuu ìyo mvosa ma kuayu. Ta
chāti ra' chinu ra' kuà'an ra' iin uni
cientu kilometru ma nuñu'u' ñuñivi,
ti nduva'a kuii kayuni Ndioo nde'e ra
na.

15

Ma ndi ucha ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo nda'a yi ma tundo'o nuu ndi'i nia

1 Takan kūu tajan ma iti' andivi
ndē'e tukui inga tuku ma seña ka'nu
ta siin kuii ndē'i yi. Vati ikan ndē'i
ucha ta'an ma tati ña jàkuu tiñu nuu
Ndioo, ña nda'a yi ma ndi ucha ta'an
ma tundo'o nuu ndi'inia ña ni nde'e
ma ñivi jà'a Ndioo. Ta ora cha ya'a
ma tundo'o ikan ni kutaxin ma nuu
nduva'a kuii kàyuni Ndioo chi'in ma
ñivi.
2 Ta juuni ndē'i iin tañu'u kuva'a
chi'in inu ña kàa ra' takua kàa ma
takuii tañu'u ña jākanuu ra' chi'in
ñu'ú. Tajan yatini yu'u ma takuii
tañu'u inu ikan, ka'ìin ma ndian
nda'a ma arpa ña chā'a Ndioo nuu
na. Vati ndiakan kùu ma ndian
jākanaa na ma kiti xaan ikan, ti tüvi
nī jaka'nu na ri a ma na'na ri, ta tüvi
ni chā'a na ña nàni ma tuni ri na ña
kùu yi ma numero ma sivi ri ndia.
3 Ta ndiakan ti chìta na yaa ña
chīta Moisés, ra jàkuu tiñu ma
Racha'nu Ndioo chi'in ma inga yaa
kuenda ma ra kùu mvechala. Ta
te'en chìta na:
Ya'a ga ka'nu ta vii kùu ma tiñu
jà'un,
yo'o Racha'nu Ndioo, ra ìyo tiaga
ndatu kua tandi'i ma ñivi
ñuñivi,
vati iti' ndaa, ta iti' ndicha kùu ma
itiun,
yo'o ra kùu Rey, ra chà'nda tiñu nuu
tandi'i ma ndian ìyo nuñu'u'
ñuñivi.
4 Yo'o Racha'nu, ndisaa kuii ma ñivi
ya'a tìñu'u na ñu̱n,
ti ndisaa na jàka'nu na ma siviun,
vati uvanuu maaun kùu ma ra ya'a
ga ií.
Ta ndisaa ma ñivi ìyo nuñu'u' ñuñivi
ni kichi na ta jaka'nu na ñu̱n,
ti ndisaa ma ña ndaa ta va'a ña jà'un
cha nākoto na yi.
—Takan kùu ma yaa ña chìta na.
5 Ta ora yā'a ña kūu takan, tajan
ndē'i ma iti' andivi, ta ikan ndē'i ña
nūna ma yuve'e veñu'u Ndioo nuu
ya'a ií nuu kàndii ma yuu ña ndiso
ma tu'un Ley Ndioo ma nuu yi.
6 Tajan ma tichi yuve'e nuu ií, ikan
ndē'i ña kēe ucha ta'an ma tati ña
jàkuu tiñu nuu Ndioo chi'in ma ndi
ucha nuu ma tundo'o. Ta ndiakan
ti ñu'u na ja'ma ña ya'a ya'vi ndaa,
ta vii ndoo yi, ta tacha yi. Ta juuni
nda'a na ma pañu oro ña ya'a ki'in,
ña kèta yi nda pechu na.
7 Tajan iin ma ña kumi ìyo tañu
ma ndian ndito ikan, chā'a yi ii'iin
ko'o oro nuu ma ndi ucha ta'an
ma tati ikan, ña chìtu yi chi'in ma-
maa ma tundo'o Ndioo, ra ìyo ndito
tandi'i kivi ta tandi'i tiempu.
8 Ta ma tichi veñu'u nuu ií ikan,
endee chītu yi chi'in mamaa ñu'ma,
jā'a ma ndatu ma Ndioo ka'nu. Ta
nï'iin ñivi, na küu ki'vi na tichi
veñu'u ikan, nda kati ya'a ma ucha
ta'an tundo'o ña nda'a ma ndi ucha
ta'an ma tati va'a ikan.

16

Ma ucha ta'an ko'o oro ña chìtu chi'in tundo'o

1 Takan kūu tajan ma tichi veñu'u
nuu ií ikan, chīni̱ iin tati va'a ña
nduva'a kuii ni'i kà'an yi nuu ma

ucha ta'an ma tati ña jàkuu tiñu nuu
Ndioo. Ta te'en kà'an yi:
—Na ku'un ndo kukata kuati ndo
ma tundo'o Ndioo ña chìtu tichi ma
ucha ko'o, ma nuñu'u' ñuñivi —kàti
yi.
2 Tajan ma tati nunuu ña jàkuu
tiñu nuu Ndioo, kuà'an yi kuàkata
yi ma tundo'o ña ka'ìin tichi ma ko'o
yi ma nuñu'u' ñuñivi. Tajan ndisaa
ndio ma ndian jàka'nu ma na'na ma
kiti xaan, ta ìyo tuni ri ma te'e nuu
na, ñii ndiakan kēta ndi'i ta'yu ña
ya'a xaan ta u'vi.
3 Takan kūu tajan ma tati uvi ña
jàkuu tiñu nuu Ndioo, kuà'an ndio
yi kuàkata yi ma tundo'o ña ka'ìin
tichi ko'o yi ma tichi takuii tañu'u,
ta ndākuu ra' mamaa nií ña kàa ra
takua kàa nií ma ndian chī'í. Ta ikan
chī'í ndio tandi'i kuii nuu ma kiti ìyo
ma tichi ra' jā'a yi.
4 Ta ma tati uni ña jàkuu tiñu nuu
Ndioo kuà'an yi kuàkata yi ma kue'e
ña ka'ìin tichi ko'o yi ma tichi yuta,
chi'in nani soko nuu kàna takuii, ta
ndākuu ra' nií ndia.
5 Tajan te'en chīni ndioi ña kà'an
ma tati va'a ña ìyo ndatu cha'a'
takuii:
Yo'o Racha'nu Ndioo, ra ya'a ií,
cha chìtoi ña maun kùu iin ma ra
ndaa,
cha'a' ma kuati ña jàkutuniun.
Ndicha ña yo'o kùu̱n ra chīyo niku,
ta ìyoun nda vitin ndia.
6 Vati ndian xaan ikan kùu na ndian
chāti na nií ma ndian kùu
ñiviun
chi'in ma ndian kà'an chi'in tu'un
yu'u̱n niku.
Ta vitin yo'o kùu̱n ra chā'a ndioun
ma nií nuu ndian kini ikan, ña
na ko'o na ra'.
Ta va'ani jā'un jin yakan kùu ma
ya'vi na
kàti ma tati ikan.
7 Ta juuni chīni̱ ña te'en nāka'an
ma ñivi ña ka'ìin ma nuu ndaa ma
chito naá Ndioo ikan:
—Ndicha va'a, yo'o Racha'nu
Ndioo, ra ya'a ìyo ndatu. Vati tu'un
ndaa ta ndicha kùu ma ña kà'un ora
jàkutuniun ma ñivi —kàti na.
8 Takan kūu tajan ma tati kumi
ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, kuà'an yi
kuàkata yi ma kue'e ña ka'ìin tichi
ko'o yi chata ma nikandii. Ta ikan
ma nikandii nī'i ndio yi ma ndatu
kuenda ña na ka'mi yi ma ñivi chi'in
ñu'ú.
9 Ta takan kūu yi ña nduva'a kāyu
ma ñivi. Ta ni tüvi nī kuuni na
ndakoo na ma iti' kini kuà'an na,
ta ki'vi na ma iti' Ndioo ta jaka'nu
na ra, vaji takan tā'an na. Vati vi'a
ni'i kīcha'a na kà'an ti'ini na chata
Ndioo, vaji maa ra kùu ma ra ìyo
ndatu ña kùu janaa ra ma tundo'o
ikan.
10 Takan kūu ta ma tati u'un ña
jàkuu tiñu nuu Ndioo, kuà'an yi
kuàkata yi ma tundo'o ña ka'ìin tichi
ko'o yi ma nuu ndaa ma tayu ka'nu
nuu ma kiti xaan ikan. Ta endee
ndōnaa ndisaa nuu chà'nda ri tiñu,
ña ndava juuni yaa maa na chàchi
i'i na, jà'a ña ya'a u'vi na ña ndè'e
na tundo'o.
11 Ta vaji takan tā'an na, va endee
töve nī kuuni na jaña na ma ña kini
jà'a na, ta ki'vi na ku'un na iti' Ndioo,
vati java vi'a kà'an ti'ini na chata
Ndioo, ra ìyo andivi, cha'a' ma ndi'i
ta'yu ña ìyo ñii na chi'in ma ña u'vi
na.
12 Takan kūu ta ma tati iñu ña
jàkuu tiñu nuu Ndioo, kuà'an yi
kuàkata yi ma kue'e ña ka'ìin tichi
ko'o yi, ma tichi yuta ka'nu ña nàni
Éufrates, ña kàndii iti' nuu kàna
nikandii. Ta nātii ra', ikan na kuu
ya'a ma ndra kùu Rey ña vàchi iti'
tikan.
13 Ta ikan jan ndē'e ndioi, ña ma
tichi yu'u ma kiti xaan ña tìvi ñu'ú,
chi'in tichi yu'u ma inga tuku ma kiti
xaan, ta tichi yu'u ma ra jà'ani ña
kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, kèe
uni ta'an tati xaan, ña kàa yi takua
kàa lekue sa'nda.
14 Ta ma tati xaan ikan, ti nduva'a
chīyo kua'a' ndatu yi kuenda ña
jà'a yi tiñu ka'nu. Ta chi'in yakan
vàchi jati'vi ta'an yi tandi'i ma ndian
kùu Rey ña ìyo nuñu'u' ñuñivi,
kuenda ña ni kanita'an ndra chi'in
ma Racha'nu Ndioo, ra ìyo kua'a'

ndatu, ma ora ni chaa ma kivi ña ni
jakutuni ra na.
15 Ta ma Racha'nu Jesuu te'en
nāka'an ra:
—Na nde'e va'a ndo, ti yu'u ni
chai ma ora töve chànini ndo, takua
jà'a ma ndra su'u ora kì'vi ndra su'u
ndra. Na sii kuuni ma ndian ìyo
tu'va, ta kumi va'a na ma ja'ma na,
ikan ma ora ni kuachai töve nata'in
na ña kaviti nda'a na, ta kukanuu
nuu na —kàti ma Racha'nu Jesuu.
16 Takan kūu tajan ma ndi uni
tati xaan ikan jāti'vi ta'an yi ma
ndra kùu Rey iin tichi ku'u ña nàni
Armagedón. Takan nàni yi chi'in ma
tu'un hebreu.
17 Tajan ma tati ucha ña jàkuu tiñu
nuu Ndioo, kuà'an yi kuàkata ndio
yi ma kue'e ña ka'ìin tichi ko'o yi
ma nuu tati. Ta nda tichi veñu'u
iti' andivi, chīnı̱ iin tati ña nduva'a
kuii ni'i kānachaa nda ma nuu ìyo
ma tayu ií nuu tà'nda tiñu ña te'en
kà'an yi:
—¡Vitin va cha chīnu ndisaa yi!
—kàti ma tati ikan.
18 Tajan ma tiempu ikan kōyo ndio
ma tacha, ta ni'i kùu, ta chìnu savi,
ta ma nuñu'u' ñuñivi nduva'a kuii
ni'i tāan Ta nï'iin cha'a' takä'an taan
takan nda ora Ndioo jātuvi ra ma
ñuñivi.
19 Takan kūu tajan ma ñuu ka'nu
ikan, uni kuakēsiin yi, ta nda tandi'i
inga ma ñuu na'nu ña ìyo ma
ñuñivi, ndi'i yi kēkoyo ndia. Ta
ikan jan ma Racha'nu Ndioo töve nī
naani ra ndisaa ma kuati ña jā'a ma
ndian ñuu ka'nu nàni Babilonia. Ta
cha'a' ña'a kùu yi ña ya'a kāyuni ra
chi'in na, ta jānde'e ra tundo'o na.
20 Ta takan nāa tàndi'i ma ñu'u'
ìyo ma'ñu tañu'u chi'in ma yuku
na'nu ña ìyo ma nuñu'u' ñuñivi
ndia.
21 Tajan ma iti' andivi kīchi ndio
ma savi yuu ña ya'a na'nu, ta
kāchita yi chata ma ñivi ìyo ñuñivi,
ta iin yi vee tiá kua uvi xiko kilu,
tajan ma ñivi kà'an ti'ini na chata
ma Racha'nu Ndioo, cha'a' ña jākoyo
ra ma savi yuu ikan chata na, ta ya'a
ndē'e na tundo'o.

17

Nuu ndè'e ma ña ya'a ga tondo ma tundo'o

1 Takan kūu tajan iin ma tati va'a
tañu ma ndi ucha yi ña nda'a ma
ucha ta'an ma ko'o ikan kīchaa yi
nui, ta te'en nāka'an yi chi'ı̱n:
—Na'a, ti i'ya ni jana'i nuu̱n ndisaa
ma tundo'o ña ni nde'e ma ña'a
nduva'a tondo ña nandi yu'u kua'a'
yuta ikan.
2 Vati taku ma ndra kùu Rey ña
ìyo ma nuñu'u' ñuñivi jā'a ndra iin
kuati ti kī'vi ndra chi'an, ta ma ndian
ìyo nuñu'u' ñuñivi, juuni jā'a na iin
kuati ti chīní na chi'in ma ndixi kini
ña jākanaa ña chi'in ma ña tondo ña
—kàti yi chi'ı̱n.
3 Ta ikan jan ma Tati Ií Ndioo jā'a
yi ña ndē'i ma tañu ñuma'nai iin
tati va'a ña chāndaka yi yu'u ma iin
tichi ku'u, ta ikan ndē'i iin ña'a ña
yòsoan chata iin ma kiti xaan color
kua'á, ña ninii ma chata ri ìyo ma
tu'un ña kà'an ti'ini chata Ndioo. Ta
ìyo ucha xini ri, ta uchi ndiki ri ndia.
4 Ta ma ña'a ikan ñu'an ja'ma
yatin color, color ndaa ta kua'á, ña
nduva'a vii ndova'a ña chi'in mamaa
oro, ta yuu tacha, ta chi'in ma perla
ndia. Ta juuni nda'a ña iin ko'o oro,
ña chìtu yi chi'in mamaa ma kuati
jā'a ña, vati iin ña ya'a tondo kùan.
5 Ta ma te'e nuan ìyo iin ma
tu'un ña kà'an xe'e ña, te'en kà'an
yi: "Yu'u kùi ma ñuu ka'nu nàni
Babilonia, ta kùi ma ma'á ma ñivi
ña'a tondo, chi'in tandi'i ña xaani
na chi'in kuati ña ìyo ma nuñu'u'
ñuñivi", kàti ma tu'un xe'e ikan.
6 Ta ora ndē'i ña, tajan chā'a ndioi
kuenda ña ma ña'a ikan chìní ña
chi'in ma nií ma ndian chā'nian,
ndian kùu ñivi Ndioo, ndian ya'a ií,
ndian kàtitu'un cha'a' ma Racha'nu
Jesuu. Yakan va ndava kuà'an ani-
mai ora ndē'i ña.
7 Takan kūu tajan te'en nāka'an
ndio ma tati ña jàkuu tiñu nuu
Ndioo chi'ı̱n:
—¿Ta naja ndava kuà'an ani-
maun? Va vitin ni katitu'in nuu̱n
naja kua kùuni ma tu'un xe'e ña

ndiso ña kà'an yi, ta ma kiti xaan
ña yosoan, ña ìyo ucha xini, ta uchi
ndiki.
8 Taku ma kiti xaan ka'nu ña
ndē'un, ndicha ña chīyo ri niku, va
vitin tüva ri. Va chani kee ndiko ri
ma yavi nduva'a kunu, ta iti' nuu, ni
ku'un ri ma nuu ni naa ri endeeni.
Ta ìyo iin tutu Ndioo ña kà'an yi
ma sivi ma ndian ni koo endeeni
chi'in ra. Ta ma ñivi ìyo ñuñivi ña
tüvi ìyo ma sivi na nuu ma tutu
ikan, nda ora ña Ndioo jātuvi ra
ma nuñu'u' ñuñivi, ndisaa ndiakan
ndava ni ku'un tati na ora ni nde'e
na ma kiti ikan, vati rikan chīyo ri
niku, va vitin tüva ri, ta ni chaa iin
kivi ña ni keta ndiko ri.
9 I'ya kùu ma nuu ni nde'o nda yo
ìyo chinituni. Ma ndi ucha xini ma
kiti xaan ikan, yakan kùu ma ucha
yuku nuu nandi ma ña'a tondo ikan.
10 Ta juuni ma ucha xini ña kùu
ma ucha Rey ndia. Uvaa ña u'un
ta'an ma ndra kùu Rey i'ya cha chī'í
ndra, ta uvi ga ndra takä'an kuvi: iin
ra va chà'nda tiñu ma vitin, ta inga
ra, va takäaga kichaa. Va ma ora ni
kichaa ra, na töve kua'a' tiempu ña
ni koo ra ka'nda ra tiñu.
11 Vati ma kiti xaan ña chīyo
taji'na ña tüva ri vitin, rikan kùu ra
ma Rey una, ña ni kuu ra cha'a' uvi ti
juuni kūu ra iin ra tañu ma ndi ucha
ta'an ma Rey niku. Ta ora ya'a ña
kùu ra rey nundani, tajan ni ku'un
ra ma iti' nuu ni naa ra endeeni.
12 Ta ma uchi ndiki ri ña ndē'un,
yakan kùu ma uchi ta'an ma ndra
kùu Rey ña takä'an kicha'a ka'nda
tiñu, va ni ka'nda ndra tiñu nundani
ta indukuni chi'in ma kiti xaan ikan
ndia.
13 Ta ma ndi uchi ta'an ma ndra
kùu Rey ikan, inuu kua chànini ndra
chi'in ma kiti xaan ikan, ta ni ku'va
ndra tiñu nuu ri, ikan na ka'nda ri
tiñu.
14 Tajan ndiakan kùu na ña ni
kanita'an na chi'in ma ra kùu
mvechala, va ma ra kùu mvechala ni
jakanaa ra na, ti maa ra kùu chito'o
kuxini nuu tandi'i ma ndracha'nu,
ta juuni kùu ra Rey kuxini nuu
tandi'i ma ndra kùu Rey. Ta ndisaa
ma ndian ìyo chi'in ma ra kùu
mvechala, ndisaa ndiakan kùu ma
ndian kāna Ndioo kuenda ra, ta
juuni ndiakan kùu ma ndian kāchin
ra, ta ndian ndicha ña kuà'an na iti'
ra takua kùuni ra.
15 Ta juuni te'en nāka'an tuku ma
tati ikan chi'in:
—Ta ma yu'u kua'a' yuta ikan nuu
nandi ma ña'a tondo kùu ra' kua'a'
ñuu, ta kua'a' ñivi. Ta ndiakan siin
siin tu'un kà'an na, ta siin siin ñuu
kīchi na ndia.
16 Ta ma kiti xaan ikan chi'in ndi
uchi ndiki ri ña kùu yi ma uchi ta'an
ma rey, ndisaa ndiakan nduva'a
kayuni na chi'in ma ña'a tondo, vati
ni kindaa ndi'i na tandi'i ma ña
ìyo nuan, chi'in ja'ma ña, nda kati
kindoo vitian. Ta ikan jan, ni kachi
na ma kuñuan ta ma ña kindoo ni
ka'mi ndio na yi chi'in ñu'ú.
17 Takan ni kuu yi ti ma Racha'nu
Ndioo jā'a ra ña na ndo'iin ma ndi
uchi ta'an ma ndra kùu rey ma kua
chànini ndra. Cha'a' yakan kùu yi
ña ndrakan inuuni kua chànini ndra
ña chā'a ndra ma tiñu nuu ma kiti
xaan ikan, ikan na ka'nda ri ma tiñu
nda kati chinu ma tu'un ña kà'an ma
Racha'nu Ndioo. Ti takan kùuni ra
ña na kuu yi.
18 Ta ma ña'a ña ndē'un, yakan
kùan ma ñuu ka'nu. Ta chà'nda
ña tiñu nuu ìyo ma ndra kùu rey
nuu tandi'i ñuu ña ìyo ma nuñu'u'
ñuñivi —kàti yi.

18

Nuu nàa ma ñuu ka'nu ña nàni Babilonia

1 Ta ora yā'a ña kūu takan, tajan
ndē'i inga tuku tati ña jàkuu tiñu
nuu Ndioo ña vàchi nuu yi iti' an-
divi chi'in kua'a' ndatu yi ña endee
ndōtacha ma nuñu'u' ñuñivi jā'a ña
nduva'a tacha yi.
2 Tajan te'en kānachaa ni'i yi:
¡Cha kēkoyo ñuu ka'nu nàni Babilo-
nia!
¡Ndicha ña cha kēkoyo yi!
Vitin va cha ndākuu yi mamaa ve'e
nuu kuàkundii xe'e kua'a' nuu
tati xaan,

ta nuu ìyo mamaa taka saa kini takua kùu chii chi'in inga kiti xaan ndia.
3 Vati juu yi jātivi yi tandi'i ma ndian ìyo ma ñuu kandii nuu yi,
ta tandi'i inga ma ndian ìyo ma nuñu'u' ñuñivi,
chi'in ma ndixi ña jākanaa ma ña'a tondo cha'a' ma ña kini jà'a na chi'an.
Ta nda ma ndra kùu rey ña ìyo nuñu'u' ñuñivi, kī'vi ndra chi'an.
Ta ma ndra kuà'an kuaxiko ña ìyo ma nuñu'u' ñuñivi, ma ñuu Babilonia ikan,
ndōkuika ndra jà'a ma ña'a tondo ikan,
ti ya'a kua'a' jāta ña nuu ndra chi'in ma xu'un' ña jākanaa ña ndia kàti yi.
4 Ta juuni iti' andivi chīni̱ ma ña kà'an ma Racha'nu Ndioo, ta te'en kà'an ra:
—Tandi'i nda ndyo'o ña kùu ñivi̱, na kee ndo ma ñuu chiña, koto küta'an ndo chi'in na ta indukuni jà'a ndo kuati takua jà'a na ti tu ja'a ndo takan indukuni ni nde'e ndo tundo'o takua ni nde'e na tundo'o ndia.
5 Vati ma kuati ña jà'a ma ndian ìyo ñuu ikan, nduva'a cha ndokua'a yi, ña ndava cha chāa yi ma nuu ìyoi iti' andivi, ta cha ìyo tu'vai jakutuni̱ na cha'a' ma kuati ña jà'a na.
6 Yakan va na ku'va ndo nuan juuni ma ña kini ña chā'a ña nuu ma inga ñivi, ta uvi cha'a' ga,
na jande'e ndo ma tundo'o ña, takua jānde'an ma tundo'o ma inga ñivi.
Ta uvi cha'a' ga na jakanuu ndo ma ndixi xaan,
ikan na ndakuu xaan ga ra',
ta ku'va ndo ra' ko'o ña indukuni takua jā'a ña
ma ora jākanuu ña ra' ta chā'a ña ra' nuu ma inga na.
7 Ta juuni na jande'e ndo tundo'o ña ta nda'yu ndoo ña,
cha'a' ma ña jā'a ña ña ya'a kutayian ña jāndokuika ña chi'in juuni maa ña,
vati te'en chànini ña chi'in ma chinitunian:
"I'ya nàndi̱ takua nandi iin ma ña kùu reina,
vati yu'u yöve ña nda'vi kùi ta ni töve ni nde'i tundo'o", takan chàninian.
8 Ta cha'a' yakan kùu yi ña tichi iin kivini, nduva'a ka'nu tundo'o ni nde'e ma ña kùu ñuu Babilonia,
ti ni koo tuxa'ini chi'an, chi'in tama', ta kùvi ñivi meru ña,
ta ni kuaku ndioan cha'a' ndian cha chī'í, ta ni kayuan.
Vati ma Racha'nu Ndioo ra ya'a ìyo ndatu,
nduva'a ka'nu ra kùu ra, ta ni jakutuni ra ña cha'a' ma kuatian.
9 Tajan ma ndra kùu Rey ña kī'vi chi'an ta ndōkuika ndra jà'a ma ña kuika ña, va ora ni ku'va ndio ndra kuenda ña tā'an chi'an ora nde'e ndra ma ñu'ma nuu kàyu ña, ni kuaku ndra ma cha'a' ña.
10 Ta ndrakan ni jachika ndio ndra ndra ma nuu ndè'an tundo'o, ti ya'a ndasi ndra. Ta te'en ni ka'an ni'i ndio ndra chi'in ma tu'un i'ya:
—Yo'o ñuu ka'nu Babilonia, ¡nda'vi ta'un ña ya'a ndè'un tundo'o chi'in ma ñiviun!, vati tichi iin orani kūu yi ña ndī'un jà'a ña jākutuni Ndioo ñu̱n.
11 Tajan nda ma ndian chā'an chāxiko ma ñuu ka'nu ikan, juuni ni kuaku na. Ta ni kindoo nda'vi na cha'a' yi, cha'a' ña tüva ni koo nï'iin ndian kùu jata ndatiñu nuu na.
12 Ti taji'na ma ñuu Babilonia ikan jāta na kua'a' oro, plata, yuu vii, yuu tacha, ta ja'ma ya'a va'a, ña kuva'a chi'in linu va'a, chi'in ma ja'ma seda, ña kùu ma color ndaa chi'in ña kua'á ndia, ta chi'in tandi'i nuu ma vitu ña ya'a vii cha'an, ta tandi'i nuu ma ña kuva'a chi'in run, ta chi'in ndatiñu ña kuva'a chi'in nu'u kiti, ta chi'in ma kaa bronce, ta ma kaa vee hierro, ta chi'in ma yuu ña nàni marmol ndia.
13 Ta juuni jāta na kua'a' karia ma yukú ña ya'a vii cha'an, ña chàchi yo ta ña töve chàchi yo, takua kùu ma kanela ta ma xiko kutu, xiko

takuii xiko, chi'in yukú nàni mirra,
olíbano, vinu, cete, ta yuti ña ya'a
va'a, chi'in trigu chi'in kua'a' nuu
kiti ña chìso karia, ta mvechala, ta
kuayu, ta kareta, chi'in nda ñivi kùu
musu ña jāta na ndia.
14 Tajan ma ndian xìko ikan, te'en
ni ka'an ndio na chata ma ñivi ìyo
ma ñuu ikan:
—¡Cha tüva ìyo ndo kuenda jata
ndo ma yukú ya'a va'a chi'in chiti
chàcho ña chàta'ani ndo niku! Vitin
ndicha kuii va cha kēnaa ndi'i ndio
ma xu'un' ndo chi'in ma ña kuika
ndo. Tüva ni ni'i ndo yi inga cha'a'.
15 Vati nduva'a ndōkuika ma
ndian chā'an chāxiko ma ndatiñu
takan ma ñuu ikan niku, va vitin cha
jāchika ndio na na, cha'a' ña ndasi
na ndè'e na ma tundo'o ndē'e na ti
koto tä'an na kua tā'an ndiakan.
16 Tajan chi'in ña nda'vi kùuni na,
ta chàku na, te'en ni ka'an ndio na:
—¡Nda'vi ndo! ¡Nda'vi ndo, ndyo'o
ñivi ìyo ñuu ka'nu chiña!
Vati ndyo'o kùu ndo ndian chàku'un
ja'ma nduva'a va'a ta vii niku,
takua kùu ma ja'ma ña kùva'a chi'in
linu ña nduva'a va'a,
tava kùu ma color ndaa, ta color
kua'á, ta ndòva'a ndo chi'in
mamaa oro,
chi'in yuu tàcha, ta yuu nàni perla.
17 Vati tichi iin orani ña cha ndī'i
ndisaa ma ña kuika ndo.
Takua kùu ma ndra capitán ma
varku, chi'in ndian kàcha'an tichi
run, ta chi'in ndian marineru ña
chàkunuu jakuenda, ta inga tuku
ma ndian kìin ña chàkunuu tichi ra',
ndisaa ndiakan cha jāchika na na
ñuu ikan, cha'a' ma ña tā'an yi.
18 Ta ora ndē'e ndio na ña kèe ma
ñu'ma nuu kàyu ma ñuu ikan, tajan
te'en kānachaa ndio na chi'in tu'un
i'ya:
—Nï'iin ñuu na küu jandoinduku
yi ma kua ka'nu yi chi'in ma ñuu i'ya
niku —kàti na.
19 Takan kūu tajan chōso ndio
na yuti xini na, jà'a ña ya'a nda'vi
kùuni na, ta kachaku na kà'an na
ma tu'un i'ya:
¡Nda'vi ta'an ma ñuu ka'nu i'ya ña
chi'in ña kuika yi!
Jāndokuika yi tandi'i ma ndian ìyo
varku ma tichi tañu'u,
tichi iin orani kùu yi ña ndī'i yi naa
jà'a ña jākutuni Ndioo yi,
20 Yakan va ndyo'o ndian cha ìyo
andivi,
ta ndyo'o ndian kùu ñivi ií nuu
Ndioo,
ta ndyo'o ndian kà'an chi'in tu'un
yu'u Ndioo, chi'in ndyo'o ndra
kùu tatun Jesuu.
Tandi'i ndo na sii kùuni ndo ti cha'a'
ña jàti'ini na chi'in ndo kùu yi
ña jānde'e ma Racha'nu Ndioo
tundo'o ma ñivi ñuu ikan, ta
jākutuni ra na.
21 Takan kūu tajan iin ma tati
ka'nu ña jàkuu tiñu nuu Ndioo,
kāni'i yi iin yuu ña nduva'a ka'nu
takua ka'nu iin yuu kuenda mulinu,
ta ora jākuita yi yi ma tichi tañu'u
te'en nāka'an yi:
Takua tā'an yuu ka'nu i'ya ña ndī'i
nuu yi,
kua ikan ni ndi'i nuu ma ñuu ka'nu
Babilonia,
ta tüva ni nde'e na yi inga cha'a'.
22 Vati na tüva ni kata na yaa chi'in
arpa ma nuu ìyoun,
ni chi'in tuvilu, ni chi'in yutun tivi,
ta töve ni koo nï'iin ndra jàtiñu ma
nuu ìyoun,
ta ni ma ña kàyu ja'a ma yuu ka'nu
kuenda mulinu ndia.
23 Na tüva ni ndotacha ja'a nï'iin nuu
ma ñu'ú ña tìin nuu ìyoun,
ta ni ma ña ni'i jà'a ma nuu ìyo viko
tanda'a.
Vati ma ndian xiko ña kìchi ñuu̱n
kùu na ña ya'a ìyo ndatu na
ma nda nuu ni kuuni ma
nuñu'u' ñuñivi niku,
va tava maun tüvi va'a jā'un chi'in
ma ña jā'un ña jānda'viña'un
ma ñivi kīchi ma ninii ka'nu
ma nuñu'u' ñuñivi
chi'in ma tu'un kui'na ña jà'un chi'in
na.

24 Va taku ndyo'o ndian ìyo kuenda
ñuu Babilonia,
juuni maa ndo chā'ni ndo ma ndra
kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo,

chi'in ma ndian ií ña chìnuni tu'un Ndioo,
ta chi'in tandi'i inga tuku ndian chā'ni ndo ma nuu ìyo na nda nikuuni ñuñivi.

19

Nuu chìni Xuva tati ñivi ña jàka'nu na Ndioo iti' andivi

1 Ta ora yā'a ña kūu takan, tajan chīni̱ ña iti' andivi kīchi iin tati kua'a' ñivi ña jàka'nu na Ndioo te'en:
¡Aleluya!
¡Ya'a ga ka'nu ta tacha kùu ma Racha'nu Ndioo yo,
ti juu ra kùu ra ña jàkakú ra yo, ta ya'a iñu'u ra ta ìyo ndatu ra ndia!
2 Ti uvanuu rakan kùu ra ña jàkutuni ra ma ñivi chi'in ma tu'un ndaa ña kà'an ra.
Vati cha jākutuni ra ma ña'a nduva'a tondo,
ña chi'in ma ña kini jà'a ña,
cha ndi'i kuii ma ñivi ìyo ñuñivi jātivi ña.
Ta cha'a' yakan kùu yi ña Ndioo jànde'e ra tundo'o ña,
ti chā'nian ma ndian jàkuu tiñu nuu ra.
3 Ta ora yā'a ña kā'an ma tati ikan takan, tajan te'en nāka'an tuku ma ndian ka'ìin andivi:
¡Aleluya! ¡Ya'a ka'nu kùu ma Racha'nu Ndioo!,
ti ma ñu'ma endeeni ndàa yi nuu kàyu ma ña'a tondo ikan ndisaa tiempu,
kàti na.
4 Takan kūu tajan ma ndi oko kumi ma ndracha'nu, chi'in ma ndi kumi ndian ndito, chūnandi chiti ndio na nda kati nani ma te'e nuu na nuñu'u', ta te'en kīcha'a na kà'an na ña jàka'nu na ma Racha'nu Ndioo ra nandi ma tayu ií nuu tà'nda tiñu:
—¡Aleluya! ¡Ya'a ga ií kùu ma Racha'nu Ndioo, ta takan na kùu yi, amén! —kàti na.
5 Takan kūu ta ma ora yā'a ña kūu takan, tajan nda ma nuu ìyo ma tayu ií nuu tà'nda tiñu chīni̱ iin tati ña te'en kà'an:
Na jaka'nu ndo ma Racha'nu Ndioo yo, ndisaa ndyo'o ndian jàkuu tiñu nuu ra
vaji kùu ndo ndiakuati a ndiacha'nu,
va tandi'i ndyo'o ña kùu ndo ndian tiñu'u ndo ra, ta na jaka'nu ndo ra.

Nuu kà'an yi naja kua chīyo ma viko nuu tānda'a ma ra kùu mvechala

6 Takan kūu ta juuni chīni̱ iin tati ña ya'a kua'a' yu'u yi, ña jà'a yi takua ja'a ña nàtu'un kua'a' ñivi, ta takua ora jàkayu tati kua'a' yuta, chi'in takua jà'a ña nduva'a kuii chìnu savi, ña te'en kà'an yi:
¡Aleluya! ¡Ya'a ga ka'nu kùu ma Racha'nu Ndioo chito'o yo,
ra ìyo ga ndatu kua nda ndian nikuuni!
Vati kùu ra, ra chà'nda tiñu.
7 Na nduva'a sii kuuni yo, ta jàka'nu yo ma Racha'nu yo,
vati cha chàa ma ora ña ni tanda'a ma ra kùu mvechala,
ti ma ñivi ra ña ni kuu ñasi'i ra cha ìyo tu'va na kuenda ña tànda'a na chi'in ra.
8 Vati ma Racha'nu Ndioo chā'a ra ña na ku'un na jandovii na na chi'in ma ja'ma ya'a va'a ña kuva'a chi'in linu va'a, ña vii ndoo ta tacha ndia.
Ma ja'ma ikan kùuni yi ka'an yi cha'a' ma iti' ndaa ña kuà'an ma ndian kùu ñivi Ndioo.
9 Takan kūu tajan te'en nāka'an ndio ma tati va'a chi'i̱n:
—Na taun tu'un i'ya: “Na sii kuuni ma ndian cha jāndakutu'un ma Racha'nu Ndioo ña na ku'un na ma nuu ni koo ma viko tanda'a, ma ra kùu mvechala”, kàti yi.
Ta ora yā'a ña kā'an yi takan tajan te'en nāka'an tuku yi chi'i̱n ndia:
—Tu'un i'ya kùu ma tu'un ndaa ña chatiñu ma Racha'nu Ndioo —kàti yi.
10 Ta ora yā'a ña kūu takan, tajan chūnandi chiti ndioi nuu ma tati ikan, kuenda ña jaka'nui yi, ta te'en nāka'an yi chi'i̱n:
—Na jä'un takan, vati juuni kùi uvanuu iin ña jàkuu tiñu nuu Ndioo,

indukuni takua kùu maun, chi'in inga tuku ma ndian kùu yaniun ña chìnuni va'a ma tu'un kà'an Jesuu ta kàtitu'un na yi nuu inga ñivi ndia. Na jàka'nun uvanuu ma Racha'nu Ndioo —kàti yi.

Ma tu'un ndaa ña jàna'a Jesuu nuu na chà'a yi ma ndatu nuu na kuenda ña na kuu ka'an kachin na ma tu'un Ndioo nuu ma ñivi ta'an na.

Ma ra yoso ma kuayu color kuichin

11 Takan kūu tajan kani'i nui iti' andivi, ta ndē'i ña nùna ma andivi. Ta ikan ndē'i ña kēta iin kuayu kuichin, ta ma ra yoso ri nàni ra: iin ra ndaa ta ndicha kuii. Vati chi'in tu'un ndaa jàkutuni ra kuati, ta kànita'an ra cha'a' ña ndicha.

12 Ta ma tinuu ma ra yoso ma kuayu kuichin ikan, tacha yi takua tacha ma yaa ñu'ú. Ta ma xini ra ka'ìin kua'a' korona, ta ikan ìyo ma sivi ra ña uvanuu maa ra chìto.

13 Ta ma ja'ma chīti yi nií, ta ma sivi ra, va kùu yi Ma Tu'un Ndioo.

14 Ta ma ndian jandaru ña ìyo iti' andivi, ndian ñu'u ma ja'ma ya'a va'a ña kuva'a chi'in linu va'a, ya'a vii ndoo yi, ta kuichin yi. Ndiakan kùu na ndian ya'a ndikun na ra chi'in ma kuayu kuichin ña yoso na.

15 Ta ma tichi yu'u ma ra yoso ri kēe ndio ma machiti ya'a xaan, vati chi'in yi ni jatakue'e ra ma ñivi kua'a' ñuu. Ta ni ka'nda ra tiñu nuu na chi'in ma kaa kuiin. Ta juuni ni jakutuni ra ma kuati na takua jà'a iin ra naku'ni ma uva ora chàñu ra chata vu. Ta ikan na ku'va na kuenda ña ya'a kayuni ma Racha'nu Ndioo, ra ya'a ìyo ndatu chi'in na.

16 Ta ma chata ma ja'ma ñu'u ra, chi'in ma soko ra te'en kà'an yi: “Rey ra kuxini nuu ma ndra kùu rey, ta chito'o kuxini nuu ndisaa ma ndracha'nu.”

17 Ta ora yā'a ña kūu takan, tajan ndē'e ndioi iin ma ra kùu tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo ña ndaa yi nuu ndií. Ta ma tati ikan te'en nānda'yu ni'i yi nuu tandi'i kuii nuu ma saa takua kùu chii ña chàchi sa'an ña ndàti kachika iti' andivi:

—Na kuti'vi ta'an ndo, ta kichi kachi ndo ti ma Racha'nu Ndioo ni ja'a ra iin viko ka'nu kuenda ña ni kuxini ndo.

18 Vati ikan kùu ma nuu ni kachi ndo sa'an ma ndra kùu rey, chi'in sa'an ma ndra jandaru kuxini nuu ma ndra jandaru, chi'in sa'an ma ndra'ii ña ya'a tayi kùuni, ta sa'an ma kuayu chi'in ma ra yoso ri ndia. Ta tandi'i kuii inga nuu ma sa'an, takua kùu ma sa'an ndian chàkunuu nuu nuna, sa'an ma ndian kùu musu, ta sa'an ndiakuati chi'in ndian chandee ndia.

19 Takan kūu ta ikan jan, ndē'e ndioi ma kiti xaan nunuu, chi'in ma ndra kùu rey ña jà'a kuati ñuñivi, chi'in ndisaa kuii ma ndra kùu jandaru ndra ma ora kūti'vi ta'an ndra kuenda ña kànita'an ndra chi'in ma ra yoso ma kuayu kuichin, ta chi'in ma jandaru ra.

20 Va ma ra yoso kuayu kuichin jākanaa ra ma kuati. Tajan tīin ndio ra ma kiti xaan ikan, ta juuni tīin ndio ra ma tati xaan ña ja'anián' ña ka'án' chi'in tu'un yu'u Ndioo ña jā'a kua'a' ndatu ka'nu kuenda jakuán' tiñu nuu ma kiti xaan nunuu ikan, ta kuenda janda'viña'án' ndisaa ndian cha chā'a ndio na ña na koo ma tuni ma kiti xaan ikan na, ndian cha kīcha'a ndio na jàka'nu na ma na'na ri. Tajan ma ra yoso kuayu kuichin, jākoyo ndito ndio ra ma ninduvi ma ndiakan tichi ma lakuna nuu tìin ñu'ú chi'in ma azufre.

21 Ta ndisaa ma inga ndian kùu jandaru ma kiti xaan ikan, va chī'í na jā'a ma machiti ña kèe yu'u ma ra yoso ma kuayu. Tajan ma chii chāchi ndio ndri ma kuñu na nda kati chitu va'a ma chacha ndri.

20

Iin mii kuiya kùu yi ña chūndikun ma kui'na Satanaa, jā'a ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo

1 Ta ora yā'a ña kūu takan, tajan ndē'i ña vàchi nuu iin tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo ma iti' andivi, nda'a

yi iin ndatiku ña nuna ta kasi ma
yuve'e yavi nduva'a kuii kunu, ta
juuni nda'a yi iin karena nduva'a
kuii ka'nu.
2 Ma tati ikan kùu yi ña chū'ni yi
ma kiti xaan ña tìvi ñu'ú ña juuni
kùu ma koo tati ña chīyo taji'na,
ta ña juuni kùu ma kui'na chi'in
sivi Satanaa. Va chi'in ma karena
ikan chū'ni ndio tati va'a ikan ñán'
kuenda iin mii kuiya.
3 Tajan ma tati ikan kùu yi ña
jāku'ún yi ma kiti xaan ikan ma tichi
soko kunu, ta chāsi yi ma yuve'e
chi'in ndatiku nda'a yi, ikan na tüva
janda'viña'án' ma ñivi ìyo ñuñivi
kuenda iin mii kuiya. Ta nda ora
cha yā'a ndio ma iin mii kuiya, tajan
kuu jaña ndikoán', va kuenda tia
tiempuni.
4 Ta ora yā'a ña kūu takan, tajan
ndē'i iin nuu tà'nda tiñu, nuu ka'ìin
ma ndian nī'i ndatu kuenda ña kùu
jakutuni na ma kuati ñivi. Ta juuni
ikan ndē'i ña ka'ìin anima ma ndian
tā'nda xini cha'a' ña kàtitu'un na ma
tu'un Jesuu, chi'in ma tu'un Ndioo.
Tandi'i ma ñivi ikan kùu na ña tüvi
nī jaka'nu na ma kiti xaan ikan, ni
ma na'na ri ndia. Ta ni tüvi nī cha'a
na ña koo tuni ma te'e nuu na a iin
chiyo nda'a' na. Ta juuni ndē'i ña
nātaku ndiko na, ta chā'nda na tiñu
chi'in Cristu, kuenda iin mii kuiya.
5 Ña'a kùu ma cha'a' nunuu ña
nātaku ma ndian chī'í. (Va ìyo inga
ma ndian chī'í ña ni nataku ndiko
na, va nda ora ya'a ji'na iin mii
kuiya.)
6 ¡Na sii kuuni ma ndian ií ña
nàtaku ma cha'a' nunuu, vati ñivi
Ndioo kùu na! Ta ndiakan cha kakú
na ikan na töve ni kuvi na ora chì'i
ñivi cha'a' uvi, ti ma ña jā'a ña chī'í
ñivi cha'a' uvi töve ni jakesiin yi na
nuu Ndioo, ti ndiakan ni kuu na
sutu ma Racha'nu Ndioo, chi'in ma
Racha'nu Cristu, ta ni ka'nda na tiñu
chi'in ra nuu chà'nda ra tiñu kuenda
iin mii kuiya.
7 Ta ma ora cha chīnu ndio iin
mii kuiya, tajan ma Racha'nu Ndioo
ni ku'va ra ña ma kui'na ni ndachi
ndioán' ma nuu indián' tichi yavi
kunu,
8 ta ni kee ndioán' janda'viña'án'
ndisaa ñivi ìyo ñuu nàni Gog chi'in
ñuu nàni Magog, ña kùuni yi ka'an
yi ninii ka'nu nuñu'u' ñuñivi. Ma
kui'na ni jati'vi ta'an ndioán' ma
ñivi, ikan na kuu na jandaru ra ña
chà'ndán' tiñu nuu na. Ta nduva'a
kua'a' na ìyo, takua kua'a' ma yuti
ndi'i ndoyo yu'u tañu'u.
9 Takan kūu tajan ndāa ndio ma
ndian kini ikan naja kua ki'in kandii
ma nuñu'u' ñuñivi. Ta endee
kāvanuu na ma ñuu ií ña Ndioo ya'a
kùuni ra nde'e ra chi'in ma ndian ií
ka'ìin tichi yi ña kùu na ñivi Ndioo.
Va Ndioo nda iti' andivi jākoyo ra
ñu'ú chata ndian kini ikan, ta ndi'i
na kàyu jā'a ra.
10 Tajan ma kui'na ña jānda'viña'án'
na, jāku'un ndio ma tati va'a yi ma
tichi lakuna nuu ndu'va ñu'ú chi'in
azufre, juuni nuu ka'ìin ma kiti
xaan, chi'in tati xaan ña jà'ani ña
kà'an yi ma tu'un yu'u Ndioo. Ikan
kùu ma nuu nduva'a ndē'e ndio na
tundo'o nduvi ta niñuu, ta endeeni.

Ma nuu ndi'inia ña Ndioo jàkutuni ra ma kuati ñivi

11 Ta ora yā'a ña kūu takan, tajan
ndē'i iin tayu kuichin ka'nu nuu
tà'nda tiñu, chi'in iin ra nandi tichi
yi ña juuni ma nuu nde'e ra nandi ra
ta iin nāa ndi'ini ma nuñu'u' ñuñivi,
chi'in ma andivi, ta nï'iin yo tüva ni
nde'e ndiko yo yi nï'iin chiyo.
12 Ta ikan jan ndē'e ndioi ña ma
ndian cha'nu chi'in ma ndiakuati ña
cha chī'í, ña ndaa na nuu Ndioo nuu
nandi ra tayu nuu chà'nda ra tiñu,
tajan nūna ndio yatin nuu kua'a'
nuu ma tutu. Ta tañu ma tutu
ikan juuni nūna ma tutu ña kà'an
yi ma sivi ndian ni koo endeeni
chi'in Ndioo. Tandi'i ma ndian chī'í
ikan, Ndioo ni jakutuni ra na, cha'a'
ta'ii'iin ma kuati ña jà'a na, takua
ndiso ma nuu tutu ra ndia.
13 Takan kūu ña ma tañu'u
jāchikokani ra' ma ndian chī'í ña
kàndoyo tichi ra', kuenda ña na
jakutuni ma Ndioo na, ta indukuni
ta'an chi'in tandi'i kuii ma ndian
chī'í ña kàndoyo ma nuu ta'nda tiñu
kuenda ndian chī'í. Ta takan kūu yi

ña ta'ii'iin na jākutuni ma Ndioo na, ta'ii'iin naja kua kàa ma kuati na.

14 Ta ora cha yā'a kūu takan, tajan ma tati jàkuu tiñu nuu Ndioo, jākoyo yi ma nuu ta'nda tiñu ma ndian ndií ma tichi lakuna nuu tìin ñu'ú. Ta ma lakuna ñu'ú ndu'va ikan, kùu ma cha'a' uvi nuu ni kuvi na.

15 Ta ma lakuna ñu'ú ndu'va ikan kūu yi ma nuu jākoyo yi tandi'i ndian tüvi ndiso sivi nuu ma tutu Ndioo ña kà'an yi yo ni koo endeeni chi'in ra.

21

Andivi chaa chi'in ma nuñu'u' ñuñivi chaa

1 Ta ora yā'a ña kūu takan, tajan ndē'e ndioi iin andivi chaa chi'in iin nuñu'u' ñuñivi chaa, vati ma andivi nunuu chi'in ma ñu'u' ñuñivi nunuu, cha nāa yi chi'in tañu'u ndia.

2 Tajan ndē'i ña ma ñuu ií ña kùu ma ñuu Jerusalén chaa, ña vàchi nuu yi iti' andivi nuu ìyo ma Racha'nu Ndioo, ña nduva'a vii ndova'a yi takua kàa iin ñivi ña'a ma ora tànda'a ña ña nduva'a vii ndova'a ña kuenda ma ra ni kundaka ña.

3 Takan kūu tajan ma iti' andivi chīnı̱ iin tati ña te'en kānachaa ni'i yi:

—Na nde'e ndo ti i'ya kùu ma ve'e nuu ìyo Ndioo chi'in ma ñivi, vati cha ndō'iin ra chi'in na, ta ni ja'a ra ña na kuu na iin ñuuni ma chi'in ra ti maa ra kùu ra ña ni koo ra chi'in na vati uvanuu Ndioo kùu ra kuenda ña jàka'nu na ra.

4 Vati maa ra kùu ra ña ni janatii ra ma takuii tinuu na ti na tüva ni kuvi na, ta na tüva ni kuaku na, ta ni ña nda'vi kùuni na, ta tüva ni nde'e na tundo'o ndia. Vati ma nuñu'u' cha'nu chi'in ndisaa ma ña kini ìyo yi niku cha nāa yi.

5 Tajan ma ra nandi ma nuu ìyo ma tayu ií te'en nāka'an ra:

—Na nde'e ndo ti yu'u kùu ma ra jàndochaa tandi'i kuii nakuyi —kàti ra.

Ta juuni te'en nāka'an tuku ra chi'ı̱n ndia:

—Na taun yi vati tu'un i'ya kùu ma tu'un ndicha, ta ma tu'un ndaa ña ìyo yi ña chinuni ndo —kàti ma Racha'nu.

6 Ta ora cha yā'a ña kūu takan, tajan te'en nāka'an tuku ra chi'ı̱n:

—Vitin va cha chīnu ndisaa yi. Vati yu'u kùu ma ra nunuu ta ma ra nuu ndi'inia, takua kùu ma letra A chi'in Z. Vati tu ìyo nda yo nàtii takuii, ta yu'u saanı̱ ni ku'vai ma takuii ko'o na nuu kàna ra', ikan na koo na endeeni chi'ı̱n.

7 Ta tu ìyo iin ndian ndyo'o kùndee jakanaa ndo ma kui'na, tajan ndisaa ma ña va'a ña ìyo chi'ı̱n i'ya, tundeeni ndo ni kùu yi. Ta yu'u ni kui Ndioo ndo ta maa ndo ni kuu ndo se'i.

8 Va taku ma ndian ndasi, ta jàña na ma ıtı̱, chi'in ma ndian tüvi chìnuni tu'in, chi'in ndian ndokini cha'a' ma kuati ka'nu ña jà'a na, ta chi'in ndian chà'ni ñivi, chi'in ndra kì'vi chi'in ñivi ña'a yüvi ñasi'i, ta ñivi ña'a ña kì'vi chi'in ndra'ii yüvi ii, chi'in ndian chàta'ani jatakue'e ñivi chi'in tati xaan, chi'in ndian jaka'nu yutun ií, ta chi'in tandi'i ma ndian jànda'viña'a. Ndisaa ndiakan ni ku'un na ma andaya' nuu nduva'a tìin ma ñu'ú chi'in azufre. Yakan kùu ma cha'a' uvi ña ni kuvi na.

Nuu kà'an yi cha'a' ñuu Jerusalén ñuu chaa

9 Ta ma ndi ucha ta'an ma tati va'a Ndioo ña nda'a yi ndi ucha ta'an ma ko'o ña chitu yi chi'in ma ucha nuu ma tundo'o nuu ndi'inia, tajan tañu ndiakan kīchi iin yi, ta te'en nāka'an yi chi'ı̱n:

—Na kichiun nuu ndai i'ya, ti i'ya ni jana'i nuu̱n nda ña kùu ñasi'i ma ra kùu mvechala.

10 Tajan ma Tati Ií Ndioo jāna'a yi ma tañu ñuma'nai, ña ndē'i iin tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo, ta chāndaka yi yu'u ma siki iin yuku ya'a sukun. Ta ikan jāna'a yi nui naja kua kàa ma ñuu Jerusalén ií ta ka'nu ma ora vàchi nuu yi iti' andivi nuu ìyo ma Racha'nu Ndioo.

11 Ta ma ñuu ka'nu ikan nduva'a
tàcha yi, ti xinda'vi Ndioo kùu yi, ña
vii kàa yi, takua kàa ma yuu nduva'a
vii, chi'in takua kàa ma yuu nàni
jaspe ña juuni nduva'a vii tacha yi,
takua kàa ma inu ndia.
12 Ta ninii nuu chikonuu yu'u ma
ñuu ka'nu, ikan ndē'i ña endee
chikonuu yi ña ndasi yi chi'in ko-
rayu ña nduva'a sukun, ta uchi uvi
yuve'e yi ndia. Ta ta'ii'iin ma yuve'e
ìyo iin ma tati ña jàkuu tiñu nuu
Ndioo ña jakuenda yi yi. Ta ma
yuve'e juuni ìyo sivi ma ndi uchi uvi
ma ndracha'nu ña kūu tatá ma ñivi
ñuu Israel ma taji'na.
13 Ta juuni ìyo uni yuve'e yi ma ndi
kumi chiyo yi.
14 Ta ma korayu ña ndasi ma yu'u
ñuu ka'nu ikan, ka'ìin uchi uvi ma
yuu na'nu cha'a' yi, ta chata ma yuu
ikan, ka'ìin ndi uchi uvi sivi ma ndra
kùu tatun ma ra kùu ma mvechala.
15 Tajan ma tati ña jàkuu tiñu nuu
Ndioo, ma ra kà'an chi'i̱n, nda'a ra
iin yutun kuii ña kuva'a yi chi'in oro
kuenda ña tìku'va yi ma ñuu ka'nu
ikan, chi'in ma korayu ta yuve'e yi
ndia.
16 Ta ñuu ka'nu ikan iin ku'va ni
kua ki'in yi. Takan kūu tajan tīku'va
ndio ma yi ma ñuu ka'nu ikan chi'in
ma yutun nda'a yi, ta kēta yi: Uvi
mii uvi cientu kilometru. Ta ma iti'
kani yi, iti' sukun yi, ta iti' ki'in yi,
indukuni kua chīkuku'va yi.
17 Takan kūu tajan tīku'va ndio yi
ma korayu. Ta kēta yi: Iin cientu uvi
xiko kumi iki nda'a yo kùu yi chi'in
ma ku'va ña chātiñu ma ñivi taji'na.
18 Ta ma korayu kūva'a yi chi'in
yuu ña nàni jaspe. Ta ma ñuu
ka'nu ikan kùu yi mamaa oro, ña vii
kuichin yi takua kàa ma inu.
19 Takan kūu ta tandi'i nuu ma yuu
vii ña kūva'a ka'ìin cha'a ma korayu
ikan, te'en kùu yi: Ma yuu nunuu,
kùu ma yuu jaspe, ta ma ña uvi, kùu
ma yuu zafiru, ta ma ña uni, kùu
ma ágata, ta ña kumi, kùu ma yuu
esmeralda,
20 ta ma ña u'un, kùu ma yuu
ónice, ta ña iñu, kùu ma yuu cor-
nalina, ta ña ucha, kùu ma yuu
crisólitu, ta ña una, kùu ma yuu
berilu, ta ma ña iín, kùu ma yuu
topaciu, ta ña uchi, kùu ma yuu
crisoprasu, ta ma ña uchi iin, kùu
ma yuu jacintu, ta ma ña uchi uvi
ña kùu ma yuu nuu ndi'inia, va kùu
ma yuu amatista.
21 Ta ma ndi uchi uvi yuve'e yi,
kùu ma uchi uvi ma yuu ña nàni
perla, ti ta'ii'iin ma yuve'e ikan
kuva'a yi chi'in iin ma yuu perla. Ta
ma kaai ka'nu ña chà'nda java ma
tichi ñuu ka'nu ikan, kuva'a yi chi'in
mamaa oro, ña ya'a kuichin kàa yi
takua kàa ma inu.
22 Ta tüvi nī nde'i nï'iin veñu'u
ma tichi ñuu ikan, vati uvanuu ma
Racha'nu Ndioo, ra ìyo ndatu ga,
chi'in ma ra kùu takua kùu ma
mvechala, rakan kùu ma veñu'u na.
23 Ta ma ñuu ka'nu ikan, tüvi
chiniñu'u yi ña jàtuun ma nikandii
yi, ta ni ma yoo ndia, vati ma ra ni
jàtuun yi kùu ma Racha'nu Ndioo, ta
ma ñu'ú ikan, kùu ma ra kùu takua
kùu ma mvechala.
24 Ta tandi'i ma ñivi ìyo tandi'i ma
ñuu ìyo ñuñivi, ni kakunuu na nuu
jatuun yi ma ñuu ka'nu ikan. Ta ma
ndra kùu rey ña ìyo ma ñuñivi, ni
ku'va ndra ndra tandi'i kuii ma ña
kuika ndra nuu ma ñuu ka'nu ikan,
ta ni tiñu'u ndra yi.
25 Ta ma ndisaa ma yuve'e yi na
töve ni ndasi yi ma ora nduvi cha'a'
ña töve ni koo chani kuaa.
26 Vati juuni tandi'i ñuu ni ku'va
na ña kuika na nuu ma ñuu ikan, ta
ni tiñu'u na yi.
27 Va töve ni ki'vi ma ñuu ikan
ndisaa ndian kini chi'in ndian jà'a
kuati. Ta juuni töve ni ki'vi ndian
xaani a ndian jàka'nu yutun ií chi'in
ndian jànda'viña'a. Vati uvanuu ma
ndian ni ki'vi ma ñuu ikan, kùu ma
ndian ka'ìin sivi nuu ma tutu ra kùu
mvechala ña kà'an yi, yo ni koo
endeeni chi'in ra.

22

1 Ta ora yā'a ña kūu takan, tajan
ma tati ikan jāna'a ndio yi nui iin

yuta takuii kuichin takua kàa inu ña
chà'a ra' kivi koo yo, ña kèe ra' ma
nuu ìyo tayu ií nuu chà'nda Ndioo
tiñu chi'in ma ra kùu takua kùu
mvechala.
2 Ta ma ma'ñu ma kaai ka'nu
ña ya'a ma tichi ñuu ka'nu, chi'in
ninduvi chiyo ma yu'u yuta, ikan
ndē'i ña kuàkua'nu ma yutun chà'a
kivi koo yo, ta chà'a chiti chàcho
uchi uvi cha'a' iin kuiya, ña kùuni
yi ka'an yi ña chà'a run chiti nani
yoo. Ta juuni va'a ma nda'a' run
kuenda ña jànda'a yi tandi'i ma ñivi
ìyo ñuñivi.
3 Taku ma ñuu ikan töva ni koo
nï'iin ña kini a ñivi kini ña töve
chàta'ani Ndioo ña na koo na. Ta ma
tayu ií nuu chà'nda Ndioo tiñu chi'in
ma ra kùu takua kùu ma mvechala,
ni koo ndio ra ma ñuu ka'nu ikan, ta
ikan ni jaka'nu ndio ma ndian kùu
ñivi ra ra, ndian jàkuu tiñu nuu ra.
4 Ta ndisaa na ni nde'e na ma nuu
va'a ra, ta ma sivi ra ni kindoo yi ma
te'e nuu na.
5 Ma ikan töve ni koo chanikuaa,
ta ma ndian ni koo ñuu ikan, na
töve ni kuniñu'u na ñu'ú nda'a,
ta ni ñu'ú nikandii, vati maa ma
Racha'nu Ndioo kùu ra ña ni jatuun
ra ñu'ú nuu na. Ta takan kùu yi
ña ni ka'nda na tiñu ma ikan ndisaa
tiempu.

Chani kuyatin kichaa Jesucristu

6 Takan kūu tajan te'en nāka'an
ndio ma tati ña jàkuu tiñu nuu
Ndioo nui:
—Tu'un ndicha kùu ma tu'un i'ya,
ta ìyo yi ña kundeeniun yi. Vati ma
Racha'nu Ndioo cha'a' ndatu ra ña
kàtitu'un ma ndra kà'an tu'un yu'u
ra, rakan kùu ra ña tāchi yu'u ña
kùu ma tati ña jàkuu tiñu nuu ra
ña na jana'i nuu̱n ma ña chakuyatin
kichaa.
7 Takan kūu tajan te'en nāka'an
tuku ma Racha'nu:
—¡Chani kuyatin kichai! ¡Na sii
kuuni tandi'i ndyo'o ndian jàchi'in
ña kà'an nuu ma tutu Ndioo i'ya!
8 Yu'u Xuva, ndē'i ta chīni̱ ma
tu'un i'ya. Ta ora cha yā'a ña ndē'e
ndioi yi, tajan chūnandi chiti̱ nuu
ma tati ña jàkuu tiñu nuu Ndioo ña
kà'an chi'i̱n, ta kīcha'i jàka'nui yi.
9 Va ma tati ikan te'en nāka'an yi
chi'i̱n:
—Na jä'un takan, vati juuni in-
dukuni kùi iin musu Ndioo, takua
kùu maun chi'in ndra yaniun ña
kà'an tu'un yu'u Ndioo, ta tandi'i
inga tuku ma ndian jàchi'in ña
kà'an nuu ma tutu Ndioo. Yakan va,
¡na jaka'nu̱n ma uvanuu Ndiooni!
10 Ta juuni te'en nāka'an tuku yi
chi'i̱n:
—Ña tïndii xe'un ma tu'un yu'u
Ndioo, ña ìyo nuu ma tutu i'ya, vati
chani kuyatin kuii jachinu yi ma ña
kà'an yi.
11 Va'a ga ña na ku'vaun ña na
ja'a ma ndian kini ma ña kùuni maa
na. Ta ma ndian jà'a kuati, va'a ga
ña na ku'vaun ña na ja'a maa na
tiaga kuati. Va taku ma ndian ja'a
ña va'a, va'a ga ña na ja'a ga na yi,
ta ma ndian ìyo ií kuenda Ndioo, na
nanduku ga na naja kua koo tiaga ií
na kuenda ra. —Takan kàti yi nui.
12 Ta ma Racha'nu Jesuu te'en
kīcha'a ra kà'an ra:
—Ndicha va'a ña chani kuyatin
kichai, tajan ma ora ikan ni ku'vai
ma ya'vi ndo cha'a' ma naja kua jà'a
ma ta'ii'iin ndo.
13 Vati yu'u kùu ma ra nunuu, ta
ma ra nuu ndi'inia, ma nuu kīcha'a
yi ta ma nuu ndi'inia, takua kùu ma
letra A chi'in ma letra Z.
14 ’Na sii kùuni ma ndian ndochaa
anima na, vati takan kùu kachi na
ma chiti kèe nuu ma yutun ña chà'a
kivi koo yo. Ta juuni na sii kuuni na
ti ni kuu ki'vi na ma yuve'e ma ñuu
ka'nu ikan ndia.
15 Va takua ma ndian kini ña jà'a
kuati, ni kindoo na iti' nuke'e ñuu
ikan, chi'in ndian nduvi a jatakue'e,
ta ndian kì'vi chi'in ñivi yüvi ñasi'i
na, ta ndian chà'ni ñivi, chi'in ndian
jàka'nu yutun ií ña töve kùu run
ma Ndioo ndicha, ta chi'in tandi'i
inga tuku ma ndian ya'a chàta'ani
janda'viña'a ndia.
16 ’Yu'u Jesuu kùi ña tāchi̱ ma tati
jàkuu tiñu nuu Ndioo, kuenda ña na

kàtitu'un kachin yi ndisaa ma tu'un i'ya nuu ma ndian chìnuni tu'in ña ìyo kuenda ma ucha ta'an veñu'u. Vati yu'u kùu tata ma racha'nu rey David, ta juuni kùi takua kùu ma chele tacha ña kèta ora na'a —kàti ra chi'in.

17 Takan kūu tajan te'en nāka'an ndio ma ra kùu Tati Ií Ndioo, chi'in ma ndian kùu takua kùu ñasi'i ma ra kùu mvechala:

—Na'a ndo —kàti na.

Ta nda ndian ni kuuni ña taso'o na ora kà'an na takan, na ka'an na:

—Na'a ndo —inga cha'a'.

Tu ìyo nda ndian natii takuii, na kichi na i'ya. Na kichi na ta ku'va saani ma takuii ko'o na ña chà'a kivi koo yo.

18 Tandi'i ma ndian tàso'o ma tu'un kà'an nuu ma tutu Ndioo i'ya, ña kà'an yi chi'in tu'un yu'u ra, te'en kùuni katitu'un kachin nuu ndo: tu ìyo nda ndian tìso ga tiá siki ma kua kà'an yi, juuni ma Racha'nu Ndioo ni tiso ga ra tiá siki ma tundo'o ni nde'e na, va ma tundo'o ña kà'an yi nuu ma tutu i'ya ndia.

19 Ta tu ìyo ndian kìndaa ma kua kà'an nuu ma tutu Ndioo ña kà'an yi chi'in tu'un yu'u ra i'ya, juuni ma Racha'nu Ndioo ni kindaa ra nuu na ma ña ni kuu kuenda na ma nuu ìyo ma yutun chà'a kivi koo na, ta ni kindaa ra yi nuu na, ikan na küu koo na ma ñuu ií ka'nu ña kà'an yi nuu ma tutu i'ya ndia.

20 Ta ma ra kàtitu'un kachin ma tu'un i'ya te'en kà'an ra:

—Ndicha, ña chani kuyatin kichai —kàti ra.

Tajan te'en nāka'an ndiko ma ra kà'an cha'a' ma tu'un i'ya:

—¡Na'a, yo'o Racha'nu Jesuu! Ta takan na kuu yi. Amén.

21 Ta ma Racha'nu Jesuu, na koso ra ma ñamani ra chata ndisaa ndo. Ta takan na kùu yi. Amén.